LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՇԱԲԱԹ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

1 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 455

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՇԱՏ ԿԱՆՈՒԽ ՍԿՍԱՆ

Սեպտեմբեր 23ին, մարզական կազմակերպութեանց միացման առթիւ, մեր գոհունակութիւնը յայտնեցինք խմբագրականով մը:

Այս թերթը երկու տարիէ ի վեր լայն տեղ տալով մարզական շարժման, ամէն առթիւ կը շեշտէր ներքին վէճերը հարթելու, պզտիկ փառասիրութիւնները վանելու, ուժերը համախմբելու եւ մարզական ամուր, տեւական միութիւն մը կազմելու պահանջը:

Ուրախ էինք որ, Սեպտ. 17ին, Արեւմտեան Եւրոպայի պատգ. ժողովին մէջ, սեղանի վրայ դրուած էր միացման հարցը: Այս առթիւ կարգ մը յօդուածներ ալ երեւցան մեր թերթին մէջ:

Նոյն Սեպտ. 23ին, հրատարակեցինք պատգ. ժողովի դիւանին պաշտօնական զեկոյցը, որ կը հաղորդէր.

«Հօկի մարզական միութեանց ներկայացուցիչներէն եւ Հ. Մ. Ը. Մ. երկու պատուիրակներէն կազմուած յանձնախումբ մը, բանաձեւով մը նուիրագործած ըլլալով այդ միացումը, ներկայացուց պատգ. ժողովին, որ միաձայնութեամբ ընդունեց զայն»:

Երեւանի փարիզեան կոչնակը, որ նախապէս սովորական լուրի մը ձեւով յայտարարած էր իրողութիւնը, Սեպտ. 28ին, երկար խմբագրական մը եւ առանձին յօդուած մը հրատարակեց, ուր կը կարդանք հետեւեալ բանաձեւը.

«Հ. Մ. Ը. Մ.ը՝ հեռու քաղաքական եւ կուսակցական ձգտումներէ ու անվերապահ համակրանքով տոգորուած խորհրդային Հայաստանի հանդէպ, կ'որոշէ՝ ա) յարաբերութիւն մշակել, կապ հաստատել, Հայաստանի մարմնամարզական կազմակերպութեան հետ եւ փոխադարձ աջակցութիւն ընծայել. բ) օժանդակել այն բոլոր շինարարական եւ մշակութային ձեռնարկներուն, որ կը կատարուին ի նպաստ Հայաստանի եւ առ այդ գործակցիլ Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւններուն հետ:»

Ինչո՞ւ ծածկենք: Այս բանաձեւը նորութիւն մըն է մեզի համար: Եւ անշուշտ ա՛յդ է պատճառը, որ Երեւան «գոհունակութեան եւ ծափահարութեան արժանի ու աւելի մխիթարական» կը գտնէ զայն: Եւ քիչ մըն ալ առաջ երթալով, կը բացատրէ.

«Դաշնակցութիւնը պէտք է այլ եւս համոզուի, թէ մարզական երիտասարդութեան մէջ յառաջ եկած փոփոխութիւնը իր իսկ դատապարտութիւնն է եւ այդ երիտասարդութիւնը իր անվերապահ համակրանքը յայտնելով խորհրդային Հայաստանի ու խոստանալով իր օժանդակութիւնը անոր շինարարական եւ կուլտուրական աշխատանքներուն, կը կանգնի այն կազմակերպութիւններուն քով ու կը գործակցի անոնց, որոնք անվերապահ կերպով խորհրդային Հայաստանի հետ են»:

Կը նշանակէ թէ՝ Հօկի գործակալները քաղաքական «յաղթանակ» մը տարեր են, շահագործելով շատերու բարեմտութիւնը եւ ուրիշներու վեհանձնութիւնը, եւ ծափ ու ծնծղայ կը զարնեն, տակաւին միացման գործողութիւնները չլրացուցած:

Այն ատրճան որ, չեն կերեր, չեն խմեր, եւ հեռագիր մըն ալ փութացուցեր են Երեւան, Հօկի կեդրոնին, «որ, ինչպէս համակրութեան, ոսկեզօծ բաժակ մը կը նուիրէ», ինչպէս կը կարդանք նոյն թերթի երէկուան թիւին մէջ:

Ուրեմն, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, երեւութապէս «հեռու քաղաքական եւ կուսակցական ձգտումներէ», կը մնայ «անվերապահ համակրանքով տոգորուած խորհրդային Հայաստանի հանդէպ»: Մնացածը աւելորդ է կրկնել: Խաղը այնքան թափանցիկ է որ, մեկնութեան ալ պէտք չկայ: Հետաքրքիրները կրնան կարդալ Հօկի օրկանին երկու սիւնակ խմբագրականը եւ յաջորդ գրութիւնը, եւ հասկնալ թէ՝ մարդոց ուզածն ու հասկցածը ոչ թէ մարզական շարժման փրկութիւնն եւ զարգացումն է, ոչ թէ անկեղծ միացումն ու զօրացումն է, այլ քաղաքական դրամագլուխ ճարել, տասն անգամ սնանկացած եւ խայտառակուած Հօկը վերականդանացնելու համար:

Եթէ իսկապէս ա՛յս է Պատգ. ժողովին որոշումն ալ, մենք հիմակուընէ կը յայտարարենք, — Բարի վայելում բոլորին, եւ՛ բարեմիտին եւ՛ նենգամիտին:

Մեր գիտցածը այն է որ, բացի Հօկի թափթփուքներէն, թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ թէ ուրիշ մարզական խումբերու անդամները բոլորովին տարբեր կը հասկնան կատարուած գործը, եւ երբեք չեն հանդուրժեր որ քաղաքական եւ կուսակցական խաղեր սարքուին իրենց գլխուն վերեւ, իրենց անունով եւ իրենց աշխատանքին շնորհիւ:

Պատգ. ժողովի Դիւանին կամ նոր Վարչութեան կ'իյնայ ճշտել իրականութիւնը, — կա՛մ հաստատել մեր մատնանշած բանաձեւը, եւ կամ յայտարարել զայն իբրեւ անվաւեր եւ շինծու:

Միջին ճամբայ չկայ: Եւ ոչ ոք իր օձիքը կրնայ փրկել ծամծմելով, ըլլայ իսկ մեր ընկերը կամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչը:

Շատ բան միտքէ կ'անցնէր, բայց կը կարծէինք թէ Հօկի գործակալները եւ Երեւանցիները բաւական խելք պիտի ունենան, իրենց գոյնը դուրս չտալու:

Սխալեր ենք: Շատ կանուխ սկսան, իբրեւ անճարակ եւ սորուկ աճպարարներ:

Կանուխ սկսան, եւ սրարշա՛ւ կ'երթան: Լուրի մը համաձայն, որոշեր են եղեր նաեւ, իբրեւ «անվերապահ համակրանքի» ցոյց, այսուհետեւ արգիլել հայկական եռագոյնի գործածութիւնը մարզական հանդէսներու մէջ:

Կը տեսնուինք:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՄԱՐՄԱՋԸ

Թուրք մամուլը ամէն օր եւ նոր թափով կ'արծարծէ ոչ-թուրքերը արմատապէս թրքացնելու խնդիրը: «Ճիւմհիուրիյէթ» նոր խմբագրականով մը դիտել կուտայ («Համայնական դպրոցներ» բացատրութիւնը կ'ակնարկէ փոքրամասնութեանց կրթարաններուն).

— «Ինչ ընենք: Հակառակ կրթական գործին կատարած մեծ յառաջդիմութեանց, տակաւին կարելի չեղաւ գոհացնել յարաճուն պահանջը: Այդ պատճառաւ է որ համայնական դպրոցներն անգամ իրենց վիճակին մէջ թողուած են: Արդ թէ ոչ, երբ կարելի ըլլայ ընդհանուր կրթութիւնը կատարելապէս տալ, կասկած չկայ թէ ամբողջովին ազգային պիտի դառնան նաեւ համայնական վարժարանները, որոնք հիմա մասնաւոր հանգամանք մը ունին: Ի մէջ այլոց, երբ բոլոր հայրենակիցներուն բաւելու չափ դպրոց գտնուի, այլ եւս անիմաստ կը դառնայ համայնական վարժարաններուն գոյութիւնը: Սպասելով այդ օրուան, կ'աշխատինք որ կարելի եղածին չափ ազգային կրթութիւն տրուի համայնական դպրոցներուն մէջ, հակառակ անոր որ անոնք իրենց մասնաւոր միջոցներովը կը մատակարարուին:»

*** «Վաքըթ» ալ հետեւեալ ձեւով կը վերջացնէ իր մէկ խմբագրականը.

— «Եահուտիներէն, Յոյներէն եւ Հայերէն մեր ուզածը սա է.— Անոնք բոլորը պէտք է խորհին թէ իրենք թուրք հայրենակից են, եւ թրքական օրէնքներուն կ'ենթարկուին: Հետեւաբար այս շրջանակին մէջ կարգաւորելու են իրենց բոլոր ձեռնարկները: Իսկ ամէնէն հիմնական փաստը, թէ իրենք իբր իրական թուրք հայրենակից կը շարժին, լեզուն է: Անոնք պէտք է գիտնան թէ իրենց բուն լեզուն, սպաներէնը, յունարէնը, հայերէնը կամ ֆրանսերէնը չէ, այլ թուրքերէնը: Եւ գործքով, ու ոչ թէ խօսքով պէտք է հաստատեն թէ գիտեն ասիկա»:

ՊՈԼՇԵՒԻԿ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

«Րապօչայա Կազէթա», պոլշեւիկ թերթ մը, վիճակագրութիւն մը պատրաստած է պոլշեւիկ գործունեայ դատարաններու մասին, որոնք երբեք գործադրութիւն չտեսան:

Անցեալ տարի Ռուսիոյ ժողովրդական դատարանները տեսան 1,427,776 դատ: Դատեցին 1,906,761 հոգի: 34 առ հարիւրը անմիջապէս ազատ արձակուեցան, որովհետեւ փաստ չկար անոնց վրայ ինկած ամբաստանութեան մէջ: Եւ սակայն, առանց փաստի, ճշմարտութիւն է որ 582,362 հոգի դատարան տարուեցան: 1,066,000 հոգի անպարտ արձակուեցան: Բայց, հակառակ որ լուրջ ամբաստանութեան մը տակ չէին գտնուեր, անոնք մնացին բանտ, իւրաքանչիւրը միջին հաշուով, երկու ամիս:

Ուկրանիոյ մէջ պատկերը աւելի մռայլ է: Անցեալ տարուան ընթացքին դատարան տարուած են 4,011,366 հոգի, այսինքն երկրին բնակչութեան հարիւրին 15ը: Կը թուի թէ, երբ գործերը այսպէս երթան, ամբողջ բնակչութիւնը անգամ մը պիտի անցնի դատարանէն:

Զանազան տեղեր, անպարտ արձակուածներու, առանց փաստի ձերբակալուելէ յետոյ վերադարձուածներու թիւը չտեսնուած չափի մը կը հասնի: Նիժնի-Նովկորոտի մէջ, հարիւր ամբաստանեալի մէջ 20ը միայն յանցաւոր նկատուած է:

Իսկ Հայաստանի՞ մէջ…

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

"1921ԷՆ Ի ՎԵՐ ԱՅՍՊԷՍ ԲԱՆ ՉԷՐ ԵՂԱԾ,,

Սեպտեմբեր 22ին հաղորդած էինք թէ ահու սարսափը կը շարունակուի եւ թէ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են Կովկասի մէջ:

«Դրօշակ»ի Հոկտեմբերի թիւէն, որ երէկ լոյս տեսաւ, կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, Հայաստանի մէջ կատարուած ձերբակալութեանց մասին: Չմոռնանք յիշեցնել թէ՝ այս դէպքէն յետոյ, նոր եւ աւելի բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են, որոնց մանրամասնութիւնները մեզ յայտնի չեն տակաւին:

Առաջին կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին Ամերիկեան Նպաստամատոյցի պաշտօնեաներէն Զօր. Սիլիկեան, Վանեցի Մկրտիչ Աճէմեան (ռամկավար), պառաւ Օր. Յասմիկ, Լեւոն Սարիբէկեան, Վահան Զերազ (սկաուտներու խմբապետը, Պոլսեցի), Լորտ Մէյըրսի պաշտօնեաներէն Վաղարշակ եւայլն.: Մեր ձեռքին տակ է առաջին ցուցակ մը, զոր պիտի հրատարակենք պատեհ առթիւ:

«Դրօշակ»ի թղթակցութեան Բ. մասը, որ աւելի մռայլ տեղեկութիւններ կուտայ, կը հրատարակենք վաղուան թիւով.—

ԵՐԵՒԱՆ, 10 Օգոստոս

«1921 Թւից մինչեւ օրս Հայաստանում նման ձերբակալութիւններ չէին կատարել, ինչպիսին կատարւում են վերջին օրերս, սկսած յուլիսի 30ից: Մինչեւ այսօր Հայաստանի զանազան շրջաններում ձերբակալւած են.— Ալեքսանդրապօլից եւ գաւառից 29 հոգի, Վաղարշապատից 33, Կոտայքից 60, Ղամարլուից 17, Դարալագեազից 16, Նոր Բայազէտից 21, Աշտարակից 18, Ղարաքիլիսէից 15, Սարդարապատից 11, Երեւանից 11, Դիլիջանից 8, Ախտայից 3, Բաշգառնիից 4, Ղարաքիլիսէի գիւղորներից 6:

Ձերբակալութիւնները դեռ շարունակւում են: Մի քանի շրջաններում մի քանիսը խուսափել են բանտարկւելուց: Նման ձերբակալութիւններ կատարւում են թէ Վրաստանում եւ թէ Ադրբէջանում: Վրաստանում բանտարկւած են մօտ եօթ հարիւր հոգի, վրացի եւ հայ: Դեռ Լեռնային Ղարաբաղից եւ Զանգեզուրից ճշգրիտ տեղեկութիւններ չունենք բանտարկութեանց մասին:

Այժմ չէկան բանտարկութեան մեթոդը փոխել է: Մի գիշերում չէ ձերբակալում, այլ կամաց կամաց եւ ամէն օր:

Այս ձերբակալւածների թւում չեն հաշւում մի ամիս առաջ բանտարկւած Թիֆլիսի ծառայողները եւ զինւորականները:

Երեւանի բանտն ու չեկան լեփ լեցուն են: Իւրաքանչիւր խցիկում 25—40 հոգի: Դրա համար շրջաններից բանտարկւածներին պահում են առ այժմ տեղերում:

Հին ուսուցիչները, որպէս անվստահելի տարրեր, վտարւած են պաշտօններից եւ փոխարինւած կոմսոմոլներով: Հայաստանի ընդդիմադիր բոլշեւիկների թիւը օր ըստ օրէ շատանում է եւ կռիւները նրանց մէջ ուժեղանում են: Ըստ լուրերի, Սաքօ Համբարձումեանին պիտի փոխարինէ Հայաստանի դահիճը, Ամիրխանեանը:

Ժողովուրդը թէ՛ քաղաքում եւ թէ շրջաններում խուճապահար կացութեան մէջ է: Նա, ով կոմունիստ չէ, յոյս չունի թէ վաղը միւս օրը իրեն չեն ձերբակալի: Բանտարկեալների թւի վրա աւելացաւ եւս երկու հարիւր հոգի, որոնց մեծ մասը ընտանիքի տէր եւ օգնութեան կարօտ:

Վեց Պուլկարներ եւս ձերբակալուած

Երէկ գրեցինք թէ Սելանիկի իշխանութիւնները ձերբակալեցին երեք Մակեդոնացի քոմիթաճիներ, որոնք նպատակ ունէին կարգ մը եղեռնափորձեր գործել Սելանիկի մէջ: Նոր հեռագիրի մը համաձայն, հինգշաբթի օր դարձեալ Սելանիկի մէջ ձերբակալուած են վեց պուլկարահպատակներ, որոնց մէկն է Քէհեայօֆ, նախկին պաշտօնեայ Պուլկարիոյ Ներքին Նախարարութեան, յետոյ փոխ-տնօրէն հելլէն եւ պուլկար գերիներու փոխանակութեան միջազգային յանձնաժողովին:

Ձերբակալուած վեց անձերը խոստովանեցան թէ կը պատկանին քոմիթաճիներու հրոսախումբի մը:

Հելլէն կառավարութիւնը ծանուցագիր մը տուաւ Պուլկարիոյ, խնդրելով որ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնուին՝ պուլկար քոմիթաճիներու Յունաստան մուտքը արգիլելու համար:

Հելլէն կառավարութիւնը սահմանը փակած է բոլոր այն Պուլկարներուն համար, որոնք խճուղիով կը ճամբորդեն:

Հինտէնպուրկի 80ամեակը

Կիրակի օր Պերլինի մէջ արտակարգ հանդիսութիւններ պիտի կատարուին Հինտէնպուրկի 80 ամեակին առթիւ: Գլխաւոր արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ կէսօրէն վերջ Պերլինի սթատիոմին մէջ, ուր 40,000 դպրոցականներ պիտի երգեն եւ անցք մը պիտի կատարեն նախագահին առջեւ: Վիլհէլմ-Շթրասէէն մինչեւ Սթատիոմ, թափօրի ճամբուն՝ այն է 9—10 քիլոմեթրի վրայ ցանկապատ պիտի կազմեն 150 զանազան ընկերակցութիւններ եւ կազմակերպութիւններ, ընդամէնը մօտ 120,000 հոգի, մէջն ըլլալով կարգ մը ազգայնական թերթեր: Այս վերջինները ժողովուրդը կը հրաւիրեն իրենց տուներն ու խանութները զարդարել միապետական դրօշակներով, սեւ, ճերմակ, կարմիր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

«ԳՈՆԷ ԲԹԱՄԱՏՍ ԿՏՐԷ ԵՒ ՂՐԿԷ»

Ֆրէզնոյի «Մշակ» թերթին մէջ կը կարդանք.—

Հանքային ջուրերու հիւրանոցը հասնելէ եւ հանգստանալէ վերջ, Անդրանիկ եւ տիկինը պտոյտ մը կ'ընեն. հերոսը կը դիտէ հեռաւոր լեռները եւ բաղձանքը կ'ունենայ «Սասունի լեռներուն», եւ կը խմէ՝ լերան կողերէն բխող ջուրի ակէն՝ իր ափով պաղ ջուրը: Անոնք իրիկուան դէմ կը վերադառնան պանդոկ, եւ հոն ճաշելէ վերջ սրահին մէջ կը նստին քիչ մը ժամանակ անցնելու:

Զօրավարը յանկարծ կ'ըսէ.

«Նուարդ, եթէ ես մեռնիմ, որքա՛ն ուրախ պիտի ըլլան Թուրքերը: Ա՛խ, եթէ անգամ մըն ալ պատեհութիւն ունենայի… փափաքս անկատար մնաց»: Տիկին զօրավարը այս արտայայտութենէն եւ անակնկալ յայտնութենէն զգածուած, ցաւագին շեշտերով, կը փայփայէ հերոսին ալեւոր մազերը եւ քրտնած ճակատը ու կ'ըսէ. «Հոգիս, ինչո՞ւ այդպէս կը խօսիս»: Իսկոյն սիրելի եւ պաշտելի զօրավարը կը փոխէ խօսակցութիւնը, իրեն վերապահելով վերջին զգացումները, ալ աւելի չվրդովելու համար իր պաշտպան հրեշտակը, որ իրեն համար կեանք եղած էր:

Կարճ հանգիստէ վերջ կը կրկնէ. «Կը վախնամ թէ հոս մեռնիմ: Եթէ գլխս Հայաստան չընդունին, գոնէ ձեռքիս բթամատը կտրէ եւ հոն ղրկէ, տեղ մը թող թաղեն, իսկ եթէ մերժուի, մարմինս Պուլկարիա, քրոջս (Տիկին Նազելի Փափազեանի) գերեզմանին քովիկը թաղեցէք:»

Եւ երբ հերոսը Տիկին Զօրավարին արցունքները կը տեսնէ զգածուած կ'ըսէ. «Շատ նեղեցի գիտեմ: Եւ չեմ գիտեր ինչո՞ւ այս խօսքերը կ'ընեմ. չպիտի մեռնիմ: Դեռ պիտի ապրիմ, շատ գործեր կան ընելիք»: Եւ կը սկսի քաջալերել եւ հրաւիրե[լ] տիկինը որ միասին պաղպաղա[կ] մը առնեն մօտիկի խանութէն. Ու կը մեկնին եւ ուրախ կը վե[րա]դառնան:

Հազիւ 10—15 վայրկեան ան[ցած], զօրավարը խիթեր կը զգա[յ] կուրծքին տակ: Տիկինը իսկո[յն] բժիշկները կը հրաւիրէ: Ցա[ւը] հետզհետէ կը սաստկանայ [եւ] հերոսը կը սկսի աղաղակել ցա[ւի] ծանրութեան տակ: Երեք ժամ[ուան] չարչարանքէ վերջ, «Օգնեցէ՛[ք], օգնեցէ՛ք»… վերջին բառեր[ը] կ'ըլլան հերոսին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ,,

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԹԻՒ (10)

Հետեւեալ բովանդակութեամբ բազմաթիւ նկարներով.—

Անդրանիկ.— Հայ ժողովրդ[ի] ինքնապաշտպանութիւնը եւ [Հ.] Յ. Դաշնակցութիւնը (Խմբ.).—Ն[որ] ձերբակալութիւններ Հայաստա[]նում.— Մանկութեան յիշողո[ւ]թիւններ (Ս. Զաւարեան).[—] Ս. Բարսեղեան (Յովս. Տէր Դա[ւ]թեան).— Արամի մասին (Ա. Ա[]տուածատուրեան).— Խաչատո[ւր] Կարճիկեան (Ս. Վրացեան).[—] Գեղամ Տէր Կարապետեան. [—] Օլաք.— Ռուբէն Մելիքեան ([] Վ.).— Հասրաթ.— Ցրօնցքի Մ[] րատ.— Բուրգացկու աճաբեկ[ու]կը (Բենօ).— Զանգեզուրի զոհե[րը] (Զ. Աշխատունի):

ԳԻՆ՝ 2.50 ՖՐԱՆՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՔԱՂՔԵՆԻ ԴԱՍԸ

Հրաշալի, բարդ, գեղեցիկ ու զարմանալի կարելիութիւններով հարուստ արարած է մարդը: Տարիներուն հետ՝ որ կը կուտակուին իրարու վրայ, անըմբռնելի տարածութեան եւ անեզր ժամանակի տեւողութեան մէջ՝ անոր մտքի հորիզոնը հետզհետէ կը խուսափի տեսողութենէ, անոր հոգին՝ կը հարստանայ նոր ծալքերով ու անոր գործունէութեան դաշտը կ'երկարաձգուի անհունութեան մէջ, միշտ աւելի հեռու:

Դէպի ապագան ու դէպի անկարելին, դէպի անծանօթն ու դէպի կատարեալը այս ճակատագրական ու սրավազ արշաւը, զայն կը հանէ ամբողջովին իր ուժին, յանդգնութեան ու վստահութեան մէջ բնութեան բոլոր ուժերուն դէմ: Անոր ամէն մէկ նուաճումը, կոպիտ ու բնական ուժերու վրայ, ոչ միայն կը մեծցնէ իր տիրապետութեան դաշտը, ոչ միայն հնարաւոր կը դարձնէ նոր արշաւներ ու նոր յաղթանակներ՝ հապա կ'ընդարձակէ, կը մեծցնէ, կը հարստացնէ իր իսկ էութիւնը:

Ատոր համար է որ հակառակ իր յաղթանակներէն ու նուաճումներէն յառաջացող ամէն տեսակ այլասերութեանց, ապականութեանց եւ անտառակութեանց, քանիերորդ դարու խօլարշաւ արագութեան եւ ազմուկին մէջէն՝ քարայրներէ եւ որջերէ, անասնութենէ եւ բարբարոսութենէ՝ դէպի գիտութեան, գրականութեան, գեղարուեստներու անհասանելի բարձունքներուն նայող մարդը, մենք կը տեսնենք մեծ ու նոր յաղթանակներու ընդունակ: Մենք զայն կը տեսնենք դեռ իբրեւ առանցքը արարչութեան՝ ու ընթացքի մէջ, դէպի անհունը, շալկած իր ամբողջ անցեալը: Արուեստն ու գրականութիւնը՝ արտայայտութիւնն են այս զարմանալի ու յամառ ուխտաւորին հոգեկան ապրումներուն, առօրեայ ցաւերուն, վիշտերուն, յոյսերուն եւ ցնորքներուն, պայքարներուն եւ յաղթանակներուն: Ատոր համար է որ մեր սովորական առօրեայէն վեր՝ յաւիտենական բան մը կ'ընկերանայ գրականութեան: Ատոր համար է որ մարդկութեան յաւիտենական ու անկորնչելի խոյանքին այս հարազատ արտայայտիչը՝ պէտք չէ ստորադասել երբեւիցէ ո եւ է հասարակարգի կամ ընկերային վարդապետութեան՝ որքան ալ արդար, անհերքելի ու գաղափարականօրէն բարձր ըլլայ այս վերջինը: Ատոր համար է որ նոյն իսկ, ընկերվարական կարգուսարքի մէջ, մենք զայն կը տեսնենք ազատ՝ ամէն տեսակ կապէ, անկախ ու ինքնիշխան, տէր իր ճակատագրին, ամբողջովին սեփականատէր իր բոլոր կարելիութիւններուն ու անկաշկանդ, իրաւազօր՝ փորձելու իր ամբողջ բախտն ու հնարաւորութիւնները, մարդկային կեանքի բոլոր կալուածներուն մէջ:

Ատոր համար է որ ընկերվարական մտածողութիւնը, շարժելով համայնավարներու ընդունած ուղղութեան հիմնովին հակառակ գծով, զայն կ'ազատէ նոյնիսկ, բացառապէս աշխատաւոր մարդկութեան ծառայելու պարտաւորութենէն: Որովհետեւ աշխատանքի վերջնական ու բացարձակ ազատագրութիւնը, իրական ու շօշափելի հաւասարութիւնը մարդոց մէջ, մարդոց կողմէ մարդկութեան նուաճելի կեղեքման բարձումը ու վերջապէս ընկերվարական իրաւակարգի մը հաստատումը՝ անզրուաններ են որոնց անտառակոյս պիտի հասնի մարդկութիւնը: Ծառայեցնել ստրկօրէն, արուեստներն ու գրականութիւնը, քաղաքական կամ ընկերային ժամանակաւոր մտապաշտութիւններու՝ շեղեցնել է զանոնք իրենց յաւիտենական ու գերագոյն առաքելութենէն, սեղմել է զանոնք, այդ անհունութեան, ազատութեան, միջոցի ու ժամանակի ծարաւ ուժերը՝ մահկանացու եւ նեղ անօթի մը խաւարին մէջ:

* * *

Ու եթէ չենք ուզեր որ գրականութիւնը ստրկանայ քաղաքական եւ ընկերային ժամանակաւոր բայց անժխտելիօրէն արդար մտահոգութիւններու մականին տակ եւ եթէ կը կարծենք որ նոյնիսկ, աշխատաւոր մարդկութեան շահուն համար պէտք չէ բռնաբարել արուեստներու եւ գրականութեան անձեռնմխելի իրաւունքները, որքան իրաւունք ունինք պնդելու որ գրականութիւնը չծառայէ՝ ապականած քաղքենիութեան ստոր շահերուն: Ո՛րքան իրաւունք ունինք զայն ազատագրել ցանկալու, գոյութիւն ունեցող դրամատիրական իրաւակարգին չարաշուք բռնապետութենէն:

Արդարեւ, ո՛րքան բնորոշ ու բացայայտ նոյնքան վրդովիչ է հաստատել, որ գրեթէ բոլոր արեւմտեան երկիրներու առաջնակարգ գրագէտները, իրենց մեծամասնութեան մէջ, ընդհանրապէս բացասական կամ աննպաստ դիրք բռնած են, աշխատաւոր ու տառապող մարդկութեան հանդէպ (եթէ ոչ թշնամական ու անհաշտ): Հերոսական ու խորապէս աշխատաւոր Զօլայի, ընկերվարական ու ա՛յնքան մարդկային Պարպիւսի փոխարէն ո՛րքան խոշոր դէմքեր, միջազգային գրականութեան պատմութեան մէջ, հլութեամբ կամակատար եղած են տիրող դասակարգին: Ապրած են՝ անոր ծառայութեան մէջ, սնանելով՝ քաղքենիներու գեղխութեան սեղանէն, մեղսակից ըլլալով անոնց աղտոտ գործերուն, դաւաճանելով իրենց իսկ սկզբունքներուն, գաղափարականին, առաքելութեան ու միւս կողմէն՝ ջատագովելով, առաւել կամ նուազ եռանդով դրամատիրութեան գիշատիչ ախորժակները:

Որովհետեւ, վերջապէս, ոչինչ կայ տեւական, յաւիտենական, իրապէս գեղեցիկ ու մարդկային՝ օրինակ, բրիտանացի մեծ բանաստեղծ Ր. Քիփլինկի կայսերապաշտ ու արկածախնդիր գրականութեան մէջ՝ եթէ ոչ մարդկային արուեստն, ստեղծագործ ու յամառ ուժին, յանդգնութեան ու կորովին հագներգութիւնը: Արդ այս բոլոր առաքինութիւնները, անտարակոյս աւելի մեծ չափով, հասարակաց են նաեւ, աշխատաւոր դասակարգերուն ու երբեք՝ պէտք չէ առիթ ընծայեն քաղքենի իրաւակարգի ջատագովութեան: Փնտռե՛լ մեր կեանքին մէջ (որ ամենուրեք կը կրէ զօրաւոր՝ շեշտով ու ազդեցութեամբ, զզուելի ու սնանկ իրաւակարգի մը կնիքը) գեղեցկութիւն ու ներշնչում, հաւաքել արուեստի ամէն ցոլք՝ հոգ չէ թէ ո՞ւրկէ, հեշտութեան փողոցներէ՞ թէ ապականութեան ու խնջոյքի սրահներէ ուր վատշուէր քաղքենիութիւնը կը շնանայ, որոնե՛լ, ներքին տեսողութեան ու ներշնչման լոյսովը, նոյնիսկ ընկերութեան ամէնէն նեխած ու ստոր դասերուն մէջ տեւական ու հոգ չէ հիւանդագինօրէն յուզիչ շեշտ մը՝ իրաւունք մըն է զոր մենք չենք որ պիտի մերժենք գրագէտներուն: Բայց, այդ թաքուն ու անիծեալ գանձերը այնպէս մը կերպարանափոխել, այն տեսակ լոյսի մը տակ ներկայացնել մարդկութեան որ ապականութիւնը, շնութիւնն ու ախտերը թուին բնական ու նոյնիսկ ցանկալի, — ահա արտօնութիւն մը որ ոչ մէկ ճիշդ ու մաքուր արուեստագէտ պէտք չէ տայ ինքզինքին: Ահա ապեղ ու վատ գործ մը, որ ոչ մէկ արուեստ կրնայ արդարացնել:

Ու դեռ, ինչպէ՛ս չխօսիլ, գրագէտներու անզգամ ու թշուառական խումբերու մասին, որ քառուղիներու վրայ ու իրենց ամբողջ լրբենի, գռեհիկ ու ոխակալ ձայներովը՝ պատերազմի գովքը կ'ընեն, այսպէս կոչուած արուեստի գործերու մէջ: Դուցէ կարելի է ներել, արուեստագէտի մը՝ որ իր գրական գործը կը բաժնէ իր քաղաքական ու հակաբանուորական ձգտումներէն, գուցէ կարելի է հանդուրժել՝ ատելութեան, ազգամիջեան ոխերու, պատերազմի շատ մը հրաւէրներու՝ եթէ հեղինակները չփորձեն զանոնք իբրեւ արուեստի գործեր քշել՝ չարաչար խաբուած բազմութիւններու: Բայց երբեք պէտք չէ ներել, որ ո եւ է արուեստագէտ սերմանէ ոխ, վրէժ, քէն ու ատելութիւն, յանուն արուեստի եւ գրականութեան:

Պատերազմը՝ նախճիր մըն է, որ իրենց լիւ գեղեցկութեան ու բանաստեղծութեան մէջ՝ կը հնձէ ա՛յնքա՛ն երիտասարդ ու հրաշալի կեանքեր, կ'աքսորէ երջանկութեան, երազներու եւ ամէ՛ն գեղեցկութեան կարելիութիւն մեր տուներէն, կը խաւարեցնէ ամէ՛ն ուրախութեան ցոլք մեր աչքերուն մէջ եւ անկարող է ներշնչել արուեստի ոեւէ իրապէս արժէքաւոր գործ, եթէ ուղղուած չէ ինքզինքին դէմ («Պատերազմ եւ խաղաղութիւն» Լ. Թոլսթոյի, «Կրակը» Հ. Պարպիւսի եւլն.):

Ու մտածեցէք, ո՛րքան խորթ, ո՛րքան մեր ցեղային ազնուական ու վեհանձն նկարագրին դէմ պիտի թուէր նոյնիսկ մեր զանգուածեղ ու որոտագոռ Սիամանթօի խստօրէն ազգայնական, ցեղամոլ, վրէժխնդիր, անհաշտ ու ատելավառ դիւցազներգութիւնը, եթէ ի յառաջագունէ չգիտնայինք թէ տրորուած, ոտքի կոխան, իր արժանապատուութեան մէջ խորապէս վիրաւորուած, ջարդուած, բռնաբարուած ցեղի մը զայրոյթի աղաղակն է ատիկա՝ արտասանուած՝ աշխատաւոր ու արդար ժողովուրդի մը ազատագրութեան համար: Եթէ չգիտնայինք թէ տառապանքի մեծ կոչ մըն է՝ կոչուած փշրելու բռնութեան ներշնչած վախը: Ասուհանդերձ, տեսէ՛ք, ինչքա՛ն շատ հերաթափ կ'ըլլայ այդ հարուստ ու մեծ բանաստեղծին «սրաթռիչ երիվար»ը, որքա՛ն շատ կը լռեն իր մեծաղաղակ ռազմերգները, մինչդեռ հայրենի կարօտին ու հօրենական աւերակներու երգիչը կը մնայ պայծառ, մեծ ու աքանչելի:

Այո՛, կարելի է երգել մարդոց յանդգնութիւնը, արկածի ու քաջութեան ծարաւը, մեծ ու կործանարար ուժերու դէմ անոր անհաւասար պայքարը, դրամատիրութեան նախաձեռնութեամբը կերտուած հսկայազանգուած ու տիտանական քաղաքները, երգել ուժով, արուեստով, ճկուն, ճոխ եւ հրաշալի բանաստեղծութեամբ մը, ինչպէս Վէրհառէնը, բայց մնալ աշխատաւոր մարդկութեան բարեկամ: Մնալ՝ մեծ, մնալ՝ անշահախնդիր, մնալ՝ անկախ:

Մնաց, որ կոյր պէտք է ըլլալ, չտեսնելու համար որ այս ապականած իրաւակարգին մէջ, գրագէտը աղքատ է, հէք, մերկ ու զրկուած ու մեծ գրատուններու ձեռքը խաղալիք:

Ուրիշ յօդուածով մը, պիտի տեսնենք թէ ընկերվարութիւնը ի՞նչ կրնայ ընել ազատելու համար արուեստը գերութենէ, զայն վերադարձնելու համար իր սրբազան առաքելութեան:

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆՔ

մեր թղթակիցներուն եւ բարեկամներուն, չզբաղիլ եւ չզբաղեցնել մեզ տեղական ծանօթ լրագիրներու գրած սուտերը հերքելով կամ անոնց ակներեւ լրբութեանց պատասխաններ հրատարակելով:

ՆՈՐԷՆ ԱՄՈՒԼ ՃԻԳԵՐ ԵՒ ՃԱՌԵՐ

ՆԱՆՍԷՆԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԵԼԺ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԴԱՌՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

ԺԸՆԵՒ, 27 Սեպտ.

Թերթերէն իմացած կ'ըլլաք Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին ելքը: Արդէն հրատարակեցիք շարք մը մանրամասնութիւններ, Նանսէնի ծրագրին ձախողման առթիւ:

Պատկերը լրացնելու համար, կը փութամ հաղորդել կարգ մը նոր տեղեկութիւններ, քաղելով մասնաւոր աղբիւրէ մը:

Սեպտ. 26ի առտուն, Տօքթ. Նանսէն ուժգին ճառ մը խօսեցաւ, զգուշանալով քաղաքական խնդիր յարուցանելէ եւ միշտ ամուր կառչելով իր ծրագրին: Կը թուի թէ, իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութիւն գաղթականներու տեղաւորման լիազօր, չուզեր ոչ իր դերէն շեղիլ, ոչ ալ ստանձնած գործը լքել: Իր հասկացողութեամբ, այդ գործը կը լրանայ ճահիճները չորցնելով եւ գաղթականները Երեւանի մէջ տեղաւորելով:

Այսպէս կամ այնպէս, մեծ արժէք ունէր իր ճառը, թէեւ զուրկ քաղաքական հանգամանքէ:

Նանսէնէն անմիջապէս յետոյ բեմ բարձրացաւ Պելժիացի Պ. տը Պրուքեր, հայկական դատի ազնիւ բարեկամը, որ Նանսէնի ծրագիրը գնահատելէ յետոյ, վարպետօրէն անդրադարձաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 1920—21 թուականներու որոշման, ի նպաստ Հայաստանի եւ ըսաւ.

— «Ազգերու Դաշնակցութեան առաջին ընդհ. ժողովէն ի վեր ես կը հետեւիմ Հայաստանի օգտին եղած որոշումներուն եւ երբ համեմատութեան կը դնեմ այդ հանդիսաւոր խոստումները ձեռք բերուած արդիւնքին հետ, պահանջ կը զգամ լռել այս բոլորին վրայ եւ ո՛րեւէ ուշադրութիւն չհրաւիրել: Բայց, վերջապէս, բաւական չէ ականջ կախել միայն սեփական զգացումներուն եւ նախասիրութեանց. պարտքեր կան որոնք պէտք է կատարուին»:

Յետոյ, յիշելով թէ գաղթականներէն գումարներ կը գանձուին իբրեւ անցագրի տուրք, անոնց օգնելու համար, շարունակեց կծու հեգնութեամբ.

— «Ես ինձ թոյլ կուտամ յուսալ թէ՝ փախստականներուն օգնելու համար նոյն այդ փախստականներէն տուրք առնելու այդ սրամիտ եղանակը չի դառնար Ազգերու Դաշնակցութեան վեհանձնութեան գերագոյն սահմանը:

«Կ'ուզեմ երրորդ յայտարարութիւն մը եւս ընել, աւելի մեծ վարանումով քան առաջին երկուքը: Ես այդ կ'ընեմ ոչ թէ վիճաբանութիւն յարուցանելու, այլ արգիլելու համար ժամանակավանցութիւն մը: Մենք պէտք է անդադար յիշենք ինչ որ խոստացեր ենք Հայերուն. այդ յարկ մը չէ, այլ ազգային օջախ: Նոյն իսկ եթէ օր մը վերջապէս կարենանք քանի մը տասնեակ հազար Հայեր տեղաւորել այստեղ կամ այնտեղ, նոյն իսկ այն օրը երբ գտնենք անկիւն մը, ուր անոնք հաստատուին ապահով, մենք դարձեալ չենք ազատիր մեր խոստումներէն: Ազգային օջախը չի գտնուիր այստեղ կամ այնտեղ, քանի մը արտավար հողի վրայ. ո՛չ, ան կը գտնուի ազգային հողի վրայ:

«Ես կը բաւականանամ միայն այս գաղափարը յայտնելով. եւ գիտեմ թէ որքան վտանգաւոր քաղաքական խնդիրներ կը յարուցանեմ, եթէ շարունակեմ: Եւ գիտեմ որ անհրաժեշտութիւններ կան, որոնք կը պարտադրուին ամէնուս: Ես գիտեմ, հարցեր կան որոնց արագ լուծում պահանջելը անխոհեմութիւն է: Բայց ես գիտեմ նաեւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ կուռ կերպով հաստատուիլ միայն այն ժամանակ, երբ կ'որոշէ լուծել բոլոր հարցերը համաձայն արդարութեան պահանջին:

«Ես կը բաւականանամ այս կարճ խօսքով, արգիլելու համար ժամանցումը այն խոստումներուն, զորս մենք ըրած ենք առաջին ընդհանուր ժողովներուն մէջ:»

Այս խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով: Ամէնէն ջերմ ծափահարողներէն մէկն էր Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պրիանը:

Յոյս կար որ յոյն պատուիրակն ալ արտայայտուի: Բայց Պ. Փօլիթիս զգուշացաւ, եւ ուզեց միայն համոզել ժողովը որ տեղափոխեն Յունաստանի հայ գաղթականները: Երեւի չեն ուզեր դժգոհութիւն պատճառել Թուրքիոյ, որուն հետ շատ մը խնդիրներ ունին:

Ֆրանսայի կողմէ բեմ բարձրացաւ Իրեսփոխան Պ. Պասթիտ, որ Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման մանրամասնութիւնները յիշելէ յետոյ, աւելցուց հետեւեալ նշանակալից խօսքերը.

— «Պէտք ունի՞մ արդեօք յիշեցնելու, ինձմէ առաջ այս ամպիոնը բարձրացած հռետորներէն յետոյ, թէ ներկայ օգնութիւնը նուազագոյն չափն է այն իրական հոգածութեան զոր մենք կարող ենք հասցնել դժբախտ հայ ազգին: Պէտք ունի՞մ արդեօք յիշեցնելու, թէ այս իսկ դահլիճին մէջ գումարուած առաջին ժողովներուն, հայկական խնդիրը նկատի է առնուած շատ աւելի լայն ձեւով եւ թէ այն ժամանակ հարցը արծարծուած է ոչ թէ դրամական օժանդակութեան, այլ միջազգային ընդհանուր քաղաքականութեան չափանիշով:»

Յետոյ դարձեալ անդրադառնալով Նանսէնի ծրագրին եւ պահանջներուն, եւ Ֆրանսայի կատարած գործին՝ Սուրիոյ մէջ, Պ. Պասթիտ շարունակեց.

— Եւ այժմ, պէտք ունի՞մ արդեօք ըսելու, որ իմ երկիրը բնաւ իր պարտքը կատարած չի սեպեր: Անցեալ օր ես առիթ ունեցայ ըսելու յանձնախումբին առջեւ, թէ այս մասին ըլլալիք ամէն ներշնչում Ֆրանսայի մէջ կը գտնէ բարեացակամ ընդունելութիւն, բայց միեւնոյն ատեն Ֆրանսա չի հրաժարիր հայկական ազգային օջախի գաղափարէն, որ քիչ առաջ այնքան արդարացի կերպով վերյիշուեցաւ այս բեմէն:

* * *

Ինչպէս կը տեսնէք, մեծ պետութիւններէն միայն Ֆրանսան է որ բաւական որոշ յայտարարութեամբ հրապարակ եկաւ: Միւս երկու պետութիւններէն Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները քար լռութիւն պահեցին: Գալով Գերմանացիներուն, անոնք առ հասարակ բոլոր խնդիրներուն մէջ չէզոք դիրք կը բռնեն: Մեր հարցին մէջ անոնք խոստացան օգնել հայ փախստականներուն, բայց բառ չարտասանեցին ազգային օջախի մասին: Կ'իմանամ թէ Գերմանացիները որոշեր են վեց միլիոն ֆրանք յատկացնել Նանսէնի ծրագրին իրագործման համար:

Ինչ կը վերաբերի բուն ծրագրին, կարելի է ըսել [illegible] այժմ այն կէտին վրայ է [illegible] կը գտնուէր անցեալ տարի [illegible] մը վախ կար թէ Տօքթ. Նա[illegible] բոլորովին պիտի քաշուի [illegible] գործէն, բայց երեւի հա[illegible] են նոր փորձ մը կատարել [illegible] սկսուած գործը գլուխ հա[illegible] Եւ հակառակ շատերու [illegible] քին, բեւեռախոյզը այս [illegible] եւս բաւականացաւ Ազգ[երու] Դաշնակցութեան անդամ պ[ետու]թիւններուն ուղղած կոչով, [illegible] հրաւիրէ «յանուն մարդկութեան» տալ Նանսէնի պահանջ[ած] գումարը, քանի մը հազար գաղթականներ Երեւան փոխադրելու համար:

Այս տարի աւելի բախտ[աւոր] պիտի ըլլա՞յ թէ ոչ — դժուա[ր է] նախատեսել:

Ամէն պարագայի մէջ, [illegible] ծրագրին իրագործումը չէ որ [պի]տի գոհացնէ մեր ազգային [պա]հանջները:

ՊՈԼՍՈՅ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱԼՊԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

Պոլսոյ մէջ կը բնակին [illegible] 10,000 Ալպանացիներ, որոնք [illegible] օրթոտոքս կրօնքին կը պատկանին, եւ Լօզանի դաշնագ[րի] տրամադրութեանց համաձայ[ն] դէպի Յունաստան [illegible] վտանգին ենթարկուած են:

Յիշեալ դաշնագրին յօդ[illegible] Թուրք բնակչութեանց փոխանակութեան գլխուն մէջ [illegible] է թէ փոխանակութեան ենթ[ակայ] են յոյն-օրթոտոքս կրօնքի պատկանող բոլոր Թրքահպատակները: Այս ընդհանուր տրամադրութեան զոհ կ'երթան [Ալ]պանացիները եւ անցեալ [illegible] 30ին բնակչութեանց փոխանակութեան խառն յանձնաժողովը որոշեց յիշեալները փոխանակութեան ենթարկել: Մինչդեռ Ալպանիա երբեք չէ պատերազմած Թուրքիոյ դէմ եւ Յունաստան իբրեւ հպատակ չի կր[նար] ճանչնալ Պոլսոյ օրթոտոքս [Ալ]պանացիները: Ասոնք Լօզանի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով խնդրած են, որ այս սխալը սրբագրուի եւ դաշնագրին մէջ յատուկ տրամադրութիւն մը աւելցուի իրենց համար: Եւ սակայն չկայ ոեւէ իրաւասու մարմին, որ կարենայ վերաքննել Լօզանի դաշնագիրը ու խառն յանձնաժողովը կը յայտնէ թէ մինչեւ որ չսրբագրուի յօդուածը, ինք պարտաւոր է դաշնագրին տրամադրութիւնը գործադրել:

Այժմ այս Ալպանացիներուն վիճակը շատ անորոշ է եւ ամէն օր Պոլիսէն վտարուելու սպառնալիքին տակ կ'ապրին:

ՖԱՇԻՍՏՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկաբնակ փաշիստ իտալացիները ամերիկեան քաղաքացի դարձած ատեն գաղտնի երդում մը կ'ընեն, որուն համաձայն նախ Իտալիոյ պիտի ծառայեն, յետոյ Միացեալ Նահանգներուն: Կատարուած քննութիւնով երեւան հանուած է թէ երդումի բանաձեւը հետեւեալն է.

«Կ'երդնում գործադրել «Տուչէ»ի հրամանները եւ բոլոր ուժերովս, ի հարկին նոյնիսկ արիւնովս, ծառայել փաշիստ[illegible] զարգացման դատին»:

Պալթիմորի կառավարութիւնը հաստատած է թէ Հիւսիսային Ամերիկայի փաշիստ դաշնակցութիւնը մեծ գործունէութիւն կը մղէ Ամերիկայի իտալացիներուն մէջ, զանոնք միշտ իտալացի պահելու համար: Յիշեալ քաղաքին մէջ ամերիկեան քաղաքացի ըլլալու համար դիմող 27 իտալացիներու խնդրանքը մերժուած է եւ լուրջ քննութիւններ կը կատարուին ամերիկեան քաղաքացիութենէ զրկելու համար այն իտալացիները, որոնք ազգայնական փաշիստական քարոզութիւններ կ'ընեն:

ԾԻԾԱՂ

ԿԱՌԱ...ԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պարոննե՛ր, կառքերու ցուցահանդէսը բացուած է: Անուրանալի է կառքերու կատարած յառաջդիմութիւնը: Ի՛նչ զանազանութիւն ինքնաշարժերու:

Կառագործները կ'ըսեն թէ կը պատրաստեն այնպիսի հրաշալի կառքեր, որոնք պիտի վաճառուին մեզի շաքարի պէս աժան: Ուրեմն, պիտի կարենանք, վաղը, կաղանդի առթիւ ինքնաշարժ նուիրել ո եւ է բարեկամի մը, ինչպէս մեր թեւին տակ առած նաւակ մը կամ շոգեկառք մը կը տանէինք մեր ծագուկներուն:

Եւ փողոցները պիտի լեցուին ինքնաշարժերով: Այլեւս հետիոտն պտտող մը չպիտի մնայ ճամբաներուն վրայ. ինքնաշարժներ, ինքնաշարժնե՛ր, շարան-շարան:

Տարօրինակ, փողոցները պիտի լեցուին կատղած անասուններու գռռիւն-գոչիւնով: Ժամանակին ճակատագրական պայքարներու օրերուն, ինչե՛ր ըսուեցան առատեան կոչնակներու ղօղանջին համար: Եւ, անոնք, որ սովորութիւն ունին քնանալու առտուն ժամը ութէն յետոյ, ի՛նչպէս պիտի օրհներգեն կառագործները:

Սակայն կառքերու յառաջդիմութիւնը դիւրացուցած է նաեւ ուրիշ գործ մը: Մահուան ճամբորդութիւնը: Հրաշալի մահեր տեղի պիտի ունենան, շնորհիւ յառաջդիմող ինքնաշարժերուն:

Ուրեմն, շինեցէ՛ք, շինեցէ՛ք, պարոն կառագործներ: Այնպիսի գործիքով մը օժտեցէք ձեր ինքնաշարժները, որ անոնք պատիւ բերեն 20րդ դարուն, հաճելի եւ քաղցր, անցաւ եւ դիւրին մահով մը սպաննելով մարդիկը: Արդի ինքնաշարժները մարդիկը կը սպաննեն կոպտութեամբ, վայրենութեամբ եւ ֆուլլըրեան անգթութեամբ: Իսկ դուք այնպէս մը ըրէք որ, ինչպէս կը բազմինք ինքնաշարժներուն մէջ մեղկօրէն, այնպէս ալ ճամբաներուն վրայ մեռնինք քաղցրօրէն:

Փ. ՕՏԵԱ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆ ԸՍՏ ԱՍՏՂԱԲԱՇԽԱՑ

Գերմանացի գրագէտ աստղաբաշխ մը, որ կ'ապրի Տրէզտի մէջ, հրատարակութեան տուաւ գիրք մը, «Գերմանիոյ ճակատագիրը», ուր աստղերէն ներշնչուելով ցոյց կը տրուի գերման քաղաքական կեանքին ապագան:

1929 եւ 1932 տարիներուն մէջ, հրապարակ պիտի գայ մեծ դիկտատոր մը, որ Գերմանիան պիտի առաջնորդէ փառքի գագաթնակէտին, 1933—1940ին:

1928ին եւ 1929ին, Հինտէնպուրկ ծանր հիւանդութիւններու պիտի մատնուի: 1930ին, աւելի քան տագնապալից հիւանդութիւն մը պիտի կրէ:

Շթրէզէման, փառքի փայլուն վերելքէ մը յետոյ, յանկարծ անսպասելի մահուան գիրկը պիտի իյնայ: Սակայն այս մահը երեք տարիէն առաջ տեղի չպիտի ունենայ, որովհետեւ 1930ին, գերմանիոյ փառքի օրերուն, կարեւոր դեր մը պիտի խաղայ:

Գուշակ գրագէտը այս մարգարէութեանց կարգին, կը խօսի նաեւ Ֆրանսայի ճակատագրին մասին:

Փուանքարէ գէշ եւ փայլուն օրեր անցընելէ յետոյ, 1931—1932ին, պիտի տեսնէ ամէնէն դժբախտ եւ եղերական շրջանը իր կեանքին: 1932ի գարնան, հիւանդութեան մը պատճառով, մահուան վտանգին դէմ առ դէմ պիտի գտնուի: Աստղերը կ'ըսեն թէ Փուանքարէ պիտի մեռնի մինակութեան մէջ, լքուած՝ փառքի օրերու իր բարեկամներէն: Պրիան, 1930ին, հետզհետէ պիտի իյնայ: Այդ շրջանին իր դիրքը վերջնականապէս պիտի խախտի:

Այժմ գերմանիոյ պատմութիւնը, ըստ բարի աստղերուն:

1917—1927, անհամաձայնութիւններ: 1927—1932, վերածնունդ: 1933—1960, բարգաւաճում: 1961—1988, պատերազմ (աշխարհակալութիւն): 1989—2068, գերման քաղաքակրթութեան մեծագոյն շրջանը:

Մանրամասն խօսելով, աստղերը կը յայտնեն թէ, գերմանիա պիտի տեսնէ ընկերային յառաջդիմութիւն եւ պայքար, ժողովրդական շարժումներ, մեծ մահ մը (1930): Յետոյ պիտի գայ գերմաններուն մեծ առաջնորդը. հանճարեղ պետը, որ գերման ժողովուրդը պիտի միացնէ եւ պիտի տանի դէպի յաղթանակ:

1931ին Գերմանիա եւ Աւստրիա ձեռք ձեռքի պիտի տան, քալելու համար դէպի աշխարհակալութիւն եւ պատիւ: Իտալիա եւ Ֆրանսա պիտի կորսնցնեն կարեւոր հողեր: Լեհաստան քաղաքական տագնապի մը պիտի մատնուի: Այդ շրջանին, գերմանիոյ հրաւէրով, տեղի պիտի ունենան միջազգային համաժողովներ: Ծովերուն վրայ ամէն մարդ պիտի ողջունէ գերման դրօշակը:

1933ին պիտի հաստատուի գերմանեւամերիկեան քաղաքական դաշնակցութիւնը, որուն իբր հետեւանք, 1934ին, վէճեր պիտի ծագին Ֆրանսայի, Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ: Աւելորդ է ըսել որ Գերմանիա պիտի յաղթէ բոլորին: 1935ին Ալզաս-Լորէն պիտի դառնայ ինքնավար: Իսկ 1937ին պիտի խնդրէ միանալ Գերմանիոյ: 1938ին, կռիւ Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ: Յաջորդ տարին երկու երկիրները պիտի համաձայնին գաղթապետութեանց բաժանումով մը: Եւայլն, եւայլն:

Որքա՜ն բարի են աստղերը գերմաններուն համար:

Աստղե՛ր, բարի՛ աստղեր, իսկ ի՞նչ կ'ըսէք Հայերուս համար:

Աստղերը լո՛ւռ են: Գիշերը խո՛ր է դեռ:

ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

Պոլսոյ Ժիւմհուրիյէթ լրագրին մէջ կը կարդանք.

— «Երկարատեւ պայքարներէ եւ պատերազմներէ յետոյ Յունաստան խոստացաւ ասկէ վերջ բարեկամ մնալ Թուրքիոյ հետ եւ այսպէս ալ հաղորդեց ամբողջ աշխարհին: Բայց Յունաստան դարձեալ ուրիշ ճամբով Թուրքիոյ դէմ թշնամութիւն ցոյց տալէ չի դադրիր եւ առիթ մը ճարելով այդ արտաքին բարեացակամութեան բոլորովին հակառակ ընթացք մը ցոյց կուտայ:

«Յունաստան ամէն առիթով Թուրքերու եւ Թրքութեան դէմ թշնամութիւն կը յայտնէ եւ կարծես թէ Իզմիրէ վտարումով առած դասը բաւական չըլլար, իր նախանձոտ աչքերը Թուրքիոյ վրայ կը դարձնէ: Ահաւասիկ ապացոյց մը:

«Հելլէն կառավարութիւնը շարունակ կ'աշխատի նախակրթարաններու մատաղատի ուսանողներու միտքերը այս ատելութեամբ եւ Պոլսոյ անպատճառ Հելլէններու կողմէ գրաւման գաղափարով տոգորել: Ասոր համար կարգ մը միջոցներու դիմած է: Այդ միջոցներէն մէկն ալ դպրոցական աշակերտներու տետրակներու կափարիչներն են: Ասոր մէջ կը տեսնուի որ տետրակին կափարիչին վրայ հելլէնութիւնը անձնաւորող թեւաւոր անձ մը ձեռքի նիզակը խստութեամբ կը մղէ Պոլիսը ցոյց տուող Գոսթանթինոփոլիսի:

«Թուղթի եւ դպրոցական տետրակներու կափարիչներուն վրայ դիւցազնացած այդ յանդուգն միտքը, հելլէն նախարարներու խելապատակէն ելած եւ եւ որոշած է որ դպրոցական տղաքներ, բացի այս տետրակէն ուրիշ տետրակ չգործածեն: Կափարիչին տակն ալ յունարէն «մինչեւ հոս» գրուած է ինչ որ շատ նշանակալից է: Կառավարութիւնը այս տետրակէն շատ շահ ունի, որովհետեւ 24 երեսէ բաղկացեալ այդ տետրակը որ 45 լէփթա կ'արժէ, կը ծախուի մէկ տրախմի 20 լէփթայի, այսինքն եռապատիկ աւելի: Այսուհանդերձ հելլէն կառավարութեան ի գործ դրած այս շահագործութիւնը մեզի չի հետաքրքրեր: Յունաստանի դարձեալ կ'ազդարարենք: Եթէ գալիք ունի, տեսնելիք ալ ունի:»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ՆՈՐ ԽԱՂԵՐ

ԼԻՈՆ, 28 Սեպտ.— Մօտաւորապէս երկու տարիէ ի վեր է, որ Լիոնի նշանակովի Ազգային Միութիւնը քմահաճօրէն կը վարէր ազգային գործերը: Վերջերս կարգ մը հայրենակիցներու յաճախակի բողոքներն ու քննադատութիւնը ստիպեցին Կաթ. Պատուիրակը հրահանգել ձեռնարկելու նոր ընտրութեանց:

Յուլիսի ընթացքին մասնաւոր թռուցիկներով գաղութը կը հրաւիրուէր ազգ. տուրք վճարելով ընտրողի իրաւունք ստանալ: Արձանագրութեանց փակման թուական նշանակուած էր Սեպտ.ի 1ը: Հակառակ եղած յայտարարութեանց, գաղութը անտարբեր մնաց, որովհետեւ ներկայ մարմինը գաղութի վստահութիւնը չէր վայելեր: Վերջապէս, Հ. Յ. Դ. կոմիտէի ստիպման վրայ կազմուեցաւ Ընտրական Յանձնախումբը, որուն կազմութենէն յետոյ պաշտօնապէս արձանագրութեանց փակման թուական նշանակուեցաւ Սեպտեմբեր 21ը: Այս առթիւ Հայրենակցական միութիւններէն Խարբերդ, Տարօն, Աֆ. Գարահիսար, Բարձր-Հայք, Պօլու եւ Մարաշ ներկայացուցչական ժողով գումարելով, կազմակերպեցին երկու հրապարակային ժողովներ, Օգոստ. 27ին եւ Սեպտ. 4ին, լուսաբանելու համար գաղութը: Սոյն հրապարակային ժողովներէն յետոյ կազմուեցաւ Հայրենակցական միութեանց ներկայացուցչական խորհուրդ մը, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը սկզբնական շրջանին թէեւ խոստացած էր գործակցիլ, սակայն երկրորդ ժողովին իսկ դրժեց իր խոստումը, առարկելով որ եթէ բոլոր միութիւններն ու կուսակցութիւնները միանան, իրենք ալ իրենց բաժինը կը բերեն: Գալով Պօլուի Հայրենակցականին, միջհայրենակցական միութեանց ներկայացուցչական ժողովներուն մինչեւ վերջ մասնակցելով հանդերձ, իր ներկայացուցիչը Պ. Յակոբ Վարժապետեան, վերջին պահուն հեռացաւ:

Ընտրական Յանձնախումբը իր պաշտօնական յայտարարութեան համաձայն արձանագրութեանց տոմարը փակուած յայտարարեց Սեպտեմբեր 21ին անդամներու մեծամասնութեամբ: (Արձանագրուողներու թիւն էր 250 հոգի): Եւ սակայն Ազգային Միութիւնը տեսնելով որ իր համակիրներու հետ գումարուած դաւադրական ժողովները ո եւ է արդիւնքի յանգած չէին ու իրենց պարտութիւնը անխուսափելի է, կրկին բացուած յայտարարել կուտայ արձանագրութիւնները, մինչեւ Հոկտեմբեր 16: Կասկած չպատճառելու համար, գոյութիւն չունեցող Հայրենակցական Միութեանց (Պոլիս, Ագշէհիր) եւ հնչակ - ռամկավար պլոքի միջոցաւ նամակներ գրել կուտայ Ընտրական Յանձնախումբին, պահանջելով յետաձգումը տոմարի փակման:

Թեմական Խորհուրդի լուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք այս պարագան, բողոքելով սարքուած խաղերուն դէմ:

Ծաղիկ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐԹԻԿ, 26 Սեպտ.— Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Անդրանիկի սգահանդէսը, զոր սարքած էր Նորակազմ Հոգաբարձութիւնը, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. եւ Ս. Դ. Հ. տեղական մարմիններուն:

Օրուան նախագահը իր բացման խօսքով շեշտեց «մենք մեռելի վայել խօսք չունինք հերոսին համար, այլ իր ապրած կեանքը պատկերացնող երգեր ու արտայայտութիւններ»: Մէկ վայրկեանի լռութեամբ, ժողովուրդը յարգանքի հրաւիրելէ յետոյ, երգուեցաւ «Հերոս մռնչեց»:

Պ. Ա. Ճէվիզեան (Հնչակեան) հերոսին յիշատակը փառաբանելէ վերջ, աւելցուց. «պէտք է պատռենք կեղծիքի վարագոյրը եւ ըսենք բացայայտօրէն թէ՝ 1918 Մայիսի 28ին էր որ հայ ժողովուրդը իր սեփական մարտնչումներով հասաւ դարերու երազին — անկախութեան»:

«Իբրեւ Արծիւ»ը երգուելէ յետոյ, խօսեցաւ ընկ. Յ. Աղայեան, մէջբերումներ ընելով Սիամանթօէն, ու յետոյ կարդաց Անդրանիկի համառօտ կենսագրականը, մինչեւ մահը:

Հայ լուսանկարիչ Պ. Յ. Գուլաքեան նուիրած էր հերոսին մեծադիր նկարը, փափաքելով որ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուի եւ գոյանալիք գումարը տրամադրուի, առաջին անգամ Անդրանիկի անունով կազմուելիք ֆոնտի մը, կամ բարենպատակ ձեռնարկի մը:

Գոյացաւ 218 ֆրանք, զոր հոգաբարձութիւնը կը պահէ իր մօտ եւ կը խնդրէ ի հարկին դիմել հետեւեալ հասցէին.— Hovaness Hochikian, 134 Cité Verminck, Croix-Sainte, Martigues, B. du Rh.: Նկարը ստացաւ Պ.

ՕՐ. ՍՈՆԱ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԵՒ

ՏՈՔԹ. ԱՐԱՄ Ս. ՍԱԼԲԻ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Շումէն 1 սեպտ. 1927 Պազարճըք

Զալըքեան, աշխատաւոր մը: Մարսէյլէն ալ հիւրեր ունէինք:

Հանդէսէն յետոյ ժողովուրդը մտախոհ, գերեզմանատուն ուղղուեցաւ, անծանօթ զինուորի շիրիմին վրայ դնելու համար երկու ծաղկեպսակներ, մատուռի հոգաբարձութեան, Հ. Յ. Դ. ու Ս. Դ. Հ. տեղական մարմիններուն կողմէ:

Թղթակից

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՄԱՆՇԻ ԱՓԸ

Վաղը, Կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ֆութպոլի Ա. խումբը պիտի մրցի Dunkerque Maloի Ա. խումբին դէմ: Այս քաղաքը Փարիզէն 320 քիլոմէթր հեռու է, Մանշի ափը: Գնահատելով մեր խումբին արժանիքը, հրաւիրած են զայն մրցիլ իրենց գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ: Ֆրանս. խումբը կը պատկանի հիւսիսհարաւի պատուոյ դասակարգին որ փայլուն յաղթանակներ տարած է արժէքաւոր խումբերու դէմ:

Օլէնփիք տը Մարսէյլի պատուաւոր մրցումէն վերջ, կը յուսանք որ մեր տղաքը անգամ մը եւս ցոյց պիտի տան իրենց յառաջդիմութեան ոգին, լաւագոյն խաղարկութեամբ մը:

Հաւաքավայր Gare du Nord, Շաբաթ երեկոյ ժամը վեցին: Մեկնում 7ի շոգեկառքով:

Գ. Գասապեան

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Rosny-sous-Boisի մասնաճիւղի Ֆութպոլի նորակազմ խումբը կատարեց իր առաջին մրցումը Կիրակի օր A. C. Nogentի առաջին խումբին հետ, եւ յաղթեց 1ի դէմ 2 նշանակէտով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃԻՐ.— Լիմոժի զինուորական ակումբին մէջ յիսնապետ Կէրէ, մինակը, ակումբին գործերով կը զբաղէր: Երկու անծանօթներ ներս կը խուժեն եւ կը կրակեն յիսնապետին կռնակին: Գնդակը կը ծակէ թոքերը եւ կուրծքէն դուրս ելլելով կը զարնուի մատենադարանին, որուն ապակիները ջարդուփշուր կը թափին:

Յիսնապետը արիւնլուայ գետին կ'իյնայ: Ոճրագործները կ'անհետանան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ԹԷՕՏՈՐՈՎԻՉԻ ՎԱԽՃԱՆԸ

Այս վերջինը իրարու ետեւէ երգ մը հայհոյանքներ շարելէ յետոյ, կատաղութեամբ գետին նետեց ջահը եւ պոռաց.

— Սէկարոֆ կոչուած այս անպիտանը, նորէն մոռցեր է գոցել ելքը. բախտաւոր է որ ռեւէլվերը չէ փախած, եթէ ոչ, զինքը պիտի նետէի այն տեսակ ծակ մը, ուր կը փտէր...

— Ինչպէ՞ս. Սէկարո՞ֆն ալ է այս ելքը, հարցուց Քարասոֆ, որ կը վախնար թէ իր յանկուցիչը կը խանգարուէր:

— Գիտէ առանց գտնելու, այդ կողմէն վախ չկայ:

— Այդպէս ուրեմն, ապահով թէ այս ելքը բաց է:

— Անկասկած, ընկե՛ր:

— Լա՛ւ, ահա ինչ որ կ'ուզէի ...

Յետոյ ինծի դառնալով, իշխանը անգլիերէն լեզուով ըսաւ.

— Սիրելի բարեկամ, կը հաճի՞ք լոյս ընել:

— Մուշտակիս գրպանէն ելեկտրական ճրագը հանելով, լուսաւորեցի:

— Կատարեա՛լ, ըսաւ իշխանը:

Յետոյ, Թէոտորովիչի դառնալով, շատ պաղ կերպով հարցուց անոր.

— Աղօթել գիտե՞ս:

Միսը՝ սարսափահար անոր նայեցաւ:

— Աղօթէ՛. գիտես որո՞ւ տեղ կը դնես:

— Մէկու մը տեղ որ պիտի մեռնի: Ոճիրները որ աչքիս առջեւ գործեցիր տեսայ, նաեւ ոճիրները որ կ'ենթադրեմ որ գործած ես, պատիժ կը պարտադրեն. այդ պատիժը քեզի համար մահն է:

— Ի՞նչ կատակ է այդ, ըսաւ հսկան, իր ձայնին մէջ՝ անձկութեան շեշտով:

— Կատակ չէ, պատասխանեց Քարասոֆ որ ատրճանակը անոր ճակտին ուղղած պոռաց.

— Նետէ խարազանդ եւ ձեռքերը վե՛ր:

Սարսափած, Թէոտորովիչ, որ պատասխանէն բան մը չէր հասկնար, փութաց հնազանդիլ:

— Կատարեալ, շարունակեց Քարասոֆ, եւ առանց զայն աչքէ հեռացնելու եւ զայն պահելով իր ատրճանակին սպառնալիքին տակ, ինծի ըսաւ.

— Կը հաճի՞ք պարոնը իր ատրճանակին ծանրութենէն ազատել:

Զինաթափեցի հսկը, որ տժգոյն, բոլոր անդամներով կը դողդղար:

Երբ աւարտեցի, իշխանը շարունակեց.

— Հաճեցէք երթալ հոս բերել Միլէնա կուռքօն, բարեկա՛մս, նաեւ զօրավար Տուպասոֆը. կ'ուզեմ որ այս մարդը՝ մեռնելէ առաջ, անոնցմէ ներողութիւն խնդրէ ծունկի գալով. անոնց տուած տառապանքին համար:

— Երբեք. այդ մէկը ո՛չ, ռռնաց Թէոտորովիչ:

— Կը տեսնենք:

Գացի բերելու Շլուսէլպուրկի դահիճին դժբախտ զոհերը, որոնք այնքան տկարացած էին որ հազիւ կրնային կենալ ոտքի վրայ:

Տուպասոֆ իր արիւնոտ դէմքով, սարսափելի էր: Կրցածիս չափ, գէշ աղէկ, ինքզինքը դարմանած էր, եւ իր շապիկին կտորովը շինած էր փաթթոց մը որով կը ծածկէր իր պայթած աչքը...:

Տեսարանը սարսափելի էր:

Վարժուած ըլլալով տանջահարուելու եւ չգիտնալով թէ ի՛նչ կ'ուզէին իրենցմէ, Միլէնա կուռքօ եւ Տուպասոֆ՝ խցիկին մէկ անկիւնը ապաստանած էին, սպասելով յոռեգոյնին...

— Ո՛չ, այդպէս չէ, ըսաւ Քարասոֆ, հոս, իմ մօտս պէտք է որ գաք. մօտեցէ՛ք:

Եւ երբ անոնք հնազանդեցան, գետնէն վերցուց խարազանը զոր Թէոտորովիչ նետած էր:

— Ծունկի, հրամայեց այս վերջինին:

— Ո՛չ, երբե՛ք:

— Ծունկի՛, կ'ըսեմ:

— Կը մերժեմ:

— Կ'ազդարարեմ որ հրամանը չպիտի կրկնեմ: Այո՛ կամ ո՛չ. կ'ուզե՞ս ներողութիւն խնդրել քու զոհերէդ. այո՛, կամ ո՛չ, կ'ուզե՞ս ծունկի գալ անոնց առջեւ:

— Ո՛չ:

Թէոտորովիչ հազիւ թէ պատասխանեց, Քարասոֆ նետուեցաւ անոր վրայ. քթին բերնին իջած խարազանի հարուածով մը, զայն գետին տապալեց. յետոյ, վարպետի ձեռքով իջած հարուածներու տարափով մը, ինկաւ անոր վրայ, զարնելով ամէն տեղ, արիւնոտ գիծեր քաշելով անոր դէմքին վրայ:

Ի վերջոյ, տեսնելով որ փրկութեան միջոց չկայ, Թէոտորովիչ ծունկի եկաւ գոչելով.

— Շնո՛րհ, գթութի՛ւն:

— Շնորհ ըրի՞ր դուն քու զոհերուդ. գթացի՞ր անոնց:

Եւ հարուածներու տարափը սաստկացաւ:

Քարասոֆ յոգնեցաւ սակայն զարնելէ:

Թէոտորովիչ, ալ մարդու կերպարանքէ ելած էր: Խցիկին մէկ անկիւնը կծկտած՝ զգեստները անգոյն, ցեխոտ, դէմքն ու ձեռքերը ուռած, զարհուրելի վիճակ մը ունէր:

Քարասոֆ իր ձեռքերը կռնակին կապած, պահ մը լուռ զայն դիտեց. յետոյ ուսերը թօթուելով եւ կզակի շարժումով մը զայն ցոյց տալով.

(Շար.)

Թարգմ.՝ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

Գիւղացիական ապստամբութիւն

Մինաքէն կը հաղորդեն թէ գիւղացիներու ապստամբութիւն մը ծագած է ուսեւէսմօնիական սահմանին վրայ։ Գիւղացիները յարձակած են խորհրդային կոմիսարներու վրայ։ Օգնութեան համար ղրկուած կարմիր բանակի զինուորները սատիկ կռիւ մը մղած են ապստամբներուն դէմ։

Ըմբոստութիւն մը Թուլօնի բանտին մէջ

Երեք ամիս առաջ ըմբոստական շարժում մը ծագած էր Ֆրանսայի ծովային կեդրոն Թուլօնի բանտին մէջ։ Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ նման շարժում մը եւս պայթեցաւ, աւելի մեծ տեսակէն։ Տասնեակ մը բանտարկեալներ՝ համայնավար կործիչներու քարոզութիւններէն գրգռուած՝ ըմբոստութիւն մը առաջ բերին։ Զինուած՝ քարհատներով եւ ուրիշ գործիքներով, որոնք չի գիտցուիր թէ ի՛նչպէս ձեռք անցուցած էին, անոնք խորտակեցին իրենց եւ դրացի խցիկներու միջնորմները։ Այս ձեւով ազատեցին մօտ հարիւր հոգի իրենց ընկերներէն, որոնք շէնքին մէջ ցրուելով, սկսան երգել «Էնթէրնասիօնալ»ը եւ պոռալ՝ «Անկցի՛ բանակը, կեցցէ՛ Մարթի»։ Իրենց ճամբուն վրայ ամէն բան քար ու քանդ ըրին։

Բանտապահները թիւով քիչ ըլլալով, չկրցան զսպել զանոնք եւ լուր տուին ծովային իշխանութեանց, որոնք տեղին վրայ ղրկեցին տրամադրելի բոլոր ոստիկան զինուորներն ու զինեալ նաւազներու ջոկատներ։ Ասոնք յաջողեցան ի վերջոյ դէպի մէկ սրահ քշել ապստամբները։ Իրիկուան դէմ հսկողութեան տակ բեռնատար ինքնաշարժներով տարուեցան Մալպուսքէի յարակից բանտերը, ուր կը գտնուին արդէն նախորդ միջադէպերու դրդիչները։

Այս ցոյցին բանտին շուրջ հաւաքուած էր մեծ բազմութիւն մը։ Ոստիկանները յաջողեցան ամբոխը ցրուել։

Միւս կողմէ, Նաւաշինարանի համայնավար բանուորներէն մօտ 250 հոգի ըմբոստութեան լուրը առնելով, ժամը 17.30էն գործէ վերադարձին հաւաքուեցան բանտի գլխաւոր դրան առջեւ Սէն-Ռօք հրապարակին վրայ, եւ իրենց կարգին սկսան «Էնթէրնասիօնալ»ը երգել։ Ոստիկանութիւնը բաւական դժուարութիւն քաշեց զանոնք հեռացնելու համար։

Փուանքարէի ելմտական ծրագիրը

Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբը առջի օր լսեց վարչապետ եւ ելմտական Նախարար Փուանքարէն, 1928ի ելմտացոյցին վե աբերեալ զանազան հարցերու մասին։

Յանձնախումբի անդամներէն մէկ քանին փափաք յայտնած էին թէ անշարժ կալուածներու փոխանցման առթիւ գանձուած տուրքերը զեղչուին. մասնաւորապէս Հանրի Փաթէ ներկայացուցած էր բանաձեւ մը, առաջարկելով փոխանցման տուրքերը անշարժ կալուածներու համար 100էն 15էն 10ի, առեւտրական տուներու համար 100էն 9էն 5ի զեղչել։ Սակայն Փուանքարէ յայտնեց թէ խստիւ պիտի ընդդիմանայ այն բոլոր առաջարկներուն, որոնք կը ձգտին ելմտացոյցին հասոյթի աղբիւրները պակսեցնելու։ «Եթէ, ըսաւ, այս կարգի բարեփոխումներ պաշտպանուին Երեսփ. ժողովին առջեւ, վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանեմ, եւ այդ կէտին վրայ ամբողջ կառավարութեան պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ պիտի դարձնեմ»։

Վարչապետը աւելցուց նաեւ թէ առաջին փոխանցումի առթիւ գանձուած 100էն 7 տուրքը, որուն դէմ այնքան կը բողոքեն, երբեք չէ կասեցուցած անշարժ կալուածներու փոխանցումը։

Կարգ մը անդամներ ալ կ'առաջարկէին արժեթուղթերու վրայ դրուած տուրքերը թեթեւցնել։ Վարչապետը թուանշաններով ցոյց տուաւ թէ սակարանի գործառնութիւնները վերջին շրջանին (1926 Մայիսէն 1927 Ապրիլ) 150 միլիոն աւելի եղած են քան նախորդ շրջանը (1925—1926)։

Փուանքարէ յայտնեց թէ գործառնութեանց տուրքի (chiffre d'affaires) փոխարէն արտադրութեան տուրք մը հաստատելու մասին ուսումնասիրութիւններ կատարուելու վրայ են։ Ցետոյ պաշտօնեաները այժմ գոհ են՝ իրենց թոշակին վրայ եղած յաւելումէն։ Գալով լուցկիի մենաշնորհը բարեփոխելու խնդրին, արտասահման մասնագէտներ ղրկած է հարցը ուսումնասիրելու համար եւ շուտով այս մասին տրուելիք որոշումը պիտի հաղորդէ յանձնախումբին։

Չէմպըրլէյնի տեսակցութիւնները

Անգլիոյ արտաքին Նախարար սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն, որ Միջերկրականի մէջ պտոյտ մը կը կատարէ, երէկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սպանիոյ դիկտատոր Փրիմօ տը Ռիվէրայի հետ։ Խօսակցութեան նիւթն էր գլխաւորաբար Թանճէրի հարցը։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ որ այս խնդրին մասին Անգլիոյ տեսակէտը չէ փոխուած բնաւ, այն է՝ Անգլիա, տրուած ըլլալով Ճիպրալթարի մէջ իր ներկայութիւնը, չի հանդուրժեր որ ո՛չ Ֆրանսա, ոչ ալ Սպանիա գրաւեն Թանճէրը։

Շրջած զրոյցի մը համաձայն, Մուսոլինի կ'առաջարկէ Թանճէրի շուրջ Միջերկրականեան պետութեանց դաշնակցութիւն մը կազմել, մասնակցութեամբ Յունաստանի, Սպանիոյ, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ։ Ֆրանսան կ'ուզեն դուրս ձգել։

Նախարարական խորհուրդը

Երէկ Ռանպույեէի դղեակին մէջ, Պ. Տումէրկի նախագահութեան տակ գումարուեցաւ նախարարական խորհուրդը։ Կը բացակայէր Ներքին նախարար Ալպէռ Սարօ, որուն ձեռքը վիրաւորուած ըլլալով, առենէ մը ի վեր անհանգիստ է։ Նախարարները խորհրդակցութեան առարկայ դարձուցին ռուսական պարտքերը, խորհրդային միութեանց հետ յարաբերութեանց խնդիրը, ֆրանքեւամերիկեան մաքսային սակացոյցը, եւայլն։

Գերման համայնավարներու դէմ

Հոկտեմբեր 4ին Լայփցիկի մէջ պիտի սկսի դատավարութիւնը ինը համայնավարներու, որոնք ամբաստանուած են թէ հեղինակներն են վերջին տարիներու յեղափոխական բոլոր ծրագիրներուն։ Ամբաստանեալներէն վեցը Ռայխսթակի երեսփոխաններ են։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ֆրանսական դեսպան Տէշնէր Փարիզ վերադարձաւ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարար Միխալաքօփուլօս Ժընեւէն Փարիզ հասաւ։

1890 — 1927

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

«ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԸ, 21 RUE CADET, MÉTRO CADET

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Կը խօսին՝ ընկերներ Անտրանիկեան, Ամասունի, Զամալեան եւ Կ. Սասունի, եւրոպ. նուագախումբ, ճազ-պանտ, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, հայկ. եւ եւրոպ. պարեր, [...]

Կը մասնակցին՝ Օր. Ն. Գալփաքեան (դաշնակ), Պ. Մ. Նաւասարդեան (երգիչ), Թա[...] Աքգար, Վրացի կինօ Սապեանի՝ կովկասեան պարեր, եւ ուրիշներ:

Մուտք 7 ֆր.: Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի խմբագրատունը: Իսկ նախընթաց օրը կիչէն:

ԱԼՖՕՌՎԻԼ

Հ. Յ. Դ. Ալֆօռվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէն իր տարեդարձին եւ դաշնակցութեան օրուան առթիւ սարքած է թէյասեղան, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, երիտասարդաց ակումբը: երգ, նուագ եւ արտասանութիւն: կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՎԱԼԱՆՍ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ կը խօսի ընկեր Աբօեան:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆՍ

Վաղը կիրակի։ Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ։

Վ Ի Է Ն

Վաղը կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, պիտի բանախօսէ ընկ. Աբօեան: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ԿԱՐՏԱՆ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ, նուագ եւ ներկայացում:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Օթէլ-տը-Ֆրանսի սրահին մէջ:

երգ, նուագ, արտասանութիւն, Հայկական եւ կովկասեան պարեր, նաեւ ներկայացում: Մուտքը ազատ է:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ցայտնի դերասանուհի ՏԻԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ

9 Հոկտ. կիրակի ժամը 8.45ին, Albert Ier Թատրոնը, 64 Rue Rocher

Հովանաւորութեամբ փարիզահայ գեղարուեստասէրներու մասնախումբի.— Տիկիններ՝ Մարի Կիւլպէնկեան եւ Ս. Ֆրէնկեան, Պ. Պ. Բաշալեան, Տ. Կամսարական, Ա. Համբարձումեան, Մ. Յակոբեան, Է. Շահին, Ա. Չօպանեան, Տ.Խան Քէլէքեան, Տօքթ. Քօլօլեան,

մասնակցութեամբ կովկասի պետ. Թատրոնի ծանօթ դերասան Լ. ԵՐԱՄԵԱՆԻ։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝

"ԱՆՆԱ ՔՐԻՍՏԻ„ (ԱԼԵԿՈԾ ԾՈՎԸ)

Տրամ 4 արար, թարգմ. Լ. ԵՐԱՄԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆ, Գ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Պ. Պ. Լ. ԵՐԱՄԵԱՆ, ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, եւայլն։

ԳԻՆԵՐԸ՝ ՊԱՏՈՒՈՅ ՏՈՄՍԵՐԷՆ ԶԱՏ.— 25, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսակները կը ծախուին բոլոր հայկական ճաշարանները

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ (ՀԱՅ-ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ)

Ա. ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՕՏԱՐ ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 21 Rue CADET (Métro CADET)

20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ ԱՄԷՆԷՆ ՈՒՇԸ՝ ԺԱՄԸ 11ԻՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ԱԼՖՕՌՎԻԼԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի ցերեկ ժամը 2.45ին

Ալֆօռվիլի մառշէի մեծ սրահին մէջ (Rue Etienne Dolet)

ՊԻՏԻ ԲԵՄԱԴՐՈՒԻ — ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԽՆԱՄՔՈՎ

ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Պոլսական կեանքէ առնուած կատակերգութիւն 3 արար

Տէքօրներու եւ զգեստի մասնաւոր հոգ տարուած է

ԳԻՆԵՐԸ.— 7, 5 ԵՒ 3 ՖՐԱՆՔ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պելֆօրի Վազգէն խումբի դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 11.30ին, ընկ. Պաղեանի սենեակը Caserne d'Offemont: Կը խօսի ընկ. Անտրէ: Կը հրաւիրուին Պելֆօրի եւ Հէրիքուրի ընկերները:

Հ. Յ. Դ. Վալանսի «Համազասպ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 3 Հոկտ. երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովի Մայր Դիւանը նիստի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 9ին։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի մասին պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչութեան ընտրութիւն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլ-Վիռօֆլէյի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 163 Café Restaurant de l'Avenirի սրահը, (Pointe de Chavilleի հանրակառքի կայարանին ճիշդ դէմը): Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ անհրաժեշտ է բոլոր գործօն եւ համակիր անդամներու ներկայութիւնը:

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ Հայրենակ. Միութեան Ընդհ. անդամական ժողովը՝ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին՝ 44 Rue de Montrouge, Gentilly։ *Օրակարգ. վարչական կարեւոր հարցեր։*

ՅԱՐԴԳՈՂԻ Ընդհ. ժողովը յառաջիկայ Հինգշաբթի (6 Հոկտ.) իրիկուն, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Անդրանիկ Հաճընլըեանէ որ Փարիզ կը գտնուի իր հասցէն իմացնել ընկերոջն նոր եկած Artin Mardinian*ի*. 20 Rue Rodier Paris.

«LE FOYER FRANÇAIS»

Արդէն ծանօթ է իբրեւ հաստատութիւն մը, որուն նպատակն է՝ օտարներուն ֆրանսերէն սորվեցնել ձրիօրէն, եւ դիւրացնել անոնց ստացական հպատակութիւնը:

Նախագահն է Պ. Փօլ Փէնլըվէ, որմէ յետոյ կուգան բազմաթիւ կարեւոր անձնաւորութիւններ:

Յառաջիկայ երկուշաբթի (3 Հոկտ.) կը վերաբացուի վարժարանը, 23 Rue Cujas, մէթրօ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն: Դասաւանդութիւնք տեղի կ'ունենան երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի իրիկունները ժամը 8.30էն 10:

Սոյն վարժարանին ուսուցիչն է փաստաբան Պ. Թէլլալեան: Կը յանձնարարենք որ Հայերը օգտուին այս ձրի եւ պատեհ առիթէն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գարակէօզեան հաստատութեան դերձակատան մէջ մէկ ու կէս տարի աշխատած տղայ մը՝ 17 տարեկան՝ կը փափաքի Փարիզի մէջ դերձակ վարպետի մը քով աշխատիլ։ Գրել՝ Foyer Howard Karagheusian, la Gaudinière, la Ville-aux-Clercs, (L. et Ch.).

ՍԱԿԱՐԱՆ

30 Սեպտեմբեր 192[...]

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.	
Տոլար,	Dollar	
Մարք (ոսկի)	100 Mark	
Թրքական Թղթ.	L. Tq.	
Թրք. ոսկի	»	
Մէճիտիէ	Médjidié	
Լէվա 100 հատր	Léva	
Տրախմի »	Drachme	
Լիր »	» Lire	
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	
Զուից. »	Frc. Suisse	
Լէյ 100 հատր	Ley	
Չերվոնեց	(10 Roubles [...])	

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	
» II	»	
» III	»	
Թումբի երկաթ.	Lots turcs	

IMPRIMERIE - MASSIS - [...]
208bis, Rue Lafayette Pa[...]

Le Gérant : H. TEU[...]

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

2 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 456

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Մ Ե Ն Ք Մ Ե Զ Ի

Տարուէ տարի ժողովրդականացնելով «Դաշնակցութեան Օր»ը, մեր Մարմինները կը հետապնդեն քանի մը նպատակներ.

1. Տարին մէկ անգամ յիշատակի տօն մը կատարել այն բոլոր ռազմիկներուն համար — մտքի ու բազուկի հերոսներ — որոնք ինկան հայկական ազատագրութեան ճամբուն վրայ։ Ներ, հատուածական խնդիր չկայ այստեղ, եւ մեզի համար յարգելի են բոլոր անոնք որ ճիգ մը նուիրած են այդ գարհուրելի երկունքին։

2. Ցարգելով եւ փառաբանելով զոհերը, արծարծել, վերակենդանացնել անոնց դաւանանքն ու աշխատանքը, ստեղծել ներշնչման պահ մը։ Ծառագայթ մը փրցնել անոնց հոգիներէն եւ տարածել ամբողջ բազմութիւններու վրայ։

3. Ցետադարձ ակնարկ մը նետելով կտրուած ճամբուն վրայ, իմանալ չարն ու բարին, եւ նոր ու աւելի ամուր հաւատքով փարիլ գործի։

4. Հանդէսներով, ատենախօսութիւններով եւ հրատարակութիւններով ժողովրդական լայն խաւերուն բացատրել Դաշնակցութեան առաջադրութիւնները։ Կարճ խօսքով՝ մանրել, ժողովրդականացնել անոր գաղափարներն ու գործերը, որոնց մասին ծուռ կամ կիսկատար ծանօթութիւններ ունին շատերը, մինչեւ անգամ ընկերներ։

5. Իւրաքանչիւր տարի յստակ եւ թանձրացեալ ձեւով ներկայացնել այն անմիջական հոգերը, որ կը բխին օրուան պահանջներէն, հետեւաբար եւ կը զբաղեցնեն Դաշնակցութիւնը։

6. Ու վերջապէս, նոյն այդ աշխատանքին իրագործման համար, աւելի եռանդուն գործունէութեան մղել Դաշնակցական շարքերը եւ բոլոր անոնք որ կը հաւատան մեր գաղափարներուն եւ ուժին։

Որոշուած՝ 1924ին, 10րդ Ընդհ. Ժողովին կողմէ, «Դաշնակցութեան Օր»ը դարձեր է արդէն ժողովրդական տաբեդարձ մը։

Ամէն տարի այս շրջանին, այդ Օրը կը տօնուի աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, ուր որ հայկական համրանք եւ դաշնակցական փեթակ մը կայ։ Բացի Հայաստան աշխարհէն, ուր մարդիկ ի խորոց սրտի կը հառաչեն եւ կը մռնչեն, բանտերու անկիւնը, աքսորի մէջ, կամ իրենց տունը, միշտ սպասելով լաւագոյն օրերու։

Ու տարուէ տարի, աւելի բազմամարդ եւ աւելի հանդիսաւոր կը դառնան համախմբումները։ Քանի կը տեւեն այս մռայլ օրերը, այնքան անձկութեամբ կը հեւան ոչ միայն մեր շարքերը, այլ եւ բազմութիւն մը համակիրներու եւ այսպէս կոչուած չէզոքներու, որոնք չեն խօսիր, սակայն կը խոստովանին թէ չունինք ուրիշ ուժ, բայց եթէ մեր սեփական բազուկը։

Դաշնակցութիւնը շատ սիրով տեղի կու տար, եթէ գտնուէր այդ ուժը, աւելի համապատասխան՝ հայ ժողովուրդի տենչերուն, աւելի անձնուէր եւ հզօր։

Անոնք որ հերոս Անդրանիկի անունով կ՚երդնուն այսօր, պէտք է խոստովանին թէ այդպիսի տիպարները երկինքէն չեն իջնար, ոչ ալ պողոտաներուն վրայ կը բուսնին։ Անոնք ժառանգորդն են տառապանքի, յեղափոխական ընդվզումի եւ աննկուն պայքարի սերունդի մը։ Մէկ մասնիկը՝ մարտական ամուր կազմակերպութեան մը, որ կը խորհի, կը մաքառի, յաճախ կը վրիպի, բայց եւ այնպէս կը շնչէ ու կը գործէ մինչեւ վերջնական նպատակը։

Եւ քանի այս ժողովուրդը Անդրանիկներ կրնայ արտադրել, զո՛ւր է դաս մը մարդոց վայնասունը, հայկական դատի ձախողման մասին։

Անդրանիկը փառաբանած ատեն, կարելի չէ մէկդի դնել անոր գաղափարներն ու մղած կռիւները, անոր դաւանանքն ու գործը։ Այլապէս, ողբալի զաւեշտ մը պիտի դառնային բոլոր օրհներգութիւններն ու սգահանդէսները։ Զմոռնա՛նք, չմոռնա՛նք, բարեկամներ, հերոսին վերջին աղաղա՛կը, հոգեվարքի պահուն.

— փափաքս անկատար մնաց… կը մեռնիմ կիսատ ձգած գործս…

Քստմնելի զուգադիպութեամբ մը, ճիշտ այն պահուն ուր հերոս մը կ՚ողբանք եւ «Դաշնակցութեան Օր»ը կը տօնենք, Երեւանէն կը հասնին ըմբոստացուցիչ լուրեր՝ նոր ձերբակալութեանց մասին։ Հարիւրաւորներ՝ բանտարկուած կամ աքսորուած։

Քառասուն տարիէ ի վեր վարժուեր էինք Թուրքիայէն լսելու նման գոյժեր։ Այսօր հայրենիքի զաւակները արիւնարցունք կուլան իրենց իսկ ազգակից իշխանաւորներու ձեռքով…։

Երանի՜ թէ կարենային ապացուցանել որ այս բոլորը կ՚ըլլան՝ Դաշնակցութեան «դաւադրական գործունէութեան» հետեւանքով։ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի պաշտօնեաներ, տասնըվեց տարեկան պատանիներ, ուսուցիչներ եւ գիւղատնտեսներ, սպաներ եւ զինուորներ, — այս բոլորը՝ դաւադիր Դաշնակցութեան ձեռքին մէջ…։

Մինչդեռ, ինչ որ տեղի կ՚ունենայ — աւելորդ անգամ մըն ալ կ՚ապացուցանէ թէ՝ բռնութիւնը սանձարձակ չոքեր է հայ ժողովուրդի մէջքին. եւ հետեւաբար, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է բոլոր յեղափոխականներու եւ հայրենասէրներու Դաշնակցութիւն մը։

Շ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԻԱՅՆ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ՄԷՋ 118 ՀՈԳԻ, ՈՐՈՆՑ 25Ը ՍԱՍՈՒՆՑԻ

ՄՕՏ ՀԱԶԱՐ ՏՈՒՆ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԱԾ

Երէկ հրատարակեցինք Հայաստանի մէջ կատարուած նոր ձերբակալութեանց առաջին լուրը, որ Երեւանէն հաղորդուած էր Օգոստոս 10 թուականով։

Ստորեւ կ՚արտատպե՛նք Դրօշակի թղթակցութեան երկրորդ մասը, ընթերցողին ձգելով ամէն խորհրդածութիւն։ Ինչպէս գրած էինք, ձերբակալութիւնները սկսած են Յուլիս 30ին։ Առաջին լուրը առանձին յիշելով իւրաքանչիւր քաղաքի զոհերու թիւը, կը ներկայացնէր համագումար 252 հոգի, առանց հաշուելու Ամերիկեան Նպաստամատոյցի պաշտօնեաները եւ շարք մը զինուորականներ եւ գիւղացիներ, որոնց թիւը կը հասնէր 150ի։ «Այն թիւը որ ձեզ գրեր էի, այժմ հնգապատկուած է», կ՚ըսէ Օգոստոս 22 թուակիր նամակը.

ԵՐԵՒԱՆ, 22 Օգոստոս

… Նախորդ նամակով ձեզ յայտնեցինք Հայաստանում եւ ընդհանրապէս խորհրդային աշխարհում կատարուող զանգուածային ձերբակալութիւնների մասին։ Այն թիւը, որ ձեզ գրել էի, այսօր հնգապատկուած է։ Հայաստանի թէ՛ կենտրոնի եւ թէ՛ շրջանների բոլոր բանտերը լեփ լեցուն են քաղաքական բանտարկեալներով։ Քրէական բաժիններից հարիւրներով ազատում են, քաղաքական բանտարկեալներին տեղ բանալու համար։ Կարգադրուած է շտապ կերպով Ջալալօղլում մի մեծ շէնք վերածել բանտի։ Տեղումս չէկիստների համար կառուցող շէնքը եւս պիտի յատկացուի բանտարկեալներին։

Շրջաններում բանտարկեալներին տալիս են միայն մէկուկէս ֆունտ հաց եւ ուրիշ ոչինչ։

Նրանք, ովքեր անկուսակցական են եւ մի քիչ յարգանք են վայելում իրենց շրջաններում, բոլորը ձերբակալուած են։ Շրջաններում աչքի ընկնող մարդ չի մնացել։ Կան ընտանիքներ, որոնց 16 տարեկանից բարձր տղամարդիկ, 2—3 հոգի, ձերբակալուած են։ Միայն Վաղարշապատի գաւառից ձերբակալուած են 118 հոգի, որոնցից 25ը Սասունցիներ, Զոլոն եւ ուրիշները։ Ոչ մէկը չի համարձակւում հեռանալ քաղաքից կամ գիւղից, այլապէս ձերբակալւում է։

1921 թւից մինչեւ այսօր Հայաստանում նման դէպքեր չէին պատահած։

Փոքրիկ Ղամարլուի շրջանից ձերբակալուած են 33 հոգի։ Բաղաքի մէջ ձերբակալուած են 6 հոգի։ Ձերբակալուած են շրջանային բոլոր գիւղատնտեսները եւ ուսուցիչների մեծ մասը։ Դեռ շարունակւում են ձերբակալութիւնները։ Օր չի լինում, որ շրջաններից լուրեր չհասնեն նոր ձերբակալութիւնների մասին։ Քիչ չէ խուսափողների թիւը։ Մի քանի դէպքում ձերբակալողի եւ ձերբակալողների միջեւ ընդհարում է տեղի ունեցել։

Շարունակ խուզարկութիւններ են լինում։ Քանդում են տների յատակը, պատը եւն. այնպէս, որ խուզարկուած տները կարիք են զգում վերանորոգման։ Խուզարկել են մօտ հազար տուն, բայց իրենց ցանկացածը չեն գտել։

Տաճկահայ նոր կոմունիստները շատ են լցուած տաճկահայութեան դէմ։ Հրանտ Կարինեանը (Վանեցի) իրենց բջիջի ժողովում առաջարկում է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել Տաճկահայերի դէմ, որովհետեւ նրանք խորհրդային իշխանութեան ամենամեծ թշնամիներն են։ Ուրիշ տաճկահայ կոմունիստների հետ վէճի բռնուած ժամանակ, խիստ ծեծւում է Հրանտ Կարինեանը։

Օգոստոս 17ին երեսուն հոգի գաղտնի ուղարկուած են Թիֆլիս, առանց յայտնելու նրանց հարազատներին։ Բանտերի եւ Չեկայի առջեւ այնպիսի մեծ պոչ է կազմւում, որ մէկին հինգ ժամից հազիւ է հերթ հասնում ճաշ տալու համար։ Թէ շրջաններում եւ թէ Երեւանում ճաշը ընդունում են շաբաթական երկու անգամ. իսկ տեսակցութեան մասին ոչ մի խօսք։ Ձերբակալուածների ընտանիքները շատ ծանր վիճակում են։ Ընտանիքներ կան 6—7 հոգուց բաղկացած, որոնք մեռնում են քաղցից։ Ծանր վիճակի մէջ են նաեւ աքսորականների ընտանիքները։

Ալիւր չլինելու պատճառով, քաղաքում 20—30 մասնաւոր փուռեր փակուել են։ Ցորենի գինը 1 ր. 80 կոպէկից բարձրացել 2 ր. 80 կ.ի։ Ամէն ինչ թանկանում է օրէց օր։ Անապաստան երեխաների թիւը օրէց օր շատանում է եւ դրանց մէջ եղած աղջիկները պոռնկութեամբ են պարապում։

Քաղաքներում եւ գիւղերում ժողովներ են գումարում եւ պահանջում են զէնքերը յանձնել, մինչդեռ իրենց քթի տակ Շարուրի թուրքերը շատ հապճեպով զինւում են։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱՒԱԶՆԵՐՈՒ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ կէսօրին Թուլօնի առջեւ խարսխած «Էրնէսթ-Ռընան» զրահապատ յածանաւի նաւազները մերժեցին սեղան նստիլ, երբ ճաշի զանգակը հնչեց։ Նաւազներէն ոմանք նախատական խօսքեր ըրին սպաներու հասցէին։ Այս ցոյցը համայնավարական բնոյթ ունէր։ Հրամանատարը ձերբակալել տուաւ 50 նաւազներ և անոնց 4 պետերը, զորս յածանաւի բանտին մէջ արգելափակեց։

Թուլօնի բանտարկեալ նաւազներու ապստամբութեան մասին գրեցինք երէկ։ Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, ըմբոստութեան պատճառն է բանտարկեալներէն մաս մը Մալպուաքէի բանտը փոխադրելու որոշումը։ Բանտարկեալները օրական 5—6 ժամ տարապարհակ աշխատանք կը կատարեն։ Այդ ձեւով յաջողած էին կարգ մը գործիքներ ձեռք անցընել եւ խորտակել միջնորմ մը։ Ամէն խցիկի մէջ 12 հոգի կայ, առաջին միջնորմը քանդուելէ յետոյ, միւսները կը միանան եւ հետզհետէ ձեղունն ալ ծակելով 78 բանտարկեալներ իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ կը մտնեն։ Աբեւնի մէջ թաթխուած ճերմակեղէններ՝ իբրեւ կարմիր դրօշ կը բարձրացնեն եւ «Էնթէրնասիոնալ»ը կ՚երգեն։ Գիշերը կարելի կ՚ըլլայ ձերբակալել 24 հոգի. անօթութիւնն ու անքնութիւնը կը ստիպեն մնացեալ 54 հոգին անձնատուր ըլլալ առաւօտուն։ Բոլորն ալ ձեռնակապերով կը փոխադրուին նոր բանտը։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՔ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ, Ս. ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ՌՈՍՏՈՄ (Ստ. Զօրեան)
(Դաշնակցութեան թրուան առթիւ)

Օ Ր Ը   Օ Ր Ի Ն

Ֆրանսեւռուս դաշինք?

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը կը գրէ թէ Մոսկուայի մէջ տարօրինակ գաղափարներ ունին վերջերս Խորհրդային Միութեան կողմէ Ֆրանսայի առաջարկուած ոչ-յարձակողական դաշինքին մասին։ Այսպէս, մտադրութիւն կայ Ֆրանսայէն պահանջելու երեք պարտաւորութիւններ, զորս կարելի չէ հաշտեցնել իր Ազգերու Դաշնակցութեան անդամի հանգամանքին հետ։ Անոնք են՝

1.— Ֆրանսա պէտք է ուխտէ չէզոքութիւն պահել Խորհրդային Միութեան մղած բոլոր պատերազմներուն մէջ, բացի Լեհաստանի հետ պատերազմէ մը։

2.— Ֆրանսա բացարձակապէս պէտք է ճանչնայ Խորհրդային Միութեան ներկայ սահմանները, մէջն ըլլալով գրաւուած երկիրները, ինչպէս կովկասի հանրապետութիւնները, որոնք, հակառակ իրենց բնակիչներու ազգային ձգտումներուն, զինուորական գրաւումի եւ ահ ու սարսափի վարչաձեւի մը ենթարկուած են։

3.— Ֆրանսա պէտք է խոստանայ չմասնակցիլ ո եւ է տնտեսական միջոցի Խորհրդային Միութեան դէմ, ինչպէս պոյքօթ կամ պաշարում մը, նոյն իսկ եթէ յանձնարարուի Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Ուրիշ խօսքով, Ֆրանսա յանձնառու պիտի ըլլայ իր վէթօն դնելու Ժընեւի կողմէ ձեռք առնուելիք այս կարգի ո եւ է միջոցի դէմ։

Մոսկուայի մէջ կը խօսուի նաեւ թէ ֆրանքախորհրդային խառն յանձնաժողով մը պիտի կազմուի՝ վիճաբանութեան ենթարկելու համար այն բոլոր դժուարութիւնները, որոնք կրնան ծագիլ երկու երկիրներուն միջեւ, սակայն զանոնք կարգադրելու իրաւասութիւն պիտի չունենայ։ Արդ, յայտնի է թէ Մոսկուա հակառակեցաւ Միջազգային Ատեանի իրաւարարութեան։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի աշխատակիցը չի տար իր լուրերուն աղբիւրը։

Յեղափոխութեան տասնամեակը

«Թայմզ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ. — Քաղաքական Բիւրօն հրահանգած է խորհրդային կառավարութեան եւ համայնավար կուսակցութեան զանազան կազմակերպութեանց, որ իրենց կարելին ընեն՝ պոլշեւիկեան յեղափոխութեան տասնամեակի տօնախմբութիւնը օգտագործելու՝ թէ երկրի եւ թէ արտասահմանի զանգուածներուն մէջ խորհրդային կառավարութեան հմայքը բարձրացնելու համար։

Մեծ գումարներ տրամադրուած են՝ լայն գրգռութիւն եւ համայնավարական ցոյցեր ընելու համար Եւրոպայի, Ափրիկէի եւ Ասիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ «Իզվեստիա» կ՚ըսէ թէ 1200 հիւրեր հրաւիրուած են՝ հանդէսներուն ներկայ ըլլալու համար։ Անոնք Մոսկուա եւ Լէնինկրատ պիտի մնան երեք շաբաթ եւ իրենց ծախքերը պիտի հոգայ պետական սնտուկը։ Պիտի այցելեն նաեւ Խորհրդային Միութեան զանազան շրջանները։ Հրաւէրներ ղրկուած են յանուն կարմիր սէնտիքաներու, մարզական միութիւններու, գործակցականներու եւլն.։ Հրաւէրները ուղղուած են թէ օտար կազմակերպութեանց եւ թէ անհատներու։ Հրաւիրեալներուն մէջ են Հնդկաստանի, Հնդկաչինի, Արաբիոյ, Եգիպտոսի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ափրիկէի ազգայնական շարժումներու վարիչները։ Վաթսուն մասնաւոր պատուիրակներ կը սպասուին Անգլիայէն, 60 Գերմանիայէն, 50 Միացեալ Նահանգներէն եւ 30 Ֆրանսայէն։

Հոկտեմբերին եւ Նոյեմբերին մասնաւոր պրոպագանդի «Ցուցահանդէսներ» պիտի սարքուին մասնաւորապէս Պերլինի, Փարիզի, Լնկիւրիի եւ Նիւ Եօրքի մէջ, ցոյց տալու համար Խորհրդային Միութեան մէջ ձեռք բերուած արդիւնքները։ «Ծամբորդող խմբակներ» պիտի այցելեն Վիեննա, Փրակա, Պեռն, Աթէնք, Պոլիս, Թէհրան, Թոքիօ, Սթոքհոլմ եւ Շիքակօ։ Յիշեալ քաղաքները պիտի ղրկուին մասնաւոր գործիչներ, որոնք ցուցահանդէսները բացատրելու պատրուակին տակ պոլշեւիկեան քարոզութիւններ պիտի ընեն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՓԱ՛ՌՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ԻՆԿԱԾ ԲՈԼՈՐ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԻՄԱՍՏԸ

Երեք տարիէ ի վեր է, որ գեղեցիկ միտքը յղացուած է իւրաքանչիւր տարի մէկ օր Հ. Յ. Դաշնակցութեան յատկացնելու, հաստատելու «Դաշնակցութեան Օր»ը, Հոկտեմբերի սկիզբը։

«Դաշնակցութեան Օր»ը տօնն է հայ ժողովուրդի մարտական սերունդին։ Իւրաքանչիւր անգամ խորին երկիւղածութեամբ եւ անհուն խանդավառութեամբ կ'ողջունէ այդ Օրը, որ իրեն համար աշխարհի ամէնէն կարեւոր տօներէն մէկը կը համարուի։

Այս անցողակի շրջանը, որուն մէջ կ'ապրին Դաշնակցութիւնը եւ անոր բազմաճիւղ զանգուածները, տեսակ մը վերակազդուրման եւ վերանորոգութեան շրջան է։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, քանի մը տասնեակ տարիներու անընդհատ կռիւներէն ու պայքարներէն յետոյ, պէտք ունէր հանգստի եւ ինքնամփոփման, կազդուրելու համար իր շարքերը։ Նահատակուած մտաւորականներու տեղ նորերը պիտի հասնէին, անհետացած մարտիկներու բացը պիտի լեցնէին մարտնչումի նորահաս հաւատաւորներ եւ առ հասարակ կուսակցութիւնը պիտի վերստանար իր նախկին ուժն ու տարողութիւնը։

Դաշնակից պետութիւններու կատարած դաւը Հայաստանի հանդէպ, ինչպէս նաեւ յեղափոխական կոչուած օտար եւ հայանուն հոսանքներու կողմէ մեզի տրուած հարուածէն յետոյ, այնպիսի շփոթութիւն մը ստեղծուած էր մեր քաղաքական կեանքի եւ ըմբռնումներուն մէջ, որ նոյնիսկ մեր շարքերը շատ դժուարութեամբ կրնային յստակօրէն տեսնել թէ ինչ կատարուած էր։ Շատեր այն կարծիքն ունէին թէ Դաշնակցութիւնը ստացած է այնպիսի մահացու հարուած մը որ իր գոյութիւնը պիտի դառնայ խնդրական ու չպիտի կարենայ բուժել իր վէրքերը եւ կրկին մտնել քաղաքական կրկէսը։ Սակայն երկար չտեւեց այս շփոթութեան շրջանը եւ կուսակցութիւնը մնաց անսասան։ Անոր անցեալի գործունէութիւնը եւ քաղաքական ուղղութիւնը գերագոյն երաշխիքներն էին իր ապագայ ընելիքներուն եւ ուղղութեան։ Հայկական քաղաքական հորիզոնին վրայ չերեւցաւ ուրիշ հոսանք մը, որ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարին լծուէր ու հաւատք ներշնչէր թէ՝ Դաշնակցութեան կիսատ թողած գործը ինք պիտի շարունակէ։ Ընդհակառակն, օտար սուիններու օգնութեամբ Հայաստանի իշխանութիւնը յափշտակող խմբակը իր ազգադաւ գործունէութեամբ ապացոյցը տուաւ թէ հայ ազգային հաւաքականութեան ու անոր վերջնական ազատագրութեան ոխերիմ հակառակորդ մըն է։

Այս պարագան աւելի եւս շեշտեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան կարեւորութիւնը եւ մեր շարքերէն անոնք որ պահ մը կը հաւատային թէ նորեկները այլ ճանապարհներով պիտի շարունակեն Դաշնակցութեան կիսատ թողած գործը, փորձով տեսան հակառակը եւ շատեր իրենց յոյսի խարիսխը նկատեցին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ու շնչին բացառութեամբ կրկին բոլորուեցան անոր շուրջը։

Դեռ աւելին։ Թրքահայերէն շատեր, որ կը կարծէին թէ խորհրդայիններու միջոցով ստիպանաբար պիտի մօտենային արեւմտահայութեան քաղաքական փրկութեան, փորձով տեսան թէ արեւմտահայ դատը այնպէս ատելի է նորեկներուն համար որ ամէն ճիգ կը թափեն յուսահատեցնելու զանոնք եւ վերջնապէս ջնջելու զայն քաղաքական միջազգային սեղանէն եւ նոյնիսկ արեւմտահայերու սրտէն։ Ամենաբիրտ հալածանքը սկսեցին անոր մտաւորականութեան եւ մարտնչող ուժերուն դէմ։

Այս պարագաներուն տակ, երբ արեւմտահայութիւնը իր թափառական վիճակէն ազատուելու եւ իր քաղաքական իրաւունքներուն տէր դառնալու կը ձգտի, աւելի քան երբեք, կը տեսնէ թէ Դաշնակցութիւնը միակն է, որ իր զէնքի ու պայքարի քաղաքականութեամբ ամբողջապէս նուիրուած է անոր ձգտումներու իրականացման։ Այլ խօսքով, Դաշնակցութիւնը ինքը ժողովուրդն է, իսկ մեր մարտնչող սերունդը՝ Դաշնակցութիւնը։

Այս ճշմարտութիւնը կուգայ մեզի ըսելու թէ՛ Դաշնակցութիւնը իբրեւ մեր մարտնչող սերունդի հաւաքական ուժն ու տենչանքը, իր հզօր ու կուռ կազմակերպութեամբ, աւելի անհրաժեշտութիւն մըն է արեւմտահայ ժողովուրդին համար քան երբ եւ իցէ։

Այս յստակ գիտակցութեամբ ու ըմբռնումով է, որ Դաշնակցութիւնը որոշած է ամէն տարի յատուկ Օր մը սահմանել, որ պիտի ըլլայ տեսակ մը ռազմափորձ, մեր ուժերը շարժման մէջ դնելու եւ զանոնք մարզելու, ապագայ իր աշխատանքներուն պատրաստ վիճակի մէջ պահելու համար։

Դաշնակցութեան Օրը միաժամանակ բոլոր գաղութներու եւ շրջաններու մէջ ժողովուրդը կը համախմբէ հրապարակային հանդիսութիւններուն, բարոյական ուժեղ կապով մը կապելով, իր ծոցէն ծնած մարտական մեծ կուսակցութեան հետ, որու վրայ դրած է վաղուան իր քաղաքական յոյսերու իրականացումը։ Կը հաւաքուին այդ օրը անգամ մը եւս հանդիսաւորապէս իմանալու եւ խորհրդածելու թէ ժողովուրդի մը ապագան կերտելու միակ ու վստահելի գրաւականը պիտի հանդիսանայ իր սեփական ուժը եւ ինքնավստահութիւնը, առանց որուն կարելի չէ քաղաքական աշխատանք կատարել։ Պիտի իմանայ թէ անողնայարներու բոլոր քարոզները — դիմել օտար ուժերու բարեացակամ օգնութեան — վտանգաւոր թոյներ են մեզ ինքնասպանութեան առաջնորդելու համար։

Մէկ խօսքով այդ օրը եւ անոր յաջորդող բոլոր օրերը պիտի դառնան ներշնչումի վերակազմութեան, ուժերու ամփոփման լաւագոյն աղբիւր մը եւ խթան մը, պատրաստուելու գերագոյն օրուան համար, որ պիտի չուշանայ։

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ

Աթէնքի Նոր Օրը հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Մակեդոնիոյ ընդհ. կառավարիչը հրաւիրած է Սելանիկի ազգ. իշխանութեան ներկայացուցիչները, եւ թելադրած որ առաջուան պէս վարեն գործերը։ Կառավարիչը հասկցուցած է թէ Մազլըմեան եպսկ. ոեւէ է իրաւասութիւն չունի այդ շրջանին վրայ, եւ թէ Առաջն. փոխանորդը կը վայելէ կառավարութեան վստահութիւնը։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

(Ձայն մը երկրէն)

Խորհրդային իշխանութիւնն առաջին օրէն իսկ, ոչ մէջ միջոցի առջեւ կանգ չառներ, Հայաստանի մէջ արմատախիլ ընելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Հարկ չկայ ապացուցանելու, որ այդ բոլորը զուր ջանքեր են։ Եօթը տարիներու պատմութիւնը ցոյց տուաւ, որ Դաշնակցութիւնը երկրի մէջ մնացեր է անսասան եւ երթալով անոր արմատներն աւելի կը խորանան հայ ժողովուրդի սրտին մէջ եւ «դաշնակցական մտայնութիւնը» կը տիրապետէ։ Դաշնակցութեան ձայնը արդէն այնքան ուժգին կը հնչէ, որ նոյնիսկ անոր գաղափարներով վարակուած են իրենք կոմունիստները։ Ատոր համոզուելու համար, բաւական է միայն ծանօթանալ այն մեղադրանքներուն, որ ուղղուած են ընդդիմադիրներուն դէմ։

Ո՞ւր է գաղտնիքը, որ իր պարտուած շրջանին եւ աննպաստ պայմաններու մէջ իսկ, նորէն Դաշնակցութիւնն է յաղթանակողը։

Գլխաւոր եւ հիմնական պատճառը, — թերեւս միակը, այն է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը հանդիսանայ հայ ժողովուրդի ազգային իտէալին արտայայտիչը։ Եւ քանի դեռ չէ իրականացած այդ մեծ իտէալը, ուրեմն եւ Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ միշտ անպարտելի եւ անխոցելի։ Իսկ հայ ժողովուրդը դեռ չէ հրաժարած իր իտէալէն, — անկախ եւ ամբողջական հայրենիք ստեղծելու նպատակէն։ Թող ատոր համոզուի ամբողջ աշխարհը։

Ապացոյց՝ այն պայքարը որ կը մղուի երկրի մէջ եւ երկրէն դուրս։

Քանի մը խօսք երկրի մէջ մղուած պայքարի մասին։

Հայաստանի հայութիւնը յոշոտուած անվերջ պատերազմներու մէջ, խաբուած միջազգային դիւանագիտութենէն, լքուած ամէնէն, տնտեսապէս ծիւրած, ֆիզիքապէս յոգնած...

Այսպիսի պայմաններու մէջ խորհրդային իշխանութեան գալուստը փրկութեան փարոս մըն էր, որ ցոլաց ամէնուն աչքին։ Սակայն շատ յուսախաբ եղան ամէնքը, տեսնելով, որ փրկարար փարոսը շատ էր խաբուսիկ եւ Հայաստանի նաւը սկսաւ զարնուիլ ստորերկրեայ ժայռերուն։

Հայաստանի նոր վարիչները, փոխանակ նկատի առնելու ժողովուրդին կենսական պահանջներն ու շահերը, ինկած ցնորամիտ երազներու ետեւէն, ոտնակոխ ըրին հայ ժողովուրդի ազգային բոլոր սրբութիւնները եւ իրենց կոյր ու յամառ քաղաքականութեամբ երկիրը դրին այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ սկսաւ շնչահեղձ ըլլալ։ Այլանդակ դիկտատուրան իր մահացու ճանկերով սեղմեց Հայաստանի կոկորդը։

Յուսախաբութեան հետ մէկտեղ, այդ վիճակը առաջ բերաւ ընդհանուր վհատութիւն, հոգիներու մէջ, յոռետեսութիւն ամէն բանի հանդէպ, կորուստ ինքնավստահութեան ու հաւատքի։ Այդ բոլորին վրայ աւելցաւ Լօզանի անողոք հարուածը։ Ամէնքը կարծեցին, թէ պատմութիւնն արդէն իր վերջին խօսքն ըսեր է եւ հայ ժողովուրդը դատապարտուած է ճակատագրի դառն քմահաճոյքին։

Այսպիսի պայմաններու մէջ էր, որ Դաշնակցութիւնը կրկին անգամ հաստատեց, թէ հայ ժողովուրդի նեղ օրերու հաւատարիմ ընկերն է։ Կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, Դաշնակցութիւնը յաջողեցաւ ոչ միայն վհատութեան առաջքն առնել, ոչ միայն վերահաստատել կորսուած հաւատքը, այլեւ պաշտպանելով ժողովուրդի տնտեսական, քաղաքական ու մարդկային իրաւունքները՝ նորէն վառ պահել զանոնք։

Աժան չի նստիր այդ պայքարը։ Բայց Դաշնակցութիւնը բազմաթիւ անձնուէր ու հերոսական դրուագներով կը հասկցնէ հակառակորդին, թէ գիտէ արհամարհել ամէն վտանգ, թէ անխորտակելի պատնէշ չկայ իր ճամբուն վրայ։ Ճիշդ այդ պատճառով ալ ժողովուրդը աւելի կը կապուի Դաշնակցութեան։

Բայց միայն այդ չէ։

Խորհրդային իշխանութիւնը չեղաւ այն ուժը, ուր ժողովուրդը տեսնէր ամբողջացումն ու միացումը մեր հայրենիքի երկու գլխաւոր հատուածներու՝ ռուսապատկան եւ թրքապատկան հողերուն։

Խուլ չէ Հայաստանի ժողովուրդը եւ կը լսէ, թէ ինչպիսի շնական եւ ոճրագործ առաջարկներ կ'ընեն Կարինեանները։ Որպէսզի միանգամընդմիշտ ազատուին Միացեալ Հայաստանի գաղափարէն, անոնք առաջարկներ կը դնեն Հայաստանէն հեռացնել եւ ցրուել թրքահայ հատուածը, իբրեւ հիւանդոտ ազգայնական...

Կոյր չէ Հայաստանի ժողովուրդը եւ կը տեսնէ, թէ ինչպէս կարմիր վարիչները իրենց անխելքութեամբ թոյլ տուած են որ օղակուի երկիրը ներսէն եւ դուրսէն, թշնամի տարրերով եւ կրկնակի վտանգուի իր ֆիզիքական գոյութիւնը։ Ան կը զգայ, թէ ինչպէս իր շրջապատը անդադար կը զինուի, իսկ իր կառավարութիւնը ամենավայրագ միջոցներով զինաթափ կ'ընէ զինքը։

Հայաստանի ժողովուրդը օրէ օր կը հետեւի, թէ ինչպէս ներկայ իրաւակարգին շնորհիւ կ'իջնայ իր տնտեսութիւնը, կ'օտարանայ մշակոյթը եւ կը խախտուին իր բարոյական հիմքերը։ Հայ ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ, թէ հայ իշխանաւորները ինչպէս խուլ կը ձեւանան Ախալքալաքի, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հայութեան արդար պահանջին հանդէպ— Հայաստանին միանալ— եւ նոյնիսկ կ'աջակցին, որ Վրացին ու Թուրքը աւելի ամուր հաստատուին այդ գաւառներուն մէջ։

Այդ ամէնը, և դեռ ուրիշ պարագաներ չեն վրիպիր Հայաստանցիի սրատես աչքէն եւ ան ակներեւ կերպով կը տեսնէ այն ահաւոր վտանգը, որ կը սպառնայ իրեն, եթէ այսպէս շարունակուի։

Հայաստանցին մէկ բան ալ գիտէ՝ թէ կայ մէկը, որ նոյնպէս կը տեսնէ այդ ամէնը, որ արթուն պահակի դեր կը կատարէ, եւ չի հանդուրժեր այդ կացութեան։

Ան գիտէ, թէ Դաշնակցութեան գերագոյն նպատակն է հայ ժողովուրդը հասցնել ազգային անկախ պետականութեան, թէ միակ մտահոգութիւնն է այսօր՝ կազմակերպել իր ինքնապաշտպանութիւնը։

Այս բոլորը գիտնալով, երբ, տարուէ տարի «Դաշնակցութեան Օր»ը կը տօնենք, պիտի համոզուինք թէ որքա՛ն զօրանայ այդ կազմակերպութիւնը, այնքան պիտի դիւրանայ մեր ազատագրական պայքարը։

ԱՇՈՏ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԳԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Պարսկաստանի արտաքին նախարարը կ'իմացնէ թէ, անցագիրներու վերաբերեալ կանոնագրին 24րդ. յօդուածը (որ սահմանագլուխի իշխանութիւնները կ'արտօնէ վիզէ ընել Պարսկաստան մտնող օտարականներուն անցագրերը) ջնջուած է։ Նախարարական խորհուրդին կողմէ տրուած որոշումով մը, յետ այսու բոլոր այն օտարականները որոնք կ'ուզեն Պարսկաստան մտնել, պարտին իրենց անցագրերը վիզէ ընել տալ Պարսկական դեսպանատունէ մը կամ հիւպատոսարանէ մը։

Ի՛ՆՉՈՒ ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒ

Հայաստանի նոր ձերբակալութեանց առթիւ, ստորեւ [illegible] խանեանի գրքէն, «Երկու Ամիս Բոլշեւիկեան Բանտում» [illegible] տատպենք քանի մը հատուածներ։

Իշխանեան Սոցիալ-Դեմոկրատ էր եւ Թունդ հակադաշնակ[illegible] Խորհրդային իշխանութեան հաստատման առաջին [illegible] (1920—1921) երկու անգամ բանտ ինկաւ։ Այդ առթիւ [illegible] իր յուշերը, որոնց մէջ նկարագրած զարհուրելի [illegible] տարբերութիւն չունի այսօրուան վիճակէն։ «1921էն ի [illegible] պէս բան չէր եղած», կ'ըսէ Դրօշակի խմբագիրն ալ։

Ամբողջ գիշեր շարունակ անհանգիստ շարժումների մէջ էի։ Քայլում էի, նստում, պառկում, նորից նստում, նորից քայլում և այդպէս անվերջ ձմեռուայ ցուրտ ու երկարատեւ գիշերը մի կերպ լուսացրի։

Առաւօտեան բանտարկեալները նորից խմբւում են չորս կողմս, նորից սկսւում է հարց ու փորձը. լուրը տարածւում է հարեւան կամերներում եւ այնտեղից էլ մարդիկ էին գալիս մօտս։

Ես հասկանում եմ բանտարկեալների հոգեբանութիւնը։ Եթէ նորեկը օր ու գիշեր նորութիւններ պատմէ նրանց եւ նրանց բոլորի մասին կամ ամէն մէկին առանձին հազար ու մի ենթադրութիւններ յայտնէ՝ նրանց վիճակի կամ գլխին գալիքի վերաբերեալ, նրանք քար կտրած կը լսեն անկուշտ ախորժակով եւ անսպառ համբերութեամբ։

Այդպէս են բանտարկւած մարդիկ։

Ճիշտ այնպէս, ինչպէս մէկը մի շատ կարեւոր գործի համար ժամեր ու օրեր է հաշւում, թէ երբ կը ստանայ հեռագրական տեղեկութիւն կամ նամակ, այնպէս էլ բանտարկւած մարդը՝ աշխարհից կտրւած, չորս պատերի մէջ գերւած վիճակում, աչք տնկած սպասում է, թէ կը գա՞յ մէկը, որը մխիթարական լուր կը բերէ իրեն սփոփող, իր վիճակի համար այս կամ այն նպաստաւոր նշանակութիւնը ունեցող. կը գայ այսօր կամ վաղը քննիչը իրեն հարց ու փորձ անելու, իր անմեղութեան մէջ համոզւելու եւ իրեն ազատելու համար մի ուրախ տեղեկութիւն հաղորդելու։

Եւ ինչո՞ւ են բանտարկել այդ խեղճերին։

Ահա մի շարք սպաներ, որոնց մեղադրում են, որպէս Դենիկինի զօրքի սպաների։

— Ի՞նչ մեղաւոր ենք մենք,— դառն գանգատւում էր ինձ մի Արմաւիրցի հայ սպայ,— որ լինելով հիւսիսային Կովկասում, Դենիկինի հրամանով վերցրել են մեզ, որպէս ռուսական զօրքի սպաների եւ կազմակերպել իրանց զօրամասերի մէջ։ Դենիկինի փոխարէն բոլշեվիկները լինէին այնտեղ տւեալ ժամանակին, մենք կը ծառայէինք նրանց բանակում։ Մի՞թէ Դենիկինի զօրքում լինել, նշանակում է հոգով, գաղափարով Դենիկինին կողմնակից լինել։ Որ մենք ներքուստ ոչ մի կապ ու յարաբերութիւն չենք ունեցել Դենիկինի գործի հետ, թող ապացոյց ծառայէ այն հանգամանքը, որ մենք, մի խումբ հայ սպաներ, յարմար առիթով թողել ու փախել ենք այնտեղից, եկել Հայաստան մեր հայրենիքին ծառայելու համար։ Մի՞թէ այս փաստը բաւական չէ, որ մենք Դենիկինեան լինել չէինք կարող։

Ահա հինգ գիւղացիներ՝ Երեւանից ոչ հեռու, Էջմիածնի գաւառի Փարաքար գիւղից բռնած բերած, երկուսը ուսուցիչ, մէկը կօօպերատիւ գործիչ, միւս երկուսն էլ մասնաւոր մարդիկ։

— Ախր ի՞նչ է մեր մեղքը,— պատմում են նրանք իրանց ցաւերի մասին, մէկը միւսին լրացնելով,— որ շաբաթներով փթեցնում են մեզ այստեղ առանց հարցաքննութեան։ Երեւակայեցէք, Պ. Իշխանեան, մեզ մեղադրում են նրա մէջ, որ երբ Երեւանից լուր է հասնում Փարաքար, որով հաղորդւում էր, որ

մեր նախկին իշխան[illegible]
տեղի է ունել իր լիազօ[illegible]
ները խորհրդային իշխան[illegible]
եւ այսուհետեւ մեր երկ[illegible]
րերը լինելու են բոլշեւ[illegible]
իբր թէ այդ ժամանակ [illegible]
ւած գիւղացիներից մէկը,
ժապետ Գ., բարձր ձայն[illegible]
սում է. «Խեղճ Հայաստ[illegible]
րից կորցրեցիր անկախ[illegible]
նորից քո տէրերը ստ[illegible]
դարձան», եւ որ երբ մեն[illegible]
ձագանգում ենք այդ խօս[illegible]
սելով. «Այո՛, խեղճ Հա[illegible]
տան»։ Ահա մեր այս հինգ[illegible]
դէմ բարդւած ամբողջ [illegible]
դրանքը։ Մեզ ասում են,
դաշնակցականներ էք, [illegible]
պիսի խօսքեր էք ասել»։

— Աստուած վկայ, [illegible]
պիսի խօսքեր չեմ ասել, [illegible]
րեց ուսուցիչ Գ. —եթէ [illegible]
ծիքն էլ այդպէս լինէր, [illegible]
նոյն է, չէի ասի զգուշ[illegible]
համար, որովհետեւ ա[illegible]
կայ էին գիւղական ցեց[illegible]
րոնք նոր տէրերին դուր [illegible]
համար ստոր մատնութ[illegible]
կ'անէին։ Եւ այժմ տեսնում [illegible]
թշնամի մարդու լրտես[illegible]
զոհ դարձած նստել ենք [illegible]
տեղ, թողնելով մեր ընտա[illegible]
ները անտէր ու քաղցած [illegible]
կի մէջ։ Մեր ամբողջ [illegible]
—շարունակեց ուսուցիչը—
րիւրաւոր ստորագրութի[illegible]
համախոսական են ներկա[illegible]
այստեղի «Չեկային», որ [illegible]
ղացիները միաբերան [illegible]
են մեզ համար, որ ոչինչ [illegible]
ռակ գործ չենք կատար[illegible]
հրդային իշխանութեան [illegible]
Բայց էլի ոչ մի հետեւան[illegible]
նեցաւ մինչեւ այժմ այդ [illegible]
խօսականը, չնայելով որ [illegible]
քննիչը մեր անմեղութիւն[illegible]
պացուցելու համար միակ [illegible]
ցը գիւղացիների հաւաք[illegible]
վկայութիւնն էր համարում [illegible]
սացէք, ա՛յս է նրանց [illegible]
պանած արդարութիւնը, [illegible]
պէ՛ս են նրանք գիւղացիների
շահերը պաշտպանում, երբ [illegible]
համարհում են մի ամբողջ [illegible]
վկայութիւն՝ իրանց համա[illegible]
ղացիների անմեղութեան [illegible]
Հէնց այն օրիկան, որ մա[illegible]
մեր մասին, այժմ համար[illegible]
Փարաքարի գիւղական Յեղ[illegible]
նախագահ, ստացել է [illegible]
վարձատրութիւն իր կա[illegible]
ստոր մատնութեան համար[illegible]

. . . — Բանտային [illegible]
թիւնը ոչինչ չի անում [illegible]
տարկեալների մասին,— [illegible]
բերեց միւս թախտ ունեցող [illegible]
բեւանը՝ Թարվերդեան [illegible]
—շատ քչերը կան մեզնից [illegible]
ստանում են դրսից սպ[illegible]
ղէն եւ ճաշ։ Ի՞նչպէս [illegible]
պա այն խեղճերը, որոնք [illegible]
նեն դուրսը ոչ ոք, ոչ մի [illegible]
զատ կամ բարեկամ, լի[illegible]
Հայաստանի ուրիշ մասերից [illegible]
Անդրկովկասի հեռաւոր [illegible]
րից. նրանք դրսից բաց[illegible]
կապէս ոչինչ չեն ստանում [illegible]
րեք չեն փոխում իրանց [illegible]
տակեղէնը, տառապում են [illegible]
տոտութեան մէջ, դրա [illegible]
էլ լիքն է մեր կամերը [illegible]
միջատներով, զուք [illegible]
կ'ապրէք ու կը տեսնէք [illegible]
տելի՞քը,— Աստուած ճաշ [illegible]
մարէ ղա։ Այսօր կէսօրին [illegible]
տեսնէք, թէ ինչ են տալիս [illegible]
խեղճերին։ Ամէն մէկին [illegible]
են մի-մի ֆունտ հաց— [illegible]
երեք քառորդ, երբեմն էլ [illegible]
ֆունտ—ամենավատ տեսակ[illegible]
յաճախ ուղղակի ուտել [illegible]
նում, եւ ջրի* նման հաստ[illegible]
համ ապ։ Այս է բանտար[illegible] 24 ժ[illegible]
ամբողջ կերակուրը
ընթացքում։

ԾԻԾԱՂ

ՆՈՐ ԿՈՒՓԱՄԱՐՏ ՄԸ

կուփամարտիկ Թընիի զօրաւոր բռունցք մը եւ... բերան մը ունի:

Կը շշմեցնէ դիմացինը թէ կռուփով եւ թէ... խօսքով:

— Կռփամարտը մաքուր, պատուաւոր արհեստ մըն է, կ'ըսէ:

Անշուշտ, արհեստ մը, որ 25 միլիոն կը բերէ: Եւ սակայն դիտել կուտանք թէ Թընիի քիչ մը կը չափազանցէ, երբ կ'ըսէ թէ քիթ-բերան կոտրելու արհեստը ամէնէն պատուաւորն է... յորդւոց մարդկանց: Որովհետեւ պատուաւոր մարդը այն չէ, որ նման խաղեր կը կատարէ... դրամի համար:

Թընի կը շարունակէ.

— Ախոյեան ըլլալով, յաջողեցայ մեծ մարդոց հետ յարաբերութեան մտնել:

Հիանալի՜ միջոց, մարդոց քիթը բերանը արիւնել... մեծ մարդոց հետ յարաբերութեան մտնելու համար:

Թընի կը շարունակէ.

— Ապագային նոր եւ իսկական զբաղումիմըպիտի հետեւիմ: քաղաքականութիւն պիտի ընեմ:

Հրաշալի խօսք: Քաղաքականութիւնն ալ մէկ ճիւղը կռփամարտի, քիթ բերան կոտրելու արհեստին:

Թընի կը շարունակէ, (դեռ բառնիտը չլրացաւ).

— կինե՞րը: Երբեք չեմ հետաքրքրուիր: Իմ ժամանակս եւ դրամս կը յատկացնեմ աւելի բարձր բաներու:

Օ՛, Թընի, հոս, Տէմսիի քիթին բերնին իջեցուցած բռունցքէն աւելի զօրաւոր հարուած մը տուաւ կիներուն շնորհուած պատիւին, կիներուն քիթին ու բերնին:

Թերեւս պայման է որ մարզիկները քիչ մը հեռու մնան կիներէն: Սակայն չէ՞ք կարծեր, որ, արական սերունդին այս նմոյշը, նորին դնդերապատուութիւնը, գեր-այրը կը չափազանցէ իր կնատեացութեամբ: Ես նոյնիսկ պիտի աւելցնեմ որ այս գեր-մանչը կը Թերանայ իր պարտականութիւններուն մէջ: Թընի գետին կը փռէ իր հակառակորդ մսաբլուրները: Սակայն, կը հարցնեմ, ի՞նչ է մարզանքին նպատակը: միթէ արտադրել չէ՞ ընտիր նմոյշներ որդւոց մարդկան: Լա՛ւ, Թընիի կը մնայ ուրեմն կնիկ մը առնել եւ մանչուկներ պատրաստել:

Եւ թո՛ղ Թընի, այդքան արհամարհանքով չնայի եւայի Թոռներուն: վասնզի, եթէ Ադամի Թոռներուն մէջ պակսեցան մանչեր, որ իր քիթը բերանը կոտրէին, կասկած չկայ որ եւայի Թոռները, փոխանակ բռունցք, բերան շարժելու, մէ՛կ աչքով նօքաուԹ կ'ընեն զինք:

ՔԼԷՄԱՆ ՎՕԹԷԼ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆՐԳԵՐ

ՍԻՐԵՐԳ ԱԿՆԷՆ

Բանձր տեղ կայներ բազում կու նայիս,
Անցնողին, դարձողին սիրտը կու հայիս.
Լեզուս բանլի լընէր, սիրտըդ բանայի,
Սրտիդ մէջինները ես իմանայի:

Աղուոր մըն է կայներ դըրանը կէսը,
Աչօք ունօք կ'անէ. «Եկուր մեր ներսը»:
Պօյը բարակ եւ երկան սէվլիին կէսը,
Հազար ոսկի կ'աժէ աղուորին տեսքը:

Վարդենի լընէի դուռըդ բուսնէի,
Իմմէն առաւօտանց էօշիդ բացուէի,
Անցնողին, դարձողին բարեւն առնէի,
Իրինկունը գայի ծոցըդ մտնէի:

Վերցընէի վերմակներուդ ծայրերը,
Համբուրէի շքեղ դէմքիդ այտերը.
Եկուր տեսնեմ իմ անուշիկ սիրելիս,
Ուրկի՞ց առիր գեղեցկութեանդ պատկերը:

Հաւաքեց' Ե. Գասեան

ԻՇԽԱՆ ՍԷՅՖԷՏՏԻՆԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Կը յիշուի թէ եգիպտացի իշխան Ահմէտ Սէյֆէտտին 1925 Յեպտեմբերին Անգլիոյ մանաւոր մէկ ապաքինարանէն խորհրդաւոր կերպով փախաւ եւ ֆրանսայի ճամբով Պոլիս անցաւ:

Իշխանը անբռնագն էր Եգիպտոսի այժմու Թագաւորին, Ֆուատ Ա.ի: Սէյֆէտտին իմանալով որ իշխան Ֆուատ կոպիտ կերպով կը վերաբերուի իր քրոջ հետ, գայրոյթի նոպայի մը մէջ ատրճանակով վիրէն վիրաւորեց զայն: Դատարանը այն ատեն 1800 անգլ. ոսկի տուգանքի եւ եօթ տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց զինքը. (յետոյ այս պատիժը չորս տարուան զեղչուեցաւ):

Երկու տարի բանտ մնալէ վերջ, եգիպտական ապաքինարան մը փոխադրուեցաւ: Կ'ըսուի թէ բանտարկութիւնը խելագար գարձուցած էր զինքը: Շատ չանցած Անգլիա տարուեցաւ եւ 25 տարի Սըսեքսի մէկ ապաքինարանին մէջ մնաց խիստ հսկողութեան տակ, հակառակ իր մօր իշխանուհի Նէվճիվանի աղաչանքներուն, որ ազատ ձգեն զայն:

Իր ձերբակալութենէն առաջ, իշխան Ահմէտ Սէյֆէտտին իր կալուածներէն տարեկան 200.000 անգլիական ոսկիի եկամուտ կը ստանար: Երբ Անգլիա բերուեցաւ, իր կալուածներուն մատակարարութիւնը ստանձնեց անգլ. կառավարութիւնը:

Այժմ Պոլիսէն կը հաղորդեն թէ իշխանը թրքական հպատակութիւն ստացած է եւ մտադիր է դատ բանալ անգլ. կառավարութեան դէմ' պահանջելով չորս միլիոն անգլ. ոսկի, իբրեւ հատուցում իր կալուածներու գրաւման:

Լօզանի դաշնագրի համաձայն, Եգիպտոս բնակող Թուրքերը կրնան պահել իրենց թրքական հպատակութիւնը, եթէ յիշեալ դաշնագրի գործադրութեան թուականէն (1924 Օգոստոս 6) սկսեալ մինչեւ երեք տարի Թուրքիա վերադառնան: Արդ, իշխանը դաշնագրի այս տրամադրութեան վրայ հիմնուած, թրքական հպատակութիւնը վերստացած է:

Հետաքրքրութեամբ կը սպասուի դատավարութեան:

ՆՈՐ ՊԱՐ

Նիւ Եօրքէն կը հաղորդեն թէ պարի ուսուցիչներուն համաժողովին մէջ որոշուած է առաջիկայ եղանակին սորվեցնել նոր պար մը, «քինքաժու»:

Չարլսթոնին նման, «քինքաժու»ն պիտի ընէջրանայ ճազի, եթժշտական սրոցի եւ այլ նորագոյն գործիքներու ձայնին:

«Քինքաժու»ն յամր պար մըն է եւ աւելի կը նմանի հին պարերուն, որքան ալ աշխոյժ ըլլայ:

Քինքաժու»ին մէջ նորութիւնը «ուսերու դող»ն է. պարողները պիտի թօթուեն ու պիտի խաղցնեն իրենց ուսերը պարելու պահուն: Այս շարժումին ատեն դանդաղ քայլեր պիտի նետուին դէպի առաջ, յետոյ աշխոյժ դարձեր ու պտոյտներ:

Պարի ուսուցիչները կ'ըսեն թէ քինքաժուն աւելի դիւրին է սորվիլ քան չարլսթոնը:

ՀԻՆ ԲԱՐՔԵՐ

Դուշէթի շրջանը (Վրաստան) Խեւսուրէթ լեռնային գիւղին մէջ աւանդական յիմար սովորութիւն մը կայ, որ կը մնայ յաւէտ Շնորհաց Լենինի յեղափոխութեան եւ գիւղէ գիւղ տարածուած բատիոներուն:

Այս գիւղին մէջ, ինչպէս կը պարզէ «Մարտակոչ», տղաձգան կիները եւ բոլոր այն հարսներն ու աղջիկները, որոնց «ամսական»ը մօտեցած է, իբրեւ «անսուրբ» կը հեռացուին տունէն եւ կը մեկուսացուին գիւղին ծայրը շինուած հասարակաց խրճիթի մը մէջ: Հոն կը մնան հաղորդակցութենէ զրկուած:

Կերակուրը կրնայ տանիլ միայն ամուսինը կամ ամէնէն մօտիկ ազգականը, սակայն պարտաւոր է անմիջապէս հեռանալ չխայտառակուելու համար:

ԿԱՐՄԻՐ ԵԻԱՆԵՐՈՒ ԱՀՌԵԼԻ ՎՐԷԺԸ

Կարմիր դրախտին մէջ կարմիր Եւաներն ալ գործի մտած են: Պատերազմի այրիները Նովոյա Լատոկայի մօտ գիւղի մը մէջ տեսակ մը մայրապետութիւն հաստատած էին: Ոչ մէկ այր կրնար ապրիլ անոնց մէջ: Պատերազմէն վերապրող բոլոր այրերը, երբ գիւղ դարձան, շուտով անհետացան:

Սովետ իշխանութիւնը քննութիւն մը բացաւ եւ հաստատուեցաւ որ Սոֆիա Սաֆարին, մեգերա մը, սարսափելի այրատեաց մը, կը վարէր այրիներու պայքարը էրիկ մարդոց դէմ: Անձնապէս ինք, սպաննած էր իր երեք ամուսինները: Գերեզմանէն հանուելով, տեսնուեցաւ որ անոնք մեռած են թունաւորումով: Թունաւոր դեղով մը թմրեցնելէ յետոյ Ջուրը նետած էր իր վերջին էրիկը, Ջուրին պաղութենէն արթնցած ըլլալով, Սոնիա կացինով ջարդած էր գանկը:

Ու այս մեթոտին կը հետեւէին բոլոր կիներն ալ: Կը կազմակերպէին թէյասեղան մը, ուրուն կը հրաւիրէին զոհը: Թէյով մը քնացնելէ յետոյ, իր կնոջ կողմէ կը սպաննուէր: Երբ կինը վարանէր վերջին պահուն, Սոնիա «կը վերջացնէր» գործը իր ձեռքով:

Կատարուած քննութիւններէն յետոյ «այրիներու գիւղին» մեգերաները ձերբակալուեցան: Սոնիա, որ սպաննուած 58 այրերէն 30ը ինք սպաննած էր, յայտարարեց ոստիկաններուն.

— Պատերազմէն յետոյ երբ մեր էրիկները վերադարձան գիւղ, չափազանց պահանջկոտ էին: Չէինք կրնար երկար ատեն մնալ անոնց կամայականութեանց տակ: Մեր ատելութիւնը զօրացաւ: Յայտարարեցինք սեռերու պայքար: Իսկ ես պարզապէս վրէժ լուծեցի ամուսինէս, որ շատ կը չարչարէր զիս: Գալով միւս կիներուն, անոնց համար ալ ատելութեան պատճառներ չէին պակսիր եւ ես դժուարութիւն չկրեցի զանոնք համոզելու որ միանան եւ կռիւ յայտարարեն այրերու դէմ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի հաւաքածոյ չպահող մեր բաժանորդներէն եւ ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ուղարկել 431 եւ 444 թիւերը, նորերու հետ փոխանակելու պայմանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ԴԱՐՁԵԱԼ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Սեդրաք Պէրպէրեանի եւ Ֆիմմի Սաքքոյի փոխ-վրէժի մրցումը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 13ին Ակոսթընի Պրէյվզ Ֆիլտին մէջ:

Նախորդին նման, այս անգամ ալ երկու հակառակորդները բուռն կռիւ մը մղած ու սոսկալի հարուածներ փոխանակած են խաղի միջոցին: Պէրպէրեան տագնապալի վայրկեաններ ունեցաւ իր հակառակորդի հարուածներու ազդեցութենէն, բայց դարձեալ չինկաւ, եւ խաղի վերջաւորութեան աւելի ոգեւոր եղած է քան Սաքքօն: Դատաւորները Սաքքօն կէտերու առաւելութեամբ յաղթական հռչակած են:

Պոսթընի ամերիկեան մամուլը երկարօրէն զբաղած է այս մրցումով եւ գնահատուած է երկու մարզիկները: Այսպէս, Թերթերը կը գրեն թէ երկու հակառակորդները երբեք իրենց ուժերը չսպառեցին եւ իւրաքանչիւր շրջանի աւելի եռանդոտ խաղացին միեւնոյն ատեն անբեւակայելի հարուածներ փոխանակեցին: Կ'ըսէ նաեւ թէ երկու կռփամարտիկները միշտ հետաքրքրական մրցումներ կատարած են ու անոնք միայն մուրճերով կրնային իրար «նօքաութ» ընել: Եւ ուրիշ շատ մը գնահատութիւններ ըրած է երկու խաղացողներուն համար:

Կը տեսնուի որ Պէրպէրեան ժողովրդականութիւն շահած է Ամերիկայի մէջ ու վարպետ խաղացող է: Ան արդէն սակէ առաջ մասնակցած է աշխարհի «էլիմինաթուար» մրցումներուն:

Գ. Կարապետեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԻԱՏԱՑԵԱԼ ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ. — Վէնէցուէլացի երիտասարդ մը, Էնրիք Չէլիս-Պուչէնօ, նորընծայ փաստաբան, կը բնակէր Կէյ-Լիւսաք փողոցը: Ունէր բարեկամուհի մը, — ուչինչ, փարիզեան սովորութիւն: Փաստաբանը խորհրդաւոր դէմք մը ունէր, եւ հակառակ իր արհեստին պահանջներուն, քիչ կը խօսէր: Բարեկամուհին, գեղատի աղջիկ մը, կ'ապրէր այնպէս, ինչպէս կ'ապրին ուսանողներու թաղին թռչնիկները: Հով մը տալու համար իր անձին, փաստաբանին կը կարծեցնէր թէ աւստրիական ծագում ունի:

Եւ սակայն պարզ Մարկրիթ մըն էր:

Անցեալ իրիկուն զարկաւ իր բարեկամին սենեակին դուռը: Հազիւ թէ գլխարկը դրած էր սեղանին վրայ, երբ Վէնէցուէլացին հարցուց.

— Կը հաւատա՞ս Աստուծոյ:

Աղջիկը զարմացաւ, փունջ մը ծիծաղով ողջունեց զայն, քիչ մը գլգլաց եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ այս հարցումը, կեցիր, հանգչիմ քիչ մը, չելլես մկրտես զիս...

— Այո՛ կամ ոչ: Լուրջ կ'ըսեմ, կը հաւատա՞ս Աստուծոյ:

— Ո՛չ, չեմ հաւատար, եթէ Աստուած մը կենար, ես այս վիճակին մէջ չէի ըլլար...

Չաւարտեց խօսքը: Փաստաբանին աչքերը դարձան, կրակ կտրեցաւ, ճակնդեղի կտոր, ջիղերը պրկուեցան, յարձակեցաւ աղջկան վրայ, որ սարսափած փախաւ, օգնութիւն աղաղակեց: Փաստաբանը հասաւ, մատներով սեղմեց աղջկան վիզը, կիսամեռ գետին ձգեց եւ յետոյ ածելիով սկսաւ կտրել աղջկան վիզը, ուսերը: Աղջիկը մեռած էր: Նոյն պահուն հասան պանդոկապետը, դրացիները: Ոստիկանատուն տարին ոճրագործ փաստաբանը, որ հոն յայտարարեց թէ Աստուծոյ վրէժը լուծած էր անհաւատէն:

Պանդոկապետը կը յայտնէ թէ փաստաբանը հաւանաբար խենթեցած է, որովհետեւ առաւօտուն ալ սենեակին վարագոյրները այրած էր: Եւ երբ հարցուցած էր.

— Աստուած հրամայեց, որ կրակեմ, ըսած էր:

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ. — Մսագործ մը, Պրուէթ, հեծելանիւ նստաւ Ժէնըվիլիէէն, իր խանութը երթալու համար:

Առտուն չէր ծագած դեռ եւ մշուշը կը դողար փողոցներուն վրայ: Պրուէթի դէմէն կուգար ինքնաշարժ մը, որ լոյսերը չէր վառած: Յանկարծ կանգ առաւ ինքնաշարժը, ճիշտ իր մօտիկը: Մարդ մը դուրս ելաւ մէջէն, գիտակ մը իր երեսին: Ատրճանակը տնկած, սպառնաց:

Պրուէթ ստիպուեցաւ յանձնել իր ուռած դրամապանակը: Ինքնաշարժը կորսուեցաւ մշուշին մէջ:

ԽԵ՛ՂՃ ՏՂԱՅ. — Պատանի մը, Պէրլիա, որ կը բնակի Լիոն, կորսնցուց իր հայրը եւ մնաց մօրը հետ: Մայրն ալ, վերջերս, ամուսնացաւ մարդու մը հետ: Սակայն շուտով մեռաւ: Այս մարդը անմիջապէս ամուսնացաւ ուրիշ կնոջ մը հետ: Պէրլիա, այս օտար ընտանիքին մէջ, կը սնանէր յանդիմանութեամբ եւ տառապանքով:

Զզուեցաւ: Եւ անցեալ օր գնաց գլուխը դնել երկաթուղիին վրայ: Շոգեկառքը անցաւ եւ կտրեց գլուխը:

ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆՔ

Մեր թղթակիցներուն եւ բարեկամներուն, չզբաղիլ եւ չզբաղեցնել մեզ տեղական ծանօթ լրագիրներու գրած սուտերը հերքելով կամ անոնց ակներեւ լրբութեանց պատասխանները հրատարակելով:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ԹԷՈՏՈՐՈՎԻՉԻ ՎԱԽՃԱՆԸ

— Ա՜հ, այս մա՞րդն էր որ կը դողացնէր բանտապահ եւ բանտարկեալ: Ցեխի այս կո՞յտն էր որ կը յաւակնէր ուզածին պէս խաղալու իրաւունքը ունենալ մարդկային կեանքին հետ: Այս բանտին մէջ ուրեմն, մէկը չկա՞ր որ ասոր խելքը գլուխը բերէր:

«Ահ, աւաղ, կը կարծէի որ ոճիրներդ անպատի՞ժ պիտի մնան. Շլուսէլպուրկի պատերուն ապաստանած եւ պահապաններով հրջապատուած, կը յուսայիր խուսափի՞լ պատիժէն:

«Պատիժը ահաւասիկ:

Արագ շարժումով մ', անոր կոյց տուաւ «խաղաղութեան զուր»ը եւ

— Օ՛ն, հրամայեց, նետուէ՛ մէջը:

Թէոտորովիչ' աչքերը դուրս ձգած, մերժումի շարժում մը ըրաւ:

— Չե՞ս ուզեր. ըսել է այնքան վատ ես որքան անգութ: Գիտէի արդէն եւ չեմ զարմանար. բայց ես' կ'ուզեմ քեզի օգնել որ մեռնիս:

Նետուեցաւ Թէոտորովիչի վրայ որուն օձիքէն բռնած, քաշքշեց մինչեւ գուբին բերանը եւ ատեղցուց.

— Ցանուն Սուրբ Ռուսիոյ, յանուն անոնց որ սպաննեցիր, յանուն պայքարի Սպիտակ կազմակերպութեան, որուն ներկայացուցիչն եմ հոս, քեզ կը դատապարտեմ մահուան, եւ վճիռս կը գործադրեմ:

Եւ բռունցքի ուժգին հարուածով մը, զայն նետեց անդունդին մէջ...

Սուր ճիչ մը լսուեցաւ...

Յետոյ խուլ անկում մը...

Եւ լռութիւնը նորէն հաստատուեցաւ:

Գուբին ցեխը կուլ տուած էր իր որսը:

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՃԱՐՊԻԿ ՄԷԿ ԽԱՂԸ

Թէեւ հարիւր անգամ մահուան արժանի ըլլար եւ որքան ալ արդար էր պատիժը, Թէոտորովիչի այս կերպ պատժուիլը քիչ մը տպաւորեց զիս...:

Նոյնիսկ ինքզինքը պաշտպանելու համար, մարդը' եթէ աւազակ իսկ եղած ըլլայ, միշտ ծանր բան է մէկը սպաննել:

Որեւէ տարակուսութիւն չըրի երբ իշխան Քարասօֆ առաջարկեց կաբելի եղածին չափ շուտ հեռանալ սարսափի եւ ահաբեկման այս թագաւորութենէն:

Զօրավար Տուպասօֆ, որ այլեւս կը ճանչնար մեր ինքնութիւնը, քանի մը բառով հասկնալէ յետոյ մեր ծրագիրը, մեզի համար միտ եղաւ: Եւ որովհետեւ, պէտք էր որ չորս ըլլայինք բանտէն մեկնելու համար (կը յիշէք թէ' այս թիւը' Թէոտորովիչ իսկ մեզի պարտադրած էր, այն պահուն որ կ'առաջարկէր մեզի ընկերանալ մինչեւ քաղաքին նաւամատոյցը) զօրավարը ուրեմն ընդունեց մեզի հետ մեկնիլ:

Բայց դժուարութիւն մը կար: Զօրավարը բանտին համազգեստը կը կրէր, ինչպէ՞ս պիտի կրնայինք զինքը փախցնել:

Ձեռքի տակ պատրաստ զգեստ չունէինք. այս պայմաններուն տակ զայն փախցնելու փորձ մը մեզ բոլորս վտանգել էր:

Անշուշտ, եթէ ան կրօնքի եւ առողջ ըլլար, հարցը չէր իսկ ծագեր. որովհետեւ ան մարզանքի վարժ ըլլալով, երեքս մէկ պիտի կրնայինք յաղթել ամէն դժուարութեան եւ ամէն խոչընդոտի:

Բայց իր ներկայ վիճակով, մեզի համար ծանրութիւն մըն էր ան: Սակայն, զայն հոն երեսի վրայ ձգել չէր ըլլար: Քարասօֆի հետ ուրեմն, երկուքս որոշեցինք փորձէն չխուսափիլ:

Մուշտակս զօրավարին տուի. ասկից զատ, ան գտնէն գտաւ Թէոտորովիչի գլխարկը եւ զգուշութեան համար զայն գլուխը անցուց:

Հեռուէն, Տուպասօֆ' ներկայանալի Թէոտորովիչ մըն էր եւ եթէ բախտը օգնէր, յաջողութիւնը հաւանական էր:

Մեր ձեռնարկին բոլոր մանրամասնութիւնները կարգադրելէ յետոյ, Միլէնա կուսքօն փոխադրեցինք ինքնաշարժ նաւակը, ուր տեղաւորեցինք. յետոյ եկանք տանելու Տուպասօֆը, որ կամքի հրաշքով մը, յաջողեցաւ մեր երկուքին մէջտեղը քալել հաստատ քայլերով:

Խեղճ մարդուն մէկ աչքը պայթած էր, քիթը ճզմուած, բերանը ուռած եւ իր շատ մը ակռաները խախտած:

Ամբարտակին վրայէն, կարմիր սպաներու խումբ մը, եւ բազմաթիւ պահապաններ մեզ կը դիտէին...

Կ'երեւի սովետական Ռուսիոյ մէջ, այսպէս կը պահեն ծածուկ գործողութեան մը գաղտնիքը:

— Կրողը տանի մրմռաց Քարասօֆ, որ արագօրէն Տուպասօֆի ըսաւ.

— Ձեր մուշտակին օձիքը վեր առէք. որովհետեւ եթէ այդ շանձագերը հեռադիտակ ունենան, կրնան խաղը երեւան հանել:

Բարեբախտաբար, ինքնաշարժ նաւակը որեւէ թերութիւն չունէր: Լիճը անցնելէ յետոյ, մօտեցանք այն եզրը ուր Քոլլօֆ մեզի կը սպասէր իր ինքնաշարժով:

Արդէն Քոլլօֆի քովը տեղաւորուած էի, երբ տեսայ որ, Քարասօֆ յանկարծ վեր ցատկեց:

(Շար.)

Թարգմ.' Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

Մեհմետ Ալթունեանի հրոսախումբին շուրջ

Մեհմետ Ալթունեանի հրոսախումբին կազմութեան նպատակին մասին քննութիւնները կը շարունակուին Ռուսիկանական Տնօրէնութեան Բ. ճիւղին մէջ: Նոր ձերբակալուած եւ հսկողութեան տակ առնուած մարդ չկայ: Ներկայիս ձերբակալուածներն են՝ Հասան Բէճայի, որ հրոսախումբի պետին օգնականն էր, Խամայիլի որդի Մուրատ, այլ անուամբ Միհրան, Մելքոն, Ֆուատ, Ահմէտ եւ Ճօրճի: Ասոնցմէ զատ կան նաեւ Միհրան եւ Յովսէփ, իբրեւ Մուրատի գողութեան ընկեր:

⁂ Աւելի քան 3000 ոսկի հանգանակուած է Մուսամմէր Ճավիտ պէյի ընտանիքին համար: Բէճայիի կոկորդի գնդակի վէրքը բորբոքած է: Ցիշեալը չի կրնար խօսիլ: Բանտէն հիւանդանոց փոխադրուած է: Մուրատի առողջական վիճակը վերջին օրերս ծանրացած է եւ կարելի չէ եղած մէջքի ոսկորին մէջ թաղուած գնդակը հանել:

⁂ Հարցաքննիչ դատաւոր Նազըմ պէյ որ կը զբաղի այս հրոսախումբին գործով, Երլորդ երթալով տեղւոյն վրայ քննութիւն մը կատարած է:

⁂ «Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ Թորոսի յանձնումը պիտի պահանջուի Ռումանիայէն: Հաստատուած է թէ Բէճայիի ինքնութեան թուղթը Օրտուի Թիւրք Օճաղըէն տրուած է:

Լիբանանի նոր Սահմանադրութիւնը

Պէյրութէն կը հեռագրեն.— Համաձայն 1926ի սահմանադրական օրէնքին, Լիբանանի Խորհրդարանը Հոկտեմբերի կէսին պիտի գումարէ իր տարեկան երկրորդ նստաշրջանը, որու ընթացքին պիտի քննէ Լիբանանի կառավարութեան կողմէ ներկայացուած օրինագիծ մը, որ կարգ մը փոփոխութիւններ կը մտցնէ վարչական մեքենային մէջ: Այսպէս, Ներկայ երկու Խորհրդարանները ձուլուելով պիտի կազմուի միայն մէկ ժողով: Ներկայիս Ծերակոյտի անդամներուն կէսը կը նշանակէ Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահը, այսուհետեւ Նախագահը նոր ժողովի անդամներէն մէկ երրորդը միայն պիտի կրնայ ընտրել: Նախարարները ո՛չ թէ անհատապէս, այլ հաւաքաբար պատասխանատու պիտի ըլլան Խորհրդարանին առջեւ: Վարկերու յաւելման նախաձեռնութիւնը պիտի վերաբերի միայն կառավարութեան: Ներկայիս Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն կրնայ մտցուիլ, Խորհրդարաններու միացեալ ժողովին մէջ, ձայներու երկու երրորդի մեծամասնութեամբ: Յառաջիկային Խորհրդարանը պարզ մեծամասնութեամբ վեց ամիս առաջ կառավարութեան պիտի կրնայ տեղեկացնել այն փոփոխութիւնները, զորս կ'ուզէ մտցնել Սահմանադրութեան մէջ: Եթէ կառավարութիւնը համամիտ չգտնուի, Խորհրդարանը պիտի լուծուի եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին:

Վէճ կարմիր բանակին շուրջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ վէճ մը ծագած է պատերազմական գործավար Վորոշիլօֆի եւ Ունշլիխթի միջեւ: Առաջինը կ'ուզէ որ խորհրդային զինուորական վարժարաններէն ելած մօտ հինգ հազար սպաներ վերջերս դրօշի տակ կանչուած նորագիրներու կրթութեան միայն յատկացուին, մինչ Ունշլիխթ կ'ուզէ որ անոնք հետզհետէ անցնին ցարական կամ «քաղքենի» սպաներուն տեղը: Վորոշիլօֆ յայտարարած է թէ այդ պարագային բանակի կռուելու կարողութենէն պատասխանատու չըլլար ինք եւ կը հրաժարի:

Լէնինկրատի եւ Օտեսայի ռազմափորձերէն յետոյ Վորոշիլօֆ յայտարարած է մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ՝ կարմիր բանակը Խորհրդային Միութեան ընդարձակ հողերուն հետ համեմատած խիստ պզտիկ է եւ անբաւարար: Ուստի եւ զայն պէտք է նկատել իբրեւ մարզանքի դպրոց մը եւ սահմանի յառաջապահը: Աշխատաւորներու Հանրապետութեան կը մնայ կազմակերպել ընկերվարական հայրենիքի պաշտպանութիւնը:

Գալով Ունշլիխթի, Օտեսայի ռազմափորձերուն առաջնակարգ կարեւորութիւն կուտայ, որովհետեւ անոր մասնակցած են «ավիաքիմ»ի կազմակերպած զօրագունդերը:

Թաղականներու աթոռամարտը

Լիփազմայէն (Աթէնք) կը գրեն Նոր Օրի.—

Ուրբաթ երեկոյ Լիփազմայի եկեղեցին կրկէսի վերածուած էր: Թաղականները ժողով գումարած ատեն, ներս կը մտնէ Ագ-Շէհիրցի Եղիա Սօլաքեանը, հոգաբարձու, եւ դիտողութիւն կ'ընէ թէ ուսուցչուհի տիկին Մզրաքեանը ինչո՞ւ հանուած է իր պաշտօնէն: Հոգաբարձուն դիտել կուտայ նաեւ որ անիկա զոհ գացած է Թաղականներու կնիկներէն մէկ երկուքին վրէժխնդրութեան:

Այս խօսքերը գէշ կ'ազդեն Գօքաեանի եւ Հաճիեանի վրայ, որոնք աթոռներով կը յարձակին Պ. Սօլաքեանի վրայ եւ կը սկսի գիրկընդխառն կռիւ մը: Աղմուկէն ու հայհոյութիւններէն Թաղեցիները եկեղեցի կը խուժեն, բայց չեն կրնար հանդարտեցնել աղաները: Ի վերջոյ վրայ կը հասնին յոյն Թաղեցիները, որոնց ազդարարութիւնները արդիւնք կ'ունենան եւ կը դադրի կռիւը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ երէկ Էնկիւրի վերադարձաւ Մուտանիոյ ճամբով: Խալք կուսակցութեան համաժողովը պիտի բացուի ամսոյս 15ին: Մ. Քէմալի ճառը կը բաղկանայ 1400 էջէ:

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍ Աթէնքի մէջ սուր երակատապէ կը տառապի եւ վիճակը յուսահատական է:

ՇԱՌԼ ԺՕՆԱՐ, ակադեմական եւ ծերակուտական, մեռաւ առջի օր 70 տարեկան հասակին մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆԹԱՇԷՖԻ ձին առջի օր Մէզօն-Լաֆիթի մրցման մէջ առաջնութիւնը շահեցաւ:

ԼԷՎԻՆ Հռոմի մէջ աւրուեցաւ անգլիացի օդանաւորդ Հինչքլիֆի հետ եւ այժմ իտալացի օդանաւորդ մը կը փնտռէ:

ՔԷՕՆՆԷՔԷ, գերման օդանաւորդը, Պաղտատի մէջ անկում մը ունեցաւ: Օդանաւը խորտակուեցաւ, մէջինները անվնաս են:

ՊՈՒԼԿԱՐ քօմիթաճիները Սերպիոյ մէջ երկու պահականոցի վրայ յարձակեցան: Զինուորական ջոկատներ կը հետապնդեն զանոնք:

ՓԱՆԿԱԼՈՍԻ կողմնակիցներէն եօթ սպաներ եւ փանկալոսի մեծ տղան ձերբակալուեցան: Ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ նաեւ Տիկ. փանկալոսի դէմ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փօն տը Շէրիւի, Հ. Ն. եղբ.— 35 ֆրանք:

Մարթիկ, Ա. Ս.— 35:

Պուտօ, Ս. Գ.— 75:

Մէց, Պարոնեան.— 35:

Սէն Շամօն, Վ. Ս.— 35:

Մարթիկ, Ե. Կ.— 50:

Մէօտօն, Բ. Զ.— 35:

Շաս, Պ. Ա.— 35:

Նիս, Խ. Ֆ.— 70 ֆր., Սկսանք ղրկել:

Փարիզ, Տ. Գ.— 30:

Մարսէյլ, Գործ.— 809.40 ֆրանք. կարգադրեցինք:

Սէն Վիլիէ, Ա. Փ.— 35 ֆր., սկսանք ղրկել:

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ

Իլ-Սէն ժէրմէնի մէջ կը բանամ ասեղնագործութեան նոր աշխատանոց մը ուր պիտի ընդունուին շրջականներու մէջ բնակող կիներ եւ աղջիկներ:

Ամէն տեսակ ասեղնագործութիւն գիտցող կամ սորվիլ ուզող, նոյնպէս իրենց տան մէջ աշխատիլ ուզող անձեր կրնան դիմել իրենց մօտ եղող աշխատանոցներէն մէկուն կամ ուղղակի ինծի:

1. Mme. Vartanouche, 7 Rue Raymond du Temple à Vincennes.

2. Mme. Kerkbechian, Rue du Moulin à Vent, Sarcelles (S. et O.).

3. Mme. N. Kévorkian, 66ter Allée de la Seine, a l'Ile St. Germain.

4. Mr. Keukdjian, 31 Rue Basfroi, XIe (Մէթրօ Պասթիյ): Ժամը 8.30—9.30 եւ 1.30-2.30ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱՐՄԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻԻ

"ԶԱՐԼԱԹՕՆ,,

ԿԱՄ

ՍԱՄԱԹԻԱՑԻ ԱԲԻԿ ԱՂԱ

Խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը

ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ

ԳԻՆ՝ 1.50 ՖՐԱՆՔ

Դիմել նամակով՝ Vahram Sévouni, 5 Av. Quihou St. Mandé (Seine), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն եւ Թերթերու գործակալներուն: Կը ղրկուի մէկուկէս ֆրանքի դրոշմաթուղթի փոխարէն:

ՍԱԿԱՐԱՆ

1 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար.	Dollar	25	48
Մարք (ոսկի) 100 Mark		606	--
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	07
Թրք. ոսկի	» or	107	50
Մէճիտիէ	Médjidié	9	90
Լէվա 100 հատր	Léva	15	75
Տրախմի »	Drachme	33	30
Լիր » »	Lire	139	20
Պելճ. ֆրանք »	Frc. Belge	71	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	—
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	124	—

ԱՐԺԷԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3425	—
» II	»	2020	—
» III	»	1680	—
Օսմնեան երկթղ.	Lots turcs	165	—

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Զգալի պակաս մը լրացնելու առաջադրութեամբ, կը հաստատեմ ընդհ. գործակալութիւն մը Տէսինի մէջ, նպատակ ունենալով հայթայթել՝ վիպական, գրական, բանաստեղծական, դպրոցական եւ այլ գիրքեր, երգարաններ եւ բառարաններ: Կը բաժանորդագրեմ փափաքուած ուեւէ թերթի կամ հանդէսի, մասնաւորաբար կ'աշխատիմ Յառաջ, Հայ-Սիրտ եւ Խարազ թերթերուն:

Անձամբ կրնաք ապահովել ձեր ուզած ուեւէ գիրքը: Դիմել՝ Minas Kaltakdjian, 78 Cité de Soie Artificielle du Sud-Est, Vaulx-en Velin (Rhone).

կամ Café Arménien, Avenue Jean Jaurès, Décines, (Isère).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ		
	3 ամս. 6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ. 70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20շ.	40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ	6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1927
4 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 457 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄՍԱՑՈՒ ՈՉԽԱՐ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

Շաբաթ եւ կիրակի օր հրատարակեցինք Հայաստանի վերջին ձերբակալութեանց մանրամասնութիւնները, քաղաքներով, թուանշաններով եւ չոր փաստերով։

Համաձայն Օգոստոս 10 թուակիր նամակի մը, նոր ձերբակալութիւնները սկսած են Յուլիս 30ին, եւ կը շարունակուին մինչեւ այսօր։ Մինչեւ այդ նամակին առաքումը զանազան քաղաքներու մէջ բանտարկուած հայերու թիւն էր 252, առանց հաշուելու նախընթաց զոհերը, որոնց թիւը կը հասնէր 150ի։ (Ամերիկեան Նպաստամատոյցի պաշտօնեաներ, գիւղացիներ եւ զօրականներ)։

Օգոստոս 22ին, երկրորդ նամակ մը կը գուժէր.

«Այն թիւը որ գրեր էի ձեզ, այսօր հնգապատկուած է»։

Ուրիշ խօսքով, ձերբակալուած են աւելի քան հազար հոգի, առանց դասակարգի եւ տարիքի խտրութեան։

Եւ, երկու անգամին ալ, թղթակցութիւնը կը շեշտէր. «1921էն ի վեր այսպէս բան չէր եղած»։

Այսքա՞ն միայն։ Ահաւասիկ երկու նոր նամակներ — միշտ Երեւանէն — Սեպտեմբեր 7 եւ 12 թուակիր, որոնք աւելի վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն։

Հալածանքը չէ դադրած։ Չեկան կատղած շան պէս ժանիքները բացած, անդադար որ կը հաւաքէ ու կը լեցնէ բանտերը։ Դաշնակցական, հակադաշնակցական, Դաշնակցութենէն հանգիսաւորապէս հրաժարական տուած նորընծայ կամ «ուղեկից», մտաւորական, գիւղացի, զինուոր, ընդդիմադիր պոլշեւիկ, — ամէն տեսակ մարդ կայ զոհերուն մէջ։ Այնպէս որ, կարելի է գաղափար կազմել խուճապի մասին։

Բայց արձանագրենք նոր լուրը — ճշմարիտ ահազանգ մը Զանգեզուրէն (Լեռնահայաստան)։

Չեկան իր թաթը երկարելով մինչեւ այդ շրջանը, ձեռնարկեր է զինաթափ ընելու ժողովուրդը։ Հարիւրաւորներ բանտարկուած, իսկ առնուազն վեց հարիւր հոգի լեռները ապաստանած են։ Եւ նորէն, ամէն տեսակ մարդ կայ զոհերուն մէջ, մինչեւ իսկ ընդդիմադիր պոլշեւիկ։

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս իրողութիւնները։

— Հայաստան կ'անցընէ զարհուրելի տագնապ մը, որուն ելքը դժուար է նախատեսել ճշտօրէն։ Օրուան իշխանաւորները պարզապէս մեր հայրենիքին հիմերը կը փորեն, անվերջ խուճապ ստեղծելով, հալածելով, բանտարկելով, աքսորելով եւ մոխիրի վրայ նստեցնելով հազարաւոր ընտանիքներ։

Եւ աւելի ընդվզեցուցիչ ոճիր մը.—

Անոնք յիմարաբար, կամ գիտակցօրէն մսացու ոչխարներու հօտի մը կը վերածեն հայ ժողովուրդը, բռնի զինաթափ ընելով զայն, տուն-տեղ քանդելով՝ զէնքի համար, յուսահատութեան մղելով ամբողջ բազմութիւններ, որոնց միակ ապաւէնը զէնքն է, գալիք փոթորիկներու առջեւ։

Եւ այս՝ ճիշտ այն պահուն երբ հարեւան Թուրքն ու Թաթարը ոչ միայն որ եւ է զէնք չեն յանձներ, այլ եւ նորերը կը ստանան անընդհատ եւ ամէն դիւրութեամբ, առուէն ջուր լեցնելու պէս։

Եւ ճիշտ այն ատեն, երբ որոշ խլրտումներ կան Ադրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ, շնորհիւ «Կովկասի ազատագրութեան կոմիտէ»ի գործունէութեան եւ ամբողջ Ռուսաստանը կը տքայ նոր երկունքով մը։

Շատ ծանր ճիգ մը կ'ընենք մենք մեր վրայ, այս դժնդակ իրողութիւնները արձանագրելու համար պաղարիւնութեամբ, եւ առանց գոյները խտացնելու։

Կ'արձանագրենք,— ու մեր միտքը չի կրնար լուծել այս կանխորոշ եւ հրէշային ոճրին գաղտնիքը, դաւադիր իշխանութեան մը մահափորձը՝ ամբողջ ժողովուրդին դէմ։

Ահաւասիկ մարդիկ, որոնք հարազատ ժողովուրդին արիւնը կը մտնեն, այն ալ իբրեւ հայկական կառավարութիւն,..

Ահաւասիկ ափ մը «չավուշ»ներ, որոնք տուները կը կոխեն, տախտակամածներն ու պատերը կը քակեն, բանտային չարչարանքներու կ'ենթարկեն հայրենիքի զաւակները, գիւղացին եւ բանւորը, ինքնապաշտպանութեան որ եւ է միջոցէ զրկելու համար։

Ի՞նչ կ'ընէին Թուրքերը համիտեան շրջանին, Իթթիհատի օրերուն և 1915ի սարսափներէն անմիջապէս առաջ, — իբրեւ նախապատրաստութիւն ընդհանուր եւ անպատիժ ջարդի...

Ձենք ըսեր թէ այդ մարդիկը իրենք պիտի ջարդեն սեփական ժողովուրդը։ (Այդպիսի հրէշներ ալ պակաս չեն)։ Թալէաթն ու Էնվէրը իրե՞նք մորթեցին։ Բայց ի՞նչ օգուտ ունի այս զանազանութիւնը, երբ ակներեւ կը տեսնենք որ, վտանգի պահուն, ոչխարի պէս ջարդուելու բոլոր հնարաւորութիւնները կը պատրաստեն անոնք, իրենց չորնալիք ձեռքերով։

Գիւղացիներու եւ բանւորներու ո՞ր բարիքին համար կը կատարուին այս զարշելի բարբարոսութիւնները։

«Վերաշինական» աշխատանքի ո՞ր ճիւղին մաս կը կազմէ ամբողջ ժողովուրդ մը ինքնապաշտպանութեան կամ ըմբոստացման միջոցներու զրկելու այս քաղաքականութիւնը։

Ու վերջապէս, Պոլսոյ մէջ կազմուած կովկասեան կոմիտէին դէ՞մ է որ կը կռուին, թէ անոր գործը կը դիւրացնեն անորակելի տխմարութեամբ մը։

Պատասխանեցէ՛ք,— մարդկութեան ո՞ր դատին համար մատաղ կը պատրաստէք հայ ժողովուրդն, մսացու ոչխարներու վերածելով զայն։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՆ ՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

«Որո՞նք են Հայաստանի բարեկամներն ու թշնամիները» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Հայրենիք դիտել կուտայ (21 Սեպտ.).

— «Աչք գոցել այն աղաղակող փաստին վրայ, որ Խորհրդային կառավարութիւնը 1919 թուէն ի վեր շատ որոշ եւ շատ հետեւողական կերպով քէմալական Թուրքիոյ համար կը զոհէ շարունակ Հայաստանի շահերը, կը զիջի հայ ազգին գիրքերը, կը նշանակէ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար հայ ժողովրդի երդուեալ թշնամիներու ձեռքին գործիք դառնալ։

«Եւ, սակայն, Ռամկավարներուն ըրածը վերջին տարիներու ընթացքին, դժբախտաբար, ատկէ տարբեր բան մը չէ։

«Փաստ է, որ Ռամկավարներու համակերպութենէն կամ սարկական քաղաքականութենէն Հայաստանը ցարդ ոչինչ շահեցաւ, իսկ Խորհրդային կառավարութիւնն ալ չըրաւ ի նպաստ հայ ժողովուրդին ոչ մէկ շօշափելի զիջողութիւն։

«Ընդհակառակն, Ռամկավարներու համակերպութիւնը քաջալերեց Խորհրդային կառավարութիւնը աւելի եւս շեշտուած ու աւելի եւս սինիք կերպով հակահայ քաղաքականութիւն վարելու, որովհետեւ այդ համակերպութեան շնորհիւ ան ի վիճակի եղաւ ջլատելու, չէզոքացնելու համար ազգային ուժերը եւ արհամարհելու հայ ազգային պահանջները։

«Եւ իրաւ, երբ քէմալականներու զինակից խորհրդային կառավարութիւնը անպատասխանելի կերպով մեր ազգի մէջ իսկ իրեն հլու հնազանդ գործակիցներ գտաւ յանձին հայանուն պոլշեւիկներու Անդրկովկասի մէջ եւ յանձին Ռամկավարներու արտասահմանի մէջ, ալ ինչո՞ւ պրգուած ան զիջումներ պէտք է ընէր հայ ժողովուրդին։

«Ժամանակ է որ հայ հասարակութեան տակաւին միամիտ մասը վերջապէս ըմբռնէ այն աղետաւոր դերը, զոր Ռամկավարները վերջին տարիներու ընթացքին կատարեցին եւ դեռ կը շարունակեն այսօր ալ կատարել մեր ազգային կեանքին մէջ՝ ձրի փաստաբանութիւն եւ գործակալութիւն ընելով Խորհրդային կառավարութեան համար, որ քէմալական Թուրքին հետ է եւ ազատատենչ Հայուն դէմ է անվերապահօրէն...»։

ՀԱՅ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ?

ՀԱՅ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Շաբաթ գիշեր, ժամը 9ին ատեններ, Փարիզ՝ Մէզօն Պլանշի ոստիկանատունը ներկայացաւ հայ օրիորդ մը, Նոյեմի Ճանպազեան, 16 տարեկան, որ կը բնակի Տեօ դ'Ավընիւ փողոցը թիւ 4 պանդոկը։ Իրեն կ'ընկերանար պանդոկապետը։ Երկուքը մէկ փոխ-ոստիկանապետին պատմեցին թէ մարդ մը գլխուն պարպուած գնդակով մը անձնասպան եղած է օրիորդին սենեակին մէջ։

Փոխ-ոստիկանապետը անմիջապէս գնաց յիշեալ պանդոկը, ուր միայն Հայեր կը բնակին, ու ցոյց տրուած սենեակին մէջ գտաւ մարդ մը, փռուած մահճակալին առջեւի կապերտին վրայ։ Ձախ ականջէն գնդակ մը մտած էր ուղեղին մէջ, զէնքը կը գտնուէր աջ թեւին տակ։ Վրայէն գտնուած թուղթերէն հասկցուեցաւ թէ մարդը կը կոչուէր Գրիգոր Ճանպազեան, ատաղձագործ էր եւ 47 տարու։ Վիրաւորը անմիջապէս փոխադրուեցաւ Փիթիէի հիւանդանոցը, ուր քիչ վերջ մեռաւ։ Նոյեմի յայտարարեց.

— Իրիկունը, երբ հօրեղբօրորդիս ճաշի համար սենեակ դարձաւ, ձեռքը ատրճանակ մը բռնած անկողնին վրայ նստաւ, ու սկսաւ զէնքով խաղալ։ Ըսի իրեն, որ դադրեցնէ այդ վտանգաւոր խաղը։ Ու երբ տեսայ թէ խօսքս մտիկ չըներ, այլեւս կարեւորութիւն չտուի եւ շարունակեցի ճաշի պատրաստութեամբ զբաղիլ։ Ցանկարծ պայթիւն մը թունդ հանեց սիրտս։ Հօրեղբօրորդիս անկողինէն վար սահեցաւ, անշունչ։ Հասկցայ թէ մահացու կերպով վիրաւորուած էր եւ խելայեղ դուրս ելայ օգնութիւն կանչելու։

Բժշկական քննութենէ վերջ, արգիլուեցաւ Թաղումը։

Գրիգորի պատմութիւնը վիպական է։ Երիտասարդ տարիքէն մեկնած էր Ամերիկա դրամ շահելու, ինչպէս շատ մը Հայեր։ Բաւական լաւ դիրք ունէր եւ ատեն ատեն դրամ կը ղրկէր իր հօրեղբօր աղջկան՝ Նոյեմիի, որ Մարսիլիա հաստատուած էր ու կ'ապրէր 20 տարեկան Ովսաննա Մըլխճեանի հետ։ Նոյեմի ուզեց Ովսաննան ամուսնացնել Գրիգորի հետ։ Ամերիկա նամակ գրեց, Ովսաննային պատկերը ղրկեց, ի վերջոյ համոզեց Գրիգորը, որ անցեալները Մարսիլիա եկաւ, Ովսաննային հետ ամուսնացաւ եւ իբրեւ Ամերիկեան քաղաքացի, ուզեց միասին տանիլ իր կինը։ Սակայն բժշկական քննութիւնը երեւան հանեց որ Ովսաննա հիւանդ էր եւ չէր կրնար Ամերիկա մտնել։

Այն ատեն, խեղճ աղջիկը լալով պատմեց թէ տասը տարեկանին, տարագրութեան շրջանին, Արաբները առեւանգած էին զինքը եւ տարիներով արաբ ցեղապետի մը վրանին տակ ապրած էր։ Ճիւաղը չէր խնայած իր պատիւին, ու երբ յաջողեցաւ Արաբին ձեռքէն փախչիլ, հասկցաւ թէ անբուժելի հիւանդութեան մը բռնուած է։

Գրիգոր տխրեցաւ։ Ովսաննան ու Նոյեմին միասին առած եկաւ Փարիզ, ուր երեքը միասին կ'ապրէին։ Ուզեց ամուսնալուծուիլ։ Սակայն Ամերիկա պարապ չդառնալու համար, ուզեց Նոյեմիին հետ կարգուիլ։ Շատ դրամ ծախսեց ամուսնալուծում ձեռք բերելու համար, ու Ամերիկա դառնալու դրամ իսկ չմնաց գրպանը. Ամերիկայէն բարեկամները չէին պատասխաներ իր աղիողորմ նամակներուն։

Յուսահատութիւնը ջղային դարձուցած էր զինք։ Ուստի եւ կը կարծուի թէ նոպայի մը մէջ անձնասպան եղաւ։

Ոստիկանութիւնը հակասական խօսքեր գտաւ Օր. Ճանպազեանի յայտարարութեանց մէջ, ուստի եւ վար դրաւ զայն։

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին այս խորհրդաւոր ոճիրը լուսաբանելու համար։

ՄԱՆԻՍԱԼԵԱՆ ԵՂԲ. ՍՆԱՆԿԱՑԱԾ

ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ. ՊԱՑՈՎ

Ռումանիայէն առնուած վերջին տեղեկութեանց համաձայն Մանիսալեան Եղբարք անուան տակ 1890էն ի վեր Բոսթանցա եւ Պուքրէշ հաստատուած արմտիքի արտածութեան հանրածանօթ տունը սնանկացած է 5 միլիոն Ֆր. պացով եւ տան պետը, Պ. Գէորգ Մանիսալեան, և որդին, Պ. Օննիկ, բանտարկուած են Պուքրէշի մէջ։

Բարեկամ մը, որ մօտէն ծանօթ է այդ տան գործերու վիճակին, մեզի կը հաւաստէ թէ անոնք զոհ գացած են քաղաքական եւ առեւտրական մրցակիցներու մեքենայութեանց եւ թէ ճշմարտութիւնն անտարակոյս մօտ օրէն երեւան կ'ելլէ փրկելու համար այդ տան պատիւը, որ 30 տարիէ ի վեր կը գործէ ռումանական եւ միջազգային հրապարակներու վրայ վայելելով մեծ վարկ եւ վստահութիւն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐՆ ԱԼ ԽՈՒՃԱՊԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Սեպտ. 7 եւ 12 թուակիր երկու նամակներ, հաստատելով Հայաստանի մէջ կատարուած վեւջին ձերբակալութիւնները, կ'աւելցնեն թէ կառավարութիւնը կը շարունակէ *վայրագօրէն զինաթափ ընել հայ գիւղացիները*։ Չեկան սուտ լուրեր տարածելով, առանձին խստութեամբ հետապնդումներ սկսած է Զանգեզուրի մէջ։ Խումբ խումբ ձերբակալութիւններ կատարուած են ամէն քաղաքի մէջ, *իսկ վեց հարիւր հոգի ճարահատ լեռ բարձրացած են իրենց զէնքերը չյանձնելու համար*։ Փախստականներուն մէջ կան նաեւ *ընդդիմադիր պոլշեւիկներ*։

Իսկ Թուրք Թաթարները անընդհատ զէնք կը ստանան Ադրբէջանէն եւ Թուրքիայէն...

Մանրամասնութիւնները՝ քանի մը օրէն։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ Սեպտ. 30 թուականով.

Երեւանէն կը հաղորդեն որ պոլշեւիկները ձերբակալած են Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի աշխատաւորներէն մէկ մասը։ Կը կարծուի թէ անոնք ամբաստանուած են իրենց խնամքին յանձնուած տղոց կրօնական գիտելիքներ սորվեցնելու յանցանքով։ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը խիստ օգտակար գործ տեսաւ Հայաստանի մէջ վերջին երկրաշարժին ընթացքին, սակայն հիմա իրենց գործունէութիւնը կրնան դադրեցնել։

Նպաստամատոյցի Նիւ Եորքի կեդրոնը այս մասին բողոք պիտի ուղղէ Մոսկուայի։

Քրտական շարժումը կը ծաւալի

Անատօլուի գործակալութիւնը Հոկտ. 2. թուականով Էնկիւրիէն կը հաղորդէ հետեւեալ զեկոյցը.—

Վերջերս աւազակներ արշաւանքներ ըրին պարսիկ սահմանագլուխին վրայ, մասնաւորապէս Էյրիտաղի շրջակաները, թրքական հողի վրայ։ Անոնք յարձակում մը ըրին մինչեւ Պայազիտ գիւղի կեդրոնը եւ նոյն իսկ քանի մը անգամ խորհրդային սահմանը անցնելով՝ արշաւանքներ կատարեցին այնտեղի գիւղերուն վրայ։

Մեր զսպիչ ուժերը Էյրիտաղի մօտ դառն դաս մը տուին աւազակներուն, որոնք քաշուեցան դէպի պարսիկ սահմանը։ Աւազակներէն մաս մը պատիժէ խուսափեցաւ՝ սահմանէն անցնելով։ Մեր զսպիչ զինուորներու գլխաւոր ուժին մեկնումէն յետոյ, աւազակները անակնկալօրէն յարձակեցան յետսապահ փոքրիկ ջոկատի մը վրայ եւ սահմանէն անդին տարին մեր զինուորներէն մաս մը, որոնց մէջ քանի մը սպաներ։

Այս վերջիններէն մաս մը, վերջերս ազատուելով յաջողեցան Թուրքիա դառնալ։ Աւազակները, կրկին բուռն հետապնդումի ենթարկուելով, մասամբ յաջողեցան մեր ուժերէն ազատուիլ, սահմանի միւս կողմը անցնելով։

Էնկիւրիէն ուրիշ հեռագիր մը, Հոկտ. 1 թուակիր, կ'ըսէ.—

Աւազակութեան եւ յարձակումի դէպքերը կը կրկնուին պարսիկ սահմանին վրայ։ Տասը օր առաջ զանգուածային կարեւոր յարձակում մը կատարուեցաւ Պօղազքէօյի վրայ։ Զսպիչ զինուորները վերջին ժամանակները լաւ դաս մը տուին աւազակներուն, սակայն անոնք ապաստանեցան պարսկական հողը, ուր կը գտնուի իրենց գործունէութեան կեդրոնը մէկ տարիէ ի վեր, ու այս ձեւով պատիժէ խուսափեցան։

Դէպքերը հաստատեցին թէ աւազակները պաշտպանութիւն կը գտնեն Պարսկաստանի սահմանակեց գօտիին մէջ եւ լուրջ աջակցութիւն կը ստանան պարսիկ կառավարութենէն։ Այս պայմաններուն տակ դժուար է զանոնք վերջնապէս զսպել, մինչեւ որ լուրջ միջոցներ ձեռք չառնուին սահմանին միւս կողմէն։

*** Մեր մասնաւոր տեղեկութիւններն ալ կը հաստատեն թէ քրտական շարժումը կը ծաւալի արագօրէն։ Ապստամբները վերջերս արշաւանք կատարած են մինչեւ Փալանթէօքէն լեռը (Կարին), Վանի եւ Բաղէշի շրջաններուն մէջ, մեծ վնաս տալով Թուրքերուն եւ ծանր կորուստներ պատճառելով։

Շուտով առիթ կ'ունենանք մանրամասնութիւններ հաղորդելու։

Թրոցքի վտարուած

Մոսկուայէն պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Թրոցքի եւ Վույովիչ վտարուած են Գ. Միջազգայինի Գործադիր կոմիտէէն, որովհետեւ «հակառակ կեդր. կոմիտէի եւ վերստուգիչ կեդր. յանձնաժողովի լիակատար նիստին մէջ իրենց ստանձնած յանձնառութեան, ընդդիմադիրները բացէ ի բաց շարունակեցին կազմակերպական կեդրոններ եւ Թրոցքիական նոր կուսակցութեան մը բջիջները ստեղծել։ Ընդդիմադիրները նոյնպէս շարունակեցին ամուր կապեր պահել Գ. Միջազգայինէն վտարուած խմբակներու հետ՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։»

Ռաքովսքիի խնդիրը

Երեք օրէ ի վեր ֆրանս. թերթերը դարձեալ բուռն պայքար կը մղեն Փարիզի խորհրդային դեսպանին դէմ։ Մոսկուայի ֆրանս. դեսպան Հէրպէթ դարձեալ դիմած է խորհրդային կառավարութեան՝ բացատրելով թէ Ռաքովսքիի Փարիզ ներկայութիւնը խիստ դժուար կացութիւն ստեղծած է. Ներկայիս,

(Լուրերու շարունակութիւնը հարդ. Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

"ՌՈՒՍԱՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ,,

Տէյլի Թելեկրաֆ աւարտեց այս շաբթու հրատարակութիւնը Տիզրայէլի (Լորտ Պիքընսֆիլտ) կենսագրականին՝ գրի առնուած ֆրանսացի ծանօթ հեղինակի մը՝ Անտրէ Մօրուայի կողմէ։

Անգլիոյ պետական հին դէմքերու շարքին պատկառելի տեղ մը կը գրաւէ հրեայ ծագումով այս դիւանագէտը, որ աչքին լոյսն էր Վիքթորիա Թագուհիին։ Առաջին անգամ վարչապետական աթոռը բարձրացաւ 1868ին, իսկ երկրորդ անգամ 1874ին, Կլէտըսթընի ազատական դահլիճէն յետոյ։

Իր քաղաքական տիրապետութիւնը պահպանողական կուսակցութեան դրօշին տակ՝ եղած է ամէնէն ազդեցիկներէն մէկը եւ իբրեւ եփուն դիւանագէտ եւ կորովի մարդ, ունեցած է շատ մը ծառայութիւններ պահպանողական Անգլիոյ, ուր իր անունը յարգանքով կը յիշեն միշտ։

Անտրէ Մօրուայի կենսագրական նօթերէն կը քաղեմ միայն այն մասը, որ կը վերաբերի լորտ Պիքընսֆիլտի Արեւելեան քաղաքականութեան, յիշելով մասնաւորաբար այն դէպքերը, որոնք առաւելապէս կը շահագրգռեն հայ ժողովուրդը։ Այս բանը կ'ընեմ ոչ թէ նոր գաղտնիք մը երեւան հանելու յաւակնութեամբ, այլ պարզապէս վերյիշելու համար այն թրքասէր ու հետեւաբար հակահայ ուղղութիւնը որ կը յատկանշէ պահպանողական Մեծն Բրիտանիոյ դիւանագիտութիւնը տասնեակ տարիներէ ի վեր։

* * *

1875 Յուլիսին կը պայթի Պօսնա-Հերսէքի գիւղացիներուն ապստամբութիւնը Թուրքերուն դէմ, «որոնք իրենց հպատակներուն հետ կը վարուէին ինչպէս շուներուն հետ»։ Ռուսիա անտարբեր չէր կրնար մնալ այս եղեռնին հանդէպ— որ հետզհետէ սպառնական կը դառնար— որովհետեւ իրեն համար քաղաքական անհրաժեշտութիւն մըն էր այս տեսակ խնդիր մը շահագործելով, իջնել Միջերկրականի ափերը, տիրանալ Պոլսոյ եւ նեղուցներուն կամ առնուազն իր տիրապետութեան տակ առնել Սերպերը եւ Պուլկարները՝ ազատելով զանոնք թրքական լուծէն։ «Աշխարհի մէջ չկար ուրիշ բան մը որ այնքան սարսափեցնէր Տիզրայէլին, որքան Ռուսերուն Միջերկրական իջնելը։ Անոնց կատարած դերը չափազանց կասկածելի կը թուէր եւ իրենց ծրագիրները կրնային վտանգաւոր ըլլալ. պէտք էր աչքերը չորս բանալ»։

Պօսնա—Հերսէքի ապստամբութեան յաջորդեց պուլկարականը եւ երբ Ռուսիա, Գերմանիա եւ Աւստրիա Բ. Դրան ներկայացուելիք խիստ յուշագիր մը ուղարկեցին Լոնտոն ստորագրուելու համար, Լորտ Պիքընսֆիլտ մերժեց. «Անգլիա ստիպուա՞ծ էր գործակցելու ուրիշներուն՝ քայքայելու համար պետութիւն մը (Թուրքիան) որուն պահպանումին մէջ ինք շահ ունէր եւ պատրա՞ստ էր ձեռք երկարել Կորչաքօֆին որ ուխտեալ թշնամի մըն էր կամ Պիզմարքին՝ կասկածելի բարեկամի մը»։

Կառավարութեան այս կեցուածքին ուժ կուտար, կ'ըսէ Մօրուա, Անգլիոյ հանրային կարծիքը բացի ազատականներէն, որոնց օրկաններէն Տէյլի Նիուզ հրատարակեց թղթակցութիւն մը ուր մանրամասնօրէն կը նկարագրուէին Թուրքերուն կողմէ Պուլկարիոյ մէջ գործուած «զարհուրելի խժդժութիւնները— երեխաներ ջարդուած, կիներ բռնաբարուած, աղջիկներ իբրեւ գերի վաճառուած եւայլն»։

Տիզրայէլի կը կարդար այս բոլոր պատմութիւնները «հեգնական թերահաւատութեամբ», որովհետեւ իր դեսպանէն տեղեկութիւն չէր ստացած։ Վարչապետը այն կարծիքն ունէր թէ Ուիլեըմ Կլէտըսթըն և իրենները դիտմամբ կը չափազանցեն դէպքերը. «Ինք ճամբորդած էր Թուրքիա, փաշաներու հետ սեղան նստած ու նարկիլէ խմած էր եւ չէր կրնար երեւակայել որ այդ ազնիւ ճէնթլմէնները կրնային ջարդել երեխաները։ Եղածը անկանոն զօրքին գործն էր»։

Սակայն հակառակ Տիզրայէլի ընդդիմութիւններուն, թրքական բարբարոսութեանց լուրերը կը հաստատուէին անգլիական դեսպանին կողմէ. «Տիզրայէլի զայրացաւ արտաքին նախարարութեան դէմ՝ քաղուած տեղեկութեանց համար». բայց դարձեալ, այս ցաւալի լուրերը պատճա՞ռ մըն էին որ կառավարութիւնը շեղէր իր քաղաքականութենէն։ Տիզրայէլի բոլորովին հակապատկերն էր Կլէտըսթընի, որ մինչեւ վերջը մնաց իր հակառակորդը։ Պուլկարական ջարդերու պատմութիւնը խորապէս ազդած էր իր վրայ եւ չնայելով որ քաշուած էր քաղաքական ասպարէզէն, իր աթոռը տալով «եսասպաշտ ու փառասէր» դիւանագէտին, նորէն հրապարակ նետուեցաւ՝ լոյս ընծայելով «խիստ ոճով խմբագրուած» գրքոյկ մը, որուն մէջ կ'ըսէր.

— «Թուրքերուն չարիքը հեռացնելու համար պէտք է հեռացնել զիրենք. պէտք է անոնք իրենց զափթիէներով, միւտիրներով, պինպաշիներով, գայմաքամներով, փաշաներով ժողվեն երթան (bag and baggage) այն վայրերէն, զորս քանդեցին ու պղծեցին»։

Գրքոյկը ունեցաւ իր հետեւանքները ժողովուրդին հոգեբանութեան վրայ։ «Ամէն տեղ բազմաթիւ միթինկներ կը գումարուէին Թուրքերու Եւրոպայէն վտարումը պահանջելու համար»։ «Լիվրփուլի՝ մէջ, երեկոյ մը «Օթելլօ»յի ներկայացման պահուն երբ դերասանը արտասանեց «Թուրքերը խեղդուեցան» բառերը, ժողովուրդը ոտքի ելաւ եւ ողջունեց բարի լուրը...»։

Կլէտըսթընի շարժումները կատղեցուցին վարչապետը, որ սակայն, անդրդուելի մնաց իր քաղաքականութեան մէջ։ Կենսագրականին հեղինակը կ'ըսէ որ «Տիզրայէլի Թուրքերուն պաշտպան չէր եւ ուրախ պիտի ըլլար եթէ անոնք Սեւ ծովուն յատակը թափուէին. ինք կ'ուզէր միայն պահպանել կայսրութեան ամբողջութիւնը եւ Անգլիոյ ապագան»։

Լորտ Պիքընսֆիլտի այս քաղաքականութիւնը, որ ուղղուած էր մանաւանդ Ռուսիոյ դէմ եւ որմէ կ'օգտուէր Թուրքիան, հաճելի էր նաեւ Վիքթորիա Թագուհիին։

Ռուսիա պատերազմ հրատարակեց Թուրքիոյ դէմ։ Տիզրայէլի ազդարարեց ռուս կառավարութեան թէ, ինք չէզոքութիւն կը պահէ, եթէ Ռուսիա հեռու մնայ Պոլսէն, Նեղուցներէն եւ Սուէզէն։ Ռուսերը խոստացան, բայց միւս կողմէ իրենց բանակները մտան Պուլկարիա։ Աղմին, Վիքթորիա Թագուհին անձկութեան մէջ էր, իսկ վարչապետը կը դիտէր դէպքերու ընթացքը։ Թուրքերուն յաջողութիւնը Փլէվնայի առջեւ վերիվայր շրջեց պահ մը Անգլիացիներու մտայնութիւնը եւ Կլէտըսթընի բարեկամ ամբոխը դարձաւ իրեն դէմ։

Ամիսներ յետոյ, պատերազմական գործողութիւնները դարձան ի նպաստ Ռուսերուն, որոնք մօտեցան մինչեւ Վոսփորի ափերը։ Զինադադարի եւ հաշտութեան բանակցութիւնները, որոնց տեղի կուտար Անգլիան, անտարբեր չձգեցին ի հարկէ Պերլինի կառավարութիւնը։ Պիզմարք հասկցուց իր տեսակէտները թէ Լոնտոնի եւ թէ պատերազմիկ կողմերուն եւ բոլորը հաւանեցան վեհաժողով գումարել գերման մայրաքաղաքին մէջ։ Հրատարակուեցաւ դաշնագիրը։

Ռուսիա կը յարգէր իր խոստումները Պոլսոյ եւ Տարտանէլի մասին, սակայն Պուլկարիա մը կը ստեղծուէր եւ Թուրքիա կը կորսնցնէր իր եւրոպական նահանգները։

«Հայաստանի մէջ Ռուսիա կը գրաւէր Կարս եւ Պաթում, այսպիսով մեծ քայլ մը առնելով դէպի Հնդկաստան եւ կռնակէն գօցելով ասիական Թուրքիան։»

Լուծման այս ձեւը պատճառ եղաւ որ ամբողջ Անգլիան հետեւի հրեայ դիւանագէտին քաղաքականութեան — «Անգլիա վեհաժողովին չէր կրնար երթալ այս տեսակ վաւերաթուղթ մը քննելու համար»։ Տիզրայէլի երկու գլխաւոր պայման հաղորդեց ցարական կառավարութեան, սպառնալով ի հարկին պատերազմ հրատարակել.— «Ո՛չ Մեծն Պուլկարիա եւ ոչ Ռուսական Հայաստան, մենք Հայաստան չենք ուզեր»։

Ռուսիա տեղի տուաւ Պուլկարիոյ հարցին մէջ, բայց նախ «ամուր մնաց» Ռուսահայաստանի ծրագրին վրայ։ Աւելի վերջը Անգլիոյ զինուորական կարգ մը ձեռնարկներուն սպառնական հանգամանքը, ստիպեց Ռուսիան ընդունիլ «ամէն ինչ»։ Միեւնոյն ժամանակ Տիզրայէլի գաղտնի դաշնագիր մը կնքեց Թուրքիոյ հետ, կորզելով Կիպրոսը եւ փոխարէն խոստանալով իր օգնութիւնը Սուլթանին, այն պարագային երբ Ռուսիա յառաջ քալէր Հայաստանէն։

Տիզրայէլի գնաց Պերլինի վեհաժողովին, ընդունիլ տուաւ այն բոլորը որոնցմէ ներշնչուած էր իր քաղաքականութիւնը եւ վերադարձաւ Լոնտոն յաղթական։ Պիզմարք իրեն համար ըսաւ «Der alte Jude, das ist der Mann»(Ծերունի Հրեան, ահա մարդը) իսկ Թագուհին արքայական պատիւներով ընդունեց իր վարչապետը։

* * *

Թէ ի՛նչ բան կը մղէր պահպանողական Անգլիան ընդդիմանալու Հայաստանի կազմութեան, գաղտնիք մը չէ։ Կ'արժէր ոտքի տակ առնել պզտիկ ժողովուրդ մը եւ հեռու պահել Ռուսիան Անգլիոյ դրացնութենէն, Միջերկրականի ջուրերուն մէջ։ Որքան հիմնաւոր էին Տիզրայէլի մտահոգութիւնները, չենք գիտեր։ Սակայն կասկածէ դուրս է որ Կլէտըսթընի հրեայ հակառակորդին համար աւելի ձեռնտու էր Թուրք պետութեան պահպանումը, քան հայ ժողովուրդին ազատագրութիւնը կամ Ռուսիոյ յաղթանակը։ Անտրէ Մօրուա շեշտակի չի դներ Տիզրայէլի թրքասիրութիւնը, բայց շատ բան կը պարզէ այդ իմաստով։

Տիզրայէլի հիմը դրաւ պահպանողական Մեծն Բրիտանիոյ թրքանպաստ քաղաքականութեան, որ վերջի վերջոյ յանգեցաւ Լօզանի խայտառակութեան։

Հայ ժողովուրդը չի կրնար մոռնալ այս ողբերգութիւնը։

«Խորհինք այդ մասին, բայց չխօսինք։»

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ՆԱՄԱԿՈՎ

Մարդ մը մեռաւ Անգլիոյ մէջ, ուր դրամ շինած էր... սիրոյ նամակներ խմբագրելով երկսեռ յաճախորդներու։ Այս մարդը, Ալպէր Թուքս, Լոնտոնի կեդրոնը գրասենեակ մը բացած էր եւ կը զբաղէր միայն սիրային նամակագրութեամբ։ Բոլոր սիրահարները, յուսահատ թէ բախտաւոր, որոնք գրիչ խաղցնել չէին գիտեր, կը դիմէին գրասենեակ եւ իրենց կը յանձնուէր մէկ կամ երկու շիլինով սիրային նամակներ։

Գործը առատ էր,— ե՛րբ է սիրոյ գործազրկութեան մասնաւոր։ Սիրտ է, կը սիրէ, եւ հոգին կ'այրէ։ Եւ այրած հոգիով, սիրահարները այնքան բազմաթիւ էին, որ Թուքս ստիպուեցաւ երեք քարտուղար բռնել։

Երբ մեռաւ, իր երկու աղջիկներուն ձգեց երկու փառաւոր տուներ, 100,000 ոսկիներ եւ ուրիշ օժիտներ։

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՆՄԻՏ ՓՈՐՁԵՐ

ԳԱՂՈՒԹԸ ԽԱՌՆԱԿԵԼՈՒ

(Թղթակցութիւն)

ՍԵԼԱՆԻԿ, 22 Սեպտ.

Մամուլը, ատենին համակրական տողերով արձանագրեց համերաշխական այն ձեռնարկները, որոնք եղան ազգային կեանքը կանոնաւորելու համար։

Այս առթիւ բանակցութիւններ կատարուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ ընկեր Յ. Ամատունիի եւ Ջօր. Թորգոմի միջեւ, որ ռամկավարներուն պատուիրակն էր։

Համերաշխական ժողովը որ կը նշանակէր եօթը հոգինոց չէզոք վարչութիւն մը, Սելանիկի համար, կ'որոշէր սպասել որ Աթէնքի մէջ նոյն ձեւով կազմուի Ազգ. վարչութիւնը։

Երկար տատանումներէ յետոյ, Դաշնակցութեան, Ռամկավարներու եւ Հնչակեաններու գործակցութեամբ չէզոք վարչութիւն մը ընտրուեցաւ Աթէնքի մէջ։

Երբ Աթէնքի մէջ գլուխ կ'ելլէր այս փորձը, Սելանիկ եւս, համաձայն իր յանձնառութեան, սկսաւ ձեռնարկներ կատարել, Ազգային իշխանութիւնը՝ չէզոքներու յանձնելու համար։

Այդ գործին, անտարակոյս, օրուան իշխանութիւնը պիտի ըլլար նախաձեռնարկ, Առաջն. փոխանորդին հետ։

Եւ այդպէս ալ եղաւ։ Նախ, իւրաքանչիւրի մօտ, պատուիրակներ ղրկուեցան՝ բերանացի բացատրելու համար հարցը եւ անոնց տրամադրութիւնը պատրաստելու։ Եւ հրաւէրներ ղրկուեցան։ Դժբախտաբար, սակայն, 2-3 հոգի, արձակուրդով Եւրոպա կամ այլուր մեկնած ըլլալով, համերաշխականէն ընտրուած եօթը հոգինոց մարմինէն երկու հոգի միայն ներկայ էին։

Ազգ. իշխանութիւնը անշուշտ ճիգ պիտի թափէր՝ իշխանութիւնը յանձնելու համար, նշանակուած չէզոք վարչութեան՝ կամ հակառակ պարագային, ուրիշ նոր, բայց դարձեալ չէզոք տարրերու։

Ազգ. իշխանութիւնը, որ Դաշնակցականներէ կը բաղկանար, թէեւ պատրաստ էր իշխանութիւնը յանձնել ուրիշներու, բայց երբեք անոնց՝ որոնք իրենց վտանգաւոր եւ գրգռիչ քայլերով պիտի խանգարէին ժողովուրդին հանգիստը։ Այդ բանին չէր կրնար հանդուրժել Դաշնակցութիւնը։

Եւ մեր ընկերները ամէն ճիգ թափելով, իշխանութիւնը սիրայօժար յանձնեցին՝ չէզոք վարչութեան մը։ (Հին համերաշխականի երկու անդամները տակաւին դուրսը կը գտնուէին)։

Բայց խնդիրը չվերջացաւ այսքանով։

Խառնակիչ Մագլըմեանը, ոտքով ու ձեռքով, գործի վրայ էր նորէն։ Երբ կ'իմանայ Դաշնակցական իշխանութեանց ջանքերը՝ չէզոք վարչութիւն մը գործի գլուխ բերելու համար, խորհրդաւոր պատճառներէ թելադրուած, նոր Յունաստանի Հօկի կեդրոնական վարչութեան վրայ քանի մը «չէզոք»ներ կ'աւելցնէ եւ կը հռչակէ իբրեւ նոր Յունաստանի «Ազգ. կեդրոնական Առժամեայ վարչութիւն»...։

«Վարչութեան» անդամները, Մագլըմեանի ստորագրութիւնով «մանտա» մը կը ստանան, նոյնիսկ բացօթեայ նիստեր կը գումարեն, առանց շրջանին Առաջն. փոխանորդին գիտակցութեան։

Եւ քիչ մըն ալ առաջ երթալով ու գիրերը շրջելով, առաջնորդական փոխանորդը գիշեր մը յանկարծ, նիստի կը հրաւիրեն . . . բացօթեայ տեղ մը։

Փոխանորդը, Արխիտակէս քահանայ Մալաքեան— Էջմիածինէն ստացած իրաւասութեան վրայ յենլով, նիստի չերթար, եւ գրաւոր յորդոր կը կարդայ «Մոլորեալ»ներուն, որպէսզի չէզոք վարչութեան գործունէութեան արգելք չըլլան։

Չմոռնանք յիշել հոս երկու պարագայ։— Ա.— Մագլըմեան եպիսկոպոսի կողմէ Աթէնքէն Սելանիկ ղրկուած գունափոխ «Հնչակեան» կէօքճեան, որ շաբաթներէ ի վեր խանութէ խանութ եւ տունէ տուն կը վազէ, չէզոք վարչութեան կազմութեան արգելք ըլլալու եւ Ազգ. իշխանութիւնը Հօկի հռչակաւոր մարդոց յանձնելու համար։ Բ.- Կէօքճեան, Մագլըմեանի կողմէ պաշտօնագիր մը առած Սելանիկ կուգայ, կուսակալին միջոցաւ կամ այլ կողմնակի միջոցներով «Մագլըմեանի վարչութեան» գործը յաջողցնելու համար։

Մագլըմեան եպիսկոպոս, գործը ամուր կապելու համար, ներքին պաշտօնատունէն ալ «հէվալէ» մը առեր է՝ ուղղուած Մակեդոնիոյ կուսակալին։

Իսկապէս ալ, մարդիկ կը ներկայանան Մակեդոնիոյ ընդհ. կուսակալին, սակայն... ձեռնունայն։

Կուսակալը բացէ ի բաց յայտարարած է որ՝ Աթէնքէն, Մագլըմեանի կողմէ նշանակուած վարչութիւնը ո՛չ մէկ նշանակութիւն ունի իր շրջանին համար, աւելցնելով թէ իրենք կը ճանչնան, իրաւապէս, միայն Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ առաջնորդարանը, իր առաջնորդով, զոր բերած են իրենք, հո՛ս, պատերազմական դէպքերու բերումով։ Որով՝ կ'աւելցնէ գ. կուսակալը, կը ճանչնամ միայն տեղիս առաջնորդական փոխանորդը։ Անկէ դուրս, Մագլըմեան մը ոչ մէկ իրաւասութիւն կը ներկայացնէ՝ ա՛յն ալ Մակեդոնիոյ շրջանին համար։»

Բայց Մագլըմեան եւ անոր արբանեակները դիւրաւ յուսահատողներ չեն։ Չնայելով որ Սելանիկի համբաւաւոր «վարչութեան» կարգ մը անդամները հրաժարած են, եւ իսկապէս չէզոք վարչութիւն մը կազմուած եւ գործի ալ ձեռնարկած է, Մագլըմեան կը հեռագրէ առաջն. փոխանորդին, սպառնական շեշտով մը՝ որ իր հրամանները տառացի գործադրէ եւ իր նշանակած մարդոց յանձնէ ազգ. իշխանութիւնը։ Ի հարկէ մտիկ ընող չըլլար։

Միւս կողմէ, «պատգամաւոր» կէօքճեան, դեռ կը չափչփէ Սելանիկի մայթերը։ Գաղտնիք է թէ՝ ինչպէ՞ս կը հոգան իր ծախքերը։ Այս մարդը կը ջանայ նոր խառնակութիւններ ստեղծել, երբ կիրքերը հանդարտած են ատենէ մը ի վեր։

Կը լսենք թէ Աթէնքի վեղարաւոր խառնակիչը տեսնելով որ ողջամիտ տարրերը երես դարձուցած են, կեդրոնի կառավարութեան մօտ իբր ընտրութեան համար հրահանգ խնդրելու մտքով, նոր դիմում մը եւս կատարեր է։

Ի՛նչ խօսք որ այս մութ խաղն ալ ձախողման դատապարտուած է։

ՍԵԳՈՒՀԻ ԱԶԱՏՈՒՆԻ

ՄԱՀՊԱՏԺԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Գերմանիոյ դաշնակցային կառավարութիւններէն Հէսսէի խորհրդարանին ներկայացուեցաւ ընկերվարական առաջարկ մը, որ կ'արգիլէ մահապատիժները։ Պատժական այս նոր օրինագիծը խորհրդարանին մէջ մեծ վիճաբանութիւններ պիտի բանայ, որովհետեւ առաջին օրինակն է որ կը տրուի ազատելով ոճրագործները մահէն։

Բոլոր Հայ Մայրեր[…]

Հրաշալի էր «Յառաջ»ի 21ի խմբագրականին վեր[…]թիւնը։ Իրաւ ալ «Ափսո՛ս […] բած կաթին»։

Անոնք որ վայելած են կապարտէզի մթնոլորտի հա[…]ները, անոնք միայն կրնան […]կնալ, թէ այդ մթնոլորտ[…] բարերար ազդեցութիւն […] ունենալ մատղ հոգիներու […]մար։ Մանկապարտէզի […] ու անմեղ խաղերը, զուարթ […] շէնշող երգերը մանկան […] կենդանութեան կայծ մը […] կը դառնայ վառուող […] մանուկ գիտակից։ Իր հայ[…] սորված ոտանաւորներն ու […] գերը կ'ոգեւորեն զինք։

Ինչո՞ւ ուրեմն անտարբեր […] մնանք մեր զաւակներուն […] դէպ, երբ մեր մայրերը […] կաթ տալով միայն չեն […] կանացեր, այլ ամէն ջանք […] փեր են մեզ տալու նաեւ հո[…] կրթութիւն եւ դաստիարակ[…]թիւն։ Իսկ մենք այսօր […] գիտ նստած, առանց իսկ […]րութեան կը դիտենք մեր […]բերուն օտարացումը, օտար […] սակցութիւններն ու երգերը։

Կը ճանչնամ փոքրիկներ […] ոչ թէ հայերէն կարդալ գրել […] նոյն իսկ խօսիլ չեն գիտեր […] ներն են գլխաւոր պատասխա[…] տուները եւ ոչ թէ պզտիկ[…] տունին մէջ հայերէն խօս[…] արդէն դպրոցները եւ փոքր[…] բաւեն մնացածին։

Մայրե՛ր, ծանր պարտա[…]նութիւն մը կ'իյնայ մեր […] Հայրերը կ'աշխատին իրենց […] ւակներուն ապրուստը […] թէեւ հոս մայրերն ալ […] են աշխատիլ, սակայն զաւ[…] դաստիարակութիւնը աւելի […] ձեռքն է, եւ անոնք որ […] տին, աւելի մեծ դիւ[…] կ'ունենան նիւթական […] թիւններ ընելու։ Ինչքան […] է հայաշատ կեդրոններու […] բանալ մէկ մէկ մանկապար[…] ինչպէս օրինակ Պէլվիլ […] րելի է հաշուել 30—40 […] մանուկներ, ամէնքն ալ […] տարիքէն։

Ես, իբրեւ Պէլվիլցի, կը […] ձուիմ հարցնել այդ կեդրոն[…] գտնուող կազմակերպութի[…] րուն, թէ արդեօք օր մը […] քըքրուա՞ծ են այս խնդրով […] եօք օր մը իրենց օրա[…] նիւթ դարձուցա՞ծ են այս […] հարցը։ Մեր ժողովուրդը […] բեր չէ եւ ի հարկին իր […] կութիւնը կրնայ բերել […] հանգանակութիւն կամ […] ձեռնարկներ կատարելով։

Ապահով եմ որ իւրաք[…] մայր իր արդուզարդին […] խնայելով, կրնայ իր […] ընթօշակը ապահովել։ Երբ […] փոքրիկները վաղը մեծնա[…] ռանց հայերէն սորվելու, պիտի կարդան մեզ, բոլոր […] ներուս, որ չենք խորհած […] գէթ պարզ կարդալ ու գրել սորվեցնել։

Երբ ամէն մայ[…] կանգնի եւ միաձայն […] այս առաջարկին գործ[…] թիւնը, անպատճառ կը […] որովհետեւ կիները աւելի […] են այս տեսակ հաւաքական […] խատանքներու մէջ քան […] եւ իրենք ալ կրնան […] այս ճշմարտութիւնը։

Ուրեմն, խօսք ձեզի է, […] մայրեր։ Եկէք միաձայն […] մենք հիմը դնենք այն […] որ անկարելի կը նկատեն […] այրեր։ Ապացուցանենք թէ […] ալ կրնան հանրային գործ […] րել։

Արմենուհի Խաչի[…]

ԾԻԾԱՂ

ԳԻՐՔԻ ԿԸ ԴՆԵՄ ՈՐ...

Ֆրանսայի կարգ մը գաւառները նիւթական անձկութեան մատնուած են, որովհետեւ հասոյթի աղբիւր չունին։ Լէ Սապլը-տ'Օլօնը վաճառ կուտայ իր ծովեզերքը, իր անտառները, նոյնիսկ իր ծովը, քիչ մը դրամ հայթայթելու համար, բայց ամէն գաւառ ծով չունի։

Ես ուրիշ միջոց մը գտած եմ, որ կիրարկելի է ամէն գաւառի մէջ։ Կառաջարկեմ Փուանքարէի, որ ընդունի գիւտս, իր պիւտճէն հաւասարակշռելու համար։

Գիւտս պարզ է։

Սովորական գրաւի եղանակ մը։ Անհրաժեշտ է միայն որ հրապարակով մը նուիրագործուի։ Գրաւ դնել ոեւէ բանի վրայ։ Եւ գաւառներու քաղաքապետարանները շուտով, շնորհիւ այդ գրաւներուն, պիտի հարստանան։

Գրաւի համար խնդիրնե՞ր կ'ուզէք։ Շա՜տ, Ֆրանսա ամէն օր նոր նիւթեր կը հայթայթէ գրաւի համար։

Օրինակ, կրնաք գրաւի դնել Միլլերանի ծերակուտականի ընտրութիւնը։

— Օրնի նահանգէն պիտի ընտրուի՞ թէ ոչ։ Գրաւի կրնաք մտնել թէ Լէվին Հնդկաստան պիտի երթա՞յ թէ ոչ, առանց անգամ մըն ալ կռուելու օդանաւորդին հետ։

Աւելի հետաքրքրական խնդիր մը, գրաւի մտնելու համար։ Ֆոքսքի պիտի մեկնի՞ թէ ոչ։ Երկու կողմերուն համար ալ ահագին յոյսեր կան շահելու։ Գրաւ մը, որ աւելի վստահելի է քան արժեթուղթերը ռուսական հանքահորի մը, որ 15 տարի է բանած չունի։

Փ. ՕՏԵԱ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

— Ամերիկայի պէս, մարդ կը վախնայ մեր փողոցներէն անցնիլ։

— Ինչո՞ւ, բազմութիւնը շա՞տ է։

— Ընդհակառակն։ Ոչ թէ բազմութիւն, այլ ոստիկան ալ չերեւիր, եւ մարդ կը վախնայ որ, փողոցէն անցած ատեն, վերարկուն վրայ կուտայ գողերուն։

* * *

— Ընկերնե՛ր, ի՞նչ էք կեցեր արձանի պէս։ Անդին մարդ կը ծեծեն, իսկ դուք ասդին, միթինկի մասնակցողներու պէս, ձեր քիթը անկեր՝ կը նայիք։ Եկէք գոնէ խօսք մը ըսէք ծեծողին։

* *

— Ձեր գործարանին մէջ ալ միջոց ձեռք առի՞ն հրդեհի դէմ։

— Հրաշալի՛ միջոցներ։ Նախ, տանիքէն ջուրը դադրած չունի, յետոյ գետնայարկերուն մէջ ջուրը շարունակ կը բխայ։

(*Քաղուած՝ Մոսկուայի Թերթերէն*)։

ԹԱՏՐՈՆ, ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

(Մեր Թղթակցէն)

ԹԱՒՐԻԶ, 20 Սեպտ.

Րիզա Շահի գահակալութենէն ի վեր, լուրջ փորձեր կը կատարուին, երկրին բարգաւաճման համար։

Ապտուլլահ խան Թահմասբին երբ Ատրպատականի զինուորական հրամանատարն էր Թաւրիզի կեդրոնին մէջ արեւելքէն արեւմուտք ուղղութեամբ բանալ տուաւ լայն եւ երկար պողոտայ մը (Խիապան) որ այսօր Թաւրիզի զարկերակը կը հանդիսանայ։

Այդ պողոտային վրայ, բերդին (Արք) առջեւ, Ապտուլլահ Խանը շինել տուաւ հասարակաց զբօսավայր-այգի մը, որ իր արեւելեան լիառատ ծաղիկներով եւ պարսկական մշակութեամբ գեղեցիկ պատկեր մը կը ներկայացնէ օտարականներու աչքին։

Պարտէզի կողքին, այս տարուան սկիզբը շինուեցաւ Թաւրիզի պետական Թատրոնը, որուն ծրագիրն ու յատակագիծը պատրաստեց ճարտարապետ Ապտուլլահ Խանը։

Ապտուլլահ Խանը, անձամբ ղեկավարեց պետական Թատրոնի կառուցման գործերը եւ ներքին բեմական, նկարչական ու քանդակագործական բոլոր աշխատանքները եւ 8 ամիս յետոյ այսօր, արդէն պատրաստ է Թատրոնի շէնքը, նորագոյն յարմարութիւններով օժտուած եւ քաղաքի կեդրոնին մէջ։

Թատրոնին բացումը պիտի կատարէ Րիզա Շահը, որ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ առաջին ներկայացման։ Ի պատիւ վեհապետին եւ յօգուտ Թատրոնի շէնքին, տոմսակները պիտի զրկուին միայն պաշտօնական հիմնարկութեանց, օտարազգի ներկայացուցիչներուն, ընտանիքներու եւ վաճառականներուն։ Առաջին ներկայացման տոմսակները պիտի արժեն 100 թումանէն մինչեւ 500 թուման (100—500 տոլար)։

Կառավարութիւնը Թատրոնի բացումէն յետոյ, պիտի ձեռնարկէ Թաւրիզի մէջ հիմնել պետական Թանգարան մը եւ մատենադարան մը, որոնց համար արդէն ազատ հողամաս կայ, Թատրոնի շէնքին կից։ Թանգարանի և մատենադարանի հիմնարկէքը հանդիսաւորապէս պիտի կատարէ Շահը։

Անշուշտ ողջունելի ձեռնարկ մըն է Թաւրիզի պետական Թանգարանի և մատենադարանի կառուցումը։ Այնտեղ պիտի ամփոփուին ոչ միայն պատմական, հնագիտական իրեր, այլ եւ բազմաթիւ ձեռագիրներ, նկարներ եւ պարսիկ հին արուեստի թանկագին յիշատակարաններ, որոնք գեղարուեստական, ազգագրական ու հնագիտական նորութիւններ պիտի պարզեն։

ՄԱՍԻՍ

ԿՈՅՐԵՐՈՒՆ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած են գերման գիտունի մը, տոքթ. Վալթէր Շուլցի փորձերը կոյրերու բժշկութեան մասին։

Գերման գիտունը այն կարծիքը ունի թէ կուրութիւնը կարելի է բուժել, եթէ դէմքի առողջ փոսի մը մէջ տնկուի ուրիշի մը աչքին խնձորը։

Այս ուղղութեամբ, տոքթ. Շուլց կը հանէ կենդանիի մը աչքին գունտը եւ զայն կը տնկէ, ոչ թէ ականոցին, այլ... ականջին մէջ, այն համոզումով որ աչքին պտուղը պիտի ելլէ հոն։

Այս փորձը անակնկալի բերած է ամէն յոյս։

Նախ յաջողութիւնը՝ աշխատանոցներու մէջ։ Գիտունը ընտրած է ռուսական ճերմակ ճագար մը, կեռասի նման աչքերով։ Խնամքով հանելէ յետոյ մէկ աչքը, տնկած է ականջին մէջ, հոն ուր արեան շրջանը չափազանց դանդաղ կը կատարուի։

Ցայտնի է թէ սպիտակ ճագարներու աչքին կարմրութիւնը արդիւնք է, ոչ թէ գունանիւթերու, այլ արեան շրջանին սաստկութեան։ Առողջ ու բնական աչքը չունի այդ կարմրութիւնը։ Այնպէս որ, երբ կենդանին դրուի չափազանց պաղ տեղ մը, արեան շրջանը կը դանդաղի եւ աչքերը սեւ գոյն մը կը ստանան։

Տօքթ. Շուլց լաւ ուսումնասիրած է այս պարագան։ Իրապէս, երբ կարմիր աչքը կը տնկուի ականջին մէջ, շուտով կը կորսնցնէ իր գոյնը։ Կամաց կամաց, իր գտած նոր ծոցին մէջ, կը ստանայ մութ գոյն մը, աչքը այլեւս ծլած ու արմատ արձակած է։ Աչքը վերակազմուած է։

Այս փորձերուն իբրեւ բնական շարունակութիւն, բժիշկին աշխատանքները շատ բան կը խոստանան։ Այժմ փորձեր տեղի կ'ունենան աչքեր տնկելու կոյր մարդոց վրայ։

Այս փորձերը նորութիւն մը չեն։

Երկու փրոֆեսօրներ, Ուէնլէնհօֆ եւ Քօփանի, աչքի պատուաստներ կատարած են։ Սակայն տոքթ. Շուլցի փորձերը ուրիշ ուղղութիւն մը ունին։ Եւ շատեր կը յուսան, որ, շնորհիւ այս նոր փորձերուն, վաղը կարելի պիտի ըլլայ բանալ տեսողութիւնը, ծաղկեցնել աչքերը անոնց, որ կուրացած էին։ Եւ ասոր համար հարկ պիտի ըլլայ դարձեալ կուրացնել կապիկները, անոնց աչքերը հանելով՝ գամելու համար մարդոց ականջին մէջ։

Միայն թէ մարդիկ, այս անգամ, պիտի ստիպուին առարկայի մը նայիլ, ոչ թէ դէմէն, շիտակի, ինչպէս սովորաբար մենք կը նայինք, այլ քովէն, ճիշդ հաւի պէս, մեր ականջներուն մէջէն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ՇԻՔԱԿՕՅԻ ՄՐՑՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Սեպտեմբեր 22ի մեծ մրցումին մասին դեռ մինչեւ այսօր կը խօսուի մամուլին մէջ։ Հակառակ շատ մը հեղինակաւոր մարդոց կարծիքին, Տէմփի պարտուեցաւ. Թիւնի աւելի մարզական յատկութիւններով օժտուած է քան Տէմփսին. աւելի ճկուն է ու վարպետ իր խաղին մէջ։ Տէմփ միայն իր տոկունութեամբ եւ հարուածներու ուժովն էր որ գերազանցեց Թըննին։ Տէմփ իր երկար պատրաստութիւններէն վերջ կը յուսար վերստանալ իր տիտղոսը, բայց յուսախաբ եղաւ, որովհետեւ իր առջեւ գտաւ անխորտակելի պատնէշ մը։ Մրցումէն քանի մը օր առաջ ըսած էինք որ եթէ Տէմփ եօթերորդ շրջանին «նօք աութ» չկրնայ ընել իր հակառակորդը, պիտի պարտուի։ Իսկապէս ալ ճիշդ եօթներորդ շրջանին Տէմփին քիչ մնաց պիտի յաղթէր, եթէ Թըննին զգետնելէ վերջ չէզոք անկիւն մը քաշուէր, առանց սպասելու, որ դատաւորը միջամտէ եւ հակառակորդը 3-4 երկվայրկեան շահելով յաղթող ուժը կանգնի։

Աշխարհի ախոյեանութեան մրցումի մը համար 10 շրջանը բաւական չէր։ Ցետոյ Ամերիկացիները չեն սիրեր, որ աշխարհի ախոյեանութեան մրցում մը, մանաւանդ բոլոր ծանրութեանց համար, վերջանայ կէտերու առաւելութեամբ. անոնք կ'ուզեն որ նախորդներուն պէս մրցումը վերջանայ կամ «նօք աութով» եւ կամ խաղը լքելով։ Հետեւաբար Թըննիի յաղթանակը երբեք չպիտի հաւասարի Տէմփիի, Ճէք Ճօնսընի, Ճիմ Ճէֆրիի ծանօթ յաղթանակներուն։

Մրցման կազմակերպիչը՝ Թէյքս Ռիքըրտ կը ծրագրէ կազմակերպել նոր մրցում մը. որուն համար պիտի կատարել տայ նախապատրաստական մրցումներ, որոնց պիտի մասնակցին՝ Տէմփի, Շարքի, Տրլանի, Ճիմ Մալոնէյ, Փաոլինօ, Ֆիլ Սքօթ եւայլն։ Այս մրցումներուն վերջին յաղթականն է որ պիտի մրցի Թըննիին դէմ։

Գ. Կարապետեան

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի հաւաքածոյ չպահող մեր բաժանորդներէն եւ ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ուղարկել 431 եւ 444 թիւերը, նորերու հետ փոխանակելու պայմանով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴՈՂՈՒԹԻՒՆ.— Վիէյ-տիւ-Թանփլը փողոցին վրայ, ճարտարարուեստի տան մը հաշուակալը, Տիէլան, ցորեկ ատեն, երբ բոլոր պաշտօնեաները մեկնած էին, զբաղած էր փոքրիկ հաշիւով մը։ Յանկարծ երկու անծանօթներ ներս մտան։ Տիէլան խցիկէն դուրս ելաւ հարցնելու համար թէ ի՛նչ կ'ուզեն։ Անծանօթներէն մէկը գլուխի զօրաւոր հարուած մը տուաւ Տիէլանի փորին։ Հաշուակալը գետին փռուեցաւ։ Գողը յարձակեցաւ վրան, ոտքը դրաւ Տիէլանի կուրծքին, ատրճանակը հանեց եւ կրակեց աչքին դէմ։

Ժամ մը վերջ, երբ պաշտօնեաները վերադարձան, տեսան որ Տիէլան արիւններու մէջ կը լողայ։ Գողերը պաշտօնեային դրամապանակը, արկղերը խուզարկելով քանի մը տասնեակ հազար փրանք առած ու մեկնած էին, առանց երբեք ուշադրութիւն գրաւելու։ Կը թուի թէ ծանօթ էին գրասենեակին գործերուն։

ԽԵՆԹ ՄԸ ԿՐԱԿԵՑ.— Մարսէյլի Սէն-Ժ'Հանրի թաղէն տարեց մարդ մը, Լուազոն, երբ կ'աշխատէր իր տանը պարտէզին մէջ, յանկարծ խենթեցաւ։ Քիչ անդին նստեր էին կինն ու աղջիկը, որոնք տեսնելով խենթին շարժումները, սարսափեցան եւ փախան։ Խենթը վազեց տուն, հրացանը առաւ եւ լեցուց։ Նոյն պահուն իր աներորդին, Պլան, հասաւ տունէն եւ ուզեց զինաթափ ընել խենթը։ Լուազոն նշան առաւ եւ կրակեց։ Պլան, կուրծքէն ծանրապէս վիրաւոր, փռուեցաւ գետին։

Ցետոյ խենթը հրացանը կախեց պատուհանէն դուրս եւ շարունակաբար կրակեց։ Այսպէս երեք հոգի փռեց գետին։

Ոստիկանները հասան և պաշարեցին տունը։ Խենթը վեր վար կղպած ու ամրացած վերածած էր տունը։

Քանի մը ժամ այսպէս պաշարելէ յետոյ, ոստիկան մը յաջողեցաւ տանը ետեւէն վեր մագլցիլ եւ պատուհանէն կրակելով գետին փռել խենթը։

ԿՈՎ ՄԸ... ԲԱՐՁՐԵՐԸ Կ'ՈՒԶԷ ԵԼԼԵԼ.— Կովերն ալ սկսան։ Բա՛րձր, բա՛րձր, աւելի բարձր։

Պորտոյի մէջ կով մը փախաւ իր պահապանին առջեւէն։ Փողոց մը մտաւ, կոտրելով ըլլացաւ դուռ մը, ոտքերը դրաւ սանդուխին վրայ, մէկ, երկու եւ վե՛ր։ Քիչ յետոյ երկրորդ յարկը բարձրացած էր։

Նրբանցքը չափելէ յետոյ, ձանձրացաւ եւ փառաւոր բառաչիւն մը արձակեց։ Եւ գլուխը զարկաւ դրան մը. Ներս մտաւ։ Պէժոն անկողինն էր դեռ։ Սարսափեցաւ մարդը, տեսնելով կոտոշները։

Երեք ժամ հարկ եղաւ վար իջեցնելու համար կովը, որ թերեւս Էյֆէլ բարձրանալու ծրագիրներ ալ ունի, բառաչելու համար ի լուր աշխարհի։

ԿԸ ՄԿՐՏԷ ՈՒ ԿԸ ԽԵՂԴԷ.— Լորեանի մէջ օրիորդ մը, Ժոզէֆին, 20 տարեկան, այնքան թեթեւ էր, որ հովը փետուրի պէս ասդին անդին կը տանէր։ Օր մըն ալ ծանրցաւ։ Գիշեր մը, գաղտնօրէն զաւակ մը բերաւ իրենց մարագին մէջ։ Փաթթեց լաթերու մէջ, վրան ցախ լեցուց, պահեց ու տուն դնաց, քնացաւ։

Առտուն կանուխ, երբ քոյրը մարագ մտաւ։ Դիզուն տակէն ճիչեր կը լսուէին և ցախերը կը շարժէին։ Հասկցաւ ամէն բան եւ վազեց կանչելու մեծ մայրը, որ, պզպզուկին կնիկ, օրհնեալ ջուրին շիշը առնելով, մարագ իջաւ։

Դուրս հանեց նորածինը, լուաց եւ օրհնեալ ջուրով մկրտեց։ Ցետոյ կօշիկի կապով խեղդեց ու թաղեց։

Սակայն դիակը դուրս ելաւ, թաղերը երկնցուց մինչեւ դատարան։ Եւ դատարանը բռնեց մեղսապարտներուն օձիքէն։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻ՛ ՊՂՏՈՐԷՔ

Վերջերս Յառաջի քանի մը թիւերուն մէջ կարդացի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պատգ. Ժողովին առթիւ գրուած խմբագրականը եւ զանազան յօդուածները, եւ ոմանց տրուած պատասխանը խորհրդային Հայաստանի Փարիզի մունետիկին կողմէ։

Կը տեսնեմ թէ ձեր անարժան հակառակորդները բացէ ի բաց կը խեղաթիւրեն եւ քաղաքական հողի վրայ կը տանին եղածը, եւ այնպէս մը կը ցուցնեն թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը «խորհրդային» իշխանութեան կողքին է...

Ո՛չ պարոններ, հազար անգամ ո՛չ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը երբեք քաղաքական կուսակցութեան մը չէ պատկանած որ այսօր ալ ձեզի յարի, եւ կը սխալիք նկատելով մարզական միութեանց ձուլումը իբր ձեր քաղաքական յաղթանակը, այն ատենան որ մինչեւ ձեր Երեւանի չէֆերուն ալ հեռագրեր էք...

Հիմա է որ բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ականները պիտի զգուշանան ձեր խումբերուն հետ համերաշխելէ, որովհետեւ բացայայտ է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները մեծ խաբէութեան մը զոհ գացին, մեղսակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաւառի վարիչներէն մէկուն, որ որոշ նպատակներ ունի Խ. Հայաստանի հետ բարեկամանալու։

Թող Երեւանի մունետիկները լաւ գիտնան թէ այն օրը որ փորձեն Հ. Մ. Ը. Մ.ը փոխադրել քաղաքական գետնի վրայ եւ ուզեն զայն իրենց գործիք դարձնել, իրենց դէմ կը գտնեն ոչ միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ մնացած բոլոր, իրական անդամները, այլ եւ շարք մը «առժամեայ» քաշուածներ։

ՀԱՅԿ Կ. ԹՕՓԱՔԵԱՆ

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՃԱՐՊԻԿ ՄԷԿ ԽԱՂԸ

— Ի՛նչ աւանակ եմ, ըսաւ, ինչպէ՞ս չմտածեցի. աններելի է պարզապէս։

— Ի՞նչ կայ, հարցուցի, դող ելած։

— Սա կայ, որ անճարակ աշկերտի պէս գործեցի։ Պարզապէս մոռցայ գոցել գաղտնի ելքը, եւ այս ծանր է։

— Գո՞հ, կը կարծէ՞ք։

— Ինչպէ՞ս. դո՞ւք էք որ այդ տեսակ բան մը կը հարցնէք։ Բայց սիրելիս, այնքան ծանր է որ, պարտաւոր եմ անմիջապէս Շլուսէլպուրկ դառնալ, սխալս դարմանելու համար։

— Այդ տեսակ բան չպիտի ընէք, պոռացի։ Տեսնենք արդէն չե՞ն նշմարած Տուպասոֆի փախուստը. պարզապէս գայլին բերանը նետուիլ է ըրածնիդ։

— Չէք հասկնար ուրեմն որ, այդ ելքը կրնայ ուրիշներու փախուստին ալ ծառայել, այնպէս որ իսկական ոճիր մը գործած կ'ըլլամ հանդէպ իմ կուսակցութեանս. եթէ անոր ձեռքէն խլելու օժանդակեմ այնքան արժէքաւոր գրաւական մը։

— Անշուշտ, բայց...

— Գիտեմ թէ ի՞նչ պիտի ըսէք, կը խնդրեմ որ չպնդէք ուրեմն. որոշումս տուած եմ. եւ եթէ գիտնամ ալ թէ հոն պիտի մնամ, նորէն մարդ չպիտի կրնայ զիս արգիլել սխալս դարմանելէ։

— Լա՛ւ, ըսի գետին ցատկելով։

— Ի՞նչ կ'ընէք, հարցուց Քարասոֆ։

— Ի՞նչ կ'ընեմ. բայց կը տեսնէք. եթէ ձեր պարտքն է հոն վերադառնալ, իմ ալ պարտքս է ձեզի ընկերակցիլ։

— Խենթութիւն է. երկու հոգիի պէտք չկայ այդ գործը տեսնելու համար։ Մինակս կը բաւեմ։

— Ներողութիւն, սիրելիս։ Լաւ թէ գէշ օրերու համար մենք իրարու կապուած ենք։ Ինչ ալ ըլլայ ձեր որոշումը...

Բայց խօսքս վերջացնելու ատեն չունեցայ։

Շլուսէլպուրկէն թնդանօթի երեք հարուածներ լսուեցան...

Սարսափած իրարու նայեցանք։

— Ուշ, պոռաց Քարասոֆ, կառք նետուելով եւ հրաւիրելով զիս ալ որ նոյնը ընեմ. փախուստը երեւան ելած է. շարժէ՛ Քռիլօֆ, եւ չորրորդ արագութեամբ, հա՞։

Ինքնաշարժը արդէն ամբողջ արագութեամբ կը մեկնէր։

Քարտէսին վրայ հակած, Քռիլօֆի ցոյց կուտայի ուղղութիւնը, վտանգաւոր անկիւնները, ճամբաներու խաչաձեւումները։

Թէեւ դեռ կանուխ էր, թանձր մառախուղ մը որ տարածուած էր ամէն կողմ, ամէն ինչ կը ծածկէր, մարդեր եւ իրեր, անոնց տալով երազային ձեւեր։

Սակայն, մուշտակէս զրկուած ըլլալով, ինչպէս նաեւ շնորհիւ ինքնաշարժի արագութեան, կը մսէի։ Բայց վտանգը որ մեզի կը սպառնար, այնքան մեծ էր, ու մեր պաշտօնն ալ այնքան կարեւոր, որ չէի իսկ մտածեր տրտնջալ։

Իմ ետեւս, անիծելով մէկտեղ պոլշեւիկներու անգթութիւնը, Քարասոֆ ամէն խնամք կը շռայլէր Միլէնա Կուռքօի եւ Տուպասոֆի, որոնք իրենց մուշտակներուն տակ կիսամեռ, թմրած էին եւ կարծես հոգինին տալու վրայ։

Յանկարծ տեսայ որ ան կանգնեցաւ, ականջը ուղղած Շլուսէլպուրկի կողմը. պա՞հ մը մտիկ ըրաւ, յետոյ Քարասոֆի դառնալով.

— Կրնա՞ս արագութիւնդ աւելի սաստկացնել, պոռաց անոր. մեր ետեւէն մօթէօռի մը աղմուկը կ'առնեմ։

Առանց պատասխանելու, Քարասոֆ կռնեց արագացուցիչին վրայ։

— Լաւ, ըսաւ Քարասոֆ. հիմա, ուշադրութիւն ըրէ ըսելիքիս. մէկ վայրկեանէն անտառի մը եզերքը պիտի հասնինք. անմիջապէս որ առաջին ծառերը անցնինք, կը դանդաղեցնես ընթացքը. կը բռնես ձախիդ առաջին ճամբան, յետոյ անմիջապէս կը կենաս։

Քանի մը վայրկեան յետոյ, ստացած հրամաններուն համաձայն, Քռիլօֆ մեզ կեցուց ճամբու մը վրայ, որ ամէն կողմէ բարձր ծառերով շրջապատուած էր։

Վայրը չարաշուք էր։

Հազիւ թէ ոտքը գետին դրած, Քարասոֆ սուլիչը սուր կերպով հնչեցուց։ Սուլիչի նման բան մը պատասխանեց իրեն եւ շատ չանցած, լռութեամբ բազմաթիւ անձեր, մօտաւորապէս 12 հոգի, անոր շուրջը կանգնեցան...

Պայքարի խմբակ մըն էր, որ Քարասոֆի կողմէ հոն տեղաւորուած, կը վազէր իր պետին կոչին։

— Տուպրօվսքին ո՞ւր է, հարցուց։

— Ներկա՛յ, պատասխանեց ձայն մը։

— Մեզ կը հետապնդեն, ըսաւ Քարասոֆ. պէտք է զանոնք արգիլել մեզի հասնելէ, եւ ամէն միջոցներով. ինչ կ'ուզէ ըլլայ։

— Հասկցայ, պե՛տ. ասկից չպիտի անցնին։

— Ամէն գնով, պէտք է որ քառորդ ժամ մը շահեցնես ինծի։

— Կը շահեցնենք։

— Օռլօֆը հո՞ս է։

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

երբ Փարիզի մէջ ֆրանքեւռուս բանակցութիւններ կը կատարուին:

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ զարմանք առաջ բերած է Ռաքովսքին ճամբելու մասին ֆրանս. կառավարութեան տուած որոշումը:

«Իզվէստիա» կը գրէ թէ այս որոշումով Ֆրանսա քաղաքական խիստ ծանր պատասխանատուութեան տակ կ'իյնայ: Ռաքովսքիի հեռացումը ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութեանց խզման տարրերէն մէկն է: Խզումի կողմնակիցները շատ լաւ գիտեն որ դեսպանին մեկնումով բանակցութիւնները անելի մը մէջ կը մտնեն: Զարմանալի է մտայնութիւնը անոնց, որոնք կը կարծեն թէ Ռաքովսքիի անձնական խնդիրը երբեք կապ չունի ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութեանց ընդհանուր խնդրին հետ: Ստեղծուած ներկայ մթնոլորտը, որուն կը հանդուրժէ ֆրանս. կառավարութիւնը, բոլորովին պիտի դժուարացնէ ռեւէ դեսպանի աշխատանքը, որովհետեւ նոր ղրկուելիք դեսպանն ալ համայնավար մը պիտի ըլլայ:

Ընդդիմադիրները կը գործեն

«Հավաս»ի գործակալութիւնը կը տեղեկանայ թէ պոլշեւիկ ընդդիմադիրները իրենց գործունէութեան կեդրոնը փոխադրած են Լէնինկրատ եւ մասամբ ալ Խարքով, ուր կը գործեն բանակին եւ նաւատորմին մէջ: Կէփէուն տեղեկագրի մը մէջ կ'ըսէ թէ իրեն համար գրեթէ անկարելի է պայքարիլ ընդդիմադիրներուն դէմ, որոնք ըստ իրեն, եօթգլխանի վիշապներ են: Զանգուածային ձերբակալութիւններն ու աքսորները բանի մը չեն ծառայեր: Անհետացած մէկ ընդդիմադիրի տեղ տասը կուգան: Օրինակ, Թրոցքիի հաւատարմատար Կրիկորիէվ Փեթրոկրատի կոմկուսէն վտարուեցաւ, անոր տեղ Թրոցքի անմիջապէս դրաւ Արքատիճ անուն ուրիշ մը: Ընդդիմադիրները իրենց ուժերը կը կեդրոնացնեն Դեկտեմբեր 1ի մեծ ճակատամարտին համար (համառուս համայնավար կուսակցութեան ժողովը):

Սեւ Ծովու ռուսական ռազմափորձերը

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Օտեսայի շրջանի կարմիր պաշտպանողական ուժերը փայլուն յաղթանակ մը տարին ճակատամարտէ մը վերջ, որ քանի մը օր տեւեց, եւ որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին զինուորական եւ նաւային բոլոր ուժերը, քաղաքային օժանդակներով միասին: Գլխաւոր հետաքրքրութիւնը կեդրոնացած էր օդանաւային եւ կազի յարձակումներու վրայ:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ ռազմափորձերու ընթացքին, խորհրդային մարտանաւերը կարգ մը փորձեր ըրին ռումանական եզերքին մօտ, մասնաւորապէս Քոսթանցայի բացերը: Այս գործողութենէն յետոյ զրոյցներ շրջեցան թէ Ռումանիա մտատանջութեան ենթարկուած է: Ասոր վրայ Մոսկուայի վարիչները կարգ մը սուտ լուրեր հրապարակ նետեցին, իբրեւ թէ Անգլիա եւ Ռումանիա միասին պիտի գործակցին Ռուսիոյ դէմ եւ թէ Անգլիա նաւային խարիսխ մը կը շինէ Քոսթանցայի մէջ թոյլ տալու համար անգլիական նաւատորմին յարձակիլ խորհրդային նաւահանգիստներուն վրայ:

Տիկին Փանկալոս ձերբակալուած

Աթէնքի կառավարութիւնը կը շարունակէ հալածել Փանկալոսի կողմնակիցները: Գրեցինք թէ վերջին անգամ ձերբակալուեցան Փանկալոսի տղան Թէզէոս եւ ուրիշ սպաներ: Ասոնց մէջ է նաեւ նախկին պատերազմական նախարար Զօր. Ցէրուլիս: Տիկին Փանկալոս, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած էր, քանի մը օր նախկին ներքին նախարար Վոկոփուլոսի տան մէջ պահուըտելէ վերջ անձնատուր եղաւ:

Կառավարութիւնը այժմ խիստ միջոցներ ձեռք առած է, եւ ապստամբութեան ամէն հաւանականութիւն անհետացած է:

Նախապէս ձերբակալուած Փանկալոսեաններու դատավարութիւնը սկսաւ: Բռնուած փաստաթուղթերը ցոյց կուտան թէ բազմաթիւ զինուորական եւ քաղաքային դէմքեր մեղսակից էին դաւադրութեան, փոխարէն իրենց խոստացուած էին լաւ պաշտօններ, երբ Փանկալոս իշխանութեան գլուխ անցնէր: Ձերբակալուածներուն դէմ գլխաւոր ամբաստանութիւններէն մէկն ալ այն է, որ անոնք կ'աշխատէին իրենց կողմը շահիլ նաեւ արքայականները, խոստանալով որ եթէ Զօր. Փանկալոս իշխանութեան գլուխ անցնի, միապետութիւն պիտի հաստատէ եւ թագաւոր պիտի հռչակուի իշխան Նիքոլա:

Ալթունեան օտար մեղսակիցնե՞ր ալ ունէր

Մէրճան Ալթունեանի հրոսախումբին մասին քննութիւնը կը շարունակուի: Կարելի չըլլալով ուժը հոգիի միջոցաւ յարձակում գործել Ելտըզի խաղարանին վրայ, կ'աշխատուի երեւան հանել միւս բոլոր մեղսակիցները: Կ'ըսուի թէ այս վերջիններուն մէջ օտարականներ ալ կան, որոնց հետ Մէրճան Ալթունեան յարաբերութիւն ունեցած է օտար բանտերու մէջ գտնուած ատեն: Պոլիս դառնալով, Մէրճան Ալթունեան շարունակած է իր յարաբերութիւնները այդ միջազգային աւազակներուն հետ, որոնք դրամական օժանդակութիւն ընծայած են իրեն: «Թէեւ պատեհ չէ, կ'ըսէ «Միլլիյէթ», խօսիլ այս բաներուն վրայ մինչեւ որ քննութիւնները աւարտին, սակայն կը կարծուի թէ հրոսախումբը գայթակղութիւններ առաջ պիտի բերէր: Զրոյց կայ թէ Մէրճան Ալթունեան, բացի այն անձերէն, որոնց հետ կը տեսակցէր պանդոկներու եւ սրճարաններու մէջ, ուրիշ խումբ մըն ալ ունէր, որ պատրաստ էր իր հրամանները ստանալու եւ որ գաղտնի վայրերու մէջ յարաբերութիւն ունէր պետերու հետ:

«Թէեւ այս խումբը ցրուած է Բերայի դէպքէն ետք, բայց հետքերը կորսուած չեն: Քննութիւնը ի մօտոյ երեւան պիտի հանէ շատ մը գաղտնիքներ»:

** Հրեայ վաճառական մը 250 ոսկի արժէքով հիւսուածեղէնի մեքենայ մը նուիրած է իր պարտականութեան զոհուած Մուամմէր Ճավիտ պէյի ընտանիքին:

Ելտըզի դատավարութիւնը

Անցած Երեքշաբթի Պոլիս, Սուլթան Ահմէտի հաշտարար ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը այն անձերուն, որոնք բռնուած էին Ելտըզի խաղարանին մէջ, վերջին խուզարկութեան ատեն: Մեծ բազմութիւն մը ներկայ էր:

Դատի կանչուած ամբաստանեալներուն մէջ կան յայտնի անձեր, Թուրք թէ օտար, ինչպէս նաեւ տիկիններ եւ հանըմներ: Դատի տակ առնուած են նաեւ հետեւեալ Հայերը.— Օնիկ Մավեան, Մէրի Ղազարոսեան, Գարլօ, Թորոս, Պետրոս եւ Արամ Եուսուֆեան:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

այսօր երեքշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին քաֆէ օ քլէռ տը Լիոնի վերնայարկը: Մէթրօ Իթալի:

Օրակարգ. Պատգամաւորներու ընտրութիւն:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՇՈՒՂ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս Շաբաթ գիշեր, Սալ տը ժէոկրաֆիի մէջ 184 Bld. St. Germain

Պ. ԱՒ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Աշուղին կեանքն ու արուեստը

Երգ եւ արտասանութիւն Աշուղին գործերէն

Պ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Թառի վրայ կ'երգէ

Օտար արուեստագիտուհիի մը, ՕՐ. Վ.ԷՐԱՑԻ *կողմէ* փլասթիք պար

ՄՈՒՏՔ 3 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը «Յառաջ»ի խմբագրութեան մէջ եւ նոյն գիշերը կիշէէն

Ասով կը վերաբացուի «Յարդգող»ի Հինգշաբթիներուն շարքը

ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մեր մօտ կը գտնուին ԴՐՕՇԱԿի, Հ. Յ. Դ. ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՄԻՆՆԵՐՈՒ եւ ծանօթ հեղինակներու հին եւ նոր հրատարակութիւնները:

ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ՝ իմ գիրքը 20 ֆրանք, ճամբորդը 20, Ազատութեան ճանապարհին 20, կաթուշկը 4: ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հոսանքներ 10, Հայ շարժման նախապատմութիւն (Ա. եւ Բ. հատոր) 15ական ֆր., Դ... դոքը նորագոյն պատմութեան մէջ 15, Համայնավարութիւն եւ համաշխարհային յեղափոխութիւն 15: ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ՝ Դաշնակցութեան անելիքը 10, Դաշնակցութեան լիկւիդացիան 9, Ընկերվարութիւն եւ դեմոկրատիզմ 3, Դաշնակցութեան քաղաքական ուղին 9, Հայաստանի անկախութիւնը 4: ՋԱՐԵՒԱՆԴ՝ Կրնա՞նք հաշտուիլ Թուրքին հետ եւ Միացեալ Անկախ Թուրանիա 16: ՍԱՍՈՒՆԻ՝ Տաճկահայաստանը ռուսական տիրապետութեան տակ 15: ԻՇԽԱՆԵԱՆ՝ Երկու ... բոլշեւիկեան բանտում 13: ՇԱՆԹ՝ Կայսրը 10: Արեւելեան վիպակներ ... Մինաս Չերազ 20, Տովք-կէօլճիւք 22, Տեսական խնդիրներ 4, ... Ուղիներ 12, Ի՞նչ պատմեց Թրէբոնէմը կամ սիֆիլիզը 6, «Փետր. 18» 5, «Մայիս 28» 5, Էջեր իմ օրագրէն 6, Յոյսեր եւ երազներ 12 ֆր. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ՝ Ընկեր Շահազար 5 ֆրանք:

ՈՒՆԻՆՔ՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի, Հայկ. Ազատամարտի յեղափոխական հերոսներու եւ հայդուկային խումբերու նկարներ, երեք տարբեր մեծութիւններով 3, 2 եւ 1.50 ֆր. քարտ փոստեր 0.25 սանթիմ. փոստի ծախք չառնուիր Ֆրանսայի համար:

Դիմել՝ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը L. KÉVONIANի

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԹԻՒ (10)

Հետեւեալ բովանդակութեամբ և բազմաթիւ նկարներով.—

Անդրանիկ.— Հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը (*Խմբ*).—Նոր ձերբակալութիւններ Հայաստանում.— Մանկութեան յիշողութիւններ (*Ս. Ջաւարեան*). — Ս. Բարսեղեան (*Յովս. Տէր Դաւթեան*).— Արամի մասին (*Ա. Աստուածատուրեան*).— Խաչատուր Կարճիկեան (*Ս. Վրացեան*).— Գեղամ Տէր Կարապետեան. — Սլաք.— Ռուբէն Մելիքեան (*Ս. Վ.*).— Հասրաթ.— Յրոնցքի Մուրատ.— Բուրգացկու աճաբեկուկը (*Բենօ*).— Զանգեզուրի զոհերը (*Զ. Աշխատունի*):

ԳԻՆ՝ 2.50 ՖՐԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ Ընդհ. ժողովը յառաջիկայ Հինգշաբթի (6 Հոկտ.) իրիկուն, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը: Կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Ծ.— Ձեր նամակը հասած օրն իսկ յանձնարարած ենք որ ղրկեն: Երեւի մոռցեր են: Հասցէն D. Segbossian, Vve. Ed. Branly, Chaville. (S.et.O).

ԼԻՈՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լիոնի եւ շրջականերու գաւառական ընդհ. ժողովոյ ընտրութեան համար արձանագրութեան պայմանաժամը վերջին անգամ ըլլալով երկարաձգուած է մինչեւ յառաջիկայ Հոկտ. 16 կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6: Այդ թուականէն անդին կը փակուի արձանագրութիւնը եւ քուէարկութեան օրը կ'որոշուի:

Ընտր. Յանձնախումբ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Բ. ՏԱՐԻ 1928

Յառաջիկայ Նոյեմբերի սկիզբը լոյս կը տեսնէ «Յունահայ Տարեգիրք»*ի Բ. տարին, գրական, գեղարուեստական, թարգմանչական, գիտական, ազգագրական, ուսումնասիրական բաժիններով:*

Տարեգիրքին համար յատկապէս պատրաստուած է երկարաշունչ ուսումնասիրութիւն մը, Զմիւռնիոյ եւ Զմիւռնահայ գաղութի մասին:

Աշխատակիցներու ցանկին մէջ կան յայտնի գրագէտներ: Թարգմանութիւններ օտար տաղանդաւոր գրողներէ: Կը հրատարակէ նաեւ 925—26—27 տարեշրջաններուն, Փարիզի նկարչական ցուցահանդէսներուն մէջ ցուցադրուած եւ մրցանակներու արժանացած տասնեակ մը նկարներ եւ գրական ուսումնասիրութիւններ Դ. Վարուժանի, Մ. Չերազի եւ Նահապետ Քուչակի մասին:

Հասցէ՝ Journal NOR OR 18 Vouli, Athènes.

Ծանօթ. — *Ապսպրանքներ կ'ընդունուին:*

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱՐՄԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆՒ

"ՋԱՐԼՍԹՕՆ"

ԿԱՄ

ՍԱՄԱԹԻԱՅԻ ԱԲԻԿ ԱՂԱ

խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը

ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ

ԳԻՆ՝ 1.50 ՖՐԱՆՔ

Դիմել նամակով՝ Vahram Sévouni, 5 Av. Quihou St. Mandé (Seine), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն եւ թերթերու գործակալներուն: Կը ղրկուի մէկուկէս ֆրանքի դրոշմաթուղթի փոխարէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յարութիւն (Արթին) Եաղմուրեան, արհեստով այրերու եւ կիներու դերձակ, որ մինչեւ 1925 կը գտնուէր Անգլիա, Եորք եւ Նիւփորթ քաղաքները, եւ որուն Ամերիկա մեկնած ըլլալուն մասին տարաձայնութիւն մը կայ: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաճին իմացնել Մկրտիչ Պարսամեանի, 121 Rue Marcadet, Paris (18me).

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— *Կը փնտռուի Սամսոնցի Սիրարփիկ Վարդանեան, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Նազլը որ տեղահանութեան միջոցին Մալաթիա աքսորուած էր. վերջերս լուր ստացած ենք որ ամուսնացած է եւ Փարիզ կը գտնուի: Իմացնել՝ Բարսեղ Թէլֆէեանի՝* Rue Tchimeski Megharou Uzuvel, Salonique, Grèce.

— *Կը փնտռուի Պուլտիկեան Յակոբ 20 տարեկան, մօր անունը Տուտու, հօրը՝ Յակոբ, Մարաշցի, որ 1924ին Ֆրանսա եկած էր, տարի մը առաջ Լիոնէն նամակ գրած է մօրը և անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէ: Տեղեկացնել՝* Near East Relief, 15 Bld. bes Iitaliens Paris.

ԹԷՈԴԻԿԻ 1928Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ"

Ի մօտոյ հրապարակ կ'ելլէ «Մասիս» տպարանէն՝ գեղարուեստական աննախընթաց տպագրութեամբ եւ նախորդ տարիները գերազանցող ամենաճոխ բովանդակութեամբ: Հայելի ազգային կեանքի: Զանազան բաժիններու մէջ աշխատակցած են բոլոր հայ յայտնի գրողներ եւ արուեստագէտներ: Բազմաթիւ պատկերներ կը ճոխացնեն անոր ծայրէ ի ծայր *ութը փունթօ* տառերով հոծ էջերը: Գին՝ 2 տոլար ամէն տեղի համար: Հասցէ

THÉOTIG
Imprimerie MASSIS
208 bis, Rue Lafayette
PARIS (10e)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Զգալի պակաս մը լրացնելու առաջադրութեամբ, կը հաստատեմ ընդհ. գործակալութիւն մը Տէսինի մէջ, նպատակ ունենալով հայթայթել՝ վիպական, գրական, բանաստեղծական, դպրոցական եւ այլ գիրքեր, երգարաններ եւ բառարաններ: Կը բաժանորդագրեմ փափաքուած ռեւէ թերթի կամ հանդէսի, մասնաւորաբար կ'աշխատիմ *Յառաջ*, *Հայ-Սիրտ* եւ *Խարտոց* թերթերուն:

Աճապարեցէք ապահովել ձեր ուզած ռեւէ գիրքը: Դիմել՝ Minas Kaltakdjian, 78 Cité de Soie Artificielle du Sud-Est, Vaulx-en Velin (Rhone).

կամ Café Armènien, Avenue Jean Jaurès, Décines, (Isère).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ուսկերչութիւն սորվիլ փափաքող 13—15 տարեկան պատանի մը, որ ծնողացը կողմէ երաշխաւորուած ըլլայ:

Դիմել 8 Rue Buffault 4րդ յարկ, Պ. Նշան Համբարձումեանի, ժամը 12—2 (Metro: Cadet կամ Peletier).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒ ՁՈՒԼԱՐԱՆ «ԾԵՐՈՒՆԵԱՆ»

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1887ԻՆ

Ձուլարանս օժտուած ամենավերջին սիսթէմ մեքենաներով կը ձուլէ հայերէն եւ Թուրքերէն ամէն տեսակ տառեր լաւագոյն եւ տոկուն մետաղի գործածութեամբ:

Ամերիկեան չափերով տառեր եւս կը ձուլուին մասնաւոր խնդրանքի վրայ միայն:

Ձուլարանս կ'ընդունի նաեւ ապսպրանքներ՝ տպագրական, կազմարարական մեքենաներու, գործիքներու եւ ամէն տեսակ պիտոյքներու. տպագր. թուղթ, մելան, pâte à rouleau, *պղինձ գիծ եւայլն, զորս կը հայթայթէ ֆրանսական ծանօթ տուներէ:*

Դրամ եւ ամէն ապսպրանք ուղղել հետեւեալ հասցէով

V. VARTANOFF, 24 rue Campo-Formio, Paris (13e)

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԴԱՌՆԱԼ

քիչ վարձատրութեամբ եւ արագ կերպով

Դիմեցէք **Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ**

Իրաւագիտական գրասենեակը անձամբ եւ կամ նամակով

5, Rue Cardinal Mercier, Paris (9e)

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

126, Rue du Faubourg St. Denis

Metro: Gare de l'Est — Téléphone: Nord 84-04

Ընդունելութեան ժամեր՝ Ամէն օր 2.30-7.30—Կիրակի եւ տօն օրեր 9-12

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ **ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ**

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 3—5: Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 1—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19: Կիրակի 9—12:

ՍՏԱՑԱՆՔ ՆՈՐ ՓԼԱՔՆԵՐ

Հայերէն.— Թուրքերէն երգեր.— Թամպուրի ճէմիլ, Հաֆըզ Եաշար, Աշըր, Իպրահիմ, Քէմանի Անաստաս.ի, Թագսիմ, կազել եւ շարքըներ, զեղչեալ գիներով:

Դիմեցէք՝ Արեւելեան նպարավաճառ Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆի

28, Rue Le Sage, PARIS (20e) — Téléphone: Ménil. 61-85

Métro Belleville: — Tramway 5 et 26

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆՈՒԷՐ ԳՐԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

Թոլսթոյի Հաճի Մուրատը 12, Ամուսնութիւնք Փարիզի 15, Ռասփութին 15, Պարոն տը Գամոտ (2 հատոր) 25, Միրզա եւ Աննա 12, Տք. Շէրպօնօ՝ Թ. Կոթիէի 12, Ֆլավի՝ Ժօրժ Սանի 7, Կապուտիկը 5, Նօնօ եւ Տօտօ 8, Սիրոյ խորանին առջեւ 5, Երկու ոգի 5, Տք. Մոռօի կղզին 12, Մանկութեանս մեղքերը 15, Տիկին Բօժէ 5, Սատանային գաւակը 3, Կարմիր մարդոց երդումը 20, Մանօն Լէսքօ 15, Ռաֆայէլ 18, Կրացիէլլա 8, Հօճա Նասրէտտին 20, Ծապլվար 7, Փանջունի 7, Մակաբոյծը 6, Մահացու Սէրը 3, Տք. Մօրի վրէժը 5, Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 10, Ֆաքիր Թահրա 5, Աշըգ Ղարիպ 5, Թօփալ Օսման 5, Երգարաններ 10 ֆր., 6 եւ 5 ֆրանք, Երազահան 6, Բաղդացոյց 10, Ֆրանս. խօսակց. 5 եւ 8 ֆր.:

Բարեկենդանի անկուտիները 2, Բռնի ամուսնութիւն 2, Լը Պարպուլիէ 2, Մոլորեալ ճամբորդը 2, Երանոս աղբար 2, Ամուսնական խնդրանք 2, Կոյր երգչուհին 3, Սքաբէն՝ Մոլիէռի 5, Շողոքորթը 5, Տիկ. Մօնսօրօ 10, Սալոմէ 4, Տրիլբի 5, Համլէթ 10, Օթէլլօ 10, Թագաւոր 10, Նիօբէ 5, Ֆիօտոր Եօաննովիչ արքան 8:

Դուրեանի քերթուածները 5, Երգեր ու տաղերը 2.50. Տաղք եւ Նամականին 8, Խասհակեանի Հայրենի աղբիւրիցը 30, Ինտրայի Նոճաստանը 7, Օմար Խայեամ Հաֆըզի քառեակները 4:

25 ֆրանքէ աւելի գիրք նուէր, նոյնին 5 ֆր.ի գիրք նուէր, ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի գիրք նուէր, իսկ 100 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 15 ֆր.ի գիրք նուէր կը տրուի: Փոսթի ծախք չառնուիր: Դիմել հետեւեալ հասցէին.—

L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e):

ՍԱԿԱՐԱՆ

3 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	124
Տոլար,	Dollar	25
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13
Թրք. ոսկի	» or	107
Մէճիտիէ	Médjidié	9
Լէվա 100 հատոր	Léva	15
Տրախմի »	Drachme	33
Լիր » »	Lire	139
Պելճ. ֆրանք »	Frc. Belge	71
Զուից. »	Frc. Suisse	491
Լէյ 100 հատոր	Ley	15
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	124

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3425
» II	»	2030
» III	»	1680
Ռումելի երկաթ.	Lots turcs	165

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1927
5 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 458
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ՓԱՌՔԵՐԸ...

Համայնավար կուսակցութիւնը շարժման մէջ դրած է իր բոլոր ուժերը, տօնելու համար Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասնամեակը, որ կը լրանայ այս տարի։

Թերթերը կախարդական մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն սարքուած հանդէսներու մասին։ Անհաշիւ դրամ կը ծախուի, ցոյցեր կազմակերպելու համար խորհրդային արքայութեան բոլոր երկիրներուն եւ աշխարհի զանազան մասերուն մէջ։ Անհամար պատուիրակութիւններ կը կազմակերպուին, և մանաւորապէս մեծարանքներ կը ծրագրուին արեւելեան երկիրներու եւ եւրոպական գաղթավայրերու ներկայացուցիչներուն համար։ Տասը օր անընդհատ դասախօսութիւններ պիտի ըլլան յատուկ ցուցահանդէսներու մէջ- իսկ հրատարակութիւններու տեսակն ու համրանքը թիւ չունին։ Հետաքրքրութեան համար յիշենք որ, Բագուի մէջ որոշեր են հայերէն եւ թուրքերէն լեզուներով հրատարակել աշուղներու «յօրինած» երգերը... Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան մասին և «ըմբոստապետ» Քէօրօղլուի աւանդութիւններու ժողովածուն։

Սպասելով դիրդագին ցուցամոլութեան այդ շարքին, փութանք հիմակուընէ արձանագրել անոր նախընթաց — կամ աննախընթաց փառքերը, — ահու սարսափի յարաճուն սաստկացումը երկրին մէկ ծայրէն միւսը, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, եւ արեւելքէն արեւմուտք։

Արդարեւ, միայն Հայաստանը չէ որ արիւն-արցունք կը թափէ այս միջոցին, գալարուելով Չեկայի արիւնազանգ թաթին տակ, առանց դասակարգի եւ տարիքի խտրութեան։

Խմբական ձերբակալութիւններն ու աքսորները, դատապարտութիւններն ու գնդակահարութիւնները ամենօրեայ իրողութիւններ են ամիսներէ ի վեր, «ոճիր-արկած»ի չափ սովորական։ Եւ ինչ որ տեղի կ'ունենայ կեդրոնին մէջ, անմիջապէս կը կապկուի ծայրագաւառներէն, որոնք յաճախ աւելի մոլեռանդ են, քան Մոսկուան։ Հայաստանէն գնդակահարման լուրեր չկան առ այժմ։ Բայց անցեալ Յուլիսէն ի վեր տիրող ահուսարսափը ապահովաբար իր փառապսակն ալ պիտի ունենայ, զանազան մահապատիժներով, յանուն Մաքսի եւ Լէնինի... Երեւանը կրնա՞յ կեդրոնէն ետ մնալ, յեղափոխակա՛ն արշաւի ճամբուն վրայ, այն ալ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասնամեակի օրերուն...։

Այս չարագուշակ պատկերին առջեւ, տեսակ մը սփոփանք է, անշուշտ, ընդդիմադիր համայնավարներուն աննկուն եւ յարաճուն պայքարը՝ օրուան վարիչներուն դէմ։ Գիտենք. աւելի շատ ուղղափառութեան եւ դիրքի մրցակցութիւն մըն է որ կը մղուի պոլշեւիկեան երկու թեւերուն միջեւ. եւ, ժողովրդային շահերու տեսակէտէն, այնքան ալ ուրախանալու բան չկայ։ կացութիւնը յստակ չէ տակաւին։ Ընդդիմադիրներուն մէջ կան տարրեր, որոնք յայտնապէս ազգային հակումներ ունին, ինչպէս Ուկրայնացի պոլշեւիկները։ Ուրիշներ ալ, ինչպէս բոլոր, կը կարծեն թէ շեղում կատարուած է Լէնինի ճամբէն, եւ կը պահանջեն ասպարէզէն քշել կեդր. կոմիտէին անդամները եւ միւս վարիչները, իբրեւ պակաս յեղափոխական։

Ամէն պարագայի մէջ, որդ մը կը բանի այնքան փառաբանուած «միասնականութեան» սրտին վրայ, եւ կարգապահական պատիժներն ու վտարումները չեն որ պիտի խափանեն չարիքը։ Ընդհակառակն, օրէ օր լայն կը բացուի խրամատը, իսկ վտարուած Թրոցքիներն ու Զինովիեւները շուտով յուսահատող մարդիկ չեն։ Անոնք իրենց հետ ունին հաւատարիմներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը, որ կրաւորական դիմադրութեամբ կը գոհանայ այսօր, բայց կրնայ պոռթկալ առտու մը, մէկ ազդանշանի վրայ։

Եւ որդը կը բանի ամէն տեղ, մէջն ըլլալով Վրաստանը (Բուտու Մտիվանի, Օկուճաւա եւլն.) եւ Հայաստանը (Աշոտ Յովհաննիսեան, Հայկ Ազատեան եւլն.)։ Ամէն տեղ ալ, ընդդիմադիրները քշուած են ասպարէզէն, շատերը հետապնդման եւ խուզարկութեան ենթարկուած, ուրիշներ ալ բանտարկուած։ Թիֆլիսի մէջ, թէեւ ոչ իբրեւ ընդդիմադիր, բայց իբրեւ անուշ ջուրի ձուկ, երկրորդական պաշտօնի մը կոչուած է Հայաստանի նախկին վարչապետը, Լուկաշին, իսկ արդի վարիչը, Սաքօ Համբարձումեան, առաջուան հմայքը չունի, դարձեալ իբրեւ թոյլ մարդ։

Մէկ խօսքով, քաոս մը, ուրկէ կա՛մ լոյս պիտի ծագի, կամ ահռելի փոթորիկ մը, արիւն եւ աւեր։

Եւ վա՜յ անոնց որ պատրաստ չեն այդ օրուան համար։

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն անվերջ եւ գունդագունդ ձերբակալութիւններն ու ահաբեկման միւս վայրագ միջոցները, եթէ ոչ ծանր տագնապ մը, որուն հեռանկարին առջեւ կատղեր են համաշխարհային յեղափոխութեան անարժան առաքեալները։ Խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչներն ու բերանները երբեք չեն ծածկեր սպառնացող վտանգը, թէեւ զայն կը բացատրեն իրենց տեսակէտէն, իբրեւ միջազգային դաւ։ Թրոցքիի վտարման առթիւ ալ, վճռագիրը կը շեշտէ. «Այն պահուն երբ կը ծանրանայ խորհրդային Միութեան միջազգային կացութիւնը, այն պահուն երբ նուաճողական միջամտութիւնը ուղղակի կը սպառնայ պրոլետարական առաջին պետութեան, ընդդիմադիրները» եւն.։

Աննախընթա՛ց փոթորիկներով սկսաւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը, եւ նոյնքան աննախընթաց փառքերով ալ կը տօնուի տասնամեակը։

Կը կրկնուի քաշմնելի ողբերգութիւնը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ»

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ (14 Սեպտ.).

— «Միջազգային կացութեան լարման հետ զուգընթաց, արտասահմանի մէջ շարժեցան բոլոր հակայեղափոխականները, որոնց կարգին եւ դաշնակները, որոնք այժմ կը քարոզեն «համահայկական միասնական ճակատի» և «համահայկական կեդրոնի» ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը, պոլշեւիկներու դէմ պատերազմ մղելու նպատակով։

«Մենք երբեք չենք ծածկեր, որ առեւտրական բուրժուազիայի եւ կղերի կուսակցութիւնը— «ռամկավարները», չնայած իրենց բարեկամական վերաբերմունքին դէպի խորհրդային Հայաստանը, մեր թշնամիներն են այնպէս՝ ինչպէս դաշնակները։

«Եգիպտոսի ռամկավարները, ըստ երեւոյթին, համաձայներ են «միասնական ճակատ» ստեղծելու։ Այսպիսով ռամկավարները մէկդի ձգելով դիմակը, կ'անցնին հակախորհրդային բանակը։ Թող սա անգամ մը եւս համոզէ հայ աշխատաւորները՝ թէ ո՛չ դաշնակները եւ ո՛չ ալ ռամկավարները չեն պաշտպաներ իրենց շահերը։

«Սակայն այս միասնական ճակատը չի կասեցներ այն անխուսափելի անկումը, որ կը սպասէ միջազգային դրամագլուխին եւ անոր հայ «լակէ»ներուն»։

«ԿԱՄ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԵՑԷՔ ԿԱՄ ԵԼԷՔ ԳԱՑԷՔ»

Պոլսոյ Վազըթ լրագրին մէջ կը կարդանք.

— «Անցեալ օր քիչ մը պտըտիմ, հոս ու հոն շրջիմ ըսի եւ Շաթիշի, Ենիգափուի, Սիրքէճիի, Ղալաթիոյ, Նշանթաշըի կողմերը պտտեցայ յոգնելու աստիճան։ Ամա՛ն, Աստուած իմ, աս ի՛նչ վիճակ։ Աջ կողմս կը նայիմ՝ հրէերէն, ձախս կը նայիմ՝ հայերէն, առաջքս կը նայիմ՝ յունարէն ըլլէնիքա (.՛.՛)։

«Ա՛լ կը բաւէ, ապերա՛խտ էֆէնտիներ...։ Հայերէնը Հայաստանի, յունարէնը Յունաստանի եւ հրէերէնը մեր երկրին սահմաններէն դուրս ուզած տեղերնուդ մէջ խօսեցէք։

«Ա՛լ կը բաւէ։ Թուրք հայրենակցութեան վարագոյրին ետեւ «ֆըրըլտաք»դարձնել ուզողնե՛ր, հրամեցէք, մեր երկաթեայ դուռները կռնակի վրայ բաց են, ա՛լ կը բաւէ հիւր ըլլալը։ Թուրքիոյ մէջ, Թուրքին հարազատ հայրենիքին մէջ Թուրքերէն խօսիլ չուզող բարեկամի մը դէմքով եւ ապերախտ ու դաւաճան սրտով անձերը այլեւս տեղ չունին մեր միջեւ։ Դուռները բաց են։ Մեր լեզուին չհաւնողները թո՛ղ ըլլեն երթան, իսկ մնացողները թող սորվին լեզուն այն երկրին, ո՛ւր հացը կ'ուտեն»։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Երկուշաբթի գիշեր՝ ժամը 8—12՝ երրորդ քաղաքամասի ոստիկանական քննիչները խիստ հսկողութեան տակ առած էին մեծ պուլվարները։ 300 անցորդներ հարցաքննուեցան։ 31 օտարականներ թորէ փողոցի ոստիկանատունը տարուեցան, որովհետեւ օրինական թուղթեր չունէին եւ կամ իրենց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը անցած էր։ Ասոնցմէ քսան հոգի ազատ ձգուեցան՝ իրենց բնակարանը ճշտուելէ վերջ։ 11 հոգի բանտարկուեցան։

Ձերբակալուեցան նաւ 14 աղջիկներ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՆ, ՊԻԹԼԻՍ ԵՒ ՄՈՒՇ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ

Էնկիւրիէն Փարիզի թերթի մը հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ քրտական ապստամբութիւնը մեծ համեմատութիւններ ստացած է։ Վանի, Պիթլիսի եւ Մուշի շրջանին մէջ քիւրտ ապստամբները մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերած են։ Թուրք կառավարութիւնը հապճեպով կանոնաւոր զինուորներ ղրկած է մասնաւորաբար դէպի Վան, պարսիկ սահմանէն եկող Քիւրտերու արշաւանքն արգիլելու համար։

ՌՈՒՍՕ-ՊԱՐՍԻԿ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ

Հոկտեմբեր 1ին Մոսկուայի մէջ ստորագրուեցան Պարսիկ-Խորհրդային ապահովութեան եւ չեզոքութեան դաշինք մը, ինչպէս նաեւ առեւտրական համաձայնագիրներ Խորհրդային Միութեան եւ Պարսկաստանի միջեւ, համաձայնութիւն մը Կասպից Ծովու հարաւային եզերքի ձկնարաններու շահագործման մասին, մաքսային պայմանագրութիւն մը եւ Փէհլէվի նաւահանգիստին մասին նոյնպէս համաձայնութիւն մը։

Ապահովութեան եւ չէզոքութեան դաշինքը Խորհրդային Միութեան կողմէ ստորագրեցին Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավար Չիչերին եւ փոխ-գործավար Քարախան։ Պարսկաստանի կողմէ՝ արտաքին նախարար Ալի Ղուլի Խան Անսարի։ Միւս դաշինքներն ու համաձայնագիրները ստորագրուեցան Քարախանի եւ Անսարիի կողմէ։

Քարախան մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտարարեց թէ պարսիկ-խորհրդային դաշինքները խորապէս խաղաղասիրական հանգամանք ունին եւ ամբողջապէս կը համապատասխանեն խորհրդային կառավարութեան դաշինքներու ընդհանուր քաղաքականութեան Արեւելքի մէջ։ Այս կարգի առաջին դաշինքը ստորագրուեցաւ Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ եւ իբրեւ տիպար ընդունուեցաւ Արեւելեան ազգերուն կողմէ։ Ստորագրուած համաձայնագիրները պարսիկ-խորհրդային յարաբերութեանց սահմանները կ'անցնին, այն իմաստով որ անոնք կը ծառայեն Արեւելքի մէջ ամրապնդելու խաղաղութիւնը այն պահուն, ուր Խորհրդային Միութիւնը, ինչպէս նաեւ միւս Արեւելեան երկիրները աշխարհակալական յարձակումներու առարկայ են։

«Իզվեստիա» շեշտելով այս դաշնագրին կարեւորութիւնը, կ'ըսէ թէ Պարսկաստանի հետ ստորագրուած ապահովութեան դաշինքը կ'ամբողջացնէ Թուրքիոյ եւ Աֆղանիստանի հետ կնքուած նման դաշինքները։ Անիկա գրաւականն է Արեւելքի մէջ խորհրդային կառավարութեան հետապնդած տրամաբանական քաղաքականութեան եւ Խորհրդային Միութեան եւ Արեւելեան երկիրներու բարեկամական յարաբերութեանց ամրապնդման։

Այս դաշնագրով երկու կողմերը յանձնառու կ'ըլլան փոխադարձաբար իրարու վրայ չյարձակիլ, իրարու ներքին գործերուն չխառնուիլ, նաեւ չմասնակցիլ կողմերէն մէկուն դէմ ուղղուած զինակցութեանց եւ քաղաքական համաձայնութեանց եւ տնտեսական պոյքոթներու կամ պաշարումներու։

Առեւտրական դաշնագրով երկու երկիրներու միջեւ ապրանքներու փոխանակութեան պայմանները կը ճշդուին։ Պարսկաստան իրաւունք պիտի ունենայ խորհրդային երկիրներու ճամբով ապրանք փոխադրել երրորդ երկիր մը, նոյնպէս յիշեալ ճամբով ապրանք ներածել այն երկիրներէն, որոնց հետ առեւտրական դաշնագիրներ կնքած է Խորհրդային Միութիւնը։ Մաքսային սակացոյցի մասին ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի պայմանը պիտի գործադրուի։ Կասպից ծովու եզերքը ձկնորսութիւն ընելու համար 25 տարի պայմանաժամ նշանակուած է խորհրդային-պարսիկ ընկերութեան։

Հսկայ ցոյցեր ի պատիւ Հինտէնպուրկի

Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ երեք օր շարունակ հանդէսներ եւ խրախճանութիւններ կատարուեցան Նախագահ Հինտէնպուրկի ծննդեան 80ամեակին առթիւ։ Պերլինի եւ գաւառներու մէջ կատարուած հանդէսները միապետական ցոյցերու հանգամանքն առին։ Ժողովրդավար թերթ մը՝ «Մոնթակ Մորկըն» կը գրէ. «Այսօր Հանրապետութիւնը կորսուեցաւ. վաղը պատերազմը կրնայ վերսկսիլ»։ Ամէն կողմ մոլեռանդական եւ զինուորապաշտական մեծ ցոյցեր կատարուեցան։ Միապետական ընկերակցութեանց կողմէ Պերլինի մէջ ցրուեցան 2,500,000 կայսերական դրօշակներ։

Հանդէսները վերջացան Երկուշաբթի։ Առաւօտուն նախկին մարտիկներու հայրենասիրական ընկերակցութիւնը, որ 3 միլիոն անդամներ ունի, Պերլինի մէջ կազմակերպած էր հսկայ ցոյց մը, մասնակցութեամբ 80,000 նախկին զինուորականներու, որոնք իբրեւ պատուիրակ եկած էին Գերմանիոյ ամէն կողմերէն։ Ներկայացուցիչներ ունէին «Պողպատէ սաղաւարտակիրները», Եունտօ եւ Վէրվօֆ ընկերութիւնները։ Քաղաքապահ բանակին կողմէ պատուոյ գումարտակ մը ներկայ էր. ետեւէն կուգային կայսերական բանակի 45 պատմական դրօշակները։ Ցոյցը տեղի ունեցաւ կրիւնվալտի Սթատիոնին մէջ, ուր կիրակի օր պաշտօնական հանդիսաւորութիւններ կատարուած էին։ Այս անգամ հանրապետական բոլոր դրօշակները վերցուած

(Լուրերու շարունակութիւնը Երրորդ Գ. էջ)

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԲՈՂՈՔԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը, իր Հոկտ. 1ի ընդհ. ժողովին մէջ, լսելով Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու զեկուցումը, ու մանրամասնօրէն տեղեկանալով կատարուած աշխատանքներուն, միաձայնութեամբ որոշեց.—

Ա.— Գնահատելով հանդերձ Հայաստանի մարզիկներու հետ կապ հաստատելու եւ անոնց աջակցելու տեսակէտը, որ տարիներէ ի վեր իր ջերմ բաղձանքը եղած է, բողոքել Շրջ. ժողովի քուէարկած այն բանաձեւին դէմ, որով Հ. Մ. Ը. Մ.ին կը պարտադրուի, Հօկի մարզական խմբակները մեզ միացնելու որպէս պայման, անվերապահ համակրանք Խորհրդ. Հայաստանի եւ գործակցութիւն անոր բարեկամ կազմակերպութեանց հետ։

Բ.— Խստիւ կը բողոքէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի միջազգային մարզական հանդիպումներու մէջ հայկական եռագոյն դրօշակը գործածելու ազատութեան եւ անհրաժեշտութեան դէմ տրուած որոշման առթիւ, զայն համարելով ապօրէն եւ աննպատակայարմար։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը վերոյիշեալ հիմունքներով՝ պարտք կը զգայ կոչ ընել Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր մասնաճիւղերուն եւ հին ու նոր անդամներուն, անխախտ մնալ իրենց չէզոք դիրքին, մարզական ոգիին եւ սկզբունքներուն վրայ, եւ իրենց բողոքի ձայնը միացնելով մեզ, շարունակել իրենց գործը յանուն հայ երիտասարդութեան եւ պատանեկութեան ֆիզիքական եւ բարոյական զարգացման ու բարգաւաճման։ (Դիւան)

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի Պատգմ. ժողովը որ նոր վերջացաւ եւ որ այնքան խանդավառեց մեզ, արդէն սկսած է «ուրիշ բան դուրս տալ»։

Արդարեւ, ի՞նչ կարելի էր սպասել ժողովէ մը, որուն անդամներուն մեծ մասը պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսացող կուսակցական գործիչներ էին։ Մարդիկ որոնք ձեռնարկած են «բարեփոխումներ» կատարել, ամէն բանէ առաջ արգիլելով հայկական եռագոյնի գործածութիւնը Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ։

Ի՜նչքան համարձակութիւն։

Հայ սկաուտները զզուանքով լսեցին սոյն որոշումը։ Ի՞նչպէս կարելի է ջնջել այն մեծ խորհրդանշանը որ ուժ պէտք է տայ մեզի։ Ձեմ գիտեր թէ 12 տարեկան պատանիի մը կարելի՞ ցոյց տալ աւելի հմայիչ խորհրդանշան մը քան հայկական եռագոյնը։

Ի հարկէ, Հ. Մ. Ը. Մի մէջ ոչ մէկ կուսակցականութիւն պէտք է ըլլայ։ Բայց չմոռնանք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը հիմնուած է ազգային գետնի մը վրայ, ամէն բանէ առաջ հայկական միութիւն մըն է եւ պէտք է գտնուի հայկական դրօշին տակ։

Մենք սկաուտներս, հետեւելով մեր երդումին, պարտաւոր ենք ծառայել մեր հայրենիքին զոր կը ճանչնանք միայն հայկական եռագոյնով։

Մեր զզուանքը յայտնելով խառնակիչներուն, կը հաւատանք թէ փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը, հետեւելով իր անդամներուբողոքներուն, չպիտի գործադրէ այդ անմիտ որոշումը, որ վարկաբեկումը պիտի ըլլար ամբողջ Հ. Մ. Ը. Մ.ին։

Գալով մեզ, մենք կ'ունենանք միշտ հայկական եռագոյնը, իբր հարազատ զաւակները մարտիրոս Հայաստանին։

Գուրգէն Մեծատուրեան
Խմբապետ փարիզի Հայ Արիներու

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՖՐԱՆՔԸ ԵՒ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

Շաբաթ օրուան նախարարական խորհուրդը որոշած է Հոկտեմբեր 18ին վերաբանալ խորհրդարանը։

Որչափ մօտենան վերաբացման թուականն ու ընդհանուր ընտրութիւնները, այնչափ աւելի կը մտատանջուին որոշ ելմտական շրջանակներն այն հարցով թէ ինչ պիտի ըլլայ Փուանքարէի դահլիճի բախտը եւ թէ ինչ ազդեցութիւն կրնայ ընել նախարարական տագնապ մը ելմտական կացութեան վրայ։

Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, նոյնպէս եւ արտասահմանի մէջ շատեր կը խորհին թէ ֆրանքին բախտը կապուած է Փուանքարէի անձին հետ եւ այն օրն որ Փուանքարէ իյնայ, ֆրանքն ալ անոր հետ թաւալոր պիտի կործանի։ Ճի՞շդ է այս ենթադրութիւնը։ Ցաւալի պիտի ըլլար եթէ իրօք ֆրանքի բարելաւումը միակ անձի մը հետ կապուած ըլլար. այս կը նշանակէ թէ այդ բարելաւումը հիմնական չէ, այլ խաբուսիկ եւ արուեստական։ Այդպէ՞ս է արդեօք։

Անտարակուսելի է թէ Փուանքարէի անձնական ազդեցութիւնը՝ իբր անկախ եւ անշահախնդիր դիւանագէտ ու հայրենասէր՝ շատ մեծ է ի նպաստ ֆրանքի եւ Ֆրանսայի ելմտական վիճակին, մանաւանդ այն օրէն որ անգլիականը 250 ֆրանքէն 125ի իջաւ ու կը յարատեւէ մնալ այդ մակարդակին վրայ, հակառակ շատ մը արտաքին ու ներքին խաղերու ու շահադիտութեանց։ Անուրանալի է թէ միջազգային քաղքենի դասակարգը մեծ վստահութիւն ունի ֆրանսական դահլիճի քաղքենի պետին վրայ, որուն ներկայութիւնը գրաւական մըն է թէ արմատական փոփոխութիւններ չպիտի ներմուծուին ելմտական մարզին մէջ եւ թէ դահլիճին ու Պանք տը Ֆրանսի մէջ չկայ որ եւէ տարակարծութիւն կամ անհամաձայնութիւն։ Բայց այս ամէնը չի նշանակեր թէ ֆրանքն այսօր այնչափ թոյլ եւ վիրաւորելի է իրպէս որչափ 1926ին։ Մէկ տարիէ ի վեր գործադրուած ելմտական քաղաքականութիւնն եւ ուրիշ շատ մը նպաստաւոր պարագաներ հիմնովին բարեփոխած են կացութիւնը եւ շփոթութեանց ու անվստահութեան այն պատճառներն որոնք 1926ի սկիզբէն կը կշռէին ֆրանքին վրայ, գրեթէ ամբողջովին անհետացած են։

Որո՞նք էին 1926ի տագնապին գլխաւոր գործօնները.—

1.— Նախ եւ առաջ ազգային պաշտպանութեան պարտատոմսերու ահռելի գումարը եւ կարճ պայմանաժամով կնքուած փոխառութեանց սպառնալից եւ մօտալուտ վճարօրերը.

2.— Կարճ պայմանաժամով արտաքին փոխառութիւնները և պետական գանձ մը՝ զուրկ ոեւէ տրամադրելի գումարէ եւ մանաւանդ օտար դրամներու պահեստէ.

3.— Միջդաշնակց. պարտքերու խնդրին տագնապալից անորոշութիւնը.

4.— Եւ վերջապէս ելմտական ընկերվարական ծրագիրներու քուէարկման սպառնալիքը, որ աւելի սուր հանգամանք մը ստացած էր Էրիօի նախարարապետութեան ժամանակ։

Ի՞նչ է այսօր կացութիւնը՝ վերոյիշեալ հայեցակէտներով.

Ազգային պաշտպանութեան պարտատոմսերը դադրած են ծփուն վիճակ ունենալէ եւ հաստատուն պարտամուրհակներու փոխուած են շնորհիւ անկախ վարչութեան մը, հաստատուած այդ նպատակով եւ որոշ եկամուտներով։ Այդ չի նշանակեր անշուշտ թէ այդ պարտքերը ջնջուած են, բայց գանձն այլեւս կախուած չէ պարտապահանջներու քմահաճոյքէն եւ գիտէ թէ որչափ պիտի վճարէ որոշ պայմանաժամներու, մանաւանդ այժմ պետական գանձն ունի բաւարար դրամադրելի գումար՝ իր յանձնառութեանց դիմագրաւելու համար։

Կարճ պայմանաժամով արտաքին պարտքերն ալ վերածուած են հաստատուն փոխառութեանց եւ մեծ մասով փոխարինուած են ներքին փոխառութիւններով։ Յամենայն դէպս բաւական ժամանակի համար դադրած են սպառնալից հանգամանք ունենալէ եւ մինչեւ անոնց պայմանաժամի օրը ապահովաբար կարելի պիտի ըլլայ կարգադրութիւններ ընել։ Միջդաշնակցային պարտքերու խնդիրը ճարպիկօրէն յետաձգուած է առժամեայ կարգադրութիւններով։ Օր մը չէ օր մը— եւ հեռու չէ այդ օրը— պէտք է անշուշտ վերջնական ձեւ տալ այդ առժամեայ կարգադրութեանց, բայց խնդիրն այլեւս կորսնցուցած է իր սուր հանգամանքը եւ մինչեւ 1929 ոեւէ սպառնալիք չներկայացներ, քանի այս առժամեայ կարգադրութեանց պարտադրութիւնները կէտ առ կէտ կը գործադրուին, այնպէս ինչպէս պիտի գործադրուէին եթէ վերջնական ըլլային։ Ամէն պարագայի մէջ նոր պայմանները առժամեաններէն աւելի գէշ չեն կրնար ըլլալ, ընդհակառակն աւելի նպաստաւոր դառնալու ամէն հաւանականութիւններ կան։

Եւ ինչ որ ամենակենսականն է, արմատական-ընկերվարական պետերու համագործակցութիւնը Ազգ. Միութեան դահլիճին՝ հաստատուն գրաւական մըն է ընկերվարական ծրագիրներուն— գէթ առայժմ— յետաձգման, քանի որ այդ պետերը բացորոշապէս հրաժարեցան անոնցմէ՝ դահլիճին մասնակցելու որոշումը տուած ատեն եւ անկէ ի վեր խորհրդարանի իրենց կուսակիցները միշտ վստահութեան քուէ տուին ամբողջ դալիճի ելմտական քաղաքականութեան։

Երեւոյթները փրկելու համար անշուշտ անպակաս եղան զանազան ճարտասանական «ելոյթ»ներ, բայց զուտ ընկերվարական երեսփոխաններն իսկ համոզուած են ներքնապէս թէ ելմտական բարգաւաճում եւ ընկերվարական գանձային օրէնքներ իրարու հետ խոտոր համեմատութեան մէջ են եւ մէկը կամ միւսը տեղի պիտի տայ, և եթէ կը փափաքին անպատճառ կիրարկել իրենց ծրագիրները, պէտք է վարուին խոհեմութեամբ, աստիճանաբար եւ մանաւանդ որոշ հանգրուաններով։ Լաւագոյն դեղերն իսկ եթէ հիւանդին վրայ կիրարկուին յանկարծօրէն եւ առանց չափի, ապահովաբար աղիտաբեր կ՚ըլլան ենթակային, փոխանակ զայն բուժելու. օրինակը մէջտեղն է. իսկ ելմտական ապաբէգը վերջինն է որուն կարելի է հպիլ անպատիժ և անխորհուրդ։

1926ի տագնապը մեծ պարտութիւն մըն էր ելմտական որոշ քաղաքականութեան մը եւ մեծ յաղթանակ մը հակառակ կողմին համար։ Պլում, վերջերս խօսած իր մէկ ճառին մէջ կ՚ըսէր թէ առժամապէս միայն հեռացած է եւ թէ մինչեւ որ իրենց ծրագիրները չգործադրուին ելմտական կացութիւնը չպիտի բարւոքի հիմնովին։ Ինչ կարծիք ալ որ ունենանք ընկերվարական այդ ծրագիրներուն մասին, սա որոշ է թէ անոնք պէտք է ընկերական զօրաւոր հոսանքներ ունենան իրենց ետին իբր կռուակից եւ պաշտպան։ 1926էն առաջ կարելի էր ենթադրել թէ կան այդ զօրաւոր հոսանքները. անկէ ի վեր դժուար է խորհիլ այդ մասին։ Յառաջիկայ տարուան ընտրութիւնները պիտի պարզեն Ֆրանսացիին իսկական գաղափարը այդ ուղղութեամբ, անշուշտ այն չափով, որչափով որ ներկայ պայմաններով ընտրեալները կը ներկայացնեն հանրային կարծիքը։

Վերջին հաշուով ուրեմն նախարարական կազմի ո եւ է փոփոխութիւն չպիտի կրնայ շատերու վախցած մեծ տագնապն յառաջ բերել ու եղած տնտեսական բարելաւումն առարկայական է եւ ոչ թէ ենթադրական եւ արդէն լուրջ պատճառներ չկան խորհելու թէ մինչեւ 1928ի ընտրութիւններն ո եւ է նախարարական տագնապ կրնայ ծագիլ։ Հորիզոնը խաղաղ է եւ խորհրդարանի չափաւոր տարրերը բաւականաչափ զօրաւոր են։ Ինչպէս Փուանքարէ յայտարարեց Ելմտական Յանձնաժողովի իր վերջին ունկնդրութեան, վստահութեան քուէ պիտի դնէ իր կազմած պիւտճէի յօդուածներու ո եւ է դրական փոփոխութեան ի նպաստ եղած առաջարկութեանց։ Կամ սնանկութիւն եւ կամ տուրք։ Ուրիշ փրկութիւն չկայ. տուրքերու զեղչը փափաքելի է անշուշտ ամէնուն համար եւ դիւանագէտի մը համար մանաւանդ դիւրին միջոց մը ժողովրդականութիւն շահելու։ Բայց Փուանքարէ, ինչպէս նաեւ իր այսօրուան գործակիցները կը խորշին այդպիսի ժողովրդականութենէ մը։ Անոր հետեւանքներն աղիտաբեր միայն կրնան ըլլալ երկրին տնտեսական վիճակին, որու ջիղն ու հոգին է կայուն եւ առողջ ֆրանքը։

Մ. Տ.

ԶԳՈ՛ՅՇ

Տարիներէ ի վեր Մարմնամարզական Միութիւններու թելադրած ենք հեռու մնալ քաղաքական մարզանքներէ եւ կուսակցականութենէ։ Ըսած ենք թէ անդամներու անհատական գործն է ունենալ քաղաքական զանազան դաւանանքներ, իբրեւ քաղաքացիներ, սակայն մարզական միութիւններէն ներս, իրենց հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ սատարել նոր սերունդի մարմնակրթութեան։

Այս խրատութիւնը յստակօրէն ճշդելէ յետոյ, յիշենք ուրիշ հանգամանք մը,— Մեր մարզական միութիւնները հայկական հաստատութիւններ են, եւ ոչ թէ օտար կամ միջազգային։ Անոնք միջազգային մարզական միութիւններու հետ պիտի կապուին միայն արհեստակցական կապերով։

Ինչպէս որ ամէն ազգի մէջ նման միութիւնները կը կազմակերպուին ու կը զարգանան իրենց ազգային դրօշակին տակ, այնպէս ալ հայկական միութիւնները պարտաւոր են կազմակերպուիլ հայկական եռագոյնին տակ, իբրեւ ազգային խորհրդանիշ։

Գրուեցաւ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերջին պատգ. ժողովը որոշած է չգործածել հայկական դրօշակը։ Կը հետեւի թէ այդ ժողովը կեղծ է եւ չի ներկայացներ Մարզական Միութիւններու կամքն ու ձայնը։ Ան կը դառնայ պարզապէս մեծ մասով ապազգայնացած կասկածելի մարդոց հաւաքոյթ մը։ Հետեւաբար, նաեւ այդտեղ տրուած որոշում մը. մեր միութիւններու կողմէ գլուանքով ու զայրոյթով ետ պիտի մղուի, իբրեւ ազգային դաւաճանութեան արարք մը։

Անտարակոյս, դրօշակ մը պիտի պարզեն մարզական խումբերը, մարզական դրօշակին հետ մէկտեղ, ցոյց տալու համար իրենց ազգային դիմագիծը։ Մերժելով հայկական եռագոյնը, ի՞նչ պիտի պարզուի անոր տեղ։ փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը կը գրէ առանց կարմրելու.

«Պէտք է ծալլել եռագոյնը եւ անոր ծալքերուն մէջ որպէս յիշատակ պահելով անոր մեր մէջ արթնցուցած զգացումները՝ զայն չգործածել, քանի որ Հայաստանի ներկայ կառավարութիւնը անոր գործածութիւնը ցոյց կը համարէր իր դէմ։»

Այս մտածողութեան տրամաբանական հետեւութիւնը պիտի ըլլայ, հաճելի դառնալու համար «Հայաստանի ներկայ կառավարութեան»ը, գործածել այն դրօշակը, որ սիրելի է իրեն, եւ որ ոչ հայրենիք ունի ոչ ալ ազգ. կարմիր դրօշակը։ Արդ, հայ մարզական միութիւնները չեն կրնար եւ չպիտի ուզեն պարզել այդ դրօշակը, քանի որ ան ինքն իր մէջ կը պարունակէ հատուածականութիւնը։ Կարմիրը հայ ժողովուրդի դրօշակը չէ եւ չի կրնար ըլլալ։ «Հայկական կառավարութեան» բարկութիւնը չհրաւիրելու մտահոգութեամբ տարուած զառամեալներն ու բրածոներն անգամ չեն կրնար ընդունիլ թէ ան կրնայ ազգային դրօշակ համարուիլ։

Ուրեմն եղածը պարզապէս դաւ մընէ, կազմակերպուած քանի մը վարձկաններու կողմէ, որոնք իրենց կեանքի ամբողջ ընթացքին մարզական գործերու հետ կապ չունենալով հանդերձ, իրենց քիթը խոթած են պատգ. ժողովի սեմէն ներս։ Ու եղած են նաեւ այնքան անխելք որ յաջորդ օրն իսկ հրապարակած են իրենց տմարդի դաւադրութիւնը։

Եթէ այդ ժողովին մէջ գտնուած են մէկ երկու իրական ներկայացուցիչներ, որոնք բարեմտօրէն, համերաշխութիւնը ապահովելու համար, հաւաներ են զանազան անմիտ բանաձեւերու, այդ չի նշանակեր թէ միութիւններու շարքերը պիտի հանդուրժեն դաւադիրներու ապուշ յաւակնութիւններուն։ Մանաւանդ որ, դաւը բացուած է հրապարակաւ։

Շատ ցաւալի է որ յիշեալ մէկ երկու ներկայացուցիչները չեն կրցած ըմբռնել թէ՝ պարզ խաբեբայութեան մը զոհ եղած են իրենք, թէ՝ դաւադիրները երբեք նպատակ չունէին նոր սերունդի մարմնակրթութիւնը, այլ կը ձգտէին մարզական միութիւնները պառակտելով, խորհրդային կառավարութեան համակիրներ ճարել անոնց մէջ, որպէսզի իրենց «վերաշինական» օժանդակութիւնները կատարեն խորհրդային կառավարութեան համակիր հաստատութիւններու միջոցով…

Աւելին. վերոյիշեալ մէկ երկու ներկայացուցիչներու համար պարզ պիտի ըլլայ թէ՝ խորհրդային Հայաստանի վարձկաններն ու մունետիկները կը հետապնդեն ամէն տեսակի ազգային միութիւններու քայքայումը եւ ոչ թէ համերաշխութիւն կամ միութիւն։ Հետեւաբար ոեւէ հիմնական զիջում պիտի նշանակէր անուղղակի օժանդակել քայքայումի գործին։

Ազգային հաստատութիւններու, միութիւններու եւ ապազգայնականութեան վարձկաններու միջեւ կամուրջ գոյութիւն չունի։ Կամ անոնց հետ պիտի ըլլաս եւ քու բոլոր սրբութիւններուդ դէմ, եւ կամ պիտի արհամարհես զանոնք եւ պիտի շարունակես քու ճամբադ։

Մենք բացարձակ ապահով ենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր ճիւղերը յստակօրէն կ՚ըմբռնեն այս ճշմարտութիւնները եւ թքնելով վարձկաններու երեսը, կը շարունակեն իրենց մարզական ազգային մեծ շարժումը։

Մէկ խօսքով. Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի շարունակէ իր աշխատանքը, հայկական եռագոյն դրօշին տակ, իբրեւ ազգային կազմակերպութիւն, առանց ազդուելու վարձկաններու դաւերէն։

Թ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

“ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԲՈՂՈՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎ ՋԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի օր «Փըթի Ժուռնալ»ի մեծ սրահին մէջ ստուար բազմութեան մը առջեւ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը։

Բեմին ճակատը զետեղուած էին Դաշնակցութեան երեք տիտաններու՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի մեծադիր նկարները շրջապատուած պսակով մը եւ հայկական եռագոյնով։ Արտաքին ճակատը դրուած էր Դաշնակցութեան մեծադիր եւ գեղարուեստական զինանշանը, պատրաստուած Պ. Հր. Ալեքսանաքի կողմէ։ Բեմին երկու կողմերը կարմիր լոյսեր ցոյց կու տային Դաշնակցութեան ծնունդն ու տարիքը,— 1890—1927։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ Marseillaiseով, որ հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Ու ծափերու մէջ բեմ եկաւ օրուան նախագահը ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը որ հանդէսին բացումը կատարելով, հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն պահել, յարգելու համար յիշատակը բոլոր անոնց որ ինկան յեղափոխութեան եւ ազատագրութեան ճամբուն վրայ։

Իր բացման ճառին մէջ, ընկերը բացատրեց թէ ինչպէս, Դաշնակցութենէն քառասուն տարի առաջ, մարդիկ անհանդուրժելի գտնելով հայկական տառապանքը, պահանջ կը զգային ինքնապաշտպանութեան եւ կռիւի։ Յիշեց զանազան փաստեր 1860—1870 թուականներէն, Ալիշանի, Խրիմեանի, Պէշիկթաշլեանի հառաչանքներէն եւ մարտաշունչ երգերէն մինչեւ զանազան գաղտնի կազմակերպութիւններ Էրզրումի (1870) և Վանի (1872) մէջ։ Ու կարդաց հատուած մը ազգ. երեսփոխան Ստ. Փափազեանի մէկ ճառէն, Կ. Պոլսոյ Ազգ. Ժողովին մէջ.— «Հայն ալ ոգի պիտի առնու եւ ինքզինքն պաշտպանելու փորձ ընել պիտի ճգնէ կատաղի մոլեգնութեամբ, սրտապինդ, քան զՔիւրտն պիտի կռուի անոր հետ եւ քաջութեամբ իր պատիւն ու կինը կամ զաւակը պիտի ազատէ անօրէնին ձեռքէն եւ զանի վանէ... Դաւառացիք փոխանակ կեանքն ամբողջ հողագործութեամբ անցնելու, եթէ անոր մէկ մասը վառօդ գործածելու, սուր շողշողացնելու նուիրէին . . . »

Տառապանքի աղաղակը եւ ինքնապաշտպանութեան յարաճուն պէտքը մէջտեղ բերին սերունդ մը, որ պատրաստ էր համախումբ խորհելու, գործելու եւ կռուելու։ Դաշնակցութիւնը հրապարակ եկաւ, իբրեւ հզօրագոյն համախմբումը այդ սերունդին եւ արտայայտիչը ժողովուրդի կամքին։ Ան տքնեցաւ, կռուեցաւ անհաշիւ նուիրումով եւ վճռականութեամբ, եւ պիտի շարունակէ գործել, մինչեւ որ իրականանան հայ ժողովուրդի արդար պահանջները։

Նուագախումբը նուագեց Զէյթունի քայլերգը։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսներէն ընկ. Յ. Ամատունի։

«Դաշնակցութեան առաջին և հիմնական գործը —որուն վրայ մարդիկ շատ քիչ կ՚անդրադառնան— եղաւ այն որ ան միացուց եւ շաղկապեց տեղ-տեղ վանքերու անկիւնը, լեռներու վրայ, հիւղակներու մէջ, լուսաւոր քաղաքներու պողոտաներուն վրայ աղին եւ անդին ցրուած իրարու անհաղորդ ու իրարմէ անջատ յեղափոխութեան կայծերը։

«Հայ ժողովուրդը աւելի ամօթալի ձեւով պիտի բնաջնջուէր, եթէ հայ յեղափոխութիւնը չըլլար եւ պատմութեան տապանագիրը պիտի գրէր. «Ահա ժողովուրդ մը որ տոկաց, համբերեց ամէն ստրկութեան, թալանի, բռնագրաւումի եւ հաստահարութեանց ու մեռաւ անձայն։» Փա՛ռք տուէք որ այս ժողովուրդը ստեղծեց այդ շարժումը եւ այսօր ոչ ոք կրնայ այդ խօսքը արտասանել։ Դաշնակցութեան երկրորդ գործը եղաւ միաձոյլ մտածողութիւն ստեղծել հայ անջատ ու ցրուած ժողովուրդին մէջ։ Եւ այսօր մենք կը տեսնենք որ ճակ մինչեւ հեռաւոր Խաղաղակ եզերքը, մինչեւ Սան Ֆր չիսկօ հայ ժողովուրդը կապ կը մնայ ազատագրութեան անջնջելի գաղափարին։ Այս նուի տակի ճամբուն վրայ, մենք ունեցեր ենք մեծ յաջողութիւ ներու շարքին եւ պարտութիւ ներ, բայց եւ այնպէս հ ենք հանգրուանին»։

Ընկերը շեշտեց թէ քննա եւ ուրիշին դուռը ափ առն չէ որ պիտի շահինք ազատ թիւնը։ Այս առթիւ խորին դովումով բողոքեց անոնց որ կ՚առաջարկեն ծալլել դրօշակը։

Երկրորդ ատենախօսն էր ընկ. Կարօ Սասունին։

«Իմ ընկերները պերճախօ սութեամբ պարզեցին յեղափո խութեան այն ազդակները գոյութիւն ունէին Հ. Յ. Դաշ նակցութենէն առաջ, ինչպէս Րաֆֆի, Նալբանդեան, Ալիշան Արփիարեան եւլն. բայց զարգացած մարդու աղաղակներ էին որոնք կը գրէին իրենց ցաւն ու բաղձանքը։ Ես պիտի ծանրանամ այն խոշոր զանգուածի մասին որ,ոչ գրել գիտէ կարդալ։ Հայ գիւղացին է որուն սրտին մէջ միշտ վառ մնացեր անկախ ըլլալու գաղափարը։ Ան տարիներով լռած մունջ ակռաները կը կրճտեր

«Մենք մեր երկրին մէջ նինք լուցկի, չունինք ելեկտ կանութիւն, չունինք կառ մամիկները երեկոյեան կրակ լաւ մը կը թաղեն մոխիրի միւս առաւօտ կրակը նորոգ համար։ Այդպէս եղած էր ազա տագրութեան կրակը որ միշտ երէկ թաղուած էր թուրք թարական թանձր մոխիրի Յ. Դաշնակցութիւնը մէկ շեց այդ մոխիրը ու փայլա կեց հայ ազատագրութեան կրակը։»

Իբրեւ կենդանի օրինակ հայ տզէտ գիւղացիին ազատագր թեան, յիշեց Մուկացի Գրիգորի պարագան։ Խորհրդային կառա վարութիւնը երկար ժամանակ այս ծերունին բանտարկելէ տոյ, կ՚առաջարկէ Դաշնակցու թենէն հրաժարելու մէկ թուղթ ստորագրել, բայց Գրիգորը կը մերժէ ու կը փորձէ անձնասպան ըլլալ։

«... Դուք կը տեսնէք պողոտաներու մէջ արձաններ րոնք մէկ ոտքը ամուր կոխած գետնի վրայ, միւսը օդին մէջ նետած արձանացած է եւ պատ րաստ նետելու։ Այդպէս է հայ ժողովուրդը. ան իր առաջին հանգրուանը արդէն առեր է, քը ամուր կոխած է իր սեփա կան հողին վրայ ու միւս քայլը պիտի յառաջ նետէ անպատճառ

Ատենախօսը յիշելով Հայաս տանի անընդհատ ձերբակալու թիւնները,ըսաւ.

« Հայրենակիցներ, ամբողջ վեց տարի համբերեցինք, ւատացէք որ վեց տարի եւս կը համբերենք, բայց ըսէք, պատ ցէք որ հանգիստ թողուն մեր ժողովուրդը իր սեփական երկ րին մէջ, թող խաղաղ ձգեն, ցնեն բանտերը անմեղ տաւորներով, եթէ չեն ուզեր նոր «Փետրուար 18եր պատրաս տեն»։

Վերջին խօսողն էր ընկ. շակ Ջամալեան, որ մանրամաս բաբար ծանրացաւ Հայաստանի եւ Կովկասի իրադարձութիւն ներու մասին։ Պարզեց մեր երկ րին վիճակը ռուս-թուրք լիական մութ քաղաքական թիւններու երեսէն։ Այս պարա գան մեզ առիթ կու տայ ծելու որ եթէ անգլեւթուրք մաձայնութիւն մը գոյանայ, երկիրը նորէն պէտք է նայ պատերազմներու եւ տակութեան թատերաբեմ

«Հակառակ այս պայծառ հաւանականութեանց, հոն մեր երկրին մէջ նստող եւ հայ կոչ-ուած իշխանութիւնը ամէն օր կը մտածէ զինաթափ ընել հայ ժողովուրդը որուն զէնքը ի հարկին պիտի կարենար իր ինքնապաշտպանութեան ծառայել»:

«... Այս բոլոր մտահոգու-թիւններու առթիւ, երկրէն ստացուած նոր նամակները աղեկտուր հառաչանքներով կ'եզրակացնեն՝ «Իսէր Աստուծոյ, ազատեցէք մեզ, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը»:

Ընկ. Ջամալեան հրաւիրեց հասարակութիւնը պահանջել Հայաստանի կառավարութենէն որ ազատ թողու անհաշիւ բանտարկեալները, եւ քիչ մը թօթափելով կուսակցական մոլեռանդութիւնները, իրատես ըլլայ վերահաս վտանգներու առաջքն առնելու համար եւ զինաթափ չընէ հայ ժողովուրդը:

Բոլոր ճառերը կ'ընդմիջուէին բուռն ծափերով. փակումէն առաջ, նախագահը կարդաց հետեւեալ բանաձեւը, որ ընդունուեցաւ ծափերով եւ «համաձայն ենք» աղաղակներով.

ԲԱՆԱՁԵՒ

Հ.Յ.Դ. փարիզի կոմիտէի կողմէ հրաւիրուած հրապարակային ժողովը՝ գումարուած Petit-Journalի սրահին մէջ Հոկտ. 2ին՝ լսելով զեկուցումներ այն վտանգներու մասին, որոնք կախուած են մեր երկրի եւ ժողովրդի գլխուն, միջազգային քաղաքական բարդութիւններու եւ խ. Հ. Միութեան ներքին ցնցումներու հետեւանքով,

Բուռն կերպով կը բողոքէ այն քաղաքականութեան դէմ, զոր կը վարէ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը կազմալուծելու համար:

Ժողովը մասնաւորապէս կը պահանջէ՝

1. Հայաստանին վերադարձնել անոր ինքնապաշտպանութեան ողնայարը կազմող Շարուր-Նախիջեւանը, Գանձակ - Ղարաբաղը, Ախալքալաքը եւ հայկական Բորչալուն.

2. Արգելք չհանդիսանալ որ հայ ժողովուրդը զինուի իր ազատութեան համար.

3. Ազատ արձակել բոլոր քաղաքական բանտարկեալներն ու աքսորականները:

4. Դուռները բանալ Հայաստանի երթալ ուզող հայրենակիցներու եւ մասնաւորապէս երկրին զօրացման եւ ընդունակ անձերու առջեւ:

Ժողովը իր հիացումը կը յայտնէ հանդէպ այն մարտիկներուն որոնք խորհրդային դժնդակ ռէժիմի տակ չեն դքեր հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան գործը:

Երեկոյթի գեղարուեստական բաժնին մէջ փոխն ի փոխ փայլեցան Օր. Ն. Գալփաքեան, Օր. Ա. Տէր Կարապետեան, Պ Տ. Նշանեան, ընկ. Ս. Նաւասարդեան եւ Թաթիստ Աբգար, որոնք իրենց արուեստով ներդաշնակ ամբողջութիւն մը ստեղծեցին, լիովին գոհացնելով հանդիսականները:

Հանդէսին առաջին մասը վերջացաւ ժամը 7ին, ժողովուրդը թողլով լաւ տրամադրութեան մէջ:

Ժամը 7էն յետոյ տեղի ունեցան կովկասեան, հայկական եւ եւրոպական պարերը, մինչեւ կէս գիշեր:

Յ. Պ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէին կողմէ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին Երիտասարդաց ակումբին մէջ կազմակերպուած էր թէյասեղան մը, ջերմ մթնոլորտի մէջ տօնելու համար թէ Ենթակոմիտէի կազմութեան տարեդարձը եւ թէ «Դաշնակցութեան Օր»ը:

Հանդէսը բացաւ ընկեր Լ. Զորմիսեան եւ ապա հանդիսականները յոտնկայս երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը: Փարիզի Շրջանային Կոմիտէի ներկայացուցիչը շնորհաւորեց թափուած աշխատանքը եւ խրախուսեց աւելի եռանդով աշխատելու: Եղան արտասանութիւններ, լուեցան նուագ ու երգ եւ ապա ծափերու տարափի տակ խօսք առաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Կարօ Սասունի, որ պերճախօս կերպով բացատրեց «Դաշնակցութեան Օր»ուան նշանակութիւնը եւ դաստիարակիչ դերը հայ քաղաքական կեանքի մէջ:

Ներկաները պատուասիրուեցան թէյով եւ կարկանդակներով:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Պոլսոյ կրօն. ժողովի ատենապետ Գարեգին եպս. Խաչատուրեան առաջնորդ ընտրուած է Քալիֆորնիոյ Թեմին: Ընտրութիւնը տեղեկագրուած է Էջմիածնի Կաթողիկոսին: Գարեգին եպս. դեռ վերջնական որոշում տուած չէ, սպասելով մանրամասնութիւններու, որոնք թղթատարին յանձնուած են Ամերիկայէն: Բայց եւ այնպէս, կը կարծուի թէ պիտի ընդունի:

Մարսիլիոյ գաւառ. ժողովն ալ որոշած էր առաջնորդ ընտրել Տրապիզոնի եպս.ը եւ նոյնիսկ քանի մը անգամ այս մասին գրուած էր Պոլիս: Աւելի առաջ, Պալաքեան եպս.ն ալ խնդրած էր իր կարգակցէն ընդունիլ Մարսիլիոյ առաջնորդութիւնը:

ՇԱՀՎԷՐԴԵԱՆԻ ՓՈԽԱՆՈՐԴԸ

Գրած էինք թէ Անդրկովկասի Պոլսոյ առեւտրական ներկայացուցիչ Պ. Դ. Շահվէրդեան Փարիզ պիտի փոխադրուի պաշտօնով, եւ թէ հայ մը պիտի յաջորդէ անոր: Ազդարար կը տեղեկանայ թէ Շահվէրդեանին պիտի յաջորդէ բժիշկ Մելքոնեան, որ շուտով Պոլիս պիտի հասնի:

ԾԻԾԱՂ

ՏԱՌԱԽԱՂ

(ԱՆԱԿՐԱՄ)

Երկու օր է, աղուոր արեւ մը կայ: Եւ այս՝ հրաւէր մըն է, որ քիչ մը ձգենք մեր աշխատանքը եւ հրճուինք: Չէ՞ որ, աշխարհի վրայ, ամէն արարած, երբ արեւ տեսնէ, կըսկսի ոչ թէ աշխատիլ, այլ խաղալ: Կատուն մուկ չի բռներ այլեւս, արեւին տակ ճանճ կը փախցնէ, աւանակը կը պառկի եւ կը թաւալի տաք փոշիներուն մէջ, գորտը ջուրին եզերքը կ'ելլէ, «պրոլետարական» բանաստեղծութիւն մը կը կարդայ... առ Աստուած: Է՛հ, մենք ալ նըստինք արեւին տակ եւ զուարճանանք... տառ խաղալով:

Սակայն նախ ընդունեցէք որ տառախաղութիւնը մասնաւոր գիտութիւն մըն է: Կը շարէք անունի մը տառերը քով քովի, յետոյ նոյն այդ տառերը կը խաղցնէք ետեւ առաջ, օ՛ն, անդր յառաջ, մի ձախ՝ մի աջ, հապօ՛ն յառաջ: Կը կազմուի նոր անուն մը նոր իմաստով: Այդ իմաստը ճակատագրական նշանակութիւնն է անունին, որուն տառերը խաղցին: Այսպէս, ամէն լեզու կրնայ փորձել եւ տառախաղով մը լուծել անունի մը նշանակութիւնը, եւ այդ անունը կրողին ճակատագիրը:

Օրինակ, աղջիկ մը որ կը կոչուի Marie, տառախաղով կը դառնայ Aimer (սիրել): Ուրեմն, Մառի անունով աղջիկները լաւ սիրել գիտեն, պիտի սիրեն ու պիտի սիրուին իրենց կեանքին ամբողջ ընթացքին:

Հայոց պատմութեան մէջ անգամ փորձուած է այս տառախաղը: Օրինակ, մեր ազգային դէմքերէն Իսրայէլ Օրին կ'ըսեն թէ ընտրեալն էր Հայոց թագաւորութեան, որովհետեւ իր անունը տառախաղով մը, il sera roi (թագաւոր պիտի ըլլայ) կը նշանակէր:

Հապօ՛ն, տառախաղին օրէնքները սորվեցուցի. քանի արեւ է, հրճուեցէք ու զուարճացէք... տառախաղով:

Փորձեցէ՛ք, փորձեցէք բոլորդ ալ: Բայց, որպէսզի չփորձէք իմանալ իմ բախտս ալ, ես չպիտի ստորագրեմ, այլ պիտի գրեմ անունիս սկզբնատառերը միայն:

Լ. Ֆ.

3000 ՏՈԼԱՐ ՖԷՆԷՍԷԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Տիթրոյթաբնակ Պ. Կարապետ Մելքոնեան իր կեանքի ապահովագրութեան գումարը, 3000 տոլար, կտակած է Բարեգործականին:

Պայմանաժամը լրանալուն եթէ ողջ է նուիրատուն, ապահովագրեալ գումարը պիտի յատկացուի Ֆէնէսէի դպրոցին:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յառաջի հաւաքածոյ չպահող մեր բաժանորդներէն եւ ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ուղարկել 431 եւ 444 թիւերը, նորերու հետ փոխանակելու պայմանով:

«ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ»

«Իզվեստիա» պոլշեւիկ պաշտօնաթերթը կը գրէ (21 Սեպտ.)

Վերջին տարիներս, Խարքովի մէջ բազմաթիւ թաղեր շինուեցան նորակառոյց տուներով: Եւ այս՝ դարման մը տանելու համար բնակարանի տագնապին: Աշխատանքները այս տարի աւելի մեծ թափով կատարուեցան:

Արդ, այս ամառ, Խարքովի բանւորական երկրորդ թաղին մէջ, տեսնուեցաւ թէ ի՛նչ նիւթերով շինուած էին տուները:

Այդ թաղը, որ երկու տարիէ ի վեր շինուած է, արդէն սկսած է փլիլ: Պատերը ճեղքրտած են, դուռներն ու պատուհաններուն շրջանակները կուզ տուած են, տախտակամածը՝ խարխլած:

Տեղական բանւորական բնակչութիւնը կատաղութեամբ լեցուած է այս անհոգութեան պատճառով: Հարցը տարին բանւորական ժողովներուն եւ մամուլին, ամբաստանելով շինողներն ու ատաղձի մատակարարները: Քննութիւնը ցոյց տուաւ որ շէնքերը հիմնուած են խաղացող, կակուղ հողերու վրայ, ատաղձները փտած են: Դեռ աւելին: Շէնքերը խոնաւ ու պաղ են: Տանիքները կ'աւերուին եւ անձրեւը կը հոսի սենեակներուն մէջ:

Խարքովի կառավարութիւնը հրամայեց հետապնդումներ կատարել:

Ո՞Վ ԿԵՐԱՒ...

Նիւ Եորքի մեծ օրաթերթերէն մէկը, «Տհը Ուօրլտ», որ մինչեւ վերջ պաշտպանեց Սաքքօ-Վանցէթթիի դատը, կը հրատարակէ ամբաստանագիր մը ամերիկացի կոմունիստներուն դէմ, որոնք «Պաշտպանութեան կոմիտէ» մը կազմած էին մահապարտներուն համար: Այս ամբաստանագիրը կը հաստատէ թէ Սաքքօի եւ Վանցէթթիի համար հանգանակուած գումարներուն մեծ մասը... կլլած են կոմունիստները: Ամբաստանագիրին հեղինակն է Ալտինօ Ֆէլիքանի, որ գանձապահն էր «Սաքքօ-Վանցէթթի կոմիտէին»:

— *Մենք հանգանակեցինք 360,000 տոլար: Դատական ծախքերը, փաստաբաններու վարձատրութիւնները մեծ մասով սպառեցին այդ գումարը: Փաստաբան Մուր, միայն ինք իրեն համար, անդամ բանւորական կուսակցութեան, առաւ 147,000 տոլար, իբրեւ վարձատրութիւն իր կատարած պաշտպանութեան երեք տարուան միջոցին:*

Մեր հանգանակած այս 360 հազար տոլար գումարին մասնակցած են կոմունիստները միայն 4300 տոլարով: «Բանւորական Միջազգային Օգնութեան Ընկերութիւն»ը, կոմունիստ կազմակերպութիւն, մեզի յանձնեց միայն 4,000 տոլար, թէեւ հանգանակած էր Սաքքօի եւ Վանցէթթիի համար խոշոր գումար մը: Նիւ Եորքի «Սաքքօ-Վանցէթթի կոմունիստ կոմիտէն» մեզի յանձնեց միայն 300 տոլար, մինչդեռ միեւնոյն նպատակով հաւաքած էին 7,000 տոլար եւ կ'առարկեն թէ շատ ծախքեր ըրած են:

Դարձեալ մեր կոմիտէին հաղորդուեցաւ որ Գ. Միջազգայինը 1000 տոլար յատկացուցած է միեւնոյն դատին: Եւ սակայն ոչ մէկ սէնթ հասաւ մեզի եւ չենք գիտեր թէ ո՞վ կերաւ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԵՐԵՍՈՒՆ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ՃԱՄԲՈՒԱԾ

ՎԱԼՏՕՆ, 2 Հոկտ. (Մարսէյլի մօտ).— *Անցեալ տարի Վալտօնի կրօնիւթի գործարանատէրը շարունակ հայ գործաւորներու կը դիմէր եւ պայմանագրելով հայ գործաւորներ կը բերէր, իր հսկայ գործարանին համար:*

Նորակառոյց գործարանէն զատ հին մըն ալ կայ, սակայն վերջինը փակուեցաւ, Մարսէյլէն եկած հեռագրի մը վրայ: Այն բոլոր այլազգի գործաւորները որ հին գործարանին մէջ կ'աշխատէին, փոխադրուեցան նորին մէջ: Ճամբուեցան երեսունի մօտ հայ բանւորներ:

Տնօրէնը բացէ ի բաց ըսաւ.

— «Նախ գործ տանք անոնց որոնք տարիներով իրենց կեանքը հօս մաշեցուցած են»:

Մեզմէ մնացին 4 կառք քըղաներ, երեք ուրիշներ՝ աղեթափութեան պատճառով, եւ ես իբրեւ թարգման: Ընդամէնը ութը հոգի քառասուն հոգիէն:

Աղեթափութեան զոհերն են — Յովհաննէս Մուշեղեան, Նշան Մատաթեան եւ Արշակ Համբարձումեան: Երեքն ալ գործողութեան ենթարկուած եւ փրկուած են:

Ճամբուած բանւորները այժմ տեղաւորուած են Մարսիլիոյ շըրջանին մէջ, զանազան գործերով:

Ա. Յովսէփեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃԵՐՄԱԿ ՆԵՐԿԻՆ ՕԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ.— *Ռուս մը, Հօք, Լիլի վաճառականներէն մէկուն կը ներկայանայ, լեզու թափելէ յետոյ զայն կը համոզէ թէ գտած է ճերմակ ներկ մը կօշիկի համար: Վաճառականը 350,000 ֆր. կը յանձնէ մարդուն, որ Փարիզի մէջ կը բանայ գրասենեակ մը: Ինքնաշարժ, մասնաւոր բնակարան, ամէն. ճոխութիւն յարմարցնելէ յետոյ, Հօք վաճառականին կը տեղեկացնէ թէ Անգլիական պատերազմական նախարարութիւնը 7 միլիոնի ապսպրանք ըրած է, միայն թէ 2,250,000 ֆր. երաշխաւորագին կը պահանջէ: Վաճառականը այդ գումարն ալ կը պառկեցնէ դրամատան մը մէջ Հօքի անունին:*

Առտու մը, երբ կը հետաքըրքըրուի թէ միլիոնները ի՛նչ կ'ընեն կ'ըլլան դրամատան մէջ, կ'իմանայ որ դրամները օգափոխութեան գացեր են: Կը վազէ Հօքի գրասենեակը: Հօք կը պատմէ թէ գործը կ'առաջդիմէ, թէ դրամը յանձնած է, թէ... ստացագիր չունի: Լուր կը տրուի ոստիկանութեան, որ կը ձերբակալէ ճերմակ ...առաւ փախչը:

ՌՈՒՄԲԸ.— *Զօրավար Պուաշուի տան մէջ, Վիշի, յանկարծ ռումբ մը պայթեցաւ: Ամբողջ փողոցը թնդաց: Տունը ծուխին մէջ ծածկուած էր, երբ հրդեհը լուսաւորեց: Կարելի եղաւ մարել կրակը, սակայն տունը կիսովին քանդուած էր, ձեղուններ ու պատեր ծակուած ու ճեղքուած էին: Փլատակներու տակէն հանուեցաւ զօրավարին մեքենավարին դիակը, որուն գլուխը չկար:*

ԿԱՐՈՒՉԻՆ. — *Ֆրանսացի օրիորդ մը, Օփիթալ, որ գաւառէն եկած էր, ամիսներ աշխատեցաւ իր գործին: Սակայն Փարիզը գլխու պտոյտ տուաւ: Եւ օրիորդը յանկարծ ուշքի գալով, իմացաւ որ յղի է: Հոգը չըրաւ: Սպասեց: Զաւակը ծնաւ իր սենեակին մէջ: Լուացուց, պտոյտն ալ կապեց, յետոյ լուացարանին մէջ դրաւ, մինչեւ որ խեղդուեցաւ նորածինը: Յաջորդ առտու պահեց փոքրիկ դիակը կօշիկի խաւաքարտէ տուփի մը մէջ եւ գործին գնաց:*

Երկու օր վերջ, գաւառէն հեռագիր մը իր մահամերձ մօրկանը մօտ կը կանչէր զինք:

Գնաց, առանց խաւաքարտէ դագաղն ալ տանելու:

Դիակը երեւան ելաւ եւ աղջիկը գնաց դատարան:

ԲՌՈՒՆՑՔԻ ՄԷԿ ՀԱՐՈՒԱԾՈՎ.— *Պոնսիէօ, ճերմակեղէնի վաճառատան մը տէրը, ներսը նստած կ'աշխատէր: Մարդ մը տնկուեցաւ ցուցափեղկերուն առջեւ: Ուշի ուշով քննեց, յանկարծ շապիկ մը վերցուց եւ կծիկը դրաւ:*

Պոնսիէօ, որ կը լրտեսէր «յաճախորդ»ը, բացաւ կարկինները եւ սկսաւ հալածել շապիկ չունեցողը: Փողոցը ամայի էր: Վաճառատան տէրը լաւ կը շարժէր սրունքները եւ հասաւ ետեւէն: Շապիկ չունեցողը, տեսնելով որ պիտի բռնուի, ետ դարձաւ եւ զօրաւոր բռունցքով մը թնդացուց հալածողին կուրծքը: Պոնսիէօ գետին փռուեցաւ ումեռաւ: Անծանօթը փախաւ:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՃԱՐՊԻԿ ՄԷԿ ԽԱՂԸ

Երիտասարդ մը խմբակէն բաժնուեցաւ եւ եկաւ կանգ առաւ իշխանին քով:

— Ի՞նչ աղուոր բան պիտի ըլլար, ըսաւ ան ժպտելով, եթէ հոս չըլլայի: Կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով, փոխզուած պիտի ըլլայի առիթը հարուածներ տալու կամ ստանալու: Ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ:

Քարասօֆ, զուարճացած՝ անոր նայեցաւ, յետոյ պատասխանեց.

— Ահա՛, Քիրլօֆի քովը պիտի նստիս եւ գայն Սթէնիա-կոռքացյի մեր ապաստանը պիտի առաջնորդես: Անմիջապէս մեկնեցէք եւ հոն մեզի սպասեցէք: Պայքարի երկրորդ խմբակն ալ արդէն հոն հասած ըլլալու է:

Չենք ուշանար. բայց յիշէ որ, ինչ որ ալ պատահի, պէտք է անցնիլ եւ ապահովութեան մէջ դնել կառքը եւ անոր մէջինները:

— Լա՛ւ, պիտի անցնինք:

— Ինչ որ ալ պատահի, կ'իմանա՞ս:

Քարասօֆ հագիւ թէ խօսքը աւարտեր էր, երբ կառքը ճամբայ ելաւ...

Երազկոտ՝ իշխանը անոր անհետանալը դիտեց, յետոյ ինծի դառնալով.

— Լաւ ուրեմն, սիրելի ձէյմս, ի՞նչ կը մտածէք իմ մարդերուս մասին:

— Ի՞նչ կ'ուզէք որ մտածեմ. Հիանալի քաջութիւն եւ յանդգնութիւն ունին. թէեւ շիտակ է որ ձեզի պէս պետ մը հետ...

Քարասօֆ ժպտեցաւ եւ յետոյ ըսաւ.

— Բայց տակաւին, անոնց գործելը չէք տեսած. քանի մը վայրկեան ալ սպասեցէք, եւ այն ատեն պիտի խօսիք անոնց մասին: Պիտի տեսնէք թէ՝ ի՞նչ ընելու կարող են անոնք, երբ չեկիստներու վրայ արձակեմ:

Այդ վայրկեանին մէկը մօտեցաւ Քարասօֆի եւ իր կեցուածքը ուղղելէ յետոյ, ըսաւ.

— Պե՛տ, թշնամին նշմարուած է:

— Ամէն ինչ պատրա՞ստ է:

— Այո՛, պե՛տ:

— Լա՛ւ, ուրեմն երթանք:

Քանի մը ոստումներով, ճամբուն եզրը հասանք. գետնին վրայ, ստուերներ կը շարժէին եւ խորհրդաւոր աշխատանք մը կը կատարէին:

Ուրիշներ, ծառերուն կպած, ձեռքերնին մէկ մէկ հրացէն, կը պատրաստուէին միջամտելու...

— Ասնուազն երկու կառք կայ, փսփսաց Քարասօֆ. միայն թէ ծուղակը լաւ լարուած ըլլայ:

Մեր գլուխներուն վրայ, իրարանցում մը ծայր տուաւ, եւ մէկը՝ ծառէն վար նետուելով, եկաւ մեր առջեւ կանգնեցաւ.

— Ուշադրութի՛ւն, պե՛տ, ըսաւ, կը հասնին: Ամէն մէկ գրահաւոր կառքի մէջ, ամէնէն քիչը տասը հոգի կայ:

— Մեզք որ աւելի բազմաթիւ չեն, պատասխանեց Քարասօֆ պաղօրէն. կռիւը աւելի շահեկան պիտի ըլլար:

Կառքերու աղմուկը աւելի յստակօրէն կը հասնէր այլեւս: Յետոյ, ճամբուն անկիւնը, կառքերը երեւցան իրարմէ քիչ մեզր հեռաւորութեամբ...

— Պատրա՞ստ էք Տուպրովսքի, հարցուց Քարասօֆ:

— Ամէն ինչ պատրաստ է, պե՛տ:

— Լա՛ւ...

Դառնալով իր մարդերուն, որոնց աչքերը իրեն ուղղուած էին.

— Իմ հրամանիս, հրամայեց. առանց իմ հրամանիս մարդ չկրակէ: Յիշեցէք բոլոր անոնք որ ինկան մեր դատին համար եւ կարելին ըրէք անոնց վրէժը առնելու համար: Կեցցէ՛ Ռուսիա:

— Կեցցէ՛ Ռուսիա, պատասխանեցին տասներկու խանդավառ ձայներ:

— Հիմա, գետին պառկեցէք եւ կրցածնուդ չափ ինքզինքնիդ լաւ ծածկեցէք: Անօգուտ է այդ մարդոց աչքը բանալու: Լուսարձակները վառած զրահապատ ինքնաշարժները արագօրէն մեր վրայ կը քալէին: Անոնց առաջինը կը խուզարկէր ճամբան եւ շրջակայքը:

Յանկարծ, կարծես թէ անտեսանելի պատնէշ մը ցցուած ըլլար իր առջեւ, ինքնաշարժը կանգ առաւ, ոստում մը ըրաւ, յետոյ տատանեցաւ ու վերիվայր շրջեցաւ, ահելի դղրդիւնով մը խորտակուող երկաթներու աղմուկ մը եւ զաւազին ճիչեր լսուեցան:

Անմիջապէս վերջ, ուժգին պայթիւն մը լսեցի, եւ պէնզինի ընդունարանը կրակ առաւ:

Երկրորդ կառքը, որ հազիւ քանի մը մեդր ետեւէն կուգար, չկրցաւ ժամանակին կանգ առնել եւ եկաւ խորտակուիլ առաջինին բեկորներուն վրայ, կողին վրայ շրջելով եւ գետին նետելով մէջինները:

Հասկցայ անմիջապէս թէ երկու կառքերն ալ զարնուած էին ճամբուն լայնքին լարուած պողպատեայ պարանի մը...:

Եղեռնափորձը յաջողած էր:

— Շնորհաւորութիւններս, գոչեց Քարասօֆ Տուպրովսքիի: Շատ լաւ գործեցիք:

Տեսնելով որ չեկիստներէն երեքը մահուընէ ազատած էին, դէպի անոնք ուղղուեցաւ՝ միաժամանակ պոռալով.

— Ձեռքերը վե՛ր:

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆ

եւ տեղը միապետական դրօշներ դրուած էին։ Ժամը 11ին Հինտէնպուրկ, մարաջախտի հագուստով եւ պատերազմական Նախարարին ու բանակի ընդհ. հրամանատարին ընկերակցութեամբ Սթատիոն հասաւ։ Ներկաներուն մէջ կային կայսերական բանակի բազմաթիւ զօրավարներ ու ծովակալներ, Մաքէնզէն, ֆօն Քլուք եւայլն.։ Հանդէսը տեւեց մէկուկէս ժամ։ Շքեղ զօրանցք մը կատարուեցաւ, հանդիսականներու խանդավառ ծափերուն տակ։ Երկու հարիւրէ աւելի նուագողներ «Տոյչլանտ իւպէր ալլէս»ը (Գերմանիա ամէն բանէ վեր) նուագեցին։

Հինտէնպուրկի ստացած բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներուն մէջ կայ նաեւ հեռագիր մը Վիլհէլմ կայսեր կողմէ։

Համայնավարները կիրակի գիշեր հսկայ ցոյց մը կատարած էին Պերլինի արեւմտեան թաղամասին մէջ։ Ոստիկանութիւնը կարծելով թէ ցուցարարները պիտի փորձեն թափոր կազմած քաղաքին կեդրոնը երթալ, զօրաւոր ցանկապատեր կազմած էին։ Ասոր վրայ, հազարաւոր ցուցարարներ, քարերով եւ գաւազաններով յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ, որոնք զէնքի դիմեցին։ Բազմաթիւ համայնավարներ վիրաւորուեցան ատրճանակի գնդակներէ։ Աւելի քան 300 համայնավարներ ձերբակալուեցան։ Մօտ 30 համայնավարներ փոխադրող ոստիկանական մեծ ինքնաշարժ մը բանտ գացած ատեն ընդհարում մը ունեցաւ եւ մէջինները դուրս ինկան։ Շատեր վիրաւորուեցան։

Թուրքիոյ բնակչութեան փոխանակումը

«Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ Եոնուս Նատի պէյ բնակչութեանց փոխանակութեան խառն Յանձնաժողովին, մասնաւորապէս անոր չէզոք անդամներուն դէմ բուռն յօդուած մը կը հրատարակէ։ Կ'ըսէ թէ փոխանակութեան պայմանագրութեան գրեթէ ոչ մէկ կէտը գործադրուած է։ Թուրքիա եւ Յունաստան կը շարունակեն վիճիլ։ Քանի մը անգամ կրցան համաձայնութիւն գոյացնել վիճելի կէտերուն շուրջ, սակայն չուշացան կրկին աւրուելու։ Այնպէս որ ի վերջոյ կացութիւնը կը մնայ այնպէս, իբրեւ թէ փոխանակութեան գործերուն համար մասնաւոր պայմանագրութիւն մը պատրաստուած չըլլար։ Մինչեւ հիմա օտար պատուիրակները սպասողական դիրք կը բռնեն, գոհանալով միայն վաւերացնել երկու կողմերու միջեւ գոյացած համաձայնութիւնները։ Բայց երբեք չեն կատարած իրենց ինկած պարտականութիւնը, որ է, վիճելի խնդիրներուն լուծում մը գտնել եւ պարտադրել իրենց իսկ որոշումներուն գործադրութիւնը։ Ասիկա իրենց համար պատուոյ եւ խղճի խնդիր մըն է»։

Հաճի Սամիի հրոսախումբին դատը

Հաճի Սամիի հրոսախումբին վերաբերեալ քննութիւնները աւարտած ըլլալով, դատական թղթածրարը յանձնուած է ընդհ. դատախազութեան, որ սկսած է քննել թղթածրարները՝ իր ամբաստանագիրը պատրաստելու համար։

Հրոսախումբի անդամները, որոնք կեդրոնական բանտը կը գտնուին, խոստովանութիւններ ըրին։ Հրոսակներէն Մէճիտ ըսաւ.

«Քալամաքի նաւահանգիստէն (Գուշ Ատասի) մեկնեցանք եւ Անատոլու ցամաք ելանք։ Եօթը ութը օր լեռները պտտելէ յետոյ Մէնտէրէս գետը անցանք եւ Սէօքէի հովիտը իջանք»։ Խոստովանեցաւ նաեւ թէ որոշած էին Նալլըխանի մէջ Հանրապետութեան նախագահին շոգեկառքին սպասել՝ իրենց հետ ունեցած երեք ռումբերով օդը հանելու համար զայն։ Մէճիտ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ հրոսախումբի ծրագիրներու մասին։

Ձերբակալեալներէն ապագա Հաքիմ բացատրեց թէ հրոսակները ինչպէս եւ ինչ միջոցներով Անատոլու անցած են։ Անոնք Սամոս կղզիին մէջ Մուսթաֆայի տան մէջ գումարուած են։ 15 օր յետոյ հոն հասած է նաեւ Հաճի Սամի եւ այսպէսով հրոսակները խումբով Անատոլու ելած են։ Ջէրքէզներու թղթակցութիւնը կը վարէր յիշեալ Մուսթաֆա էֆէնտին։

Հաստատուած է նաեւ թէ հրոսապետ Հաճի Սամիի եղբայրը Մէքքի, որ Սկիւտարի մէջ ձերբակալուած էր, թղթակցած է հրոսակներուն հետ։ Բանտարկուած հրոսակներու յայտարարութեանց համաձայն, Մէքքի Պոլսոյ մէջ պիտի միանար իրենց։

Փուանքարէ եւ Չըրչիլ պիտի տեսակցի՞ն

Անգլիոյ ելմտական Նախարար Չըրչիլ այսօր Լոնտոնէն ճամբայ պիտի ելլէ Իտալիա երթալու համար։ Այս առթիւ պիտի հանդիպի Փարիզ, ուր կը կարծուի թէ հանդիպում մը պիտի ունենայ վարչապետ եւ ելմտական Նախարար Փուանքարէի հետ։

Այս վերջինը մտադիր է վերջնապէս կարգադրել Ֆրանսայի պարտքը հանդէպ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի։ Չըրչիլ-Քայեօ առժամեայ համաձայնութեան պայմանաժամը կը լրանայ Մարտ 31ին եւ Փուանքարէ կ'ուզէ վերջնական կարգադրութեան մը յանգիլ հիմա, որ ֆրանքը կայունացած է եւ ելմտական վիճակը բարւոքած։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը չի կարծեր թէ Չըրչիլ Փարիզ պիտի գայ։ Պարտքերու խնդրին մասին, կ'ըսէ, մասնագէտներու միջեւ բանակցութիւններ պիտի ըլլան։

Ճանպազեանի մահուան շուրջ

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին Գրիգոր Ճանպազեանի մահուան մասին։ Բժշկական քննութիւնը ցոյց տուաւ թէ գնդակին մտած տեղի վէրքին շուրջ վառօդի այրուածքի ո՛չ մէկ հետք կայ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ Գրիգոր ո՛չ անձնասպան եղած է, ո՛չ ալ ատրճանակը դիպուածով կրակ առած է։ Օր. Նոյեմի Ճանպազեան Երկուշաբթի օր կրկին հարցաքննուեցաւ եւ թարգմանի մը միջոցաւ կրկնեց իր նախկին յայտարարութիւնները.

— Գրիգոր Ճանպազեան քանի մը ամիս առաջ քաղաքային ամուսնութիւն կնքեց Ովսաննա Մըլսեճեանի հետ, որուն հետ շուտով աւրուեցաւ։ Շատ չանցած անկէ բաժնուեցաւ եւ ինծի հետ կապուեցաւ։ Ամուսնալուծման դատ բացած էր, ու երբ յաջողէր ինծի հետ պիտի ամուսնանար։ Դէպքին իրիկունը, պանդոկին Թիւ 11 սենեակը, Ճանիկեանի սենեակը կերակուր կը պատրաստէի։ Գրիգոր՝ ձեռքը պրաունինկ մը բռնած կը խաղար եւ ճակատակ ապուռններուս վար չդրաւ։ կռնակս իրեն դարձուցած կերակուրի պատրաստութեամբ կը զբաղէի, երբ զէնքի ձայնը իմացայ եւ դառնալով տեսայ որ Գրիգոր գետինը պառկած էր։ Ուրիշ բան չեմ գիտեր։

ՕՐ. ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՔՕՉԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

2 Հոկտ. 1927 Քլամար

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ Ընդհ. Ժողովը վաղը Եշ. իրիկուն, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար։

ՀԱՃԸՆՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Հաճընցիները կը հրաւիրուին այս կիրակի ժամը 3ին, ճաշարան Ֆլօրիա, մասնաւոր խորհրդակցութեան համար։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱՐՄԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻԻ

"ՉԱՐԼՍԹՕՆ„

ԿԱՄ

ՍԱՄԱԹԻԱՑԻ ԱԲԻԿ ԱՂԱ

խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը

ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ

ԳԻՆ 1.50 ՖՐԱՆՔ

Դիմել նամակով՝ Vahram Sévouni, 5 Av. Quihou St. Mandé (Seine), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն եւ թերթերու գործակալներուն։ կը ղրկուի մէկուկէս ֆրանքի դրոշմաթուղթի փոխարէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ եղբայրս Մարտիրոս Յակոբեան, Մօրենիկցի (Խարբերդ) 1924ին Մարսէյլ կը գտնուէր։ Տեղեկացնել Աճարոն Յակոբեանի, Puits Biver 55A Gardanne, B. d R.

— Կը փնտռուի Սամսոնցի Սիրարփիկ Վարդանեան, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Նազլը որ տեղահանութեան միջոցին Մալաթիա աքսորուած էր. վերջերս լուր ստացած ենք որ ամուսնացած է եւ Փարիզ կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բարսեղ Թէլֆէճեանի՝ Rue Tchimeski Megharou Uzuvel, Salonique, Grèce.

— Կը փնտռուի Պուլտիկեան Յակոբ 20 տարեկան, մօր անունը Տուտու, հօրը՝ Յակոբ, Մարաշցի, որ 1924ին Ֆրանսա եկած էր, տարի մը առաջ Լիոնէն նամակ գրած է մօրը և անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէ։ Տեղեկացնել՝ Near East Relief, 15 Bld. bes Iitaliens Paris.

— Յարութիւն (Արթին) Եաղմուրեան, արհեստով այրերու եւ կիներու դերձակ, որ մինչեւ 1925 կը գտնուէր Անգլիա, Եօրք եւ Նիւփօրթ քաղաքները, եւ որուն Ամերիկա մեկնած ըլլալուն մասին տարածայնութիւն մը կայ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաճեցին իմացնել Մկրտիչ Պարսամեանի, 121 Rue Marcadet, Paris (18me).

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՍԱԿԱՐԱՆ

4 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթեռլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	48
Մարք (ոսկի) 100 Mark		607	--
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	07
Թրք. ոսկի.	» or	107	50
Մէճիտիէ	Médjidié	9	90
Լէվա 100 հատր	Léva	15	75
Տրախմի »	Drachme	33	30
Լիր »	» Lire	139	—
Պելճ. ֆրանք »	Frc. Belge	71	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	124	—
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3425	—
» II	»	2020	—
» III	»	1680	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	165	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	
	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

6 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 459 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Ինչպէս գրած էինք, մասնաւոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ հետզհետէ կը զարգանայ եւ ուժգին թափ կը ստանայ քրտական շարժումը։

Շուտով առիթ կ'ունենանք հաղորդելու զանազան մանրամասնութիւններ։

Մինչ այդ, ահա միջազգային հեռագրական գործակալութիւններն ալ կը հաստատեն կացութեան ծանրութիւնը։ Նոյն իսկ Անատօլուի գործակալութիւնը չի ծածկեր իրողութիւնը։

Որոշ վերապահութեամբ արձանագրելով հանդերձ կարգ մը լուրեր — ինչպէս Թուրքիոյ վերջնագիրը Պարսկաստանի — կարելի չէ ժխտել թէ նոր տագնապի մը մատնուած է Թուրքիան։

Բոլորովին ճիշտ են քրտական արշաւանքները՝ «Արեւելեան Նահանգներու» սահմանին վրայ եւ կեդրոն քաղաքներուն մէջ։ Վան, Մուշ, Բաղէշ, մինչեւ անգամ Կարին բուռն յարձակումներու ենթարկուած են վերջերս։ Քրտական զօրեղ հրոսախումբեր կը գործեն ընդարձակ տարածութեան մը վրայ եւ կը զարնեն ու կը զարնուին։ Ապաստանած լեռնային անմատչելի դիրքերու վրայ, անոնք հանգիստ չեն տար թրքական իշխանութեան, որ իր վրէժը կը լուծէ խաղաղ ժողովուրդէն, կոտորելով կամ բռնի թրքացնելով զայն։ Տէրսիմը կը մնայ միշտ անպարտելի։ Ըմբոստները ոչ միայն առատ աւար տարած են, այլ եւ բազմաթիւ գերիներ, որոնց կարգին եւ սպաներ։ Անատօլուի գործակալութիւնն ալ կը հաստատէ այս պարագան։

Ընդհանուր ապստամբութիւն մը չէ այս, այնպէս ինչպէս Շէյխ Սաիտի շարժումը, 1925 Փետրուարին։ Բայց անշուշտ աւելի յեղափոխական եւ գործնական է։

Միայն թէ, զանազան խաղեր կը պղտորեն կացութիւնը։

Թուրքերը եւ պոլշեւիկները — մեր հայ սարկաւագներն ալ միասին — մոլորեցուցած են կարգ մը քիւրտ ցեղեր, եւ զանոնք լարած՝ Պարսկաստանի դէմ։ Էնկիւրի նոյն իսկ մեծ պատիւներով եւ պարգեւներով սիրաշահած է հռչակաւոր Սմկօն։ Յետոյ, հաստատուած է որ Թուրքիա զէնք տուած է այդ մարդոց, որպէսզի խառնակութիւններ ստեղծեն պարսկական Ատրպատականի մէջ։ Մինչ պարսիկ իշխանութիւնը, որ եւ է պատրուակ չտալու համար, խստօրէն կը հետապնդէ եւ կ'աքսորէ Պարսկաստան ապաստանած քիւրտ պետերը։ Պարսիկ մամուլը վերջերս որոշ մերկացումներ կ'ընէր թրքական խաղերու մասին, լուրջ ազդարարութիւններ ալ ուղղելով։

Թուրքերն ու Ռուսերը կ'ուզեն որ քրտական շարժումը ուղղուի Պարսկաստանի եւ Միջագետքի (Անգլիոյ) դէմ, եւ այդ հողերուն վրայ հաստատուի անկախ Քիւրտիստանը։ Իսկ քրտական ազատագրութեան բուն առաջնորդները սթափած ըլլալով, գիտեն թէ իրենց անմիջական եւ ամէնէն վտանգաւոր թշնամին Թուրքիան է։ Հետեւաբար անոր դէմ ուղղած են իրենց զէնքը։

Որքան ատեն որ Սմկօ մը եւ ուրիշներ որոշ նեղութիւն կը պատճառէին Պարսկաստանի եւ Շէյխ Մահմուտ մը Միջագետքի, Թուրքիա գոհ էր։ Խորհրդային իշխանութիւնն ալ միասին։ Իսկ երբ անոնք զսպուեցան, եւ հիմա սահմանի ու Արարատի Քիւրտերը կը կռուին իրեն դէմ եւ աւար ու գերի կը տանին, կը բողոքէ եւ սպառնալիքներ կ'ուղղէ Պարսկաստանի...

Ահա թէ ո՛ւր է ծածկուած շան գլուխը, — ինչպէս կ'ըսեն։

Ապացուցանելու պէտք չկայ որ, Պարսկաստան եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար բարձր քաղաքականութեան մարզանքներ կատարել։ Առանց ատոր ալ, նոր իշխանութիւնը ծանր հոգեր ունի, — ներքին խլրտումներ, խորհրդային դաւեր, վերակազմութեան աշխատանք։ Այնպէս որ, հարկադրուած է իր բոլոր ուժերը լարել կարգ-կանոնը պահպանելու, հաւանական վտանգներ կանխելու եւ երկիրը ծաղկեցնելու համար։ Պարզ ինքնապաշտպանութեան ճիգ մը։

Ինչ կը վերաբերի Անգլիոյ, անվիճելի է անոր թաքուն ծրագիրը՝ Քիւրտերու մասին։ Բայց, Մուսուլի վէճին լուծումէն յետոյ, եւ մանաւանդ հիմա, Լոնտոնի վարիչները չափազանց զգոյշ են, եթէ ոչ բարեացակամ՝ Թուրքիոյ հանդէպ, եւ Միջագետքի կառավարութեան միջոցաւ կը կաշկանդեն քիւրտ փախստականները։

Էնկիւրի այդպէս չի շարժիր։ Շատ լաւ գիտնալով որ քրտական նիզակը իրեն դէմ ուղղուած է, ան կ'աշխատի նպատակէն շեղեցնել զայն, եւ վտանգը փոխադրել հարեւան երկրի մը հողին վրայ։ Եւ այս քաղաքականութեան համար ալ, ինչպէս ուրիշ բարբարոսական գործերու մէջ, իր կողքին ունի խորհրդային իշխանութիւնը, Արեւելքի հարստահարուած ժողովուրդներուն փրկիչը...

Ո՛վ չի գիտեր որ Թուրքիան աւելի զօրաւոր է արկածախնդրութիւններ ստեղծելու համար, քան Պարսկաստանը։ Եւ սակայն, կը տեսնէք թէ ի՛նչ սրտառուչ անմեղութեամբ հաշիւ կը պահանջէ Թէհրանէն, և իր իսկ ըմբոստացուցած Քիւրտերէն։

Իրողութիւնը այն է որ, ի՛նչ խաղեր ալ սարքուին, քրտական փոթորիկը չի կրնար Թուրքիայէն հեռանալ, առանց լուծում գտնելու։ Կարելի է, նոյն իսկ Պարսկաստանի եւ Անգլիոյ (Միջագետք) հետ միացած, կաշկանդել քիւրտ ապստամբները, գժուարացնել անոնց շարժումները, բայց երբեք՝ խափանել։ Մէջտեղ դատ մը կայ որ արիւնով նուիրագործուեցաւ։ Ժողովուրդ մը կայ, որ ազատութիւն կ'աղաղակէ։ Կտրիճներ կան որ ուխտեր են վար չդնել զէնք,։

Այո՛, ապստամբին հետ Աստուած անգամ չի կրնար գլուխ ելել. կարմիր Ջեկաներն ու Անկախութեան Ատեաններն ալ արար կողքին շարելով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՀԱԼԱԾԵՆ

Սօֆիայի *Արաքսը* (29 Սեպտ.), արտատպելով Հայաստանի նոր ձերբակալութեանց առաջին լուրերը, կը նկատէ.

— «Մոսկուան ու պոլշեւիկները եթէ իսկապէս մտահոգուած են Հայաստանի քաղաքական եւ զինուորական կացութեամբ, այնտեղ իրենք մէկ թշնամի միայն ունին եւ այդ՝ յանձին Էնկիւրիի կաթնեղբայրներուն, Միլլի փաշաներուն։

«Այս վերջիններէն դուրս ո եւ է թշնամի վտանգի մասին խօսիլ, անպատկառ սուտ եւ կեղծիք է միայն։

«Այս տարրական ճշմարտութիւնը եթէ իսկապէս կ'անգիտանան պոլշեւիկ վարիչները, կը նշանակէ, աշխարհի մեծագոյն անմիտներն են, իսկ եթէ գիտակցաբար կը լռեն իսկական վտանգին առջեւ ու երեւակայական թշնամիներու ետեւէ կ'իյնան իրենց մտամոլորանքին մէջ անմեղ մարդիկ հալածելով ու աքսորելով, այդ արդէն նոյնքան դատապարտելի ու արգահատելի է։

«Մենք առանց երբեք արդարացնելու, ընդհանուր առմամբ կը հասկնանք, թէ ինչո՞ւ կը հալածուին մարդիկ Հիւս. Կովկասի, Ուկրանիոյ եւ այլ վայրերու մէջ. բայց մենք չենք կրնար ո եւ է կերպով ըմբռնել պոլշեւիկեան շահատակութիւններուն իմաստը, մեր դժբախտ հայրենիքին մէջ։

«Պոլշեւիսմը անարդ բռնութիւն մըն է, ատուած բոլորէն, անոր պատուանդանը խախուտ է, որովհետեւ չէ հիմնուած ժողովուրդի կամքին ու համակրութեան ուժով։ Պոլշեւիկ Ռուսաստանը կ'եռայ ներքին ժողովուրդներու դժգոհութեամբը. արտաքին վտանգներն ալ անպակաս են եւ իր շուրջը քաշուած է երկաթէ ու կրակէ շղթայ մը, շնորհիւ իր իսկ անմտութիւններուն ու դաւերուն։ Փայլուն չէ իր միջազգային դիրքն ալ։

«Այս բոլորը նկատի ունենալով, պոլշեւիկ վարիչները կը զգան թէ փուշի վրայ նստած են, կը զգան թէ ապահով չէ իրենց աթոռը, ատոր համար անհրաժեշտ կը նկատեն պարբերական հալածանքներ։»

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Համայնավար «Իւմանիթէ» կը գրէ. — «Փարիզը մաքրագործելու պատրուակին տակ, իբրեւ համայնավար կասկածելի նկատուած օտարականներու վտարումը կը շարունակուի։ Այսպէս, համայնավար կուսակցութեան անդամ ըլլալուն համար, արտաքսուած է Իտալացի Պատինի, որ երեք տարիէ ի վեր Փարիզ կը բնակի, ամուսնացած է ֆրանսուհիի մը հետ եւ տասը ամսու աղջիկ մը ունի։ Նոյնպէս ձերբակալուած է հունգարացի Վայս, իբրեւ անդամ համայնավար կուսակցութեան։ Լեհ բնիկեր մը ձերբակալուած եւ խուզարկութեան ենթարկուած է, պարզապէս անոր համար որ իր քով գտնուած է Կարմիր Ռազմիկներու միութեան մէկ ժողովին հրաւիրագիրը։ Վերջապէս, Ֆրանսայէն հեռանալու հրաման տրուած է Իտալացի մը, որ այստեղ կը բնակի 1921էն ի վեր եւ որ ֆրանսուհիի մը հետ պիտի ամուսնանար քանի մը օրէն։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԼՈՒՐՋ ԳՈՅՆ Կ'ԱՌՆԷ

Քանի մը օրէ ի վեր տեղեկութիւններ կը հաղորդենք քրտական նոր ապստամբութեան մասին, քաղելով պաշտօնական աղբիւրներէ։ *Թայմզի* Պոլսոյ թղթակիցը նոյն խնդրին մասին կը հեռագրէ Հոկտ. 3 թուականով. —

Վերջերս Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխին վրայ պատահած միջադէպերը սկսած են լուրջ համեմատութիւններ առնել։ Հիմա պաշտօնապէս կը հաղորդուի Պայազիտէն թէ պարսիկ (քիւրտ ըսել կ'ուզէ, *Խմբ.*) հրոսախումբերը յառաջացած են մինչեւ այդ քաղաքը, ուր հանդիպած են Թուրք զինուորներուն։ Տեղի ունեցած ընդհարումին մէջ երկու կողմէն ալ կորուստներ կան։ Թուրք յառաջապահները, որոնց մէջ կային նաեւ քանի մը սպաներ, Պարսիկներուն կողմէ գերի բռնուած են։ Էյրիտաղի մօտ կատարուած ուրիշ ընդհարումի մը մէջ Թուրք զինուորները ծանր կորուստներ տուին Պարսիկներուն։

Պարսիկ գործակատարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ այս մասին Թուրք արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ։ Իսկ Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ այս առաւօտ պաշտօնաթերթ՝ «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ի մէջ կը պահանջէ կառավարութենէն խստիւ գործել՝ վերջ մը տալու համար այս անհանդուրժելի կացութեան։ Խնդրոյ առարկայ սահմանագլուխի հրոսախումբերը, տեղական պարսիկ իշխանութեանց պաշտպանութիւնը կը վայելեն եւ թէ Թէհրանի կառավարութիւնը չի յարգեր Պարկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրներու տրամադրութիւնները։ Կ'աւելցնէ թէ հրոսախումբեր մտած են նաեւ խորհրդային հողը եւ քանի մը գիւղեր թալանած։ Պարսիկ կառավարութիւնը կարծես թէ կը մոռնայ իր ստանձնած դաշնագրային եւ բարոյական պարտաւորութիւնները հանդէպ դրացի երկրի մը։

Սօն Սաաթ կը գրէ. «Մեր կառավարութիւնը, երբ կացութիւնը ուսումնասիրէ, բնաւ նկատի չպիտի առնէ այն քաղաքական բարեկամութիւնը զոր կը սնուցանէ դրացի պետութեան մը հանդէպ։ Որովհետեւ այս գործին կարեւորութիւնն ու տարողութիւնը, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի մեր սահմաններու ապահովութեան եւ ազգային արժանապատուութեան, ամէն նկատումէ վեր են։»

Էնկիւրիէն ստացուած հեռագիր մը կ'ըսէ. —

Վանի, Մուշի, Պայազիտի վիլայէթներուն մէջ եւ շրջակաները քիւրտ ապստամբական շարժումը վերջին օրերս այնպիսի ծաւալ ստացած է, որ կանոնաւոր բանակի ուժերը անբաւական են զանոնք զսպելու համար։ Կառավարութիւնը որոշեց նոր զինուորներ ղրկել։ Մասնաւորապէս Սուրիոյ սահմանագլուխին երկայնքը համախմբուած ջոկատները հրաման ստացան մեկնիլ Վան, քիւրտ հրոսախումբերը ետ մղելու եւ պարսիկ սահմանի հսկողութիւնը ապահովելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԿՈՒՏԱՅ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ

Պոլիսէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Թուրք կառավարութիւնը խիստ ծանուցագիր մը ուղղած է Պարսկաստանի, պահանջելով անմիջապէս ազատ արձակել հրոսախումբերուն կողմէ գերի բռնուած Թուրք սպաները, որոնք պարսկական հողը տարուած են։

Թուրք կառավարութիւնը ծանուցագրին մէջ կը յայտնէ, որ եթէ գոհացում չստանայ այս մասին, մերժումը պիտի նկատէ պատերազմի պատճառ։

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Թուրք ազգին պատիւը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ։

Լոնտոնէն կը հեռագրեն 5 Հոկտեմբեր թուականով. —

Թէհրանէն եւ Պոլիսէն այս առաւօտ հասած հեռագիրներ կը հաղորդեն թէ կացութիւնը վերջին ծայր ձգտուած է Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Սահմանագլուխի կարգ մը միջադէպերու ընթացքին Թուրք սպաներու եւ զինուորներու գերի բռնուելուն հետեւանքով, Էնկիւրիի կառավարութիւնը Թէհրան ղրկեց խիստ ոճով ծանուցագիր մը, որ ճշմարիտ վերջնագիրի մը երեւոյթն ունի։

Պարսկաստանի նախկին պատերազմական նախարար Ֆիրուզի խան, որ ժընեւ կը գտնուէր, ստիպողաբար Պարսկաստան կանչուեցաւ։

⁂ Պարսկաստանի պատերազմական նախարարութեան զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնատարներէն վեց հոգի ձերբակալուեցան՝ անծանօթ պատճառներով։

Թուրքիա եւ իսլամ խալիֆայութիւնը

«Միլլիյէթ», կիսապաշտօն յօդուածի մը մէջ կը պատասխանէ զանազան օտար թերթերու այն քննադատութիւններուն թէ Թուրքիա աշխարհականութիւնը կը գործադրէ միայն ներքին քաղաքականութեան մէջ, մինչ արտաքին քաղաքականութեան մէջ Էնկիւրիի կառավարութիւնը թեր կամ դէմ կողմ կը բռնէ խալիֆայութեան վերաբերեալ որոշ հոսանքներու մասին եւ կը մասնակցի իսլամական զանազան համաժողովներու։

«Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները խալիֆայութեան հետ, այսուհետեւ պարզապէս պատմական յիշատակ մըն են։ Թուրք ազգը ո եւ է օգուտ չէ քաղած այս հաստատութենէն, որ դատապարտուած է քայքայուելու՝ Արե-

(Լուրերու շարունակութիւնը Նարդալ Դ. էջ)

ՎԵՐՋԱՊԷՍ...

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Փարիզի Եկեղեցւոյ Վարչական Ժողովի Դիւանէն կը հաղորդեն մեզի. —

«Վարչական ժողովս իր 30 Սեպտեմբեր, Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, ի մէջ այլոց գլխաւորաբար զբաղեցաւ՝ Փարիզի եւ մերձակայ արուարձաններու մէջ հաստատուած հայ գաղութին մանուկներուն կրթական խնդրովը, որուն շուրջ կատարուեցան կարեւոր խորհրդակցութիւններ։

«Ժողովը յատուկ կրթական մասնախումբ մը կազմեց՝ իր անդամներէն չորս անձերէ, որոնք իրենց հետ առնելով կրթական գործի մասնագէտներ, պիտի զբաղին հայ մանուկներուն մայրենի լեզու եւ դաստիարակութիւն տալու գործին կազմակերպութեամբը։

«Ժողովը նկատի առնելով նաեւ Ալֆորվիլի գաղութին մէջ սկսուած Մանկապարտէզին նիւթական անձուկ վիճակը, որոշեց առ այժմ վեց ամսուան համար ապահովել անոր գոյութիւնը եւ առ այս հարկ եղած զեկոյցն ըրաւ յիշեալ Թաղի Թաղական խորհրդոյ անդամներուն։»

ՕԴԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ

Գերման ջրօդանաւ մը երեքշաբթի օր ժամը 16.45ին մեկնեցաւ Նորտէնէյէն (գերմանեւհոլանտական սահմանին մօտ), Ատլանտեանը կտրելու համար քանի մը հանգրուաններով։ Օդանաւին մէջ կան հինգ հոգի, Ֆրից Լօօզէ, որ վերջերս *Եւրոպա* օդանաւով նման անյաջող փորձ մը ըրած էր, Ռոլֆ Շթարքէ եւ Քարլ Լէօվէ, երեքն ալ օդանաւորդներ. մեքենավարն է Ռուտոլֆ Ֆիթնէր, իսկ իբրեւ ճամբորդ՝ վիեննացի դերասանուհի մը։

Այս նոր արշաւը պատրաստուած է մեծ խոհեմութեամբ եւ ամէն միջոց ձեռք առնուած է՝ ո եւ է արկածի տեղի չտալու համար։ Օդանաւը կը պատկանի Եունքէրս տան, ունի երեք շարժիչ մեքենայ, 1000 ձիու ուժ եւ ջրօդանաւի փոխուած է։

Մէկ ու կէս ժամ թռիչքէ յետոյ, օդանաւը ծով իջաւ Ամսթէրտամի մօտ Շէլլինկվուէլի առջեւ, ուսկից երէկ պիտի մեկնէր փորթուգալի մայրաքաղաքը՝ Լիզպոնա։

⁂ Լէվին Հռոմի մէջ Պապին կողմէ ընդունուելէ յետոյ, ուզեց *Միս Քոլումպիա*յով երթալ Մուսօլինիի ծննդավայրը՝ Քարէնա՝ նորածինին նուէր մը տանելու համար։ Օդանաւին մէջ էր նաեւ Լուի տը Պուռպօն-Օռլէանիդուքսը։ Ճամբան մեքենան աւրուելով Հինչքլիֆ ստիպուեցաւ վար իջնել Ջիամփինոի մօտ, սակայն դաշտի անհարթութեան պատճառով օդանաւը կարեւոր վնասներ կրեց. աջ թեւը եւ պտուտակը, ինչպէս նաեւ շարժիչ մեքենան ծանրապէս վնասուեցան։ Շատ երկար նորոգութեան կը կարօտի։

Լէվին մտադիր է ուրիշ օդանաւով մը եւ Վիեննայի ու Պերլինի ճամբով Լոնտոն դառնալ եւ Հոկտ. 11ին *Լէվիաթան* շոգենաւով Ամերիկա երթալ։ Հինչքլիֆի արձակուրդը կը վերջանայ Հոկտ. 10ին։ Լէվին չուզեր Եւրոպայի մէջ նորոգել տալ *Միս Քոլումպիա*ն, այլ Իտալիայէն շոգենաւով ուղղակի Ամերիկա պիտի ղրկէ զայն։

⁂ Ամերիկացի օդանաւորդներ Էտուարտ Շլի եւ Ուիլեըմ Պրօք, որոնք աշխարհի շրջանը կատարեցին օդանաւով, Տիթրոյթ հասան «Փրայտ աֆ Տիթրոյթ»ով։ Իրենց ճամբորդութիւնը տեւեց վեց շաբաթ։ Միայն խաղաղականը շոգենաւով անցան։

ՆԱՆՍԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Օրը օրին հրատարակեցինք Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին եւ Ընդհանուր Ժողովին առջեւ կատարուած վիճաբանութիւնները Նանսէնեան ծանօթ ծրագրին մասին:

Խնդիրը աւելի եւս լուսաբանելու համար նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս առթիւ Տոքթ. Նանսէնի ներկայացուցած յուշագիրն ու խօսած ճառերը, ինչպէս նաեւ զանազան պետութեանց ներկայացուցիչներու յայտնած կարծիքները:

Ահա՛ իր յուշագիրը՝ ուղղուած խորհուրդի ներկայացուցիչներուն, Սեպտ. 14 Թուականով.

Ստիպուած եմ Խորհուրդի անդամներէն խնդրել որ խիստ կարեւոր որոշում մը տան հայ գաղթականները Երեւանի Հանրապետութեան մէջ տեղաւորելու խնդրին մասին: Այս հարցը երեք տարիէ ի վեր Խորհուրդի եւ Ընդհանուր Ժողովի քննութեան ենթարկուած է:

Խորհուրդը կը յիշէ որ Յունիսի իր վերջին նստաշրջանին, յոյս կը յայտնէի թէ հայկական կառավարութիւնը սիրով յանձն պիտի առնէ գործադրել մեծ մասը ոռոգումի այն ծրագրին, որուն իրագործման համար նախապէս առաջարկուած էր կնքել փոխառութիւն մը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

Հայկական կառավարութեան խոստացած էի բոլոր ջանքերս ի գործ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն ստանալու համար խոստումը նիւթական բաւարար աջակցութեան մը, որով կարելի պիտի ըլլար մեծ թիւով գաղթականներ տեղաւորել ի նորոյ ոռոգուելիք հողերուն վրայ, եթէ հայկական կառավարութիւնը ուզէր նախնական ծրագրի այս մասի գործադրութիւնը ստանձնել:

Իրաւ ալ, ինչպէս յայտնած էի Խորհուրդին, հայ ձեռնհաս իշխանութիւններէն ժամանակաւոր խոստում ստացայ թէ հայկական կառավարութիւնը կ'ընդունի այս կարգադրութիւնը, եւ Խորհուրդի անդամները կը յիշեն թէ յանձն առած էի այս խոստումին մասին գրաւոր հաստատում առնել հայկական կառավարութենէն:

Արդ, պէտք է յայտնեմ Խորհուրդին թէ այդ հաստատումը չկրցայ ձեռք բերել: Անկէ զատ, այն համոզման եկայ թէ ինծի համար խիստ դժուար պիտի ըլլայ ստանալ այդպիսի հաստատում մը, եթէ հայկ. կառավարութեան չկարենամ տալ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ բխած օգնութեան գրական խոստում մը՝ հայ գաղթականներու տեղաւորման ծրագրին գործադրութեան վերաբերեալ մասին համար: Պէտք է յայտարարեմ թէ Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ այդ ծրագրին պատրաստուելէն ի վեր, հայկ. կառավարութիւնը աշխատեցաւ կարելի բոլոր միջոցներով գործակցիլ անոր: Միւս կողմէ, իմ դիրքս իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Բարձր-Կոմիսար՝ դարձաւ վերջին ծայր դժուար, անոր համար որ, Ազգերու Դաշնակցութեան անունով եւ անոր նախաձեռնութեամբ քննութիւններ կատարելու պարտականութիւն ստանձնելով հանդերձ, որ եւ է ատեն չկրցայ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նիւթական աջակցութեան մասին ոեւէ յոյս ներշնչել՝ գործադրութեան դնելու համար ծրագիրներ, որոնք այդ քննութիւններու արդիւնքն եղած էին:

Այս պայմաններուն տակ, իբրեւ Բարձր-Կոմիսար, անօգուտ կը թուի ինծի շարունակել աշխատանքները՝ ապահովելու համար իրականացումը այն ծրագրին,— որոնց համար ո՜րքան ժամանակ եւ ուշադրութիւն նուիրուեցաւ—, եթէ երբեք Ընդհանուր Ժողովի ներկայ նստաշրջանին նիւթական օգնութեան հեռանկար մը չբացուի: Գիտեմ թէ անօգուտ է Դաշնակցութեան անդամներու ամբողջութենէն պահանջել այդ օգնութիւնը հայթայթել, եթէ Խորհուրդի գլխաւոր անդամները չեն կրնար նախապէս խոստում մը տալ: Փաստեր ունիմ կարծելու համար թէ գոնէ մէկ կառավարութիւն տրամադիր է աջակցելու. սակայն ասիկա բաւական չէ: Հետեւաբար, ստիպուած եմ Խորհուրդին հարցնելու թէ՝ իր անդամները կրնա՞ն այժմ բացորոշապէս ըսել թէ՝ տակաւին կարելի է յուսալ աջակցութիւններ, որոնք թոյլ պիտի տան իրականացնել այս ծրագիրը:

Եթէ այսպիսի խոստում մը կարելի չէ տալ, այն ատեն բնականաբար իմ պարտականութիւնս պիտի ըլլայ, իբրեւ Բարձր-Կոմիսար, յայտարարել Ընդհանուր Ժողովին— որ այնքան որոշումներ ընդունած է Հայերու մասին— թէ այժմ պէտք է վերջ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան ամէն պատասխանատուութեան, ու նոյն իսկ ամէն յանձնառութեան, հանդէպ ձեռնարկի մը, որ գործնական յաջողութեան ոեւէ պատեհութիւն չի ներկայացներ:

* * *

Տոքթ. Նանսէն, խորհուրդի 47րդ նստաշրջանի Սեպտ. 22 Հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ ժամը 4ին, բոլոր անդամներու ներկայութեան, խօսեցաւ հետեւեալ ճառը.

— Պ. Նախագահ, Պարոննե՛ր, Խորհուրդը պէտք է հասկնայ թէ այն յուշագիրը, որ այսօր իր առջեւ դրուած է, շատ մեծ ցաւով գրի առի: Յունիսի վերջին նստաշրջանին, նկարագրեցի Հայկական խնդրի մասին նախապէս Խորհուրդին եւ Ընդհանուր Ժողովին կողմէ կատարուած աշխատանքները: Չեմ ուզեր այդ մասին խօսիլ: Կը կարծեմ թէ այս խնդիրը դարձեալ պէտք է Ընդհանուր Ժողովին առջեւ դրուի, վերջնական որոշում մը տրուելու համար, քանի որ 1924 Սեպտեմբերի Ընդհանուր Ժողովին մէջ է որ որոշուեցաւ խնդրել Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակէն եւ ինձմէ՝ խնդիրը ուսումնասիրել եւ այդ մասին տեղեկագիր ներկայացնել: Ուստի կը խնդրեմ Խորհուրդէն որ այս հարցը Ընդհանուր Ժողովի ներկայ նստաշրջանի օրակարգին վրայ դրուի: Այն ատեն Ընդհանուր Ժողովին բացատրութիւններ պիտի տամ այն պատճառներուն մասին, որոնք ստիպեցին զիս Խորհուրդին առջեւ դնել այն առաջարկները զորս պիտի ընեմ այսօր:

Ուստի կ'ուզեմ յիշեցնել Խորհուրդի անդամներուն — քանի որ հաւանաբար ասիկա վերջին առիթն է այս խնդրին մասին վիճելու համար անոնց հետ — քանի մը իրողութիւններ, որոնք կապուած են իմ Երեւանեան ծրագրիս հետ: 1923 Սեպտեմբեր 25ին էր, որ առաջին անգամ այս խնդիրը Խորհուրդին առջեւ բերաւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Հանօթօ: «Ֆրանսական կառավարութիւնը ուրախ պիտի ըլլայ, ըսաւ Պ. Հանօթօ, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը նկատի առնէ այս կարեւոր խնդիրը...: Ծրագիրը նկատի ունի մօտ 50,000 հայ գաղթականներու տեղաւորումը:» Պ. Հանօթօ աւելի առաջ երթալով, պահանջեց որ շուտով որոշում մը տրուի, որպէսզի այս 50,000 հոգին կարենայ Կովկաս փոխադրուիլ յաջորդ ձմեռուան ընթացքին: Խորհուրդի ատենագրութիւնները ցոյց կուտան թէ իտալական կառավարութեան կողմէ Պ. Սալանտրա համամիտ գտնուեցաւ Պ. Հանօթօի տեսակէտներուն:

Ֆրանսական ներկայացուցիչին մէջտեղ դրած նախնական ծրագիրը հայ մասնագէտի մը կողմէ բացատրուելէ եւ հաստատուելէ յետոյ, Խորհուրդի նախագահին կողմէ հրաւիրուեցայ իմ տեսակէտներս պարզելու, ու ըսի հետեւեալը.

«Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութիւնները Հայերուն հանդէպ՝ շատ մեծ են, ու շատ դժուար պիտի ըլլար մերժել օգնելու անոնց կարելիութեան սահմանին մէջ: Միւս կողմէ, ինծի կը թուի թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար իր վրայ վերցնել ոեւէ ծրագիր, որուն գործադրութեան մասին փաստ չէ:»

(Շար.)

ԼԱՏԻՆԱՑՄԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Մօտ 3500 Հայեր կը գտնուին Պաղեստինի գլխաւոր երեք մեծ քաղաքներուն մէջ,— Երուսաղէմ, Հայֆա եւ Եաֆա: Մէկ մասը, մօտաւորապէս 1500 հոգի, բնիկ տեղացիներ են, օտարախօս դարձած Հայեր: Մնացեալները եկւորներ են, ընդհ. պատերազմի միջոցին ու անկէ յետոյ, զանազան շրջաններէ հոս եկած:

Տեղացիներուն մօտ ազգ. մշակոյթ եւ հայ գիր ու գրականութիւն փնտռել գտնելը դժուար է: Երկար ատեն զուրկ ըլլալով հայ վարժարաններէ, անոնք ստիպուած օտար դպրոցներ յաճախած եւ օտար զգացումներով ալ սնած ու մեծցած են: Թէեւ անխտիր բոլորը կրնան աղճատեալ հայերէն մը խօսիլ, բայց չեն գործածեր: Հիմա իսկ, որ քիչ շատ գիտակցած են իրենց ուրոյն ազգ մը ըլլալուն, տակաւին կը յամառին նախընտրել արաբերէնի գործածութիւնը, նոյն իսկ իրենց ընտանեկան յարկերուն տակ, մինչեւ անգամ օրօրոցի իրենց երախաներու ականջին, զանոնք փայփայած ատեն...:

Ահաւասիկ 10—12 տարի է, որ նոր գաղթականութիւն մըն ալ եկած հինին վրայ աւելցած է: Դժբախտաբար ասոնք ալ միեւնոյն օտարացումի վտանգին ենթակայ կը մնան, որովհետեւ վանքերն ու վանականները բնաւ չեն հետաքրքրուիր իրենց շրջապատով, անոնց բիւր եւ կարեւոր պահանջներով: Նախ տեղւոյն հայութեան զոյգ հաստատութիւններն ալ, հին եւ նոր, իրարու նկատմամբ տարբեր հայեցողութիւններ ունին, զիրար չեն սիրեր եւ իրարու քով գալէ միշտ կը խուսափին, բոլորովին անծանօթ պատճառներով: Վանքերու վարիչներուն ալ ճիշտ գործին եկած է ասիկա, որովհետեւ հոս ժողովուրդին իբր միակ պատասխանատու վարիչներ կը ճանչցուին վանականները:

Առնենք Երուսաղէմը, իբր հայաշատ կեդրոն: Խոշոր վանք մը կայ, ազգին մէկ դարաւոր հաստատութիւնը, հարուստ կալուածներով, հասութաբեր գետիններով, տարեկան շուրջ 30—40 հազար անգլ. ոսկիի հսկայ եկամուտով: Հայութիւն մըն ալ կայ, թիւով աւելի քան 2000: Բայց վանքին այս եկամուտէն անոնք շատ աննշան չափով մը միայն կ'օգտուին, հազիւ միայն 2000 ոսկիով, որ իբրեւ տարեկան նպաստ կը տրուի տեղւոյն մանկապարտէզին, մինչդեռ այդ մանկապարտէզը չի բաւարարեր տեղական պահանջները: Որով, շատ մը հայ ծնողներ կը հարկադրուին իրենց պզտիկները օտարներու մօտ ճամբել եւ այլասերման վտանգին յանձնել:

Դժգոհներուն թիւը օրէ օր շատնալու վրայ է: Փաստ՝ երկու տարիէ ի վեր է շատ մը լուսաւորչական ընտանիքներու ուղղակի երթալն ու հաւաքաբար լատինականութիւնը ընդունիլը:

Ասոնք չափէն աւելի գէշ երեւոյթներ են, եւ չարագուշակ՝ ապագայի մասին:

Նոյն վիճակը եւ նոյն ցաւերը Եաֆայի եւ Հայֆայի հայութեան մէջ, ինչ որ ունի Երուսաղէմի հայութիւնը: Աւելին եւ ոչ պակասը:

(Ազդարար)

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՅՆ ՄԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 26 Սեպտ.

Քանի մը ընկերներով կ'որոշենք Սուէտիա երթալ, վայելել Սուէտահայ գեղջկական կեանքը եւ մասնակցիլ իրենց պայքարի եւ ազատութեան տարեդարձին, որ ամէն տարի Սեպտ. 11ին կը տօնուի Մուսա Լերան անտառախիտ եւ ժեռուտ բարձունքներուն վրայ:

Կը ձգենք Անտիոքի կամուրջը եւ օձապտոյտ Որոնդէսը, որ հեզահեղ կը հոսանայ ներմէ ու կը կորսուի պուրակներուն մէջ:

Ինքնաշարժը կը սուրայ խելագար վազքով, կ'անցնինք Անտիոքի դաշտը, Ալեւիներու երկիրը որ հաւատարիմ հսկի մը պէս կը փռուի Սուէտիոյ ստորոտը:

Եւ ահա Լավզէ ենք արդէն, Սուէտիոյ սահմանը:

Լավզէէն անդին ամէն ինչ հայկական է եւ մարդ ազատօրէն կրնայ շնչել ու կարծել որ Հայաստանի մէջ կը գտնուի: Ոչ մէկ անխորժ ու օտար դէմք չի խանգարեր քեզ: Ծառուղիներուն մէջէն կը յառաջանաս, սրտաբաց ու ունկնդրելով առուակին երգը:

Ինքնաշարժի քանի մը վազք ալ դէպի զառիվեր, կ'անցնինք ճիւղերով պատած ջուրերու եզերքէն, կը դիտենք յիմարօրէն ստուերը լեռներու կողերուն վրայ որ յոգնած կը հանգչի խաղաղօրէն եւ ահա քարի մէջ, զուլալ ու պաղ ջուրի մը ափը կը համբուրենք, խորհրդանիշը Սուէտացիներուն, Խըտր Պէկի հպարտ ու հսկայ սօսին, որու բունին մէջ գիւղացիները սենեակ են շիներ:

Վայրկեան մը հանգչելու համար կը նստինք սօսիին տակ: Գիւղը դատարկուեր է ամբողջութեամբ: Ամէն մարդ, ծեր, երիտասարդ, մանուկ մինչեւ յետին պառաւը լեռն են բարձրացեր, միաբանաբար տօնելու համար իրենց հերոսամարտին տարեդարձը:

Շուտով պէտք է լեռ բարձրանալ, հասնելու համար երեկոյեան խրախճանքին: Ինքնաշարժը չի կրնար բարձրանալ, մեզմէ ոմանք ջորի կ'առնեն, ուրիշներ կը նախընտրեն քալել ու կը սկսինք բարձրանալ:

Մեր ճամբան նեղ կածան մըն է անտառին մէջ ու վերելք մը դժուար բայց հաճելի: Մեզ հետ կան նաեւ տեղացի ընկերներ, որոնք կը բարձրանան, գրեթէ կը մագլցին առանց ոեւէ յոգնութեան, կ'որսան, կ'երգեն ու երբեմն ալ կըկատակեն, նայելով մեր յոգնած ու քրտնած դէմքերուն:

Երեկոյեան ժամը 8ին, երեք ժամ բարձրանալէ ետք կը հասնինք Մուսա լերան վայրի կեռասներուն տակ: Քիչ մը հանգչելէ վերջ կ'անցնինք միւս կողմը, ուր գիւղացիները խումբ խումբ նստած կ'երգեն անօրինակ խանդավառութեամբ:

Վարը ծովն է լուսնի լոյսին տակ, որ կը խայտայ յաւերժահարսերու հետ, իսկ մեր գլխուն վերեւ ժայռեր են հսկաներու պէս բարձրացած:

Քուն չկայ գիշերը: Բոլորը կ'ուզեն ուրախանալ, մոռնալ սովորական հոգերը: Վեց-եօթ տարեկան մանուկներն անգամ, որոնք առանց ճիգի կորեր են բարձունքը, կ'ուզեն ուրախանալ, իրենք ալ իրենց կարգին երգել, երգել մինչեւ արշալոյս:

Գիշերը ցուրտ կ'ընէ Մուսա լերան վրայ, ամէն կողմ կրակ կը վառեն ու բոցեր կը ճարճատեն:

Խանդավառութեան մէջ գիշերը կ'անցնի անզգալաբար: Լուսնիկը կը սկսի մարիլ հետզհետէ, լուսինը հրաշէկ գունտի մը պէս կը կորսուի հորիզոնին ետին ու ծովը ճերմկիլ կը սկսի...

Առաւօտ է արդէն:

Պատարագ կայ դաշտին մէջ:

Ամէն մարդ հազիւ լուացուած ցամլաճիի սառ ջուրով, կը շտապէ ներկայ գտնուիլ պատարագին:

Պատարագէն վերջ թափօրը կը յառաջանայ դէպի գերեզմանատուն, ուր թաղուած են հերոսամարտի ընթացքին նահատակուած ընկերները: Հոգեհանգստի արարողութենէն ետք, խօսք կ'առնէ ծերունի քահանան, ու իրենց քիչ մը կոշտ, մուրճի հարուածներուն նմանող բարբառով կը բացատրէ թուրք ջարդարար քաղաքականութեան նպատակը եւ պատմականը կ'ընէ իրենց կռիւին: Կը խօսին նաեւ ընկերներ ու յետոյ կը սկսի հրացաններու անընդհատ համազարկը, ի յարգանս նահատակներուն:

Գերեզմանատունէն վերադարձին, ներկաները կը հրաւիրուին հերիսա ուտելու:

Մեր տրամադրութեան տակ հազիւ քանի մը օր ունինք: Կ'ուզենք գիւղերը տեսնել. հետեւաբար հերիսան ճաշակելէն ետք կը շտապենք վար իջնել, ուրախ ու խանդավառ:

* * *

Սուէտիան ունի վեց գիւղ, 5000 բնակչութեամբ եւ հետեւեալ կարգով—

Վաքըֆ.— Վարժարան մէկ ուսուցիչով:

Քեապուսիէ.— Մէկ դպրոց երկու ուսուցիչներով:

Խըտըր-Բէկ.— Մէկ դպրոց երկու ուսուցիչներով:

Եօղուն-Օլուք.— Պետական վարժարան երեք ուսուցիչներով:

Հաճի Հապիպլի.— Մէկ դպրոց երկու ուսուցիչներով:

Բիթիաս.— Երկու դպրոց, մէկը ազգային է որ այս տարի պետական պիտի դառնայ, ունի երեք ուսուցիչներ միւսը կը պատկանի բողոքականներուն եւ ունի երկու ուսուցիչ:

Այս գիւղերէն զատ կան նաեւ փոքր գիւղակներ եւ ագարակներ:

Վերջերս Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձեռնարկած է Գըրըք Խանէն Սուէտիա տեղափոխելու մաս մը Հայեր: Այս գործին ընդհանուր ղեկավար նշանակուած է ընկ. Լէյլանին, որու ջանքերուն շնորհիւ առաջին կարաւանը, բաղկացած Զէյթունցիներէ, արդէն ճամբայ ելած է եւ մօտ ատենէն Սուէտիա կ'ունենայ նաեւ նոր գիւղ մը «Նոր Զէյթուն» անունով:

Սուէտիա կը ղեկավարուի միւտիրով մը որ կ'ընտրուի Անտիոքի կառավարութեան կողմէ. վերջերս ընկ. Լէյլանի (նախկին միւտիր) հրաժարումէն վերջ, նոր միւտիր նշանակուած է ընկ. Շէրպէթճեան:

Սուէտիա տնտեսապէս աւելի աղքատ է, մանաւանդ ցորեն չունենալով: Կ'արտադրէ առատ նարինջ եւ խաղող: Երբեմն գիւղերը կը զբաղին շերամաբուծութեամբ: Մեղուաբուծութիւնը դժբախտաբար շատ քիչ տեղ ունի այս գիւղերուն մէջ: Գիւղացիները ընդհանրապէս կը զբաղին պարտիզպանութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆՈՐԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ

Կը յիշեցնենք գաւառի մեր թղթակիցներուն որ չմոռնան օրը օրին գրել տեղական անցուդարձերը, հանդէս կամ դէպք:

ԽԱՅՏԱՌԱԿ ՃԱՌ ՄԸ

Հայաստանի կեդր. Գործադիր կոմիտէին Բ. Նստաշրջա... բացումին, նախագահ Ա. ...րինեան անասելի ... մը հեղինակած է ստախօս... թեանց շարք մը, իբրեւ բաց... ճառ, զոր կը ներկայացնենք բառ առ բառ: Պէտք է ... եօթը պորտ տխմար ըլլալ ... լու համար այս ճառը, պաշտ... նական բերնէ մը, որ կ'իրա... իրենց մամուլին գռեհիկ կոկո... ճաճճային:

Զսպեցէք ձեր զարմանք... զայրոյթը՝ մտիկ ընելու ... թէ ինչ խօսած է այս ... բօշան պատին ետեւէն.—

Ա. Կարինեան խօսելով ... յեղափոխական կուսակցութ... ներու մասին խորհրդային ... թեան մէջ ընդհանրապէս եւ ... յաստանի մէջ մասնաւորապէ... իբրեւ արդիւնք անգլիական ... դումներու, քննեց Դաշնակց... թեան — միակ գործօն հակ... յեղափոխական հայ կուսակց... թեան — գործունէութիւնը, ... տալով անոր ստրուկ ծառա... թիւնը աշխարհակալ պետ... թեանց:

— Այժմ Դաշնակցականն... կոյր գործիք են դարձեր ... արտաքին գործերու Նախարար... թեան մարդոց ձեռքը եւ ... կուտան արտակարգ գործունէ... թիւն, յուսալով որ յեղափոխ... կան Թուրքիոյ եւ Մեծն Բր... տանիոյ միջեւ ծագելիք ... բաղմի մը մէջ կը ստանան ... ղաքական դեր մը: Դաշնակց... կանները վրացի մենշեւիկներ... նման կ'աշխատին կապուիլ ... հետ, կազմակերպել ... կոմիտէ արտասահմանի ... նպատակ ունենալով յաջողց... իրենց հակայեղափոխական ... ղափարները, եւ իրենց օրկան... րուն միջոցով կը տարածեն ... հեթեթ լուրեր Էջմիածնի ... ղեկոսութեան քանդումի ... սին:

Այն փաստը, որ Էջմ... Հոգեւոր Գերագոյն Խորհ... չհերքեց այդ լուրերը, կը ... մեզի ենթադրելու, որ Էջմ... եւ Դաշնակցականներու մ... շփում կայ: Հայ հոգեւորակ... նութեան ներկայացուցի... կրկին ցոյց կուտան ձգտում ... քաղաքական ասպարէզի մէջ ... կավար դեր խաղալու, ինչ որ ... քան ողբալի արդիւնքներ ... Հայ ժողովուրդը պէտք ... վերջ դնէ կաթողիկոսութեան ... վարմունքին, երկրի մէջ:

Դաշնակցութիւնը ... կուրօրէն կը հետեւի Անգլ... քաղաքականութեան, որ դաշ... ցական թերթերը գաւակցու... յայտնեցին, երբ Իթթիհա... կաններու — Հայոց ջարդար... ներուն — պարագլուխները ... խաղան բարձրագոյն Մուսթ... քէմալի հրամանով, որովհե... Մեծն Բրիտանիա կը պաշտ... այդ հակայեղափոխականներ... Թուրքիոյ մէջ:

Արդարացնելով համխոհ... թիւնը, զոր այժմ կ'օգտագ... Անգլիա, Դաշնակցականները ... յայտարարեն թէ համաթու... կանութիւնը, յանձնուելու ... խական Թուրքիոյ, իբր ... սպառնայ Հայաստանի:

Թուրքիոյ հանդէպ Դաշ... ցականներու «Եոլթ»ին ... յեղափոխական բնոյթը ... նելէ յետոյ, Հայաստանի ... տաւորները կ'ողջունեն աշխ... կալութեան դէմ պայքար ... Թուրքիոյ տնտեսական եւ ... կուլթային աճումը:

Իսկ հայ քաղաքական ... բուրդ կուսակցութիւնը, ... վարները, գգալապէս նաեւ ... ձակողական են, եւ այդ կը ...

ԴԻՏԱԿ.

ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ։ ...ցակաւին գերի՞ կայ աշխարհիս վրայ։ Երբ անթել հեռագիր ունինք, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւն ունինք, երբ Լինտպէրկ օդին մէջէն թռաւ, կարելի՞ է հաւատալ որ գերի կենայ աշխարհիս վրայ։

Այո՛, տիկին, այո՛, պարոն։ ...ր Էյֆէլէն կրնաս թուքդ նետել, — այնքան մօտիկ է, — այն երկիրը, ուր գերիներ կան ...եր։ Փաստը այն է, որ հեռագիր մը հասաւ մեզի թէ Սիէրա Լէոնէի մէջ գերութիւնը ջնջուած է։ Ուրեմն, ի՛նչ հակասութիւն, հեռագիր ալ կայ եղեր հոն, ուր գերիներ կ'ապրին։ Ջնջումի որոշումը տրուած է տեղական խորհրդարանին կողմէ։

Ո՛ անպատկառութիւն, խորհրդարան ալ կայ եղեր հոն, ուր գերիներ կ'ապրին։

Ո՛ մարդկութիւն։
Ո՛ եղբայրութիւն։
Ո՛ հաւասարութիւն։
Ո՛ Արդարութիւն։
Ո՛ քաղաքակրթութիւն։
Եւ ո՛ գերութիւն։

Բայց ուշադրութիւն ըրէք, աշխարհիս անիմանալի խաղեր ունի։

Երեսփոխան Քաշէն բանտն է հիմա։ Այսինքն զրկուած ազատութենէ, ինչպէս գերիները Սիէրա Լէոնէի մէջ։

Յանկարծ կ'իմանանք թէ ելմտական յանձնաժողովը փափաքի է որ թիւ 336, Քաշէն անուանեալ բանտարկեալը խորհրդարան երթայ, քննելու համար Ֆրանսայի ելմտական հաւասարակշռութիւնը։ Քաշէն լաւ հաշիւ գիտէ։ Այսինքն կերածին խմածին չափը գիտէ։

— Կենացդ, Քաշէ՛ն։

— Քիչ խմէ, որպէսզի պահես հաւասարակշռութիւնը...

— Պիտեցի՞ թէ խելքի։

Քաշէն, սակայն, երբ խորհրդարանին բեմն ելլէ, ալ ո՛չ չափը գիտէ, ոչ ալ հաւասարակշռութիւնը։

Կ'առնէ կը քալէ։

Ու կը հասնի... բանտ։

Կ'ուզէք որ, պարոն յանձնաժողովականներ, Քաշէն ազատութի՞ւն ստանայ, ինչպէս կը ջնջուի գերութիւնը Սիէրա Լէոնէի սեւերուն։ Սակայն, չէ՞ք կարծեր որ, ելմտական յանձնաժողովին մէջ հաւասարակշռելու գացած ատեն, կը խանգարէ ուրիշ հաւասարակշռութիւն մը։

Քաշէն լաւ կ'ընէ, եթէ ընդունի Սիէրա Լէոնէի սեւերուն նախընտրած ձեւը։

Հազարաւոր սեւերը, ազատութիւն գտնելէ յետոյ, մատնուեցան... անգործութեան։ Դափ ու թմբուկ զարնելը ուրիշ երկիրներու սեւերուն էր տրուած, ճերմակներուն առջեւ դուռ բանալ գոցելը ուրիշ ցեղակիցներ մենաշնորհ էին ստացած։ Եւ մեր գործազուրկ սեւերը, յիշելով այն աշխատանքները, զորս կ'ընէին, երբ գերի էին, դարձան դարձեալ գերի։

Ուրեմն մի զարմանաք, եթէ աշխարհի վրայ դեռ գերիներ կան, եւ մարդիկ՝ բանտի մէջ։

ՄՕՐԻՍ ՓՐԱՔՍ

...այն հանգամանքէն, որ անոնց ընկերային խարխուլ արեւելահայ քաղքենիութիւնը չէ, որ յաջողած է վերականգնելու սեփականութիւնը Միութեան մէջ, այլ արեւմտահայ քաղքենիութիւնը։

Ռամկավարներու մէկ թեւը, ...մեծամասնութիւն կը կազմէ, համակրութեամբ կ'ընայի Խորհրդային Հայաստանի, իսկ միւս փոքրաթիւ մասը պլոք կը կազմէ Դաշնակցականներու հետ։

(Մարտակոչ, 17 Սեպտ.)

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՁԱՅՆԱԳՐՈՎ

Անգլիական Հիզ Մէսթըրս Վոյս ձայնագրի ընկերութեան մասնաւոր հրաւէրին վրայ, Պոլսոյ Էսայեանի ուսուցչուհիներէն Օր. Գոհարիկ Գարիպեան վերջերս վեց երգ երգեց, որոնք ձայնագրուեցան։ Այդ երգերն են Ես լսեցի մի անուշ ձայն (Բ. Կանաչեան), Սիրերգ, Էս գիշեր (Վ. Սրուանձտեանց), Հովուերգութիւն, Եար ունիմ, Հայրիկ ջան (Ա. Հայրիկեան)։ Օր. Գարիպեան պիտի երգէ նաեւ Պոլսոյ Անթելին մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ 2 Հոկտ.— Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ, Լիոնի կոմիտէն կազմակերպած էր գեղարուեստական երեկոյթ մը Հոկտ. 1ին, 3րդ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։

Ժամանակէն առաջ ստուար բազմութիւն մը հաւաքուած էր սրահ. ու գրաւած աթոռները։ Սրահի մուտքի դրան առջեւ երկու օրիորդներ հայկական եռագոյն զարդանիշներ կը բաժնէին հանդիսականներուն։ Սրահի ճակատը զարդարուած էր Հ. Յ. Դ. եւ պետական զինանշաններով. Քրիստափորի եւ հայկ. ազատամարտի մեծադիր նկարներով եւ ֆրանսական ու հայկական դրօշակներով։ Նախագահ ընկեր Յ. Նիկողոսեան հանդէսը բանալով, բացատրեց տօնին իմաստը։ «Դաշնակցութեան 37 տարուան գործունէութիւնը կրնայ սերունդներ ոգեւորել»։ Նուագախումբը՝ կազմուած ընկերներէ եւ համակիրներէ, հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Առաջին բանախօսն էր ընկեր Զուլլէրեան, որ պարզեց Դաշնակցութեան կատարած գործերը հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար։ Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան, որ յիշեցուց թէ Դաշնակցութենէն առաջ, դեռ 1860ական եւ 80ական թուականներուն, Րաֆֆի, Խրիմեան, Հայր Ալիշան, Արծրունի, որոնք բնաւ յեղափոխական եղած չեն, հայ ժողովուրդի փրկութեան միջոց կը նկատէին ինքնապաշտպանութիւնն ու կռիւը։ Յետոյ պարզելով յեղափոխական զանազան դրուագներ, ընկերը ծանրացաւ Հայաստանի վերջին ձերբակալութեանց, գաղութներու այլասերման և ուրիշ կենսական խնդիրներու վրայ. հրաւիրեց սերտ կապերով կապուիլ Դաշնակցութեան հետ, որպէսզի իրագործուին մեր պահանջները։

Ներկաներու բաղձանքին համաձայն, քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

«Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ հաւաքուած ընկերները և ներկայ բազմութիւնը, իր բողոքի ձայնը կը բարձրացնէ եւ կը պահանջէ հայկական կառավարութենէն.—

ա) որ՝ բռնութեամբ խլուած իր հողամասերը ետ պահանջէ իր դաշնակից եւ հովանաւոր կառավարութենէն։ բ) որ՝ հայ ժողովուրդին առջեւ բացուին իր երկրի դռները։ գ) որ՝ ազատ արձակուին բոլո՛ր քաղաքական կալանաւորները ինչ կուսակցութեան ալ պատկանին եւ վերջ գտնեն տարիներէ ի վեր տիրող հալածանքները։»

Հայկական զինանշան մը աճուրդի դրուելով քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 330 ֆր.։ Զինանշանը շահեցաւ ընկ. Յակոբ Ռուբէնեան որ զայն նուիրեց Հ. Յ. Դ. Լիոնի գրադարանին։ Ընկերուհի Մարի Աճէմեան յաջողապէս մեներգեց «Դաշնակցութեան վեհ զինուորներ»ը։ Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Գալֆայեան, Հրաչ Վարդանեան, Պ. Պ. Միսաք Ղազարեան և Յովսէփ Նահապետեան. Պ. Տիգրան Նիկօյեան ջութակի վրայ առանձին նուագեց «Ծիծեռնակ»ը եւ «Կիլիկիա»ն։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11.30ին «Մշակ բանուոր»ով եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ։

ԾԱՂԻԿ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

ՎԻԷՆ 2 Հոկտ.— Լիոնի եւ շրջաններու գաւառական ժողովի եւ վարչութեան ընտրութեան առթիւ, այստեղ ալ անշնորհ բարքեր երեւան եկան։

Այստեղ ծանօթ պլօքը իրեն համար թեկնածու նշանակած է Լիոնէն ոմն Իշխանեան, որ մեզի կը ներկայանայ իբրեւ Մարաշցի։ Այսպիսով կ'ուզէ խաբել Մարաշցիները։ Բայց մենք վստահ ենք որ այստեղի Մարաշցի հայրենակիցները ոչ թէ քուէ, այլ շառաչուն ապտակ մը պիտի տան այդ դիմակաւորին։ Կ'երեւի յոյսը կտրած Լիոնէն ու տասն եւ երկու երեսփոխան պիտի ընտրուին եւ քուէ կը մուրայ Վիէնի մէջ։ Պարոնը չի գիտեր թէ Վիէնցիները ունին իրենց ընտրելին, Պ. Հմայեակ Ուզունեանը, որ ծանօթ է ամէնուն։

Կը թելադրեմ հայրենակիցներուս որ զոհ չերթան խաղերու։

Մարաշցի մը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Շաբաթ երեկոյ։ Ներկայ էին 38 անդամներ։ Ֆութպօլի խումբը մրցումի գացած ըլլալով իր ձայնը եւ քուէները ներփակած էր գոց պահարանի մը մէջ։

Ընթացիկ հարցերէ յետոյ, հրաւիրուեցաւ վարչութեան ատենապետ Տոքթ. Իզմիրլեանը, որ զեկոյց տուաւ վարչութեան գործունէութեան մասին, շեշտելով յառաջիկայ շրջանին համար տարուելիք աշխատանքներու անհրաժեշտութիւնը։ Զեկուցանողին տրուած հարցերուն մէջ անդամներէն ոմանք անբաւական կը նկատէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութիւնը. անոնք կ'առաջարկէին ուժ տալ սկաուտութեան եւ աթլէթիզմի որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական նպատակն է։

Ժողովը յետոյ լսեց Արեւմտ. Եւրոպայի Շրջ. Ժողովի պատգամաւորներու զեկուցումը, որ կը հաստատէր երկու նշանաւոր որոշումները, — 1.— Անվերապահ համակրանք Խորհրդային Հայաստանի եւ գործակցութիւն անոր բարեկամ կազմակերպութիւններու. 2.— Վերացում հայկական եռագոյնի։

Այս երկու որոշումները զայրոյթի եւ յուզումի մատնեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները առանց բացառութեան, ու առաջարկուեցաւ անյապաղ բողոքի բանաձեւ մը ներկայացնել։

Դիւանը անմիջապէս պատրաստեց այդ բանաձեւը որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ։ (Բանաձեւը հրատարակեցինք երէկ. Խմբ.)։

Դիւանի եւ Վարչութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, ժողովը ընտրեց նոր Դիւան եւ Վարչութիւն հետեւեալ կազմով.— Դիւան.— Ատենապետ՝ Հ. Գնզունի, ատենադպիր՝ Յ. Պուռնազեան։ Վարչութիւն.— Տոքթ. Իզմիրլեան, Յար. Պօղոսեան, Օ. Դարբինեան, Ա. Պաղտասարեան եւ Գ. Գասապեան։

Ընդհ. Ժողովը իրաւասութիւն տուաւ նորընտիր Վարչութեան որ ի հարկին երկու հոգի աւելցուի իր կազմին վրայ։ Պ.

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՀԵՍՏԻ ԽՈՒՄԲԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր ֆութպօլի մրցում մը տեղի ունեցաւ S. C. Morvanի Ա. եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստի խումբերուն միջեւ։ Մրցումը սկսաւ ժամը 3-ին։ Ա. կիսախաղին երկու կողմերն ալ արագ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, որու ընթացքին մեր տղաքը պրագտիկ փասերով յաջողեցան ընել Ա. նշանակէտը։ Ֆրանսացիները հակառակ իրենց բուռն ջանքերուն չկրցան բան մը շահիլ։ Բ. կիսախաղին եւս հաւասար խաղարկութենէ մը վերջ խաղը վերջացաւ մերիններուն յաղթութեամբը 0-ի դէմ 1 նշանակէտով։

Այս մրցումին մեր տղաքը իրենց եռանդուն խաղարկութեամբ գնահատելի էին։ Յաջողեցան երբեմն փասերու խաղարկութիւն ունենալ, բայց ըսենք որ խաղի ամբողջ տեւողութեան իրարու հանդէպ պոռալ կանչերնին գէշ տպաւորութիւն մը թողուցին մեր վրայ։ Կը թելադրենք իրենց խաղի ընթացքին չպոռալ եւ լաւ վերաբերմունք ունենալ իրարու հանդէպ։

Գ. Գասապեան

«ԱՐՄԷՆԻԱ» ԴԱՐՁԵԱԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Կիրակի օր «Արմէնիա»յի առաջին խումբը նոր յաջողութիւն մը շահեցաւ, յաղթելով Զէլխերու առաջին խումբին 4—2։

Ա. խաղամասին երկու կողմերն ալ հաւասար մնացին, 2—2ով։

Բ. կիսախաղին Հայերը քիչ մը առաւելութիւն ցոյց տալով կրցան 2 նշանակէտ եւս շահիլ, որով յաղթանակը տարին։

«Արմէնիա»յի խումբը այս եղանակի սկիզբէն ի վեր լաւ կազմի մէջ է ու միշտ կարեւոր մրցումներ կը կատարէ։

Գ. Կարապետեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԾԱԽՆԴԻՐ ԱՄՈՒՍԻՆԸ.— Ուզլօ կին մը ունէր, որ մարտի կատուի պէս տուն չէր գար։ Շարունակ դուրսն էր։

Ուզլօ ձգեց կինը, չորս զաւակներն ալ իրեն յանձնելով։ Եւ սակայն կնոջ պատուիրած էր որ... հաւատարիմ մնայ։ Կինը որ ամուսինին թեւին տակ չէր հնազանդած, աւելի ազատ սկսաւ շարժիլ։ Ուզլօ սպառնաց։ Եւ անցեալ գիշեր, երբ հանդիպեցաւ կնոջ, որ կը վերադառնար սինէմայէն, կրակեց ատրճանակը։ Կինը փախաւ։ Ուզլօ կրակեց ետեւէն երեք անգամ, առանց յաջողելու։ Կինը սրճարան մը ապաստանեցաւ։ Ուզլօ հասաւ ետեւէն եւ սրճարանին մէջ քովէն վիրաւորեց կինը։

Հասան ոստիկանները եւ տարին Ուզլօն։

ՀԵՌԱՑԻ՛Ր Կ'ԸՍԵՄ.— Ռուգիք Շուազիի պողոտային վրայ խանութ մը բացած էր, գետնախնձոր կը ծախէր։ Բարեկամուհի մըն ալ գտած էր, գոհ ու երջանիկ կ'ապրէր։

Յանկարծ Ռուգիքի սիրտը սկսաւ տրտնջալ։ Որովհետեւ երբ Ռուգիք գետնախնձոր կը ծախէր, բարեկամուհին ալ, Օր. Կապրիէլ, ժպիտ կը ծախէր։

Ռուգիք, գործնական տղայ, Օր. Կապրիէլը հրաժարեցուց բարեկամութեան պաշտօնէն։ Եւ սակայն օրիորդը չէր ուզեր հրաժարիլ գետնախնձորի սեղանէն։

Լը Ռուգիք սպառնաց եւ, վերջին անգամ, ձայնը բարձրացնելով.

— Հեռացի՛ր, կ'ըսեմ։

Օրիորդը առանց պատասխան տալու, յարձակեցաւ վրան։ Ածելի մը հանեց գրպանէն եւ կտրեց Լը Ռուգիքի վիզը։

Երիտասարդը գետին փռուեցաւ։ Աղջկան լեզուն բռնուեցաւ։

Քիչ յետոյ ոստիկանները եկան եւ տարին զայն բանտ։

ՄԱՅՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.— Սիվրէի մօտ, գիւղի մը մէջ, Ռոշէ բան գործ չունէր, կը խմէր ու կը ծեծէր կինն ու զաւակը, ամէն օր։ Առջի օր ալ, իր տիկը գինիով լեցնելէ յետոյ, բահը առաւ եւ յարձակեցաւ կնոջը վրայ։ Տիկին Ռոշէ, սարսափահար, փախաւ դրացիին տունը։ Խմանը հետապնդեց զայն եւ այն միջոցին, երբ Ռոշէ ոճիր մը պիտի գործէր, միջամտեց զաւակը ոճիրով մը։ 18 տարեկան պատանի մը, տղան, պաշտպանելու համար իր մայրը, հրացանը առաւ եւ շեշտակի կրակեց հօրը կուրծքին դէմ։ Ռոշէ տապալեցաւ գետին եւ փչեց։

ՅՈՅՑ ՄԸ.— Կոստանդին Աստամ Հաճի, 33 տարեկան, որ ինքնաշարժ կը վարէ, 40 նոց աւելցածու կին մը գտաւ բարեկամ։ Վերջերս աչք տնկած էր նաեւ իր բարեկամուհիին աղջկան, հազիւ 19 տարեկան։ Ու երբ օրիորդը նշանուեցաւ, կատաղութիւն եկաւ Հաճիին վրայ։ Սպառնաց նշանածին ալ, աղջկան ալ, մօրն ալ։ Օգուտ չըրաւ։

Անցեալ իրիկուն, երբ իմացաւ որ առաջին նշանածը այցելութեան գացած է, սպասեց որ մեկնի։ Եւ կէս գիշերին մտաւ սենեակ։ Աղջիկը եւ մայրը կը պատրաստուէին պառկիլ։ Հաճի յայտնեց թէ իր բարեկամուհիին աղջիկը իրեն կը պատկանի։

Աղջիկը անարգեց ինքնակոչ փեսան։

Հաճի հանեց ատրճանակը եւ կրակեց։ Աղջիկը սարսափահար պատուհան ցատկեց եւ բակ ելաւ։ Սակայն Հաճի Կոստանդին հասաւ ետեւէն։ Մազերէն բռնեց եւ ծոծրակէն դարձեալ կրակեց։ Աղջիկը ինկաւ գետին, վիրաւոր։

Հաճի փախաւ, իր սենեակին մէջ ամրափակուեցաւ։ Սակայն ոստիկանները յաջողեցան դուրս հանել զինք իր ամրոցէն և տանիլ աւելի ամուր փակուած սենեակ մը։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՃԱՐՊԻԿ ՄԷԿ ԽԱՂԸ

Մարդիկը տակաւին իրենց կրած ահռելի ցնցումին ազդեցութեան տակ, ամենափոքր դիմադրութիւն մը իսկ չփորձեցին, ու ատրճանակի սպառնալիքին տակ, փութացին հնազանդիլ։

— Հէ՜յ, պոռաց յանկարծ Սէպրիէնսքի, Քարասօֆի մարդոցմէն մէկը՝ ցոյց տալով գերիներէն մէկը. եթէ չեմ սխալիր ասիկա «ընկեր» Մարգլօֆն է։

— Ի՞նչ կ'ըսես, յարեց Քարասօֆ հետաքրքիր։

— Կ'ըսեմ թէ, պատասխանեց Սէպրիէնսքի, սա՛ մարդը անպայման Մարգլօֆն է, դահիճներու ամէնէն կեղտոտը, այն զոր ամբողջ Ռուսիոյ մէջ «ցաւի վարպետը» կ'անուանեն այլեւս։

— Վստա՞հ ես ատոր։

— Գրողը տանի՜, եղբօրս սպանիչներէն մէկը չէ՞։

Դառնալով միւս երկու բանտարկեալներուն, հարցուց.

— Հապա դո՞ւք, ո՞վ էք։

Երկու մարդերը չպատասխանեցին, բայց Սէպրիէնսքի որ կ'երեւի սովետական բարձր պաշտօնատարներու մասին ստոյգ տեղեկութիւններ ունէր, նորէն պոռաց.

— Ո՛հ, ո՛հ, աւարը լաւ է։

— Կը ճանչնա՞ս այս մարդիկը. հարցուց Քարասօֆ։

— Հարկաւ. առաջինը կը կոչուի Քրոֆկքի եւ երկրորդը Ցօպուրէֆ։

Երկու մարդերը սարսափած իրարու նայեցան։

Սէպրիէնսքի շարունակեց խօսքը Քարասօֆի ուղղելով.

— Անշուշտ պե՛տ, դուք ձեզի կը հարցնէք թէ՝ այս մարդիկը ինչո՞ւ չպատասխանեցին ձեր հարցումին։ Ինչո՞ւ կը մերժեն յայտնել իրենց անունը. պատճառը ես ձեզի պիտի ըսեմ։

Եւ պահ մը լռութենէ յետոյ զանոնք մատնանշելով.

— Որովհետեւ, ըսաւ, այս երկուքը՝ 1918 Յուլիս 17—18ի գիշերը, մասնակցեցան կայսերական ընտանիքի սպանութեան։ Ասոնց երկուքն ալ մաս կը կազմէին կարմիր պահակախումբի այն հատուածին, որուն հրամանատարն էր Պիքօֆ՝ Էքաթէրինպուրկի սովետին նախագահը։

Ցօպուրէֆն էր որ կէս գիշերին մտաւ Ցարին սենեակը, անոր հրամայելու համար, որ Իփաթէֆի տան ստորնայարկը իջնէ։

Քրոֆկքին էր որ Եաքօպ Եուրովսքիի հետ, առաջին անգամ կրակեց կայսեր վրայ եւ զգետնեց փոքրիկ իշխանը։

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՆՑՈՒՑԱԾ ՎՏԱՆԳԸ

Քարասօֆի մարդիկը շրջանակ կազմած էին երեք թշուառականներուն շուրջ, որոնք վախէն կը դողդղային։

Անոնք՝ աւազակներուն կը նայէին այնպէս, որ կարծեցի թէ վայրկեանը եկած էր որ ատրճանակները ինքնին պայթին։

Տեսարանը սաստկօրէն ողբերգական էր։

Բարեբախտաբար, իշխանը իր ամբողջ պաղարիւնը պահած էր, եւ այն պահուն որ իր մարդոց պայրոյթը պիտի պոռթկար, մէկ շարժումով զանոնք հանդարտեցուց։

Յետոյ, երկու աւազակներուն հարցուց.

— Լսեցի՞ք։ Ի՞նչ պիտի պատասխանէք։

Մարգլօֆ որուն ուղղուած չէր այս հարցումը, նիւթէն շեղում մը փորձեց։

— Քեզի ո՞վ տուաւ իրաւունքը մեզ հարցաքննելու,— հարցուց Քարասօֆի. եւ նախ, դուն ո՞վ ես։

Իշխանը՝ աչքերը յառած անոր, պատասխանեց.

— Ես պատիժն եմ։ Զիս մի ստիպեր որ ատոր ապացոյցը տամ քեզի, եթէ մորթիդ արժէք մը կուտաս։

Ձայնը կտրեց Մարգլօֆ եւ խոհեմաբար, անցաւ իր երկու մեղսակիցներուն ետեւ, որոնք գլխահակ եւ կատարելապէս սարսափահար, կարծես վճռած էին, որեւէ կերպով լռութիւն պահել։

— Շատ գէշ է ձեր գործելակերպը, վարպետներս, ըսաւ անոնց Քարասօֆ, որ ի զուր փորձեր էր անոնց բերնէն խօսք մը առնել որովհետեւ, կ'երդնում յանուն Աստուծոյ, որ ձեզ խօսեցնելու համար որեւէ միջոցի առջեւ կանգ չպիտի առնեմ, նոյնիսկ եթէ ստիպուիմ ձեր միսը խմորի վերածել։

Այս խօսքերը այն տեսակ շեշտով մը ըսուեցան որ, հասկցայ թէ՝ ոչինչ պիտի կրնար այս մարդիկը փրկել իր արժանի պատիժէն...

Հասկցա՞ն անոնք ալ...

Չեմ գիտեր։

Սակայն անոնց դէմքը ստացաւ դիակնային տժգունութիւն մը եւ յստակօրէն տեսայ որ անոնց ակռաները կը կափկափէին։

Այսքան վատութեան հանդէպ ուսերը թօթուելով, Քարասօֆ վերսկսաւ.

— Ձեզ Սէթէնիա-Կօրաեա պիտի առաջնորդեն, այսինքն, ասկից մօտաւորապէս քսան վերստ հեռու։ Ըսել է որ 4 ժամուան միջոց մը կը շնորհեմ։ Մինչեւ այդ՝ մէկը ձեզի չպիտի դպի։ Իմ մարդոցս եւ ինծի համար, դուք նուիրական էք։ Բայց ձեզ կ'ազդարարեմ իսկ՝ հոն ամէն միջոց ունինք ձեր յանցանքին խոստովանութիւնը ձեր բերնէն լսելու համար։

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆ

ւելքի մտայնութեան մէջ առաջ եկած փոփոխութեանց հետեւանքով։ Հանրապետութեան վարիչները այնքան միամիտ չեն որ կրկին դիմեն հին միջոցներուն, որոնց անյաջողութիւնը փորձով ապացուցուած է։ Ամբողջ Թուրքիա անկեղծօրէն այս համոզումն ունի։

Լեհ զինուորականներ Թուրքիոյ մէջ

Երկուշաբթի օր Պոլիս հասաւ լեհ զինուորական պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ գնդապետ Զավէսքիի եւ բաղկացած 25 սպաներէ եւ Վարշաւայի զինուորական վարժարանի ուսանողներէ։ Պատուիրակութիւնը Պոլիս գալէ առաջ Ռումանիա այցելած էր։ Պոլսոյ քաղաքապետը հացկերոյթ մը տուաւ անոնց ի պատիւ։ Լեհ զինուորականները պիտի այցելեն Թուրքիոյ զինուորական հաստատութիւնները։

Նաւարինի նաւամարտին տարեդարձը

Քանի մը օրէն Յունաստան պիտի տօնէ հարիւրամեակը Նաւարինի պատմական նաւամարտին, որուն յաջող ելքը ամրապնդեց Յունաստանի անկախութիւնը։ Նաւարինի մէջ էր որ անգլիական, ֆրանսական եւ ռուսական միացեալ նաւատորմերը յարձակեցան օսմանեան զօրաւոր նաւատորմին վրայ եւ ամբողջովին կրակի տուին եւ ծովուն տակը ղրկեցին զայն։

Հանդիսութիւնները պիտի սկսին Հոկտեմբեր 10ին Նաւարինի մէջ, Յոնիականի եզերքին վրայ, ժամը 9էն մինչեւ 17։ Գոհաբանական աղօթք պիտի կատարուի Փիլոսի եկեղեցիին մէջ, յետոյ տեղի պիտի ունենայ նաւային զինուորական անցք, որուն պիտի մասնակցին ֆրանսական եւ անգլիական նաւային ջոկատներ։ Ճառեր պիտի խօսուին ֆրանսական եւ ռուսական կոթողներուն առջեւ։ Փիլոսի քաղաքապետութիւնը ճաշկերոյթ պիտի տայ, յետոյ տեղի պիտի ունենան մարզական խաղեր, որոնց պիտի մասնակցին ֆրանսացի նաւազները։ Հոկտեմբեր 21ին այցելութիւն՝ Աթէնքի յիշատակարաններուն։ Հոկտ. 22ին Աթէնքի մէջ պաշտօնական ընդունելութիւն անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութեանց, զինուորական եւ նաւային ցոյցեր։

Հելլէն նախարարները մարտանաւով մը Նաւարին պիտի երթան, իսկ հրաւիրեալներուն մասնաւոր շոգենաւ պիտի տրամադրուի։

Չիչերին կը պաշտպանէ Ռաքովսքին

Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ արտաքին գործավար Չիչերին կը հակառակի Ռաքովսքիի ետ կանչուելուն։ Չիչերին կը կարծէ թէ Փարիզի դեսպանը ետ կանչելու համար ոեւէ պատճառ չկայ, ընդհակառակն, եթէ Փարիզէն մեկնի, ֆրանքօ-խորհրդային յարաբերութիւնները եւ կատարուած բանակցութիւնները մեծապէս պիտի տուժեն։

Նոյն գործակալութիւնը կը հերքէ նաեւ այն լուրը թէ Մոսկուայի ֆրանս. դեսպան Հէրպէթ Հոկտ. 2ին Չիչերինի հետ տեսակցած է Ռաքովսքիի ճամբուելուն մասին։ «Չիչերին, կ՚ըսէ, վերջին անգամ Հէրպէթը ընդունեց Սեպտեմբեր 21ին, անկէ ի վեր զայն չէ տեսած բնաւ»։

Պալքանեան հակապոլշեւիկ խումբ մը

«Իզվեստիա» կը գրէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին նստաշրջանին՝ Ժընեւի մէջ ծրագիր մը կազմուեցաւ՝ պալքանեան հակախորհրդային դաշնակցութիւն մը կազմելու համար։ Գլխաւոր անձնաւորութիւններն էին Յունաստանի եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարները, որոնք Անգլիոյ ղեկավարութեան տակ խորհրդակցեցան ռումէն-պուլկար-հելլէն կազմակերպութեան մը մասին, ընկերային կարգը պոլշեւիկեան վտանգին դէմ պաշտպանելու պատրուակին տակ։

Հակապոլշեւիկեան ճակատ մը

Հունգարիոյ Ներքին Նախարար Ցիթովսքի պոլշեւիկութեան դէմ ճակատ կազմելու համար միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրելու գաղափարը հրապարակ դրած է։ Նախարարը դիտել կուտայ թէ պոլշեւիկներու գաղտնի, յամառ եւ անդադրում քարոզութիւնները՝ բոնի ուժով տապալելու համար հաստատուած կարգն ու պետական հիմնարկութիւնները, կը ստիպեն ոչ միայն արեւելեան Եւրոպայի, այլ եւ եւրոպական բոլոր պետութիւնները լրջօրէն զբաղիլ այս խնդրով եւ միասին որոնել ինքնապաշտպանութեան ազդու միջոցները։

Անցեալ Յուլիսին Վիեննայի մէջ պատահած դէպքերը ցոյց կուտան թէ որքա՜ն դիւրին է պոլշեւիկեան շարժում առաջ բերել։ Ճիշդ է թէ Հունգարիա, 1919ի իր փորձառութենէն ի վեր այսպիսի վտանգի մը դէմ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք կ՚առնէ։ Պոլշեւիկութեան դէմ մղած պայքարով, Հունգարիա կը պաշտպանէ նաեւ արեւմտեան պետութիւնները, որոնք պէտք է իրենց աջակցութիւնը տան անոր, որովհետեւ վարակումը անոնց ալ կը սպառնայ։ Խորհրդային յարձակողականին դէմ միջազգային ճակատ մը միայն կրնայ յաջողութիւն գտնել։

Սաքքօ-Վանցէթթիի աճիւնները

Վանցէթթիի քոյրը Օր. Լուիճիա առջի օր Ամերիկայէն Շէրպուրկ հասաւ «Մաւրիտանիա» շոգենաւով, միասին բերելով իր եղբօր եւ Սաքքօի աճիւնները։ Սաքքօ-Վանցէթթի կոմիտէի գանձապահ Լըքուանի համար կ՚ըսուի թէ կառավարութենէն արտօնութիւն պիտի խնդրէ, երկու անիշխանականներու աճիւնները ցուցադրելու համար, սակայն Ներքին Նախարարութիւնը արգիլած է ամէն ցոյց։ Աճիւնները, որոնք դրուած են իրարու միացուած պղինձէ երկու տուփերու մէջ, ուղղակի ղրկուեցան Մօտանա, Իտալիոյ սահմանը։

Օր. Վանցէթթի Փարիզ հասաւ երէկ առաւօտ։ Համայնավարները թափօր մը ծրագրած են այս կիրակի օր ի յիշատակ Սաքքօ-Վանցէթթիի, որոնց աճիւնէն մաս մը ստացուած է թղթատարով։

Ռումբ մը կը պայթի Նիսի մէջ

Երեքշաբթի գիշեր ժամը 11ին, Նիսի մէջ, պուլվար Կանպէթթա, իտալական հիւպատոսարանի բակին մէջ ռումբ մը պայթեցաւ։ Զոհ չկայ։ Նիւթական կորուստները աննշան են։ Ռումբը շինուած էր խաւաքարտի մէջ ուժգնօրէն սեղմուած վառօդէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ Ընդհ. ժողովը այս իրիկուն, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար։

ՀԱՃԸՆՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Փարիզ եւ շրջակա քը բնակող բոլոր Հաճընցիները կը հրաւիրուին այս կիրակի ժամը 3ին, ճաշարան Ֆլորիա, մասնաւոր խորհրդակցութեան համար։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենկ. երկսեռ միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ վերջին անգամ ըլլալով ոչ անդամ Ամասիացիները։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի։

Զ. Ռ. Մ. Պէլֆորի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 6ին, Պ. Բիւզանդ Քէշիշեանին սենեակը, Վիէյվիլ։

ԼԻՈՆԻ եւ Շասի Հաճնոյ Հայրենակցական միութիւնը մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնէ Հաճընի անկման 7րդ տարեդարձը, Հոկտ. 16ին, Շասի Քանթինին մեծ սրահը։ Պիտի խօսին Վարդան Զուլլէրեան եւ ուրիշներ։ Արտասանութիւն, երգ եւն.։ Կը խնդրուի քոյր միութիւններէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 10 Rue Rampalի ճաշարանը։

ԸՆԿ. ԱՐԻՍ ՂԱՆԷՎԻՋԵԱՆ հրաժարած ըլլալով «Բարձր Հայք»ի Հայրենակցական միութեան վարչութենէն, կը խնդրէ որ իրեն այդ ուղղութեամբ ոեւէ դիմում չկատարուի։

Զ. Ռ. Ե. Մ. Կեդրոնի հասցէն է՝ Floria, 61 Rue Monsieur le Prince, Paris (6e).

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Ալֆօրվիլի Մանկապարտէզին համար, վարիչ մանկապարտիզպանուհիի մը պէտք կայ։ Պայմաններուն տեղեկանալու համար թեկնածուները դիմեն՝ Լ. Զօրմիսեանի, 145 Rue Etienne Dolet, Alforville (Seine)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Վան-Շահբաղցի Սեդրակ Աւտոեան, որ պատերազմէն առաջ Պոլիսէն Տրապիզոնի քաղաքը ըլլալ կը կարծուէր,

Դանիէլ Փօղոսեան Վան Մըխկնէր գիւղացի, որ 3 տարի առաջ Եգիպտոս Յակոբ Զարդարեանի ծխախոտի գործարանն էր։ Յիշեալներուն մասին գրել՝ Hagop Avdoyanի, Château le Candillargnes par Lansargues (Hérault).

Ատապազարցի Սուրէն Տալկըճեան որ Պալքանեան պատերազմին գերի բռնուելով հաստատուած է Ֆիլիպէ, իմացնել՝ Hovhanness Varteressianի, նոյն հասցէով։

— Կը փնտռուի Սիվրիհիսարցի Օննիկ Պալեանը, որ Պոլիսէն Պուլկարիա մեկնած ըլլալ կը կարծուի 1923ին. լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել իր քրոջը Թագուհի Պալեանի, հետեւեալ հասցէով՝ Ղազար Գրիգորեան, 10 Rue de la Grande Fontaine, Belfort. France.

— Կը փնտռուի Սամսոնցի Սիրարփիկ Վարդանեան, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Նազլը որ տեղահանութեան միջոցին Մալաթիա աքսորուած էր. վերջերս լուր ստացած ենք որ ամուսնացած է եւ Փարիզ կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բարսեղ Թէլֆէեանի՝ Rue Tchimeski Megharou Uzuvel, Salonique, Grèce.

— Յարութիւն (Արթին) Եաղմուրեան, արհեստով այրերու եւ կիներու դերձակ, որ մինչեւ 1925 կը գտնուէր Անգլիա, Եորք եւ Նիւփորթ քաղաքները, եւ որուն Ամերիկա մեկնած ըլլալուն մասին տարաձայնութիւն մը կայ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաճեցէն իմացնել Մկրտիչ Պարսամեանի, 121 Rue Marcadet, Paris (18me).

Այլատասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆՈՒԷՐ ԳՐԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

Թոլսթոյի Հաճի Մուրատը 12, Ամուսնութիւնք փարիզի 15, Ռասփութին 15, Պարոն տը Գամոտ (2 հատոր) 25, Միրզա եւ Աննա 12, Տք. Շէրլօքօ՝ Թ. Կոթիքէ 12, Ֆլավի՝ Ժորժ Սանի 7, Կապուտիկը 5, Նօնօ եւ Տօտօ 8, Սիրոյ խորանին առջեւ 5, երկու ոգի 5, Տք. Մօուօի կղզին 12, Մանկութեանս մեղքերը 15, Տիկին Բօժէ 5, Սատանային զաւակը 3, Կարմիր մարդոց երդումը 20, Մանօն Լէսքօ 15, Ռաֆայէլ 18, Կրացիէլլա 8, Հօճա Նասրէտտին 20, Դապլվար 7, Փանջունի 7, Մակաբոյծը 6, Մահացու Սէրը 3, Տք. Մօրի Վրէժը 5, Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 10, Ֆաքիր Թահիրա 5, Աշըգ Ղարիպ 5, Թօփալ Օսման 5, Երգարաններ 10 ֆր., 6 եւ 5 ֆրանք, Երազահան 6, Բաղդացոյց 10, Ֆրանս. խօսակց. 5 եւ 8 ֆր.։

Բարեկենդանի անկուսիները 2, Բանի ամուսնութիւն 2, Լը Պարպուլիէ 2, Մոլորեալ ճամբորդը 2, Երանոս աղբար 2, Ամուսնական խնդրանք 2, Կոյր երգչուհին 3, Աքաբէն՝ Մոլիէռի 5, Շողոքորթը 5, Տիկ. Մօնսօրօ 10, Սալօմէ 4, Տրիլբի 5, Համլէթ 10, Օթէլլօ 10, Թագաւոր 10, Դիօրէ 5, Ֆիստօր Եօանոնվիչ արքանի դուրեանի քերթուածները եւ երգեր ու տաղերը 2.50, [illegible] նամականին 8, [illegible] Հայրենի աղբիւրցը 30, [illegible] Նոճաստանը 7, Օմար [illegible]

Հաֆըզի քառեակները 4։

25 ֆրանքէ աւելի գիրք [illegible] նողին 5 ֆր.ի գիրք նուէր. [illegible] ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի գիրք նուէր, իսկ 100 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 15 ֆր.ի գիրք նուէր [illegible] տրուի։ Փօսթի ծախք չառնուիր։ Դիմել հետեւեալ հասցէին.—

L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e).

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

ոսկերչութեան սորվիլ փափաք[illegible] քող 13—15 տարեկան պատանի մը, որ ծնողացը կողմէ երաշխաւորուած ըլլայ։

Դիմել 8 Rue Buffault [illegible] յարկ, Պ. Նշան Համբարձ[illegible]եանի, ժամը 12—2 (Metro: Cadet կամ Peletier).

ՍԱԿԱՐԱՆ

5 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.	[illegible]
Տոլար,	Dollar	[illegible]
Մարք (ոսկի) 100	Mark	[illegible]
Թրքական Թղթ.	L. Tq.	[illegible]
Թրք. ոսկի	» or	[illegible]
Մէճիտիէ	Médjidié	[illegible]
Լէվա 100 հատը	Léva	[illegible]
Տրախմի »	Drachme	[illegible]
Լիր »	» Lire	[illegible]
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	[illegible]
Զուից. »	Frc. Suisse	[illegible]
Լէյ 100 հատը	Ley	[illegible]
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	[illegible]

ԱՐԺԷԹՂԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	[illegible]
» II	»	[illegible]
» III	»	[illegible]
Թուրքիոյ Վիճակ.	Lots turcs	[illegible]

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION

208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration Խմբագրատուն : 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927
7 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 460
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐԷ ՕՐ ԱՒԵԼԻ ՊԻՐԿ

Վերջին վեց ամսուան ընթացքին, աւելի շեշտուեցաւ հակախորհրդային պայքարը, թէ պաշտօնական գետնի վրայ եւ թէ հանրային արտայայտութիւններով։

Եւ օրէ օր աւելի կը պրկուին օղակները, իւրաքանչիւր երկրի մէջ։

Ֆրանսան, որ բաղդատաբար անտարբեր կ՚երեւար, տեւնէ մը ի վեր վճռական ձեռնարկներ կը կատարէ։ Արդէն բանտարկած է կարգ մը համայնավար երեսփոխաններ եւ վարիչներ, որոնց ամէն մէկը քանի մը դատավճիռ ունի իր գլխուն վերեւ, տարբեր յանցանքներու համար։ Գլխաւոր մեղադրանքը՝ հակազինուորական աշխատանքն է, որ բաւական լուրջ հանգամանք առած է։ Վկայ՝ Թուլօնի վերջին դէպքը։ Սաքքօ-Վանցէթթիի մահապարտութեան առթիւ Փարիզի մէջ սարքուած ցոյցերն ալ առիթ եղան դարակներէն հանելու կառավարութեան շարք մը որոշումները։ Եւ անցեալ Օգոստոսէն ի վեր, ամէն օր խուզարկութիւններ կը կատարուին եւ քննութեան կ՚ենթարկուին օտարականները։ Պզտիկ թիւ մը չեն կազմեր վտարումներն ալ, որոնք ընդհանրապէս տեղի կ՚ունենան քանըչորս ժամուան մէջ։

Մթնոլորտը այնքան թանձրացած է որ, Ֆրանսայի հանրային կարծիքին որոշ մէկ մասը այլ եւս չի գոհանար ոստիկանական-կարգապահական խստութիւններով, եւ կը պահանջէ օրէնքէ դուրս հռչակել համայնավարները։ Իսկ խոշոր հոսանք մը արդէն սեղանի վրայ դրած է Մոսկուայի հետ կապերը խզելու խնդիրը։

Դեսպան Ռաքովսքի թուղթ մը ստորագրած եղաւ, եւ փոքրիկը չէ դադրած տակաւին։ Կառավարութիւնը փափկութեամբ կը շարժի այս գործին մէջ, թէ հանրային կարծիքը գոհացնելու եւ թէ միջազգային օրէնքները յարգելու համար։ Բայց կը թուի թէ Ռաքովսքի այլեւս չպիտի կրնայ մնալ, եւ պարզապէս դիւանագիտական քաշքշուք մըն է որ տեղի կ՚ունենայ երկու կողմէն ալ, խոր վէրքեր չբանալու համար։ Ազգայնական եւ քաղքենի մամուլը մէկ բերան կը պահանջէ «անբաղձալի օտարական»ին հեռացումը, յաճախ ամէնէն կոպիտ բառերը գործածելով, «լրտես», «աւազակ» եւլն.։ Միայն ձախակողմեան թերթերն են որ բողոքի ձայներ կ՚արձակեն։

Ու մինչ շատերուն համար անձի փոփոխման խնդիր է եղածը, ուրիշներ այդպէս չեն հասկնար։ Կարմիր դեսպան մը պիտի երթայ եւ անոր տեղ ուրիշ մը պիտի գայ, դարձեալ կարմիր։ Ի՞նչ է տարբերութիւնը, կ՚ըսեն անոնք։ Եւ չեն ծածկեր թէ իրենց ուզածը պարզապէս յարաբերութեանց խզումն է, յանուն երկրին ապահովութեան։

Այս ուղղութեամբ մղուած պայքարը իր ամէնէն սուր շրջանին հասած է այժմ, առաջնորդութեամբ «Տէպա»ի, «Ֆիկառօ»ի, «Մաթէն»ի, «Էքօ տը Փարի»ի եւ ուրիշ կարգ մը խոշոր օրկաններու, որոնք ամէն օր բան մը կը գտնեն հանրային կարծիքը ըմբոստացնելու համար։ «Էքօ տը Փարի» հարցարան մը բացած է, որուն պատասխանած են շատ մը երեսփոխաններ, պաշտօնատարներ եւ ուրիշ յայտնի դէմքեր, բոլորն ալ կուսակից խզման։ «Մաթէն» ամիսներէ ի վեր ամէն օր հակապոլշեւիկ ազդարարութիւն մը կը հրատարակէ թերթին ճակատը, իսկ ածական չմնաց որ չգործածէ Մոսկուայի դեսպանին դէմ։ Միւսներն ալ իրենց կարգին։

Դժուար է նախատեսել այս պայքարին ելքը։ Բայց կը յիշենք թէ Անգլիոյ մէջ ալ այսպէս սկսան, առաջնորդութեամբ «Մօրնինկ Փօսթ»ի, «Թայմզ»ի եւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի, խզման յանգելու համար։

Ուրեմն, իւրաքանչիւր երկիր ինքն իր մէջ լրջօրէն, եւ օրէ օր աւելի սաստկութեամբ կը մաքառի կարմիր վտանգին դէմ։ Աւելորդ է յիշել Պալքաններու եւ կեդր. Եւրոպայի մէջ գործադրուած խստութիւնները։

Այս ընթացքով, շատ ալ անհաւանական չէ որ միջազգային խորհրդաժողով մը գումարուի, համայնավարութեան դէմ ճակատ կազմելու համար, ինչպէս առաջարկած է Հունգարիոյ ներքին նախարարը։ Առանց ժողովի, երկար ատենէ ի վեր լռելեայն համաձայնութիւն եւ տեսակ մը գործակցութիւն կայ բոլոր երկիրներուն միջ,և այս գետնին վրայ։ Երեւի անբաւական կը նկատեն եղած միջոցները, եւ պիտի փորձեն աւելի կուռ եւ լայն ճակատ մը կազմել։

Այս երեւոյթներուն առջեւ, ինչպէս շեշտած ենք յաճախ, մարդիկ երկու անգամ աւելի ծուռ կը նային օտարականին։

Այստեղ անգամ, որ աւելի ազատ միջավայր է, թերթերը յայտնապէս կը բացատրեն.

— «Այն օտարականները որոնք դժգոհ են մեր կարգ ու սարքէն, միայն մէկ միջոց ունին իրենց բաղձանքները գոհացնելու,— թո՛ղ ելլեն երթան իրենց երկիրը։ Եթէ կը տատամսին, այն ատեն թող ոստիկանութիւնը ցուցնէ ճամբան» (Մաթէն)։

Երբ օր ցերեկով այսպիսի խօսքեր կ՚արտասանուին, կը նշանակէ թէ բան մը փոխուած կամ շեշտուած է այս երկրին մէջ եւս, ինչպէս ամէն տեղ։ Առանց ատոր ալ, ոչ մէկ իշխանութիւն կը հանդուրժէ ու օտարականները խառնուին երկրին կարգ ու սարքը փոխելու ձգտող ձեռնարկներու։ Պոլշեւիկեան խաղերը միեւնոյն ատեն կը սաստկացնեն ազգայնական թթուն, որմէ կ՚օգտուի կառավարութիւնը։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Հայրենիք» (25 Սեպտ.).—

— «Ուշադրութեամբ հետեւեցէք Խորհրդային թերթերուն, եւ դուք պիտի չտեսնէք եւ ոչ մէկ յիշատակութիւն դրամական այն ոչ-արհամարհելի օգնութիւններու մասին, զոր մեր գաղութները ըրին Հայաստանին՝ վերջին տարիներու ընթացքին։ Անգամ Շիրակի երկրաշարժէն վնասուածներու համար մեր ղրկած տասնեակ հազարաւոր տոլարները լռելեայն ընդունելով՝ հրապարակով ժխտուեցան Խորհրդային վարիչներու կողմէն։

«Հարկաւ այդ սինիք ընթացքը, որ կ՚ըլլայ պոլշեւիկեան քանդիչ նպատակներով եւ ներքին սպառումի համար, չի կրնար քաջալերել արտասահմանի հայութիւնը խոշոր գումարներ տալու կառավարութեան մը, որ քաղաքացիական քաջութիւն իսկ չունի հրապարակով ըսելու, թէ ուրկէ՞ կը ստանայ այդ գումարները, ինչպէս նաեւ ոեւէ վստահութիւն չի ներշնչեր, թէ իր ստացած գումարները կը ծախսէ բաղձացուած նպատակներուն համար։

«Ահա ասկէ է որ հարց կը ծագի թէ արժէ՞ հսկայական զոհողութիւններ ընել ուղղութեամբ մը, ուր այդ զոհողութիւններով ստացուած արդիւնքները այնքա՛ն չնչին են եղած ցարդ եւ այնքա՛ն կասկածելի են։ Եւ արդեօք աւելի լա՞ւ չէ այդ մեծ զոհողութիւններով ջանալ թէ պահպանելու հայկական բեկորները շարք մը օտար երկիրներու մէջ, մինչեւ որ քաղաքականապէս հնարաւոր դառնայ այդ բեկորները փոխադրել Հայաստան։

«Սակայն, ինչ ալ ըլլայ, մենք կը կարծենք, թէ հոն, ուր որ գէթ փոքրիկ հնարաւորութիւն մը կամ պատեհութիւն մը կը ստեղծուի հայ տարագիրները Հայաստան փոխադրելու կամ մեր երկիրը վերաշինելու, մենք պարտաւոր ենք օգտուիլ այդ հնալաւորութենէն ու պատեհութենէն։

«Մենք դէմ ենք ռեկլամային, թղթի վրայ միայն մնացող կամ ճառերու մէջ արտայայտուող, բայց իրականին մէջ չեղեալ ու խաբեբայական ներգաղթի ձեռնարկներուն, որոնք կը մոլորեցնեն ու չարաչար յուսախաբ կ՚ընեն հայ զանգուածները։ Մենք դէմ չենք սակայն եւ միշտ պատրաստ ենք քաջալերելու ներգաղթի ու վերաշինութեան այն բոլոր ձեռնարկները, որոնք յոյս կը ներշնչեն, թէ կարող են շօշափելի, իրական արդիւնք մը տալ եւ գէթ քայլ մը առաջ տանիլ մեզ ազգահաւաքման ու վերաշինութեան ճամբայով...։»

ՎԼԱԴԻԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅԵՐԸ

Վլադիկովկասի մէջ կը բնակին 10,000 Հայեր։ Եւ սակայն այս հոծ հայութիւնը ունի միայն մէկ նախակրթարան։ Նախակրթարանը աւարտողները չեն կրնար շարունակել իրենց ուսումը։ Ռուսերէնն ալ լաւ չգիտնալով, չեն կրնար յաճախել ռուսական երկրորդական վարժարաններ։

Ինչպէս հիւսիսային Կովկասի բոլոր հայաշատ քաղաքները, Վլադիկովկասն ալ չունի թատրոն։ (Մուրճ-Մանգաղ 29 Սեպտ.)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Դիւրութիւն տուրքերը վճարելու համար

Ինչպէս յայտնի է, եկամուտի ընդհանուր տուրքի (Impôt général sur le revenu) վճարման առթիւ, ֆրանսական օրէնքը կարգ մը դիւրութիւններ կուտայ բազմանդամ ընտանիքներու։ Այդ դիւրութիւններէն կ՚օգտուին միայն Ֆրանսացիները եւ այն օտարականները, որոնց կառավարութիւնները այդ ուղղութեամբ մասնաւոր դաշնագիրներ կնքած են ֆրանսական կառավարութեան հետ։ Հայերը՝ իբրեւ Թրքական կամ ռուսական հպատակ, մինչեւ հիմա չէին օգտուեր այդ դիւրութիւններէն, քանի որ ո՛չ Թուրքիա և ո՛չ ալ Ռուսիա նման դաշնագիր ունէին Ֆրանսայի հետ։

Յառաջ քանիցս առիթ ունեցած էր արձանագրելու իր ընթերցողներուն բողոքները այս կարեւոր խնդրին շուրջ եւ պատկան մարմիններու ուշադրութիւնը հրաւիրած այս մասին։ Այժմ կը տեղեկանանք թէ Հ. Հ. Պատուիրակութեան դիմումներուն վրայ, ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանած է, որ Հայերը եւս օգտուին օրէնքին այս տրամադրութենէն։

Ելմտական նախարարութիւնը այս իմաստով մասնաւոր շրջաբերական ղրկած է Հոկտեմբեր 1ին՝ բոլոր հարկահաւաք պաշտօնատուններու։

Եթէ մինչեւ 1 Նոյեմբեր, այս շրջաբերականը հասած չըլլայ ոեւէ տեղ, կը խնդրուի հաղորդել Հ. Հ. Պատուիրակութեան, որպէսզի պէտք եղած դիմումները կատարէ ելմտական նախարարութեան մօտ։

Խնդրոյ առարկայ տուրքին ենթակայ են բոլոր անոնք, որոնք նախորդ տարուան ընթացքին 7000 ֆրանքէ աւելի զուտ շահ ունեցած են զանազան աղբիւրներէ եւ եկամուտներէ։ Ամուսնացողներուն համար ընդհանուր եկամուտին վրայ 3000 ֆրանք զեղչ կ՚ըլլայ. գալով զաւակ ունեցողներուն, իւրաքանչիւր անչափահաս զաւկի համար 2000 ֆրանք կը զեղչուի։

Հետեւաբար այս տուրքէն զերծ են՝ ամուսնացած մարդ մը, որ բնաւ զաւակ չունի եւ տարեկան 10,000 ֆրանք կը շահի, ամուսնացած եւ մէկ անչափահաս զաւակ ունեցողը, որ տարեկան 12,000 ֆրանք կը շահի, մէկը՝ որ երկու զաւակ ունի եւ 14,000 ֆրանք կը շահի, եւայլն։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Պոլիսէն հասած նոր հեռագիրներ կը հաստատեն թէ Թուրքիա խիստ ծանուցագիր մը տուած է Պարսկաստանի, պահանջելով որ քիւրտ ապստամբները չպաշտպանէ, հակառակ պարագային պիտի ստիպուի խնդիրը ձեռք առնել եւ պարսկական հող մտնելով պատժել ապստամբները։

Եօնուս Նատի պէյ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ կը գրէ թէ հրոսախումբերը կը բաղկանան յետաշրջական Թուրքերէ, որոնք Քիւրտիստանը ոտքի հանելէ վերջ, ապաստանեցան պարսկական հող, եւ զայն կը գործածեն իբրեւ խարիսխ Թուրքիոյ վրայ կատարած իրենց յարձակումներուն։

«Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ այս առթիւ.—

«Քանի մը օրէ ի վեր Էնկիւրիէն հասած հեռագիրները շարունակ կը խօսին Պարսկաստանէն թրքական հող մտած հրոսախումբերու արշաւանքներուն մասին։ Շատ լաւ զինուած, և վերջին ծայր յանդուգն, այս հրոսախումբերը երկրին շատ ներսերը կը մտնեն, գիւղերը կը կողոպտեն, յետոյ սահմանին միւս կողմը կ՚անցնին։ Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ մօտեցաւ Պայազիտի նահանգին կեդրոնը եւ թնդանօթով ետ մղուեցաւ։ Եւ սակայն Թուրք հետազօտիչ ջոկատ մը գերի ինկաւ, իր սպաներով։

«Այս դէպքերը քրտական վերջին ապստամբութեան հեռաւոր հետեւանքները կը թուին ըլլալ։ Կը յիշուի թէ՝ շէյխ Սայիտի գերի բռնուելէն վերջ, Էնկիւրիի դէմ ապստամբած բազմաթիւ քիւրտ պետեր յաջողեցան պարսկական հողը ապաստանիլ։ Հոն իրենց կողմնակիցներ զինուորագրեցին եւ անկէ ի վեր պարբերաբար Թուրքիա կուգան, ասպարէզ կը կարդան Թուրք իշխանութեանց եւ կ՚ասպատակեն գիւղերը։ Այս ձեւով ստեղծուած կացութիւնը ոեւէ երկիւղալի բան չպիտի ունենար, եթէ Թուրքիոյ մէջ տարածուած չըլլար այն համոզումը թէ պարսիկ իշխանութիւնները կ՚աջակցին եւ կը պաշտպանեն ապստամբները։

«Պարսկաստանի գործակատարը Էնկիւրի գնաց եւ գրոյց կը շրջի թէ Թուրք կառավարութիւնը անոր յանձնած է սպառնական ծանուցագիր մը, որուն մէջ կ՚ըսէ թէ խնդիրը բարեկամաբար լուծելու նախապայման է Թուրք գերի սպաները ազատ ձգել։ Կարգ մը քաղաքական շրջանակներու մէջ նոյնիսկ միտում կայ կարծելու թէ Պարսկաստանի վարիչները կը գործեն օտար ազդեցութեան մը տակ։»

Օտարներու մաքրագործում

Վերջին օրերս Քօթ տ՚Ազիւրի մէջ պատահած կարգ մը դէպքերը— մասնաւորաբար Ամերիկացի Լեգէոնականները փոխադրող կառախումբերը օդը հանելու փորձերը — Ընդհ. Ապահովութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած ըլլալով, խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան յիշեալ շրջանը մաքրագործելու համար օտար անբաղձալի տարրերէ։

Հրահանգներ տրուեցան Ալփ Մարիթիմի նահանգապետին, անմիջապէս վտարել կարգը խանգարող օտարականները։ Նահանգապետը անձամբ պիտի հսկէ վտարման գործողութեանց եւ սահմանապահ ուժերուն վրայ 100 հոգի եւս պիտի աւել-

(Լուրերու շարունակութիւնը Նայիլ Գ. էջ)

ԽԱՌՆԱԿԻՉ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԸ ՆՈՐ ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Աթէնքի Նոր Օրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Մազլըմեան եպիսկոպոսի կողմէ լիազօրուած Հայ մը, ներկայացած է կրթական նախարար Պ. Նիքօլուտիսին եւ խնդրած է միջամտել Մակեդոնիոյ ընդհ. կառավարիչ Պ. Քալէվրասի մօտ, որպէսզի թոյլատրէ հայ համայնքին ընտրութիւններ կատարել եւ հեղինակաւոր ազգային իշխանութիւն մը հաստատել։

Նոյն աղբիւրէն կը տեղեկանանք թէ նախարարը ցաւով տեղեկացած է որ Հայերու միջև այս տեսակ վէճեր գոյութիւն կ՚ունենան եւ անոնք կը հասնին մինչեւ կառավարութիւն եւ նախարարներու ականջը։

«Բօլիթիա» նոյն մանրամասնութիւնները տալէ յետոյ, կ՚աւելցնէ թէ «ներկայացուցիչը խնդրած է նախարարէն որ Հին եւ Նոր Յունաստանի եկեղեցիները մէկ իշխանութիւն ճանչնան եւ ենթարկուին Աթէնքի»։

Մազլըմեան եպիսկոպոս, իր դիւային ծրագիրը յաջողցնելու համար Սելանիկի նախորդ կեդր. վարչութիւնը, (որուն անդամները մեծամասնութեամբ դաշնակցականներ էին) ներկայացուցած է իբրեւ համայնավար, որ կը քաջալերէ հայ գաղթականները հակակառավարական քայլեր առնելու։

Պ. նախարարը անմիջապէս պատկան իշխանութեանց դիմելով, ստուգած է թէ Սելանիկի հրաժարեալ վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով ուժեղ պայքար մղած է համայնավարներու դէմ, թէ Մազլըմեան եպիսկոպոսի հովանաւորած խմբակցութիւնն է որ անցեալին մէջ գտնուած է հակակառավարական քայլերու մէջ։

Գալով ընտրութիւններուն, նախարարը յայտնած է թէ Մակեդոնիոյ ընդհանուր կառավարիչը ազատ է իր հայեցողութեան համաձայն խնդրին ընթացք տալու, մանաւանդ որ ան ուղղակի պատասխանատու է ներքին նախարարութեան։

Նոր Յունաստանի կրօնական իշխանութիւնը իրեն ենթարկելու համար, Մազլըմեան եպիսկոպոսի դիմումներն ոչ մէկ արդիւնք տուած են։ Հելլէն շրջանակները կը յայտարարեն թէ իրենք չեն ուզեր միջամտել Հայոց ներքին խնդիրներուն, որքան ատեն որ երկրին անդորրութիւնը խանգարելու հանգամանք չունին անոնք։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ

Գերման օդանաւորդներ Հօօզէի եւ Շթարքէի օդանաւը առջի օր Ամսթէրտամէն ճամբայ ելաւ դէպի Լիզպոնա։ Սակայն չի գիտցուիր ի՞նչ պատճառով Փորթուկալի մայրաքաղաքէն 80 քիլօմէթր հեռու Թորրէս Վէթրասի մօտ գետի մը բերանը իջաւ։ Օդանաւը, անթելով օգնութիւն խնդրեց։ Փորթուկալեան Վասքօ-տը-Կամա յածանաւը ճամբայ ելաւ օգնութեան հասնելու աղէտեալ օդանաւին։

ԿԱԹՈՂ. պատուիրակութենէն մեզի կը հաղորդեն թէ Պալաքեան եպիսկ. Կիրակի, 9 Հոկտ. պիտի պատարագէ Պրիւքսէլի մէջ և հանդիսաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարէ Անդրանիկի յիշատակին։

Չորս օր վերջ դառնալով Փարիզ, պիտի երթայ Լիոն, «ընտրութեանց գործն խաղաղ կերպով կատարուելու մասին հաստատար միջոցներ ձեռք առնելու համար»։

ՆԱՆՍԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Բ.

«Շարունակեցի բացատրել թէ, յայտարարեց Տոքթ. Նանսէն, այս ծրագրին համար դրամ գտնելը վերջին ծայր դժուար պիտի ըլլայ: Բաւ թէ ռուս եւ յոյն գաղթականներուն համար դրամ գտնելու խնդիրը շատ դիւրին էր բաղդատմամբ այն աշխատանքին, զոր պէտք է տանէինք, այս նոր ծրագրին համար դրամ գտնելու առթիւ: Կրնամ աւելցնել թէ, մէկէ աւելի առիթներով, անհատապէս մերժեցի ո եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել այս ծրագրին համար, որուն իրականացումը շատ դժուար կը թուէր ինծի, եւ թէ պարզապէս Խորհուրդի անդամներուն կրկնակի ճնշումներուն վրայ է որ ձեռնարկեցայ այս գործին:

«Այնդժուարութիւնները զորս կը նախատեսէի չորս տարի առաջ, դժբախտաբար ամբողջովին իրականացան այսօր: 1924ին արդարեւ շատ յոյս ունէի որ այդ դժուարութեանց կարելի պիտի ըլլայ յաղթել, եւ այդ տարի պատահած դէպքերը յոյս ներշնչեցին ինծի թէ գործնական արդիւնքի մը պիտի կրնանք յանգիլ: Այդ դէպքերէն մէկն էր անգլիական գանձին տրամադրած դրամով անգլիական կառավարութեան կողմէ Երեւանի Հանրապետութեան մէջ տեղաւորումը մեծ թիւով հայ գաղթականներու, որոնք Պաղտատէն փոխադրուեցան: Աւելի վերջ, կարգ մը կառավարութիւններ պայմանադրական խոստումներ տուին նիւթական աջակցութեան համար, Երեւանի Հանրապետութեան պայմանները ուշադիր քննութենէ մը անցընելէ յետոյ. սակայն դժբախտաբար անոնց դրած պայմանները երբեք կարելի չեղաւ իրականացնել:

«Այս դէպքերը յիշեցի, պարզապէս Խորհուրդին բացատրելու համար այն պատճառները, որոնց համար անցեալին մէջ մէկէ աւելի առիթներով յուսացած էի թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը այս խնդրին մէջ՝ պիտի յաջողցնէ իրականացումը ծրագրի մը, որ կը կարծեմ թէ անհուն ծառայութիւն մը պիտի ըլլար դժբախտ հայ ազգի վերապրող բեկորներուն:

«Եւ սակայն, չորս տարուան աշխատանքէ վերջ, ցաւ ի սիրտ եկայ այն եզրակացութեան թէ, այլեւս այդպիսի յոյս մը գոյութիւն չունի: Ուստի, կ'առաջարկեմ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ամէն կապ կտրէ այս խնդրին հետ: Կը զգամ թէ 1923էն ի վեր իմ անձնական պատասխանատուութիւններս շատ մեծցած են, հետեւաբար եւ կ'առաջարկեմ աշխատիլ ուրիշ միջոցներով հայթայթել մէկ մասը այն օգնութեան, զոր անկարելի եղած է ստանալ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ կառավարութիւններէն:»

* * *

Պ. Պրիան ըսաւ թէ Ֆրանսա արդէն մեծ աշխատանք կատարած է շատ մը հայ գաղթականներու վիճակը բարելաւելու համար: Մեծ գոհողութիւններ ըրած է թէ Ֆրանսայի եւ թէ Սուրիոյ մէջ, սակայն կը կարծէ թէ տակաւին այդ ուղղութեամբ իր աշխատանքները չեն վերջացած:

Գալով Տոքթոր Նանսէնի ստանձնած առաքելութեան, շատ ցաւալի պիտի ըլլար, եթէ Բարձր-Կոմիսարը, որ իր ամբողջ սիրտը դրած է այս պատուաւոր գործին մէջ, հրաժարի ամբողջացնելէ գործը այն պատճառներուն համար, զորս ներկայացուց Խորհուրդին առջեւ: Պրիան համոզուած է թէ Տոքթ. Նանսէն մեծ աջակցութիւն պիտի գտնէ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ՝ գաղթականներ տեղաւորելու համար Սուրիոյ մէջ, ուր մօտ 90,000 հայ գաղթականներ կան արդէն: Կրկնեց թէ իրապէս դժբախտ եւ յուսահատական պիտի ըլլար, եթէ Տոքթ. Նանսէն ստիպուէր լքել իր գործը:

Պ. Թիթուլէսքօ համամիտ գտնուեցաւ Պ. Պրիանի եւ ըսաւ թէ վերջին ծայր ցաւալի պիտի ըլլար, եթէ Տոքթ. Նանսէն իր առաքելութենէն հրաժարի: Բարձր-Կոմիսարին կատարած գործիս հանդէպ ամենամեծ հիացում ունի եւ մեծ համակրանքով ընդ առաջ կ'երթայ անոր: Ռումանիա եւս չպիտի փափաքէր զերծ մնալ այն պատասխանատուութիւններէն, զորս այսպիսի գործ մը կը պարտադրէ: Սակայն նկատի առնելով իր դրամին վիճակը, Ռումանիոյ համակրութիւնը կ'արտայայտուի աւելի շատ զգացումով քան ներկայիս կարեւոր գումարի մը վճարումով:

Պ. Թիթուլէսքօի համաձայն, լաւագոյն լուծումն է կոչ մը ուղղել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ բոլոր պետութիւններուն՝ եւ անոնց օժանդակութիւնը խնդրել: Խորհուրդը չի կրնար վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ, մանաւանդ Տոքթ. Նանսէնի առաջարկած ցաւալի եզրակացութեան, մինչեւ որ չունենայ պատասխանը բոլոր պետութեանց, ոչ միայն Խորհուրդին անդամ պետութեանց, այլ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն, որոնք պէտք է աջակցին Տոքթ. Նանսէնի նախաձեռնած աշխատանքին:

Կրկին խօսք առաւ Տոքթ. Նանսէն եւ անկեղծ շնորհակալութիւն յայտնեց յանուն ֆրանսական կառավարութեան Պրիանի խօսած ազնիւ խօսքերուն համար: Ըսաւ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը շատ մեծ աշխատանքներ կը տանի Սուրիոյ մէջ հայ գաղթականներու համար, հետեւաբար եւ լաւ բան մը չէ յիշեալ կառավարութենէն պահանջել որ աջակցի գաղթականները Երեւանի Հանրապետութեան մէջ տեղաւորելու ուրիշ ծրագրի մը: Ահա՛ այս պատճառով էր որ կ'առաջարկէ Ազգերու Դաշնակցութեան հրաժարիլ այս ծրագրէն, քանի որ զայն գործադրելու ոեւէ միջոց չի տեսներ: Իր կարողութեան սահմաններուն մէջ, պիտի ուզէ շարունակել հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը Սուրիոյ մէջ, եւ մտադիր է աշխատիլ անոնց համար, նոյնիսկ եթէ կապատիւն ու առանձնաշնորհը չունենայ Դաշնակցութեան համար գործելու:

Պատասխանելով զեկուցաբերին դիտողութեանց, Տոքթոր ըսաւ որ եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները իրապէս կը փափաքին էական բան մը ընել Հայերուն համար, ինք առաջինը պիտի ըլլայ ըսելու համար «ընե՛նք»: Սակայն, միւս կողմէ կրկին դիտել տուաւ թէ ծրագիրը արդէն փորձուած է: Ինք հիմա հակառակ է ծրագրին, որովհետեւ զայն շատ վտանգաւոր եւ շատ դժուար կը նկատէ. նոյնպէս կ'ուզէ որ Դաշնակցութիւնը չստանձնէ խնդիր մը, զոր չպիտի կրնայ լուծել: Կը ցաւի յայտնելու թէ առաջին անգամ ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր անանկութիւնը կը հռչակէ այսպիսի խնդրի մը մէջ: Ծրագրին իրագործման համար աշխատած է չորս տարի, առանց գոհացուցիչ արդիւնք մը ձեռք բերելու: Իր կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չպիտի կրնայ արժանի լուծում մը տալ այս խնդրին, ուստի եւ լաւ է չշարունակել: Եթէ իրական յոյս մը ըլլար թէ կարելի է լաւ աշխատանք մը կատարել, շատ ուրախ պիտի ըլլար իր կարողութեան չափով օժանդակել ատոր:

Տոքթ. Նանսէն չի գիտեր թէ ո եւ է յոյս կա՞յ որ Եւրոպայի կառավարութիւններէն շատեր պիտի ուզեն աջակցիլ Հայերուն: Կը վախնայ որ անոնք ըսեն թէ ա'յնքան շատ անգործութիւն կայ իրենց սեփական երկիրներուն մէջ, որ չեն կրնար դուրսը ո եւ է օգնութիւն ընել: Գոնէ սակէ առաջ այդ պատասխանը տուած էին կարգ մը պետութիւններ: Հետեւաբար Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն հրաւէր ղրկելէ առաջ, աւելի իմաստուն պիտի ըլլար նկատի առնել թէ յաջողութեան ո եւ է յո՞յս կայ: Եթէ չկայ, լաւագոյն պիտի ըլլար խնդիրը ուրիշ միջոցներով լուծելու աշխատիլ:

Ռումանիոյ պատուիրակ Թիթուլէսքօ կրկին խօսք առնելով, յայտնեց թէ Խորհուրդը խնդիրը կարգադրուած չի կրնար նկատել, մինչեւ որ անիկա իրապէս չկարգադրուի: Աւելի լաւ է նոր կոչ մը ուղղել, անոր կցելով այս նիստին ատենագրութիւնները, քան թէ ընդունիլ Տոքթ. Նանսէնի առաջարկած բացասական եզրակացութիւնը:

Նախագահը ըսաւ թէ իր կարծիքով Խորհուրդին անդամները պիտի բաժնեն Պ. Պրիանի կարծիքը եւ պիտի ընդունին Ռումանիոյ ներկայացուցիչին առաջարկը: Իր պաշտօնակիցներու զգացումներուն թարգման ըլլալ կը կարծէ Խորհուրդին շնորհակալութիւնները յայտնելով Տքթ. Նանսէնի մինչեւ հիմա կատարած աշխատանքներուն, եւ այսուհետեւ կատարելիքներուն համար,— եթէ ընդունի Ֆրանսայի ներկայացուցիչին առաջարկը և շարունակէ գործը:

Տոքթ. Նանսէն կրկին անգամ յիշեցուց Խորհուրդին թէ ինք արդէն շփման մէջ եղած է այս խնդրով հետաքրքրուող բոլոր պետութեանց հետ, և զանազան առիթներով անոնց հետ իր ծրագրին մասին մանրամասնօրէն խորհրդակցելէ վերջ, եկած է այն եզրակացութեան, և կը հաւատայ թէ յիշեալ կառավարութեանց կարծիքն ալ այն է, թէ ծրագիրը լքելէ զատ ընելիք ուրիշ բան չկայ: Այժմ կ'առաջարկուի հրաւէր մը ղրկել Ազգերու Դաշնակցութեան միւս անդամներուն, որոնք այնքան չեն հետաքրքրուիր հայկական խնդրով, ու պարտաւոր կը զգայ յայտարարել թէ արդիւնքին մասին շատ սկեպտիկ է:

Ի վերջոյ ընդունուեցաւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչին առաջարկը, եւ նախագահը թելադրեց Տոքթ. Նանսէնի ամէն յոյս չկորսնցնել:

Տոքթ. Նանսէն հարցուց թէ Խորհուրդը չի՞ փափաքիր խնդիրը ներկայացնել Ընդհանուր Ժողովին:

Խորհուրդը այս կէտն ալ ընդունեց:

Ասոր վրայ Տոքթ. Նանսէն ժողովասրահէն մեկնեցաւ:

(Շար.)

Ո՞ՒՐ ԹԱՂՈՒԻՄ

Քաղաքակրթութիւնը ջնջեց գերեզմաններու դրութիւնը: Որովհետեւ հակառողջապահիկ է դիակ թաղել հողին տակ, ինչպէս կ'ընէին հին ատեն: Եւ գտնուեցաւ նոր միջոց մը թաղուելու: դիակիզարանին մէջ մեռելները մոխիրի կը վերածեն հիմա եւ մոխիրը սափորներու մէջ կը պահուի: Սակայն անպատեհութիւն մը ունի այս ձեւն ալ: գոնէ այդպէս է խորհեր ռուս բանաստեղծ մը եւ բան է ստեղծեր կտակ ընելով որ, յետ մահու, իր մոխիրը թափեն ու տարտղնեն երկինքէն օդանաւի մը միջոցով: Այս բանաստեղծը մեռաւ վերջերս եւ՝ իր դիակը այրուելով, օդանաւ մը աճիւնները թափեց երկինքէն, 1500 մեդր տարածութեան մը վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈՒՆՁՔԸ

Համաձայն Հայաստանի Թերթերուն, խաղողին բերքը միջակ է, միայն Ղամարլուի մէջ՝ լաւ է: Այգեկութքը սկսած է արդէն: Դեղձին բերքը աննշան է: Բամպակին բերքը եւս միջակ է, բայց Էջմիածնի շրջանին մէջ լաւ է: Այգեպաններու ընկերութիւնները գինեգործական մեքենաներ ապսպրած են արտասահմանէն:

ՊԷՏՔ Է ՍՈՐՎԻԼ

«Փըլթի Ժուռնալ»ի մեծ սրահին մէջ, Անդրանիկի սգահանդէսին իրենց յարգանքը մատուցանելու համար հաւաքուած հազարաւոր ժողովուրդին եւ մասնաւորապէս հոն երեւցող բազմաթիւ երիտասարդ եւ հաւատաւոր հայորդիներուն իմ խօսքս ուղղելով կ'ըսէի, թէ «մենք հոս հաւաքուած ենք ոչ թէ զօրավար Անդրանիկի, այլ ֆէտայի Անդրանիկին յիշատակը յարգելու եւ անոր յեղափոխական ու հայդուկային քաջագործութիւններէն ներշնչուելով, դաստիարակելու մեր մարտնչելու ուխտ ունեցող նոր սերունդը»:

Այս միտքերը արտայայտուած չէին անոր համար, որ Անդրանիկ վերջին ժամանակներս զօրավարի աստիճան ստանալէ եւ «Ֆիլատէլֆիոյ մէջ Ճօրճ Ուաշինկթընի աթոռին վրայ նստելէ» յետոյ հեռացած էր իր ուժերն ու կարողութիւնները մարզող եւ զինքը երեւան բերող կուսակցութենէն, այլ որովհետեւ մենք համոզուած էինք եւ ենք այժմ ալ, որ անիկա հոգիով ու սրտով միշտ մնացած էր հայ մարտնչող սերունդի հետ, եթէ նոյնիսկ թիւրիմացութեամբ գացած ու մտած ըլլար հոգիով ու սրտով զառամած «պառաւ կնիկներու» շարքերուն մէջ: Ուրիշ առթիւ ըսած ենք նաեւ թէ ինչ բանի պէտք էր վերագրել վերջին ժամանակներու իր թերութիւնները: Այդ մտքերը արտայայտուած էին անոր համար, որ հայ ժողովուրդը տասնեակ տարիներ երգած ու փառաբանած է Սասնոյ ժայռերուն վրայ թառած արծիւը, անոր եւ անոր նմաններու ըմբոստացումի եւ խիզախումի փաստին մէջ տեսած է իր յեղափոխական եւ ըմբոստացող մեծ ոգին:

Աշխարհի վրայ եւ մեր խեղճուկ կեանքին մէջ անգամ, բազմաթիւ զօրավարներ կան, որոնք պատերազմի դաշտերուն վրայ շատ աւելի տաղանդաւոր գործեր կատարած են քան Անդրանիկը: Բայց, թէ օտար հասարակութեանց եւ թէ մեր մէջ ժողովուրդը նման սրտաբուխ ոգեւորութեամբ ու խորին երկիւղածութեամբ չի մօտենար անոնց յիշատակին, կամ անոնց անունները այնպէս ժողովրդականացած չէ, ինչպէս Սերոբի, Անդրանիկի, Քեռիի, Գէորգ Չաւուշի եւ ամբողջ շարքին: Ժողովուրդը բնազդօրէն գիտէ թէ տարբերութիւնը անհունօրէն աւելի մեծ է կազմակերպուած պետութեան մէջ կազմակերպուած բանակին առաջնորդող զօրավարներու, եւ ստրկութեան մէջ զէնքէն ահաբեկող բազմութիւններու մէջէն ծնունդ առած հերոսներուն, որոնք ափ մը կտրիճներով տասնեակ տարիներու արիւնոտ ճանապարհի ընթացքին կը խիզախէին կազմակերպուած պետութեան մը թնդանօթին ու գնդացիրին դէմ, խեղճուկ հրացաններով ու հատուած փամփուշտներով:

Հազարաւորներ են անոնք, որ փայլուն համազգեստներով, ամէն վտանգէ ապահովուած, հարիւր հազարաւոր զօրքերով կազմակերպուած բանակի մը զօրավարութիւնը կը ստանձնեն, իբրեւ պատուոյ եւ փառքի ցոյց թերեւս: Բայց չափազանց չնչին է անոնց թիւը, որոնք հրացանը ուսին դրած, տարիներով թափառական՝ ֆէտայիներու փոքրիկ խումբով մը անյուսալի պայքարի մը կը մտնեն:

Ազատատենչ ժողովուրդը շատ կը մոռնայ Լօրիս Մելիքով, Լազարեվ, Տէր Ղուկասով եւ չոգեւորուիր անոնց զինուորական մեծ տաղանդով: Բայց երբեք չի մոռնար Բաբգէն Սիւնին, Արմէն Գարօն, Մուրատը, Սեպուհը եւ Անդրանիկը, յաւիտեան անոնց փառքը կ'երգէ եւ անոնց ոգիով կը ներշնչուի, ինչպէս որ իտալացին իր բոլոր զօրավարները կը մոռնայ, բայց երբեք Մեծ Կարիպալտին:

Աննախընթաց տառապանքի մէջ տուայտող մեր ժողովուրդը, մասնաւորապէս անոր մարտնչելու կոչով ունեցող նոր սերունդը, չոգեւորուիր վերջին մեծ պատերազմի ընթացքին կովկասեան ճակատին վրայ զօրավար Անդրանիկի վարած կռիւներով, այնքան, որքան ֆէտայի Անդրանիկի յեղափոխական կռիւներով: Ժողովրդային բոլոր բանահիւսութիւնները կը պատկանին այդ շրջանին:

Այն բոլոր զառամեալներն ու բրածոները, որոնք կը խառնուին ընդհանուր հոսանքին եւ պատիւ կ'ընեն զօրավար Անդրանիկին, կամ կեղծիք կը կատարեն եւ կամ անգիտակցօրէն իրենց յարգանքը կը մատուցանեն իրենց հաւատամքին ու կամքին հակառակ ֆէտայի Անդրանիկին, ու անոր հայդուկի գործունէութիւններուն:

Եթէ իրապէս միայն 1917-18ի զօրավարի մը համար է որ այս յարգանքը կը մատուցանեն, այն ատեն պէտք է հետեւողական ըլլան նոյնը ընելու նաեւ շատ աւելի տաղանդաւոր հայ զօրավարներու, որոնք այդ շրջանին թերեւս զինուորական շատ աւելի մեծ գործ կատարած են, քան զօրավար Անդրանիկը:

Այդ շրջանին եւ անկէ առաջ ալ ունէինք երկու յայտնի զինուորականներ, որոնք ամէնի պայքարողներ եղած են մեր դարաւոր թշնամիին դէմ, թէ այն ատեն երբ կը հրամայէին ռուս զօրքերու եւ թէ այն ատեն, երբ կը հրամայէին հայ զօրքերու:

Այդ երկու զօրավարներն են Նազարբէգեան եւ Սիլիկեան: Թողլով միւս կռիւները, յիշենք միայն 1918ի Մայիսեան Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի երկու ահեղ ճակատամարտները, որոնք վճռեցին հայ ժողովուրդի «լինել չլինելու» հարցը, որ ատեն ցաւալի թիւրիմացութեամբ մը, Անդրանիկ՝ քանի մը հազար զօրքով առանց Ղարաքիլիսէի ճակատամարտին մասնակցելու, քանի մը քիլոմեդր հեռուէն կը քաշուէր դէպի Դիլիջան, անկէ Պարսկաստան անցնելու համար:

Այս երկու զօրավարներէն մէկը, Նազարբէգեան, այլասեռած հայ պոլշեւիկներու կարգադրութեամբ, միայն զինուորական ըլլալու յանցանքին համար, 70 տարեկան ծեր հասակին մէջ՝ նետուած գազանաբարոյ կարմիր անբաններու մտրակին առջեւ, զէրօյէն 40 աստիճան վար ցուրտ եղանակի մը, հասարակ ոճրագործի նման կը քշուէր հեռուն դէպի անյայտութիւն: Այդ չարչարանքին հետեւանքով անդամալուծուեցաւ եւ այսօր կարօտութեան մէջ անմխիթար կը տուայտի, կերակուրն անգամ ինք եփելով:

Երկրորդը, զօրավար Սիլիկեան, ահաւոր տանջանքներ կրելէ յետոյ մտած էր Ամերիկեան Նպաստամատոյց կոմիտէի ծառայութեան մէջ, իբրեւ հասարակ պաշտօնեայ, իր ապրուստը ճարելու համար: Ցմարդի պոլշեւիկները վերջերս կը ձերբակալեն եւ իբրեւ հասարակ ոճրագ[ործ] բանտ կը նետեն զա[յն]:

Եթէ մեր իսկական զառամեալներն ու բրածոները Անդրա[նիկի] մահուամբ հայ զօրավարի [...] յարգանք կ'ընեն, ինչո՞ւ իր[ենց] չորնալիք բերանը չի բաց[եր] գոնէ զայրոյթի բողոք մը [...] տասնելու վերոյիշեալ եր[կու] զօրավարներու անտեղի հա[լա]ծանքին ու նահատակութե[ան] առթիւ: Ինչո՞վ պէտք է բա[ցատ]րել այս հակասութիւնը:

Շատ թափանցիկ է կեղծի[քը] եւ յետին միտքը: Ո՛չ ոք [...] խաբուի աննկարագիր Զօպանեա[ն]ներու գռեհիկ դատարկաբան[ու]թենէն, որքան ալ սրտառուչ [...] գործածեն:

Ց. ԱՄԱՑՈՒՆԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴ[ԷՍ] ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՔՈՍԹԱՆՑԱ, 26 Սեպտ.

Շ. Գարահիսարցիներու Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ երեք քաղաքական կուսակցութիւններու մասնակցութեամբ, կազմակերպուեցաւ սգահանդէս մը, անմոռանալի հերոս եւ յեղափոխական Անդրանիկի անակնկալ մահուան առթիւ: Մասնաւոր հրաւիրագրեր ղրկուած էին [...] Հայրենակցական միութիւններու եւ յայտարարութիւններ բոլոր հասարակաց վայրերու մէջ:

Սեպտ. 25 Կիրակի օր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կատարուելէ վերջ, ժողովուրդը փութաց «Արաքս» թատրոնի սրահը, որ անմիջապէս լեցուեցաւ: Տեղի չգոյութեան պատճառաւ շատերը ստիպուեցան մեկնիլ:

Հանդէսին կը նախագահէր Ռումանիոյ առաջնորդ Յուսիկ եպիսկոպոս:

Վարագոյրը բացուելով, երեւան եկաւ մահարձանը, որ զարդարուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութեան, Կէյվէի եւ Դ[...] Հայր. Միութեանց, Երեւան[...] զարուեստական միութեան, Բարեգործականի տեղական մասնաճիւղի, Անդրանիկի զինուորներու եւ անհատի մը կողմէ նուիրուած ծաղկեպսակներով: Արաքս կրթական միութիւնը փոխան ծաղկեպսակի, 500 լէյ կը նուիրէր դպրոցին: Մահարձանին եւս շարուած էին Անդրանիկի զինակիցներէն տասը զինուորներ, սուգի ժապաւէններով: Իսկ բեմին ճակատը, պատի ամբողջ տարածութեամբ նկարուած էր Շ. Գարահիսար քաղաքը իր պատմական բերդովը, [...] մղուեցաւ նոյն քաղաքի ինքնապաշտպանութեան անհաւասար կռիւը:

«Բամ Փորոտան»էն վերջ, զոր երգեց դպրոցական երգչախումբը, խօսք առաւ Համազգայինէն Պետիկեան, եւ նկարագրելով մեծ զօրավարին արժանիքները, ցանկութիւն յայտնեց [...] այսուհետեւ զայն կոչել [...] Անդրանիկը: Կարգադիր յանձնախումբի մէկ անդամին առաջարկութեամբ՝ ի յարգանս անմոռանալի հերոսին, ժողովուրդը մէկ վայրկեան ոտքի կեցաւ լուռ եւ տխուր, որմէ յետոյ [...] սկսաւ սգահանդէսը [...] տագրով:

Պատշաճ բանախօսութիւններ եղան Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութեան (Պ. Մալխասեան), Հ. Յ. Դաշնակցութեան (Ընկ. [...]նասեան), եւ Ռամկ. Ազատական ակումբի (Պ. Նշանեան) կողմէ. Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան [...] տասանութիւններ, ընկ. Ա. [...]նիկեանի կողմէ «Վրէժ»ը եւ [...] րասան Պ. Վօլթէրի կողմէ [...] մանթօի յուզիչ կտորներէն [...] գուեցան իբրեւ Արծիւ եւ [...] Մունչեց երգերը, նաեւ [...] գրուեցան կենդանի պատկեր[...]ներ: Ամէնէն վերջ բեմ եկաւ Միութեան [...] Գարահիսարի Հայր. [...] բանախօսը, Ընկ. Յ. Սահակ[...]

ԾԻԾԱՂ

ՀԱՆԳԻ՛ՍՏ ՈՍԿՈՐՆԵՐՈՒՆ

(Քաղուած պոլշեւիկեան թերթերէ)

— խզզ՛… զզ՛… դզզ՛… բ՛մ… բմ… զմմ՛ մզզ՛…

ցաքի մը գլորուեցաւ այն օրէն ի վեր, երբ մեծ յոյսերով անթել մը դրինք ժողովրդեան տունին մէջ, թելերն ալ կապեցինք եկեղեցիին խաչին։

Ժամանակ մը եկեղեցասէր ժողովուրդը վախով ու դողով մտաւ աղօթատուն, որովհետեւ այնպէս կը հաւատար թէ անթելին թելերը սատանայական պոչին կապուած են։

Ինչ որ է, մարդու վնաս չհասաւ։ Անթելը կանգուն է, փա՛ռք իր պալին ու պոսին, պարծանք է մեր գեղին, թէեւ հազար մանէթ նստաւ մեր վզին։

…զուտը… Թռչուններուն եղաւ։ Խիտ խիտ կը շարուին վրան։ …փողցիին ալ քէֆը կուգայ։

Այս մեր պարծանք անթելը …ստ խօսելէն չյոգնեցնելու, երկար չչարչարելու համար, պատկեցուցինք սնտուկի մը մէջ եւ …դրինք անկիւն մը։

Սնտուկին վրայ կարծեմ գրուած է.

«Հանգի՛ստ ոսկորներուդ, ո՛վ պարծանք մեքենայ,որ մեզի լոյս ու յոյս, բառ ու գիտութիւն պիտի բերէս, երբ յարութիւն առնես։ Քուսիոյ ամէն կողմը անթել լեցուն է, բոլորն ալ կը պառկին, ինչպէս դուն։ Երնէ՛կ այն օրերուն, երբ առաջին անգամ գիւղին մէջ լսեցինք ձայնդ։ Խընդացինք, յետոյ խզզ՛ — խզզ՛ ձայնդ դարմանելու համար, հինգ հարիւրին վրայ հինգ հարիւր ալ ծախսեցինք։ Սակայն ձայնդ չաղէկցաւ։ Մեր վիշտին կը մասնակցին բոլոր հաւատացեալները այն գիւղերուն, ուր անթելներ չինուեցան, բայց անթելները չխօսեցան։ Դրամ ծախսեցին, նորէն չխօսեցան։ Օգուտ չըներ, հասկցանք, ձայնդ կոկորդիդ մէջ փրթաւ ու կտրեցաւ։

Ու դուն մեռա՛ր։

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ։

Մ.

…որ թեթեւ ակնարկ մը նետելով նոյն քաղաքի ինքնապաշտպանութեան վրայ, ըմբոստ քաղաքին հերոս զաւակը անուանեց Անդրանիկը եւ իբր զինուորական, թուեց անոր մարտական արտակարգ կարողութիւններն ու բազմաթիւ քաջագործութիւնները։

Ի վերջոյ նախագահը յորդորեց ծնողները եւ ուսուցիչները որպէսզի իրենց մանուկներու սրտերուն մէջ վառ պահեն Անդրանիկին յիշատակը եւ անոնցմէ պատրաստենին Անդրանիկներ։

Մենօ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութիւնը հիմնուած է 1922 Յուլիս 3ին։ Իր նպատակն է՝ բարձր պահել Պրիւսէլի հայ իգական սեռին ընկերական ու մտաւորական մակարդակը, արծարծել անոր ազգասիրական զգացումները եւ ստեղծել միութեան եւ գործակցութեան սերտ կապ մը, քաջալերել ազգօգուտ եւ բարենպատակ ձեռնարկները՝ գաղութին բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւնը ձեռք բերելով, եւ կազմակերպել գրական ու գեղարուեստական հանդէսներ, գաղութին ազգային եւ ընկերական կեանքը ոգեւորելու եւ արդիւնաւորելու համար։

Իր հիմնարկութենէն ի վեր, Տիկնանց Միութիւնը ունեցած է հետեւեալ գործունէութիւնը.

— 1924ին, Որբերու Օրուան առթիւ կատարած նուիրահաւաքութեան արդիւնքը եղած է 18,935 ֆրանք։

— 1924 Դեկտեմբեր 31ին գաղութիս երկսեռ մանուկներուն համար սարքած է ծառահանդէս եւ նուիրաբաշխութիւն։

— 1925ին Փետրուարի մէջ կազմակերպած է պարահանդէս մը, որուն հասոյթը 10,000 ֆր.՝ յատկացուած է հայ գաղթականներու Հայաստան փոխադրութեան ծախքերուն։

1925 Դեկտ. 7ին, որբերու նուիրահաւաքութեան արդիւնքը եղած է 10,625 ֆր.։ Նոյն տարուան վերջ՝ Ամանորի առթիւ, կրկին ցերեկոյթ ծառահանդէս եւ նուիրաբաշխութիւն երկսեռ մանուկներու։

— 1926ին Մարտ 20ին նուագահանդէս-պարահանդէս, ի նպաստ Հայաստանի անպատսպար տղոց. հասոյթ 9000 ֆր.։ Միեւնոյն տարուան մէջ, Միութիւնը 1000 ֆր. տրամադրած է տեղւոյս գաղթականներուն։

— Աթէնքի Կանանց յանձնախումբին կողմէ ղրկուած որբերու եւ այրիներու ձեռագործներուն վաճառման արդիւնքը եղած է մօտաւորապէս 3300 ֆրանք։

— 1927 փետր. 12ին, պարահանդէս, որ Որբերու օրուան հանգամանքութեան նպատակն ալ իր հետ կը միացնէր։ Սոյն պարահանդէսն ալ ունեցաւ փայլուն յաջողութիւն եւ տուաւ 17173 ֆր.ի հասոյթ մը։

Աւելէ զատ, Միութիւնը տեղւոյս գաղթական տղոց հայթայթած է զգեստեղէնի եւ ճերմակեղէնի վերաբերեալ զանազան նուէրներ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութիւնը, բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, ունեցած է գովելի գործունէութիւն մը, շնորհիւ իր անձնուէր ու ժրաջան անդամուհիներուն թափած ջանքերուն։

Ցաւալի է դիտել թէ, վերջերս Միութեան մէջ սկսած է ծայր տալ թուլութիւն մը, ինչ որ կը վերագրուի Միութեան անդամուհիներէ ոմանց անտարբերութեան։

Նկատի առնելով Տիկնանց Միութեան գերազանցապէս ազգօգուտ հանգամանքը, իր լուծման պատահականութիւնը անշուշտ մեծ ցաւ պիտի պատճառէր ամէն որդւոց հայրենակիցի, եւ զգալի պակաս մը պիտի թողուր գաղութիս մէջ։

Ներկայ պայմաններուն մէջ, Տիկնանց Միութեան գոյութիւնը Պրիւսէլի մէջ, ուրիշ ատեններէ աւելի կարեւոր է եւ օգտակար, նկատի առնելով որ Պէլժիոյ հայ գաղութը վերջին տարիներու ընթացքին զգալի կերպով ընդարձակուած է եւ այսօր կը համրէ բաւական թիւով գաղթական կիներ ու աղաքներ, որոնք ամէն տեսակէտով արժանի են բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան։

Պրիւսէլ — Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 3 Հոկտ.— Հոս ալ մեծ շուքով տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը, Շաբաթ իրիկուն, Սալ տէ քօնֆէրանսի մէջ։

Սէն Շամօնի հայ գաղութը փութացած էր իր ներկայութեամբ յարգելու տօնը։ Բեմը զարդարուած էր հերոսներու նկարներով ու եռագոյն դրօշակներով։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով։ Նախագահ ընկ. Արամ Միքայէլեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը։

Քանի մը արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ, խօսք առաւ ընկ. Ա. Մարտիրոսեան։ Պարզեց թէ ինչպէս ծնունդ առաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ վեր հանեց անոր գործունէութիւնը։ «Դաշնակցութիւնն էր որ 1918 Մայիս 28ին իրականացուց պայքարող ժողովուրդի մը մեծագոյն երազը՝ Հայաստանի անկախութիւնը։ Դաշնակցութիւնն է որ կազմակերպած է հերոսական կռիւներ»։

Բանախօսը վերջացուց իր խօսքերը, յորդորելով արժանաւոր յաջորդներ դառնալ Դաշնակցութեան զէնքի ու մտքի ռահվիրաներուն եւ իրականացնել միացեալ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարը։

Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն։ Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ, եւ ազգուած ազատաշունչ խօսքերէն։

Մալաթիացի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի Ա. ԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ֆութպօլի Ա. խումբը Տէօնքէրքի մէջ մրցում մը ունեցաւ տեղական խումբին դէմ։

Քաղաքին ամէն կողմը յայտարարութիւններ կը տեսնուէին օրուան մրցման շուրջ։ Տեղական թերթերը վեր հանած էին հայ խումբին արժանիքն ու յաջողութիւնները եւ կը հրաւիրէին ժողովուրդը անյապաղ ներկայ ըլլալ մրցման։ Հայ խումբը ժամը ճիշտ 3ին դաշտ ելաւ մօտ 3000 հանդիսատեսներու ներկայութեան։ Ցեռոյ ֆրանսականը։ Ա. կիսախաղին մեր յառաջապահները անմիջապէս գնդակին տիրանալով առաջին վայրկեանին իսկ պիտի յաջողէին նշանակէտ մը շահիլ, եթէ անոնց բերդապահը չըռնէր։ Անկից վերջն էր որ ֆրանսացի յառաջապահները արագ վայրէջքով մը ըրին Ա. նշանակէտը, քիչ վերջ երկրորդ եւ երրորդ մը։ Բ. կիսախաղին երեք նշանակէտեր եւս շահեցան Ֆրանսացիները եւ խաղը վերջացաւ մեր ջախջախիչ պարտութեամբը, Օի դէմ 6 նշանակէտով։

Շատ զարմանալի կը գտնենք այս արդիւնքը։ Մեր կարծիքով, հետեւեալ պատճառները կան այս պարտութեան մէջ,— նախ Ֆրանսացիները երբ Ա. նշանակէտը շահեցան, մերինները փոխանակ աւելի արագացնելու խաղը, կարծես վհատեցան։ Ֆրանսացիները երկրորդ նշանակէտը շահելէ վերջ, կոբովի վճռականութեամբ շարունակեցին խաղը եւ ապահովեցին յաղթանակը։ Ուրիշ պատճառ մըն էր մէկ կողմէն հովը, միւս կողմէ երկու կարեւոր խաղացողներու բացակայութիւնը։ Ֆրանսացիները կը գերազանցէին իրենց տոկունութեամբը եւ զօրաւոր հարուածներով։ Մերինները թէեւ ունէին փասերու նուրբ խաղարկութիւն, բայց չկրցան գործադրել։ Խաղի ընթացքին Աշոտ եւ Սարգիս վիրաւորուելով չկրցան պէտք եղած խաղարկութիւնը ունենալ, իսկ Ռուբէն եւս նախորդ Կիրակիի գլխի ցաւէն տկարացած էր։ Ցաւելով հանդերձ այս պարտութեան համար կը յուսանք թէ յառաջիկայ Կիրակի ճիշտ կազմով սոյն պարտութիւնը պիտի փոխարինեն լաւ յաղթանակով մը։

Կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հրաւիրուած է Շէրպուրկ մրցելու համար տեղական խումբին դէմ։

Գ. Գասապեան

ԹԵՆԻՍ

ԱՍԼԱՆԿԻՒԼ ՅԱՂԹԵՑ ԵՒ ՅԱՂԹՈՒԵՑԱՒ

Racing Club de Franceը՝ ամէն աշնան կը կազմակերպէ թէնիսի մեծ Թուռնուա մը որուն կը մասնակցին Ֆրանսայի լաւագոյն խաղացողները։ Այս Թուռնուան Փարիզի ամենակարեւոր մրցումներէն մէկն է որ կը խաղցուի Մարսէլ Փորէ բաժակին համար։

Ասլանկիւլ, հայ թէնիսմէնը որ Հունգարիա կը գտնուէր, վերադառնալէն անմիջապէս վերջ, արձանագրուեցաւ այս մրցման։ Առանձին այրերու մրցման մէջ հասաւ մինչեւ «քառ տը ֆինալը» յաղթելով Meunierի եւ Gouttenoireի։ Քառ տը ֆինալին մրցեցաւ ֆրանսացի նշանաւոր խաղացող միեւնոյն ատեն աշխարհի հինգ լաւագոյն խաղացողներէն ֆրանսացի Cochetի դէմ, որմէ պարտուեցաւ։

Զոյգ այրերու մրցման մէջ Ասլանկիւլ ընկերակցութեամբ Լանտրիի հասաւ դարձեալ միեւնոյն տեղը եւ պարտուեցան Gouttenoire եղբայրներու զոյգէն։ Իսկ այր եւ կին զոյգերուն մէջ Ասլանկիւլ ընկերակցութեամբ Տիկին Mathieuի հասաւ մինչեւ ֆինալ, որու ընթացքին, յաղթեց Օր. Bourgeoise-Boussus զոյգին։

Այսպէսով հայ թէնիսմէնը այս կարեւոր մրցումներուն մէջ կրցաւ այր-կին զոյգերու վերջնթեր մրցումը շահիլ։ Պէտք է ըսել որ Ասլանկիւլի ընկերացող Տիկինն ալ այժմու Ֆրանսայի լաւագոյն խաղացողն է։

Գ. Կարապետեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԻՄԱՐ ՈՐՍՈՐԴ.— Օրլէանէն ճեպընթաց մը ճամբայ ելաւ եւ Վիէրզոնի մօտ ընդարձակ դաշտերուն մէջէն սկսաւ սուրալ դէպի Փարիզ։ Որսորդ մը, որ երկաթուղիին մօտ, դաշտերուն վրայ էր, կրակեց որսալու համար, սակայն գնդակը մտաւ շոգեկառքէն ներս եւ վիրաւորեց երեք տղաք, աչքէն, գլխէն եւ ուսէն։

ԿՆՈՋ ՄԸ ՀԱՄԱՐ.— Սէն-Թիէթիէնի բանուորներէն, Լիւսիէն Օթար, դեռ չափազանց երիտասարդ, սիրահարուած էր կնոջ մը, զոր ձեռքէն խլեց Ալճերիացի մը։

Ամէն անգամ որ Ալճերիացին կը պտըտէր իր սիրականին հետ, արիւն կը ցատկէր Օթարի աչքէն։

Եւ առջի օր, ատրճանակը հանեց եւ երեք անգամ կրակեց Ալճերիացիին վրայ։ Երեք գնդակներն ալ մտան թոքերուն մէջ։ Ալճերիացին վայրկենական մեռաւ։

Օթար հանդարտ քայլերով գնաց բանտ։

ԳՈՂԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.— Լաֆէրթէ-սու-Ժուարի մօտ, բլուրի մը վրայ, գեղեցիկ դղեակ մը կայ։ Գողերը աչք տնկած էին այդ հարուստ շէնքին։ Անծանօթ մը, որ գողերու խումբի մը կը պատկանէր, ամէն օր կը թափառէր դղեակին շուրջ, հարցաքննելով պզտիկները։ Աղջնակ մը պատմեց մօրը թէ անծանօթ մը կը հարցաքննէ զինք։ Շուտով լուր տրուեցաւ դղեակին բնակիչներուն, որոնք տեղեկացուցին ոստիկանութեան։ Երբ մթնեց, քանի մը ոստիկաններ եկան եւ պահուըտեցան դղեակին մէջ։ Կէս գիշերին գողերը եկան ինքնաշարժով։ Գողերը դղեակին բոլորը դառնալէ յետոյ, երբ ետեւի դրան մօտ հասած էին, ոստիկանները դուրս ելան, հետապօտութիւն մը կատարելու համար։ Հանդիպեցան շուքերու։

— Ձեռքերը վեր։

Ծառերուն ետեւէն գողերը կրակեցին։ Եւ երկուստեք հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Միայն ոստիկաններուն պարպած գնդակները հարիւրը կ'անցնին։ Եւ սակայն ոչ ոք վիրաւորուեցաւ։ Գողերը իրենց զէնքերուն պաշտպանութեամբ կանոնաւոր նահանջ մը կատարեցին ծառերու ետեւէն։ Ու պարտէզին պատին վրայէն ցատկելով կորսուեցան։

Ինքնաշարժն ալ, կրակին ձայնը լսելով, քալեց ու անհետացաւ։

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ.— Ռումանացի պարող մը, Տաժոն, մշիկ մշիկ կը քնանար իր սենեակին մէջ, Հէլտէր փողոց։

Յանկարծ դուռը ցնցուեցաւ։

Տաժոն բացաւ իր երազին

— Բաց դուռըյանուն ոստիկանութեան։

դուռները եւ դուրսն լաւ։

Ու Տաժոն բացաւ նաեւ սենեակին դուռը։

Մարդ մը, կոկիկ ու քաղաքավարի, ներկայացնելէ յետոյ ինքզինքը, իբրեւ գաղտնի ոստիկան, հրամայեց որ իր ադամանդները առնէ եւ միասին քալէ դէպի ոստիկանատուն։ Որովհետեւ այդ ադամանդները դատի տակ են եղեր։

Տաժոն, զարմացած, նոյնպէս վախցած, ցոյց տուաւ իր ադամանդները,— լնոսկիէ մատանի մը, 40,000 ֆր. արժէքով, ադամանդայեռ ժամացոյց մը, 8,000 ֆր. արժէքով։

Ու խելօքիկ մը կը քալեն դէպի ոստիկանատուն։

Հոն գաղտնի ոստիկանը դուռ մը կը մտնէ։ Տաժոն կը սպասէ ու կը սպասէ։

Շատ կը ձանձրանայ։ Կը հարցնէ ու իրեն կը պատասխանուիթէ մարդը, որ երբեք գաղտնի ոստիկան չէր, դուռէն մտած էր, ուրիշ դուռէ մը դուրս ելած էր։

Եւ սակայն ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել զայն։

ՕՐ. ԳԱՅԵԱՆԷ ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՆԵՐՍԷՍ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Ալֆօրվիլ 2 Հոկտ. 1927 Փարիզ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՆՑՈՒՑԱԾ ՎՏԱՆԳԸ

Խօսքը Տուպրովսքիի ուղղելով.

— Լսեցի՞ր ըսածս. ըստ այնմ հորժէ՛, բայց մի մոռնար թէ՛ այս երկուքին փոխարէն գլուխդ հրաւէ դրուած է։

— Լա՛ւ, պե՛տ։

Երկու վայրկեան յետոյ, երեք գերինները կը մեկնէին Սթէնիա-Կորայա, ճերմակ կազմակերպութեան պայքարի խմբակներուն խորհրդաւոր ապաստանը…

Երբ անոնք անհետացան անտառին մէջ, Քարասօֆ, գլանիկ մը վառելով ըսաւ.

— Սիրելի բարեկամս, կրնանք այս օրը նշանակել ճերմակ քարով մը. ո՛չ միայն Չեկայի գոհերէն երկու հոգի փրկեցինք, այլ նաեւ,— եւ այս առանց մեր կողմէ կորուստի,— անոր ամէնէն նշանաւոր ներկայացուցիչներէն երեք հոգի մեզ վնասելու անկարող վիճակի մէջ դրինք։

— Առանց հաշուելու սրեոնք, պատասխանեց, ցոյց տալով տասնեւեօթը դիակները որ ինկած էին ճամբուն վրայ։

— Ես ալ այդ մասին պիտի խօսէի. թէեւ անոնք պարզ կամակատարներ են, այսինքն ամէնէն ստորին չեկիստներ, բայց անոնց մահը ահագին աղմուկ պիտի հանէ եւ պատճառ պիտի դառնայ որ շատ չանցած Չեկան կազմակերպէ փոխ-վրէժի առաքում մը, որուն գաղտնիքը լաւ գիտէք…

— Գիտե՞մ, բայց այն ատեն երբ Շլասէլպուրկի մէջ նշմարեն թէ՝ Մարցլօֆ, Քրոփցքի եւ Տօպրուչէֆ չկան մեռածներուն մէջ, սարսափելի պիտի ըլլայ

— Այո՛, մանաւանդ որ Թէոտորովիչը մէջտեղէն վերցնելուս հետեւանքով՝ Չեկայի կրած հարուածը պիտի կատղեցնէ զինքը։ Նոյնիսկ չեկիստներուն մէջ, ամէն օր, այդ խառնուածքով աւազակ մը չեն կրնար գտնել։

— Ուրեմն՞։

— Ուրեմն, լաւ, պիտի կազմակերպուինք որ լաւագոյն ընդունելութիւնը ընենք այդ պարոններուն։ Եւ ամէնէն առաջ, անոնց խուզարկութիւնը դիւրացնելու համար, միայն մենք ենք պատասխանատուն այն միջադէպերուն, որոնք անշուշտ իրենց համար պատուաբեր չեն։

— Ի՞նչ. բայց խենթութիւն է։

— Կը նախընտրէ՞ք ուրեմն որ, փոխ-վրէժի պատուակին տակ, շրջակայքի գիւղացիները ջարդեն։

— Ո՛չ, բայց…

— Այն ատեն, ձգեցէք որ գիտցածիս պէս ընեմ. պիտի տեսնէք որ ի վերջոյ, եթէ կայ մէկը որ այս գործէն վնասով դուրս պիտի ելլէ, ոչ ես եմ, ոչ ալ դուք։

Իր տետրակը առնելով, թերթ մը փրցուց անկից, որուն վրայ գրեց.

«Պայքարի ճերմակ կազմակերպութեան պետը՝ բոլորին.

«Իրենց չվերաբերող գործերու խառնուած ըլլալնուն համար, 17 չեկիստներ մահուան պատիժի ենթարկուեցան եւ երեք ուրիշ չեկիստներ ալ, Մարցլօֆ, Քրոփցքի եւ Տօպրուչէֆ մեր ձեռքը ինկած են։

«Կ'ազդարարեմ առ որ անկ է թէ՝ եթէ փոխ-վրէժի ամենաչնչին ձեռնարկներ ըլլան այն շրջանին մէջ, ուր մեր եւ չեկիստներուն միջեւ հանդիպումը տեղի ունեցաւ, վերոյիշեալ երեք անձերը, անմիջապէս սուրէ պիտի անցնին։

«Հասկցողին շատ բարեւ»։

Ուշադրութեամբ կարդաց այս ազդարարութիւնը, յետոյ, դիակներէն մէկուն մօտենալով, թուղթը գնդասեղի մը միջոցաւ անոր կուրծքին վրայ դրաւ, աչքի զարնող կերպով մը։

—- Ահա, ըսաւ, կարծեմ այս պիտի պաղեցնէ անոնց եռանդը։

— Եթէ աւելի չբորբոքէ։

— Պա՛հ, ամէն պարագայի մէջ, վտանգը նոյնն է. հետեւաբար…

Խօսքը չաւարտեց.

Մեր կռնակէն թեթեւ աղմուկ մը լսուեցաւ. Քարասօֆ դարձաւ տեսնելու համար թէ ի՞նչ էր…

Ջէնքի հարուած մը մեկնեցաւ, եւ ես միջամտելու ատեն չունեցած, Քարասօֆ ինկաւ ոտքերուս տակ։

Չեկիստներէն մէկն էր որ թէեւ մեռած կարծեր էինք, բայց հակառակ ծանրօրէն վիրաւոր ըլլալուն, իշխանին վրայ կրակելու չափ ուժ գտած էր։

Զայրոյթէս եւ վիշտէս խենթեցած, ատրճանակի հարուածով մը վերջացուցի թշուառականին գործը։ Յետոյ, վազելով իշխանին քով, որ անկենդան կը հանգչէր հողին վրայ, ծնրադրեցի անոր քով, եւ ձեռքէս եկած խնամքը սկսայ շռայլել։

Ինքզինքը յարգող պատերազմական թղթակից մը (եւ այս պարագային մէջ ուրիշ բան չէի) իր վրայ միշտ կը կրէ դարմանի առարկաներ, ինչ որ իրեն թոյլ կուտայ ընել առաջին դարմանումները։ Միշտ այս սովորութիւնս պահած էի. այս անգամ առաջին գործս եղաւ քննել վէրքը որ թէեւ բաւական խոր էր, բայց ոչ այնքան ծանր։

Թէեւ գնդակը կուրծքին կերած էր, այսինքն սրտին եւ շնչառական գործարաններու ամէնէն վտանգաւոր շրջանակին մէջ, բայց պարզ քննութիւնով մը ապահովուեցայ թէ՝ իշխանը դիւրաւ պիտի փրկուէր։

(Շար.)

Թարգմ՝. Մ. ԵՐԻՑԱՆ

ցուի։ Ծովեզերեայ շրջանի ոստիկանութեան վրայ եւս կարեւոր յաւելումներ եղան։ Երեք նոր քննիչներ նշանակուեցան Մանթոնի համար, ուրիշ երկու հոգի Ֆոնթանի համար եւլն.։

Այս զգուշութիւնները ձեռք կ'առնուին մասնաւորաբար Իտալացիներուն համար, որոնց մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն համայնավարները։ Առջի օր մօտ 20 գաղտնի ոստիկաններ Նիսի, Անթիպի եւ Վալօրիսի մէջ խուզարկութիւններ կատարելով, ձերբակալեցին ինը կասկածելիներ, որոնք անմիջապէս պիտի վտարուին։

Թերթ մը կը գրէ թէ Քօթ տ'Ազիւրի բնակիչներուն 100էն 20ը օտարականներ են։

Ռաքովսքիի պարագան

Մոսկուայի գործակալութիւնը հաղորդած էր թէ Չիչէրին Սեպտեմբեր 21էն ի վեր չէր տեսած Մոսկուայի ֆրանսական դեսպան Հէրպէթը։ Արտաքին Նախարարութենէն կիսապաշտօն զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Հէրպէթ Հոկտեմբեր 2ին տեսած է ոչ թէ Չիչէրինը, այլ փոխ-գործավար Լիթվինօֆը։ Ֆրանսական դեսպանը հրահանգ ստացաւ երէկ իսկ անձամբ ներկայանալ Չիչէրինի եւ յայտնել թէ Ռաքովսքիի ներկայութիւնը բաղձալի չէ Փարիզի մէջ։

Մահափորձ մը Լենինկրատի մէջ

Վարշաւայի ճամբով Լէնինկրատէն առնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ յիշեալ քաղաքի զինուորական գործավար Սերկէյէֆ սպաննուած է անծանօթներու կողմէ։

Կէփէուն այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց։

Սպանիոյ թագաւորը պիտի սպաննէին

Սպանիայէն առջի օր ֆրանս. սահմանագլուխը հասած ճամբորդներ կը հաղորդեն որ Սեպտ. 30ին գիշերը Մատրիտի մէջ երեւան հանուած է մեծ եւ կարեւոր դաւադրութիւն մը։ Դաւադիրները նպատակ ունէին սպաննել Ալֆոնս ԺԳ. թագաւորը, թագուհին, վարչապետ Փրիմօ տը Ռիվէրան, տապալել ներկայ կառավարութիւնը եւ Հանրապետական վարչաձեւ հաստատել։

Կառավարութիւնը տեղեկութիւն առած ըլլալով, խռովութիւնները սկսելէն քանի մը ժամ առաջ ձերբակալեց բոլոր պարագլուխները։ Մինչեւ այժմ բանտ նետուած են 300 հոգի. ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կը կատարուին, մասնաւորապէս Պարսելոնայի մէջ։ Դաւադրութեան վարիչներն էին «Լիպէրթատ» հակակառավարական թերթին խմբագիրը Լէզամա, նախկ. երեսփոխան Պարրիսթէրօ, քանի մը սպաներ եւ 14 յայտնի անիշխանականներ։

Պատրաստուած ծրագրին համաձայն, թագաւորն ու թագուհին ռումբերով պիտի սպաննուէին Հոկտ. 1ի առաւօտուն, ծովեզերքէն բաց կառքով Մատրիտ վերադարձած ատեն։ Ոստիկանութիւնը ժամանակին գրաւեց անիշխանականներու ռումբերը,և թագաւորն ու թագուհին խիստ հսկողութեան տակ արքայական պալատ տարուեցան։ Եթէ այս մահափորձը չյաջողէր, դաւադիրները երկրորդ փորձ մըն ալ պիտի ընէին Ալճեզիրասի մէջ։

⁂ Ալֆոնս թագաւորն ու Վիքթորիա թագուհին Ափրիկէ հասան, Թանճէրի շրջանին մէջ պտոյտ մը ընելու համար։ Զինուորականները, Թանճէրի սուլթանը եւ դիւանագիտական մարմինը ընդառաջ գացին։ Թագուհին դրօշակ մը նուիրեց օտար Լեգէոնին եւ խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ։ Յետոյ թագաւորը հանդիսաւորապէս պատուանշաններ կախեց Զօր. Սանժուրիօի եւ ուրիշ սպաներու կուրծքէն։ Արաբ ցեղապետները ճոխ նուէրներ տուին, 10 արաբական ձի՝ թագաւորին համար եւ ադամանդազարդ սիրուն պսակ մը թագուհիին համար։

ԳՐԻԳՈՐ ՃԱՆՊԱԶԵԱՆ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

Շաբաթ գիշեր Փարիզի հայաբնակ պանդոկներէն մէկուն մէջ ատրճանակով խաղացած ատեն մեռած էր Գրիգոր Ճանպազեան։ Այս առթիւ մեր մասնաւոր քննութիւններով քաղեցինք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Գրիգոր Ճանպազեան բնիկ Խարբերդցի է, ծնած 1884ին, որ Ամերիկա մեկնած էր մօտ 15 տարի առաջ եւ հոն իբրեւ բանուոր կ'աշխատէր։ Վերջերս Մարսիլիա եկած էր ամուսնանալու համար եւ Մայիս 31ին Մարսիլիոյ Քաղաքապետարանին մէջ քաղաքային ամուսնութիւն կնքած է Այնթապցի որբուհիի մը՝ Օր. Ովսաննա Մրխճեանի հետ։ Ինչպէս գրեցինք, Գրիգոր այդ թուականէն վերջ չուզելով կենակցիլ իր կնոջ հետ, իբրեւ հոմանուհի առած էր իր հօրեղբօր աղջիկը՝ Օր. Նոյեմի Ճանպազեանը, որ այժմ իբրեւ կասկածելի վար դրուած է եւ քանի մը օր առաջ Մէզօն-Պլանշի ոստիկանատունէն փոխադրուած է կիներու բանտը եւ հարցաքննիչ դատաւորին տրամադրութեան տակ կը գտնուի։

Ամիս մը առաջ, Գրիգոր, Ովսաննա եւ Նոյեմի Փարիզ կուգան։ Հոս Գրիգոր փաստաբանի մը դիմելով ամուսնալուծման դատ կը բանայ Ովսաննայի դէմ։ Սակայն Գրիգոր, Ովսաննա եւ Նոյեմի միշտ նոյն սենեակին մէջ կը բնակէին։Միւս կողմէ Ամերիկա մեկնելու համար տոմսակ կ'առնէ. սակայն ամուսնալուծումը ուշանալով, տոմսակին պայմանաժամը յետաձգել կուտայ երկու անգամ՝ Սեպտ. 6ին եւ 24ին եւ իրաւունք կը ստանայ մինչեւ մէկ տարի նոյն տոմսակով ճամբորդելու։

Հոկտ. 1ին Շաբաթ իրիկուան ժամը 7ին, Գրիգոր, Ովսաննա եւ Նոյեմի կը գտնուէին իրենց ազգական Խարբերդցի Սարգիս Ճանիկեանի սենեակը եւ անուշեղէն կ'ուտէին։ Վերջանալուն, Գրիգոր գրպանէն ատրճանակ մը կը հանէ եւ կը սկսի հետը խաղալ։ Ներկաները կը զգուշացնեն զինքը, բայց Գրիգոր մտիկ չըներ, ու քիչ վերջ արկածով պայթած գնդակէ մը կը մեռնի։

Նախապէս ոստիկանութիւնը այնպէս տեղեկացած էր թէ արկածի պահուն միայն Օր. Նոյեմին ներկայ էր եւ անոր խօսքերուն մէջ կարգ մը հակասութիւններ գտնելով վար դրած էր զայն։

Կը տեղեկանանք թէ Ովսաննա Մըխճեան եւ Սարգիս Ճանպազեան Չորեքշաբթի օր ընդհանուր դատախազութեան ուղղուած նամակով մը յայտնած են թէ Օր. Նոյեմին անմեղ է եւ թէ իրենք ալ դէպքին վայրը գտնուած ըլլալով, պատրաստ են պէտք եղած լուսաբանութիւնները տալու։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Եռագոյն» խումբի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 154 աւընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռի նոր հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրներով։ Օրակարգ՝ նոր ընտրութիւն, հաշուետուութիւն և զանազան հարցեր։

Հ. Յ. Դ. Ազատամարտի սեռունդ խումբի վիճաբանական ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 19 Rue St. Sulpice, կը զեկուցանէ՝ ընկ. Հայկազուն։ Ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարան ընթերցասրահին մէջ։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիս» խումբի ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, 63 րիւ տը լա րէփիւպլիքի սրահը։

Հ. Մ. Ը. Մ. Շավիլ-Վիռոֆլէ մասնաճիւղի խորհրդակցական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Café de l'Avenirի սրահին մէջ (Pointe de Chaville). Կը խնդրուի բոլոր գործօն եւ համակիր անդամներէն ներկայ ըլլալ։

ՀԱՃԸՆՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Հաճընցիները կը հրաւիրուին այս կիրակի ժամը 3ին, ճաշարան Ֆլօրիա, մասնաւոր խորհրդակցութեան համար։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենակ. երկսեռ միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի վերնայարկը։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ վերջին անգամ ըլլալով ոչ անդամ Ամասիացիները։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի։

Զ. Ո. Մ. Պէլֆորի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթիրիկուն ժամը 6ին, Պ. Բիւզանդ Քէչիեանին սենեակը, Վիէյվիլ։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 10 Rue Rampalի ճաշարանը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ

Քօնպ, Ա. Յ.— 50 ֆրանք։
Պէլֆօռ, Գ. Շ.— 48։
Մարսէյլ, Ս. Ա.— 30։
Սէվրան, Խ. Տ.— 35։
Սելանիկ, Գործ.— 155։
Մարսէյլ, Գ. Ա.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 581.40։
Բիրէա, Բարթիկ.— 125։
Պուինեօլ, Ե. Կ.— 35։ Սկսանք ղրկել։
Լասէյն սիւր Մէր, Ի. Պ.— 35։
Պէլֆօռ, Յ. Ո.— 35։ Սկսանք ղրկել։
Փարիզ, Ս. Ս.— 35։
Վիէն, Գործ.— 330 ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յովհաննէս Գազէզեան Էնկիւրիցի, որդի Գրիգորի եւ Ֆիլոմենայի՝ կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Գարլօ եւ Ճուզէփ Գազէզեանները։ Գարլօն մինչեւ 1921 Զմիւռնիա կը գտնուէր, իսկ Ճուզէփը Էնկիւրի էր 1915ին։ Իմացնել՝ Jean Kazézianի, St. Lazare, Venise, (Italie).

— Կը փնտռուին Վան-Շահբաղցի Սեդրակ Աւտօեան, որ պատերազմէն առաջ Իտալիոյ Տրապոլսի քաղաքը ըլլալ կը կարծուէր,

Դանիէլ Փօղոսեան Վան Մըխկնէր գիւղացի, որ 3 տարի առաջ Եգիպտոս Յակոբ Զարդարեանի ծխախոտի գործարանն էր։ Յիշեալներուն մասին գրել՝ Hagop Avdoyanի, Château le Candillargnes par Lansargues (Hérault).

Ատապազարցի Սուրէն Տալըգճեան որ Պալքանեան պատերազմին գերի բռնուելով հաստատուած է Ֆիլիպէ, իմացնել՝ Hovhanness Varteressianի, նոյն հասցէով։

— Կը փնտռուի Սիվրիհիսարցի Օննիկ Պալեանը, որ Պոլիսէն Պուլկարիա մեկնած ըլլալ կը կարծուի 1923ին. լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել իր քրոջը՝ Թագուհի Պալեանի, հետեւեալ հասցէով՝ Ղազար Գրիգորեան, 10 Rue de la Grande Fontaine, Belfort. France.

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ալֆօրվիլի Մանկապարտէզին համար, վարիչ մանկապարտիզպանուհիի մը պէտք կայ։ Պայմաններուն տեղեկանալու համար թեկնածուները դիմեն՝ Լ. Զօրմիսեանի, 145 Rue Etienne Dolet, Alforville (Seine).

ՍԱԿԱՐԱՆ

6 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.
Տոլար,	Dollar
Մարք (ոսկի) 100	Mark
Թրքական Թղթ.	L. Trq.
Թրք. ոսկի	» or
Մէճիտիէ	Médjidié
Լէվա 100 հատը	Léva
Տրախմի »	Drachme
Լիր »	» Lire
Պելճ. ֆրանք »	Frc. Belge
Զուից. »	Frc. Suisse
Լէյ 100 հատը	Ley
Չերվոնեց	(10 Roubles or)

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.
» II	»
» III	»
Թուրքիոյ Եսկթղ.	Lots turcs

IMPRIMERIE - MASSIS - EDIT...
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant : H. TEURN...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

8 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 461

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ»

Յուլիս 8ին, խմբագրականով մը կ'առաջարկէինք տարին մէկ օր յատկացնել Հայկական Մշակոյթին, Թարգմանչաց տօնին առթիւ:

. . . «Ի՜նչ անյաղթելի արգելքներ կան որ մենք անճրկեր ենք, Հայկական Մշակոյթի փառքը երգելու համար ամէն տեղ, եւ ամէն տարի միեւնոյն օրը:

. . . «Ի՜նչ թանկագին պատեհութիւն՝ տարին գոնէ մէկ անգամ համախմբելու ամբողջ հայ ժողովուրդը, բայց մանաւանդ ազգային մտաւորական, «ուսումնական» դասը, որ ամէնէն աւելի պառակտուած է»:

Այս առթիւ, իբրեւ ներշնչման աղբիւր, յիշեր էինք ոչ միայն Տառերու գիւտի 1500ամեակի խանդավառութիւնը 1913ին, Թուրքիոյ մէջ, այլ եւ օրինակը փախստական Ռուսերուն որոնք անցեալ Յուլիս 12ին տօնեցին իրենց Մշակոյթի Օրը, Փարիզի մէջ, եւ յետամնաց Պուլկարները, որոնք մեծովպզտիկով, թագաւորէն մինչեւ ծաղկոցի աշակերտը, կը դղրդացնէին փողոցներն ու բեմերը, Կիրիլի եւ Մեթոտի տօնին առթիւ (իրենց Սահակ-Մեսրոպը):

Մեր թելադրութիւնը ոգեւորութեամբ ընդունուեցաւ, բայց ոչ մէկ գործնական ձեռնարկ: Եւ միայն Պերլինի փոքրաթիւ գաղութն է որ ահա կ'առնէ առաջին քայլը, այսօր իսկ, 8 Հոկտեմբեր, կազմակերպելով հանդէս մը, Թարգմանչաց Տօնին առթիւ:

Մինչեւ հիմա, միայն Ատրպատականի մէջ է որ ամէն տարի կանոնաւորապէս կը տօնեն Սահակ-Մեսրոպի կամ Թարգմանչաց յիշատակը: Ուրիշ տեղեր — ինչպէս ժամանակին Պոլիս — տեսակ մը կրօնական կամ դպրոցական սօն է համարուած, եւ պատահականութեան ձգուած, կամ պատարագով մը սահմանափակուած:

Մեր առաջարկը այն է որ, այդ նեղ պատեանէն հանուի տարեդարձը, եւ դառնայ ամբողջ Հայկական Մշակոյթին յատկացուած Օր մը, պարտաւորիչ եւ ժողովրդական, ինչպէս, օրինակ, Զատիկը, որ երբեք չի մոռցուիր, կամ Մայիս 28ը, որ կը տօնուի 1918էն ի վեր:

Ո՞վ պիտի կրնար առարկել այս տարրական պահանջին դէմ: Ընդհակառակն, բոլորս ալ պէտք է մեղադրենք իրար, որ մինչեւ հիմա չենք անդրադարձեր, որ չենք սորվեր յարգել մեր Մտքի ճիգը, սկսելով մատենագրական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Բարեբախտաբար, քաղաքական տեսակէտի հարց ալ չկայ, որպէսզի վէճ ծագի, տօնելու-չտօնելու մասին: Եթէ Երեւանը կ'ուզէ տէր ըլլալ, թող ասպարէզ իջնէ եւ հռչակէ տօնը, — Հայկական Մշակոյթի Օրը, առանց Ներկի տուփերը մէջտեղ հանելու. որովհետեւ առաջադրութիւնը շատ պարզ է և յստակ: Իսկ եթէ չի հետաքրքրուիր — ինչպէս Ապրիլ 11)24ով — լաւ է որ շարունակէ իր մանածը ներկել, եւ մենք տէր դառնանք մեր իրաւունքին, ու մանաւանդ պարտականութեան:

Ուշ մնացինք այս տարի, ճիշտ է: Բայց մտածենք 1928ի համար, գիտակցութեամբ եւ լրջութեամբ, որպէսզի պատմութիւնը չըսէ թէ քսաներորդ դարուն աւելի քան 700,000 Հայեր կային լոյսի եւ քաղաքակրթութեան պողոտաներուն վրայ, բայց միայն Պերլինի քանի մը հարիւր հայրենակիցներն էին որ տօնեցին հայկական Մշակոյթի վաստակը, գիշերն իսկ լուսցնելով . . .,

Մենք ծրագիր չենք առաջարկեր: Ոչ ալ անուն՝ նախաձեռնութեան մասին: Թող այդ մանրամասնութիւնները ճշտեն բոլոր անոնք որ, կը սիրեն պարծենալ իբրեւ ազգային վաստակաւոր: Թող անոնք ձեւակերպեն ամէն բան: Միայն թէ, իւրացնեն գաղափարը, եւ շարժին, հրապարակ իջնեն ու ձեւակերպեն: Մեր թերթին էջերը բաց են, թելադրութիւններու համար:

Ո՛ր եւ է ծրագիր կ'իրագործուի ձեռներէցութեամբ եւ աշխատանքով:

Մենք վստահ ենք որ եթէ Փարիզը ազդանշան տայ, եւ եթէ իրաւասու մարմին մը պաշտօնապէս հռչակէ տօնը, շուտով կը հետեւին միւս բոլոր գաղութները: Դժուարը՝ առաջին քայլն է:

Ներելի՞ է անճրկիլ այսքան բնական պահանջի մը առջեւ, մանաւանդ երբ աւելի համեստ կայաններ մեզմէ առաջ անցած են:

Մեզի համար, Մշակոյթի Օրը միայն ձեւական հանգամանք չունի:

Տարուէ տարի տօնելով եւ ժողովրդականացնելով զայն, յիշելով մեր հին ու նոր փառքերը, ծրագիրներ յղանալով Հայկական Մշակոյթի զարգացման եւ կեդրոնացման համար, մենք նպաստած կ'ըլլանք մեր հաւաքական արժէքն ալ բարձրացնելու: Յամր, բայց ապահով:

Նոր ճշմարտութիւն մը յայտնած չպիտի ըլլանք, շեշտելով թէ ժողովուրդի մը ամէնէն տեւական արժէքը իր Մտքի ճիգն է: Եւ վա՜յ անոնց որ չեն գիտեր յարգել զայն ու մտածել անոր զարգացման մասին:

Տօներ շատ ունինք: Եւ ո՜րքան խառնիճաղանճ հանդէսներ: Իսկ այս մէկ օրը՝ կ'ուզենք փակել կարճ-երկար աղօթքով մը եւ երկու մոմով:

Կը նշանակէ թէ՝ Սանուց Միութեան մը տարեդարձին չափ ալ արժէք չունի մեր Մտքի ճրագը...:

Շ.

ՄԱՆԻՍԱԼԵԱՆ ՏԱՆ ՁԱԽՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ
ՅՈՒԶՄԱՆ ԿԸ ՄԱՏՆԷ
ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍ. ԵՒ ԱՌԵՒՏՐ. ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԸ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

ՊՈՒՔՐԷՇ, 1 Հոկտ.

Անշուշտ իմացաք թէ իր վճարումները դադրեցուց մայրաքաղաքիս ամէնէն հին, ամէնէն մեծ եւ ամէնէն պատուաւոր տուներէն մէկը, Մանիսալեան Եղբարց արմտիքի արտածման տունը:

Մանիսալեանները ըլլալով ոչ միայն ռումանահայ գաղութին ամէնէն կարկառուն դէմքերը, այլ նաեւ մեծապէս համբաւուած Ռումանիոյ պետական եւ առեւտրական շրջանակներուն մէջ, անոնց պատահած ձախորդութիւնը յառաջ բերաւ մեծ յուզում մը:

Մանիսալեան Տունը այս երկրին մէջ կը գործէր 40 տարիներէ ի վեր, եւ իր պատուաւորութիւնը գի՛նք նշանաւոր դարձուցած էր մանաւանդ արտասահմանի բոլոր հրապարակներուն վրայ: Նախապէս չորս եղբայրներ էին տունը կազմողները: Անոնցմէ երկուքը, Կարապետ եւ Գրիգոր, երեք տարի առաջ Փարիզի մօտերը զոհ գացին ինքնաշարժի արկածի մը: Անկէ յետոյ գործին ղեկը մնաց Պ. Պ. Գէորգ եւ Արմենակ Մանիսալեան եղբայրներու ձեռքը: Ասոնցմէ Պ. Արմենակ Մանիսալեան, որ ծանօթ է իր հանրային գործունէութեամբ, ըլլալով նախագահը Ռումանահայ Ազգ. Միութեան, Ռումանահայ Թեմական Գործ. Մարմնի, հիմնադիրը ռումանահայ որբանոցին, եւ միեւնոյն ատեն անդամ Ռումէն Առեւտր. Սենեակի, ռումէն առեւտրական Իրաւարար Ատեանի, բազմաթիւ դրամատուններու վարչական խորհուրդներուն, եւ նախկին նախագահ Արմտիքի Վաճառականներու Ընկերակցութեան, մօտ տարիէ մը ի վեր քաշուած էր տան ղեկավարութենէն, զոր այժմ կը վարէին Պ. Գէորգ Մանիսալեան եւ իր որդին՝ Օննիկ:

Ձախորդութիւնը յառաջ եկած է հետեւեալ պարագաներու տակ:— Մանիսալեան եղբարք, ինչպէս արմտիքի բոլոր վաճառականները, բաց չէք կը ծախէին, այսինքն ռումանական հրապարակի վրայ կը ծախէին արտասահմանի դրամատուններուն կողմէ վճարելի չէքեր, առանց այդ դրամատուններուն մէջ պահեստ ունենալու, միայն իրենց վայելած վարկին ուժով, եւ յետոյ այդ դրամատուններուն կ'ուղարկէին չէքերուն փոխարժէքը՝ իրենց գնած արմտիքը օտար հրապարակներու վրայ վաճառելէ ետք: Վերջերս իրենց նիւթական նեղ մէկ վիճակը արձագանգ գտնելով օտար դրամատուններու մօտ՝ գիտումնաւոր եւ չափազանցուած եղանակով, յիշեալ դրամատուները մերժած էին վճարել իրենց վրայ քաշուած չէքերը: Այդ չվճարուած չէքերուն մէջ կային նաեւ եօթը միլիոն լէյնոց չէք մը, տրուած Ելմտական Նախարարութեան, եւ տասը միլիոնի չէք մը՝ Պանքա Րօմանէսքային: Բոլոր այս կարգի չէքերուն գումարը 50 միլիոնի մօտ է, մինչդեռ պահ մը արտասահմանի հեռագրուած է թէ 500 միլիոնի բաց ունի Մանիսալեան Տունը: Ռումանական Ազգային պանքան փրկելու համար յիշեալ տան պատիւը եւ ատով Ռումանիոյ մէջ գործող հին առեւտրական հաստատութեան մը վարկը՝ Սեպտ. 24ին իրաւախոհութեան մը հրաւիրեց պահանջատէրերը: Ելմտական նախարարութիւնը եւ Պանքա Րօմանէսքան անդրդուելի մնացին ու դիմեցին դատարան: Ընդհ. դատախազութիւնը նոյն գիշերն իսկ ձերբակալման հրամանագիր հանեց Պ. Պ. Գէորգ եւ Օննիկ Մանիսալեաններու դէմ, ազատ ձգելով Պ. Արմենակ Մանիսալեանը՝ որ կապ ունեցած չէր չէքերու խնդրին հետ: Ձերբակալման առիթ տուած է առեւտրական օրէնքին մէկ տրամադրութիւնը թէ որեւէ առեւտրական իրաւունք չունի չէք քաշելու դրամատան մը վրայ՝ ուր ինք համապատասխան պահեստ չէ ձգած:

ԽՄԲ.— Ուրիշ մանրամասնութիւններ վաղուան թիւով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՄԿՈՒՍԻ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Յուսաբեր» (29 Սեպտ.) վերլուծելով համայնավար կուսակցութեան մէջ ծագած սուր վէճը, կը նկատէ.

— «Իշխանութիւնը իր ափերուն մէջ առած քլիքը ամէն ուղղութեամբ «լէնինիսմ»ը կ'աղարտէ՝ միշտ նոյն իշխանութեան գլուխ մնալու փափաքով:

«Իսկ ընդդիմադիրները անոր առջեւ ամէն խոչընդոտ կը յարուցանեն, այդ նոյն իշխանութիւնը անոր ձեռքերէն խլելու երազով:

«Լուռ» է ռուսական ովկիանոսը եւ տրտաքնապէս «խաղաղ» անոր նաւավարը՝ համայնավար կուսակցութիւնը:

«Սակայն ներքնապէս փոթորկուած են ասոնցմէ թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը:

«Տասը տարի անցաւ Հոկտեմբերեան դաւադրութենէն ասդին եւ այս տասը տարինել ու ընթացքին ռուս ժողովուրդը չհաշտուեցաւ պոլշեւիկեան բռնապետութեան տակ: Տարինները, ընդհակառակն, խորացուցին ատելութեան զգացումը դէպի բռնաւորները, ընդմիշտ բաժնելով ժողովուրդը «իր» իշխանաւորէն:

«Նոյնը նաեւ կուսակցութեան հետ:

«Տարիներ անցան համայնավար կուսակցութեան ներսը ստեղծուած վէճերու վրայէն եւ այս տարիներու ընթացքին հակամարտութիւնները ոչ թէ մեղմացան, այլ, ընդհակառակն, խորարմատ ձեւով տարածուեցան Կոմկուսէն ներս՝ զայն վերածելով դաւադրութեանց տիպար որջի մը:

«Այս երկու ուղղութեամբ ալ ասկէ ետքը պիտի զարգանան դէպքերը՝ նախապատրաստելով բռնակալ իշխանութեան անխուսափելի մահը:

«Խաբեբանե՛ր եւ չարամիտ զրպարտիչնե՛ր,—կը պոռան սթալինականները թրոցքիականներու երեսին:

«Խաբեբանե՛ր եւ խուժանավարնե՛ր,— կ'արձագանգեն թրոցքիականները սթալինականներու հասցէին:

«Խաբեբանե՛ր եւ դահիճնե՛ր,— կը ճչան ռուս երկրի բոլոր ժողովուրդները՛ և՛ սթալինականներու և՛ թրոցքիականներու երեսին:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՑՈՒԶՈՒԻՆ

ՍԵՐՊ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Մակեդոնացի յեղափոխականները լուրջ գործի նուիրուած են ատենէ մը ի վեր եւ շաբաթ չանցնիր որ նոր եղեռնափորձի մը լուրը չհասնի: Կէվկէլիի երկաթուղին օդը հանելու ձեռնարկէն եւ Սելանիկի դաւադրութենէն վերջ, այս անգամ աւելի զգայացունց գործ մը կատարեցին, սպաննելով սերպ զօրավար Քովաչէվիչը, Շթիպի պահակազօրքին հրամանատարը:

Մահափորձը տեղի ունեցաւ Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, երբ զօրավարը իր բարեկամներուն այցելութենէ մը տուն կը դառնար: Տունը կը գտնուի Ս. Նիքոլա եկեղեցիին մօտ, 200 մեդր երկայն մանուածապատ փողոցի մը մէջ: Ահաբեկիչները 2 հոգի էին եւ արձակեցին միայն երեք գնդակ, որոնց մէկը հանդիպեցաւ զօրավարին գլխուն, երկուքը սիրտին: Սահը վայրկենական եղաւ: Մութէն օգտուելով, ահաբեկիչները յաջողեցան փախչիլ դէպի անտառ: Զօրավար Քովաչէվիչի տան մօտ գտնուեցաւ նաեւ ռումբ մը, որուն պատրոյգը կ'այրէր: Ռումբը պուլկարական տիպէ էր: Սպաննիչները այդ ռումբը ձգած էին, իրենց փախուստը դիւրացնելու համար:

Ապահովութեան Տնօրէնը անմիջապէս դէպքին վայրը գնաց: Ոստիկաններ սկսան հետապնդել զանոնք ամէն ուղղութեամբ:

Պատերազմական Նախարար Հաջիչ տեղեկութիւն ստացած է թէ Շթիպի իշխանութիւնները ձերբակալած են Թրոյքայի պատկանող մարդ մը, որ զօրավար Քովաչէվիչի ահաբեկիչներէն մէկն է: Միւսը յաջողեցաւ սահմանը անցնիլ:

Այս սպանութիւնը մեծ յուզում առաջ բերաւ ամբողջ Սերպիոյ մէջ: Զօրավարը ճանչցուած է իբրեւ լաւ հայրենասէր, որ մեծ համբաւ շահած էր 1903ի յեղափոխութեան ատեն: Մեծ Պատերազմին ալ լաւ գործունէութիւն ունեցած է:

Գիշերը Նախարարական խորհուրդը արտակարգ լիակատար նիստ մը գումարեց եւ զբաղեցաւ հարաւային Սերպիոյ մէջ պուլկար քոմիթաճիներու գործունէութեանց դէմ ձեռք առնուելիք միջոցներով: Նիստէն յետոյ, արտաքին Նախարարը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ կառավարութիւնը որոշած է Պելկրատ փոխադրել զօրավարին մարմինը և պետական ծախքով հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւն կատարել:

Թերթերը առաջնորդող յօդուածներ կը հրատարակեն՝ պահանջելով կառավարութենէն, որ խիստ միջոցներ ձեռք առնէ Պալքաններու մէջ խաղաղութիւնը պահպանելու համար: Թերթ մը շատ առաջ կ'երթայ եւ կ'ամբաստանէ պուլկար կառավարութիւնը: Սերպիա, կ'ըսէ, խաղաղասիրական քաղաքականութիւն կը վարէ, մինչ փոխարէն Պուլկարիա կը մերժէ լուրջ միջոցներ ձեռք առնել: Փաստեր կան որ այս ոճիրը ինչպէս նաեւ Կէվկէլիի եւ Քլիմուրայի մէջ կառավարական և զինուորական պաշտօնատարներու կեանքին դէմ մահափորձերը ծրագրուած են Մակեդոնական կազմակերպութեան պետ զօրավար Փրոթոկէրոֆի կողմէ:

Խիստ բողոքագիր մը պիտի ղրկուի Սօֆիայի կառավարութեան:

Սերպ կառավարութիւնը որոշեց պուլկարեւսերպ սահմանի պահակները ուժեղցնել եւ բոլոր պուլկարահպատակներու սերպ հողէն ներս մուտքը արգիլել: Պիտի արտօնուին միայն թրանզիթի ձեւով անցնող ճամբորդները:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԴՐԴՈՂԸ ԱՆԳԼԻԱՆ Է?

Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա» կը գրէ թէ թուրք եւպարսիկ սահմանի Քիւրտերը զինողն ու գրգռողը Անգլիան է, որուն նպատակն է բախում առաջ բերել Թուրքիոյ և Պարսկաստանի միջեւ, վնասելու համար այս երկիրներու Խորհրդային Միութեան հետ ունեցած յարաբերութեանց:

⁂ Նոր լուրերու համաձայն, երբ Էնկիւրիի մէջ իմացուեցաւ թէ թուրք սպաներ եւ զինուորներ գերի բռնուած են Պայազիտի պահակազօրքէն, Թէվֆիգ Րիւշտի պէյ բողոքեց Էնկիւրիի Պարսիկ գործակատարին: Այս վերջինը չկրցաւ լրիւ բացատրութիւն տալ, որով Թուրքիա սպառնագիր մը ուղղեց Պարսկաստանի:

⁂ Գրած էինք թէ կարգ մը պարսիկ պաշտօնատարներ ձերբակալուած են: Հեռագրի մը համաձայն, այդ մարդիկը ամբաստանուած են թէ զինուորական պաշտպանութեան գաղտնիքներ գողնալով, ծախեր են Թուրքիոյ:

«Էտիրնէն Պուլկարիոյ կը պատկանի»

Պոլսոյ «Ազգամ»ը կը գրէ.— Կիրակի օր Ֆիլիպէի մէջ միթինկ մը գումարուեցաւ. այս առթիւ հայրենիքի պաշտպանութեան կոմիտէի կողմէ խօսք առաւ ճառախօս մը, որ հետեւեալը յայտարարեց.

«Առաջին ճառս հոս կ'արտասանեմ, բայց մօտ ատենէն պիտի խօսիմ Էտիրնէի Սուլթան Սէլիմ մզկիթի հրապարակը. այդ վայրը մերն է (բուռն ծափեր):»

Ճառախօսը, անդրադառնալով հարաւային Պուլկարիոյ, ըսաւ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ

ՆԱՆՍԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵւ

Գ.

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին որոշումով Հայ գաղթականներու տեղաւորման խնդիրը ճանուեցաւ ընդհանուր ժողովին առջեւ, որ ատով զբաղեցաւ 26 Սեպտեմբեր երկուշաբթի կէսօրէ վերջ: Այս առթիւ Տոքթ. Նանսէն խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, զոր կուտանք ամբողջութեամբ.—

Նախագահ.— *Ժողովը կը յիշէ թէ Տոքթ. Նանսէն կը փափաքէր զեկոյց մը տալ, իբրեւ Գաղթականներու Բարձր-Կոմիսար, հայ գաղթականներու եւ զանոնք Երեւանի շրջանին մէջ տեղաւորելու խնդրին շուրջ: Շաբաթ օր այս մասին տեղեկութիւն հաղորդուեցաւ Ընդհանուր Ժողովին, հետեւաբար կը հրաւիրեմ Տօքթ. Նանսէնը, որ տայ իր զեկոյցը:*

Տոքթ. Նանսէն (*Նորվեկիա*).— *Պ. Նախագահ, Տիկիններ եւ Պարոններ.— Ինչպէս գուցէ Ընդհանուր Ժողովը գիտէ. իբրեւ Գաղթականներու Բարձր-Կոմիսար, պաշտօն ունէի հայ գաղթականները Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ տեղաւորելու համար միջոց մը գտնելու աշխատիլ: Անհրաժեշտ գումարը ձեռք բերելու համար երկար աշխատանքէ եւ զանազան զուր ձեռնարկներէ վերջ, եկած եմ այն եզրակացութեան թէ ինծի համար ընելիք մէկ բան կը մնայ միայն. առաջարկել Խորհուրդին, որ գաղթականները Երեւանի մէջ տեղաւորելու ծրագրին համար Ազգերու Դաշնակցութեան հետ ամէն կապ խզել: Նկատելով որ Դաշնակցութիւնը 1923էն ի վեր նկատի առած է այս ծրագիրը, եւ թէ Ընդհանուր Ժողովի վերջին երկու նստաշրջաններուն երկար որոշումներ քուէարկուեցան այս խնդրին մասին, արդար է որ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն առջեւ քանի մը բառով բացատրեմ թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ կը նկատեմ այս առաջարկը ընել:*

1923ի Սեպտեմբերին, ֆրանսական կառավարութեան նախաձեռնութեամբ էր որ Խորհուրդը առաջին անգամ որոշեց ուսումնասիրել հայ գաղթականները Երեւանի շրջանին մէջ տեղաւորելու ծրագիրը: Ֆրանս. կառավարութեան միացաւ նաեւ Խորհուրդին մէջ Իտալիոյ պատուիրակը: Այս երկու նախաձեռնարկ կառավարութիւնները կը հաւատային թէ այդ ծրագրին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ շուտով, 1923 տարին վերջանալէ առաջ, 50,000 հայ գաղթականներ տեղաւորել Երեւանի մէջ: Այս տեսակէտին մէջ անոնք քաջալերուած էին այն իրողութենէն որ անգլ. կառավարութիւնը դեռ նոր յաջողութեամբ կրցած էր Պաղտատ տարագրուած Հայերէն մեծ մաս մը Հայաստան փոխադրել:

Երբ խնդիրը Խորհուրդին առջեւ եկաւ, թէ հրապարակաւ եւ թէ յաճախ մասնաւոր խօսակցութեանց մէջ ծանր կասկածներ յայտնեցի ա՛յն միտքով թէ արդա՞ր էր, որ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները իրենց վրայ առնեն ծրագիր մը, որուն գործնական յաջողութեան համար շատ քիչ յոյս կար, թէ արդա՞ր էր ստեղծել եւ քաջալերել յոյսեր, որոնք ամէն պարագայի երբեք չպիտի իրականանային: Շեշտեցի թէ ծրագրին հոգին կը կայանայ դրամ գտնելուն մէջ, թէ կարելի պիտի չըլլայ երբեք բաւարար դրամ գտնել, —ուրիշ խնդիր, եթէ կառավարութիւնները յայն. մասնակցութեանբերէին,— ու տարակոյս յայտնեցի թէ կառավարութիւնները պիտի հաւանի՞ն առիկա ընելու: Ի վերջոյ համաձայնեցայ, իբրեւ Բարձր-Կոմիսար, աշխատիլ այս խնդրին համար ես, պայմանաւ Խորհուրդի անդամներուն կրկնակի հաւաստումներուն վրայ թէ իրենք լրջօրէն կը փափաքին գործնապէս օգնել հայ գաղթականներուն, որոնք այնքան շատ տառապած են:

Ձեզ ուզեր Ընդհանուր Ժողովին գլխու ցաւ տալ՝ պատմելով անկէ վերջ պատահածներուն մանրամասնութիւնները: Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակի տնօրէն բարեկամիս գործակցութեամբ, սկսայ գործնապէս ուսումնասիրել ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Խորհուրդին ներկայացուած տեղաւորման ծրագիրը: Խնդիրը տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար գիւղատնտեսութեան եւ ոռոգումի մասնագէտ Յանձնախումբի մը հետ Երեւանի Հանրապետութիւնը գացի: Գտանք որ առաջարկուած ծրագիրը շատ սուղի պիտի նստէր: Սակայն յաջողեցանք կազմել նուազ սուղ արժելիք ուրիշ ծրագիրներ, որոնք թոյլ պիտի տային մեծ թիւով գաղթականներ տեղաւորել Հայաստանի մէջ: Այս ծրագիրները Ընդհանուր Ժողովին կողմէ վաւերացուեցան իբրեւ առողջ եւ գիտական բոլոր տեսակէտներով իրականանալի ծրագիրներ, ու մնաց միայն դրամ գտնելու խնդիրը:

Յաջորդ ամիսներուն շատ մօտեցանք պէտք եղած դրամը հայթայթելու: Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ երեք ականաւոր կառավարութիւններ օգնութեան պայմանագրական խոստումներ տուին, պայմանաւ որ չորրորդ կառավարութիւն մըն ալ նոյնը ընէ: Չորրորդը նախ շատ խանդավառուեցաւ այս խնդրով, սակայն ի վերջոյ յայտնեց թէ չի կրնար ո՛եւէ կերպով աջակցիլ, այնպէս որ մեր յոյսերը ցնդեցան եւ ծրագիրը ջուրը ինկաւ: Սակայն եւ այնպէս Եօթներորդ Ընդհանուր Ժողովը որոշեց որ կրկին դիմումներ կատարուին դրամ գտնելու համար:

Վերջացող տարուան ընթացքին, դարձեալ փոխեցի առաջարկներս եւ Խորհուրդէն խնդրեցի նախապէս ուզուածէն շատ աւելի համեստ գումար մը: Կը հաւատայի որ, եթէ նոյն իսկ կարելի ըլլար գտնել 300,000 անգլիական ոսկի, կարելի պիտի ըլլար իրական եւ արժանի գործ մը կատարել: Սակայն այդ առաջարկն ալ ձախողեցաւ. որովհետեւ, մինչ պայմանագրական խոստում մը եղած էր եւ մինչ մասնաւոր աղբիւրէ մը կարելի պիտի ըլլար մաս մը դրամ գտնել, Խորհուրդին անդամ կառավարութիւնները պատրաստ չէին նոյն իսկ այդ փոքր դրամը հայթայթելու:

Ուստի, այսքան երկար խորհրդակցութիւններէ, այսքան երկար ատեն յետաձգուած եւ խիստ զեղչուած յոյսերէ վերջ, այլեւս անօգուտ պիտի ըլլար սպասել որ կառավարութիւնները պիտի օժանդակեն եւ թէ կարելի պիտի ըլլայ գործադրել ծրագիրը, ինչպէս կը յուսային եւ կը թելադրէին նախորդ Ընդհանուր Ժողովները: Պարզապէս ժամանակի եւ ուժի վատնում պիտի ըլլար շարունակել գործը, երբ գործնական արդիւնք ձեռք բերելու ոեւէ յոյս չկայ: Հետեւաբար, ինչպէս առաջարկեցի Խորհուրդին, Ազգերու Դաշնակցութիւնը այս ծրագրին հետ իր բոլոր կապերը պէտք է խզէ: Սակայն Խորհուրդը չընդունեց այս առաջարկը եւ ստեղծեց նոր կացութիւն մը, միաձայնութեամբ փափաքելով, որ նոր կոչ մը ուղղուի Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ բոլոր կառավարութեանց՝ անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու համար: Այս ձեւով նոր յոյսեր կը տրուին Հայերուն, ու հիմա կը կարծեմ թէ մեր պարտականութիւնն է մեր լաւագոյնը ընել անհրաժեշտ դրամը հայթայթելու համար. որպէսզի այդ յոյսերը ի դերեւ չելլեն եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր վրայ չառնէ այնպիսի գործ մը, զոր անկարող է գլուխ հանել:

Ծրագրին գործադրութիւնը մասամբ պիտի մեղմէր հայժողովուրդին տառապանքները, նոր յոյս պիտի տայ հայ ժողովուրդին եւ նախաքայլը պիտի ըլլայ անոր ապագայ բարգաւաճման ու բարօրութեան: Կապ մը, հաշտութեան ուխտ մը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, որուն շնորհիւ միայն կարելի պիտի ըլլայ հաստատ հիմերու վրայ դնել աշխարհի խաղաղութիւնը: Այժմ պէտք է լքել այս ծրագիրը, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները չեն հայթայթեր անհրաժեշտ գումարը: Առիկա պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան առաջին ձախողանքը, որ կը վախնամ թէ ուրիշ կէտերու մէջ ալ լրջօրէն պիտի վտանգէ անոր հեղինակութիւնն ու համբաւը: Այս ձախողանքը չի կրնար փոխել սակայն այն հիմնական իրողութիւնը թէ Ազգերու Դաշնակցութեան այս Ընդհ. Ժողովին մէջ ներկայացուած անդամները այսօր հայ ժողովուրդին հանդէպ ունին ամէնէն հանդիսաւոր պարտաւորութիւնները, որոնք բնաւ չեն գործադրուած: Այդ պարտաւորութիւններնէին պատճառ որ նախապէս մէջտեղ դրուեցաւ ծրագիրը: Երբ պարտաւորութիւններ կ'ըսեմ, չեմ ակնարկեր միայն Ընդ. Ժողովին բազմաթիւ որոշումներուն, որոնցմով կը պահանջուէր Ազգ. Օջախի մը հաստատումը հայ ժողովուրդին համար, այլ նաեւ այն անջատ եւ հանդիսաւոր խոստումները, զորս Արեւմտեան Եւրոպայի կառավարութիւնները տուին հայ ազգին, համաշխարհային պատերազմի ընթացքին: Անոնք կը յիշե՞ն թէ Մեծ Պատերազմին 200,000 հայ կամաւորներ սպաննուեցան՝ կռուելով արեւմտեան պետութիւններուն համար: Կը յիշե՞ն արդեօք թէ հայ ազգը ամբողջովին բնաջնջուեցաւ։Կը յիշե՞ն թէ անոնց ամբողջ գոյքերը գրաւուեցան եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չկրցաւ բան մը ընել՝ զանոնք ետ առնելու համար: Եթէ ատոնք ետ առնէին, գաղթականներու խնդիրը գոյութիւն չպիտի ունենար այսօր:

Կը յիշե՞ն արդեօք այն անօրակելի սարսափները, որոնց ենթարկուեցան հին ժողովուրդի մը բեկորները: Թող գոնէ յիշեն թէ պատերազմի ընթացքին իրենց կառավարութիւնները յանձնառու եղան, որ երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուի, Հայկական Պետութիւն մը պիտի ստեղծուի եւ ազգային օջախ մը պիտի հաստատուի, որուն մէջ հայ ժողովուրդի վերապրող զաւակները նոր եւ աւելի երջանիկ բախտ մը պիտի ստեղծէին իրենց համար:

Այս խոստումները արձագործուեցան թափուած հայկական արիւնի գետերով. սակայն զանոնք գործադրելու համար բան մը չըրին, ո եւ է բան:

Արեւելեան ժողովուրդներուն համար մասնակի օգնութիւններ եղան, սակայն ո եւ է ատեն իրական բան մը չկատարուեցաւ՝ Հայերուն օգնելու համար որ ստեղծեն իրենց ազգային օջախը:

Հակառակ ատոր, իրենց սեփական ջանքերով, իրենց սեփական զոհողութիւններով, օտար հովանաւորութեան մը տակ, անոնք կրցան ստեղծել հայ հաւաքականութիւն մը, եւ Երեւանի Հանրապետութիւնը իրապէս հայկական կառավարութիւն մըն է, մօտ մէկ միլիոն հայ բնակիչներով երկիր մը, որ եթէ հարուստ չէ, գոնէ ընդունակ է մեծապէս զարգանալու, եւ որուն սեւեռած են աշխարհի ամէն կողմը ցրուած Հայերու աչքերը:

Յուսանք որ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ կառավարութիւնները հիմա պարտականութիւն պիտի զգան օգնելու հայ գաղթականներուն, քանի որ Խորհուրդը նոր Նախաձեռնութիւն մը ստանձնեց: Թող առիկա ալ Հայերուն տրուած պարապ յոյս մը չըլլայ, հետեւէն բերելով աւելի ծանր հիասթափութիւն մը:

Այս բեմէն կոչ կ'ընեմ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն, Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն, առաջ անցնիլ եւ իրենց օժանդակութիւններով ջանալ մաքրելու ա՛յն արատը, որ պիտի մնայ Եւրոպայի պատւոյն վրայ, այնքան ատեն որ բան մը չկատարուի տրուած խոստումները իրագործելու համար:

Նախագահ.— *Ժողովը լսեց Տօքթ. Նանսէնի յուզիչ ճառը, ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն: Կը յուսամ թէ պատուիրակները արժանի ուշադրութեան պիտի առնեն այս կոչը:*

(Շար.)

ԱՆՃՈՌՆԻ ԽԱՂԸ

Աւելի առաջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւմտեան Եւրոպայի Պատգ. Ժողովի նախօրեակին, այս էջերուն մէջ, զոյգ մը յօդուածներով փորձեցինք ներկայացնել Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիւանդկախ վիճակը եւ ըրինք առաջարկներ, զայն վերակենդանացնելու համար:

Պատգ. Ժողովը վերջացաւ, ու մենք պահ մը կարծեցինք թէ ամբողջովին իրականացած են մեր բաղձանքները, քանի որ համերաշխութիւն գոյացած է մարզական միութիւններու միջեւ եւ բոլորը հաւաքուած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ:

Այդ «համերաշխութեան» առթիւ, փարիզահայ մամուլը գոհունակութիւն յայտնեց, առանց տեղեկանալու Պատգ. Ժողովի աշխատանքներուն, քանի որ առաջին օրերը մամուլի չյանձնուեցաւ այն անիմաստ բանաձեւը, զոր օրուան խնդիր դարձուցեր են կարգ մը շահագործողներ:

Հիմա որ վարագոյրը պատռուած է, պարտականութիւն կը համարիմ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ իմ կարգիս, իբրեւ անդամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Նախ, առնելով Ժողովի կազմութեան խնդիրը, կը կարծեմ, թէ բոլոր շրջանները պիտի բողոքեն այդ մասին: Հ. Մ. Ը. Մ.է դուրս եւ մանաւանդ անոր հակառակ կազմակերպութիւն մը յանկարծ մէջտեղ կուգայ, շատ որոշ մտադրումներով եւ ծրագիրներով, ինքզինքը Հ. Մ. Ը. Մ. կը դաւանի ունենալ վայրկեանին կ'առնէ համահաւասար իրաւունք եւ ձայն, ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ը: Սա ապօրինի եւ աններելի քայլ մըն է: Եւ ասոր գիտակցաբար աչք գոցուած է յանուն համերաշխութեան:

Այս առթիւ մեր քննադատութիւնը ուղղելով Պատգ. Ժողովի նախաձեռնարկ յանձնաժողովին, կ'աւելցնենք թէ անոնք չէին կրնար կատարեալ ժողով մը յայտարարել, երբ այդ ժողովին չէին մասնակցեր Պէլճիքայի, Լիոնի, Ալֆորվիլի, Առնուվիլի եւ ուրիշ մասնաճիւղերը, որոնք գործած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով:

Երկրորդ.— Ի՞նչ հիմունքներով Հօկի մասնաճիւղերը — Փարիզի եւ գաւառի — կը ներկայացնեն 7-8 պատգամաւոր, որոնք մինչեւ հիմա Հ. Մ. Ը. Մ.ի դէմ բուռն պայքար մղած ըլլալով հանդերձ, գրուած էին ամէնէն լաւ բազկաթոռները:

Երրորդ.— Նոյնիսկ եթէ անոնք վստահութիւն ներշնչած ըլլային, նախ պէտք էր զեկուցում տային նախաձեռնարկ յանձնաժողովին, իրենց գործունէութեան եւ թիւի մասին, որպէսզի ըստ այնմ ձայն տրուէր:

Այս բոլորին մէջ քննադատելին միայն Հօկերը չեն, որովհետեւ անոնց դերն ու կոչումն է խառնակելն ու քանդելը, այլ Պատգ. Ժողովը որ յանուն «խաղաղութեան եւ համերաշխութեան» հանդուրժեց անճոռնի խաղի մը:

Կասկածէ դուրս է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատգամաւորները անկեղծօրէն բաղձացող համերաշխութեան, տեղի տուին կարգ մը խնդիրներու մէջ: Հօկի մարզիկը եւ մանաւանդ երեք փաստաբանները, օգտուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի անկեղծ բարեացակամութենէն եւ հիւրընկալ ոգիէն, իրենց քիթը մխեցին բաց գտնէ մը ներս, մարագի մը մէջ, քիչ մըն ալ հոն արածելու համար: Եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը նոյնիսկ տարրական հետապնդումները չկատարեց պատգամաւորներու թիւի համեմատութիւնը ճշդելու համար: Թէեւ ըստ մեզի ատոնք չեն կրնար մասնակցիլ նոյնիսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով կանչուած ժողովի մը: Շատ-շատ, Պատգ. Ժողովէն ծնունդ առնող մարմինը կրնար կոչով մը իր դրօշին տակ հրաւիրել տարբեր մարզական միութիւնները:

*
* *

Այժմ քննենք Հօկի մարզականներու մուտքի պատճառներն ու նպատակները:

«Երեւան» ափրիկեան ճագպանտի պէս, հրճուանքի աղաղակներով կը յայտարարէ թէ «Հ. Մ. Ը. Մ.ը անվերապահ համակրանք պիտի ունենայ Խ. Հայաստանի հանդէպ»:

Այդ բանաձեւը ներկայացնող իմաստակ «դիւանագէտները» խանդավառուած են իրենց քաղաքական յաղթանակով: Ուրեմն, Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի դառնայ համակիր եւ գործակից Խորհրդ. Հայաստանի բարեկամներուն եւ թշնամի անոր քաղաքական հակառակորդներուն, անվերապահ գործակից Հօկի ազգաշաւ եւ աւերիչ աշխատանքներուն, ծափահարող Երեւանի և «Երեւան»ի գրգռութեանց, ձայնակից Հայաստանի հալածանքներուն, հեռու ազգային ձեռնարկներէ, խթան համաշխարհային յեղափոխութեան, ուրացող հայկական դատին, հեռու հայրենիքի գաղափարէն և նոյնիսկ արիւնթաթախ իր դրօշակէն:

Այսպէ՛ս կը մեկնեն այն պարոնները որ սկսեր են տաղաւարի օրերու նման ծնծղայով երգել իրենց «Փառք ի բարձունս»ը:

Եթէ այդ պարոնները, ըմբռնելով վերջապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի չէզոքութիւնը, կուգային նոյն հողի վրայ ձեռք կարկառել անոր, ուրեմն ի՞նչ է իմաստը այն բանաձեւին, եթէ ոչ միայն քաղաքական մարզանքներ, եւ ինչո՞ւ այդ «դաշնագիր»ը, որմէ մէկ օրինակ ալ կը պահուի Հօկի ներկայացուցիչներուն մօտ:

Ուրեմն եթէ պատահի որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ընէ այնպիսի գործ մը որ կը հակասէ Խ. Հայաստանի հիմնական նպատակներուն, նոյն օրը Երեւան պիտի ելլէ այդ թուղթը, որպէս «սանճաքը՞ շէրիֆ», նոր պայքարի հրաւէր:

Երկրորդ եւ դատապարտելի սխալը Պատգ. Ժողովինն է: Շրջանային Պատգ. Ժողով մը չի կրնար այդպիսի որոշում մը անցընել, որովհետեւ այդ հարցը նախ քաղաքական է և երկրորդ ընդհանուր:Ընդհ. Պատգ. Ժողովը միայն կրնայ այդ հարցի առթիւ օրակարգ ունենալ եւ զայն քննել չէզոքութեան սահմաններուն մէջ: Այլապէս միայն մէկ շրջանի վճիռը կշիռ չունի եւ չի ներկայացներ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհանուր ձայնը: Ուրեմն Եւրոպայի շրջանի մասնաճիւղերը պէտք է բողոքեն Պատգ. Ժողովին դէմ, որ այդպիսի ապօրինութեանց մէջ տարուբերուած է յանուն «համերաշխութեան»:

Ոչ ոք դէմ է ի հարկէ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը յարաբերութիւն մշակէ Հայաստանի մարզիկներուն հետ. այդ ուղղութեամբ աշխատանքները դեռ երեք տարի առաջ վիժումի յանգած են, եւ վիժեցնողները եղած են Խ. Հայաստանի կոմիսարները: Բայց դէմ ենք կառավարական եւ քաղաքական հանդգամանք ունեցող տեսակէտներու և վերաբերմունք չունինք այդ առթիւ:

Մասնանշուած [...] թիւնները կարելի է հա[...] ջախջախիչ փաստերով[...] բոլորը գործուած են [...] մերաշխութեան» որ կարգ[...] էր ամբողջ Ժողովի [...] թեան: Մասնաճիւղեր[...] մնայ իրենց վերաբեր[...] ցոյց տալ այսպիսի ժողովի [...] անոր հոչակաւոր որոշում[...] հանդէպ:

Վ.Հ.Ն.-[...]

ԳԻՏԱԿԱՆ ՎԷՃ [...]

1924ին, Գլոզէլ գիւղէն [...] մօտ) հողագործ մը իր [...] մէջ գտաւ փուռի մը [...] Հնագէտները սկսան [...] կատարել եւ գտնուած [...] կաները քննելով, [...] փուռը կը պատկանի [...] ճռովմէական շրջանին:

Պեղումները շարունակ[...] երկու տարի: Մօտաւոր[...] 2000 կտոր առարկաներ [...] ցան, — փորագրուած [...] (գաղղեւճռովմէական շրջան), կուած կացիններ, ճողէ[...] ներ (նորքարի շրջան), ուած կայծքարեր, եռաժ[...] (ճինքարի շրջան):

Քամիլ Ժիւլլիան, ուսում[...] սիրելով այս ճնութիւններ[...] կարծիքը յայտնեց թէ [...] պեղումները կը ներկայ[...] գաղղեւճռովմէական կայա[...] Ա. դարէն մնացած:

Իսկ Սալոմոն Ռէյնաք կը [...] թէ այս պեղումները ճիշ[...] կը յեղաշրջէին նախապատ[...] թեան մասին տրուած ծան[...] թիւնները: Որովհետեւ, կը [...] այս գիտնականը, Գլոզէլ [...] պատկանի նոր եւ ճին քարէ[...] րերուն: Հետեւաբար փոր[...] ուած աղիւսները առաջին [...] ծերն են գիրի կազմութ[...] (Նորքարի դարը, Եւրոպայի [...] այն շրջանն է, որ կը [...] 5000 եւ 10,000 տարիներուն [...] Քրիստոսէ առաջ: Հինքա[...] դարը՝ աւելի առաջ):

Սակայն, ճակառակ Ռ. [...] նաքի կարծիքին, որ [...] ճնութիւն կուտայ պեղում[...] րուն, յեղաշրջելով մեր ճն[...] տական պատմութիւնը, [...] ճեղինակաւոր դէմքեր, [...] յայտարարեցին թէ... [...] թիւն կատարուած է:

Մեծ էր գայթակղութիւն[...] բազմաթիւ ճնագէտներու «[...] նալու» կարողութիւնը [...] դարձած էր: Վայսոն մը [...] տէն, ճնագէտ մը, որ [...] գէտ է նախապատմութեան, [...] ցարձակ կը պնդէր թէ այդ [...] թիւնները կեղծ են, թէ [...] փուռին մէջ նետուած են [...] պուղիններու ճամբով:

Գիտնականները երկու [...] բի բաժնուեցան, գլոզէլական[...] եւ ճակագլոզէլականներ:

Պայքարը սուր ճանգամ[...] մը ստացաւ: Բազմաթիւ ճամ[...] ներ վտանգի մէջ էին: [...] արեւելեան ճնութեանց [...] գէտը, Տիւսօ, ուզեց իր կարծ[...] յայտնել: Հարկ եղաւ այդ [...] ծիքը լսել դռնփակ նիստ[...] մէջ: Այս վիճաբանութիւն[...] այնքան յուզում պատճառ[...] փարիզի մտաւորական ճամայն[...] կութեան, որ կրթական նախ[...] րարութիւնը ստիպուեցաւ [...] ճաղորդագրութիւն մը [...] վէճը պիտի քննուի միջազ[...] յին ճնագիտական յանձնաժող[...] մը կողմէ:

Իսկ մինչ այդ ճակագլ[...] լականները ուժովցած են: [...]

Տիւսօ կը յայտարարէ թէ [...] տարակութեան պիտի [...] ամբաստանութիւնները [...] ուսումնասիրութիւնները: [...] սոյի, պեղումները ո՛չ [...] ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերէն առաջ [...] նուած ոսկորները նոր [...] են: Գամբարանները [...] գործներու փոսեր են, [...] ծաւորները կը գործածէին [...] լազը առուակի մը, որ [...] կայ: Աղիւսները ո եւ է [...] չունին: Անոնք կակուղ [...] ճետեւաբար, 5000 տարի [...] կրնային իրենց վրայ [...] պաճել գիրերը: Եւ յետոյ, [...] գրուած են այնքան բարակ [...] խոր, որ կ'ենթադրին [...]

ԴԻՏԱԿ

ԻՄ ԽՈՀԱՆՈՑԷՍ

Խոհարարնե՛ր, բոլոր երկիրներու ...հաւաքուեցէք, որպէսզի բացատրեմ նոր կերակուրի մը պատրաստութիւնը:

Առէք հինգ հարիւր կրամ մըկըդեղ, Թարմ ըլլա՛յ: Ջէթի մէջ տապկեցէք: Երբ կակաչի գոյն առնայ, համեմեցէք սխտորի խիւսով. յետոյ վրան ցանեցէք ժանտընկոյզի (սարսափելի Թոյն մը) փոշի: Սեղան դրէք, կանչեցէք սանամայր, կնքահայր եւ դուռ դրացի: Նստեցէք ու կերէք:

Եւ սպասեցէք որ սկսին փոքր սարսափելի ցաւերը: Ահաւոր տանջանքներու մէջ գալարուելով, պիտի փսխէք անվերջ: Պիտի դողաք երկրաշարժի պէս: Մի կանչէք բժիշկը: Պէտք չպիտի ունենաք ոչ դեղի, ոչ ալ դարմանի. շուտով կը լափէք ձեր աչքերը, ժամ մը չանցած:

Կատակ չեմ ըներ, պարոններ: Վերջերս գիւղերուն մէջ Թունաւոր սունկ ուտելով շատեր մեռան: Թերթերուն մէջ գրուեցաւ որ ուշադրութիւն ընեն: Սունկի ցուցահանդէսներ սարքուեցան, որ սունկերը ճանչցնեն: Ի՞նչ օգուտ: Բոլոր այդ միջոցները կը նմանին քիչ մը առաջ ձեզի ներկայացուած ճաշին: Որովհետեւ գիւղացի մը, դաշտին մէջէն անցած ատեն, պիտի տեսնէ սունկ մը, պիտի նայի եւ պիտի համոզէ ինքզինք Թէ «այս մէկ սունկը չի նմանիր այն ինչ Թերթին ցոյց տուած Թունաւոր սունկին» եւ պիտի ուտէ: Ու պիտի մեռնի: Դժուա՛ր է, պարոններ, Թունաւոր սունկը ուտելիք սունկէն զատել: Աւելի լաւ է իմ ճաշըս պատրաստել, քանի մը շունի կերցնել՝ գիւղացիներուն աչքին առջեւ:

Պիտի տեսնէք այլեւս որ ոչ ոք պիտի Թունաւորուի սունկ... չուտելով:

Կամ մահ կամ ...սունկ մի ուտէք:

ՄՈՐԻՍ ՓՐԱՔՍ

Մի... մեռադեայ: Աւելին, գիրերը քիչ մը կը նմանին արդի ֆրանսերէնին: Աղիւսներուն վրայ տեղ մը գրուած է՝ կլոզել, գիւղին անունը: Արդ, կարելի չէ ենԹադրել որ Քրիստոսէ առնուազն 5000 տարի առաջ ապրող մարդիկ գիտնային ֆրանսայի... աշխարհագրութիւնն ու լեզուն:

Փարիզեան ձախ Թերթերը սուր կերպով կը ծեծեն որ ֆրանսական հնագիտութեան նոր փայլ մը տալու համար, ազգայնամոլիկ ոգիով մը, հեղինակաւոր դէմքեր իսկ ծիծաղելի գիտեր կ'ընեն:

Եւ սակայն վէճը դեռ չէ վերջացած:

ՆՈՐԷՆ ԵՒ ՆՈՐԷՆ

Կը յիշեցնենք գաւառի մեր Թղթակիցներուն որ չմոռնան որ օրին գրել տեղական անցուդարձերը, հանդէս կամ դէպք:

ՈՂՈՐՄԵՑԷ՛Ք...

Փարիզի մէջ, կամուրջներու վրայ եւ մէթրօներու անկիւնը մուրացկաններ կան, որոնք ուշադրութիւնը գրաւածեն Փարիզի անգլիախօս հիւրերուն: Զարմանալու բա՞ն է: Մուրալը արհեստ մըն է ի պէտս բոլոր ազգերուն: Բայց Անգլիոյ մէջ եւս կը մուրար անգլիացի... բանաստեղծ մը, որ այդ ասպարէզին տիրացած էր... արքայական արտօնութեամբ մը:

Այդ բանաստեղծը կը կոչուի Սթօ, որ ապրած է 17րդ դարուն վերջերը:

Բանաստեղծ Սթօ իր կեանքը նուիրած էր Անգլիոյ հնութեանց ուսումնասիրութեան, եւ ոտքով շրջանը ըրած էր ամբողջ երկրին, գոհացնելու համար իր ծարաւը: Վերջին օրերուն, յանկարծ ինկաւ Թշուառութեան եւ անօԹութեան գիրկը: Ուստի դիմեց Թագաւորին խնդրագիրով մը: Պատասխանը չուշացաւ.

«Նկատելով որ բանաստեղծ Սթօ 45 տարի անընդհատ իր կեանքը նուիրած է Անգլիոյ հնութեանց ուսումնասիրութեան, իբրեւ վարձատրութիւն իր ծառայութեանց, կ'արտօնենք որ բանաստեղծը իր ուզած ձեւով երկրիս քաղաքացիներէն ողորմութիւն խնդրէ եւ ստանայ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԽՈՆԱՐՀ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԴՊՐՈՑԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 5 Հոկտ.— Դաշնակցութեան օրը հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ հոս, իր սեփական ցան մէջ: Սրահը լեցուն էր տեղացի ժողովուրդով: Ընկ. Արգար Քէլէշեան հանդէսը բացաւ օրուան պատշաճ խօսքերով, ապա հրաւիրեց հանդիսականները, յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը: Ընկ. Սարգիս Սիրականեան յաջող կերպով արտասանեց «Հայ հերոսները»: Տիկ. Քնար Արգումանեան մեներգեց Թումանեանի «Անուշ»ը: Գայաճանեան արտասանեց «Վրէժի լեգուն»: Հայկ. Նորաբաց վարժարանին աշակերտները յաջող կերպով պարեցին: Ներկայացուեցաւ պատկեր մը: Նոյնպէս երկու դըպրոցական աշակերտուհիներու կողմէ մէջ ընդ մէջ ազգային երգերէ վերջ, ներկայացուեցաւ կատակերգութիւն մը «Թիք Թաք» տեղւոյն երիտասարդութեան կողմէ:

Հանդէսը վերջացաւ «Մշակ բանուոր»ով, եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեան տակ: Նոյն հանդէսին, աճուրդի դրուեցաւ ողբացեալ Անդրանիկի մէկ մեծադիր նկարը եւ բարձրացաւ 920 ֆր.ի, առաւելագոյն գինը վճարողը եղաւ (170 ֆր.)

Ընկ. Սենեքերիմ Գեւոնեանը, որ տիրացաւ նկարին:

*** Երկու խօսք ալ Նորաբաց դպրոցի մասին, որ պաշտօնապէս բացուեցաւ Սեպտ. 14ին: Աշակերտութեան Թիւը կը հասնէր 70ի. տարիք՝ 5—11: Հաստակաւոր աշակերտները սկիզբի օրերուն ոչ իսկ տեղեկութիւն ունէին այբուբենի մասին, սակայն այդ Թուականէն ասդին [?] ջանքերու շնորհիւ կրցան սորվիլ գրել եւ կարդալ, եւ այսօր բաւական յաջող են իրենց դասերուն մէջ: Երբ տեղական վարժարանը բացուեցաւ, կարգ մը ծնողներ իրենց տղաքը (15 հոգի) քաշեցին ազգ. դպրոցէն եւ ղրկեցին կղերական վարժարանը, ուր ժամերով ծունկի վրայ չոքած կը կրկնեն «Ողջոյն քեզ Մարիամ»ը եւ նման կրօնական աղօԹքներ: Այսօր ազգ. դպրոցը ունի 50ի չափ երկսեռ աշակերտութիւն մը: Շատ մը դպրոցական առարկաներ կը պակսին: Գաղութը կը կազմեն ածխահանքերու սեւ աշխատաւորներ որոնք չեն կրնար հասնիլ բոլոր պէտքերուն: Լաւ չէ՞ր ըլլար որ Բարեգործականը հետաքրքրուէր այս մատաղ հոգիներով՝ հոգար անոնց գրենական պիտոյքները: Համեստ դասակարգը իր ձեռքէն եկածը կ'ընէ, սակայն մեծագոյն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ անոնց վրայ, որոնք Թառած են ազգին անհատներուն կողմէ կտակուած հսկայ գումարներուն վրայ, եւ կը գործածեն ինչպէս որ կ'ուզէ իրենց կամքը:

Սանատրուկ

ՏԷՔԱԶՎԻԼ, 3 Հոկտ.— Այս տարի ալ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օր»ը: Ներկայ էին գաղութի ընկերներ եւ հայրենակիցներ: Սրահի մուտքին վրայ կախուած էին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները: Հանդէսը բացուեցաւ Դաշնակցութեան քայլերգով: Ընկեր Գ. Միրոեան հակիրճ խօսքերով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, եւ համառօտ կերպով պատկերացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը մինչեւ 1920 Թուականը: Շեշտեց Թէ տակաւին չէ վերջացած Դաշնակցութեան պարտականութիւնը: Պարզեց նաեւ Հայաստանի վիճակը եւ ձերբակալումներն ու զինաԹափութիւնը:

Եղան խմբերգ - մեներգներ եւ արտասանութիւններ: Յետոյ բոլոր հանդիսականները միաձայնութեամբ քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ՝

1) Հայաստանին վերադարձնել Ղարաբաղ-Գանձակ-Նախիջեւան-Ախալքալաք եւ Բորչալու գաւառները,

2) Ազատ արձակել քաղաքական բոլոր բանտարկեալները՝ ինչ կուսակցութեան ալ պատկանին,

3) Բանալ հայրենիքի դռները իր հարազատ զաւակներուն առջեւ:

Ախլաթցի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԽՈՒՄԲԸ ՄԱՆՇԻ ԱՓԻՆ ՎՐԱՅ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի եւ Stella de Cherbourgի ֆութպոլի Ա. խումբերը խիստ կարեւոր մրցում մը պիտի կատարեն վաղը Շէրպուրկի մէջ: Խումբը կը պատկանի պատուոյ դասակարգին եւ Շէրպուրկի ամ էնէն նշանաւոր խումբը ըլլալով կարեւոր յաղԹանակներ տարած է իր դասակարգին պատկանող խումբերուն դէմ: Վերջերս, գնահատելով մեր խումբին յաջողութիւնները հրաւիրած է զայն իր քաղաքը: Ըստ իրենց փափաքին մեր խումբին նկարը ու կատարած մրցումներուն արդիւնքները իրենց ղըրկուած ըլլալով, կ'իմանանք Թէ մասնաւոր յայտարարութիւններ ըրած են քաղաքին մէջ մրցումը արդիւնաւոր եւ հասութաբեր դարձնելու համար: Իրենց նամակէն կը տեղեկանանք Թէ 10-12 հազար ժողովուրդ նախատեսած են մրցման եւ կը խընդրեն մեզմէ կարելի եղածին չափ զօրաւոր կազմով ներկայանալ իրենց քաղաքը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը ճամբայ պիտի ելլէ այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին շոգեկառքով (gare St. Lazare) եւ քաղաք պիտի հասնի ժամը 11ին:

Ահաւասիկ այս մրցումին է որ մեր ֆութպոլիստները պէտք է արժեցնեն իրենց վրայ դրուած յոյսերը եւ իրենց նուրբ եւ արագ խաղարկութիւնով կարելի պէտք է ընել ճերմակերես հանելու համար մեզ: Անոնց տոկուն կազմին եւ արագ խաղին դէմ մերիններըը ունին իրենց ճկուն եւ կոկիկ փասերու խաղը՝ որուն լի ու լի գործադրութենէն կախում ունի իրենց յաջողութիւնը:

Ուրեմն մերիններուն կը մնայ մրցման ամբողջ տեւողութեան ընԹացքին եռանդուն խաղարկութիւն մը ցոյց տալ, եւ իրենց նուրբ ու փորձառու խաղերով ապացուցանել ամէնուն իրենց ընդունակութիւնն ու յառաջդիմութեան ոգին:

Գ. Գասապեան

ԿԱՐԵՒՈՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ

ՎԻԷՆ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը խիստ կարեւոր մրցում մը պիտի ունենայ վաղը Կիրակի հայկական դաշտին վրայ: Ֆրանսական խումբը կը պատկանի առաջին դասակարգի: Յուսալի է որ այս անգամ ալ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը յաղԹանակ դուրս գայ: Խումբը լաւ կազմով դաշտ պիտի ելլէ: Իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Բ. խումբը պիտի մրցի SportiveRoches Condrieu Բ.ին դէմ, Ֆրանսական դաշտին վրայ: Ժամադրավայր՝ Gare St. Colombe ժամը ճիշդ կէսին:

Անշուշտ Վիէնի հայութիւնը անտարբեր չպիտի մնայ այս կարեւոր մրցումին:

Մարտիկ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ — ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ԿԸ ԳՐԵՆ ՄԵԶԻ.— Երբ քսան տարիէ ի վեր ամուսնացած էի Սեբաստիոյ Թավրա գիւղացի Մ. Լ.ի հետ: Քանի մը օր առաջ նամակ մը անցաւ ձեռքս: Կարդացուցի եւ հասկցայ որ ամուսնէս է ի վեր կինս կը գաւաճանէ եղեր սիրաբանելով Ս. Վ.ի հետ, որ կը գտնուի Վալանս: Նոյն երեկոյին, տուն վերադարձիս, կը տեսնեմ որ կինս փախած է արդէն իր սիրականին հետ, ժողվելով բոլոր ունեցածներս:

Պիթլիսցի Նշան Պօղոսեան.

ԽԵՆԹԻ ՄԸ ԽԵՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Նիւ-Հէմփշիրի մէջ կին մը, Մէրի Հարտի, սպաննեց իր ամուսինը խենԹութեան նոպայի մը ընԹացքին: Ջայն արգիլափակեցին ոճրագործ խենԹերու բաժնին մէջ: Ատոր մը փախաւ յիմարանոցէն: Անկարելի եղաւ գտնել զայն: Տարի մը վերջ ներկայացաւ իր խնամատարին եւ պատմեց իր արկածախնդրութիւնները:

Յիմարանոցէն փախելէ յետոյ սպասուհի կը դառնայ տան մը մէջ ուրիշ անունով: Բաւական դրամ կը վաստկի եւ այդ դրամով կը բանայ նորաձեւութեանց խանութ մը: Մեծ յաջողութիւն կը գտնէ, յաճախորդները կը գնահատեն զինք: Երբ ամէն մարդ կը սպասէր որ վաճառատունը ընդարձակուի, յանկարծ ատոր մը բանալիները կը Թողու խանութին մէջ եւ կը հեռանայ: Կը ներկայանայ իր խնամատարին, խնդրելով որ զինք յիմարանոց դնէ:

ԽԵՆԹԵՑԱՒ.— Քուրշէլի մէջ փայտահատ մը յանկարծ խենԹեցաւ: Հրացանը վար առաւ պատէն եւ սպաննեց իր կնկան.

— Կորսուէ՛, շուտով, ապա Թէ ոչ կը վառեմ հոգիդ:

Կինը սարսափահար դուրս ելաւ տունէն: Քիչ մը վերջ, երբ դրացիներու ընկերակցութեամբ՝ վերադարձաւ տուն, տեսաւ որ փայտահատը ինքզինք կախեր էր:

ԽԱՐՏՈՑ.— Իտալացի մը, Ռիչիօթթի, որ կ'աշխատէր Քրէմլէն-Պիսէթրի մէջ, իր հայրենակիցէն՝ Ռոտոլֆի 600 ֆր. փոխառութիւն մը ըրած էր: Եւ սակայն չէր յաջողեր ետ ստանալ: Վերջերս միտքը դրաւ ամուսնանալ: Դրամ պէտք էր: Պահանջեց, սակայն պարտականը խիստ պատասխան մը տուաւ:

Նստուեցան իրարու Թեւի մէջ ինկան գետին, դարձան ու գլորեցան: Կատաղի այս կռիւին պահուն Ռոտոլֆի տղան՝ Ֆէրնան, հասաւ օգնութեան եւ յարձակեցաւ Ռիչիօթթիի վրայ: Ռիչիօթթի ոտքի ցատկեց: Սակայն Ֆէրնան ձեռքի խարտոցը խօԹեց իր հակառակորդին փորը, որ ճեղքուեցաւ:

Վիրաւորը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, ուր մեռաւ: Ֆէրնան բանտարկուեցաւ:

ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՍԻՐԱՀԱՐԸ.— Ինքնաշարժի վարիչ մը, Լանտմար, սիրահարած էր Ֆէրմէնքուրցի աղջկան մը, Օկիւսթինի: Շարունակ աղջկան ետեւէն կը դառնար: Աղջկան ծնողքը իմանալով տղուն անցեալը, հրամայեց որ իր շուքը քիչ մը հեռուները փոխէ, որպէս զի աղջիկը արեւ տեսնէ: Զափազանց վիրաւորուեցաւ Լանտմար, վրէժխնդրութիւնը ներսը կ'եռար:

Ատոր մը սպասեց աղջկան, որ պիտի անցնէր ճամբէն աշխատելու երԹալու համար: Լանտմար, հրացանը ուսին դրած, կը դիտէր աղջիկը, որ կուգար հեռուէն, երիտասարդի մը հետ խօսելէն: Կարծելով որ իր մրցակիցն է, ուզեց սպաննել նաեւ երիտասարդը: Հրամայելէ յետոյ կնոջ մը, որ հեռանայ անոնց առջեւէն, նախ գետին փռեց երիտասարդը, ու երբ կրկին նշան կ'առնէր, աղջիկը լալով կանչելով փախած էր արդէն: Եւ սակայն ոճրագործը կրակեց ետեւէն: Աղջիկը գետին ինկաւ: Երկրորդ անգամ ալ կրակեց եւ սպաննեց:

Յետոյ փախաւ լեռները:

ՎԱՅՐԱԳ ՈՃԻՐ.— Պէթըրսիի (Անգլիա) Ռիչմընտ փարքի մացառներուն մէջ գտնուեցաւ գեղանի աղջկան մը մարմինը, վիզին փաԹԹուած՝ շալիկը, զգեստները կիսովին այրած, դէմքը վիրաւոր:

Կասկածի վրայ ձերբակալուեցաւ Սիտնէյ Հէրպըրթ, երիտասարդ անգլիացի մը, որ ուզելով բռնաբարել զայն, վիզին փաթթելով շալիկը, խեղդեց, սարսափելի հարուածներ իջեցուց դէմքին ու ծծերակին:

Աղջիկը, սակայն, կը Թուի Թէ բաւական դիմադրած է, որովհետեւ զգեստները պատռուած են, դէմքը կապուտցած է: Մարդասպանը, իր գործը աւարտելէ յետոյ ամէն բան ծածկելու համար, ուզեց այրել աղջիկը, բայց չյաջողեցաւ:

“ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՆՑՈՒՑԱԾ ՎՏԱՆԳԸ

Հազիւ վէրքը կապած էի, երբ Քարասօֆ ինքզինքին եկաւ, եւ դժուարութեամբ նստաւ:

Իր շուրջը ակնարկ մը պտտըցուց եւ գիս նշմարելով.

— Ի՞նչ պատահեցաւ, սիրելիս, հարցուց:

Յետոյ, ձեռքը կուրծքին դնելով.

— Օ՛հ, օ՛հ, կարծեմ, վիճակս գէշ է:

Փութացի զինքը ապահովել, որմէ յետոյ, պատահարին կարճ պատմութիւնը ըրիիրեն:

Մինչդեռ կը խօսէի, Քարասօֆ որուն կորովին վրայ հիանալու նոր առիթ մը ունեցեր էի, ոտքի ելաւ.

— Նորէն, ըսաւ, աղէկ ազատեցայ, ջանանք օգտուիլ դասէն եւ քալենք...

— Բայց ո՛չ այս վիճակին մէջ:

Քօմիտի ակնարկ մը նետեց վրաս:

— Ա՛հ, ըսաւ, գիս «Թրջած հաւու» տե՞ղ կը դնէք. եւ կը կարծէք Թէ առաջին հարուա՞ծն է որ կը ստանամ:

— Ո՛չ անշուշտ, բայց...

— Մի պնդէք, սիրելիս, եւ հասկցէք Թէ՝ եԹէ հոս կենանք սպասելով որ չեմ գիտեր ինչ խնդրական օգնութիւն մը հասնի, շատ չանցած չէկիստները կ'ողողեն մեզ: Պէտք չէ որ այդ բանը պատահի, մանաւանդ որ մեզ սպասող կայ:

— Սպասո՞ղ. ո՞վ, Տէր Աստուած:

— Մոռցա՞ք Թէ պէտք է որ «կարմիր կոյս»ին տեղեկացնենք մեր ձեռնարկին յաջողութիւնը:

— Վա՛յ. շիտակ է:

— Ու նաեւ, մեր բռնած երեք գերիները կան որոնք պէտք է հարցաքննել, ինչ որ հաւանաբար, մեզ պիտի փրկէ Էքաթէրինպուրկի ճամբորդութենէն:

— Կը կարծէ՞ք:

— Կրնամ ըսել նոյն իսկ Թէ կը հաւատամ:

Յեսայ որ ցաւէն՝ դէմքը կծկեց, բայց ինքզինքը զսպեց եւ եւ ըսաւ բառերը շեշտելով.

— Հաւանաբար այս մարդոցմէ պիտի իմանամ ինչ որ իրօք անցաւ դարձաւ եղերական այդ գիշերը:

Կը կարծէ՞ք Թէ պիտի խօսին:

— Այդ բանը վրաս կ'առնեմ:

Վերջին ակնարկ մը նետեց կռուադաշտին վրայ, յետոյ առանց նոյնիսկ նայելու չէկիստին որ իր վրայ կրակած էր, Թեւը Թեւիս անցուց եւ ըսաւ.

— ԵրԹանք:

Եւ անտառ մտանք:

Չորս ժամ անընդհատ քալեցինք, — չորս ժամ անընդհատ կռիւ հազարումէկ խոչընդոտներուն դէմ, որոնք առւսական անտառին մէջ, ամէն մէկ քայլը կը ցցուին, այն յաւռներուն առջեւ որ կ'ուզեն բռնաբարել ներքինանտառի խորհուրդը:

Ստիպուած ենք խոհեմութեամբ առաջանալ, ուրեմն հաշուուած դանդաղութեամբ մը եւ մութին մէջ, որովհետեւ ինչպէս բոլոր Թիարաններու, նոյնպէս Շլուսէլպուրկի շրջակայքը կը վխտային «փախստական Թիապարտներու որսորդներ»:

Եւ իրօք, կանոն է որ, անմիջապէս որ Թիարանի Թնդանօթը ազդանշանը տայ փախուստի մը, ամէն մարդ, ըլլայ քաղաքային Թէ զինուորական, պարտաւոր է իյնալ փախստականին ետեւէն: Ու Թէպէտ, շատոնց է որ անցեր էինք Շլուսէլպուրկի սահմանը, քանի որ հազիւ փեԹրոկրատէն քսան վերստ հեռու կը գտնուէինք, սակայն միշտ ալ Չօնի ձիաւորներուն կամ անտառի պահակախումբի մը հանդիպելու վտանգին մէջ էինք:

Ինչ որ ալ ըլլային մեր դէմ կուտակուած դժուարութիւնները, որոշած էինք բնաւ չգործածել մեր ելեկտրական լապտերները եւ գոհանալ մեր լուսաւոր շրջանակով կողմնացոյցով միայն:

Մութը կոխած էր, եւ ստուերը որ հետզհետէ կը Թանձրանար, աւելի կը կնճռոտէր մեր ճիգը:

Քարասօֆ, որ մինչեւ այդ ատեն փաստը տուած էր գերմարդկային քաջութեան մը, բացայայտօրէն կը տկարանար, դանդաղ քայլերով կը յառաջանար, գինովի պէս տատանելով...

Յայտնի էր Թէ շատ կը տառապէր:

— Իմ ուժերուս վրայ շատ յաւակնութիւն ունեցեր եմ, ըսաւ. ալ չեմ կրնար:

Ու ծառի մը կրԹնելով, սահեցաւ, ինկաւ գետին:

Անոր քովը ծունր դրի եւ բժշկական տրցակէս եԹերի սրուակ մը առնելով, անոր քիԹին մօտեցուցի. քիչ մը ինքզինքին եկաւ:

— Որքա՛ն ձանձրոյԹ կուտամ ձեզի, իմ խեղճ բարեկամս, ըսաւ. որքա՛ն կը ցաւիմ քեզ նեղելուս...: Բարեբախտաբար շատ հեռու չենք:

— Ի՞նչ. բայց արդէն եԹէ կ'ուզէք, կրնամ մինակս երԹալ եւ օգնութիւն փնտռել:

Բուռն շարժումով մը, գիս գետնին գամեց եւ ցած ձայնով, ականջիս փսփսաց.

— Սո՛ւս, մարդ կուգայ:

Ճիշդ այդ պահուն, եւ մեզմէ ո՛չ շատ հեռու, շունի մը ձայնը լսուեցաւ. նոյն միջոցին, լսեցինք որ անոր տէրը կ'ըսէր.

— Փնտռէ՛. Պէլֆէկօռ, փնտռէ՛:

(Տար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

«Թուրքերը ոեւէ իրաւունք չունին Թրակիոյ վրայ, որու միակ իրական տէրը Պուլկարներն են։ Պուլկարիա մազաչափ զոհողութիւն չի կրնար ընել այդ խնդիրին մէջ. ձերն են այն տեղի պարտէզները, տուներն ու բոլոր անշարժ կալուածները։» (*Դարձեալ բաւոն ծափեր*)։

Ամերիկացիներ չեն ձերբակալուած

Պ. կորտըն Պէրրի, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի եւրոպայի ներկայացուցիչը, կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ զեկոյցը.

«Կարգ մը անգլիական եւ եւրոպական թերթեր վերջերս մեծ աղմուկ հանեցին լուրի մը առթիւ որ կ'ըսէր թէ Լէնինականի (Հայաստան) Ամերիկեան Նպաստամատոյցի վարչութենէն կարգ մը Ամերիկացի պաշտօնեաներ ձերբակալուած են պոլշեւիկ իշխանութեանց կողմէ։

Երբ իմացայ այս լուրը, հեռագրեցի Ամերիկ. Նպաստամատոյցի Լէնինականի տնօրէն Պ. Պիչի, որ կը պատասխանէ այս առտու (6 Հոկտ.), թէ այդ լուրը բացարձակապէս սուտ է եւ թէ Նպաստամատոյցի Ամերիկեան պաշտօնէութիւնը ողջ առողջ է եւ կը զբաղի որբախնամ գործով»։

Յառաջ.— մեր հրատարակած լուրերուն մէջ խօսք չկար *Ամերիկացի* պաշտօնեաներու մասին։ կալանաւորները բոլորն ալ Հայեր են, Նպաստամատոյցի հին կամ նոր պաշտօնեաներ, եւ անուններն ալ ծանօթ։ իսկ լուրը կրկնուած է քանի մը աղբիւրէ միանգամայն։ Պ. Պէրրիի հերքումն ալ լռելեայն կը հաստատէ իրողութիւնը։

Չեմպըրլէյն-Պրիան տեսակցութիւնը

Չէմպըրլէյն Միջերկրականի իր պտոյտը վերջացուց եւ Փարիզ դարձաւ։ Այսօր պիտի տեսակցի արտաքին Նախարար Պրիանի հետ։

Սպանիոյ վարչապետ Փրիմօ տը Րիվէրայի հետ իր տեսակցութեան մասին շատ մը ենթադրութիւններ կ'ըլլան։ Բացի Թանճէրի հարցէն, իբրեւ թէ խնդիր եղած է կնքել Միջերկրականեան համաձայնութեան մը՝ Անգլիոյ, Իտալիոյ, Սպանիոյ և Յունաստանի մասնակցութեամբ։

Հակառակ շրջած զրոյցներուն, Չէմպըրլէյն այս անգամ չտեսնուեցաւ Մուսօլինիի հետ։

Մաքտոնըլտ պոլշեւիկներուն դէմ

Քանի մը օրէ ի վեր Պլէքփուլի մէջ կը գումարուի Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարը։ Այս առթիւ Մաքտոնըլտ խիստ ճառ մը խօսեցաւ պոլշեւիկներուն դէմ։

«Որքան ատեն որ, ըսաւ, Ռուսիա չձգէ Գ. Միջազգայինը, կամ աւելի լաւ կերպով չորոշէ իր դիրքը, աւելորդ է որ գայ պատմութիւններ պատմէ մեզի։ Ռուսիա պէտք է հրաժարի իր աշխարհակալական գաղափարներէն, որովհետեւ աշխարհակալութիւնը միայն պահպանողականներու գործը չէ, այլ նաեւ յեղափոխութեան սատորգելիքը։ Անոնք որ Ռուսիան պաշտպանելու մասին կը խօսին մեզի, աւելի լաւ պիտի ընէին, եթէ խորհուրդ տային Ռուսերուն որ միջազգային քաղաքականութեան մէջ սխալ ճամբու չհետեւին։»

Ապստամբութիւն Մեքսիկայի մէջ

Երկուշաբթի օրուընէ ի վեր դարձեալ ապստամբական շարժում մը ծայր տուած է Մեքսիկայի մէջ։ Մայրաքաղաքի 500 զինուորները կառավարութեան դէմ ապստամբեցան եւ քաղաքէն դուրս գացին։ Շարժումը կը ղեկավարէին զօրավարներ Առնուլֆօ կոմէզ եւ Ֆրանչիսքօ Սէրրանօ, երկուքն ալ Նախագահութեան թեկնածուներ։ Ապստամբներու նպատակն էր ընդդիմանալ Զօր. Օպրէկոնի նախագահական ընտրութեան։ Բացի մայրաքաղաքէն, ըմբոստութիւններ ծագեցան նաեւ Վէրա-Քրուզի եւ Թորրէոնի մէջ։ Այս վերջին քաղաքին մէջ երեք ժամ տեւող կռիւէ մը վերջ, ապստամբները պարտուեցան։ Կառավարական զօրքերը գերի բռնեցին զօր. Սէրրանօն եւ 13 բարձրաստիճան սպաներ, որոնք անմիջապէս պատերազմական ատեանի առջեւ դատուելով, իբրեւ դաւաճան մահուան դատապարտուեցան եւ գնդակահարուեցան։

Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է ամէն կողմ։ Սակայն դեռ Վէրա-Քրուզի մէջ կռիւները կը շարունակուին, զօր. կոմէզի առաջնորդութեամբ։ Զրոյց կը շրջի թէ զօր. կոմէզ եւս բռնուած եւ գնդակահարուած է, սակայն այս լուրը դեռ չէ հաստատուած։

Փեքինը վտանգի տակ

Ազգայնական բանակները վերջերս կարեւոր յաղթանակներ տարին։ Հիմա մօտեցած են Փեքինի եւ 80.000 հոգիով կը պատրաստուին յարձակիլ Չինաստանի վրայ։ Ազգայնական բանակի հրամանատարն է զօր. Շան-Սի։ Չանկ-Ցօ-Լինի բանակները կը նահանջեն։ Փեքինի մէջ խուճապ կը տիրէ։ Քաղաքի դուռներու պահակազօրքը զօրացուեցաւ։ Վճռական ճակատամարտի մը կը սպասուի այս օրերս։

Փարիզ 1000 ոստիկան աւելի պիտի ունենայ

Առջի օր քաղաքապետարանին մէջ Թաղապետական ժողովի երկրորդ յանձնաժողովը նիստ գումարեց եւ ի միջի այլոց զբաղեցաւ նաեւ Փարիզի ոստիկանութեան հարցով։ Ոստիկանական տեսուչը կարգ մը բացատրութիւններ տուաւ եւ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է ոստիկաններու ներկայ թիւին վրայ 1000 հոգի եւս աւելցնել։

Յանձնաժողովը գտնելով հանդերձ որ այս յաւելումով պիտի ծանրաբեռնուի Թաղապետական ելմտացոյցը, հաւանեցաւ անոր։ Այսուհետեւ աւելի մանրազննին քննութեան պիտի ենթարկուին ոստիկանութեան թեկնածուները, թէ բարոյականի եւ թէ կրթութեան տեսակէտէ։

Ճանպազեանի դիազննութիւնը

Հարցաքննիչ դատաւոր Պարթէլէմիի հրահանգով Տոքթ. Փօլ դիազննութեան ենթարկեց Գրիգոր Ճանպազեանի մարմինը։

Նշանաւոր մասնագէտը հաստատեց թէ մեր հայրենակիցին մահը առաջ բերող գնդակը մտած է ծնօտին տակէն եւ դուրս ելած է ծոծրակէն։ Այս պայմաններուն տակ, կը հաստատուի թէ խնդրին մէջ ոճիր չկայ եւ մահը արկածի կամ անձնասպանութեան հետեւանք է։

Պ. Պարթէլէմի շուտով պիտի հարցաքննէ Օր. Նոյեմի Ճանպազեանը, որ դեռ բանտն է եւ մեծ յոյս կայ որ զայն ազատ արձակելու որոշում տայ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ» ԿՐԱՍԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, մասնակցութեամբ Քանի ենթակոմիտէին։ Արտասանութիւն, ազգային երգեր, հայկական պարեր, դաշտային խնջոյք, եւայլն։ Շրջակայէն փափաքողները կրնան գալ, Կիրակի մինչեւ ժամը 12իրենց կը սպասուի կայարանը։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՇՈՒՂ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այսօր Շաբաթ գիշեր, Սալ տը ժէոկրաֆիի մէջ 184 Bld. St. Germain

Պ. ԱԻ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Աշուղին կեանքն ու արուեստը
Երգ եւ արտասանութիւն Աշուղին գործերէն

Պ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Թառի վրայ կ'երգէ
Օտար արուեստագիտուհիի մը, ՕՐ. ՎԷՐԱՅԻ *կողմէ* փլասթիք պար

ՄՈՒՏՔ 3 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

տոմսերը «Յառաջ»ի խմբագրութեան մէջ եւ նոյն գիշերը կիշէէն
Ասով կը վերաբացուի «Յարդգող»ի Հինգշաբթիներուն շարքը

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռամկավար-Ազատական, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, Մալաթիոյ կրթասիրաց մասնաճիւղի եւ Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակց. միութեան կողմէ։

վաղըկիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սալ տէ Քօնֆէրանսի մէջ։

պիտի բանախօսեն՝ Վ. ՔՐՄՈՅԵԱՆ եւ ուրիշներ, արտասանութիւններ եւ երգեր։

Հանդէսէն վերջ ֆրանսական ֆանֆառով այցելութիւն Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ, ուր ծաղկեպսակներ պիտի դրուին ու յարգանքի խօսքեր պիտի ըլլան հայ ազատագրութեան համար ինկած բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին։

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Յայտնի դերասանուհի ՏԻԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ
վաղը կիրակի ժամը 8.45ին, Albert Ier Թատրոնը, 64 Rue Rocher

"ԱՆՆԱ ՔՐԻՍՏԻ,, (ԱԼԵԿՈԾ ԾՈՎԸ)

Տրամ 4 արար, թարգմ. Լ. ԵՐԱՄԵԱՆ

ԳԻՆԵՐԸ՝ ՊԱՏՈՒՈՅ ՏՈՄՍԵՐԷՆ ԶԱՏ.— 25, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

տոմսակները կը ծախուին բոլոր հայկական ճաշարանները

ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.15ին
The Century Theatre, Archer Street, Westbourne Grove, W.II

ՕԹԷԼԼՕ

կը մասնակցին տիկ.ներ Մամիկոնեան, կոստանեան եւ տեղական ուժեր

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՏՐԱՄ-ՕՓԵՐԷԹԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԸ

Ղեկավարութեամբ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
Մասնակցութեամբ՝ տիկ. Սիրուշի, Օր. կոստանեանի եւ Ս. Ազարեանի
Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին՝ Կարտանի մէջ
կը ներկայացնէ՝ ՈՒՇ-ԼԻՆԻ-ՆՈՒՇ-ԼԻՆԻ
Իսկ Կիրակիիրիկուն ժամը 8.30ին Մարսիլիոյ մէջ
ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻԲ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Եռագոյն» խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 154 ավընիւ տ'Արժանթէօյ, Անիէռի նոր հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրներով։ Օրակարգ՝ նոր ընտրութիւն, հաշուետուութիւն և զանազան հարցեր։

Հ. Յ. Դ. Ազատամարտի Սեւրունդ խումբի վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 19 Rue St. Sulpice, կը զեկուցանէ՝ ընկ. Հայկազուն։ ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Գրադարան ընթերցասրահին մէջ։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի նկատուի։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիս» խումբի ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, 63 րիւ տը լա րէփիւպլիքի սրահը։

Հ. Մ. Ը. Մ. Շավիլ-Վիռօֆլէ մասնաճիւղի խորհրդակցական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Café de l'Avenir*ի սրահին մէջ (*Pointe de Chaville*). կը խնդրուի բոլոր գործօն եւ համակիր անդամներէն ներկայ ըլլալ։*

ՀԱՃԸՆՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Հաճընցիները կը հրաւիրուին վաղը կիրակի ժամը 3ին, ճաշարան Յօրիա, մասնաւոր խորհրդակցութեան համար։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենկ. երկսեռ միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակիկէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքիվերնայարկը։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ վերջին անգամ ըլլալով ոչ անդամ Ամասիացիները։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 10 Rue Rampal*ի ճաշարանը։*

ՎԷՊԵՐՈՒՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆԸ «ՍՐՏԻՆ ՁԱՅՆԸ»

Հրապարակ ելաւ,սահուն և յուզիչ թարգմանութեամբ՝ գրագէտ-թարգմանիչ Յ. Քէշիշեանի։

ՍՐՏԻՆ ՁԱՅՆը արժանացած է ֆրանսական ակադեմիային գնահատման։

Սէր, հոգիներու սարսռագին պայքար եւ հեշտագրգիռ տարփանք։

Փնտռել բոլոր գրավաճառներէն։ Կեդրոնատեղի՝ Y. Ohannessian, Rue Billour, 10 Galata-Turquie *կամ* Boite Postale 342, Galata.

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱՐՄԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻԻ

"ՉԱՐԼՍԹՕՆ,,

ԿԱՄ

ՍԱՄԱԹԻԱՅԻ ԱԲԻԿ ԱՂԱ

խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը
ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ
ԳԻՆ՝ 1.50 ՖՐԱՆՔ

դիմել նամակով՝ Vahram Sévouni, 5 Av. Quihou St. Mandé (Seine), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն եւ Թերթերու գործակալներուն։ կը ղրկուի մէկուկէս ֆրանքի դրոշմաթուղթի փոխարէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յովհաննէս Գազէզեան էնկիւրիցի, որդի Գրիգորի եւ Ֆիլոմենայի՝ կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Գարլօ եւ Ճօզէֆ Գազէզեանները։ Գարլօն մինչեւ 1921 Զմիւռնիա կը գտնուէր, իսկ Ճօզէֆը էնկիւրի էր 1915ին։ Իմացնել՝ JeanKazézian*ի*, St. Lazare, Venise, (Italie).

— *Կը փնտռուին Վան-Շահբաղցի* Սեդրակ Աւտօեան, *որ պատերազմէն առաջ Իտալիոյ Տրապոլսի քաղաքը ըլլալ կը կարծուէր,*

Դանիէլ Փօղոսեան *Վան Մըլխնէր գիւղացի, որ 3 տարի առաջ Եգիպտոս Յակոբ Զարդարեանի ծխախոտի գործարանն էր։ Յիշեալներուն մասին գրել՝* Hagop Avdoyan*ի*, Château le Candillargnes par Lansargues (Hérault).

Ատապազարցի Սուրէն Տալկըճեան որ Պալքանեան պատերազմին գերի բռնուելով հաստատուած է Ֆիլիպէ, իմացնել՝ Hovhanness Varteressian*ի*, *նոյն հասցէով։*

— *Կը փնտռուի Սիվրիհիսարցի Օննիկ Պալեանը, որ Պոլիսէն Պուլկարիա մեկնած ըլլալ կը կարծուի 1923ին. լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել իր քրոջը Թագուհի Պալեանի, հետեւեալ հասցէով՝ Ղազար Գրիգորեան,* 10 Rue de la Grande Fontaine, Belfort. France.

— *Կը փնտռուի Սամսոնցի Սիրարփիկ Վարդանեան, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Նազլը որ տեղահանութեան միջոցին Մալաթիա աքսորուած էր. վերջերս լուր ստացած ենք որ ամուսնացած է եւ Փարիզ կը գտնուի։ Իմացնել՝ Բարսեղ Թէլֆէեանի՝* Rue Tchimeski Megharou Uzuvel, Salonique, Grèce.

— Յարութիւն (Արթին) Եաղմուրեան, արհեստով այրերու եւ կիներու դերձակ, որ մինչեւ 1925 կը գտնուէր Անգլիա, Եօրք եւ Նիւփօրթ քաղաքները, եւ որուն Ամերիկա մեկնած ըլլալուն մասին տարաձայնութիւն մը կայ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հասցէն իմացնել Մկրտիչ Պարսամեանի, 121 Rue Marcadet, Paris (18me).

Ամերիկեան թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Կ'ուզուի

քիչ լոր տան մը համար վարժ խոհարար սպասուհի մը, գոհացուցիչ վճարում։ դիմել ՍՕՆԱ կօշիկի գործարանը, 206 Rue Lafayette.

ՍԱԿԱՐԱՆ

7 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.
Տոլար,	Dollar
Մարք (ոսկի)	100 Mark
Թրքական Թղթ.	L. Trq.
Թրք. ոսկի	» or
Մէճիտիէ	Médjidie
Լէվա 100 հատը	Léva
Տրախմի »	Drachme
Լիր »	» Lire
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge
Զուից. »	Frc. Suisse
Լէյ 100 հատը	Ley
Չերվոնեց	(10 Roubles or)

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.
»	II »
»	III »
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs

ԼԻՈՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լիոնի եւ շրջականերու գաւառական ընդհ. ժողովոյ ընտրութեան համար արձանագրութեան պայմանաժամը վերջին անգամ ըլլալով երկարաձգուած է մինչեւ յառաջիկայ Հոկտ. 16 կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6։ Այդ թուականէն անդին կը փակուի արձանագրութիւնը եւ քուէարկութեան օրը կ'որոշուի։

Ընտր. Յանձնախումբ

IMPRIMERIE - MASSIS - 208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant : H. TEUR...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

9 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 462 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՇՈՅԵՑԷՔ, ԲԱՅՑ ՄԻ ԽԱԲԷՔ

Շաբաթներով քար լռութիւն պահելէ յետոյ, Երեւանի փաբրիգեան անձեղը կէս էջ հայհոյութիւն թխեր է ուրբաթ օր, Հայաստանի ձերբակալութեանց առթիւ:

Շիտկէ շիտակ չըսեր թէ ձերբակալութիւններ չեն կատարուած: Բայց թակարդը ինկած մուկի մը պէս պատէ պատ կը զարնուի, հասկցնելու համար թէ «Դրօշակ»ի թղթակցութիւնները «կեղծ» են, թէ Հայաստանէն չեն եկած եղլն.:

Յետոյ, խարդախութիւն մըն ալ կը փորձէ, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Ներկայացուցիչին հեռագիրը այնպէս մեկնելով թէ՝ «Նպաստամատոյցի ոչ մէկ պաշտօնեայ ձերբակալուած է»: Գ. Պէրրիի բացատրութիւնը մենք ալ ստացանք եւ հրատարակեցինք երէկ: Անտեղ որոշ կերպով կ'ըսէ թէ Նպաստամատոյցի ամերիկացի *պաշտօնեայ չէ ձերբակալուած, թէ ամբողջ* ամերիկեան *պաշտօնէութիւնը ողջ առողջ է» եւլն.:*

Մենք արդէն ոչ մէկ բառ հրատարակած էինք Ամերիկացիներու ձերբակալութեան մասին, եւ Նպաստամատոյցին ճըշդումը ուղղուած է ոչ թէ մեզի, այլ «կարգ մը անգլիական եւ եւրոպական թերթերու»: Եթէ այս ակնարկը «Թայմզ»ին է, ահա թէ ինչ կը գրէր անոր Պոլսոյ թղթակիցը. «Երեւանէն կը հաղորդեն որ պոլշեւիկները ձերբակալած են Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի աշխատաւորներուն մէկ մասը» (30 Սեպտ.):

Մեր մասին, անուններ իսկ տուած էինք, եւ տակաւին կրնանք տալ: Մնաց որ, Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթն ալ, որ այնքան հաւատարիմ է Երեւանի, Սեպտ. 24 թուակիր երկտողով մը կը գրէր. «Իրազեկ աղբիւրներէ կը հաստատուի Լենինականի մէջ Բոլիֆի պաշտօնեաներու ձերբակալութեան լուրը»: Եւ այս գործը կը վերագրէր «տիրող ծայրայեղ կասկածամտութեան»:

Արդ, Նպաստամատոյցի հայ *պաշտօնեաներու ձերբակալութեան պարագան երկրորդական է, եւ բաւական հին,— անցեալ Յուլիսին կատարուած: Անկէ յետոյ, սկսած Յուլիս 30էն, ձերբակալութիւններ կատարուած են լայն ծաւալի վրայ եւ այնպիսի խստութեամբ որ, Նամակագիրները հարկ տեսեր էին երկու անգամ կրկնել թէ «1921 թուից մինչեւ օրս Հայաստանում նման ձերբակալութիւններ չէին կատարուել»: Առաջին թղթակցութեան մէջ (Օգոստ. 10), թուանշաններով նշանակուած էր իւրաքանչիւր քաղաքի զոհերուն թիւը, իսկ երկրորդ նամակը կ'ըսէր. «Այն թիւը որ ձեզ գրեր էի, այսօր հնգապատկուած է». (Օգոստ. 22):*

Այնուհետեւ, հասան Սեպտ. 7 եւ 12 թուակիր երկու նամակներ, որոնք հաստատելով առաջին լուրերը, կը նկարագրէին Զանգեզուրի մէջ պատահած դէպքերը,— վեց հարիւր հոգի լեռը բարձրացած են. (Տես քիչ անդին):

Անշուշտ Երեւանցիները կը սպասեն որ հրապարակայտնենք թղթակիցներուն անունները, անոնց թղթակցելու եղանակը, հրատարակենք Նամակներուն լուսանկարները, եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ:

Այս մարդիկը Պապը Ալին ալ գերազանցեցին, իրենց շնական անպատկառութեամբ:

Աւելի քան հազար հոգի բանտերը նետուած են: Գիշերանց տեղափոխութիւններ եւ աքսորներ կը կատարուին: Ամբողջ ընտանիքներ մոխիրի վրայ նստեր են: Չեկան հաւասարապէս կը հալածէ ու կը տանջէ եւ՛ դաշնակցականը, եւ՛ հակադաշնակցականը, եւ՛ գիւղացին, եւ՛ մտաւորականը, եւ՛ ընդդիմադիր պոլշեւիկը,— բայց այս մարդիկը ջաղացքէն կուգան: Զանգեզուրի մէջ թերեւս վեց Դաշնակցական ալ չկայ եւ վեց հարիւր հոգի լեռը ելեր են, իսկ 3—400 հոգի բանտարկուած,— ամբողջ երիտասարդութիւն մը շղթայի տակ առնուած,— Եւ տակաւին երես ունին գրիչ շարժելու եւ բերան ալբելու: Տակաւին ո՛ւժ կը զգան իրենց անյատակ տգիտութիւնը եւ անասնական կիրքերը թուղթին յանձնելու,— զոհերը դահիճներուն հետ շփոթելու...

Միւս կողմէ, բացարձակ իրողութիւն է որ Հայաստանի ժողովուրդը զինաթափ կ'ըլլայ հայանուն կառավարութեան մը կողմէ, իսկ անոր քթին տակ անարգել կը զինուին Թուրքերն ու Թաթարները, — Եւ այս թշուառականները տակաւին համարձակութիւն ունին հրապարակի վրայ երեւալու եւ ուրիշներուն շան-քարոզ կարդալու, իրենց ոճիրները ուրիշին վզին փաթթելու:

Աւելորդ է վիճիլ: Համբերենք: Ինչպէս 1926ի սկիզբը, այս անգամ ալ, ուշ-կանուխ, երեւան կուգայ բովանդակ ճշմարտութիւնը, եւ խորհրդային իշխանութիւնը կամ անոր գործակալները իրենց չորնալիք բերնով կը պարզեն իրականութիւն մը, որուն շատ աղօտ մէկ պատկերը միայն կրցանք տալ մենք: Չէ՞ որ այն ատեն ալ, քանըչորս ժամուան մէջ վճռապէս ուրացան ամէն բան, բայց ամիսներ յետոյ, «Խորհրդային Հայաստան»էն իսկ արտատպեցին, թէ 110 հոգի ձերբակալուած է:

Համբերենք այնպէս ինչպէս կը համբերեն տարուէ տարի բանտերը նետուած կամ պարբերաբար Ռուսաստանի խորերը քշուած եղբայրները:

Մանաւանդ որ, այդ զոհերը մէկ դասակարգի կամ խմբակցութեան մարդիկ չեն, ոչ ալ մեծ մասով Դաշնակցական. այլ հայ ժողովուրդի հալածական զաւակները, կաշկանդուած՝ իրենց ազգակից իշխանութեան մը կողմէ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» լրագիրը կը գրէ.

— «Աթէնքի մէջ հելլէն ֆաշիստական Միութիւն մը կազմուած է իտալականին ձեւով: Աթէնքի բնակիչները կը փութան արձանագրուիլ այդ Միութեան: Դիւրութիւն մը ընծայելու համար թաղերու մէջ մասնաճիւղեր բացուած են: Կազմակերպութիւնը ջոկատներու, վաշտերու, գունդերու եւ զօրաբաժիններու պիտի բաժնուի եւ իւրաքանչիւրին պիտի տրուին Բիւզանդիոնի եւ վաղեմի Յունաստանի զինուորական կազմակերպութեանց անունները: Վարիչը պիտի ըլլայ 7 հոգիէ բաղկացեալ մարմին մը, որ հրամատարական զաղտնի եւ բարձրագոյն ժողովի մը հրամանները պիտի գործադրէ: Հելլէն ֆաշիստները երկու դասակարգի պիտի բաժնուին: Առաջինին մէջ պիտի առնուին զինուորութիւն ընողները: Իսկ երկրորդ դասակարգը պիտի կազմեն դեռ զինուորական մարզանք չտեսած 18—20 տարու երիտասարդներ:

« Հելլէն մը Ֆաշիստական կազմակերպութեան մէջ մտած ատեն հետեւեալ երդումը պիտի ընէ. «Հայրենիքս եւ կրօնքս իմ կեանքիս սրբութիւնները կը կազմեն: Ֆաշիստութիւնը իմ կրօնքս եւ անոր սկզբունքները իմ աւետարանս են: Զէնքով պիտի պաշտպանեմ հայրենիքս: Պոլշեւիսմի դէմ ալ զէնքով պիտի փոխադարձեմ, եթէ անիկա ուզէ իմ երկրիս օրէնքները եւ ազատութիւնը խանգարել: Ուրիշին ինչքը եւ սեփականութեան իրաւունքը իմ պատւոյս չափ յարգելի են: Ֆաշիստութեան խորհրդանիշերը եղող հայրենիքը, կրօնքը եւ վարչական ձեւը զիս ազգային բարօրութեան ճամբուն մէջ առաջնորդող ազդակներ են: Կ'երդնում որ բոլոր ասոնց հաւատարիմ պիտի մնամ եւ մեծերուս հրամանին պիտի հնազանդիմ կուրօրէն»:

«Հելլէն ֆաշիստ կազմակերպութեան դրօշը բիւզանդական կայսրութեան դրօշն է եւ դեղին յատակի վրայ երկգլխեան արծիւը կը պարունակէ: Ֆաշիստական տարազն է սեւ շապիկ, առաջքը գոց:

«Աթէնքի մէջ մինչեւ հիմա 44 թաղային մասնաճիւղեր բացուած են: Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ պիտի ունենայ հարիւր ֆաշիստ անդամներ:

«Ճիւմհուրիյէթ» կ'աւելցնէ.

—«Հելլէն Ֆաշիստներուն տակաւին իրենց կազմակերպութեան սկիզբէն իսկ երկգլխեան արծիւը եւ Բիւզանդիոնի զինուորական անունները վերակենդանացնել ուզելը շատ որոշ կերպով կ'ազդարարէ մեզ որ պէտք է ուշադրութեամբ հետապնդենք այս կազմակերպութիւնը»:

ՌՈՒՍ ԵՒ ՊԱՐՍԻԿ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը կը հրատարակէ ամփոփումը ռուսեւպարսիկ ապահովութեան դաշինքին, որ կը բաղկանայ ութ յօդուածներէ: Ահա՛ գլխաւոր կէտերը.—

Ա. Յօդուածը կը հաստատէ թէ 1921 փետր. 26ի դաշնագիրը կը մնայ միշտ խարիսխը խորհրդային միութեան եւ Պարսկաստանի փոխադարձ յարաբերութեանց:

Բ. յօդուածով կողմերը յանձնառու կ'ըլլան ետ կենալ յարձակողական ամէն գործողութենէ միւս կողմին դէմ, կամ զինեալ ուժեր մտցնելէ միւս կողմին հողին վրայ:

Այն պարագային, ուր պայմանադիր կողմերէն մէկը յարձակում կրէ մէկ կամ քանի մը օտար պետութեանց կողմէ, միւս դաշնադիր կողմը յանձնառու կ'ըլլայ չէզոքութիւն պահել կռիւի ամբողջ տեւողութեան. յարձակում կրող կողմը իր կողմէ երբեք չպիտի մեղանչէ այս չէզոքութեան դէմ, ինչ ալ ըլլան այդ կերպով իր ձեռք բերելիք ռազմագիտական, գործնական կամ դիւանագիտական շահերն ու նկատումները:

Երրորդ յօդուածով դաշնադիր կողմերէն իւրաքանչիւրը յանձն կ'առնէ ո՛չ մէկ կերպով մասնակցիլ այն զինակցութեանց կամ քաղաքական համաձայնութեանց, որոնք ուղղուած պիտի ըլլան միւս կողմի ցամաքային կամ ծովային ապահովութեան, ինչպէս նաեւ անոր անկախութեան կամ գերիշխանութեան դէմ: Ասկէ զատ, երկու դաշնադիր կողմերը կը հրաժարին ռեւէ մասնակցութիւն բերելէ այն պոյքոթներուն եւ տնտեսական պաշարումներուն, որոնք պիտի կազմակերպուին երրորդ պետութեանց կողմէ՝ դաշնադիր կողմերէն մէկուն կամ միւսին դէմ:

Չորրորդ յօդուածով երկուստեք յանձնառու կ'ըլլան իրենց հողին վրայ չընդունիլ ստեղծումն ու գործունէութիւնը՝ 1. այն կազմակերպութեանց կամ խմբակցութեանց, որոնց նպատակը պիտի ըլլայ ապստամբութեանց կամ եղեռնափորձերու միջոցաւ պայքարիլ միւս դաշնադիր կողմի կառավարութեան դէմ. 2. այն կազմակերպութեանց եւ խմբակցութեանց, որոնք իրենք իրենց կուտան միւս կողմի, կամ անոր հողի մէկ մասին կառավարութեան դերը, որոնց նպատակն է պայքարիլ միւս կողմի կառավարութեան դէմ վերոյիշեալ միջոցներով, խանգարել անոր խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնը կամ հողային ամբողջութիւնը: Նոյնպէս, կողմերը յանձնառու կ'ըլլան արգիլել իրենց հողին վրայ զինուորագրութիւնը, ինչպէս նաեւ զինեալ ուժերու, սպառազինութեանց, ռազմանիւթերու եւ ամէն տեսակ պատերազմական պիտոյքներու ներածումը՝ սահմանուած վերոյիշեալ կառավարութեանց:

Հինգերորդ յօդուածով կողմերը կը խոստանան խաղաղ միջոցներով կարգադրել ծագելիք ամէն վէճ, զոր կարելի չէ հարթել սովորական դիւանագիտական ճամբով:

Վեցերորդ յօդուածը կը հաստատէ թէ՝ բացի այն յանձնառութիւններէն, զորս պայմանադիր երկու կողմերը կը ստանձնեն ներկայ դաշինքով, կողմերը կը պահեն իրենց լայն ազատութիւնը միջազգային յարաբերութեանց մէջ:

Եօթերորդ յօդուածը կ'ըսէ թէ այս դաշինքը կնքուած է երեք տարուան համար եւ շուտով երկու կողմի օրէնսդիր մարմիններուն կողմէ վաւերացուելէ ետք, գործադրութեան պիտի դրուի:

Պարսկաստան կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ եւ ըստ այնմ կը կատարէ իր պարտաւորութիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, խիստ հետապնդումներ սկսած են նաեւ Զանգեզուրի մէջ, ժողովուրդը զինաթափ ընելու համար: Այս առթիւ 600 հոգի լեռները ապաստանած են:

Նոր լուրերու համաձայն, մինչեւ Սեպտ. 8 Զանգեզուրի մէջ ձերբակալուած են 120-200 հոգի, Սիսիանի մէջ 120-150, Ղափանի մէջ 47, Գենեւազի մէջ 10 հոգի:

Չեկան յաջողած է բաւական քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ բռնել:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ Կ'ԱՀԱԲԵԿԷ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

«Ագշամ» կը գրէ.

Մէկ երկու ամիս առաջ, Րիզա Փէհլէվի Խանի թերթերը, ձեռքերնին սուր բռնած, առիւծներու նման, Թուրքիոյ վրայ յարձակեցան, եւ բան չմնաց որ չըսէին: Մեր դրացին, շնորհիւ իր լայն երեւակայութեան եւ չափազանցելու բնածին ընդունակութեան, կրցաւ շատ մը յերիւրանքներ դարբնել մեր դէմ, եւ սպառնալիքներ արձակել:

Պարսկական թերթերուն այդ ատենուան բրածը՝ կ'երեւի թէ գետին պատրաստելու խորամանկ ձեռնարկ մըն էր: Անոնք հանրային կարծիքը պատրաստեցին, յանցանքը մեր վրայ բեռցուցին: Իսկ հիմա, բոկոտն եւ դատարկապորտ աւազակներ ներս կը մտցնեն մեր սահմաններէն:

Ուշագրաւ են այն հեռագիրները, զորս Պայազիտէն կը հաղորդէ Անատոլուի գործակալութիւնը: Մեր հողերուն վրայ գործող հրոսակները, չհետապնդուելու համար, պարսկական սահմանը ապաստանած են:

Անցեալները, հրոսախումբեր յարձակում կը գործեն Վանի Նահանգի սահմաններուն վրայ, եւ մեր պաշտօնեաները հանդատակ կ'ընեն: Հիմա ալ կ'իմանանք թէ աւազակները այնքան համարձակ դարձած են որ, մինչեւ Պայազիտի կեդրոնը կը մտնեն: Շնորհիւ մեր ջոկատներու հետապնդումներուն, յարձակողներուն մէկ մասը կը զսպուի, մէկ մասն ալ Պարսկաստան կը փախչի:

Փախչող հրոսակները, Պարսկաստանի մէջ ուժ, զէնք եւ հաւանաբար նաեւ քաջալերութիւն գտնելով, կրկին կը մտնեն մեր հողերը, եւ նոյն իսկ կը յաջողին մեր զինուորներէն եւ սպաներէն քանի մը հոգի գերի բռնել:

Այս դէպքերը կը բաւեն ցուցնելու կացութեան ծանրակշիռ հանգամանքը: Թուրքիա Արեւմտեան Նահանգներուն մէջ բարեկարգութեամբ զբաղած է եւ չի կրնար աւազակախումբերու զսպումով ալ զբաղիլ: Եթէ դարանակալ սպասող հրոսախումբերը այսպէս սպառնան գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներու անդորրութեան, կառավարութիւնն ալ պիտի ստիպուի տեւականապէս զօրք ղրկել այդ կողմերը: Իսկ այս կացութիւնը անհանդուրժելի է: Սահմաններու պահպանումը ոչ միայն արժանապատուութեան հարց է, այլ եւ ներքին անդորրութեան խնդիր:

Որով, չենք կրնար բաւականանալ առժամեայ զսպումներով, եւ ստիպուած ենք հիմնական լուծում մը գտնել: Եթէ մեր բողոքներն ու ձեռնարկները ապարդիւն անցնին, հանրային կարծիքին բուռն պահանջը պիտի մղէ կառավարութիւնը լուրջ միջոցներ ձեռք առնելու: Հիմակուընէ չենք կրնար ըսել թէ ի՞նչ պիտի ըլլան այդ միջոցները. բայց հաւանական է որ ուղղակի աւազակութեան որջերու մաքրագործման ձեռնարկուի, սահմանին ուրիշ կողմերը:

Ամէն պարագայի մէջ, մեր երկրին արժանապատուութիւնը եւ սահմաններուն ապահովութիւնը ինչ միջոցներ որ կը պահանջեն, կառավարութիւնը չպիտի վարանի զանոնք ձեռք առնելու»:

Օղերդի երեսփոխան եւ «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետ Մահմուտ պէյ ալ կը գրէ.—

«Պարսկական սահմանագլուխին վրայ դէպքերը իրարու կը յաջորդեն: Մեր ուժերուն կողմէ նեղը դրուած դաւաճանները ապահով կայաններ կը գտնեն պարսկական հողին վրայ եւ առիթի կը սպասեն հոն, կրկին յարձակելու համար:

Թէեւ մեր ուժերը բաւական են փճացնելու ասպատակող հրոսակները, բայց բաւական չէ ծագելիք դէպքին համաձայն միջոց ձեռք առնել: Պէտք է այնպիսի միջոցներու դիմել, որ դէպքերը կանխենք եւ կացութեան տիրապետենք: Եւ այս միջոցները աւելի ուշացնելու մէջ ոեւէ շահ չկայ»:

Անատոլուի Գործակալութիւնը այս առթիւ կը հրատարակէ Պայազիտէն ստացուած հետեւեալ հեռագիրը.—

Պարսկաստանի սահմանագլխին վրայ աւազակային եւ յարձակման դէպքեր կը կրկնուին: Տասը օր առաջ, Գօչլար գիւղէն հաւաքական և կարեւոր յարձակում մը տեղի ունեցաւ: Մեր զսպիչ ուժերը վերջին անգամ լաւ դաս մը տուին հրոսախումբերուն, բայց անոնք տարիէ մը ի վեր սահմանագլուխը իբր մեկնակէտ կը գործածեն և այս պատճառաւ իրենց արժանի պատիժէն կ'ազատին, սահմանին վրայ դարանակալ սպասելով:

Պարսիկ թերթերը, ինչպէս մէկ երկու ամիս առաջ, այս անգամ ալ խիստ բուռն լեզու կը գործածեն Թուրքիոյ դէմ, և

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ՏՐՈՑԿԻ

(ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

1912ի աշնան Բեռլին կը գտնուէի, երբ պայթեցաւ Բալկանեան պատերազմը։

Տարիներէ ի վեր կ'աշխատակցէի գերման ընկերվարականներու կեդրոնաթերթ «Ֆորվէրց»ին. ու երբ խնդիր եղաւ՝ մասնաւոր թղթակից մը ուղարկել ռազմաբեմ, թերթի քաղաքական բաժնին վարիչ Ռ. Հիլֆէրդինգ (*) առաջարկեց ինծի՝ այդ պաշտօնով Սոֆիա երթալ։

Ուրախութեամբ համաձայնեցայ։

Երբ Սոֆիա հասայ, հոն արդէն այլ եւ այլ երկիրներէ բազմաթիւ թղթակիցներ հաւաքուած էին։ Առաջին գործս եղաւ՝ այցելել բուլգար «լայն» ընկերվարականներու պարագլուխ Սագըզովին, որ այն ատեն մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր, եւ իր աջակցութիւնը խնդրել իմ ապագայ գործունէութեան համար։ Սագըզովէն իմացայ, որ Սոֆիա եկած էր նաեւ Տրոցկի, իբրեւ թղթակից «Կիեւսկայա Մըսըլ» ռուսական օրաթերթի։

— Քանի որ ընկերվարական թերթի թղթակից էք,— ըսաւ ինծի Սագըզով,— լաւ կը լինէր, որ ծանօթանայիք Տրոցկիի հետ։ Եթէ հակառակ չէք, վաղը կէսօրի մօտ միասին կ'երթանք «Բուլգարիա» սրճարանը. օտար թղթակիցները միշտ այնտեղ կը ժողվուին. Տրոցկին ալ ամէն օր հոն կու գայ։

Յաջորդ օրը նստած էինք «Բուլգարիա» սրճարանը։ Քիչ ետքը ներս մտաւ Տրոցկի, ու իր կարճատես նայուածքը սրահին մէջ պտտցնելով, մօտեցաւ մեր սեղանին։

— Կարծեմ ընկեր Լ. այնպէս չէ՞։

— Այո՛, պատասխանեցի ու ելլելով սեղմեցի ձեռքը։

Առաջին անգամը չէր, որ կը տեսնէի Տրոցկին. հանդիպած էինք իրարու 1907ին, Շտուտգարտի միջազգային ընկերվարական համաժողովի ատեն։

Սագըզով շուտով մեկնեցաւ. ու մեր խօսակցութիւնը դարձաւ պատերազմական դէպքերու շուրջը։ Բուլգարները յաղթականօրէն կը յառաջանային, ու ես լաւատես էի։ Ուրիշ կերպ կը խորհէր Տրոցկին։ Իր կարծիքով, Թուրքերը անպատրաստ էին, վասնզի գաղտնապէս նախապատրաստուած պատերազմը անակնկալ էր իրենց համար։ Այդ է պատճառը, որ պատերազմի սկզբնական շրջանին Բուլգարները դիւրաւ յաղթանակներ կը տանին։ Թուրքերը սակայն շուտով պիտի կարենան իրենք զիրենք ժողվել, ու այն ատեն խնդիր է թէ ո՛վ պիտի շահի վճռական յաղթութիւնը։

Տրոցկին մասամբ իրաւացի էր։ Քանի մը օր ետքը, Լիւլէ-Պուրկազի մօտ տեղի ունեցած արիւնահեղ ճակատամարտը ցոյց տուաւ Բուլգարներուն, թէ հակառակորդը շատ հեռու էր վերջնապէս ընկճուած լինելէ, եւ թէ իրենք տակաւին մեծ դժուարութիւններու հանդէպ պիտի գտնուին։

* *
*

Սոֆիայի հայ շրջանակները այդ միջոցին կը զբաղեցնէր այն խնդիրը, թէ բուլգարահայերը ինչ մասնակցութիւն պիտի բերեն պատերազմին։ Շատ բան անկարող էին ընել. բայց քանի որ, իբրեւ օտարահպատակներ, չէին ենթարկուած ընդհանուր զօրաշարժին, մինչ բարոյական մեծ պարտք ունէին վճարելու Բուլգարիոյ, որոշուած էր կազմել հայ կամաւորական գումարտակ մը, որ Անդրանիկի հրամանատարութեամբ պիտի դրուէր բուլգար զինուորական իշխանութեանց տրամադրութեան տակ։

Իմ Սոֆիա եկած ատենը գումարտակը, բաղկացած 220 հոգիէ, արդէն կազմ ու պատրաստ էր եւ Անդրանիկի օգնական սպայ Նժդեհի ղեկավարութեամբ վերջին վարժութիւնները կ'ընէր։

Տրոցկին, որ արդէն լսած էր Անդրանիկի մասին, փափաք յայտնեց տեսնուիլ անոր հետ։ Ժամադրութիւն առի Անդրանիկէն, ու օր մը երեքս միասին հանդիպեցանք Գրիգոր Յովհաննէսեանի սրճարանը։ Տեսակցութիւնը տեւեց գրեթէ երկու ժամ. Տրոցկին մանրամասնօրէն պատմել տուաւ Անդրանիկի յեղափոխական անցեալը, գրի առաւ կենսագրական տեղեկութիւններ եւ թարգմանեց անոր մասին հիւսուած երգերը։

Անդրանիկի գործած տպաւորութիւնը խիստ նպաստաւոր էր. Տրոցկին հրաժեշտ առաւ անկէ՝ գրեթէ մտերմացած։ Ա՛լ աւելի նշանակելի էր իր այս վերաբերումը Անդրանիկի հանդէպ, վասնզի քանի մը օր ետքը, նման տեսակցութիւն մը ունենալով մակեդոնական ղեկավարներէն Մատովի հետ, Տրոցկին անկարող էր այնուհետեւ առանց վրդովումի խօսիլ անոր մասին։

Նոյեմբերի վերջը հայկական գումարտակը, ստանալով մասնաւոր ռազմական պաշտօն, պիտի մեկնէր ճակատ։ Սոֆիայի ամբողջ հայութիւնը խռնուած էր զօրանոցին առջեւ։ Օրիորդները ծաղկեփունջեր բերած էին, որոնցմով կը զարդարէին մարտիկներու կուրծքերը։ Եկած էր նաեւ Տրոցկին։

Գումարտակը, բազմութեան ուղեկցութեամբ, երգերով անցաւ կեդրոնական փողոցներէն ու, ելնելով քաղաքէն, կանգ առաւ դէպի արեւելք տանող խճուղիին ծայրը։ Հոն Նժդեհը կամաւորներուն յուզիչ ճառ մը ուղղեց, յիշեցնելով որ շատ ծանր ու պատասխանատու գործ մը կը ստանձնեն իրենք։

— «Անոնք՝ որ վստահ չեն իրենց հոգեկան կորովին,— ըսաւ հռետորը,— թող այժմ իսկ լքեն մեր շարքերը։ Վաղը, պատերազմի դաշտին մէջ, երբ Հայի պատիւը փորձութեան պիտի ենթարկուի, այլեւս չափազանց ուշ կը լինի։ Կ'երդնո՞ւք, որ վհատութիւնը հեռու պիտի վանէք ձենէ»։

— «Կ'երդնունք, ամէնքս ալ պատրաստ ենք մեռնելու», գոչեցին զինուորները։

— «Կեցցէ՛ հայ մարտիկը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը», — բացագանչեց Նժդեհը։

— «Կեցցէ՛», — որոտաց գումարտակը։

Անդրանիկի կողմէն տրուած նշանին վրայ, զինուորները երիցս հրազէն պարպեցին։

Ապա Անդրանիկը հրաժեշտի քանի մը խօսք ուղղեց բազմութեան, համբուրուեցաւ ինծի եւ Տրոցկիի հետ ու անցաւ իր զինուորներուն գլուխը։

Գումարտակը շարժեցաւ, հնչեցնելով իր մարտական երգը։

*
* *

Շաբաթ մը ետքը «Կիեւսկայա Մըսըլ» թերթին մէջ կարդացի Տրոցկիի ընդարձակ յօդուածը՝ նուիրուած Անդրանիկին։

Անցան քանի մը փոթորկալի տարիներ։ 1918ին բոլշեւիկներու Մոսկուայի պաշտօնաթերթին մէջ դըրդագին լուր մը հրատարակուեցաւ. Անդրանիկը Զանգեզուրէն կը հեռագրէ եղեր Տրոցկիին, թէ ինքզինքը կը դնէ անոր տրամադրութեան տակ, խնդրելով աջակցիլ իրեն՝ շարունակելու պայքարը Թուրքերու դէմ։

Յաջորդ օրը նոյն թերթին մէջ արտատպուած էր Տրոցկիի յօդուածը Անդրանիկի մասին, անտարակոյս, իր իսկ՝ Տրոցկիի թելադրութեամբ։

Ռ. ԼԵՌՆԵԱՆ

*) Ռուդոլֆ Հիլֆերդինգ, ականաւոր տնտեսագէտ եւ հրապարակագիր, մէկը գերման ընկերվարական կուսակցութեան ամէնէն ականաւոր ներկայացուցիչներէն։ Ատեն մը գերմանիոյ ելմտական նախարար եղաւ։

«ԹԱԽԾՈՏ ԵՐԳԵՐ»ԷՍ

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ Է, ՔՈ՛ՅՐ...

Լոյսերը վառեց երկինքը դժխեմ,
— քո՛յր, կէս գիշեր է, դուռդ
կը բախեմ.
Աղօթքով մը հին, հոգիս փրփրադէզ,
Արիւն կը մնայ եղեռնի մը պէս:

Աստղերը վճիտ—երազներ վըսեմ,
— քո՛յր, կէս գիշեր է, դուռդ
կը բախեմ,
Մռայլ գիշերին մէջէն կիսամեռ,
Լո՛ւռ, կը հեծկլտան մահուան
սեւ երգեր:

Գալկահա՛ր երկինք, գթա՛, հիւանդ եմ,
— քո՛յր, կէս գիշեր է, դուռդ
կը բախեմ,
Լուսինը աղօտ, համակ հառաչէ,
Քանի տժգունի, մահը կը տաղէ...

— քո՛յր, կէս գիշեր է, դուռդ
կը բախեմ...

Տիթրոյիթ — Ե. Բամառ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՐԵՐԳ ՏԱՐՕՆԷՆ

Աղջի՛ տընաւեր, դուն կայներ ես
դէմ ամրոցին,
Լուսնեակ զարկեր սըրտածոցիդ,
Ջուխտըմ շամամ մէջ քու ծոցիդ,
Փըշուր մը տուր, դընեմ իմ տարտ
ու խոցին:

Աղջի՛ տընաշէն, դուն կայներ ես
դարկս ի դուռ,
Քու աչքերդ կը մընէր մէկ մէկ
հուր,
Քու մէջք կը մընէր խանճալի
բուռ,
Զիս էրէցիր սատափիդ ծուռ:

Եարօ՛ տընաւեր, քանի վերեւ
ասլմ փուշէ,
Քանի ներքեւ ասլմ փուշէ,
Պըզտիկ եարուկ շատ անուշ է,
Դըյ օյ օր օյ շատ անուշէ:

Աղջի՛ տընաւեր, գացեր ես բըրած օղին,
Քըտինք զարկէ վըզիդ դօղին,
Ես կը պաշտեմ քու ստեղծողին,
Խուլամ կ'էնիմ քեզ գրկողին:

Աղջի՛ տընաւեր, մեր տուն ձեր
տուն դիմաց դէմ,
Աչքով կէնիմ ընքով իմաց,
Պաքիկ մը տուր պաքիս դիմաց,
Իմ դերեսը հըյէն գընաց:

Աղջի՛ տընաւեր, դուն կը մեռնիս զօզանի (1) գառ,
Առնենք զիրար ելնինք ի սար,
Տուն մը շինինք մըտնինք հըսար (2),
Կանչ ինք Աստուած աչքէ էնէ
մըզիկ ճար:

Հաւաքեց՝
Մարսէյլ — Միհր. Ղազարեան

Բառերը.— (1) Զօզան՝ (ամառանոց), (2) Հըսար (տակ)։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԿԱՐԴԱՆ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Երեւանի կրթական վարիչը գիւղացիներու ղրկած է 120 գրադարան: Իւրաքանչիւրը ունի 150 գիրք հայերէն: Ղրկած է նոյնպէս 50 գրադարան, որոնք ունին թուրքերէն եւ ռուսերէն գիրքեր:

Բոլոր գիրքերն ալ գրուած են բնագիտական եւ ընկերային նիւթերու շուրջ:

ԶՈԼԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25 ԱՄԵԱԿԸ

Հինգշաբթի երեկոյ Սորպոնի մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Էմիլ Զոլայի մահուան 25ամեակը, նախաձեռնութեամբ «Զոլայականներու Միութեան», նախագահութեամբ կրթական նախարարին՝ Էռիոյի եւ մասնակցութեամբ «Գրագէտներու Միութեան»։ Հանդէսը «պաշտօնական» արտայայտութիւն մը ստացած էր։ Հրաւէր ուղղուած էր նաեւ Յառաջի խմբագրութեան։

Փուանքարէ եւս, թէեւ իբր պարզ հրաւիրեալ, ներկայ էր հանդէսին։ Փարիզի գրական ընտրանին եւ գրասէր բազմութիւն մը լեցուցած էին ամփիթատրոնը։ Յայտագիրը հարուստ էր երաժշտութեամբ (Վակնէր, Պէթհովէն եւ Պրինօ), ուղերձներով եւ արտասանութիւններով։

Օրուան հռետորներէն, Փէնլըվէ, Փարիզէն բացակայած ըլլալով, գրաւոր ուղերձ մը ղրկած էր։ Երբ ժողովուրդը իմացաւ որ Փուանքարէ առաջին նստարաններուն վրայ է, ոտքի կանգնեցաւ եւ ծափահարեց։

Յետոյ Էռիօ խօսք առնելով ներկայացուց Զոլայի գրական դիմագծութիւնը, թարմութիւնը, զոր ան տուաւ վիպային երեւակայութեան, բանաստեղծականութիւնը, որ կը ծորէր բնապաշտ վէպին խորքէն։

Հանդէսէն յետոյ պսակուեցաւ Զոլայի կիսանդրին, որ դրուած էր սրահին խորը, Փիւվիս տը Շավանի որմնանկարներուն առջեւ, զարդարուած՝ կարմիր եւ ճերմակ վարդերու դրասանդներով։ Պատուանդանին վրայ կը սահէր քաղցր թաւիշ մը։

*
* *

Էմիլ Զօլա ծնած է 1840ին, Փարիզի մէջ։ Իր կեանքը եղաւ չափազանց զունազեղ։ Անցաւ յուսահատութեան, պայքարի, յաջողութեան ճամբաներէն։ Ու իր կեանքի շարժանկարին վրայ անոր դէմքը երեւցաւ արհամարհանքի անձրեւէն՝ սարսուռն, անարգանքի ասեղներէն՝ կսկըծուն, թշուառութեան շունչէն՝ տժգոյն, փառքի լոյսերուն զըգուոտ մասներէն՝ բերկրուն։

Զոլա «սկսաւ» անտարբերութեան մէջ։ Իր առաջին գրական փորձերը դատապարտուած էին քնանալու գրատուններու մէջ։ Հազիւ քանի մը հարիւր օրինակ կը սպառէր։ Երբ, այսպէս, իր երրորդ վէպը հրապարակ հանեց, ու դարձեալ յաջողութիւն չգտաւ, յուսահատեցաւ. «Երբեք իմ վէպերս չպիտի սպառին» խոստովանեցաւ եւ մտաւ Հաշէթի գրատունը, իբրեւ պարզ գործաւոր։ Իր պաշտօնն էր գիրքերը կապոց շինել, կատարելու համար սիրուած վէպերու ապսպրանքները։ Նախանձով ու կորովով լեցուած, գրեց վէպ մըն ալ, երբ դեռ գործաւոր էր։ Ձեռագիրը յանձնեց իր գործատիրոջ, տպագրելու համար։ Գործատէրը զամբիւղ նետեց զայն։ Յաջորդ օրը գործաւոր Զոլա զամբիւղին մէջէն գըտաւ իր ձեռագիրը եւ վերցուց։ Այս գրական անյաջողութիւններուն հակառակ, պաշտօնի բարձրացում ստացաւ։ Եւ սակայն Զոլա գոհ չէր։

Վերջապէս նետուեցաւ լրագրութեան մէջ։ Evénement թերթը լայն բացաւ իր էջերը։

Խմբագրապետը, Վիլմէսան, մեծ վիպասանին տուաւ լրագրական դաստիարակութիւն մը, եւ Զոլա գիտցաւ իր հասարակութիւնը զարմացնել չլսուած եղանակներով եւ կորովի արտայայտութեամբ մը։ Այս շարքէն՝ հռչակաւոր Կ'ամբաստանեմը, որ խօսքին կուտար ռմբային հնչականութիւն եւ կը սարսէր ամէնէն անտարբերը։ Դարձեալ Զոլայով կը սկսի օրաթերթերու մէջ գրական քրոնիկագրութիւնը, որ քանի մը տողերու մէջ կը սեղմէր նոր գիրքերուն բովանդակութիւնը, անոնց կողք տալով իր քննադատի լակոնական վերլուծումը։

Ու յետոյ, յանկարծ, իր կեանքի մէկ գահավէժին վրայ, հեռուէն նետուած լոյսի թեւով մը բռնուած՝ ժողովուրդին կը տրուի անունը յիսուն վէպերու հեղինակին։

Զոլա այլեւս բազմութիւն մը ունի իր ետեւը։ Եւ անիկա առատօրէն կը գոհացնէր այդ բազմութիւնը մինչեւ 1902, երբ, գիշերը իր սենեակին վառարանի ծուխէն թունաւորուած, մեռաւ։

Ու հոս, քննադատները, այդ բազմութեան ու սիրուած հեղինակին միջեւ կը կենան զարմանալի ու երբեմն ծիծաղելի դիրքի մը վրայ։ Գրականութեան պատմութիւնը չի գիտեր դէմք մը, որուն մասին միեւնոյն քննադատը երկու տարբեր կարծիք յայտնած ըլլայ։ Զոլա ունեցաւ քննադատներ, որոնք տարի մը առաջ գովաբանեցին, տարի մը յետոյ կործանեցին զինք։ Օրինակ, Անաթօլ Ֆրանս, որ կենդանութեանը կատաղի յարձակում մը գործեց վիպասանին գրականութեան վրայ, ծաղիկներ թափեց Զոլայի դագաղին վրայ։ Անաթօլ Ֆրանսի դամբանականը գեղեցիկ վերլուծում մըն է, որ միեւնոյն ատեն կը փառաբանէ բեղմնաւոր վիպասանը։ Լէոն Տօտէ, որ, վիպասանին կենդանութեանը, համակրական ու գովասանական էջեր նուիրած էր, այժմ կը գրէ թէ «Զոլան կարդալու համար պէտք է չորս թաթ գործածել»։

Եւ սակայն ո՞ւր կը կայանայ Զոլայի իսկական արժէքը։

Նախ ձեւաբանական վերլուծում մը։ Բնապաշտ Զոլա հեղինակն է փորձառական վէպին։ Ան, իր վէպերը կառուցանելու համար, ուզած է օգտուիլ գիտութենէն։ Այսպէս, Ռուկոն-Մաքուարը, 20 հատոր ժառանգականութեան գիտական օրէնքներուն հաստատութիւնն է։ Բայց, իր այս փորձին մէջ, պէտք է խոստովանիլ, որ յաճախ ծիծաղելի գիտութիւն մը երեւան կը բերէ։ Իր գիտութիւնը աղքատ է։

Վէպի մասին նորագոյն ըմբռնումները մէկդի, Զոլա կարծեց թէ պատմութեան եւ վէպին միջեւ մեծ տարբերութիւն չկայ եւ իր վէպերը կը նմանին տեսակ մը «պատմութիւն դարուն ընկերութեան»։ Զոլա կը պնդէ թէ իր ամբողջ կեանքը դրած է իր գործին մէջ։ Կարելի չէ ուրանալ իր կատաղի աշխատանքը, բայց կարելի է պնդել որ Զոլա չէզոք է՝ ըստ նիւթին։ Իր սէրը, սակայն, հանդէպ աշխատանքին, խո՛ր ու բեղմնաւոր Աշխատանքին, դարձած է կիրք մը։ Եւ Զոլա, այդ աշխատանքի կիրքէն մղուած, խորասուզուեցաւ թշուառ եւ ընչազուրկ, մերկ եւ կարշնեղ մարդոց աշխարհը, հոն ուր աշխատանքը կ'եռայ, կը վժայ ու կ'երգէ։ Այդ աշխատանքին կշռոյթովը բարձրացած, պահեց անոր սէրը մինչեւ վերջ։ Քաղքենի դասակարգը գայթակղեցաւ, երբ Զոլա նկարեց մոլութիւններու վէրքի պէս կարմիր ժանգը, որ կ'եղերէ աշխատանքը։ Անբարոյականութեան ամբաստանութեամբ խոշտանգեցին վիպասանը, որ, ինչպէս կը խոստովանի, — եւ հակառակ քննադատներու պաշտպանութեան,— իր վէպերուն տուաւ, յաճախ, բարոյապաշտիկ վերջաւորութիւն մը։ Թերութիւն։

Շարժումի սիրահար, Զոլա քնարերգակն եղաւ տեխնիկական շարժումին, որ աշխատանքն է։ Եւ, ինչպէս Զոլա բանաստեղծի խմոր մը ունէր, խոր երեւակայութիւն մը, որ իրերը կը զունաւորէր ու կ'անուշցնէր, աղտեղութիւնները կը լուսաւորէր ու կ'այրէր։ Բժիշկ քննադատ մը, ասկէ տարիներ առաջ, իր մահուան թարմ յիշատակին վրայ, կատաղի յարձակում մը գործեց, քննադատելով ոճը, զոր նոյնքան «աղտեղի» կը գտնէր։ Սակայն, պէտք է խոստովանիլ, որ այդ անպարկեշտ ոճը կը ցուցադրէր յաճախ Հիւկօ եւս։ Հիւկօ «Ֆրանսայի բառարանին կարմիր գդակ մը հագցուցի» կը պարծենար։

Եւ այդ սերունդն է, որ բառարանին քաղքենիութիւնը տապալեց, եւ փողոցի բառարանը թափեց Ակադեմիայի ծառայ գրագէտներուն գլխուն վրայ։

Զոլայի ոճը, կենդանի ու թարմ, միեւնոյն ատեն հռետորական ու թափթփած է։ Վասնզի, հեղինակը, որ ապրելու համար ստիպուած էր գրել, շատ արագ ու շարունա՛կ գրել, չէր կրնար երկար խնամել իր լեզուն։

Եւ Զոլա, իր ուժգնութեամբ ու նորութեամբ թափանցեց Ֆրանսայէն դուրս։ Գերմանիա, որ նախապէս իր դուռները գոցած էր այս «անբարոյական» վիպասանին առջեւ, շուտով ընդունեց զայն։ Գերման գրականութիւնը այժմ կը մատնէ այդ ազդեցութիւնը։

Հայ գրականութիւնն ալ խնամի է Զոլայի վէպերուն. Կամ գոնէ մեր թարգմանական գրականութիւնը յաճախորդն է Զոլայի։ Երուանդ Օտեան սկսած էր թարգմանել Չորս Աւետարանները, Արգասաւորութիւն եւայլն։

Ճիշտ է, չսիրուեցաւ, չհասկցուեցաւ։ Զոլա կ'ըսէր. «Միայն 20 տարի յետոյ պիտի հասկնան զիս»։ Այսօր 25 տարի անցած է, եւ կատարուած է Զոլայի մարգարէութիւնը։

Կը սիրեն զինք եւ կը փառաբանեն։ Իր կիսանդրին հիմա կը ծաղկի վարդերով եւ դափնիներով։

ԿԵԱՆՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Երբ Պէյրութ մտայ, առաջին ակնարկով ինքզինքս կարծեցի Իթթիհատական Թուրքիոյ քաղաքներէն մէկուն մէջ։ Ֆէսաւոր մարդոց եւ քօղարկուած կիներու բազմութիւնը զիս ճնշիչ տպաւորութեան մը տակ դրաւ։

Ֆրանսական զինուորներու ս... գատ երթեւեկը տակաւ ցրուեց տպաւորութիւններս։ Անդին փողոցի մը ամբողջ երկայնքին... պառողջ եւ խարխուլ տուներ հ... նայատակ եղած են եւ անոնց դէմ հարիւրաւոր նոր շէնքեր իրենց երկնասլաց կամարները կը ցուցադրեն։ Ինքնաշարժ կառքերու տենդոտ երթեւեկը եւ անոնց խլացուցիչ աղմուկները ժխոր կեանք մը կը մատնեն։

«Գալփաք»աւոր ոստիկաններ փողոցներուն անկիւնը կանգնած՝ իրենց գպիկովը ձախուէր ... ժում մը կ'ընեն ինքնաշարժները կեցնելու կամ ազատ անցք ...լու համար։

Հայ գաղթականներու թիւ... պատկառելի գումար մը հա... է — 30-32,000։ Կ'ապրին ... րութի կողքին կառուցուած «Վրանաքաղաք»ին մէջ, որու մասին շատ անգամ առիթը ունեցած է արտայայտուելու «Յառաջ»ը։ ... սոնք բարակ տախտակներով կառուցուած միայարկ նիհար տնակներ են, որոնք արեւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ կը ճար... տին կարծես։ Հակառակ հայ ժողովուրդի աւանդական մաքրասիրութեան՝ առողջապահական տարրական պայմանները յարգել անկարելի կը դառնայ, քանի որ 3-6 հոգիներ ստիպուած են նեղ սենեակին մէջ պատսպարուիլ։

Շատերը, ինչպէս միշտ, արհեստաւորներ են։ Պակաս չեն նաեւ «Վրանաքաղաք»ին մէջ նպարավաճառներու առատ խանութներ։

Անցեալները երկրորդ անգամ ըլլալով, 150ի չափ տնակներ ...րել տուած է կառավարութիւնը առարկելով թէ համաձայն... դէպք մը պատահած է հոն։ ... րեմ աղաւաղիկ խնդրին «գ... նական» լուծումը. քանի մը ... մաճարակ»ի դէպքեր եւս եւ ... հար տնակները կը մոխրանան ... լորովին։

Արդէն տարրին կողմէ ... րուն դէմ ցոյց տրուած յարձ...

...[illegible] վերաբերմունքը, որ հի-
...[illegible] գոնէ երեւութապէս մոռ-
...[illegible] է, ամէնէն աւելի հետե-
...[illegible] է տնտեսական պայմաննե-
...[illegible] Հայերը պէյրութ հաստատ-
...[illegible] առաջ՝ արաբ գործաւորը
...[illegible] օրավարձքը կը ստանար այս-
...[illegible] կրկինը, կօշկակարը իր կօ-
...[illegible] կը ծախէր 40 փր. աւելի
...[illegible] Նմանապէս Նպարավաճառը,
...[illegible] առեւտրական Հայը իր ուսերուն
...[illegible] ունենալով ապրուստի հոգը,
...[illegible] իրեն ներկայացուած
...[illegible] աշխատանք նուազագոյն օ-
...[illegible] վարձքով մը, կօշկակարը իր
...[illegible] ապրանքը աւելի շատ քշելու հա-
...[illegible] աւելի աժան տուաւ։ Արաբ
...[illegible] վաճառականը եւ գործաւորը
...[illegible] ստիպուեցան զոհել իրենց
...[illegible] մէկ մասը ու մինգա-
...[illegible] խուլ ատելութիւն մը ու-
...[illegible] Հայերուն հանդէպ, անոնց
...[illegible] ակամայ մրցումին պատ-
...[illegible]

Այս երեւոյթէն հաւասարա-
...[illegible] օգտուած են ազգատն ու հա-
...[illegible] առաջինը ապրուստի հա-
...[illegible] աժանութենէն եւ
...[illegible] օգտուելով Հայերուն
...[illegible] ութենէն որ հրապարակ
...[illegible] իր դրամագլուխը եւ ձեռ-
...[illegible] մեծակառոյց շէնքերու
...[illegible] թեան։ Կառավարութիւնը
...[illegible] փողոցներու եւ հանրա-
...[illegible] գիծերու շինութեան
...[illegible] ձեռնարկած է։ Անցեալները բարե-
...[illegible] մը կ՚ըսէր ինծի թէ՝ երբ
...[illegible] մը ձեռնարկուն, կալուա-
...[illegible] հետ պայման կնքէր,
...[illegible] մէջը թէ՝ «Հայերու
...[illegible] հեռանալու պարա-
...[illegible] նոյն պայմանագիրը կը
...[illegible] գործադրուելէ»։ Ուրեմն։

...[illegible] քանի մը օր առաջ Ֆրանսերէն
...[illegible] հրատարակուած սուրիա-
...[illegible] թերթի մը մէջ կը կար-
...[illegible] թէ՝ «Պաղեստինի թերթերը
...[illegible] թէ՝ կառավարութիւնը
...[illegible] գրած է հանդէպ այն
...[illegible] Հայերուն՝ որոնք կ՚ուզեն թողուլ
...[illegible] Պաղեստինի սահմանները, մինչդեռ
...[illegible] կը փափաքէինք որ հեռա-
...[illegible]»։

...[illegible] հայութիւնը
...[illegible] սրտով ու պատառ մը
...[illegible] իրենցմէ շատ աւելի նուազ
...[illegible] ազգերուն օջախ-
...[illegible] ստիպուած է եղեր ճողոպրե-
...[illegible], իսկ մեծ աշխարհավարները
...[illegible] թոյլատրեր՝ որ գոնէ մեր սե-
...[illegible] օջախին հիմերը դնենք
...[illegible] արիւնաքամ ժողովուրդը իր
...[illegible] հացը իր սեփական օջախին
...[illegible] ուտէ։ Մեր տանջանքներուն
...[illegible] մեզ քաջալերողներ եւ հա-
...[illegible] շատ ունինք բայց
...[illegible] գործնական արդի՞ւնքը։

ՀՐ-ԱՆԴ.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

(Մեր սեփական թղթակցէն)

ՊՈՒՔՐԷՇ, 3 Յուլիս.

Երէկ վայելուչ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը քաղաքիս Լիտէրթաֆէլ սրահին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Կը նախագահէր ընկ. Գէորգ Ղազարեան, որ յաջորդաբար խօսք տուաւ օրուան բանախօսներուն, ընկերներ Գ. Բէսթանեանի, Սերժ Թորոսեանի եւ Սարգիս Արարատեանի, որոնք բացատրեցին Դաշնակցութեան կատարած գործը երէկ, եւ անոր վիճակուած գործը մեր վաղուան կեանքին մէջ։ Մէջընդմէջ տեղի ունեցան արտասանութիւն, խմբերգ եւ մեներգ։ Ի վերջոյ ծափերու մէջ կարդացուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ Պուքրէշի Լիտէրթաֆէլի սրահին մէջ հաւաքուած հանդիսականներս,

Նկատի ունենալով որ Հայաստանի սահմաններուն մէջ գտնուած հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան գործը մշտականօրէն վտանգուած է մեր հարեւան թշնամի երկիրներու կողմէ,

Որ Հայաստանի ներկայ սահմանները չեն համապատասխաներ մեր ժողովուրդի կենսական շահերուն, ուրկէ խլուած են մէկէ աւելի զուտ հայաբնակ գաւառներ,

Որ հայրենիքէն դուրս հայութեան ստուար մէկ մասը մշտապէս ենթակայ է ուծացումի եւ զրկուած երկիր վերադառնալու հնարաւորութենէն,

Որ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար մարտնչող եւ անոր մշակութային աշխատանքներուն լծուած յաւագոյն տարրերը կը հալածուին, կը բանտարկուին եւ կ՚աքսորուին,

Բուռն կերպով կը պահանջենք ներկայ Հայաստանի վարիչներէն

ա) Հնարաւորութիւն տալ հայ ժողովուրդին՝ կազմակերպելու իր ինքնապաշտպանութիւնը հաւանական որեւէ վտանգի կարենալ դիմագրաւելու համար,

բ) Հայաստանի վերադարձնել անոր ինքնապաշտպանութեան ողնայարը ներկայացնող Ղարաբաղը, Զանգեզուրը, Նախիջեւանը, Շարուրը եւ Բորչալուն,

գ) Բանալ Հայաստանի դուռները բոլոր Հայերու առջեւ, եւ

դ) Վերջ տալ ցարդ շարունակուող բոլոր բռնութիւններուն եւ հալածանքներուն, որոնք կը նպաստեն հայ ժողովուրդի ֆիզիքական եւ բարոյական տկարացումին։«

*** «Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ Հ. Յ. Դ. Ռումանիոյ Մեկուսի Կոմիտէն հրատարակած էր բացառիկ թերթ մը։

*** Հանդէսներ տեղի ունեցան նաեւ Քոսթանցա, Պազարճըք եւ Սիլիսթրէ։

ՄԱՆԻՍԱԼԵԱՆ ՏԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Երէկ հրատարակեցինք Պուքրէշի մեր թղթակցին տեղեկութիւնները, Մանիսալեան տան սնանկութեան մասին։ Ստորեւ կուտանք ուրիշ լրացուցիչ մանրամասնութիւններ.—

Ընդհ. դատախազութեան առջեւ, Պ. Գէորգ Մանիսալեան պատասխանած է թէ 37 տարիէ ի վեր Մանիսալեան փիրման գործած է պատուաւորութեամբ եւ թէ տարիներէ ի վեր բոլոր արտածող փիրմաներուն սովորութեան համաձայն, Մանիսալեան փիրման ուժէն արտադրողներէն ահագին քանակութեամբ արմտիք կը հաւաքէր, վճարելով զանոնք կամ հնչուն դրամով կամ Պուքրէշի պանքաներուն ծախուած չէքերով որոնք կը քաշուէին գլխաւոր տան՝ Ուէսթմինիսթըր պանքային վրայ։ Չէքերը, սակայն, ի տես վճարելի չէին եւ ասոր համար ալ անմիջական փոխարժէք չունէին։ Չէքերը վճարելի էին ղրկուած ապրանքներուն իրենց տեղը հասած ատենին։ Այս կերպով գործեց Մանիսալեան փիրման պատերազմէն ասդին, 5—6 միլիարի արմտիք արտածելով ու վճարելով պետական գանձին մէկուկէս միլիառ լէյ իբրեւ մաքսային տուրք, առանց հաշուելու միւս պետական տուրքերը։

Վերջին տարիները, ըսած է Պ. Գէորգ Մանիսալեան իր պաշտպանողականին մէջ, ծագեցան անակնկալ եւ վնասակար դժուարութիւններ. Դանուբի սառիլը անշարժութեան մատնեց հարիւրաւոր առաքումներ՝ պատճառելով 20 միլիոնի վնաս, Սուլինայի գօտիիը արգիլեց նաւերուն անցնիլը եւ հարկ եղաւ ապրանքը ուրիշ փոքր նաւեր փոխադրել, օտար հպատակներու անխղճելի մրցումը եւ ամէնէն աւելի մայրաքաղաքիս մեծագոյն պանքաներէն մէկուն վարկը կտրելը։

Պ. Գ. Մանիսալեան յամառօրէն պնդած է թէ սնանկ մը իսկ չէ իւրացուցած եւ թէ չէքերը ծախած է այն հաւատքով թէ՝ զանոնք ժամանակին պիտի կրնայ հատուցանել, ծախելէ ետքը, լաւ պայմաններով, ապրանքները որոնք ճամբայ հանուած էին դէպի վաճառման կեդրոնները։

Ապա, դատարանը մտիկ ըրած է Պ. Օննիկ Մանիսալեանը, որ ըսած է թէ քանի մը տարիէ ի վեր կ՚աշխատի իր հօրը հետ, պատրաստուելու համար օր մը իր վրայ առնելու գործը։ Յայտնած է թէ՝ չէքերը իր հօրը հետ ստորագրելով ա՛ն հաւատքը ունէր թէ պիտի վճարուէին։

Դատախազը առարկած է թէ Մանիսալեան տունը իր ունեցած դրամագլուխէն վեր արժէքով չէք ծախած է, գիտնալով հանդերձ որ անգլիական պանքային քով որուն վրայ քաշուած է՝ չէքը, որ եւ է միթերք կամ պահեստ չունէր։

*** Մանիսալեան տան պարագան մեծ վրդովում եւ իրարանցում առաջ բերած է արտածող վաճառականներու աշխարհին մէջ։

Պրայիլայի արմտիքի վաճառականները թէ Մանիսալեան փիրմային եւ թէ անկէ առաջ պատահած սնանկութիւնները կը վերագրեն տարապայման տոկոսներու, զորս վճարելու հարկադրուած են վաճառականները դրամ գտնելու համար։

Վաճառականները կը յայտարարեն թէ Մանիսալեան տան սնանկութեան մէկ ուրիշ պատճառն է քաղաքապետական ու պետական ահագին տուրքերը, մանաւանդ այս վերջինները։

Ամերիկայի արմտիքներուն մրցումն ալ մեծ է։

Երրորդ պատճառ մըն է լէյին անկանոն վիճակը։

Ռումանական թերթերը ընդհանրապէս նպաստաւոր կ՚արտայայտուին Մանիսալեաններու հանդէպ։

Թղթակից

ԱՅԳԵԳՈՐԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ

Ֆրանսա բազմաթիւ բանաստեղծներ ունի, որոնք այգեգործ են։ Առաջին անգամ յիշենք Լամարթինը, որ աղուոր այգիներ ունէր Միլլիի, Սէն-Փուանի եւ Մոնթըրոյի մէջ։

Բանաստեղծ Հանրի տը Պորնիէ եւս Լանկըտոքի մէջ գեղեցիկ այգիներ ունի եւ գինի կը պատրաստէ։ Մարսէլ Փրէվօ շարան-շարան այգիներ ունի Կաւքոնեքի մէջ։ Բանաստեղծ Օկիւսթ Տորշէն իր այգիներուն մէջ կ՚ապրէր ամառները։ Ս. Լիէկարտ եւս Պրոշոնի մէջ այգիներ ունի։ Քոլէթ գրագիտուհին ալ Քորրէզի մէջ այգի կը մշակէ։ Տէլթէյ, աղուոր ոճաբանը, ամառ ձմեռ իր այգիներուն մէջ կ՚ապրի։

Իսկ հայ բանաստեղծնե՞րը. առատ հո՞ղ ունին։

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Այս միջոցիս Լվովի մէջ (հին Լէմպէրկ, Լեհաստան) կը տօնուի Թէոտորովիչ արքեպս.ի յոբելեանը։ Թէոտորովիչ արքեպս. առաջնորդն է Լեհաստանի հայ կաթոլիկներուն եւ ծանօթ է իր մատենագրական աշխատանքներով եւ ազգասիրական գործունէութեամբ։ Փարիզի Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ Պ. Խատիսեան, այս առթիւ, շնորհաւորական գիր մը ղրկեց յոբելեարին։

ԿԻՆԸ ԿԸ ՍԵՐԻ ԿԱՊԻԿԷՆ

Անցեալ օր Լոնտոն Արքայական Ակադեմիային մէջ, Փրոֆ. Արթիւր Թոմսըն, Մարդակազմութեան մասին դասախօսելով, յայտնեց թէ՝

«Կինը աւելի շատ կը նմանի կապիկին քան այր մարդը, որովհետեւ իր սրունքները սովորաբար աւելի կարճ եւ բազուկները աւելի երկար են»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՊՈՐՏՕ.— Կիրակի՝ Յունուար 2, «Դաշնակցութեան Օր»ը տօնուեցաւ Սալ տը Քառնոյի ընդարձակ սրահին մէջ, ժամը երեքէն մինչեւ վեց։

Ժամանակէն առաջ սրահ փութացած էր Պորտոյի գաղութին մեծամասնութիւնը։ Բեմին ճակատը կը զարդարէր Դաշնակցութեան գինանշանը։ Աջ ու ձախ հայկական դրօշակներ կը ծածանէին։

Հանդէսը բացաւ ընկ. Սարգիս Քօնեալեան «Մեր Հայրենիք»ով եւ յետոյ քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը։

Տեղի ունեցան նուագ, երգեր, արտասանութիւններ հատընտիր կտորներէ։ Բանախօսեց ընկ. Ա. Քէնտիրեան որ քանի մը խօսք ըրաւ Անդրանիկի յիշատակին եւ հրաւիրեց ժողովուրդը ոտքի մէկ վայրկեան լռութիւն պահել։ Անցնելով օրուան տօնին, բացատրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը եւ բողոքեց Հայաստանի մէջ կատարուած ձերբակալութեանց եւ ժողովուրդի զինաթափման դէմ։

Աճուրդի դրուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը, զոր շահեցաւ Օր. Գայիանէ Մանուկեան 200 ֆրանքով։

Ատուր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՁՈՒԼՈՒՄ»ԷՆ ՎԵՐՋ

Ահա երեք շաբաթ է որ Հօկերը եւ Հ. Մ. Մ.ը «ձուլուեցան» Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ։

Քանի որ «ձուլուած» են, պիտի ուզէինք հասկնալ. Ա.— Թէ ինչո՞ւ այդ միութիւնները մինչեւ այսօր կը շարունակեն գործել իրենց հին անուններով։ Բ.— Ինչո՞ւ դեռ չեն կատարած պաշտօնական ձուլումի ձեւակերպութիւնները Քաղաքապետութեան եւ Մարզական Դաշնակցութեան մօտ։ Գ.— Ի՞նչ պիտի ըլլայ «Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մ-ճիւղ» Հօկերու կացութիւնը, Համայնավար Մարզական Դաշնակցութեան մէջ, որմէ դեռ չեն քաշուած։ Դ.— Քանի որ քաղաքականութիւնը մէկդի պիտի մնար, ինչո՞ւ համար Հօկի «քաղաքացի - պատգամաւորը»ը «բերելով կարմիր ֆէտէրասիոնի և անոր հայկ.ֆրակցիային նեղբայրական ողջոյնները» հետեւցուցած էթէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը պէտք է այլ եւս մասնակցի F. S. T. կոչուած զուտ համայնավար մարզական դաշնակցութեան։

Այսպէս տասնեակ մը հարցումներ կրնանք ընել «շրջանային պատգամաւորական» կոչուած ֆիասքօին առթիւ, առանց պատասխանի սպասելու, եւ հասատատելու համար թէ Հօկերը վերակենդանացնելու փորձը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը շահագործելու համար սարքուած խաղերը յաջողած են։

Դեռ ուշ չէ, եղածը սրբագրելու եւ եթէ իրապէս համերաշխ են, աւելի ամուր հիմերու վրայ նոր ձուլում մը կատարելու։ Միայն թէ այս անգամ պատգամաւորները պզուշանան «համերաշխութեան ոգիով գինովցած» սրահ մտնելու, ինչպէս կ՚ըսէր պատգամաւոր մը։

Յուսանք որ Փարիզի մասնաճիւղին այս ճամբով առած քայլերը յաջողութեան կը յանգին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին անունը չի շահագործուիր Հօկերու կողմէ։

Հ. Թօփաքեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՌՈՒԱԶԱՆ ԷՐԻԿԸ.— Պօվէի մէջ Փիշօ ամէն իրիկուն կը ծեծէր կը փետտէր իր կինը։ Պատճառ մի հարցնէք։ Բիչ մը վայրենի էր եւ կ՚ախորժէր կինը ծեծելէն։ Անցեալ իրիկուն դանակը առաւ եւ յարձակեցաւ դժբախտ կնոջ վրայ։ Դանակը խօթեց աչքին քովէն գլխուն մէջ։ Կնոջ աղաղակներուն վրայ հասան ոստիկանները եւ տարին ոճրագործ ամուսինը։ Կինը ծանր վիճակի մէջ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

ԳՈՂԵՐԸ.— Ժօնօ, Ման քաղաքին դրամատան հաւաքիչը, առատ պաշարով մը կը վերադառնար քաղաք։ Օպինեէի մօտ, երկաթուղիին կամուրջին տակ, որ գետին վրայ կը բանայ իր կարկինները, երկու անծանօթներ, կուռնկի պէս խելօք մը կայներ էին։ Հաւաքիչին ինքնաշարժը շատ դանդաղ կը սահէր ճամբուն վրայէն։

Ցանկարծ անծանօթները ցատկեցին ինքնաշարժին մէջ. կապեցին հաւաքիչը, պարպեցին պայուսակը, դուրս ցատկեցին, վեր վազեցին, եւ անհետացան տանելով 80,000 ֆրանք։

Գիշեր էր արդէն, եւ հաւաքիչը բան մը չհասկցաւ այս արագ չորս գործողութենէն։ Միայն շատ վախցաւ։

ԱՆԱՐԺԱՆ ՄԱՅՐ ՄԸ.— Քլոթիւր գիւղին մէջ տիկին Փէրքիս զաղտնի զաւակ մը աշխարհ բերաւ։ Նորածինը խեղդեց ու տարաւ պահեց մարագին մէջ, յարդերուն տակ։ Եւ սակայն երեւան ելաւ։ Քննութիւն կատարուելով, գտնուեցան նաեւ ուրիշ փոքրիկ ոսկորներ։ Խիստ հարցաքննութեան մը ընթացքին, տիկինը խոստովանեցաւ որ երեք անգամ զաւակ բերած է, սակայն զանոնք խեղդելով թաղած է յարդին տակ։ Այդ ոսկորներուն քով թաղած էր վերջին զաւակը, երբ ձերբակալուեցաւ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՆՑՈՒՑԱԾ
ՎՏԱՆԳԸ

Քարասօֆ որ ոտքի կանգնած էր, աւելի լաւ լսելու համար, գօտունակութեան շունչ մը քաշեց եւ նորէն ինկաւ գետին...

— Օգնութիւնը որ կ՚ուզէիք երթալ կանչել, ահա կուգայ ինքնիրեն։

— Ինչպէ՞ս։

— Կը տեսնէք։

Եւ սուլեց...

Երկու վայրկեան յետոյ, գեղեցիկ գամփռ մը, որուն սանձէն բռնած էր հսկայ գիւղացի մը, կանգնեցաւ մեր առջեւ եւ խենթի պէս նետուեցաւ Քարասօֆի առջեւ, որուն հազար յարգանք ըրաւ։

— Շատ աղուոր, Պէլֆէկօռ, շատ աղուոր, ըսաւ իշխանը եւ խօսքը գիւղացիին ուղղելով աւելցուց.

— Բանէ՛ Պէլֆէկօռը, Վասիլի՛, վիրաւորուած եմ եւ չեմ կրնար թոյլ տալ որ շունը լմցնէ գործս։

Գիւղացին ուժգնօրէն ցնցուեցաւ երբ այս խօսքերը լսեց.

— Վիրաւորուա՞ծ էք, պե՛տ. պօռաց յուզուած. բայց թեթեւօրէն անշուշտ։

— Մեծ բան մը չէ. բայց ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ այս ժամուս անտառը կը գտնուիս։

— Տուպրովսքի՝ տեսնելով որ կ՚ուշանաք, զիս ղրկեց որ ձեզ փնտռեմ, կը կարծէր որ անտառին մէջ կորսուած էք։

— Լա՛ւ ուրեմն, կրնայ պարծենալ որ «ճաթած քիթ» մը ունի։ Բայց ըսէ՛ տեսնեմ, Սթէննա-կորայայի մէջ ձախորդ բան մը չէ՞ պատահած։

— Բէօ՛հ, ամէն պարագայի մէջ ոչ մէկ ծանր բան։

— Ի՞նչ ուրեմն։

— Երբ խմբակը հասաւ, ըսաւ Վասիլի, Տուպրովսքիի առաջին գործը եղաւ, ապահով տեղ մը գտնել բանտարկեալները։

— Բնականաբար, եւ յետո՞յ։

— Բայց անոր սխալը այն եղաւ որ երեքը մէկ սրահի մէջ դրաւ։

— Ինչո՞ւ։

— Որովհետեւ, քառորդ ժամ յետոյ, երեք մարդերը կռուի բռնուեցան, եւ մենք՝ միջամտելու ատեն չունեցած, Մարցլօֆ՝ իր բարեկամներուն կողմէ լաւ մը խոշտանգուած էր։

— Մեռա՞ւ։

— Ո՛չ, բայց, ատոր պէս բան մը։

— Գիտէ՞քթէ ինչու կռուեր են։

Վասիլի սկսաւ քահ քահ խնդալ։

— Այդ՝ պատմութեան ամէնէն ծիծաղելի կողմն է։ Երեւակայեցէք որ, պե՛տ, Սթէննա-կորայայի ճամբուն վրայ, Մարցլօֆ սակարկութիւն մը առաջարկեց Տուպրովսքիի։

— Ի՞նչ սակարկութիւն։

— Այն պարագային որ իր կեանքը ապահովէին, կը խոստանար իրեն ծանօթ բոլոր միջոցները գործածել, խոստովանցնելու համար Քրոփցքին եւ Տօպրուչէֆը. դժբախտաբար, այս խօսակցութիւնը կ՚իմացուի իր մեղսակիցներուն կողմէ, որոնք, որպէսզի չտանջուին անոր կողմէ, փորձեցին զայն սպաննել։

— Ինչ զզուելի տիպար է այս Մառցլօֆը, ըսաւ Քարասօֆ, ինծի դառնալով։ Շիտակ է սակայն որ, միւսներն ալ իրմէ աղէկ չեն...

Պահ մը մտածել յետոյ.

— Ձեր կարծիքը ի՞նչ է, ճէյմս, հարցուց. ինչո՞ւ չպիտի ընդունիմ եղեր ըրած առաջարկը։

— Ի՞նչ, կը մտածէք...

— Անպատեհութի՞ւն մը կը տեսնէք...

— Բայց այդ սարսափելի պիտի ըլլայ։

— Իրա՞ւ. ես այդպէս չեմ նկատեր։

Եւ մինչդեռ, զարմացած իրեն կը նայէի։

— Սարսափելին՝ իշխանութիւնը շահագործելու իրենց եղանակն է. սարսափելին՝ ամէն օր անոնց գործած ոճիրներն են. վերջապէս սարսափելին՝ Էքաթէրինպուրկ մէջ անոնց յաւերժացուցած գարշանքն է։ Կ՚ընդունիմ սխն ու քէնը — կը տեսնէք թէ՝ հեռուները կ՚երթամ — որ կ՚ըսեն թէ՝ կը զգան վրէժխնդրութեան դէմ։

«Բայց Ցարեւիչը՝ տասներեք տարու տղեկ մը, ինչո՞վ կրնար յանցաւոր ըլլալ։

«Եւ անոր քոյրերը, Մեծ-դքսուհիները, ինչո՞վ կրնային որ եւ է յանդիմանութեան ենթարկուիլ, վարանեցա՞ն զանոնք ջարդելու մէջ։ Ո՛չ, այնպէս չէ՞։

«Ուրեմն, ես ինչո՞ւ վարանիմ, նոյնը ընելու անոնց։

«Եւ տեսնելով որ, նորէն կը պատրաստուիմ միջամտելու.

— Թող, ըսաւ, երկնքի կրակը գիս փճացնէ, եթէ զանոնք Մարցլօֆի չյանձնեմ։ Թող իրարու հետ կարգադրեն։

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քանի մը վայրկեան յետոյ, Վասիլի օգնութեամբ, բռնեցինք Սթէննա-կորայայի ճամբան. գիւղացիին նայելով, երկու վերստէն աւելի հեռու ըլլալու չէինք։

Ճամբան՝ մինչդեռ անտառէն բաժնուելով, մտնելու վրայ էինք կիրճին մէջ, որուն կեդրոնը, անգամնապահ ակնարկներէ հեռու ծածկուած է պայքարի ճերմակ կազմակերպութեան խորհրդաւոր ապաստանը,—հանդիպեցանք Տուպրովսքիի ղրկած խուզարկու խումբին։

(Շար.)

Թարգմ՝. Մ. ՆՐԻՑԱՆՑ

կ'աշխատին հաստատել թէ իրենք ոեւէ դեր չունին հրոսակներու գործունէութեան մէջ: Ընդհակառակն, կ'աւելցնեն թէ իրենք ամէն միջոցով կը կռուին աւազակութեան դէմ: Դեռ վերջերս Թաւրիզի հրամանատարը 50 հոգի կախեց ծիերու վրայ և քաղաքը տարաւ:

Մակեդոնացիները կը շարունակեն գործել

Շթիպի զինուորական հրամանատար Քովաչեվիչի սպանութեան առաջ բերած յուզումը չհանդարտած, Մակեդոնացի քոմիթաճիները նոր գործունէութեան ձեռնարկած են:

Սերպիոյ Ներքին Նախարարութիւնը կը հաղորդէ որ առջի գիշեր բազմաթիւ մակեդոնացի հայդուկներ ձեռնառումբերով յարձակում գործեցին սահմանագլուխի Քլիսուրա գիւղին վրայ: Քսան ռումբեր նետեցին մաքսատան, ոստիկան զօրքի պահականոցին եւ Նամակատան վրայ:

Սերպ Թռուցիկ հետապնդիչները Սքոչէվիրի մօտ (Ալպանիոյ սահման) հանդիպեցան քոմիթաճիներու զօրաւոր խումբի մը, զոր յաջողեցան նահանջի մատնել: Պիթոլիէն օգնական ուժեր հասան: Վերջին լուրերու համաձայն, Շթիպի անտառին մէջ ձերբակալուած են զօր. Քովաչէվիչի երկու սպանիչներն ալ: Կը հետապնդուի երրորդ անձ մը, որ կը կարծուի թէ մեղսակից է ահաբեկիչներուն:

Պուլկարիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ քաղաքական կացութիւնը տագնապալի երեւոյթ ստացած է: Պելկրատի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները տեսակցեցան արտաքին Նախարար Մարինքովիչի հետ, հասկնալու համար թէ զօրավարին սպանութենէն վերջ Սերպիա ի՛նչ կը մտածէ ընել: Պուլկար դեսպան Վաքրէլսքի նոյնպէս տեսակցեցաւ Մարինքովիչի հետ: Սօֆիայի սերպ դեսպանը հրահանգ ստացաւ խիստ ծանուցագիր մը ներկայացնել պուլկար կառավարութեան՝ պահանջելով կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել Մակեդոնացիներուն դէմ: Բողոքը վերջնագրի հանգամանք պիտի ունենայ:

Չէմպէրլէյնի յայտարարութիւնները

Ինչպէս գրեցինք, Անգլիոյ արտաքին Նախարար սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն առջի օր Փարիզ հասնելով երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պրիանի հետ: Երկու դիւանագէտները ընդհանուր ակնարկ մը նետեցին քաղաքական հորիզոնին վրայ եւ գտան, որ ամէն կէտի մասին կատարելապէս համաձայն են: Տեսակցութենէն յետոյ Չէմպըրլէյն ընդունեց մամուլի ներկայացուցիչները, որոնց կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ:

«Անշուշտ, ըսաւ, դեռ չէ հասած այն ժամը, ուր Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի խօսի եւ գործէ իբրեւ իրաւարարը խաղաղութեան եւ պատերազմի, ու բոլորին ընդունիլ տալ կտրուկ վճիռներ: Սակայն պէտք է թողուլ ժամանակին, որ լրացնէ բարեացակամ մարդոց սկսած գործը: Առայժմ նկատենք որ աշխարհի վստահութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւնը»:

Նախարարը յիշեց որ Շթրէզէման փարատած է շատ մը օրինաւոր վախեր, յայտարարելով թէ Լոքարնոյի դաշինքները միայն Արեւմուտքի մէջ չէ, այլ Արեւելքի մէջ ալ իրական ապահովութիւններ են պատերազմի դէմ, լուծելու համար ծագելիք վէճերը:

«Գերմանիոյ ժընեւ մտնելուն առաջին տարեդարձը տօնենեցինք եւ հաճոյքով նկատեցինք որ Գերմանիա հետզհետէ աւելի կը մօտենայ Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքականութեան: Ուրեմն Ազգերու Դաշնակցութիւնը զգալի յառաջդիմութիւն կ'ընէ եւ իր բարոյական հեղինակութիւնը աւելի ուժ եւ հմայք կը ստանայ: Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ անիկա գերպետութիւն մը չէ, օրէնսդիր եւ իրաւական հեղինակութիւնով, այլ գերիշխան պետութեանց ժողով մը, ուր միաձայնութիւնը անհրաժեշտ է շատ մը կարեւոր որոշումներու մէջ: Ուրեմն համոզելով եւ հաշտեցնելով է որ անիկա պիտի զարգանայ, եթէ կ'ուզենք որ Վերաքննիչ Ատեան դառնայ այն բոլոր վէճերուն մէջ, զորս կարելի չէ հարթել դիւանագիտական միջոցներով:

«Միայն թէ պէտք չէ գահավիժել այս եղափոխութիւնը: Համոզուած եմ որ շատ չանցած գոհացուցիչ լուծումներ ձեռք պիտի բերուին զինաթափութեան եւ ապահովութեան համար: Անխուսեմութիւն է արագ եւ զգալացունց աշխատանքներ սպասել Ազգերու Դաշնակցութենէն: Քայլ առ քայլ պէտք է երթալ, եթէ կ'ուզուի արդար եւ տեւական գործ կատարել:»

Կ'ըսուի թէ երկու նախարարները բացի Թանճէրի խնդրէն, խօսած են նաեւ պուլկարեւսերպ միջադէպին մասին:

Փարիզի մաքրագործումը

Մօնմարթրի թաղին մէջ առջի գիշեր նոր խուզարկութիւններ կատարուեցան, մասնաւորապէս Փիկալի կողմը: Հարիւր հոգի հարցաքննուեցան: Տասնըհինգ օտարականներ ոստիկանատուն տարուեցան: Զորս պանդոկներ խուզարկուեցան Կութ տ'Օր թաղին մէջ: Երկու հարիւր հոգի քննուեցան եւ 21 օտարականներ ձերբակալուեցան: Ինը աղջիկներ իբրեւ դատարկապորտ ոստիկանական տեսչութիւն ղրկուեցան: Մեծ պուլվարներուն վրայ եւս հարիւրաւոր օտարականներ հարցաքննուեցան. եօթ հոգի ոստիկանատուն տարուեցան: Սէն-Լանպէրի եւ Նէքէրի թաղերուն մէջ ալ խուզարկութիւններ կատարուեցան:

Ծանր կացութիւն Մեքսիկայի մէջ

Հակառակ Մեքսիկայի կառավարութեան պաշտօնական զեկոյցին թէ խաղաղութիւն կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ, երէկ առաւօտ ստացուած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ 13 նահանգներ ապստամբած են կառավարութեան դէմ: Զօր. Կոմէզ իր հրամանին տակ ունի 4000 հոգի: Ծանր ընդհարումներու կը սպասուի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ Սէնթ-Ուանի մէջ ցոյց մը կազմակերպած են այսօր կիրակի, վերջին յարգանք մը մատուցանելու համար Սաքքօի եւ Վանցէթթիի յիշատակին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ֆրանս. դեսպանը գրաւոր ծանուցագիր մը յանձնեց Չիչերինի, պահանջելով Ռաքովսքիի ետ կանչուիլը:

ԻՏԱԼԻՈՅ եւ Թուրքիոյ միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին երկոտասան կղզիներու եւ Անատոլուի եզերքի սահմանները որոշելու համար:

ՀԱՑԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ.— Ալիւրի գինը իջած ըլլալով, Հոկտեմբեր 13էն սկսեալ հացին քիլօն պիտի ծախուի 2.05ի, այսինքն 5 սանթիմ պակաս: Յոյս կայ որ մօտ ատենէն քիլօն 2 ֆր.ի իջնէ:

ՄԱՐԻԱՄ ԴԱԻԹԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ԽԱՉԻԿ ՎԷԼԷՏԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
27 Օգոստ. 1937 Պրիւսէլ

ՆԱԶԵԼԻ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
ԵՒ
ԼԵՒՈՆ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
1 Հոկտ. 1927 Մարսէյլ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէին ժողովը՝ վաղը երկուշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՀԱՃԸՆՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Փարիզ եւ շրջակայքը բնակող բոլոր Հաճընցիները կը հրաւիրուին այսօր կիրակի ժամը 3ին, ճաշարան Ֆլօրիա, մասնաւոր խորհրդակցութեան համար:

ՍԱԿԱՐԱՆ

8 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607	50
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	38
Թրք. ոսկի	» or	107	50
Մէճիտիէ	Médjidié	9	90
Լէվա 100 հատր	Léva	15	75
Տրախմի »	Drachme	33	30
Լիր »	» Lire	139	30
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	71	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	124	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3400	—
» II	»	2010	—
» III	»	1675	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	165	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)
Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927
11 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 463
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԿՐԱԿԸ

Պահ մը լուրջ մտահոգութեան մատնուելէ յետոյ, քաղաքական շրջանակները այսօր կը հաւատեն թէ կարգադրուած է Պուլկարիոյ եւ Եուկօսլավիոյ միջեւ ծագած նոր վէճը:

Ամէն պարագայի մէջ, յարաբերութեանց խզման եւ վերջնագրի խնդիր չկայ:

Այսպէս կ՚ըսեն օրուան հեռագիրները:

Ընթերցողները գիտեն վէճին շարժառիթը:

Մակեդոնական կազմակերպութիւնը, որ ատենէ մը ի վեր պասսողական վիճակի մէջ կը գտնուէր, ահաբեկչական գործողութիւն ձեռնարկեց վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին: Յարձակում երկաթուղիի գիծերու վրայ, սահմանամերձ քաղաքներու մէջ, եւ սպանութիւն սերպ զօրավարի մը: Այս գործողութիւնները մասնաւորապէս ջղագրգռեցին Պելկրատի կառավարութիւնը, որ չափազանց դիւրազգած է Մակեդոնական հարցի մասին, եւ փակուած կը նկատէ զայն 1913ի պատերազմով եւ Նէօյյիի դաշնագրով: Իսկ Մակեդոնական կազմակերպութիւնը, հիմնուելով ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին վրայ, չի հանդուրժեր այդ կարգադրութեան, եւ կը պահանջէ Մակէդոնիան վերադարձնել Մակեդոնացիներուն: Այս նպատակին հասնելու համար, ան կանգ չառներ նոյն իսկ բուռն միջոցներու առջեւ, մանաւանդ որ իր կողքին ունի առ նուազն հինգ հարիւր հազար փախստականներ, իսկ անոնք որ Մակեդոնիա կը մնան, զրկուած են ամէն իրաւունքէ եւ սերպանալու դատապարտուած:

Քանի մը տարի առաջ, երբ Մակեդոնական կազմակերպութիւնը թեթեւ խլրտումներ կը ցուցնէր, Պելկրատ անմիջապէս ծանր սպառնալիքներ կ՚ուղղէր Պուլկարիոյ, 24 ժամէն Սօֆիա արշաւելու առաջադրութեամբ: Ատեն եղաւ որ աքսորել տուաւ այդ կազմակերպութեան վարիչները եւ քանի մը հարիւր հոգի:

Մակեդոնացիները աւելի գործօն կ՚երեւան այսօր, եւ որոշ ձեռնարկներ ալ կատարած են: Բայց կը թուի թէ Եուկօսլավիա միշտ բողոքելով եւ պուլկարական կառավարութիւնը մեղադրելով հանդերձ, զգուշութեամբ կը շարժի այսօր:

Պատճառը շատ պարզ է:

Պուլկարիան բոլորովին մինակ էր երէկ, մինչեւ 1924—25: Այսօր ալ կը մնայ զանցառելի քանակութիւն մը, իբրեւ պարտեալ եւ պատժուած: Բայց, կարգ մը փոփոխութիւններ եւ հեռանկարներ խոհեմութեան կը հարկադրեն Պելկրատը:

Գլխաւորը՝ իտալական ազդեցութեան ծաւալումն է: Մասնաւորապէս Թիրանայի դաշնագրին կնքումէն ի վեր, Եուկօսլավիա մտահոգութեան մատնուած է. որովհետեւ այդ ձեռնարկը Նախաբանն է ամբողջ քաղաքականութեան մը: Այլեւս գաղտնիք չէ Իտալիոյ հետաքրքրութիւնը՝ Պուլկարիոյ հանդէպ: Անգլիականին հետ զուգընթաց, եւ թերեւս քիչ մըն ալ աւելի, ծաւալած է այսօր իտալական հմայքը՝ Պուլկարիոյ մէջ: Միւս կողմէ Յունաստանն ալ, թէեւ Սերպիոյ հետ մէկ ճակատ կը կազմէ Մակեդոնական խնդրին մէջ, բայց նոյնպէս կը կրէ անգլեւիտալական ազդեցութեան հետեւանքները:

Մակեդոնական կազմակերպութիւնը տեղեակ է այս փոփոխութեան, եւ իբրեւ յեղափոխական ուժ, կ՚օգտուի պատեհութենէն, իրականացնելու համար իր ծրագիրը: Այսպէս կը բացատրուին ահաբեկման վերջին փորձերը, որոնց ելքը յայտնի չէ տակաւին:

Մեծ Պատերազմէն յետոյ, շատեր յաջողեցան տէր դառնալ իրենց ճակատագրին, նոյնիսկ առանց գետերով արիւն թափելու: Իսկ ուրիշներ մատնուեցան ծանր յուսախաբութեանց. եւ չեն ուզեր համակերպիլ:

Այդ կարգէն են Մակեդոնացիները, որոնք չարաչար տուժեցին Պուլկարիոյ նախկին վարիչներուն անհեռատեսութեան հետեւանքով, իսկ հիմա կը բողոքեն ամբողջ աշխարհի դէմ: Սօֆիայի կառավարութիւնը, որքան ալ ուզէ լաւ երթալ իր դրացիներուն հետ, չի կրնար լուծել Մակեդոնական կազմակերպութիւնը: Ո՛ր եւ է կառավարութեան հասողութենէն վեր է ոչնչացնել յեղափոխական ուժ մը, մանաւանդ երբ այդ ուժը իր ետին ունի հարիւր հազարաւոր բազմութիւններ: Մակեդոնական կազմակերպութիւնը ամուր խարիսխներ ունի և լեռային անմատչելի բարձունքներ, ուր պուլկար կառավարութեան ձեռքն ալ չէ հասած, նոյնիսկ հանգուցեալ Սթամպուլիսքիի օրով, երբ անիմաստ կը հետապնդուէր: Եւ գիտենք որ Սթամպուլիսքին առաջին զոհը չեղաւ, երբ հասան փոխվրէժի օրերը: Իսկ երբ Մոսկուա ճեղք մը բացաւ կազմակերպութեան ծոցին մէջ, սպաննել տալով Թոտոր Ալեքսանդրոֆը, կազմակերպութեան հաւատարիմները քսանըչորս ժամուան մէջ կոտորեցին երեսուն - քառասուն հոգի, իրենց յայտնի դէմքերէն, իբրեւ «կարմրած»ներ եւ դաւաճաններ: Վրէժխնդիր ձեռքը լեռներէն եւ Սօֆիայի փողոցներէն երկարեցաւ մինչեւ Փրակա, Միլան եւ Վիեննա, ահռելի հաշուեյարդարի մը յանգելով:

Ուրեմն Մակեդոնական կրակը կա՛յ, եւ կը մնայ — վե՛ր ո՛ր եւ է իշխանութեան ուժէն: Զայն մարելու մէկ ձեւ կայ — հիմնապէս լուծել այդ խնդիրը, համաձայն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին, ազատ ժողովուրդներու դաշնակցութեամբ կամ ուրիշ արդար եղանակով մը, անշուշտ առանց վնասելու Սերպիոյ կամ Յունաստանի շահերուն:

Թուրքի լուծէն ազատելէ յետոյ, այդ ժողովուրդները որքան իրարու մօտենան, այնքան փրկարար է թէ իրենց ապագային եւ թէ ընդհանուր խաղաղութեան համար: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ

Հայրենիք (30 սեպտ.), պարզելով քրտական շարժումին վերջին երեւոյթները եւ Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները, կը նկատէ.

—«Քրդականշարժումը այնպիսի համեմատութիւններ էստացած վերջերս, որ Թուրքերը սկսած են նոյնիսկ մեղադրել պարսիկները այդ շարժումը քաջալերելու եւ հրահրելու յանցանքին մէջ:

«Սակայն, պարսիկները շատ աւելի հիմեր ունին դժգոհելու Թուրքերէն, որովհետեւ ասոնք իրենց գործակալներով դաւեր կը նիւթեն պարսկական Ատրպատականի շուրջը՝ ձգտելով զայն անջատել Պարսկաստանէն եւ միացնել Թուրքիոյ կամ Կովկասեան Ատրպէյճանին:

«Պարսիկներու բարեկամութիւնը շահելով եւ զանոնք քնացնելով՝ Թուրքերը միաժամանակ երկու նպատակ կը հետապնդէին: Առաջին՝ պարսիկներու օգնութեամբ խեղդել քրդական ազգային շարժումը: Եւ երկրորդ՝ պարսիկներու աչքին փոշի փչելով՝ գրգռել ու կազմակերպել հիւսիսային Պարսկաստանի Թրքութիւնը եւ անոր միջոցով հրահրել Ատրպատականի անջատողական շարժումը:

«Վերջին տեղեկութիւններէն դատելով՝ պարսից կառավարութիւնը սկսած է կարծես ըմբռնել Թուրքերու նենգամիտ ծրագիրներն ու դաւերը եւ այլեւս չի ուզեր գործիք ծառայել Թուրքերու ձեռքին՝ Քիւրտերը կոտորելու եւ քիւրտ ազգային շարժումը խեղդելու համար:

«Այս է ահա, ըստ երեւոյթին, Թուրք-պարսկական վերջին պաղութեան բուն պատճառը:

«Միւս կողմէ, սակայն, որոշ նշաններ ցոյց կուտան, որ քիւրդերը իրենք ալ վերջերս աւելի խոհեմ ու շրջահայեաց քաղաքականութեան մը կ՚ուզեն հետեւիլ, կեդրոնացնելով իրենց ապստամբական ճիգերը Թրքական հողերուն վրայ եւ խուսափելով այլեւս շարժումներէ Պարսկաստանի մէջ ու պարսիկներուն դէմ: Եւ եթէ քիւրդերու ազգային շարժումը ուղղուի միմիայն Թուրքերու՝ իբրեւ գլխաւոր ու թերեւս միակ թշնամիին դէմ, ապահովաբար անոնց պայքարը կրկնապէս պիտի թեթեւնայ եւ յաջողութեան աւելի մեծ հաւանականութիւն պիտի ունենայ...

ՌԱՔՕՎՍՔԻ ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻ

Ֆրանս. մամուլի բացած պայքարը Ռաքովսքիի դէմ իր արդիւնքը տուաւ: Մոսկուայի ֆրանս. դեսպան ժան Հէրպէթի բերանացի եւ գրաւոր կրկնակ դիմումներուն վրայ, խորհրդային կառավարութիւնը որոշեց Փարիզի դեսպանութենէն կանչել Ռաքովսքին: Հեռագրի մը համաձայն, Քալինին ստորագրած է արդէն հրամանագիրը այս մասին: Ռաքովսքի Փարիզէն վերջնապէս պիտի մեկնի վաղը կամ Հինգշաբթի: Ռաքովսքի պիտի շարունակէ պահել իր դեսպանի հանգամանքը: Խորհրդային կառավարութիւնը պիտի հրատարակէ զեկոյց մը, ըսելու համար որ Ռաքովսքիի կանչուելովը Ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութիւնները ո եւ է կերպով չպիտի ընդհատուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՇՈՒՐՋ

Թուրքեւպարսիկ սահմանին վրայ պատահած վերջին դէպքերը կը շարունակեն զբաղեցնել Թուրք թերթերը, որոնք բոլորն ալ խմբագրականներ նուիրած են այս խնդրին:

Եօնուս Նատի պէյ (Ճիւմհուրիյէթ), խօսելով պարսիկ սահմանագլխի ծանօթ դէպքերու մասին, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ.—

«Թուրք հանրային կարծիքին համար խիստ ապէս անսպասելի էր տեսնել որ մեր սահմանները ապստամբող անձերը կը յաջողին անցնիլ սահմանէն անդին, եւ հոն ապահով ապաստան գտնել: Ասիկա միեւնոյն ատեն ցաւ եւ յուզում պատճառած է:

«Հիմա կը հասկնանք իմաստը այն բուռն եւ յանկարծակի յարձակման, որուն ասկէ առաջ ենթարկուեցաւ մեր երկիրը, պարսիկ թերթերուն կողմէ: Մեր սահմանը անցնող հրոսակները բնականաբար հետապնդուեցան եւ մնացորդները հալածուեցան մինչեւ պարսական սահմանը: Պարսիկ թերթերը պէտք չպիտի տեսնէին իրենց աղմկարար ցոյցերուն, եթէ պատճառներուն նայէին, փոխանակ միայն արդիւնքը նկատի առնելու:

«Իսկ հիմա կացութիւնը աւելի լուրջ եւ ծանր է: Կը մնայ խորհիլ միջոցներու մասին: Ատիկա ալ ըրած ատեն, նկատի առնելու է Թրքական ծանօթ առածը.— Բարեկամութիւնը քանթարով, առեւտուրը՝ մսխալով: Մեր կառավարութեան համար խիստ անհրաժեշտ է վճռական միջոցներու դիմել, որպէսզի աւազակութիւնը արմատէն չորնայ եւ այնուհետեւ ամենափոքր շարժումի իսկ տեղի չմնայ: Թուրք հանրային կարծիքը չի կրնար հանդուրժել որ մեր սահմանամերձ նահանգներուն անդորրութիւնը յաւիտենապէս խանգարուած մնայ:

«Կը յուսանք թէ Պարսկաստանն ալ վերջապէս պիտի լուսաբանէ այս իրականութիւնը եւ Թուրքիոյ հետ միասին կորովի գործունէութիւն մը ցոյց տայ: Ապա թէ ոչ անհրաժեշտ պիտի դառնայ դիմել ամէն միջոցի, աւազակութիւնը արմատէն մաքրելու համար: Եւ կարելի չէ ըսել թէ՞ ուր կրնան յանգիլ այդ միջոցները: Բնականաբար մեր կառավարութիւնը ի վիճակի է այդ մասին պէտք եղածը ընելու»:

Պարսկաստանի պատասխանը Թուրքիոյ

Թուրք թերթերը մտատանջուած էին տեսնելով որ Պարսկաստան կ՚ուշացնէ իր պատասխանը Հոկտեմբեր 1 թուակիր Թրքական ծանուցագրին: Մասնաւորապէս կը գանգատէին թէ տակաւին պարսիկ հողին վրայ բանտարկուած կը մնան գերի տարուած Թուրք զինուորներն ու սպաները:

Էնկիւրիէն Հոկտ. 9թուակիր հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ պարսիկ դեսպանատան գործակատար Մէհմէտ Սայիտ Խանանձամբ Թուրք կառավարութեան յանձնած է այս մասին Թեհրանի կառավարութեան պատասխանը:

Պարսկաստանի պատասխանը զիջողական է: Պարսիկ կառավարութիւնը կը համաձայնի գործադրել Թուրք կառավարութեան պահանջները եւ կ՚աւելցնէ թէ Պարսկաստան բարեկամական զգացումներ կը տածէ Թուրքիոյ հանդէպ: Խիստ հրամաններ տրուած են՝ հրոսակները հետապնդելու համար: Գերի տարուած Թուրք սպաներէն եւ զինուորներէն մաս մը ազատ ձգուած են արդէն, միւս մասին արձակումն ալ չպիտի ուշանայ:

Միացեալ ճակատ կոմիթաճիներուն դէմ

Մակեդոնացի հայրենասէրներու յեղափոխական շարժումները կը շարունակեն յուզել Պալքանները: Պուլկար եւ սերպ կառավարութեանց միջեւ գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին միացեալ ճակատով պայքարելու համար Մակեդոնական կազմակերպութեան դէմ: Սխալ է թէ Սերպիա վերջնագիր տուած է Պուլկարիոյ եւ թէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուելու վտանգին տակ են:

Պուլկարիա իր ուղղամտութեան իբրեւ ապացոյց մտադիր է պաշարման վիճակ յայտարարել Փէթրիչ եւ Քէօսթէնտիլ սահմանակից նահանգներուն մէջ: Սակայն ըստ Սահմանադրութեան, պէտք է որ պաշարման վիճակի հրամանագիրը ստորագրէ Թագաւորը, որ այժմ արտասահման կը գտնուի: Խորհրդարանն ալ, որ պէտք է վաւերացնէ զայն, դեռ չէ գումարուած:

Փոքր Համաձայնութիւնը, որուն անդամ է Սերպիա, նոյնպէս յուզուած է: Պուքրէշի «Ունիվէրսուլ»ը կը գրէ. «Կացութիւնը լուրջ է: Մէկ կայծ բաւական է՝ Պալքանները բռնկցնելու համար»: Կիսապաշտօն «Էնտէփանտան» բացէ ի բաց համակրութիւն կը յայտնէ Սերպիոյ:

Միւս կողմէ Սերպիոյ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները կը քննադատեն կառավարութիւնը որ տկ...ր կը շարժի եւ միջոցներ ձեռք չառներ երկրին շահերը պաշտպանելու համար: Խրուած հողագործական կուսակցութեան պետ Ռատիչ «Փոլիթիքա»յի մէջ կը գրէ.

«Հարաւային Սերպիոյ մէջ պատահած դէպքերուն պատասխանատուն կառավարութիւնն է, որովհետեւ քանի մը շաբաթ առաջ կատարուած ընտրութեանց մէջ Թեկնածուները կառավարութիւնը ինք նշանակեց, փոխանակ թո.լ տալու որ Մակեդոնացիները իրենք որոշեն Սքուփչինայի իրենց ներկայացուցիչները: Եթէ Մա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Տիգրանակերտէն Գոնիա աքսորուած երեք ընտանիքներ, (երկուքը հայ եւ մէկը ասորի) որոնց ամուսինները եօթը ամիս առաջ քշուած էին, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած են «Եփրատ»ի:

Այն Հայերը որոնք աչքի կը զարնեն իրենց քիչ շատ բարեկեցիկ կացութեամբ, կ՚աքսորուին այլ եւ այլ վայրեր, այլ եւ այլ պատճառաբանութեամբ: Քանի մը շաբաթ առաջ 10 ընտանիքներ Սամսոն ու քանի մը ընտանիքներ ալ Գանթէմունի աքսորուած են:

Իմ այն հարցումիս թէ՝ հապա լսեցինք որ Հայերու կալուածները իրենց տէրերուն կը վերադարձուին եղեր: —Բացարձակապէս ո՛չ, ո՛չ կ՚աղաղակեն: Ընդհակառակն եղածներն ալ կը գրաւուին ու տէրերը կը տեղահանեն այլ եւ այլ պատճառներով: Այս դժբախտ տարագիր կիները շատ մութ կը նկարագրեն տնտեսական կացութիւնը Թուրքիոյ մէջ, ուր միայն զինուորականները բացառիկ դիրք ունին, մինչդեռ ժողովուրդը ամէն օր կառավարական տեսակ տեսակ կողոպտումներու ենթակայ՝ կը սնանկանայ, տնտեսապէս քամուելով:

Տիգրանակերտէն մեկնած ատեն, երեք կիները երբ կը ձեռնարկեն իրենց ունեցածը ծախել ճամբորդութեան դրամ մը հայթայթել, կառավարութեան սաստիկ հրամանին վրայ ոչ ոք կը մօտենայ սուղ աժան գնում մը ընելու իրենցմէ, որով կը ստիպուին տան եւ խանութի բանալիները կառավարութեան յանձնել ու մեկնիլ առանց դրամի:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Քոսթ եւ Լըպրի, որոնք Նունկէսէր-Քոլի օդանաւով մտադիր էին մէկ թռիչքով Փարիզէն Նիւեօրք երթալ գալ գարնան, յետաձգեցին այդ փորձը եւ երէկ առաւօտ ճամբայ ելան Ատլանտեանը հարաւէն կտրելու համար այն ճամբով, ուրկէ անդարձ մեկնած էր քանի մը ամիս առաջ Սէն-Ռօմանի օդանաւը:

Օդանաւորդները այս հեռաւորութիւնը պիտի կտրեն չորս հանգրուանով, — Փարիզ — Սէն-Լուի (4300 քլմ.),— Սէն-Լուի— Նաթալ (3300 քլմ.),— Նաթալ— Ռիօ-տը-Եանէյրօ (2100 քլմ.),— Ռիօ-տը-Եանէյրօ — Պուէնոս-Այրէս (2000 քլմ.):

Նունկէսէր-Քոլի օդանաւը ունի 550 ձիու ուժ, վեց շտեմարան, (2ը թեւերուն, 4ը փորին մէջ,) եւ այնպիսի եղանակ մը, որ ծովին վրայ հանգչած պահուն վայրկենական պարպուին շտեմարանները և օդանաւը կարենայ ծփալ:

*** Գերման օդանաւ մը հասաւ Լիզպոն: Օդանաւը ունի իբր ճամբորդ գերմանուհի մը, կը կարծուի որ գերման բարձր պաշտօնատարի մը աղջիկն է:

Օդանաւը պիտի մեկնի Նիւ-Եօրք անցնելով Ասորեան կղզիներէն:

*** Զրոյցի մը համաձայն, Ուիլսընի քրոջ աղջիկը, ամերիկացի օդանաւորդներու հետ մօտ օրէն պիտի փորձէ կտրել Ատլանտեանը Ամերիկայէն Տանիմարքա:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր Վիէննայի մէջ պատահեցաւ սաստիկ երկրաշարժ մը: Ցնցումները տեւեցին 30 երկվայրկեան: Քանի մը տուներու տանիքները եւ երկաթուղիի կամուրջ մը փլան: Քաղաքին զանազան կողմերը հրդեհ ծագեցաւ:

ՆԱՆՍԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Դ.

Տոքթ. Նանսէնի ճառէն վերջ, Ընդհանուր Ժողովի նախագահ Տոքթ. Ալպէրթօ կուամօ (Ուրուկուէյի պատուիրակ) վիճաբանութիւնը բացաւ հայ գաղթականներու խնդրին մասին:

Նախագահ.— *Ինչպէս հաղորդեցի ձեզ այս առաւօտ, հիմա պիտի անցնինք օրակարգի 10րդ նիւթին, այն է հայ եւ ռուս գաղթականներու համար ձեռք առնուած միջոցներուն մասին Հինգերորդ Յանձնաժողովի Տեղեկագրին: Կը հրաւիրեմ Տեղեկաբերը՝ անգլիական պատուիրակ հազարապետ Էլիըթը, որ Ընդհանուր Ժողովին տայ իր զեկոյցը. բեմ կը հրաւիրեմ նաեւ Ե. յանձնաժողովի նախագահը:*

Հազարապետ Ուոլթըր Էլիըթ (*Մեծն Բրիտանիա*).— *Այս տարի առիթ ունեցայ զբաղելու հայ և ռուս գաղթականներու ի նպաստ Ազգերու Դաշնակցութեան կազմակերպութեանց կատարած աշխատանքներով: Այս խնդիրը ո՛րքան ընդարձակ է, որ պարզ թուանշանները դժուար թէ իրական տպաւորութիւն մը գործեն: Ինչպէս պիտի տեսնէք տեղեկագրէն, առնուազն մէկ միլիոն գաղթականներ կան 26 տարբեր երկիրներու մէջ, եւ կը հաշուուի թէ այս թիւը թերեւս մէկուկէս միլիոնի կը հասնի: Գրեթէ անկարելի է գաղափար կազմել այս թուանշաններուն մէջ սեղմուած մարդկային տառապանքին մասին. սակայն պիտի աշխատինք մեր ձեռքէն եկածը ընել՝ յիշեցնելու համար թէ այս թուանշաններէն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ մարդկային էակ մը, որ կենսական շահագրգռութիւն ցոյց կուտայ Ընդհանուր Ժողովի այս կէսօրէն վերջի վիճաբանութեանց, ձեր տալիք որոշումներուն, ինչպէս նաեւ վարչական այն բոլոր գործերուն մասին, զորս Ընդհ. Ժողովի փակումէն վերջ պիտի շարունակեն գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան օրկանները: Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի ներկայացուցիչը Էնկիւրիի կառավարութեան դիմելով յաջողեցաւ յետաձգել տալ մեկնումը Պոլսոյ ռուս գաղթականներուն, որոնց պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ 1927 Օգոստոս 1 կամ Թրքական հպատակութիւնը ընդունելու եւ կամ Թուրքիայէն մեկնելու համար:*

Տեղեկագրին մէջ կը խօսուի շատ մը հարցերու մասին, որովհետեւ խնդիրը կը դառնայ 1,500,000 հոգիի վրայ, ինչ որ կը ներկայացնէ պզտիկ պետութեան մը քաղաքացիներուն հաւասար թիւ: Ես պիտի խօսիմ միայն գործնական խնդիրներու վրայ: Նախ յիշեմ Նանսէնեան անցագիրը: Կը կարծեմ թէ ասիկա վարպետ ձեւ մըն է՝ փոքրիկ հասոյթ մը գոյացնելու: Հինգ ֆրանք ոսկեդրամի տուրք մը կը գանձուի ամէն անգամ որ անցագիր մը նորոգուի, այսինքն ամէն տարի հինգ ֆրանք ոսկեդրամ կը վճարեն ինքնապահ դարձած գաղթականները: Այս գումարը կը յատկացուի ինքնապահ չեղող եւ այս կամ այն պատճառով կարօտութեան մէջ գտնուող գաղթականներուն: Կը համարձակիմ ըսել թէ այս բանին համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրկնապէս շնորհակալ պէտք է ըլլայ Տոքթ. Նանսէնի, եւ վստահ եմ թէ Նանսէնեան անցագիրը եւ անոր հետ կապուած միջոցները վերջինը չպիտի ըլլան այն դարմաններուն, որոնք պիտի տրուին իրեն օր մը, երբ անիկա քաշուի իր մարդասիրական գործունէութենէն:

Սակայն Նանսէնեան անցագիրը բաւարար չէ հարցը լուծելու համար: Նախ՝ որոշ է թէ՝ գաղթական մը որպէսզի կարենայ ինքնապահ դառնալ, կարող պէտք է ըլլայ տեղէ մը ուրիշ տեղ երթալ, պէտք է գիտնայ թէ ինչ տեսակ օրէնքներու ենթակայ պիտի ըլլայ. ուստի, յետ խորհրդակցութեանց, եկանք որոշման մը, զոր պիտի տեսնէք Ե. Յանձնաժողովի տեղեկագրէն: Բարձր-Կոմիսարը յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան փոքրիկ խորհրդաժողով մը պիտի հրաւիրէ, գաղթականներու իրաւական դիրքը ճշտող առաջարկներ ներկայացնելու համար Խորհուրդին: Ե. Յանձնաժողովի բոլոր անդամները համաձայն են այս մասին: Հետեւաբար կը յուսանք թէ կարելի պիտի ըլլայ շուտով հրաւիրել այս խորհրդաժողովը: Անկէ առաջ պիտի ուսումնասիրուի գաղթականներու ներկայ իրաւական դիրքը, որպէսզի Խորհրդաժողովը փաստաթուղթեր ունենայ եւ նախապէս պատրաստուի, գործնական առաջարկներու յանգելու համար: Այս Խորհրդաժողովը շատ կարեւոր է, որովհետեւ կը վերաբերի բոլոր գաղթականներուն, Ռուս թէ Հայ, քաղաքացի թէ գիւղացի, ինքնապահ թէ կարօտ:

Երկրորդ խնդիրը կը վերաբերի ռուս գաղթականներուն: Լատին Ամերիկայի հինգ պետութիւններ — Արժանթին, Պոլիվիա, Պրազիլիա, Փարակուէյ եւ Բերու—պատասխանելով Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին, յայտնեցին թէ պատրաստ են ընդունելու տարագիր գաղթականներ: Միակ դժուարութիւնը դրամն է: Տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ այն կառավարութիւնները, որոնց հողին վրայ գաղթականներ կան, ներկայիս տարեկան 2 միլիոն ստերլին կը ծախսեն այդ գաղթականներուն համար:

Եւ սակայն գաղթականական հարցին հետ կապուած ուրիշ խնդիրներ ալ կան: Հարաւային Ամերիկայի մէջ հաստատուելիք գաղթականները մեծ թիւ մը չեն կազմեր եւ կը վախնամ որ յառաջիկայ քանի մը տարիներու ընթացքին դեռ գաղթականական խնդիր պիտի ունենանք եւ Ընդհանուր Ժողովը առեն առեն պիտի զբաղի անով:

Վերջին խնդիրը որուն մասին պիտի խօսիմ, կը վերաբերի հայ գաղթականներուն:

Դուք լսեցիք Տոքթ. Նանսէնի զեկոյցը հայ գաղթականները Երեւանի մէջ տեղաւորելու մասին: Մեր տեղեկագիրը ըստ ինքեան ո եւ է կապ չունի այդ ծրագրին հետ: Հոս մենք կը զբաղինք պարզապէս Սուրիոյ հոգատար երկիրներուն, մասնաւորաբար Ֆրանսական հոգատարութեան տակ գտնուող Սուրիոյ հայ գաղթականներուն վիճակով: Հինգերորդ Յանձնաժողովը կուզայ ըսել Ընդհանուր Ժողովին թէ շատ լաւ աշխատանք կատարուած է այդ գաղթականներուն համար, եւ շնորհաւորած է հայ գաղթականները Մերձաւոր Արեւելքի մէջ տեղաւորելու պաշտօն ունեցողները: Այստեղ գնահատանքով պէտք է յիշենք ջանքերը հոգատար Ֆրանսական կառավարութեան, որ հակառակ իր շատ նեղ վիճակին, ահագին ծախքեր ըրած է: Մեծապէս աջակցած է Ազգերու Դաշնակցութեան՝ յիշեալ գաղթականները տեղաւորելու համար:

Այստեղ կ'առաջարկենք գործնական քայլ մը առնել, ա՛յն է իրագործել հողային բաժանման ծրագիրը: Պէտք է որ Սուրիոյ գաղթականները կարելի եղածին չափ ինքնապահ դառնան, մինչեւ այժմ գործադրուած տեղաւորման ծրագրի հիման վրայ:

35,000 անգլիական ոսկի արժող ծրագիրներ կազմուած են, եւ գործադրութեան սկսած: Ասիկա բնականաբար խնդրին միայն մէկ մասը կը լուծէ: Բաւական ընտանիքներ տեղաւորուած են Տիւրոսի եւ Սիդոնի միջեւ, ու հող գնուած է ուրիշ 500 հոգիի համար եւս, որոնք այժմ տեղաւորուելու վրայ են:

Հաշիւ եղած է որ այս առթիւ ծախսուած գումարները կարելի պիտի ըլլայ գանձել, քաղաքացի գաղթականներէն՝ տարեկան մասնավճարներով եւ հինգ տարուան ընթացքին, իսկ երկրագործ գաղթականներէն՝ 7 կամ 10 տարուան ընթացքին: Բարձր-Կոմիսարը կը հաղորդէ սակայն թէ՝ տեղաւորուած երկրագործներու առաջին խումբին ցոյց տուած կորովն ու նախաձեռնարկ ոգին յոյս կը ներշնչեն թէ այդ գումարներու հատուցման պայմանաժամը կարելի պիտի ըլլայ աւելի եւս կարճեցնել:

Պ. Ալպէր Թոմա յայտնեց մեր Յանձնաժողովին թէ կարգ մը տեղեր եղած կանխավճարներու 100էն 80ը արդէն իսկ հատուցուած են: Այս կերպով դժուարութեանց գոնէ մէկ մասը կարելի պիտի ըլլայ լուծել գործնապէս. գաղթականները ոչ միայն կարօտութեան վիճակէ մը պիտի անցնին ինքնապահ վիճակի, այլ նաեւ մեծապէս պիտի օժանդակեն բարգաւաճմանը այն երկրին, ուր տեղաւորուած են, փոխանակ անոր վրայ բեռ ըլլալու:

Դ. Յանձնաժողովին հաւանութեամբ 7500 զուիցերիական ֆրանք պիտի յատկացուի Սուրիոյ մէջ գաղթականներու փոխ-կոմիսարի մը համար:

Հետեւաբար, կը տեսնուի թէ իբրեւ գործնական քայլ կ'առաջարկենք գումարել պզտիկ խորհրդաժողով մը Բարձր-Կոմիսարի տեղեկագրին մէջ ցոյց տրուած նպատակով, որոշելու համար ներկայիս Նանսէնեան դրութեան ենթակայ մէկուկէս միլիոն գաղթականներու իրաւական դրութիւնը: Հինգ ֆրանք ոսկեդրամի գանձումը պէտք է գործադրել նաեւ այն երկիրներուն մէջ, որոնք դեռ չեն վաւերացուցած այս կարգադրութիւնը: Այս գումարը գաղթականներուն վրայ դրուած տուրք մըն է եւ ո եւ է բեռ չէ անոնց բնակած երկիրներուն, ու կը յատկացուի նուազ բախտաւոր վիճակի մէջ գտնուող գաղթականներուն: Զեխոսլովաք կառավարութիւնը յայտնեց թէ պիտի վաւերացնէ զայն. եթէ ուրիշ կարգ մը պետութիւններ ալ վաւերացնեն, Անգլիոյ կողմէ իրաւասութիւն ունիմ յայտարարելու թէ մենք ալ պատրաստ ենք վաւերացնելու զայն եւ անմիջապէս գործադրելու:

Գաղթականները ուրիշ երկիրներու մէջ տեղաւորելու համար Տեղեկագրին մէջ կարգ մը առաջարկներ կան: Ե. Յանձնաժողովը զանոնք կը ներկայացնէ Ընդհ. Ժողովիդ բարեացակամ ուշադրութեան: (Շար.)

ՎՏԱՆԳ Է

Վտանգ է հոգիներու հետ խաղալ եւ զանոնք մոլորեցնելը: Այդպիսին լաւ կ'ընէ որ «վզէն քար մը կախելով ինքզինքը ծովամոյն ընէ»....

Վտանգ է հոգիներու մէջ փլատակներ ընել. վասն զի աւելի հեշտ է փլած հայրենիք մը շինել, քան փլած հոգիները վերականգնել:

Այսպէս կը մտածեմ այն օրէն ի վեր երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի հիւանդ Մասնաճիւղը իր վարիչներուն շնորհիւ «լքեալ գոյք»ի մը նման վէճի նիւթ դարձաւ թերթերու մէջ...

Խղճմտանք պէտք է ունենալ գոնէ չաղարտելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներքին մթնոլորտը: Մե՛ղք է ճեղքեր բանալ նոր սերունդի սրտին մէջ:

Գալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւմտ. Եւրոպայի Շրջանային Պատգմ. Ժողովին եւ իր որոշումներու զօրութեան,

Առաջին.— *Այդ ժողովը երբեք չի կրնար «օրինաւոր» նկատուիլ: Վասն զի Մարսէյլի եւ Փարիզի մասնաճիւղերով միայն կարելի չէ շրջանային ժողով ընել: Մինչդեռ կան տակաւին Լիոն, Վիէն, Պելճիքա եւ դեռ քանիներ: Ծիծաղելի է, որ ժողովին կէսն ալ կը կազմեն եղեր Մարսէյլի ներկայացուցիչները:*

Երկրորդ.— *Հ. Մ. Ը. Մ.ի ժողովին կրնան մասնակցիլ միայն նոյն միութեան մէջ արձանագրուած եւ անոր մասնակցող անդամները: Տարրական գիտելիք մըն է այս:*

Երրորդ.— *Դուրսէն անհատներ* խորհրդակցական ձայնով *միայն կրնան հրաւիրուիլ: Հոս փակագծի մէջ ցաւով կը յիշեմ որբերկուորեակ փաստաբանները, թոյլ տուած են իրենց փորձառութեան եւ մանաւանդ իրենց պաշտօնին՝ ուրիշ կերպ մասնակցիլ նոյն ժողովին: Ու եթէ ժողովականները չէին գիտեր այդ բանը, իրենք պարտաւոր էին իմացնել զայն անոնց իբրեւ «օրէնքի մարդեր»:*

Չորրորդ.— *Ու այս կը ստորագծեմ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ո եւ է Շրջանային Ժողով — ինչպէս է ամէն միութեան մէջ— երբեք ի վիճակի չէ փոխելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. ծրագրէն յօդուած մը, ո՛ւր մնաց դպիլ անոր սկզբունքներուն:*

Անոր իրաւասութենէն շատ վեր է այդ բանը:

Ազգային դրօշակի խնդիրը սկզբունքի խնդիր է, եւ զայն չեն կրնար փոխել ոչ Մարսէյլի աճպարար խմբապետները, ոչ ալ Փարիզի վարիչները: Ո՞ւր ենք: Դեռ Ափրիկէի խորերը չենք:

Եթէ իրենք չեն կրնար ապրիլ անոր ներքեւ, իրենց կը մնայ թողուլ հեռանալ: Շրջանային ժողով մը, իր միջավայրին յարմարելու համար, մի միայն կրնայ իրեն ներքին կանոնագիր մը պատրաստել եւ ուրիշ ոչինչ: Գալով ճամաձայնունութեան մը գալու *անմէջ ասացուածքին, ով որ կը փափաքի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ ըլլալ ու գործել, կրնայ միայն այն ատեն, երբ կ'ընդունի անոր Ծրագիր - Կանոնագիրը, եւ ոչ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սկզբունքները պէտք է փոխէ յարմարելու պարոններու քմահաճոյքին:*

Օտարացումը սիրողներու, եւ Հայաստանի կառավարութեան սիրելի ըլլալու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ը չի կրնար իր սկզբունքներէն նշանախեց մը անգամ փոխել, վասնզի ամէն բանէ առաջ Հ. Մ. Ը. Մ.ը նկարագրի կազմակերպութիւնն է, *որուն պէտք է սիրով օժանդակէ ամէն հայ սիրտ կրող անհատ, միութիւն, կուսակցութիւն եւ կառավարութիւն:*

*Ազգային դրօշակը կը փոխուի այն ատեն միայն, երբ ուրիշ աւելի շքեղ ու փառաւոր ազգային դրօշ մը կ'ունենանք բոլոր հայ սրտերուն վրայ սաւառնող. վասնզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր նկա*րագրով *ամէն բանէ առաջ* Հայ է:

Ու այդ փոփոխութիւնը դրօշակին նորէն կրնայ տեղի ունենալ միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. Պատգ. Ժողովին մէջ, եւ ոչ թէ վտիտ Շրջանային Ժողովէ մը ներս:

Հայաստանին գալով՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ոչ միայն այսօր, այլ և մինչեւ յաւիտեան անորն է. ոչ թէ բարեկամական ձեւակերպութեամբ մը, այլ սրտով, հոգիով եւ արիւնով, առանց սակայն հետաքրքրուելու եւ զբաղելու անոր վարչաձեւով:

Մենք քաղաքական կուսակցութիւն մը չենք, բարոյական մարդ և ազնիւ քաղաքացիներ *պատրաստելու կազմակերպութիւն մըն ենք, միջոց ընտրելով մարզանքը:*

Ցաւ ի սիրտ կ'ըսենք միայն որ ներկայ Հայաստանի վարիչները ոչ միայն հետեւանք, այլ եւ պատասխան իսկ չեն տուած մեր կրկնակի դիմումներուն:

Մեծ ցաւ մըն է մեզ համար որ երկար ատենէ ի վեր չենք կրցած կապ մը հաստատել Հայաստանի մեր եղբայրներուն հետ. բայց, մենք ինչո՞վ յանցաւոր ենք: Ըսէ՛ք, ի՞նչ ընենք, երբ հայր մը իր որդին չի սիրեր, եւ ուշադրութիւն չի դարձներ անոր դէպի իրեն կարկառուող թեւերուն:

Այս քանի մը դիտողութիւններէն յետոյ, իբրեւ անդամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, իմ եզրակացութիւնս է, որ այդ խնամիական ժողովի հասկաքաղները ետ առնեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով իրենց տուած որոշումները: Այդ կերպով՝ Հայաստանէն եկող «ոսկիէ բաժակ»ին պէտք չունի Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Ձեր սեղանի դարդն ըրէք զայն: Մի խաղաք Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ: Վտանգ է:

Ս. Բ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՆԱԼՈՒ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ՏՈՔԹ. ՎՈՐՈՆՈՖԻ ՆՈՐ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐԸ

Տոքթ. Վորոնոֆի անունը ծանօթ է շատերուն: Այս այն վիրաբոյժն է, որ կը կռուի ծերութեան դէմ եւ մարդիկ երիտասարդացնելու եւ միշտ երիտասարդ պահելու համար, կ'օգտագործէ կապիկներու սեռային գեղձերը (ամորձիք), զորս կը տնկէ— ինչպէս կը կատարուի բոյսերու պատուաստը,— մարդոց վրայ: Այս գեղձատնկութեան փորձերը կենդանիներու վրայ մեծ յաջողութիւններ ցոյց տուած են, եւ նման գործողութեան մը ենթարկուած մարդիկ եւս՝ երիտասարդացած, գնդերային (ֆիզիքական) եւ ջղային (իմացական) վերանորոգումով մը առուգացած:

Տոքթորը ագարակ մը ունի, ուր կապիկներ կը սնուցանէ: Այս օրերս Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ վիրաբուժութեան տարեկան համաժողովը: Այս առթիւ Փարիզ հասաւ Վորոնոֆ որ Ֆրանսական թերթի մը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ իր մեթոտին մասին: Կը քաղենք կարեւոր մասերը.

— Ծերութիւնը հիւանդութիւն մըն է: Մինչեւ 20րդ դար, ծերութեան երեւոյթին օրէնքներուն մասին ոչինչ գիտէինք: Սակայն, երբ, 20րդ դարուն մէջ, կարելի կ'ըլլայ զսպել բնութեան ուժերը, ինչո՞ւ նաեւ չզսպել այն ուժերը, որոնք կը դաւաճանեն մեր գոյութեան դէմ: Մինչեւ այժմ մենք կը հետեւէինք բժշկութեան եղանակի մը, որ միայն դարման կը տանէր ցաւերու եւ հիւանդութիւններու դէմ: Այժմ կ'ուզենք վիրաբուժութիւն մը, որ վերանորոգէ մեր կազմը:

Երբ ճամբորդութիւններ կը կատարէի Արեւելքի մէջ, հանդիպեցայ ներքինիներու, որոնք կը մեռնէին շատ երիտասարդ, բայց կանխահասօրէն զառամած: Դիտելով անոնց ֆիզիքական քայքայումը, խորհեցայ այն փորձերուն վրայ զորս բազմաթիւ բժիշկներ կատարած էին ինձմէ առաջ: Որոշ է որ մեր կազմին մէջ ո եւ է գործարան առանձինն չի գործեր, այլ աշխատանքի տեսակ մը դաշնակցութիւն կայ անոնց միջեւ: Գործարաններ կան, որոնք տեսակ մը ուժամբարներ (տինամօ) են: Օրինակ՝ գեղձերը: Որոշ շրջանի մը, երբ մեր ուժամբարներէն մէկը չի գործեր, կարելի է զայն փոխարինել, շնորհիւ պատուաստի մեթոտներուն, ուրիշ կազմի մը գեղձով: Սեռային գեղձերուն ազդեցութիւնը մեր մարմինին վրայ, հետզհետէ կը պայծառանայ եւ կարեւորութիւն կը ստանայ: Սակայն ի՞նչպէս գտնել այդ վերանորոգիչ գեղձերը:

Մարդու մը գեղձը առնել եւ պատուաստել ուրիշ մը, կնոջ մը գեղձով՝ ուրիշ կին մը, անկարելի՛ այս դարուն: Հին Հռոմի շրջանին, երբ գերիներ կային, կարելի էր: Այսօր մեր զոհերն են կապիկները եւ կապիկուհիները: Կազմութեան տեսակէտէն, մարդկային մարմինը նման է կապիկներուն:

Ուրեմն, երիտասարդան... կապիկներուն շնորհիւ: Այդ՝ կարելի է: Սակայն, եթէ ... վրայ մարդկային ցեղին ... հաշուենք 1 միլիոն 2 ... միլիոն, կապիկներուն ցեղը ... դատմամբ այդ թիւն, ... գանց քիչ է: Այնպէս որ, ան... ժեշտ է բուծանել կապիկներ, ... պէս կ'ընենք անասուններու ... տերուն համար:

Ես բազմաթիւ կառավար... թեանց համաձայնութիւնը ... գայ, արգիլելու համար կապ... ներու որսորդութիւնը: Այ... շատ երկիրներ չեն թոյլ տար ... կապիկ արտածուի: Եւ կան ... տութիւններ ալ, որ կապիկ ... շատցնեն: Այժմ կապիկները ... բազմացուած են միայն վիր... բուժական փորձերու: Ես, ան... տապէս, Մանթոնի մէջ ... կապիկներու ագարակ մը: ... կապիկ ունիմ, որոնք միջերկ... կանեան արեւին տակ կը ... կը սերնդագործեն եւ զաւակ ... բերեն: Երկու ամիս է, որ ագա... րակիս մէջ երկու կապիկուհի... երկու զաւակ բերին: Երախաներ... քաջառողջ են: Շատեր կը կա... ծեն թէ կապիկները չեն կրնա... աճիլ ու մեծնալ Եւրոպայի կլ... մային տակ: Սխա՛լ: Երբ լա... սնանին, լաւ խնամուին, կապիկ... ները պիտի աճին ընտանի կենդա... նիներու նման: Մեծ ապագայ ... ունին այն վաճառականները, ո... րոնք Մարսէյլի եւ Նափոլի... միջեւ կապիկ պիտի բուծանեն.

Ձիի վաճառականները ... կացան, որովհետեւ ինքնաշարժ... վերցուց ձիերուն դերը: Մինչ... կապիկներու վաճառականին հա... մար երբեք յաճախորդ չպիտի ... պակսի: Վաթսուն վիրաբոյժներ ... ընդունած են մեր մեթոտները ... գեղձերու պատուաստներ կը կա... տարեն: Իսկ ես, աշխատակցու... թեամբ տոքթօր Տարթիկի ... քորս՝ տոքթ. Վորոնոֆի, մին... հիմա հազարներ պատուաստած ...

Վիրաբուժութեան առջեւ ... ամէն կողմէ, նոր ուղիներ կը բա... ուին: Այսօր, վիրաբոյժներ կ... նան հանել մարդու մը երիկ... մունքը, ստամոքսը, աղիքներ... մէկ մէթր մաս մը: Գործողու... թիւն կը կատարուի ուղեղին վրայ ... երբ պալար մը բացուած է վրան ... գանկը, վերէն վար, կարելի է ձե... քել, բանալ ու գոցել: Այժմ մեն... կը գտնուինք նոր շրջանի մը ... շալոյսին: Վիրաբուժութիւնը կ... յաղթանակէ: Աշխարհի ամէն կող... մը հիանալի վիրաբոյժներ կա... Իտալիոյ մէջ՝ Մարրօ, Սպան... մէջ՝ Քարտէնալ, Անգլիոյ մէջ ... վըրպէք, Ռօքըր, Գերմանիոյ մէջ ... Ռութթէր, Լէքսնէր, Խորայէն ... Ամերիկայի մէջ՝ Քրիլ, Մէ... Ֆրանսայի մէջ՝ Թիւֆիէ, ... Լ.-Ֆօռ, Փիէր Տիւվալ, Մար... Փոշէ, եւ ուրիշներ: Շնորհիւ ... տաղանդներուն, մենք պիտի ... նինք արուեստներու մեծագոյն... Այս վիրաբոյժները ունին ... ցութիւն, պաղարիւն, ճարտար... թիւն եւ յաջողակութիւն ... գործողութիւններուն ընթացք... Շուտով կը յաղթենք ծերութեան ... օգտագործելով սեռային գեղձ... րը, որոնք բարերար ազդեցութիւն ... մը ունին մարդկային ... կազմին վրայ: Փորձով տեսնուած ... է որ գործողութեան ենթարկուած ... անձերը, ոչ միայն ... թարմութիւն կը զգեն... նաեւ մտքի պայծառութիւն ... երեւակայութեան հարստութիւն ... սրամտութիւն:

Վերջապէս կը վերանորոգ... ֆիզիքապէս եւ իմացականապէս ... Մէկ խօսքով՝ կ'երիտասարդանան ...

ՊՈ՛ՒՄ... ՊՈ՛ՒՄ...

...Դէպքերուն մէջ դուք ...կը կարդաք պատմու-... այն պու՛մ-պու՛մնե-...որոնք կը լսուին ծիմակ ...դաշտերուն վրայ։ Աշուն ...եւ որսի եղանակ։ Աղուոր ար-...մէջէն կաքաւներ կը ...եւ որսորդներուն փողե-...ծուխ ու բոց կ'ելլէ։ ...ջանձ, մարդոց ...ալ ծուխ կ'ելլէ։ Անցեալ ...որսորդ մը ծառի մը վրայ ...օդոստաիւ մը։ Աչքերը ...նայեցաւ։ Այո՛, օդոստա-...մը։ Քաշեց հրացանին բըլ-...վազեց ծառին տակ, ուր ...ը որ պիտի ինար օ-...Աւա՛ղ, մարդ մըն ...եւ, վիրաւոր, կը գա-...իզո՛ւր կը պնդէր օր-...թէ իր աչքերը վստահ ...իրենց տեսածին վրայ։

...որսորդ մը, որ վէեր-...դաշտերուն մէջ նպաստակ ...տեսաւ ձեպընթաց մը, ...կը փախչէր փարիզի ուղղու-...Նապաստա՛կ կարծեց, ...բայց ճիշտն այն է ...մը որսորդը կրակեց ձեպըն-...դէմ, ձեպընթացը չմե-...թերեւս գնդակները ալըզ-...էին։ Սակայն երեք մանուկ-...որոնք ձեպընթացին մէջ ...վիրաւորուեցան։

...որսորդը թերեւս ճպուռոտ աչք ...ունէր, եւ չկրցաւ որոշելնա-...ստակն ու ձեպընթացը։

...որսորդ պարոններ, լաւ է որ ...մը մօտ երթաք, ա-...թէ ոչ շուտով կ'երթաք ծոն, ...յետոյ այնքան մուխ կը տես-...չորս գոց պատերու մէջ, որ ...արեւ ալ չէք կրնար տես-...։

Մ. ՓՐԱՔՍ

ՄԻՍՄԵՌՆԻՔ, ԽՆԴԻՐՆԵՄ...

...քաւանակ, որ նախագահն է ...Լուսանկարչութեան ա-...ընկերութեան մը, շատ ...էր, տեսնելով որ, երկու ...է, իր յաճախորդները կըթա-...անկան տերեւի նման։ «Շա-...կը մեռնին, պարզապէս մահ-...ամաթէօրի նման», կ'ըսէր։ ...քաւանակ խորհեցաւ մի-...մը՝ կազմակերպեց մասնաւոր ...մը, որ իր հիւանդապա-...բժիշկներով կը մըտ-...ընկերութեան յաճախորդնե-...բնակարանէն ներս՝ քննելու ...հիւանդանալու հակառէտ ...խորախուսելու համար յու-...։ Զանազան բժշկական ...բաշխեց։

...անոնց նուէր ղրկեց ...ու տեսակ տեսակ դե-...ընթելով մարմնակրթանքի ...։

...հաւատք չընծայեցին ...մեծ յաջողութիւններուն։ ...քաւանակ միշտ վստահ է իր ...յաջողութեան վրայ. թերեւս այդ ...ուղղութիւնը կ'աւելցնէր իր ա-...առաջին գիրը։ Վա՜յ, եթէ ...առաջին գիրը չկենար։

ՀՐԱՇԱԼԻ ԳԻՒՏ ՄԸ

Ռուս փրոֆէսէօր մը, Թէրէ-մէն, հրաշալի գիւտի մը հեղինակն է։ Պերլինէն կը հաղորդեն թէ իր գիւտը, Պէթհովէնի հանդիսասրահին մէջ, քննութեան դրուած եւ մեծ յաջողութիւն գտած է։

Գիտութիւնը տուաւ անթելը, որ ձայները կը տարածէր հեռուները։ Ձայնագիրը, որ ձայն կը վերարտադրէր։ Թէրէմէնի գործիքը «կը ստեղծէ» ձայները, առանց թելի, տուփի, այլ շնորհիւ ելեկտրական ալիքներու, որոնք կը ներգործեն բարձրախօսի մը թաղանթին վրայ։

Այս արտակարգ գործիքը կը բաղկանայ փոքրիկ ձայնաթիւ կայանէ մը, որ ունի երկու լամբ։ Կայանին վրայ կայ մետաղեայ ձողիկ մը։ Կը բաւէ ձեռքը մօտեցնել ու հեռացնել այս ձողիկէն, անմիջապէս կը լսուին բոլոր աստիճանի ձայները, համաձայն ձեռքին տուած չափին։ Գործիքը ունի ուրիշ շրջանակաձեւ ձողիկ մըն ալ, որուն վրայ ձեռք բարձրացնելով, կարելի է ձայները սաստկացնել ու մեղմել։ Շնորհիւ հրաշալի միջոցի մը, կարելի է ձայները վերածել ո եւ է գործիքի մը ձայներուն։ Փրոֆ. Թէրէմէն կը պնդէ թէ կրնայ կեղծել ո եւ է գործիքի երաժշտութիւնը։ Փորձերուն պահուն, յաջողած է կեղծել ջութակի, ջութի եւ մարդկային ձայներու երաժշտութիւնը։ Գործնական երաժշտութիւնը կեղծած պահուն, արտահանուած ձայները շատ մաքուր եւ հնչական էին։

Հնարիչը, որ երաժիշտ մըն է, երգեց բազմաթիւ կտորներ, — Շուպէրի «Ավէ Մարիա»ն, Սէն-Սանսի «Կարապը», Շուման «Օրօրերգակ»ը։ Նոյնիսկ երգակցած է ներկաներէն մէկուն։

Ճիշտ է որ կատարելութիւն մը չի ներկայացներ իր գործիքը՝ ընդհանրապէս յամր երգեր եւ նուագներ կրնայ երգել Թէրէմէնի գործիքը։

Եւ սակայն հնարիչը դեռ իր վերջնական խօսքը չէ ըսած։ Բայց իր այս վիճակին մէջ անգամ հիւացում պատճառած է Պերլինի երաժիշտներուն եւ նուագարանի վարպետներուն։

Միեւնոյն ատեն, կ'ըսուի թէ գերմանացի հնարիչ մը, Մակէր, աւելի կատարեալ գործիք մը ունի, եւ կ'աշխատի յաղթութեան պսակը շահիլ, ելեկտրական ալիքներու գործածութեամբ տալով ամենէն քաղցր եւ ամէն տեսակ գործիքի երաժշտութիւն։

ՋԱՑՆԻՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ' ԷԹԻԷՆ, 6 Հոկտ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նշմակոմիտէին ժրաջան աշխատութեամբ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը, Կիրակի, 2 Հոկտեմբեր։

Հակառակ ընդարձակութեան, սրահը շատ նեղ կուգար երկսեռ բազմութեան, որ ժամանակէն առաջ փութացած էր։ Բեմին ճակատը զարդարուած էր զանազան հայրենական նկարներով։ Մէջտեղը զետեղուած էին Դաշնակցութեան տիտաններուն՝ Քրիստափորի, Ս. Զաւարեանի եւ Ռոստոմի նկարները, որոնց կողքին կար Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զինանշանը, մետաքսեայ, գործուած Տիկին Ե. Արրահամեանի կողմէ։ Աջէն եւ ձախէն կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները։

Նախագահ ընկ. Կ. Շաժնեան հանդէսը բանալով համառօտ բացատրութիւն ըրաւ տօնին առթիւ։ Յետոյ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, որմէ յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկեր Վ. Մարտիրոսեան։ Ընկերը նկարագրեց Դաշնակցութեան ծնունդը եւ 37 տարիներու կատարած դերը, եւ անոր յառաջիկայ գործունէութիւնը։ Խօսեցաւ նաեւ խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուած ձերբակալութեանց, աքսորի եւ հայ ժողովուրդի զինաթափութեան մասին։

Գրաւոր ճառախօսեց ընկեր Ս. Ստեփանեան, պարզելով Դաշնակցութեան 37 տարուան գործունէութիւնը։ Յետոյ երգուեցաւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»։ Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն։

Կ. Քօփոյեան

ՎԱԼԱՆՍ, 6 Հոկտ.— «Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ տեղւոյս Շրջանային կոմիտէն կազմակերպած էր հրապարակային հանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 1ի Շաբաթ երեկոյ Սինէմա Սէն Լուի սրահին մէջ, ներկայութեամբ հոծ բազմութեան մը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որմէ յետոյ նախագահ ընկ. Վ. Շէհրբէրեան հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել յիշատակը մեր նահատակներուն, ու հակիրճ խօսքերով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, Դաշնակցութեան կազմութիւնն ու հետապնդած գաղափարը։ Մէջընդմէջ երգուեցան յեղափոխական երգեր, տեղւոյս Զափահաս որբերու նուագախումբին կողմէ։ Եղան արտասանութիւններ եւ հայկական պարեր, ղեկավարութեամբ Օր. Լուսիա, Նորաշխարհեանի։ Բանախօսն էր գործիչ ընկեր Աբօեան, որ մանրամասնօրէն բացատրեց, թէ ինչպէս ծնունդ առաւ Դաշնակցութիւնը եւ ինչ եղած է անոր գործունէութիւնը։ Դաշնակցութեան միակ բաղձանքը եղած է, ըսաւ, ազատագրել հայ ժողովուրդը օտար բռնութենէ եւ տիրանալ կամ ստեղծել Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը ուր բոլոր հայութիւնը կարենայ հաւաքական ապրիլ ու վերաշինել հայրենիքը։

Կոչ ըրաւ ներկաներուն, որ միշտ ջանան հաւաքաբար խորհիլ եւ գործել հայ ժողովուրդի բարօրութեան համար։

Յետոյ ընկեր Ն. Սարգիսեան գրաւոր ճառ մը կարդաց, ընկ. Շահան Սարեան, որ կը գտնուէր քաղաքիս մէջ, արտասանեց «Մայր Հայաստան»ը։ Հանդէսը վերջացաւ ժամը 11.30ին, «Մշակ Բանուոր»ով. ժողովուրդը բաժնուեցաւ խիստ գոհ տպաւորութեան տակ։

Վ. Եծուննի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԲՈՂՈՔԸ

Մամանձիւղս Թերթերէն տեղեկանալով Շրջ. Ժողովի պատգամաւորներու մէկ որոշման, մեր նուիրական ու իտէալին խորհրդանիշը եղող ծայկական եռագոյն դրօշակը գործածելու անհրաժեշտութեան դէմ, տրուած որոշումը կը համարի ընդվզեցուցիչ, կուգայ մեր զայրոյթը յայտնել այն պատգամաւորներուն, որոնք նոյնիսկ յանդգնած են այդպիսի անորակելի միտք մը արտայայտել։ Գնահատելով Հայաստանի մարզիկներու հետ յարաբերութիւն հաստատելու եւ անոնց աջակցելու պարագան, որուն ջերմ կարօտովը կը տոգորուինք տարիներէ ի վեր, սակայն չենք ընդունիր որ վարիչներն ու անոնց վարձկանները մեր նուիրականութեանց ձեռք դպցնեն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի իտէալին շուրջ բոլորուած երիտասարդներս, անխախտ մնալով մեր չեզոք դիրքին մէջ, հայ ազգի պաշտամունքը եղող նուիրական եռագոյնը պիտի պարզենք ամէն տեղ, ամէն ժամանակ, անշուշտ, օր մըն ալ մայր հայրենիքի մէջ։

Վա՜յ է եկեր անոր, որ կը յանդգնի պարզ դիտողութիւն մը իսկ ընել։

(Կնիք)
Վարչութիւն

Վիէն, 7 Հոկտ.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՂ ՄԸ, ՈՐ ԿԱՐԳԵԼ ԳԻՏԷ — Քոլմարի մէջ, Փօլ Անսէլ, երիտասարդ եւ խելացի գող մըն էր, սակայն վերջերս անգործութենէն շատ կը նեղուէր։ Գաղափար մը յղացաւ։ Քաղաքէն հեռու, լեռներուն մէջ կորսուած ագարակ մը կար, ուր կ'ապրէին այր մը եւ կին մը, առանց ամուսնացած ըլլալու։ Քայլերը շտկեց դէպի ագարակ։ Ներկայացաւ եւ ըսաւ.— Կու գամ քաղաքապետութեան կողմէ։ Պէտք է յսած ըլլաք որ պետութիւնը նոր տուրք մը դրած է բոլոր անոնց վրայ, որոնք ամուսնացած չեն՝ բայց եւ այնպէս միասին կ'ապրին։ Պետութիւնը աղքատ է, երբ դրամի պէտք ունենայ, կ'առնէ ուր որ դրամ գտնէ։ Այժմ, յանուն քաղաքապետութեան, կու գամ հաշիւը ընելու այն տուրքին, որ պիտի դրուի ձեր վրայ, իբրեւ օրինապէս չամուսնացողներ։

Գիւղացիները շատ յուզուեցան այս յայտարարութենէն։ 30 տարիէ ի վեր ամուսնացած չէին։ Քաղաքապետութեան ներկայացուցիչը սեղանի մը առջեւ նստաւ եւ հաշուեց։ 4000 ֆրանք պիտի վճարէին։ Սակայն որպէսզի յառաջիկային դարձեալ տուրք չվճարեն, ուզեցին ամուսնանալ։ Քաղաքապետութեան ներկայացուցիչը այդ պաշտօնը կատարեց աւելի հրաշալի ձեւով մը։ Գլխուն անցուց կազի դիմակ մը, ճիշտ անթել հեռաձայնի գործիքի մը նման, եւ ոկսաւ խօսիլ Քոլմարի քաղաքապետութեան հետ։

Այսպէս արտօնութիւն առնելէ յետոյ, հարս ու փեսայ քով քովի կանգնեցուց, գլուխ գլխի տուաւ, առեւ զձեռն Եւայի եդ յաջս Ադամայ, եւ յայտարարեց. «Յանուն քաղաքապետութեան, ամուսնացած էք այլեւս»։

Յետոյ հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ։

ԵՂԲՕՐԸ ԴԷՄ.— Քօլիէ, երիտասարդ բանւոր մը, Ժէնըվիլիէ, իր տանը մէջ նստեր կը ճաշէր, կնոջ հետ դէմ դէմի։ Յանկարծ զարնուեցաւ դուռը։ Տագրն էր, որ գինով վիճակի մէջ, երբրտկալէն ներս մտաւ։ Ու յանկարծ փաթթուեցաւ եղբօրը կնոջ վիզին, քիչ մնաց պիտի խեղդէր, եթէ ժամանակին չհասնէր եղբայրը։

Սակայն գինովը յարձակեցաւ նաեւ եղբօրը վրայ։ Գոտեպինդ կռիւ մը տեղի ունեցաւ։ Քօլիէ, տեսնելով որ կռիւը վտանգաւոր կերպարանք ստացաւ, եւ գինովը հետզհետէ կը վախցնէր, առաւ ատրճանակը եւ կրակեց։ Գինով եղբայրը, գլխէն վիրաւոր, գետին ինկաւ։

Քիչ յետոյ փոխադրեց զայն հիւանդանոց։ Խոկ ինք գնաց բանտ։

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ.— Սէն-Տընիի կառատան մը մէջ, ասէթիլէնի շիշ մը բռնկեցաւ եւ պայթեցաւ։ Վեց բանուորներ գետին փռուեցան եւ սարսափելի տանջանքներու մէջ կը հոնդային։ Անմիջապէս փոխադրուեցան հիւանդանոց։

ԲԱՆԻՈՐԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾ.— Տեբունի բանւոր մը, հայր բազմանդամ ընտանիքի, Քրէյլի ձուլարանին մէջ աշխատած պահուն, կը բռնուի անիւներու կաշիէն։ Եւ 5 մեդր բարձրանալէ յետոյ, վար կ'իյնայ գլխու վրայ։ Գանկը կը ճեղքուի եւ ծանր վիճակի մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց։

ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԸ.— Երկու քըսակահատներ, որոնք, ինչպէս կը խոստովանին, մասնաւոր պաշտօնով եկած են Պելճիքայէն, ինքնաշարժներու ցուցահանդէսին առթիւ, քիչ մը դրամ վաստկելու եւ շքեղ կառք մը գնելու համար։ Քսակահատներուն մասնագիտութիւնն էր ցուցահանդէսին բազմութեան մէջ մտնել եւ գրպանները պարպել։ Կամ հանդերձակալներուն մօտենալ, վերարկուները խուզարկել։ Եւ իրապէս, առջիօր, Քրիէն ձեռքը երկնցուցած էր հարուստ զըրպաններու մէջ, ընկերը, Փէրէսթէր, քիչ մը անդին կըսպասէր։

Երբ Քրիէն ուզեց քալել, չկրցաւ։ Ոստիկան մըն ալ իր ձեռքը երկնցուցեր՝ վիզէն էր բռներ։

Քսակահատները ձերբակալուեցան։

ՆՈՐ ՀԱՅ ՖԱՔԻՐ ՄԸ

Թահրա պէյ միակ հայ ֆաքիրը չէ։ Ամերիկայի մէջ եւս կայ ուրիշ հայ մը, որ Թահրայի տաղանդն ու կարողութիւնը չունի հաւանօրէն, սակայն 17 տարիէ ի վեր ֆաքիրութեամբ կը զբաղի։ Այս անձը ծանօթ է The Great Rajah անունով, բայց իր բուն անունն է Պ. Գ. Թոփանճեան, բնիկ Տիգրանակերտցի, որ ներկայիս կը բնակի Ուէստ Հօպօքըն, Նիւ Ճըրզի։

Պ. Գառնիկ Թոփանճեան 1911 թուականին Լոնտոնի Ալհամպրա ծանօթ թատրոնին մէջ իր ֆաքիրական կարողութիւնները ցուցադրած է Անգլիոյ թագաւորին ներկայութեան։ 1919ին Գանատայի Մոնրէալ քաղաքին մէջ գնահատուած է Անգլիոյ թագաժառանգէն՝ Ուէլզի իշխանէն։

Պ. Թոփանճեան տակաւին կը շարունակէ իր ֆաքիրութիւնը եւ ամերիկեան մամուլը յիշատակութիւններ կ'ընէ իր մասին։ Այս հայ ֆաքիրը տարի մը շարունակ զբօսցուցած է ամերիկեան բանակէն եւ Կարմիր Խաչէն հանդիսատեսներ։

Այս ամերիկահայ միակ ֆաքիրին ներկայացումները կը կրեն Սելամու-Ալեքում տիտղոսը։ Ինք դեռ երիտասարդ է։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉ ՑԱՑՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խումբը չորս մարդերէ բաղկացած էր, որոնք անմիջապէս ...արգուցին, պատգարակ մը ...վրայ տեղաւորեցին Քարա-...ը։

Այս խումբով էր որ մտանք ...երակ դարձած խցա մը, որ ...պաշտպան պահակի մը պէս, ...հաստատուած էր կիրճին եւ ան-...ին միջեւ, կարծես հսկելու ...ի հարկին պաշտպանելու համար մուտքը...։

Խցան՝ անընակ կը թուէր ըլ-...լ եւ սակայն օջախին մէջ կրակ կը ճարճատէր։ Անկից զատ, սեն-...ակին մէկ անկիւնը զոր լուսաւո-...ած էինք մեր ելեկտրական լապ-...տերներուն շնորհիւ, գետնին վրայ ...նստուած նշմարեցի չոր խոտի խուրձեր որ կ'երեւի թէ բնակիչներուն իբր անկողին կը ծառայէին։

Յանկարծ, սեմին վրայ կանգնեցաւ մարդ մը, որուն վրայ կեդրոնացաւ ուշադրութիւնս, հակառակ իմ կամքիս։

Դեռ երիտասարդ, բարձրահասակ, ըմբշական կերպարանքով եւ ամուր գնդերներով՝ իր ցեղին ամէնէն նշանակելի մէկ նմոյշն էր. հաճելի անփութութեամբ մը կը կրէր սեւ-ոսկեզօծ համազգեստը «Մահուան խազախ»ներուն, ընտիր խումբը, որ Ադաման Սիմէոնովիչի հրամանին տակ՝ առասպելային քաջագործութիւններ ըրաւ եւ ոտվետներուն ու մասնաւորաբար Չեկայի դէմ անհաշտ կռիւ մը մղեց։

Իր դէմքին ամէնէն տիրական գիծերն էին յանդգնութիւն ու կորով։

Պատգարակին վրայ տարածուած տեսնելով Քարասոֆը, յուզուեցաւ, եւ ձեռքերը բացած՝ անոր վրայ վազեց.

— Ուրեմն գիս չէին խաբած, իշխա՛ն, պոռաց վրդովումով. վիրաւորուա՞ծ էք։

— Նորին Վսեմութիւնը թող ապահով ըլլայ, պատասխանեց Քարասոֆ, ողջագուրուելով անոր հետ՝ շատ չնչին վէրք մըն է։

Յետոյ զիս կանչելով՝

— Նորին վսեմութիւնը թող ինծի թոյլ տայ իրեն ներկայացնելու բարեկամս՝ Նօպոտին, որուն Մեծ Դուքս Իվան Իվանովիչը վստահած է շատ բարձր պաշտօն մը։

Ու ինծի դառնալով՝

— Երջանիկ եմ, սիրելի Նօպոտին, որ ձեզ կը ներկայացնեմ Նորին Բարձրութիւն իշխան Իվան Փէկոռ Ռոմանովսքին. Սիմէոնովիչի ձիաւորներուն մէջ կամաւոր։

Մինչդեռ նման պարագաներու մէջ ընդունուած սովորութեան համաձայն կը խոնարհէի, իշխանը՝ ձեռքը երկարած ինծի մօտենալով, ըսաւ.

— Բարի եկաք մեր մէջ, սիրելի պարոն. կը մաղթեմ որ յաջողիք ձեր պաշտօնին մէջ, եւ որքան ալ քիչ օգուտ կարենամ տալ ձեզի, հաճեցէք զիս նկատի ունենալ։

Շնորհակալութիւն յայտնեցի նորէն խոնարհելով, յետոյ ներկայացումները վերջացած ըլլալով, զգուշութեամբ ուզեցի մեկնիլ, առանձին, գլուխ-գլխի ձգելու համար երկու իշխանները։

— Ո՞ւր կ'երթաք, ըսաւ Քարասոֆ, որ իր մարդոց օգնութեամբ ելեր էր պատգարակէն։

— Բայց... սիրելի բարեկամս... կ'ուզէի ձեզ...

— Այդ ի՞նչ նորութիւն է։

Եւ հակառակ իր վէրքին, ժպտելով.

— Կը համի՞ք տեղերնիդ կենալ, ըսաւ, եւ շուտ, եթէ ո՛չ, մարդոցս միջոցաւ ձեզ բռնի վար կը դնեմ։

Յետոյ, խօսքը Իվանի ուղղելով, ըսաւ.

— Կը համարձակիմ յուսալ թէ, Ձեր հոս ներկայութիւնը՝ ձախորդ պատահարի մը հետեւանքը չէ։

Իշխան Իվանը ժպտեցաւ։

— Սիրելիս Քարասոֆ, պատասխանեց, կը խնդրեմ որ միանգամընդմիշտ ամէն ձեւակերպութիւն վերցնէք մեր միջեւ. Նորին Վսեմութիւն կը կոչէք զիս, կարծէք թէ առաջին անգամն է որ զիրար կը տեսնենք. գրո՛ղը տանի տիտղոսն ալ Նորին Վսեմութիւնն ալ։ Կուսակիցներ ըլլանք. եւ ուրիշ ոչի՛նչ։

Այնքան տաք շեշտով մը ըսաւ, որ Քարասոֆ եւ ես չկրցանք մեր ժպիտը զսպել...

— Գալով պատահարին որ զիս հոս կը բերէ, շարունակեց իշխան Իվան, դուք դատեցէք անոր կարեւորութիւնը։

— Պատրաստ եմ ձեզ մտիկ ընելու, ըսաւ Քարասոֆ, բայց թերեւս ուրիշ տեղ մը աւելի հանգստօրէն պիտի խօսինք մեր գործերուն վրայ, քան թէ այս խցային մէջ, որ ամէն հովի առջեւ բաց է։

Խօսքը ուղղելով Վասիլի, որուն աչքերը հաւատարիմ շան մը աչքերուն պէս, իր վրան յառած էին.

— Կ'ուզե՞ս ըսել, լուր տալ քօսթիային թէ՝ մենք հասած ենք։

— Լա՛ւ, պե՛տ, պատասխանեց Վասիլի, որ հիւղակին առաստաղը բռնող չորս սիւներէն մէկուն ուղղուելով, բացաւ դռնակ մը, որուն ետեւ ծածկուած էր հեռաձայնի գործիք մը։

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

կեդրոնացիները արտօնուէին ատոր, այսօր Մակեդոնական կոմիտէի ուժը պիտի կոտրուէր: Մինչդեռ հիմա ամբողջ ժողովուրդը Մակեդոնական կազմակերպութեան ձեռքն է:»

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը շատ լուրջ կը նկատէ Պալքաններու կացութիւնը, տրուած ըլլալով որ Իտալիա կը պաշտպանէ Պուլկարիան, Ֆրանսա ալ՝ Սերպիան: Զրոյց կը շրջի թէ Անգլիոյ ելմտական Նախարար Ուինսթըն Չըրչիլ Իտալիա գացած է՝ այս մասին խորհրդակցելու համար Մուսոլինիի հետ: Այս զրոյցը պաշտօնապէս չէ հաստատուած:

Կիրակի օր Պելկրատի մէջ զօր. Քովաչեվիչի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ պետական ծախքով եւ փառաշուք կերպով: Ալեքսանդր թագաւոր ամարանոցէն Պելկրատ դարձաւ: Կիրակի առաւօտ «Նարոտնա Օպրանա»յի կողմէ կազմակերպուեցաւ ցոյց մը, որուն մասնակցեցան 10,000 հոգի. ճառեր խօսուեցան Մակեդոնցի յեղափոխականներուն դէմ: Շթիպի, Ռատովիչի եւ Քոչանայի մէջ եւս նման հաւաքոյթներ գումարուեցան:

⁂ Շաբաթ օր զինեալ Մակեդոնացիներ մտան Ցարիպրոտ եւ ռումբեր զետեղեցին շատ մը պաշտօնատուններու եւ երկաթուղիի գիծին վրայ: Վիթոլիայի մօտ յեղափոխականները եւ սերպ ոստիկան զինուորներ բախում մը ունեցան:

Աֆղանիստան Ռուսիոյ դէմ

Լոնտոնէն Շիքակօ Թրիպիւնի կը հեռագրեն Հոկտ. 9 թուով.— Լոնտոն հասած դիւանագիտական տեղեկագիրները ցոյց կուտան թէ Ռուսիա արագօրէն կը կորսնցնէ մէկ երկու տարի առաջ խլած պետութեանց, մասնաւորաբար Աֆղանիստանի եւ Թուրքիոյ վրայ ձեռք ձգած իր ազդեցութիւնը: Աֆղանիստանի էմիրին Անգլիա այցելութիւնը կը զուգադիպի Ռուսիոյ հետ խզումի իր սպառնալիքին հետ:

Երբ քանի մը տարի առաջ Ռուսիա զինակցութիւն առաջարկեց, Էմիրը սիրով ընդառաջ գնաց, կարծելով թէ իր դիրքը պիտի ուժեղանայ Հնդկաստանի Անգլիացիներուն դէմ, սակայն շուտով հասկցաւ թէ համայնավար գործիչներու իր երկրին մէջ խուժումը կը սպառնար նոյն ինքն իր տիրապետութեան իր երկրին մէջ: Շատ չանցած Աֆղանիստանի սահմանակից Պուխարայի եւ Անդրկասպեցի խորհրդային հանրապետութիւնները սկսան իր զինուորական ապահովութիւնը վտանգի տակ դնել:

Վերջին փաստը եղաւ խորհրդային օդանաւային կայանի մը հաստատումը Թէրմէզի մէջ, հետեւազօրքի կեդրոնով մը՝ յետոյ Մէրվի մէջ կեդրոնացած խորհրդային ուժերը սկսան մտատանջել զայն: Սահմանի աֆղան գիւղերու բնակիչները վարակուեցան պոլշեւիկեան գաղափարներով:

Աֆղանիստան այժմ հասկցած է թէ իր ապահովութիւնը կը կայանայ Անգլիոյ եւ արեւմտեան միւս պետութեանց հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու մէջ, ուստի եւ որոշած է խզել Ռուսիոյ հետ: Թուրքիա եւս շատ մտահոգ է Ռուսիոյ եւ Պարսկաստանի վերջին զինակցութենէն եւ Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի խլրտումներէն, եւ կը կարծէ թէ Պարսիկները կը վստահին Ռուսիոյ պաշտպանութեան վրայ: Այս պատճառաւ ալ Թուրքիա ստիպուած է իր լաւագոյն զինուորները պահել պարսիկ սահմանին վրայ, թէեւ այդ զինուորներուն պէտք ունի արեւմտեան սահմանին վրայ, դիմակալելու համար իտալական բանակին, որ կեդրոնացած է Հռոդոսի «առողջապահական կայան»ին մէջ:

Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Շթրէզէման, որ հաւատք ունի Թուրք կառավարութեան վրայ. մեծ ջանքեր կը թափէ վերականգնելու համար անգլեւթուրք բարեկամութիւնը եւ Թուրքերը մտցնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Պոլսոյ վերագրաւման տարեդարձը

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 6ին, Պոլսոյ վերագրաւման տարեդարձին առթիւ, տօնակատարութիւններ եղած են Պոլսոյ մէջ պաշտօնական ու մասնաւոր հաստատութիւններն ու խանութները դրօշազարդուած ու լուսազարդուած են. պաշտօնական տողանցք կատարած են զինուորներ, զինուորական ուսանողներ, աշակերտներ եւ արհեստաւորներու միութիւնները:

Ժամը ճիշդ 10ին, Թնդանօթի 21 հարուածներ արձակուած են եւ առաջին պայթիւնին ամէն մարդ, ինչպէս նաեւ բոլոր փոխադրական միջոցները իրենց գտնուած տեղերը, կենալով 2 վայրկեան լռութիւն պահածեն: Զօրաբանակի հրամանատարութեան մէջ ալ ընդունելութիւն կատարուած է:

Պոլսոյ կրթական տնօրէնութեան հրահանգով, նոյն օրը գոցուած են բոլոր դպրոցները:

Մէրճան Ալթունեան հրոսախումբը

Հարցաքննիչ դատաւոր Նազըմ պէյ Պոլսոյ կեդր. բանտը այցելելով կրկին լսեց Մէրճան Ալթունեան հրոսախումբի անդամներէն Հասան Րէճայիի յայտարարութիւնները: Հարցաքննուեցան նաեւ ոստիկան Ահմէտ եւ ինքնաշարժի վարիչ Ֆուատ էֆէնտիները, որոնք հսկողութեան տակ առնուած էին ոստիկանութեան կողմէ: Այս երկու անձերը երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուեցան՝ որոշուած ըլլալով ոչ-ձերբակալեալ վիճակի մէջ դատել զանոնք: Հարցաքննիչ դատաւորը հարցաքննեց նաեւ ծառաները «Պաֆրա Սամսոն» պանդոկին, ուր բնակած էր Հասան Րէճայի:

Ձերքէզ Սամիի հրոսախումբը

Ձերքէզ Հաճի Սամիի հրոսախումբին վերաբերեալ քննութիւնները վերջացած ըլլալով Պոլսոյ հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ, այս մասին պատրաստուած որոշմնագիրը յանձնուած էր ծանր պատիժներու դատարանին: Ամբաստանեալներէն երկուքը՝ Աթըֆ եւ Ճէմալի ազատ արձակուեցան:

Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է 150նոցներէն Գուշճըպաշըզատէ Էշրէֆի եւ անոր ազգական Սէօքէցի Մուսթաֆայի դէմ՝ իբր մահափորձի կազմակերպիչ: Առաջինը Աթէնք, երկրորդը Սամոս կը գտնուին: Անոնց դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ ի բացակայութեան: Սէօքէցի Մուսթաֆայի տունէն ռումբ եւ փամփուշտ գտնուած ըլլալով, պաշտօնագիր մը ղրկուած է այս մասին, տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարուելու համար:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին Ֆլօրիայի վերնայարկը: Նիւթ՝ Յար. Ֆրէնկեանի մէկ ինքնագրութիւնը: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ եւ Շասի Հաճնոյ Հայրենակցական միութիւնը մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնէ Հաճընի անկման 7րդ տարեդարձը, Հոկտ. 16ին, Շասի Քանթինի մեծ սրահը: Պիտի խօսին Վարդան Զուլլէրեան եւ ուրիշներ: Արտասանութիւն, երգ եւն.: Կը խնդրուի քոյր միութիւններէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հ. Յ. Դ. փոն տ'Օպնայի Շրջանային կոմիտէն նորակազմ Գրադարանի բացման առթիւ, կոչ կ'ընէ եւրոպայի եւ արտասահմանի մարմիններուն եւ ընկերներուն որ բարեհաճին գրքերով եւնուէրներով զարկ տալ մեր նորակազմ Գրադարանին: կը խնդրուի նաեւ մեր յայտնի գրագէտներէն որ բարի ըլլան մէկ մէկ օրինակ գիրք նուիրել մեր գրադարանին որ, պիտի կրնար շրջանիս երիտասարդութեան մտաւոր զարգացման օգնել: Հասցէ.— A. D. Garabedian, Epicerie Arménienne, Pont d'Aubenas (Ardèche).

ԱԶԴ

Ստորագրեալս, Գրիգոր Խաչատուրեան, ամուսնացած Տիկին Վարդիթերի հետ (ծնեալ Բրուտեան), կը յայտարարեմ թէ ներկայ Թուականէն սկսեալ խզած եմ ամէն ընտանեկան յարաբերութիւն անոր հետ, եւ հետեւաբար պատասխանատուութիւն չեմ ստանձներ իմ անունով ըլլալիք ո՛ր եւ է գործողութեան:

Գրիգոր Խաչատուրեան

ՍԱԿԱՐԱՆ

10 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607	50
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	52
Թրք. ոսկի	» or	107	50
Մէճիտիէ	Médjidié	9	90
Լէվա 100 հատը	Léva	15	75
Տրախմի »	Drachme	33	30
Լիր »	» Lire	139	30
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	71	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատը	Ley	15	90
Ջերվոնեց	(10 Roubles or)	124	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3430	—
»	II »	2025	—
»	III »	1690	—
Ռումելիի երկաթ.	Lots turcs	180	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

12 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 464 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի վերջին ձերբակալութեանց առթիւ, ծանօթ խմբը, դեղին եւ կարմիր, մէկ բերան մութ կամ գռեհիկ խօսքեր կ'արտասանէ նորէն.

— Դաւադրութի՜ւն...

Հետաքրքրուելու, պրպտելու պէտք չկայ: Քանի որ Երեւանի կառավարութիւնը հարիւրաւոր մարդիկ ձերբակալած է, ուրեմն «Դաշնակ»ները նոր դաւ մը պատրաստեր են: Ճիշդ ինչպէս որ, Թուրքիոյ մէջ, եթէ վաճառական մը աւրուած շաքար ծախէ, անպատճառ Հայերը թունաւորած կ'ըլլան:

Եւ այս՝ սկիզբէն ի վեր, 1926ին, ինչպէս այսօր: «Բարեկամ» կառավարութիւնը երբեք յանցանք չունի, այլ միայն և միայն Դաշնակցութիւնն է մեղաւոր: Մատենագիր Դաւիթ Անանուն կատաղի հակադաշնակցական մըն է, բայց պաշտօնանկ եղած եւ քշած են: Վահան Չերազը եւ մարզանքէ դուրս բան չճանչնար, բայց ահա չորս տարիէ ի վեր խորհրդային արդարադատութեան շնորհները կը վայելէ, բանտէն աքսոր, աքսորէն Հայաստան, եւ յետոյ նորէն բանտ իյնալով: Զօրավար Սիլիկեանը հին սպայ մըն է, որ ճարահատ Ամերիկեան նպաստամատոյցին պաշտօնեայ դարձաւ, ապրուստի համար, բայց այդ բոլորը բաւական չեն բանտէն ազատելու: Վանեցի Միհրան Աճէմեանը ռամկավար մըն է, Օր. Յասմիկը՝ պառաւ մը, եւ սակայն... Զանգեզուրի գիւղացիները ամէն բանէ առաջ փախական, ազատասէր ժողովուրդ են, ճիշդ ինչպէս մեր Սասունցիներն ու Զէյթունցիները: Բայց, «հայկական» կառավարութիւնը, «մեր ազատ եւ անկախ» իշխանութիւնը զօրք եւ Չեկա կը ղրկէ, զինաթափ ընելու զանոնք, ինչպէս պիտի ընէր —և կ'ընէր — հանգուցեալ Պապը Ալին:

Եւ դեռ բազմաթիւ մարդիկ որոնք իրենց կեանքին մէջ գործ չեն ունեցած ոչ կուսակցութեան, ոչ քաղաքականութեան հետ: կալանաւորուած կամ աքսորուած հազարին մէջ, թերեւս հարիւրին տասն իսկ չեն կազմեր Դաշնակցականները: Արդ, ի՞նչ է միւսներուն մեղքը: Արդեօք մէկ օրէն միւսը Դաշնակցակա՞ն եղան: Բայց չէ՞ որ Դաշնակցութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկուած, վերջնապէս թաղուած է Հայաստան աշխարհին մէջ: Որմէ՞ ուժ կ'առնեն այդ խեղճերը, այն ալ Չեկայի քթին տակ...:

Աւելորդ հարցումներ: Մարդիկ չեն հետաքրքրուիր այդպիսի մանր բաներով: Թող ամբողջ ընտանիքներ արիւն-արցունք լան, թող մէկ ենթադրական յանցաւորի դիմաց հարիւր անմեղներ բանտերը լեցուին, թող հայ ժողովուրդը անիծէ իր օրն ու արեւը, — միայն թէ արատ չգայ իշխանութեան: Պետական իմաստութի՜ւն է, ապահովութեան պահա՜նջ է որ բանտերը պարապ չմնան, եւ նոյնիսկ նորեր բացուին, եւ անհամար պատրաստներ ամիսներով փտին առանց դատաստանի, դուրսը ծածուկները մղձաւանջի տակ հեւան, իսկ մենք, արտասահմանի մէջ, «Փափշահըմ չօք եաշա» աղաղակենք ամառ ձմեռ, եւ առաւ իրիկուն:

«Իսկ մեք փառաւորեսցուք»...: Այլապէս՝ կը դառնանք թշնամի կամ դաւադիր:

Ահա թէ ո՛ւր են իջեր մարդիկ, ինքնաբերաբար խրելով նախճախուտքի մը մէջ որ մէկ բառով կը բացատրուի,— Ճորտապաշտութիւն:

Գոնէ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, մենք չենք յիշեր ո՛ր եւ է շրջան, ուր այսքան խաթարուած ըլլային նկարագիրները, եւ այսքան բթացած՝ խիղճն ու խելքը:

Սուլթանական եւ ցարական շրջաններուն, արեւշատութեան մաղթանքներ կ'ըլլային հարկադրանքի տակ, երկրին մէջ, իսկ արտասահմանը չէր ծածկեր իր ցասումը: Այսօր, նոյն ձեւով եւ աւելի անարգ վայրենութիւններ կը շարունակուին ուրիշ դրօշի տակ, մեր իսկ հայրենիքին մէջ, եւ ազգակից իշխանաւորներու կողմէ. եւ ծանօթ «ազգասէրները», «պետականութեան»սարկաւագները կը վախնան գոնէ իրականութեան մը ամբողջական պատկերը տալ եւ երկու տրտունջ արտասանել:

Բայց լա՜ւ է որ այսպէս է:

Խորհրդային իշխանութիւնը անվերջ հալածելով եւ բանտարկելով, իր անպատիւ սադրանքները քար լռութիւն պահելով եւ նոյնիսկ հալածանքները չքմեղացնելով, աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն թէ իսկապէս կապ չունին այս ժողովուրդին հետ: Եւ աւելին: Այս դիւահար եւ տմարդի ընթացքով, անոնք իրենց իսկ հիմերը կը փորեն: Եւ կը դառնան բուն դաւադիրները թէ՛ մեր երկրին եւ թէ՛ անոր ապագային:

Այսօրուան կալանաւորները վաղը կրնան զատել արդարն ու մեղաւորը:

Անոնք իրենց մորթին վրայ կրելով այնքա՜ն փառաբանուած ազատութեան եւ խաղաղութեան բարիքները, առտու մը եւ ամէնէն առաջ, պիտի թքնեն բոլոր անոնց երեսին որոնք գիտակցաբար սեւը ճերմակ ներկեցին եւ իրենց տառապանքն իսկ հեգնեցին:

Կայէ՜ն, ո՞ւր է եղբայրդ, կը հարցնեն անոնք, այսօր, դաւադիր-բռնաւորին: Եւ պիտի հարցնեն վաղը, աւելի ուժգին:

Իսկ ստրուկներուն անունն անգամ չպիտի ուզեն արտասանել:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՆԵՆԳ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ»

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, *Յուսաբեր* (1 Հոկտ.) հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ, Նանսէնի ծրագրին վերջին ձախողման առթիւ.

— *«Մեր խորին համոզումով Ազգաժողովին անդամակցող շարք մը պետութիւններ արհեստական արգելքներ կը յարուցանեն հայ ժողովուրդի ներգաղթին առջեւ, ամէնէն աւելի քաղաքական նպատակներով: Ըլլալով այն համոզմէն, որ հայ տարրին ուժեղացումով Անդրկովկասի մէջ առաւելապէս Ռուսիոյ քաղաքական եւ ռազմական դիրքն է՝ որ կ'ամրանայ (Անդրկովկասի հարաւային սահմաններուն վրայ), եւրոպական մեծ պետութիւնները Ռուսիոյ այս դիրքը խախտելու համար՝ յարատեւօրէն խոչընդոտներ կը յարուցանեն հայ տարրին ներգաղթին առջեւ դէպի Հայաստան: Անոնք մինչեւ իսկ լռելեայն կը քաջալերեն հակահայ քաղաքականութիւնը Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան, անկէ չպահանջելով անհրաժեշտ զոհողութիւնները ստանձնել՝ իր հպատակ ազգակիցները ներս առնելու համար:*

«Իսկ այս նոյն պետութիւնները միաժամանակ դրամ կը գտնեն հայ գաղթականները տեղաւորելու համար Սուրիոյ մէջ (որ ձեռնտու է Ֆրանսայի), Իրաքի մէջ (որ ձեռնտու է Անգլիոյ), եւ կամ փոխադրելու համար զանոնք դէպի հեռաւոր Պրազիլիաներն ու Բերուները, ուրկէ վերադարձ այլեւս չկայ:»

Միւս կողմէ, սակայն, խորհրդային իշխանութիւնն ալ անմեղ չէ:

— *«Նանսէնեան առաջարկով, հայ գաղթականներու փոխադրութիւնը Հայաստան՝ կապուած է մէկ միլիոն ոսկիի զոհողութեան: Այս գումարը ոչինչ բան մըն է խորհրդային իշխանութեան համար:*

«Խորհրդային իշխանութիւնը սակայն կը հրաժարի այս զոհողութենէն, որովհետեւ ան գաղտնաբար խոստում ունի տուած իր բարեկամ Թուրքիոյ՝ հայ ժողովուրդը ոչ թէ համախմբել Հայաստանի մէջ, այլ ցրուել անկէ:»

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ օր, 8 Հոկտ. Յարդգողի կազմակերպած երեկոյթին (Նուիրուած Սայաթ Նովայի) փոխարէն, տեղի ունեցաւ հանդէս մը՝ իբրեւ «Հայկական Մշակոյթի Օր», Թարգմանչաց տօնին առթիւ: Քսանըչորս ժամուան մէջ պատրաստուած նախափորձ մըն էր, որ ունեցաւ մեծ յաջողութիւն, բարոյական տեսակէտով: Կը նախագահէր Շաւարշ Միսաքեան: Կարդցին խօսեցան Ս. Վրացեան, Թէքոյեան, Շահխաթունի, Ա. Չօպանեան եւ Ա. Խոնդկարեան:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ՊՈԼՍՈՅ կրթական տեսուչը նոր շրջաբերական թուղթով ազգ. վարժարաններուն կը յայտնէ թէ կարգ մը տնօրէններ ինքնաբերաբար սկսած են պաշտօնանկ ընել Թուրքերէնի ուսուցիչներ, անոնց ընտրութիւնը իրենց թողուած կարծելով: կրթ. տեսչութիւնը կ'ըսէ թէ Թուրքերէնի ուսուցիչներ փոփոխելու միակ իրաւասուն ինքն է, իսկ տնօրէնները եթէ գանգատ մը ունենան, ուղղակի պէտք է դիմեն իրեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԵԼԼԷՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Սերպիոյ կողմէն սահմանագլուխը գոցուած ըլլալով, Մակեդոնացի յեղափոխականները սկսան Յունաստանի սահմանին վրայ գործել:

Սելանիկէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ առջի օր կէս գիշերին հելլէն ոստիկան-զօրաց ջոկատ մը ընդհարում ունեցած է պուլկար քոմիթաճիներու հրոսախումբի մը հետ, Կորնիչովօ գիւղին մօտ, Ֆլորինայի շրջանին մէջ:

Երկու ժամ տեւող հրացանաձգութենէ վերջ, հայդուկները որոնք ձեռնառումբեր ալ գործածած էին, ստիպուեցան պուլկար հողը դառնալ, երկու մեռեալ ձգելով: Քոմիթաճիներու դիակները ցուցադրուած են Ֆլորինայի մէջ: Հրոսախումբը հելլէն հողը մտած էր Քայմաքչալանի ճամբով (Սերպիա):

ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ՍՊԱՆԻՉՆԵՐԸ

Ահա թէ ինչ պայմաններու տակ բռնուեցան զօրավար Քովաչեվիչի սպանիչները: Սահմանագլուխին մօտ Օրիուցի գիւղի բնակիչները նշմարեցին երեք անցորդներ, եւ կասկածելով որ զօրավարին ահաբեկիչներն են, լուր տուին տեղական իշխանութեանց: Քիչ վերջ հասան ոստիկան-զինուորները, սակայն մարդիկը զգալով որ ճանչցուած են, փախած էին: Լուր տրուեցաւ շրջակայ գիւղերու ոստիկան զինուորներուն եւ զինուորներուն, որոնք սկսան հետապնդել զանոնք: Ի վերջոյ յաջողեցան գտնել հետքը հայդուկներուն, որոնք քարայր մը ապաստանեցան: Զինուորները պաշարեցին քարայրը, ուր երկար ընդհարում մը տեղի ունեցաւ երկուստեք: Քոմիթաճիներէն երկուքը սպաննուեցան. երրորդը գերի բռնուեցաւ: Սերպ թերթերը կը գրեն թէ զօրավարին սպանութիւնը տեղի ունեցաւ պուլկար իշխանութեանց հրամանով: կարծեցեալ ահաբեկիչներէն մէկը պուլկարահպատակ էր եւ Շթիպի մէջ դերձակի աշկերտ:

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ

Կացութեան լրջութիւնը նկատի առնելով, պուլկար կառավարութիւնը խնդրեց Պորիս թագաւորէն — որ թագուհի մը գտնելու համար ճամբորդութեան ելած է — փութացնել իր Պուլկարիա վերադարձը եւ Սոպրանիյէն գումարելու հրովարտակը ստորագրել: Նախարարական խորհուրդը թագաւորին հեռագրական հաւանութեան վրայ, անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակեց Քէօսթէնտիլի եւ Փէթրիչի շրջանին մէջ, ուր հանրային բոլոր գործերը անցան զինուորական իշխանութեան ձեռքը:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՏԸ

Պելկրատի մէջ կը կարծեն թէ Պուլկարիա յանդգնութիւնը չպիտի ունենար այս քաղաքականութեան հետեւելու, եթէ օտար պետութեան մը գաղտնի աջակցութիւնը չվայելէր: Ամէն մարդ համոզուած է թէ Իտալիոյ ձեռքը կը գտնուի վերջին շաբաթներու բոլոր անցուդարձերուն ետեւը: Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Իտալիոյ նպատակն է հրդեհ մը բռնկցնել Պալքաններու մէջ, որմէ կը յուսայ օգտուիլ: Հանրային կարծիքը կը պահանջէ, որ Ֆրանսա եւ Անգլիա միջամտեն, վերջ տալու համար այս գրգռութեանց:

⁂ Պելկրատի իտալական դեսպան զօր. Պոտրէրօ սերպ արտաքին նախարարին մօտ բողոքեց կիրակի օր Եուկօ-Սլավիոյ մայրաքաղաքին մէջ տեղի ունեցած հակիտալական ցոյցերուն դէմ:

ՊՈՒԼԿԱՐ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՄԵՂՍԱԿԻՑ

Պալքանեան գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Մակեդոնացի քոմիթաճիներու վարիչներն են Իվան Միխայլօֆ եւ Փրոթոկէրօֆ: Մակեդոնիոյ ինքնավարութիւնը պահանջողները մեծ յոյս դրած են Մուսոլինիի անսահման աջակցութեան վրայ: Իտալիա չուզեր որ Պուլկարիա եւ Եուկօսլաւիա բարեկամանան: Ֆաշիստ կառավարութիւնն էր որ Մակեդոնացիները գրկաբաց ընդունեց Իտալիոյ մէջ եւ թոյլ տուաւ որ անոնք սպաննեն մակեդոնացի յեղափոխական Փէթէր Չաուլէֆը Միլանի մէջ,ու համաժողով գումարեն Պարիի մէջ:Պուլկարիոյ վարիչները, մանաւանդ արքայական պալատին շուրջի մարդիկը, սրտովին քոմիթաճիներուն հետ են: Բախտի բերումով չէ որ Պորիս թագաւոր Հռոմ կը գտնուէր այն պահուն, ուր եղեռնափորձերն ու սպանութիւնները կը սաստկանային:

Սելանիկի հանրային շէնքերուն դէմ իրենց եղեռնափորձերով, քոմիթաճիները կ'ուզեն ծանրացնել դժուարութիւնները Եուկօսլաւիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, Կէվկէլիի երկաթուղագծին եւ Սելանիկի ազատ նաւահանգիստին մասին:

«Ուէսթմինսթըր Կազէթ»ի Պելկրատի թղթակիցը հեղինակաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ Սերպիոյ ներքին նախարարին ձեռքը անցած են բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնք կ'ապացուցանեն թէ կարգ մը պուլկար պաշտօնական անձնաւորութիւններ ալ մասնակցած են այն շարժումներուն որոնք յանգեցան Շթիպի մէջ զօր. Քովաչեվիչի սպանութեան:

Ի ՊԱՏԻՒ ԿԼԷՅՍԹԸՆԻ

Երկուշաբթի օր Սոֆիայի մէջ ժողովրդական մեծ ցոյց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.—*Հայ հրոսակներէն մահուտ Զօր. Անդրանիկի մահուան առթիւ, Զակազիկի (Եգիպտոս) Հայերը սգահանդէս մը կազմակերպած են տեղին յունական ակումբին մէջ: Թէեւ կարելի չէ բան ըսել Հայերու կողմէ ժէնէրալ կամ աւելի ճիշդ ճանավար Անդրանիկի յիշատակին հանդէս մը կազմակերպելուն, բայց սիրտ ճմլող դէպք է, երբ եղբայր երկրի մը մէջ, ամենամեծ պաշտօնեայէն սկսեալ մինչեւ փոքրը, նոյն իսկ հանքէն մինչեւ հօճան, կարգ մը անձեր կը մասնակցին այդ տեսակ հանդէսի մը:*

Զակազիկցիները մեծ սխալ մը գործած են, երբ «զօրավար» բառէն խաբուելով, Անդրանիկը արժէքաւոր զինուորական մը կարծած են: Որովհետեւ զօր. Անդրանիկ ըսուած այս վայրենի գազանը անիծեալ քոմիթէճի մըն է, արիւնարբու աւազակ մը, որ փուռերու մէջ այրած է Թուրք կիները, ծծկեր երախաները եւ ահագին թիւով խեղճեր, բռնաբարած է մանկամարդ աղջիկները եւ կիներ, մէկ խօսքով ձեռքը անցածը մորթած է, տեղը կախած Թուրք գիւղը այրած աւերած է: Եւ այս այն միջոցին, երբ Թրքական բանակը Անատոլուի արեւելքը կռուի բռնուած էր Ռուսերուն հետ:

Չենք գիտեր ինչ ըսենք Եգիպտոսի իսլամներուն մասնակցութեան այս տեսակ սգահանդէսի մը, քանի որ չգիտնալը չի կրնար չքմեղանք կազմել:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐԸ

Նունկէսէր-Քոլի օդանաւը, որ առջի օր ճամբայ ելած էր Պուրժէէն դէպի Պուէնոս-Այրէս, յաջող կերպով շարունակեց իր ճամբան: Մեկնելէն տասը ժամ վերջ արդէն տեսնուած էր Քազապլանքայի վրայ: Իսկ երէկ առաւօտ առնուած հեռագիր մը կըսէր թէ Քոսթ եւ Լը Պրի արդէն բոլորովին մօտեցած են իրենց առաջին հանգրուանին՝ Սէն Լուի կղզին, Սենեկալի մէջ:

⁂ Արրաշար եւ Ռինեօ իսթրը հասան եւ երէկ առաւօտ մտադրած էին ճամբայ ելլել դէպի Հնդկաստան, հեռաւորութեան համաշխարհային մրցանիշը կոտրելու համար:

⁂ Ժիվօն եւ Քօրպիւ առջի օր «կապոյտ Թռչուն»ով նախնական փորձեր ըրին եւ ծրագրած են այսօր կամ վաղը ճամբայ ելլել դէպի Փէրնամպուք, երկու հանգրուանով, Փարիզ — Տաքար եւ Տաքար—Փէրնամպուք: Օդանաւին ամբողջ բեռը պիտի ըլլայ 4000 քիլօ: Եթէ պայմանները թոյլատրեն, օդանաւորդները նպատակ ունին շարունակել իրենց ճամբորդութիւնը եւ դէպի հիւսիս բարձրանալ, Նիւ-Եօրք երթալու համար:

⁂ Ճափոնցի երեսփոխան մը 100,000 եէնի մրցանակ մը կը խոստանայ այն Ճափոնցի օդանաւորդին, որ պիտի յաջողի առաջին անգամ մէկ թռիչքով կտրել Խաղաղական ովկիանոսը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ Վիքթորիա, Վիլհելմ կայսեր քոյրը, 60 տարեկան, նշանուեցաւ եւ մօտ օրէն պիտի ամուսնանայ ռուս երիտասարդի մը հետ, 23 տարեկան:

ՓՈԹՈՐԻԿ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ. — Սեւ ծովու մէջ սաստիկ փոթորիկ կը տիրէ շաբաթէ մը ի վեր: Բազմաթիւ նաւեր Քոսթանցայի նաւահանգիստը ապաստանեցան:

ՆԱՆՍԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Է.

Անգլիական պատուիրակ Ճագ'սըրալետ Էլիըթի տեղեկագրէն վերջ, դարձեալ վիճաբանութիւններ սկսան հայ գաղթականներու տեղաւորման խնդրին շուրջ։ Առաջին խօսողը եղաւ Պելճիքայի պատուիրակ ընկերվարական ծերակուտական տը Պրուքէր, որ յիշեցուց թէ գաղթականական խնդրէն դուրս եւ վեր կայ հայկական քաղաքական դատ մը, զոր պէտք չէ մոռնալ։ Իր ճառը հրատարակած ենք Յառաջի Հոկտեմբեր 1ի (455) թիւին մէջ։ Անկէ վերջ նախագահը խօսքը տուաւ Յունաստանի Ա. պատուիրակ եւ արտաքին նախարար Անտրէ Միխալաքափուլոսի։

Միխալաքափուլոս (Յունաստան).— Հելլէն պատուիրակութիւնը պարտականութիւն կը համարի իր հիացումը յայտնել Տոքթ. Նանսէնի այն գմայլելի գործին համար, զոր անիկա ըրած է ի նպաստ հայ եւ ուրիշ գաղթականներու։ Այն օրէն ի վեր, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Տոքթ. Նանսէնի յանձնեց այս գործը, անիկա իր ամբողջ ուժերը ի սպաս դրաւ՝ դժբախտ գաղթականներու տառապանքները թեթեւցնելու համար։ Անիկա ամէնէն աւելի կը գնահատեմ ես ինքս, որովհետեւ Յունաստան շատ բան կը պարտի Տոքթ. Նանսէնի, այնտեղի գաղթականներուն տեղաւորման համար։ Անոր ծրագիրները ամբողջովին չեն իրագործուած, սակայն ամէն պարագայի իմ կառավարութիւնս պէտք եղած աջակցութիւնը տուած է իրեն։ Այն պահուն, ուր մեր ազգակիցներէն մեծ թիւ մը առանց երկիրի մնացած էր, աւելի քան հարիւր հազար հայ գաղթականներ տեղաւորուեցան մեր երկրին մէջ, ու հակառակ իր տնտեսական ահագին դժուարութեանց, 280,000 անգլիական ոսկի ծախսուեցաւ այդ գաղթականներուն օգնելու համար։ Տակաւին տասնեակ հազարաւոր Հայեր կան Յունաստանի մէջ։ Դժբախտաբար սակայն, Յունաստան չէր կրնար շարունակել պատսպարել զանոնք, որովհետեւ մէկ կողմէ անկարելի է գործ գտնել, միւս կողմէ տեղ չկայ, ուստի եւ շատ կը յուսանք որ, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ իր անդամներուն ուղղուած նոր կոչը ի զուր չպիտի անցնի, եւ յաջողութեամբ պիտի պսակուի թէ մարդասիրական տեսակէտէ եւ թէ այդ հարցին վերջնական լուծում մը գտնելու խաղաղական պահանջին պատասխանաւ։

Ազգային օջախի մը կազմութիւնը դիւրացնելու համար, Յունաստան պատրաստ է գաղթականներու Յունաստանէն Կովկաս փոխադրութեան ծախքին 100էն 25ը ստանձնելու։ Յունաստան մեծ յոյս ունի որ միւս երկիրներն ալ պատրաստ են նման ճիգ մը ընել այս դժբախտ զոհերուն տրուած խոստումը իրագործելու համար։

Նախագահ.— Այժմ խօսքը կուտամ Ֆրանսայի պատուիրակ Պ. Փօլ Պասթիտի։

Փօլ Պասթիտ (Ֆրանսա).— Կ'ուզեմ քանի մը խօսք միայն ընել։ Իմ դիտողութիւններս կը վերաբերին ո՛չ այնքան հազարապետ Էլիըթի այս կէսօրէ վերջ խօսածներուն, որքան տոքթ. Նանսէնի առտուան ըսածներուն։ Պէտք է նկատի առնենք նախապէս Հայերուն եղած խոստումները։ Երեք տարի առաջ Տոքթ. Նանսէն կազմեց ծրագիր մը՝ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի գործակցութեամբ, նպատակ ունենալով Հայերու տեղաւորումը Կովկասի շրջանին մէջ։ Բազմաթիւ դժուարութիւններ այս ծրագրին գործադրութեան արգելք հանդիսացան։

Տոքթ. Նանսէն գանգատեցաւ նաեւ պետութիւններու եւ կառավարութիւններու անգործութեան համար եւ տուոր իբրեւ հետեւանք Խորհուրդին առաջարկեց բոլորովին ձեռք քաշել խնդրէն։ Ֆրանսա կը ցաւի Բարձր-Կոմիսարին յոռետեսութեան համար, սակայն մեծապէս կը գնահատէ անոր կատարած գործը եւ հաստատակամօրէն ցոյց տուած շահագրգռութիւնը։ Մենք միշտ կը խորհէինք թէ այն դժուարութիւնները, որոնք կը բխէին նոյն ինքն ծրագրէն եւ կառավարութիւններու անտարբերութենէն, պիտի կրնային յաղթահարուիլ այն մարդուն կողմէ, որ նուաճեց մեր մոլորակի հիւսիսային շրջաններու սառոյցը։ Խորհուրդը հիմա նոր ծրագիր մը նկատի ունի, եւ որոշած է նոր կոչ մը ուղղել՝ Տոքթ. Նանսէնի ծրագիրը իրագործելու համար։ Յուսանք որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անտարբեր չգտնուի այս մասին եւ նիւթական միջոցներ գտնուին այդ ծրագիրը իրականացնելու համար։ Այլապէս, ո՛չ միայն պիտի ցաւէինք Հայաստանի, այլ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վիճակին վրայ, որովհետեւ այս վերջինը պիտի վտանգէ իր հմայքը։

Տոքթ. Նանսէն խոստովանեցաւ որ Ֆրանսա ներկայիս շատ կլանուած է Սուրիոյ գաղթականներուն խնդրով, այնպէս որ չի կրնար մասնակցիլ Երեւանի մասին եղած ծրագիրներուն։ Պէտք է ըսել որ Ֆրանսա իր բովանդակ ուշադրութիւնը նուիրած է՝ բարելաւելու համար իր հոգատարութեան ենթակայ երկրին մէջ տեղաւորուած Հայերուն վիճակը։

90,000 գաղթականներ կան հոն. մօտ 40,000 հոգի միայն [illegible] մէջ, ասոնցմէ 12,000ը իրապէս կարօտ վիճակի մէջ են։ Մնացեալ 28,000 հոգին գոնէ ընդմիջաբար գործ կը գտնեն, հետեւաբար եւ կրնան բարելաւել իրենց կացութիւնը։ Գաղթականներու օգնութիւնը յանձնուած է կեդրոնական Մարմնի մը, որ իր հասոյթները կը ստանայ զանազան աղբիւրներէ։

Մասնաւորապէս երեք միլիոն անգլիական ոսկի հաւաքուած է՝ Պէյրութի գաղթակայանը բարեզարդելու համար։ Ներկայ պայմաններուն մէջ դժուար է իրագործել զայն, ուստի եւ հող գնուեցաւ նոր թաղեր շինելու եւ ժողովուրդը այդ նոր թաղերուն մէջ տեղաւորելու համար։

Հալէպի մէջ ձրի գաղթակայաններ կան։ Տոքթ. Նանսէն ազնուաբար խոստովանեցաւ թէ այդ գաղթակայաններէն մէկը շատ գոհացուցիչ վիճակի մէջ է։ Միւս կայաններու վիճակը եւս բարւոքելու համար ծրագիրներ գործադրուելու վրայ են։ Սակայն Հայերուն ի նպաստ Ֆրանսայի ջանքերը միայն նիւթական հանգամանք չունին։ Անկէ զատ պէտք է յիշել որ գաղթակայաններու մէջ կեանքը բոլորովին անտանելի չէ։ Արդարեւ, կարգ մը կայաններու մէջ որոշ չափով հանգստաւէտութիւն կայ։ Հայեր կան որ կայանները ձգելու պատեհութիւնը ունին. կան ալ որ նախամեծար կը համարեն մնալ անոնց մէջ, իրենց հայրենակիցներէն չբաժնուելու համար։ Բայց մենք ուրիշ աջակցութիւն ալ կ'ընենք անոնց, Օրինակ, բժշկական ձրի քննութեան կ'ենթարկուին, եւ ձրի հիւանդանոց կ'ընդունուին։ Նոյնպէս արհեստ կը սորվեցնենք անոնց եւ կ'աշխատինք կրկին դէպի հող դրկել այն Հայերը, որոնք նախապէս երկրագործ եղած են։ Այս ձեւով ո՛չ միայն քաղաքներու խճողումը կը թեթեւցնենք, այլեւ կը դիւրացնենք ապրուստը այն Հայերուն որոնց իրական կոչումն է հողամշակութիւնը եւ որոնք երջանիկ չեն զգար քաղաքներու մէջ։

Մասնաւորապէս 1926ի վերջերը եւ ներկայ տարուան ընթացքին ծրագիրներ ուսումնասիրուած են երկրագործ Հայերուն վիճակը բարելաւելու համար։ Այս մասին նկատի առնուած են մանաւանդ Լիբանանի շրջակայ հողամասերը։

Ահա՛ հաշուեկշիռը այն գործին, զոր Ֆրանսա ըրած է հանդէպ հայ գաղթականներուն։ Հոս շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Անգլիոյ եւ Պելճիքայի պատուիրակներուն ըրած ազնիւ խօսքերուն համար, այդ գործին առթիւ։ Գիտենք սակայն, որ գործը չէ վերջացած տակաւին։ Ամէն թելադրութիւն հետաքրքրութեամբ պիտի քննուի, ու մասնաւորապէս պէտք չէ մոռցուի թէ՝ Հայերուն հանդէպ մեր պարտաւորութիւնն է ոչ թէ պարզապէս զանոնք տեղաւորել ոեւէ երկրի մէջ, այլ տեղաւորել իրենց սեփական ազգային օջախին մէջ։ Շատ փափաքելի պիտի ըլլար, որ ամէն պետութիւն իր աջակցութիւնը բերէ այդ խնդրին լուծման համար, որպէսզի թեթեւնայ թշուառութիւնը ժողովուրդի մը, որ արդէն ա՛յնքան մեծ եւ անողոք տառապանքներ կրած է։

(Շար.)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ

Սաքքօ-Վանզէթթիի ելեկտրահարումը անգամ մը եւս կը յարուցանէ այն հարցը թէ բարձր ճնշում ունեցող ելեկտրական հոսանքին յառաջ բերած մահը իրակա՞ն է թէ երեւութական. որովհետեւ յաճախ յայտնի գիտուններ, ինչպէս տ'Արսոնվալ, Ժէլինէք, պնդած եւ փորձերով հաստատած են թէ կարելի է ելեկտրականութեամբ մեռած կարծուող մէկը վերակենդանացնել, անոր վրայ ի գործ դնելով արուեստական շնչառութիւն եւ լեզուի չափական մարզանք մը։

Ծանօթ է թէ ելեկտրական բարձր ճնշում եւ ցած ճնշում (courant à haute tension et à basse tension) ունեցող հոսանքներու ազդեցութիւնը մարդկային օրկանիզմի վրայ իրարմէ տարբեր է. ճնշումի ցած հոսանք մը —ինչպէս տունինը, ընթացիկ հոսանքը— գրեթէ միշտ մահացու է երբ կ'անցնի մարմնի մը մէջէն որուն մորթը թրջած է եւ որ ուղղակի յարաբերութեան մէջ է գետնին հետ. որովհետեւ այդ թոյլ հոսանքը ուղղակի կ'ազդէ սրտին վրայ, զայն կ'ենթարկէ յանկարծական բուռն ցնցումի մը որուն հետեւանքը կ'ըլլայ սրտին անմիջական կասումը։

Մինչդեռ ուժգին ճնշում ունեցող հոսանքը առաւելապէս կը ցնցէ ողնուղեղը, կը կասեցնէ շնչառութիւնը եւ սակայն— անբացատրելի զարտուղութեամբ— սիրտը բազմաթիւ պարագաներու մէջ կը շարունակէ բաբախել, թէեւ շատ մեղմօրէն։ Այս է պատճառը որ արուեստական շնչառութիւնը կրնայ փրկարար դեր մը խաղալ։

Միացեալ Նահանգներու մէջ, ամերիկեան մահապատիժը կը կիրարկուի միանգամայն երկու տեսակ հոսանքով. դատապարտեալը կ'ենթարկուի յաջորդաբար ուժգին եւ տկար ճնշումներ ներկայացնող հոսանքներու. կարելի է ենթադրել թէ մահը անխուսափելի է։

Բայց ահաւասիկ դանիացի հրապարակագիր մը, համոզուած թէ նոյնիսկ այդ պայմաններուն մէջ անգամ մահը վերջնական չէ, առաջարկած է ինքզինքը ենթարկել գիտական փորձի մը։ Պատրաստակամութիւն յայտնած է բժիշկներու եւ լրագրողներու շրջանակի մէջ իր վրայ կրել ամերիկեան մահապատիժը, պայմանաւ որ անմիջապէս զինքը ենթարկեն համապատասխան դարմանումներու, արուեստական շնչառութեան եւ գիտուններու կողմէ թելադրուած բոլոր միջոցներուն։

Անկեղծ համոզումն՞ մը թելադրուած է այս առաջարկը թէ լրագրական ցոյց մըն է. կարելի է իհարկէ կասկածիլ, որովհետեւ ոչ մէկ խիղճ չպիտի համաձայնէր յանուն գիտութեան կամ արդարութեան, խաղալ մարդու մը կեանքին հետ։

ՋԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

Գիտութիւնը միշտ ձգտած է մեզի ծանօթ ջերմութեան ընթացիկ սահմաններէն դէպի վեր կամ դէպի վար նորանոր աստիճաններու հասնիլ, ուրիշ խօսքով ջերմութեան կամ պաղութեան ծայրագոյն եզրերուն հասնիլ եթէ կարելի է։

Տեղն է հոս ճշդելու որ պաղութիւն բառը՝ գիտական չէ, քանի որ բնութեան մէջ տաքութեան աւելի կամ պակաս քանակութիւններ, ջերմութեան աւելի կամ պակաս աստիճաններ կան, բայց ոչ պաղութիւն ըսուած քանակութիւն մը. ցուրտը զուտ մարդկային զգացական հասկացողութիւն մըն է, որով կը բացատրենք քիչ ջերմութիւն ունեցող իրերու հանդէպ մեր ունեցած մէկ տպաւորութիւնը. պարզ է ուրեմն որ ջերմաչափի զերօ աստիճանը ոչ թէ ջերմութեան բացակայութիւն կը նշանակէ, այլ կը ներկայացնէ սառոյցի ունեցած բարեխառնութեան աստիճանը. և այս կարելի է կրկնել զերոյէ վար եղող աստիճաններու համար։

Արդ, մինչդեռ գիտուններ յաջողած են մինչեւ հիմա ջերմութեան բարձրագոյն աստիճաններու հասնիլ եւ անցնիլ, հակառակ ուղղութեամբ եղած ջանքերը որոշ սահմանէ մը անդին կը հանդիպին բուռն դժուարութիւններու՝ օրինակ, մինչդեռ ելեկտրական կայծաղեղով մինչեւ 6000 աստիճանոց ջերմութիւններ կարելի եղած է իրականացնել, զերօէն վար հազիւ 270 աստիճանոց ցուրտ բարեխառնութիւններու կարելի է հասնիլ։

Երկու խօսքով բացատրենք թէ ինչպէ՞ս յառաջ կը բերուին բարեխառնութեան նուազագոյն աստիճանները, ծայրայեղ պաղը։

— Երբ մեր ճակատը շփենք ալքօլով կամ դիւրին ցնդող հեղուկով մը, զովութիւն մը կը զգանք. որովհետեւ այդ հեղուկը ցնդելու համար կը խլէ մեր մորթի ջերմութիւնը. արդ, նոյն այդ հեղուկը ինքնիրեն վիճակին թողուած, երբ սկսի շոգիանալ, իր իսկ ջերմութիւնը կը գործածէ, կը խլէ եւ աստիճանաբար կը պաղի։

Ցնդող հեղուկներու մէջէն ջերմութեան ամենացած աստիճաններ կարելի է ձեռք բերել հեղուկացեալ կազերով, մանաւանդ այն կազերով որոնք շատ մեծ դժուարութեամբ հեղուկ վիճակի կը վերածուին, ինչպէս թթուածինը, բորակածինը, օդը, եւ առաւելապէս ջրածինը և հէլիոմը. կազ մը որքան դժուարութեամբ հեղուկի վերածուի, նոյնքան դիւրութեամբ հակամէտ է ցնդելու, հետեւաբար եւ պաղելու։

Տեսականօրէն կարելի է հաշուել թէ զերոյէն վար մինչև քանի աստիճան ջերմութիւնը կը ցածնայ. ահա՛ թէ ինչպէս։

— Քանի որ փորձով հաստատուած է թէ կազի մը ամէն մէկ աստիճան պաղելուն իր ծաւալին մէկ 273րդ մասը կը պզտիկնայ, ուրեմն զերոյէն վար ո եւ կազ մինչեւ 273 աստիճան եթէ կարելի ըլլայ պաղեցնել, անիկա պզտիկնալով պզտիկնալով վերիջ ի վերջոյ, նոյն այդ աստիճանին հասնելուն պէս, այլեւս ծաւալ չպիտի ունենայ. այսպիսի հաւանականութիւն մը բնական է անհիմն է, բայց ատիկա առիթ տուած է գիտուններուն մտածելու եւ ընդունելու թէ այդ աստիճանը(—273) ցուրտին յետին սահմանն է, ուր այլեւս ջերմութիւն գոյութիւն չունի, եւ որուն կարելի է ձգտիլ առանց հասնելու հաւանականութեան։

Այդ աստիճանը (—273) կոչուած է բացարձակ զէրօ, որ տիեզերական պարապ միջոցին բարեխառնութեան աստիճանը կ'ենթադրուի ըլլալ։

Հոլանտա, Լէյտի «ցուրտի աշխատանոցին»ին մէջ ձեռք բերուած է ամենալաւագոյն ջերմութեան աստիճանը մինչև ցարդ. հեղուկ հէլիոմը շոգիացնելով կարելի եղած է հասնիլ (—272) աստիճանին, որ բացարձակ զէրոյի ամենամօտ աստիճանն է եւ կը կազմէ գիտական մրցանիշ մը։

Ու դիտուած եւ փորձուած է որ այդ ծայրագոյն պաղութիւնը նիւթերու սովորական յատկութիւններու մէջ ուշագրաւ փոփոխութիւններ կը մտցնէ. օրինակ մետաղներու ելեկտրական դիմադրողութիւնը անդր զէրօ հեռագոյն այդ աստիճաններուն մէջ կը մեղմանայ եւ նոյն իսկ բոլորովին կ'անհետի. չափազանց պաղած մետաղները կը դառնան գերփոխանցող (supraconductible), ելեկտրական հոսանքի առջեւ։

Սովորական բարեխառնութեան մէջ փոփոխափայլ չեղող մարմինները —200 աստիճանի մէջ կը սկսին շողշողալ։

Զանազան նիւթերու տեսակարար ջերմութիւնը կը պակսի. այսինքն զանոնք մէկ աստիճան տաքցնելու համար աւելի քիչ ջերմութեան պէտք կ'ըլլայ։

Քիմիական հակազդեցութիւնները կը մեղմանան, նոյնիսկ կ'անհետին ցուրտ աստիճաններուն մէջ. պաղը կարծէք կը քնացնէ նիւթերու քիմիական յարակցութիւնները եւ փոխադարձ միտումները։ —125 աստիճանի մէջ ծծմբային թթուն այլեւս չի միանար սուտի հետ. —130 աստիճանի մէջ թթուները չեն կարմրցներ կապոյտ Թուռնըսօլը։

Բայց զարմանալի չէ՞ ստուգել որ միքրոպները հեղուկ օդի պաղութեան ենթարկուելէ վերջ, երբեք իրենց կենսունակութիւնը չեն կորսնցներ եւ կը շարունակեն այնուհետեւ աճիլ եւ բազմանալ։

Նմանապէս գարիի, ցորենի հունտերը վեց ժամ հեղուկ ջրածնի —260 աստիճանոց պաղութեան մատնուելէ վերջ անվթար կը պահեն իրենց ծլումի կարողութիւնը։

Ջերմութեան աստիճաններուն ծայրագոյն փոփոխութիւնները, այսպէս վերիվայր կը շրջեն մեր ընթացիկ ըմբռնումներն ու ենթադրութիւնները։

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԱՐԵՋԱՓԸ

Ամերիկայի Գաղթային Յանձնաժողովի ընդհ. տնօրէն Հէրրի Պ. Հըլ Նիւ Եորքի մէջ յայտարարած է որ յաջորդ Քօնկրէսին պիտի ներկայացուի առաջարկ մը, գաղթային ներկայ սեղմումները մեղմացնելու համար։

Ներկայացուելիք առաջարկին մէջ կան հետեւեալ բարեփոխութիւնները.— Թոյլատրել օրինաւորապէս Ամերիկա եկող օտարականի մը կնոջ Ամերիկա մուտքը։ Ներկայ օրէնքը կ'արգիլէ ասիկա։

Փոխանակ 18 տարեկան զաւակներու, ինչպէս կը տրամադրէ ներկայ օրէնքը, արտօնել մինչեւ 21 տարեկան զաւակներու՝ միանալ իրենց Ամերիկա գտնուող ծնողներուն։

Արտօնել Ամերիկա գտնուող զաւակներուն իրենց հոգածութեան ենթակայ ծնողքը բերել իրենց մօտ։

Հըլ յայտարարած է որ գաղթային օրէնքին կարգ մը սեղմումները պատճառ եղած են դժբախտ բաժանումներու եւ դժուարութեանց։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Փրավտայի համաձայն, (17 Սեպտ.) Օգոստոսի սկիզբը, Մոսկուայի մէջ կար 160,000 արձանագրուած գործազուրկ։ 65 հազարը անարհեստ, 57,000ը մտաւորական, 19,000ը չափահաս, 17,000ը արհեստաւոր բանուորներ։

Նոյն թերթը, որ այս թիւերը կ'առնէ Աշխատանքի Սակարանէն, կ'ըսէ թէ Աշխատանքի Սակարանին մէջ չափազանց դէշ գեղծումներ կը կատարուին։ Բանուորները հոն կ'երթան ոչ թէ գործ գտնելու, այլ կարգ մը անաֆօրներ փնտռելու։

ԹԱՏՐՈՆ

“ԱՆՆԱ ՔՐԻՍՏԻ”

Albert 1erի Թատերա… գրեթէ լեցուած էր Կիրակի… չեր, ընտրուած հասարակութ… մը, որ եկած էր փարիզհա… մին վրայ՝ Տիկին Պոլրեա… մէնեանի երրորդ եւ վերջ… րեւումը ծափահարելու, … Քրիստի»ի դերին մէջ։

Նեղ շրջանակի մը մէջ եւ … մը անձի շուրջը թաւալող … հոգեբանական փոթորիկը … է նկատել, որ մեր դերասան… տարօրինակ զանցառութիւ… գործեն հեղինակներու ան… չյիշելով յայտագրերու մէջ… խաղերէն է՝ զոր կը սիրեն … ղալ, որոշ կատարելութեան … հասած արուեստագէտները, … փորձաքար իրենց տաղանդի… իբրեւ tour de force։

Աննա Քրիստի՝ ամբ… պետի մը աղջիկը, հինգ տարի… եղած ժամանակ յանձնուած… ռաւոր ազգականներու՝ որոնք… կը գործածեն իբրեւ ստրուկ… տարեկան եղած ժամանակ կը… նաբարուի ազգական երիտա… մը։ Հեղինակը ցանկալով … ցնցող դրուագներ եւ արտա… տիպար մը, այդ անպատուութ… հետեւանքները կը խորացնէ, … առաջնորդելով ու ապրեցնելով… կու տարի հանրատան մը մէջ։

Երկու տարի յետոյ, … զզուած այդ կեանքէն (կարծէ… աւելի շուտ զզուիլ սակայն)… կը վերադառնայ զինքը լքող … րը մօտ, որ իր հնաւոր … համար գործիլ գանձեր … որուն ցանկութիւնն է եղած … մարդերէն հեռու պահել … ջիկը, կարծելով անոր ֆիզիք… ու հոգեկան երջանկութիւն… հովել հողի աշխատանք… քով, ագարակի մը մէջ։

Աննա կը վերադառնայ … րուած, ապականուած մարմ… բայց հոգեպէս մաքուր։

Նաւաբեկութիւն մը … նաւին վրայ դէմ դիմաց կը … նաւաբեկեալ մը — … Մեթ-Պէրկը, որ զայն … նայուածքով կը կարծէ … նաւապետին հօմանուհին։ … լած ըլլալը նկատելէ … կ'երազէ եւ կ'առաջարկէ … նանալ։

Աննայի հայրը, ծերունի … տափերսէնը ծովը մարդկայ… սիրեր։ Ան մինչեւ վերջ … հակառակի այդ ամուսնութ… մինչեւ այն պահը, երբ … երկու հակընդդէմ ցանկութ… ներու ճնշումին տակ ըմբ… գած, երեւան կը հանէ իր … տաւոր կեանքը։ Հայրը … հար, համարելով ինքզինք … զապարտ, կ'ուզէ երթալ … ծովերու վրայ ճամբորդ… նաւ մը։ Մեթ-Պէրկ զզուած … յայտնութենէն, միեւնոյն … զափարը ունի. բայց գործ… առաջ, վերջին անգամ մը … տեսնել Աննան, ուխտքին … շոտ գանկին տակ որոնելով … րեւս ողբերգական վախճան … Աննա նոյնպէս մտադրած է … րադառնալ իր նախկին կեան… սիրոյ կեղծիքը ծախելու … դեռ իր առաջին սէրը … նոր Մեթ-Պէրկի համար։

Աննայի եւ Մեթ-Պէրկի … դիպումը այն վախճանը … նար, ինչ որ հանդիսատես… սպասէ տրամաբանական … ցութեան օրէնքով։ Այդ … եւ ընդդիմադիր ուժերու … հարումէն կայծակ պիտի … թէր եւ շանթահարէր … կը…։ Հեղինակը կը խնայէ … ջիղերուն. ան կը կանգնէ … պերկ մը, որ Աննայի … մոռնայ իր զզուանքը … կանուած համբոյրներու … տակ։ Ան բան մը …

...ձայ, — գոնէ Աննա մինչեւ ...օրը սիրած չըլլար իր անթիւ ...հարներէն մէկը... Աննա չէ ...ած. ան կ'երդնու ծովու ան...հմնութեան առջեւ հանդի...պաչէ։ Մեսթ-Պէրկ երջանիկ ...է հաւատայ։ Պիտի մեկնի, ...ց պիտի վերադառնայ իր ...կազմելու, որուն մէջ ծե...ժքրիստափէրսէն իր անկիւնը ...ունենայ, հաշտուած ծովի ...հետ, որ պիտի կրնայ իր ...երջանկացնել, ինչ որ չէին ...ընել հողի մարդերը։

...ւ վարագոյրը կ'իջնէ համ...մը վրայ, փոխանակ գա...հարուածի մը։

...չեզինակը, մեկնելով շատ սո...արկածէ մը՝ որ կրնայ ...» եւ է մաքուր աղջկան, ...է խծծել զայն, կարենալ ...համար հոգեկան փո...ճնշող մթնոլորտ՝ ուր ...կը շնչենք, եւ ուր ...փոթորիկի մը —laboratoireի ...մէջ ստեղծուած մթնոլորտի ...թիւնը կ'ունենանք, ...կեանքի մը հորիզոնին վրայ ...ուած ամպերէն պայթած ...որուն անխուսափելի, ...հետեւանքը ...ըլլար շանթին անկումը։

Ցիկին Արմէնեան կրցաւ, սա...ն, շնորհիւ իր երկարատեւ ...թեան եւ ճկուն տա...ին, այդ կեղծ հոգեբանու...թեան տալ ճշմարտանմանու...թեան դրոշմը, յուզելով ներկա...իր հոգեկան գալարումնե...ուսումնասիրուած եւ աստի...արտայայտու...թիւններով։

Այդ խաղը անկասկած ընտ...էր Ցիկնոչ բեմական կա...թեան իբրեւ աստիճանա...եւ ան կրցաւ հասնիլ սրահը ...գնահատելի աստի...ճանին։

Գ. Երամեան Մեստ-Պէրկի ...գերը տարաւ գեղեցիկ յա...թեամբ եւ ներդաշնակ ելե...ներով։ Խաղին անկեղծութիւնը, ...ութիւնը առանց հռետո...թեան, ուշագրաւ եղան մա...խզումի ցնցող տեսա...րանին մէջ։

Գ. Նշանեան ծերուկ հօր ...գիրը տուաւ նշանակելի ...թեամբ եւ բաւական ...ուած շրջագծերով, թէեւ ...գերակատարներուն մէջ ալ ...էին «երբեմն» աւելի կամ ...թատերական ոճ եւ ձեւեր, ...եղածէն աւելի շեշտուած ...յայտութիւններ, որոնք ...թիւն գործելու ժտա...թեամբ կատարուած, միշտ ...վրիպին նպատակակէտէն, ...ելով կեղծ զգայնութիւն...ներ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԾԻԾԱՂ

ՀԻՒԱՆԴՆ ՈՒ ԱՌՈՂՋԸ

Երեւան, զինուորական յանձնախումբը զինուորցուներ կը զատէ։ Բժիշկը՝ կը հարցնէ նորակոչին.

— կարապետեան, ի՞նչ հիւանդութիւն ունիս։

— ընկե՛ր բժիշկ, կուրծքս տկար է։

— կո՞ւրծքդ։ Պարապ խօսք. ընկ. ձերժինսքին ամբողջ կեանքին կուրծքի հիւանդութիւն ունէր, բայց օրական 18 ժամ կ'աշխատէր։ Արձանագրե՛լ զինուոր։

— մարկսեա՞ն, ի՞նչ տկարութիւն ունիս։

— ընկե՛ր բժիշկ, աչքի տկարութիւն ունիմ։

— Աչքի տկարութի՞ւն։ ընկ. Թրոցքին ալ աչքի տկարութիւն ունի, բայց կը տեսնե՞ս, ինչպէս կ'աշխատի։ Լա՛ւ ես. արձանագրեցէք։

— դո՞ւն պետրոսեան, դարձաւ բժիշկը Աշտարակցիի մը, դո՞ւն ինչ հիւանդութիւն ունիս։

— Ո՛չ, բժիշկ, ես հիւանդ չեմ։ միեւնոյնն է, եթէ ըսեմ որ խելագար եմ, պիտի պատասխանես թէ՝ «ընկեր Լենինը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին հիւանդ էր, բայց տեսա՞ր, ինչպէս կառավարեց Ռուսիան»։ Ո՛չ, ես առողջ եմ. արձանագրեցէ՛ք զիս։

Ա.

ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Սեփական Թղթակցութիւն)

ԹԱՒՐԻԶ, 24 Սեպտ.

Այս տարի սովորականէն ուշ վերաբացուեցան Թաւրիզի ազգային եւ օտար դպրոցները, որոնք կրթական Նախարարութեան հրահանգին համաձայն, պիտի աւելցնեն պարսից լեզուի դասերը։

*** Սեպտեմբեր 20ին, Երեքշաբթի գիշերը կատարուեցաւ Թաւրիզի Պարսից Պետական Թատրոնի պաշտօնական բացումը, Րիզա Շահնշահ փահլէվիի հովանաւորութեամբ։ Որոշեալ ժամին Թատրոն հասաւ Շահը, որ հագած էր քաղաքացիական հագուստ, Ռուսներուն ձգած պատմական «ապա»ն։ Օտար հիւպատոսներ, հայ եւ պարսիկ վաճառականներ եւ խուռներամ հասարակութիւն ներկայ էր Թատրոնի բացման։ Պարսկերէն ճառէ մը յետոյ, Ամիրլաշքեար Ահմէտ Խանը կտրեց բեմի վարագոյրին ժապաւէնը եւ բացաւ։ Պարսկաստանը խորհրդանշող կենդանի պատկերէ մը յետոյ, քառաձայն խումբը երգեց պարսկերէն երգ մը եւ ապա պարսիկ դերասանները, ղեկավարութեամբ Պէօյիւք Խան Նախիջեւանիի խաղացին Մոլիէրի «Ակամայ բժիշկ»ը, պարսկերէն։

Ցուցում Թատրոնի տեղի ունեցան վիճակախաղ, ծաղիկներու վաճառում եւ այլն. որոնց օժանդակեցին նաեւ Հայերը։

*** Շահը այցելութեան գնաց Ատրպատականի գաւառները — Սալմաստ, Ուրմիա, Խոյ, Մարագա եւ այլուր։ Սալմաստի հայութիւնը մեծ շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ դիմաւորած է Շահնշահը, մատուցանելով պարսկերէն ուղերձ մը։

Սալմաստի հայութեան ցոյց տուած ջերմ ընդունելութենէն, Շահնշահը շատ գոհ մնացեր է եւ ուրախ տպաւորութեամբ մեկնած է։

Մասիս

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆԸ ՇԷՐՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի ֆութպօլի Ա. խումբը կարեւոր յաղթանակ մը տարաւ «Սթէլլա տը Շէրպուրկ»ի Ա. խումբին դէմ 0—3 նշանակէտով։

Հ. Մ. Հ. Մ.ի խումբը շաբաթ երեկոյ ժամը 4ի շոգեկառքով Շէրպուրկ հասաւ գիշերուան ժամը 11ին եւ դիմաւորուեցաւ ֆրանսական միութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ, որոնք առաջնորդեցին մեր խումբը՝ Շէրպուրի ամէնէն նշանաւոր պանդոկը։ Տեղացի Հայերը թիւով 15-20 նախապէս իմացած ըլլալով մեր խումբին ժամանումը, կիրակի առաւօտ ներկայացան մեզ եւ մեծ ուրախութեամբ առաջարկեցին մեր խումբին պտոյտներ կատարելու քաղաքին կարեւոր տեղերը։ Կէսօրուան ճաշասեղանէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը մասնաւոր ինքնաշարժով առաջնորդուեցաւ դաշտ ուր տեղ բռնած էին 3000է աւելի հանդիսատեսներ։ Ժամը 2.15ին հայ խումբը դաշտ ելաւ խանդավառ ծափերու մէջ։ Ա. կիսախաղին մերինները անմիջապէս յարձակողականի անցնելով, սկսան նեղել անոնց բերդը, որմէ վերջ ֆրանսացիները կարեւոր յարձակումներ ըրին առանց արդիւնքի։ Այսպէս Ա. կիսախաղին գնդակը երկուստեք տարուբերուելէ վերջ, Պարոյր Նուբար հարուածով մը նշանակեց Ա. նշանակէտը։ Ասոր ի պատասխան ֆրանսացիները բուռն ջանքերով ուզեցին արդիւնքը հաւասարեցնել, զօրաւոր հարուածով մը՝ բայց մեր բերդապահին ձեռքերը արգելք եղան։ Ա. կիսախաղը վերջացաւ 0ի դէմ 1։

Բ. կիսախաղին ֆրանսացիները բուռն եւ արագ խաղարկութիւն մը ի գործ դրին։ Անոնք իրենց կարելին կ'ընէին հաւասարեցնելու արդիւնքը։ Մերինները արտակարգ արագութեամբ մը գնդակը մօտեցուցին անոնց բերդին եւ Ցաճատ գլխու կոկիկ դարձուածքով մը ապահովեց Բ. նշանակէտը բուռն ծափեր խլելով հանդիսականներէն։ Մերինները խանդավառուած այս արդիւնքէն, աւելի եռանդով սկսան, շարունակել խաղը։ Երկուստեք արագ խաղարկութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Ֆրանսացիները մեծ ջանքերով կ'ուզէին նեղել մեր բերդը, բայց մեր պաշտպանողական գծին կորովի ջանքերուն շնորհիւ անպարտ մնաց մեր բերդը։ Խաղի վերջաւորութեան 12 վայրկեան մնացած, մեր յառաջապահները արագ վայրէջքով մը մօտեցան անոնց բերդին եւ Ս. կարապետեան զօրաւոր հարուածով մը նշանակեց Գ. նշանակէտը։ Անկէ վերջ Ֆրանսացիք քանի մը կարեւոր յարձակումներ եւս փորձեցին, բայց անյաջող։ Մեր ամուր պաշտպանողականը իր դերին մէջ էր։ Խաղը վերջացաւ մերիններուն յաղթութեամբը 0-ի դէմ 3 նշանակէտով։

Այս խաղին մերինները կրցան եռանդուն խաղարկութիւն մը ցոյց տալ։ Կրցան նաեւ օգտուիլ հակառակորդին տկար կողմերէն եւ մրցման ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, արագ խաղարկութեամբ վառ պահեցին իրենց եռանդը, որը ապահովեց յաղթանակը։ Խումբին պաշտպանողական գիծը յաւագոյն խաղարկութիւն մը ունեցաւ։ Շատ մը վտանգաւոր յարձակումներ յաջողեցան իրենց փորձառու միջոցներով ազատել։ Գալով յառաջապահներուն՝ թէեւ չկրցան փասերու դրութիւնը պէտք եղածին պէս գործադրել, բայց յաջողեցան արագ յարձակումներով եւ զօրաւոր հարուածներով նեղը դնել անոնց բերդը։

Մրցումէն վերջ Շէրպուրկի ափ մը Հայերը մեծապէս խանդավառուած, գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեցին խումբին, եւ գնահատութիւններ յայտնեցին մեր կատարած յառաջդիմութեան համար։

Խումբը կիրակի ժամը 5ին մեկնեցաւ եւ փարիզ հասաւ կէս գիշերին։

Գ. Գասապեան

«ԱՐՄԷՆԻԱ»ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Կիրակի օր «Արմէնիա»ի Ա. խումբը կարեւոր մրցում մը կատարեց փարիզի անգլիական Standard A. C.ի Ա. խումբին դէմ, հակառակորդի դաշտին վրայ, Մէօտոնի մէջ։

Խաղի առաջին վայրկեաններուն, Անգլիացիները իրենց մեթոտիկ փասերով յառաջացան դէպի հայ բերդը. անոնց խաղը շատ գերազանց էր Հայերէն, բոլոր փասերը կը հասնէին իրենց նպատակին։ Խաղի 20րդ վայրկեանին Պըներն զօրաւոր հարուածով մը ըրաւ առաջին նշանակէտը։

Հայերը, չյուսահատեցան եւ իրենց կարգին յարձակումներ գործեցին, բայց անգլիական պաշտպանողականը ոչինչ կը ձգէր անցնիլ։ Վայրէջքի մը հետեւանքով Անգլիացիներու կեդրոնի յառաջապահը՝ Պիւշան նշանակեց երկրորդը՝ հայ բերդապահին եւ յետսապահին իբար չհասկնալուն պատճառաւ։

Անկէ վերջ Հայերը սեղմեցին հակառակորդը առանց արդիւնքի։ Բ. կիսախաղին Հայերը նեղը դրին հակառակորդի պաշտպանողականը, բայց անհասկացողութեան եւ շփոթերու պակասին պատճառաւ պարտուեցան, եւ խաղը վերջացաւ այս արդիւնքին վրայ։

Հայ խումբին պարտութեան մէջ որոշ յանցանք ունի յառաջապահներու գիծը, ուրկէ կը պակսէին երկու խաղացողներ։ Պաշտպանողականը ըրաւ իր կարելին։

Անգլիական խումբը իր մէջ կը պարունակէ բազմաթիւ միջազգայնականներ, ինչպէս Պըներն, Պիւշան, Ֆօպլրթըր Հէթըրինկթըն եւլն.։

Անոնք բոլորն ալ ֆութպօլի ուսուցիչներ եղան հայ խումբի խաղացողներուն համար, որոնք անտարակոյս շատ բան սորվեցան անոնցմէ։

Գ. Կ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾ.— Ինքնաշարժ վաճառական մը, Քուանիէ, կիրակի գիշեր, ինքնաշարժով Ժընըվիլիէ կ'երթար։ Կառքին մէջ նստած էին իր տիկինը, տղան՝ Ժօրժ, Տէր եւ Տիկին Շարփանթիէ եւ երկու տղաք։ Երբ Էփինէի կամուրջին վրայ հասաւ, դիմացէն սուրալով հասաւ ուրիշ ինքնաշարժ մը։ Երկու կառքերը իրենց լոյսի գետերը վառած էին, այնքան որ Քուանիէի աչքերը շլացան։ Ջարնուեցան իրարու չափազանց ուժգին, ըն կամուրջին բազրիքն իսկ խորտակուեցաւ եւ կառքը թաւալգլոր ինկաւ Սէն գետին մէջ։ Բարեբախտաբար, անկումին պահուն, կառք նստողները ցնցուեցան եւ դուրս ինկան։ Քուանիէ եւ տղան լողալով դուրս ելան գետէն։ Իսկ Տիկին Քուանիէ եւ Տիկին Շարփանթիէ, քշուեցան ջուրին ալիքներէն եւ քիչ վերջը նաւավարները յաջողեցան բռնել ու դուրս հանել։ Երեք տարեկան տղեկ մըն ալ կարելի եղաւ ազատել։ Սակայն Շարփանթիէ եւ աղջիկը, որոնք կը կարծուի թէ կառքին մէջ մնացած էին, կորսուեցան։ Սուզակները ամբողջ գիշերը աշխատեցան, բայց չգտան դիակները։

ԱՊՍՍԵՐԱԾ ՏՂԱՆ.— Մանթի մէջ Եւմօն, ապասերած տղայ մը, իր անտանելի վարքին պատճառով, տունէն վտարուած էր։ Եւմօն գնաց զինուոր ըլլալու։ Երբ վերադարձաւ, հայրը մեռած էր։ Մայրը եւ քոյրը իրենց աշխատանքով կ'ապրէին։ Մայրը խղճաց տղուն վրայ, եւ կարծելով թէ այլեւս խելքը գլուխը եկած է, հրաւիրեց տուն։ Շաբաթ մը վերջ Եւմօն ուզեց իր քոյրը պղծել։ Մայրը ինքնիրմէ ելած, յարձակեցաւ տղուն վրայ, ապտակեց, ծեծեց եւ դուռնէն դուրս ըրաւ։ Եւմօն սպառնալով հեռացաւ։

Ցերորդ օրը, չափազանց գինովցած, փողոցին մէջ գնաց մօրը առջեւ, երբ ան կ'անցնէր աղջկան հետ, վայրագօրէն կրակեց մօրը վրայ եւ գետին ձգեց զայն։

Ցետոյ զէնքը՝ դարձուց իր քունքին եւ անկենդան փռուեցաւ քարերուն վրայ։

ԳԻՒՂԻ ՄԸ ՀՐԴԵՀԸ.— Պիրանոսնի մօտ խաղաղ գիւղ մը, որ կը թառի լերան մը լանջքին, անցեալ գիշեր խոր քունի մէջ էր դեռ, երբ յանկարծ շուններու կաղկանձիւնը սարսափով արթնցուց գիւղացիները։

Տուները, որոնք քոյրերու նման իրար գրկած ու պար բռնած էին լերան կուրծքին վրայ, շինուած էին փայտէ, եւ ծածկուած՝ ցորենի խողաններով։ Ուժգին հով մը կար։ Եւ հրդեհը որ ծագած էր տունէ մը, էժուէհարի նման կը լափէր խրճիթները։ Բնակիչները, հրդեհին լոյսէն շլացած, ահռուներէն դուրս չէին ելլեր եւ կը նետուէին բոցերուն մէջ։ Այնպէս որ ոչ մէկ կենդանի ազատեցաւ։ Արդէն հրդեհը կատաղի արագութեամբ տարածուած էր եւ կայծերէն կը բռնկէին հեռաւոր տուները։ Շուտով մոխիր դարձաւ ամբողջ գիւղը։ Միայն 15 տուն կը մնայ կանգուն։ Վնասը կը հասնի միլիոններու։ Ոչինչ ազատուած է բոցերէն։ Նոյնիսկ երկու գիւղացի այրած են կրակին մէջ, մէկը երբ կը փորձէր հրդեհը մարել եւ միւսը՝ քունի մէջ։

ԵՐԻԿ ԿՆԻԿ.— Տէր եւ Տիկին Քառէ այլեւս չէին սիրեր զիրար։ Զանձրացած էին։ Եւ սակայն չէին կրնար ամուսնալուծում ստանալ։ Ու ամէն օր փոթորիկ կ'ելլէր իրենց տան մէջ։

Վերջապէս որոշեցին հաշտուիլ։ Եւ գացին երեքին։ Սակայն երեքն ալ չյաջողեցաւ հաշտեցնել։ Ու տուն դարձան աւելի ատելավառ։ Վէճը այնքան շարունակուեցաւ, որ կինը ինչ որ գտաւ սենեակին մէջ, նետեց էրկանը գլխուն։ Էրիկն ալ հանեց ատրճանակը եւ կրակեց։ Կինը, ծանր վիրաւոր, գնաց հիւանդանոց, էրիկը՝ բանտ։

ԹԱՀՐԱ ՊԵՅ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Կոչնակ» կը գրէ թէ Ֆաքիր Թահրա պէյ (Գրիգոր Դալֆաեան) Սեպտեմբերի կիսուն Փարիզէն հասած է Ամերիկա եւ փորձեր պիտի կատարէ Ամերիկայի հայաշատ քաղաքներուն մէջ։ Ֆաքիրը մէկ տարի պիտի մնայ Ամերիկա, պայմանաւորուած ըլլալով Լօըզ Թատերական յայտնի ընկերութեան հետ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քանի մը բառ փոխանակեց իր խօսակցին հետ, յետոյ օջախին մօտենալով, կրունկի հարուածով մը ցրուեց մխացող կոճղերը։ Ծռեցաւ, իր դանակին օգնութեամբ կրակարանին յատակէն քար մը քակեց, եւ այս ձեւով կազմուած խոռոչին մէջ մխրճեց իր ձեռքը։

Այն ատեն տեսանք որ, օջախին յատակը սկսաւ տեղափոխուիլ եւ անոր տեղ երեւցաւ բացութիւն մը։

— Մարդ ինքզինքը Շլուսէլպուրկի մէջ կը կարծէ, ըսաւ Քարասօֆ, ուրախութեամբ։

— Խօսք, պատասխանեցի, ճիշդ այնտեղի դրութիւնն է։

— Ո՛հ, գիտէք, մեր ճարտարագէտները եւ ճարտարապետները, երբե՛ք իրենց հնարիմացութեամբ չին փայլած։ Ցաճախ զիրար կը կրկնեն։ Այս է պատճառը որ երկու տեղերը իրարու կը նմանին։ Բայց նմանութիւնը հոդ կանգ կ'առնէ։ Պիտի տեսնէք թէ՝ մենք հոս աւելի լաւ եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ հաստատուած ենք, քան թէ Շլուսէլպուրկի պարոնները։

Եւ մինչդեռ, իրարու ետեւէ, ստորերկրեայ նրբանցքին մէջ կը մտնէինք, իշխանը կը շարունակէր.

— Հոն ուր այս միջոցին կը գտնուինք, ատենին ամրոց մը կար, որ իմ ընտանիքիս կը պատկանէր. անոր պաշտօնն էր Քրոնշթատի ետեւը, պաշտպանել փեթրոկրատի, յառաջխաղացումները։ Մեր նախնիքը, այս դղեակին տակը փորած էին գետնուղիներ, որոնք, պաշարման մը պահուն, կը ծառայէին պարենաւորելու պահակազօրքը եւ դժբախտութեան պահուն ալ, դիւրացնելու փախուստը...։

«Արդ, եթէ դղեակը անհետացաւ, գետնափորները մնացին սակայն։

«Ասոնցմէ մէկը, այն ուր կը գտնուինք, կը սկսի այս խպայէն եւ կը հասնի դղեակին հին Զինուց հրապարակը որ կը գտնուի երեք քիլօմեդր անդին...

«Բայց, աւելի լաւը կայ։ Այդ Զինուց հրապարակէն կը սկսին նոր գետնուղիներ, որոնցմէ մէկը կը յանգի Քրոնշթատի զինուորական կառավարիչին դղեակի մառանները, ինչ որ մեզ կ'ապահովէ ծովու ճամբան։

«Բայց ճշմարիտը այն է որ, այս գետնուղին մարդու ձեռքերով չէ փորուած, այլ կազմուած է բնական ճեղքով մը, զոր յետոյ յարդարած են։

«Բայց պէտք եղած է որ միւս գետնուղիները ժայռին մէջ փորեն։ Այս աշխատանքը, 1553էն ի վեր, գաղտօրէն կատարուած է թիապարտ սերունդներու կողմէ։

— 1553է՞ն ի վեր, պոռացի սարսափած։

— Այո՛, անշուշտ, քանի որ Սարսափելին Իվանի հրամանին վրայ է որ իմ պապերէս մէկը, Գրիգոր Է. սկսաւ այս աշխատանքին։

— Եւ ե՞րբ վերջացաւ։

Քարասօֆ ակնարկ մը նետեց վրաս, յետոյ, պաղ կերպով պատասխանեց.

— Բայց, չեմ կարծեր որ նորին վեհափառութիւն Ցարը հրամայած ըլլայ ընդմիջել։

Ասոր վրայ, ապշած՝ կանգ առի։

— Անշուշտ, ըսել չէք ուզեր թէ այս պահուս, դեռ կը շարունակեն աշխատիլ գետնուղիներուն մէջ։

— Ինչո՞ւ չպիտի աշխատին եղեր։

— Բայց... պատերա՞զմը... յեղափոխութի՞ւնը...

— Ո՛չ պատերազմը, ոչ ալ յեղափոխութիւնը այս գործին մէջ դեր չունին։ Ցար մը միայն կրնայ ուրիշ Ցարի մը հրամանը ետ առնել, գոնէ այս կալուածին վրայ, որ ինծի կը պատկանի։

Ջարմացած՝ զինքը կը դիտէի։

— Կրնայ ըլլալ որ ուրիշ տեղ, շատեր դրժեն իրենց երդումը, յարմարին մեր հակառակորդներուն եւ հպատակին անոնց պահանջներուն, ես բնաւ չպիտի կրնայի համակերպիլ. իմ տանս նշանաբանն է,— «Միշտ հաւատարիմ»,— այնպէս որ, քանի ես կենդանի եմ, բան չպիտի փոխուի հոս, Սարսափելին Իվան Ցարի 1553 փետր. 4 թուակիր հրովարտակէն։

Մտաւոր արագ հաշիւ մը ըրի։

— Այսպէս, ըսի, 1368 տարի է որ այս աշխատանքը չէ ընդհատուած։

— Ոչ մէկ րոպէ։

— Բայց, տեսնենք, աշխատաւորը ուրկէ՞ կը գտնէք։

— Միշտ թիապարտներ կը գործածուին այդ աշխատանքին մէջ։

— Կը հասկնամ. բայց վերջապէս, թիապարտները յաւիտենական չեն։ Օր մը պիտի գայ որ, այլ եւս ցարական դատարաններու կողմէ դատապարտեալ չպիտի գտնուին։ Ի՞նչ պիտի ընէիք այն ատեն, անոնց տեղը լեցնելու համար։ Չեմ կարծեր որ երթաք ձերժինսքիին դիմէք, ձեր պակասը լեցնել տալու համար։

— Այդ ո՞վ ըսաւ որ ձերժինսքիին դիմելու պէտք պիտի ունենամ պակասներս լրացնելու համար։

— Սակայն...

— Ձեզի ո՞վ ըսաւ թէ Ցարին դատարանները չեն գործեր։

(Շար.)

Թարգմ՝. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ մեծ կլէտսթընի զաւակը լորտ կլէտսթընի, որ ներկայիս Սոֆիա կը գտնուի իր կնոջ հետ։ Աւելի քան 15,000 հոգի, որոնց մէջ բազմաթիւ սպաներ պաշտօնական համազգեստով, թափօր կազմած, մէկուկէս ժամ տողանցք կատարեցին կլէտսթընի իջած պանդոկին առջեւ։ Թափօրին առջեւէն կ՚երթային 1878ի ռուսեւթուրք պատերազմին վեթերանները, ետեւէն պահեստի սպաները, ուսանողներ եւ մակեդոնական բոլոր կազմակերպութեանց անդամները։ Այս վերջինները իրենց խումբին առջեւէն կը տանէին Մակեդոնական կոմիտէի հագուցեալ պետ Թոտոր Ալեքսանդրոֆի մեծադիր նկարները եւ կ՚երգէին մակեդոնական երգեր։ Ամբողջ տողանցքի ընթացքին «կեցցէ՛ կլէտսթըն» աղաղակներ կը լսուէին (ծանօթ հայասէրը 1876ի Թրքական ջարդերէն յետոյ միջամտած էր ի նպաստ պուլկարիոյ)։

Լորտ կլէտսթըն եւ կինը պանդոկի պատշգամին առջեւ երեւցան եւ Լորտը անգլիերէն ճառ մը խօսեցաւ, ըսելով որ 22 տարիէ ի վեր համակրանքով կը հետեւի Պուլկարիոյ ազատագրական պայքարին։ Ճառը պուլկարերէնի թարգմանուելով, ջերմօրէն ծափահարուեցաւ։ Շատ մը կիներ կուլային։

Թափօրէն վերջ, Պաթաքէն, Թրակիայէն եւ Ցարիպրոտէն պատուիրակութիւններ Տիկին կլէտսթընի ներկայացուցին Պուլկար յեղափոխութեան շրջանի հագուստ մը։ Պատուիրակները Լորտ եւ Տիկին կլէտսթընի ձեռքերը համբուրեցին։

Խռովութիւններ Պարսկաստանի մէջ

Թեհրանէն կը հեռագրեն Հոկտեմբեր 10 թուականով.—

Զինուորագրութեան առթիւ դարձեալ խռովութիւններ ծագեցան այստեղ։ Բոլոր պազարներն ու խանութները փակուեցան։ Ոստիկանութիւնը շարժման մէջ դրուեցաւ եւ կը կարծուի թէ արդէն կացութեան տէր դարձած է։

Լուրջ խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Սպահանի մէջ, ուր քանի մը մարդիկ սպաննուեցան եւ վիրաւորուեցան։

Ռաքովսքիի պարագան

Հակառակ տեղական թերթերու հաղորդած լուրերուն, Մոսկուայէն հեռագիրներ կ՚ըսեն թէ գործավարներու խորհուրդը Հոկտեմբեր 14ին միայն պիտի գումարուի՝ նկատողութեան առնելու համար ֆրանս. կառավարութեան ծանուցագիրը՝ Ռաքովսքիի ետ կանչուելու մասին։ Հետեւաբար այս թուականէն առաջ կարելի չէ ո եւէ որոշում տալ։ կիսապաշտօն շրջանակներու մէջ կ՚ըսեն թէ նոյնիսկ ֆրանս. կառավարութեան փափաքին գոհացում տրուելու պարագային, Ռաքովսքիի տեղ ուրիշ դեսպան չպիտի նշանակուի։

Թեկնածուներէն ոմանք «անբաղձալի» կը նկատուին, ուրիշներ նմանապէս ստորագրած են ծանօթ բանաձեւը։ Մէկ խօսքով, Մոսկուա կը կարծէ որ եթէ Ռաքովսքի անբաղձալի է, միւս բոլոր դեսպանութեան թեկնածուներն ալ անբաղձալիներ են։

Հեղինակաւոր աղբիւրէ կ՚ըսեն թէ զուցէ հաւանական թեկնածուներ պիտի նկատուէին Դաւթեան և Փիաթաքով։Առաջինը, որ դեսպանատան քաղաքական գործերու խորհրդականն էր, Թէհրանի դեսպան նշանակուեցաւ եւ իրեն տեղ ուրիշը չղրկուեցաւ։ Երկրորդը, որ առեւտրական պատուիրակութեան պետն է, Ռաքովսքիի հետ ստորագրած է նոյն բանաձեւին տակ։ Հետեւաբար ներկայիս Փարիզի դեսպանատան մէջ չկայ ո եւ է ձեռնհաս անձ, որ գործակատարի պաշտօնը կարենայ վարել։

Իբրեւ թեկնածու կը յիշուին նաեւ Քարախան եւ Եոֆֆէ, սակայն ասոնք ալ անբաղձալի կը նկատուին՝ Չինաստանի մէջ իրենց գործունէութեան մասին։

Գնդակահարումներ Ադրբէջանի մէջ

«Եէնի կավկասիա» իր Հոկտ. 1ի թիւին մէջ կը գրէ թէ վերջերս Ադրբէջանի մէջ գնդակահարուած են չորս հայրենասէրներ.—Տոքթ.Հասանզատէ Տատաշ, Միր Պաքըր Սէյիտ Րիզա, Ախունտզատէ Ճէվատ (զինուորական վարժարանի տնօրէն) եւ Քաղաքցի Իպրահիմօֆ (սպայ)։

Ձերբակալուած են բազմաթիւ սպաներ։ Ուրիշ յիսուն սպաներ Սալոֆքի աքսորուած են։

Միջերկրականի նաւաքաժինը

Առջի օր Թուլօնէն ճամբայ ելաւ Միջերկրականի առաջին նաւաքաժինը, որ պտոյտ մը պիտի կատարէ Թունուզի եզերքը։ Նոյնպէս ռազմափորձեր պիտի կատարուին Իէրի կղզիներուն մօտ։ Հակառակ վերջին շաբաթներու գրգռութեանց, նաւազներուն մէջ ո եւ է խլրտում չծագեցաւ։

Ազգայնականները կը պարտուին

Չինաստանի ազգայնականները վերջին օրերս կարեւոր յաղթանակներ տանելով մօտեցած էին Փեքինի, որ վտանգի տակ կը գտնուէր։ Չանկ-Ցօ-Լինի բանակը առջի օր կարեւոր յարձակողականի մը ձեռնարկեց Ուանկ-Ֆուի արեւելեան եւ արեւմտեան կողմը, Փեքին-Հանքէու գիծին վրայ եւ յաջողեցաւ ճեղքել ազգայնականներու ճակատը, ծանր կորուստներու ենթարկելով զայն։ Շան-Սիի բանակին չորս զօրագունդերը պաշարուելով գերի բռնուեցան։ Ազգայնականներու բանակը կը նահանջէ Շէնկ-Թինկ-Ֆուի ուղղութեամբ։

Տուրք չվճարողներուն

Թաղապետական խորհրդական Ռոպէր Պօս Սէնի՝ նահանգապետին դիմելով խնդրած էր, որ 1927 Յուլիս 31էն առաջ տուրքի թուղթ չստացող հարկատուներուն թոյլ տրուի իրենց պարտքերը վճարել երկու մասնավճարներով մինչեւ Հոկտ. 31։

Նահանգապետը նպաստաւոր պատասխան տուած է, որով մինչեւ Հոկտ. 31 ո եւ է հետապնդում չպիտի կատարուի անոնց դէմ, որոնք իրենց թուղթերը Օգոստոս 1էն առաջ չեն ստացած։

Պոլշեւիկեան խարդաւանքներ

Գ. Միջազգայինը 1 Յուլիս 1927 թուակիր եւ համար 7 գաղտնի շրջաբերական մը ղրկած է արտասահմանի իր բոլոր դեսպանատուններուն եւ գործակալներուն, որպէսզի Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ նաւատորմին մէջ ըմբոստութիւն հանելու համար պոլշեւիկեան դպրոցներ բացուին։ Երեք դպրոցներ պիտի բացուէին Թուլօնի, Շէրպուրկի եւ Սաութէմփթընի մէջ։

Տէր եւ Տիկին Միհրան Թորոսեան, Պ. Պ. Կարապետ եւ Տիգրան Թորոսեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն եւ եղբօր՝

Պ. ՀԱՅԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9ին, Հայոց եկեղեցին, ժան - կուժօն փողոց, թիւ 15։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի կուսակցական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, երիտասարդաց ակումբին վերնայարկը, 138 Rue Etienne Dolet. կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն վաղը Հինգշաբթի, ժամը 9ին ֆլօրիայի վերնայարկը։ Նիւթ՝ Ցար. Ֆրէնկեանի մէկ ինքնագրութիւնը։ կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԼԻՈՆԻ եւ Շասի Հաճնոյ Հայրենակցական միութիւնը մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնէ Հաճընի անկման 7րդ տարեդարձը, Հոկտ. 16ին, Շասի Քանթինի մեծ սրահը։ Պիտի խօսին Վարդան Չուլլէրեան եւ ուրիշներ։ Արտասանութիւն, երգ եւն.։

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ միութեան վարչութիւնը՝ գիտական արշաւ մը կազմակերպած է, այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, դէպի կռան-փալէ՝ ուր տեղի կ՚ունենայ ինքնաշարժերու ցուցահանդէսը։ (Salon de l'Automobile)։ վարչութեան կողմէ մեքենագործ մասնագէտ մը մանրամասն բացատրութիւններ պիտի տայ զանազան տուներու կողմէ պատրաստուած ինքնաշարժերու առաւելութեանց եւ կառքերու յարակից մասերու գիտական ծանօթութեանց շուրջ։ ժամադրավայր 2 Rue Jean Goujon սրճարանը. կը հրաւիրուին անդամներ եւ հետաքրքիրներ։

«ԱՆԻ»Ի ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Անի» Հայ Արուեստագէտներու խմբակցութեան առաջին մեծ նկարահանդէսը՝ կալըրի ժորժ փըթիի մէջ,Հոկտեմբեր 20—Նոյեմբեր 5։ Ցուցահանդէսին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ։ Նկատի ունենալով անոր միջազգային եւ պատմական նշանակութիւնը, անշուշտ փարիզի գաղութը իր բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւնը պիտի բերէ նկարահանդէսի յաջողութեանը։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հ. Յ. Դ. փոն տ'Օպնայի Շրջանային կոմիտէն նորակազմ Գրադարանի բացման առթիւ, կոչ կ՚ընէ Եւրոպայի եւ արտասահմանի մարմիններուն եւ ընկերներուն որ բարեհաճին գրքերով եւնուէրներով զարկ տալ մեր նորակազմ Գրադարանին։ կը խնդրուի նաեւ մեր յայտնի գրագէտներէն որ բարի ըլլան մէկ մէկ օրինակ գիրք նուիրել մեր գրադարանին որ, պիտի կրնար շրջանիս երիտասարդութեան մտաւոր զարգացման օգնել։ Հասցէ.— A. D. Garabedian, Epicerie Arménienne, Pont d'Aubenas (Ardèche).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վալանս, *Ժ. Խ.— 35 ֆրանք։*

Մարսէյլ, *Ն. Թ.— 35։*

Ժալթիէռ, *Ա. Պ.— 24։*

Ալֆորվիլ, *Պ. Գ.— 35։*

Փօն տը Շէրիւի, *Գործ . — 221·60։*

Ֆուէժիւս, *Թ. Զ.— 50։ Մինչև 20 Հոկտ. վճարած է.ք։*

Թուանս, *Գ. Ք.— 5 ֆրանք։ Կը խնդրուի 30 ֆր. ղրկել։*

Աղեքսանդրիա, *Մ. Խ.— 2 անգլ.։*

Ատտիս-Ապապա, *Ռ. Պ.— 248 ֆրանք։ Կարգադրեցինք։*

Նիուզօ, *Բ. Ս.— 57 ֆրանք կարգադրեցինք։*

Քօլօմպ, *Վ. Բ.— 35 ֆրանք։*

Իւսէ, *Խ. Ք.— 35 ֆրանք։*

Սէն Ռաֆայէլ, *Օ. Ս.— 140։*

Տէսին, *Վ. Ճ.— 35 ֆրանք։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդցի Յովհաննէս Ալագեան(ՌուսաստանԱստրախան) կը փնտռէ իր եղբայրը Ներսէս Ալագեան, որուն 2 տարի առաջ փարիզ ըլլալը որոշ էր։ իմացնել՝ Mr. Garo Baboukian, 6 Rue Bleue Paris (IX).

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱՐՄԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻԻ

"ՉԱՐԼՍԹՕՆ"

ԿԱՄ

ՍԱՄԱԹԻԱՑԻ ԱԲԻԿ ԱՂԱ

խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը

ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ

ԳԻՆ՝ 1.50 ՖՐԱՆՔ

Դիմել նամակով՝ Vahram Sévouni, 5 Av. Quihou St. Mandé (Seine), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն եւ թերթերու գործակալներուն։ կը ղրկուի մէկուկէս ֆրանքի դրոշմաթուղթի փոխարէն։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

(ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ)

Թօլսթոյի Հաճի Մուրատը 12, Ամուսնութիւնք փարիզի 15 ֆր., Ռասփութին 15, Պարոն տը Գամոր (2 հատոր) 25, Միրզա եւ Աննա 12, Տք. Շէրլօքի՝ Թ. կոթիէի 12, Ֆլավի՝ ժորժ Սանի 7, կապուտիկը 5 ֆր., Նօնօ եւ Տօտօ 8, Սիրոյ խորանին առջեւ 5, երկու ոգի, 5, Տք. Մոռօի կղզին 12, մանկութեանս մեղքերը 15, Տիկին Բօժէ 5, Սատանային զաւակը 3, կարմիր մարդոց երդումը, 20, մանօն Լէսքօ 15, Ռաֆայէլ 18, կրացիէլլա 8, Հօճա Նասրէտտին 20, Ծապլվար 7, փանջունի 7, մակաբոյծը 6, մահացու սէրը 3, Տք. Մորի վրէժը 5, բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 10, Ֆաքիր Թահրա 5, Աշըգ Ղարիպ 5, Թօփալ Օսման 5, երգարաններ՝ 10 ֆր., 6 եւ 5 ֆրանք, երազահան 6, բաղդացոյց 10, ֆրանս. խօսակց. 5 եւ 8 ֆ.։

բարեկենդանի անկուտիները 2, բռնի ամուսնութիւն 2, Լը Պարպուլիէ 2, Մոլորեալ ճամբորդը 2, երանոս աղբար 2, Ամուսնական խնդրանք 2, կոյր երգչուհին 3, Սքաբէն՝ Մոլիէռի 5, Շողոքորթը 5, Տիկ. Մօնսօրօ 10, Սալօմէ 4, Տրիլբի 5, Համլէթ 10, Օթէլլօ 10, Թագաւոր 10, Նիօբէ 5, Ֆիտօր Եօաննովիչ արքան 8։

Դուրեանի քերթուածները 5, երգեր ու տաղեր 2.50. Տաղք եւ նամականին 8, Իսահակեանի Հայրենի աղբիւրիցը 30, Ինտրայի Նոճաստանը 7, Օմար Խայեամ 4, Հաֆըզի քառեակները 4։

25 ֆրանքէ աւելի գիրք առնողին 5 ֆր.ի գիրք նուէր, 50 ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի գիրք նուէր, իսկ 100 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 15 ֆր.ի գիրք նուէր կը տրուի։ փօսթի ծախք չառնուիր։ դիմել հետեւեալ հասցէին.—

L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e)։

ՍԱԿԱՐԱՆ

11 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	02
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607	50
Թրքական Թղթ.	L. Tq.	13	52
Թրք. ոսկի	» or	107	50
Մէճիտիէ	Médjidié	9	90
Լէվա 100 հատը	Léva	15	75
Տրախմի »	Drachme	33	30
Լիր »	» Lire	139	30
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	71	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատը	Ley	15	90
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	124	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3430	—
» II	»	2025	—
» III	»	1690	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	180	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927
13 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 465 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻԲՐԵՒ ԱՐԾԻՒ...

Երիտասարդներէն յետոյ, անհաւասիկ երիտասարդուհի մը, Օր. Րութ Էլտըր, կը փորձէ Ատլանտեանը կտրել օդանաւով։

Օրիորդը ճամբայ ելած է արդէն երեքշաբթի օր, գիշերուան ժամը 10.4ին, եւ Փարիզ կը սպասուի այս առտու արշալոյսին։ Իրեն կ'ընկերանայ նաւորդ մը, իբրեւ օգնական։

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, երկրորդ մանկամարդուհի մը, Օր. Ֆրէնսիզ Կրէյսըն, ճամբայ ելած է — կամ պիտի ելլէ — դարձեալ Ամերիկայէն, դէպի Քոփէնհակ։

Ուրեմն, այն աղէտները որ աշխարհ դղրդեցին տարաբախտ Լինտպերկէն առաջ, Քոլի - Նունկէսէրի կորուստով, եւ Լինտպերկի, Չէմպըլէն - Լէվինի եւ Պըրտ յաղթանակէն յետոյ, ուրիշ կսկծալի զոհերով, չեն յուսահատեցներ օդի արծիւները։

Այն աստիճան որ, անհաւասիկ երկու աղջիկներ ալ ասպարէզ կը նետուին, իրենց երիտասարդական ամբողջ խանդով ու յանդգնութեամբ։

Տեղը չէ՞ երգել, — իբրեւ արծիւ սաւառնում ես լեռ ու ծով...։

Արդարեւ, նո՛յն ոգին է որ կ'ըմբոստանայ, կը խիզախէ եւ կ'ուզէ յաղթել։

Մեր դժբախտ իրականութեան մէջ, մարդիկ լեռ ու ձոր կը սաւառնէին, խորտակելու համար մարդոց բռնութիւնը, յանուն ազատութեան եւ խաղաղութեան։ Բախտաւոր ժողովուրդներու մէջ — եւ ի՛նչ բախտ — նորէն բուռ մը երիտասարդներ ու մանկամարդուհիներ նոյն պայքարը կը փորձեն բնութեան դէմ, որ նուազ բռնաւոր չէ քան մարդը, իր մէկ մասնիկը։

Երկու պարագային ալ, վճիռը տրուած է, եւ աղէտները կամ զոհերը չեն որ պիտի կասեցնեն խոյանքը, յանդգնութիւնը, փորձերուն փորձը։

Անցեալ ամրան կորուստներուն առթիւ, միջազգային մամուլը գրեց թէ կառավարութիւնները պիտի արգիլեն նոր օդարշաւներ, եթէ յաջողութեան ամէն երաշխաւորութիւն ապահովուած չէ։ Եւ կը թուէր թէ մրցորդներն ալ կը զգուշանային, մանաւանդ որ ամրան օդն ալ բոլորովին աննպաստ էր, — մշուշ, անձրեւ, փոթորիկ։

Աշուն է արդէն եւ երկինքը պայծառ։ Ու վերսկսան թռիչքները. — Ճամբան են ֆրանսացի Քոսթ եւ Լը Պրի, Փարիզէն դէպի Պուէնոս Այրէս (Քոլի-Նունկէսէր օդանաւ), Օր. Էլտըր՝ Ամերիկայէն դէպի Փարիզ, (Ամերիկացի Աղջիկը), Շուլց, Կօլտսպօրու եւ Օր. Կրէյսըն (Արշալոյս), — չհաշուելով անոնք որ իրենց վերջին պատրաստութիւնները կը տեսնեն, այս կամ այն ուղղութեամբ թռչելու համար։

Այո՛, 1927 թուականը զմայլելի դարաշրջան մը կը բանայ օդանաւային պատմութեան մէջ։ Թուական մը գիտակից անձնազոհութեան, անսահման յանդգնութեան եւ վճռականութեան, որ բացառիկ է մեր արձակունակ եւ հաշուախնդիր դարուն համար։ Ուրեմն, տակաւին կա՛ն մարդիկ՝ պատրաստ մեռնելու իտէալի մը համար։ Երիտասարդներ՝ որոնց աչքին բան չերեւար։ Եւ կա՛ն հսկայական բազմութիւններ, ամբողջ ժողովուրդներ, որոնք անձկութեամբ կը հետեւին անոնց սլացքին, ձախողած ատեն լալու, յաղթած պահուն ծափահարելու, երկու պարագային ալ աստուածացնելու համար։

Ուրիշ խօսքով, մարդկութիւնը այն չէ ինչ որ կ'ուզեն ներկայացնել «պատմա - մաթերիալիսմ»ի քառակուսի վարդապետներն ու վարժապետները։

Սովորական մարդոց համար, «խենդ»եր էին անոնք որ փորձեցին սրբագրել մեր տժգոյն պատմութիւնը։ Խենդեր չե՞ն Լինտպերկներն ու Օր. Էլտըրները (Նախագահ Ուիլսընի քրոջ աղջիկը)։ «Խե՛նդ» մըն էր Անդրանիկը։ Եւ սակայն, անհաւասիկ երկու ամիսը կը լրանայ եւ տակաւին չեն դադրած ո՛չ փառաբանութիւնները, ոչ սգահանդէսները, ոչ ալ բացառիկ հրատարակութիւնները։ Ամէնէն համբակ, խսկապէս հակայեղափոխական գրիչն անգամ ածական եւ բայ չի գտներ, Անդրանիկը երգելու համար, առանց զայն հասկցած ըլլալու...։

Ի՜նչքան միօրինակ եւ անհանդուրժելի պիտի դառնար կեանքը, առանց այս կարգի «խենդ»երու։

Եւ ո՞վ կրնայ պնդել թէ անձնական խառնուածքը կամ քմայքն է անոնց բոլորին վարիչ ոգին։ Ո՞ր խելօքը իր ճակատագրին, կեանքին հետ կը խաղայ, միայն «արուեստը արուեստին համար»։ Անդրանիկ մը լեռ ու ձոր կը թնդացնէր, ամբողջ ժողովուրդի մը տառապանքն ու ցասումը մարմնացնելով։ Մեր պատմութեան դժբախտութիւնն է, որ մարդիկ ստիպուած են մարտնչիլ, իրենց խոյանքն ու կորովը սպառել տարրական հոգերու համար, ողջ ողջ չմորթուելու կամ ազատ ապրելու համար։ Եւ մինչեւ այսօր ալ, փրկուած չեն այդ հոգէն, որպէս զի կարենան իրենց ուժը փորձել ուրիշ ասպարէզներու վրայ։ կարենան իրենց բաժինը բերել գիտութեան եւ մարդկային բարօրութեան։

Ե՞րբ կը հասնի այն օրը, ուր այս ժողովուրդին զաւակներն ալ, փոխանակ իբրեւ արծիւ սաւառնելու լեռ ու ձոր, ի խնդիր ապահովութեան եւ ազատութեան, փորձէին սլանալ ծովէ ծով, ձեղքել ամպերն ու փոթորիկները, ամբողջ մարդկութեան բարիքին համար։

Յանդգնութի՞ւն։ Ինչո՞վ են պակաս մեր հայդուկները։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Հայրենիք (29 Սեպտ.) խմբագրականի մը մէջ կը նկատէ.

— «Հայաստանի Անկախութեան Ամերիկեան Կոմիտէի անդամներէն մէկը, այս ամառուան ընթացքին Եւրոպա կատարած իր ճամբորդութեան ատեն, տեսնուած է կարգ մը ականաւոր եւրոպացի քաղաքական գործիչներու հետ եւ խօսած է ի միջի այլոց նաեւ հայկական հարցի մասին։

«Իր տպաւորութիւնները բաւական յուսադրական են։

«Այսպէս, Լոյտ Ճօրճ բսած է մեր բարեկամին, թէ Լօզանի դաշնագրին մերժումը ամերիկեան Ծերակոյտին կողմէ վերաբացած է հայկական դատը եւ հարկադրած է անգլիական կառավարութիւնը ընդունելու, որ հայկական հարցը տակաւին կարգադրուած չէ։

«Ռոպերտ Սէսիլը, որ միայն վերջերս հրաժարեցաւ անգլիական դահլիճէն, այն կարծիքն յայտնած է, թէ Լօզանի դաշնագրին մերժումը ամերիկեան Ծերակոյտին կողմէ փոխած է Թրքական ամբողջ կացութիւնը եւ ամէնէն յուսատու նշանն է այժմ հայկական հորիզոնին վրայ։

«Թուրքիոյ մասին մեր ամերիկացի բարեկամը կը հաղորդէ վստահելի աղբիւրներէ առած կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք ցոյց կուտան, թէ չափազանց աննախանձելի է Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ մանաւանդ տնտեսական ու ֆինանսական տեսակէտով։

«Թուրքիոյ մէջ պատրաստուած վերջին մահափորձերը Քէմալի դէմ կը հաստատեն, թէ այդ երկիրը կ'ապրի տագնապալի ծանր շրջան մը, որ յղի է նոր անակնկալներով։

«Թուրքիոյ միջազգային կացութիւնն ալ նախանձելի չէ շնորհիւ իտալօ-յունական ու իտալօ-պուլկարական մերձեցման եւ հակաթուրք ծրագիրներուն։

«Ինչպէս Խորհրդային Ռուսիոյ, այնպէս ալ քէմալական Թուրքիոյ խնդիրները այժմ աւելի նուազ, քան ո եւ է ատեն կրնան վերջնականապէս լուծուած նկատուիլ։ Եւ մարգարէ պէտք չէ ըլլալ ըսելու համար, որ թէ՛ այդ երկիրներու ներքին իրադարձութեանց եւ թէ՛ միջազգային կեանքի իրադարձութեանց անխուսափելի ընթացքը կը տանի մեզ դէպի ռուսական եւ թրքական խնդիրներու վերաբացումը։»

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ մարդահամարի ամէնէն դժուար շրջանակները կը նկատուին Արեւելեան նահանգներու կարգ մը մասերը։ Այս վայրերուն մէջ ժողովուրդին մեծ մասը շրջուն կեանք մը կ'անցընէ եւ մնայուն բնակավայր մը չունի։ կառավարութեան որոշումով, բանակի քննիչներէն Իզզէտտին փաշայի նախագահութեամբ կազմուած զինուորական յանձնաժողով մը ամէն տեսակ միջոցներ ի գործ պիտի դնէ, այս ժողովուրդին մարդահամարը կատարելու համար։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ թերթերը կը գրեն թէ Տրամայի տեղական իշխանութիւնը որոշած է արտաքսել քանի Հայեր, իբրեւ վտանգաւոր երկրին ապահովութեան համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ

Թանի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Իզմիրէն հասած եւ թուրք մամուլին կողմէ հրատարակուած տեղեկութիւններու նայելով, Իտալիա զինուորական մեծ գործունէութեան նուիրուած է Երկոտասան կղզիներուն մէջ։ Իտալական իշխանութիւնները ի մէջ այլոց հրատարակած են յայտարարութիւն մը, որով բոլորին կ'արգիլեն տեղեկութիւններ քաղել Լերոս կղզիին մէջ շինուելու վրայ եղող ամրութիւններուն մասին, աւելցնելով որ այս մասին ամենափոքր հետաքրքրութիւն մը խիստ պատիժով մը պիտի պատժուի։

Հռոդոսի կառավարիչին կողմէ ստորագրուած ուրիշ հրամանագիր մը կը պահանջէ, որ բոլոր լուսանկարիչները պաշտօնական վկայագիրներ ունենան։ Մէկ խօսքով, իտալական զինուորական իշխանութիւնները մեծ կարեւորութիւն կուտան եղեր կղզիներուն մէջ ձեռնարկուած զինուորական պատրաստութեանց։

Թուրք մամուլը, որ այս մանրամասնութիւնները կը հրատարակէ, կը հարցնէ թէ Իտալիա ի՛նչ պատճառներէ մղուած այսպիսի միջոցներ ձեռք կ'առնէ, ու կ'եզրակացնէ թէ անկարելի է գէշ աչքով չդիտել այս ամբողջ գործունէութիւնը։

Աղջիկ մը Ատլանտեանը կը կտրէ

Ամերիկացի օդանաւորդուհի Օր. Ռութ Էլտըր Երեքշաբթի օր ժամը 17.4ին (ֆրանսական ժամով՝ գիշերուան 10ի ատենները) Նիւ Եօրքի մօտ Ռուզվէլթֆիլտի օդանաւի կայանէն ճամբայ ելաւ «Էմէրիքըն կըրլ» (Ամերիկացի աղջիկ) օդանաւով, մէկ թռիչքով Փարիզ գալու համար։ Իրեն կ'ընկերանայ օդանաւորդ Ճօրճ Հէլտմէն, որ ուղեցոյցի պաշտօն պիտի կատարէ։

Օրիորդ Էլտըր 23 տարեկան սիրուն աղջիկ մըն է։ Նախապէս ատամնաբոյժի օգնական էր, վերջերս նուիրուեցաւ օդանաւորդութեան, եւ դեռ հազիւ ամիս մը առաջ քննութիւն անցունելով օդանաւորդի վկայական ստացաւ։ Օրիորդը կ'ուզէ Ատլանտեանը կտրող առաջին օդանաւորդուհին ըլլալ։

Մեկնումը տեղի ունեցաւ յաջող պայմաններու տակ, ծափերուն մէջ հարիւրաւոր հանդիսականներու, մեծ մասամբ աղջիկներ։ Օդանաւը առաւ 520 կալոն պէնզին, ինչ որ բաւական է 4400 մղոն ճամբորդութեան համար։ Ամբողջ ծանրութիւնն է 5600 փաունտ։ Ունի անթելի կազմած։ Երկու օրուան ուտելիք միայն առ.ած են։ Օդանաւը կարմիր ներկուած է։

Օդը նպաստաւոր է եւ կը յուսացուի որ եթէ ճամբան ո եւ է վտանգ չպատահի, օդանաւը Փարիզ պիտի հասնի այսօր, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 7 - 10։

Օրիորդ Ռութ Էլտըր ամուսնացած է Փիթսպուրկցի երիտասարդ նաւաստիի մը հետ, սակայն կ'ուզէ որ զինքը կոչեն միշտ իր աղջիկութեան անունով։

Օր. Էլտըր չպիտի հետեւի Լինտպէրկի ճամբուն. սկիզբը 2000 քիլոմեդր պիտի թռչի արեւելեան ուղղութեամբ, յետոյ պիտի առնէ անդրատլանտեան շոգենաւերու սովորական ճամբան, որուն պիտի հետեւի մինչեւ Ֆրանսա։

Թերթս մամուլը դրուած պահուն դեռ ո եւ է լուր չկար օդանաւի մասին։

ՈՒՐԻՇ ԱՂՋԻ՞Կ ՄԸՆ ԱԼ

Օլտ Օրչըրտէն (Միացեալ Նահանգներու Մէյն նահանգը) առնուած հեռագիր մը, որ դեռ չէ հաստատուած, կ'ըսէ թէ նոյն օրը ճամբայ ելած է ուրիշ օդանաւ մըն ալ՝ «Տօըն» (Արշալոյս), մէկ թռիչքով մինչեւ Տանիմարքայի մայրաքաղաքը՝ Քոփէնհակ երթալու համար։ Օդանաւի վարիչն է Նախագահ Ուիլսընի քրոջ աղջիկը՝ Օր. Ֆրանսիս Ուիլսըն Կրէյսըն, որուն կ'ընկերանան օդանաւորդ սպայ Ուիլեըմ Շուլց եւ մեքենավարը՝ Կոլտսպօրու։ Քոփէնհակի «Փոլիթիքէն» թերթի Լոնտոնի թղթակիցը հեռաձայնով տեսնուած է Օր. Կրէյսընի հետ, որ ըսած է թէ իր հետ կ'առնէ երկու օդանաւորդներ, սակայն ճամբուն մեծ մասը ինք անձամբ կը յուսայ վարել օդանաւը։ 38 ժամուան բաւելիք պէնզին առած է եւ կը յուսայ Իրլանտա հասնիլ 17 ժամէն։

ՈՒՐԻՇ ԱՐՇԱՒՆԵՐ

Ֆրանսացի Քօսթ եւ Լը Պրի, որոնք ձեռնարկած էին «Նունկէսէր - Քոլի» օդանաւով Ատլանտեանը կտրելու հարաւէն, Փարիզէն Սէն-Լուի (Սենեկալ) հասան Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11.10ին, 4300 քիլոմեդր ճամբան առնելով 25 ժամ 30 վայրկեանէն (ժամը միջին հաշուով 168 քիլ. 600)։

Երկու օդանաւորդները ճամբայ ելան. կտրելու համար երկրորդ հանգրուանը՝ կեդրոնական Ատլանտեանը՝ դէպի Նաթալ (3200 քիլոմեդր)։ Գ. հանգրուանը պիտի ըլլայ Նաթալ-Ռիօ-տը Ժանէյրօ (2000 քիլ.)։

⁂ Ֆրանսացի Շալ եւ Ռաֆէն Վիլլաքուպլէյէն ճամբայ ելան դէպի Սայկօն։ Առաջին հանգրուանն է Հռոմ, ուր հասան առջի օր։

⁂ Ծովային օդանաւորդներ Փարի եւ Պուկօ Երեքշաբթի օր ժամը 14.13ին Մարսիլիոյ մօտ Պէռի լիճէն ճամբայ ելան դէպի Պէյրութ։ Այս ջրօդանաւը ունի երկու շարժանիւ, 1000

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Վէդի Բասարի շրջանին մէջ զետեղուած հայ գաղթականները վերջերս դժգոհութիւններ յայտնած եւ բողոքներ կատարած էին Երեւանի կառավարութեան մօտ, ըսելով թէ հողեր չեն տրամադրուիր իրենց։ Այս բողոքներուն վրայ, ժամանաւոր յանձնախումբ մը կազմուած էր՝ քննելու համար Վէդի Բասարի գաւառակին մէջ զետեղուած գաղթականներու տնտեսական վիճակը։

Խորհրդային Հայաստան (Թիւ 206/1867) կը հրատարակէ վերոյիշեալ յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որ ի մէջ այլոց կ'ըսէ.—

«Վէդի Բասարի գաւառակի 21 գիւղերուն մէջ տեղաւորուած են 1267 տուն, ընդամէնը 4170 հոգի։ Այս գաղթականները եկած են գլխաւորաբար Պարսկաստանէն եւ Յունաստանէն։ Միջազգային գաղթականութիւնը այդ շրջանը տեղաւորուած է 1923ին եւ օգտուած է նոյն տարին կատարուած հողաբաժանումէն։ Աւելի յետոյ եկած գաղթականները մինչեւ այսօր չեն կրցած հող ստանալ եւ տեղաւորուած են հողատակաւ գիւղերու մէջ. այսպիսիներու թիւը կը հասնի 299ի։

Ջուրի պակասն ալ դժուարութեան մատնած է ժողովուրդը։ Վէդի Չայէն ոռոգուող գիւղերու բերքերը այս տարի հարիւրին 45 փճացած են՝ ջուրի պակասի հետեւանքով։

Աւելի քան 911 տուն գաղթականներ զուրկ են լծկաններէ. այդ պատճառով, անոնք իրենց հողերը տուած են լծկան ունեցողներուն՝ ընկերովի պահելու համար։ Ստացուած բերքի անբաւականութեան պատճառով գաղթականութեան 90 առ հարիւրը բանւորութիւն կ'ընէ գիւղերուն մէջ։

Արազդայան, Արմաղ եւ Ավշար գիւղերու գաղթականները պէտք ունին անասուններու եւ գոմերու։ Գաղթականները կառավարութենէն ստացած են միայն փայտեղէն եւ վերաշինած են նախկին աւերակները։ Սակայն այդ նորաշէն տուները անյարմար են ապրելու, մանաւանդ որ այդ գիւղերուն մէջ մալարիան տարածուած է։ Ճիշտ այդ պատճառով գաղթականներու մեծ մասը հեռացած է, իսկ մնացածներն ալ մնալու դիտաւորութիւն չունին։»

ՕՐ. ՃԱՆՊԱԶԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Պարթէլէմի՝ հիմնուած ցոքթ.փօլի դիազննութեան վրայ, Երեքշաբթի օր առաջին անգամ ըլլալով հարցաքննեց Օր. Նոյեմի Ճանպազեանը, որ իր հօրեղբօրդին՝ Խարբերդցի Գրիգոր Ճանպազեանի դիպուածով մեռնելուն առթիւ ձերբակալուած էր իբրեւ կասկածելի։ Բժիշկին տեղեկագիրը բացարձակապէս կը հաստատէ թէ մահը առաջ եկած է նոյնինքն հանգուցեալ Գրիգոր Ճանպազեանի արձակած գնդակով։ Հարցաքննութիւնը կատարուեցաւ պաշտպան փաստաբան Հանրիոյի ներկայութեան եւ Պ. Պարթէլէմի՝ համոզուած թէ ոճիր չկայ, ազատ արձակեց Օր. Նոյեմին։

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ոստիկանական ամենօրեայ խուզարկութիւնները տուին իրենց արդիւնքը։ Փարիզի կեդրոնը ոստիկանատուն մը, որ սովորաբար օրը քսան հոգիի ինքնութեան թուղթ կուտար, այժմ 100 կուտայ, ա՛յնքան շատցած են ինքնութեան թուղթ պահանջողները։

ՆԱՆՍԷՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Զ.

Ընդհ. ժողովը նոյնօրը, առանց ընդհատումի, շարունակեց իր վիճաբանութիւնները Հինգերորդ յանձնաժողովի տեղեկագրին մասին: Նախագահը հետզհետէ խօսք տուաւ գաղթականներու բարձր կոմիսար Տոքթ. Նանսէնի, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներուն, որոնք վերջին խօսողները եղան.

Տոքթ. Նանսէն.— Պ. Նախագահ, Տիկիններ եւ Պարոններ, կը ներէք որ կրկին բեմ կը բարձրանամ, բայց երբ գաղթականներու Բարձր-Կոմիսար, պարտականութիւն կը զգամ քանի մը խօսք աւելցնել Տեղեկաբերի սքանչելի զեկոյցին վրայ, եւ շնորհակալութիւնս յայտնել իրեն եւ միւս հռետորներու խօսքերուն համար: Նախ՝ շնորհաւոբելի կը գտնեմ, որ Ընդհանուր Ժողովը որոշած է միջոցներ ձեռք առնել հայ եւ ռուս գաղթականներու վիճակը բարելաւելու համար. ասիկա կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող խնդիր մըն է, քանի որ կը վերաբերի աւելի քան մէկ միլիոն հոգիի: Կ'ուզեմ քանի մը խօսք ալ ըսել Սուրիոյ մասին եւ յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան շնորհակալութիւն յայտնել Ֆրանսա. կառավարութեան՝ հայ գաղթականներուն օգնելու համար իր տարած աշխատանքին առթիւ. կ'ուզեմ յիշել թէ Ֆրանսա արդէն ուղղակի 50 միլիոն ֆրանք ծախսած է Սուրիոյ հայ գաղթականներուն համար, իսկ անուղղակի կերպով ուրիշ մեծ ծախքեր ալ ըրած է:

Բնականաբար Սուրիոյ գաղթականներուն օգնելը վերջնական լուծում մը չէ Հայերուն ազգային օջախ մը տալու խնդրին: Հայ գաղթականներուն կացութիւնը այնպէս է, որ բացարձակապէս անհրաժեշտ է զանոնք հոն տեղաւորել, ու ես համոզուած եմ թէ մօտ ապագային կարելի պիտի ըլլայ լուծել այս այս խնդիրը, գործակցութեամբ Ֆրանս. կառավարութեան, որ այս գործին աջակցելու համար այնքան ուշադրաւ բարեացակամութիւն ցոյց տուաւ:

Սրտագին շնորհակալութիւններ տեղեկաբերին՝ որ Ընդհ. Ժողովին լուրջ ուշադրութիւնը հրաւիրեց Պոլսոյ եւ Չինաստանի ռուս գաղթականներու վիճակին վրայ: Ինչպէս ըսուած է Ընդհ. Ժողովին ներկայացուած Տեղեկագրին մէջ, այս գաղթականներէն մօտ 4000 հոգի պատրաստուած էին մեկնիլ Թուրքիայէն մինչեւ 1 Օգոստոս: Մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ առժամեայ յետաձգում մը ձեռք բերել այն պայմանով, որ յիշեալ գաղթականներու այլուր փոխադրութիւնը պիտի փութացուի: Չինաստանի ռուս գաղթականներուն կացութիւնը նոյնպէս տագնապալի է: Միայն 10,000 հոգի կայ Շանկայի մէջ. զինուորական գործողութեան հետեւանքով ասոնք շատ խեղճ վիճակի ենթարկուեցան եւ պէտք է ուրիշ տեղ փոխադրուին:

Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի տեղեկագիրը ցոյց կուտայ թէ լաւ առիթներ կան առնուազն 30,000 գաղթականներ տեղաւորելու համար Արժանթինի, Պոլիվիոյ, Պրազիլիոյ, Փարակուէյի եւ Փերուի մէջ: Այս երկիրներու կառավարութիւնները պատրաստակամութիւն կը յայտնեն անոնց տեղաւորման բոլոր ծախքերը տալ կանխավճարի ձեւով: Մեզմէ կը պահանջուի միայն մարդ գլուխ մօտ 20 անգլիական ոսկի, իբրեւ փոխադրութեան ծախք:

Չեմ ուզեր ահազանգ հնչեցնել, սակայն տարրական պարտականութիւն մը զանց առած պիտի ըլլամ, եթէ Ընդհանուր Ժողովին լուրջ ուշադրութիւնը չհրաւիրեմ Չինաստանի եւ Թուրքիոյ ռուս գաղթականներու վտանգալի կացութեան վրայ եւ ցոյց չտամ անոր դարման տանելու միջոցները: Ցաւալի պիտի ըլլար անշուշտ որ Պոլսոյ 90,000 ռուս գաղթականները ուրիշ երկիրներ տեղաւորելէ վերջ, մնացեալ 4000 հոգին ձգուէին իրենց բախտին:

Այս գաղթականները ապահով երկիրներ փոխադրելու համար անխուսափելիօրէն մէջտեղ կուգայ դարձեալ դրամի հարցը:

Ասիկա հայթայթելու երկու եղանակ կայ. կամ այն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները փոխ դրամ կուտան, և կամ դրօշմաթուղթի խնդիրը իրենց երկիրներուն մէջ ալ կը գործադրեն, ու մենք ատոր վրայ հիմնուած հաւանաբար կարենանք փոխ դրամ գտնել: Տեղեկաբերը արդէն ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեց այս կարելիութեան վրայ:

Երկրորդ մեթոտը այն առաւելութիւնն ունի, որ կառավարութիւնները պէտք չպիտի ունենան ձեռքերնին իրենց գրպանը տանելու: Եւ որովհետեւ ինքնապահ գաղթականները սիրով կը վճարեն տարեկան հինգ ֆրանք ոսկեդրամի տուրքը, կը համարձակիմ հաստատ յոյս յայտնել թէ կառավարութիւնները չպիտի մերժեն իրենց երկիրներուն մէջ ալ դրօշմաթուղթի գրութիւնը հաստատել:

Պարոն ֆոն Բայնպալըն (Գերմանիա).— Կը փափաքիմ քանի մը խօսքով պարզել Գերմանիոյ տեսակէտը ի նպաստ հայ գաղթականներու, Տոքթ. Նանսէնի կոչին առթիւ: Համաձայն Խորհուրդի միահամուռ փափաքին եւ հակառակ իր կրած հիասթափումներուն, Տոքթ. Նանսէն որոշած է չլքել հայ գաղթականներուն օգնելու գործը: Եռանդով և հաստատամտութեամբ մը,— որոնքբնականաբար իրենց ազդեցութիւնը պիտի ունենան— անիկա բացատրեց թէ Խորհուրդը իր այս որոշումով նոր պատասխանատուութիւն մը ստանձնած է:

Խորհուրդի Յունիսի նստաշրջանին, Տոքթ. Շթրէզէման յայտարարած էր թէ կարելի ամէն բան պէտք է կատարուի օգնելու համար, որ Տոքթ. Նանսէնի յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան ստանձնած գործը յաջողի ո՛չ միայն ի շահ նոյն ինքն հայ գաղթականներուն, որոնց վիճակը համակրանքի արժանի է, — այլ եւ ի շահ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ այն հիմնարկութեանց, որոնց վստահուած է այս գործին իրականացումը, այն յոյսով, որ խոստացուած աջակցութիւնը պիտի ստացուի:

Խորհուրդը որոշած ըլլալով կոչ մը ուղղել Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն, կ'ուզեմ ըսել թէ այս կոչը անտարակոյս արձագանգ մը պիտի գտնէ Գերմանիոյ մէջ:

Քոմնէն (Ռումանիա).— Ռումանիա կը նկատէ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան ամէնէն ազնիւ գործերէն մէկն է միջազգային համերաշխութեան վերաբերեալ գործերուն զարկ տալ: Ռումանիա արդէն ատոր ապացոյցը տուաւ՝ օգնելով ռուս գաղթականներուն եւ Ալպանիոյ: Հիմա ալ խիստ ուժգին աջակցութիւն կուտայ Տոքթ. Նանսէնի ի նպաստ գաղթականներուն ստանձնած աշխատանքներուն. հետեւաբար եւ խուլ չէ հայ գաղթականներուն համար ուղղուած նոր կոչին: Ինչպէս մեր արտաքին նախարարն ալ յայտարարեց վերջին անգամ, Ռումանիա ուրախ պիտի ըլլայ աջակցելու այս գործին, իր կարողութեան ներած չափով:

Նախագահ.— Նկատելով որ Ընդհանուր Ժողովի ուրիշ ոեւէ անդամ փափաք չէ յայտնած այս նիւթին մասին խօսելու, Տեղեկագիրը եւ Յանձնաժողովին թելադրութիւնները վաւերացուած կը նկատեմ: (Հաւանութեան նշաններ):

Վ Ե Ր Ջ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՄԵԾ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(մեր մամնաւոր Թղթակցէն)

ԹԱՒՐԻԶ, 26 Սեպտ.

Թաւրիզի հայ գաղութը «Յառաջ»ի Սեպտ. 2ի թիւէն իմացաւ ազգային հերոս Անդրանիկի մահագոյժը, որ խոր վիշտ պատճառեց ժողովուրդին եւ ազգային մարմիններուն:

Ատրպատականի Առաջնորդարանը Սեպտ. 23ին, յատուկ մահազդով հաղորդեց թէ Սեպտ. 25ին Մայր Եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի հոգեհանգիստ ազգային մեծ հերոսի յիշատակին: Իսկ մինչ այդ, արդէն Թաւրիզի Հայոց կուլտուրական Միութիւնը, Վասպուրականի, Ղարաբաղ-Զանգեզուրի, Տարոն-Տուրուբերանի, Շիրակ-Վանանդի, Բարձր-Հայքի, Երեւանի, Սեբաստիոյ, Ղարադաղի, Կ. Պոլսոյ եւ շրջակայքի, Սուրմալուի, Խոյի Հայրենակցական Միութիւնները, հայ զինուորականներ, Անդրանիկի զինակից ընկերներ, գործակիցներ եւ զինուորները խորհրդակցելով, որոշեցին միասնաբար կազմակերպել արժանավայել Սգահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Արամեան Թատերասրահին մէջ, Սեպտ. 25ին առաւօտեան ժամը 11էն սկսեալ:

Պատարագի եւ Հոգեհանգստի արարողութենէն յետոյ, ժողովուրդի ամէն խաւերէն անխտիր, հոծ բազմութիւն մը խռնուեցաւ Արամեան Թատերասրահը, ուր այլ եւս շարժելու եւ կանգնելու տեղ անգամ չմնաց:

Շատերը չկրցան ներս մտնել եւ ստիպուեցան մնալ բակին մէջ:

Սրահ մտաւ Ատրպատականի Առաջնորդը քահանաներուն հետ:

Սգահանդէսին սիրայօժար իր մասնակցութիւնը բերած էր «Սալոն» նուագախումբը, որ նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը: Ժողովուրդը լուռ ու յուզուած ոտքի ելաւ:

Սգահանդէսին ներկայ էին ազգային, կուսակցական եւ կրթական մարմինները, Պարսից բանակի բարձր զինուորականներէն հայազգի Գիքօ Խանը, ռուսական ներկայացուցիչը, գերմանացի, ռուս, վրացի, ասորի բարեկամներ, խուռն երկսեռ բազմութիւն, մատաղ սերունդ եւ աշակերտութիւն: Թատերասրահի վերնայարկերը այնքան բազմութիւն խճողուած էր, որ կը վախցուէր փլելու վտանգէն: Սգահանդէսի բացումը կատարեց Առաջնորդը.

«Անդրանիկը մեր ազգային հերոսն է բառիս լայն իմաստով: Սասունի 1904ի ապստամբութեան օրերին, Կովկասում հայ ժողովուրդը, 30ի չափ երգեր էր հիւսել, որոնք ձօնուած էին Անդրանիկի հերոսութիւններին: Հանգուցեալ զօրավարը թէեւ մի քանի սայթաքումներ ունեցաւ իր կեանքում, բայց նրա համբաւը երբեք չընկաւ, այլ միշտ բարձր մնաց:»

Ապա բեմ եկաւ Հ. Յ. Դ. Ատրպատականի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Ալեքսան Յովհաննիսեանը, որ առաջարկեց յոտնկայս յարգել ազգային հերոսի յիշատակը: Ժողովուրդը ոտքի ելաւ եւ նուագախումբը հնչեցուց «Դու զոհ գնացիր» սգերգը:

«Ազգային հերոս Անդրանիկը ծնաւ ժողովուրդի մէջ եւ ապրեցաւ, գործեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ, դառնալով մեր կուսակցութեան ռազմական ոգու տաղանդաւոր ներկայացուցիչը: Անդրանիկը Դաշնակցութեան հարազատ զաւակն է, որ նրա շնորհիւ լայն ժողովրդականութիւն վայելեց եւ դարձաւ ժողովրդական մեծութիւն:»

Ընկեր Յակոբ Տէր-Յակոբեանը, կուլտուրական միութեան, Ատր. Թեմ. դպրոցի հոգաբարձութեան, ուսուցչութեան եւ աշակերտութեան կողմէ ցաւ յայտնեց ազգային հերոսի մահուան առթիւ, աւելցնելով, որ «ինչպէս Զուիցերիան իր Վիլհէլմ Տէլն ունի, Իտալիան՝ Գարիբալդին, Հայաստանն ալ իր Անդրանիկով հպարտ է, որի մահը համազգային աղէտ եւ վիշտ է:» Ընկեր Յակոբը գեղեցիկ կերպով ներկայացուց հերոսին կենսագրութիւնը, Շապին Գարահիսարի մանկութենէն մինչեւ զօրավարութեան բարձրանալը:

Թաւրիզաբնակ Ղարաբաղցիներու կողմէ խօսեցաւ Անդրանիկի բանակի նախկին սպայ ընկ. Յովակ Ստեփանեանը, որ ըսաւ.— «Ոչ մէկ զօրավար եւ հերոս չի ունեցել այն խիզախութիւնը, ինչ որ ունէր Անդրանիկը, որի պողպատեայ կուրծքը զարդարուած էր ռուսական, ֆրանսական եւ պուլկարական բարձր շքանշաններով, որոնք ապացոյց էին թէ օտարները որքա՛ն գնահատում էին մեր ազգային հերոսին:

«Մեռա՛ւ Անդրանիկը, կեցցէ՛ Անդրանիկը»:

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կողմէ խօսեցաւ ընկ. Վահէ Արծրունին.— «Ոլիմպոսի աստուածները սիրով ընդունեցին Անդրանիկը, որ համայն հայութեան ազգային հերոսն էր, որուն մահը այսօր ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայութեան մեծ վիշտ պատճառեց»:

Զանգեզուրցիներու կողմէ խօսեցաւ Պ. Յակոբ Տէրունին, շեշտելով որ, «Անդրանիկը Սասունցի Դաւիթն է, եւ Սիւնեաց Դաւիթ բէկը, որոնց հոգիները կ'ապրէին անոր մէջ»:

Հնչակեան Պ. Վահագն Նալբանդեան յայտնեց թէ «Անդրանիկը համայն հայութեան հերոսն էր, բառիս լայն առումով»: Պ. Արսէն Խաչիկեանը գնահատելով Անդրանիկի արժէքը քանի մը բնորոշ գիծեր պատմեց անոր կեանքէն:

«Սալոն»նուագախումբը նուագեց տխուր եղանակ մը:

Արամ Տէր Բաղդասարեան արտասանեց «Նամրութայ սարը հազար ակն ունի», իսկ Արտեմիս Տէր Թովմասեանը «Բոցիկու սարին» սրտառուչ ոտանաւորը, երկուքն ալ Աւետիք Իսահակեանէն, առաջինը նուիրուած Նեմրութի հսկայի՝ Սերոբ Աղբիւրի, իսկ երկրորդը՝ Մենակի յիշատակին: Պ. Աշոտ Աղայեանը սրինգով նուագեց «Գարահիսար լերան» երգը:

Բեմին վրայ դրուած էր՝ սեւ շղարշով շրջապատուած՝ Անդրանիկի մեծադիր եւ շատ յաջող կենդանագիրը, գործեռանկարած էր Պ. Եղնիկ Բաջունին: Սգահանդէսի ընթացքին ժողովուրդին վաճառուեցան ազգային հերոսի լուսանկարները, որոնցմէ գոյացած դրամական զուտ արդիւնքով, Անդրանիկի յիշատակին չքաւոր աշակերտ մը պիտի ուսանի Ատրպատականի Հայոց թեմական դպրոցին մէջ, մինչեւ աւարտելը: Թաւրիզի Հայոց Կուլտուրական Միութեան վարչութեան նախագահ ընկ. Արամ Ալչուջեանը յայտնեց, թէ յանուն Թաւրիզի հայութեան ցաւակցութիւն պիտի յայտնուի Անդրանիկի ընտանիքին եւ փակեց սգահանդէսը, որ տեւեց 2ուկէս ժամ եւ ժողովուրդը հեռացաւ վիշտի եւ երախտագիտութեան խորին զգացումներով լեցուած:

ՄԱՍԻՍ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐՔԵՐԸՆ

Փրավտայի Թղթակիցը կը գրէ (21 Սեպտ.) Քիէվէն.—

16 Սեպտեմբերին, իրիկուան ժամը 10ին, բժիշկ աղջիկ մը, երբ տուն կը դառնար, խումբ մը ստահակներ յարձակեցան վրան: Դանակի եւ ատրճանակի սպառնալիքին տակ, լլկեցին աղջիկը իր տանը դրանը տակ, փողոցին մէջ: Յետոյ քաշկրտելով ամայի տեղ մը տարին, հոն կը սպասէին ուրիշ ընկերներ: Տանը վարձակալներէն մէկը, ականատես վկայ այս տեսարանին, լուր տուաւ աղջկան եղբօրը, որ ընկերներով սկսաւ հալածել: Սակայն ստահակները զէնքով սպառնացին եւ յաջողեցան աղջիկը տանիլ: Բազմութիւնը հետզհետէ շատցաւ: Ստահակները յարմար նկատեցին թողուլ իրենց զոհը:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու հոգի, Եուշէնքօ եւ Թարասէնքօ: Աղջիկը յայտնեց թէ առաջինն էր որ զինք լլկած էր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թանի Պոլսոյ Թղթակիցը խօսելով Թուրքիոյ վերջին ընտրութեանց մասին, կը գրէ.—

Հռոմի եւ Էնկիւրիի մէջ կառավարական նոյն վարչաձեւը կը տիրէ: Ինչպէս Փաշիստ Իտալիոյ մէջ, միայն քաղաքական մէկ կազմակերպութիւն՝ Խալք կուսակցութիւնը գոյութիւն ունի Թուրքիոյ մէջ: Այս կուսակցութիւնը ստանձնած է ամբողջ ազգային ներկայացուցչութիւնը: Քաղաքական ուժերու ազատ գործունէութիւնը բացարձակապէս արգիլուած է: Ամբողջ ընդդիմադրութիւնը ջնջուած է: Մէկ խօսքով կուսակցութիւնը կառավարութիւն եւ կառավարութիւնը կուսակցութիւն:

Մուսթաֆա Քէմալ ոչ միայն Թուրք Հանրապետութեան Նախագահն է, այլ եւ ընդհանուր Նախագահ՝ «Խալք» կուսակցութեան: Ու այս վերջին մակդիրը պարապ տիտղոս մը չէ:

Թուրքիոյ պետը, որ մինչեւ վերջ կ'ուզէ գործի մարդ եւ վարիչ մնալ, անձամբ եւ ուղղակի կը վարէ պաշտօնական կուսակցութիւնը:

Վերջին խորհրդարանի ընտրութեանց դիմագիծը այս ձեւով կը լուսաւորուի: Ոեւէ մրցում չըլլալով, քուէի սրահներուն եւ երկրին մէջ կատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէր: Ո՛չ մէկ հակաճառութիւն մամուլին մէջ: Ո՛չ մէկ հրապարակային հաւաքոյթ: Ո՛չ մէկ վէճ շահերու: Ո՛չ մէկ դասակարգային պայքար: Ո՛չ մէկ հակառակութիւն զանազան եւ ընդդիմադիր գաղափարներու: Ո՛չ մէկ ներքին տագնապ: Այս պայմաններուն տակ, քուէարկութեան արդիւնքը նախապէս ծանօթ էր: Խալք կուսակցութեան թեկնածուներուն ցանկը — միակը որ շրջաբերութեան հանուած էր — անցաւ մէկ անգամէն: Ուշագրաւ նորութիւն մը. 1923ի նախորդ ընտրութեանց ատեն երեսփոխանները ընտրուած էին կուսակցութեան վարիչ մարմիններուն կողմէ. բայց յայտնի է թէ ընտրուելէն անմիջապէս վերջ, շատ մը նորընտիր երեսփոխաններ փութացին քաշուիլ եւ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմել: Այս տարի, ընդհակառակն, որոշուեցաւ կազիին ձգել թեկնածուները որոշելու հոգը: Ինչպէս կը տեսնուի, Մուսթաֆա Քէմալ պատասխանատուութիւն ստանձնող մարդ է:

Նախորդ ազգային մեծ ժողովը 285 երեսփոխան ունէր: Մ. Քէմալ իր ցանկին մէջէն ջնջեց ասոնցմէ 80ին անունները: Դուրս ձգուածներէն ոմանք կը պատկանէին քեաւրիմ Քարապէքիր եւ Րէֆէթ փաշաներու պէս ազատական ընդդիմադիրներու կուսակցութեան: Միւսները Ցիարպէքիրցի Ֆէվզի պէյի շուրջ խմբուած՝ քրտական գոյնով աւատապետական ցեղախումբ մը կազմած էին եւ չէին յաջողած համաձայնիլ կառավարութեան հետ: Վերջապէս երրորդ խմբակ մը կազմուած էր քանի մը երեսփոխաններէ, որոնք յաջողած էին շատ վրան բաց ձեւով հարստանալ, վերջին չորս տարուան ընթացքին:

Ընտրութիւնները տեղի ունեցած ըլլալով Յունաստանէն եկած փոխանակելի Թուրքերով աւելցած բնակչութեան հիման վրայ, նոր խորհրդարանը պիտի ունենայ 330 երեսփոխաններ, այսինքն նախորդէն 45 աւելի: 80 երեսփոխաններ վերընտրուած չըլլալով, Ազգային մեծ ժողովը 125 նոր երեսփոխաններ պիտի ունենայ: Ասոնցմէ ոմանք նախկ[ին] պաշտօնեաներ են: Կարգ մը [նախկին] խարարութեանց խորհրդակա[ններ] ու ընդհ. տնօրէնները երեսփոխ[աններ] եղան: Միւսները Մուսթաֆա Քէ[մալ] մալ ընտրեց գաւառի այն քաղ[աքա]քական մարդոցմէն, որոնք [իրենց] ծով ապացուցած էին իրենց [կու]պակցութիւնը Խալք կուսակց[ու]թեան. կան նաեւ ազատ ասպ[ա]րէզի մտաւորականներ ու մ[...] գետներ, մանաւորապէս ճար[տա]րագէտներ, ուսուցիչներ, բժիշ[կ]ներ, փաստաբաններ, որոնք նե[...] կայացուած են գրեթէ հաւա[...] համեմատութեամբ:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ Բ. ՏԱՐԻՆ

Այսօր, Հինգշաբթի, կը սկս[ի] Յարդգողի գրական երեկոներ[ու] շարքը: Առաջին նիւթն է վի[ճա]բանութիւն Յար. Ֆրէնկեան[ի] ինքնագիր մէկ արար թատեր[ա]կին մասին: Հոկտ. 20ին, Ս[...] րաֆեանի ինքնագրութիւնն[երը]: Հոկտ. 27ին, Ա. Զօպանեան[՝] Քուչակի մասին: Նոյ. 3ին, Տ[...] Լաս, ինքնագրութիւն: Նոյ. 10[ին], Հր. Բալուեան՝ Վահան Տէրեան[ի] մասին: Նոյ. 17ին, Օ. Կարօ՝ [...] մաստեղի «Գիւղը»: Նոյ. 24[ին], Խ. Կեավուրեան՝ Խարբերդի գ[աւ]առական բառերը: Դեկտ. 1[ին], Շ. Նարդունի՝ Գրականութեան [եւ] Քաղաքականութիւնը: Դեկտ. 8[ին], Գրական անցք Յարդգողակ[ա]ներու: Դեկտ. 15ին, Օր. Գ[...] փաքեան՝ Շոփէնի մասին: Դեկ[տ.] 22ին, Ե. Քուչարեան՝ Արուեստ[ի] մէջ ձեւի բովանդակութիւ[ն]: Դեկտ. 29ին՝ Գրական դատ[...]

Յունուարէն յետոյ պիտ[ի] պատրաստուի նոր ցանկ մը, [որու]րուն մէջ կը մտնեն հետեւ[եալ] նիւթերը.—

Տոքթ. Գրիգորեան պիտի [խօ]սի «Գրագէտներուն հիւանդու]թիւնները եւ անոնց ազդե[ցու]թիւնը իրենց գործերուն վրայ»: Մկրտիչ Պարսամեան՝ Ա. Յար[ու]թիւնեանի մասին: Շ. Նարդունի՝ Արեւելքի Թատրոնները (Յա[...] նական, Ճապոնական, Հելլենակ[ան] եւ արդի): Լ. Բաշալեան՝ [...] նաւոր գրելու արուեստը: Գ[...] Ճիզմէճեան՝ ա) Թոմթեմիամ, [...] ինքնագրութիւն: Օ. Կարօ՝ ա) Ի՞նչպէս կը կազմուի հեղինակ[ը], բ) Հեղինակութիւններու մասի[ն]: Հ. Բալուեան՝ ա) Տպաւորապաշ[տ] դպրոցը եւ Քլօտ Մոնէ, բ) Հայ[կ] ճարտարապետութեան պատմու[թիւնը]: Ն. Ալիքսանեան՝ Պատմ[...] եւ քննական ակնարկ մը հայ ժողովրդական եւ եկեղեցական երգերու մասին: Ֆրէնկեան՝ ինքնագրութիւն: Քուչարեան՝ Գե[ղար]քենան արուեստի մէջ: Հր. Ա[...] եանաք՝ Նկարչական նոր շար[...] ժումները:

Յունուար ամսուն Սայաթ-Նո[...] վա՝ Աճարոնեանի կողմէ:

Հանդէսներէ դուրս, [...] զանազան ամիսներու մէջ [...] տրուին, «Յարդգող» կը շար[...] նակէ իր աշխատանքները [...] պարբերականին համար [...] պարակ հիմնած վիճակագր[ու]թեան տոմսերուն մասին:

«Յարդգող» յաջողութեամբ աւարտեց նաեւ Ժողովրդ[ական] մայսարանի հարցը: Այս համ[ալ]սարանը պիտի բացուի Նոյ[եմ]բերի մէջ, եւ պիտի կո[չուի] «Սանասարեան Ժողովրդ[ական] մայսարան»: Փարիզահայ միութիւններ կ'օժանդակեն այս ձեռնարկին: Իւրաքանչիւր [ու]կնդիր պիտի վճարէ տարեկան 10 ֆր. բաժանորդագրութիւն, պատահական մուտք՝ 1 ֆր.: [...] սերը տեղի պիտի ունենան [...] շերները, շաբաթը երկու [...] երկուական ժամով: Դասե[...] եւ դասախօսութեանց [...] այս սիւնակներուն մէջ նախ[...] պէս գրած եմ: Շուտով պիտ[ի] յայտարարուին ժամերը [...] քանչիւր դասի, իրենց դաս[ա]խօսներուն հետ: Մօտ օրէն պիտ[ի] սկսին արձանագրութիւնները [...] զորս պիտի կատարէ մասնա[...] 5 հոգինոց վարչութիւն [...] ընտրուած՝ մասնակցող անդա[մ] միութեանց ներկայացուցիչ[նե]րուն քուէներով: Այս համալս[ա]րանին տարեկան պիւտճէն [...] պահովուած է:

ՍԻՐԿԱԹ[...]

ԺԻՒՌԱՂ

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ

— Թատրոնը կործանեցա՛ւ, կը պոռայ Փիէռ Վոլֆ:

— Թատրոնը վերածնած է, կը պնդէ Մաքս Մօրէյ:

Փիէր Վոլֆ Թատերագիր է: Մաքս Մօրէյ Թատրոնի տնօրէն է: Խեղճափա՛ռ. չեն կրնար քալել շիտակ դէպի առաջ, մէկ գծի վրայ՝ կամ ձախ, կամ աջ:

Եւ սակայն, երբ ըսուի, «Չէ՛, հանդիսատեսներու տագնապն է տագնապը», երկու կողմերն ալ կը միանան:

Իրական տագնապ, ճիշտ է:

Ֆա՛ստ,— երբ պուլվարներու վրայ սինէմաները առտու իրիկուն կը խաղան խուռն բազմութեան մը առջեւ, անդին Թատրոններու մէջ, միայն գիշերները բանալով հանդերձ իրենց դուռները, աթոռները բերան կը չափեն:

Եւ հայուի առէք որ սինէմաներու նիւթերը հասարակ աւելատեններն իսկ կրնան խաղալ յաձախ, այնքա՛ն սովորական են: Սինէման, ճիշտ է, միջազգային է, ռոմանթիք տեսարանի մը առջեւ հաճի Մարիամ կուլայ, Թոհամէտ էլ Սարի շրթները կը կախէ եւ Ժան Մարկօ կը հեծկլտայ:

Իսկ Թատրո՞նը: Ժողովուրդը մէկ կողմ, հեղինակը միւս կողմ կը քալէ: Ժողովուրդը իր հաճոյքը կը փնտռէ, հեղինակը իր փառքը կ'երազէ: Մէկը Մէթրօ կ'իջնէ, մէկը Ողիմպոս կը բարձրանայ:

Ամուսնալուծում տեղի ունեցած է ժողովուրդին եւ հեղինակին միջեւ:

Եթէ այսպէս շարունակուի, Թատրոններու աթոռներուն վրայ պիտի նստի միայն... փոշին:

Կամ, պիտի գոցուին դուռները:

Այն ատեն, կեցցէ՛ անկողինը: Ես Թատրոն տեսնելու կ'երթամ, կնոջս հետ, քնանալով անխռով:

Փ. ՕՏԵԱ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

Շաբաթ գիշեր, Սալ տը Ժէօգրաֆիի մէջ տօնուեցաւ «Հայկական Մշակոյթի Օր»ը: «Ցարդգող» նոյն իրիկունը կազմակերպած էր Սայաթ-Նովայի նուիրուած հանդէս մը, ուր պիտի խօսէր Պ. Ա. Ահարոնեան: Բանախօսին անակնկալ բացակայութեան պատճառով, կազմակերպիչները նոյն օրը՝ հրաւիրած էին խօսելու կարեւոր դէմքեր:

Կը նախագահէր Պ. Շ. Միսաքեան, որ յիշելով հայ ժողովուրդին կարգ մը քաղաքական, յեղափոխական եւ այլն տօները, շեշտեց կարեւոր բաց մը, «Հայ Մշակոյթի Օրը»: «Այս ժողովուրդը միայն ջարդի պատմութիւններ եւ արցունք չունի, այլ մտքի ճիգ, ստեղծագործութեան ճառագայթ մը, զոր հպարտօրէն կը պտտցնէ երկրէ երկիր»:

Պ. Ս. Վրացեան երկարօրէն ներկայացուց մշակոյթին նշանակութիւնը, եւ հայ պատմութեան մէջ մշակոյթին կատարած եւ կատարելիք դերը, իբրեւ շաղախ, որ կը զօդէ բոլոր միտքերը եւ կը կազմէ ազգութիւնը: Եւ հիմնաւորեց «Մշակոյթի Օր»ուան ծրագիրը, որուն իրականացումը պիտի ոգեւորէ բոլոր գաղութները:

Պ. Թէոդիկ կարդաց մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը եւ շարան շարան երեւակայութեան կանչեց հայ լոյսին մշակները, սուրբերէն մինչեւ գրաշարները:

Պ. Ա. Շահխաթունի դրուագներ պատմեց վերջին տարիներու մեր Թատերական մշակոյթի ներկայացուցիչներու (Պետրոս Ադամեան եւ Տիկին Սիրանոյշ) կեանքէն:

Պ. Ա. Չօպանեան, «Մեր ժողովրդական ամէնէն մեծ գրագէտին՝ Ահարոնեանի, դժբախտ պարագայի մը պատճառով բացակայելը» յայտնելէ յետոյ, ներկայացուց մտքի եւ մշակոյթի անկախութիւնը մեր ցեղին, որ, եթէ քաղաքականապէս յաճախ լուծի տակ մնացած է, իր ուրոյն արուեստով, իր ինքնատիպ ու ազատ հանճարով հիացումը շահած է այսօր օտարներուն: Ու թելադրեց որ նման տօներով այսուհետեւ մենք ալ ճանչնանք մեր արուեստը, մենք ալ սիրենք մեր մշակոյթը: «Հայ մշակոյթի տօնը մեր ամենամեծ տօներէն մէկը պէտք է դառնայ»:

Պ. Խոնդկարեան յիշելով թէ Ռուսերը, աւելի կանուխ, սահմանած են իրենց մշակոյթին տօնին օրը, ներկայացուց մեր եւ անոնց մշակոյթներուն տարբերութիւնը: Ռուս մշակոյթը ազնուական բունի մը վրայ ծաղկած էր, այնպէս որ յարաբերական է այդ դասակարգին կեանքին հետ, մինչդեռ հայ մշակոյթը ծնաւ ու աճեցաւ ժողովուրդին մէջ, հետեւաբար բնական զարգացում մը ունեցաւ եւ իր բունը ամուր է:

Հանդէսին գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Ռ. Ալիքսանեան, Պ. Ն. Պէշիկթաշլեան եւ Պ. Տ. Նշանեան պատշաճ արտասանութիւններով: Ժամանակ չէր մնացած այլեւս հնչեցնելու համար Թառը Պ. Աբգարի:

Այս տարի յանպատրաստից, անշուշտ գալ տարի խոր պատրաստութեամբ եւ աւելի շքեղ՝ կը տօնուի Հայկական Մշակոյթի Օրը, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա՝ սրահները թնդացնելով այնպէս ինչպէս, 1913ին, Պոլսոյ Մայր եկեղեցին, Տառերու գիւտին 1500 ամեակին առթիւ:

Պէտք է այժմէն ճշտել գոնէ թուականը,— Սահակ-Մեսրոպի տօնի՞ն (Յուլիս) թէ Թարգմանչաց օրը: Մեզի համար նախընտրելի էր առաջինը, մանաւանդ որ դպրոցներու մէջ աւանդաբար ընդունուած է արդէն:

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Քանի մը ամիս լռութիւն պահելէ յետոյ, սովետներու մամուլը դարձեալ սկսաւ ահազանգ բարձրացնել այն վտանգին համար, որ կը սպառնայ բժիշկներուն: Փրավտա (27 Սեպտ.) պաշտպանե՛նք բժիշկները խորագրին տակ կը գրէ.—

— Վերջին վեցամսեային ընթացքին, բժիշկները նոր ոճիրներու ենթակուեցան: Սըմըրղանտի մէջ, Տոքթ. Միրլ, որ կը դարմանէր գինեվաճառի մը տղան, չյաջողեցաւ ազատել մահուընէ: Ասոր ի վրէժխնդրութիւն, ծնողքը փողոցին մէջ յարձակեցաւ բժիշկին վրայ եւ կռնակին դանակի հարուած մը տալով, սպաննեց:

Նովօ Սիմպիրսքի մէջ, Տոքթ. Թեպէր-Փէթրով, առտու մը ընդունեց այցելութիւնը մարդու մը, որուն աղջիկը կը դարմանէր քանի մը օրէ ի վեր: Բժիշկը հարցուց թէ ինչպէս է հիւանդը: Հայրը պատասխանեց.

— Մեռաւ:

Եւ վերարկուին տակէն հանեց կացին մը եւ փշրեց բժիշկին գլուխը:

Խարքովի մէջ, բանուոր կին մը, որ հիւանդ զաւակ մը ունէր, յանձնեց բժշկուհի Էսթէրմանի: Հիւանդը մեռաւ: Մայրը գնաց բժշկուհիին դարմանատունը, քովընտի սենեակ մը կանչեց եւ հոն ատրճանակի մէկ հարուածով գետին փռեց զայն:

Այս պատմութիւններէն յետոյ, պոլշեւիկ թերթը կը յայտնէ թէ այս դէպքերը հազուագիւտ չեն, ոչ ալ վերջինը: Եւ իբրեւ փաստ, կը հրատարակէ նամակ մը, զոր ստացած եւ ղրկած է Խարքովի առողջապահական անօրէնը: Նամակագիրը յանուն Խարքովցիներուն, կ'ըսէ. «Փառք ոճրագործին, մենք ալ նոյնը պիտի ընենք բժիշկներուն»:

ՍԷՐ ԵՒ ԱՏՐՃԱՆԱԿ.— Օր. Քոմէգի, կարուհի, Ամլօ փողոցէն կ'իջնէր վար: Դէմն ելաւ Սիրամի, որ սիրահարուած էր օրիորդին, բայց՝ մերժուած: — Եթէ չըլլաս իմս, չպիտի ըլլաս նաեւ ուրիշինը:

Եւ կրակեց: Գնդակը քերթեց օրիորդին ճակատը: Թեթեւ վէրք մը ստացած էր, բայց վախէն նուաղելով ինկաւ ընկերուհիին ձեռքին մէջ: Նոյն պահուն, Սիրամի գնդակ մըն ալ պարպեց իր սիրտին ու մեռաւ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 10 Հոկտ.— Երէկ մեծ շուքով տօնուեցաւ Անդրանիկի սգահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան մասնաճիւղի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեանց:

Գաղութը ժամանակէն առաջ փութացած էր հանդէսին վայրը: Նոյնիսկ Սէնթ Էթիէնէն եկած էին իրենց յարգանքի բաժինը նուիրելու անմահ հերոսին:

Բեմը ամբողջովին սեւերով ծածկուած էր. մէջտեղը զետեղուած էր հերոսին մեծադիր նկարը, շրջապատուած ծաղկեպսակներով եւ վառ մոմերով: Տ. Տէր Ահարոնեան բանալով սգահանդէսը, հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս երկու վայրկեան լռութիւն պահել: Պ. Ս. Շիշմանեան ջութակով նուագեց Շօփէնի մահերգը: Տիկին Հ. Թիւֆէնկճեան եւ Տիկին Լ. Ճիկամեան երգեցին «Իբրեւ արծիւ» եւ ուրիշ երգեր: Գրիգոր Եղիաեան արտասանեց «Նա չէ՛ մեռած, այլ կ'ապրի», Ս. Ընտրիկեան՝ «Հերոսին մահը», Մ. Տէր Ահարոնեան՝ «Հերոսը չի մեռնիր» եւլն.:

Առաջին բանախօսն էր Պ. Տ. Գէորգեան որ դրուագներ ներկայացուց Անդրանիկի կեանքէն: Երկրորդ բանախօսը Պ. Վ. Քրմոյեան, իբրեւ զէնքի ընկեր՝ լայնօրէն պարզեց անոր գործունէութիւնը եւ յեղափոխական յայտնի դէմքերու հետ միասնաբար մղած կռիւները: Վերջին բանախօսն էր Պ. Վ. Զուլքէրեան որ յուզեց ներկաները, ուխտի խօսքեր ուղղելով հանգուցեալ լուսանկարին:

Մալաթիացի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

ՊՈԼԷՆ, 10 Հոկտ.— Պոլէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբը, որ շուրջ 8 ամիսէ ի վեր կազմուած է, երէկ, առաջին անգամ ըլլալով մրցում մը ունեցաւ Racing Club Bollénois/ի Բ. խումբին հետ:

Հայ խումբը, բացի 2-3 խաղացողներէ, դեռ անվարժ տղաքներէ կը բաղկանայ, որոնք Կիրակիէ Կիրակի փորձեր կը կատարեն միայն:

Խաղը սկսաւ հակառակորդին յարձակողականով: Մերիններուն տկարութիւնը բացայայտ էր, գնդակը միշտ հայ բերդին շուրջ կը տատանէր, յաճախ՝ սպառնական: Սակայն, բերդապահը սպասուածէն աւելի լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տուաւ, միշտ գնդակին մուտքը արգիլելով, իսկ վերջապահը իր զօրաւոր հարուածներով մեծ դեր կատարեց: Հետզհետէ մեր տղաքը խաղին վարժուելով, կիսախաղին 10 վայրկեան մնացած, շահեցան նշանակէտ մը, և առաջին կիսախաղը վերջացաւ 1-0ով:

Դադարէն յետոյ, գնդակը մերթ մեր, մերթ հակառակորդ բերդին շուրջ կը տարուբերէր: Հայ խումբին յարձակողականը տկար էր, իսկ պաշտպանողականը բաւական զօրաւոր, այլապէս խաղին արդիւնքը, աւելի նպաստաւոր կրնար ըլլալ: Երկրորդ կիսախաղը վերջացաւ առանց արդիւնքի, որով հայ խումբը յաղթական ելաւ 1-0:

Կը լսենք որ հայ խումբը յառաջիկայ Կիրակի Փիէրլաթ հրաւիրուած է: Կը յուսանք թէ այսուհետեւ հայ խումբը ինքնամփոփուելով, օտար ափերու այս խուլ անկիւններէն ալ հայ մարզիկին արժանիքները ցոյց պիտի տայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ: Դժբախտաբար կապ չունին Կեդրոնին հետ, որ անպատասխանի ձգած է իրենց նամակը:

Գ. Ջիւմպիւլեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԲԱՐՔԵՐ.— Երկու սիրահարներ Ֆոնթընէ գացին, գիշերը պանդոկ մը մտան:

Կէս գիշերին, պանդոկապետը ընդոստ արթնցաւ օգնութեան աղաղակներ լսելով: Մարդը գիշերազգեստով դուրս վազեց: Յանկարծ զարնուեցաւ իր գիշերային վարձակալին, որ խուճապով փախաւ: Աղջիկը սենեակին դրան առջեւ ինկեր էր արիւնլուայ:

Անմիջապէս փոխադրեցին զայն հիւանդանոց, ուր պատմեց.

— Ես ամուսնացած կին մըն եմ: Ամիս մը առաջ հանդիպեցայ այս երիտասարդին, որուն սիրահարեցայ: Ամուսինէս գաղտնի, երբեմն ժամադրութիւն կու տայինք արուարձաններու մէջ եւ միասին կ'անցընէինք գիշերը: Այս անգամ սիրահարս ինծմէ պահանջեց որ ամուսինս ձգեմ: Չհամակերպեցայ: Այն ատեն սկսաւ վիճիլ, կռուիլ եւ յարձակելով վրաս ածելիով կտրեց վիզս, դէմքս, ուսերս:

Չնաշխարհիկ սիրահարը որ Իտալացի մըն է, անյայտացած է:

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԸ.— Սարպուրկի մէջ տիկին Հոլֆ, որ վերջերս կրօնական խնդութեան մատնուած էր, անցեալ առաւօտ ամուսինին մեկնումէն յետոյ, կ'արթնցնէ իր չորս զաւակները: Ամէնէն մեծը հազիւ եօթը տարեկան կար: Անոնց երեսները լուալէ յետոյ, կը թելադրէ որ ծունկի գան եւ աղօթեն: Աղօթքը լրանալուն, խոհանոց կը տանի եւ մէկիկ մէկիկ չորս պզտիկները կը խօթէ տակառի մը մէջ, զոր ջուրով լեցուցած էր: Մեծը շատ կը դիմադրէ, բայց մայրը կը կապէ ձեռքերը: Այսպէս չորսն ալ խեղդելէ յետոյ, կը հանէ եւ կը պառկեցնէ անկողինին վրայ:

Ու կ'երթայ ոստիկանատուն, ըսելու թէ.

— Հիմա չորս հրեշտակ եւս աւելցաւ երկինքի մէջ:

Ի զուր չորս բժիշկներ աշխատեցան արուեստական շնչառութեամբ կեանքի բերել երախաները: Այլեւս մեռած էին: Հայրը այնքան յուսահատած էր, որ չէր ուզեր բաժնուիլ դիակներէն: Խենթ մայրը ձերբակալուեցաւ:

ԲԱՆՏԱՊԱ՛Հ, ԴՈՒՌԸ ԲԱ՛Ց.— Չորս ստահակներ, որոնք իրենց կեանքին մեծ մասը անցուցած էին բանտերու մօջ, Սէն-Մոր փողոցին վրայ, կը մտնեն գինետուն մը եւ կը խմեն որքան որ կրնան:

Ճակնդեղի պէս կարմրելէ յետոյ, փարիզը կը ծախեն: Այդ ատեն, Օրուա, ստահակներէն ամէնէն յանդուգնը, կը յիշէ որ մօտակայ բանտի մը մէջ երկար տարիներ պառկած է արեւէն զրկուած: Կ'ուզէ վրէժ առնել բանտապահէն:

Ընկերներուն հետ գրաւի կը մտնէ «քիթը բերանը ջախջախելու համար բանտապահին»: Ընկերները, որոնք նոյնպէս վրէժ ունէին, հրահրեցին:

Եւ Օրուա քայլերը ուղղեց շիտակ բանտ.

— Բանտապա՛հ, դուռը բաց:

Բանտապահը միամտութեամբ բացաւ դուռը: Օրուա բռունցքով զարկաւ դէմքին, ոտքովը փորին: Շուտով օգնութեան հասան բանտապահին ընկերները եւ ձերբակալեցին:

ՍԷՐ ԵՒ ՆԱԽԱՆՁ.— Մարիուս կը սիրէր Քաթարինան: Քաթարինան կը սիրէր բոլոր երիտասարդները: Մարիուս ըսաւ. «Միայն զիս պիտի սիրես, զի ես եմ սիրականդ, զոր պիտի պաշտես»: Սակայն Քաթարինա կը պաշտէր ոսկի հորթը:

Այն ատեն կատղեցաւ Մարիուս եւ ատրճանակը գոռաց ամպրոպի նման: Քաթարին, որ կը պաշտէր ոսկի հորթը, թաւալ գլոր ինկաւ գետին:

Մարիուս ձերբակալուեցաւ: Ունի երկու զաւակ:

ԲԱՐԻ ԾԱՂԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԸ.— Սէն-Պրիէօի մէջ, երիտասարդ կաթոլիկ վարդապետ մը, աբբայ Մօթէ, իր աշակերտներէն մէկուն պատիւը բռնաբարած ըլլալով, ձերբակալուեցաւ եւ 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— Բայց...

— Անոնք կան ու կը գործեն, այնքան որ վաղն իսկ կը մտադրեմ ձեզ հրաւիրել փեթրոկրատի պատժական Ատեանի նիստին, ուր պիտի դատուին մեր երեք գերիները:

— Զարմանալի՛:

— Չեմ գիտեր, ըսաւ Քարասօֆ միշտ անվրդով, թէ ինչ պիտի ըլլայ վճիռը որ պիտի տան. բայց ձեզ կը վստահեցնեմ թէ՝ եթէ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուին, բրիչը ձեռքերնին՝ պիտի երթան միանալու իրենց այն ընկերներուն, զորս Ցարին Արդարութիւնը — միակը որ կ'ընդունիմ — դատապարտած է արդէն եւ որոնք կ'աշխատին գետնուղիներուն մէջ:

Այս յայտնութիւնը զիս ապշեցուց: Բացատրութիւններ պիտի խնդրէի Քարասօֆէն երբ ինքն իսկ հարցումներս կանխելով, աւելցուց.

— Ինչ որ ձեզի կ'ըսեմ, կ'երեւի ձեզ կը զարմացնեն: Սակայն ոչինչ կայ այդքան բնական: Հակառակ յեղափոխութեան, հակառակ ամէն բանի, մենք ջանացած ենք, կատարեալ գաղտնապահութեամբ, պահպանել պետութեան զանազան կազմերը, կամ, եթէ կը նախընտրէք այս բացատրութիւնը, կայսրութեան հանրային շրջանակները, որոնք վաղը պիտի օգնեն որ վերակազմուի, ինչ որ համայնավարները փճացուցին:

«Եւ ինչպէս ունինք պայքարի զինուորական մեր կազմը, նմանապէս ունինք նաեւ մեր դատական կազմը, որ կանոնաւորաբար կը գործէ եւ որուն վճիռները որքան ալ ծածուկ ըլլան, մեզի համար օրէնքի ուժ ունին եւ խստօրէն կը գործադրուին:

«Գալով մասնաւորաբար համայնավարներուն, անոնց վերաբերեալ օրէնքները երբեք չեն վերցած, ըսել է թէ անոնք որ մեր ձեռքը կ'իյնան, անմիջապէս կ'անցնին մեր պատժական Ատեանին, եւ ատեանը կազմուած ըլլալով յեղափոխութենէն առաջ, Ցարին կողմէ անուանուած դատաւորներով, կը դատէ գերիշխանօրէն:

«Կ'ընդունիմ թէ երբեմն անոնք կը չափազանցեն. բայց մարդ մեզի չափ տառապած ըլլալու չէ, չհասկնալու, չարդարացնելու համար կարգ մը վճիռներ...

«Յիշեցէք ինչ որ տեսաք Թիւ 2 Լուպիանքայի մէջ:

«Յիշեցէք Սուխօֆը...:

«Եւ ըսէք թէ, իմ մարդերս որոնց հրամայելու պատիւն ունիմ, իրաւունք չունէի՞ն իւրացնելու Ֆրանսական համայնավարներու նշանաբանը»:

— Ներողութիւն, այդ նշանաբանը ծանօթ չէ ինծի:

— Ինչպէ՞ս. մտիկ ըրէք ուրեմն. «Մէկ աչքի դէմ՝ երկու աչք, մէկ ակռայի դէմ, ամբողջ բերանը:»

ՎԱՂԱԾԱՆՕԹ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻ» ՄԸ

— Ամբողջ բերա՞նը. լաւ, վերսկսաւ Քարասօֆ, որ աւելուց.

— Կը նկատեմ թէ այս տեսակ նշանաբան մը որ բացարձակ դրժումն է աստուածային եւ մարդկային օրէնքներուն (որոնք բոլորն ալ, եւ ինչ կրօնքի կամ ընկերային վարչաձեւի ալ պատկանին, կը հրամայեն բարիք գործել չարիքի դէմ), կ'արդարացնէ ամէն փոխվրէժ:

«Կ'ուզէի որ այս նշանաբանը քանդակուած ըլլար ճակտին վրայ բոլոր անոնց, որոնք պոլշեւիկեան վտանգը կը նկատեն կատակ մը:

«Կատա՛կ, սպանութիւնը եւ սարսափը, որ կառավարական վարչաձեւի են վերածեր,

«Կատա՛կ, կիներու համայնացումը,

«Կատա՛կ, ելեւմուտքի մսխումը, ճարտարարուեստի փճացումը: Այլանդակ կատակներ, որոնց համար մեռեր են ոչ միայն այս երկրին ընտրանին, այլ եւ բոլոր առողջ տարրերը:

«Ինչո՞ւ չեն գար հո՛ս մեզի հետ կատակելու, անոնք որ կատակ կը նկատեն Չեկայի ձեռքով թափուած արիւնները:

«Եւ միւս ազգերու զինուորները, գիւղացիները եւ բանուորները գիտե՞ն թէ Ձերժինսքիի եւ իր մեղսակիցներուն 15,000 զոհերուն մէջ՝ 13000 բանուոր, գիւղացի եւ զինուոր կը համրուի:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ըսի զարմացած:

— Ճշմարտութիւնը, ո՛չ աւելի. եւ որպէսզի ձեր մտքին մէջ որ եւ է կասկած չմնայ. ահա զոհերուն պաշտօնական ցուցակը, որ 1923ին, Չեկան ինքն իսկ պատրաստեր է:

Այս ըսելով, ինծի երկարեց թուղթ մը, զոր իր թղթապանակէն հաներ էր. ահա՛ անոր հարազատ թարգմանութիւնը:

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՆՈՐ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԵՐ

Նիւ Եորքի մէջ հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, անցեալ տարուընէ ի վեր 9,000 նոր միլիոնատէրեր աւելցած են Ամերիկայի մէջ: 1925ին ամերիկացի միլիոնատէրերուն թիւն էր 20,295: Բոլոր այս հարուստները միլիոնատէր հռչակուած են, որովհետեւ առնուազն մէկ միլիոն տոլար դրամագլուխ ունին:

ձիու ուժ եւ կը կշռէ եօթը թոնօ: Մարսիլիայէն Պէյրութ 3000 քիլոմեդր ճամբան կը յուսան կտրել 24 ժամէն պակաս միջոցի մէջ:

Վերադարձին, եթէ օդը նպաստաւոր ըլլայ, երկու օդանաւորդները պիտի փորձեն Միջերկրականի ամբողջ երկայնքը կտրել եւ Օրանի առջեւ ծով իջնել, կոտրելու համար ուղիղ գիծով ջրօդանաւով հեռաւորութեան մրցանիշը, որ կը պատկանի Ամերիկայի, 2963 քիլոմեդրով:

ԼԷՎԻՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Զարլս Լէվին, հրեայ միլիոնատէրը որ այնքան խօսեցուց իր վրայ, առջի օր յանկարծ երեւցաւ Փարիզի մէջ, Սէն-Լազարի կայարանը, ուսկից կառախումբ նստաւ ամերիկացի վերջին լեգէոնականներուն հետ, «Լէվիաթան» անդրատլանտեան նաւով նիւ Եորք դառնալու համար: Լէվին Հռոմի մէջ ձգած է «Միս Քոլոմպիա»ն, որ ինչպէս կը յիշուի, անցած շաբաթ փնասուեցաւ: Ամերիկա երթալէն վերջ պիտի որոշէ թէ պիտի վերադառնա՞յ Եւրոպա՝ օդանաւով շարունակելու համար իր ճամբան դէպի Հնդկաստան, թէ օդանաւը շոգենաւով Ամերիկա պիտի փոխադրէ: Հինչքլիֆի հետ իր պայմանագրութիւնը վերջացած է:

Կարգ մը թերթեր գրած էին Ամերիկա վերադարձին, ամերիկեան կառավարութիւնը կէս միլիոն տոլար փնասուց հատուցման դատ պիտի բանայ Լէվինի դէմ, որ յանձնառու եղած էր կարգ մը պիտոյքներ հայթայթել կառավարութեան, ու չէր յանձնած: Լէվին կ՚ըսէ թէ ընդհակառակն ինք դատ պիտի բանայ ամերիկեան կառավարութեան դէմ՝ պահանջելով մէկ միլիոն տոլար փնասուց հատուցում:

Սուրիոյ մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Սուրիոյ մէջ ապստամբութիւնը վերսկսելու նշաններ սկսած են երեւնալ, թէ Սուլթան էլ Աթրաշ ռազմահրաւէր մը ուղղելէ վերջ, բազմաթիւ ապստամբներու գլուխն անցած կը յառաջանայ դէպի Ճէպէլը Տրիւզ, եւ թէ արդէն ապստամբներու խումբեր երեւցած են Լէճայի մէջ:

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ այս լուրերը բացարձակապէս անհիմն են: Ապստամբութիւնը ամբողջովին մարած է ամիսներէ ի վեր. ապստամբները ցրուած կամ հպատակութիւն յայտնած են: Հիճազ ապաստանած վարիչները լքուած են իրենց հաւատարիմներէն եւ անհամաձայնութիւն կը տիրէ սպայակոյտին մէջ:

Մուսթաֆա Քեմալ Էնկիւրի դարձած

Մուսթաֆա Քեմալ, որ Պոլսէն վերջ Պրուսա անցած էր, Երկուշաբթի օր վերադարձաւ Էնկիւրի, երեք ամսուան բացակայութենէ մը վերջ: Կայարանը դիմաւորելու եկած էին գործավարները, դիւանագիտական մարմինը, նոր երեսփոխանները եւ հազարաւոր բազմութիւն: Գիշերը լուսավառութիւն եւ ջահազնացութիւն տեղի ունեցաւ:

Խալք կուսակցութեան համաժողովը

Հոկտեմբեր 15ին Էնկիւրիի մէջ կը բացուի Խալք կուսակցութեան համաժողովը, որուն պիտի մասնակցին 5—600 պատգամաւորներ Թուրքիոյ բոլոր նահանգներէն: Այս առթիւ Մուսթաֆա Քեմալ պիտի արտասանէ այն մեծ ճառը, որուն մասին կը խօսուի ամիսներէ ի վեր եւ որ ճշմարիտ պատմականը պիտի ըլլայ Թուրք յեղափոխութեան, սկսեալ այն օրէն, ուր 1919 Մայիս 19ին Սամսոն ցամաք ելաւ եւ սկսաւ անկախութեան պայքարը:

Կազի փաշան Պոլսոյ մէջ երկար ատեն աշխատեցաւ խմբագրութեանը համար այս ճառին, որ պիտի բաղկանայ տպագրուած 75 պրակներէ: Ընթերցումը պիտի տեւէ մէկ շաբաթ: Ամբողջովին թարգմանուած է ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ռուսերէնի: Կը պարունակէ բազմաթիւ փաստաթուղթեր, մեծ մասը անտիպ: Այս ճառին զանազան լեզուներով տպագրութիւնը կը կատարուի Պերլինի մէջ, հսկողութեամբ Մուսթաֆա Քեմալի ընդհ. քարտուղար Թէվֆիք պէյի:

Անգլ. դեսպան սըր Ճօն Քլարք Էնկիւրի կը մեկնի, կուսակցութեան համաժողովին ներկայ ըլլալու եւ կազի փաշային ճառը լսելու համար:

Պաշխանններու կացութիւնը

Սահմանագլուխի նահանգներուն մէջ պաշարման վիճակ հաստատող հրամանագրին մէջ կ՚ըսուի թէ բոլոր այն անհատներն ու կազմակերպութիւնները, որոնք յիշեալ շրջաններու խաղաղութիւնը խանգարելու ձեռնարկ կ՚ընեն, պատերազմական ատեանի մը կողմէ պիտի դատուին:

Զօր. Քովաչէվիչը սպաննող Պուլկարը որ քարայրին մէջ բռնուած էր, 25 տարեկան է եւ կը կոչուի Պլակով Քրոլեվ: Յիշեալը խոստովանեցաւ թէ Մակեդոնական կազմակերպութեան հրահանգով շարժած է. եթէ զօրավարը չսպաններ, ինքը մահապատիժի պիտի ենթարկուէր:

Թուրք-պարսիկ յարաբերութիւնները

«Շաֆաքը Սուրխ» թերթը, իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ.— «Վերջերս Թուրք կառավարութեան պաշտօնեաները սկսած են անցագրային դժուարութիւններ հանել այն պարսկահպատակներուն դէմ, որոնք Թուրքիոյ սահմանէն անցնելով Պարսկաստան կուգան: Այս պատճառով արտաքին նախարարութիւնը բողոքած է Թէհրանի Թուրք դեսպանին:

«Միեւնոյն ատեն հրահանգ ղրկուած է Թուրքիոյ Պարսից դեսպանատան, որպէսզի պատկան պաշտօնատանց հետ բանակցութեան մտնէ՝ այդ խնդիրը լուծելու համար: Ասկէ զատ փոխադարձութեան դիմելու համար արտաքին նախարարութեան կողմէ պատրաստուեցաւ ծրագիր մը, որ նախարարական խորհուրդին յղուեցաւ վաւերացուելու համար:»

Համայնավար թերթ մը խափանուած

Լիլի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց Վալանսիէն փողոցի մէկ տպարանին մէջ եւ գրաւեց 40,000 օրինակ համայնավարական «Լը Քոնսքրի» (Նորագիր զինուոր) թերթէն եւ մեծ քանակութեամբ համայնավարական գրքոյկներ, որոնք պիտի ղրկուէին 43 զանազան կեդրոններ, այնտեղերէն բաժնուելու համար զինուորագրութեան կանչուելիք երիտասարդներուն: Տպարանը կնքուեցաւ: Յիշեալ թերթը զինուորները անհնազանդութեան կը հրաւիրէր: Թերթին պատասխանատու տնօրէնը Ֆուրքատ, որ Փարիզ կը բնակի, ձերբակալուեցաւ:

Պ. Յարութիւն Նիկողոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Արփիար Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Նիկողոսեան, Պ. Նիկողոս Նիկողոսեան, Օր. Աղաւնի Նիկողոսեան, Պ. Ոսկան Դանիէլեան, Այրի Տիկին Խանըմ Տէյիրմէնճեան, Այրի Տիկ. Մարիամ Նիկողոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սամուրպաշեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Խաչերեան եւ զաւակունք (Ամասիա), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սուքիասեան եւ զաւակունք (Ամասիա), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Աւագեան (Ամերիկա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, քրոջ աղջկան եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ՈԳՈՒՇԻ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի առաւօտ, 36 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 2 Rue de Pore, Arnouville-les-Gonesse, ուսկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Արնուվիլի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի կուսակցական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, Երիտասարդաց ակումբին վերնայարկը, 138 Rue Etienne Dolet. կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Էթիէնի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, Ծաղկէ-բազարին թիւ 3 սրահը. ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին Ֆլօրիայի վերնայարկը: Նիւթ՝ Յար. Ֆրէնկեանի մէկ ինքնագրութիւնը: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ եւ Շասի Հաճնոյ Հայրենակցական միութիւնը մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնէ Հաճընի անկման 7րդ տարեդարձը, այս Կիրակի Շասի Քանթինի մեծ սրահը: Պիտի խօսին Վարդան Զուլլէրեան եւ ուրիշներ: Արտասանութիւն, երգ եւն.:

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ միութեան վարչութիւնը՝ գիտական արշաւ մը կազմակերպած է, այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, դէպի կռան-փալէ՝ ուր տեղի կ՚ունենայ ինքնաշարժերու ցուցահանդէսը: (Salon de l'Automobile): վարչութեան կողմէ մեքենագործ մասնագէտ մը մանրամասն բացատրութիւններ պիտի տայ զանազան տուներու կողմէ պատրաստուած ինքնաշարժերու առաւելութեանց եւ կառքերու յարակից մասերու գիտական ծանօթութեանց շուրջ: Ժամադրավայր 2 Rue Jean Goujon սրճարանը. կը հրաւիրուին անդամներ եւ հետաքրքիրներ:

«ԱՆԻ»Ի ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Անի» Հայ Արուեստագէտներու խմբակցութեան առաջին մեծ նկարահանդէսը՝ կալըրի ժորժ փըթիի մէջ, Հոկտեմբեր 20— Նոյեմբեր 5: Ցուցահանդէսին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ: Նկատի ունենալով անոր միջազգային եւ պատմական նշանակութիւնը, անշուշտ Փարիզի գաղութը իր բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւնը պիտի բերէ նկարահանդէսի յաջողութեանը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդցի Յովհաննէս Աւագեան (Ռուսաստանի Աստրախան) կը փնտռէ իր եղբայրը Ներսէս Աւագեան, որուն 2 տարի առաջ Փարիզ ըլլալը որոշ էր: Իմացնել՝ Mr. Garo Baboukian, 6 Rue Bleue Paris (IX).

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՈՐԲԱՀԱՒԱՔ ՄԻՍԻՈՆ

Ազատուածներ՝ որոնք իրենց ազգականները կը փնտռեն.—

1. Գրիգոր Կէօկտէտէեան, հայրը՝ Մինաս, մայրը Իսկուհի. Պիլէճիք, Կէօլ-Տաղ գիւղ, 20 տարեկան: 2. Նազար Պըզըլըեան... Հաճըն 18 տրկն.: 3. Տիգրանուհի, հայրը՝ Սարգիս, մայրը՝ Դայխանէ, Պուրսուդ, 19 տարեկան: 4. Գրիգոր Քէշիշեան, հայրը՝ Յովհաննէս, մայրը՝ Մարիկէօքսիւն-Տէյիրմէն Տէրէգիւղ, 25 տրկն.: 5. Միհրան... Ուրֆա, 18 տրկն.: 6. Կարապետ Քարաքանեան, հայրը Տիգրան, մայրը ...: Եղբայրները Սարգիս եւ Աբրահամ Քարաքանեանները ողջ էին, նոյնպէս քեռին՝ Նազար Այատօղլանեան ողջ էր, որոնց վայրը չի գիտեր: Ինքը 20 տարեկան: 7. Շուշան, դուստրը՝ Յովհաննէսի եւ Յասմիկի, Էրզրում, 18 տրկն., 8. Յակոբ, զաւակը՝ Միքայէլի եւ Ֆիլօրի, Օվաճըղ, 17 տրկն.: 9. Լութֆիկ, զաւակը Յակոբի եւ Մարիամի, Ատանա, 19 տրկն.: 10. Արմէն, զաւակը Կարապետի եւ Մարիամի, Մալաթիա. 20 տրկն.: 11. Սարգիս, զաւակը Յակոբի, Սըվազ-Հէրէք, 18 տարեկան: 12. Հայկանոյշ Էլիքսէքեան, դուստր Մանուկի եւ Մարիամի, Մարաշ, 35 տրկն., ամուսնոյն կողմէ կը կոչուի Չագալեան: 13. Կարապետ, զաւակը Մինասի եւ Մարիամի, Տիգրանակերտ, 18 տրկն.: 14. Կարապետ, զաւակը՝ Նազարի եւ Նազլի, Սվազ-Զիլէ, 19 տրկն.: 15. Կարապետ, զաւակը՝ Նազարի եւ Մարիամի, Ատանա, 25 տրկն.: 16. Վարդանոյշ, դուստր՝ Սարգիսի եւ Մարիամի, Սվազ-Դանկալ, 18 տրկն.: 17. Տիրուհի, դուստր՝ Խաչերի եւ Նազլուի, Սվազ, 19 տարեկան: 18. Յարութիւն, զաւակը՝ Յովհաննէսի եւ Մաքրիկի, Էրզրում, 20 տրկն.: 19. Պօղոս, Մարաշ-Օրջան գիւղ, 18 տրկն.: 20. Գէորգ Մխօեան, զաւակը՝ Սահակի եւ Մարիամի, Կարս-Կովկաս, 18 տրկն., ծնողքը Աղեքսանդրապոլ - Լէնինական կը կարծէ ըլլալ: 21. Լեւոն Եէնկիբեան, զաւակը՝ Հէնօի եւ Շէմսօի, Մուշ-Տէրէք, 20 տարեկան, եղբայրները Մկրէ եւ Ազատ, ողջ էին:

Հասցէ՝ Commission pour la protection des femmes et des enfants dans le Proche Orient. B. P. 280, Alep.

ՍԱԿԱՐԱՆ

12 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.	[illegible]
Տոլար,	Dollar	[illegible]
Մարք (ոսկի)	100 Mark	[illegible]
Թրքական թղթ.	L. Trq.	[illegible]
Թրք. ոսկի	» or	[illegible]
Մէճիտիէ	Médjidié	[illegible]
Լէվա 100 հատր	Léva	[illegible]
Տրախմի »	Drachme	[illegible]
Լիր »	» Lire	[illegible]
Պելժ. ֆրանք »	Belga	[illegible]
Զուից. »	Frc. Suisse	[illegible]
Լէյ 100 հատր	Ley	[illegible]
Ֆլորին	(Florin)	[illegible]

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	[illegible]
» II	»	[illegible]
» III	»	[illegible]
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	[illegible]

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

14 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 466

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Ուրեմն, Հոկտեմբեր 8ին տօնած եղանք «Մշակոյթի Օր»ը, Փարիզի մէջ:

Թէեւ յանպատրաստից, բայց յաջող էր նախափորձը:

Այժմ լայն ժամանակ ունինք ձեւակերպելու եւ ժողովրդականացնելու զայն, 1928ի համար, որպէսզի այլեւս պատահականութեան չմնայ, եւ ինքնաբերաբար տօնուի ամէն տարի, ամէն տեղ:

Հաւանական չէ որ վէճ ծագի թուականի մասին: Եթէ պաշտօնական վաւերացումի կը սպասեն, Օրացոյցը նշանակած է երկու տօներն ալ, Սահակ-Մեսրոպ (Յուլիս) եւ Թարգմանչաց (Հոկտեմբեր):

Ըսած էինք թէ մեզի համար լաւագոյնը եւ գործնականը Հոկտեմբերինն է, իբրեւ աւանդական տօնը տառերու գիւտին, որ առաջին հիմը դրաւ հայկական մշակոյթին: Եւ արդէն այդ օրը դարերէ ի վեր կը տօնուի այսպէս կամ այնպէս, բայց շատ նեղ սահմանի մէջ, եւ ամէնէն առաջ՝ իբրեւ կրօնական տօն: Այժմ անհրաժեշտ է արդիացնել զայն եւ տալ անոր լայն բովանդակութիւն, համաձայն մեր ժամանակի պահանջներուն:

Ինչ կը վերաբերի նախաձեռնութեան, չենք ուզեր նախապաշարել միտքերը: Մեր այս ցիրուցան վիճակին մէջ, կարելի չէ միօրինակութիւն սպասել. բայց ամէն տեղ ալ կան իրաւատու Մարմիններ, —Ազգ. Վարչութիւն, Թեմական Խորհուրդ, Կրթական Միութիւն եւայլն.: Տեղին համեմատ, կարելի է կարգադրել այս կէտը:

Կարեւորը այն է որ, «Մշակոյթի Օր»ը դառնայ լայն, հաժողովրդական տօն, եւ ոչ թէ մասնակի ձեռնարկ: Պէտք է հաւաքականութիւնները վարժեցնել գոնէ այս մէկ Օրը համախումբ տօնելու, մեր գիրն ու գրականութիւնը, երգն ու հառաչանքը, տաղն ու արուեստը միասին փառաբանելու: Մենք ալ, մեր համեստ սահմանին մէջ, ունինք մտքի վաստակ մը որ հպարտութեամբ կը լեցնէ մեր կուրծքը, եւ կը տաքցնէ մեր հոգին: Այդ իրողութիւնը աւելի լաւ պիտի հասկնանք, երբ սորվինք տարին մէկ օր քով-քովի գալ, խօսիլ ու լսել, երգել եւ ունկնդրել. մէկ խօսքով՝ յարգանքի հարկ մը — եթէ կ'ուզէք պատարագ մը — մատուցանել ի պատիւ կատարուած աշխատանքին, Մտքի եւ Արուեստի ստեղծագործութեան: Այդպիսի պարբերական տօնակատարութեամբ մը, պատեհութիւն կ'ունենանք նաեւ նոր ծրագիրներ եւ առաջադրութիւններ յղանալու, որպէսզի աւելի հզօրանայ եւ ծաղկի Հայկական Մշակոյթը, մեր ինքնուրոյն ծրագը, որ կը պլպլայ ամէն տեղ, հակառակ բոլոր վերիվայրումներուն եւ խոչընդոտներուն:

Գաղափարը հասունցած է: Հիմնարկէքը կատարուած՝ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ (ուրիշ տեղերէ լուր չունինք տակաւին): Կը մնայ ձեւ ու մարմին տալ, եւ 1928ի «Մշակոյթի Օր»ը այնպէս մը կազմակերպել, որ ոչ մէկ հայկական համախմբում մեկուսի մնայ, կամ ո՛ր եւ է հատուած քրթմնջելու պատրուակներ գտնէ:

ՈՒՐԻՇ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Հոկտ. 6ին հրատարակեցինք Փարիզի եկեղեցիի Վարչական Ժողովին մէկ ազդը, որ կը ծանուցանէր թէ խորհրդակցութիւններ կատարած եւ մասնախումբ մը կազմած են, Փարիզի եւ արուարձաններու հայ մանուկներուն մայրենի դաստիարակութեան գործը կազմակերպելու համար: Եւ իբրեւ առաջին քայլ, կ'աւետէին թէ որոշեր են առ այժմ վեց ամսուան համար ապահովել Ալֆորվիլի մանկապարտէզին գոյութիւնը:

Մեր տեսակէտը որոշ է Փարիզի հին գաղութի ներկայացուցիչներուն, եւ մասնաւորապէս եկեղեցիի Հոգաբարձութեան բռնած դիրքին հանդէպ:

Մնալով հանդերձ անողոք դատախազ, գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք այս ձեռնարկը, որովհետեւ, մեր աչքին, օրհնութիւն է ինչ որ կը փորձուի հայ մանուկները օտարացումէ փրկելու համար: Մեզի կը հաւաստեն թէ շօշափելի գումար մըն ալ տրամադրուած է, մէկ-երկու նոր մանկապարտէզներ բանալու համար:

Այս բոլորը լաւ: Բայց, ծուռ նստինք, շիտակ խօսինք:

Կը թուի թէ Փարիզի ջոջերը չեն հրաժարած իրենց հին քաղաքականութենէն, եւ այս բարեմիտ գործն ալ կը կատարեն ի հեճուկս առաջնորդարանին, որուն չեն ուզեր ենթարկուիլ ո՛ր եւ է պայմանով: Միշտ իրենք իրենց, եւ միշտ իրենց խելքով:

Գրած էինք արդէն, որ կաթող. պատուիրակութիւնը ձեռնթափ եղած է կրթական գործէն, նիւթապէս ջլատուած ըլլալով: Այս ջլատման պատճառները գաղտնի չեն ոչ մեզի, ոչ ալ Փարիզի Վարչական Ժողովին համար: Արդ, եթէ այս վերջինը կ'ուզէ լրջօրէն օգնել նոր սերունդին փրկութեան, ինչո՞ւ իր ջանքերը չի միացներ Թեմական կամ Կրթական Խորհուրդին, ինչո՞ւ նկատի չառներ զանոնք, եւ կը շարունակէ իր խափանարար ճամբան:

Եթէ ուրիշ ամէն միջոց անզօր էր, գոնէ 7—15 տարեկան մանուկներու տագնա՞պն ալ չի կրնար փակել խրամատը եւ վերջապէս քով քովի բերել հինն ու նորը, Հոգաբարձութիւնն ու Թեմականը, Եւրոպայի ազգային կազմակերպութեան հիմը դնելու համար, աշխարհական հողի վրայ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԸ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԿԱՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԻՆ ՄԷՋ

Հակառակ Հայաստանի պրոլետգրողներու եւ բաթիօ-պոէտներու գրական փորձարութեան, հայ ժողովուրդը անտարբերութեամբ երես կը դարձնէ եւ կը փնտռէ այն գրականութիւնը, որ անիծուած է Հայաստանի մէջ: Իբրեւ խոստովանութիւն, կը քաղենք համայնավար *Մուրճ-Մանգաղէն* (6 Հոկտ.) անգամ մը եւս հետեւեալ փաստը.

— «Մենք աւելի շատ կը զբաղինք պրոպագանդա ընելով եւ քիչ կը հետաքրքրուինք գեղարուեստական գրականութեան մասին, հակառակ որ ան գլխաւոր հարցերէն մէկն է:

«Անշուշտ մեր բանուորա-գիւղացիական զանգուածները քաղաքականապէս որոշ չափով յառաջդիմած են: Նոր պահանջներ ունին: Սակայն Հիւսիսային Կովկասի հայկական գրադարաններուն մէջ գտնուած գիրքերը ընդհանրապէս խլամներ են (թափթփուք): Այդ խլամները չեն կրնար գոհացնել մեր ընթերցող զանգուածներուն պահանջները, եւ ծանօթացնել զանոնք մեր նոր կեանքին:

«Եթէ կան մեր գրադարաններուն մէջ հատ ու կտոր գեղարուեստական գիրքեր, անոնք ալ փոքր թիւ մը միայն կը կազմեն: Այդ պատճառով, ժողովուրդը ձեռքէ ձեռք կը խլէ Րաֆֆիի «կայծերը», «Դաւիթ Բէկ»ը, «Ջալալէդդին»ը: *Մոզդոկի, Խարքովի, Վլատիկովկասի* մէջ իրարու ձեռքէ կը յափշտակեն Ահարոնեանի, Րաֆֆիի եւ Պռոշեանի գործերը: *Մանաւանդ Թրքահայերը, որոնց թիւը Հիւսիսային Կովկասի մէջ շատ մեծ է: Անոնք, ռուսերէն չգիտնալով, չեն կրնար օգտուիլ ռուսական գրականութենէն: Իսկ հայ նոր (կարմիր) բանաստեղծներու մասին բնաւ տեղեկութիւն չունին: Լսած են Չարենցի եւ իր սերունդին անունները, առանց կարդալու անոնց գործերը:*

«*Պարզ է, որ Ահարոնեանի եւ Րաֆֆիի գիրքերէն, մեր բանուորն ու գիւղացին, դաշնակցական գաղափարներէն զատ ուրիշ բան չեն կրնար ստանալ: Պէտք է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել գեղարուեստական գրականութեան հարցին մասին: Եթէ Երեւանը չի կրնար գոհացնել մեր պահանջները, պէտք է դիմել թարգմանութեան, որպէսզի մեր գիւղացին ու բանուորը ճանչնայ ռուսական նոր գրականութիւնը: Առով մեծ հարուած մը տուած կ'ըլլանք դաշնակցական գրականութեան:*»

Եւ խորհի՛լ որ, երբ Երեւանի գրական մասնագէտներն ու համեստ օրագրողները կը խոստովանին Հայաստանի գրական տագնապը, ասդին, կան ոմանք, տիկիննե՛ր որ իրենց գրողի հի՜ն անունէն համարձակութիւն առած՝ գրագէտի բաց դաշտն են ելած, պաշտպանելու համար Հայաստանի կարմիր գրականութիւնը:

«ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ»

Միլանէն կը գրեն մեզի.—

Հայաստանի կառավարութիւնը վեց ամիս առաջ իր հաշուին երկու ուսանողներ ղրկած էր Սիկիլիա, քարային հանքերու մասնագիտութիւն ուսանելու եւ յետոյ Հայաստանի մէջ գտնուած նոր հանքի մը մէջ իբր մասնագէտներ աշխատելու համար: Ուսանողները Մուրատ-Ռափայէլեաններէն շրջանաւարտներ են:

Ամիսը իրենց կը վճարուէր 30ական տոլար, Պ. Պօղոս Մակինցեանի միջոցաւ: Օրին մէկը դրամը դադրեցաւ...: Բողոք Մակինցեանի, բողոք ուրիշներու: Նամակները մնացին անպատասխանի ու երիտասարդները, զուրկ նիւթական ո եւ է միջոցէ, յուսահատ վերադարձան եւ մէկը մասնաւորապէս խեղճ կացութեան մատնուած է այսօր: Իրենց կարծիքը այն է որ, Մակինցեան ըստ իր բարի սովորութեան, Հայաստանէն կը զանձէ գումարը, բայց կը մոռնայ ղրկել...

Հայաստանի թերթերը եւ Փարիզի «Երեւան»ը ժամանակին այս լուրը շինարար աշխատանքի բաժնին մէջ աւետեցին: Թող հաճին աւելցնել թէ, այս դէպքը, այսինքն շինարար աշխատանքը մեր գաղութը եւ երիտասարդութիւնը այն աստիճանի խանդավառած է որ, վա՜յ թէ Մակինցեան ոտքը Միլան դնէ:

*** *Իտալիոյ հայկական կոմիտէն իտալական արտաքին նախարարութեան դիմում կատարեց, իտալաբնակ Հայերու անցագրային հարցը լուծելու համար, նկատելով որ Նանսէնեան անցագիրը ճամբորդելու ոչ մէկ դիւրութիւն կ'ընծայէ: Զանազան երեսփոխաններ Հռոմի մէջ կ'աշխատին ի նպաստ այս ձեռնարկին:*

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը գրեն.—

Ընդհանրապէս Յունաստանի եւ մասնաւորապէս Մակեդոնիոյ մէջ համայնավարներու գործունէութիւնը մեծ չափերու հասած ըլլալով, կառավարութիւնը ըսկսած է արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել:

Հոկտ. 1ին նախարարական խորհուրդի նիստին մէջ, կարդացուած է պատկան իշխանութեան մէկ տեղեկագիրը, Սելանիկի մէջ համայնավարներու գործունէութեան մասին: Նախարարները, արմատական միջոցներու գործադրութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտած են ընդդէմ համայնավարութեան եւ օտար գործակալներու: Որոշած են կազմել մեծ յանձնաժողով մը, անդամակցութեամբ ոստիկանութեան հրամանատարին, ընդհանուր սպայակոյտի պետին, հանրային ապահովութեան եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարութիւններու ընդհանուր քարտուղարներուն: Ասոնց հետ պիտի գործակցի նաեւ հաղորդակցութեան նախարարութեան երկաթուղիի բաժնին տնօրէնը: Յունաստանի ընդհանուր ապահովութեան նախկին պետ Պ. Ֆէսօփուլօս անձամբ պիտի մասնակցի յանձնաժողովին:

Այս յանձնաժողովը ինքնազօր պիտի ըլլայ, բայց միշտ պիտի գործէ ներքին նախարարութեան հրահանգով:

Որոշ տեղեկութիւններ կ'ըսեն թէ յանձնաժողովը կառավարութեան պիտի թելադրէ կարգ մը միջոցներ, որոնց գործադրութիւնը պիտի դիւրացնէ իր գործը: Միջոցներէն մէկն է լուծել համայնավարական սէնտիքաները եւ կազմակերպութիւնները, փակել թերթերը եւ գրաւել համայնավարական պրոպագանդի ծառայող գիրքերը, ինչպէս եղած է Եուկօսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ:

Պահանջողներ կան որ համայնավարութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՛չ մէկ լուր «Ամերիկացի աղջիկ»էն

Օրիորդ Ռութ Էլտըրի եւ հարիւրապետ Հէյլտմէնի օդանաւէն ո՛չ մէկ լուր կայ: Միակ տեղեկութիւնը, որ մինչեւ հիմա առնուած է, ամերիկեան «Պէնքըր» շոգենաւին անթել հեռագրով հաղորդած այն լուրն է թէ «Ամերիկացի աղջիկ»ը ֆրանսական ժամով Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 3.30 տեսնուած է Նիւ Եորքէն 500 մղոն հեռու դէպի արեւելք: Այդ պահուն օդանաւը կը յառաջանար ժամը 100 մղոն արագութեամբ եւ խիստ լաւ պայմաններու մէջ. օդն ալ նպաստաւոր էր: Բայց անկէ ի վեր բացարձակ լռութիւն կը տիրէ:

Երէկ առաւօտ կանուխէն հետաքրքիրներու բազմութիւն մը լեցուած էր Պուռժէի օդանաւային կայանը, ուր կը սպասուէր յանդուգն ամերիկուհին: Ոստիկանական մեծ ուժեր կը հսկէին կարգապահութեան: Քանի ժամերը յառաջանային, մտատանջութիւնը ա՛յնքան կ'աւելնար: Իրլանտայէն, ֆրանսական եզերքէն ո՛չ մէկ լուր կար օդանաւի տեսնուելուն մասին: Նկատելով որ օդանաւը 40 ժամուան համար միայն պէնզին ունէր, պէտք է ենթադրել որ ովկիանոսը իր անչափելի ալիքներուն մէջ կլանած է այս դեռատի գեղուհին ալ, ինչպէս կլլեց Նունկէսէրն ու Քոլին, «Սէյնթ Ռափայէլ», «Սըր Ճօն Քարլինկ» եւ «Օլտ կլորի» օդանաւերը, իրենց յանդուգն ճամբորդներով: Գնդապետ Լինտպէրկ յայտարարած է թէ իմաստութիւն չէ այս եղանակին Ատլանտեանը անցնիլ փորձելը: Հէյլտմէնի կինը առջի գիշեր սինէմա գնաց հանգիստ սիրտով, վստահ թէ ամուսինը նպատակակէտին պիտի հասնի:

Օր. Ռութ Էլտըր Ամերիկայի նշանաւոր գեղուհիներէն է եւ երկու անգամ գեղեցկութեան մրցանակ շահած է: Ծնած է Ալապամա Նահանգին Աննիսթըն քաղաքին մէջ 1906ին: Իր ամուսինին անունն է Լայլ Ուօմըք:

*** Օր. Կրէյսըն՝ Ուիլըրնի քրոջ աղջիկը, ճամբայ չէ ելած դեռ:

Ամերիկեան դեսպանը Մ. Քեմալի մօտ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Հոկտ. 13 թուականով.—

Միացեալ Նահանգներու դեսպանը՝ Կրիւ, այսօր իր յանձնարարագրերը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին: Իր ճառին մէջ, դեսպանը յայտարարեց թէ դիւանագէտի առանձնաշնորհեալ պաշտօնն է զարկ տալ ազգերու միջեւ փոխադարձ վստահութեան եւ համաձայնութեան զարգացման: Շեշտեց թէ նոր Թուրքիոյ կատարած գործը մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերած է Միացեալ Նահանգներու մէջ, հետաքրքրութիւն, որ կը խոստանայ կարեւոր ազդակ մը ըլլալ երկու երկիրներու յարաբերութեանց համար:

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա իր պատասխանին մէջ ըսաւ թէ կը բաժնէր դեսպանին տեսակէտը դիւանագիտութեան մասին, ու աւելցուց թէ թուրք կառավարութիւնը մեծապէս պիտի աջակցի երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութեանց բարելաւման:

Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ներկայ էր ընդունելութեան:

Ֆրանսերթուրք յարաբերութիւնները

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ յիշեալ քաղաքը հասած է Փարիզի թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյ: Թերթերը կը գրեն թէ դեսպանը իր հետ բերած է ֆրանս. կառավարութեան կարգ մը առաջարկները, որոնք կը ձգտին աւելի սերտ յարաբերութիւնները հաստատել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Պոլսոյ փոքրամասնութիւնները

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընկերակցութեանց Միութեան Վարչական Խորհուրդի նիստէն վերջ գումարուեցաւ Փոքրամասնութեանց Յանձնաժողովը, որ Հոկտեմբեր 11ին փակեց իր նստաշրջանը: Վիճաբանութիւնները դարձան գլխաւորաբար երկու հարցերու շուրջ, Իտալիոյ սլովէն եւ գերման փոքրամասնութիւնները, եւ Պոլսոյ ոչ-իսլամները: Սլովէններու եւ Գերմաններու կողմէ խօսող պատուիրակները ըսին թէ իտալական կառավարութեան նպատակն է ամբողջովին ձուլել փոքրամասնութիւնները: Իտալ. պատուիրակութեան նախագահ Ճաննինի պատասխանեց թէ փոքրամասնութիւններու հանդէպ իտալական կառավարութեան բռնած ընթացքը Իտալիոյ զուտ ներքին խնդիրն է եւ թէ դուրսէն ո եւ է օտար միջամտութիւն կացութիւնը ծանրացնելու միայն կրնայ ծառայել:

Գալով Պոլսոյ ոչ-իսլամներուն, հելլէն պատուիրակութեան պետ Արկիրօփուլօսի ներկայացուցած յիշատակագրին վրայ, Յանձնաժողովը ընդունեց բանաձեւ մը, որով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի փոքրամասնութեանց ծանր կացութեան եւ առոր հետեւանքով երկու դրացի երկիրներու բարւոք յարաբերութեանց խանգարուելու հաւանականութեան վրայ, տրուած ըլլալով որ թուրք կառավարութիւնը նպատակ ունի ձուլել ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները:

Քարախան Փարիզի դեսպան?

Մոսկուայէն հասած լուրեր կ'ըսեն թէ Գործավարներու Խորհուրդը մտադիր է Ռաքովսքին թոքիօ դեսպան անուանել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

(Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Ե. Շրջանային ժողովին առթիւ)

Հայ ուրոյն եւ իրաւականօրէն անկախ պետականութեան կրած մեծ հարուածէն յետոյ, հայ աշխատաւոր ժողովուրդի քաղաքական կեանքին մէջ, ղեկավար ուժերու փոխյարաբերութեան տեսակէտէն, տեղի ունեցաւ հիմնական փոփոխութիւն։ Ամբողջ քառորդ դար, հայ աշխատաւորութեան ազատագրական պայքարը իր ուսերուն կրող ու այդ կռիւը, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումով, իր անմիջական կատարումին տանող՝ յեղափոխական, ազգային եւ աշխատաւորական ձգտումներու կրթնած մեծ ու տիրական կուսակցութիւն մը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, քաղաքական աննպաստ պայմաններու եւ ներքին ու արտաքին թշնամիներու տարած կռիւին հետեւանքով, վար դրաւ իր իշխանութիւնը։

Ու մինչդեռ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ճամբայ կուտար հայ իրականութեան մէջ քաղաքական նոր ուժի մը, զրկուած հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերէն, Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն ներս, դուրսը՝ յետպատերազմեան Թուրքիոյ մէջ, նոյն ժողովուրդին միւս կէսը կը դառնար գաղթական ու անհայրենիք։

Յոգնած, 1915էն մինչեւ 1920 տեւող, ընդհանուր թէ տեղական բազմաթիւ կռիւներէ եւ որպէս Հայաստանի անկախութեան իրական դրօշակիր, նշաւակ դարձած արտաքին ու ներքին բոլո՛ր մեր թշնամիներու հարուածներուն, ուժասպառ՝ իր գեռ անփորձ ուժերով եւ սարսափելի պայմաններու մէջ աւերակներէն պետականութիւն ստեղծելու իր հերոսական ճիգէն, կորսնցուցած իր մտաւորական, մարտական ու ղեկավար ուժերէն խոշոր մաս մը, պատերազմի եւ անոր յաջորդող դժուար տարիներու ընթացքին, պարտուած արտաքին ճակատի վրայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հակառակ Փետրուարեան ապստամբութեան արագ ու յատկանշական վերելքին, փաստօրէն սկսած էր անցընել վտանգաւոր տագնապ մը։

Ահա՛ այդ տագնապի ամենաաւուր շրջանին է՛ որ Հայաստանի Հանրապետութենէն, գոնէ կուսակցական իր վերին մեքենայով՝ բանի քաղաքական ասպարէզէն հեռացած, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամբողջ մարմինը սկսաւ երերալ, երեք ուղղութեամբ յառաջացող ուժեղ ու կազմակերպուած կամ ամբողջային ու տարբերային յարձակողական մը։ 1921էն մինչեւ 1925, թէ՛ Հանրապետութեան հողամասերուն վրայ եւ թէ՛ ամբողջ գաղութներու մէջ, գործօն եւ ուժեղ պայքար կար, Հայոց պատմութեան բեմէն միանգամընմիշտ դուրս քշելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Այդ պայքարը, երբեմն կրեց գաղտնի ու սպեղ բնոյթ. մեր հակառակորդները մոռցան որ հայհոյանքներով, զրպարտութեամբ ու վատութեամբ կարելի չէ ժողովուրդի մը քաղաքական կեանքէն արտաքսել լայն ու բազմաճիւղ կազմակերպութիւն մը։ Այդ արդէն վրիպած կռիւը տանողները նո՛յն գաղափարի, նո՛յն դասակարգի ու նո՛յն խմբի մարդիկ չէին միշտ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շէնքին քար նետողները կուգային երեք տարբեր կողմերէ, բայց կը շարժէին յառաջ նոյն նպատակով։ Այդ պայքարը, դեռ այսօր ալ կը տեւէ, բայց կորսնցուցած է իր թափը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հինգ տարուան ուժեղ, յամառ ու հետեւողական կռիւէ յետոյ, արդէն ետ մղած է ամէ՛ն յարձակում ու դարձեալ, արթուն ու կազմակերպուած, կը դառնայ կռուի առաջին գծին վրայ ու վերագտած է իր ամբողջ առողջութիւնը։

* * *

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ տարուած կատաղի ու զօրաւոր պայքարին գլխաւոր վարիչն էր համայնավար կուսակցութեան հայկական հատուածը՝ որ զայն փոխարինեց իբրեւ քաղաքական ուժ՝ պետութեան գլուխը։ Գ. Միջազգայինի հայկական ճիւղը փորձեց սպաննել Դաշնակցութիւնը՝

Ա. Երկրի մէջ՝ բանտով, աքսորով, գնդակահարութեամբ եւ սարսափով։

Բ. Արտասահմանի մէջ՝ վարձուած քարոզով, կաշառքով եւ մամուլով։

Գ. Աշխատելով իրագործել դաշնակցութեան դէմ հայկական տարբեր կազմակերպութիւններու միացեալ ճակատ մը։

Հակառակ վեց տարուան իր հետեւողական, անհաշտ ու խիստ կռիւին, այսօր փաստ է, որ Երկրի մէջ կ'ապրի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, նախ իբրեւ կազմակերպութիւն, իր գաղտնի,— ու հակառակ բոլոր հալածանքներուն՝ գործօն մարմիններով, յետոյ, իբրեւ մտայնութիւն եւ ժողովուրդին կողմէ վաւերացուած գաղափարական ուղղութիւն։

Արտասահմանի մէջ, համայնավար հատուածին վճարովի քարոզն ու բաշխուած Ցուպայի արծաթները աւելի արդիւնաւէտ չեղան քան բանտն ու հրացանի կոթը։ Վերջին հաշուին Դաշնակցութեան բանակէն՝ դէպի ապազգայնութիւն անցնող մեր ընկերներու թիւը մնաց խեղճ, մինչդեռ մեր շարքերը հետզհետէ աւելի խտացան, գաղութէ գաղութ կազմուեցան նոր մարմիններ ու որոշ շրջաններու մէջ (Սուրիա, Յունաստան եւայլն) մեր կուսակցութեան եկաւ երիտասարդութեան խոշոր տոկոսը։

Աւելի եւս բացասական արդիւնք տուին համայնավարներու կեանքի կոչուած ու տարբեր պիտակներով կնքուած՝ հակադաշնակցական կազմակերպութիւնները (ՀՕԿեր, Պետական Կարմիր Խաչեր, Տեխնիքական միութիւններ)։ Անոնց դերը եղաւ չնչին ու գրեթէ սպառեցան գացին մեր յիշողութենէն՝ հայ աշխատաւորութեան մտքին մէջ թողլով տխուր տպաւորութիւն մը։

Միւս կողմէ հայ խորհրդային կառավարութիւնը չգոհացուց հայ ժողովուրդին ո՛չ մէկ պահանջը։ Քաղաքականօրէն, Հանրապետութեան դիրքը դարձաւ աւելի խախուտ։ Հայաբնակ հողամասերը մնացին օտար ու «եղբայրական» լուծի տակ։ Գաղութներուն, ան վերջնականապէս ապացուցուց որ ինք հայահաւաքման, անկախութեան եւ դէպի երկիր վերադարձի տեսակէտէն բացասական ազդակ է։ Մշակութային գետնի վրայ, համայնավար վարչաձեւը խայտառակօրէն վրիպեցաւ։ Սովահար խեղդեց հայ գրականութիւնը ու աղարտեց հայ երիտասարդ սերունդին բարոյական դիմագիծը։

Ու վաղը եթէ օտարամուտ այս ուժը մեկնի մեր երկրէն, հայ աշխատաւոր ժողովուրդին ատելութենէն եւ արհամարհանքէն զատ ո՛չ մէկ բան պիտի տանի հետը։

* * *

Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ զրոհ տուող երկրորդ թեւը կը բաղկանար տարօրինակ մարդոցմէ։ Բողոքական խոնարհամիտ պատուելիներէ մինչեւ յետին միջնորդ ու վաւաշամոլ ռամկավարը։ Բարեգործականի ցկեանս նախագահներէն անցնելով մինչեւ պոլսական ժամանակավրէպ հայ «էֆէնտի»ներն ու «պէյ»երն ու «փաշա»ները, իրենց հայհոյութեան տպարակը բացին ու եօթը տարի ամբողջ ապտտութիւն կուտակեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, յուսալով թաղել զայն, անցնելու համար անոր տեղը, փոխարինելու համար զայն հայ քաղաքական ասպարէզին մէջ։ Բայց իրենց ճիգերը անցան զուր։ Հայ ժողովուրդի սրտին մէջ՝ իրենց տեղը մնաց նեղ։ Հայ սնանկ քաղքենիութիւնը, յանձին իր քաղաքական արտայայտութեան, Ռամկավար - Ազատական կուսակցութեան, մնաց՝ իր քաղաքական ու ազգային գործով՝ վտիտ, կազմակերպութեամբ բացառապէս արհամարհելի ու դիմագծով՝ աղօտ։ Ու պարզուեցաւ բոլորին համար որ եթէ հայ աշխատաւոր ժողովուրդի քաղաքական բախտը կարելի չէ երկար ատեն թողուլ խորհրդային ձեռքերու մէջ, ապա առաւել եւս, հայ ճակատագիրը ռամկավարներու վստահելու խօսք անգամ չի կրնար ըլլալ։

Ի՞նչով հայ ազատագրական պայքարը յառաջ պիտի տանին այս մարդիկը։ Իրենց մէկուկէս անդամնեբո՞վ թէ «մեծ» քաղաքագէտ Զօպանեանի գլխաւորութեամբ...

* * *

Վերջապէս, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ներքին դժուար, յամառ ու արագ աշխատանքէ մը յետոյ, կրցաւ հաշուեյարդարի ենթարկել, իր իսկ ազդեցութեան շրջանակէն բարձրացող ու իր դէմ ուղղուած՝ յուսաբեկութեան, հիասթափութեան, տկարութեան եւ ուրացումի կարեւոր շարժում մը։ 10երորդ ընդհանուր ժողովէն ի վեր, կուսակցութիւնը անցուց ինքնամփոփումի, ուժերու վերագտման, կազմակերպչական աշխատանքներու կուռ շրջան մը ու քաղաքական այս վայրկեանին, երբ մեր բոլոր պահանջները կը մնան անկատար, հայ աշխատաւորութեան մղումին տակ ան պատրաստ է, պաշտպանողական ու խաղաղ աշխատանքի բեղուն շրջանէ մը յետոյ՝ անցնելու գործօն պայքարի նոր տարեգլուխի մը։

Ասպարէզը բաց է Հ. Յ. Դաշնակցութեան առջեւ։ Ահա՛ թէ ինչու մենք հաւատքով կ'ողջունենք Արեւմտեան Եւրոպայի մեր Հինգերորդ Շրջանային Ժողովը, որ բացուեցաւ Հոկտ. 10ին։

Լիոն ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՕՐԸ
(Ցապաղած)

Հոկտ. 2ին ծերունի Նախագահին ութսունամեակն էր եւ գերման ժողովուրդը, երկար սպասումէ վերջ, առիթը ունեցաւ վերապրելու իր «հին բարի օր»երէն մէկը։ Աւելին, ժողովուրդը Հինտէնպուրկի մէջ ուզեց տեսնել Կարոլոս Մեծը, որուն շառաւիղէն ըլլալ կը կարծուի ան, կամ Մեծն Ֆրիտրիխը, որ յաղթական եւ շինարար թագաւոր մը եղաւ։

Եւ իսկապէս, Մարաջախտ Հինտէնպուրկ, ընդհ. պատերազմի վերջը թէեւ պարտուած, բայց ժողովրդական զօրականն է գերմանիոյ, իսկ Հինտէնպուրկ Նախագահը՝ խաղաղասէր իշխող մը, որքան որ խաղաղասէր կարելի է ըլլալ գերման ժողովուրդին մէջ։

Իր 19րդ տարեկանէն զինուորական ասպարէզին նուիրուած ազնուական Փաուլ ֆոն Պէնէքէնտօրֆ եւ ֆոն Հինտէնպուրկ, շուտով ցոյց տուած էր իր զինուորական յատկութիւնները եւ ժամանակի ընթացքին հասած զանազան աստիճաններու, երբ 1914 Օգոստոս 22 թուականին Վիլհելմ Բ. կայսրը, այն ատենուան 67 տարեկան հանգստեան քաշուած զօրավարը կանչեց ընդհ. հրամանատարի պաշտօնին։ Հինտէնպուրկ առաջին հարուածով փճացուց ռուսական բանակները, Թանէնպէրկի եւ արեւելեան փրուսիոյ ճակատամարտներուն մէջ, եւ 8 օրուան ընթացքին տարած իր այս յաղթանակով դարձաւ համաշխարհային դէմք մը եւ գերմանիոյ յոյսի խորհրդանշանը։ Անկէ ետք Լուտէնտօրֆի եւ Մաքէնզընի հետ Լօց-Լօվիցի, ռումանական, իտալական եւ ֆրանսական ճակատներու կռիւները վարողը ինքն էր։ Հինտէնպուրկի երկաթեայ բազուկն էր որ պահ մը, 1916ին, կասկածի մէջ ձգեց այնքան գերազանցապէս օժտուած Համաձայնականներու յաղթանակը։ Եւ եթէ ան ստիպուած՝ հաշտութիւն առաջարկել խնդրեց կայսրէն, ատիկա չի պզտիկցներ իր արժանիքը։ Ընդհակառակն. ան աւելի բախտաւոր է քան ուրիշ զօրավարներ, որովհետեւ ողջ առողջ տուն յանձնեց իր զինուորները։ Ան տեսաւ թէ պատերազմը այլեւս շարժումի շուրջ չի դառնար, այլ կանգ առած է ծակայ պատնէշներու առջեւ...։ Իսկ հոս, ներսը, տնտեսապէս քայքայուած եւ կիսաքաղց գերմանիա մը կ'ապրի. վերջին ունեցածը զինուորին տալով եւ օրէ օր հիւծելով...։

Զինադադար. Նոր կարգեր. Հանրապետութիւն։ Եւ առաջին Նախագահ Էպէրթի մահէն ետք, 1924ի Մայիսին Հինտէնպուրկ ընտրուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահ, հին օրերու շուտափոյթ վերադարձին հաւատքով։ Շատեր կասկածոտ էին իր մասին եւ տարիքը կ'առարկէին։ Բայց ժիր մարդը որ այսօր իբրեւ միակ մնացորդն է 1871ի կայսրութեան հռչակման մասնակցող զօրականներէն, իր հետ կը բերէր ընտանեկան աւանդական նշանաբանը. «Ora et labora», զետեղելու համար զայն իր աշխատութեան սեղանին դէմ։ Այն ատեն ամերիկացի թղթակցի մը պատասխանելով կ'ըսէր. «77 տարեկան եմ, 77 նշան ունիմ, բայց նորէն պատրաստ եմ հայրենիքիս ծառայելու»։ Եւ անշուշտ այսքան տարիներ իր կայսեր հաւատարիմ ծառայող եւ վարձատրուող զօրավար մը, բնորոշելու համար իր գիծը, ըսենք թէ, նոյնը կը մնար Հանրապետութեան օրերուն եւս, ճանչնալով միայն իր Աստուածը, կայսրը եւ սուրը։ Սակայն մինչեւ վերջերս, իր ներկայութիւնը, եւ իր արտայայտութիւնները առհասարակ, ներքին հանգամանք ունենալով, այնքան ալ յայտնի չէին արտաքին աշխարհին համար, երբ եկաւ Թանէնպէրկի սգատօնին ճառը, ճիշտ Շթրեզէմանի եւ Պրիանի, Ժընեւի մէջ խաղաղասիրական ճառեր փոխանակած ատեն։ Հինտէնպուրկի այս ճառը, ոչ միայն ֆրանսացիներուն հաճելի չէր, այլ եւ շատ մը գերմանացիներու, որոնք կը պնդէին թէ չհասած պտուղ մը կը փրցուէր։ Պարզ է որ մարդիկ չեն ուզեր այլեւս (թերեւս քիչ ատենուան համար) անցեալի մասին խօսիլ։

* * *

Բայց ահա ութսունամեակը։ Շաբաթ իրիկունէ մինչեւ Հոկտ. 2 խրախճանութիւններ եղան։ Մարաջախտի հագուստներով Նախագահը նորէն բոցավառեց գերման զինուորապաշտ երեւակայութիւնը եւ ամէն տեղ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»...

Զինուորականներու սարքած հանդէսին մէջ, Մաքէնզընի ճառին պատասխանելով, Հինտէնպուրկ ըսաւ.

— Ես երկար կեանք մը ունիմ ետիս, ինչ որ եղայ, ինչի որ հասայ, կրցայ հասնիլ միայն Աստուծոյ շնորհիւ, եւ իմ վերին պատերազմական տիրոջ վստահութեան եւ ձեր հաւատարիմ գործակցութեան միջոցով։ Ջանացէ՛ք որ մեր ժողովուրդին մէջ շարունակէ ապրիլ «հին ոգին», որով մենք մեծցանք եւ որով ու Աստուծոյ օգնութեամբ կրնայ մեր ժողովուրդը օր մը նորէն բարձրանալ — ինչ խօսք որ աշխատասէր եւ լուրջ այս ժողովուրդը շատ պէտք չունի սպասելու այդ օրուան...»

«Լուրջ», կ'ըսեմ, որովհետեւ ութսունամեակի առիթով, ամէնէն ազգայնականէն մինչեւ ծայրայեղ ընկերվարականը, անգամ մըն ալ գիտցան ըմբռնել վայրկեանի իմաստը՝ խոնարհիլ եւ յարգել ծերունազարդ Նախագահը իր արժանիքներով, իբր զօրական թէ իբր ամբողջ սերունդի մը զինուորական դաստիարակ, իբր ազատարար արեւելեան փրուսիոյ եւ թէ իբր մարդ։ Այսօր անգամ մըն ալ վաթսուն միլիոն ժողովուրդ մէկ ձայն եղաւ, ըսելու համար Wir sind Deutsch! (մենք գերման ենք)։

* * * Նախագահին ութսունամեակը շնորհաւորող հեռագիր մըն ալ Պերլինի հայ գաղութը ղրկած էր։

Պ. Փ.

Պերլին

"ԱՆԻ,,Ն
ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՋՈՒՐԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գործի բերումով, անցեալ ամիս գացինք Աղեքսանդրիոյ մաքսատունը: Հոն խարսխած էր «Անի» շոգենաւը, որ Միջերկրականի կապոյտ ջուրերուն վրայ իր սեւ իրանը ցցած էր՝ որպէս «Անիքաղաք նստեր կուլայ», հայ իրականութեան տխուր պատկերը ցուցադրելով: Հայկական ընկերութիւն մը, որ տէրն է շոգենաւին, գեղեցիկ գաղափարը յղացած է ընտրելու «Անի» անունը, հայկական քաղաքակրթութեան այդ գլուխ-գործոց քաղաքին չքնաղ յիշատակը վառ պահելու համար ներկայ սերունդին մէջ: «Անի»ն այդ փառքը շալկած՝ նաւահանգիստէ նաւահանգիստ կ'արշաւէ մեր պատմութեան բազմագունակ ծալքերը պարզելով Հայերուն եւ օտարներուն առջեւ:

Բայց իմ երեւակայութիւնս թեւ կ'առնէ: Չէ՞ որ առայժմ գոնէ երազ եւ երեւակայութիւն մեր միակ մխիթարանքը կը կազմեն: Օր մը այդ «Անի»ն ցուցահանդէս-նաւի մը վերածուած, հայկական արտադրութիւններ պիտի ցուցադրէ օտարներուն առջեւ, բոլոր նաւահանգիստներու շրջանը ընելով: Անոր մէջ ցուցադրուած պիտի տեսնենք երեւանի պատուական գինին, ծիրանի եւ կեռասի սքանչելի պահածոները, Դիլիջանի եւ Զանգեզուրի, զուիցերականներէն աւելի համեղ պանիրները, Արարատեան դաշտի՝ Մասիսի թագին ձիւնին չափ սպիտակ բամպակը, Արագած լեռան Աղբերաց արիւն ծաղիկը, «Հայաստանի գեղեցկագոյն ալպեան բոյսը՝ սքանչելապայծառ ծիրանեգոյն», ինչպէս կը նկարագրէ վակնէր գերմանացի բուսաբանը, անտառային ծառերէն հայկական բարձրաւանդակին փառքը կազմող եւ հայութեան աննուաճ կամքը անձնաւորող կաղնիի՝ աղաղով հարուստ խոզկաղինն ու գլտորը, աշխարհի մէջ սնձանով էն հարուստ կարնոյ ցորենները, Ակնայ թութի մեղրահամ չիրը, Արտամետի խնձորները, որոնց կախարդական գեղեցկութենէն արբշիռ, արաբ քերթող մը արշալոյսը նմանցուցած էր հայ օրիորդէ մը խածուած խնձորի մը, Սիւնեաց աշխարհի հռչակաւոր նուռերը, էջմիածնի համեղ բրինձները, Արարատի Սերկեւիլ գիւղին նշանաւոր սերկեւիլները, Բաղէշի եւ Բինկեանի շաքարահամ եւ ջրաւատ տանձերը, հայկական գործագործութեան մեծարժէք արհեստին հիմը կազմող Տարօնի բնական տորոնները, Նուպարեան ինքնաշարժ արօրները եւ այս բոլորին կարգին Զօր. Անդրանիկի անունը կրող դաստակես սաները, հայ Սասունի բուրումնաւէտ եւ կռուազան այծերը:

Ահա այս երջանիկ նին միայն է որ, Անի քաղաք պիտի դա «Չկայ ըստ, մի՛լա՛ր, սրտաւուշ բոլորը:

ՍԵԴՐՈՒՇ ՍՏԵՓ

Աղեքսանդրիա

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆ
ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 9ին, կի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, սէլի Salle Colonialeի մեծ հին մէջ տեղի ունեցաւ հա գային Սգահանդէս մը, Ան նիկի մահուան քառամսօր առթիւ, նախաձեռնութ տեղւոյս Լսարանական Ը թեան եւ մասնակցութ Պրիւսէլի Գաղթային Վար թեան, Հ. Յ. Դաշնակցութ Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Հայ նանց Միութեան, Կարմիր Խա չի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Ակ եւ Անվէրսի Հայ Երիտ. Մ թեան։

Առաջին անգամ ըլլալ ժիոյ հայ գաղութին մէջ չտեսնուած հոծ բազմութիւն փութացած էր ներկայ սգահանդէսին, իր յարգան բաժինը բերելու համար ազգ յին մեծ հերոսի յիշատակին։

Բեմին վրայ դրուած էր Ան րանիկի մեծադիր պատկեր, շրջանակուած շքեղ ծաղկեպսա կով մը, որ նուիրուած էր սգ հանդէսին մասնակցող բոլոր Միութիւններուն կողմէ։

Բացման խօսքը արտասանեց Պ. Սարուխան՝ ֆրանսերէն, մառօտ պատմականը ըն Պելժիոյ հայ գաղութին, եւ հայ յարաբերութիւններ ընդհ. պատերազմի ատեն կամաւորներուն ցոյց գործօն մասնակցութեան ձայնական բանակներուն, տեսլով մանրամասնապէս ազգ հերոս Անդրանիկին եւ իր մաւոր գունդերուն մղած սամարտները Կովկասի ճակ վրայ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմ խօսեցաւ Պ. Յ. Ամատունի՝ նախօսը կուռ ու պատկերա ոճով ներկայացուց Անդրանիկի յեղափոխական կեանքը եւ հեկան դրուագներ պատմեց նոր մղած հերոսական կռիւ րէն։ «Ազգային այդ մեծ ու զուգական հերոսին կեան պէտք է իբր օրինակ ծառ ամէնուս եւ մենք պէտք է գծած շաւղէն ընթանանք ազգային իղձերը իրականացն լու համար։»

Յաջորդաբար խօսք առին Հ. Տէրոսկի՝ Պրիւսէլի Գաղթ յին վարչութեան կողմէ, Յ. փուզեան՝ Ռամկ. Ազատ. Կու սակցութեան կողմէ, Մ. Տ Սահակեան՝ Անվէրսի Երիտ. Միութեան կողմէ, եւ Ռուսաս Լսարանի կողմէ։

Ամէնքն ալ իրենց կարգ ծանրացան Անդրանիկին ազգի ազատագրութեան պայ քարին մէջ կատարած դեր վրայ, զայն ներկայացնելով ժողովուրդի ամէնէն աւելի բաց ու պաշտած ազգային հերոսը, որուն յիշատակը պէտք է միշտ վառ ու անջնջելի ամէն Հայու սրտին մէջ։

Արտասանութիւններ ըրին Օր. Տեփանեան՝ Տիկնանց Մի թեան կողմէ, Ա. Կոթիկեան՝ Անդր իբր զինուոր կռուած էր Անդրանիկի հրամանին տակ։ Եր. փազեան դաշնակի վրայ գեց Պեթհովէնի մահերգը՝ տասնեակ մը հայ ու պելժ գիչներ մէջընդմէջ յաջող պէս երգեցին «Իբրեւ արծիւ» «Լռեց ամպերը», ղեկավար թեամբ Տոքթ. Լ. Համբարձ անի։ Յայտնի երգչուհի Տիկ. Բաղալ իր քաղցր ձայնով ներգեց «Թող երգէ բլբուլը։»

Փակման խօսքը արտասանեց Կաթող. պատուիրակ Գ. եպիս

...Փալաքեան, որ մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած էր նախագահելու համար սպահանդէսին։ Եպիսկոպոսը շեշտեց թէ Անդրանիկ ծնաւ արհեստաւոր խոնարհ ընտանիքէ մը, ինչպէս բոլոր հերոսները։ «Մեծամասնութիւնը անընդունակ են այդպիսի հերոսներ ծնելու... Մեզի համար յիշատակելին ու օրինակելին Անդրանիկն է եւ ո՛չ Զօրավար Անդրանիկը։»

Սպահանդէսէն վերջ, Անդրանիկի պատկերին վրայ դրուած շքեղ պսակը Թափօրով տարուեցաւ պէյժ անծանօթ զինուորին շիրմին վրայ։

Սպահանդէսը, որ իր ամբողջութեանը մէջ լաւ կազմակերպուած էր, շատ խորունկ ազդեցութիւն մը գործեց ներկաներուն վրայ։

Երկուշաբթի Փալաքեան եպսկ. հանդիսաւոր պատարագ մատոյց տեղւոյս Անկլիքան եկեղեցիին մէջ, եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց Անդրանիկի յիշատակին։

Տեղական բոլոր Թերթերը գրեցին եղան Անդրանիկի յիշատակին նուիրուած սգահանդէսին։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Յ. Գ.— Սխալ տեղեկատուութեամբ մը, վերջին Թղթակցութեանս մէջ Տիկնանց Միութեան կողմէ տեղւոյս գաղթականներուն տրուած նպաստին գումարը 1000 ֆրանք նշանակուած էր, փոխանակ 2000ի։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Փրավտա կը հրատարակէ (28 յուլ.) ընդարձակ տեղեկագիր մը Մոսկուայի ուսանողներուն ...ացութեան մասին։ Այդ տեղեկագրէն կը քաղենք.

Ուսանողներուն տրամադրուած է 4-6 արշին քառակուսի Ուսանողներու Տան մէջ։ Այս ...ներուն հարիւրին 30ը ունին ...սենակներ, ուր կը բնակին 10-20 ուսանող միասին, մէկ սենեակի մէջ։ Այս պայմաններուն ...ակ, ուսանողներուն առողջական վիճակը ողբալի է։

Հիւանդութիւնները մանաւանդ կը շատնան բարձրագոյն ...կարգերուն մէջ։ Այսպէս, Թուլայի բանւորական համալսարանին մէջ, առաջին կարգին մէջ հիւանդները կը ներկայացնեն հարիւրին 16 համեմատութիւն մը, երկրորդ կարգին մէջ՝ հարիւրին 70, երրորդ կարգին մէջ՝ հարիւրին 84։ Միջին հաշուով, ուսանողներուն հարիւրին 35–40ը հիւանդ է։ Եւ այս ...այն պատճառով որ լաւ չեն ...սնանիր, գէշ սենեակներու մէջ կը բնակին։ Ընդհանրապէս ...անոնք վարակուած են Թոքախտով, անարիւնութեամբ եւ ջղագարութեամբ։

Կառավարութիւնը ծանօթ է ...այս վիճակին։ Լունաչարսկի կը ...յայտնէ թէ կառավարութիւնը ...ինչով չունի օգնելու, բայց ...ագին գումարներ կը սպառէ պրոպագանդի եւ Հոկտեմբերեան ...յեղափոխութիւնը տօնելու համար։

ԾԻԾԱՂ

ԱՐՀԵՍՏ ՄԸ

Գեղանի կին մը կ'անցնէր ճամբաներէն։ Աղուոր շնիկ մը կը հետեւէր տիկնոջ։

Մարդ մըն ալ, Թափթփած զգեստներով, ետեւէն կը քալէր։

Աչքովը չափեց շունը եւ տիկինը։ Ոտքը երկնցուց եւ ուժգին զարկաւ շնիկին։ կենդանին ճըւճըւալով տիկնոջ ոտքերուն տակ ապաստանեցաւ։

— Ինչո՞ւ կը զարնես, հարցուց խիստ շեշտով մը, տիկինը։

— Որովհետեւ փոքր կուշտ է, եւ հացոյքի համար պտոյտի ելած է, շո՛ւն մը։ Անարդարութիւն է, չե՞ս տեսներ։

Տիկինը, յուզուած, ողորմութիւն տուաւ աղքատ մարդուն։

Եւ բաժնուեցաւ։

Մարդը մտաւ ուրիշ փողոց մը, հանդիպեցաւ ուրիշ տիկնոջ մը, որ նոյնպէս շնիկ մը ունէր։ Աքացի մը զարկաւ։ Նոյն խօսքերը։ Ողորմութիւն մը ստացաւ եւ քալեց։

Երրորդ փողոցի մը մէջ դարձեալ. հանդիպեցաւ տիկնոջ մը՝ իր շնիկին հետ։ Աքացի մը։ Շունը ճուաց։ Տիկինը ետ դարձաւ։

Նոյն տիկինն էր։

Մարդը, խօսքը բերանը մնացած, փախա՛ւ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ՛...

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ պաշտօնեայ մը վիճակացոյց հարցարան մը պատրաստած է։ Հարցարանին մէջ կայ յօդուած մը որ կ'ըսէ.

— Դատի տակ եղա՞ծ էք։

— Եթէ չէք եղած, ինչո՞ւ։

ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ...

Հայկենտգործկոմի նախագահ կ. Համբարձումեանը նստած է իր առանձնասենեակին մէջ։ Քովը՝ Շիրակեցի գիւղացի մը, որ դառնօրէն կը գանգատի.

— Ընկեր ջան, ա՛լ կեանքը կեանք չէ. ամէն բան սուղ է, շուկան պարապ է, ուզած ապրանքդ չես գտներ...

— Համբերէ՛, ընկե՛ր, համբերէ, կը պատասխանէ Համբարձումեանը։

— Ա՛լ համբերելու տեղ չմնաց, մեռանք համբերելէ, կ'առարկէ Շիրակեցին։

— Բայց դուն ինչո՞ւ կը գանգատիս, կը զարմանայ Հայկենտգործկոմի նախագահը. մէկ մը վրադ նայէ, շապիկ ունիս, վերարկու ունիս, կօշիկ ունիս... իսկ Հապէշիստանի մէջ մարդիկ, գիտե՞ս, մօրէ մերկ կը քալեն։

Գիւղացին խիստ զարմացած կը հարցնէ.

— Իսկ քանի՞ տարի է, որ Հապէշիստանի մէջ խորհրդային իշխանութիւն գոյութիւն ունի. երեւի, քան տարի կ'ըլլայ...

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Այս խորագրին տակ, Մուրճ-Մանգաղ (6 Հոկտ.) կը հրատարակէ «Երկրային գործկոմի որոշումը».—

1.— Նկատի ունենալով որ Ներկայիս պատրաստ հող չկայ, հոն կեդրոնացնելու համար հայ գաղթականները, առաջարկել Հիւսիսային Կովկասի «Երկրային-Հողային Բաժնին», որ այդ գաղթականներուն հող տրուի «Տարբեր Հողային Ֆոնտէն», պահելով, որքան կարելի է, գաղթականներու խիտ տեղաւորման սկզբունքը։

2.— Ընդունիլ այդ գաղթականներուն համար հողաշինարարութեան հետեւեալ ծրագիրը 1927ին։

Շախտի	շրջ.	մէջ	800	հոգի
Սալի	»	»	500	»
Թերէքի	»	»	700	»
			2000	հոգի

1928ին պէտք է տեղաւորել գաղթականութեան մնացեալ մասը, — 4,200 հոգի, ինչպէս արդէն արձանագրուած է, նոյնպէս այն հայ գաղթականները, որոնք, այդ տարուան ընթացքին, հողաշինարարութեան մասնակցելու փափաք կը յայտնեն։

3.— Գաղթականներու ծայրայեղ Թշուառութեան պատճառով, որ ճշտուած է քննութեամբ, ընդունիլ, որ հողային գործավարութեան ընդունած վարկին չափը, —300 րուբլի ազգային փոքրամասնութիւններու, մասնաւորապէս հայ գաղթականներու շինարարութեան համար,— բաւարար չէ ապրուստի նուազագոյն պայմաններու համար, եւ անհրաժեշտ է, բացի յիշեալ վարկէն, հողաշինարարութեան մասնակցող գաղթականներուն նպաստ տալ՝ 150ական րուբլի իւրաքանչիւր ընտանիքի։

Լրացուցիչ 150 րուբլի նպաստը տալ միւս փոքրամասնութիւններուն, եւ այս պատճառով՝ միջնորդել կեդրոնին մօտ, 427,500 րուբլի վարկ տալու համար, որպէս զի յիշեալ նպաստները տրուին, հաշուելով 1350 հայ գաղթական ընտանիքներուն, 1500՝ ուրիշ ազգէ գաղթականներուն։

4.— Նկատի ունենալով որ հայ գաղթականներուն մեծ մասը կեդրոնացած է Վլատիկովկասի մէջ, եւ այդ գաղթականները ամէնէն աղքատներն են, առաջարկել Երկրային-Հողային Բաժնին, որ առաջին անգամ հողաշինարարութիւնը սկսի Վլատիկովկասի Հայերէն։

Այս որոշումը կեդրոնին պիտի ներկայացնէ Հիւսիսային Կովկասի Երկրային Հողային Վարչութիւնը։

Հիւս. կովկասի երկրային գործկոմի Առժամ. նախագահ

ԺՈՒՐԻԴ

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓՕՆ ՇԸ ՇԷՐԻՒ, 9 Հոկտ.— Գիւղիս մէջ եւս տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը մեծ շուքով։ Օթէլ տը Ֆրանսի բեմը զարդարուած էր Հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյններով, ինչպէս նաեւ անմահն Քրիստափորի, Հերոս Անդրանիկի եւ ո բիշ մեծադիր նկարներով։ կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ գտնուիլ։ Հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ յոտնկայս։ Ընկեր Արսէն Աճէմեան բազման խօսքին մէջ շեշտեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 37 տարիներու ընթացքին կատարած անուրանալի գործը եւ ասկէ յետոյ ընկերը անընկճելիօրէն, մինչեւ որ վեց երկար դարերու Հայ երազը իրականանայ։ Ընկ. Ա. Մելքոնեան նուագեց գեղեցիկ կտոր մը։ Գնահատելի էին Տէր եւ Տիկ. Վ. Ցակոբեան իրենց կովկասեան պարերով, նաեւ Ֆէրմանեան քոյրերը իրենց նուագով։ Ցետոյ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, Փարիզէն նոր հասած ընկ. Անդրէ, որ ներկայացուց պոլշեւիկ կառավարութեան ապիկարութիւնը հանդէպ հայ հարազատ ժողովուրդին, մատնանշեց թէ Հայաստանի հայ ժողովուրդը կը վինաթափուի իր իսկ ազգակիցներուն կողմէ, մինչ դրացի երկիրները կը զինուին։ Ընկերը բուռն ծափերու մէջ վերջացուց իր խօսքերը։

Ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ զօրավար Անդրանիկի նկարը, զոր շահեցաւ ընկ. Գ. Քիլարճեան։

Դպարէն յետոյ բեմադրուեցաւ ընկեր Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը։

Յետոյ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը, զոր ներկայացուց ընկեր Անդրէ.—«Մենք մեր բողոքի ձայնը բարձրացնելով պոլշեւիկ բռնութեան դէմ, կը պահանջենք Հայաստանի կառավարութենէն՝ 1.— Ընդարձակել Հայաստանի սահմանները՝ կցելով Ախալքալաքի, Հայկական Բորչալուի, Լեռնային Գանձակի, Ղարաբաղի, Շարուր-Նախիջեւանի շրջանները։ 2 — Դադրեցնել ձերբակալութիւններն ու հալածանքը քաղաքական գործիչներու դէմ, նաեւ արձակել բանտարկեալները։ 3.— Անմիջապէս դադրեցնել Հայ ժողովուրդի զինաթափութեան փորձերը։ 4.— Բանալ երկրի դուռերը գաղութահայութեան առջեւ»։ Հանդէսը փակուեցաւ «Ի գէն Հայեր»ով։ Հանդիսականները մեկնեցան գոհ եւ ուրախ.

Համազասպ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 9 Հոկտ.— Նախաձեռնութեամբ տեղւոյս Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ մասնակցութեամբ Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղին, Ազգ. Միութեան, Տարօն-Տուրուբերանի եւ Խարբերդի Հայրենակց միութեանց, տօնուեցաւ Անդրանիկի յիշատակը։

Առաւօտեան ժամը 7ին պատարագ տեղի ունեցաւ Սալ տէ Քոնֆէրանսի մէջ. բոլոր գաղութը իր յարգանքի բաժինը բերած էր ի յիշատակ հայ հերոսին։ Պատարագէն վերջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ եւ սգահանդէս։

Օրուան նախագահ Ս. Ստեփանեան սգատօնը բանալէ առաջ, հրաւիրեց ներկաները երկու վայրկեան ոտքի կենալ, ի յարգանս մեծ հերոսին։ Յետոյ բացատրեց տօնին իմաստը։ Ջութակի վրայ Պ. Հայկ Եաղուպեան նուագեց «Իբրեւ արծիւ»ը։ Յետոյ խօսեցաւ Պ. Ա. Տէր Դէորգեան։ Երգչախումբին կողմէ երգուեցաւ «Հերոս մնաց»ը։ Նախագահը ձայն տուաւ ի միջի այլոց նաեւ Սարգիս Շամիլեանի՝ չէզոք, որ երկարօրէն բացատրեց, թէ ի՞նչ դերք պիտի բռնենք գաղութներուն մէջ։ Վերջին բանախօսն էր Պատուելի Սէրայտարեան, որ աւուր պատշաճի խօսքեր ըրաւ։

Ընկեր Ս. Ստեփանեան իր փակման խօսքին մէջ յիշեց Անդրանիկի կատարած դերը Սասունի, Մուշի եւ վերջին ժամանակներս հայ-Թրքական կռիւներունմէջ։«Մեր հոս գալն ու զինքը սգալը չի նշանակեր թէ կը սիրենք Անդրանիկը. զայն սիրելու համար պէտք է յարգենք իր կտակը, «ես կը մեռնիմ, բայց գործս կիսատ մնաց»։ Աշխատինք լրացնել անոր կիսատ ձգած գործը»։

«Մեր Հայրենիք»ով փակուեցաւ սգահանդէսը։

Կ. Քոփոյեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԻԷՆ, 11 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մասնաճիւղը խիստ կարեւոր մրցում մը ունեցաւ E. S. R. Rhôneի դէմ, մեր մարզադաշտին վրայ։ Ներկայ էին բազմաթիւ Հայեր եւ տեղացիներ։

Խաղը սկսաւ ժամը ճիշտ 3ին մեր յառաջապահներու յարձակումով։ Մերինները մօտ տասը վայրկեան սեղմեցին հակառակորդը, առանց արդիւնքի։ Յետոյ սկսաւ ֆրանսական խումբի յառաջապահներուն յարձակումը, որդիւրաւ ետմղուեցաւ մեր յետսապահներու կողմէ։ Առաջին կիսախաղը լրանալուն հինգ վայրկեան մնացած մեր խումբը շահեցաւ առաջին նշանակէտը։

Երկրորդ կիսախաղին, հակառակորդ խումբը սկսաւ բուռն յարձակողականի մը։ Մեր տղաքը դիմադրեցին եւ խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 1ի դէմ 0։

Իսկ մեր Բ. Խումբը մրցեցաւ մեր հակառակորդ խումբին Բ.ին դէմ Ֆրանսացիներու դաշտին վրայ, եւ մնաց 2—2 հաւասար։

*** Այս յաջողութեան առթիւ Սքաուտի խմբապետ Պ. Մ Շահմուրատեան 50 ֆրանք նուիրեց խումբիս, որ ուրիշ նուէրներ ալ ստացաւ։

Յառաջիկայ Կիրակի խումբս պիտի մրցի, Olympique Tirnay Ա.ի դէմ, որ նմանապէս առաջին շարքին կը պատկանի։

Մարտիկ Փափազեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

16 ՖՐԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ.— Երեք նաւազներ Տիւնքէրք հասան եւ քալեցին իրենց մէկ հատիկ բարեկամուհիին տունը։ Սակայն ճամբան երկուքը, Օվիոն եւ Պէյէն, խորհեցան սպաննել Պոյէնը, ոչ թէ անոր համար որ չէին կրնար բաժնել մէկ հատիկ բարեկամուհին, այլ որովհետեւ գիտէին թէ Պոյէն շռայլ չէր, ուրեմն կրնար դրամ ունենալ։

Երբ պարտէզէ մը կ'անցնէին, երկու նաւազները յարձակեցան Պոյէնի վրայ եւ Թոպամահ մեռցուցին։ Գաւազաններու հարուածին տակ անճանաչելի դարձած էր դիակը, գանկը՝ ջախջախուած։

Ոճրագործները յետոյ խուզարկեցին դիակին գրպանները եւ 16 ֆր առնելով գացին իրենց բարեկամուհիին մօտ։

Սակայն ձերբակալուեցան։

ՎՐԷԺ.— Հիւէ կը բնակէր Լեզոնի մէջ պանդոկ մը։ Պանդոկապետը, չի գիտցուիր ինչո՛ւ, ճամբու դրաւ զայն։ «Գնա՛, ուրիշ սենեակ մը գտի՛ր» հրամայեց։

Հիւէ գլուխը ծռեց, հպատակութիւն յայտնեց։ Գիշերը պանդոկին եօթը տեղ քարիւղով թրջուած քուրջեր դրաւ, կրակ տուաւ եւ իր սենեակը մտաւ, փակեց ներսէն։ Պանդոկապետը չափանանց նեղութիւն կրեց, մինչեւ որ յաջողեցաւ Հիւէն ազատել այրող պանդոկին մէջէն։

Իսկ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց զայն, որ կ'ուզէր այրել պանդոկն ալ, ինքզինքն ալ, դուրս չելլելու համար իր սենեակէն։

ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՆՔ

մեր Թղթակիցներուն եւ բարեկամներուն, չզբաղիլ եւ չզբաղեցնել մեզ տեղական ծանօթ լրագիրներու գրած սուտերը հերքելով կամ անոնց ակներեւ լրբութեանց պատասխանները հրատարակելով։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

Խ. Ս. Հ. Մ.

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

...ՆԽՈՐՆԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

...ՎՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

«Կ. Փ. Ու.»ի շրջանային զա...գան ենթաբաժիններու կողմէ ...հուամբ պատժուած հակայեղափոխականներու թիւը՝ ըստ արհեստի.

...իսկոպոսներ	28
...հանաներ	1215
...նուցիչներ	6575
...իշկներ	8800
...ւաներ	54,850
...ուորներ	260,000
...իկան սպաներ	10,500
...ոիկաններ	48,000
...տանատէրներ	12,950
Մտաւորականներ	355,250
Բանւորներ	192,355
Գիւղացիներ	815,006

Թուղթը որ կարդալէ յետոյ իրեն վերադարձուցեր էի, Նորէն թղթապանակին մէջ զետեղելով մէկտեղ, Քարասօֆ ըսաւ.

— Նկատեցէք որ այս «կատակ»ը դեռ կը շարունակուի. այս վիճակագրութիւնը պատրաստուած է 1923ին։ Արդ, դուք իսկ կրցաք ստուգել, թէ ջարդը դեռ չէ դադրած։ Ամէն օր նոր զոհեր կ'իյնան դահիճներու ձեռքին տակ. եւ քանի որ երկար ատենէ ի վեր արդէն, այս դժբախտ երկրին մէջ, ազնուականներ եւ պուրժուաներ չեն մնացած, միայն բանւորներուն եւ գիւղացիներուն վրայ է որ կ'իյնայ աւերիչ կատաղութիւնը այս կառավարութեան որ կը յաւակնի բանւորական կամ գիւղացիական ըլլալ։ Գիտէ՞ք ասիկա։

— Ամէն մարդու պէս, ես ալ գիտէի թէ, ըսի, պոլշեւիկ պետերը, ժողովրդապետական սկզբունքներու հանդէպ կը դաւանին ոխ մը, զոր ծածկելու ջանք անգամ չեն թափեր. բայց չէի գիտեր թէ՝ իրենց այս ոխը կը կրկնապատկուի այնքան սաստկութեամբ որ կը դառնայ սպանիչ...։

Եւ բոպէ մը մտածելէ յետոյ,

— Ինչ որ չեմ կրնար հասկնալ, աւելցուցի, անոնց այս վարմունքին «ինչո՞ւ»ն է. ջարդելու հաճոյքին համար՝ մարդ չեն ջարդեր. պատճառ մը պէտք է վերջապէս։

Քարասօֆ ուսերը թօթուեց։

— Պատճա՞ռ. ստեղծելը դժուար չէ։ Երբ մէկը ուզէ իր շունը սպաննել, չըսե՞ր թէ ան կատղած է։ Իրականութիւնը այն է, որ երկու զգացումներ կը տիրապետեն այս մարդոց մէջ, դասակարգային ոխը եւ կրօնական քինախնդրութիւնը։

«Դասակարգային ոխ, որովհետեւ առաւազակներու այս խումբին մէջ, որ պոռոտ կերպով ինքզինքը կ'անուանէ «Ժողովուրդի գործավարներու Խորհուրդ», ՄԷԿ ՀՈԳԻ ՉԿԱՅ որ կարենայ պնդել թէ ժողովուրդէն դուրս կուգայ։ Գրեթէ բոլորն ալ ազնուական դասուն կը պատկանին, ինչպէս օրինակի համար Չիչէրինը, կամ քաղքենի դասուն՝ ինչպէս Զինովիեվը, Սթէքլովը եւ Ռատէքը՝ շիտա՞կ չէ։

— Անշուշտ։

— Լա՛ւ, շարունակենք։ կրօնական քինախնդրութիւն ըսի։ Այո՛, որովհետեւ բացի Չիչէրինէն որ ծագումով իտալացի է (կոմս Չիչէրին) եւ Քալինինը, որ վաւերական Ռուս է, ձեզ կը հրաւիրեմ որ ժողովուրդի գործավարներուն մէջ, փնտռէք մէկը որ ռուս օրթոտոքս կրօնքին պատկանի։ Եւ այս այնքան ճշմարիտ է որ, որովհետեւ անոնք չէին կրնար իրենց իսկական անունով ժողովուրդին ներկայանալ, բոլորը, կ'իմանա՞ք, բոլորն ալ կեղծանուններ կը կրեն։

«Զինովիեվը իր իսկական անունով կը կոչուի Ռատօ Միլքի, Սթէքլով կը կոչուի Նաքքամքէս, Թրոցքի՝ Պռոնշթայն, Ռաեցքի՝ Մովսէս,Սուքաննու՝ Հիմմէր, Մուռթօֆ՝ Զիտէռպաում, Եօֆֆէի անունն է Զիլպէրշթայն, Քամէնէֆինը՝ Ռօզէնֆէլտ, իսկ Ռատէքինը՝ Սօպէլսօն...

«Անօգուտ է շարքը երկարել։

«Այնքան որ, այս մարդիկը որ եթէ ցեղային տեսակէտով նկատենք խնդիրը,— են ու կը մնան միայն փոքրամասնութիւն, եւ իշխանութեան վրայ մնալու միայն մէկ միջոց ունին, կեսաբականութիւնը՝ այսինքն բռնութիւնը...։

«Որովհետեւ չեն կրնար կրթենել ժողովուրդին վրայ, որ չկրցան համոզել ու շահիլ, բռնութեամբ է որ ինքզինքնին կը պարտադրեն անոր։

«Եւ այս արդէն իրենց վարդապետութեան դրժումն է։ Զարմանալի չեն ուրեմն հակաշարժումները որոնք կը խմորուին։

«Հիմա որ խնդիրը պարզուեցաւ ձեզի իր ամբողջ լայնքով, կրնա՞ք ըսել թէ ի՞նչ պիտի պատահի այն օրը, որ յոգնած ու յուսախաբ, ժողովուրդը խուժէ այն պալատը ուր կ'ապրին այս մաքսախոյզ Ռուսերը եւ անոնց պարտադրէ Թշուառութեան, անօթութեան կամքերը։

— Սարսափելի պիտի ըլլայ։

«Այո՛, սարսափելի պիտի ըլլայ։ Եւ թերեւս մեր կարծածէն աւելին իսկ պատահի, որովհետեւ երբ ջարդը ջարդին յաջորդէ, բարիններն են որ կը վճարեն չարերուն համար, այնպէս որ, առանց կարենալ հակազդելու, հանդիսատեսը պիտի ըլլանք Եհովայի հաւատացեալներուն վերջաւորութեան։

(Տար.)

Թարգմ'. Մ. ՆՐԻՑԱՆՑ

եւ իրեն յաջորդ նշանակել արտաքին փոխ-գործավար հայազգի Քարախանը։ Իբրեւ թեկնածու կը յիշուին նաեւ Լիթվինօֆ, Սոքոլնիքով եւ Փիաթաքով։

Պատերազմի վտանգը անհետացած

Մակեդոնացիներու գործունէութիւնը պահ մը պատերազմի սարսափը պտտցուց պալքանեան հորիզոնին վրայ, սակայն շնորհիւ երկուստեք ցոյց տրուած բարի տրամադրութիւններուն, այժմ ամէն վախ փարատած է։

Սոֆիայի սերպ դեսպան Նէշիչ պուլկար արտաքին նախարար Պուրոֆի ներկայանալով յայտնեց թէ պուլկար կառավարութեան կողմէ ձեռք առնուած միջոցները բացարձակապէս կը գոհացնեն Եուկոսլաւիան եւ թէ հարկ չկայ աւելի խիստ միջոցներու դիմելու։

Սոֆիայի ֆրանս. եւ անգլ. դեսպանները իրենց բարեխօսութիւններով մեծ դեր ունեցան այս հաշտարար քաղաքականութեան մէջ։ Պուլկար թերթերը կը պաշտպանեն կառավարութիւնը եւ առաջին անգամ ըլլալով խորհուրդ կուտան մակեդոնական կազմակերպութեան, հրաժարիլ ահաբեկչական մեթոտներէ եւ խաղաղ միջոցներով ձգտիլ Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան։

Պուլկար քոմիթաճիներու երկու հրոսախումբեր առջի օր հելլէն հողը մտան, բայց ետ մղուեցան։ Հելլէնեւպուլկար սահմանագլուխին վրայ Մակեդոնացիներու երեւումը իմանալով հելլէն զինուորական իշխանութիւնները հրամայեցին փակել սահմանը։ Երկու Պուլկարներ ձերբակալուեցան Քավալայի մէջ, ռումբով եղեռնափորձեր կազմակերպելու ամբաստանութեամբ։

Թրոցքիի վերջին ճառը

Թրոցքի սեպտեմբեր 27ին երբ արտաքսուեցաւ Գ. Միջազգայինի գործադիր կոմիտէէն, արտասանեց հետեւեալ ճառը.

«Մեր այսպէս կոչուած պրոլետարական կառավարութիւնը կ'ապրի միայն շնորհիւ Պերլինի։ Եթէ գերման դրամատէրերն ու գործարանատէրերը մեզի վարկ չտան այլ եւս, պիտի սնանկանանք։ Վիլհելմշթրասէի այս իմաստուն պարոնները շատ լաւ գործ կ'ընեն մեր խորհրդային կառավարութեան հետ։ Մէկ տարիէ ի վեր Մոսկուայի իսկական տէրերն են։ Ճիշդ Ցարի ժամանակուան դերը կը կատարեն։ Եւ ո՞վ կրնայ ըսել թէ վաղը չպիտի կրնան դաւաճանել մեզ։ Չէմպըլէյն հանգիստ չունի։ Շուտով պիտի յաջողի իր կողմը շահիլ Շթրէզէմանն ու իր ընկերութիւնը։ Շատ չանցած մեզի իբրեւ զինակից պիտի ունենանք մէկ կողմէ գերման պնակալեզ համայնավարները, միւս կողմէ կոմս Վէսթարփը։ Ահա՛ թէ ուր հասցուցին մեզի Սթալին եւ խմբակը։

«Ո՛չ ես, ո՛չ Զինովիէվ, ո՛չ Վրիքովիչ, ո՛չ Սմիլկա, ոչ ալ տասնեակ հազարաւոր ուրիշ ընկերներ չենք ուզեր հպատակիլ այս պետերուն։ Դեկտեմբերին, կուսակցութեան համագումարին, պիտի մաքրենք մեր հաշիւները կուսակցութեան վարիչներուն հետ։ Արդէն այս ուղղութեամբ 15,000 ստորագրութիւն ունինք եւ դեռ շատ մը ուրիշներ ալ պիտի ունենանք մինչեւ այն ատեն։ Եթէ կուսակցութեան համագումարը մեզ դատապարտէ, միջոցները պիտի գտնենք մեր գաղափարները արժեցնելու։ Մեր կարգախօսը կարճ է, բայց յստակ ու պայծառ. «Անկցի՛ն Սթալին եւ Պուխարին»։

«Հավաս»ի Գործակալութիւնը, որ վերի տեղեկութիւնները կուտայ, կ'աւելցնէ թէ Սթալին միաժամանակ հրաման տուած էր կէփէուի պետ Մէնժինսքիի՝ ձերբակալել Թրոցքին, սակայն Չիչերին եւ Ռիքով խնդրեցին որ այդ բանը չընէ։ Անոնք կը վախնային որ արիւնայի եղբայրասպան կռիւ մը ծագի անմիջապէս, որովհետեւ Թրոցքիի կուսակիցները շատ լաւ զինուած են։ Ասկէ զատ Չիչերին կը վախնար նաեւ որ Թրոցքիի ձերբակալութիւնը պիտի շահագործուի Ֆրանսայի հակախորհրդային շրջանակներուն կողմէ, փութացնելու համար Մոսկուայի հետ խզումը։

Հռենոսի պարպումը

Հռենոսեան հողամասերու անգլիական զինուորները սկսած են պարպել կարգ մը շրջաններ, համաձայն վերջերս եղած կարգադրութեան։ Իտշթայնը ամբողջովին պարպուած է արդէն։ Նոյնպէս Վիսպատընի եւ Տոյցհայմի զինուորները գեղչուած են։ Ընդամէնը 1000 անգլիացի զինուորներ քաշուած են։

Գալով պելժ զինուորներուն, հետեւակազօրաց առաջին զօրաբաժնի երկու վաշտերը մեկնած են արդէն։

Հինտէնպուրկի հրաժարումը կը պահանջեն

Էնթրանսիժանի Թղթակիցը Ցուրիխէն կը հեռագրէ.—

Ընկերվարական աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ գերման միապետականները ներկայիս իրենք զիրենք ամբողջ Գերմանիոյ տէր կը կարծեն եւ միապետութիւնը հաստատելու միակ արգելքը մարաջախտ Հինտէնպուրկը կը նկատեն։ Ուստի եւ ութսունամեակին տօնախմբութենէն վերջ պահանջած են անկէ պաշտօնէն հրաժարիլ։

Մարքս եւ Շթրէզէման տեղեկանալով, խնդրած են նախագահէն տեղի չտալ, նկատելով որ իր հրաժարումը արտաքին եւ ներքին տեսակէտով ծանր հետեւանքներ կրնար ունենալ։ Հինտէնպուրկ խոստացած է իշխանութեան վրայ մնալ այնքան ատեն, որ ազգը կը փափաքի։

Մահափորձ Ֆուատ թագաւորին դէմ?

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ եգիպտական ոստիկանութիւնը երեւան հանած է դաւադրութիւն մը, որուն նպատակն էր սպաննել Ֆուատ թագաւորը, անոր Եւրոպա կատարած ճամբորդութեան ընթացքին։

«Էլ-Մոքաթթամ» թերթը, որ մանրամասնութիւններ կուտայ այս մասին, կ'ըսէ թէ քանի մը շաբաթ առաջ Ընդհ. Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը տեղեկութիւն ստացաւ թէ Աղեքսանդրիա բնակող գոհարավաճառ մը երկու տարի առաջ ամբաստանուած էր իր աղջկան հետ թէ Խորհրդային կառավարութենէն 300,000 տոլար ստացած է՝ Ֆուատ թագաւորի սպանութիւնը կազմակերպելու համար։ Այս առթիւ կը յիշուէին նաեւ անունները Եգիպտացի երեսփոխանի մը եւ ուրիշ ականաւոր Եգիպտացիներու։ Ոստիկանութիւնը քննութենէ վերջ հաստատեց թէ պատմութիւնը սուտ է։ Այս պատմութեան հեղինակները ծանօթ են եւ կը փնտռուին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Սէն-Շամօնի կոմիտէի կողմէ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարուժան» ակումբին մէջ
պիտի խօսին՝ Ընկ. Ս. Տէր-Թովմասեան եւ ուրիշներ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի կուսակցական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, երիտասարդաց ակումբին վերնայարկը, 138 Rue Etienne Dolet. կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Յ. Դ. Կրասի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին. անդամատետրերը միասին բերել։

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Էթիէնի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, Ծաղկէ-բազարին Թիւ 3 սրահը. ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» ենթակոմիտէն ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԼԻՈՆԻ եւ Շասի Հաճնոյ Հայրենակցական միութիւնը մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնէ Հաճընի անկման 7րդ տարեդարձը, այս կիրակի Շասի Քանթինի մեծ սրահը։ Պիտի խօսին Վարդան Զուլլէրեան եւ ուրիշներ։ Արտասանութիւն, երգ եւն.։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին, 40 Rue de Belleville.

ՏԷՍԻՆԻ Սեբաստիոյ Փաթրին գիւղի Հայրենակց. Միութեան կողմէ իր կազմութեան Ա. տարելիցին առթիւ ի նպաստ կարօտ հայրենակիցներու վիճակահանութիւն մը կազմակերպուած է 28 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Րիւ Ուիլսոն, Ա. Թիւֆէնկճեանի բնակարանը։

«ԱՆԻ»Ի ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Անի» Հայ Արուեստագէտներու Միութեան Ա. մեծ նկարահանդէսը՝ կալըրի ծորժ փըթիի մէջ, 8 Rue de Sèze, Հոկտ. 20— նոյեմբեր 5։ Ցուցահանդէսին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ։ Նկատի ունենալով անոր միջազգային եւ պատմական նշանակութիւնը, անշուշտ փարիզի գաղութը իր բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւնը պիտի բերէ նկարահանդէսի յաջողութեանը։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Հ. Յ. Դ. Փոն տ'Օպնայի Շրջանային կոմիտէն նորակազմ Գրադարանի բացման առթիւ, կոչ կ'ընէ եւրոպայի եւ արտասահմանի մարմիններուն եւ ընկերներուն որ բարեհաճին գրքերով եւ նուէրներով զարկ տալ մեր նորակազմ գրադարանին։ Կը խնդրուի նաեւ մեր յայտնի գրագէտներէն որ բարի ըլլան մէկ մէկ օրինակ գիրք նուիրել մեր գրադարանին որ, պիտի կրնար շրջանիս երիտասարդութեան մտաւոր զարգացման օգնել։ Հասցէ.— A. D. Garabedian, Epicerie Arménienne, Pont d'Aubenas (Ardèche).

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱՐՄԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻԻ

"ԶԱՐԼԱԹՕՆ,,

ԿԱՄ

ՍԱՄԱԹԻԱՑԻ ԱԲԻԿ ԱՂԱ

խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը

ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ - ԾԻԾԱՂ

ԳԻՆ՝ 1.50 ՖՐԱՆՔ

դիմել նամակով՝ Vahram Sévouni, 5 Av. Quihou St. Mandé (Seine), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն եւ թերթերու գործակալներուն։ Կը ղրկուի մէկուկէս ֆրանքի դրոշմաթուղթի փոխարէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Սունկուրլուցի Լեւոն Թոմասեան, որ 1921ին Պոլիս կը գտնուէր։ Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Գրել՝ իր քրոջ Tomassian Seseth, Usine F. Mousset, Pelussin, (Loire).

Լուր տուողին հարիւր ֆրանք նուէր։

— Կը փնտռուի Էյմալուցի Խաչատուր Ղազարեան, որ երկու տարի առաջ Մարսէյլ Տիւթէյլք պանդոկը կը բնակէր։ Փարիզ կամ շրջանները գտնուիլը իմացուած է։ Գրել՝ իր եղբօր Agop Gazarianի, Usine Berion. St. Pierre sous Aubenas, (Ardèche).

— Կը փնտռուի Տիկ. Գրանի Գրիգորեան, որ 1922ին Սկիւտար Սէլամսըզ հայկական վարժարանը կը գտնուէր։ Իմացնել՝ Սեբաստիոյ Եէնիճէ գիւղէն, Cap. A. Israeli, Mt. 16602, 2e Régiment Etranger, 2e Compagnie. Meknes, Maroc.

— Շապին Գարահիսարի Աշկիշատէն Խաչիկ Տօնիկեան կը կը փնտռէ իր հօրաքոյրը Տիկ. Հեղինայ Նորշեան եւ հօրեղբայրը՝ Առաքել Տօնիկեան՝ 1926ին Ռումանիա կը գտնուէին։ Իմացնել՝ Légraunan, Kachik Donigianի, 2e Régiment Etranger. 1er Bataillon, C. M. 1, Meknes Maroc.

— Խարբերդցի Յովհաննէս Ալագեան(Ռուսաստան Աստրախան) կը փնտռէ իր եղբայրը Ներսէս Ալագեան, որուն 2 տարի առաջ Փարիզ ըլլալը որոշ էր։ Իմացնել՝ Mr. Garo Baboukian, 6 Rue Bleue Paris (IX).

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՈՐԲԱՀԱՒԱՔ ՄԻՍԻՈՆ

Ազատուածներ՝ որոնք իրենց ազգականները կը փնտռեն.—

1. Գրիգոր Կէօկտէտէեան, հայրը՝ Մինաս, մայրը Իսկուհի. Պիլէճիք, Կէօլ-Տաղ գիւղ, 20 տարեկան։ 2. Նազար Պըզըըր-եան... Հաճըն 18 տրկն.։ 3. Տիգրանուհի, հայրը՝ Սարգիս, մայրը՝ Գայիանէ, Պուրտուր, 19 տարեկան։ 4. Գրիգոր Քէշիշեան, հայրը՝ Յովհաննէս, մայրը՝ Մարի, Կէօքսիւն-Տէյիրմէն Տէրէգիւղ, 25 տրկն.։ 5. Միհրան... Ուրֆա, 18 տրկն.։ 6. Կարապետ Քարաքանեան, հայրը Տիգրան, մայրը ...։ Եղբայրները Սարգիս եւ Աբրահամ Քարաքանեաններ ողջ էին, նոյնպէս քեռին՝ Նազար Ալատօղլանեան ողջ էր, որոնց վայրը չի գիտեր։ Ինքը 20 տարեկան։ 7. Նուշան, դուստրը՝ Յովհաննէսի եւ Յասմիկի, Էրզրում, 18 տրկն., 8. Յակոբ, զաւակը՝ Միքայէլի եւ Ֆիլորի, Օվաճըղ, 17 տրկն.։ 9. Լութֆիկ, զաւակը Յակոբի եւ Մարիամի, Ատանա, 19 տրկն.։ 10. Արմէն, զաւակը Կարապետի եւ Մարիամի, Մալաթիա. 20 տրկն.։ 11. Սարգիս, զաւակը Յակոբի, Սըվազ-Հէրէք, 18 տարեկան։ 12. Հայկանոյշ Էլիքսէքեան, դուստր Մանուկի եւ Մարիամի, Մարաշ, 35 տրկն., ամուսնոյն կողմէ կը կոչուի Զագալեան։ 13. Կարապետ, զաւակը Մինասի եւ Մարիամի, Տիգրանակերտ, 18 տրկն.։ 14. Կարապետ, զաւակը՝ Նազարի եւ Նազլի, Սվազ-Զիլէ, 19 տրկն.։ 15. Կարապետ, զաւակը՝ Նազարի եւ Մարիամի, Ատանա, 25 տրկն.։ 16. Վարդանոյշ, դուստր՝ Սարգիսի եւ Մարիամի, Սվազ-Գանկալ, 18 տրկն։ 17. Տիրուհի, դուստր՝ Խաչերի եւ Նազլուի, Սվազ, 19 տարեկան։ 18. Յարութիւն, զաւակը՝ Յովհաննէսի եւ Մաքրիկի, Էրզրում, 20 տրկն.։ 19. Պօղոս, Մարաշ-Օրջան գիւղ, 18 տրկն.։ 20. Գէորգ Մխոեան, զաւակը՝ Սահակի եւ Մարիամի, Կարս-Կովկաս, 18 տրկն., ծնողքը Աղեքսանդրապոլ-Լէնինական կը կարծէ ըլլալ։ 21. Լեւոն Եէնկիեան, զաւակը՝ Հէնօի եւ Շէմսօի, Մուշ-Տէրէք, 20 տարեկան, եղբայրները Մկրէ եւ Օղատ, ողջ էին։

Հասցէ՝ Commission pour la protection des femmes et des enfants dans le Proche Orient. B. P. 280, Alep.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԿԱԶՄԱԾ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԳՐԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Ա. Գիրք.— Շարադրութեան եւ ուղղագրութեան նախնական մշակումը դպրոցական առաջին եւ երկրորդ տարիներուն համար.

Բազմաթիւ ձեռագիր օրինակներ ու նկարներ նիւթին հիւսուած, թերը մանկան կեանքէն ու շրջապատէն առնուած փոքրիկ ամբողջակ յօդուածներ են արտագրութեան, թելադրութեան եւ շարադրական նախ պատրաստութեան համար. այլեւ ուղղագրական ղեկավարութիւն, ամփ ուղեցոյց մը ուսուցչին համար։

Բ. Գիրք.— Շարադրութեան եւ քերականութեան հիմնական բռնումները, դպրոցական երրորդ եւ չորրորդ տարիներուն համար.

Բազմաթիւ շարադրական նիւթեր ու ղեկավարութիւն. պատկերազարդ այլազան մարզանքներու եւ սեփական աշխատանքի միջոցով իւրացումը քականական այն օրէնքներուն, որոնք կը համապատասխանեն տղու տարիքին ու կարիքին, ամփոփ ուղեցոյց մը ուսուցչին համար։

Ա. Գրքի գինն է բոլոր եւրոպական երկիրներուն համար եօթը ֆրանք, Բ. գրքին գինը՝ ինը ֆրանք։ Դպրոցներուն 20% զեղչ։ Ճամբու ծախքը նակին վրայ։ Ամէն պատուէր կանխավճար։

Նամակ ու դրամ պէտք է ղրկել՝ Mme. D. Segbossian, Avenue E. Branly, Chaville (S. et O.) France.

Դերձակ ԼԵՒՈՆ ՊԻԼԷՃԻԿՃԵԱՆ

կը ծանուցանէ իր յաճախորդներուն թէ իր նախկին տեղէն փոխադրուած է՝
57 RUE CLIGNANCOURT, Métro: Château Rouge կամ Barbès
ձեր ձմեռուան հագուստը ապսպրելէ առաջ, անգամ մը դիմեցէք իրեն, ետքէն չզղջալու համար։
ձեւի անմման շիքութիւն.— վերջին նորաձեւութիւն.— մաքուր կար.— Տօկուն կերպասներ.— վճարումի դիւրութիւններ
ԱՅՍ ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԵՏ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

20 ՖՐ.Է ՎԵՐ ԳԻՐՔ ԱՊՍՊՐՈՂԻՆ 5 ՖՐ.ՆՈՑ
ԵՒ 30 ՖՐ.Է ՎԵՐ՝ 10 ՖՐ.ՆՈՑ ԳԻՐՔ ՄԸ ՆՈՒԷՐ

Ժամագործ Մինաս 2, Վարպետ բժիշկը 3, Զարշըլը Արթին 5, Լինի 3, Արշին մալ ալան 4, Սեւ թէ ճերմակ 3, Կրացիէլլա 8, Ոսկի աք. ղաղ 10, Տղու հոգիներ 6, Երազահան 6, 8. 10, 12.50, Երգահան 5, 6, 7.50, 10.25, Շողոքորթը 5, Աբու Լալա 5, 7.50, 20, Լոյս ղուարթ 3, Բարեկ. գանի անկուտինները 2.50, Անոյշ 5, Երանոս աղբար 2, Պաշտօնս խամբալ է 2, Կոյսի մը օրագիրը 5, Հարուածը 3, Ալպօմ հեքեաթներու 3, Ի սրտի 5, Ծանի՛ր զքեզ 6, Զարլաթօն 1,50, Եօթը պատմուածքներ 5, Մ. աղջիկը 20, Տօքթ. Մօրի վրէժը 4, Թահրա պէյ 5, Փարոսի պահապաններ 2, Երկու խուլեր 2.50, Պէպէքս 10, Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 12.50, Արսէն Լիւբէն 18, Ռաֆայէլ 18, Համլէթ 10, Օթէլլօ 10, Տրիլբի 5, Կարապետ, 4, Լէպլէպիճի 5, Սիրելու եւ սիրուելու արուեստը 1, Դուրեան. քերթուածները 5, Խասգիւղի քնարերգիկը 10, Աւազակապետը 30, եղբայր 6, Ինքնուսոցիչ գրուցատրութիւն 10, Ովասիս 20, Սասմայ 5, Աշուղ Ղարիպ 5, Հէքիմարան 50, Մատեան Մանկանց 50, Հայրենիքի համար 20, Ճամբորդը 20, ՇԱՆԹի Կինը 6, Դարձը 8, Դերասանուհին Կայսրը 10, ՕՏԵԱՆԻ, ԶՕՀՐԱՊի ամբողջ գործերը, Արշակ Բ. 4, Լոյսին տակ 5, Լը Պարպուլիէ 2, Նամուս 10, Զար Ոգի 10, Պատուի համար 10, Արտխալը 20, Յակոբոս աղա 3, Թիւպէրքիւլօզ 2.50, Վեներական Ախտ 2, Ինչպէս նաեւ՝ ՁՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Նօթաներէն Ave Maria 2.50, Laura 2.5, *ԿՈՄԻՏԱՍ Վրդ.ի Հայաստանը 25, Հովիկ եւ Բալիկին օրօրը 1, Եկեղեց. ղութիւնք Ս. Պատարագի 4. եւ ուզուած ամէն տեսակ գիրք։ Բաղդատեցէք մեր գիները։ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ ՁՐԻ։ Դիմել նամակով՝* VAHRAM SÉVOUNI 5 Ave. Quihou, St. Mandé (Seine).

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-61
Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 3—5։ Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 1—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։ Կիրակի 9—12։

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԴԱՌՆԱԼ

քիչ վարձատրութեամբ եւ արագ կերպով
դիմեցէք Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Իրաւագիտական գրասենեակը անձամբ եւ կամ նամակով
5, Rue Cardinal Mercier, Paris (9e)

ՍՏԱՑԱՆՔ ՆՈՐ ՓԼԱՔՆԵՐ

Հայերէն.— Թուրքերէն երգեր.— Թամպուրի ճէմիլ, Հաֆըզ Եաշար, Աշիր, Իպրահիմ, Քէմանի Անաստաս.ի, Թագսիմ, կաֆէ եւ շարքըներ, զեղչեալ գիներով։
Դիմեցէք՝ Արեւելեան նպարավաճառ Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ
28, Rue Le Sage, PARIS (20e) — Téléphone : Ménil. 61-85
Métro Belleville : Tramway 5 et 26

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ալֆօրվիլի Մանկապարտէզին համար, վարիչ մանկապարտիզպանուհի մը պէտք կայ։ Պայմաններուն տեղեկանալու համար թեկնածուները դիմեն՝ Լ. Զորմիսեանի, 145 Rue Etienne Dolet, Alforville (Seine).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լաւ խոհարարուհի մը Հայ կամ Յոյն 30—40 տարեկան, գոհացուցիչ թոշակով։ Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Mme. A. Missirian, 53, Ave. de l'Armée, Bruxelles.

ԾԱԽՈՒԻ Է

SINGER վերջին նորաձեւութեամբ, ոտքով կարի մեքենայ մը, դիւրամատչելի գինով։ Դիմել՝ Տիկ. Ամատունիի, 7 Rue Jules Regnault, Enghien-les-Bains, (S. et O.).

ՍԱԿԱՐԱՆ

13 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր
Սթերլին,	L. St.	124
Տոլար,	Dollar	25
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13
Թրք. ոսկի	» or	107
Մէճիտիէ	Médjidié	9
Լէվա 100 հատր	Léva	15
Տրախմի »	Drachme	33
Լիր »	» Lire	13
Պելժ. ֆրանք »	Belga	35
Զուից. »	Frc. Suisse	49
Լէյ 100 հատր	Ley	15
Ֆլորին	(Florin)	1021

ԱՐԺԵԹՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3430
» II	»	202
» III	»	169
Ռումելի երկթ ղ.	Lots turcs	18

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ գործ րուհի մը համար. դիմել՝ «Յառաջ»ի չութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration Խմբագրութիւն 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

15 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 467

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՔՈՒՐՋԸ»

Այս բառերը՝ ճերմակ թուղթի վրայ սեւ տառերով գրուած է Երեւանի փարիզեան հոսլիտը, երէկ, խմբագրական սիւնակին մէջ։

Ակնարկը՝ հայկական դրօշին է։

«Հասկնալի է որ կապուտն անոնք («դաշնակ»ները) այդ պատահական քուրջին, բայց թող յաւակնութիւն չունենան կարծելու որ գաղութահայ աշխատաւորութիւնը ո՛ր եւ է կարեւորութիւն կուտայ «նուիրական եռագոյն»ին։

Ուրիշ անեն ալ կարդացած կամ լսած ենք աւելի սուր եւ գրգռիչ նախատինքներ, այդ միեւնոյն «քուրջի կտոր»ին հանդէպ, Փարիզէն մինչեւ Երեւան եւ այլուր։ Կը յիշենք, նաեւ, տխրօրէնաւոր խառնակիչի մը, Դանիէլ Շահվէրդեանի հետեւեալ զարմացական բացագանչութիւնը 1925ին, Յունաստանի մէջ, գաղթականներու կայան մը պտտած ատեն.

— Ցակուին կը գործածէ՞ք այս դրօշակը...։

Որուն իբրեւ պատասխան, կը լսէ հետեւեալ խօսքերը, հայ պատանի մը բերնով.

— Գաղութներու մէջ ա՛յս է միայն հայրենիքի խորհրդանշանը։

Երեւանի իշխանաւորները բան-գործ ըրած են ասպարէզէն քշել այդ խորհրդանշանն ալ, ինչպէս ուրիշ սրբութիւններ։ Այդ պժգալի «ճիհատ»ին համար իրենց հետ ունին ռամկավարները, որոնք «պետականութեան» սայլին լծուած են, հեզաբար, անձնուիրաբար։

Երկու հոսանքներն ալ, դեղնած տերեւներու հաւաքածոն եւ կարմիր ներկուած թութակները ցնծութեամբ աւետեցին «ողջմտութեան յաղթանակը», երբ վրան-բաց դաւադրութեամբ մը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերջին Պատգմ. Ժողովը որոշեց արգիլել հայկական դրօշակին գործածութիւնը՝ մարզական հանդէսներու մէջ։

Եւ հիմա իրար անցեր են երկուքն ալ, որովհետեւ, իրենց իսկ ձեռքով պատռեցաւ «համերաշխական» խեղկատակութեան վարագոյրը, թափեցան դիմակներն ու ներկերը, եւ ամէն օր զզուանքի ու զայրոյթի ձայներ կը հասնին երիտասարդութեան ծոցէն, խաբուած մարզիկներու բերնով։

Նշմեր են քուրջ-գլուխ տիրացուները, դեղին թէ կարմիր, որովհետեւ քառորդ ժամ անգամ չտեւեց խաբէութիւնը։

— «Անվերապահ համակրանք խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ», եւ իբրեւ առաջին պայման՝ դո՛ւրս հայկական եռագոյնը...

Ա՛յս նշանախօսքով սողոսկեր էին պատգմ. ժողովին մէջ, եւ այդ գետնին վրայ ալ կը մնան, թէեւ ոչ այնպէս ամբարտաւան, ինչպէս երեք շաբաթ առաջ։

Այսօր անոնք շատ կը նմանին թրջած հաւերու։ Եւ ուրիշ բռնելիք ու ընելիք չունենալով, կը կտցեն արիւնով ներկուած խորհրդանշանը, ամբողջ ժողովուրդի մը սրբութիւնը, հայկական եռագոյնը։

Եւ կ՚ուզեն ապացուցանել թէ ազգային չէ այդ եռագոյնը, «պատահական քուրջը» այլ... Դաշնակցական։

Անարգ, անպատի՛ւ մարդիկ, որ աքլորի մը չափ ալ խելք չունին, որպէսզի ըմբռնեն թէ իրենց բացած աղտոտ, յուղայական խաչակրութիւնը ուրիշ բանի չի ծառայեր, եթէ ոչ աւելի ժողովրդականացնելու հայկական եռագոյնը,—կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն։

Վարձու շշորթնե՛ր, որ Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու մոլուցքին մէջ, չեն հասկնար թէ մեծագոյն պատիւը կ՚ընեն, որովհետեւ այդ կուսակցութիւնը ոչ յաւակնութիւն ունի, ոչ ալ իրաւունք՝ իրեն սեփականացնելու հայկական դրօշը։ Ան ունի իր առանձին դրօշն ու զինանշանը, իսկ եռագոյնը կը մնայ հայ ժողովուրդին անձեռնմխելի սրբութիւնը, անոր մղած կռիւներուն եւ թափած արիւնին խորհրդանշանը, անոր հաւատքի եւ յաղթանակի ներշնչարանը։

Գոնէ յիշէին թէ տակաւին երէկ, իրենք ալ անով կը հպարտանային, անոր մանրանկարները կը պտտցնէին իրենց լամբակին վրայ, եւ հանդիսաւորապէս մինչեւ Էնվալիտի թանգարանը կը տանէին զայն, ցուցադրելու համար բոլոր ազգերու դրօշակներուն հետ քով քովի։ Յիշէին եւ կարմրէի՛ն։

Բայց ինչո՞ւ կը յոգնինք։ Բոլոր ուրացողներու, այլասերածներու բնազդական, սրբազա՛ն կոչումն է սողա՛լ, սողալ անվերջ եւ լզել իշխանաւորին թաթը, գետնաքարշ համակերպութեամբ տանիլ անոր բոլոր քմահաճոյքները, պատանք ընելով և՛ խելք և՛ խիղճ։

Իսկական քուրջեր, որոնք դրօշակի մը կտաւին չափ ալ չեն դիմանար փչող հովին...

Երկի՞ր վտանգի մէջ է. ժողովուրդը ահու սարսափի տակ։ Անվերջ հալածանք, բանտ, աքսոր, շնորհիւ անարժան իշխանութեան մը յիմար կասկածամտութեան եւ արհեստական խուճապին։

Ի՛նչ փոյթ։ Մարդիկ զբաղած են պատմական առաքելութեամբ մը,—Հայկական Դատը Մուսթաֆա Քէմալի հետ եղբայրաբար լուծելէ յետոյ, անոր գոյութիւնն իսկ ուրանալէ յետոյ, մինուճար դրօշակն ալ վանել սիրտերէն, եւ նետել իբրեւ «քուրջի կտոր»...

Այդ խորհրդանշանը՝ մղձաւանջ մըն է իրենց համար, կարմիր թաշկինակ մը, որմէ կը սարսափին, որուն ծածանումը և ծաւալումը անքուն գիշերներ անցընել կուտան իրենց։

«Պատահական քուրջ»..։

Հէ՛յ թշուառականներ որ ժողովո՛ւրդ կառավարելու արժանացաք առտու մը, «պատահական» խաղով մը։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՐԱԽԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Օրուան խնդիրն է — ո՞վ պիտի ըլլայ Ռաքովսքիի յաջորդը։

Այն օրէն ի վեր որ ֆրանսական կառավարութիւնը պաշտօնապէս պահանջեց ետ կանչել «անբաղձալի» դեսպանը, մամուլը կը քրքրէ այս հարցը։

Լսելով որ ամէնէն հաւանական յաջորդը հայազգի Քարախանն է, «Լա Լիպէռթէ» դիտել կուտայ, խմբագրականի մը մէջ (14 Հոկտ.).

— «Կը յուսամ թէ նոր բան մը սորվեցուցած չըլլալ ըլլամ կառավարութեան անդամներուն, ըսելով որ Քարախանի թեկնածութիւնը չի կրնար ընդունուիլ ո՛ր եւ է պարագայի մէջ։ Պ. Պ. Պրիան եւ Փուանքարէ եթէ կ՚ուզեն լուսաբանուիլ այդ մարդուն եւ անոր անցեալի մասին, թող ուսումնասիրեն այն բազմաթիւ տեղեկագիրները որ տարիներէ ի վեր ղրկած են Ծայր. Արեւելքի մեր դիւանագիտական գործիչները եւ Հնդկաչինու մեր բարձր պաշտօնեաները։

«Պ. Քարախան պոլշեւիկեան յեղափոխութեան յաջորդ օրը ղրկուեցաւ Քանթոն, Չինաստանի մէջ կազմակերպելու համար օտարատեաց ապստամբութիւն մը։ Իր իսկ բառերով, նպատակն էր սրտէն զարնել Ֆրանսան եւ Անգլիան։ Ան էր որ ստեղծեց Քանթոնի յեղափոխական գունդերը, ուր պատրաստուեցան ոչ միայն խռովարարներ որոնք անկէ ի վեր ջարդել տուին Եւրոպացիները Չինաստանի մէջ, այլ եւ Աննամցի խռովարարներ, որոնք ծանրապէս վտանգեցին Ֆրանսայի դիրքը Հնդկաչինու մէջ։ Ա՛ն է, դարձեալ, որ ասիածին ռուս սպաներու աջակցութեամբ, կազմեց կարմիր բանակը որ վերջերս կը սպառնար Շանկայի եւ այսօր կը սպառնայ Փեքինի։ Իր միջնորդութեամբ, Սովետները Քանթոնի յեղափոխական կուսակցութեան հայթայթեցին մեծագումար դրամ, զէնք եւ ռազմամթերք, որոնք ծառայեցին մեր զինուորները, միսիոնարները եւ գաղթականները ջարդելու։

«... Ուշիմ եւ խորամանկ՝ ասիական իմաստով, յամառ եւ ծածկամիտ, ընկեր Քարախան, Չինաստանի յեղափոխութեան մեծ ձեռնարկուն, վայելելով կատարեալ վստահութիւնը Սովետներու որոնք ոչ դրամ, ոչ ալ աջակցութիւն կը խնայեն իրեն, Ֆրանսայի մէջ պիտի դառնայ յայտնապէս ահարկու գործակալ մը։ Զայն իբրեւ դեսպան ընդունիլ՝ աւելի ծանր սխալ մը պիտի ըլլայ քան Ռաքովսքին պահել։»

ՕՐ. ԷԼՏԸՐ ԵՒ ԸՆԿԵՐԸ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ

Ամբողջ աշխարհ 30 ժամ անձկութեան վայրկեաններ անցուց Ամերիկացի յանդուգն օդանաւորդուհիին մասին, որ կը կարծուէր թէ վերջին ամսուան ողհերուն եղերական բախտին ենթարկուած է։ Բարեբախտաբար աւետաբեր անթելը չուշացաւ հաղորդել որ Օր. Ռութ Էլտըրի օդանաւը Ասորեան կղզիներուն մօտերը ստիպուած է ովկիանոս իջնել, իւղի խողովակին ճեղքուելուն հետեւանքով, եւ թէ այնտեղէն անցնող հոլանտական քարիւղաբարձ շոգենաւ մը՝ «Պարէնտրէխթ» յաջողած է ողջ առողջ ազատել երկու օդանաւորդները։ Միայն թէ օդանաւը կրակ առնելով այրած է, երբ նաւաստիները կը փորձէին զայն շոգենաւ բարձրացնել։ «Պէրէնտրէխթ» նաւը, որ Ֆլորիտա կ՚երթար, անթելով հրահանգ ստացաւ իր պատկանած ընկերութենէն, Ասորեան կղզիները տանիլ Օր. Էլտըրը եւ հարիւրապետ Հէյլտմէնը։ Կը կարծուի թէ Ամերիկացի աղջիկը արդէն 4500 քիլոմեդր ճամբայ կտրած է։

Օր. Էլտըր շոգենաւէն իր ստորագրութեամբ անթել մը ղրկած էր Պուռժէի օդանաւային կայանին տնօրէնին, աւետելով թէ ողջ առողջ ազատուած են։ Հինգշաբթի առտուընէ ի վեր Պուռժէի մէջ սպասող ժողովուրդը այս բարի լուրէն վրայ հանդարտեցաւ եւ հանդիստ սիրտով տուն դարձաւ։

Շոգենաւը Ասորեան կղզիները պիտի հասնի այսօր Շաբաթ առաւօտ եւ հոն ցամաք պիտի հանէ օդանաւորդները։

Նոր հեռագրի մը համաձայն, օդանաւը ովկիանոս իջած է Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10.30ին։ Օդանաւորդները Չորեքշաբթի ժամը 19էն մինչեւ Հինգշաբթի ժամը 2 (Նիւ Եորքի ժամով) կատաղի պայքար մղած են փոթորիկին դէմ։

Ամերիկայի մէջ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին՝ փառաւոր ընդունելութիւն մը ընելու համար գեղուհի Էլտըրի և ընկերոջ, որոնց ազատուելուն լուրը մեծ ուրախութեամբ ընդունուեցաւ։ Օքլահոմայի ծննդավայր Անտերսընի մէջ բարի լուրը իմացուելուն պէս, բոլոր գործարանները սկսան սուլել եւ եկեղեցիները հնչեցուցին իրենց զանգակները։ Էլտըր անթել մը ղրկեց իր մօր, որ 30 ժամէ ի վեր կ՚աղօթէր իր աղջկան համար։

** Օր. Ֆրէնսիս Կրէյսըն, Ուիլըընի քրոջ աղջիկը, չէ յուսահատած այս աղէտէն եւ նպաստաւոր օդի կը սպասէ ճամբայ ելլելու համար դէպի Քոփէնհակ։

** Քոսթ եւ Լը Պրի Սենեկալէն ճամբայ ելան դէպի Պրազիլիա։ Լօօզէ եւ Նթարքէ ալ՝ Լիզպոնէն դէպի Ասորեանները։

ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐ

Փարիզի Եկեղեցւոյ Կրթական Մասնախումբի դիւանէն կը հաղորդեն.—

Նորընտիր կրթական մասնախումբը, զոր կը կազմեն Պ. Պ. Փուլճեան Որդիք, Գոնչէկիւլ Արամ, Էսմէրեան Պօղոս եւ Կէվրէկ Ադոկտոս, իր առաջին նիստը գումարեց 8 Հոկտ. Շաբաթ օր, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ եւ զբաղեցաւ հետեւեալ խնդիրներով.

ա) Նախ կազմեց իր դիւանը ա՛յսպէս, Պ. Պ. Էսմէրեան Պ.՝ Ատենապետ, Գոնչէկիւլ Ա.՝ Ատենադպիր, Փուլճեան Ո.՝ Գանձապետ։

բ) Ճշդեց՝ Փարիզի մօտաւոր արուարձաններուն մէջ՝ բազմահայ կեդրոնները։

գ) Որոշեց կազմակերպել Մանկապարտէզ մը՝ Ազքատախնամի այժմու շէնքին մէջ, 17, Rue Damesme, Paris 13e, ինչպէս նաեւ՝ ապահովել առ այժմ՝ շարունակութիւնը Ալֆորվիլի Մանկապարտէզին։

դ) Որոշեց հետզհետէ Մանկապարտէզներ բանալ բազմահայ ա՛յն կեդրոններուն մէջ, ուր բնակող հայ գաղութը նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ եւ կը հետաքրքրուի կրթական հարցով, եւ, նիւթականապէս ու իր կարողութեան ներածին չափով, կը մասնակցի՝ կրթական Մասնախումբին կողմէ ըլլալիք զոհողութեանց։

ե) Որոշեց հրաւէր կարդալ Թերթերով՝ կարող մանկապարտիզպանուհիներու։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

Թանի Պոլսոյ Խղթակիցը կը գրէ.— Էնկիւրիի կառավարութիւնը Մոսկուայի դեսպան նշանակեց Հանրապետութեան Նախագահին ընդհանուր քարտուղար Թէվֆիք պէյը։ Նոր դիւանագէտը խիստ կարող սպայ մըն է, ծանօթ քանի մը օտար լեզուներու եւ խիստ տեղեակ եւրոպական դիւանագիտութեան։ Անկախութեան Պատերազմի ընթացքին կը պատկանէր Ըսմէթ փաշայի սպայակոյտին, յետոյ կապուեցաւ Կազիի տան։ Լօզանի հաշտութեան ժողովին Թուրքիոյ ներկայացուցիչներէն մէկն էր, յետոյ պատուիրակ՝ Ժընեւի Զինաթափութեան Միջազգային Խորհրդաժողովին։ Երեսփոխան ընտրուած Ջէքեայի պէյի տեղ Թէվֆիք պէյի ընտրութիւնը մասնաւոր նշանակութիւն մը չունի, միայն անգամ մը եւս կը շեշտէ թէ Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ բարեւոք յարաբերութիւնները կը շարունակեն։ Ալթունեանի հրոսախումբին արարքներուն առթիւ խնդրոյ առարկայ դարձած պոլշեւիկեան քարոզութեանց հարցը ո եւ է կերպով չէ ազդած երկու երկիրներու յարաբերութեանց վրայ։ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մամուլը միաձայն կը յայտարարեն թէ համայնավարութիւնը կարելի չէ հաշտեցնել Թուրքիոյ հոգիին եւ ընկերային վիճակին հետ եւ երբեք արմատ պիտի չբռնէ երկրին մէջ։ Կիսապաշտօնական «Միլլիյէթ» կ՚աւելցնէ միւս կողմէ թէ՝ պրոպագանդայի այս ամբողջ խնդրին մէջ Ռուսիոյ դիրքը շատ ուղղամիտ եղած է հանդէպ Թուրքիոյ։ Մոսկուայի «Փրավտա»ն իր կողմէ կը գրէ Հոկտեմբեր 4 թուականով թէ Ալթունեանի հրոսախումբին միակ նպատակը եղած է աւազակութեան ստորին փորձ մը։ Կ՚աւելցնէ թէ Էնկիւրին եւ Մոսկուան թշնամացնելու մասին «կայսերապաշտ կառավարութեանց» փորձերուն հակառակ, օրէ օր աւելի եւս կը սեղմուին այն կապերը, որոնք հաստատուեցան երբ Նոր Թուրքիա կը պայքարէր իր գոյութեան համար։ Իրողութիւնն այն է որ բազմաթիւ նշաններ ցոյց կուտան թէ Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ սերտ գործակցութիւն մը կայ կարգ մը մարզերու մէջ։ Այսպէս, երբ եգիպտական «Քոսթի» նաւը, Վրանկէլի նախկին նաւատորմէն, նաւին մէջ պահուած ծովահէններու յարձակումին հետեւանքով Օտեսա տարուեցաւ, Գահիրէի կառավարութիւնը Պերլինի միջոցաւ դիմում մը կատարեց ռուս կառավարութեան մօտ։ Արդ, Մոսկուա իր պատասխանը ղրկեց Էնկիւրիի միջոցաւ։ Այսինքն թէ Արեւելքի վերաբերեալ շատ մը խնդիրներու համար ռուս կառավարութիւնը կ՚ուզէ դեր մը խաղալ տալ Թուրքիոյ։ Սովետները շատ լաւ նկատի կ՚առնեն որ թուրքեւռուս բարեկամութիւնը դէպի Մոսկուա կը քաշէ բազմաթիւ Արեւելքցիներ, ազգայնական թէ իսլամ, որոնք կը հիանան Թուրքիոյ վրայ։

Թուրքեւյոյն յարաբերութիւնները

«Միլլիյէթ» դարձեալ կը զբաղի թուրքեւհելլէն յարաբերութիւններու խնդրով, չէրքէզ հաճի Սամիի հրոսախումբին առթիւ։ Կ՚ըսէ թէ Մուսթաֆա Քէմալի դէմ մահափորձ սարքող այդ հրոսախումբը կազմուեցաւ նախ Աթէնքի մէջ, ուսկից Սամոս անցաւ, Անատոլու ցամաք ելլելէ առաջ։ Աթէնքի Թուրք դեսպանատունը այդ թուականին իսկ հելլէն կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց այդ Չէրքէզներուն վրայ եւ պահանջեց որ խիստ միջոցներ ձեռք առնուին անոնց դէմ։ Աթէնքի կառավարութիւնը պատասխանեց թէ այդպիսի հրոսախումբերու կազմութիւնը չպիտի թոյլատրէ, սակայն նոյն թուականին հաճի Սամի եւ ընկերները Սամոսէն Անատոլու ելան։

Այս դէպքերուն վրայ հիմնուելով, յօդուածագիրը կ՚եզրակացնէ, որ Թուրքիա իրաւունք ունի Յունաստանէն երկու բան պահանջելու. 1.— Այլեւս ապաստանի իրաւունք չտալ այն Չէրքէզներուն, որոնք կը դաւադրեն Մուսթաֆա Քէմալի կեանքին դէմ։ 2.— Վերջ տալ Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ գործունէութեանը 150նոց անբաղձալիներուն, որոնց Թուրքիա մուտքը արգիլուած է Լօզանի դաշնագրով։ Թրքական դատի այս դաւաճանները Կիւմիւլճինա, Տէտէ Աղաճ եւ ուրիշ քաղաքներ ապաստանելով ուսուցիչ եւ միւֆթի եղած են, հելլէն կառավարութեան աջակցութեամբ։ Ոմանք նոյնիսկ կը հրատարակեն թերթեր, որոնք բուռն յարձակումներ կը գործեն Թուրք հանրապետութեան դէմ։ Այս վերջին կէտին վրայ «Միլլիյէթ» կ՚եզրակացնէ թէ Աթէնքի կառավարութիւնը պէտք է վերջ տայ այս կացութեան, անբաղձալիները փոխադրելով Արեւմտեան Թրակիայէն, այսինքն թուրքեւհելլէն սահմանէն հեռու։

Ռաքովսքի շուտով կը մեկնի

Գործավարներու Խորհուրդը վերջապէս անդի տուաւ ֆրանսական կառավարութեան կրկնակի պահանջներուն եւ որոշեց ետ կանչել Փարիզի դեսպան Քրիսթիան Ռաքովսքին, որ Թոքիոյի դեսպան պիտի անուանուի։ Իրեն պիտի յաջորդէ Թոքիոյի դեսպան Տովկալեվսքի։

Այս առթիւ արտաքին գործավար Չիչերին Մոսկուայի ֆրանսական դեսպան Հէրպէթի յանձնեց ծանուցագիր մը, որուն մէջ կ՚ըսէ թէ՝ հակառակ անոր որ Օգոստոս 9ին Մոս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Աշխատաւորականներու տարեկան համաժողովը գումարուեցաւ անցեալ շաբթու Պլէքփուլի մէջ։

Ինչպէս կը նախատեսուէր, քուէարկուած որոշումները կը կազմեն ամբողջութիւնը կուսակցութեան ընտրական ծրագրին։ Ենթադրողներ կան իրենց շարքերուն մէջ որ խորհրդարանական ընտրութիւնները կրնան տեղի ունենալ յառաջիկայ տարի, փոխանակ 1929ի, եւ անհրաժեշտ է այժմէն սկսիլ պայքարին։

Այդ որոշումներուն մասին խօսելէ առաջ, յիշեմ որ ընկերվարականներու աճապարանքը կը բացատրէ երկու բան — նախ այն սուր հակառակութիւնը որ գոյութիւն ունի իրենց եւ պահպանողական տարրերուն միջեւ եւ յետոյ ընտրութիւններէն յաղթական դուրս գալու այն ապահովութիւնը որուն կը հաւատան իրենց կարգ մը վարիչները։ Բացատրած եմ ուրիշ առիթներով որ պահպանողական իշխանութիւնը կացութեան տէրն է եւ կարգ մը դժուարութիւններ, որոնց առջեւ կանգնած է, ան, հազիւ թէ կրնան վճռական հետեւանքներ ունենալ եւ վերիվայր շրջել կացութիւնը ընտրութիւններու օրինական թուականէն առաջ (Նոյեմբեր 1929)։ Բոլորովին անհիմն են, ինչպէս կը գրեն պետական օրկանները, այն զրոյցները որոնց համաձայն կառավարութիւնը ինքնաբերաբար պիտի լուծէ խորհրդարանը։ Տարակոյս չկայ որ օրուան վարիչներուն բոլոր ձեռնարկները չեն կրնար անխտիր արժանանալ ժողովուրդին գնահատութեան, սակայն այդ բանը պատճառ մը չէ քաղաքշրջելու երկրին տրամադրութիւնները պահպանողական իրաւակարգին հանդէպ։ Տարնապ կայ Պոլտուինի կուսակցութենէն ներս, պակաս չեն քննադատութիւններ նոյնիսկ իրենց օրկաններուն մէջ, բայց այդ քանը դեռ բաւական չէ արդարացնելու համար ընկերվարականներու լաւատեսութիւնը։ Այս վերջինները կը փաստեն որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը պահպանողականներուն հետ չէ եւ իրենց 1924ի յաղթանակը արդիւնք էր ուրիշ պատճառներու։ Այս բանը կ'ընդունին պահպանողական պետերը, որովհետեւ եթէ Մաքտօնըլտ չշռայլէր իր բարեացակամութիւնը Մոսկուային, պահպանողականները չէին կրնար 415 երեսփոխան ապահովել խորհրդարանէն ներս։ Սակայն, ընդունելով հանդերձ որ յառաջիկայ ընտրութիւններու առեն պահպանողականները կրնան կորսնցնել բազմաթիւ շրջաններ, ո՛չ մէկ հաւանականութիւն կայ որ յաղթանակը շահին ընկերվարականները կամ ազատականները, առանձին առանձին կամ միասնաբար։ Այս է ընդհանուր եզրակացութիւնը պահպանողական տարրերուն։

Այս տրամադրութիւններով, ընականաբար Պլէքփուլի համաժողովը ուրիշ բան չէր աշխատաւորականներուն համար, բայց եթէ հաւաքոյթ մը ակադեմական ծրագիրներ լսելու եւ փայլուն ճառեր արտասանելու։

Համաձայն այդ ծրագիրներուն, Անգլիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը տակաւին առնուր կառչած կը մնայ արդիւնաբերական միջոցներու ազգայնացման սկզբունքին։ Երբ աշխատաւորական կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ գայ, կ'ըսէ Մաքտօնըլտ, իր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ազգային սեփականութիւն դարձնել հանքերը։ Հանրութիւնը պէտք է իր հակակշիռին տակ ունենայ ճարտարարուեստի բոլոր միջոցները։

Նոյն աշխատաւորական կառավարութիւնը պիտի դնէ եկամուտի նոր տուրք մը բոլոր անոնց վրայ որոնք իրենց օրինական վաստակէն դուրս տարեկան 500 ոսկիէն եկամուտ մը ունին տարբեր աղբիւրներէ։ Այս տուրքին գումարը որ պիտի ըլլայ, կը հաշուեն, մօտ 85—100 միլիոն ոսկիէն, պիտի թեթեւցնէ անուղղակի տուրքերու բեռը աշխատաւոր բազմութիւններու վրայէն։ Այս գլխաւոր սկզբունքները հիմ ունենալով, կուսակցութեան կեդրոնական վարչութիւնը եւ խորհրդարանական հատուածը պիտի պատրաստեն «Աշխատաւորական կառավարութեան օրէնսդրական եւ վարչական ծրագիրը», որ պիտի պարունակէ կուսակցութեան առաւելագոյն սկզբունքները. այս վերջինները պիտի մնան անփոփոխ եւ հիմնական մինչեւ որ «ընկերութիւնը ունենայ, հասկացողութիւնը եւ կամքը զանոնք իրագործելու»։ Կարգ մը առենախօսներ, ինչպէս Անկախներու պատգամաւորը պնդեցին որ անհրաժեշտ է կարելի եղածին չափ լայն եւ ամբողջական ընել ընտրական ծրագիրը, որովհետեւ «իրենք պէտք է ունենան բացարձակ մեծամասնութիւն»։ Ուրիշ պատգամաւոր մը դիտել տուաւ, սակայն, որ խոհեմութիւն չէ «շատ յառաջացած» ընկերվարութեան մասին խօսիլ, որովհետեւ սխալ է կարծել թէ իրենց հետ եղած բազմութիւնները գիտակից ընկերվարականներ են. ըսաւ որ հազարաւոր աշխատաւորներ որոնք կ'անդամակցին Արհեստակցական Միութեանց, անդամ են պահպանողական կուսակցութեան։

Համաժողովի ընթացքին եղան բազմաթիւ քննադատութիւններ կառավարութեան հասցէին, իբրեւ «անընդունակ եւ անհեռատես» արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան մէջ, ընկերվարականները չեն ուզեր ընդունիլ թէ օրուան իշխանութեան ուղեգիծը միջազգային հարցերու մէջ, ժընեւէն մինչեւ Չինաստան, ամէնէն դրական է եւ նպաստաւորը Անգլիոյ կայսերական շահերուն։ Քուէարկուած բանաձեւ մը կ'ըսէ թէ Պոլտուինի արտաքին քաղաքականութիւնը արգելք մըն է համաշխարհային խաղաղութեան դէմ, քանի որ հակառակ է իրաւախոհութեան եւ ապահովութեան դաշինք մը ստեղծելու առաջարկներուն։ Քիչ մը զարմանալի է ընկերվարականներու այս համոզումը, որովհետեւ երբ պահպանողական Անգլիան կը մերժէ այս տեսակ դաշինքներ ստորագրել, անոր նպատակն է յանձնառութիւններու չենթարկուիլ ուրիշ ժողովուրդներու ապահովութեան համար, իսկ ընկերվարականները իրենք են որ միշտ կը հակառակին նիւթական եւ մարդկային զոհողութիւններու, հիմնուելով այն փաստին վրայ թէ ամէն յախուռն ձեռնարկի մէջ աշխատաւոր զանգուածն է ամէնէն աւելի տուժողը։ Այս մասին ապացոյցներ շատ կան 1914էն ի վեր։ Եթէ կարգ մը քաղաքական բարդութիւններ «կարճ կապած են» համակերպելով ամէն վիրաւորանքի — Լօզանի դաշնագիրը — այդ բանը եղած է պարզապէս զոհողութիւններէ խուսափելու նպատակով։ Ներքին քաղաքականութեան, ընկերային բարենորոգումի եւ կազմակերպական հարցերու հետ կապ ունեցող բազմաթիւ ուրիշ բանաձեւեր քուէարկեց համաժողովը։ Ասոնց ամբողջութիւնը, ինչպէս՝ յիշեցի վերը, կը կազմէ ընկերվարականներու ընդհանուր քաղաքականութիւնը, որով պիտի մօտենան ընտրական պայքարին։

Համաժողովի ընթացքին անգամ մը եւս յայտնի եղաւ որ լուրջ տարակարծութիւններ կան կուսակցութեան ծոցին մէջ, չափաւորներու եւ ծայրայեղներու միջեւ։ Տարակոյս չկայ որ շարք մը ձախորդութիւններ որոշ դեր կատարած են այս ուղղութեամբ, սրելով հակամարտութիւնները։

Կը թուի թէ աշխատաւորական վարիչները շատ բան չպիտի կարենան շահիլ, յառաջ տանելով պայքարը պահպանողականներուն դէմ այն բոլոր խնդիրներուն մէջ, որոնց հանդէպ կառավարութեան ուղղութիւնը այն է ինչ որ սորված են սերունդներէ ի վեր։ Ժողովուրդը կրնայ իր քուէն տալ ընկերվարականներուն կամ ազատականներուն, սակայն միամտութիւն է կարծել որ ան այդպիսով համաձայն կը գտնուի փոխելու այն հիմնական եւ աւանդական սկզբունքները, որոնք կը յատկանշեն անգլիական քաղաքականութիւնը։ Չափաւոր ընկերվարականներուն համար գաղտնիք չէ ասիկա։

Այս համաժողովի առիթով կրնամ յիշել պարագայ մը որ կը հետաքրքրէ հայ ժողովուրդը։

Աշխատաւորականները մինչեւ քանի մը տարիներ առաջ, իրենց համաժողովներուն մէջ կամ անոնցմէ դուրս բանաձեւեր կը քուէարկէին փոքր ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքի պաշտպանութեան համար։ Հայաստանի դատին հանդէպ ալ որոշ համակրութիւն ցոյց տուած են անոնք։ Բայց ոչ մէկ խօսք չէ արտասանուած այս նիւթին մասին վերջին համաժողովներուն մէջ։

Ինչո՞ւ։ Արդեօք ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրութեան համար պայքար մղելը հիմնական սկզբունք չէ՞ր իրենց համար . . .

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 3 Հոկտ.

Այս տարի «Դաշնակցութեան Օր»ը Սուրիոյ համար աննախընթաց տօնի եւ խանդավառութեան առիթ մը եղաւ։ Բոլոր քաղաքներուն մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը։ Եղան ընկերահաւաքական, ընտանեկան երեկոյթներ, սարքուեցան սեղաններ ի պատիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Պէյրութի համար այս Օրը ինքնանփոփումի առիթ մը եղաւ։ Առտուն տեղի ունեցաւ զօրավար Անդրանիկի Սգահանդէսը, իսկ կէսօրէն վերջ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը։

Առտուն ժամը 9ին քերսալի ընդարձակ դահլիճը նեղ կուգար բազմութեան եւ հակառակ տիրող սարսափելի տաքին, շատեր ոտքի վրայ մնացին։

Դահլիճի խորքը սգարեմն է. մէջտեղը դրուած է Անդրանիկի նկարը հայկական եռագոյնին քով, որուն աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանին ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշակները։ Սգարեմին վրայ են նաեւ ծաղկեպսակներ՝ ուղարկուած հայ երեք քաղաքական կուսակցութիւններէն, Հ. Մ. Ը. Մ.էն, Բարեգործականի սանուհիներէն, Ցարօն-Տուրուբերանի, Արաբկիրի, Խնուսի հայրենակցական միութիւններէն։

Ժամը 10ին Գաւառական ժողովի նախագահ Եփրեմ վրդ. Տօհմունի բացաւ հանդէսը «Մեր Հայրենիք»ով եւ բեմ հրաւիրեց առաջին բանախօսը, Պ. Տամատեան որ պատմեց քանի մը դրուագներ Անդրանիկի կեանքէն եւ շեշտեց թէ անոր մեծութեան առջեւ ամէն հայ պարտաւոր է խոնարհիլ։ Ցեղոյ ծանրացաւ Թուրքերու ամարդութեան վրայ որ առանց ամչնալու կը հայոյեն գագաղի մը, որուն առջեւ պէտք է խոնարհին, եթէ իսկապէս հրաժարած են Ճինկիզ-խաններու բարքերէն։

Վերջին բանախօսն էր ընկեր Խ. Թիւթիւնճեան, որ գծեց Անդրանիկի դէմքը իբրեւ մարդ, իբրեւ զինուորական հրամանատար եւ իբրեւ յեղափոխական գործիչ։ Բացատրեց թէ Անդրանիկի ըմբոստ ոգին զարգացաւ Դաշնակցութեան շունչին տակ։

Հանդէսին ընթացքին նուագեց Անթիլիասի նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբեանի։ Արտասանեցին Օր. Խոթէր Զուլահեան եւ Պ. Արմէն Անոյշ, առաջինը "Դագէ Արեւը" եւ երկրորդը՝ Ռ. Զարդարեանի «Բագինին փառաբանութիւնը»։ Մեներգեցին Օր. Խօժէնի Պղտասարեան եւ Պ. Սինանեան։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 12ին։

*** Կէսօրէն վերջ ժամը 3ին ժողովրդային Տան մէջ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը։ Ժամանակէն առաջ սրահը եւ քովնտի սենեակները լեցուած են մասամբ երիտասարդներով, որոնք եկած են իրենց անյագ ծարաւը յագեցնելու, Դաշնակցութեան խօսքը լսելով։

Դահլիճի պատերը վարդարուած էին Դաշնակցական գործիչներու եւ հայդուկներու նկարներով։ Բեմին վրայ կը ծածանէր հայկական եռագոյնը, իսկ անոր քով առաքեալներու դիրքերով կը կենար Դաշնակցական երրորդութիւնը, Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ։

«Մեր Հայրենիք»ով բացուեցաւ հանդէսը, որմէ վերջ Նախագահ ընկ. Վարդան Գէորգեան արտասանեց բացման ճառը, փառաբանելով Դաշնակցութեան երեսնամեայ գործունէութիւնը։ «Երէկի սերուն հոգեբանութեան տեղ այսօր ունինք սերունդ մը որ ամուր կապուած է միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարին»։

Առաջին բանախօսն էր ընկ. Արամ Սահակեան որ պատմականը ըրաւ Դաշնակցութեան եւ թուեց անոր մղած պայքարները։

Երկրորդ բանախօսը ընկեր կոմս գլխաւորապէս ծանրացաւ Դաշնակցութեան ապագայ գործունէութեան եւ այն փաստներուն վրայ, որոնք կախուած են ներկայիս հայ ժողովուրդի գլխուն, շնորհիւ միջազգային յարաբերութիւններու բարդացման եւ խորհրդային հանրապետութիւններու միութեան ներքին, ազգային եւ ընկերային խլրտումներուն, եւ ի վերջոյ ներկայացուց այն պատմական դերը որ վերապահուած է Դաշնակցութեան գալիք ահաւոր փաստներու պարագային։

Արտասանեցին ընկերներ՝ Աճէմեան, Վ. Տ. Վարդանեան եւ Նորճեան։

Նախագահը հանդէսը փակելէ առաջ, կարդաց հետեւեալ բանաձեւը ուղարկուելու համար Դաշնակցութեան Բիւրօին։ Ահաւասիկ այդ բանաձեւը, որ ընդունուեցաւ միահամուռ ծափերով.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանի ընկերները տօնելով «Դաշնակցութեան Օր»։

Ա. Իրենց յարգանքը կ'արտայայտեն դաշնակցական հերոսներու անհամար հողակոյտներու յիշատակին։

Բ. Կ'ուխտեն զօրավիգ դառնալ կուսակցութեան, ազգային եւ քաղաքական նպատակներուն ծառայման գործին մէջ։

Գ. Զօրեղ բողոք կը բարձրացնեն հայ մեծամասնականներու Հայաստանի մէջ վարած քաղաքականութեան եւ կը պահանջեն՝

1. Հայաստանի վերադարձնել անոր ինքնապաշտպանութեան ողնայարը կազմող Գանձակ-Ղարաբաղը, Նախիջեւանը, Ախալքալաքը եւ Հայկական Բորչալուն։

2. Թոյլ տալ որ հայ ժողովուրդը զինուի իր պաշտպանութեան համար։

3. Ազատ արձակել բոլոր քաղաքական բանտարկեալներն ու աքսորականները, ինչ կուսակցութեան եւ ուղղութեան ալ պատկանին անոնք։

4. Բանալ Հայաստանի փակուած դռները Հայաստան երթալ ուզող բոլոր Հայերու առջեւ։»

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով։ Ցօնակատարութիւնը վերջանալէն ետքն ալ երիտասարդութիւնը մնաց ժողովրդային Տան մէջ եւ մինչեւ ուշ առեն երգեց յեղափոխական երգեր, հպարտ ու խանդավառ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՎԻՐԱԲՈՒԺՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

Վիրաբուժութիւնը, որ նախապէս սահմանափակ մասնագիտութիւն մըն էր, հետզհետէ ընդարձակեց իր սահմանները։ Այսօր, այնքան հիւանդութիւններ, որոնք բժշկութեան կը պատկանէին, անցան վիրաբուժութեան։ Մասնաւորաբար վերջին տարիներս, վիրաբուժութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւն կատարեց շնորհիւ երկու պարագաներու. ա) պատերազմը, բ) ինքնաշարժը։ Վիրաբուժութիւնը ահագին բան սորվեցաւ պատերազմէն, իսկ այժմ, ամէն օր, ինքնաշարժներու պատճառած վէրքերը աւելի ընդարձակեցին իր փորձերու դաշտը։ Ու քանի ինքնաշարժի ճարտարարուեստը զարգանայ, այնքան աւելի վէրքեր պիտի բանայ մարդկային մարմնին վրայ։

Մասնաւորաբար դէմքերու վրայ բացուած վէրքերը չափազանց շահագրգռական են։ Զգենք կիները, որոնք մեծագոյն զոհողութիւնը պիտի ուզէին ընել անհետացնելու համար իրենց դէմքին վրայ վէրքի ունէ հետք։ Այրերն ալ նոյնքան շահագրգռուած են սպիներու հարցով։

Տգեղութեան դէմ պայքարը մեծ նշանակութիւն ունի։ Հոգեբանական ի՛նչ տանջանքներու ենթարկուած են երիտասարդներ, որոնք յանկարծ, ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով, տգեղ սպի մը ունեցած են իրենց դէմքին վրայ։ Բարոյական ի՛նչ ընկճում կը պատճառէ փոքրիկ վէրք մը, որ փոթ մը կը ձգէ երեսին վրայ։

Ու վիրաբուժութիւնը կը հասնի օգնութեան։ Ան կը նորոգէ կոտրած քիթերն ու կզակները, ճեղքուած շրթներն ու թուշերը, առանց աննշմարելի նշան մը ձգելու։ Այս վիրաբուժութիւնը կը դարմանէ նաեւ մորթային հիւանդութիւններու աւերը։ Վարդապետ մը, որ այտուցիկ կարմիր քիթ մը ունէր, ճիշտ սմբուկի (պատլինճան) նման, վիրաբուժական գործողութիւնով մը պատշաճ քիթ մը ունեցաւ։

Երբ վիրաւորը, առա՛նց մորթին վրայ պատռուածք մը ունենալու, ոսկրաբեկումի մը ենթարկուած է, աւելի հաւանականութիւն կայ սպի չձգելու։ Վիրաբոյժը ենթակային սրունքէն ոսկորի տաշեղ մը կը հանէ, կը ձեւաւորէ եւ յետոյ քիթէն կամ բերնէն ներս խօթելով կը տեղաւորէ կոտրած ոսկորին տեղը, դարմանելով տձեւութիւնը։ Այս գործողութիւնը շատ փափուկ է։ Այն դժբախտը, որուն քիթը կոտրած ու տափակցած է, կրնայ ստանալ ուղիղ ու սիրուն քիթ մը, առանց երեսին վրայ տձեւութիւն մը կամ սպի մը ձգելու։

Ու հիմա մտիկ ըրէք թէ ի՛նչպէս կը պատմէ վիրաբոյժ մը այս երիտասարդ արուեստ[...] հրաշքները։

— Զիս երիտասարդ վա[...] ռական մը, որ աքացիի մը պ[...] ճառով քիթը կորսնցուցած [...] ներկայացաւ դարմանու[...] Բնաւ քիթ չունէր։ Կողոսկ[...] տաշեղ մը հանելով, աղուոր [...] մը շինեցինք։ Անշուշտ, [...] պարագային մէջ, անկարելի [...] ունէ սպի չձգել։ Սակայն [...] տասարդը երբեք չէր տրտն[...] այն կարմիր գիծին համար, [...] վիրաբոյժին կարած տեղը ցո[...] կուտար։ Մանաւանդ որ կար[...] է քիչ մը ճերմակ փոշիով [...] կել։ Եթէ ժամանակի ընթա[...] կարմիր կարը չանհետանայ, [...] բելի է ճերմակ կտածել (ֆլա[...]

Այժմ պատմեմ վիրաբու[...] թեան մեծագոյն հրաշքը պա[...] բազմի վէրքերուն վրայ։

Մարդ մը, պատերազմի [...] թացքին, ռումբի մը պայթ[...] ռով, կորսնցուցած էր ամբո[...] ստորին ծնօտը։ Կզակ չու[...] ան, քիթին տակ կար ա[...] սափելի սեւ ծակ մը։ Բա[...] բախտաբար կզակին յօդակ[...] մութիւնը անեղծ մնացած [...] Սրունքի ոսկորէն կտոր մը [...] նելով, ծնօտի ձեւ տուինք, [...] տոյ գլխուն մորթէն հանեցի[...] չորս մատ լայնքով ժապա[...] մը, զոր կարեցինք մէկ ակա[...] ջէն մինչեւ միւս ականջը, [...] ոսկորին վրայ։ Երբ պատռու[...] տը բռնեց, թուշերուն ներ[...] խլնաթաղանթի (membrane m[...] queuse) կտոր մը հանեցինք [...] շրթունք մը շինեցինք։ Այսպ[...] կարկտելէ յետոյ դէմքը, ազ[...] տեցինք ռազմիկը ողորմութե[...] եւ գթութեան յանձնուած մո[...] դոց բանակէն։ Այժմ անոր ծն[...] տին վրայ բուսած է առատ մ[...] րուք մը, որովհետեւ կզակի [...] մորթը գլխու մորթէն է։ Մի[...] երկու սպիներ ունի այտերուն վրայ։

Այրուցքներու համար [...] չեն պակսիր վիրաբուժութեա[...] հրաշքները։ Գիտէք որ [...] րուցքի մը պարագային մորթ[...] կը պրկուի եւ կը քաշուի դէպ[...] վէրքին կեդրոնը ճառագայթա[...] ձեւ փոթփոթումով մը։ Մենք [...] ունինք հիւանդ մը, որուն կը[...] կին մորթը փակած է կուրծք[...] մորթին, այրուցքի մը պատ[...] ճառով։ Հիւանդը չի կրնա[...] վերցնել գլուխը, որովհետեւ [...] կուրծքին մորթը պրկուած է [...] կը քաշէ ծնօտէն։ Անհրաժեշ[...] է քիչ մը մորթ, երկնցնելու [...] համար։ Կը խորհինք այդ մոր[...] թը հանել յետոյքին առա[...] մորթէն։ Ի՞նչ փոյթ, եթէ յե[...] տոյքին վրայ, փոխ առնուած [...] մորթին տեղ խոշոր սպի մը [...] մնայ։ Կը բաւէ որ փրկուի հիւ[...] ւանդին կզակը։

Ահա վիրաբուժութեան բա[...] րիքները։ Դուք կրնաք երեւ[...] կայել նաեւ աւելի մեծ խո[...] տումներ, զորս պիտի կատար[...] այս արուեստը։

Հիմա խօսիմ ձեզի կիներ[...] մասին։ Անոնք կը կազմեն մե[...] յաճախորդներուն մեծամասնու[...] թիւնը։

Օ՛, կիներ, որ կուգան իրեն[...] կորսնցուցած գեղեցկութեան [...] մար, կինե՛ր, որ կ'ուզեն [...] րենց աղուոր երիտասարդութի[...] նը։ «Տօքթէօր, չէ՞ք կրնար [...] հետացնել խորշումը, որ քիթի[...] եզերքին վրայ լայնցած է»։ [...] հարցնեն մեզի՝ արցունքոտ [...] քերով։ Եւ այդ խորշումը [...] ցունքին ակօսն է, որ կը [...] սափեցնէ կիները։ Ի՛նչ դիւ[...] է դարմանել այդ ակօսը։ [...] բաւէ, ականջին ետեւ շինու[...] սպիով մը, պրկել այտերը եւ [...] կել խորշումը։ Այլեւս զառամ[...] է այս գործողութիւնը։

Կուգան կիները նաեւ [...] մանելու համար իրենց… [...] րը։ Որքա՛ն հաճելի է այս [...] ծողութիւնը։ Ահա կին մը, [...] րուն ծիծը պարապ տոպրա[...] մը պէս կախուած է։ Արդ, [...] ծողութիւնը աւելի դիւրին [...] ւելի յաջող կը դառնայ, որ[...] ծիծերը անընական չափով [...] ցած ու կախուած ըլլան։ [...] կամթի դեղձ մը (ամինք), [...] ու երկար։ Նախ կ'ընտրենք [...] տեղը, ու կ'ուզենք [...]

…ՔԴ.

Հ.

…ՅԱՆՈՒՆ ՀԻՊՊՈԿՐԱՏԻ)

…ժիշկները իրենց դեղագիր-… գլուխը կը դնեն Հ. գիրը, …տիւ Հիպոկրատի, ճօրն …ութեան: Աճա ես ալ կը … այդ խորագրով:

…սկայն միտք չունիմ ձեզի …գիր գրելու, ոչ թէ անոր … որ,— ինչպէս աւանդու-… է բժիշկներուն,— այցե-… չվճարուած՝ դեղագիր չի …իր, այլ որովհետեւ կը կար-… թէ բոլորդ ալ առողջ եւ …ւտ էք, ուրախ եւ երջա-… էք, առոյգ եւ կայտառ էք: …ւած տալ: իմ նպատակս է, …գիրին ծիվանիին տակ, տե-… ձեզի թէ կառավարու-… նկատելով որ ինքնա-… աղէտները կը կրկ-… ճամբաներուն … բժշկական կայաններ պի-… հաստատէ:

…թէն օգտուելով, կ'ուզեմ …րել որ, ճամբաներուն … եւ փողոցներուն մէջ, բո-… բժիշկները յայտարարուին … ենթարկուած: Միայն … կը դժուարանայ խըն-… ի՞նչպէս ճանչնալ, փո-… մէջ, թէ սա անցորդը … մըն է: Այո՛, բժշկական …ները, դարմանատուները, …ապահիւհիները կը ճանչ-… կարդալով կարմիր խա-… տուներուն կամ կիներուն …ատին վրայ: Նոյնիսկ կան …մանատուներ, որոնք իրենց … բէքլամները ձեր աչքը կը …նեն:

Բայց ի՞նչպէս ճանչնալ բը-ժիշկը, որ կ'անցնի:

Ժամանակին, Մոլիէրի օրե-րուն, բժիշկները մահկանացու-ներէն տարբեր կը հագուէին: Ճիշտ վարդապետի նման: Մոլիէր որքա՛ն չարչարեց զանոնք, այդ սեւ հրեշտակները: Բժիշկները տեղի տուին եւ հետզհետէ փո-խեցին իրենց զգեստները: Զանա-զան գլխարկներ դրին, զանա-զան նշաններ կրեցին: Ու փողո-ցին մէջ, երբ յաճերը տեսնէին զանոնք, կը պոռային ծաղրելով. «Տօքթօ՜օ՜օ՜ր»: Կը յիշեմ. ատե-նօք, մեր քաղաքին բժիշկը կուզ էր: Կուզութիւնը նշան մը կը կարծէի բժշկութեան: Ու երբ ու-րիշ բժիշկ մը եկաւ մեր քա-ղաքը, փնտռեցի կուզը: Չգտայ եւ պնդեցի որ բժիշկ չէ:

Ուրեմն որոշենք դնել միջազ-գային *մարքա* մը բոլոր բժիշկ-ներուն վրայ, որպէս զի երբ ինք-նաշարժը ըսէ *քիւթ*, մենք ալ ը-նենք բժիշկի գիտ:

Կը թելադրեմ… գանկոսկրի մը նշանը: Արդէն բժիշկները ի-րենց վերապահած են այս նշա-նը: Միայն թէ այդ գանկոսկրը շինուի մե՛ծ: Հսկայ գանկոսկ-րեր գամել կամ նկարել (ինչ-պէս որ կ'ուզէք) բժիշկներուն ճակատին վրայ: Այն ատեն երե-ւակայեցէք թէ ի՛նչ դէմքեր պիտի ունենան մեր բժիշկները, —գանկ մը իրենց գանկին վե-րեւ: Երբ վիրաւորուիք, կանչե-ցէք գանկակիր անցորդը: Այ-սինքն, այն վկայեալը, որ կը բուժէ կամ… կը մեռցնէ յանուն Հիպոկրատի:

Լ. Ֆ.

…պտուկը: Յետոյ մորթին … կը բանանք ծակ մը, վիրա-… սանդ մը կը քալե-… մորթին տակէն մինչեւ … պտուկին և ստինքին, … մորթազերծուած: Կա-… գեղձը տեղաւորելէ յետոյ …, ուր յարմար է կեցնել, կը …ստանենք պտուկն ալ իր գե-…ցկազոյն դիրքին մէջ: Գեղ-… տոպրակին մէջ ինչ որ ա-… է, կը ջնջուի: Կար մը … Եւ հազիւ գեղեցիկ ող-… մը, նուէրը վիրաբուժու-…:

Այսպէս, կիները եւ բոլոր … երիտասարդները, որոնք կը … իրենց դէմքին գե-…թիւնը, մարմինին հմայ-… ի՛նչ երախտագիտութեամբ … վիրաբուժութեան, որ … ու կը ծաղկի:

ԿՈՒՌՆԿՆԵՐՈՒՆ ՋՈՒՆ. — …ւթէն կը հեռագրեն թէ լեհ-… քաղաքին վրայ տեսնուած … կռունկներու շատ մը երամ-…, որոնք կը չուէին դէպի հա-… Սովորաբար այս չուն տե-… կ'ունենար ամիս մը վերջ: … կը նկատուի նշան մը … այս տարի ձմեռը պիտի … աւելի կանուխ եւ շատ … պիտի ըլլայ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՄԷՋ

«Եէնի կավկասիա»յի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տե-ղեկութիւնները.—

ՆՈՐ ՌՈՒՍ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

Խորհրդային կառավարութիւ-նը որոշած է այս տարի հազար ռուս ընտանիք տեղաւորել Մու-ղանի մէջ «Ադրբէջանի երկրա-գործութեան զարկ տալու» նպա-տակով: Այս ռուս գաղթականնե-րուն համար նորաշէն ջրանցքնե-րու երկայնքին պիտի շինուին գիւ-ղեր, որոնք պիտի օժտուին ամէն պիտոյքներով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂԵՐ

«Լեռնային Ղարաբաղի Ինք-նավար Հանրապետութեան» մէջ — որ Ադրբէջանի սահմաններէն ներս երկրորդ անկախ Հայկական Հանրապետութիւն մը կը կազմէ(՞) — հողային բաժնում կատար-ուած ատեն ժողովուրդին հազիւ-մօտ մէկ քառորդին կարելի ե-ղած էր հող տալ. մնացեալները ծրագրուած էր ուրիշ տեղ փո-խադրել:

Այժմ Պագուի թերթերուն մէջ կը կարդանք թէ Ադրբէջանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին որոշումով Լեռնային Ղարաբաղի մէջ ան-հող մնացած Հայերը պիտի տե-ղաւորուին ժամանակին Թիմուր-լէնկի կողմէ շինուած «Պերլաս Արղը» կոչուած եւ «Կեավուր Արղ» անունով ծանօթ գետակին եզերքը: Լեռնային Ղարաբաղի Հայկ. Հանրապետութիւնը 8000 րուբլի յատկացուցած է յիշեալ գետակին մաքրութեան համար եւ կեդր. կոմիտէի հրամանով հայ գիւղացիներու մէջ գաղթե-լու մասին քարոզութիւնները սկսած են:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախիջեւանի Շարուր գաւա-ռին մէջ 62 գիւղ եւ 55,000 բնակիչ կայ: Այսքան ժողովուր-դի համար ո՛չ բժշկական կայան կայ, ոչ ալ բժիշկ: Ժողովուրդը ա-ռանց դեղի կը փճանայ: Օրտու-պատի շրջանին գիւղերն ալ նոյն վիճակին մէջ են: Հոն ալ ո՛չ բժիշկ կայ, ոչ բուժակ: Թէեւ Օրտուպա-տի մէջ առողջապահական ճիւղ մը կայ, սակայն քաղաքը աղտոտու-թեան եւ գարշահոտութեան մէջ կը լողայ: Քըվրագի շրջանին մէջ, որ 25 գիւղերէ կը բաղկանայ, մէկ հատիկ բաղնիք անգամ չկայ: Հին բաղնիքները քանդուած են եւ խայտառակ վիճակի մէջ. իսկ նո-րերը շինելու անկարող ըլլալով, ժողովուրդը զանազան հիւանդու-թիւններու կ'ենթարկուի եւ բնաջն-ջումի դատապարտուած է:

Նախիջեւան առհասարակ մեծ օգուտներ կուտայ սովետներուն: Բացի այն պարագայէն որ անիկա Պարսկաստանի եւ Կովկասի երկա-թուղիին միացման կէտին վրայ կը գտնուի, Նախիջեւան ամբողջ Ռուսիոյ աղը կը հայթայթէ: Սակայն դուրս հանուած այս հա-րստութեան փոխարէն խեղճ Նա-խիջեւան չի կրնար բաղնիք մը իսկ շինել:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Հոկտեմ-բեր 28ին պիտի կատարուի ամ-բողջ Թուրքիոյ նոր մարդահա-մարը: Այս առթիւ Պոլսոյ Թեր-թերը հետեւեալ տեղեկութիւն-ները կուտան.—

28 Հոկտ. Ուրբաթ օր մար-դահամարի գործողութիւնը կա-տարուելէ վերջ, որպէսզի ժողո-վուրդը դուրս ելլելու ազատ ըլ-լայ, որոշուած է 10 կեդրոններէ թնդանօթաձգութիւն ընել. այս կեդրոններն են Սէլիմիյէ, Թագ-սիմի հրապարակը, Օգ Մէյտանը, Իճատիյէ, Պաքըրքէօյ, Կզլնե-րուն մէջ ծովային վարժարանը' Պայազիտ, Ելտըզ, Մարմարայի փարոսը եւ պատերազմական վար-ժարանը: Թնդանօթաձգութենէն վերջ ժողովուրդը տունէն դուրս կրնայ ելլել:

*** Բոլոր կուսակալութիւն-ները ներքին գործավարութեան տեղեկագրած են թէ թուագրու-թեան գործողութիւնները լրացած են, որով մարդահամար համար բոլոր կուսակալութիւնները 60 հազար գօտիի բաժնուած են: Իւրաքանչիւր գօտիի համար մէկ պաշտօնեայ հաշուելով 60 հա-զար պաշտօնեայ պիտի աշխատին մարդահամարի օրը: Ասոնցմէ զատ հակակշռող պաշտօնեաներ ալ պիտի գործածուին: Մինչեւ Հոկտ. 28 ուրբաթ օր, հրապարա-կային բանախօսութիւններ պիտի կատարուին այս 60 հազար պաշ-տօնեաներուն համար:

*** Թուրքիոյ բնակչութեան թիւը Նոյեմբերի 1ին կամ 2ին միայն պիտի հասկցուի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԽՈՒՄԲԸ ԴԷՊԻ ԳԱՒԱՌ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի ֆութ-պոլի Ա. խումբը, որ անցեալ կի-րակի գնահատելի յաղթանակ մը տարաւ Շէրպուրկի մէջ, այս անգամ եւս հրաւէր ստացած է «Caen» քաղաքէն՝ մրցելու հա-մար S. M. Caennaisի Ա. խում-բին դէմ, որ հիւսիսի պատուոյ դասակարգի խումբերուն ամէ-նէն զօրաւորն է: Քան փա-րիզէն 240 քիլոմեդր հեռու գե-ղեցիկ քաղաք մըն է 80 հազար բնակիչներով, ունի գեղեցիկ մարզադաշտ մը, որ կրնայ մին-չեւ 50 հազար ժողովուրդ պա-րունակել: Ահա այս սիրուն մարզադաշտին վրայ է, որ վաղը՝ կիրակի պիտի մրցի մեր խումբը: Տեղական խումբը կը հաղորդէ որ քաղաքին մէջ արդէն յայտա-րարութիւններ փակցուած են օրուան մրցման առթիւ: Ասկէ զատ ճաշասեղանով մը պիտի պատուեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը:

Այս պատուասիրութեանց փո-խարէն, մերիններուն կը մնայ որպէս պատասխան պատուա-բեր խաղարկութիւն մը ունենալ անոնց դէմ, ցոյց տալով իրենց իսկական արժանիքն ու կարո-ղութիւնները, իրենց ճշգրիտ փասերով եւ գեղեցիկ վայրէջք-ներով: Յաղթանակը ինքնին ա-պահովուած կրնայ նկատուիլ, եթէ մերինները կարենան ե-ռանդուն խաղարկութիւն մը ցոյց տալ, տոկուն դիմադրու-թեամբ եւ նպատակաւոր հար-ուածներով, առանց նկատի ու-նենալու հակառակորդին բարձր արժանիքը: Մանաւանդ պէտք չէ զանց առնեն փասերու դրու-թիւնը որ յաջողութեան մեծա-գոյն ազդակներէն մէկն է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը ճամբայ կ'ելլէ կիրակի առաւօտ ժամը 7ի շոգեկառքով եւ Caen կը հասնի ժամը 11ին:

Ժամադրավայրը որոշուած է Gare St. Lazare առաւօտեան ժամը 6.30ին. մեկնում 7ին:

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՊՏՈՒՂՆԵՐԸ— *Պատերազմը, որ հերկեց Ֆրան-սայի արտերը, անթիւ ռումբեր թաղեց հողին տակ: Եւ այս ռում-բերը տակաւին զոհեր կը խլեն ողջերէն:*

Անցեալ օր, երեք գործաւոր-ներ, որոնք կ'աշխատէին դաշտի մը մէջ, զարկին իրենց բահը հողին: Բահը դպաւ թաղուած ռումբի մը, որ պայթեցաւ եւ ծանրապէս վիրաւորեց երկու գործաւորները, իսկ սպաննեց երրորդը:

Թրէլոնի մօտ, Վիլմոն երկու ռումբ գտաւ եւ իրարու զարկաւ, գնդակները մէջէն հանելու եւ ծախելու համար: Ռումբերը պայ-թեցան եւ յօշոտեցին Վիլմոնի մարմինը:

Վիլմոն մեռաւ սարսափելի տանջանքներու մէջ:

ՆԱԽԱՆՁ.— Բասթիի մէջ ֆրանսական հեծելազօրքի բա-նակէն Ամի, երբ տուն վերա-դարձաւ շատ մը բաներ լսեց իր բարեկամուհիին մասին: Նախան-ձը պղտորեց զինուորին գանկին ջուրը եւ առանց դատ ու դա-տաստանի, հանեց ատրճանակը եւ կրակեց:

Գնդակը ծակեց կնոջ ուսու-կըը: Յետոյ, զինուորը գնաց բանտ:

Ամի, որ այնքան նախանձոտ էր իր բարեկամուհիին մասին, ամուսնացած էր եւ երկու զաւակ ալ ունէր:

ՇՈՒՆ ՄԸ.— Բրամանի մէջ, 4 տարեկան աղջնակ մը, Ռիշօմ, դրացիին բակին մէջ, տարեկից մանուկներու հետ խաղի էր նստած: Խաղի պահուն, երբ ի-րարու ետեւէ կը վազէին, շունը կարծեց թէ Ռիշօմ կը սպառնայ իր փոքրիկ տիրուհիներուն: Ոստ-ումով յարձակեցաւ փոքրիկին վը-րայ, խածաւ թուշերէն եւ երկու հարուածով փրցուց երեսին ամ-բողջ միսերը: Աղջնակին ամբողջ երեսը մերկացուած է, մնացած են ոսկորները միայն: Յուսահա-տական վիճակի մէջ դժբախտ աղջնակը փոխադրուեցաւ հի-ւանդանոց:

ՈՃԻՐ.— Երիտասարդ ֆրան-սացի մը, Ժանօ, ընկերոջ մը հետ, ուշ ատեն հեծելանիւով կ'անցնէր Պուասէյի մօտերէն: Երկու ան-ծանօթներ ելան ճամբուն վրայ, արգիլեցին անոնց անցքը: Հայհո-յութեամբ զիրար ողջունեցին եր-կու կողմերը Յանկարծ անծանօթ-ներէն մէկը հրացանը դրաւ ուսին եւ կրակեց: Ժանօ, սիրտէն վիրա-ւոր, ինկաւ գետին: Ոճրագործները փախան: Յաջորդ օրն իսկ ոստիկա-նութիւնը ձերբակալեց զանոնք: Երկուքն ալ Պուասէյէն են:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

…ՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՎԱՂԱԾԱՆՕԹ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻ» ՄԸ

— …աւ՛ղ: Եւ ըսել որ՝ եթէ …րէնսքին ուզէր, կրնար այս …րախտութիւններուն առաջքն …նել, գնդակահարելով աւազակ-… այս խումբը:

Քարասօֆ սկսաւ քահ քահ …ալ:

— Քէրէնսքի՛, ըսաւ. ըսել է …րէնսքիի վրայ հաւա՞տք ունիք:

— Եւ ինչո՞ւ չէ. ան գոնէ … է:

— Ռո՞ւս. Քէրէնսքի՞ն. խնդ-… ան ալ անոնցմէ է:

— Չէ՛, եղբա՛յր. փարիզի մէջ …անոր հանդիպեցայ եւ…

— Եւ բնականաբար, ան …հաշցաւ ձեզի ներկայանալու …րուն անունով, որ Արոն Քիպ-…ց է…

— Ի՞նչ կ'ըսէք: Այն ատեն ամէն ինչ կը բացատրուի…:

— Ի՞նչ:

— Այն համաձայնութիւնը որ գոյացաւ այս պարոնին… եւ իր պոլշեւիկ բարեկամներուն մի-ջեւ. անոր համար է որ փոխանակ ձերբակալելու, զանոնք բնակեցուց պարուհի Քէշինսկայի եւ զօրավար Տուռնօֆի տուներուն մէջ:

— Կրնաք նոյնիսկ աւելցնել թէ, նոյնպէս այս պատճառաւ է որ Լէնին եւ իր բարեկամները, երբ իշխանութիւնը ձեռք անցուցին, շնորհ ըրին Քէրէնսքիի եւ թոյլ տուին որ, իբր նաւազ ծպտուած՝ արտասահման փախչի…:

Եւ իշխանը սկսաւ նորէն քահ քահ խնդալ:

Այսպէս խօսելով մէկտեղ, ժայռի մէջ փորուած երկար նր-բուղիէ մը անցնելով, հասանք ըն-դարձակ քարայր մը, որուն կեր-պարանաւորումը՝ ինծի քիչ մը քմահաճ թուեցաւ:

Անոր ժայռոտ կամարէն, այնքան զօրաւոր լոյս մը կ'իյ-նար, որ քարայրին կեդրոնը յան-գող ուղիղ գետնուղիներուն առջե-ւը կեցած պահակներուն աչքէն չէր կրնար բան մը խուսափիլ: Ժայռին վրայ շինուած բազմա-թիւ սանդուխներ կ'առաջնորդէին՝ առաջին յարկի բարձրութեամբ տեղ մը, որուն վրայ տեղ տեղ նրբանցքներ կը բացուէին:

Գացինք դէպի այդ սանդուխ-ներէն մէկը որուն առջեւ ինքնա-շարժ կառքեր կը կենային եւ Քա-րասօֆ՝ մէկդի քաշուելով, ժպտա-գին ըսաւ.

— Բարբարոս թշնամիի մը կողմէ՝ հողի մակերեսէն վտար-ուած ըլլալով, բարեկամներս եւ ես ստիպուեցանք ապաստան փնտռել երկրի ընդերքներուն մէջ, օրինակ առնելով— բայց միայն այս խնդ-րին մէջ— հին քրիստոնեաներէն: Անոնք թոյլ կուտային որ գիրենք ջարդեն առանց հակազդելու: Մենք, բնա՛ւ: Այս ըսելէ յետոյ, քանի որ մեզմէ էք, թող այս քարայրը ջերմօրէն ընդունի ձեզ:

Ժպտագին հետեւեցայ Քա-րասօֆի եւ իշխան Իվանի, որոնք սանդուխէն բարձրացան եւ մտան նրբանցք մը, որուն դրան վրայ գրուած էր՝

Կառավարիչին բնակարանը

Վասիլի որ մեր առջեւէն կ'եր-թար, բացաւ դուռը ընդարձակ նախասենեակի մը որ ճաշակով կա-հաւորուած էր:

Ինծի դառնալով Քարասօֆ ը-սաւ.

— Ես ինքզինքս պիտի յանձ-նեմ բժիշկին, որ կը յուսամ թէ գիս վար չպիտի դնէ երկար ատեն, իսկ Վասիլին ձեզի պիտի առաջ-նորդէ ձեզի յատկացուած սենեակը:

Եւ խօսքը իշխանին ուղղելով.

— Կրնայի՞ խնդրել նորէն վսե-մութենէն որ, իմ բացակայու-թեանս, հաճի ընկերակցիլ նօրօ-տիի: Զեզմէ զատ, ոչ ոք պիտի կր-նար արժանավայել պատիւներ մատուցանել իրեն:

Ցունը, ինչպէս կ'ըսէր, շատ լաւ կահաւորուած էր, թէեւ հոն ոչ հին օթոցներ կային, ոչ ալ ար-ուեստի առարկաներ: Բայց հան-գստաւէտութեան ամէն պահանջ կը գոհացնէր:

Իվան որ զարմացական ակ-նարկներս նշմարած էր, խնդալով ըսաւ.

— Է՛հ, 'այո՛, մեր սիրելի Քարասօֆը որ Օքսֆորտի փայ-լուն աշակերտներէն եղած է, շատ գործնական է:

— Այո, պատասխանեցի, դիպ-ուածին բնաւ բան չի ձգեր:

— Այդ գիտնալով է որ ինք-զինքիս կը հարցնեմ թէ՝ արդեօք լաւ բան մը ըրի՞ առանց իրեն խօ-սելու, քիչ առաջ հոս մտցնելով կին մը:

Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ իշխանը մտահոգ էր:

— Ի՞նչ կին, հարցուցի:

— Օ՜հ, երկար պատմութիւն է. երեւակայեցէք որ չորս հոգիով կաչինայի կողմերը կը հետախու-զէի, անկից անցած պահուն առե-ւանգելու համար Վօլքօֆ անու-նով մէկը, որ այս պահուս գոր-ծավար է, եւ ամէնէն զած աւա-զակը նկատուած է, երբ յանկարծ անոր ինքնաշարժը նշմարեցինք…:

— Յետո՞յ…

— Յետոյ, նշան ըրինք ինք-նաշարժի վարիչին որ կանգ առնէ. անմիջապէս հնազանդեցաւ եւ արդէն, կառքի դռնակին կը մօ-տենայի հրաւիրելու համար Վօլ-քօֆը որ վար իջնէ, երբ յիշեալ աւազակին տեղ, շատ սիրուն կին մը տեսայ, որ զիս նշմարելուն, խնդալով բացագանչեց.

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

կուայի մէջ Ռաքովսքիի կողմէ ստորագրուած բանաձեւին մասին իր եւ Ռաքովսքիի տուած բացատրութիւնները գոհացուցիչ նկատուած էին ֆրանսական կառավարութեան կողմէ եւ խնդիրը փակուած էր, բացարձակապէս անհասկնալի է թէ ինչո՞ւ ֆրանսական կառավարութիւնը կրկին կը բանայ հարցը եւ նոր գոհացում կը պահանջէ: Յայտնի կ՚երեւայ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը բաւարար հիմք չունէր վերոյիշեալ պատճառներով խորհրդային դեսպանին ետ կանչուիլը պահանջելու, ու այս անգամ ալ Ռաքովսքին կը մեղադրէ թէ ինչո՞ւ հրատարակութեան տուած է տը Մոնզիի ուղղած իր նամակը: Այս առթիւ դիտել կուտայ թէ ֆրանսական մամուլին մէկ մասը վերջին շաբաթներս օգտագործելով կարգ մը տեղեկութիւններ, զորս ֆրանսական պաշտօնական աղբիւրներէ միայն կրնային առնել, խեղաթիւրուած լուրեր տարածեցին թէ ցարական պարտքի մասին ֆրանքեւխորհրդային բանակցութիւնները բացարձակապէս ո եւ է արդիւնք չեն ունեցած: Այս գրոյցները, որոնց նպատակն էր խորհրդային պատուիրակութիւնը վարկաբեկել եւ այնպէս ցոյց տալ թէ անիկա չուզեր ո եւ է լուծում տալ վիճելի խնդիրներուն եւ բարւոքել ֆրանքեւխորհրդային յարաբերութիւնները, չէին կրնար անծանօթ մնալ խորհրդային կառավարութեան:

«Ահա՛ այս էր պատճառը, որ մղեց Ռաքովսքին հրատարակութեան տալ իր զեկոյցը ձեռք բերուած համաձայնութեանց եւ չկարգադրուած վէճերուն մասին: Եթէ աւելցնենք դեռ որ Ռաքովսքի ատիկա հրատարակեց ֆրանս. պատուիրակութեան նախագահ պր Մոնզիի գիտակցութեամբ, այն ատեն բոլորովին երեւան կուգայ թէ անհիմն է Ռաքովսքիի վերագրուած անուղղամտութեան ամբաստանութիւնը: Ուստի, ինչպէս ես եւ Լիթվինօֆ բերանացի բացատրեցինք ձեզ, նկատելով որ Ռաքովսքիի ետ կանչուելովը պիտի տուժեն ֆրանքեւխորհրդային բանակցութիւնները, կը մերժենք ամէն պատասխանատուութիւն Ռաքովսքին ետ կանչելու եւ այդ պատճառաւ առաջ գալիք հետեւանքներուն մասին: Պաշտօնական աղբիւրներէ ներշնչուած ֆրանս. կարգ մը թերթերու անլուր յարձակումները Ռաքովսքիի դէմ ցոյց կուտան թէ բնաւ քաղաքավարական ձեւ չի գործադրուիր զայն ճամբելու համար: Եթէ մէկդի նետենք Ռաքովսքին կանչելու համար ցոյց տրուած անհիմն պատճառները, մէջտեղը կը մնայ միայն ֆրանս. կառավարութեան բացարձակ պահանջը՝ մեր դեսպանը ետ կանչելու մասին: Խորհրդային կառավարութիւնը բնաւ չուրանար թէ ֆրանս. կառավարութիւնը իրաւունք ունի պահանջելու օտար պետութեան մը դեսպանին տեղ ուրիշի մը ղրկուիլը: Հակառակ որ ներկայացուած պատճառները անհիմն են, խորհրդային կառավարութիւնը պարտաւորուած կը զգայ նկատի առնել նման պահանջ մը եւ Ռաքովսքին հրաժարեցնել Ֆրանսայի դեսպանի իր պաշտօնէն եւ տեղը նշանակել յաջորդ մը, որուն համար այժմ ֆրանս. կառավարութեան հաւանութիւնը կը խնդրենք:

Քուպանի Քազաքները կ՚ապստամբին ?

Քոփէնհակէն Հոկտեմբեր 13 Թուականով կը հեռագրեն «Էնթրանսիժան»ի.—

Քուպանի եւ Թէրէքի Քազաքներուն մէջ զինուորական լուրջ ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ: Քազաքները կը մերժեն հետեւակազօրաց գունդերուն մէջ մտնել: Կէփէուն մեծ թիւով զինուորներ ղրկեց՝ ապստամբները զսպելու համար:

Զանգուածային նոր գնդակահարումներ կը պատրաստուին Սիպերիոյ մէջ (Օմսք, Եաքուցք, Չէլիապինսք, Իրքուցք): Սովետները լուր կը տարածեն թէ երեւան հանած են միապետական դաւադրութիւն մը, կազմակերպուած Ֆրանսացիներու եւ Անգլիացիներու կողմէ, ու անհաշիւ ձերբակալութիւններ կ՚ընեն:

Այս առթիւ Օմսքի մէջ բանտարկուած են, ի մէջ այլոց, երեք ցարական սպաներ, Տէնիզօֆ, Ռիապցօֆ եւ Սարապին, որոնք «դաւադրութեան հոգիները» կը կազմեն:

Ո՞վ սպաննել տուաւ Քովաչեվիչը

Պելկրատէն հեռագիրի մը համաձայն, զօրավար Քովաչեվիչի երեք սպանիչներէն միակ վերապրողը՝ Քրոլէվ խոստովանած է թէ ոճիրը կազմակերպուած էր Փանցէ Միխայիլօֆի կողմէ: Այս մարդը սերպ հպատակ է, որուն կինը Մէնչեա Քառնիչի երկու տարի առաջ Վիէննայի Պուրկթէաթրին մէջ սպաննեց Վոյվոտա Փանիցան: Քրոլէվ աւելցուցած է թէ Միխայիլօֆն է որ դրամ եւ զէնք հայթայթած է ահաբեկիչներուն:

Այս կերպով պուլկար կառավարութիւնը զօրավարին սպանութեան գործին մէջ ամէն պատասխանատուութենէ կ՚ազատի. իր պատասխանատուութիւնը կը սահմանափակուի միայն Մակեդոնացի յեղափոխականներուն ապաստան տալուն մէջ:

856 օտարականներ վտարուած Փարիզէն

Ներկայ տարւոյ Յունուար մէկէն ի վեր Փարիզի մէջ ձերբակալուած օտարականներէն 856 հոգի Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս վտարուած են:

Փարիզի ոստիկանական տեսչութեան վիճակագրութեան համաձայն, 7117 օտարականներ անկանոն թուղթեր ունենալու պատճառով ձերբակալուած են:

Նոր ընդդիմադիրներ վտարուած

«Փրավտա» կը գրէ թէ Լէնինկրատի համայնավար կուսակցութեան վերստուգիչ մարմինը որոշած է կուսակցութենէն վտարել 39 ընդդիմադիրներ, որոնք կը պայքարէին կուսակցութեան դէմ: Արտաքսուողներուն մէջ են՝ Փրէսպուրժէնսքի, Սէրէպրիաքօֆ եւ Շարօֆ: Ասոնք կը նկատուին վերջերս Մոսկուայի մէջ երեւան հանուած գաղտնի տպարանին կազմակերպիչները:

⁂ Կոմինտերնի արտասահմանեան բոլոր մասնաճիւղերուն հրահանգուած է՝ բանաձեւեր քուէարկել, Թրոցքիի Գործադիր Կոմիտէէն արտաքսումին հաւանութիւն տալու համար:

Ստալին մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ՝ ապահովելու համար յառաջիկայ ընդհանուր ժողովի մէջ այնպիսի մեծամասնութիւն մը, որ կարենայ ի դերեւ հանել ընդդիմադիրներու բոլոր ջանքերը: Թրոցքի եւ Զինովիէվ այդ ժողովին մէջ բուռն պայքար պիտի մղեն Ստալինի դէմ: Անոնք Ստալինը յանցաւոր կը նկատեն կորուստին համար այն հարիւրաւոր միլիոններով րուպլիներուն, որոնք ապարդիւն կերպով ծախսուած են արտասահմանի մէջ, Կոմինտերնի կողմէ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ«Ը ՊԷԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Քաղէքն Օֆմոնի դպրոցին սրահը: կը հրաւիրուին Օֆմոնի կէմէրէկցիներուն Հայրենակցական միութիւնը, նոյնպէս Հէրիգիուրի եւ Պէլֆորի հայութիւնը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Սէն-Շամօնի կոմիտէի կողմէ
վաղը կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարուժան» ակումբին մէջ
պիտի խօսին՝ ընկ. Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ եւ ուրիշներ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի կուսակցական ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, երիտասարդաց ակումբին վերնայարկը, 138 Rue Etienne Dolet. կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Էթիէնի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, Ծաղկէ-բազարին թիւ 3 սրահը. ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» ենթակոմիտէն ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: ներկայանալ անդամատետրերով:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» ենթակոմիտէն ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին. ներկայանալ անդամատետրերով:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ 17 Հոկտ. երկուշաբթի ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԼԻՈՆԻ եւ Շասի Հաճնոյ Հայրենակցական միութիւնը մեծ պատրաստութեամբ պիտի տօնէ Հաճընի անկման 7րդ տարեդարձը, վաղը կիր. Շասի Քանթինի մեծ սրահը: Պիտի խօսին Վարդան Զուլլէբեան եւ ուրիշներ: Արտասանութիւն, երգ եւն.:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, 40 Rue de Belleville.

ՏԷՍԻՆԻ Սեբաստիոյ Փաթրին գիւղի Հայրենակց. Միութեան կողմէ իր կազմութեան Ա. տարեդարձին առթիւ ի նպաստ կարօտ հայրենակիցներու վիճակահանութիւն մը կազմակերպուած է վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Րիւ Ուիլսոն, Ա. Թիւֆէնկճեանի բնակարանը:

Հ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ Ը. Միութեանդրասենեակը փոխադրուած է 11 Square Alboni, Paris 16e, Հեռաձայն Kléber 03.18:

ՆՈՒԷՐ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐԷՆ՝

Այն բոլոր միութիւնները, դպրոցներն ու գրադարանները որ կ՚ուզեն *ձրիաբար* ունենալ Դ. Վարուժանի չսպառած հրատարակութիւններէն, թող դիմեն տիկին Վարուժան Աբիկեանի, 449 Audubon Ave., New York, N. Y. (U. S. A.).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Սունկուրլուցի Լեւոն Թոմասեան, որ 1921ին Պոլիս կը գտնուէր: կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի: Գրել՝ իր քրոջ Tomassian Seseth, Usine F. Mousset, Pelussin, (Loire).

Լուր տուողին հարիւր ֆրանք նուէր:

— Խարբերդցի Յովհաննէս Ալագեան (Ռուսաստան Աստրախան) կը փնտռէ իր եղբայրը Ներսէս Ալագեան, որուն 2 տարի առաջ Փարիզ ըլլալը որոշ էր: Իմացնել՝ Mr. Garo Baboukian, 6 Rue Bleue Paris (IX).

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ բացուելիք մանկապարտէզներուն համար պէտք կայ վկայեալ մանկապարտիզպանուհիներու: Հետաքրքրուողները՝ իրենց վկայաթուղթերով կրնան ամէն առտու դիմել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ ընդհանուր քարտուղարութեան:

Կրթական Մասնախումբ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վառնա, Ա. Խ.— *Ձեր ուզած հասցէն է՝* Dr. Khatanassian, Civil Hospital, El. Obeid, Soudan, (Anglo-Egyptian).

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լոնտոն, *Ժ.— 11 Ստերլին:*
Միլան, *Գործ.— 40 Ֆր.:*
Սէն փիէռ, *Յ. Գ.— 5:*
Մարսէյլ, *Գործ.— 575.70:*
Սէն Թ՚էթիէն, *Թիւֆէնք.— 50:*
Քլամառ, *Կ. Ա.— 35:*
Մարսէյլ, *Ա. Պ.— 35:*
Սէն Թ՚Օպան, *Ժ. Չ.— 35:*
Կոէնու, *Շ. Տ. Խ.— 60:*
Լանէմէզան, *Մ. Գ.— 70:*
Տէքազվիլ, *Կ. Տ.— 49.50:*
Լանսէյ, *Գործ.— 101.15:*
Մարսէյլ, *Ս. Ա.— 140 Ֆր. մինչեւ 31 Դեկտ. 1927:*

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Զգալի պակաս մը լրացնելու առաջադրութեամբ, կը հաստատեմ ընդհ. գործակալութիւն մը Տէսինի մէջ, նպատակ ունենալով հայթայթել՝ վիպական, գրական, բանաստեղծական, դպրոցական եւ այլ գիրքեր, երգարաններ եւ բառարաններ: կը բաժանորդագրեմ փափաքուած ո եւ է թերթի կամ հանդէսի, մասնաւորաբար կ՚աշխատիմ *Յառաջ, Հայ-Սիրտ* եւ *Խարազան* թերթերուն:

Աճապարեցէք ապահովել ձեր ուզած ո եւ է գիրքը: Դիմել՝ Minas Kaltakdjian, 78 Cité de Soie Artificielle du Sud-Est, Vaulx-en Velin (Rhône).

կամ Café Arménien, Avenue Jean Jaurès, Décines, (Isère).

ՍԱԿԱՐԱՆ

14 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.	124
Տոլար,	Dollar	25
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13
Թրք. ոսկի	» or	107
Մէճիտիէ	Médjidié	10
Լէվա 100 հատը	Léva	15
Տրախմի »	Drachme	33
Լիր » »	Lire	139
Պելճ. ֆրանք »	Belga	354
Զուից. »	Frc. Suisse	491
Լէյ 100 հատը	Ley	15
Ֆլորին	(Florin)	1023

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3130
» II	»	2025
» III	»	1690
Ուսմէյի երկթ.	Lots turcs	180

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

16 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 468

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԵՂՔՈՒԱԾ ՃԱԿԱՏԸ

Օրէ օր, եւ արագօրէն, լայն ճեղքեր կը բացուին համայնավար կուսակցութեան ներքին ճակատին վրայ, որ մինչեւ հիմա կը պարծենար իր «կուռ միասնականութեամբ»։

Խումբ-խումբ վտարումներ՝ ամէն օր։ Եւ երկրին բոլոր մասերուն մէջ, Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան։

Կ'արտաքսուին այնպիսի մարդիկ, որոնք վարիչ դէմքեր, կուռքեր էին մինչեւ երէկ, որոնք անհնարին աշխատանքներ թափած են, Ռուսաստանի համայնավար կուսակցութիւնը ապրեցնելու եւ զարգացնելու համար։ Ընդդիմադիր պայքարի վարիչ ոգին, Թրոցքի, առ այժմ կեդր. կոմիտէէն վտարուեցաւ. բայց իր հետեւորդները կուսակցութենէն ալ կ'արտաքսուին, կարճ հարցաքննութեամբ մը։ Վերստուգիչ Յանձնաժողովներն ու կարգապահական ատեանները դուլ-դադար չունին։ Եւ քանի պատիժներ կը տնօրինեն, այնքան ծանր վէրքեր կը բացուին։

Միւս կողմէ, պատժուածները աւելի յանդուգն կը դառնան։ Գաղտնիք մը չէ որ, անոնք ազդարարած են թէ վերջնագիր պիտի տան Ստալինի կուսակիցներուն։ Եւ 30,000 ստորագրութեան հաւաքումը Լէնինկրատի մէջ (նախկին Փեթերսպուրկ), նոր ապացոյց մըն է ընդդիմադիր ուժին ծաւալման եւ պայքարին յարատեւութեան։

Օրուան հեռագիրները կը հաղորդեն թէ ուղղափառ թերթերը շանթեր կը տեղան ընդդիմադիրներուն գլխուն։ Պաշտօնաթերթ «Փրավտա» կը պոռայ.

—«Անհեթեթ բան է լենինականութիւն փնտռել ընդդիմադիրներու այս ընթացքին մէջ։ Ահա թէ ինչու պէտք է անխնայ վտարել այդ մարդիկը, որոնք յարաբերութեան մէջ են քաղքենի տարրերուն հետ եւ կը շահագործեն գաղտնի տպարանները։ Մենք Լէնինին ծառայած չպիտի ըլլանք, եթէ ընկրկինք եւ մեր կամքով բանանք մեր պատուհանները ռամկավար քաղքենիներուն առջեւ։ Անոնց համար տեղ չկայ պոլշեւիկեան ընտանիքին մէջ»։

Բոլոր փաստերը կը հաստատեն թէ երկու կողմերն ալ տեղի չպիտի տան, եւ վճռական ճակատամարտ մը պիտի մղուի կուսակցութեան յառաջիկայ համագումարին մէջ։ Կեդրոնական կոմիտէն ջանք չի խնայեր, համակրանք շահելու եւ նպաստաւոր բանաձեւեր քուէարկել տալու համար։ Բայց այդ բոլորը բաւական չեն կանխելու փոթորիկը, որ ուշ-կանուխ պիտի պայթի։ Հաւասարապէս ուժեղ դէմքեր կան երկու բանակներուն մէջ ալ, եւ ընդդիմադիրները այսօր ունին այնպիսի վարիչներ, որոնք դիւրաւ չեն կրնար հանդուրժել տիրող դիկտատորութեան եւ սահմանուած պատիժներուն։ Ամէն պարագայի մէջ, Թրոցքի այն մարդը չէ որ ասպարէզը ազատ ձգէ Ստալինի համար։ Յետոյ, կան արտասահմանի կազմակերպութիւնները, որոնց տեսակէտն ու քուէն մեծ կշիռ ունին։

Դժբախտաբար, ինչպէս կեդրոնին մէջ պատահած ամէն դէպք, այս ներքին պատերազմն ալ ծանրապէս կ'անդրադառնայ Հայաստանի վրայ։ Եւ Երեւանի պատուական կապիկներն ու թութակները, փոխանակ լրջօրէն նկատի առնելու մեր երկրին բացառիկ վիճակը, զբաղած են իրար գզելով, աւելի բուռն քան կեդրոնին մէջ։

Ապացոյց՝ վերջին ձերբակալութիւնները, անխնայ և անխտիր։

Իսկ ի՞նչ պիտի ըլլան փոթորիկի մը պահուն, այսքան դառնութիւն եւ տառապանք ցանելէ յետոյ։

Ի՞նչ պիտի հնձեն, երբ ճեղքերը խորանալով ճարճատումներ լսուին . . . ։

ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒՍ

Այսօր, Լիոնի մէջ սգահանդէս մը տեղի կ'ունենայ, Հաճընի անկման 7րդ. տարեդարձին առթիւ։

Վասպուրական, Շ. Գարահիսար, Սուէտիա, Եդեսիա, Մարաշ, Հաճըն.— ասոնք աշխարհագրական անուններ չեն, այլ ամբողջ պատմութիւն մը, եթէ կ'ուզէք՝ խորհրդանշան մը։ Եւ մեր հայրենակիցները, ուր որ ալ գտնուին, պարտաւոր են գոնէ տարին մէկ անգամ իրենց յարգանքի հարկը մատուցանել, ինքնապաշտպանութեան ընթացքին ինկած հազարեակներուն։

Անցեալ օր, թղթակից մը կը նկարագրէր Սուէտիայի ազատագրման տարեդարձի հանդէսը, Մուսա լերան վրայ, պատարագով եւ... հրացաններու համազարկով։

Քաղաքի մէջ՝ երգ, նուագ, ճառ։ Լերան վրայ հրացան, թնդացնելու համար մեռելներուն հոգին։ Բոլորին միտքը մէկ է,— երախտիք ու փառաբանութիւն՝ ինքնապաշտպանութեան ռազմիկներուն։

Եւ անհաւասիկ Ֆրանսայի Հաճընցիներն ալ կը յիշեն թէ իրենք պարտք մը ունին անոնց հանդէպ, որ, 1920ին, ամբողջ ութ ամիս կուրծք տուին վայրագ արշաւանքի մը, ազատ ապրելու կամեցողութեամբ, բայց ինկան ջարդարար ուժերու առջեւ, կռուելով մինչեւ վերջին շունչը։

Անոնք սուգ բռնելու համար չէ որ պիտի տօնեն այդ հերոսամարտը, այլ աւելի ամրապնդուելու եւ ազատութեան կրակը վառ պահելու համար։ Եւ ատոր համար ալ, միայն իրենց սեփական, հայրենակցական տարեդարձը չպիտի համարեն զայն, այլ ընդհանրական վիշտի եւ մեծարանքի առիթ մը։

Անոնք որ կռուեցան եւ ինկան, ծանր բեռ մը դրած են մեր ուսերուն վրայ։

Պիտի կրնա՞նք տանիլ զայն...։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Գ. Եղիկեան, հին հնչակեան վարիչ մը որ Պարսկաստան կը գտնուի, յուշագիր մը ուղղելով պարսիկ մաժլիսին եւ մտաւորականներու, կը պարզէ միջազգային կացութիւնը, զանազան ազգերու ձգտումները, եւ կարգ մը թելադրութիւններ կ'ընէ։ «Նոր երկիր»էն կ'արտապենք իր գլխաւոր միտքերը.—

12.— Պարսկաստանում բազմաթիւ ազգեր, թուրք, ֆարս, թալէշ, լոռ, թաթ, քիւրտ, բէլուջ, թօրքմէն, հայ, արաբ, ասորի, հրեայ, զրադաշտական եւլն. են ապրում։ Մեր կառավարութիւնը պիտի ազատութեան եւ քաղաքակրթութեան օգնութեամբ այդ բոլոր ազգերը իրար միացնի եւ այդ միութեան շնորհիւ նրանց մասնակից անի ընդհանուր Իրանի շահերին եւ այդ միութիւնը օգտակար է արիական ազգերի միութեան համար։

13.— Պարսկաստանի աշխարհագրական դիրքը եւ քաղաքական դրութիւնը բնականաբար Պարսկաստանն է դարձրել արիական ազգերի միութեան կեդրոն, այնպէս որ ամէն մի պարսիկ, մանաւորապէս ղեկավարները, քանի մեր հարեւանները իրար հետ կռուելով են զբաղւած, պիտի պատրաստեն արիական ազգերի միութեան համար անհրաժեշտ գետինը, թէ չէ, կարող ենք այդ վճռական օրը, փոխանակ օգտուելու, վնասուել։

14.— Իրանեան ազգերի միութիւնը ստեղծելու գործում Պարսկաստանը պէտք է այն դերը կատարի, ինչ դեր որ կատարեց Պրուսիան, գերմանական ազգերի միութեան գործում։

Պէտք է արիական ազգերի միութեամբ ուժեղացնել Իրանը եւ նրա ապագան ապահովել։

Ընթերցողները կը յիշեն որ ընկեր Ռուբէն ալ ամիսներ առաջ այս հարցը արծարծած էր «Դրօշակ»ի մէջ, «Իրան եւ Թուրան» խորագրին տակ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսէն հասած մասնաւոր նամակ մը (Օգոստ. 23) կը տեղեկանանք թէ՝ Սոց-դեմոկրատ հրապարակագիր Դաւիթ Անանուն, որ էջմիածնի յեղափոխական Թանգարանի տեսչութենէն պաշտօնանկ ըլլալով Թիֆլիս քշուած էր, բանտարկուած է վերջին ձերբակալութեանց ատեն, իսկ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի պաշտօնեաներէն Ջօր. Սիլիկեան աքսորուած է։

Միայն Երեւանի մէջ բանտարկեալներու թիւը կը հասնի 300ի։ Ալէքսանդրապոլի մէջ (Լէնինական) 120ի եւն.։

Բանտարկուած կամ աքսորուած են ընդդիմադիր պոլշեւիկներ եւ պաշտօնեաներ եւս։ Իսկ Եղիշէ Բակունց վտարուած է կուսակցութենէն։

Պաշարման վիճակ Տիարպէքիրի մէջ

«Տիարպէքիր» թերթը կը գրէ.—

Պաշարման վիճակի շրջանակին մէջ գիշերանց գիւղաքաղաքէն եւ գիւղերէն դուրս ուղեւորութիւնը արգիլուած է։

Արեւամուտէն վերջ ճամբաներու վրայ տեսնուած բոլոր անձերն ալ կասկածելի պիտի նկատուին։ Ուղեւորները եւ կարաւանները արեւամուտէն առաջ պարտաւոր են իրենց իջեւաններ հասնիլ։

Հակառակ գործողներու մասին օրինական հետապնդում պիտի կատարուի։

ԽՄԲ.—Կ'երեւի թէ քրտական ապստամբութիւնը ծաւալած է մինչեւ Տիգրանակերտի շրջանը եւ Թուրք կառավարութիւնը ստիպուած է պաշարման վիճակ յայտարարել հոն։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ Ալպանիոյ նոր դեսպանը՝ Ցէնա պէկ Ուրբաթ գիշեր ժամը 21.45ին սպաննուած է «Փասաժ» սրճարանի հանդերձարանին մէջ։ Սպանիչն է 23 տարեկան Ալպանացի ուսանող մը՝ Ալ Ճէվատ Պէպի, ծնած Էլպասան, որ չորս օր առաջ Հռոմէն Փրակա եկած էր դեսպանը սպաննելու նպատակով։ Երեք օրէ ի վեր կը յաճախէր խնդրոյ առարկայ սրճարանը։ Ուրբաթ օր դիրք գրաւեց սրճարանի մուտքին առջեւ, հանդերձարանին մօտ։

Ցէնա պէկ նստած էր առաջին յարկը։ Մահափորձէն քիչ առաջ, Պէպի վրայէ վրայ երեք գաւաթ քօնեաք խմեց։ Երբ դեսպանը դուրս պիտի ելլէր, երիտասարդը երեք ձեռք զէնք պարպեց անոր վրայ ճակատէն։ Վէրքերը այնքան ծանր էին, որ Ցէնա պէկ հիւանդանոց փոխադրուած ատեն ճամբան մեռաւ, առանց ուշքի գալու։

Մահափորձէն վերջ, Պէպի հանդարտ մնաց եւ բնաւ չփորձեց փախչիլ. ատրճանակը յանձնեց սրճարանի մէկ սպասաւորին, եւ անցագիրը՝ զէնքը ձերբակալելու համար եկող ոստիկանին։

Ահաբեկիչը կը խօսի ֆրանսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն։ Ոստիկանատան մէջ հարցաքննուած պահուն, յայտարարեց թէ Ցէնա պէկը սպաննեց, որովհետեւ անիկա կ'ուզէր Ալպանիան ծախել Եուկօսլաւիոյ։ Յետոյ փոխադրուեցաւ Ոստիկանական Տեսչութիւն, ուր հարցաքննութիւնը կը շարունակուի։ Հակառակ անոր որ սպանութիւնը ուշ ատեն տեղի ունեցաւ, մեծ յուզում առաջ բերաւ Չեխօսլովաքիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ուր մեծ բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ յիշեալ սրճարանին առջեւ։

Ցէնա պէկ, որ անեղբայրն է Ալպանիոյ նախագահ Ահմէտ Զօկուի, 32 տարեկան էր եւ կը պատկանէր Ալպանիոյ ամէնէն ազնուական մէկ ընտանիքին։ Հայրը ժամանակին Ապտիւլ Համիտի հաւատարիմներէն եղած է։ Սակայն ինք անկեղծ ալպանացի հայրենասէր մըն էր, ու 1912ին ալպանական շարժման գլուխն անցած էր։

Ցէնա պէկ անկեղծ բարեկամ էր Եուկօսլաւիոյ եւ Չեխօսլավաքիոյ։ Իր նշանաբանն էր. «Պալքանները Պալքանեան ժողովուրդին»։ Եուկօսլաւիոյ հետ համաձայնութեան կուսակից էր, այդ պատճառով ալ պայքար կը մղէր նախկին վարչապետ Ֆան Նոլի եպիսկոպոսին դէմ, որ մեծ համակիր մըն է Իտալիոյ։ Երբ Ահմէտ Զօկու Հանրապետութեան նախագահ եղաւ, Ցէնա պէկ ալպանական բանակի հրամանատար, ներքին ու միաժամանակ արտաքին նախարար եղաւ։ Ալպանեւսերպ վերջին վէճին պահուն, հաշտարար մեծ դեր խաղաց երկու երկիրներուն միջեւ։ Միաժամանակ թէ՝ Պելկրատի եւ թէ Փրակայի դեսպան էր։

Մակեդոնացիները չեն զինաթափուիր

Պելկրատի «Փոլիթիքա» թերթին համաձայն, սահմանագլուխի իշխանութիւնները Ցարիպրոտի մէջ գրաւած են Մակեդոնիոյ կեդր. կոմիտէին կողմէ Շրջանային կոմիտէներուն ուղղուած գաղտնի շրջաբերական մը, որով կը յանձնարարուի փոխել գործելու եղանակները։ Կեդր. կոմիտէն կը թելադրէ անհատներու դէմ մահափորձերու շարք մը կազմակերպել հարաւային Սերպիոյ, Պելկրատի եւ նոյնիսկ Ժընեւի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, որ «անզգայ կը մնայ մեր կեղեքուած եղբայրներու ողբագին աղաղակներուն»։

Շրջաբերականը կը յանձնարարէ այս նոր պայքարին համար գործածել քիմիական զէնքեր եւ միջոցներ, մանաւանդ օգտագործել արդի քիմիաբանութիւնը։ Ու կ'եզրակացնէ՝ շեշտելով թէ այս նպատակին հասնելու համար կը բաւէ Եւրոպան կրակի տալու ընդունակ բաւարար թիւով մարդեր գտնել։

«Փոլիթիքա» կը տեղեկանայ Սոֆիայէն թէ զօր. Քովաչէ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՈՒՄԲ ԽՈՒՄԲ ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐ

Թայմզի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն, Հոկտ. 13 թուականով.—

Համայնավար կուսակցութեան մրցակից հատուածներուն միջեւ ծագած կռիւը նոր փուլ մը մէջ մտաւ։ Թրոցքիի արհամարհանքը Վերստուգիչ Յանձնաժողովին դէմ, երկու շաբաթ առաջ, ազդանշան մը եղաւ ամէն տեղ գլուխ վերցնելու։ Այս շաբթու շատ մը կեդրոններու մէջ բազմաթիւ խմբակներ վտարուեցան կուսակցութենէն, որովհետեւ կը մերժէին յետս կոչուիլ ընել։ Այսպէս եղած է մասնաւորապէս Լէնինկրատի եւ Ռոստովի մէջ, Հայաստան, Կովկաս և Սիպերիա։ Շատ մը տեղերու մէջ արտաքսուածները կը յայտարարեն թէ իրենց վտարումը ապօրէն է։ Կան ալ որ կ'ըսեն թէ ընդդիմադիր խմբակցութիւնը վերջնագիր պիտի տայ Ստալինի կուսակիցներուն։

Այսօր Լէնինկրատի կարգապահական յանձնախումբը հաղորդեց 37 հոգինոց խմբակի մը վտարումը։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ «Անոնք կը շարունակեն հակակուսակցական գործունէութիւնը, նոյն իսկ յայտարարելով թէ այլ եւս անհրաժեշտ չէ գաղտնի գործել, եւ թէ շուտով եւ բացէ ի բաց յարմար տպարանի մէջ պիտի տպեն իրենց հրատարակութիւնները փոխանակ նախնական ձեւերու, ինչպէս մինչեւ հիմա»։

Վերագրուած յանցանքներուն մէջ, կ'ըսուի նաեւ թէ Հոկտեմբերի սկիզբէն ի վեր, այս խմբակը սկսած էր 30,000 ստորագրութիւն հաւաքել, ընդդիմադիրներու ծրագրին համար թէ ցանկը լրացնելէ յետոյ, վերջնագիր պիտի տար կուսակցութեան։ Կարգ մը անդամներ հրաւիրուեցան կուսակցական ատեան ներկայանալ Հոկտեմբեր 10ին։ Ամէնը խմբովին գացին իրենց հետ տանելով Եէնուկիձէն, որ անդամ է Կեդր. Կոմիտէին, եւ Բաքայէֆն ու Փէթէլսոնը, անդամ նոյն ինքն կարգապահական կեդր. յանձնախումբին։ Ամբաստանեալներ յայտարարեցին թէ ասո՛նք են իրենց բուն առաջնորդները եւ թէ Լէնինկրատի յանձնախումբը իրաւունք չունի վտարելու զանոնք։

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ այս խմբակը «խայտառակ ընթացք մը բռնեց», դատարանի առջեւ պարծենալով իրենց ընդդիմադիր գործունէութեամբ եւ յայտնելով թէ պիտի շարունակեն գործել, ինչ որ ալ ըսէ դատարանը։

Դատարանը վտարման դատապարտեց բոլոր անոնք որ իրաւասութեան տակ են, իսկ միւսներուն համար տեղեկագիր ղրկեց Մոսկուայի բարձրագոյն ատեանին։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՆՈՐ ԴՐԱՄԸ

Նոյեմբեր 1էն սկսեալ Պաղեստինի մէջ պաշտօնապէս շրջաբերութեան պիտի հանուի պաղեստինեան նոր դրամ մը, հիմնուած անգլիական ոսկիի վրայ եւ կը կոչուի միլ։ Այս նոր դրամը պիտի բռնէ տեղը եգիպտական ոսկիին, որ իբր տեղական դրամ հաստատուած էր Պաղեստինի մէջ, երբ Անգլիացիները 1917ի վերջերը գրաւեցին զայն Թուրքերէն։

ԽՈՆԱՐՀ ՁԱՅՆԵՐ

ԱՑՆԱՆ ՏՐՏՈՒՄ ԳԻՑԵՐԱՄՈՒՏ

ՏՂԱՅ ՄԸ ԵՒ ԱՂՋԻԿ ՄԸ

ցոգնած,գորշ ծառուղին:խռովիչ, առատ ու հասարակ լոյսեր: ինքնաշարժերու խոշոր եւ բոցավառ աչքեր,որ միջոցին մէջ կը փայլատակեն: մեծ քաղաքին խուլ աղմուկը՝ անորոշ եւ անհանգստացուցիչ: Տխուր տեղատարափէ մը յետոյ խաղաղ, բայց ցուրտ գիշեր: Հատ, հատ աստղեր՝ հողի գոյն երկինքին խորը: կասկենի մը աշնանահար: երկուք են: Մէկը՝ ծառին յեց:

Ան, աղքատ տղայ մըն է բայց շատ հպարտ: Առանց գլխարկի՛ երկար մազերով՝ սեւ, առատ ու սիրելի: Դէմքը՝ տժգոյն բայց ջերմ: Մութ-շագանակագոյն, ալեկոծ ու սիրահար աչքերով: կը խաղայ ջղայնութեամբ գաւազանին հետ: Ձեռքերը նուրբ են, ջղուտ, երկար ու ազնուական: երկու արու ձեռքեր որ անպատիւ բան չեն ըրած: Իր բերանը մեծ է, մսեղ ու հեշտասէր: կը խօսի ցած ձայնով:

Տրտում ու անուշ աղջիկ մը, հագած է մութ: Ունի խոնաւ ու աղուոր Թարթիչներ: կեցած են՝ շունչ շունչի: Մօտ են ու հեռու իրարմէ: կը սիրեն իրար:

— (Ան) *Սպասեցի ամբողջ գիշերը… յոգնեցայ գրքիս էջերուն վրայ… արտասանեցի սիրոյ երգեր… Ա՜հ, առաւօտը ինչպէ՛ս ուշացաւ* (շատ ցած) *յետոյ արտասուեցի, չե՛մ գիտեր ինչու, գուցէ յուսահատութենէս, գուցէ զայրոյթէս, կզակս խրած բուռնցքիս, ինչպէս երբ մանուկ էի… Ու չեկա՛ր, չեկա՛ր, ըսէ՛ ինչո՞ւ չեկար…*

— *Լացի՞ր… իրա՞ւ…* (կը ժպտի, իր ժպիտը անուշ է իր աղուոր բիբերուն խորը):

— *Կրնաս ժպտիլ… ո՛չ, ես սպասելը չեմ սիրեր… (ցած) ես լրջութեամբ կը խօսիմ:*

— *Ե՛ս ալ…* (բայց կը ժպտի ու իր ժպիտը կրկին անուշ է իր աղուոր բիբերուն խորը):

— *Ու յետոյ, ես չեմ ուզեր խոնարհիլ, ամէն մարդ իր հասակը ամուր պէտք է պահէ. լաւ չէ ծռիլը…*

— (ժպտուն) *Կը կարծե՞ս, նայէ՛, հազիւ ուսս ուսիդ կը հասնի. երբեմն պէտք է ծռիս վրաս* (կը նայի գոռովով ու յետոյ լուրջ): *Ես կը սիրեմ խոնարհիլ ու եթէ դուն գետինը ըլլայիր, ես կը ծռէի վրադ… Ես պարզ եմ…*

— *Գիտե՛մ, գիտե՛մ պարզութիւնդ… դո՛ւն ալ բոլորին պէս ես . . .*

— *Ո՛չ, մի՛ ըսեր սուտկա…* (կը նայի տխրութեամբ). *ինչո՞ւ գիս կը վիրաւորես…*

— *Ճշմարտութիւնը միշտ կը վիրաւորէ կիները…* (խռկուն ու իր մտածումին հետ) *Լա՛ւ է լռեմ, լա՛ւ է լռեմ…*

— *Ո՛չ, ընդհակառակը, ես չեմ սիրեր քեզ երբ կը լռես, խօսէ…*

— *Ի՞նչ բան… Երբ կը խօսիմ՝ չես հասկնար զիս, չես ուզեր հասկնալ զիս…*

— (դառնութեամբ) *Գուցէ, գուցէ, այնքան յիմար եմ, բոլորին պէս…*

Կը լռեն: Կը լռեն: Աստղերը կը կորսուին հողի գոյն երկինքին խորը: Մեծ ու մութ ամպեր կ՚անցնին դանդաղօրէն, կարծես պիտի իյնան սալայատակին վրայ, ինքնաշարժերուն վրայ, աշնանահար կասկենիին, լոյսի լապտերներուն, այս տղուն եւ այս աղջկան վրայ: Մարդիկը կ՚անցնին արագ: Կարծես բոլորն ալ ծեր են, մտահոգ: Կարծես բոլորն ալ կ՚երթան հեռու եւ հեռու վտանգի մը: Հպարտ ու աղքատ տղան, տրտում ու անուշ աղջիկը կը նային իրարու: Ո՞վ պիտի վերսկսի խօսիլ: Ո՞վ պիտի յաղթէ իր հպարտութեանը: Սիրոյ բարի խօսքեր կը վարանին երկուքին ալ շրթներուն վրայ:

— *Գուցէ, Օրիորդ, գուցէ… չա՛ր… իսկ եթէ ուզէի ըսել ինչ որ կը մտածեմ քու մասիդ, գուցէ շնորհակալ չըլլայիր…*

— *Ըսէ՛ միշտ:*

— (Ան կը նայի տրտում՝ աղջկան աչքերուն բայց կը լռէ):

— *Բեզի կը խօսիմ ու չես պատասխաներ, լաւ չէ…* (Տխուր) *աւելի լաւ է երթամ…*

— *Կրնաս երթալ: Ցտեսութիւն…* (կ'ուզէ ձեռք տալ: իր ձեռքը կը մնայ առանձին, մութին մէջ: կ'ուզէ երթալ):

— *Ո՛չ, մտիկ ըրէ զիս…* (հաշտ) *Ինչո՞ւ չար ես այս իրիկուն… Նայէ՛ աչքերուս…* (տղան կը նայի խստութեամբ եւ տխրութեամբ: Աղջիկը կը փախցնէ իր աղուոր աչքերը որ կը խոնաւնան) *չէ՛, լաւ չէ ըրածդ… կը վշտացնես զիս… գիտե՞ս, լաւ չէ ըրածդ* (կը մօտենայ տղուն, կ'ուզէ բռնել անոր ձեռքերը). *երկու արցունքի կաթիլի համար, չարժեր, գիտե՞ս չարժեր..* (կը ժպտի):

— *Կը կարծե՞ս… ես լաւ չեմ գիտեր ու իմ արցունքս քուկինիդ պէս չէ…*

— (Լուրջ) *Բայց ես չեմ յանցաւորը…*

— *Հապա ո՞վ…: Պիտի գայիր ու չեկար: Սպասեցի, շրթներս խածած, տրտում, սրտնեղ, սպասեցի, սպասեցի… յետոյ…* (վարանոտ) *յանկարծ, խռովիչ ու ցաւոտ յուզում մը բարձրացաւ կրծքիս, աչքերս խոնաւցան, չէի ուզեր լալ ու չէի կրնար ու բարկութենէս լացի… Կը նայէի վայրի մեխակներուն զորս նախանցեալ իրիկնամուտին գնած էինք միասին: Կուրծքս կը ցաւէր, կը վախնայի որ պիտի տկարանամ ցաւէս, փետտեցի ամբողջ մեխակներդ ու գոզիններուն վրայ յիմարի պէս լացի…* (դառն) *Գո՞հ ես, գո՞հ…*

— *Ո՛չ, չեմ ուզեր որ այդպէս խօսիս..* (հաշտ) *Գիտե՞ս. իմինները դեռ կը բուրեն, կ'ուզես կրկին գնենք. . .* (երկչոտ՝ կը նայի):

— *Չէ՛, շնորհակալ եմ… յետոյ, ժամացոյցը երկուքը հնչեց, երեքը, չորսը… յետոյ ցասումէս սկսայ, կրկին շրթներս խածնել: Կը վախնայի որ սիրտս կրկին պիտի քակուի, հայհոյեցի, հայհոյեցի… յետոյ ժամը՝ հատիկ հատիկ վեցը զարկաւ, ա՜հ, ի՛նչ դժուար է սպասելը երբ սիրտդ կը ցաւի… ու չեկար…*

— *Ի՛նչ յիմար ես ու երախայ, պիտի մտածէիր որ պատճառ մը կրնայի ունենալ, պիտի մտածէիր թէ ես էի որ առաջարկեցի գալ… Ի՞նչու քեզ պիտի խաբէի…*

— *Չե՛մ գիտեր, կի՛ն ես… ու կինը կին է…*

— *Ո՛չ, այդպէս մի՛ խօսիր ինծի… հաւատա՛, չէի կրնար գալ, մինչեւ տասներկուք սրահը մարդ կար, հիւրեր, յետոյ, գիտե՛ս, կ'անձրեւէր… պատուհանիս առջեւ նստայ ու մտիկ ըրի անձրեւին ձայնին ու մտածեցի որ գուցէ դուն ալ այդ վայր կեանքին նոյնը կ'ընէիր… ի՛նչպէս երջանիկ էի… Ըսէ՛, չե՞ս յիշեր, ժամը մէկը քառորդ անցած ի՛նչ կ'ընէիր, չե՞ս յիշեր…* (կը նայի ժպտուն):

— (Ցկամ) *Չե՛մ յիշեր… չե՛մ յիշեր…*

— *Մտածէ՛, յիշէ՛…* (իր աղուոր դէմքը կը բարձրացնէ տղուն դէմքին):

— *…* (Չի պատասխաներ, կը նայի հեռուն)

— *Ըսէ՛, վշտացած ես ինծի դէմ, այո՞… իրաւունք չունիս, ես քեզի չըսի որ անպայման կուգամ… ես քեզի չըսի որ տասներկուքէն յետոյ կուգամ..*

— *Ըսի որ պիտի գաս ու ես սպասեցի…* (կը նայի տխուր) *ամբողջ գիշերը, զարթուն, լոյսի կտուցին հետ առանձին, ամբո՛ղջ գիշերը, կը հասկնա՞ս…*

— *Այո՛, բայց ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ, եթէ գիտնայի, հաւատա՛, հակառակ անձրեւին կուգայի… այնպէս երջանիկ էի… հաւատա՛, կուգայի ամէ՛ն գնով…*

— *Կ'ըսե՛ս… կ'ըսե՛ս… չե՛մ կրնար հաւատալ…*

— *Ո՛չ, կը կրկնեմ, իրաւունք չունիս զիս վշտացնելու, երբեք չեմ սակարկած քեզի հետ… Ես պարզ ու անկեղծ աղջիկ եմ…* (դառն) *ու յետոյ չես կրնար ըսել որ երբեւիցէ քեզ խաբած եմ կամ ժամադրութիւնս չեմ յարգած..*· (անկեղծ, իր անուշ ու տրտում դէմքը բարձրացնելով տղուն դէմքին) *ըսէ՛, կը յիշե՞ս, որ երբ եւ է ուշացած ըլլամ…*

— *Երէ՛կ, ամբողջ գիշերը սպասեցի ու չեկար…* (անկեղծ է ու տխուր):

— *Ինչո՞ւ չես հասկնար . . . չէի կրնար.. չէի գիտեր որ պիտի վշտանաս . . . կը մտածէի վրադ, գիտե՞ս, կը մտածէի այն իրիկուան երբ յանկարծակի սենեակդ մտայ ու դուն վրաս եկար ու այնպէս գրկեցիր զիս որ մէջքս ցաւեցաւ ու կը յիշե՞ս, ըսիր— կը կարծէի որ աչքերուդ գոյնը կապոյտ է… ու նայեցար աչքերուս երկարօրէն, ես ըսի որ, ո՛չ, սեւ է… կը յիշե՞ս… ըսէ՛, ըսածիս չե՛ս հաւատար . . . ա՜հ, չէ՛. լաւ չէ ըրածդ…*

Կը քալեն: Ան գլանիկ մը կը վառէ ու անյագօրէն ծուխը կը քաշէ ներս: Ամպերը պիտի իյնան սալայատակին վրայ: Հանրակառք: ինքնաշարժ: Բազմութիւն: Մեծ ու խուլ աղմուկ: Գիշեր:

— *Չա՛ր ես այս իրիկուն…*

— (Ան) *Տկար եմ, պիտի երթամ ննջելու, գիշե՛ր բարի . . .* (ձեռք կ'ուզէ տալ):

— *Չէ՛, սուտ ես, չա՛ր…*

— *Բուն ունիմ ու յետոյ ջերմութիւն, կը դողամ ու կը մսիմ, գիշե՛ր բարի…*

— *Շիտակը ըսէ՛, վշտացա՞ծ ես ինծի…*

— *Այո՛…* (անկեղծ ու ցաւով) *այո՛… Գիշեր բարի…*

— *Հաշտուի՛նք…* (ժպտուն) *հաշտուի՛նք…*

— *Շնորհակալ եմ, գիշեր բարի…* (ձեռք կուտայ: Աղջիկը կը սեղմէ զայն: կը հեռանան: Բայց աղջիկը կը վերադառնայ կրկին, կուգայ տղուն վրայ: Անոր դէմքը մաքուր է, քաղցր, աղուոր ու հեզ: Աչքերուն մէջ կը լայննայ մեծ կարօտ մը: կը նայի տղուն աչքերուն, անոր տժգոյն ու ազնուական դէմքին: Լուռ կը վերցնէ անոր ձեռքը: Տղան ետ կը քաշէ զայն, բայց կը մնայ: Աղջիկը տխուր է ու խոնաւ եւ տրտում աչքերը աւելի կ'ընդլայնին: Շրթները կծկուած են աղուոր ու հիւանդ շարժումով մը: կարծես պիտի արտասուէ: կը բռնէ նորէն տղուն ձեռքէն, յետոյ իր սպիտակ ու փափուկ ձեռքը կը դնէ անոր ճակտին):

— *Հաշտուի՛նք, կուզե՞ս . . .* (լուռ) *իրաւ ջերմութիւն ունիս, բազկերակդ արագ կը զարնէ…*

— *Ու կը դողամ, ծունկերս կը կթոտին, ամէ՛ն անգամ որ ջերմէ անկողին իյնամ նախընթաց իրիկուն այսպէս մարմինս նկուն ու յոգնած կ'ըլլայ ու արտասուելու անորոշ ծարաւ մը զիս կը նեղէ…*

— *Ի՛նչ յիմար ես…*

— *Բոլո՛ր սիրահար տղաքը յիմար են, իսկ աղջիկները խաբող* (տխուր ժպիտ մը շըրթունքներուն անկիւնը) *խաբո՛ղ…*

— *Չա՛ր* (դառնացած է ու անկեղծ բայց կրկին իր աղուոր դէմքը կը բարձրացնէ տղուն դէմքին) *չար…*

— *Այո՛, իսկ սէրը, ա՛խ, սէ՛րը* (տրտում) *խոր ու թանձր գիշեր մըն է որ չի լուսնար, ծլարձակ ծառերով ճամբայ մըն է որ անդունդին կը տանի…*

Կը լռեն, կխալոյս փողոց մը: Հազուադէպ անցորդներ: Կը կենան պատին տակ: Ճակատագրական շարժումով մը կը ձգուին իրարու: Համբոյր: Համբոյր: Նորէ՛ն համբոյր: Երկար, խռովիչ, ցնցող: Կը քալեն գրկուած, սեղմուած իրարու: Տղան կը վառէ նոր գլանիկ մը:

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՀԱՃԸՆԸ

(*Անկման 7րդ տարեդարձին առթիւ*)

Մեր ժողովուրդը իր պատմութիւնը չի՛ գիտեր:

Հազի՜ւ կիսադարեան կեանք մը ունեցող հայ յեղափոխութեան պայքարի սանդխամատին վրայ շրջաններ, աւաններ կամ մեծ ու փոքր անուններ կան՝ որոնք շատ քիչերուն միայն ծանօթ են:

Մենք մեր ազգային ընդվզումի եւ առնական առաքինութեանց չուեմարանները կազմող մարտկոցները մոռացութեան ենք տուած:

Եւ քանի՜ քանիներ են հայ ժողովուրդի կամքին ու բռունցքին պատրոյգները վառող հերոսական հանգրուանները, խուսափուկ անցեալէն սկսեալ մինչեւ մեր արիւնոտ ներկան:

Սասունն ու Վանը, Գարահիսարն ու Եդեսիան, Սարդարապատն ու Ղարաբաղը, Ջէյթունն ու Հաճընը՝ ցեղային հպարտութեան եւ անպարագիր սփոփանքի ի՛նչ մեծ ներշնչարաններ:

Բայց մանաւանդ Հաճընը:

Հայեր եւ հայուհինե՛ր, կա՜նգ առէք վայրկեան մը, եւ կրօնական երկիւղածութեամբ ծնրադրեցէք Հաճընի անասելի դիւցազնամարտին եւ անոր պողպատէ ռազմիկներու հոյակապ յիշատակին առջեւ:

Ասկէ եօթ տարի առաջ, ութ ամիս շարունակաբար տաճկական խոշոր ուժերու դէմ անհաւասար կռիւներու ամէնէն դարտուղին մղելով հերոսաբար նահատակուած Հաճընի անմահներու անթաղ ոսկրոտիքը ակնածութեան կը կանչեն վերապրող հայութեան բոլո՛ր հատուածները, Երեւանէն մինչեւ Թաւրիզ, մինչեւ Պէյրութ եւ Փարիզ ու հեռաւոր Ամերիկաները:

Հաճընի դիւցազնամարտը միակն ու խոշորագոյնն է՝ 600 տարիէ ի վեր ստրկութեան մէջ տուայտող հայութեան պատմութեան մէջ: Ինքնապաշտպանութեան ընդհարումներ, ըմբոստական արշաւանքներ եւ վրէժխնդրութեան ճախրանքներ շատ է փորձած մեր ժողովուրդը, կովկաս թէ Թրքահայաստան, բայց Հաճընի վերջին ուխտամոլեայ դիմադրութիւնն ու գոյութեան աճեղ ոգորումը իր նմանը չէ ունեցած:

Պարտութիւններ կան որ նուազ աղետալի եւ ճակատագրական են, եթէ երբեք զանոնք բաժին առնողները գիտնան անոնցմէ քաղել այսօրուան գործին եւ վաղուան յաղթանակին պատգամները:

Հաճընը պարտուեցաւ ու հիմնայատակ կործանեցաւ: Անոր սուգին խորութիւնն ու կսկիծը մեր ժողովուրդը ամբողջութեամբ չըմբռնեց: Հաճընը հերոսացաւ ու անցաւ, եւ իր մեռնող դիւցազուններուն փառքն ու հմայքը ապերախտ մոռացութեան մէջ կ'անարգուի եւ կ'աղճատուի: Ինչո՞ւ միայն ափ մը Հաճընցիներ պիտի վերյիշեն իրենց զէնքի եւ պորտի եղբայրները եւ համայն հայութիւնը չպիտի տօնախմբէ անոնց գործն ու հերոսութիւնը:

Ափսո՜ս: ժամանակները շա՜տ են փոխուած եւ բարքերը չափազանց այլանդակուած: Այլապէս, Հաճընի անկման 7րդ տարեդարձը՝ համազգային գիտակցութեան մը եւ զարթօնքի մը ռազմական փողերգութիւնը պիտի ըլլար, որպէսզի Հայերս մէկ ոստումով ոտքի ելլէինք եւ փնտռէինք մեր յափշտակուած եւ քանդուած պայենական խրճիթներուն անկործնելի շքեղութիւնները մեր սեփական սրտերուն ու հոգիներուն մէջ իսկ:

Հաճընը կորսուած ու ընկճուած, բայց անոր հերոսական ու պատուախնդիր կորիճներուն սատուածային ոգին վարակիչ հուրը պէտք է դառնայ բովանդակ ազատարաղձ հայութեան:

Կա՞յ տարբեր ճամբայ առաքինութիւններն ու բարոյականը գործածելու:

Ժողովուրդ մը իր հերոսներն ու մարտիկները կը պանծացնէ ո՛չ թէ փառքի եւ յարգանքի ծէսերով, այլ անոնց իտէալին ու նշանաբաններուն ընծայուած զոհաբերութիւններով:

Հաճընի հերոսամարտին 7րդ տարեդարձը թո՛ղ մեր թուլցած կամքերն ու նկուն բազուկները պողպատելու փայլուն ազդակ մը ըլլայ: Հաճընի հազարաւոր նահատակ ռազմիկները, իրենց բնաջնջումի աղեխարշ յիշատակով, թո՜ղ հայ զէնքի եւ յաղթանակի յաւիտենական հաւատքը ներշնչեն մեզի:

Թո՜ղ Հաճընի հերոսամարտը՝ օրօրոցի անուշ երգի մը նման՝ բոլոր տարիքի Հայերուն համար անմոռանալի եւ անեղծանելի աւանդութիւն մը դառնայ:

Հաճընը այսօր մեռած է, բայց ապագային երբ նոր փիւնիկ՝ անոր կենդանութեան եւ յարութեան տիրական աւետիսը պիտի հնչեցնենք:

Այսպէս կը տօնենք մենք մեր եղբայրներուն պարտութիւնը, որովհետեւ Հաճընի հերոսամարտը յաղթանակի սերմնացանն է վաղուան հայութեան:

Փա՜ռք պարտուածներուն:

ՀԱՅ ԳՆԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՐԵՐԳ ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԷՆ

Ձինար մ'եմ տնկեր մօտ առուի
ական,
ձուղ տըւեր ելեր խետ արեգական.
եարս ա խըռովեր գացեր ի Թօփթան
Մալուլ1) են մացեր2) մեր բար ու բուստան3):
Եարօ՛, եար արի՛, խռով մի՛ կենար,
Աշխարհ աստնուոր մեզի չի մնար:
Ջուր4) արեւն երթայ յէս սարէն յէն սար,
կը մեռնին խազար, կը ծնին խազար:
Եա՛րօ, եար արի՛, քանի արեւ կայ,
Քանի վեր ծառին կանանչ տերեւ կայ,
վաղն ուր սէզ բուսնի մեր խողի վերայ
Էլ ո՞վ զիս ու զքեզ յիւր միտ կը բերայ:

Հաւաքեց՝ *Եղուարդ Տարօնեան*

Բառերը.— (1) Մալուլ, *մելամաղձոտ, լքուած*: (2) Մացեր, *մնացեր*: (3) Բար ու բուստան, *ծառ ու բուրաստան*: (4) Ջուր, *մինչեւ*:

ԱՍԱՅՈՒԱԾՔ ՀԱՅ ԹԽԵԼՈՒ

(*Վասպուրական*)

Թաժա խացի խոտ կիգայ,
Էլէք տեսէք ո՞վ կիգայ,
մէկն էլ Յիսուս, մէկ Քրիստոս,
մէկ կենդանին Աստուածածին,
էկան սարով, էկան ձորով,
էկան բուռ բուռ խրիշտկներով,
էկան անցան ջուր մի ջրով,
Մեր Տէր խաչ մի էխան իր աջ բազկով,
Ասին. «Խողածի՛ն, քո՞ւն ես թէ արթուն,
Խընծ գարնան ծաղիկ փըթփըթուն,
Խիւանդանաս ու չի մեռանես,
Ցրուես ու չի պակսես»:

Ա Ս Ա Յ Ո Ւ Ա Ծ Ք
ԾԱՄԵՐԸ ԵՐԿԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խընծ կտաւատ պսպղուն,
Խընծ կորեհատ շղշղուն,
Մազն երկնէր իմ տղուն,
ձողեր խառնէր արեւուն
կրունկ կանչէր ծամերուն:

Հաւաքեց՝ *Յ. Կարօեան*

ԿԵԱՆՔԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնք, 5 Յուն.

Աթէնքի չէզոք վարչութիւն թէեւ քիչ մը դանդաղ, բայց հետեւողականութեամբ մը կը տանի իրեն վստահուած պաշտ…

Այս տարի ազգ. Դպրոցն… պիտի բոլորեն աւելի բեղմնա… շրջան մը, եթէ անշուշտ կեդ… վարչութիւնը որոշ պիւտճէ… յատկացնէ եւ կեդրոնական հուրդը անմիջական դիմումի… կատարէ արտասահմանեան կազ… մը հարուստներու, որոնք երկ… մոռցեր են այս գաղութին ազ… պողական եւ գերազանցօրէն ա… գային պահանջները:

Նանսէնեան թուղթերուն կա… մաց կամաց կ'արձանագրուին… մէկ կողմէն ալ կը տրուին Թէև… հինէն, այսինքն Աղասեան-… սայեան «վարչութեան» օրով… արձանագրուածներէն հարիւ… ւորներ կը սպասեն ստանալու հա… մար:

Յայտնի չէ թէ ո՞րկէ կը սկսի խաբեբայութիւնը: Իր ժա… մանակին լուր մը հանեցին, … րուն համաձայն ուսուցիչներն … քահանաները միայն 15 ական … տրախմի պիտի վճարէին, հետ… սակայն նոր նոր գումարներ կը… պահանջուին, չնայելով որ շատ… մը ուսուցիչներ՝ 15 ականով իրենց… լուսանկարները յանձնած են:

Գիւանատան մէջ կարգ մը պարտաբոյծներ կան, որոնց մաք… րագործումը շատ մը առաւելու… թիւններ պիտի ապահովէ կեդ… վարչութեան:

* * * *Այս տարի աննախընթաց խանդավառութեամբ տօնուեցա… «Դաշնակցութեան Օր»ը:*

Ապոլլոնի շքեղ եւ ընդարձակ սրահը լեցուած էր հազարէ ա… ւելի բազմութիւն մը:

Եղան աւուր պատշաճի ա… տասանութիւններ եւ երգեր… նաեւ կենդանի պատկերներ եւ… դաշնակ: Կը նախագահէր ընկ. Մ… Էպլիղաթեան: Բանախօսեց ընկ. Միհրան Փափազեան, որ ընդու… շելով Դաշնակցութեան դաւա… նանքը, թուեց մեր կուսակցու… թեան մտածումները ապագայ… մասին:

Պատրաստուած էր բանաձեւ մը, որ ժողովուրդին կողմէ … դունուեցաւ խլացուցիչ ծափերով:

Բանաձեւը կը պահանջէ … քաղաք. բանտարկեալներու ա… զատ արձակումը, հայրենիք… դուռներուն բացուիլը, եւ հա… կական գրաւեալ նահանգներու… վերադարձուիլը:

Հանդէսին ներկայ էր նաեւ … հանրածանօթ դերասանապետ Գ… Զարիֆեան, որ արտասանեց «Մե… ռա՜ն… բայց չկորա՜ն»:

* * * *Զարիֆեան կազմակեր… պած է երկու ներկայացումներ «Քորրատօ» եւ «Թայֆուն»:*

ՄԱՐԳՈՒՍ

Ո՞Վ Է ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Խորհրդային կառավարու… թիւնը Ռաքովսքիի տեղը Փա… րիզի դեսպան պիտի նշանակէ… Թօքիոյի դեսպան Տովկալևսքին:

Նոր դեսպանը ծնած է Քիե… նահանգի Պելայա-Ցէրքով ա… նի անունշան հրէական ընտանի… քի մը մէջ: Յեղափոխութենէն առաջ կը ծառայէր փաստաբանի պզտիկ պաշտօնեայ մը մէջ: Պոլշեւիկեան յեղաշրջումէն յետոյ դարձաւ չէկայի պաշտօնեայ եւ յայտնի էր իր գազանութիւններով գիւղացիական ապստամբութիւնները զսպելու առթիւ:

Տովկալևսքի թերուս մըն է եւ աղճատուած ռուսերէն մը կը խօսի. չունի մինչեւ իսկ երկրորդական վարժարանի կրթութիւնն: Չէկայական գործունէութիւնն ապա ուրիշ ոչ մէկ տեղ ապա… ցուցած է իր կարողութիւնները:

(Վ. ոգբոժանէն)

ԾԻԾԱՂ

ՅԱՂԱԳՍ... ԿԱՇԻԻ

Բացուա՛ծ է կաշիի ցուցահանդէսը։ Ի՜նչ յաջողութիւն. ցուցադրողնե՛ր, ցուցադրեալնե՛ր եւ զբօսաշրջիկներ։

Կաշինե՛ր, կաշինե՛ր, կաշինե՛ր։

Հրաշալի մեքենաներ, որոնց բերանը կով մը դնէք, կաշին կը ճանէ, կօշիկ կը շինէ եւ ձեզի կը հագցնէ։

Եւ գլուխ-գործոցներ, որոնք կը վկայեն թէ կօշկակարները (բոլոր երկիրներու) իրենց կօշիկէն... վեր ելած են։

Ճաշկերոյթի մը ընթացքին հաւաքուեցան ցուցահանդէսին ներսերը։ Ճաշացուցակը հիանալի էր, կով, այծ, ուղտ, եւլն., ո՛ր ինչ կը պակսէր։ Ճառեր ալ արտասանուեցան, բնականաբար։ Սակայն ճառերը կաշի չունէին։

Ամէն բան լաւ կ'երթար, երբ կաշիի հռետոր մը սպառնալից ձայն մը խօսեցաւ եւ ներկայ յաճախորդները, վախցած, մտան իրենց կօշիկներուն մէջ։

Այս պարոնը առաջարկեց որ կաշիին գիներուն վրայ բարձրացում մը կատարուի։ Եւ խմեց իր գաւաթը վասն կենաց ու փառաց... ազգային կաշիին։

Լա՛ւ, բայց պահ մըն ալ մեզի հարցուցէք, կամ անոնց որ բազմանդամ ընտանիքի տէր են։ Կօշիկը մեծաւանջ մըն է... պիւտճէի՛։ Շարունակ կ'ըսեն կիներուն. «Զաւակ բերէք»։ Բայց չեն խորհիր թէ ի՛նչքան սուղի կը նստի բերել, օրինակի համար, հինգ զաւակ, այսինքն՝ տասը ոտք, որոնք կօշիկ կ'ուզեն։

Նոյնպէս. ընտրութիւնները կը մօտենան։ Երեսփոխանները, իրենց յաջողութեան համար, պէտք ունին մարդոց, որոնք ոտել կ'ուզեն, կօշիկ կ'ուզեն։

Բ. Վ.

ՈՐՔԱՆ ԱԴԱՄԱՆԴ ԿԱՅ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, ամբողջ աշխարհիս մէջ գտնուող ադամանդներուն քանակութիւնը կը հասնի 38.000 քիլոյի։

Հնդկաստան, որ մինչեւ 18րդ դարը ադամանդ արտադրող միակ երկիրը եղած է, ցարդ հայթայթած է 2000 քիլօ, Պրազիլիա 18րդ դարէն ի վեր տուած է 2500 քիլօ։ Ամէնէն շատ արտադրող երկիրն է Հարաւային Ափրիկէ։ 40 տարիէ ի վեր երկրագունդին այս մասէն հանուած է 34 հազար քիլօ ադամանդ։ Ադամանդին ընթացիկ գինն է մէկ քրատը հազար ֆրանք (քրատը 20 սանթիկրամ) հաշիւով։

Այս հաշուով ամբողջ աշխարհի ադամանդները կը ներկայացնեն 200 միլիառ ֆրանքի հսկայ գումար մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կազէթ տը Լօզանի Հոկտ. 3ի թիւին մէջ Մօրիս Միւրէ կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Թուրքերը կը շարունակեն իրենք իրենց ըսել թէ եւրոպական պետութիւնները — որոնց բարքերու հիմնարկութիւնները կ'ընդօրինակեն հետզհետէ — երբեք կը դարձնեն իրենց։ Եւ սակայն բնաւ իրաւունք չունին գանգատելու իրենց ամբաստանած Եւրոպայէն, ըսելով թէ իրենց իսկական արժէքը չի գնահատեր։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չհասկըցա՞ւ թէ թրքական քաղաքային նոր օրինագիրքը բաւարար ապահովութիւն կուտայ փոքրամասնութիւններուն, որով փոքրամասնութիւնները կրնան հրաժարիլ իրենց մասնաւոր օրէնսդրութիւններէն։ Լահէյի ատեանը ի նպաստ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ չէ՞ որ լուծեց «Լօթիւս»ի փափուկ խնդիրը։

Գալով մեզի, մենք կը կարծենք թէ Եւրոպա եւ եւրոպական պետութիւնները տրամադիր են խիստ նպաստաւոր կերպով մեկնելու Թուրքերու կարծեցեալ յառաջդիմութիւնները։ Մենք կը մտածենք որ եթէ Թուրքիա որոշ չափով կ'արեւմտանայ, Արեւմուտքի եւ քրիստոնեայ պետութեանց դէմ ինքզինք աւելի լաւ պաշտպանելու համար է։ Դժուար թէ հաւատանք Թուրքերու հանգուրժող ոգիին եւ իրենց նոր հիմնարկութեանց ազատականութեան։

Հայերուն կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուած յուշագիրը կը հաստատէ թէ Էնկիւրի ո՛չ մէկ բարեացակամութիւն ցոյց կուտայ՝ լուծելու համար հայկական վէճերը։

Էնկիւրիի կառավարութիւնը, ի հեճուկս Լօզանի դաշնագրին, կը յամառի սիստեմատիկ կերպով կեղեքել Թուրքիոյ Հայերը։ Չուզեր որ անոնք Թուրքիա դառնան, չուզեր անոնց վերադարձնել ինչ որ իրենց ետեւը ձգած են։ Ու Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը շատ կ'ուշանայ միջամտելու՝ արդարութիւն ընելու համար անարդարօրէն զրկուած ժողովուրդի մը։ Էնկիւրիի մարդիկը, քաջալերուած այս վիճակէն, ամէն ամիս աւելի եւս կը ծանրացնեն իրենց դիրքը։

Դեռ անցեալ Մարտ 31ին չէ՞ր որ հրատարակեցին օրէնք մը, որու համաձայն «գործավարներու խորհուրդը արտօնած է թըրքական հպատակութենէ վտարել այն բոլոր օսմանեան հպատակները, որոնք անկախութեան պատերազմի ընթացքին չեն մասնակցած ազգային պայքարին կամ արտասահման մնացած են»։

Հայերը ինչպէ՞ս կրնային Թուրքիա վերադառնալ, քանի որ ոչ մէկ թրքական հիւպատոսարան «վիզա» չի տար Հայերուն՝ Թուրքիա երթալու համար։

Թուրք հիւպատոսարանները հրահանգ ստացած են վիզա չտալ մինչեւ իսկ այն Հայերուն, որոնք Թուրքիայէն մեկնած էին պատերազմէն առաջ կանոնաւոր անցագիրներով, գործի, ուսանելու կամ առողջական պատճառներով։

Ինչպէս Հայ Գաղթականացկեդր. Յանձնաժողովը կը գրէր Օգոստ. 17ին, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին ուղղուած նամակի մը մէջ, «Թուրք կառավարութիւնը իրաւունք չունի հայ գաղթականները թրքական հպատակութենէ վտարել, իբրեւ պատիժ»։ Եւ սակայն խորհուրդը, որ վերջին ատեններս շատ մը փափուկ վէճեր լուծեց, առկախ կը ձգէ հայկական այս պահանջը։

Ու զրո՛յց կը շրջի Ժընեւի մէջ թէ՝ այսպէս կը շարժի՝ չվշտացնելու համար Թուրքերը, որոնք կը մտադրեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուիլ. սակայն այս ընդունելութիւնը կարելի՞ է, փափաքելի՞ է, որքան ատեն որ հայկական հարցը չէ կարգադրուած։

L'Exil Arménien անունով յանդուգն գրքոյկի մը մէջ, Պ. Քրաֆթ-Պոնար կը գրէր վերջերս.

«Եթէ Թուրքիա իրապէս մտադիր է մօտ օրէն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուիլը խնդրել, մեծ եւ պզտիկ պետութեանց պատուիրակներէն կը խնդրենք մտածել այն կացութեան վրայ, որուն պիտի ենթարկուի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, երբ ընդունելով Թուրքիան եւ Լօզանի դաշնագրով որոշուած ներկայ սահմանները, պարտաւորուած ըլլայ այդ սահմանները պաշտպանել ընդդէմ հայկական պահանջներուն եւ ուրանալ իր նախկին յայտարարութիւնները։ Այստեղ կայ շատ ծանր խնդիր մը, որ լրջօրէն նկատի պէտք է առնուի»։

Պ. Քրաֆթ-Պոնար իրաւունք ունի։ Պէտք է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր բոլոր ուժերով ձգտի տիեզերականութեան։ Տիեզերականութիւնը իր գոյութեան պատճառն է։ Անիկա պէտք է ըլլայ իր իտէալը, բայց Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք չէ զոհէ իր սկզբունքները։ Իրապէս տաժանելի պիտի ըլլար Թուրքիան տեսնել Ժընեւի մէջ, մանաւանդ մնայուն աթոռով մը, նախ քան արդարութիւն ընելը Հայերուն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐՄԷՆԻԱ»ՅԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

Այսօր «Արմէնիա»յի խումբը կարեւոր մրցում մը պիտի կատարէ Քոլոմպի մէջ, S. Georges d'Argenteuilի Ա. խումբին դէմ, որ կարեւոր արժէք մը կը ներկայացնէ ու եղանակի սկիզբէն ի վեր լաւ արդիւնքներ ձեռք բերած է։ Ֆրանսայի բաժակի մրցումներուն մէջ յաղթած է Փարի Սթատ Սբիւֆի եւ Հոկտեմբեր 23ին պիտի մրցի Ռէյսինկ Քլիւպ տը Ֆրանսի խումբին հետ, դարձեալ բաժակի մրցման համար։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը մէկ անգամ հաւասար մնալէ վերջ, երկրորդ անգամ դժուարաւ յաղթած է անոր՝ մէկ նշանակէտով։

Այսօր հայ խումբէն յաղթանակ մը կը յուսանք։

«Արմէնիա»յի Բ. եւ Գ. խումբերն ալ պիտի մրցին նոյն միութեան համապատասխան խումբերուն դէմ։

Ա. խումբին խաղը պիտի սկսի ժամը 3ին, իսկ միւս խումբերունը 1ին։

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ԱԹԱԵԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հայ կռփամարտիկը, որ Սէնթրըլի վերջին մրցման մէջ ձեռքը վիրաւորած ըլլալով ժամանակէ մը ի վեր հեռու կը մնար ասպարէզէն, պիտի վերսկսի մրցիլ կարեւոր հակառակորդներու դէմ։

Աթաեանի նոր մենէճըրը՝ Diemer խոստացած է մեծ մրցումներ գտնել իրեն, եւ աւելի լաւ խաղացողներ ունի իր ձեռքին տակ, ինչպէս Փօլ Կէյ, Տիւմոնտէն եւայլն։

Աթաեանի առաջին մրցումը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 18ին Սիրք տ'Իվէրի մէջ, ֆրանսացի Մարէնի դէմ։ Անկէ վերջ Սէն Քանթէնի մէջ Նոյեմբեր 3ին պիտի մրցի Անտրէ Պէքի հետ։ Յետոյ Գերմանիոյ մէջ պիտի մրցի Օթթօ Լոէրի դէմ։

Գ. Կարապետեան

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՄԷՋ

Անգլիացիները ձեռնարկած են ընդհ. պատերազմի զանազան դրուագները ներկայացնող ժապաւէն մը պատրաստելու։ Ձեռնարկը հովանաւորութեան տակ գտնուի անգլ. պատերազմական նախարարութեան որ պատերազմական բոլոր միջոցները պիտի տրամադրէ կարելի եղածին չափ իրական տեսարաններ պատկերացնելու համար։ Մասնաւորաբար ջանք կը թափուի որ դերակատարութեան միջոցին կարելի եղածին չափ իրական անձնաւորութիւններ մասնակցին։ Այս առթիւ կը խորհուի, կ'ըսեն անգլ. թերթերը, Տարտանէլի պատերազմը ներկայացնել քանի մը վաշտ թրքական զինուորներու մասնակցութեամբ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ԹՌՑՆԵՆ.— Երկու շիք երիտասարդներ, Կոտանդինոփլ փողոցին վրայ կարուհիի մը տունը մտան։ Կարուհին իր ապրանքները ցոյց տուաւ։ Յաճախորդները քիչ յետոյ մեկնեցան։

Այն ատեն կարուհին տեսաւ որ երկու ապարանջաններ թռած էին։ Վար վազեց։ Ինքնաշարժ մը, ուր մտեր էին «յաճախորդները», ծուխ կ'արձակէր, կը կարկաչէր ու կը փախչէր։ Նետուեցաւ ինք ալ ուրիշ ինքնաշարժի մը մէջ։ Գողերը լուր չունէին թէ կը հետապնդուէին։ Ու ինքնաշարժը, իր սիկարը դէպի ետեւ ծխացնելէն, անցաւ շատ մը փողոցներէ, հասաւ պանդոկի մը առջեւ, ու բերանը բացաւ։

Գողերը դուրս ցատկեցին։ Կարուհին ալ։ Մէկը փախաւ, միւսը բռնուեցաւ։ Ձերբակալեալ գողը Պրազիլիացի մըն է, ուսանող... իրաւաբանութեան։

ԽՄԱՆՆԵՐԸ.— Արպէլիա եւ իր բարեկամուհին արհեստով խըման էին։ Իսկ դիրքով աղքատ, շատ աղքատ։

Վերջերս ոեւէ միջոց չունէին ապրելու։ Քաշուեցան եւ խմեցին. առտուն երբ պանդոկապետը սենեակը բացաւ, տեսաւ զանոնք զգայապերկ վիճակի մէջ։ Գինիի շիշերը լեցուն էին ներսը, նոյնպէս շիշ մը, որ անծանօթ հեղուկ մը կը պարունակէր։ Երբ հիւանդանոց փոխադրուեցան, մեռան։

ԳՈՀԱՐԻ ԳՈՂ.— Շայեի հրաշալի խօսող մըն է, սոխակի պէս կը հմայէ բոլոր վաճառականները. յետոյ կը թռի ու կը ...թռցնէ։

Առջի օր, ներկայացաւ գոհարավաճառի մը եւ մատանիներ ուզեց։ Գոհարավաճառը հոտ առաւ, դիտմամբ ետին դարձաւ, թողլով մատանիները մարդուն առջեւ։ Շայեի վերցուց ամէնէն աղուորները։ Բայց գոհարավաճառը հայելիին մէջէն կը լրտեսէր, տեսաւ եւ յարձակեցաւ վրան։ Անմիջապէս ոստիկանին յանձնեց։ Մինչեւ հիմա մօտ 500,000 ֆր.ի գոհարեղէն վերցուցած էր։

ԱՂՋՆԱԿ ՄԸ ԱՅՐԵՑԱՒ.— Քոնվանսիոն փողոցին վրայ, տիկին Կիլօյի յարկաբաժինին մէջ հրդեհ ծագեցաւ։ Տան մէջ, այդ պահուն, կը մնար միայն սպասուհին։ 20 ամսու աղջնակ մը, օրօրոցին մէջ կը քնանար։ Կրակը, որ ծագած էր օրօրոցին մօտ, կարելի եղաւ մարել այն ատեն միայն, երբ երեխան այրած էր։

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԻՍԻՆ ՀԱՄԱՐ.— Շանկայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքին մէկ փողոցին մէջ օտարական անցորդներ կը տեսնեն խումբ մը տղաք, որոնք նստած են հսկայ կաթսայի մը շուրջ, ծուխը դեռ վրան։ Հոտը կասկածելի էր եւ անցորդները մօտենալով սարսափեցան, երբ տեսան մարդու գլուխ մը, բազուկներ, սրունքներ։

— Ի՞նչ կ'ուտէք, կը հարցնեն անցորդները։

— Անգլիացի մը, կը պատասխանեն։ Քիչ մը միսը կարծր է, բայց հոգ չէ։ Եկէք դուք ալ համը նայեցէք։ Բրինձով եփած ենք։

Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, որ չէ յաջողած դեռ ձերբակալել։

ԴԱՐՁԵԱԼ ԳՈՀԱՐԻ ՄԱՍԻՆ.— Թրուայի մէջ գողերը գիշեր ատեն մտան գոհարավաճառ Կաթիւրի խանութը։ Մասնաւոր մեքենաներով կտրեցին խանութին երկաթէ վանդակափեղկերը, ապակիները։ Յետոյ վերցուցին բոլոր ոսկեղէն հարստութիւնները, առանց ձեռք զարնելու արծաթեղէններուն։ Ու կորսուեցան առանց ուշադրութիւն գրաւելու։ Գողութիւնը կը հասնի երեք հազար ֆրանքի։

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ ազգ. երեսփոխաններէն Պ. Սարգիս Էսմէրեան կրկին արծարծելով Թոքատլեան պանդոկի խնդիրը, հետեւեալ իրողութիւնները կը մատնանշէ, իբրեւ «գողութիւն եւ աւազակութիւն».—

Ա. 1909 թուականին Թօքաթլեանի 15 տարուան պայմանագրութիւնը Կալուածոյ թղթածրարին մէջէն վերցուած է։

Բ. 1 Յունուար 1924 թուակիր 10 տարուան պայմանաժամով կնքուած եւ երկուստեք գնահատումով 200,000 ոսկի արժած կարասիները եւ բոլոր գոյքերը գործածելի վիճակի մէջ 10 տարի վերջ ազգին ձգուելու պայմանով փոխանակուած պայմանագրութիւնը Կալուածոյ «տօսիէ»էն թռցուած է։

Գ. Երկուստեք հաւանութեամբ եւ մասնաւոր գնահատիչներու կողմէ պատրաստուած ու փոխանակուած գոյքերու ցուցակը (inventaire) Կալուածոյ թղթածրարներուն մէջէն վերցուած է։

Դ. 1 Յունուար 1924 թուակիր եւ Պ. Մ. Թօքաթլեանի փոխանորդ Պ. Գամէր Շիրինեանի ստորագրութեամբ տրուած եւ Կալուածոյ «տօսիէ»ներուն մէջ պահուած պայմանագրութիւնը վերցուած է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՎԱՂԱԾԱՆՕԹ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻ» ՄԸ

— Ինչպէ՞ս, նորին վսեմութիւն. այնքա՞ն ինկած էք որ ճամբաներուն վրայ մարդ կը կեցնէք եւ աւազակութի՞ւն կ'ընէք։

— Ուրեմն այս կինը կը ճանչնա՞ք ձեզ, ընդմիջեցի։

— Հարկա՛ւ. պատերազմէն առաջ, երբ Պերլինի մէջ զինուորական կցորդ էի, ամբողջ ձմեռ մը անոր հետ պարած եմ։

Այս անգամ լրջօրէն մտահոգ, հարցուցի իշխան Իվանին.

— Ըսել է, անշուշտ գիտէք անոր անունը։

— Հարկաւ։

— Շուտ ըսէք, ինչպէ՞ս կը կոչուի ան։

— ԻՌՄԱ ՇԹԱՈՒՊ։

Մէկ ոստումով անոր վրան նետուեցայ, եւ ուսերէն բռնելով՝

— Ի՞նչ անուն տուիք, պոռացի, ԻՌՄԱ ՇԹԱՈՒՊ ըսիք, չէ՞։

— Բայց, այո՛...

— Եւ ո՞ւր է հիմա. անշուշտ ծակը թխեցիք. հա՞։

— Երբե՛ք. ոեւէ պատճառ չկար։

— Ո՞ւր դրիք այն ատեն։

— Կարծեցի թէ լաւ կ'ընեմ զայն քարասօֆի աշխատութեան սենեակը առանձին ձգելով։

— Ա՜հ, լաւ գործ մը տեսեր էք, շուտ վազենք. միայն թէ դեռ հոն ըլլայ։

Աւա՜ղ, երբ սենեակը հասանք, պարապ էր...։ Պարապ էին նաեւ բոլոր գզրոցները եւ քարասօֆի թղթածրարները...

Իռմա Շթաուպ անհետացած էր...։

Սարսափած իրարու նայեցանք։ Իռմա Շթաուպ Սթէնիա կորայայի մէ՛ջ...

Այս թղթածրարներուն մէջ, որքա՜ն շահեկան բաներ գտնուելու էին որ, հռչակաւոր լրտեսուհին՝ եթէ ոչ իր կեանքը, գոնէ իր ազատութիւնը վտանգէր, զանոնք իւրացնելու համար։

Եւ այս անգամ, ան որո՞ւ հաշւոյն կ'աշխատէր։

Պերլի՞նն էր որ զայն ղրկած էր, թէ Պ. Չիչէրինը...։

Այս երկուքին միջեւ գտնուած բարեկամական եւ համաձայնական յարաբերութիւնները նկատի առնելով, կրնար ըլլալ նաեւ որ, Իռմա Շթաուպը Չիչերինի տրամադրութեան տակ դրուած ըլլար Շթրեզէմանի կողմէ...։

Կրնար ըլլալ նաեւ որ իրեն նոր պաշտօն մը յանձնուած ըլլար Ֆոն Շթէքի կողմէ, որուն ամէնէն գործունեայ գործակալներէն մէկը եղած էր զինադադարէն ասդին, եւ այս անգամ ուզէր անոր հայթայթել... թղթածրարներ, կամ տեղեկութիւններ, որոնք գիտէր թէ պիտի կրնար քաշել քարասօֆէն...

Ամէնէն առաջ սակայն, ինչ ալ ըլլար անոր այցելութեան պատճառը, անհրաժեշտ էր որ ամէն գնով զայն ձեռք անցընէինք։

Որովհետեւ Սթէնիա-Կորայայի «ապաստան»ը զօրանոցի վերածուած էր, այս պատճառաւ իսկ, բերդերու վարչաձեւին ենթակայ էր։ Հետեւաբար հոն յարձակողական եւ պաշտպանողական կազմակերպութիւն մը գտնուելու էր, զօր կը բաւէր շարժման մէջ դնել, ինքնակոչնները... դնելու համար վնասելու անկարող վիճակի մէջ։

Մանաւանդ որ պահակազօրքը հասարակ զինուորներէ չէր բաղկանար, այլ կամաւոր կուսակիցներէ, որոնք ընտանիք մը կը կազմէին եւ փորձառու ու ճարպիկ կատարեալ կերպով ինքզինքնին պաշտպանելու ի վիճակի ըլլալու էին։

Այս խորհրդածութիւնները գլխ քիչ մը հանդարտեցուցին։

Իշխան Իվան սարսափած՝ գլխ կը դիտէր։

— Ո՞վ պիտի ըսէր թէ՝ ան այդ տեսակ կին մըն էր, կին մը՝ որ այնքա՜ն լաւ կը պարէ, ըսաւ։

— Այո, կին մը որ աւելի լաւ կը լրտեսէ։

— Աւա՜ղ։

— Ըսէք խնդրեմ, հարցուցի. պահակազօրքը անմիջապէս շարժման մէջ դնելու միջոց մը չկա՞յ, որ կարենանք որեւէ մէկը արգիլել Սթէնիա-Կորայայէն դուրս ելլելու։

— Գո՛ղ, պատասխանեց իշխանը, ինչպէ՞ս արդէն չմտածեցի այդ մասին։

Քարասօֆի գրասեղանին մօտը, սեղանի մը վրայ դրուած ստեղնաշարի մը մօտենալով, կոճակի մը վրայ, որուն վրայ գրուած էր՝ ահազանգ։

Ականջ կախեցի...

Որեւէ հնչիւն չլսուեցաւ եւ պատուհանէն դուրս ակնարկ մը նետելով, հաստատեցի թէ՝ պահակազօրքը որեւէ շարժումի նշան չէր տար...

Ստեղնաշարին մօտենալով եւ ծռելով, նշմարեցի որ հաղորդակցութեան թելերը կտրուած էին եւ օգտագործելի չէին։

Ահազանգը ուրեմն չէր գործած։ Անշուշտ, Իռմա Շթաուպ միշտ նոյն խորամանկն էր որ ճանչցեր էի ատենին։

Այս կինն ալ դիպուածին բան չէր ձգեր։

Զայն ձեռք ձգել կարենալու համար, ուրիշ միջոցի դիմելու էր։

Պատուհան վազելով, բացի զայն եւ բոլոր ուժովս պոռացի։

— Զէնքի...

Իսկ իշխան Իվան քանի մը անգամ կրակեց իր կարգին շեշտելու համար ազդակս

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԵԱՆ

վիչի սպաննիչներէն մէկը՝ Ռագվիկոբոֆ 1925 Մարտ 6ին Սոֆիայի զինուորական ակումբին մէջ սպաննած էր համայնավար երեսփոխան Խարալամպի Սթայանոֆը։

ՆՈՐ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԵՐ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ Սկիւպի քաղաքապետարանին մէջ երեք ռումբեր գտնուած են։ Պայթուցիկները կարելի եղած է ժամանակին գտնել եւ անվտանգ տեղ փոխադրել։ Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ դաւադրութիւն մը սարքուած էր Մակեդոնացի յեղափոխականներու կողմէ, որոնք փորձեցին օդը հանել երկաթուղագիծը Սկիւպի մօտ։

Միւս կողմէ Աթէնքէն ալ կը հեռագրեն թէ Սորովիցայի մօտ երկու հելլէն անտառապահներ սպաննուած են պուլկար քոմիթաճիներու կողմէ։ Հելլէն իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնեն՝ քոմիթաճիներուն սահմանէն անցնիլը արգիլելու համար։ Հելլէն իշխանութիւնները կը վախնան որ քոմիթաճիները շատ խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնեն Թրակիոյ մէջ։

Հելլէն կառավարութիւնը վստահելի աղբիւրներէ տեղեկացած է թէ Մակեդոնական կոմիտէն Վիեննայի մէջ կատարուած վերջին բանակցութիւններէն յետոյ յարած է Գ. Միջազգայինին։ Կ'ըսուի թէ Մոսկուա հրահանգ տուած է կոմիտէին կրկնապատկել յեղափոխական գործունէութիւնը։

Մոսկուա եւ Էնկիւրի խռոված ?

Քովնոյի ճամբով Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ բաւական լուրջ դժուարութիւններ ծագած են Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ։ Այդ պատճառով ալ Չիչէրին հրահանգած է Էնկիւրիի խորհրդային դեսպան Սուրիցի Մոսկուա գալ՝ իրեն հետ տեսակցելու համար։

Պոլշեւիկ լրտեսներ Լեթթոնիոյ մէջ

Ռիկայէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Լեթթոնիոյ իշխանութիւնները ձերբակալած են 23 անձեր, մեծ մասամբ երկաթուղիի պաշտօնեաներ եւ սահմանապահներ, որոնք ամբաստանուած են թէ սովետներուն կը հաղորդէին մասնաւորապէս սահմանամերձ շրջանի վերաբերեալ զինուորական տեղեկութիւններ։

Ոստիկանութիւնը վերջերս Ռուսիայէն հասած Նախկին գաղտնի գործակալէ մը ստացած է վաւերաթուղթեր, որոնք կը հաստատեն խնդրոյ առարկայ անձերու յանցապարտութիւնը։ Յիշեալը տուած է նաեւ սովետներու հետ հաղորդակցութեան մէջ գտնուող անձերու ամբողջական ցանկը։

Ռուսեր ձերբակալուած Ֆինլանտայի մէջ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Հէլսինկֆորսէն կը հեռագրէ թէ Ֆինլանտայի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երկու տարագիր Ռուսեր՝ հարիւրապետ Լարինոֆ եւ Մոնոմախոֆ անուն աշխատաւոր մը, որոնք վերջերս հրաման ստացած էին Ֆինլանտայէն մեկնիլ, որովհետեւ ահաբեկչական գործեր կատարած էին Ռուսիոյ մէջ։

Նոր միջադէպ մը Թուլոնի բանտին մէջ

Թուլոնէն կը հեռագրեն թէ Ուրբաթ օր ծովային բանտին մէջ նոր միջադէպ մը ծագած է։ Երբ կէսօրին բանտարկեալները իրենց ճաշը առնելու կ'երթային, Նախկին ցուցարար մը սկսաւ «Էնթէրնասիոնալ»ը հնչեցնել։ Երկու ընկերներ միացան իրեն, ու երեքը մէկ փորձեցին միւս բանտարկեալներն ալ իրենց կողմը շահիլ, բայց չյաջողեցան։ Ասոր վրայ մերժեցին ճաշի երթալ եւ ա՛յնքան բիրտ վերաբերուեցան, որ պէտք եղաւ զսպել զանոնք եւ ստիպողաբար տանիլ Մալպուսքէի ամրոցը։

Հարաւ. Ատլանտեանը կտրուած

Առաջին անգամ ըլլալով Հարաւային Ատլանտեանը կտրուեցաւ մէկ թռիչքով։ Ֆրանսացի օդանաւորդներ Քոսթ եւ Լը Պրի, որոնք Նունկէսէր-Քոլի օդանաւով ուրբաթ առաւօտ ժամը 6.23ին Սէն-Լուիէն (Սէնէկալ) ճամբայ ելած էին, Պրազիլիոյ Նաթալ քաղաքը հասան ժամը 23.40ին (տեղական ժամով), այսպէս 18 ժամ 17 վայրկեանի մէջ կտրելով 3200 քիլոմէթր ճամբայ, միջին հաշուով ժամը 175 քիլոմէթր։

1922էն ի վեր վեց ապարդիւն փորձեր եղած էին Սպանիացիներու, Փորթուկալցիներու, Պրազիլիացիներու, Իտալացիներու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ։ Քոսթի եւ Լը Պրիի այս կարեւոր յաղթանակը մեծ ուրախութեամբ կ'ողջունուի ֆրանս. մամուլին կողմէ։

ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ ՓԱՐԻԶ ՊԻՏԻ ԳԱՅ

Օր. Ռութ Էլտըր եւ Ճորճ Հէյլտմէն հոլանտական «Պարէնտրէխթ» շոգենաւէն անցան գերմանական «Սինկալէ» շոգենաւը, որ Շաբաթ օր Ասորեան կղզիները տարաւ զանոնք։ Երկու օդանաւորդները այսօր փորթուկալեան «Լիմա» շոգենաւով ճամբայ պիտի ելլեն երթալու համար Լիզպոնա, ուր պիտի հասնին Չորեքշաբթի օր։ Անկէ պիտի գան Փարիզ։ Հոս մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Լինտպէրկի պէս ընդունելու համար զանոնք։

Ռութ Էլտըր եւ Հէյլտմէն «Պարէնտրէխթ»ի վրայէն ղրկեցին իրենց առաջին զեկոյցը, ուր կ'ըսուի.

ճամբորդութիւնը հրաշալի եղաւ երեքշաբթի գիշեր եւ չորեքշաբթի ցերեկ։ ընդհակառակն, իրիկունը մտանք շատ գէշ օդով գօտի մը, ուր պէտք եղաւ թռչիլ 3500 մեդր բարձրէն։

չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին ահռելի փոթորիկի մը հանդիպեցանք, ամբողջ գիշերը մաքառեցանք։ երբեք այսքան գէշ օդի չէինք հանդիպած եւ ողջ ազատելու ամէն յոյս կորսնցուցած էինք։ Հինգշաբթի առաւօտ, երբ փոխած էինք մեր ուղղութիւնը, իւղի խողովակը բոլորովին աւրուեցաւ։ Այն ատեն ստիպուեցանք իջնել «պարէնտրէխթի» քով։ մեր օդանաւը, «Ամերիկացի Աղջիկ»ը պայթեցաւ եւ բոցերու ճարակ դարձաւ։ բան չկրցանք ազատել։ մեր ճամբորդութիւնը տեւած էր ճիշտ 35 ժամ։

Շոգենաւին նաւապետը Քուֆ կը հաղորդէ որ «Ամերիկացի աղջիկը» ամբողջ ութ ժամ մահու եւ կենաց պայքար մղած է բնութեան տարերքներուն դէմ։

Ռութ Էլտըրի ամուսինը Լայլ Ուօմըք անթելով շնորհաւորեց իր կինը։ Էլտըրի յանձնակատարը Թոմաս Մաք Քարտի կը բանակցի սինէմայի ընկերութեանց եւ ամէն տեսակ գործակալութեանց հետ՝ շահագործելու համար ամերիկացի աղջկան թռիչքը։

*** Գերման օդանաւորդներ Լօօզէ եւ Շթարքէ Լիզպոնայէն Ասորեան կղզիները հասան։ Իրենց հետ է նաեւ Վիեննացի պարուհի Լիլի Տիլէնը։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի կուսակցական ժողովը այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, երիտասարդաց ակումբին վերնայարկը, 138 Rue Etienne Dolet. կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ վաղը երկուշաբթի ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը այսօր կիրակի ժամը 2.30ին, 40 Rue de Belleville.

ՍԱԿԱՐԱՆ
15 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	08
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի)	100 Mark	608	75
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	65
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատր	Léva	15	75
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	—
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	75
Զուից. »	Frc. Suisse	492	—
Լէյ 100 հատր	Ley	15	85
Ֆլորին	(Florin)	1024	75

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3450	—
» II	»	2040	—
» III	»	1700	—
Ռումելի երկաթ.	Lots turcs	175	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շ.	40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր' ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

18 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 469 — ՕՐԱԹԵՐԹ' ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ' 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃՐԱԳԸ ՎԱՌ Է, ԲԱՅՑ...

Բարեկամի մը նամակէն կը քաղենք հետեւեալ տողերը.

— «Եղած դիմումին վրայ, Բարեգործականը 12 (տասներկու) անգլիական ոսկի ղրկած ըլլալով Քալամաթա (Յունաստան), գաղթականները նախկին եղեգնեայ հիւղակին տեղ կէս-հողակոյտ, կէս-տախտակով շէնք մը բարձրացուցին, իբրեւ դպրոց-եկեղեցի եւ կ'օրհնեն բարերարները... Խե՜ղճ մարդիկ. այս հողին վրայ հազիւ իրենց անօթութիւնը կը պարտկեն»:

Նամակագիրը, տիրող կացութենէն ազդուած, ուրիշ հոգ մը կը ներկայացնէ.

— «Քալամաթայի դպրոցը 90ի չափ աշակերտ ունի: Քահանային հետ կ'աշխատի նաեւ տիկին մը. բայց այդ 90 աշակերտներուն համար, որոնք առնուազն 3—4 դասարանի մէջ պէտք է պարփակուին, պէտք ունին երրորդ դասատուի մը, որուն համար գոնէ երեք սդերլին անհրաժեշտ է: Բարեգործականը տարեկան քսան սդերլին կը վճարէ Փաթրասի դպրոցին համար. կարելի չէ՞ որ գումար մըն ալ այս դպրոցին յատկացնէ»:

Պատկերը այնքան սրտառուչ է որ, աւելորդ կը համարենք ուրիշ ո'ր եւ է կոչ, որպէս զի Բարեգործականը փութայ գոհացնել այս պահանջն ալ:

Նամակագիրը այս առթիւ ղրկած է նաեւ մանրամասն հաշուեցոյց մը, ուրկէ կը տեսնուի որ, այս դպրոց-մատուռի վերաշինութեան համար տեղին վրայ հանգանակած են 3589 տրախմի, Բարեգործականի նուէրը' (12 սդերլին) 4421 տրախմի. համագումար' 8010 տրախմի: Բոլոր ծախքերը գեղչելէ յետոյ, աւելցեր է 522 տրախմի, որ յանձնուած է ազգ. սնտուկին:

Ուրեմն, 2370 ֆրանքի ճղճիմ գումար մը, որուն շնորհիւ 90 մանուկներ քով-քովի գալու եւ հայերէն կարդալու բախտ պիտի ունենան, կէս հողակոյտ, կէս տախտակով շէնքի մը մէջ...: Եւ հիմա կարօտը կը քաշեն ամսական 3—400 ֆրանքի, որպէս զի ուսուցիչ մը վարձեն եւ ուրիշ պակասներ լրացնեն:

Այս մանրամասնութիւններն ալ' իբրեւ լրացուցիչ, ամբողջացնելու համար պատկերը: Եւ, կը կրկնենք նորէն, աւելորդ է ուրիշ կոչ' Բարեգործականը գործի մղելու համար: Թող կարդան, հետաքրքրուին եւ որոշեն:

Բայց Քալամաթան միակը չէ, ոչ ալ առաջինը:

Յունահայ գաղութը տակաւին այնպիսի ցաւեր ունի, որոնց առջեւ քարերն անգամ արցունք պիտի թափէին:

Պիրէոնէն քսան վայրկեան հեռու, Քոքինիա նորաշէն քաղաքին մէջ, որ 6-7000 Հայ կը համրէ, ազգային դպրոցի վերածեր են սառոյցի մթերանոց մը, քարէ յատակով: Ո՛չ լոյս, ո՛չ արեւ կը մտնէ այդ քարայրին մէջ, ուր մինչեւ 350 մանուկներ կրթուեր են, ցուրտէն դողալով եւ խոնաւութենէն ծիւրելով: Վերջերս բողոքականներն ու Մխիթարեաններն ալ դպրոց բացած ըլլալով, բաւական պակսեր է աշակերտներուն թիւը, իսկ հիմա նոր շէնք մը կը շինուի, Կարմիր Խաչին կողմէ:

Ուրիշ արուարձանի մը մէջ, Ֆիքս, (Աթէնքի մօտ), ուր 5000 գաղթականներ կան, իբրեւ դպրոց ունին գետնայարկ երկար սրահ մը, ճիշտ չորս պատ, որ վեց դասարանի կը բաժնուի դասաւանդութեան ատեն, գրասեղանէ գրասեղան...

Եւ ամէն տեղ մանկապարտէզներ կամ ծաղկոցներ, ուր ոչինչ կայ մանկական. ամէն ինչ մռայլ: Հողակոյտ հիւղակներ, քանի մը կտոր տախտակ, չորս ու կէս խաղալիք:

Այո, ամէն տեղ ալ ճրագ մը կը վառի, բայց ի՛նչ գնով: կամ ի՛նչ աւելորդ, անհանդուրժելի տառապանքներով:

Մարդիկ իրենց կրցածը կ'ընեն: կը տքան եւ կը տոկան: Բայց բաներ կան որ վեր են իրենց ուժէն:

Արդ, երբ ճար-ճարակ ընելով հիմը կը դրուի ծաղկոցի կամ կրթարանի մը, մե՞ղք է եղբայրական աջակցութիւն սպասել դուրսէն, աւելի բախտաւորներէն:

Եւ այս կացութիւնը միայն Յունաստանի յատուկ չէ: Սուրիան ալ կը գալարուի նոյն տագնապով: Աւելի ներսերը, Միջագետքի մէջ, անապատներէն կամ ջարդերէն ազատուած երիտասարդներ եւ մանուկներ կան, որոնք հայերէն գիրի երեսն անգամ չեն տեսներ:

Մենք երբեք համաձայն չենք որ ամէն ինչ նպաստներու կապուի, սպաննելով նախաձեռնութեան եւ զոհողութեան ոգին:

Ո՛չ, ամէն տեղ ալ, Փարիզէն մինչեւ Պաղտատ, ո՛ւր որ հայկական բոյն մը կայ, մարդիկ նախ իրենց պարտականութիւնը պիտի կատարեն, իրենց կարելին պիտի փորձեն, որպէս զի իրաւունք ունենան ուրիշին աջակցութեան սպասելու:

Այս սկզբունքը ճշդելէ յետոյ, բախտաւորները ողորմութիւն չէ որ պիտի բաշխեն, այլ հիմնուած գործի մը պակասը պիտի լրացնեն, կամ պիտի օգնեն անոր զարգացման:

Ճրագները կը պլպլան, եւ յաճախ քանի մը կաթիլ իւղն է որ կը պակսի:

Այնքան դժուա՞ր բան է կազմակերպել այս գործը:

Անպատճառ աղերսագիրնե՞ր պէտք է հասնին, կամ բարեխօսութիւննե՞ր կատարուին, որպէս զի պակաս մը լրանայ:

Ինչո՞ւ կը նուաստացնենք ժողովուրդ մը, որ քարէն հաց կը հանէ եւ եղունգներով դպրոց կը պահէ, բայց, երբեմն, կարօտը կը զգայ եղբայրական բազուկի մը:

Ինչո՞ւ աչք չենք պտտցներ արիւն-քրտինքով լոյս աշխարհ եկած, իսկապէս շինարար ձեռնարկներու վրայ, որոնք յարգանք եւ խանդաղատանք պիտի ներշնչէին ո՛ր եւ է հասարակութեան մէջ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԸՄԲՈՍՏ ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ...

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, յեղափոխական ճիչ մը կ'արձակէ Հոկտ. 6ի խմբագրականով:

Իմացած ըլլալով որ Տոքթ. Նանսէն մինչեւ 250,000 սդերլինի զեղչած էր իր պահանջած գումարը, ծանօթ ծրագրին համար, ռամկավար օրկանը դիտել կուտայ.

— «*Խոստովանինք համարձակօրէն, թէ Ժընեւի մէջ խաղցուած զաւեշտ-ողբերգութեան մէջ որքան սեւ է օտարներու խաղցած դերը, նոյնքան սեւ եւ ամօթալի է մեր դերը:*

Ժընեւի այդ խաղարկութեան օրերուն' ուրիշ քաղաքի մը մէջ դրամական փոխանցումի գործողութիւն մը կը կատարուէր և Ժընեւի մէջ յիշուած գումարին ճիշտ եռապատիկը գումար մը հայ ժողովուրդի սեփականութիւնը կը դառնար: Ցնցոտիներ հագած մուրալ գումար մը, որուն երեք անգամը ունիս ձեռքիդ տակ' ընդունելու է թէ հայ ժողովուրդի մտացիութեան եւ զգացումներուն մասին լաւ խօսող փաստ մը չէ:

Միտք չունինք բանալու հարց մը իր ամբողջութեան մէջ. բայց կ'ուզենք մեր բոլոր ուժով հրապարակ նետել եւ պաշտպանել սա գաղափարը, թէ քանի դեռ ողջ է Մելքոնեան, այդ հսկայ նուիրատուութիւնը ստացողները պէտք է աշխատին, ճար մը գտնեն եւ այդ գումարին գոնէ մէկ-երրորդը յատկացնեն Սարտարապատի ծրագրին գործադրութեան:

Ո՛չ մէկ տարակոյս ունինք, թէ այդ նուիրատուութեան մէջ հոգացուած բոլոր նպատակներէն անհամեմատ առաւելութիւն ունի այդ ծրագիրը եւ եթէ իրաւասու մարդիկ թօթափեն այն դանդաղութիւնը որ հայ մտքին մէկ դժբախտ յատկանիշը կը կազմէ, դիւրաւ եւ շուտով պիտի ըմբռնեն թէ խելացութիւն չէ այդքան խոշոր գումարներ օտար դրամատուններու մէջ բանտարկել:

Եթէ իմաստութիւն է արեւ օրերուն անձրեւ օրերու համար պատրաստ բան մը պահել, յիմարութիւն է ապրելու համար սնունդի կարօտ մարդուն սնունդի փոխարէն' աղամանդ մատանիներ տալ եւ պահանջել որ մատներուն վրայ պահէ...: Դրամատուններու մէջ բանտարկուած գումարները ճիշտ այդ մատանիներն են, մինչդեռ անձրեւոտ օրուան համար պատրաստութիւն է, երբ այսօր ձեռք բերուած եւ գոյութիւն ունեցած բոլոր դրամները գործածուին Հայաստանի շինարարական ծրագիրներուն համար:»

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ասկէ առաջ գրած էինք թէ, գրեթէ կարգադրուած է նահրէլ Օմարի հայ գաղթականներուն տեղաւորման գործը: Նոյն իսկ Միջագետքի երեսփ. ժողովը օրէնք մը քուէարկած էր, որով կ'արտօնէր Հայերուն զետեղումը Մուսուլի պետական ազատ հողերուն վրայ:

Այս անգամ Պաղտատէն կը հաղորդեն թէ առժամապէս յետաձգուած է տեղաւորման գործը: Միջագետքի կառավարութիւնը հարկադրուած կը զգայ ինքզինքը նախ զբաղելու քիչ.որ քիւրտերու զետեղման գործով: յետոյ միայն պիտի ջանայ լուծել հայ գաղթականներու խնդիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Խալք կուսակցութեան համագումարը

Էնկիւրիի մէջ Հոկտեմբեր 15ին բացուեցաւ Խալք կուսակցութեան մեծ համագումարը: Կը մասնակցին 315 քէմալական երեսփոխաններ եւ գաւառներէն եկած 126 պատուիրակներ: Բացումը կատարեց Հանրապետութեան Նախագահ Մ. Քէմալ փաշա, որ սկսաւ խօսիլ իր պատմական ճառը: Առաջին օրը խօսեցաւ եօթ ժամ, պարզելով 1919 Մայիս 19էն իր Սամսոն ցամաք ելած օրէն սկսեալ պատահած դէպքերը. գլխաւորապէս ծանրացաւ Թուրքիոյ այդ ժամանակի քաղաքական կացութեան վրայ, պատմեց Էրզրումի համաժողովը եւ այն դէպքերը, որոնք պատահեցան Սվազի համաժողովէն առաջ:

Համագումարին նախագահ ընտրուեցաւ վարչապետ Ըսմէթ փաշա: Մուսթաֆա Քէմալ իր ճառին մէջ յայտնելէ յետոյ թէ Սվազինէն վերջ, այս համագումարը երկրորդն է, ըսաւ.

«Ինչպէս Սվազի համագումարին, մեր պարտականութիւնն է ցոլացնել ժողովուրդին իսկական զգացումներն ու բաղձանքները: Ժողովուրդին բոլոր դասակարգերն ալ մեր կուսակցութեան աշխատանքներուն եւ գործունէութեան մէջ կը գտնեն իրենց իտէալը իրականացնող տարրերը, քանի որ վերջին ընտրութեանց մէջ ժողովուրդը իր բովանդակ վստահութիւնը յայտնեց անոր, ինչ որ երախտագիտութեամբ եւ հպարտութեամբ կը յայտարարեմ: Հոս պիտի քննենք մեր կուսակցութեան ապագայ աշխատանքները, պիտի ջանանք երկրի պէտքերուն ամէնէն լաւ յարմարող որոշումներ տալ: Յոյս ունիմ թէ մեր աշխատանքները նոր երջանկութիւն եւ նոր փառք մը պիտի բերեն երկրին' հանրապետական ռամկավար վարչաձեւի տակ: Նախ քան տեսակէտներ փոխանակելը առաջիկայ գործունէութեան մասին, պարտականութիւնս է հաշիւ տալ մեր ժողովուրդին' վերջին ինը տարուան ընթացքին մեր կատարած գործերուն մասին»:

Մուսթաֆա Քէմալ շարունակեց իր ճառը Կիրակի եւ Երկուշաբթի օր:

ՖԷԹՀԻ ՊԷՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ?

Գրեցինք թէ Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյ Էնկիւրի գացած է: Թուրք քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս ճամբորդութեան: «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ, Ֆէթհի պէյ, որ Ըսմէթ փաշայէն առաջ վարչապետ էր, հաւանական յաջորդը կը նկատուի անոր: Զրոյց կը շրջի թէ Ըսմէթ փաշայի դահլիճը պիտի վերակազմուի եւ նոր դահլիճին ղեկը պիտի յանձնուի Ֆէթհի պէյի: Ասիկա կրնայ տեղի ունենալ յառաջիկայ ամիս, երբ նոր Ազգ. Մեծ Ժողովը գումարուի:

Ռուս յեղափոխութեան տասնամեակը

Կիրակի օր Լէնինկրատի Ուրիցքի պալատին մէջ բացուեցաւ Խորհրդային Միութեան Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէին յոբելեանական նստաշրջանը: Քալինին, իր բացման ճառին մէջ շեշտեց թէ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան տասնամեակին առթիւ Լէնինկրատի ընտրութիւնը պարզ դիպուած մը չէ: Յեղափոխական մեծ վարիչները ծնան Լէնինկրատի պրոլետարական շարքերէն: Ուստի եւ կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնը կուզան ամբողջ երկրին ողջոյնները հաղորդել Լէնինկրատի բանուորներուն:

Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ հանդիսաւոր կոչ մը, ուղղուած աշխարհի բոլոր աշխատաւորներուն, որ վեր կը հանէ տասը տարուան ընթացքին յեղափոխութեան ձեռք բերած կարեւոր յաղթանակները: Կը յիշէ Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէի բազմաթիւ որոշումները, որոնք կը ձգտին բարելաւել բանուոր եւ գիւղացի դասակարգի վիճակը:

«Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան տասնամեակի նախօրեակին կեդր. Գործադիր Կոմիտէն կ'որոշէ' առաջիկայ տարիներու ընթացքին գործարաններու բանուորները աշխատցնել եօթ ժամ, փոխանակ ութի, առանց զեղչելու օրավարձքը: Այս որոշումը աստիճանաբար եւ առնուազն մէկ տարուան մէջ պիտի իրագործուի, միաժամանակ արտադրութիւնը գիտական մեթոտներով պիտի կատարուի: Պետական եկմտացոյցին մէջ անցած տարուանէն 50 միլիոն ռուբլի աւելի պիտի յատկացուի բանուորական տուներու շինութեան, բնակարանային տագնապը մեղմելու համար:

«Աղքատ գիւղացիներու վիճակը բարելաւելու համար 100էն 10 պիտի զեղչուի անոնցմէ գանձուած տուրքը, 1924—1925ի գէշ հունձքին պատճառով պետութեան կողմէ գիւղացիներուն փոխ տրուած դրամները պարտքի հաշուէն պիտի ջնջուին, նոյնպէս պիտի ջնջուին գիւղացիներու յետնեալ պարտքերը, եւ գիւղացիական պարտքի վճարման դիւրութիւններ պիտի տրուին: Նոյնպէս դիւրութիւններ քաղաքներու և գիւղերու աղքատ ժողովուրդին' իրենց յետնեալ պարտքերը վճարելու համար: Այս ուղղութեամբ հրովարտակներ պիտի հրատարակուին յեղափոխութեան տասնամեակին առթիւ: 1927—1928ի պիւտճէին վրայ 10 միլիոն ռուբլի պիտի աւելցուի' պետական ծախքով եւ պետութեան ցոյց տուած հողերուն վրայ աղքատ գիւղացիներ տեղաւորելու համար: Մասնաւոր օրէնքներ գրի պիտի առնուին ծերութեան ապահովագրութեան, ծննդաբեր գիւղացիկիներու օգնութեան համար: Նոյնպէս 15 միլիոն ռուբլիի բա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆՈՐ ՈՐԲԱՆՈՑ ՄԸ ՀԱՅ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

(Մեր մասնաւոր Թղթակցէն)

ՊԱՐԻ, 15 Հոկտ.

Իտալացի մեծանուն բարեկամներ, ու մասնաւորապէս Կոմս Ումպէրթօ Ծանօթթի Պիանքօ, իմացած ըլլալով հայ որբուհիներու ցաւալի կացութիւնը ու ցրուումը, բանաստեղծ Հրանտ Նազարեանցի թելադրութեամբ լրջօրէն կը զբաղին Նոր Արաքսի մէջ որբանոց մըն ալ հաստատելու եւ հաքիւր որբուհիներ պատսպարելու ծրագրով: Այս առթիւ պիտի դիմեն նաեւ ազգ. իշխանութեանց: Վստահ ենք որ Կոմս Ծանօթթիի անխոնջ ջանքերով այս ձեռնարկն ալ յաջողութեամբ պիտի պսակուի:

Սկսուած է արդէն Նոր Արաքսի մէջ հիւանդանոցի մը շինութեան որ Յունուարին պիտի աւարտի: Հիւանդանոցը պիտի ունենայ իր մնայուն բժիշկն ու հիւանդապահուհի մը, ու իր յարակից դեղարանն ու վարակիչ հիւանդութեանց համար ալ յատուկ «մեկուսացումի սենեակ»ներ:

Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք այս հայանպաստ աշխատանքները ու այս էջերէն կը յայտնենք մեր իտալացի անձնուէր բարեկամներուն եւ մասնաւորապէս Կոմս Ծանօթթի Պիանքօի' մեր սրտագին շնորհակալիքը:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ

Պարսկաստանի նախորդ պատերազմական նախարար Ֆիրուզի Խան, որ Պոլիս գնաց առկախ հարցերը կարգադրելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.

—«Թուրքիա ասկէ առաջ ապստամբութիւն ընող քիւրտերը պատժելու համար, անոնց վրայ բաւականաչափ ուժ ղրկած էր, որով Թուրք զօրքերուն եւ ապստամբներուն միջեւ ընդհարում մը տեղի ունեցած է. մենք այնպէս համոզուած ենք որ ընդհարումի վայրը, ապստամբները դիմադրեր եւ վերջապէս փախեր են, մինչ Թուրք կառավարութիւնը կարծած է թէ այս ընդհարումէն վերջ, ապստամբները պարսիկ հողը ապաստանած եւ Թուրք սպաներն ու զինուորները միասին տանելով, տեղացի աշիրէթներուն կողմէ պաշտպանութիւն տեսած են:

«Մենք բնաւ չենք գիտեր որ այդ ապստամբները պարսկական հողի վրայ կը գտնուի՞ն թէ ոչ. եթէ նոյն իսկ ընդունինք որ այդ ապստամբները մեր հողերուն մէջ ապաստանած են, չի կրնար ճիշտ ըլլալ որ անոնք աշիրէթներուն կողմէ օգնութիւն գտած ըլլան. սակայն սահմանագլխին հողերը բաւական լեռնոտ են, լեռներուն մէջ ամէն բան կրնայ պատահիլ:

«Գալով այս ապստամբներուն պատժուելու խնդրոյն, մենք Թուրքիոյ նման բարեկամ կառավարութեան մը այդ մասին պահանջած օգնութիւնը մեր ձեռքէն եկածին չափ ընելու ըստ ամենայնի պատրաստ ենք. արդէն մեր վերջին պատասխանծանուցագրին մէջ այս կէտը յատկապէս մատնանշեցինք:»

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Փարիզէն զատ մաքրագործում կը կատարուի նաև արուարձաններուն մէջ: Անցած օր Ալֆորվիլի, Մէզօն-Ալֆորի եւ Շարանթոնի մէջ ոստիկանները հարցաքննեցին 240 օտարականներ, որոնցմէ 10ը ձերբակալուեցան:

ԹԻՒԻՆ ԱՐԺԷՔԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Իտալիա բազմածին ժողովուրդ մըն է եւ մտահոգ՝ իր բազմածնութեամբ: Ֆրանսայի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան հիմը, քաղաքացիացման (naturalisation) պատճառը բնակչութեան հարցն է:

Գերման եւ ֆրանսական մրցակցութիւնը ժողովրդագրական է, նաեւ: Վերջին յիսնամեակին Գերմանիա յառաջդիմութեան վիճակ մը ունի, Ֆրանսա՝ կայուն: Մէկը զուրկ է գաղթավայրերէ, միւսը ընդհակառակն հարուստ գաղթավայրեր ունի, առանց գաղութներու:

Ֆրանսայի 90 գաւառներուն բնակչութեան թիւն էր 1921ին 39,200,000, 1926 Մարտի մարդահամարով 586,000 յաւելում մը միայն կայ: Օտարներու թիւն է 2,498,000 որոնց 1 միլիոնը Ֆրանսա եկած են 1921էն ետք: Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն էր 1919ին 59,176,000, 1925ին 62,539,000: Գերմանիա Ֆրանսայէն 21 միլիոն աւելի բնակիչ ունի աւելի նուազ տարածութեան վրայ: Ֆրանսայի բնակչութեան խտութիւնն է 71,2 իւրաքանչիւր քառ. քիլոմէդրի վրայ, Գերմանիային 133,2 (1925ին):

Բնակչութեան թիւը միայն նկատի առնել բաւական չէ, կենսաբանական տարբերութիւններն ալ հաշուելու է: Ֆրանսայի մէջ կիներու թիւը 1,908,000 աւելի էր այրերու թիւէն 1921ին, Գերմանիոյ մէջ 2,172,000 կին աւելի էին արուներէն, բայց եթէ համեմատութեան դնենք բնակչութեան ընդհանուր թիւին հետ՝ Գերմանիոյ մէջ աւելի նուազ է տարբերութիւնը:

Կենսաբանական տարբերութիւն մըն է նաեւ տարիքը: 1000 բնակիչի վրայ Ֆրանսայի մէջ 0—14 տարեկան 227 անհատ կայ, Գերմանիոյ մէջ՝ 284: Ֆրանսայի մէջ 15—48 տարեկաններու թիւն է 520 առ հազար, Գերմանիոյ մէջ 540: 50էն վեր անհատներու թիւը Ֆրանսայի մէջ 253 է, Գերմանիոյ մէջ 176: Ուստի Ֆրանսա աւելի նուազ արտադրող ունի քան Գերմանիա: Այս առաւելութիւնը կը յայտնուի նաեւ կիներու թիւին մէջ: 1000 մարդոց մէջ 513 հոգի, 1000 կիներէն 525 անձեր 15—45 տարեկան են Ֆրանսայի մէջ, մինչդեռ Գերմանիոյ մէջ այդ տարիքներուն 527 այրեր, 550 կիներ: Արդ՝ այդ տարիքին մէջ արուն զինուոր է, կինը՝ որդեծին:

Ֆրանսա պաշտպանուելու պէտքը կը զգայ, որովհետեւ ժողովրդագրական տեսակէտով տկար է: Գերմանիա սահմանները նեղ կը գտնէ, որովհետեւ յառաջդէմ է: Կիւսթավ Հերվէ կը գրէր ժամանակին. «Եթէ այս ճղզած ժողովուրդը բազմաթիւ ըլլար, Գերմանիա յարձակելու չէր համարձակեր»: Վիլհէլմ կայսրը ըսեր էր առենօք. «Ի՞նչ կը վախնաք ազգէ մը, որ կը վախնայ զաւակ ունենալէ:»

Վալուան վտանգին առջեւ Ֆրանսայի մէջ կազմուած են բազմաթիւ միութիւններ, որդեծնութեան միութիւն, մայրերու պաշտպան միութիւն: Ամէնուն նպատակն է ուժեղացնել ընտանեկան ոգին, հաստատել ընտանեկան սեփականութիւնը: Որովհետեւ կէս դարէ ի վեր ընտանիքը ցոհուեցաւ մասամբ անհատին, մասամբ պետութեան:

Երբ ընտանիքը կը կազմալուծուի, անհատներ արմատախիլ կ'ըլլան, կը կազմեն անյարակից տարրերը ընկերային տարբաղադրութեան: Միւս կողմէ պետութիւնը կը գրաւէ ժառանգականութիւնը, կը դաստիարակէ տղան, որ կը պատրաստուի հանրային պաշտօնի մը, կը ձգտի դիրք մը գրաւելու, հարուստ ամուսնութիւն մը կնքելու:

Բազմածնութեան հարցը այնքան բարդ է, որ զայն լուծելու համար առաջարկուեցան բազմաթիւ բարենորոգումներ, քաղաքական՝ ընտանեկան քուէարկութիւն, իրաւաբանական՝ կտակելու ազատութիւն, բարոյական՝ ամուսնալուծումներու նուազում, ելմտական՝ բազմանդամ ընտանիքներու թոշակ, յաջորդութեան իրաւունքի ջնջում, կրթական՝ ծնողներուն թողուլ զաւակներուն կրթութեան հարցին լուծումը:

Մինչդեռ պետութիւններ մտահոգ են բնակչութեան խնդիրով, Նոր-Մալթուսականներ ժողովի հրաւիրեցին ժողովրդագիրներ, պայքարելու համար բազմածնութեան դէմ: Վերջերս (31 Օգոստ.-3 Սեպտ.) Ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ այդ ժողովը, «Բնակչութեան համաժողով» անունին տակ: Տրուած վիճակագրութիւններէն բացայայտ է որ ցեղերը կը տարբերին զանազան յատկանիշերով, բայց կը նոյնանան կենսաբանական յատկութիւններով:

Բնակչութեան երեք շարժումներէն —ծնունդ, ամուսնութիւն, մահ,— ամէնէն կանոնաւորն է ամուսնութիւնը: Անգլիոյ, Քանատայի եւ Աւստրալիոյ մէջ ամուսնութիւնները կը նուազին, Զուիցերիոյ, Սպանիոյ, Ճափոնի, Աւստրիոյ մէջ կ'աւելնան, Իտալիոյ մէջ նոյնն են միշտ, Ֆրանսայի մէջ 1000ին 15 էր 1913ին, 17 առ հազար էր 1926ին:

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ բոլոր երկիրներու ծնունդները կը նուազին, բոլոր երկիրներու ընտանիքները բազմածնութենէ կը խուսափին:

Անգլիոյ մէջ ծնունդները 1913ին 24,1 առ հազար, 1926ին 17,8 առ հազար: Գերմանիոյ մէջ 1913ին 27,6, իսկ 1926ին 19,3: Նորվեկիոյ մէջ 1913ին 25,4, իսկ 1926ին 19,7: Զուիցերիոյ մէջ 1913ին 23,1, իսկ 1926ին 18,4: Ռումանիոյ մէջ 1913ին 42,1, իսկ 1926ին 35,2: Ճափոն միայն կը մնայ միշտ բազմածին եւ հետեւաբար միշտ սուր ախորժակ ունի աշխարհակալութեան, մինչդեռ Մաքրակրօն Ամերիկայի մէջ բնական բարոյականը հոլոված է դէպի օգտապաշտութիւն:

Հարվըրտ Համալսարանի ուսուցիչ Խոմ ջատագովեց Մալթուսականութիւնը, Պրիւքսէլի ուսուցիչ Ցեւփրիէլ ընդդիմացաւ, «որովհետեւ աճումը կը զարգացնէ յատկանիշեր, նուազումը անհատական եւ ազգային քայքայումն է»: Ֆրանսացի Պուրտօն ցոյց տուաւ որ Եւրոպայի բնակչութիւնը 1800ին 185 միլիոն էր 1900ին 398 միլիոն, բայց այս յաւելումը նիւթական հսկայ յառաջդիմութիւններ բերաւ, ուստի ապրուստի անբաւականութիւն չկայ բնակչութեան յաւելումով: Մալթուս նախատեսած չէր որ կարելի էր երկրի արտադրութիւնը բազմապատկել գիտական միջոցներով, ճախճախուտներ չորցնել, մշակելի տեղեր գտնել: Ուստի համեմատութեամբ չէ ընտանիքներու աճումը: Ազքատները աւելի բազմածին են հարուստներէն ամէն տեղ, բարեկեցութեան ասպիճանին իջնելուն համեմատ կ'աւելնայ բազմածնութիւնը: Ֆրանսացի տնտեսագէտ Լը Բուա-Պօլիէօ ժամանակին գրած էր որ ազքատ ժողովուրդները բազմածին են:

Նիւթական պատճառներէ աւելի կրօնական հաւատքը կը նկատուի բազմածնութեան ազդակ մը Հոլանտացի Մեթօրստի եւ Պերլինի համալսարանի առողջապահութեան ուսուցիչին կողմէ:

Ինչ որ ալ ըլլան ծնունդներու նուազման եւ բազմածնութեան պատճառները, արդիւնքներու բացատրութիւնները կը տարբերին տեսաբաններու համաձայն: Պրիւքսէլի համալսարանին ուսուցիչը ազգի մը բարձրութեան էական պայմանը կը նկատէր բնակչութեան աճումը: Ասիկա տեսութիւնն է իտալացի մասնագէտի մը՝ Ճինիի, որ ծանօթ է իր «Ժողովրդագրական տեսութիւն» գործով:

Իտալիոյ նախկին ելմտական նախարարը, Ալպէրթօ Տէ Ստեֆանի, գրքոյկով մը հակառակը փաստած է՝ թիւը անհրաժեշտ չէ ազգի մը բարգաւաճման:

Իտալիոյ վարչապետը ապագայ պատերազմի մը հաւանականութիւնը կանխատեսելով՝ զինուորական տեսակէտէն կը պաշտպանէր բազմածնութեան քաղաքականութիւնը: Ինքնապաշտպանութեան նպատակով ծննդականութեան պայքար կը մղուի Ֆրանսայի մէջ: Գերման դպրոցը հակառակ տեսակէտ ունի սակայն:

«Տի Մէնշհայթ»Թերթի երկու յօդուածագիրները, երկու ականաւոր զինուորականներ՝ պարոն Ֆօն Ֆրայթէրկ եւ Ստեֆանի, կը գրեն որ պատերազմի ատեն թիւը որակին տեղ չի բռներ: Զինուորը լըրջօրէն պատրաստուելու է արդի ռազմական գործիքները գործածելու համար, ըլլալու է ասպարէզին մասնագէտ մը, ոչ թէ տիլեթթանթ մը: Ուստի 3-4 տարի տեւելու է զինուորական ծառայութիւնը: Այսպէս պատրաստուած զինուոր մը հինգ զինուորի տեղ է եւ 460,000 գերման զինուորներ կը բաւեն եւրոպական ոեւէ բարդութեան դիմագրաւելու:

Հեղինակները կ'ընդունին որ անհրաժեշտ է նաեւ ոգին զինուորական բարձրութեան համար: Իտալական բանակը զօրաւոր է, որովհետեւ «յարձակողական ոգի ունի շնորհիւ Ֆաշիզմին»: Ֆօն Պէրնարտի, գերման զօրավարը, ըսած էր թէ Աղեքսանդրի փոքրիկ բանակը միշտ յաղթական պիտի ըլլար Պարսիկ մեծ բանակին դէմ: Ռազմագէտները կ'ընդունին նաեւ որ փոքրիկ բանակները կառավարել աւելի դիւրին է:

Որ տեսակէտով ալ քննենք, ինչ աչքով որ դիտենք, բազմածնութեան քաղաքականութիւնը չարդարացներ ընտանեկան կեանքի ղեկավարումը արտաքին ուժերու կողմէ: Պայքարիլ ընտանիքը քայքայող միջոցներուն դէմ, նպաստել հանգստաւէտ կեանքի ապահովման, բարձրացնել անհատին ընտանեկան եւ ազգային բարոյականը, — լաւագոյն ազդակներն են ազգի մը ապագան ապահովելու, քան մեքենական օրէնքներով պարտադրել զաւակածնութիւնը՝ առանց ապահովելու ակամայ աշխարհ եկողներու ապագան:

ՀԵԹՈՒՄ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մուրչ-Մանգաղ (9 Հոկտ.) կը գրէ.—

Այս օրերուս, Վլատիկովկասի մէջ ապրող հայ գաղթականներէն 1200 հոգի կը փոխադրուին Նախիջեւանի եւ Սալսկի շրջաններուն մէջ:

Սալսկի շրջանը պիտի փոխադրուին նաեւ 200 յոյն գաղթականներ:

ՄԷԿ ՏԱՐԻ Է ԱՆՑԵՐ...

«1925 Յուլիսի 26ի լոյս 27ի գիշերը Ներքին Աղջաղալա գիւղում կատարուել է տեռրորիստական ակտ նոյն գիւղի խորհուրդի քարտուղար Մանուկ Խուշոյեանի դէմ, որը եւ սպանուել է գլխից ստացած «մաուզէր» սիստէմի ատրճանակի երեք գնդակներից...»

Արագածի ստորոտը կատարուած այդ սպանութեան գործն էր, որ ամբողջ տասնեւմէկ օր՝ սկսած Հոկտեմբերի 8էն մինչեւ 19, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր քննուեցաւ Խորհ. Հայաստանի գերագոյն դատարանին մէջ: Նախնական քննութիւնը պարզեց, որ սպանութիւնը կատարուած է Սասունցիներու ձեռքով: Այդ բաւական էր որպէսզի դատական ատեանը ամէն ճիգ թափէ ապացուցանելու համար որ այդ ոչ թէ տեղական գործէ, այլ կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Հայաստանի կեդր. Կոմիտէի կողմէ՝ արտասահմանի թելադրանքով:

Ասկէ զատ, դատավարութիւնը նոր առիթ մըն էր, որպէսզի կրկին հրապարակուէր Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, սկսած անոր ծագման օրէն մինչեւ այդ օրը: Ինչպէս կրնային չօգտուիլ այդ առիթէն դատախազ Երզնկեանը եւ «պաշտպան» Դր. Զուբարը, իրենց հռետորական ու պատմաբանի խոշոր տաղանդները ցոյց տալու արար աշխարհին: Այսպիսով, Խուշոյեանի պէս անբարոյական, գեղծարար, կեղեքիչ ու ագէտ լրտես պաշտօնեայի մը գործը վերածուեցաւ Դաշնակցութեան դատի եւ սպանութիւնը համարուեցաւ քաղաքական խոշոր նշանակութիւն ունեցող դէպք մը:

Այդ դատավարութեան մասին ժամանակին շատ է գրուած մեր թերթին մէջ, եւ մանրամասնութեամբ լուսաբանուած գործի էութիւնը: Կը մնայ միայն այսօր, երբ ճիշտ մէկ տարի է անցեր, պարզել այն բուն նպատակը, զոր կը հետապնդէր Կոմկուսը՝ Դաշնակցութիւնը նստեցնելով ամբաստանեալի աթոռին վրայ:

Դատավարութեան ընթացքէն Հայաստանի աշխատաւորութիւնը պէտք է եզրակացնէր՝

Թէ Դաշնակցութիւնը Խորհ. Հայաստանի հանդէպ ուղղամիտ ընդդիմադիրներու դիրքին վրայ չէ եւ թէ յարձակողական քայլերով կը փորձէ տապալել իշխանութիւնը:

Թէ Դաշնակցութիւնը անկարող ըլլալով իրենց կուսակցութեան դէմ պարզել քաղաքական յստակ ուղիներ եւ իսկական իտէալներու պայքար, կը դիմէ բռնի միջոցներու,

Թէ կը ճգնի այդ գործօն քայլերը ներկել ժողովրդական ընդվզումներու գոյնով:

Հետեւաբար՝ Դաշնակցութիւնը Հայաստանի մէջ աշխատելու համար հող չէ ունեցեր եւ չունի (ըստ դատախազ Յովսէփեանի). ուրեմն եւ Հայաստանի արեւի տակ ապրելու իրաւունք չունի (Երզնկեան):

Իր վերջին խօսքի մէջ, գլխաւոր մեղադրեալ Սահակ Ստեփանոսեանը շատ ճիշտ եւ սուր նկատեց, թէ դատարանի եւ դատախազներու մեղադրական շէնքը ամբողջովին թուղթէ շինուած է, որ եւ չդիմանալով որ եւ է քննադատութեան, ինքն իրեն պիտի փլի: Եւ իրօք, գրպարտութիւնն ու կեղծիքն այնքան աչքի կը զարնէր, որ նոյնիսկ վրդովեց Տիգրան Հախումեանի նման անողնայար մատուռական մը՝ (Աչքոտ Յովհաննիսեանի բնորոշումը) որ քաջութիւնը ունեցաւ պաշտպանելու ոչ միայն ամբաստանեալը, այլ եւ Դաշնակցութիւնը: Այն հանգամանքը, որ սպանութիւնը տեղի ունեցած էր 1925ի Յուլիսին, ձերբակալութիւնները՝ նոյն տարուան Սեպտեմբերին, իսկ դատը 15 ամիս յետոյ, արդէն ցոյց կուտայ թէ ինչպիսի նախապատրաստական աշխատանքներ է տարեր Չեկան իր գնտաններուն եւ բանտի նկուղներուն մէջ: Եւ այն իրողութիւնը որ վկաներուն մէջ էին Բուղաշկօֆ, քիւրտ Ղազօյի, Եփրեմ Դասպարեանի, Արամ Շալճեանի եւ Սիմոն Սարգսեանի նման խառնակիչ դաւաճանները, արդէն կ'ապացուցանէ թէ ինչ նպատակ կը հետապնդէր դատարանը: Վարկաբեկել Դաշնակցութիւնը, ինչ գնով ալ ըլլայ,— ահա հիմնականը, որուն կը ձգտէին հակառակորդները:

Ինչքան ալ, շնորհիւ լարուած մեքենայութիւններու, մեղադրեալները հակասութիւններու մէջ ինկան եւ ինչքան ալ մէկուն պաշտպանը մեղադրեց միւսը, — բայց եւ այնպէս մէկ բան, պայծառ լոյսի նման երեւան ելաւ: Այն, որ այդ սպանութիւնը պարզ տեղական հանգամանք ունի եւ հետեւանք է ոչ թէ «Ռուբէն փաշայի հրահանգի»,՝ այլ նոյն ինքն իր՝ Խուշոյեանի բարոյական նկարագրի: Սուլթան Համիտի բռնութիւններէն յետոյ մենք չենք կրնար հանդուրժել ոմն Խուշոյեանի կամայականութիւններուն, կը բացագանչէր ամբաստանեալներէն մէկը: «Որովհետեւ Խուշոյեանը կը խանգարէր մեր շինարար աշխատանքը, ատոր համար ալ սպաննեցինք», կ'աւելցնէր միւսը. «Ըլլալով անբարոյական, ան իր կենցաղով դէմ կ'երթար մեր հին լեռնցու աւանդութիւններուն», կը շեշտէր երրորդը:

Եւ քանի որ սպանութիւնը կազմակերպողները Դաշնակցականներ էին, ապա ուրեմն պատասխանատուն ամբողջ Դաշնակցութիւնն է (դատավճիռը այդպէս ալ կը սկսի, «1917 Հոկտեմբերեան սոցիալ յեղափոխութիւնից յետոյ, Դաշնակցութիւնը... եւլն): Իսկ կառավարութիւնը, որ Խուշոյեանի նման սրիկաներով կը լեցնէ շրջանները, բնաւ մեղք չունի...

Դաշնակցութիւնը գաղափարական ճակատի վրայ անզօր, կը դիմէ բռնի միջոցներու...: Այս մեղադրանքին անհեթեթութիւնը կ'ապացուցանէ ինքը պատմութիւնը: Երեք տարի է անցեր տասներորդ ընդհանուր ժողովէն եւ մինչեւ այսօր ալ խորհրդային կառավարութիւնը չի կրնար արձանագրել մէկ դէպք, ուր մենք խախտած ըլլանք գերագոյն օրգանի գծած ուղին: Ոչ մէկ գործօն քայլ առած ենք այս երեք տարուան ընթացքին, թէեւ շատ բան կրնայինք ընել: Բաւական է միայն, որ Դաշնակցութիւնը ընդառաջ երթայ ժողովուրդի տրամադրութիւններուն եւ օգտագործէ զայն: Քանիցս կրկնած ենք, թէ մենք ընդհակառակն սանձեր ենք ժողովուրդի զայրոյթը եւ արգիլած նոր արիւնահեղութիւններ:

Այս ճշմարտութիւնը չկրցան ըմբռնել մեր կարմիր ապուշները եւ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակեն իրենց յոռի քաղաքականութիւնը, որ վերջ ի վերջոյ պիտի հարկադրէ մեզ նոյն միջոցներով պայքարիլ իրենց դէմ: Դաշնակցութիւնը զէնքի պայքարի միջոցին չէ դիմած, որովհետեւ գաղափարական ճակատին վրայ յաղթող է եւ իր քաղաքական իտէալներու ուղին է շատ յստակ: Այնքան յստակ, որ կը տեսնեն ոչ միայն մեր տարիներու հակառակորդ Տ. Հախումեաններն ու Ց. Խանզադեանները, այլ եւ իրենց ընդդիմադիր կուսակցականները: Գաղափարական տեսակէտէն յաղթողը մենք ենք, քանի դեռ ժողովուրդը մեզ հետ է: Իսկ եթէ հակառակորդը պնդէ որ սխալ է այդ, այն ատեն կը պահանջենք հրապարակաւ պարզել անվերջ հալածանքներու, խմբական զինաթափման ու աքսորման պատճառները: Եթէ դատավարութեամբ փորձեցին Դաշնակցութիւնը վարկաբեկել ժողովուրդի աչքին, անոր գործօն քայլերով (ինչ որ չկրցան ապացուցանել), ապա թող թոյլ տան մեզ խոստովանիլ որ Դաշնակցութիւնն այսօր Հայաստանի ժողովուրդի աչքին կը վարկաբեկէ կառավարութիւնը իբրեւ ոչ թէ յարձակողական քաղաքականութեան համար, ինչպէս կը պահանջէ ինքը ժողովուրդը, այլ այդպիսի պահանջ կը սանձէ ինքը Կոմկուսը, իր թացքով: Թէ այդ ընթացքը մինչեւ ո՞ւր կը տանի, ցոյց կուտայ ապագան:

Եթէ Խուշոյեանի սպանութեան Դաշնակցութիւնը կը փորձէր ժողովրդական գունաւորում տալ, հապա ի՞նչ պիտի ըսել այն սպանութեան մասին, որ կատարուեցաւ Ելենովկայի Ռուս Մալականներու ձեռքով, այն դէպքին, երբ Սուխում-Թօտանի Մալականներն այնքան էին ծեծեր Երեւանի Գաւառական մի փոխնախագահ Հրանտ Ղարիբեանը, որ ձեռքն ու ոտքը կոտրեր էին: Ա՞յդ ալ Դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր կամ վերջապէս, այդ ժամանակները Ռուսիոյ մէջ կատարուած տասնեակ հազարաւոր նման սպանութիւններն ալ էսէրնե՞րը կամ Մենշեւիկնե՞րն էին կազմակերպեր:

Տարի մը առաջ, Երեւանի մէջ կազմակերպուած դատավարութիւնը, չտուաւ պոլշեւիկներուն սպասած արդիւնքը: Ամբաստանեալ թերութիւններով մէկտեղ, ընկերները իրենք զիրենք հերոսաբար եւ դատարանէն ելան Դաշնակցութեան շուրջը բարձր բռնած: Ժողովուրդը փոխանակ երես դարձնելու, աւելի հիացումով ու համակրանքով կը հետեւէր դատավարութեան, ապացոյց՝ այն չափազանց նուաճ հետաքրքրութիւնը որ կը յայտնէր եւ այն ցոյցը, որով ճամբու դրին մեղադրեալները դէպի աքսոր:

Ինչո՞ւ Չեկան այդ օրերը պատրաստած էր քաղաքի կազօրքի թիւը եւ ինչո՞ւ տարուան շէնքը կը պահպանէր բացառապէս Ռուսներով:

Մեղադրեալներէն երեք Սահակ Ստեփանոսեանը, Աբրահամ Մինոյեանը եւ Արտաշէս Ստեփանեանը դատապարտուեցան տասնական տարի բանտարկութեան, խիստ մեկուսացումով եւ գոյքի գրաւումով: 1927 Մայիս 27ին երեքն ալ աքսորուեցան անյայտ ուղղութեամբ եւ մինչեւ այսօր ալ կարելի չէ եղած իմանալ անոնց տեղը: Ռուսաստանի տափաստանները շատ լայն են, զանոնք պարտակելու համար...

«Դաշնակցութեանը մարտ բռնել պէտք չէ տանջ...: Այսպէս եզրափակեց իր «պաշտպանողական» ճառը հայկական Դր. Զուբարը:

Եւ դատարանը չգնդակահարեց այդ երեք յեղափոխականները: Իսկ այդ համարձակ խորհրդային իշխանութեան մեծահոգութեան եւ անպարտելի ուժի գիտակցութեան արտայայտութիւն:

Այդպէ՞ս է արդեօք, թէ սրբիշ զաղտնիք մը կայ... ԱՇՈՏ

ՀԱՅԵՐԸ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱՒՏԻՆ ՄԷՋ

«Մուրճ-Մանգաղ»ի մէջ Թակից մը կը գրէ Կրասնոդարէն (9 Հոկտ.).—

Կրասնոդարի պահծոյի գործարանին մէջ կ'աշխատին հայ բանուորներ, սակայն գործարանին վարիչը շատ գէշ վարուի Հայերուն հետ: Հայ բանուորները իրենց կը մեն, չուզեր նոյն իսկ խօսիլ անոնց հետ: Պատասխանի մը մար երկար ատեն կը սպասեն Անցեալներուն, հայ բանուոր կը ներկայանայ եւ հայերէն կ'ուզէ աշխատանքի համար մերժէ տալ:

Հայը կը դիմէ Աշխատանքի պաշտպանութեան բաժինը, եւ կը բողոքէ: Հրամանը կը տրուի հագուստ տալ հեստներու վարիչը, երբ ան որ տրուելիք հագուստները են, այնպէս մը ըրաւ որ տուաւ բանուորի մը եւ անոր ալ առաւ ու տուաւ Հայուն:

Երբ հայ բանուորը կը բողոքէ պատասխան կը ստանայ.
— Չարժեր Հայերուն նոր զգեստ տալ:

Mlle ANNETTE BOUILLET
ԵՒ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Փարիզ 15 Յուլ. 1927

ԾԻԾԱՂ

ԵՐԲՈՐ ԼՌԵՄ...

Թոթո, տօնական զգեստները հագած, կը ցատկռտէ մայթին վրայ։ Մայրիկը եւ հայրիկը բռնած են իր երկու ձեռքերէն։ Հիւր կ'երթան տուն մը, ուր առեւտրական գործ մը պիտի կարգադրեն։

Հայրը.— կարծեմ լաւ չըրինք։ պէտք էր Թոթօն տունը ձգել, չելլէ կափ մը ընէ։

Մայրը.— Թոթօ, երբ պէտք ըլլայ, իր լեզուն լաւ կը բռնէ։ այնպէս չէ՞, Թոթօ՛։

Թոթօ.— (Հպարտ) Այո՛, մայ'։

Հայրը.— Լաւ։ կը տեսնենք։ վտանգաւոր խօսք մը չելլէ՛ բերանէդ...

Թոթօ շատ կը խորհի այդ վտանգաւոր բառերու մասին, բայց ո՞վ է վտանգաւորը, ի՞նչ, բառե՞րը թէ լեզուն։

Մայրը.— մտիկ ըրէ, Թոթօ։ կրթեալ տղայ մը ուրիշներուն խօսակցութեան մէջ չի մտներ։

Թոթօ.— Հո՞գս է, խօսեցէք ինչ որ կ'ուզէք։

Հայրը.— Բայց չմոռնա՛ս։ Գործը չաւրես։

Մայրը.— Ջէ՛, Թոթօ խելօք կը կենայ։

Թոթօ.— Ի՞նչպիսի խելօք ըլլամ, ամէն ատեն կը փոխէք։

Հայրը.— Այսօրուան համար կը բաւէ որ միայն լուռ մնաս։ բառ մը անգամ չպիտի հանես բերանէդ։

Թոթօ.— Հապա ինչո՞ւ անցեալ կիրակի մայրիկս զիս կըսմըթեց, երբ չէի ուզեր խօսիլ մօրքրիս հետ։

Հայրը.— Սատանորդի՛։ Խելք չեմ ուզեր քեզմէ։ Քեզի կ'ըսեմ, որ, այսօր, բառ մը անգամ չպիտի արտասանես։

Թօթօ.— Լաւ։ Պօնժո՞ւր ալ չըսեմ։

Մայրը.— Պիտի ըսես, մանչուկս։

Թօթօ.— Հապա արգիլած էիք խօսիլ։ Ինչպէ՞ս պօնժուր ըսեմ, երբ չէք ուզեր որ բերանս բանամ։

Հայրը.— Է՛, երկան ըրիր։ Ներս մտնենք՝ *պօնժուր* ըսէ, դուրս ելլենք՝ *պօնժուր* ըսէ։ Այսքան։

Թօթօ.— Լաւ։ Եթէ կարկանդակ մը տան ինծի, *մէրսի* ալ ըսե՞մ։

Հայրը.— Շանլակոտ։

Մայրը.— Մա՛րդ, դո՛ւն ես որ կը կնճռոտես, ամմեղին մեղքը ի՞նչ է։ Թօթօ, երբ ճոն ճամնինք, դուն միշտ երեսիս նայէ։ Երբ նշան ընեմ կրնաս խօսիլ։

Թօթօ.— Խօսի՛մ, խօսիմ, ի՞նչ խօսիմ։

Մայրը.— Մէրսի ըսէ կը բաւէ։

Թօթօ.— Լաւ։

Կը հասնին։ Երկայնկեկ պարոն մը։ Տխուր, մեռելի տունէ դուրս ելած է կարծես։ Թօթօ միշտ մօրը կը նայի, վախն ի վախ։ Զանազան հարցումներ կուգան միտքը։ «Պարոնը ինչո՞ւ կը կրծէ եղունգները»։ «Տիկինը ինչո՞ւ պէխ ունի»։ Սակայն կը վախնայ եւ կը լռէ։ Պարոնը կը մօտենայ Թօթօյին եւ կը հարցնէ անունը, տարիքը, յետոյ՝

Պարոնը.— Թօթօ՛, մայրդ եթէ քուրիկ մը բերէ, կ'ուզե՞ս։

Թօթօ.— (Մօրը նշանին հետեւելով) Մէրսի, մէրսի...

Կուշտ ու կուռ ծիծաղներ։ Այս փոքրիկ միջադէպը՝ նեղութիւն չպատճառեց հօրը։ Վերջին վայրկեաններուն, Թօթօ սկսաւ նեղուիլ, ջղայնոտիլ, կ'ուզէր մօրը բան մը ըսել։ Սակայն կը վախնար հօրմէն։ Վերջապէս մեկնեցան։ Փողոցին մէջ։ Հայրն ու մայրը գոհ են։

Մայրը.— Տեսա՞ր, Թօթօն խելօք էր։

Հայրը.— Երբ ուզէ, միշտ կըրնայ խելօք մնալ եւ մեզ ալ գոհ ձգել։

Թօթօ.— Շա՞տ գոհ էք։

Հայրն ու մայրը.— Շա՛տ, շատ։

Թօթօ.— Բայց... լռեցուցիք, ես ալ... չխօսեցայ... ուրիշ մեղք մը գործեցի...

Մայրը.— Ի՞նչ մեղք։

Թօթօ.— Լռէ՛ ըսիք, լռեցի, բայցտեղս ըրի, քանի որ գոհ էք, փոխեցէք վարտիքս։

Ռ. ՓՈՒԺՈԼ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 4 Յուլ.

Պարսկաստանի վեհապետ Րիզա Շահ-շահի Ատրպատական այցելութեան առթիւ, Հիւսիս-Արեւմտեան Զօրաբանակի հրամանատար Ահմէտ խան Մահմուտին եւ իրեն ենթակայ պարսիկ զինուորականութիւնը՝ յանձնեցին գիւղարուեստական թանկարժէք նուէր մը — Ատրպատականի զինուորական քարտէսը, որ պատրաստուած է Թաւրիզաբնակ Վանեցի ոսկերիչ վարպետներու կողմէ, «Վան Ոսկերչանոց»ի մէջ։

Քարտէսի շրջանակը 60 սանթիմէթր երկայնք եւ 58 սանթիմէթր լայնք ունի։

Այսարծաթեայ շրջանակի բոլորտիքները զարդարուած են՝ Անիի, Աղթամարի եւ Զուարթնոցի հայկական քանդակներով, որոնց մէջտեղն ալ՝ պարսկական ոճի ծաղիկներ։

Շրջանակը սեւադ *կոչուած արուեստով զարդարուած է։ Զորս անկիւնները՝ շրջանակի, զետեղուած են ոսկիէ շինուած ծաղիկներ, որոնք շատ բնական եւ հրապուրիչ տեսք մը ունին։ Շրջանակի վրայ հաստատուած է լայն եւ երկայն արծաթեայ սեւ, թանձր տախտակ մը, որու վրայ ալ ագուցուած է Ատրպատականի զինուորական քարտէսը, ամբողջովին ոսկեայ եւ վեց տարբեր գոյներով, ոչ թէ ներկուած, այլ վանեցի ոսկերիչներու հմտութեամբ ոսկիի մէջ բաղադրուած նիւթերով։ Վեց գոյները տալէ յետոյ, մեր հայրենակիցները կրցեր են, ապա կոկել, յղկել, կտորները աշխարհագրական ճշտութեամբ իրար միացնել եւ հայկական, մանաւանդ Վանի ոսկերչութեան արժանի գեղարուեստական գործ մը արտադրել։*

Քարտէսի փորագրական աշխատանքը կատարած է Պ. Դաւիթ Փափազեան։

Փորագրուած են պարսկերէնով՝ Ատրպատականի քաղաքները, գաւառները, գետերը, լեռները, ճամբաները, գլխաւոր գիւղերը եւայլն։ Վեց գաւառներն են՝ Թաւրիզ, Սալմաստ, Ուրմիա, Սավուջբուլաղ, Մակու եւ Արտաբիլ, որոնց իւրաքանչիւրի գաւառական կեդրոնները գրուած են բարձրադիր ոսկեայ տառերով։ Յիշեալ գաւառներու մէջ գտնուած զօրամասերը բնորոշուած են պարսկական զինանշաններով, ոսկեայ, բարձրադիր, գունաւոր դրօշներով։

Այս զօրամասերէն երկուքը զուտ քրտական են՝ Մակուի եւ Սավուջբուլաղի գաւառներումէջ, իսկ մնացեալ հինգը՝ Թաւրիզի, Ուրմիոյ, Սալմաստի եւ Արդաբիլի մէջ։ Իւրաքանչիւր զօրամասը բնորոշող զինանշանի վերը պետական թագն է, ականակուռ, ապա սուրեր, նիզակներ և պարսկական եռագոյն (կանանչ, սպիտակ, կարմիր) դրօշակներ։

Ուրմիոյ գաւառին մէջ, ծովը կապոյտ տեսք ունի, իսկ կղզին, կարմրագոյն ոսկի։

(Այժմ Ուրմի քաղաքը, Շահին անունով կը կոչուի Րիզաիյէ, *իսկ ծովն ալ՝* Տէրեայի Րիզաիյէ։*)*

Քարտէսին վրայ, Թաւրիզ քաղաքի վերեւը զետեղուած է, Շահին բրոնզեայ, բարձրաքանդակ փոքրադիր նկարը, ամբողջովին շրջապատուած թանկարժէք գոհարներով եւ ադամանդներով։

Ակնեղէններու դասաւորման եւ զետեղման գործերն ալ կատարեցին Թաւրիզահայ ոսկերիչ Խաչատուր եւ Առաքել Պասմաճեան եղբայրները։

Կ'ըսուի թէ այս արքայական նուէրը 7000 տոլար արժէք ունի, ոսկիի, արծաթի եւ թանկագին քարերու հաւաքածոյ մը ըլլալով։

Քարտէսին վարի մասին վրայ, բարձրաքանդակ, ոսկեայ տառերով զետեղուած են մակագրութիւնները, որոնց հայերէն թարգմանութիւնը հետեւեալն է, զինուորականութեան եւ զօրքի կողմէ.

«Մենք ցոյց տուինք աշխարհին, որ զինուորութեան սէրը մեր գլխէն դուրս չի գար, մինչեւ որ մեր հոգին դուրս չգայ։

«Զինուորութեան նշանը, Ն. Կ. Վեհափառութեան ոտքի հողին նուէր պիտի ըլլայ, միայն անձնազոհութեան խոստումով եւ երդումով»։

Այս տողերը վերածուած էին պարսկերէն զոյգ քառեակներու։

*** *Թաւրիզի Քաղաքապետութիւնն ալ Շահնշահին նուիրեց ոսկեայ բանալի մը, որ գետեղուած էր գեղարուեստական կերտուածքով արծաթեայ տուփի մէջ։ Տուփի կափարիչի արտաքին երեսի վրայ, Պ. Դաւիթ Փափազեանը շատ նուրբ քանդակած է Թաւրիզ քաղաքի յատակագիծը,որ պատրաստած է ճարտարապետ Սաանդուլլահ Խանը (անոր տուած յատակածով եւ հսկողութեամբ այս տարի Թաւրիզի մէջ կառուցուեցաւ պարսից պետական թատրոնին շէնքը, բերդին մօտ, հասարակաց պարտէզի կողքին)։*

Յատակագծի բոլորտիքը, ոսկի ծաղկեայ շրջանակներ զետեղուած են, իսկ տուփի կողերը զարդարուած են հայկական գեղեցիկ քանդակներով։

Տուփի ներսը, կափարիչի մէջ, հաստատուած ոսկեայ ծաղկազարդ քանդակներով թերթի վրայ զետեղուածէՇահին բրոնզէ փոքրադիր նկարը, շրջանակուած թանկագին ակնեղէններով։

Այս տուփն ալ «Վան Ոսկերչանոց»ի Հայ վարպետները — Պ. Պ. Կարապետ Պէյլէրեան, Փանոս Ժամհարեան, Մանուկ Պալեան եւ Միհրան Տէր Յարութիւնեան — շինեցին։

Այս վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, Թաւրիզաբնակ վանեցի ոսկերիչ վարպետներու «Վան Ոսկերչանոց» արհեստանոցը, Պարսից արքունիքի համար պատրաստած է՝ զինուորական սուր մը, քրտական դաշոյն մը, արքայական գաւազան մը եւ այժմ ալ Ատրպատականի զինուորական քարտէսը։ Այս թանկագին նուէրները Ատրպատականի զինուորականութեան, Շահսէվան ցեղերու եւ Քիւրտերու կողմէ զանազան առիթներով նուիրուած են Շահին, անոր վարչապետութեան օրերէն մինչեւ թագաւորութիւնը։

Ամէն երկրի մէջ, իւրաքանչիւր արհեստանոց, վարպետ եւ արուեստագէտ բարոյական եւ անժխտելի իրաւունք ունի իր արտադրած ու եւ է գեղարուեստական գործի վրայ իր արհեստանոցի կամ Տան անունը դրոշմել։ Այստեղ թոյլ չտրուեցաւ որ նուէրներուն վրայ հայ ոսկերիչ արհեստաւորները իրենց արհեստանոցին «Վան Ոսկերչանոց»ի անունը դրոշմէին։

ՄԱՍԻՍ

ԿԻՆԸ ԱՅՐԵԼԷ ՅԵՏՈՅ.— Ձմեռ, Նանսի մէջ, տպարանի մը պաշտօնեան, Վէրմանտէ, ուզելով ապրիլ իր բարեկամին կնոջ հետ, խեղդած էր իր կինը եւ յետոյ տպարանին հնոցին մէջ ամբողջ գիշեր մը կրակը հրահրելով այրած էր դիակը։ Իր սիրածին հետ Փարիզ փախելէ յետոյ ձերբակալուեցաւ։ Իր սիրականը, որ տեղեակ չէր ոճիրին անմիջապէս ազատ արձակուեցաւ։ Ամուսինն ալ ազատ արձակեց զայն։ Վերջերս հիւանդանոցին մէջ զաւակ մը բերաւ Վէրմանտէէն։ Այժմ մինակ ու անպաշտպան է։ Իսկ Վէրմանտէ, առջի օր, եղեռնադատ ատեանին կողմէ դատապարտուեցաւ մահուան։

Մահապարտը պիտի գործադրուի քաղաքին հրապարակներէն մէկուն վրայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ԱԹԱԵԱՆ ՍԻՐՔ Տ'ԻՎԷՐԻ ՄԷՋ

Այս իրիկուն է որ հայ կռփամարտիկը պիտի կատարէ եղանակի երկրորդ մրցումը ֆրանսացի Marin*ի դէմ։* Marin *տոկուն եւ ուժով հարուածող կռփամարտիկ մըն է, որուն կատարած մրցումներուն մեծ մասը վերջացած է որոշուած ժամանակէն առաջ՝ իր յաղթանակով։ Վերջերս յաղթեց Անտրէ Նիլի, Քիտ Նոմի, եւայլն։*

Գալով Աթաեանի, անիկա տասը օրէ ի վեր կանոնաւոր փորձեր կատարեց լաւագոյն խաղացողներու հետ եւ իր նոր Մէնէճըրը շատ բան սորվեցուցած է իրեն։ Այս գիշեր նախորդ մրցումներէն տարբեր խաղ մը կը սպասուի իրմէ։ Եւ եթէ կարենայ իր այդ նոր խաղը ի գործ դնել, մանաւանդ պաշտպանողականի մասին, կրնայ լաւ արդիւնք մը ձեռք բերել եւ յաղթել։

Մրցումը պիտի տեւէ 8 շրջան, իւրաքանչիւրը երեք վայրկեան։ Սիրք տ'Իվէր կը գտնուի Place de la Pasteloup*ի հրապարակին վրայ։*

Հայ կռփամարտի սիրահարները անշուշտ պիտ խուզեն քաջալերել հայ մարզիկը։

Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԸ.— *Վիարուժ, գործաւոր մը, որ կը բնակի Վիթրի (Սէն), առջի իրիկուն, իր տունէն դուրս ելաւ ջուր առնելու դիմացի աղբիւրէն։ Վիարուժ, տունը մօտ ըլլալուն, վերարկու հագած չէր, շապիկով եւ հողաթափով էր։*

Յանկարծ ինքնաշարժ մը անցաւ սլընթաց։ Այնքան արագ անցաւ, որ Վիարուժ ժամանակ չունեցաւ ճամբէն դուրս ցատկելու։ Բախումը սարսափելի էր, Վիարուժ մխուեցաւ կառքին առաջամասին մէջ։ Սակայն ինքնաշարժը երբեք կանգ չառաւ։ Ու անցորդները, գիւղէն անդին, զարմանքով տեսան որ ինքնաշարժին գլխուն վրայ սեւ զանգուած մը կայ։ Կարծեցին թէ շուն մըն է, որ կախուած է։ Քիչ յետոյ, ուրիշ անցորդներ տեսան դիակ մը ճամբուն եզերքը։ Ինքնաշարժին վարիչը դիակը նետած էր ամայի տեղ մը։

ՄԻ ԶԱՐՆԷՔ ԿԻՆԵՐՈՒՆ.— *Թուրի մէջ փասքիէ կին մը ունէր։ Սիրտը այնքան նեղ էր, որ փուճ խնդրի մը համար վերցուց ձեռքը եւ ապտակ մը զարկաւ կնոջ երեսին։ Կինը պոռաց, դրացիները վազեցին, ոստիկանները հասան։*

Շիտակ ոստիկանատուն։ Հարցաքննութեան ընթացքին, կինը, վրէժ լուծելու համար, բացաւ բերանը.

— Իմ ամուսինս նշանաւոր գող մըն է։ Երկու անգամ Փարիզի մէջ մեծ գողութիւններ կատարած է։ Վերջերս ալ կազմակերպած էր ուրիշ աւելի մեծ գողութիւն մը։

Ոստիկանները սկսան նեղել փասքիէն, որ ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ գողցած էին շատ մը արժեթուղթեր, բայց 18 հազար ֆրանք միայն կրցած էին «մանրել», միւսները, մօտ 180 հազար ֆրանք, անկարելի ըլլալով դրամի վերածել, այրած էին ընկերութեան համաձայնութեամբ։

ՓԱՅՏԱՀԱՏԸ.— *Վիթալ, Մէօզ գետին եզերքը ծառ մը բարձրացաւ եւ կացինը զարկաւ ծառին թեւերուն։ Յանկարծ կորսնցուց հաւասարակշռութիւնը։ Գլորեցաւ ծառին բունին վրայէն, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, յետոյ սահեցաւ գետին մէջ. Իր դիակը գետը նետեց եւ գեր քիչ անդին։*

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՎԱՂԱԾԱՆՈԹ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻ» ՄԸ

Այս անգամ վտանգի ազդանշանը տրուած էր։

Տեսայ որ գետնուղիներու առջեւ կեցած պահակները, արգիլելու համար անոնց մուտքը, կ'իջեցնէին երկաթ փեղկերը, մինչդեռ ամէն կողմէ, բազմաթիւ կուսակիցներ՝ իրենց կուռի կէտերը կը վազէին...

— Ի՞նչ կայ, ո՞վ կրակեց, հարցուց Քարասոֆ, գրասենեակին դուռը բանալով։

Յետոյ գետնին վրայ նշմարելով իր դարակները եւ թղթածրարները.

— Օ՛հ, օ՛հ, ըսաւ կը տեսնեմ թէ՝ նոր բան կայ։

Քանի մը բառով անոր պատմեցի անդուդարձը. Քարասոֆ ուշի ուշով մտիկ ըրաւ. տեսայ որ կը ժպտէր։

— Ինչպէս կ'ըլլայ որ, ըսաւ վերջապէս, խմա Շթաուպը որ այնքան խելացի է, գլխիկոր իյնայ ծուղակին մէջ, որ իրեն դէմ լարեր են։ Գիտնալու էր սակայն որ, եթէ Սթէնիա-Կօրայան՝ մեր պայքարի կազմակերպութեան ուղը թաքստոցներէն մէկն է, շատ քիչ կուգամ հոս, ինչ որ իրեն թելադրելու էր այն եզրակացութիւնը թէ հոս չէ որ կը պահեմ իմ արժէքաւոր փաստաթուղթերս, եթէ ունիմ։

— Ծուղակ կամ ոչ, ասկից վերջ այս թաքստոցը այլեւս ծանօթ է անոնց որ խմա Շթաուպը քու վրադ ղրկեցին. ըսել է թէ ոչ դուք ոչ ալ ձեր մարդիկը ապահով չէք հոս։

— Կը կարծէք։

— Գոնէ ինծի այդպէս կը թուի..։

— Կը սխալի՞ք. ահա թէ ինչու. նախ նիւթապէս անկարելի է ասկից դուրս ելլել առանց իմ հաւանութեանս։ Այս վայրկեանէն սկսեալ, կրնաք խմա Շթաուպը բանտարկեալ նկատել։

— Վստա՞հ էք։

Ուսերը թօթուելով, պատասխանեց։

— Չեմ գիտեր թէ՝ իմ կալուածիս ո՞ր կէտին վրայ կը գտնուի խմա Շթաուպը այս պահուս։ Բայց կրնաք զայն արդէն այնքան գերի նկատել, որքան պիտի ըլլար եթէ իմ ամէնէն ամրափակ եւ խոր գնտաններուն մէջ գտնուէր։ Աւելի հեռուն ալ կ'երթամ։ Կը հաստատեմ թէ՝ տասը վայրկեան չանցած, անոր մասին լուր պիտի ստանանք. որովհետեւ, մարդ կրնայ որեւէ գնտանէ մը փախիլ, բայց չի կրնար անդունդէն փախիլ։

Մինչդեռ զարմացած իրեն կը նայէի, ան շարունակեց.

— Գիտցէք թէ՝ այն պատճառաւ իսկ որ ելքի պահակները շարժման մէջ դրուեցան ձեր ազդանշանով, խմա Շթաուպ՝ ուր որ ալ ըլլայ,չիկրնար որեւէ ելքի մօտենալ, որովհետեւ ամէն մէկ ելքի միջեւ այս պահուս անդունդ մը բացուած է։

«Գիտէք ինչո՞ւ։

«Որովհետեւ, ազդանշանը տրուելուն, ելքէ ելք այս անդունդները միացնող կամուրջները կը վերնան եւ անդունդները կը բացուին. այնպէս որ, եթէ չուզէ անձնասպան ըլլալ, ուրիշ միջոց չունի, եթէ ոչ անձնատուր ըլլալ։

— Գիտէ՞ք որ եթէ այդ անդունդներէն մէկուն մէջ իյնայ, զարհուրելի պիտի ըլլայ։

— Ինչո՞ւ համար. ես կանչեցի զինքը իրմէ խնդրեցի՞ որ գայ իմ տունս կողոպտէ. եւ յետոյ, չեմ գիտեր ի՞նչ մարդասիրական նկատումներով պէտք է եղեր որ թոյլ տամ որ մեր թշնամիները գան այս թաքստոցը խուժեն։

«Մարդասէ՞ր. ես ալ եղայ։

«Բայց, ալ չեմ կրնար ըլլալ։

«Երբ գործերնիս հրէշներու հետ է, մարդասիրութիւն ցոյց տալ կը նշանակէ դաւաճանել մարդկութեան։ Ասկից զատ, ապուշութիւն է, որովհետեւ եթէ դուք զանոնք ձեռքէ փախցնէք, անոնք ձեզ իրենց ձեռքէն չեն փախցներ։

«Ամբողջ բերան մը» ըսին, չէ՞։ Ես կ'ըսեմ, պայմանաւ որ փոխադարձ ըլլայ։

«Եթէ անոնք արժանի են որ հոս գան իրենց բերնին ակռաները թափել տալու, չեմ գիտեր թէ՝ ո՞վ ի՞նչ կրնայ եղեր ըսել։

«Ես պիտի տրտնջայի՞ միթէ, եթէ այս առտու, Շլուսէլպուրկի մէջ, գիս ճանչնային եւ ծակը թխէին։ Ինչո՞ւ ուրեմն պիտի ընդունիմ եղեր անոնցմէ մէկուն տրտունջը, երբ հոս գայ եւ բռնուի։

«Ակն ընդական, ուրեմն։

«Բոլոր քաղաքակիրթ ազգերը, նոյնիսկ միւսներն ալ՝ օրինական ինքնապաշտպանութիւնը չե՞ն ընդունած։

«Եւ այս պարագային ըրածս ուրիշ բան չէ։

«Ցարձակողին կը մնար չիյնալ ծուղակին մէջ. այնպէս որ, ինչ որ ալ ուզած ըլլայ փորձել ինծի դէմ գրեթէ որոշած եմ ներողամտութեան փաստը տալ խմա Շթաուպի հանդէպ. պարզապէս անոր համար որ այս գործին մէջ անիկա զոհ մըն է։

— Զո՛հ, խմա Շթաո՞ւպը շատ գէշ կը ճանչնաք ուրեմն զայն։

Քարասոֆ ուսերը թօթուեց.

— Այո՛, զոհ մը, որովհետեւ անոնք որ զայն մղեցին այս գործին, գիտէին թէ այս արկածախնդրութեամբ, քուրջ բան մը չէին շահեր։

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ցաւիկ վարկ մը պիտի յատկացուի բանւորական շրջանի գիւղերուն եւ գիւղաքաղաքներուն մէջ դպրոցներ շինելու համար։ Անոնցմէ պիտի կրկնապատկուի պատերազմի անդամատեալներուն յատկացուած ապահովագրութեան հիմնադրամը։

«Խորհրդային հանրապետութեանց պատժական օրինագիրքէն պիտի ջնջուի մահապատիժը, իբրեւ ընկերային պաշտպանութեան միջոց բոլոր ոճիրներու դէմ, բացի պետութեան ապահովութեան դէմ կատարուած ոճիրներէ, զինուորական յանցանքներէ եւ աւազակութենէ։ Պիտի ջեղչուին կատական կամ վարչական միջոցներով տրուած պատիժները բոլոր դատապարտեալներուն համար, բացի խորհրդային վարչաձեւը քանդելու ձգտող քաղաքական կուսակցութեանց գործօն անդամներէն եւ պետական դրամները իւրացնողներէն»։

Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին Նախագահ Րիքով ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով խորհրդային միութեան ներքին և արտաքին վիճակը Յեղափոխութեան տասներորդ տարեդարձին։ Ըսաւ թէ Յեղափոխութիւնը մարդկային պատմութեան մէջ նոր դարաշրջան մը բացաւ։ Այնքան դժուարին պայմաններու մէջ եւ այնպիսի պահու մը, ուր աննախընթաց դասակարգային պայքար կը մղուի եւ շրջապատուած ներքին եւ արտաքին թշնամիներէ, խորհրդային միութեան տասը տարի ապրիլը ապացոյց մըն է որ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ճիշտ իր ժամանակին կատարուած է։

«Շատ մը երկիրներու մէջ ընկերվարականները իրենց այնքան շատ հետեւորդներով կրնային դիւրաւ լուծել իշխանութիւնը գրաւելու հարցը. սակայն անոնք բանւորները յետաշրջութեան թեւերուն մէջ նետեցին. մինչ մենք ցարերու հին կայսրութեան մէջ հիմնեցինք իսկական ընկերվարական ընկերութիւնը։ Հիմնական տարբերութիւն կայ խորհրդային եւ քաղքենի ժողովրդավարութեանց միջեւ։ Խորհրդային վարչաձեւի տակ աշխատողները ուղղակի ղեկավար դեր կը կատարեն վերէն վար, շնորհիւ սիստեմին, սովետներու որ մօտ մէկ ու կէս պետական քաղաքական եւ տնտեսական բոլոր ճիւղերուն մէջ, միլիոն անդամ ունի, շնորհիւ գործակցութեանը բանւորական սէնտիքաներու, մշակութային զանազան կազմակերպութեանց, ժողովրդային երդուեալներու —որոնց թիւը այժմ 200,000 է— եւայլն։»

Շեշտելով յեղափոխութեան միջազգային հանգամանքը, Ռիքով խորհրդային միութիւնը անուանեց ընկերվարական հայրենիքը ամբողջ աշխարհի բանւոր դասակարգին, հաւատարիմ զինակիցը իրենց ազատագրութեան համար կռուող ճնշուած բոլոր ազգերու։ «Պրոլետարական միջազգային յեղափոխութեան դիրքը ամրացնելու հիմնական պայմանն է պայքար պատերազմի դէմ։»

Կիրակի օրուան ժողովին բացումով սկսան տասնամեակի հանդիսութիւնները։ Ներկայ էին 450 անդամներ զոյգ մը խորհրդարաններէ, կեդրոնական գործադիր կոմիտէն, բազմաթիւ պատուիրակութիւններ եւ Մոսկուայի օտար դեսպանները։ Վիճաբանութիւնները տեղի կ'ունենան Նախկին Տումայի մեծ սրահին մէջ։ Շէնքին ճակատը զարդարուած է կարմիր լոյսերով։

Հանդէսները տեղի կ'ունենան մեծ շուքով։ Լէնինկրատ ձիւնով ծածկուած է արդէն։ Ընդդիմադիր գլխաւոր պետերը՝ Թրոցքի, Զինովիէվ եւ Եւտիքօմօֆ հոն են։ Այս վերջինը փորձեց ճառ մը խօսիլ, սակայն ամբոխին սուլոցներով արգիլուեցաւ։

Կացութիւնը Պալքաններու մէջ

Շթիպէն կը հեռագրեն թէ պուլկար քոմիթաճիներու խումբ մը առջի գիշեր սերպ սահմանը անցած է Սաչէ գիւղին մօտ, Ցարիպրոտի նահանգին մէջ։ Սաստիկ կռիւէ մը վերջ, սահմանապահները պուլկար հողը նետեցին հրոսակները։

Միւս կողմէ Պիթօլիէն կը հաղորդեն որ ութ պուլկար քոմիթաճիներէ բաղկացած հրոսախումբ մը, որ կուգար Ալպանիոյ կողմէն, հաւանաբար Կորիցայէն, նոյն գիշերը անցած է հելլէնեւալպան սահմանը՝ Փրէսփանսքա լիճին մօտ, Քլուշթիշթա եւ Սոլիէ Քլէշթինա գիւղերուն միջեւ։

Փրակայի ալպանական դեսպան Ցէնա Պէկի սպանիչ Պէպի երկարօրէն հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ կանխամտածութեամբ սպաննած էր զայն։ Պէպի ուսած է Հռոմի մէկ քոլէժին մէջ։ Նուիրուած էր լուրջ գիրքերու ընթերցումին, ինչ որ իր մէջ յոռետես միտքեր սերմած էր։ Կը պատկանի աղքատ ընտանիքի մը։ Ալպանական կառավարութեան կողմէ իրեն տրուած դպրոցական թոշակը բաւարար չէր, որով եւ ստիպուեցաւ մեկնիլ Հռոմէն եւ դառնալ իր ծննդավայրը՝ Էլպասան։ Երեք տարի առաջ ուզած էր անձնասպան ըլլալ եւ այդ նպատակով գնած էր հին տիպի ատրճանակ մը, որով սպաննեց Ցէնա Պէկը։ Այս վերջինը անձամբ չէր ճանչնար. պատկերազարդ թերթի մը մէջէն անոր նկարը գտաւ եւ զայն հետապնդեց Պելկրատի մէջ, սակայն չյաջողեցաւ սպաննել, Ցէնա Պէկի շուտով Փրակա մեկնելուն պատճառաւ.

Պելկրատի ալպանական դեսպանատան քարտուղար Տօքթ. Շթիլլա՝ Ցէնա պէկի Փրակա մեկնելէն օր մը վերջ գաղտնաբար տեղեկացուցած էր անոր որ մահափորձ մը կը պատրաստուի իրեն դէմ եւ կը յանձնարարէր զգուշական միջոցներ ձեռք առնել։ Ցէնա պէկ կարեւորութիւն չտուաւ այս ազդարարութեան։

Պելկրատի մէջ կիրակի օր հակիտալական բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան։ Սերպիոյ հանրային կարծիքը Ցէնա պէկի սպանութեան համար կ'ամբաստանէ իտալական կառավարութիւնը։

Ռաքովսքի մեկնեցաւ

Փարիզի խորհրդային դեսպան Քրիսթիան Ռաքովսքի կիրակի առաւօտ ժամը 6ին ինքնաշարժ կառքով մը Փարիզէն մեկնեցաւ դէպի Պերլին։ Ֆրանսական սահմանը անցաւ ժամը 14.15ին։ Խորհրդային կառավարութեան որոշումին վրայ, Ռաքովսքի չուզեց աւելի երկար մնալ Փարիզ, եւ առանց պաշտօնական հրաժեշտ առնելու ֆրանս. կառավարութենէն, նոյնիսկ առանց կառախումբի սպասելու, ինքնաշարժով մեկնեցաւ։ Դիւանագիտական անցագրին շնորհիւ անցաւ սահմանէն։

Պերլինի մէջ պիտի սպասէ Մոսկուայի հրահանգներուն։

Իր յաջորդը՝ Տովկալէվսքի, Թօքիոյի այժմու դեսպանը, պատերազմէն առաջ Փորտոյի մէջ կ'աշխատէր իբրեւ ելեկտրագէտ։

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով։ Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. Իմ գիրքը, Ա. Ահարոնեանի (20 ֆրանք). 2. Մանչ Աղջիկը, Վ. Մարկրիթի (20 ֆր.). 3. Խորհուրդներու մեհեանը, Յ. Օշականի (20 ֆր.). 4. Ծապլվար, Եր. Օտեանի (7 ֆր.). 5. Մեր խաչը, Տօքթ. Ս. Սալբիի (8 ֆր.). 6. Մահացու Սէրը, Մ. Կորքիի (3 ֆր.). 7. Պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 ֆր.). 9. Ֆոմա Կորտիէվ, Մ. Կորքիի (15 ֆր.). 10. Մեր Անկախութիւնը, Լ. Շանթի (15 ֆր.). 11. Ընկեր Շահազար, Ն. Պէշիկթաշլեանի (5 ֆր.). 12. Երկու Ամիս Բոլշեւիկեան Բանտում, Բ. Իշխանեանի (13 ֆր.). 13. Սուլամիթ, Ա. Կուպրինի (6 ֆր.). 14. Կրացիէլլա, Լամարթինի (8 ֆր.). 15. Ոսկի Աքաղաղ, Րաֆֆի (10 ֆր.). 16. Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, Տօքթ. Սեւակի (10 ֆր.). 17. Ազգային Բարերար, Եր. Օտեանի (4 ֆր.). 18. Աղա Նազար, Իսահակեանի (3 ֆր.). 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, Շ. Նարդունիի (3 ֆր.). 20. Դատաստանական Խորհուրդ, Եր. Օտեանի (10 ֆր.). 21. Ի՞նչ պատմեց Թրէբոնէմը կամ Սիֆիլիս, Տօքթ. Գրիգորեանի (6 ֆր.). 22. Էջեր իմ Օրագրէն, Գ. Զօհրապի (6 ֆր.). 23. «Փետրուար 18» (5 ֆր.). 24. Ֆրանսահայ Զրուցատրութիւն (15 ֆր.). 25. Զարթիր Աստուած, Ա. Ահարոնեանի (2 ֆր.). 26 Ինքնուսուցիչ Ֆրանսերէն լեզուի, Դաւիթ-Բէկի (10 ֆր.). 27. Կոյսի մը Օրագիրը, Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի (5 ֆր.)։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ

կազմակերպուած՝ Հ.Բ.Ը.Մ. Փարիզի տեղական մասնաժողովին կողմէ 23 Հոկտ. կիր. ժամը 2.30ին, Salle des Agriculteurs, 8 Rue d'Athènes

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.—

Ա.— Բացման խօսք՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տեղական Մասնաժողովի կողմէ։ Բ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան ծագումը, նպատակը եւ գործունէութիւնը. Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆ։ Գ.— Ի՞նչ է Trustը.— Ի՞նչու Trustի վերածուեցաւ միութեան դրամագլուխը.— Ի՞նչ է այս դրութեան առաւելութիւնը ներկայի եւ ապագայի մէջ, Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ։ Դ.— Միլքոնեան նուիրատուութիւնը, Պ. Պ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին Հ. Բ. Ընդհ. Միութեան բոլոր անդամները անխտիր, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ արուարձաններու ընդհ. հայութիւնը։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՉՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ

Այրի տիկ. Եազըճեան, Տէր եւ Տիկ. Պերպէրեան, Արշակ Մկրեան, Մարտիրոս Ադամեան, Եազըճեան եղբայրք, ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԸՆԿ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵԱԶԸՃԵԱՆԻ

մահը՝ երիտասարդ հասակին մէջ, որ տեղի ունեցաւ 15 Հոկտ. Շաբաթ օր։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, Ալֆորվիլի մէջ։

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ բացուելիք մանկապարտէզներուն համար պէտք կայ վկայեալ մանկապարտիզպանուհիներու։ Հետաքրքրուողները՝ իրենց վկայաթուղթերով կրնան ամէն առտու դիմել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ ընդհանուր քարտուղարութեան։

Կրթական Մասնախումբ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ Գրական երեկոն *բացառաբար վաղը՝ Չորեքշաբթի* ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Նիւթ՝ Ն. Սարաֆեանի ինքնագրութիւնները։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

«LA LUMIÈRE PAR LES RÊVES»

Քանի մը օրէն հրապարակ կ'ելլէ փաստաբան Գր. Թէլլալեանի (Գրիմիթէլ) ֆրանսերէն մէկ երկասիրութիւնը «La Lumière par les Rêves». (Լոյսը երազներէ)։

Նիւթը կը կազմեն *Թաքուն* գիտութիւնները (Sciences occultes) եւ մասնաւորապէս երազներու խնդիրը։

Ֆրանսացի հրատարակիչ մը իր վրան առած է հրատարակութեան ծախքը։ Փարիզի կարեւոր թերթեր՝ արդէն յիշատակութիւն ըրած են այդ մասին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Սունկուրլուցի Լեւոն Թոմասեան, որ 1921ին Պոլիս կը գտնուէր։ Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Գրել՝ իր քրոջ Tomassian Seseth, Usine F. Mousset, Pelussin, (Loire).

Լուր տուողին հարիւր ֆրանք նուէր։

— Խարբերդցի Յովհաննէս Աւագեան (Ռուսաստան Աստրախան) կը փնտռէ իր եղբայրը Ներսէս Աւագեան, որուն 2 տարի առաջ Փարիզ ըլլալը որոշ էր։ Իմացնել՝ Mr. Garo Baboukian, 6 Rue Bleue Paris (IX).

ՍԱԿԱՐԱՆ

17 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթեռլին,	L. St.	124	04
Տօլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100	Mark	608	75
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	65
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատը	Léva	15	75
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	—
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	75
Զուից. »	Frc. Suisse	492	—
Լէյ 100 հատը	Ley	15	85
Ֆիորին	(Florin)	1024	75

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3450	—
» II	»	2040	—
» III	»	1700	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	175	—

ՊԱՏՐԱՍՏ ԳՈՐԾ

Լիոնի Ազգ. Միութենէն.

Արտէշի նահանգին մէջ կարեւոր գործարանի մը համար *մուլինաժի* յարմար գործաւորուհիներու պէտք կայ, որոնց հետ կրնան գտնուիլ այրեր, 40 գործաւորուհիներու հետ 10 այրեր, այսինքն երեք հոգիէ բաղկացեալ ընտանիքի մը մէջ մէկ այր։

Խիստ մաքուր օդ։ Պարտէզ, բնակարան, լոյս, ջուր, ածուխ ձրի։

Ժամը 1 ֆր. 60 կիներու եւ 2 ֆր. այրերուն համար։

Անձամբ կամ նամակով դիմել եկեղեցւոյ կից խորհրդարանը, 75 Ave. Berthelot, Lyon.

(Կնիք)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)
Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20շլ. 40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

19 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 470 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոկտեմբեր 15էն ի վեր, օրական 5-7-10 ժամ ճառ կը խօսի Մուսթաֆա Քէմալ, «Խալք» կուսակցութեան համագումարին առթիւ:

Հեռագիրները հաղորդեցին թէ ամբողջ ճառը պիտի տեւէ մէկ շաբաթ: Ուրեմն, տակաւին կը խօսի: Ութ տարուան պատմութիւն է որ պիտի պարզէ, սկսելով 1919 Մայիս 19էն, երբ առաջին անգամ ցամաք ելաւ Սամսոն, իբրեւ բանակի քննիչ:

Յայտնի է թէ ի՛նչպէս գործեց «քննիչը»: Պոլսէն մեկնած օրն իսկ, Մ. Քէմալ գիտէր թէ ինչո՛ւ կ'երթար Անատոլու: Գիտէր նաեւ վարչապետ Ֆէրիտ փաշան, որ իբրեւ թէ Զինադադարի պայմանները յարգել տալու համար սարքած էր այս գործը:

Ո՛չ «քննիչը», ո՛չ ալ իր ընկերները սխալած չէին իրենց հաշիւներուն մէջ:

Պաշը Ալին շատոնց սնանկացած էր թուրք ժողովուրդի աչքին: Իսկ Դաշնակիցները առաջին օրէն պատրաստ էին աճուրդի հանելու իրենց յաղթանակը, փրկելով հանդերձ երեւոյթները: Այն ձեռքը որ ձերբակալութիւններ կը կատարէր Պոլսոյ մէջ, եւ լուծել կուտար Երեսփ. ժողովը, նոյնքան վարպետութեամբ կը դիւրացնէր Անատոլուի սպառազինումը: Մինչեւ անգամ ռազմանիւթ կը ծախէր միլլի հրոսախումբերուն: Ու դարձեալ, այն մատը որ զսպիչ գունդեր ղրկել կուտար ըմբոստներուն դէմ, միեւնոյն ճարպիկութեամբ ճամբայ կը ցուցնէր այս վերջիններուն:

Ըմբոստները գտեր էին նաեւ թանկագին նեցուկ մը, խորհրդային իշխանութիւնը, որ ոչ միայն դաշնագիրներ կը ստորագրէր Մուսթաֆա Քէմալի հետ, այլ եւ զէնք, փամփուշտ եւ ոսկի կը հասցնէր նաւակներով, որպէսզի ապահովէ Թուրքիոյ յաղթանակը արեւմտեան աշխարհակալութեան դէմ:

Եւ եղաւ ինչ որ վճռուած էր Էրզրումի եւ Սըվազի ժողովներուն մէջ, Թուրքերու համար անսովոր վճռականութեամբ մը:

Իրականացաւ «Ազգային Ուխտը», որ ծիծաղ կը շարժէր այն օրերուն:

Բուն եւ շառաչուն ծիծաղը արձակեց նոյն ինքն Մուսթաֆա Քէմալ, մահուան դատապարտուած «աւազակապետը»...

Դիւային քրքիջ մը՝ բոլոր յաղթականներու ճակտին:

Այդ անօրինակ յաղթանակին ցուցահանդէսն է որ կը կատարէ այսօր Թուրքիոյ դիկտատորը, շուրջը հաւաքած՝ իր հաւատարիմները, 315 երեսփոխան եւ 126 պատուիրակներ: Եւ կը կատարէ դղրդագին ցուցադրութեամբ, մէկ շաբաթ ճառելով եւ ճառը հինգ տարբեր լեզուներու թարգմանել տալով:

Ինչո՞ւ ծածկել որ Մ. Քէմալը արժանի էր այս փառքին — ո՛րքան ալ խաբուսիկ ըլլայ — եւ քաղաքակիրթ կոչուած աշխարհը այս ամօթին — որքան ալ ծանր հնչէ բառը:

Թուրքիոյ ազգային շարժման, անկախութեան պայքարին անցուդարձերը աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն հին ճշմարտութիւնը,— Թէ աշխարհի օրէնքը անզօր է իր կամքը պարտադրելու, երբ ժողովուրդի մը ծոցին մէջ կը գտնուին բուռ մը սրատես եւ վճռական մարդիկ, պատրաստ՝ լեռներ գլորելու եւ ազատութեան համար մեռնելու:

Միլլի շարժման վարիչները իրենց դէմ ունէին ամենի ուժեր, բայց ո՛չ կազմակերպուած կամք: Ո՛չ իսկ ծրագիր: Ընդհակառակն, բոլոր ծրագիրներն ալ կը յանգէին անոր յաջողութեան: Աշխարհակալ եւ յաղթակա՛ն Եւրոպայի անորակելի խաղերէն մինչեւ կարմիր Մոսկուայի անբարոյական եղբայրակցութիւնը, —բոլոր ճամբաները կը տանէին Հռոմ, այս պարագային՝ Էնկիւրի:

Ինչո՞ւ զարմանալ որ Էնկիւրին կը ցնծայ այսօր, աւելի քան երբեք:

Ցուցահանդէս մըն է կազմակերպուած, այո՛. սանձարձակ փառաբանութեան, ամբարտաւանութեան եւ անյագ ախորժակներու տօնավաճառ մը:

Բայց, ի՞նչ օգուտ սրտմտիլ, երբ մարդիկ իրենց կողքին ունին սնանկացած Եւրոպա մը, այլ մանաւանդ յեղափոխակա՛ն Ռուսաստանը, որ իր տասնամեակի փառքերուն մէջ կը հաշուէ նաեւ ջարդարար փաշաներու եւ պէյերու փրկութիւնը, իսկապէս աշխատաւոր ժողովուրդներու ողջակիզումով...

Մ. Քէմալ հազար անգամ իրաւունք ունի եօթն օր, եօթը գիշեր ծիծաղելու: Ծաղրելու եւ՛ մէկը, եւ՛ միւսը, հաւասարապէս անարժան՝ յարգանքի:

Ուրիշ խնդիր է թէ երկար չի կրնար տեւել այդ ծաղրը, եւ ցուցահանդէսը ուշ-կանուխ կը վերածուի սգահանդէսի մը, նոյնքան ճակատագրական եւ անողոք:

Որովհետեւ, եթէ միլլի Թուրքը կռուեցաւ եւ յաղթեց ապրելու կամքով, ուրիշներ ալ պակաս կամք չունին, եւ իրենց իրաւունքին խոր գիտակցութեամբ կը տոկան, կը կռուին ու պիտի յաղթեն:

Որովհետեւ, քէմալական իշխանութիւնն ալ, թէեւ արդիական ներկերով ծեփուած եւ կախարդական շղարշներով ծածկուած, իր ծոցին մէջ կը պահէ փտութեան այն սերմերը որ ժառանգ մնացին Համիտէն եւ Իթթիհատէն:

Էնկիւրին աւելի ամուր չէ քան Պաշը Ալին:

Իսկ այսօրուան հալածականները շատ աւելի վճռական են եւ հասուն:

Եւ անոնք միայն մէկ ազգի չեն պատկանիր:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, ԷՆՎԷՐ, ԹԱԼԷԱԹ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՋԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ

Հետեւեալ հատուածը կ'արտատպենք հայատառ թերթէ մը, «Նոր Աշխարհ», «Օրկան Ամերիկայի Բանւորական (կոմունիստ) կուսակցութեան հայկ. ֆրակցիաներու» (8 Հոկտ.).

— «Անդրանիկը բացառութիւն մը չի կրնար կազմել, եւ այդ պատճառով ալ հայ բուրժուազին ու անոր խնկարկող մտաւորականները ճիգեր կը թափեն կարելի եղածին չափ աղմկելու հրապարակը: «Համազգային» սգահանդէսներ կը սարքուին, սեւ ու արիւնոտ օրերու վերյիշումը կ'ըլլայ, ատելութեան ու վրէժխնդրութեան թոյնը կը ներարկուի հայ աշխատաւորներու երակներուն մէջ, եւ այս բոլորը ապագայ արկածախնդրութիւններու համար:

«Անդրանիկ կրնայ եղած ըլլալ անկեղծ, անձնուէր զինուոր մը, բայց այդ անկեղծութենէն ու անձնուիրութենէն ի՞նչ օգուտ ունեցած է հայ աշխատաւորութիւնը: Անդրանիկ ի՞նչ թողուցած է իր ետին, բացի աւերէ, սրածութենէ ու ատելութենէ:

Ինչ կերպով որ Էնվէրներն ու Թալէաթները թուրք աղա-փաշաներու հայ բուրժուազիի դէմ ունեցած ատելութեան գործիք դառնալով հայ աշխատաւորութեան արիւնը մտան, նոյն կերպով ալ եւրոպական իմպերիալիզմի երկրպագող հայ բուրժուազիի գործիք դարձան Անդրանիկները եւ սրածութեան մատնեցին թուրք գիւղացիութիւնը՝ Էրզրումի, Վանի, Մուշի, Պիթլիզի մէջ եւ այլ տեղեր: Արդի՞ւնք. Թուրք եւ հայ աշխատաւորական զանգուածներու միջեւ ծագած կոյր ատելութիւնը, որմէ կ'օգտուին միայն հարուստ տարրերը եւ որը մէջտեղէն վերցնելու համար հերոսական ջանքեր են հարկաւոր գիտակից բանւորներու կողմէ:

«Մէկ կողմ ձգելով նոյն իսկ անցեալը, Անդրանիկ իր կեանքի վերջին վայրկեաններուն հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է. «Եթէ ես մեռնիմ, որքա՛ն ուրախ պիտի ըլլան Թուրքերը: Ա՛խ, անգամ մըն ալ պատեհութիւն ունենայի: փափաքս անկատար մնաց»:

«Հայ բանւորները հայ բուրժուական տարրերու սարքած սգահանդէսներու մասնակցելու ոեւէ պատճառ չունին, ընդհակառակը, պէտք է հեռու մնան նման ձեռնարկներէ, որպէսզի պատասխանատու չըլլան զարթնող թուրք աշխատաւորութեան առաջ եւ չխնան ա՛յն ծուղակը, որ սգահանդէսներու միջոցաւ կը պատրաստուի իրենց գրպանները պարպելու համար: Հայաստանի մէջ զինուորական վարժարան մը կանգնելու շուրջ եղած խօսքերը, որ շրջաբերութեան դրուած են ազգայնականներու կողմէ, ուրիշ նպատակ չունին, եթէ ոչ ամերիկահայ բանւորները կողոպտելու նոր միջոց մը ստեղծել:»

ԿԱՍՊԻՑ-ՊԱՐՍԻՑ ՆՈՐ ԳԻԾԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր Րիզա Շահ հիմնարկութիւնը կատարեց նոր շինուելիք երկաթուղագիծի մը, որ Կասպից ծովէն պիտի երկարի մինչեւ Պարսից ծոց, վերէն վար կտրելով Պարսկաստանը: Րիզա Շահ բրիչով մը առաջին հարուածը տուաւ հողին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պոլշեւիկները Պալքանի եւ Թուրքիոյ մէջ

Մակեդոնացիներու վերջին շարժումներուն առթիւ, Վառնայի մէջ երեւան հանուած է պոլշեւիկեան կարեւոր կազմակերպութիւն մը: Առ այժմ մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ ձեռք բերուած արդիւնքներուն մասին, սակայն կ'ըսուի թէ Վառնայի պոլշեւիկեան կազմակերպութիւնը դրամական խիստ լայն միջոցներ եւ մասնաւոր գրասենեակ մը ունի՝ կեղծ անցագիրներ շինելու համար: Այս գրասենեակին նպատակն է խռովութիւններ ստեղծել Պալքաններուն, մանաւանդ Պուլկարիոյ մէջ: Ասկէ զատ զօրաւոր ճիւղեր ունի Ռումանիոյ մէջ եւ այս պահուս գրգռութիւններ կ'ընէ Պեսարապիոյ մէջ:

Այս գրասենեակը ուրիշ պաշտօն մըն ալ ունի. իբրեւ կապ կը ծառայէ Գ. Միջազգայինի տարիներէ ի վեր Վիեննայի մէջ գործող հին գրասենեակին եւ այս տարի Պոլսոյ մէջ հաստատուած նոր գրասենեակին միջեւ: Վիեննայի համայնավար գրասենեակի իրաւասութեան տակ են Պալքաններն ու Իտալիա, Պոլսոյ գրասենեակը կը զբաղի մանաւանդ Անատոլուով եւ Պաղեստինի, Միջագետքի եւ Սուրիոյ պէս հոգատարութեան ենթակայ երկիրներով: Վիեննայի գրասենեակը խիստ գաղտնի կը գործէ, մինչ Պոլսինը բացէ ի բաց կ'աշխատի: Այս վերջինը հիմա օգտուելով Խորհրդային Միութեան Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի հետ կնքած դաշնագիրներէն, Անատոլուն կ'ողողէ պոլշեւիկեան գրականութեամբ, եւ ամէն կողմ յեղափոխական քարոզիչներ կը ղրկէ:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը հաստատէ թէ Մակեդոնացի Յեղափոխականներուն ետեւ կը կանգնին պոլշեւիկները: Վառնայի պոլշեւիկեան կազմակերպութիւնը գործակալներ ունէր Ռումանիոյ, մասնաւորապէս Պեսարապիոյ մէջ, ու ռումէն գաղտնի ոստիկանութեան շնորհիւ էր, որ այս գործակալներուն եւ Վառնայի կեդրոնի յարաբերութիւնները մէջտեղ հանուեցան: Քանի մը օր առաջ անհրաժեշտ ազդարարութիւնը եղած է Պուլկարիոյ:

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ՃԱՌԸ

Խալք կուսակցութեան համագումարին մէջ Մուսթաֆա Քէմալ կը շարունակէ իր ճառը: կիրակի օր ժամը 10էն մինչեւ 19.30 խօսեցաւ, քանի մը կարճ ընդհատումներով: Բացատրեց Սվազի համագումարը եւ անոր տուած որոշումները, իր շփումներն ու թղթակցութիւնները 1919 Հոկտեմբերին Պոլիս կազմուած Ալի Րիզա փաշայի դահլիճին հետ եւ իր ջանքերը՝ Անատոլուի մէջ գումարելու համար դաշնակիցներու կողմէ լուծուած Պոլսոյ երեսփ. ժողովը: Իր առաջին օրուան ճառին մասին «Թայմզ»ի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ.—

1919 Մայիս 19ին Մուսթաֆա Քէմալ ցամաք ելաւ Սամսոն, երբ Թուրքիոյ ներքին վիճակը աղետալի էր: Սուլթան Վահիտէտտինն ու վարչապետ Ֆէրիտ փաշա բան չէին ըներ երկիրը դուրս քաշելու համար այն տիղմէն, որուն մէջ թաթխուած էր Զինադադարէն ի վեր: Դաշնակիցները չէին յարգեր Զինադադարի պայմանները. անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական զինուորներ կը գրաւէին Թուրքիոյ զանազան մասերը. մինչ 1919 Մայիս 15ին հելլէն զինուորներ ցամաք կ'ելլէին Իզմիր, Դաշնակիցներու հաւանութեամբ: Միեւնոյն ատեն պահանջներ կը ներկայացուէին ստեղծելու համար Թրակիոյ Հանրապետութիւն մը, անկախ Քիւրտ պետութիւն մը, եւ ինքնավար Պոնտոս մը՝ մայրաքաղաք ունենալով Տրապիզոնը:

Պոլիս կեդրոնն էր բոլոր հայրենադաւ մեքենայութեանց եւ ամէնէն վտանգաւոր մարմիններէն մէկն էր «Անգլիոյ Բարեկամներու Ընկերութիւն»ը, Սուլթանին հովանաւորութեամբ, եւ որուն կը պատկանէին մեծ եպարքոսն ու ուրիշ կարեւոր դէմքեր: Այս մարմինին մէջ իրապէս Անգլիոյ բարեկամներ չկային. անոնց միակ նպատակն էր քանդել ազգային շարժումը: Բանակը ողբալի վիճակի մէջ էր, սակայն դեռ հաւատարիմ էր Սուլթանին: Այդ օրերուն ընդհանուր կարծիք մը կար թէ Թուրքիա չի կրնար փրկուիլ՝ առանց մեծ պետութեան մը աջակցութեան, ու երեք կարելիութիւններ նկատի կ'առնուէին — անգլիական թեւարկութիւն մը, ամերիկեան հոգատարութիւն մը, կամ պետութեան մէջ անջատ փոքր պետութեանց ստեղծումը:

Անդրադառնալով իր գործունէութեան, Մ. Քէմալ ըսաւ թէ Պոլսոյ թշնամիները զինք գլխէ նետելու համար Անատոլու ղրկեցին. հոն նախ երեք զօրաբանակ ունէր իր հրամանին տակ եւ հակակշռի իրաւունք՝ Էնկիւրիի եւ Տիարպէքիրի զինուորներուն վրայ: Վճռած ըլլալով մեռնիլ քան Թուրքիան օտար լուծի տակ տեսնել, անմիջապէս սկսաւ շարժում մը կազմակերպել Հելլէններուն դէմ: 1919ի Յունիսին եւ Յուլիսին խորհրդաժողովներ տեղի ունեցան Ամասիոյ եւ Էրզրումի մէջ, ուր որոշուեցաւ համագումար մը հրաւիրել Սվազի մէջ: Պոլիս գէշ աչքով կը դիտէր իր շարժումները, եւ Անգլիոյ Բարձր-Կոմիսարի պահանջին վրայ, այն ատենի Ներքին Նախարար Ալի Քէմալ պէյ զինքը Պոլիս կանչեց՝ յայտնելով թէ Բ. Դուռը հակառակ է իր պայքարին:

Յուլիս 3ին Էրզրումի մէջ Մ. Քէմալ իր բարեկամներուն հաղորդեց Բ. Դրան հրամանը եւ բացատրեց անոնց այն վտանգը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՎԱՂԸ, 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՆՈՆՔ որ տարեկան կը վճարեն, ԿԱՆԽԻԿ, պիտի ստանան 20 ֆրանքի ԳԻՐՔ.

ԱՆՈՆՔ որ վեցամսեայ կը վճարեն, ԿԱՆԽԻԿ, պիտի ստանան 10 ֆրանքի ԳԻՐՔ.

Թղթատարի ծախքը մեր վրայ (Բացի Արտասահմանէն)

Մանրամասնութիւնները Տեսնել Դ. էջ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ

Ֆրանսացի օդանաւորդներ Քոսթ եւ Լը Պրի, որոնք «Նունժէսէր-Քոլի» օդանաւով մէկ թռիչքով յաջողած էին հարաւային Ատլանտեանը կտրել, առջի օր հասան Պրազիլիոյ մայրաքաղաքը՝ Րիօ-տը-Ժանէյրօ: Պրազիլիական օդային տորմիղ մը ընդառաջ գնաց անոնց եւ մեծ բազմութիւն մը կը սպասէր օդանաւային կայանը, ուր փառաւոր ընդունելութիւն կատարուեցաւ: Դիմաւորելու գացող օդանաւերէն մէկը 100 մեդր բարձրութենէ մը յանկարծ գետին ինկաւ եւ կրակ առաւ. մէջի երեք օդանաւորդները վայրկենական մեռան: Քոսթ եւ Լը Պրի այսօր կը մեկնին Պուէնոս Այրէս:

*** Ֆրանսական Ջրօդանաւը որ Մարսիլիոյ մօտ Պէռը լիճէն մէկ թռիչքով Պէյրութ գացած էր, վերադարձին, մեքենայի խանգարման պատճառաւ Միջերկրականի մէջ վար իջաւ: Գերմանական «Ռամսէս» շոգենաւը օդանաւորդները իր մէջ առաւ եւ օդանաւը ետեւը կապած տարաւ Նափոլի:

*** Օր. Ֆրանսիս Ուիլսըն Կրէյսըն, Նախագահ Ուիլսընի քրոջ աղջիկը, առջի օր Օլտ Օրչըրտի ծովեզերքէն ճամբայ ելաւ Քոփէնհակ երթալու համար մէկ թռիչքով: Սակայն քանի մը վայրկեան վերջ մեկնակէտ վերադարձաւ:

Օդանաւը շատ ծանրաբեռնուած էր եւ չպիտի կրնար շարունակել ճամբան: Մէկ վայրկեանի մէջ պէնզինի ընդունարանները պարպուեցան եւ օդանաւը յաջողեցաւ խուսափիլ աղէտալի անկումէ մը:

*** Լէվինն առջի օր շոգենաւով Նիւ Եորք հասաւ եւ պաշտօնական ընդունելութեան արժանացաւ: Քաղաքապետ Ուօքըր Լէվինի յանձնեց Պատուոյ վկայագիր մը եւ գովեց անոր քաջասրտութիւնը: Ցամաք ելած ատեն, հետաքրքիրներու բազմութեան մէջէն մարդ մը դուրս ելաւ եւ սպառնական խօսքեր ըրաւ Լէվինի: Զէմպլին դիմաւորելու եկած չէր: Ընդունելութիւնները առ հասարակ շատ պաղ էին:

ԱՐԱԲ ԿԻՆԵՐՈՒ ՔՕՂԸ

Դամասկոսի կառավարութիւնը որոշած էր որ իսլամ կիները ըստ առաջնոյն քօղ պէտք է կրեն: Հակառակ այս որոշումին, մեծ թիւով արաբ կիներ պայքար կը մղեն քօղի դէմ, եւ որոշած են Պէյրութ փրանս. մարդպանին մօտ պատուիրակութիւն մը ղրկել՝ խնդրելու համար անկէ, որ իր ազդեցութիւնը բանեցնէ Դամասկոսի կառավարութեան վրայ, որպէսզի իսլամ կիները արտօնուին առանց քօղի դուրս ելլել:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՌԱԶՄ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մոսկուայի պաշտօնաթերթ *«Իզվեստիա»*յի սոյն վերին ստորագրեալ շաբեկան յօդուածը, յայտնապէս եւ աւելորդ անգամ մըն ալ ցոյց կուտայ, թէ օրէ օր աւելի եւ աւելի սեւամպերկը կուտակուին մեր երկնակամարին վրայ: Խորամանկ Ալպիոնը եւ Հիւսիսի ջերմակ Արջը հետ ի հետ կը պատրաստուին վճռական գօտեմարտի մը, որուն ռազմադաշտը կովկասն է, ամէն հաւանականութեամբ: Այդ բանը կը զգան երկու աշխարհակալութիւններու մէջ մտնող մանր ու խոշոր ժողովուրդները եւ տենդագին մինչեւ ատամները կը զինուին: Իսկ հայ պոլշեւիկները իրենց կարգին վայրագօրէն զինաթափ կ'ընեն հայութիւնը . . .

Արաբական հողամասերու միջազգային կացութիւնը մեծապէս կը յատկանշուի անոնց աշխարհագրական դիրքով:

Դրուած ըլլալով Միջերկրական ծովի հարաւային եւ արեւելեան (Մարոք, Ալճերիա, Թունուզ, Տրիպոլիս, Եգիպտոս, Պաղեստին եւ Սուրիա), Կարմիր ծովի (Եգիպտոս, Հիճազ, Ասիրք, Եէմէն եւ Ատեն), Հնդկական ովկիանոսի եւ Պարսից ծոցի հարաւ-արեւմտեան ափերուն երկայնքով (Ատեն, Հադրամաութ, Օման, Էլ-Հազա եւ Քովէյթ) եւ Միջերկրական ծովէ՝ դէպի Պարսից ծոցը հսկող արեւմտեան ճամբուն վրայ (Սուրիա, Անդրյորդանան, Նէճտ եւ Իրաք)՝ արաբական երկիրները կը հսկեն եւրոպայէն Հնդկաստան տանող առեւտրական (եւ ռազմական) կարճ ճամբաներուն —ըլլայ ծովային, թէ ցամաքային-ծովային): *Այդ բանին շնորհիւ, անգլիական աշխարհակալութեան համար Հնդկաստանին տիրապետելու խնդիրը մինչեւ հիմա եղած է ամէնէն առաջ Հնդկաստան տանող ճամբաներուն տիրապետելու խնդիր: Յատկապէս այդ տեսակէտէն խոշոր նշանակութիւն ունին Անգլիոյ համար երեք «բանալիներ» 1) Դէպի Միջերկրական ծով տանող արեւմտեան ծովային բանալին՝ Ճիպրալթարը, որուն հետ կապուած են վերջին ժամանակներս այնքան կարեւորութիւն ստացած Թանճերական եւ ռիֆական խնդիրները: 2) Միջերկրական ծով եւ Հնդկական ովկիանոս տանող արեւելեան ծովային բանալին՝ Սուէզը եւ Ատենը, որուն հետ շաղկապուած է եգիպտական եւ արաբական Թերակղզիի հարցը: Եւ 3) Պարսից ծոցի, Արեւելեան Անատոլուի, հարաւային եւ հիւսիս-արեւմտեան Պարսկաստանի ու խորհրդային Անդրկովկասի (Բագու), Իրաքի (Միջագետք)— ցամաքային-ծովային բանալին— որուն հետ կապուած են Պաղտատի երկաթուղիի, Մուսուլի եւ քրտական հարցերը:*

Առաջին երկու բանալիները վաղուց կը գտնուին Անգլիոյ գրպանին մէջ (Ճիպրալթարը 1801էն, Ատենը 1839էն և Սուէզը 1882էն): Ինչ կը վերաբերի երրորդ բանալիին՝ Անգլիան միայն 1918—20 թուականներուն է հաստատուած Իրաքի մէջ, աշխարհակալական պատերազմին հետեւանքով: Ինչպէս յայտնի է, 1914ի պատերազմի պատճառներուն ամենագլխաւորը այն է, որ Գերմանիան կը ձգտէր ձեռք ձգել այս վերջին բանալին (Պաղտատի երկաթուղիծ):

Այս բանալին ունենալու համար անգլեւգերման պայքարը պատճառ եղաւ նմանապէս Թուրքիոյ համաշխարհային պատերազմին մասնակցութեան եւ անոր տակնուվրայութեան ու անդամահատման: Այսպիսով, երկրագունդի այդ մասին վրայ Անգլիան դուրս եկաւ համաշխարհային պատերազմէն բացառապէս շահաւոր հաշուեկշռով: Անոր ձեռքին մէջ յայտնուեցաւ ոչ միայն կարեւորագոյն ծովային ճամբան, այլ եւ աւելի կարճ յարմար ցամաքային-ջրային ճամբան՝ Միջերկրական ծով — Պաղեստին — Անդրյորդանան, Իրաք — Պաղտատ - Պասրա — Պարսից ծոցի:

Սակայն Անգլիոյ կողմէ նոր հողամասերու գրաւման (Պաղեստին, Անդրյորդանան, Իրաք) իմաստը միայն անոնց՝ Միջերկրական ծովէն մինչեւ Պարսից ծոց կարճագոյն ցամաքային ճամբայի նշանակութեամբ չի սպառիր: Խնդիրը այն է, որ Իրաքի միջոցով Անգլիան անմիջական սահմանակից կը դառնայ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ հետ, իսկ Մուսուլի միջոցով խորհրդային Անդրկովկասի ճիշտ եւ ճիշտ կեդրոնին անմիջապէս մօտ ռազմագիտական դիրք կը գրաւէ: *1914ի պատերազմի ընթացքին Թուրքիան Թիկունքէն հարուածելու համար՝ Անգլիա գրեթէ երեք տարի շարունակ հարկադրուած էր կատարել ծովային բարդ գործողութիւններ, կրել շարք մը ուժեղ պարտութիւններ եւ քաղաքական բացորոշ համաձայնութիւններ (Մաք-Մահոնի 1915 թուի դաշինքը Հիւսէյինի հետ եւլն.). կնքել՝ նախ քան իրեն համար քիչ շատ դրական հետեւանքներու հասնիլը (Քութ-էլ-Ամարայի յանձնումը 1917 Փետր.ի 24ին եւ Պաղտատի Մարտ 11 (1917) անգլ. զօրքի կողմէ գրաւումը:*

Իսկ ներկայիս անգլիական կառավարութիւնը իր ոտքերուն տակ պատրաստ դետին ունի, որու շնորհիւ խարսխելով ոչ միայն Հնդկաչինի վրայ, ինչպէս 1914ի պատերազմի ժամանակ, այլ եւ անմիջականօրէն մայր երկրին (Պաղեստինի միջոցով), կրնայ յարձակում գործել Թուրքիոյ, Պարսկաստանի եւ խորհրդային Անդրկովկասի վրայ: Այն ինչ որ՝ Գերմանիոյ կողմէ 1914ի պատերազմին կ'օգտագործուէր՝ Պաղտատի երկաթուղիծը այժմ Անգլիոյ ձեռքին հզօր զէնք է դարձած է՝ վերջին երեք պետութիւններու դէմ:

Եգիպտոսի համաձայնութեամբ այդ նոր վիճակը չափազանց զօրացուցած է Անգլիոյ ռազմագիտական դիրքը Միջերկրական ծովի արեւելեան մասին՝ երեք մայր ցամաքներու միացման այդ կէտին մէջ:

Աւելի կամ պակաս չափով յայտնի է վիճակը ֆրանսական եւ իտալական աշխարհակալութիւններու, որոնք շահագրգռուած են ափրիկեան գաղութներով,

Նուազ չափով որոշ է— Անոնք անգլիական աշխարհակալութեան ուղեկիցներն են դարձած, արաբականհողամասերու խնդրին մէջ: *Հակոտնեայ աշխարհակալութիւններու ապագայ ընդհարման ժամանակ, աշխարհակալական խմբաւորումները կազմուած ատեն, այդ հանգամանքը առաջնակարգ դեր կը կատարէ: Ատոր համար ալ, լիովին հասկնալի են Անգլիոյ ջանքերը ինչպէս արաբական երկիրներու անմիջական ռազմականացման, նոյնպէս եւ միջերկրական ծովի ջրաբաշխին մէջ: Անգլիա կը ձգտի ստեղծել քաղաքական այնպիսի վիճակ մը, որ պէտք եղած վայրկեանին Թեթեւցնէ անոր ռազմական ծրագիրներու կիրարկումը: Վերջինին կը վերաբերին Անգլիոյ՝ Թանճէրեան եւ ռիֆական համաձայնութիւնը Իտալիոյ աշխատակցութեամբ եւ անոր կողմէ վերջինի ու Ֆրանսայի միջեւ յայտնի հակամարտութեան ստեղծումը: Այդ բանին շուրջ կը պտտին նաեւ Անգլիոյ՝ յունական եւ Թրքական քաղաքականութիւնը:*

Ինչ կը վերաբերի արաբական երկիրներու ռազմականացման՝ Չըրչիլը դեռ 1921ին մշակած էր ծրագիր մը, որ կը կոչուէր Իրաքի «օդային պաշտպանութիւն»: Այդ ծրագիրը իրագործուեցաւ արագօրէն ոչ միայն Իրաքի, այլ նաեւ Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի մասին: Իսկ խորհրդային միութեան հետ խզումէն ետք Անգլիոյ ղեկավար շրջանները սկսան արաբական երկիրներու ռազմականացումը նկատել որպէս չափազանց կարեւոր եւ բացառապէս ստիպողական գործ մը: *Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան բերանը «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ը Յունիս 1ին կը գրէր այդ առթիւ.—*

«Եթէ 1922ին Եգիպտոսի ինքնապաշտպանութիւնը կարեւոր էր վերապահել Անգլիոյ՝ այդ բանը այժմ կրկնակի կարեւոր է: Եգիպտական խնդիրը վերջնականապէս որոշուած է: Կայսրութեան պաշտպանութեան խնդիրներու նորագոյն ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ ապագային Մերձաւոր Արեւելքը պէտք է դառնայ ապահովութեան երաշխիքը:

«Ինքնապաշտպանութիւն» բառը,ի հարկէ,ոչ ոք կրնայ մոլորեցնել: Շատոնց յայտնի է ամէնուն, որ երբ Անգլիան խօսք կ'ընէ «ինքնապաշտպանութեան» մասին, այդ կը նշանակէ թէ կը պատրաստուի յարձակման:

(մնացեալը վաղը)

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ,,Ը ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

(Թղթակցութիւն)

Թարգմանչաց տօնը իբրհամազգային մշակոյթի օր տօնելու գաղափարը, որ ատենէ մը ի վեր կ'արծարծուի, այստեղ իրականութիւն դարձած է արդէն:

Պերլինի Հայերը, զայն իրենց սրտին ամէնէն մօտ մէկ տօնը համարելով, անցեալ տարի փոքրիկ շրջանակի՝ Երիտասարդական Միութեան հաւաքատեղիին մէջ տօներ էին, բայց այս տարի Հոկտ. 8ի Շաբաթ իրիկունը, տեղի ունեցաւ մեծ երեկոյթ մը, կարելի եղածին չափ խնամուած եւ զուտ հայկական բովանդակութեամբ:

Գաղթային միութեան վարչութիւնը, Պերլինի լաւագոյն սրահներէն մէկը, «Արուեստագէտներու տուն»ի սրահը տրամադրած էր այս օրուան: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուն էր եւ ժամը 9.30ին հանդէսը սկսաւ յոտնկայս, «Մեր Հայրենիք»ով:

Նախագահ Պ. Արտ. Աբեղեան, յայտնելով օրուան արժէքը, հայերէն եւ գերմաներէն, երկարօրէն խօսեցաւ բուն նիւթին, «Հայ մշակոյթի օր»ուան շուրջ: «Ընկասկած հայ մշակոյթ գոյութիւն ունեցած է քրիստոնէութենէն ալ առաջ, բայց Սահակէն եւ Մեսրոպէն ետք է որ կը սկսի մեր գրաւոր եւ աւելի ազգային մշակոյթը, որովհետեւ այլեւս մեր կեանքը մեր գիրերով ու ոճով կրնայինք արտայայտել եւ այս՝ տասներհինգ դար առաջ. այն ատեն երբ եւրոպական շատ ժողովուրդներ կիսավայրենի էին: Ե. դարէն սկսած, մենք ունեցանք մեր ուրոյն գրականութիւնն ու գիտութիւնը (մանրամասն պատմական փաստեր), մինչդեռ 60—70 տարի առաջ լատիներէնը միայն կ'իշխէր եւրոպական ժողովուրդներուն մօտ: Այս իրողութիւնը Թանկագին փառք մըն է մեզի, եւ ինչքան փառաւորենք մեր Ս. Սահակը, Մեսրոպը, Եզնիկն ու Եղիշէն, քիչ է: Սակայն աւելին. այս օրը մեր մշակոյթի բոլո՛ր երախտաւորներուն, մեծերուն թէ փոքրերուն, հիներուն թէ նորերուն յիշատակութեան եւ յարգանքի նուիրուած օրն է: Մենք ունեցանք մօտաւոր անցեալին մէջ եւս տիտաններ, մշակոյթի ամէն ճիւղերէն, ինչպէս Ջօհրապ, Վարուժան, Թումանեան, Րաֆֆի, Մ. Նալպանտեան, Այվազովսքի.Զուհաճեան,Եկմալեան, Կոմիտաս եւլն. եւլն., որոնք իրենց անմահ ծնունդով, ինչպէս կ'ըսէ Խորենացին, անմահ են յաւիտեան: Եւ ապագան նոյնպէս փայլուն պիտի ըլլայ (նորերու անուններ), եթէ մեր ժողովուրդը գիտնայ հոգալ եւ լաւ տեղ տալ իր մշակոյթին: Մենք ամէն տարի այս օրը համազգայնօրէն յիշատակելով այդ ազնիւ երախտաւորները, մեր սրբազան մէկ պարտքը կատարած պիտի ըլլանք եւ զարկ պիտի տանք մեր ազգային մշակոյթին»:

Ծափերու մէջ վերջացող այս բանախօսութենէն վերջ, եղան արտասանութիւններ. Սիամանթոյի «Սուրբ Մեսրոպ»ը՝ Պ. Տիրայր Ֆրունճեանէ, իսկ Ե. Չարենցի «Հայաստան»ը՝ Օր. Ռ. Աբեղեանէ: Տիկին Լօթթը Մովսէսեան, դաշնակով եւ Պ. Մ. Մարանեանի ջութակին ընկերակցութեամբ, նուագեց հայկական երգեր:

Յայտագրին համաձայն, փոքրիկ դադարի ընթացքին ազգային տարազով հայ տիկիններու սպասարկութիւնը արեւելեան խմորեղէններու վաճառման եւ վիճակահանութեան ընթացքին, շատ հետաքրքրական եւ հաճելի էր:

Հանդէսին երկրորդ մասին, դաշնակահարուհի Օր. Գայէմքեարեան՝ Երեւանեան եւ Կարինի շրջակայքի պարերգներ նուագեց փոխադրելով մեզ, պահ մը, հայրենի երկիր, Պ. Գօնտաքսըղեան եւ Եաշեա նուագեցին արեւելեան եղանակներ թառի եւ դափի ընկերակցութեամբ: Օր. Գասպարեան, բեմի վրայ յատուկ տարազով պարեց, արդէն միջազգային գնահատութեան արժանացած իր մէկ քանի արեւելեան պարերէն մասեր, խլելով երկար ծափահարութիւն: Իսկ ամէնէն վերջ բեմադրուեցաւ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները», Պ. Պ. Սեւաչունի, Կիւլիստանեան եւ Տիրատուրեան շատ յաջող էին: Եթէ օրիորդներ ալ քիչ մը հետաքրքրուէին բեմով, դիւրաւ կարելի պիտի ըլլայ աւելի լուրջ ներկայացումներ կազմակերպել:

Առտուան ժամը մէկին, վերջացած էր հանդէսին այս մասը, որմէ ետք տեղի ունեցան հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, մինչեւ լոյս:

Պերլին Թղթակից

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻՆ ՄԷՋ

Ճիշտ երեք տարի առաջ, Հոկտեմբեր 18ին Գարակէօզեան Հօմը առաջին անգամ մուտ կը գործէր Կոտինիէռ: Տասնեակ տարիներէ ի վեր երեսի վրայ լքուած դղեակին եւ յարակից կալուածներուն ու հողերուն վրայ հսկայ աշխատութիւն մը կար կատարելիք: Պէտք էր արդիացնել շէնքը կառուցուած հին ճարտարապետութեան եւ տարբեր պէտքերու համաձայն: Անհրաժեշտ էր մաքառներու, տատասկներու վայրենացած անտառին ճանկերէն մշակելի հող ստեղծել, յարդարել ճամբաները եւն: Վերջապէս ուսորդական ժամադրավայր մը դարձած հինաւուրց Կոտինիէռէն պէտք էր ստեղծել նոր դպրոց մը, աւելին՝ տուն մը, եւ աւելին՝ բոյն մը, ինքնաբաւ եւ զարգանալու ընդունակ:

Այսօր Գարակէօզեան Հօմը մտած, յառաջացած է այդ ճամբուն մէջ: Երեք տարին պարապ չկորսուեցաւ:

Դքսական հնօրեայ դղեակինծանօթ այցելուներ այսօր անակընկալը կ'ունենան տեսնելու ելեկտրականութեամբ, կեդրոնական ջեռուցումով, արդիական յարդարանքով օժտուած տուն-դպրոցարհեստանոցներու բարդ հաստատութիւն մը:

Խոպան, կիսամշակ հողերու վրայ բանջարանոցները կը փռուին: Հարիւրէ աւելի պտղատու ծառեր արդէն այս տարի արմատ կապեցին, ծաղկեցան. անոնց թիւը պիտի աճի տարուէ տարի: Ճիգ մը կայ այլեւս խնամելու մարգերը, որոնց մէջ տեղ տեղ ծաղկազարդ թումբեր կը յորդին գոյներով:

Ու իբրեւ աշխատանքի, ինքնակրթութեան վայր մը, Գարակէօզեան Հօմը երբեմն խարխափումներով, յաճախ ինքնավստահ քայլերով կազմակերպուեցաւ, ընդլայնեց իր առաջադրութիւնները:

Իր արհեստանոցները՝ դերձակատուն, կօշկակարատուն, ատաղձագործարան՝ կը ջանան միանգամայն հետեւող տղոց արհեստի մը տարերքը տալ եւ բաւարարութիւն Հօմի պահանջներուն. ատաղձագործարանը պիտի օժտուի այս օրերս ելեքտրաշարժ սղոցներով:

Աշխատանքներու շարքին յիշենք նաեւ կազմատունը, ուր կը կազմուին գրադարանի եւ դասաբանի բոլոր գիրքերը, ինչպէսնաեւ հանոց-ճագարնոց - խոզանոց - մեղուանոցի մը ձեռնարկը որ սկսած է եւ ստոյգնարար պիտի կազմէ Հօմին ամենակենսական մէկ լրացուցիչը:

Կրթական գործը, որ տուեալ պայմաններուն մէջ այլեւս Հօմի կազմակերպութեան իբրեւ մէկ էական մանրամասնութիւնը կը ներկայանայ, այս երեք տարիներու ընթացքին որոնումներու շրջան մը անցուց: Ընդունինք որ կարելի չեղաւ առաջին օրէն յըստակ ծրագիր մը ունենալ: Տղոց եթէ ոչ դաստիարակութիւնը, բայց ուսուցումը պէտք եղած եւ յուսացուած արդիւնքը չտուաւ. վերջապէս նոր երկրի մը, նոր միջավայրի մը պատշաճելու դժուարին հարցը դրուած էր Հօմի կըրթական մշակներուն առջեւ. ու նմանապէս Հօմի ներքին կեանքը վերաշինելու, կազմակերպելու գործին մէջ պէտք կար դիմելու տղոց լայն օժանդակութեան, անոնց լայն ժամանակին:

Բայց, կարելի է ըսել, որ իբրեւ հաստատութիւն, Հօմը արդէն ստեղծած է իր ներքին կարեւոր սովորութիւնները, աշխատանքները բաժնուած, պատասխանատուութիւնները ճշտուած են. ժամանակն էր որ կրթական գործը գտնէր իր վերջնական ձեւը:

Բարերարը, Պ. Միհրան Գարակէօզեան, յաճախ փափաք յայտնած էր որ Հօմի կրթական կեանքը ձգտէր որքան կարելի է ճանչնալու երկրի լեզուն, մտայնութիւնը, շրջապատի պահանջները եւ ազգային դաստիարակութիւնը հաշտեցնելու. երկրագիական կրթութեան հետ, ինչ որ ամէնուն մտածումն էր:

Այս փափաքին եւ պաշտօնական թելադրութիւններու ընդ առաջ երթալով, Հօմի դպրոցը արդարեւ այս տարուանէ սկսած կ'իւրացնէ ֆրանսայի կրթական ծրագիրը եւ կրթական ղեկավարութիւնը, կամ ինչ որ նոյնն է, կը գտնուի գրեթէ համայնական վարժարան մը:

Գարակէօզեան Հօմի վերին վարչութիւնը կը շարունակէն պահել Պ. Նուպար Գալֆաեան եւ Տիկ. Ա. Գալֆաեան, իրենց պատասխանատուութեան տակ ունենալով հաստատութեան մատակարարական,կազմակերպչական,վարչական բովանդակ աշխատանքը:

Իսկ Հօմի ուսումնական աշխատանքները պիտի ղեկավարուին Մեր Նահանգի կրթական քննիչի կողմէն որոշուած ֆրանսացի մէկ կամ աւելի ուսուցիչներէ, որոնց պիտի օժանդակէ Հօմի հայ պաշտօնէութիւնը:

Արդէն այս տարուան համար որոշուած ֆրանսացի ուսուցիչ-ուսուցչուհի մը, Պ. Թոլէ եւ իր կինը, որոնք Հոկտեմբերի սկիզբէն իսկ պաշտօնի գլուխ անցան եւ հայ ուսուցիչներու հետ համախորհուրդ բաժնեցին աշխատանքը:

Այս տարի դպրոցը պիտի ունենայ չորս նախակրթական կարգեր: Ուսուցման լեզուն առաւելապէս պիտի ըլլայ ֆրանսերէն, հայերէն լեզուն իբրեւ օժանդակ իրեն տեղը ունենալով հանդերձ պիտի աւանդուի իրիկնային պահերուն: Հօմի վարչութիւնը ամէն միջոց խորհած է որ զուտ հայկական դաստիարակութիւնը — հայերէն, ազգային պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, կրօնք — համեմատ քայլեն միւս պարտադիր դասերուն հետ:

Այս տարի կը խորհուի նաեւ կազմակերպել արհեստաւորներու — թիւով 30—35 — կանոնաւոր դասընթացք մը, որ երեք տարիէ ի վեր անտեսուած էր գրեթէ:

Արդէն իսկ այցելութիւնը ընդունեցինք Նահանգի կրթական քննիչ Մ. Լընուառի, որ առիթը ունեցաւ գնահատելու մինչ ցարդ թափուած ջանքերը եւ շօշափելի արդիւնքները: Պէտք է ըսել որ ինք լաւ տրամադրութիւններով տոգորուած է հաստատութեան հանդէպ եւ մինչեւ հիմակ ըրած հասկացողութիւն մը երեւան բերաւ անոր ինքնուրոյն պէտքերուն համար:

Մաղթենք որ այս գործակցութիւնը իրապէս սպասուած արդիւնքը տայ: Միջոցները եւ ձեւերը կը փոխուին, բայց միշտ նպատակները կը մնան միշտ նոյնը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՍԱՎԻՆՔՈՎԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ ռուս յայտնի ահաբեկիչ Բ. Սավինքովի վերադարձը Ռուսաստան եւ անոր խորհրդային մահը Չեկայի բանտին մէջ:

Վ. Փուրցեվ Փարիզ հրատարակուող ռուսական շաբաթաթերթի մը, «Պատկերազարդ Ռուսաստան»ի մէջ կը մերկացնէ Սավինքովի Ռուսաստան մեկնելու գաղտնիքը: Փուրցեվի պատմութենէն կ'երեւայ, որ Սավինքովը Ռուսաստան տարած Չեկայի գործակալները Ռոմ Պաւլովսկի, Սավինքովի կազմակերպութեան գործօն անդամներէն մէկը, կը բռնուի խորհրդային կայլին կողմէ եւ երկար տանջանքներու ենթարկուելէ յետոյ կը համաձայնի դառնալ [illegible] հուրդներու գործակալ: Փուրցեվ կ'ուղարկէ Չեկայի երկու գործակալներ, Պաւլովն ու Ֆէօտորովը, որոնք Սավինքովին կը յայտնեն թէ իր կազմակերպութիւնը զօրացած է Ռուսաստանի մէջ, ունի մեծ կապեր կառավարական եւ կուսակցական բարձր շրջաններուն հետ, ինչպէս եւ Չեկայի կարմիր բանակի ու [illegible] մէջ եւ թէ իրենք ի վիճակի են ուզած րոպէին առաջ բերել յեղաշրջում և կը խնդրեն Սավինքովէն երթալ Ռուսաստան եւ անձամբ անցնիլ շարժման գլուխը: Չեկիստները՝ ինչպէս կը յայտնէ Փուրցեվ, Սավինքովին կը յանձնեն 20.000 ֆրանք իր «կազմակերպութեան» անունով, եւ կ'ըսեն թէ այդ դրամը ձեռք ձգեր Պաւլովսկին, վերջերս կատարած իր մէկ «բռնագրաւման» ժամանակ:

Սավինքով կը հաւատայ Պաւլովսկիի գրած նամակին եւ թէ չեկիստներու պատմութիւններուն, ու անոնց դէմ միասին ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ռուսաստան:

Մնացածը յայտնի է: կը բռնուի, կը դատուի, կը բանտարկուի եւ իբրեւ թէ վերջը ինքնասպանութիւն կը գործէ, նետուելով պատուհանէն վար [illegible] ուելով:

ԾԻԾԱՂ

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԵՐԱԽԸ

...ոլիսէն կը հեռագրեն թէ ...ուսթաֆա Քէմալ, Թուրքիոյ նոր ...իկտատորը, Ազգային մեծ ժո...ովին մէջ եօթը օր պիտի ճա...ռէ:

...ստուած, սակայն, աշխարհը ...տեղծած էր վեց օրուան մէջ իսկ ...եօթերորդ օրը հանգիստ ըրաւ: ...րթ, ճառով մը նախ չբացա...յտող, իր ստեղծելիք աշխարհը, ...րեց իր տակաւին կը մնայ անբա...յատրելի:

...ուրքիոյ դիկտատորը կ'ուզէ ...ացատրել իր աշխարհը, Քէմա...լիզմը՝ կը հարցնեմ, մըցանի՞շ ...է որ կոտրել կ'ուզէ, ցոյց տալով ...որ ինք կրնայ աւելի երկար խօ...սիլ քան բոլոր երկիրներու հռե...տորները:

...ես կը կարծեմ որ Մուսթաֆա ...Քէմալ կը փափաքի բարենորո...գել խորհրդարանը, ըստ իր մե...թոտներուն:

...դար մըն է, որ անգլիական ...մեթոտը կը գործադրուի: ընտ...րական եւ խորհրդարանական ...մեթոտին է, որ կ'ակնարկեմ: ...Քսանեակ մը տարիէ ի վեր, քուէ...արկութեան մեթոտներուն տեղ ...մարդիկ կ'աշխատին նոր եղա...նակներ սահմանել: Ռուսիա, Սպանիա եւ Իտալիա գտան մէյմէկ յարմար միջոցներ: Մուսթաֆա Քէմալ, որ չի սիրեր բանագողութիւն ընել, չուզեր հետեւիլ անոնց. եւ իր երկիրը կ'օժտէ մասնաւոր մեթոտով մը: վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ, չենք գիտեր, ինչ որ գիտենք սա է թէ գտած միջոցը սովորական բան չէ: Ան կը պահանջէ հռետորէն, ինչպէս նաեւ ունկնդիրներէն արտասովոր դիմացկունութիւն մը: Չեմ գիտեր թէ Մուսթաֆա Քէմալ եօթը օրէն պիտի կրնա՞յ աւարտել իր ստեղծագործութեան նկարագրականը: Սակայն եթէ իր արարչականին մէջ յաջողի Մուսթաֆա Քէմալ, ինչպէս յաջողեցաւ երեսփոխանները նետել պատուհանէն կամ դուռնէն, եւ ոստիկանին մատը կոխել շատախօս երեսփոխաններու շրթներուն վրայ,— Թերեւս իրմէ աւելի շատախօս (եօ՛թը օր) չգտնելու համար,— ես դարձեալ, կը խոստովանիմ, որ չպիտի ուզէի ըլլալ ունկնդիրը եօթը օր մտիկ ընելու համար: իմ գլուխս այդքան դիմացկուն չէ:

Թուրքի գլուխ ունենալու է (ինչպէս ունի աւազակը) մտիկ ընելու համար մէկը, ե՛օթը օր:

ՓԱԼԻՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԻՐԱԿԻՆ

Կիրակի օր երեք կարեւոր ճառեր խօսուեցան քաղաքական դէմքերու կողմէ: Վարչապետ Փուանքարէ խօսեցաւ Պար-լը-Տիւքի մէջ, մեծ պատերազմի նահատակներու յիշատակին կանգնուած յուշարձանի մը առթիւ. ողեկոչեց մեռելներու յիշատակը, գովեց սահմանամերձ շրջաններու ժողովուրդին քաջութիւնը եւ հայրենիքին համար կատարած զոհողութիւնները, ձաղկեց յետպատերազմեան ինկած բարքերն ու եասաիրու-

Այս առթիւ ակնարկեց նաեւ խորհրդարանի մօտալուտ բացման եւ սահմանեց կառավարութեան ու Խորհրդարանի դերը: թիւնները:

«Խորհրդարանին կը պատկանի, ըսաւ, ամէն բանի մէջ հանրային օգուտը նկատի ունենալ, եւ իրենց պաշտօնին մէջ չթերանալ, ընտրական կուսցնող նկատումներով:»

Նախկին վարչապետ եւ ելմտական նախարար Ժոզէֆ Քայեօ Ժուանեի մէջ Իոն նահանգի ռազմիկներու հանրապետական դաշնակցութեան տարեկան համաժողովին առթիւ ճառ մը խօսելով քննադատեց ներկայ կացութիւնը եւ մատնանշեց կարգ մը դարմաններ:

«Այս անելէն դուրս գալու համար, ըսաւ, պէտք է վճռականօրէն ձեռք զարնել պետութիւնը վերակազմելու գործին, հասկնալ թէ մեր հայրերուն մեզի աւանդ ձգած քաղաքական հիմնարկութիւնները պէտք է համաձայնեցնել տնտեսական ուժերուն հետ, որոնց առջեւ ասպարէզ բաց ձգուած է և սոնք կը ձգտին իսկական պետութիւն դառնալ:

«Պետութիւնը պէտք է հսկայ մեծ արտադրութեան համար անհրաժեշտ թրըսթներու, քարթէլներու վրայ, որոնք սպառողը կը ճզմեն, եթէ անոնց սանձէն չքաշուի. պէտք է պաշտպանել սպառողը՝ փոքրաքանակ ծախողներու չափազանցուած գիներուն դէմ, ուժ տալով ազատ մրցումին»:

Խօսելով ելմտական կացութեան վրայ, աւելցուց.

«Ո՞ւսկից գտնել դրամը: Հարկատուն ճնշուած է»: Որովհետեւ ֆրանքը 190էն կամ 200 ֆրանքէն 124-125ի իջաւ, կարգ մը շրջանակներու մէջ կը բացագանչէին թէ հրա՛շք կատարուեցաւ: Որովհետեւ բարեբախտաբար յաջողած է քաղաքական գործողութիւն մը, որ զանազան ձեւերով կ'ըմբռնուէր եւ որ անհրաժեշտ էր այս կամ այն ձեւին տակ, կը պոռան թէ ինչ փրկուած է. կամ փրկուելու վրայ:

Հանրութեան ցոյց կը տրուի ճակատ մը միայն: Չեմ ուրանար որ գործնական կայունացում մը բարիք մըն է, նոյնպէս չեմ ուրանար արժանիքը այն պետական մարդուն, որ այս արդիւնքը ձեռք բերաւ՝ Թանկային աջակցութեամբը Պանք տը Ֆրանսի վերակազմուած վարչութեան: Սակայն կայունացումը պէտք է կանգ առնէ այն կէտին վրայ, որ կը համապատասխանէ երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութեան. Դիտել կուտամ թէ հասած են տուրքի ծայրայեղ սահմանին եւ Ֆրանքի մասնակի վերարժեւորումը բացառապէս ծանրացուցած ն բեռը: Անհրաժեշտ է տուրքերը թեթեւցնելով հանդերձ, միջոցներ գտնել բանուորական բնակարաններու շինութեան, եւ գիւղերու ելեկտրականացման համար:

Նախկին դատական դատական նախարար Ռընէ Ռընու Թուլոնի մէջ արմատական ընկերվարական կորսակցութեան համաժողովին մէջ խօսեցաւ խաղաղասիրական ճառ մը եւ մասնաւորաբար ծանրանալով ներքին քաղաքականութեան վրայ, յայտնեց թէ յառաջիկայ տարուան խորհրդարանային ընտրութեանց առեն ձախերը դարձեալ պիտի տանին յաղթանակը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՈՒԹԻՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ԿՐԱՍ.— կիրակի կէսօրէ վերջ նախաձեռնութեամբ Կրասի եւ քանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէներու, հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ ձիթենիներով շրջապատուած դաշտի մը մէջ, հսկայ ուռենիի մը շուքին տակ, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Ուռենիին վրայ կը ծածանէին Հայկական եւ ֆրանսական դրօշները, մէջտեղը՝ Հ. Յ. Դ. զինանշանը եւ անոր տակ «Դէպի Ազատութիւն»ը:

Նախագահ ընկ. Սէմէրճեան տօնին իմաստը բացատրելէ վերջ, հանդիսականները հրաւիրեց մէկ վայրկեան լուռ կենալ յոտնկայս, յարգելու համար մէկ միլիոն զոհերուն յիշատակը: Յետոյ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը: Առաջին խօսքը առաւ ընկեր Ա. Գ. կենդանի վկայ 1917—1920 Հայաստանի անցուդարձերուն: ընկերը պարզեց Դաշնակցութեան յաջող գործունէութիւնը:

Երկրորդ խօսողն էր ընկեր Հ. Ա. որ պատմեց Դաշնակցութեան ծագումը եւ շեշտեց թէ անվհատ պիտի պայքարինք, մինչեւ որ ունենանք ազատ եւ անկախ Հայաստան:

Վերջին խօսողն էր ընկեր Հ. Ս. որ Դաշնակցութիւնը նմանցուց տան մը սիւնին. «Եթէ սիւնը չըլլայ, տունը կը փլի, եւ եթէ Դաշնակցութիւնը չըլլայ, հայ ժողովուրդին ճակատագիրը բախտին կը ձգուի»: ընկեր Յ. Գ. կարդաց ինքնագիր մը: Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Յ. Ս., Ա. Գ. եւ Օր. Չուպուգճեան: Նմանապէս երգուեցան պատշաճ երգեր եւ հանդէսը փակուեցաւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» խմբերգով:

Հանդէսէն վերջ սկսաւ խնջոյքը որ տեւեց մինչեւ ժամը 6: Հանդիսականները ցրուեցան գոհ տպաւորութեան տակ:

Ամանոսցի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԻՄԱՐ ԲԱՐՔԵՐ.— վալանսիէն կը գրեն մեզի.—

Ես որբ տղայ մըն եմ: Իտալիայէն անցայ Փարիզ: Իբրեւ հիւան քիչ մը դրամ վաստկեցայ, սակայն գործազրկութիւնը վրայ հասաւ եւ ես ստիպուեցայ գործ փնտռել գաւառներուն մէջ: Վալանսիէնի մէջ, մտայ գործարան մը, հանգիստ կ'աշխատէի: Տեսնելով որ գործ կայ, Փարիզ լուր ղրկեցինք որ հայ գործազուրկները գան աշխատելու: Մեր ընկերը ուրիշ անծանօթ մը ղրկեր էր: Սիրով ընդունեցինք, պառկեցուցինք մեր սենեակին մէջ, կերցուցինք, խմցուցինք: Առտու մը ելաւ եւ մեզի ըսաւ որ չի հաւնիր մեր ճաշերուն: Մենք ալ հաշիւդ մաքրէ ու գնա ըսինք: Պարոնը, որ կը կոչուի Միսաք Տէրտէրեան, ուրացաւ իր կերած ճաշը եւ փոխանակ 133 ֆրանք պարտքը վճարելու, ուզեց 85 ֆրանք տալ: Քիչ մը իրար քաշքշելէ յետոյ, հակառակ որ ամբողջ տուած չէր, առնելիք ելաւ մեզմէ: Յաջորդ օրը եկաւ եւ պահանջեց... առնելիքը: Կռիւ չելլելու համար ուզեցինք յարմարիլ: Բայց մեր պարոնը չկրցաւ ինքզինքը զսպել, շիշ մը առաւ սեղանին զարկաւ: Փաթթուեցանք իրարու: Կոտրեցան պատուհանին ապակիները, պատռեցան վաբաղոյրները: Պարոնը կոտրեց նաեւ զանազան առարկաներ: Ուզեցինք ոստիկան մը կանչել, բայց փախաւ, քիթը արիւնլուայ վիճակի մէջ: Տանտէրը եկաւ եւ զարմանք յայտնելէ յետոյ Հայոց կռուազանութեան մասին, պահանջեց վնասները:

Մարդու բարիք ընենք ըսինք, այսքան վնասներու ենթարկուեցանք:

Պ. Քէշիշեան

ՀԱՄԱՐՁԱԿ ԳՈՂԵՐ.— Զորս գողեր, Մարսիլիոյ մէջ, օր ցերեկով, ատրճանակ ի ձեռին, յարձակեցան Լուղի գործարանի մը հաւաքիչին վրայ, որ դուրս կ'ելլէր գործարանէն բանուորներուն շաբաթականները վճարելու համար: Յափշտակելէ յետոյ հաւաքիչին թղթապանակը, ուր դրուած էր 70,000 ֆրանք, փախան եւ իրենց փախուստը պաշտպանելու համար ատրճանակ պարպեցին հաւաքիչին վրայ, որ կը վազէր անոնց ետեւէն: Գողերը, յետոյ, ցատկեցին ինքնաշարժի մը մէջ եւ կորսուեցան:

ԴԺԲԱԽՏ ՄԱՐԴ ՄԸ.— Մարիէն, տկարակազմ եւ սարսափելի տգեղ երիտասարդ մը, վերջերս մինակ մնացած էր: Կինը փախած էր: Մարիէն, հակառակ իր տգեղութեան եւ հիւանդկախ վիճակին, համակրութիւն գտաւ կնոջը քրոջը սիրտին մէջ: Այս կինը չափազանց գեղեցիկ կին մըն էր, սակայն որբեւայրի էր եւ զաւակ մը ունէր: Պահ մը համով հոտով օրեր անցուցին:

Առտու մը, Մարիէն սենեակին մէջ աշխատած պահուն, այնքան բարկացաւ իր բարեկամուհիին զաւկին, որ ապտակ մը զարկաւ: Տղան լալով գնաց պատմեց իր մօրը:

Մայրը փայտ՛ մը առաւ եւ ներս մտաւ: Անխնայ զարկաւ դժբախտ Մարինէն, որ փախաւ իր սենեակը: Կինը հասաւ հոն ալ եւ շարունակեց զանակոծել: Յետոյ խածաւ:

Առտուն Մարիէն ուժ չունէր քալելու: Երբ սենեակէն դուրս ելաւ, սիրական բարեկամուհին, որ այնքան փարած էր երբեմն իրեն, դարձեալ շարունակեց ծեծը եւ հրամայեց իր սենեակը քաշուիլ:

Մարիէն լալով լալով քաշուեցաւ իր սենեակը: Գիշերը մեռաւ:

ՎԱՅՐԱԳ ԿԻՆ ՄԸ.— Փիէրֆիթի մէջ տիկին Տավիտ վարձակալներ ունէր, բայց լաւ չէր անոնց հետ: Անցեալ օր, սարսափելի կռիւ մը տեղի ունեցաւ տիկին Տավիտի եւ վարձակալին կնոջ միջեւ: Կռիւը դադրելէն յետոյ, վարձակալը, տիկին Պօշուկայ իջաւ, տունը թողլով 10 ամսու աղջնակը, օրօրոցին մէջ:

Տիկին Տավիտ, իր վրէժխնդրութիւնը յագեցնելու համար, կտոր մը սպունգ առաւ, վարձակալին սենեակը մտաւ: Սպունգին կտորը խօթեց երախային կոկորդին մէջ եւ հեռացաւ: Երախան շնչահեղձութեան մատնուեցաւ: Երբ մայրը վերադարձաւ, մանուկը արիւն կը փսխէր, և աչքերէն արիւն կը ցատկէր:

Կանչեց բժիշկ մը, որուն խնամքները ո եւ է օգուտ չըրին: Յաջորդ առտու մեռաւ երախան: Մահը կասկածելի թուեցաւ բժիշկին, որ թելադրեց քննութիւն մը կատարել:

Նոյն ատեն, խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ տիկին Տավիտ, որ վերջապէս խոստովանեցաւ թէ խեղդած էր երախան, մօրը բացակայութեան պահուն, իր վրէժը լուծելու համար այդքան վայրագութեամբ:

ՅԱՐԴԳՈՂ

"ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՅԵՏՈՅ,,

Անցեալ Հինգշաբթի «Յառաջ»ի գրական վիճաբանութիւններուն նիւթն էր Յար. Ֆրէնկեանի թատերակը (մէկ արար) «Կէս գիշերէն յետոյ»: Թատերագիր մը եւ դերասանուհի մը կը սիրեն իրար: Անոնք կ'ամուսնան, տասնըհինգ տարի գիրար սիրելէ յետոյ, կէս գիշերի մը, անձնասպան ըլլալ միայն: Տասնըհինգ տարի յետոյ, կէս գիշերը կը հասնի ու կ'անցնի, երբ յանկարծ հերոսները կը հրաժարին ու կը նետուին կեանքին ու ամբոխին մէջ:

Ն. Ալիքսանեան դիտել տուաւ որ մենախօսութիւնը արդի թատրոնէն վտարուած է:

Շ. Նարդունի մեկնելով ձեւէն դէպի խորքը, նկատել տուաւ որ թատերակերպ վիպակ մըն է, եւ երիցիշ գրականութեան նմոյշներուն նման, ու փիլիսոփայական խորհրդածութիւններու մարզանք մը, գէշ սկսած,— «մենախօսութիւնը զառացանք մըն է», — վերջաւորութիւնը պարտամ: Հետաքրքրութիւն չունի, բեմի անյարմար, ընթերցումի էջ մը, որ դեռ մշակումի կարօտ է:

Ա. Արսլանեան յայտնեց թէ որ եւ է նոր գործ պէտք է արտացոլացնէ կեանքին անծանօթ երեւոյթները:

Օհան Կարօ աւելցուց թէ Ֆրէնկեանի թատերակէն գիրքի հոտ կուգայ: Սխալ է ձեւին մասնաւոր կարեւորութիւն տալ: Խորքին հետ ձեւը ինքնաբուխ է: Զուարթնոցը շինողը ախոռ մը չշինեց, որովհետեւ ներշնչուած էր եկեղեցի մը շինել:

Կեավուրեան անհրաժեշտ նկատեց ձեւագիտական զարգացումը:

Շ. Քէրէսթէճեան պաշտպանեց մենախօսութիւնը, բայց նկատեց որ ֆրանսաբանութիւն կայ «Կէս գիշերէն յետոյ»ի ձեւին ու խորքին մէջ:

Հ. Բալուեան թատերական ոճը քննադատելով, պահանջեց որ անակնկալ ելեւէջներ ունենայ, մասնաւորաբար՝ արագութիւն:

Գ. Ճիզմէճեան եւս քննադատելով լեզուն, աւելցուց որ թատրոնին մէջ բանաստեղծելը վտանգաւոր է:

Էլմաեան,— Թատերական եւ արուեստի նախափորձերուն մէջ ձեւի կատարելութիւն պէտք չէ սպասել:

Շ. Նարդունի պատասխանեց թէ առանց ձեւի խորք չկայ, ինչպէս առանց առարկայի մը երկրաչափութիւնը առնելու՝ պատկերը չի կազմուիր: Եւ ձեւի համար անհագին մարզանք, աշխատանք ու տանջանք է անհրաժեշտ: Ամէն մարդ բանաստեղծ է, բայց քիչերն են որ որ արտայայտուելու, ձեւ գտնելու բախտը ունեցած եւ բանաստեղծ ճանչցուած են:

Յ. Ֆրէնկեան, սկզբունքով հակաճառելու հակառակ, բացատրեց ինքզինքը:

*
* *

Յաջորդ երեկոն, Շահմուրատեանի երգահանդէսին պատճառաւ փոխանակ Հինգշաբթիի՝ տեղի ունենայ այսօր Չորեքշաբթի:

ՏԻՐԿԱԹԻՆ

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՎԱՂԱՆՑՆՈԹ

«ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻ» ՄԸ

"Իմ թղթածրարներս հոս չեն:

"Ոչ ալ մեր գանձը:

"Ուրեմն իրենց օձիքը անոր ձեռքէն ազատելու համար է որ դրան այս գործին մէջ նետած են:

Բացայայտ է թէ՝ գործելու այս եղանակը սովորական է գերմաններուն համար, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, խմա Շթաուպը զոհ մը նկատել, անոր վերագրել մեղսագործ չէ պարագաներ...

Դեռ պիտի պնդէի, որ իշխանը ներշնչանայ այս չարագուշակ կնոջմէն, բայց ժամանակ չունեցայ...:

Դուռը կը բախէին:

— Ահա, ըսաւ Քարասօֆ շարանձի ակնարկ մը նետելով ինծի, անշուշտ լուրեր են որ կը բերեն "Խարտեաշ կնոջ» մասին:

— «Խարտեաշ կի՛նը»:

— Բայց այո. չէ՞ք գիտեր ուրեմն թէ, այդ է խմա Շթաուպի նոր ընտրած կեղծանունը:

Յետոյ, դրան կողմը դառնալով՝

— Մտէ՛ք, պոռաց:

Եւ Ցուպրովսքիին, որ ներս կը մտնէր, ըսաւ.

— Հետդ կին մը կայ, չէ՞:

— Այո՛, պե՛տ, եւ մասնաւոր խօսակցութեան մը շնորհը կը խնդրէ:

— Խնդրեցէք որ ներս մտնէ:

Երեքս ալ ոտքի կանգնած էինք եւ աչքերնիս դրան յառած՝ կը սպասէինք...:

Ցուպրովսքի ետ դարձաւ եւ կանչելու ձեւ մը ըրաւ:

Շատ չանցած, սեմին վրայ կին մը երեւցաւ:

Բայց այդ կինը խմա Շթաուպը չէր:

Այդ կինը Անուշքան էր, Քարասօֆի քոյրը, որուն յանձնուած էր հսկողութիւնը եւ պաշտպանութիւնը «Կրեմլինի կարմիր կոյս»ին:

ԽՈՒՄԱ ՇԹԱՈՒՊԻ

ԽԶԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

Մէկ ոստումով, Քարասօֆ փութացած էր քրոջ քով, որուն առջեւ իշխան Իվան եւ ես յարգանքով կը խոնարհէինք: Քարասօֆ՝ մտահոգ բացագանչեց.

— Դուն հո՞ս. ի՞նչ կայ ուրեմն:

— Ծանր բաներ, շատ ծանր, ինչպէս կրնաս ենթադրել, նախ կոստանդինովնա ձերբակալուեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ըսես:

— Կ'ըսեմ թէ «կարմիր կոյս»ը ձերբակալուեցաւ առջի օր, այն պահուն որ Վլատիմիր կը հասնէինք. ձերբակալողները, որոնցմէ մին փեթրովսքին էր՝ կեդրոնական Չեկայի երկու ոստիկանապետներ էին:

— Գիտե՞ս թէ ինչ ըրին անոր:

— Հասկցածիս նայելով դաւաճանութեամբ ամբաստանուած է: Իբր այն, եւ քանի որ Չեկային կը պատկանի, պէտք է ներկայանայ Լուպիանքայի մասնաւոր դատարանին, բայց բոլորը այդ չէ...

— Ի՞նչ կայ ուրիշ:

— Սա կայ որ, երէկ փեթրոկրատէն անցած պահուս, Լուպոմիրսքին իմացայ թէ՝ ճէյմս նօպօտին եւ դուն, երեւան հանուած էք եղեր կնոջ մը կողմէ՝ որ կը ստորագրէ. «Կին մը որ ատենին խարտեաշ էր», Չեկայի ուղղած իր բոլոր տեղեկագրերուն տակ.

— Ամէնը ա՞յդ է.

— Բնա՛ւ. անոր ոճէն եւ գիրէն դատելով, կ'ենթադրէ թէ՝ գերմանուհի մըն է, զարգացած կ'երեւի, եւ կը կարծուի թէ՝ ազնուական դասուն կամ պուրժուազիին կը պատկանի:

— Լա՛ւ. յետո՞յ:

— Շնորհիւ կարգ մը տեղեկութիւններու, Լուպոմիրսքի համոզուած է թէ՝ գերման մեծ սպայակոյտին կողմէ՝ այս կնոջ պաշտօն տրուած է որ, կարելի բոլոր միջոցներով յարաբերութեան մէջ մտնէ քեզի հետ...

— Նոյնիսկ գողութեա՞մբ, հարցուց Քարասօֆ:

— Չեմ հասկնար. քննէ բա՞ն մը գողցան:

Ձայն ընդմիջելով՝ Քարասօֆ անորգոյց տուաւ իր սենեակին խարանցումը, բացուած ու գետին նետուած թղթածրարները, պարպուած գզրոցները...

Բայց հոս, այլեւս չկրցաւ զսպել իր պայրոյթը:

— Ա՛հ, ուրեմն այսպէս, հա՞: խմա Շթաուպ Չեկայի ծառայութեան մէջ մտած է, եւ կ'ուզէ ինծի հետ յարաբերութեան մէ՞ջ մտնել: Այդպէս թող ըլլայ: Ուզածը պիտի ունենայ:

Ու Ցուպրովսքիի դառնալով, ըսաւ.

— Թող պահակախումբերը դէպի զինուց հրապարակը մղեն ամէն անոնք որ դեռ գետնուղիները կը գտնուին. յետոյ՝ ներկայ բազակայ կը կարդաս:

— Լա՛ւ, պե՛տ:

— Աւելորդ է ըսել թէ՝ հսկողութիւնը պէտք է կրկնապատկել. այս վայրկեանէս սկսեալ ոչ ոք կրնայ դուրս ելլել Սթէնիա—կօրայայէն, առանց իմ արտօնութեանս:

Երբ Ցուպրովսքի հեռացաւ, կատարելու համար իր ստացած հրամանները, Քարասօֆ դառնալով իր քրոջ ըսաւ.

— Քեզ ձերբակալած ատեննին նեղութիւն չտուի՞ն քեզի:

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԵԱՆՑ

որուն պիտի ենթարկուէին՝ եթէ շարունակէին գործակցիլ իրեն՝ ազգային շարժումին համար: Բոլորն ալ հաւատարիմ մնացին այդ շարժումին: Շատ չանցած՝ քաշուեցաւ բանակէն, իր շարժումներուն մէջ աւելի ազատ ըլլալու համար, սակայն աչնան Էրզրումի մէջ պառակտումի նշաններ երեւցան իր կուսակիցներուն միջեւ: Այն ատեն է որ Մուսթաֆա Քէմալ ըսաւ. «պատմութիւնը ցոյց տուած է թէ յաջողութիւն կարելի չէ ձեռք բերել առանց կարող, կորովի եւ վճռական վարիչի մը: Այսպիսի խառնակ օրերուն, վիճաբանութիւններով բան կարելի չէ ընել:»

Ազգայնական շարժման մէջ երկրորդ քայլն էր Սվազի համագումարը, որուն կը մասնակցէին Թուրքիոյ ամէն կողմերէն պատուիրակներ: Այնտեղ վճռական դիրք ճշդուեցաւ Դաշնակիցներուն եւ Հելլէններուն դէմ, ու որոշուեցաւ ամէն միջոցի դիմել, Թուրքիան ազատելու համար օտար զինուորներէ: Ֆրանսացի սպայի մը, որ Սվազ եկած եւ սպառնացած էր թէ Ֆրանսա պիտի զսպէ Ազգայնական այս շարժումը, կազի փաշան պատասխանած էր. «Դիւրին չէ Սվազը գրաւել: Եթէ ֆրանսա կամ ուրիշ պետութիւն մը կ'ուզէ մեր շարժումը զսպել, պէտք է յանձնառու ըլլայ երկար եւ արիւնալի պատերազմի մը:» Սվազի մէջ երկարօրէն վէճի առարկայ դարձաւ Միացեալ Նահանգներու հոգատարութիւնը Թուրքիոյ վրայ. Րէուֆ պէյ, Րէֆէթ փաշա, Խալիտէ Էտիպ հանըմ, տոքթ. Ատնան պէյի կինը, այս առաջարկին ի նպաստ արտայայտուեցան: Մ. Քէմալ առաջարկեց այս խնդրին մասին որոշումը յետաձգել ուրիշ ատենի:

⁂ Երկուշաբթի օր Մ. Քէմալ խօսեցաւ հինգ ժամ. պարզեց իր բանակցութիւնները ծովային նախարար Սալիհ փաշայի հետ եւ բոլոր այն դէպքերը որոնք պատահեցան 1920ին Էնկիւրիի մէջ Ազգ. մեծ ժողովի գումարումէն առաջ:

Նոր ձերբակալութիւններ Ռուսիոյ մէջ

Ռիկայէն կը հեռագրեն Հոկտեմբեր 17 թուականով.—

Ռուսիոյ կեդր. Գործադիր կոմիտէի 10րդ յոբելեանական նստաշրջանը շատ կը նմանի առաջին նստաշրջանին, երբ մեծ թիւով ազնուականներ եւ քաղքենի մտաւորականներ ձերբակալուեցան եւ կարմիր Սարսափի պահուն սպաննուեցան: Ներկայ նստաշրջանին ալ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Զինովիէվի եւ Թրոցքիի կուսակիցներէն, որոնք կ'ամբաստանուէին թէ հսկայ ցոյցեր կը պատրաստեն Սթալինի դէմ:

Լէնինկրատի «Փրավտա»ն կը գրէ թէ Միքայէլ Ֆիշըր, Լէնինկրատի կառավարական տպարաններու գլխաւոր վարիչը ձերբակալուած է՝ որովհետեւ ընդդիմադիր խմբակի մը թոյլ տուած էր տպագրել հազարաւոր գրքոյկներ եւ թռուցիկներ, որոնք կը հրաւիրէին կեդր. Գործադիր կոմիտէն տապալել Սթալինի դիկտատորութիւնը: Կէփէուի գործակալները խուզարկեցին Թրոցքիի եւ Զինովիէվի կուսակիցներէն հազարաւոր կասկածելի համայնավարներ, գտնելու համար «Անկցի՛ն Սթալին եւ Պուխարին» անուն գիրքին 10,000 օրինակները, որոնք անհետացած են:

Լոնտոնէն նոյն թուականով հեռագիր մը կ'ըսէ.—

Կէփէուն կը հաղորդէ որ երեւան հանած է լրտեսական կարգ մը կազմակերպութիւններ, որոնք կ'աշխատէին Մոսկուայի անգլիական դեսպանատան հաշուոյն: Ձերբակալուածները այս շաբթու ընթացքին պիտի դատուին Գերագոյն Զին. Ատեանին կողմէ: Ձերբակալուածներն են՝ Կիրիլ եւ Վլատիմիր, այս վերջինը Մոսկուացի նախկին միլիոնատէրի մը տղան. Քորոփաքոֆ՝ զինուորական յեղափոխական խորհուրդի իրաւագէտ խորհրդական, Քէնօֆ եւ Փատրէցքօֆ: Ասոնք բոլորն ալ յարաբերութիւն ունին եղեր Անգլիոյ առեւտրական կցորդ Չէնօքի հետ, որուն տեղեկութիւններ կը հայթայթէին:

Մակեդոնացիները կը գործեն

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ պուլկար քոմիթաճիներու խումբ մը առջի գիշեր ժամը 2ին բազմաթիւ ռումբեր նետեց Զայէչարի մօտ Քրալեէվիցայի Թնդանօթի մթերանոցի վառօդարանին վրայ: Պահակը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ռումբի պայթումէ մը: Պահակազօրքը անմիջապէս լուր առնելով շարժման մէջ դրուեցաւ: Հրոսակները փախան պուլկար սահմանին ուղղութեամբ: Հետապնդումը կը շարունակուի:

Ալպանիոյ դեսպանին սպառնութենէն վերջ

Պելկրատի եւ Փրակայի ալպանական դեսպան Ցէնա պէկի սպանութեան առթիւ սերպ մամուլը բուռն պայքար մը սկսած է Իտալիոյ դէմ և կ'ամբաստանէ զայն թէ կ'ուզէ խռովութիւն ձգել Պալքաններու մէջ: Ան պարագան թէ Ալպանացի ուսանողը Հռոմէն կուգար և ատրճանակը իտալական էր, բոլորովին գայրացուցած է Սէրպերը:

Պելկրատի իտալական դեսպան զօրավար Պոտէրօ 48 ժամուան մէջ երկու անգամ բողոքի դիմումներ կատարեց Սերպիոյ արտաքին նախարար Մարինքովիչի մօտ, որ խոստացաւ կարելին ընել, սերպ մամուլը հանդարտեցնելու համար: Միւս կողմէ սակայն Նախարարը դիտել տուաւ դեսպանին թէ իտալական թերթերը չէին քաշուած գրգռիչ յօդուածներ հրատարակելէ Սերպիոյ դէմ, մակեդոնացի յեղափոխականներու վերջին շարժումին առթիւ:

Ելլտըզի դատավարութիւնը վերջացած

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Պոլսոյ պատժական դատարանը վերջացուցած է Ելտըզի խաղարանին դատավարութիւնը: Խաղացողները անպատասխանատու յայտարարուեցան, ինչպէս նաեւ խաղարանին վարձակալը՝ իտալացի Մարիօ Սէրանօ, որ սակայն մէկ շաբաթ բանտարկութեան եւ 25 ոսկի տուգանքի դատապարտուեցաւ՝ Նախարարական խորհուրդին մէկ որոշումին անսաստած ըլլալուն համար: Բանտարկութեան պատիժը պիտի յետաձգուի:

Դատարանը որոշեց վերաբանալ խաղարանը եւ վերադարձնել գրաւուած առարկաներն ու դրամները: Միւս կողմէ, որոշեց նաեւ հետապնդել քաղաքապետական այն քննիչները, որոնց պաշտօնն էր հակակշիռ գործ դնել խաղարանին վրայ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ ժամը 8ին, 154 Ave. d'Argenteuil, Asnières. կը հրաւիրուին Անիէրի, Պուա-Գոլոմպի, Գոլոմպի, Արժանթէօյի ընկերները եւ համակիրները: Նիւթն է թուրանական վտանգը:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 1.30ին Միութեան Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրերով:

ՅԱՌԱՋԻ Գրական երեկոն բացառաբար այսօր Չորեքշաբթի ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Նիւթ՝ Ն. Սարաֆեանի ինքնագրութիւնները: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ, Café au Clair de Luneի վերնայարկը (մէթրօ Իթալի): Անխտիր կը հրաւիրուին բոլոր Տարօնցիները, նաեւ անոնք որ մինչեւ այսօր անդամ չեն Միութեան: Կարեւոր հարցերու շուրջ պիտի խօսի Պ. Կ. Սասունի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Խարբերդցի Յովհաննէս Ալաճեան (Ռուսաստան-Աստրախան) կը փնտռէ իր եղբայրը Ներսէս Ալաճեան, որուն 2 տարի առաջ Փարիզ ըլլալը որոշ էր: Իմացնել՝ Mr. Garo Baboukian, 6 Rue Bleue Paris (IX).

— Կը փնտռուի Լեւոն Մարապեան, ծնած Շիքակօ 1908ին, հօր անունը Յակոբ, մօրը Սառա: Կ'ենթադրուի թէ Լեւոն Գերմանիա կը գտնուի: Տեղեկացնել՝ Near East Reliefի, 15 Bld. des Italiens, Paris.

— Կը փնտռուի Պրուսացի Ստեփան Կանթարճեան, որ կորսուած է Իզմիրի աղէտէն քանի մը ժամ առաջ, փնտռողն է իր հայրը Միսաք: Գրել՝ Մաքսէթեանի, 115 Rue de la Station Bercheme, Anvers, (Belgique).

— Կը փնտռուի Շիրվանեան Յակոբ, Քավալայի Նպաստամատոյցի նախկին սաներէն որ 1926 Հոկտեմբերին Ֆրանսա եկած է: Տեղեկացնել՝ Near East Relief, 15 Bld. des Italiens, Paris.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ԵՒ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Վաճառատունս փոխադրած ըլլալով աւելի ընդարձակ տեղ մը, ստացած ենք ամէն տեսակի ընտիր եւ ճոխ ապրանքներ, արանց եւ կանանց համար:

Խնամուած կարուձեւ, վերջին ձայն աժան գիներով եւ դիւրամատչելի պայմաններով: Գաղափար մը կազմելու համար կը բաւէ անգամ մը այցելել, Հոկտ. 10էն սկսեալ հետեւեալ հասցէին՝

SIMON HATCHIKIAN
(Tailleur)
12 Rue de la Préfecture (1er), St. Etienne (Loire).

ՄԱՏԻՏ "ՕՆԹԱ,,

Նախկին ուսուցիչ Պ. Օննիկ Թադէոսեան հնարած է մատիտի նոր գոտիներ՝ «Օնթա», որոնց շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ 3—4 գոյնով մատիտներ ունենալ մէկ շարքի վրայ, ասկէ զատ կարելի է նոյն գօտիին վրայ ծայր մը անցընելով իբրեւ գրիչ գործածել: Այս խիստ գործնական եւ խնայողական մատիտները նոր հրապարակ ելած են եւ կը ծախուին Սէն-Միշէլի մեծ թղթավաճառներուն մօտ եւ ուրիշ տեղեր: Կեդրոնատեղի՝ 3, Rue Sommerard, Paris (5e).

ՍԱԿԱՐԱՆ

18 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթեռլին,	L. St.	124	09
Տոլար,	Dollar	25	48
Մարք (ոսկի) 100 Mark		608	25
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	65
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատր	Léva	15	80
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	20
Պելճ. ֆրանք »	Belga	355	—
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Ֆիորին	(Florin)	1025	—

ԱՐԺԷԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3450	—
» II	»	2040	—
» III	»	1700	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	175	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
20
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1927
20 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 471 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՅՐ ԵՒ ՔՈՅՐ ՉԷ՞Ն ՈՒՆԵՑԱԾ...

Երէկ, հազիւ թերթը լոյս տեսած, երկու չէզոք ընթերցողներ դառնօրէն զանգատեցան թէ նոյնութեամբ արտատպեր ենք հայատառ պոլշեւիկ թերթի մը, «Նոր Աշխարհ»ի հետեւեալ տողերը, առանց մեր կողմէ բան մը աւելցնելու.

— «Ինչ կերպով որ Էնվէրներն ու Թալէաթները Թուրք աղաւաղներու հայ բուրժուազիի դէմ ունեցած ատելութեան գործիք դառնալով հայ աշխատաւորութեան արիւնը մտան, նոյն կերպով ալ եւրոպական իմպերիալիզմի երկրպագող հայ բուրժուազիի գործիք դարձան Անդրանիկները եւ սրածութեան մատնեցին Թուրք գիւղացիութիւնը՝ Էրզրումի, Վանի, Մուշի, Պիթլիսի մէջ եւ այլ տեղեր:» (Նոր Աշխարհ, խմբագրական Հոկտ. 8ի):

Այո՛, արտատպեր էինք այս տողերը եւ ուրիշ այլանդակութիւններ, առանց բառ մը խորհրդածութիւն աւելցնելու: Եւ կը տրտնջան մեր բարեկամները:

Միամի՛տ մարդիկ...

Իբրեւ չէզոք, եւ հետեւաբար հեռու՝ քաղաքական կեանքէ, անոնք ապահովաբար կը կարծեն թէ առաջին անգամ է որ այսքան պժգալի խօսքեր կ'արտասանուին ու տպագրուեան կը յանձնուին Հայերու կողմէ, հայատառ հրատարակութեան մը մէջ:

Անոնք լուր չունին որ, հայ պոլշեւիկները — իսկական կապիկներ — իրենց գործունէութեան առաջին օրէն իսկ պատիւ եւ պարտականութիւն համարած են այդ եղանակը հնչեցնել, ո՛ւր որ ալ ըլլայ: Եւ արտայայտուած են աւելի կոպիտ, աւելի խայտառակ ձեւերով, քան ինչ որ կը կարդանք «Նոր Աշխարհ»ի մէջ:

Հետաքրքիրները կրնան թղթատել, մասնաւորապէս 1917էն ի վեր եղած կարմիր հրատարակութիւնները, եւ գտնել անման գոհարներ անյատակ բթամտութեան, անորակելի այլասերման եւ գետնաքարշ ինքնուրացման:

Նոյնիսկ Թուրք ոստիկանութիւնը այնքան փաստ ճարած չէ «հայ բուրժուազիի գործիք դարձած Անդրանիկներու սրածութեան» մասին, որքան տասը տարիէ ի վեր կը հայթայթեն հայ պոլշեւիկները:

Կը յիշենք որ, 1921ին, հանգուցեալ Միասնիկեանը (Ա. Մարտունի), իր վարչապետութեան օրով գրուած խմբագրականի մը մէջ, ի լուր աշխարհի կը հռչակէր հետեւեալ յայտնութիւնը.

— Դաշնակցական կառավարութիւնը կ'ուսուցանէր իր բանակին. «Ատի՛ր մահմետականին, կոտորէ՛ր Թուրքին»:

Կը յիշենք, դարձեալ, նոյն Միասնիկեանի նշանաւոր բացատրութիւնը, թէ՝ հայեւթուրք պայքարը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ «իրերաջինջ» կռիւ:

Ճիշտ այնպէս ինչպէս կարգ մը Թուրք թերթեր եւ պաշտօնեաներ — այն ալ պատահաբար, Ջինադադարին — կը խոստովանէին թէ Հայերու դէմ ընդհանուր ջարդ եղած չէ (գաթըլ ամ), այլ մուգաթէլէ (փոխադարձ կոտորած, իրերաջնջում):

Կը յիշենք, տակաւին, մէկը միւսէն աւելի շնական «մերկացումներ» Հայերու կողմէ Թուրք անմե՛ղ գիւղացիներու դէմ կատարուած ջարդերու մասին, Թուրքիայէն մինչեւ Ղարաբաղ եւ Բագու: Եւ մինչեւ այսօր ալ, հայ-պոլշեւիկ թերթերու մէջ կը կարդանք «Դաշնակ»ներու կամ «նացիօնալիստ»ներու կողմէ կոտորուած եւ աւերուած Թրքական գիւղերու պատմութիւնը:

Այսքանը յիշեցինք, իբրեւ լուսաբանութիւն մեր միամիտ բարեկամներուն, որպէսզի հասկնան թէ հայ պոլշեւիկները չափազանց հետեւողական են, ամուր՝ իրենց համոզումներուն մէջ: Հետեւաբար, զարմանալու բան չկայ, եթէ «Ամերիկայի Կոմունիստ Կուսակցութեան Հայկ. Ֆրակցիաներու» օրկանն ալ կը խառնուի կարաւանին, եւ Անդրանիկը կը դնէ Թալաթներու և Էնվէրներու հետ միեւնոյն գծին վրայ, իբրեւ հասարակ ջարդարարներ:

Եւ շատ բնական է որ, այս ճամբուն վրայ, անոնք աւելի առաջ երթան եւ ազդարարեն.

— «Հայ բանւորները հայ բուրժուական տարրերու սարքած սգահանդէսներուն մասնակցելու ո՛ր եւ է պատճառ չունին, եւ պէտք է հեռու մնան նման ձեռնարկներէ, որպէս զի պատասխանատու չմնան զարթնող Թուրք աշխատաւորութեան առաջ:»

Պիտի հարցնէք թէ այս մարդիկը մայր և քոյր չէ՞ն ունեցած:

Չէ՞ն տեսած Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն հայ ժողովուրդը առանց այլեւայլի տուներէն դուրս հանուած, այրերը զոյգ-զոյգ, չորս-չորս իրարու կապուած եւ բահով, բրիչով, հրացանով կամ կացինով կոտորուած, տասնըհինգէն մինչեւ եօթանասուն տարեկանը, կիներն ու աղջիկները գոհերուն աչքին առջեւ լլկուած եւ աւարի տրուած, ութը հարիւր հազար հոգի, տէրտէրէն մինչեւ վաճառականը, բանաստեղծէն մինչեւ մշակը, արհեստաւորէն մինչեւ բժիշկը, բոլորը կարաւան կարաւան դէպի անապատները քշուած, գունդագունդ գետերը նետուած, նորածին երախաները սնտուկներու մէջ գամուած եւ ծովը թափուած...

Չէ՞ն տեսած, չէ՞ն լսած, չէ՞ն կարդացած:

Ի՞նչպէս չէ: Այդ անանուն սրիկաներուն մէջ շատե՛րը կան որ նոյն իսկ զէնք վերցուցած եւ կամաւոր գրուած են, այս բոլորին վրէժը լուծելու համար, Անդրանիկներու հետ:

Եւ սակայն... Մարդիկը յեղափոխակա՛ն են դարձեր այսօր, եւ իբրեւ կարմիր քուրակներ, հարկ է որ զոնչեն, միւխյէթներու եւ ձիւմհուրիյէթներու հետ մէկ շարքի վրայ կեցած:

Մայր եւ քոյր չէ՞ք ունեցած դուք, անպատիւ շոշորթներ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԼՈՒՍԱՇՈՂ ՏԵՍԻԼՔ»

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի «Նոր Օր»ը, կ'արտատպէ հետեւեալ հատուածը, Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէկ խմբագրականէն.

— «Մենք վստահ ենք որ ամբոխավարութենէ ու երազներէ զերծ՝ այս կերպ իրատես ու իմաստուն ուղեգծով մը, յաւագոյնս պիտի կրնանք պաշտպանել Թուրքիոյ Հայութեան անկորնչելի իրաւունքներն ու ծառայել Ազատ Հայաստանի զօրացման ու զարգացման եւ անոր Լուսաշող Տեսիլքին, որուն վրայ յառած եւ սեւեռած կը մնան միշտ անքթիթ, աչքերը բոլոր հայրենասէր Հայերու եւ ի գլուխ անոնց Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան»: (Պայքար, Սեպտ. 17 խմբագրականին վերջին մասը):

«Նոր Օր» կը շարունակէ.

—«Կ'ուզուի ըսել թէ Թրքահայաստանը, «Լուսաշող Տեսիլքը». մոռցուած չէ կուսակցութեան ծրագրին մէջ: Չենք ուզեր կասկածի տակ դնել այդ խօսքերուն անկեղծութիւնը: Ամէն հայ — բաւական է որ պոլշեւիկ չըլլայ — սրտանց կը բաղձայ այսօրուայ Հայաստանի սահմաններուն կցուած տեսնել Թրքահայկական նահանգները: Կան որ ուրիշ բաներ ալ կը ցանկան, իսկ այլասերածներու խումբ մը ոչինչ չի ցանկար, Հայաստանի եւ հայութեան հետ ոչ մէկ կապ չունենալով:

«Բայց ի՞նչ կ'արժեն մեր ցանկութիւնները, երբոր ոչ մէկ գործնական քայլ չենք առներ զանոնք իրականացնելու համար: Ռամկավար կուսակցութիւնը 1921էն ի վեր ի՞նչ միջոցներ խորհած է, ի՞նչ կարգադրութիւններ ըրած է, Հայաստանի սահմանները ընդարձակելու համար:

«Զգտինք, բայց չխօսինք մեր ձգտումներու մասին, խրատ կուտայ Արեւ: Բայց գործենք, վրայ կը բերենք մենք:

«Անդրադառնալով «Լուսաշող Տեսիլք»ին, մենք չենք կրնար չշնորհաւորել Պայքարի խմբագրութիւնը, բանաստեղծական այդ գիւտին համար: Եթէ Ռամկավարներու աչքերը անոր «վրայ յառած եւ սեւեռուած կը մնան միշտ անքթիթ», ուրիշներ, նուազ բանաստեղծ, բայց աւելի գործնական, սիրունդ կը պատրաստեն այդ տեսիլքը ամէն գնով իրականացնելու համար:

«Ո՞րն է աւելի գործնականը: Աչքերը Տեսիլքին սեւեռե՞լը, թէ ոչ Տեսիլքը իրականութեան փոխակերպելու մասին միջոցներ խորհիլը:

«Թող պատասխան տան»:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԱՅՐԱԳՈՒԹԻՒՆ

ԼԱԶԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԿՈՏՈՐՈՒԻՆ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

— «Օգոստոս 25էն սկսած են մեծ ծաւալով շարժումներ Թրքական Քիւրտիստանի մէջ: Մօտկան, Ըրշկօտան աշիրէթները յարձակած են Պիթլիս քաղաքին վրայ եւ տիրած են քաղաքի երկու թաղերու. Թուրքերը յուսահատ դիմադրութիւն ցոյց կուտան: Տէրսիմ եւ շրջակայք ամենուրեք անիշխանութիւն կը տիրէ. շարժումներ կան Բալուի շրջանը: Խնուսի-Վարդոյի աշիրէթները Զազա ցեղի քիւրտ պետին հետ գրաւած են Էրզրումի հարաւային պաշտպանութեան ամենաամուր գիծը կազմող Փալան-Թէօքէնը և կը սպառնան Էրզրում քաղաքին:

Ամենազօրեղ եւ լայն ծաւալ ունեցող շարժումները Արարատի շուրջն է: Օսման Նուրի փաշայի հրամանատարութեան տակ գործող մօտ 8000 զօրքը պարտուած է եւ Քիւրտերու ձեռքը թողելով 500 սպաննեալ, 200 գերի եւ 3 թնդանօթ եւ 50 բեռ փամփուշտ, նահանջած է: Քիւրտերը գրաւած են Բայազիտը, աւերեր, թալաներ եւ քաշուեր են իրենց լեռները: Այդ ճակատամարտի մէջ Թրքական բանակը 2 օդանաւով մասնակցեր է, որոնք վար առնուած են Քիւրտերէն: Իբր վրէժ, Թուրքերը քանի մը ձիաւոր կտրուած գլուխներ են ցուցադրեր Էրզրումի մէջ, ըսելով թէ պարտուած Քիւրտերու գլուխներն են... բերած են նաեւ 26 քիւրտ աղջիկներ, լլկած եւ սպաննած են անլուր չարչարանքներով: Ամբողջ քրտութիւը գրգռուած է. կռիւները կը սպառնան ընդհանուր ծաւալ ստանալ: Թուրք զինուորներու ցոյց տուած վայրագութիւններն ու զուլումները անդէն Քիւրտերուն հանդէպ օրէ օր աւելի կ'ամրացնեն անոնց կռուելու ուխտը:

Քրտական շարժումը հետզհետէ աւելի կը սաստկանայ եւ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Թուրքերուն: Վերջերս արդէն Էնկիւրիի կառավարութիւնը սկըսած է նոր ուժեր կեդրոնացնել պարսկական սահմանին վրայ, եւ վերակազմելու Ջանալ Օսման Նուրի փաշայի ջախջախուած բանակը: Իսկ Քիւրտերը լուռ չեն մնար, անոնք ալ կը պատրաստուին ու կը կազմակերպուին նոր նուաճումներու եւ նոր կռիւներու համար:

Թուրքերը ոչնչացման նոյն քաղաքականութիւնը կը վարեն նաեւ Լազիստանի մէջ (Սեւ ծովի ափ): Ամիս մը առաջ 4-5000 տուն Լազեր տարագրած են դէպի Կեսարիա եւ անոնց մեծ մասը սովէ կոտորուած է: Լազ երիտասարդութիւնը բազմաթիւ չէթէներ հանած է լեռներ, որոնք անխնայ հարուածներ կուտան Թուրք տարրին եւ զօրքին:

Թուրք կառավարութիւնը ստիպուած նոր ուժեր փոխադրել սկսած է Լազիստանի սահմաններուն վրայ, ուր ապստամբ երիտասարդութիւնը կռիւ է յայտարարած իրեն դէմ: Թուրքերը ամէն տեսակ բարբարոս միջոցներ կը գործածեն զսպելու համար այս շարժումները, բայց չեն յաջողիր:

Ապստամբ լազ չէթէներ լուրջ վնասներու ենթարկած են Թուրք զինուորները:

ՅՈՒՍԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Այսօր պաշտօնապէս Փարիզի մէջ պիտի ընդունուի Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորը, որ քանի մը ամիսէ ի վեր Եւրոպա կը գտնուի:

ԱՅՍՕՐ, 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԲԱՑՈՒԱԾ Է "ՅԱՌԱՋ"Ի ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐ ՊԻՏԻ ՏԵՒԷ ՄԻՆՉԵՒ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ՎՃԱՐՈՂԻՆ 20 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ » » » 10 » »
(ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՍՆԵԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Էնկիւրիի համագումարը

Էնկիւրիի մէջ Խալք կուսակցութեան համագումարը կը շարունակէ լսել Մուսթաֆա Քէմալի պատմութիւնը: Իր ճառի երկրորդ մասին մէջ կազին մանրամասնաբար խօսեցաւ Անատոլուի ազգայնական շարժման վարիչներուն եւ Տամատ Ֆէրիտ փաշայի դահլիճին յարաբերութեանց մասին:

Ըսաւ թէ Սուլթան Վահիտէտտին եւ իր խորհրդականները իրենց ձեռքը գտնուած բոլոր միջոցներով կ'ուզէին քանդել ազգայնական շարժումը: Երբ Տամատ Ֆէրիտ փաշա հրաժարեցաւ 1919 Հոկտեմբերին եւ իրեն յաջորդեց Զօր. Ալի Րիզա փաշա, Ազգայնականներու եւ Բ. Դրան միջեւ յարաբերութիւնները թեթեւօրէն բարւոքեցան, սակայն այն ատենի Ներքին Նախարար Տամատ Շէրիֆ փաշայի դիրքը արգելք եղաւ իրական մերձեցումի մը:

Խօսելով Անատոլուի մէջ դաշնակից զինուորներու դիրքին վրայ, Մուսթաֆա Քէմալ ըսաւ թէ՝ Մարզուանի եւ Սամսոնի մէջ անգլիական ուժերը յարաբերական չէզոքութիւն պահեցին ազգայնականներուն հանդէպ, այսպէս դիւրացնելով իրենց գործը:

Յետոյ խստիւ քննադատեց Րէֆէթ և Քեազիմ Քարապէքիր փաշաները, որոնք կարեւոր դեր խաղացած էին ազգայնական շարժման մէջ: Զանոնք ամբաստանեց թէ անվայել փառասիրութիւններ ունէին, ու պատմեց կարգ մը դէպքեր՝ ծիծաղելի դարձնելով զանոնք: Յետոյ Մ. Քէմալ բացատրեց թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ նկատուած էր ազգային Խորհրդարանը հաստատել Էնկիւրիի եւ ոչ թէ Պոլսոյ մէջ:

Հաւատարմական ուղերձներ

Լենինկրատի մէջ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի հանդիսաւոր նիստի ընթացքին բարի գալուստի ճառեր արտասանուեցան Խորհրդային Միութեան բոլոր Հանրապետութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Ուկրայինայի պատգամաւոր Զաթոնսքի յայտնեց թէ իր երկիրը ամէնէն աւելի տառապած է քաղաքացիական կռիւէն և միշտ սերտօրէն կապուած է Խորհրդային Միութեան, որուն միջամտութեան եւ հովանաւորութեան շնորհիւ է որ առաջին անգամ ըլլալով Ուկրայինայի առիթ ունեցաւ զարկ տալ իր ազգային մշակոյթին: Ուկրայինա երբեք չպիտի բաժնուի Խորհրդային Միութենէն:

Յետոյ խօսեցան միւս հանրապետութեանց պատգամաւորներն ալ, որոնցմէ ուշագրաւ էր ճառը Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան Գործավարներու Խորհուրդի նախագահ Էլիավայի, որ ըսաւ թէ Կովկասը Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան կը պարտի իր ազգային զարգացումն ու տնտեսական վերածնունդը՝ դարերու կռիւներէն վերջ:

Սերպիա, Իտալիա եւ Ալպանիա

Եուկօսլաւիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ մայրաքաղաքներուն մէջ մեծ զայրոյթ կը տիրէ Իտալիոյ դէմ՝ Ցէնա պէկի սպանութեան առթիւ: Երկու երկիրներու արտաքին նախարարները քաղաքական խօսակցութիւններ կ'ունենան այս մասին, միւս կողմէ ալ մամուլը կը շարունակէ իր պայքարը Իտալիոյ դէմ:

Կիրակի օր մեծ յուզում առաջ եկաւ Փրակայի մէջ, երբ թերթ մը բացէ ի բաց ամբաստանեց Իտալիան թէ Պալքաններու մէջ պատերազմ ստեղծել կ'ուզէ, թէ ահաբեկիչներու խումբերը Իտալիոյ կողմէ կը զինուին եւ թէ Հռոմէն ամէն կողմ գործակալներ կը ղրկուին՝ թշնամիները սպաննելու համար:

Պելկրատի Ալպանացիները Ալպանիոյ նախագահ Ահմէտ Զօկուն մեղսակից կը նկատեն Ցէնայի սպանութեան, նախանձի համար: Կ'ըսուի թէ Պալքաններու մէջ շատեր նախապէս գիտէին թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է Ցէնա պէկի կեանքին դէմ: Վիեննական թերթերը կը գրեն թէ Մակեդոնիոյ վերջին մահափորձերը կապ ունին Փրակայի սպանութեան հետ:

⁂ Սկիւպի (Սերպիա) բանտը, ուր բանտարկուած էին ո-րոշ թիւով Մակեդոնացի յեղափոխականներ, առջի օր հրդեհէ այրեցաւ: 150 բանտարկեալներ մեծ դժուարութեամբ ազատուեցան:

Փուանքարէ անդրդուելի կը մնայ

Երեսփ. Ժողովի Ելմտական Յանձնաժողովը յաջորդական քուէարկութիւններով զանազան փոփոխութիւններ մացուցած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՆԳԼԻՈՅ ՌԱԶՄ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

(Շարունակութիւն երէկի թիւէն եւ վերջ)

Անգլիական կառավարութիւնը ինչպէս կը խորհի կազմակերպել իր՝ Միջերկրական-արեւելեան գաղթավայրերուն մէջ այդ «ինքնապաշտպանութեան» գործը։

Այդ հարցին բացատրութիւններ կուտան նախ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ը, ապա անգլիական վարչութեան կողմէ ձեռք առնուած միջոցները արաբական առանձին երկիրներու մէջ, եւ երրորդ, այդ մասին շատ պերճախօս կերպով կը վկայեն դեռ ամբողջութեամբ չլուծուած այն միջադէպերը, որ մէկ կողմէն ծայր են տուած Անգլիոյ, իսկ միւս կողմէ Եգիպտոսի եւ Իրաքի միջեւ։ Այդպէս, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ն ալ կը գրէր (1 Յուլիս).— «Կայսրութիւնը դարձեր է չափէն դուրս ընդարձակ, եւ ռազմական ծախքերը այնքան խոշոր են, որ մենք չենք կրնար ամէն տեղ ուժեղ ըլլալ։ Խնդրին միակ հնարաւոր լուծումը կը կայանայ անոր մէջ, որ հաստատուին պահեստներ որոշ կէտերու մէջ, որպէս զի արագօրէն փոխադրուին որ և է վտանգուած գօտի։ Օդային ուժի տեսակէտէն այդ խնդիրը կարգադրուած է։ Միջոցներ ձեռք առնուած են, Միջերկրական Արեւելքը առանցք դարձնելու ամբողջ կայսրութեան օդային պաշտպանութեան համար։ Բանակը պէտք է հետեւի այդ օրինակին։»

Կը հետեւի թէ անգլիական կառավարութիւնը վճռեր է իր միջերկրական-արեւելեան (արաբական) երկիրները դարձնել գլխաւոր խարիսխը՝ իր յարձակողական գործողութիւնները զարգացնելու համար։

Բայց այստեղ բնական հարց մը կը ծագի.— Որո՞ւ, ո՞ր կառավարութեան դէմ կ'ուղղուին այդ գործողութիւնները։ Տաճկաստանը եւ Պարսկաստանը հազիւ թէ ներկայացնեն այնքան մեծ սպառնալիք, Անգլիոյ դէմ, որպէս զի կարելի ըլլայ լրջօրէն խօսիլ բրիտանական կայսրութեան «ինքնապաշտպանութեան առանցքի» մասին այդ կառավարութիւններուն հանդէպ։

Եթէ իբրեւ «ինքնապաշտպանութեան առանցք» նկատի ունի Իրաքը, ապա մենք իրաւունք ունինք հարցնելու. — Արդեօք «սպառնացող գօտին» խորհրդային Անդրկովկասը եւ մասնաւորապէս Բագուն չէ՞։ Եթէ խօսքը Եգիպտոսի մասին է, որպէս «ինքնապաշտպանութեան առանցքի», մենք իրաւունք ունինք հարց տալու. «սպառնացող գօտին», ուր Անգլիան կը պատրաստուի «պահեստի ուժեր շպրտել», խորհրդային Ուկրաինան չէ՞։ Դժուար թէ որ եւ է մէկը հակառակը պնդէ։

Միջերկրական Արեւելքը «ինքնապաշտպանութեան առանցք» դարձնելու վճռի հետ կան ի հարկէ ռազմական նշանակութիւն ունեցող այն աշխատանքները, որ տարուած են եւ կը կատարուին Իրաքի եւ Եգիպտոսի մէջ։ Ինչպէս յայտնի է, Պաղտատի երկաթուղագիծը ունի ճիւղաւորում մը, որ կը հասնի մինչեւ Պարսից սահմանի այն կէտը, ուր կը սկսի Քիրմանշահի, Համատանի, Թէհրանի, Փէհլեւիի (Կասպից ծով) խճուղին։

Ներկայիս՝ զօրքի «շարժունութեան բարձրացման» նպատակով արագօրէն կը շինուին Տիգրիսի եւ Եփրատի վրայ կամուրջներ (Պաղտատի եւ Ֆելլուճի մօտ), խճուղի մը կ'երկարի Մուսուլէն մինչեւ Ռէվանտուզ, որ կ'անցնի Թուրքիզի եւ խորհրդային Անդրկովկասի կեդրոններու մէջէն։ Մուսուլն ալ արագօրէն կը կապուի երկաթուղիով (Քէրքուք) Պաղտատի միջոցով Պարսից ծոցի հետ։ Կը շինուին նոր օդակայաններ, եւն.։

Ինչ կը վերաբերի արաբական միւս երկիրներուն՝ Եգիպտոսի մէջ Սուէզի Ջրանցքի ասիական ափին վրայ կը կառուցուի Ֆուատ ամուր նաւահանգիստը՝ Ջրանցքին արեւելեան կողմի «պաշտպանութեան» համար։

Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի մէջ կը շինուին օդակայաններ, կը ստեղծուին օդային նոր նաւախումբեր։ Այդ բոլորով հանդերձ, աշխատանքներ կը կատարուին օդային կապ հաստատելու Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի միջեւ՝ արաբական հողերու միջոցով։ Անդրյորդանանի ռազմական դետնի ընդլայնման նպատակով եւ եգիպտական թիկունքի ապահովութեան համար 1925ին գիծը երկարեցին Հիճազէն Աքապայի շրջանները (Կարմիր ծովի վրայ նաւահանգիստ) եւ Մաան։ Յիշատակման արժանի են նոյնպէս այս տարուան Մարտ ամսուն Ադէնի վարչութեան վերակազմութիւնը։ Այդ երկրամասը ռազմական-քաղաքական տեսակէտէն ձուլուած է հնդկական կառավարութեան հետ եւ ենթարկուած անմիջականօրէն Լոնտոնին։

Այդ բոլոր պատերազմական նախազգուշութիւններու հետ միասին, Անգլիան վէճեր ունի Եգիպտոսի եւ Իրաքի հետ։ Ինչպէս յայտնի է, այդ վէճերը ծագած են տեղական կառավարութեան հետ՝ ազգային բանակներ ստեղծելու հարցին առթիւ։ Չէմպըլէյն Յունիս 1ին կը յայտարարէր Երեսփ. Ժողովին մէջ.— «Անգլիական կառավարութիւնը պէտք է պաշտպանէ Սուէզի Ջրանցքը եւ օտարազգիներու իրաւունքները Եգիպտոսի մէջ. Մենք չենք կրնար թոյլատրել, որ այդ խնդիրը բարձրանայ այնպիսի ուժերու առաջացումով, որպիսին է եգիպտական բանակը, որ կրնայ ըլլալ մեր թշնամի, ամենայն հաւանականութեամբ։»

Չէմպըլէյնի այդ կատարելապէս հիմնաւոր վախերը՝ տեղական բանակներու թշնամական դիրքը հանդէպ Անգլիոյ՝ նոյնն են նաեւ Իրաքի հանդէպ։

Եգիպտական խորհրդարանի զինուորական յանձնաժողովը քուէարկեց հետեւեալ առաջարկութիւնները.— Վերակազմել, ընդարձակել եւ վերազինել բանակը, ստեղծել զինուորական-ծովային դպրոց եւ փակել Սարտարին տրուելիք վարկը (եգիպտական բանակի գերագոյն հրամանատար)։

Այդ խնդիրը յարուցին անոր համար, որ բացի յատուկ անգլիական գրաւող բանակը, որ կը հասնի 12,400 մարդու, Եգիպտոսի մէջ գոյութիւն ունի անգլիական հրամանատարութեան տակ եւ «ազգային» բանակ մը 10,580 զինուորով, կազմուած՝ 3 նոր եւ 18 հին ձեւի թնդանօթներէ։ Այդ բանակը, գտնուելով Անգլիացիներու ձեռքը, կը ծառայէ ոչ թէ ազգային-եգիպտական, այլ անգլիական շահերուն։ Խորհրդարանային յանձնաժողովը փորձեց փոխել այդ վիճակը։ Յայտնի է, որ այս առթիւ Անգլիա վերջնագիր տուաւ Եգիպտոսի, իր հետեւ ունենալով եգիպտական ջուրերուն մէջ անգլիական ռազմական նաւատորմը։ Պահպանողական «Տէյլի Մէյլ»ը եգիպտական պահանջներուն առթիւ հրապարակեց «Ո՛չ մի յիմարութիւն» նշանախօսքը։ Եգիպտոսը խաղաղեցաւ։ Չէմպըրլէյն բացատրեց թէ, Եգիպտացիները չեն համարձակիր երազել իրենց ազգային բանակի մասին։ Այդ միջադէպի իմաստը այն է, որ Միջերկրական Արեւելքի արաբական երկիրներուն մէջ, որ կը հանդիսանան բրիտանական կայսրութեան «ինքնապաշտպանութեան առանցքը», զինուած ուժերը կրնան ըլլալ միայն Անգլիացիներու ձեռքը։

Բնորոշ է, որ մինչեւ վերջին ժամանակներս Անգլիան կ'աշխատէր մեղմ միջոցներով համաձայնութեան եզր գտնել արաբական երկիրներուն հետ։ 1922ին, օրինակ, ըստ այսպէս կոչուած Իրաքի զինուորական համաձայնութեան (Հոկտ. 10), Անգլիան կ'ընդունէր որ «Իրաքը ստանձնէ, երբ որ հնարաւոր ըլլայ, եւ յամենայն դէպս ոչ ուշ քան 1928, լիակատար ռազմական եւ ելմտական պատասխանատուութիւն՝ պահպանելու համար ներքին կարգ-կանոնը եւ Իրաքի պաշտպանութիւնը օտար յարձակումէ» (Համաձայնութեան Ա. յօդ.)։ Իսկ երբ 1927ին Իրաքի կառավարութիւնը մշակեց այդ պարտաւորութեան իրագործման համար իր երկրին մէջ ընդհանուր զինուորական ծառայութեան եւ ազգային բանակի ստեղծման ծրագիրը՝ նոյն կառավարութեան հրամանատարութեան տակ, անգլիական կառավարութիւնը ազդարարեց. «Թողէ՛ք յիմարութիւնները»։ Մինչ 1922ին կը պատրաստէր 1928ին իր զօրքերը Իրաքէն դուրս հանել՝ Անգլիան այժմ իր ուժերը կը համախմբէ, միաժամանակ ուժեղցնելով զինուորական օդային ուժերը այդ երկրին մէջ։ Այսպիսով, պատրաստուելով պատերազմի Խորհրդային Միութեան հետ, Անգլիան միեւնոյն ատեն կը վարէ «ամուր» քաղաքականութիւն արաբական երկիրներուն նկատմամբ։

(Իզվեստիա, 29 Սեպտ.)

Ս. ԻՐԱՆՑԻ

ՕՐ. ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԻՐ ԹՌԻՉՔԸ

Օր. Ռութ Էլտըր, որ «Ամերիկացի աղջիկ» օդանաւով փորձած էր կտրել Ատլանտեանը եւ կէս ճամբան վար իջած, Ասորեան կղզիներէն ղրկուած անթելով մը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ իր ճամբորդութիւնը.—

Հոկտեմբեր 11 երեքշաբթի օր ժամը 1ին Ամերիկացի Աղջիկը քալելու վիճակի մէջ էր մեկնումի նոյն այն արահետին վրայ, ուսկից Թռան Լինտպէրկ, Չէմպըլին եւ Պըրտ։ Անորոշ վիճակը հարաւ-արեւելեան հովերուն, որոնք ժամը 4էն առաջ մեզի համար վտանգաւոր ուղղութիւն մը առնել կը սպառնային, ստիպեց մեզ ուշացնել մեկնումը։ Սպասեցինք մինչեւ ժամը 4.30։ Այդ պահուն, թէեւ օդի պայմանները բնաւ չէին փոխուած, որոշեցինք օդանաւը քաշել արահետի արեւմտեան զառիթափին վրայ, դէպի արեւելք մեկնում մը փորձելու համար։ Հինգ վայրկեան վերջ գործողութիւնը կատարուած էր։ Մեր բեռը կը բաղկանար 2400 լիտր պէնզինէ, 90 լիտր իւղէ, երկու ազատաբար գործիքներէ, անթելի ամբողջական կազմածէ, վեց քիլօ սնունդէ, փարոսէ մը, հրթիռ արձակող ատրճանակէ մը եւն։

Ամերիկացի Աղջիկը զառիթափի երկայնքէն սահեցաւ եւ անմիջապէս փորձեցինք ամէնէն մեծ արագութեան հասնիլ։ Գտնէն վեր կրցանք բարձրանալ միայն ատեն, երբ օդանաւը քանի մը մեդր անցաւ արահետի սահմանները։ Երբ օդանաւը գետնէն բարձրացաւ, Ճորճ եւ ես մէկ գաղափար միայն ունէինք մեր գլխուն մէջ. Թռչիլ մինչեւ Փարիզ։

«Ամերիկացի Աղջիկ»ին ետեւի մասը տարօրինակ կերպով ծանր կ'երեւէր, սակայն մեր միակ մտահոգութիւնն էր թռչիլ դէպի արեւելք, ուղղութիւն, որուն հետեւեցանք առաջին 1200 մղոն ճամբու ընթացքին։

Քանի՛ օդանաւը բարձրանար, մեր սիրտերն ալ անոր հետ կը բարձրանային, ուրախ՝ որ վերջապէս կրնայինք ապրիլ երկար ամիսներէ ի վեր մեր պատրաստած մեծ արկածախնդրութիւնը։ Բարեկամ օդանաւորդներ պատուոյ ողջերթի համար մէկ ժամ ընկերացան մեզի. սակայն իրենց այս յարգանքը՝ շատ չյուզեց մեզ, որովհետեւ մեր միակ մտահոգութիւնն էր այն հսկայ աշխատանքը որ մեզի կը սպասէր։

Սկիզբի համեմատաբար մեղմ օդը շատ չանցած աւրուեցաւ, ու քիչ վերջ տեսանք որ հարաւ-արեւելեան հով մը կը նեղէր մեր թռիչքը այն աստիճան, որ օդանաւին արագութիւնը ժամը 10 մղոն պակսեցաւ։ Մեզի համար կարելի չէր նոյնպէս 160 մեդր բարձրութենէ վեր ելլել, ու հաւանաբար պիտի ստիպուէինք այդ աստիճանին վրայ մնալ, մինչեւ որ մեր պէնզինի բեռը մեծ չափով պակսէր։ Ժամը 5.55ն էր, երբ արեւը անհետացաւ։ Ժամը 6ին ճամբորդ նաւի մը վրայէն թռանք եւ ժամը 7ին 5 մնացած գիտեցինք լուսինի ծագման հիանալի տեսարան մը։ Ցոլորդաբար անցանք Մոնթօք-Փոյնթի եւ Նանթըքէթի վրայէն։ Ժամը 8ին ցամաքը մեր ետեւ թողուցած էինք։ Քիչ վերջ անցանք երկու շոգենաւերու վրայէն, որոնց ողջոյնի հրթիռներ ղրկեցինք։

Ճորճ քանի մը անգամ գլխաւոր ընդունարանը լեցնելէ վերջ, այլեւս անհրաժեշտ սեպեց օդանաւին ղեկը յանձնել ինծի։ 53 քիլօ կշռող մանկամարդ կին մը չէր կրնար մտածել աւելի երկար վարել ա՛յնքան ծանրաբեռնուած օդանաւ մը։ Այն ատեն պէնզինով եւ ընդունարաններով զբաղելու կարգը ինծի եկաւ։

Շուտով նշմարեցի սակայն թէ իմ նոր տեղս իր անպատեհութիւններն ալ ունէր. տաք իւղի հոտը այնքան անհանգիստ ըրաւ զիս, որ ստիպուեցայ երթալ քիչ մը օդ ծծել օդանաւի առաջամասին մէջ։

Քանի կը յառաջանայինք, «Ամերիկացի Աղջիկ»ին պոչը, որ ա՛յնքան ծանր էր մեկնած ատեն, կը թեթեւնար եւ թռիչքը աւելի կը դիւրանար։ Ժամերու միօրինակութիւնը խզելու համար, Ճորճ սկսաւ երգել «Բանտարկեալին երգ»ը, սակայն յաջողեցայ լռեցնել զայն՝ ամբողջ ուժերովս երգելով՝ «Ջուարթ Փարիզի ճամբուն վրայ եմ», ծանօթ երգի մը եղանակին վրայ։ Երկուքս ալ շատ լաւ տրամադրութեան մէջ էինք այդ հիանալի լուսնկային տակ եւ մեր շարժիչ մեքենային կանոնաւոր հնչիւնը շատ կ'ուրախացնէր մեր սիրտերը։ Ամէն բան նպաստաւոր կ'երթար, բնաւ չէինք մտածեր ուտելու մասին, այլ միայն կը հսկէինք մեր ուղեցոյցին վրայ, չհեռանալու համար շոգենաւերու ճամբայէն։

Գիշերը կարգով ղեկավարեցինք օդանաւը, որպէսզի շատ չյոգնինք։ Չորեքշաբթի առաւօտ արշալոյսի առաջին ժամերուն, Ճորճ սկսաւ պէնզինի վերջին թիթեղը պարպել մեծ ընդունարանին մէջ. աշխատանք, որ մէկ ժամ տեւեց։

Մեր թռիչքի առաջին ժամերուն, մէկ ժամուան մէջ 60 լիտր պէնզին կը սպառէինք, բացի այն մեծ կորուստէն, զոր ունեցանք ընդունարանը լեցնելու առթիւ։

Արեւածագին, մեր ուղղութիւնը ճշդելով տեսանք որ հիւսիս—արեւելք կը գտնուէինք։ Երկինքը թեթեւօրէն ծածկուած էր, սակայն ամպերը շատ բարձր էին եւ չէին նեղեր մեզ, թէեւ յաջողած էինք մօտ 1100 մեդր բարձրանալ։ Մեր շարժանիւը վայրկեանը 1000 շրջան կ'ընէր։

Թռիչքի առաջին 12 ժամերուն, բնաւ պէտքը չէինք զգար ուտէ սնունդ առնելու, ինչ որ թոյլ տուաւ մեզ արթուն մնալ դիւրութեամբ։ Մեր միջին արագութիւնը ժամը մօտ 145 քիլոմեդրի իջած էր։

Այդ պայծառ եւ արեւոտ առաւօտով հիանալի տրամադրութեան մէջ էինք։ Արդէն մեր ճամբորդութեան մէկ երրորդը կատարած էինք։ Շարժանիւը կը շարունակէր կանոնաւոր աշխատիլ։ Օդը գեղեցիկ եւ հովերը նպաստաւոր կը նախատեսուէին առնուազն 12 ժամուան համար։ Քանիցս քննեցինք մեր արագութիւնը եւ պէնզինի սպառումը, որպէսզի ա՛յն վայրկեան աչքի առջեւ ունենանք թէ տակաւին քանի՞ ժամ կրնայինք օդին մէջ մնալ։

Գիտէինք թէ բոլոր մեր բարեկամները սրտագին մաղթանքներով կը հետեւէին մեզի, ու մենք կամքն ունէինք յաջողցնելու թռիչք մը, որ կոչուած էր մեծ յառաջդիմութիւն մը նշանակել առեւտրական օդանաւորդութեան պատմութեան մէջ։ Գեղեցիկ երազս վերջապէս իրականանալու ճամբուն մէջ կը մտնէր եւ կը զգայի թէ լաւ վախճանի մը պիտի յանգի կեանքիս ամէնէն հիանալի արկածախնդրութիւնը։

ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ 1907-1927

Քսան տարի առաջ, աշնանային տխուր առաւօտ մը, Էջմիածնի վեհարանին մէջ, վերջին անգամ «Լո՛յս, Լո՛յս...» հառաչելով յաւիտենապէս իր աչքերը կը փակէր 19րդ դարու հայ ժողովրդական դէմքը, անդրանիկ յեղափոխական եւ «Նուազող վշտից հայրենեաց հայոց» Խրիմեան Հայրիկը։ Վասպուրականի Արծիւը թեւակոտոր կ'իյնար Էջմիածնի զանգակատան կամարներուն տակ եւ կը թաղուէր «Պաշտպան Հայրենեաց» ներսէս Ե. Աշտարակեցի կաթողիկոսի կողքին։ Երկու մեծութիւններ, որոնցմէ ներսէս Ե.ը կը վախճանէր 1857ի փետրուարի 13ին եւ անոր տեղը գրաւելու կուգար Վասպուրականի Արծիւ եւ Վանի մեծ խմաստասէր Խրիմեան Հայրիկը, որ նոյն 1857 թուի Մարտի 1ին Վանի մօտ, Վարագայ մենաստանին մէջ կը բանար «Ժառանգաւորաց վարժարանը» եւ կը հիմնէր «Արծուի Վասպուրական» ամսագիրը «Թռուցեալ Արծուոյն մենաստանէն Վարագայ»՝ խմբագրութեամբ «Հայրենախօս Մկրտիչ վարդապետ Խրիմեանի»։

Հայաստանի սրտին մէջ անդրանիկ մամուլ եւ թերթը նոյնինքն հայրենախօս Խրիմեանը կը հիմնէր՝ հայրենեաց վիշտը նուագելու համար։ Եւ Հայոց Հայրիկը, ամբողջ 50 տարի եւ դեռ աւելի հայ կեանքի բազմազան էջերու եւ փոթորիկներուն մէջ ինկաւ, հանդիսանալով իբրեւ ժողովրդանուէր եւ հայրենասէր եզակի մեծ դէմք մը, որուն ժողովուրդը իրաւամբ «Հայրիկ» կոչումը տուաւ։

Ինչպէս Աւ. Իսահակեանը կ'ըսէ.— «Հայ ժողովուրդը Նրան (Հայրիկին) չի մոռանայ, քանի հնանայ նա այնքան աւելի մեծ մարդու պսակով շողազարդուած կը նայէ դարերի միջից հայ ժողովուրդին եւ կը խօսի Նրա հետ, իր՝ ժողովրդի Նուիրական իղձերից, հարազատ լեզուով։ Ժողովուրդը Նրան չի մոռանայ, որովհետեւ նա Նրա սրտից էր եկել եւ դէպի Նրա սիրտն էր գնում...»։

Եթէ այսպէս է, ապա ուրեմն, հայ ժողովուրդի վրայ Նուիրական պարտք կ'իյնայ, Հայրիկի մահուան քսանամեակի առթիւ անգամ մը եւս ոգեկոչել Խրիմեանի յիշատակը, անոր գործերը եւ անոնցմով ոգեւորել նոր եւ մատաղ սերունդը։

Արտասահմանի հայ համայնքի հոգեւոր, կրթական, գրական, ազգային, մշակութային եւ այլ տեսակ մարմիններն ու հիմնարկութիւնները թող ձեռնարկեն կատարեն տարւոյս Նոյեմբեր 12ին տօնելու համար Խրիմեան մահուան քսանամեակը։

Հայկ Աճէմեան

Թաւրիզ

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

Պասրայէն կը գրեն Ազգ. բարի.—

Նահր-էլ-Օմարի գաղթականներուն Մուսուլ փոխադրութիւնը յետաձգուեցաւ գլխաւորաբար քօլերայի պատճառով։ Ասկէ զատ, ներկայիս արմաւի գործի ժամանակն է եւ գաղթականները չեն կրնար ամէն բան լքել եւ տեղափոխուիլ։

Քօլերան բաւական մեծ համեմատութիւններ ստացած ըլլալով, երթեւեկը արգիլուած է։ Մասնաւոր արտօնութեամբ միայն կարելի է ճամբորդել։ Կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ յոյս կայ որ շուտով կարելի պիտի ըլլայ առաջքը առնել համաճարակին։

Մասնաւորաբար դէպի Պարսկաստան ճամբորդութիւնը արգիլուած է, որովհետեւ քօլերան սկսած է դէպի հիւսիս տարածուիլ։ Կ'ըսուի թէ Պաղտատի մէջ ալ քանի մը դէպքեր ծագած են։

Ուրախալի է որ ո՛չ Պասրայի եւ ոչ Նահր-էլ-Օմարի մէջ մէկ Հայ չէ վարակուած քօլերայէ։

ՀՌՈՄ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

Երկու շաբաթէ ի վեր նոր խնդիր մը կը յուզուի Իտալիոյ մէջ։—Վատիկանի աշխարհիկ իրաւունքներու վերահաստատման խնդիրը։

Սեպտ. 20ին, Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ, Վատիկանի պաշտօնաթերթը, արծարծեց հարցը, յայտարարելով թէ 1871ի երաշխաւորութեանց օրէնքը չի լուծեր ամբողջ կնճիռը եւ թէ Պապը չի վայելեր իր բոլոր իրաւունքները։ Միեւնոյն ատեն, ձեւեր կը գտնէր հասկացողութեան մը գալու համար։ Քօրրիէրա Տէլլա Սէրայի մէջ, ծերակուտական Ճէնթիլէ, որ կրթական նախարար եղած է, յօդուածով մը պատասխանեց թէ Հռոմի խնդիրը լուծելու միակ ձեւն է բնաւ չլուծել զայն... Այս գրութիւնը լաւ ընդունելութիւն չգտաւ ոչ կառավարութեան, ոչ ալ Վատիկանի կողմէ։ Անոր դէմ պատասխան մը գրեց դատական նախարարութեան խորհրդականը, յայտնելով թէ կարելի է գտնել լուծման ձեւ մը որ գոհացնէ թէ կառավարութիւնը եւ թէ պապութիւնը։ Ուրիշ թերթեր ալ խառնուեցան բանավէճին, եւ հիմա ամէնօրեայ խօսակցութեան նիւթ է այս խնդիրը։

Կը թուի թէ Մուսոլինի մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս գործին եւ կ'ուզէ ելք մը գտնել։ Արդէն, ատենէ մը ի վեր որոշ բարեացակամութիւն կը ցուցնէ Վատիկանի հանդէպ, եւ վերջերս տուաւ զանազան դիւրութիւններ տուաւ ճիզվիտներուն։

Հաւանական կը նկատուի որ միջին ճամբայ մը գտնուի, վերահաստատելով պապին աշխարհիկ իշխանութիւնը Լէոնեան վեհապետութիւնը Լէոնեան Վատիկանեան Բլուրին վրայ (Վատիկանեան Ոստանին վրայ) եւ շրջակաները) եւ դէպի ծով ելքով մը, առանց սակայն արքայի տիտղոս տալու պապին։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ԾԻԾԱՂ

ՀԱՐՍԱՆԻՔԷՆ ԱՌԱՋ

— Զիաւնեցա՞ր, հարցուցի փաբիզցի տղջկան մը, որ շրթները կակաչի կոկոնի մը պէս գոցեց ու սեղմեց, երբ իրեն ցոյց կուտայի զարմուհիիս նկարը, հարսանեկան ճերմակ զգեստներու մէջ։

— Օ՛, կը բաւէ, կը բաւէ։ Ես, օրինակի համար, չպիտի ուզէի ամուսնանալ, եթէ այսպիսի հարսանիք մը պայման դնէին։

— Ի՞նչ, չպիտի ուզէիր ամուսնանա՛լ, դրա՞մ կ՚ուզես։

— Ո՛չ, ո՛չ, երբեք։ Այլ կ՚ուզեմ որ իմ ամուսնութեանս համար պայման չդրուի ճերմակ հագնուիլ։

— Խնդա՞մ թէ լամ։ Ի՞նչ կ՚ըսես, աղջիկս։ Հապա ձեր մայրերը, որ գիշեր ցորեկ կ՚երազեն ձեզ տեսնել ճերմակներու մէջ, սպիտակ ծաղիկներով, որ պիտի ծածկէին ձիւնի փաթիլներու նըման ձեր գլխուն վրայ, սպիտակ շրջազգեստներով, որ պիտի ողողէին ձեր մարմինը։

— Ալ ձանձրացա՛ծ ենք, մենք՝ նոր աղջիկներս։ Ձանձրացած ենք այդ ճերմակ բարիկենդանէն։ Ամուսնանալու համար, ի՞նչ հարկ կայ այդ դիմակաւորման։

— Զարմանալի՛ է։

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք, դուք որ լրագիրներու մէջ կը գրէք։

— Ո՛չ, զարմանալի է։

— Մի զարմանաք, մենք ձանձրացած ենք այդ անիմաստ ձեւակերպութիւններէն։ Ու չենք ուզեր ամուսնանալ, չհամակերպելու համար այդ ձեւակերպութիւններուն։ Ու ձեզմէ կը խնդրենք որ, դուք իբրեւ լրագրող, ձեր թերթով բացատրէք, որպէսզի մեր միսը չուտեն պառաւները։

— Կը գրեմ, աղջիկս, կը գրեմ բայց, այս անգամ, իմ միսս է որ պիտի ուտեն։

Փ. ՕՏԵԱ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Յունական թերթերը կը հրատարակեն նամակ մը, զոր Տրապիզոնէն քէմալական Թուրք մը գրկած է իր մէկ հայրենակցին։ Կը քաղենք գլխաւոր մասերը.

«Երկրին հարստութիւնը Պոլսոյ գազինօներուն եւ խէնէշութեան որջերուն մէջ կը հալին եւ միջոց չեն թողուր որ պարզ տախտակէ կամուրջ մը իսկ ձգուի գետերու վրան, որպէսզի հաղորդակցութեան մէջ մտնենք մեր մօտակայ շրջաններուն հետ, որոնցմէ մեկուսացած ենք։

«Միլիոններ կը ծախսուին էնկիւրիի փողոցները սալայատակելու եւ կոթողներով զարդարելու համար։ Եւ սակայն Տրապիզոնի ոչ իսկ մէկ ճամբան հարթուած է։

«Մամուլը իր սիւնակները կը լեցնէ երեւակայական պատմութիւններով, երբ Սեւ ծովու ամենավաճառաշահ քաղաքը ոչ հանրային կրթութենէն, ոչ հաղորդակցութեան շնորհներէն օգտուած է եւ ոչ իսկ կը հետաքրքրուին պատերազմի զոհերուն թողած որբերով։

«Միւս կողմէ սակայն նոր եւ զարմանազան տուրքերով կը ծանրաբեռնուի խեղճութեան դուռը հասած Անատոլցին եւ հիւծած ու կիսաքաղց գիւղացին։

«Նախկին աւազակապետներ, որոնք հիմա միլիոնատէր դարձած են, կը շարունակեն ճնշել խեղճ ժողովուրդը։ Վաշխառուները, տեղական իշխանութեան կոթնած, կը տիրեն հրապարակին,

«Կառավարական պաշտօնեաները կը շարունակեն ժողովուրդը կողոպտել, որպէսզի ըստ կամս կարենան մսխել Պոլսոյ զուարճութեան կեդրոններուն մէջ։

«Եթէ ուեւէ մէկը համարձակի խօսք ընել կատարուող չարաշահութիւններուն, անմիջապէս կառավարական օրէնքներու յօդուածներէն մէկուն կը բախի եւ բանտերու նկուղներուն մէջ փտելու վտանգին կ՚ենթարկուի։

«Առաջ արհեստաւոր մը. պզտիկ դրամագլուխով դիւրութեամբ կրնար իր օրապահիկը ապահովել, մինչ հիմա նոր տուրքերը այն աստիճան ծանրացած են որ մարդ եթէ հազարներ ալ շահի, դարձեալ չի կրնար հանգիստ ապրիլ։

«Գիւղացիներուն մէջ ցաւալի դէպքերու շարան մը իրար կը յաջորդէ եւ աւազակութիւններն ու թալանները սովորական եղած են։

«Իշխանութիւնները փոխանակ այս դէպքերուն դարման տանելու, ընդհակառակը ամէն օր նահանգի կեդրոնը կը ղրկեն ձերբակալուած անմեղ գիւղացիներ՝ իբր ներկայ վարչաձեւի հակառակորդներ։

«Մեր հին առածին համաձայն, Ղազին գառնուկը գայլէն ազատեց, որպէսզի ինք լափէ զայն։

«Այս պայմաններուն տակ, խեղճ ժողովուրդը ուրիշ բան չի խնդրեր բայց եթէ իր ինքնակոչ փրկիչներէն ազատիլ։»

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ ԱՆՀԻՄՆ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Այս խորագրին տակ, Պոլսոյ «Միլլիյէթ»ը կը գրէ.

Ազգերու Դաշնակցութեան Մասնագէտներու Յանձնախումբը կիներու վաճառման մասին ծանուցագիր մը ուղղած է բոլոր կառավարութիւններուն։ Այս ծանուցագիրը, որ 8 էջերէ կը բաղկանայ, լեցուն է բանդագուշանքներով եւ զրպարտութիւններով Թուրքիոյ մասին։ Բերայի սիրային կեանքը ներկայացուած է այնպիսի կերպով որ նոյնիսկ Պոլսոյ բնակիչները բան մը չպիտի հասկնային։ Թուրքիան, այդ մասնագէտներուն եզրակացութիւններուն համեմատ, կեդրոն մըն է կիներու վաճառման համար։

Մենք կը գոհանանք պատասխանելով որ մեր հանրապետական կառավարութեան օրէնքները խստիւ կ՚արգիլեն այդ տեսակի առեւտուր մը։ Արձանագրելէ ետք որ զինադադարի շրջանին Թուրքիա գաղթած ռուս կիները մեծապէս նպաստած են Թուրքիոյ մէջ ցանելու պոռնկութեան սերմերը, ծանուցագիրը կ՚աւելցնէ թէ այն անձերը որ չեն կրնար իրենց ուզած շահը ապահովել Թուրքիոյ մէջ կիներու առեւտուրով, կ՚երթան ուրիշ երկիրներ եւ թէ այս կերպով մեր քաղաքը դարձած է Թրանզիթի կեդրոն մը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԻԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

ՊԻԼՖՕՐ.— Այստեղ հայրենակիցները հանգիստ կ՚աշխատին։ Մինչեւ այսօր ուրիշ տեղերէ եկողներ հոս գործի եղան։

Գաղութիս մեծ ցաւ պատճառեց Անդրանիկի մահը։ Բայց վստահ ենք որ հայ ժողովուրդի ծոցէն կրնան ծնիլ մեծ հերոսին յաջորդները, շնորհիւ Դաշնակցութեան տուած դաստիարակութեան։

Հայրենակիցները բոլորն ալ իրենց աչքերը յառած են դէպի հայրենիք, բայց իրենց առջեւ փակ կը գտնեն անոր դուռները։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վազգէն խումբը, շնորհիւ իր եռանդուն գործունէութեան, գրաւած է գաղութին համակրանքը։ Ունինք շատ մը համակիրներ, ու միշտ նոր ընկերներ կ՚աւելնան մեր շարքերուն մէջ։ Անդրանիկի մահուան առթիւ մէկ ամիս սուգ պահեցինք՝ զրկուելով բոլոր հաճոյքի վայրերէն։

ԱՆտրէ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւմտեան Եւրոպայի Պատգամաւորական Ժողովէն ըխած Վարչութիւնը, իր Ա. նիստը գումարեց Հոկտ. 15ին եւ ընտրեց իր դիւանը հետեւեալ կերպով.—

Ատենապետ՝ Պ. Պ. Խամէրեան, ատենադպիր՝ Պ. Կ. Ուշաքլեան, փոխ-ատենապետ՝ Հ. Ճէվահիրճեան, փոխ-ատենադպիր՝ Պ. Աբելեան, գանձապետ՝ Վ. Թագւորեան, փոխ-գանձապետ՝ Փ. Համբարձումեան։

Վարչութիւնը այս առաջին նիստին մէջ որոշեց ըստ առաջնոյն բացարձակապէս հեռու մնալ քաղաքական եւ կուսակցական ձգտումներէ եւ գործել զուտ մարզական գետնի վրայ, համաձայն իր կանոնագիր-ծրագրին։

(Դիւան Վարչութեան)

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐՏՈՒԱԾ 2-3ՈՎ ?

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ա. խումբը կիրակի առաւօտ ժամը 7ի շոգեկառքով քան հասաւ եւ դիմաւորուեցաւ տեղական միութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Մօտակայ գիւղերը բնակող քանի մը հայրենակիցներ նախապէս իմացած ըլլալով հայ խումբին ժամանումը, դիմաւորելու եկած էին։

Յորեկուան ճաշասեղանէն վերջ հայ խումբը ժամը 3ին դաշտ առաջնորդուեցաւ, ուր 4000էն աւելի հանդիսականներ տեղ բռնած էին։ Այս մրցումին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին լաւագոյն խաղացողներէն բանաւոր պատճառներով կը բացակայէին Ռուբէն, Կ. Կարապետեան, Մ. Ասատուր, Աշոտ եւ Հրայր, այնպէս որ մեր խումբը խառն կազմով դաշտ ներկայացաւ։ Ա. կիսախաղին դաշտին լաւագոյն մասը եւ արեւը կը նպաստէին ֆրանսացիներուն, որոնք յաջողեցան, 15 վայրկեան մէջ նշանակէտ մը շահիլ։ Մերինները սկսան արագացնել եւ նեղել հակառակորդին բերդը։ Քանի մը լաւ պատեհութիւններ նպատակէն շեղեցան։ Քիչ վերջ դատաւորը անիրաւ «Փէնալթի» մը սուլեց մեզի։ Հակառակ հանդիսատեսներուն բուռն բողոքներուն, դատաւորը անդրդուելի մնաց իր որոշումին մէջ եւ զօրաւոր հարուած մը եկաւ աւելցնել անոնց սքորը։ Բ. կիսախաղին սկիզբը նըրուանդ վիրաւորուելով, գրեթէ օգտակարութիւն չունեցաւ։ Մերինները գեղեցիկ վայրէջքով մը գնդակը մօտեցուցին անոնց բերդին։ Ս. Կարապետեան զօրաւոր հարուածով մը նշանակեց մեր Ա. կոլը որմէ վերջ մերինները կրկնապատկելով իրենց ջանքերը, շարունակական հարուածներով սկսան նեղել հակառակորդին բերդը։ Ֆրանսացիները բուռն ճիգեր ըրին, բայց անօգուտ։ Մերինները բացարձակ կը տիրապետէին խաղին, յարմար առիթով մը Ս. Կարապետեան նշանակեց Բ. կոլը։ Խաղի արդիւնքը թէեւ հաւասարեցաւ, բայց վերջաւորութեան քանի մը վայրկեան մնացած, ֆրանսացի դատաւորը անիրաւ պատիժ մը եւս սուլելով մեզի, ֆրանսացիները շահեցան իրենց Գ. եւ յաղթական նշանակէտը։

Մրցումէն անմիջապէս վերջ, ֆրանսական միութեան ներկայացուցիչները մեզ դիմելով, ներողութիւն խնդրեցին դատաւորին անիրաւ սխալներուն համար, առարկելով որ իրենց պաշտօնական դատաւորը բանաւոր պատճառով կը բացակայէր։ Եւ գնահատելով մեր խումբին եռանդն ու կարողութիւնը, որոշեցին սոյն մրցման արդիւնքը արձանագրել իբրեւ հաւասար արդիւնք (match nul)։

Հոս ըսենք նաեւ որ մերինները չունեցան փոխերու լաւ խաղարկութիւն, բայց կրցան վառ պահել իրենց եռանդը։ Անշուշտ նկատի ունենալով դատաւորին անիրաւութիւնները, մրցման արդիւնքը կը նկատենք նպաստաւոր, թէեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը հինգ պահեստներով ներկայացաւ դաշտ։

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՆ ՈՃԻՐ ՄԸ.— Այս օրերս փարիզի եղեռնադատ ատեանին մէջ տեղի կ՚ունենայ Ուքրայնիոյ նախագահին փեթլուրայի սպանութեան դատը։

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն թէ ինչպէս Հրեայ մը, Սամուէլ Շվարցպարտ, 25 Մայիսին ատրճանակով գետին փռեց ուքրայնացին։ Փեթլուրա ճաշարանէն դուրս կ՚ելլէր, Հրեան մօտեցաւ եւ հարցուց թէ փեթլուրան ի՞նք է։ Երբ դրական պատասխան ստացաւ, «պաշտպանէ ինքզինքդ, շան լակոտ» ըսաւ եւ սկսաւ կրակել։ Փեթլուրա գաւազանը վերցուց, պաշտպանելու համար ինքզինք, սակայն երեք գնդակ ստացած էր արդէն եւ գետին ինկաւ։

Սպանիչը դեռ քովը կանգնած, իր ատրճանակը կը պարպէր, այնպէս որ փեթլուրա սկսաւ աղաչել. «Կը բաւէ, կը բաւէ»։ Մինչդեռ Հրեան կը պոռար ու կը կրակէր. «Առ քեզի ջարդ»։

Իսկապէս, շատեր կը պնդեն թէ փեթլուրա, իր նախագահութեան օրերուն հրամայած է ջարդել Հրեաները եւ հազարաւորներ կոտորուած են այսպէս։ Շվարցպարտ Ֆրանսայի մէջ հետապնդելէ յետոյ զայն, լուսանկարի մը միջոցով լաւ մը ճանչնալէ ետքը, լուծած էր իր ազգակիցներուն վրէժը։

Երկու կողմերն ալ տենդագին կ՚աշխատին գիրար մեղադրել։ 150 վկաներ պիտի լսուին եւ դատը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է։

ԱՄՈՒՍԻՆՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ.— Պիյանքուրի մէջ տիկին Փիվեթօ կ՚ատէր իր ամուսինը։ Ու կաւին անպակաս էր տանը մէջ։ Անցեալ օր տիկինը, կրակուրոց վիճաբանութենէ մը յետոյ, յայտարարեց թէ ա՛լ կը բաժնուի ու կը մեկնի։ Եւ իրաւ, գլուխն առաւ ու գնաց պանդոկ մը փնտռելու։ Ճամբան խորհեցաւ. «Խե՛նթ եմ, թող ինք երթայ։ Կը նստիմ տունը, վար չեմ իջներ»։ Ետ դարձաւ։ Այդ պահուն ամուսինը կը խօսէր երկու բարեկամներու հետ։

Ցանկարծ տիկին Փիվեթօ ատրճանակ մը հանեց եւ կրակեց։

Երկու դրացիները փախան։ Դժբախտ ամուսինն ալ, հակառակ իր ստացած վէրքին, փախաւ, բայց ուժը չբաւեց եւ պարտէզին ցանկապատին առջեւ, դուռը չհասած ինկաւ ու ինկաւ գետին։

Ոճրագործ կինը պարտէզ իջեր եւ կատարած ոճիրը կը դիտէր, երբ հասան ոստիկանները։

— Ամուսինս սպաննեցի, յայտարարեց։

Ոստիկանները բռնեցին ձեռքէն ու տարին։

ԱՐՍԷՆ ԼԻՒՓԷՆ.— Փասի փողոցին մէջ կարգ մը վաճառականներ դիմեցին ոստիկանատուն, ճար մը խնդրելու համար անծանօթ ու խորհրդաւոր մարդու մը կատարած վնասներուն դէմ։

Ամէն գիշեր քար կը տեղար հացագործի մը խանութին վրայ։ Ապակիները ջարդուփշուր գետին կը թափէին։ Հացագործը փողոց կը վազէր, բայց մարդ մարդասանք չէր գտներ։ Նոյնպէս ինքնաշարժները, որոնք նոյն փողոցին վրայ կը կենային, զոհ կ՚երթային անծանօթ ձեռքէ մը նետուած քարերուն։ Գիշեր մը, նոյնիսկ, մարդու մը գլուխը պատռեցաւ նետուած քարերէն։ Ոստիկանները սկսան հետախուզութեան, սակայն ոչինչ կրցին գտնել։ Յաճախ քանի մը թիթեղեայ, որոնց վրայ գրուած էր «Չլլի՛կ»։

Վերջապէս բռնեցաւ։ 15 տարեկան տղայ մը, Քռոմ, ձեռք տուաւ օճիկը, երբ երիկուն մը կը փորձէր ոստիկանները շուարման մատնել ու խնդալ։

Հարցաքննութեան պահուն յայտարարեց.

— Ես կը սիրեմ արկածախնդրական վէպեր։ Աբրահար եմ օճիր-արկածներու սինէմաներուն։ Շարունակ վէպ կը կարդամ։ Վերջերս ուզեցի փորձել թէ լաւ սորվե՞ր եմ այն ճարպիկութիւնները, զորս կը կարդամ։

ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս իրիկուն, փոթի թուրնալի սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ տաղանդաւոր երգիչին՝ Ա. Շահ-Մուրատեանի երգահանդէսը։

Շահ-Մուրատեան ծանօթ է մեր ժողովուրդին իր համերգներով։ Ամէն ականջ կը յիշէ քաղցրութիւնը անոր շարականներուն ու երգերուն։ Ունկնդիրները, այս իրիկուն, անոր միջոցաւ պիտի վայելեն նաեւ անմահ Կոմիտաս վարդապետը։

Ուրեմն կրկնապէս գեղեցիկ առիթ մը՝ հայ արուեստով հաղորդուելու համար։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ։ Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան։ Հրատ. Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Մատենաշար «Դրօշակ» թիւ 66. Փարիզ. 1927։

ՈՒԽՏԻ ՕՐ (Դաշնակցութեան Տարեդարձի Հոկտ. 1ի առթիւ)։ Հրատ. Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի։ Մարսէյլ։ 1927։ Գին՝ 2 ֆրանք։

ՍՐՏԻՆ ՁԱՅՆԸ Վէպ. գրեց՝ Փիէռ տը Քուլվէն։ Թարգմ. Յ. Քէշիշեան։ Մատենաշար՝ Ծիածան թիւ 7։ Կ. Պոլիս. 1927։ Գին՝ 150 ղրշ.։ Արտասահման 1.50 տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ԻՌՄԱ ՇԹԱՌԻՊԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ԽԶԱՆԱՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

— Բնաւ։ Բայց շատ յստակ կերպով այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ՝ Մոսկուայէն սկսեալ մեզ կը հետապնդէին։ Կոստանդինովնա որ հիանալի կը կատարէր իր դերը, քաղաք մը հասնելուն պէս, յարաբերութեան մէջ կը մտնէր տեղին սովետին պետին հետ, եւ կը տրվէր զանոնք, որ ջանք չխնայեն իր պահանջել հարկին «ճամբան փակելու» համար «ճերմակ սուրհանդակ»ներուն առջեւ։ Ցետոյ Չեկայի պետը կը հրաւիրէր եւ անոր ծանուցանելէ վերջ թէ՝ ինք կատարեալ իրաւասութիւններ ունի, նախապէս պատրաստուած հարցարան մը կը յանձնէր անոր։

«Այնպէս որ, եզրակացուց Անուշքա, այս հարցարանները որ Չեկային որեւէ կասկած չէին ներշնչեր, մեզի համար շատ նպաստաւոր կրնային ըլլալ, քանի որ անոնց պատասխանները ճշգրտօրէն կը համապատասխանէին իրականութեան։ Գիտնալով որ Կոստանդինովնա պաշտօն ունէր տեղին վրայ ստուգումներ կատարելու եւ քննելու տրուած տեղեկութիւնները, տեղին չեկիստները կը զգուշանային սխալ տեղեկութիւններ տալէ։

— Այդ կինը, հանճարեղ գաղափար մը յղացած էր, ընդմիջեց Քարասօֆ։

— Հանճարեղ իրօք, որովհետեւ շնորհիւ այս հարցարաններուն, կրնայինք զգուշացնել մեր այն ընկերները որոնք Չեկայի կողմէ կասկածի ենթարկուած էին, եւ միւս կողմէ, պատեհութիւնը պիտի ունենայինք ճանչնալու անունները այն պաշտօնեաներուն, «որոնց թուլութիւնը կրնար վտանգ մը նկատուիլ վարչաձեւին համար»։ Այս ալ մեզի առաւելութիւնը կուտար այդ անձերը մեզի քաշելու համար, անոնց վրայ ազդելու։

— Ի՞նչ եղան այդ հարցարանները...

— Չեմ գիտեր. հաւանական է որ գրաւուած ըլլան...

Այս միջոցիս Տուպրովսքի երեւցաւ, եւ աւելի քան պաղարիւն յայտարարեց.

— Պե՛տ, ձեր հրամանները գործադրուած են. ներկան-բացական կարգացի պակաս մարդ չկայ. միայն աւելի ըլլալով... կին մը կայ։

— Ա՛հ, ահ, ո՞ւր կը գտնուէր։

— Թիւ 5 գետնուղիին մէջ, 3րդ. եւ 4րդ. մղոններուն միջեւ, այսինքն ճիշդ Զարօպոլի մատուռէն 100 մեթր հեռու։

— Ճիշդ տեղն էր։ Անունը տուա՞ւ։

— Մերժեց, պե՛տ։

— Խուզարկեցի՞ք վրան գլուխը։

— Այս պահուս խուզարկելու վրայ են։

— Լաւ. լմննալուն, զայն քովս բերէք. հիմակուհիմա ինծի ղրկէ Պօպրիքօֆը։

— Պօպրիքօֆը հո՞ս է, հարցուց Անուշքա. ի՞նչ բան է այս։ Հապա՞ ձեր մարդիկը ո՞ւր են։

— Հոս են բացի մէկ քանիներէ, որոնք վերջերս պաշտօնով մեկնեցան։ Հոգ չէ, անմիջապէս Կոստանդինովնան փնտռելու կը ղրկեմ անոնք որ հոս կը մնան։

Ինծի դառնալով Քարասօֆ ըսաւ.

— Ցարական իշխանութեան օրով, ապահովութեան տնօրէն՝ Պօպրիքօֆը ամէնէն յարմար մարդն է այս պահուս, արագօրէն փնտռել գտնելու համար «կարմիր կոյս»ը։ Երեսուն հոգինոց խումբի մը կը հրամայէ, որ բաղկացած է հին ոստիկաններէ, ասոնք իրենց յարաբերութիւնները չեն կտրած իրենց այն հին բարեկամներէն, որոնք բանադատուած՝ Չեկայի կը ծառայեն։ Կը տեսնէք իրենց այս կացութիւնը ինչ առաւելութիւններ կրնայ տալ մեր գործին համար։

— Հարկաւ. ամէն տեղ մուտք ունենալու են։

— Ամէն տեղը անշուշտ չափազանց է։ Բայց շիտակը այն է թէ, ինչ որ գիրենք կը շահագրգռէ, իրենց ձեռքէն չի խուսափիր. բայց ահա Պօպրիքօֆը։

— Ես Պօպրիքօֆի հետ պիտի խօսիմ։ Կ՚ուզէ՞ք այդ միջոցին քրոջս տեղեկացնել անցուդարձը՝ Մոսկուայէն սկսեալ մինչեւ այս վայրկեանս։

Համակերպեցայ եւ մինչդեռ ան կը հեռանար Պօպրիքօֆի եւ իշխան Իվանի ընկերակցութեամբ, ես՝ Անուշքայի մօտենալով մանրամասնօրէն պատմեցի ամէն ինչ, իր եղբօրը քաջագործութիւնները Շլիւսէլպուրկի մէջ՝ մեր կռիւը, երեք ձերբակալութիւնները, եղբօրը վիրաւորումը եւայլն։

Ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ, առանց ընդմիջելու։

— Վերջապէս, ըսաւ, «կարմիր կոյս»ին ձեր տուած խոստումը իրագործեցիք. թէ՛ իր մայրը փրկեցիք Շլիւսէլպուրկէն թէ անոր դահիճը պատժեցիք։ Այս բոլորը շատ լաւ են. բայց գէշը հոն է որ Իռմա Շթառւպը մտեր է գործին մէջ։ Ի՞նչ կը մտածէք այս մասին։

— Ո՛հ, շատ յստակ, քանի որ ան մեր ձեռքը անցեր է, մեր պարտքն է զայն վնասելու անկարող վիճակի մէջ դնել. կին մը չէ ան, այլ քոբրա։

(Շար.)

Թարգմ. Մ. ԽՐԻՄԵԱՆ

էր Փուանքարէի պատրաստած 1928ի ելմտացոյցի ծրագրին մէջ։ Վարչապետը, որ սկզբունքով հակառակ է իր կազմած հաւասարակշռուած ելմտացոյցին մէջ ոեւէ փոփոխութիւն մտցնելու, առջի օր լսուեցաւ յանձնաժողովին կողմէ։ Խնդրի էութեան վրայ խօսելէ առաջ, Փուանքարէ ըսաւ.

— փոխանցման շրջանի մէջ ենք. դրամական գործը դեռ չէ վերջացած եւ մասնաւորապէս աչալուրջ պէտք է ըլլանք. տեւական ամէն միջոց նախ կախում ունի ելմտացոյցի հաւասարակշռութենէն։

Յետոյ Թղթապանակը բանալով, իր տեսակէտները պարզեց յանձնաժողովի առաջարկած զանազան բարեփոխումներու մասին, որոնցմէ կարեւորներն են՝ կալուածներու փոխանցման, արժեթուղթերու, և գործառնութեանց տուրքերու փոփոխութիւնները։

Կալուածներու փոխանցման տուրքին համար, Փուանքարէ յայտարարեց թէ սխալ է այն պնդումը, որուն համաձայն կալուածներու առուծախը պակսած է, տուրքի աւելնալուն համար։ Ատոր պատճառները ուրիշ տեղ պէտք է փնտռել։ Եթէ 1913ի եւ 1927ի համեմատութիւնը ընենք, կը տեսնենք որ 1927ին 2.6 անգամ աւելի շատ հասոյթ գոյացած է այդ տուրքէն, հակառակ անոր որ 1914ին 100ին 7 էր, հիմա 100ին 15 է։ Հետեւաբար, եթէ տուրքի սակը զեղչուի, հասոյթը պիտի պակսի եւ ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը պիտի կորսուի։

Վարչապետը նոյն դիտողութիւնները ըրաւ նաեւ միւս փոփոխութիւններուն համար եւ յայտնեց թէ հասոյթները պակսեցնելու բնոյթ ունեցող ոեւէ է բարեփոխումի առթիւ վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ։

Թուրքիա եւ Աֆղանիստան

Աֆղանիստանի Թագաւորը Ամանուլլահ Խան, որ այս ձմեռուան ընթացքին պիտի այցելէ եւրոպական մայրաքաղաքները, վերադարձին պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի տայ Մ. Քէմալի, Էնկիւրիի մէջ։ Թագաւորին այս որոշումը կը բացատրուի անով, որ կ'ըսեն կարգ մը թերթեր, առենէ մը ի վեր սերտ մերձեցում առաջ եկած է Թուրքիոյ եւ Աֆղանիստանի միջեւ եւ թէ այս վերջինը նախամեծար կը համարէ Մոսկուայէն աւելի Թուրքիոյ դիմել՝ իր երկրի վերակազմութեան համար։

Հելլէն նաւատորմը

Հելլէն կառավարութիւնը որոշած է խնայողութեան համար «Ավէրոֆ», «Բըլքիշ» եւ «Լէմնոս» յածանաւերով պահեստի տորմիղ մը կազմել։ Զորս թորփիլահալածներէ բաղկացած տորմիղ մը ռազմափորձեր պիտի կատարէ փակ ջուրերու մէջ։

ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ

Անատոլուի Գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Մէրմէրիս հասած են Թուրքեւիտալական յանձնաժողովին անդամները, որոնց պաշտօնն է Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ ցամաքային ջուրերու սահմանագծումը կատարել։ Պատուիրակները Մէրմէրիսի կառավարիչին այցելելէ յետոյ Ատալիա մեկնած են։

Լիբանանի Սահմանադրութիւնը

Պէյրութէն կը հեռագրեն.—

Լիբանանի Հանրապետութեան Երեսփոխանական Ժողովն ու Ծերակոյտը գրեթէ միաձայնութեամբ ընդունեցին Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ ներկայացուած օրինագիծ մը՝ Սահմանադրութեան փոփոխութեան մասին։

Հին Սահմանադրութիւնը մէկ տարուան փորձի ընթացքին ցոյց տուաւ կարգ մը պակասներ։ Նոր օրինագիծը կը սրբագրէ գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութեանց միջեւ անհաւասարակշռութիւնը, ու մասնաւորապէս կը նուիրագործէ Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտին ձուլումը եւ ելմտացոյցի ծախքերը աւելցնելու մասին Խորհրդարանին նախաձեռնութիւնը կը սահմանափակէ։

Միջագետքի քարիւղը

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Մուսուլի հարաւ-արեւելեան կողմը՝ Քէրքուքի մէջ քարիւղի շատ կարեւոր նոր խաւ մը գտնուած է։ «Թըրքիշ Փէթրօլիոմ» ընկերութեան նաւթահորերէն մէկը սկսած է առատօրէն արտադրել։ Օրական արտադրութիւնը կը հաշուուի 7000 թոնօ, մօտ 50,000 տակառաչափ։

ՎՈՒՅՈՒՎԻՉ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան վերստուգիչ կեդրոնական Յանձնաժողովը որոշեց կուսակցութեան շարքերէն վտարել Վույովիչը, որ հակառակ նախապէս եղած ազդարարութեանց, մերժած էր հպատակիլ կուսակցական որոշումներուն։

Պուլկարիոյ թագաւորին ամուսնութիւնը

Հակառակ քանի մը անգամ հրատարակուած հերքումներու, Հռոմէն անպաշտօն կերպով կը հաստատուի թէ Պուլկարիոյ Պորիս Թագաւորը շուտով պիտի նշանուի Իտալացի Իշխանուհի Ճովաննայի հետ։ Այս յապաղումին պատճառը կրօնական էր։ Կ'ըսուի թէ Վիքթոր Էմմանուէլ Թագաւորը Պապին հետ տեսակցած եւ անոր հաւանութիւնը առած է, որ պսակը կատարուի օրթոտոքս եկեղեցիին մէջ։

Օր. Էլտըր օդանաւով Փարիզ պիտի գայ

Օր. Ռութ Էլտըր եւ ընկերը հարիւրապետ Ճորճ Հէյլտմէն Ասորեան կղզիներէն ճամբայ ելան «Լիմա» շոգենաւով, Լիզպոնա երթալու համար։ Ամերիկուհին կը փափաքի օդանաւով Փարիզ գալ եւ խնդրած է որ իր տրամադրութեան տակ դրուի ֆրանսական Պրէկէ օդանաւ մը, Լիզպոնայէն Պուրժէ գալու համար։ Ֆրանսական օդանաւը այսօր Վիլլաքուպլէյէն ճամբայ պիտի ելլէ, սակայն չի կարծուիր թէ Ռութ Էլտըր շաբաթէ մը առաջ Փարիզ հասնի։

Լիզպոնայէն Փարիզ 1400 քիլոմեդր է եւ կարելի է կտրել 8 ժամէն։

Կրէյարնի մեկնումը յետաձգուած

Օլտ Օրչըրտէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Ուիլըընի քրոջ աղջիկը Օր. Ֆրանսիս Ուիլըըն Կրէյսըն, որ քանի մը օր առաջ անյաջող փորձ մը կատարած էր, Նիւ Եօրքէն Քոփէնհակ թռիչքը յետաձգած է յառաջիկայ գարնան, այս եղանակին օդին աննպաստ ըլլալուն պատճառով։

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով։ Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. իմ գիրքը, *Ա. Ահարոնեանի* (20 ֆրանք). 2. Մանչ Աղջիկը, *Վ. Մարկրիթի* (20 ֆր.). 3. խորհուրդներու մեհեանը, *Յ. Օշականի* (20 ֆր.). 4. Ծապլվար, *Եր. Օտեանի* (7 ֆր.). 5. մեր խաչը, *Տոքթ. Ս. Սալբիի* (8 ֆր.). 6. Մահացու սէրը, *Մ. Կորքիի* (3 ֆր.). 7. Պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 ֆր.). 9. Ֆոմա Կորտիէվ, *Մ. Կորքիի* (15 ֆր.). 10. մեր Անկախութիւնը, *Լ. Շանթի* (15 ֆր.). 11. ընկեր Շահազար, *Ն. Պէշիկթաշլեանի* (5 ֆր.). 12. երկու Ամիս Բոլշեւիկեան բանտում, *Բ. Իշխանեանի* (13 ֆր.). 13. Սուլամիթ, *Ա. Կուպրինի* (6 ֆր.). 14. Կրացիէլլա, *Լամարթինի* (8 ֆր.). 15. Ոսկի Աքաղաղ, *Րաֆֆի* (10 ֆր.). 16. Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, *Տոքթ. Սեւակի* (10 ֆր.). 17. Ազգային բարերար, *Եր. Օտեանի* (4 ֆր.). 18. Աղա Նազար, *Իսահակեանի* (3 ֆր.). 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, *Շ. Նարդունիի* (3 ֆր.). 20. Դատաստանական խորհուրդ, *Եր. Օտեանի* (10 ֆր.). 21. Ի՞նչ պատմեց թրէքոնէմը կամ Սիֆիլիս, *Տոքթ. Գրիգորեանի* (6 ֆր.). 22. Էջեր իմ Օրագրէն, *Գ. Զօհրապի* (6 ֆր.). 23. «Փետրուար 18» (5 ֆր.). 24. Ֆրանսահայ Ջրուցատրութիւն (15 ֆր.). 25. Զարթիր Աստուած, *Ա. Ահարոնեանի* (2 ֆր.). 26 Ինքնուսուցիչ Ֆրանսերէն լեզուի, *Դաւիթ-Բէկի* (10 ֆր.). 27. կոյսի մը Օրագիրը, *Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի* (5 ֆր.)։

Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՎԻԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,
131 Fbg. du Temple, Belleville.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԸ

Նոր շրջանի Բ. ներկայացումը կը յատկացնէ հայ գրականութեան 30 Հոկտ. կիրակի ժամը 8.30ին, Sociétés Savantesի մէջ
ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՎ
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
Վ ԱԼԱԴԵԱՆԻ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ ԳԵՂԵՑԻԿ ՏՐԱՄԸ, *4* ԱՐԱՐ
տեղերու գիները սովորական՝ 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք
տոմսերը բոլոր հայկ. ճաշարաններէ եւ ղեկավարներուն մօտ, 233 Fbg. St. Martin եւ 48 rue Mr. le Prince.
կը մասնակցին՝ *Տիկ. Ս. Ալիքսանեան, Տիկ. Ս. Նշանեան, Օր. Անահիտ եւ Տիկ. Գ. Փափազեան։ Պ. Պ. Երուանդ Թօլայեան, Տ. Նշանեան, Վ. Սվաճեան եւ Ա. Գմբէթեան։*

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ՍՏՈՒՏԻԱՆ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Bon Théatre, 84 Rue Chape
կը բեմադրէ՝ ՇԻԼԼԷՐԻ **ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ**

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախագահութեամբ՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ
կազմակերպուած՝ Հ.Բ.Ը.Մ. Փարիզի տեղական մասնաժողովին կողմէ
23 Հոկտ. կիր. ժամը 2.30ին, Salle des Agriculteurs, 8 Rue d'Athènes
Կը խօսին՝ Պ. Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆ, Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ եւ Պ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՉՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային կոմիտէն եւ Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ԸՆԿԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ - ԵԱԶԸՃԵԱՆԻ
(ՁԷՆԿԻԼԷՐՑԻ)

26 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ալֆորվիլի մէջ, երկուշաբթի 17 Հոկտ.ին։

Հանգուցեալ կը ձգէ մայր մը, որուն կը յայտնեն իրենց ցաւակցութիւնը։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ ժամը 8ին, 154 Ave. d'Argenteuil, Asnières. Կը հրաւիրուին Անիէրի, Պուա-Գոլոմպի, Գոլոմպի, Արժանթէօյլի ընկերները եւ համակիրները։ Նիւթն է Թուրանական վտանգը։

Հ. Յ. Դ. Ազատամարտի Սեւրունդ եւ Քրիստափոր խումբերու ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Քաֆէ Օտէօն, Մէթրօ Օտէօն։

Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արցութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկեր-ընկերուհիները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 187 Grande Rue Chaville, ներկայանալ որոշեալ ժամուն անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 1.30ին միութեան գրադարան-ընթերցասրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ, Café au Clair de Luneի վերնայարկը (մէթրօ իթալի)։ Անխտիր կը հրաւիրուին բոլոր Տարօնցիները, նաեւ անոնք որ մինչեւ այսօր անդամ չեն միութեան։ Կարեւոր հարցերու շուրջ պիտի խօսի Պ. Կ. Սասունի։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Միութեան Ընդհ. Ժողովը այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը։ Օրակարգ.— Սանասարեան ժողովրդական համալսարանի հարցը եւ ուրիշ խնդիրներ։ Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման, նոյնիսկ անոնք, որոնց հասցէն անծանօթ մնացեր է վարչութեան։

ԿԻՒՐԼԷՑԻՆԵՐՈՒ Հայրենակցական միութեան կազմութեան համար՝ կը խնդրուի բոլոր Կիւրլէցիներէն, իւրաքանչիւր ընտանիքի կողմէ գէթ մէկ անձ ներկայ ըլլայ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 7 Rue de Tournon. Métro Odéon.

ՊԻԼՖՕՌԻ Կէմէրէկի Հայրենակցական միութեան ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Caserne d'Offemont, *Պ. Խ. Պապիկեանի բնակարանը։ Օրակարգ՝ Վարչական ընտրութիւն։ Կը հրաւիրուին Շօսոյի եւ Պէլֆօրի հայրենակիցները արձանագրուիլ նոյն օրը մինչեւ ժամը 1 Պ. Այանեանի մօտ։*

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղի բոլոր անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ ժամը 8ին, 10 Rue Rampal*ի հայկական ճաշարանը։*

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Պարտք կը զգանք ձեզ յայտարարելու որ, քաղաքապետարանի Ամուսնութեան եւ հպատակութեան *վերաբերեալ օրէնքներու փոխուելուն պատճառաւ, դժուարութիւններու չհանդիպելու համար, դիմեցէք* երդուեալ Թարգմանի գրասենեակը, 76 Rue Bernard du Bois, Marseille.

1. Ամուսնութեան *թուղթի բոլոր գործողութիւնները, արագ և խղճմտօրէն։*

2. *Անուններու փոփոխութիւնը դատարանի միջոցաւ եւ արագ։*

3. *Հպատակութեան, ժառանգի եւ դատական գործեր.*

4. *Ծննդեան թուղթերու եւ մուրհակներու թարգմանութեան։*

ՍԱԿԱՐԱՆ
19 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.	124
Տոլար,	Dollar	25
Մարք (ոսկի)	100 Mark	608
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13
Թրք. ոսկի	» or	110
Մէճիտիէ	Médjidié	9
Լէվա 100 հատը	Léva	15
Տրախմի »	Drachme	33
Լիր »	» Lire	139
Պելժ. ֆրանք »	Belga	355
Զուից. »	Frc. Suisse	491
Լէյ 100 հատը	Ley	15
Ֆլորին	(Florin)	1024

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3450
»	II »	2040
»	III	1700
Թուրքի երկթ.	Lots turcs	175

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris(10
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

21 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 472 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՈՉ ՄԷԿ ԹԻԶ ՀՈՂ՝ ՀԱՅԵՐՈՒՆ,,

Այսպէ՛ս բարբառեր է Մուսթաֆա Քէմալ, իր եօթնօրեայ ճառին երրորդ օրուան մէջ, Հոկտեմբեր 17ին, ինչպէս կը հեռագրէ «Թայմզ»ի թղթակիցը։

Նորութիւն մը չէ այս յայտարարութիւնը։

Այսօր հայ ժողովուրդին մէջ չկայ միամիտ մը որ հաւատայ թէ թրքական իշխանութիւնը իր բռնագրաւած նահանգներէն մաս մը հող պիտի տայ ինքնաբերաբար, իբրեւ շնորհ։ Եւ չկայ ո՛եւ է մէկը, որ հաւատայ թէ խլուած իրաւունք մը կամ ազատութիւնը ինքնիրեն կը վերադարձուի, առանց վճռական եւ յարատեւ պայքարի, առանց այս կամ այն ձեւ ճնշումի։

Քէմալական աստղը շատ բարձրերը կը սաւառնի այս միջոցին, միշտ շնորհիւ յաղթականներու խարդախութեան եւ այսպէս կոչուած յեղափոխականներու անբարոյականութեան։

Բայց յաւիտենական չէ այդ աստղը, ինչպէս բռնութեան և արիւնի վրայ հիմնուած ո՛ր եւ է փառք։ Պատմութեան մէջ միշտ ալ պիտի կրկնուին «կիրիտ պիղիմ ճանըմըզ»ները, եւ եղբ պիտի ըլլայ ոչ միայն անփառունակ յանձնում կրետէներու, այլ եւ շատ աւելի ընդարձակ հողերու, Ռումէլիէն մինչեւ Սուրիա եւ Միջագետք։

Եւ ճակատագրական է այս ելքը, մանաւանդ այն երկրին համար որ Թուրքիա կը կոչուի, որ թիզ մը գոյնը պահել փորձած ատեն, մղոններով տարածութիւններ աւարի տուած է։

Հետաքրքրական է թէ ինչպէս «արդիական» վարիչ մը այսքան յամառօրէն եւ կուրօրէն կը կառչի հին-թրքական աւանդութեան մը, մոռնալով անոր գարհուրելի հետեւանքները, իր իսկ վարած երկրին համար։

Եւ այդ՝ այնպիսի պահու մը երբ թրքական հարցը կը մնայ միշտ առկախ, կապուած՝ քաղաքական դէպքերու հետ։

Ո՞վ կ'ըսէ թէ այսօր աւելի սուր չեն ախորժակները 750 հազար քառ. քիլոմեդր տարածութեամբ երկրի մը հանդէպ, որ հազիւ տասը միլիոն բնակիչ կը համրէ, եւ առով իսկ միակ տրամադրելի գաղթավայրը կը մնայ բոլոր տեսակի աշխարհակալներուն համար։

Ո՞վ կրնայ պնդել թէ ինչ որ կը կապտեն Հայերէն, տասնապատիկ տարածութեամբ չպիտի թողուն աւելի զօրաւորներուն, հակառակ ամէն յոխորտանքի եւ եօթնօրեայ ճարտասանութեան։

Մուսթաֆա Քէմալ ուժի փորձ մը կը կատարէ, ամրապնդելու համար իր գահը, որովհետեւ շատցեր են թշնամիները, թէ՛ ներսէն եւ թէ դուրսէն։

Եւ ամբոխին սիրտը գրաւելու համար, ի՞նչ աւելի ազդու բացագանչութիւն, քան սա կախարդական յանկերգը.— «Ո՛չ մէկ թիզ հող Հայերուն»։

Բայց, ազգերու կեանքին մէջ անկարելի բան չկայ, եւ Մ. Քէմալ իր անձնական փորձով գիտէ այս ճշմարտութիւնը։

Եթէ Թուրքիա մը պիտի ապրի ու զօրանայ իբրեւ պետութիւն, ոչ այս տխմար հոգեբանութիւնն է առոր գրաւականը, ոչ ալ այն անչափելի սահմանագիծը որ այսօրուան Քէմալիստանը կը կազմէ։

Բնութիւնն անգամ պիտի ըմբոստանայ այդ կեղծ, արհեստական իշխանապետութեան դէմ, եւ պիտի լուծէ զայն այնպէս ինչպէս լուծեց օսմանեան կայսրութիւնը, որ Վիեննայի դուռները կը հասնէր ատեն մը։

Ճակատագրական է այս ելքը, ինչպէս ըսինք վերը։

Եւ այսօր աւելի քան երբեք։

Որովհետեւ, օսմ. կայսրութեան օրով, ոչ ժողովուրդները այնքան արթնցեր էին, ոչ աշխարհը այսօրուան չափ հրաբխային վիճակ ունէր, ոչ ալ Թուրքիան այսքան արիւն լացած, այսքան ամայութիւն եւ աւերակ տեսած էր։

Դիւրի՛ն է ճառել Անատօլուի խորերը քաշուած, իբրեւ ունկնդիր ունենալով 315 խամաճիկներ, որոնք ամէն բանէ առաջ Մ. Քէմալը կը ներկայացնեն, ոչ թէ Թուրքիան։ Դիւրի՛ն է շաղակրատել օրը 8—10 ժամ, երբ ամբողջ «արեւելեան նահանգները» հուրի եւ սուրի են մատնուած, երբ բուերն անգամ սարսափահար կը փախչին, երբ արիւն կը հոսի լեռներէն ու ձորերէն, երէկուան ջարդարարներուն ձեռքով, եւ օրուան պետերուն դէմ։

Եթէ Թուրքիա մը կայ որ Քէմալին փառքը կ'երգէ, ահու սարսափէն, անդին կայ ուրիշ Թուրքիա մը որ Սուլթան-Խալիֆան կ'երազէ, հակառակ բոլոր կախաղաններուն։

Եթէ կարմիր Ռուսաստան մը կայ որ եղբա՛յրաբար կը պաշտպանէ քէմալական իշխանութիւնը, անդին կայ աւելի հզօր զանգուած մը, բուն Ռուսաստանը, որ բան չէ փոխած իր ախորժակներէն։

Եթէ Անգլիա մը կայ որ այսօր շահաւոր կը գտնէ Թուրքիոյ ամբողջականութեան պահպանումը, կա՛յ եւ Իտալիա մը, որ կա՛մ պիտի տարածուի, կա՛մ պիտի պայթի։

Եւ ո՞ր անպարտելի ուժին կրթնած, պարբերաբար վայրենի հարուածներ կուտան ժողովուրդի մը որ չէ յուսահատած ամբողջ քառասուն տարի, եւ տակաւին կրնայ մաքառիլ ու տոկալ այնքան տարի։

— Ոչ մէկ թիզ հող Հայերուն...

Այո՛, ճիշտ այնպէս ինչպէս ո՛չ մէկ թիզ հող՝ Պուլկարներուն, Սերպերուն, Յոյներուն, Ալպանացիներուն, Արաբներուն եւ միւսներուն։

Շ.

МАМՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ

Յուսաբեր.— (Հոկտ. 11ի խմբագրականէն).

— «Յատկապէս Թուրքիան վերջին մէկ-երկու տարիներու ընթացքին առանձնապէս յարձակողական դարձած է Ատրպատականի նկատմամբ, ուր իր գործակալները ազատօրէն կը գործեն ու կը զինեն տեղական անհաւատարիմ տարրերը։

«Այս դաւերը զսպելու փափաքով է, անշուշտ, որ Թէհրանը արագացուց «բարեկամական» դաշնագրերու կնքումը իր ախոյեաններէն Ռուսիոյ հետ։

«Այս դաւերը խեղդելու փափաքով է նաեւ, որ Շահը մայրաքաղաքը ձգած եւ «այցելութեան» քօղին տակ փոխադրուած է Թաւրիզ, տեղին վրայ անձամբ շարժումները ղեկավարելու համար։

«Ատրպատականի մէջ տեղի ունեցող անցքերը խորապէս կը շահագրգռեն նաեւ հայ ժողովուրդը։

«Յատկապէս մեր պատմութեան վերջին շրջանին, Իրանը եղած է մեր երկրորդ հայրենիքը եւ Հայաստանի լաւագոյն բարեկամը։ Որքան ամուր եւ հզօր եղած է Պարսկաստանը, այնքան աւելի ապահով զգացած է ինքզինք հայ ժողովուրդը։

«Հայ եւ պարսիկ քոյր ժողովուրդներու ջերմ եւ անկեղծ բարեկամութեան մէջ եղած է շահը թէ Հայաստանի եւ թէ Պարսկաստանի։

«Եւ այսօր, երբ նորանոր դաւեր կը դառնան մեր լաւագոյն բարեկամի պատմական հողերուն շուրջ, հայ ժողովուրդի անվերապահ համակրանքն ու գործօն աջակցութիւնը չեն կրնար այդ բարեկամին հետ չըլլալ։»

Նոյն հարցին առթիւ, Հայրենիք իր կարգին կը գրէ (6 Հոկտ.).

— «Առ հասարակ կը նկատուի, որ Պարսիկները վերջերս սկսած են բաւականին յստակ կերպով ըմբռնել Թուրքերու դաւադրական ձգտումները Պարսկաստանի վերաբերմամբ եւ այլ եւս երէկուան միամտութեամբ չեն ընդունիր Թուրքերու՝ իրենց հասցէին շռայլած բարեկամական կեղծ հաւաստացումները։

«Մեզի համար ուրախալի եւ մեծապէս յուսադրական երեւոյթ մըն է, որ Պարսիկները եւս արդէն կը տեսնեն համաթրքական մեծ վտանգը եւ լրջօրէն կը մտահոգուին այդ վտանգով։ Եւ տարակոյս չկայ, որ Պարսիկներն ալ, վաղ թէ ուշ պիտի հարկադրուին ամէն միջոց ձեռք առնել՝ կասեցնելու համար իրենց գոյութեան եւս սպառնացող համաթրքական շարժումը։

«Աւելորդ է ըսել, թէ համաթրքական վտանգը կասեցնելու գործին մէջ Պարսիկներու լաւագոյն զինակիցները կրնան ըլլալ եւ պէտք է ըլլան Հայերն ու Քիւրտերը։

Այս տեսակէտէն, հայ-քիւրտ-պարսկական միութիւնն ու գործակցութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ քաղաքական նպատակ մըն է, որուն իրականացման անկեղծօրէն եւ հաւասարապէս պէտք է ձգտին թէ՛ Հայերը, թէ՛ Քիւրտերը եւ թէ՛ Պարսիկները. թէկուզ այն պատճառով, որ այդ երեք ցեղերու ալ մեծագոյն ու մահացու թշնամին համաթրքական կամ համաթուրանական յարաճուն շարժումն է...»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ՄԵՐ ՀՈՂԷՆ ՄԷԿ ԹԻԶ ԱՆԳԱՄ ՉՊԻՏԻ ԶԻՋԻՆՔ ՀԱՅԵՐՈՒՆ,,

Կ'ԸՍԷ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ

Մուսթաֆա Քէմալ դեռ կը շարունակէ իր ճառը Խալք կուսակցութեան համագումարին մէջ։ Երրորդ նիստին մէջ պատմեց թէ ինչպէս «Անգլիոյ Բարեկամները» Քիւրտերուն հետ դաւադրեցին Թուրք ազգայնական շարժման դէմ, ու յիշեց բազմաթիւ նամակներ եւ փաստաթուղթեր՝ որոնք ցոյց կուտային յիշեալ ընկերութեան այս ուղղութեամբ կատարած աշխատանքները։

Յետոյ խօսեցաւ Հայկական խնդրին մասին, յիշեց թէ ինչպէս Մարաշի մէջ Հայերը ջարդած էին Թուրքերը?, ու աւելցուց.

«Մեր հողէն մէկ թիզ անգամ չպիտի զիջինք Հայերուն»:

Դարձեալ քննադատեց Րէֆէթ, Քեազիմ Քարապէքիր փաշաներն ու Րէուֆ պէյը, յետոյ մանրամասնօրէն պատմեց մեծեպարքոս Ալի Րիզա փաշայի հրաժարումը 1920 Մարտին, Պոլսոյ Երեսփ. ժողովին փակումը եւ Էնկիւրիի Նոր Ազգային Մեծ Ժողովին բացումը։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԼԻԹՎԻՆՕՖ ԵՒ ՔԱՐԱԽԱՆ

Լէնինկրատի մէջ Փութիլով գործարաններու 12,000 բանուորներու մէկ հաւաքոյթին մէջ Լիթվինօֆ պարզեց Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը հանդէպ Խորհրդային Միութեան, եւ ըսաւ.

«Չենք գիտեր թէ ի վերջոյ ի՛նչ քաղաքականութիւն պիտի ընդգրկէ ֆրանսական կառավարութիւնը, սակայն մենք ամէն ինչ ըրած ենք եւ պիտի ընենք ալ՝ խզումէ խուսափելու համար: Ընդհանուր առմամբ, քաղքենի պետութեան մը հետ պիտի խօսինք այն պայմանով միայն որ երկու կողմերը հաւասար աստիճանի վրայ դրուին: Նոյնպէս պատրաստ ենք մեր յարաբերութիւնները վերահաստատել Անգլիոյ հետ»:

Ուրիշ հաւաքոյթի մը մէջ խօսք առաւ Քարախան եւ շեշտեց Անգլիոյ հակախորհրդային գործունէութիւնը մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ.

«Սակայն եւ այնպէս, աւելցուց, Անգլիոյ ճնշումը միշտ իր նպատակին չի հասնիր. օրինակ, չյաջողեցաւ այն պայքարը զոր բացած էր, որպէսզի ռուսական քարիւղ չգնեն ամերիկեան ընկերութիւնները, որոնց նպաստաւոր պայմաններ առաջարկած էր Խորհրդային միութիւնը եւ որոնց հետ շատ հաւանաբար պիտի կրնայ համաձայնիլ»:

Քարախան շեշտեց թէ Խորհրդային Միութիւնը Արեւելեան պետութեանց հանդէպ իր տեւական եւ անխախտ սկզբունքներն ունի եւ այդ երկիրներուն մէջ հաւատարիմ բարեկամներ շահած է։

Յետոյ խօսեցաւ Խորհրդային Միութեան հետեւած քաղաքականութեան մասին՝ հանդէպ Թուրքիոյ եւ Աֆղանիստանի, որոնց հետ սերտօրէն կը գործակցի։

Յետոյ վեր հանեց Պարսկաստանի հետ կնքուած դաշնագրին գործնական եւ տնտեսական կարեւորութիւնը։ «Յիշեալ դաշինքը կնքուեցաւ հակառակ ջանքերուն Անգլիոյ, որ դեռ մեքենայութիւններ կը բանեցնէ, որպէսզի Մէճլիսը չվաւերացնէ զայն։»

Նավարինի ճակատամարտին հարիւրամեակը

Յունաստանի մէջ երէկ սկսան Նավարինի 1827ի մեծ նաւամարտին հարիւրամեակի հանդէսները։ Ֆալերոն հասաւ անգլիական «Ռամիլիըս» յածանաւը, որ Անգլիան պիտի ներկայացնէ կատարուելիք հանդիսութիւններուն մէջ։ Յածանաւը անմիջապէս ուղղուեցաւ դէպի Նավարին, ընկերակցութեամբ «Ավէրօֆ»ի, որուն մէջ նստած էին հելլէն նախարարները, եւ ֆրանսական «Լա-Մօթ-Փիքէ» յածանաւին, որուն մէջ էին ծովակալ Վիոլէթ եւ Աթէնքի ֆրանս. դեսպանը։

Երէկ առաւօտ կրօնական արարողութիւն մը կատարուեցաւ Նավարինի պատմական ծոցին մէջ, որմէ վերջ հիմնարկէքը կատարուեցաւ հարիւրամեակին առթիւ կանգնուելիք յուշարձանին։

Գերմանա-Հունգար բարեկամութիւնը

Գերման լրագրողներու պատուիրակութիւն մը հասաւ Պուտափեշթ այցելութիւն տալու համար Հունգարիոյ մայրաքաղաքի իրենց պաշտօնակիցներուն։ Այս առթիւ կատարուած ընդունելութիւններն ու հանդիսութիւնները ցոյց կուտան թէ սրտագին զգացումներ կը տիրեն Գերմաններուն եւ Մաճառներուն միջեւ։ Խօսուած զանազան ճառերուն մէջ ուշագրաւ է Պէրցէվիքզիի խօսածը, որով յիշեալը մասնաւոր պերճախօսութեամբ վեր հանեց պատերազմէն վերջ Գերմանիոյ ցոյց տուած արագ զարգացումը։ Աւելցուց թէ Գերմանիա թէեւ կորսնցուց իր գաղթավայրերը, սակայն անիկա ունի մտաւորական գաղթավայրեր, զորս չպիտի կրնան խլել իրմէ. թէեւ իր բանակը 100,000 հոգիի իջեցուցին, սակայն անիկա ունի մտաւորական զինուորներու անսահման բանակ մը, զոր չպիտի կրնան զինաթափ ընել։

Պէրցէվիքզիի ճառին պատասխանեց «Տոյչէ Ռունտշաու»ի ներկայացուցիչ Փէշէլ, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ», «ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ»

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Քաղ. Ժողովը որոշած է Խառն Ժողովի յառաջիկայ նիստին ներկայացնել Հայ եկեղեցւոյ դաւանքները «Առաքելական» յորջորջել տալու խնդիրը եւ առաջարկել որ մասնաւոր պատուիրակութեան մը միջոցաւ դիմում կատարուի կուսակալութեան եւ խնդրուի որ Հայերը փոխանակ «Գրիգորեան»ի, յորջորջուին «Առաքելական»։

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ ԿԻՐԱՍՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 13ի կէս գիշերին մօտ, Կիրասոնի շուկային մէջ Հաճի Ահմէտզատէներու սեփական մեծ խանի մը մէջ հրդեհ ծագեցաւ եւ բոցերը ամբողջ շէնքը պատեցին։ Հակառակ օգնութեան միջոցներու, կարելի չեղաւ սահմանափակել հրդեհը, որ կարճ միջոցի մէջ փոխանցուեցաւ Հաճի Ահմէտզատէներու սեփական երկրորդ խանին եւ զայն ալ մոխիրի վերածեց առաջինին պէս։

Անկէ ետք միայն կարելի եղաւ մարել հրդեհը։ Երկու խաներուն մէջ կը գտնուէին կաշինի մեծ գործարան մը եւ մեծ քանակութեամբ զանազան ապրանքներ։ Վնասը 200,000 ոսկի կ'ենթադրուի։

ԳԱԼ ՏԱՐԻ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Պազիլ Սթուարթ, նոր օրերու մարգարէն, Լոնտոնի Պրիթիշ-Իսրայէլ ընկերութեան մէկ ժողովին մէջ խօսելով, յայտնեց թէ 1928 Մայիս 28ին պիտի սկսի նոր եւ ահռելի պատերազմ մը, որ պիտի տեւէ մինչեւ 1936 Սեպտեմբեր 16։ Սթուարթ այս գուշակութիւնը կատարած է Եգիպտոսի մեծ բուրգին վրայի մեհենագրոշմ արձանագրութիւնները մեկնաբանելով։

«Յառաջիկայ տարուան պատերազմին թուականները կը նախատեսուին ճիշտ այն ձեւով, ինչ ձեւով որ գուշակուած էին 1914ի մեծ պատերազմին թուականները։ Խորհրդանշանները գրեթէ միեւնոյնն են։

«Յաջորդ պատերազմին Մեծն Բրիտանիա եւ իր կողքին կռուելիք միւս ազգերը պիտի յաղթեն, մինչ Ռուսիա բոլորովին պիտի ջնջուի։ Ո՛չ միայն պատերազմ պիտի ըլլայ, այլ եւ բնութեան տարրերն ալ պիտի շղթայազերծուին նոյն թուականներուն. ամէն կողմ ողողումներ, երկրաշարժներ եւ փոթորիկներ պիտի պատահին բոլորովին աննախընթաց կերպով։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

(Ռուս յեղափոխութեան տասնամեակին առթիւ)

Կարելի է, ռուսական ընկերվարութեան շփոթ պատմութեան մէջ, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը, տեսնել երկու հիմնական ու հակառակորդ ուղղութիւններ, որ Մեծն Պետրոսէն (1672-1725) մինչեւ Ն. Լէնին՝ վարած են ռուսական ազատագրական շարժումը։

Առաջինը՝ շեշտուած անհաշտ վերաբերմունքն է դէպի արեւմտեան մտածողութիւնն ու պայքարի ձեւերը, հակադրելով եւրոպական ոգի կրող ամէ՛ն շարժումի՝ ազգային ու սլաւական լուծումը։ Գտնելով որ ռուսական պայմանները հիմնովին կը տարբերին արեւմտեան երկիրներու դրութենէն եւ թէ ընկերվարութիւն եւ յեղափոխութիւն, անպայման նո՛յն գծով պէտք չէ ընթանան ռուսական տափաստաններու մէջ։ Համայնավար, Ս. Դէմօկրատ և ընկ. յեղափոխական կուսակցութիւնները նախորդող ժողովրդականները որ անիշխանական հակումներ ունէին, քալած են այս ուղղութեամբ, նոյնպէս Ահաբեկչականները՝ խմբուած «ժողովուրդին կամքը» անունը կրող կազմակերպութեան մէջ, տոգորուած էին նոյն շունչով։ Յիշուած այս երկու կազմակերպութիւններուն՝ տեսակ մը անմիջական յաջորդ ու ժառանգորդ համարուած Ռուս ընկերվարական - յեղափոխական կուսակցութիւնը (S. R. ուրկէ էս-էռ) որ իրական ու առաջնակարգ լծակն է եղած 1917ի մեծ յեղափոխութեան եւ ցարի տապալման, իր ամբողջ գործունէութեան ընթացքին, աւելի կամ նուազ չափով, հետեւած է իրին սլաւականներուն, աշխատելով պատշաճեցնել՝ արեւմտեան երկիրներէ Ռուսաստան ներածուող ընկերվարական ուսմունքն ու վարդապետութիւնը՝ տեղական պայմաններուն, չիւրացնելով երբեւիցէ, վերջնական ձեւով, Միջազգային ընկերվարութեան այս կամ այն ուղղութիւնը։ Ռուս Ընկերվական Յեղափոխականները՝ դեռ այսօր ալ, կը կազմեն կուսակցութիւն մը, որ որոշապէս կ'անջատուի արեւմտեան երկիրներու ընկերվարական կազմակերպութիւններէն՝ իրենց ազգային ու տեղական գծերով, յատկանշականօրէն ու տեսակ մը ներքին ու բնազդական տեսողութեամբ՝ սկիզբէն իսկ մերժած ըլլալով Կարլ-Մարքսի հաստատած դրութեան ամբողջական իւրացումը։ Եւ անտարակոյս, այսօր, երբ արեւմտեան ընկերվարականները, ուղղափառ եւ կանոնական Կարլ-Կաուցկիէն մինչեւ Է. Վանտէրվէլտ, կ'աշխատին խոհականօրէն վերագնահատութեան ենթարկել վարպետին ուսմունքը՝ Ռուս ընկերվարական - յեղափոխականները եւ նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երէց դէմքերը, կարծէք իրաւունք ունին ծիծաղելու իրենց մօրուքներուն մէջէն։ Անշուշտ ճիշտ չէ, ընկ. յեղափոխականներու տեսաբանութիւնը սեղմել այսքան պարզ տարազի մը մէջ։ Արդէն, նոյնիսկ այսօր, անոնք բաժնուած են՝ որոշ ձգտումներու (Ալ. Կերենսկի, Վ. Չէրնով եւայլն)։ Մենք կը ծանրանանք անոնց յատկանշական գծերուն վրայ՝ միւսներուն հետ իրենց տարբերութիւնը աւելի ցցուն ու դիւրըմբռնելի ընծայելու համար։

Երկրորդ ուղղութիւնը՝ կ'ընթանայ սլաւականութեան հակառակ գծով, աշխատելով փոխադրել ռուսական կեանքի մէջ, արեւմտեան ընկերվարութիւնը, գրեթէ ամբողջական ու լրիւ ձեւով։ Այս ուղղութիւնը, իր գործունէութեան դաշտը գտած է Ռուս Ս. Դէմոկրատ կուսակցութեան մէջ (Ս. Դ. ուրկէ էս-դէկ)։ Այս կուսակցութիւնը եղած է գրեթէ միշտ ուղղափառ՝ Մարքսի հետեւորդ, կարծելով որ, Ռուսաստանը չէր կրնար բացառութիւն կազմել եւ թէ ինչ որ ճիշդ է արեւմտեան երկիրներու մէջ, ընդհանուր առումով ճիշդ է նաեւ Ռուսիոյ համար։ Այսպէս՝ Գ. Բլէխանոֆ, դեռ վաղուց, որպէս անժխտելի իրողութիւն, աշխատած է քշել հետեւեալ երկու կէտերը.— 1.— Որ՝ Ռուսաստանն ալ պէտք է անցնի դրամատիրութեան տիրապետութենէն և 2.— Որ՝ միայն կազմակերպուած բանւորական դասակարգն է որ պիտի կրնայ տապալել կայսրութիւնը։ Այսինքն, հակառակ ժողովրդականներուն եւ ուրիշներու, որ հնարաւոր կը գտնէին ընկերվարութեան յաղթանակը, առանց դրամատիրութիւնն ու դրամատիրական պետութիւնը հաստատելու կայսրութեան տեղ, ռուս մարքսիստները կը կարծէին որ անհրաժեշտ է դրամատիրութեան զարգանալն ու որպէս դասակարգ յառաջ գալը՝ զուգահեռականօրէն յառաջ բերելով բանւորական զանգուածը, ընկերվարական պետութեան հաստատումին համար։

Մեր նպատակը չէ այստեղ՝ այս ուղղութեան դատավարութիւնը ընել, ոչ ալ միւսին ջատագովականը։ Դէպքերն ու իրողութիւնները դեռ շատ մօտ են մեզի՝ որպէսզի կարենանք անկաշառ կերպով դատել։

Այսուհանդերձ՝ այս վերջին ուղղութեան փաստական յաղթանակը, համայնավար իշխանապետութեան հաստատումով, մեզ պէտք չէ շփոթեցնէ, չնկատելու համար իր տեսաբանութեան որոշակի պարտութիւնը որ հետզհետէ կը խորանայ։ Այսպէս, բանւորա-գիւղացիական բառը, մինակ, մեզի ցոյց կուտայ այդ շարունակական ու ստիպողական տեղատուութեան սկզբնաւորութիւնը։ Համայնավարութիւնը որ ինքզինքը կը դաւանի Մարքսի միակ ու օրինական ժառանգորդ, կեդրոնացնելով իր ուշադրութիւնը գիւղացիութեան վրայ, արդէն կ'ընդունի ռուսական կեանքի մէջ՝ նոր ու առաջնակարգ տարրի մը գոյութիւնը։ Յետագային տնտեսական նոր քաղաքականութիւնն ու Լէնինեան պատեհապաշտութիւնը՝ հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն վարդապետութենէն շատ բան։ Այս բոլորը սակայն, պատճառ մը չեն որ չաշխատինք ըմբռնել, այս ուղղութեան ղեկավար դէմքերէն երկու ամէնէն յատկանշականները, Մարթովի, Աքսէլրոտի, Սասուլիչի, Թրոցքիի եւ ուրիշներու կողքին՝ Ն. Լէնին եւ Գ. Բլէխանոֆը, համայնավար յեղափոխութեան ղեկավարն ու զայն հնարաւոր դարձնողը, աշակերտն ու ուսուցիչը։

Գէորգ Բլէխանոֆ, ծնած է 1857ին եւ մեռած 1918ին (Ֆինլանտիոյ մէջ)։ Փոքր ազնուականութեան շառաւիղ, ստացած է ամուր, լուրջ ու խիստ կրթութիւն մը՝ որ յետագային զինք դարձուցած է ո՛չ միայն փայլուն ու առաջնակարգ գրող, ճարտասան հրապարակախօս, այլ եւ գիտուն ու լայն ու ամբողջական զարգացումի տէր ընկերվարական մը։ Փոքր տարիքէն դեռ՝ ցոյց տուած է անկախ ու ըմբոստ նկարագիր մը։ Եղած է ուսանող հանքային բարձրագոյն վարժարանի։ Հետեւած է զինուորական արուեստին։ Տասնըեօթ տարեկանին՝ մտած է յեղափոխական շարքերէ ներս, եղած է «ժողովրդական» այդ կուսակցութեան փայլուն օրերուն, երբ ռուս առաջաւոր մտաւորականութիւնը ընթացքի մէջ էր «Դէպի ժողովուրդը»։ Շնորհիւ ու հակառակ բազմաթիւ վտանգներու՝ երիտասարդ Բլէխանոֆը կը սկսի յաճախել բանւորական շրջաններ, շփում կ'ունենայ մայրաքաղաքին (Փէթրօկրատ) ատենի բանւորական խմբակցութիւններուն հետ։ Շնորհիւ իր պերճախօսութեան, ըմբոստ ու անկախ նկարագրին՝ շուտով ժողովրդական կը դառնայ իր յաճախած բանւորական շրջաններուն մէջ։ Զայն կը կոչեն «ատենաբանը»։ Զայն կը ձերբակալեն յաճախ բայց միշտ կը յաջողի փախչիլ՝ շնորհիւ իր զարմանալի պաղարիւնութեան։ Ռուսիան ձգելէ առաջ, կը խմբագրէ յեղափոխական թերթ մը՝ «Սեւ ժառանգութիւն»ը։ 1880ին կը հասնի Փարիզ, ուր կ'ապրի հացէներ ընդօրինակելով։ 1883ին, Ժընէվի ռուս աքսորականներուն մէջ կը հիմնէ առաջին մարքսիստական խմբակը «Աշխատանքի ազատագրութիւն»ը, Վէրա-Սասուլիչի եւ Փօլ-Աքսէլրօտի հետ։ Այդ թուականէն յետոյ մինչեւ 1917ը իր անունը սերտօրէն կը կապուի ռուս բանւորական շարժման պատմութեան հետ։ Առաջնակարգ տեսաբան, գիտուն գրող եւ սուր տրամաբանող՝ կը պատրաստէ ընկերվարականներու սերունդ մը։ Յետագային իր հակառակորդը, Ն. Լէնին, եղած է իր աշակերտը։ Երկար ատեն, իր հեղինակութիւնը եղած է անժխտելի ռուս Ս. Դ. կուսակցութեան մէջ։ Յետոյ, իր աշակերտը, Ն. Լէնին կ'անցնի առաջ ու կուսակցութեան մեծամասնութիւնը կը քաշէ իր ետեւէն՝ կազմելով մեծամասնական կուսակցութիւնը (Պոլշեւիկ), Բլէխանոֆ կը մնայ փոքրամասնութեան հետ (Մէնշեւիկ)։ Ու այսպէս է որ ռուս ընկերվարական կեանքի մէջ կը տեսնուին, 1905էն յետոյ, երեք ընկերվարական հատուածներ, մեծամասնականները (համայնավար), փոքրամասնականները (Ս. Դէմոկրատ) եւ ընկերվարական-յեղափոխականները (էս-էռ) ու երեքով կը տապալեն կայսրութիւնը։

Այս երեք կազմակերպութիւններէն, թուականապէս երկրորդը, համայնավար կուսակցութիւնը կը խլէ իշխանութիւնը՝ ընկերվ. յեղափոխականներու ձեռքէն, կը հաստատէ համայնավար իշխանապետութիւն ու կ'աքսորէ կամ կ'աշխատի փճացնել միւս երկու կուսակցութիւնները։

Արդ՝ այս հսկայ գործը, զոր պատմութիւնը պիտի դատէ, կատարած է դժնէ ու հեզնական, ճշգրիտ ու դրապաշտ իմացականութեան տէր մարդ մը, օժտուած արտակարգ ու պաղարիւն կորովով մը, միացնելով յեղափոխական զարմանալի ցնորամտութեան մը, կեանքի մանրամասնօրէն, կարելի է ըսել շնականօրէն իրապաշտ ըմբռնում մը, զինուած անսովոր յանդգնութեան մը հետ՝ վարելու, կառավարելու, յարմարուելու բացառիկ կարողութեամբ մը, կեդրոնացնելով իր անձին վրայ հեղինակութեան ու յարգանքի զարմանալի խառնուրդ մը։ Այս մարդը չէ ունեցած Բլէխանոֆի ո՛չ փայլուն գրելու կարողութիւնը ո՛չ ալ անոր պարտադրիչ պերճախօսութիւնը։ Իր արտաքինը՝ շատ քիչ գծեր ունի, ամբոխներուն պարտադրելու համար ինքզինքը եւ անշուշտ կարելի է առարկել թէ իր մեծ ժողովրդականութեան մէջ՝ կայ ժողովուրդին կողմէ յեղափոխական սնոտիապաշտութեան մեծ բաժին մը որ կ'ընկերանայ բոլո՛ր մեծ մարդոց կեանքին։ Բայց ո՛չ ոք իրաւունք ունի ուրանալու եւ մանաւանդ մենք՝ որ իր հետեւորդները չենք—ընդհակառակն—թէ այս մարդուն կեանքը կը կազմէ համոզուած, գիտակից ու անկեղծ յեղափոխական ամբողջութիւն մը։ Ու ինչ որ ալ ըլլայ, իր հաստատած իշխանապետութեան ապագան, ո՛րքան ալ մեծ ըլլայ մեր զարշանքն ու ատելութիւնը իր թզուկ հետեւորդներուն քաղաքական շնութեան, կեղծպարիշտութեան ու արիւնարբուութեան դէմ, ո՛րքան ալ չարաբաստիկ ըլլայ իր հաստատած դրութիւնը ռուս ժողովուրդին ներկային ու ապագային վրայ, ո՛րքան ալ մենք, Հա՛յերս, իրաւունք ունենանք երբեք չներելու մեր փոքրիկ ու արիւնաքամ պետութեան գլխուն խաղցուած չարաշուք խաղին հերոսներուն, այսուհանդերձ, պէտք է ճանչնանք Վլատիմիր Իլլիչ-Ուլիանով-Ն. Լէնինի անձնաւորութեան մէջ աշխատաւոր մարդկութեան ու ընկերվարութեան տաղանդաւոր մեծ ու անկեղծ զինուորներէն մէկը։

Լէնին արձակեց տառապող ռուս ժողովրդին ամբողջ անասնութիւնն ու բարբարոսութիւնը՝ յետադիմութեան վրայ, հաւատալով որ բնազդներու այդ սարսափելի խուժումը պիտի կրնայ զսպել յարմար ատենին։ Սխալեցաւ։ Արձակուած ամբողջ գազանութիւնը իր ճամբան քալեց ու կը քալէ նոյն ինքն ժողովուրդին դէմ։ 1920էն յետոյ Լէնինի ամբողջ ճիգը կեդրոնացաւ այդ բուռն ուժը զսպելու մէջ։ Ժողովուրդներն ու պատմութիւնը իրաւունք ունին չներելու այդ ահաւոր սխալը, բայց իրաւունք չունին ուրանալու յեղափոխական անկեղծ ու մաքուր գործիչը որուն խէժն է եղած աշխատաւոր դասակարգերու վերջնական ու բացարձակ ազատագրութիւնը։

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

“ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Մեր սեփական Թղթակցէն)

ԹԱՒՐԻԶ, 3 Հոկտ.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ատրպատականի կեդր. կոմիտէի հրահանգով եւ «Վրէժ» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 1ի Շաբաթ գիշերը, Թաւրիզի Հայկազեան-Թամարեան ազգային դպրոցի ընդարձակ սրահին մէջ, մեծաշուք հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ „Դաշնակցութեան Օր”ը։

Սրահին մէջտեղը պատրաստուած էր յատուկ ամպիոն մը, բանախօսներու համար։ Պատերէն կախուած էին Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի, Գ. Խաժակի, Ա. Վռամեանի, Ստեփան Ստեփանեանի (Տէրունի-Բալաջան) Թուման Թումեանի եւ Կարօի (Արիստակէս Զօրեանի) մեծադիր նկարները։

Կարմիր գոյնի պաստառներու վրայ գրուած եւ պատերէն կախուած էին օրուան նշանախօսքերը, որոնց ամբողջութիւնը պիտի կարդաք բանաձեւին մէջ։

Իրիկուան ժամը 8էն սկսեալ, խուռներամ երկսեռ հասարակութիւն — հազար անձէ աւելի, սրահը եկան եւ գրաւեցին իրենց տեղերը։ Ժամը 8.30ին, ամպիոնը բարձրացաւ ընկ. Գասպար Յակոբեան, եւ յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ատրպատականի կեդրոնական կոմիտէի, բացաւ հանդէսը։ «Սալօն» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Լեւոն Գրիգորեանի, նուագեց «Մշակ Բանւոր»ը։ Հասարակութիւնը յոտնկայս ձայնակցեցաւ։

Ընկ. Գասպար բացատրեց «Դաշնակցութեան Օր»ուան իմաստը եւ հրաւիրեց ժողովուրդը յոտնկայս յարգել յայտնի եւ անյայտ հազարաւոր զոհերը։

Հասարակութիւնը ոտքի ելաւ մինչ նուագախումբը կը նուագէր «Դո՛ւք զոհ գնացիք կռուի մէջ յուսահատ» մահերգը։

Յետոյ Նախագահութիւնը յանձնելով Ատրպատականի կազմակերպութեան վաղեմի ընկեր Սամսոն Թադէոսեանի, ընկ. Գասպար յետադարձ ակնարկ ձգեց մեր կուսակցութեան անցեալ պատմութեան եւ գործունէութեան վրայ, շեշտելով, որ Դաշնակցութիւնը հայ քաղաքական կեանքի երկունքի ամենամեծ եւ հարազատ զաւակն է, որ ամբողջ 38 տարի շարունակէր է հայ քաղաքական մտքի ղեկավարութիւնը։ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ազգային ինքնապաշտպանութեան ռահվիրան եղած է, եւ կը լինի ապագային ալ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զօրութիւնը հիմնուած է հայ ժողովուրդի ազատ ապրելու անխորտակելի կամքի վրայ։»

Խումբ մը ընկերուհիներ, ընկ. Աւէքսան Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ եւ ջութակի մասնակցութեամբ, երգեցին «Մայր Արաքսի»ն։ Գադարէն յետոյ, ամպիոն բարձրացաւ ընկ. Յակոբ Տէր Յակոբեանը, որ պարզեց «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերապահուած դերն ապագայում»։ Վերլուծելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան ապագայ գործունէութիւնը, ընկերը ծանրացաւ խորհրդային Հայաստանի ներկայ վիճակին վրայ։ «Հայաստանում այժմ տիրում է տէրորի ռէժիմ։ Ձերբակալութիւններ, բանտարկութիւններ, աքսոր, գնդակահարութիւն, անյայտացումներ եւ ահաբեկումները վերջ չունին։ Պոլշեւիկները աղճատեցին մեր ժողովուրդի բարոյական դիմագիծը եւ յառաջ բերին մտաւոր եւ տնտեսական անկում, զինեցին մեր թշնամի թուրքերը, անդամահատեցին մեր հայրենիքը, Տաճկահայաստանը փոխանակ ներկայ Հայաստանին միացնելու, տուին տաճիկներուն։ Հայութիւնն այժմ խեղդւում է իր հայրենիքում եւ օրից օր նուազում եւ սպառւում է, մինչդեռ թուրք-թաթարները Հայաստանում, աճում եւ շատանում են։ Խորհրդային իշխանութիւնը երկրի դռները ամուր կղպել է գաղթականների առջեւ եւ ամէն կերպով արգիլում է որ նրանք Հայաստան չմտնեն»։

Ընկ. Լեւոն Գրիգորեանը, ջութակի վրայ նուագեց «Կռունկ»ը որ խորապէս յուզեց։

Ապա ոտքի ելաւ ընկ. Նախագահը եւ կարդաց հետեւեալ բանաձեւը, մամուլի մէջ հրատարակելու համար.

«1927 թուի Հոկտեմբերի 1ին, դաշնակցութեան Օրի առթիւ, Թաւրիզի Հայոց Հայկազեան - Թամարեան դպրոցում հաւաքուած միտինգ - հանդէսը, նախագահութեամբ ընկ. Սամսոն Թադէոսեանի եւ մասնակցութեամբ աւելի քան հազար հոգու, բազմաթիւ Դաշնակցականների, համակիրների եւ այլ տարրերի, լսելով բանախօսութիւններ՝ դաշնակցութեան դերը հայ կեանքում և դաշնակցութեան վերապահուած դերն ապագայում նիւթերի մասին, միաձայնութեամբ հանեց հետեւեալ բանաձեւը.

1.— Յայտնում ենք մեր համակրութիւնն ու յարգանքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ իր անցեալ արդիւնաւոր գործունէութեան համար եւ մեր պատրաստակամութիւնը օժանդակելու նրան իր բոլոր ձեռնարկութիւնների մէջ՝ որոնք ուղղուած կը լինին դէպի Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի ստեղծումը եւ հայ ժողովրդի գոյութեան եւ իրաւունքների պաշտպանութիւնը։

2.— Միաժամանակ պահանջում ենք կոմունիստական կուսակցութիւնից եւ մասնաւորապէս խորհրդային Հայաստանի վարիչներից.—

ա) Վերջ տալ հալածանքներին եւ ահաբեկման ռէժիմին Հայաստանում։

բ) Հայաստանին վերադարձնել նրա անբաժան մասերը կազմող Կարսը, Սուրմալուն, Ղարաբաղը, Գանձակը, Նախիջեւանը, Ախալքալաքը եւ հայկական Բորչալուն։

գ) Թոյլ տալ, որ հայ ժողովուրդը զինուի իր պաշտպանութեան համար։

դ) Ազատ արձակել բոլոր քաղաքական բանտարկեալներին եւ աքսորեալներին ինչ կուսակցութեան եւ ուղղութեան էլ նրանք պատկանելիս լինեն.

ե) Բանալ Հայաստան գնալ ցանկացող բոլոր Հայերի առջեւ երկրի փակուած դռները։

Այս բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայն եւ բուռն ծափերով։

Հանդէսի Նախագահ ընկ. Սամսոն Թադէոսեանը հետեւեալ խօսքերով բնորոշեց օրուան հանդէսը.

«Ես այս եւ նման տօնակատարութիւններ նմանեցնում եմ ջերմոցներում խնամքով աճող ծաղիկների, որոնք անհամբեր սպասում են գարնան գալուն, որպէսզի դուրս գան ազատ օդի, արեւի տակ եւ պարարտ հողում իրենց ծիլերն արձակեն ու կեանք առնեն։ Մենք էլ սպասում ենք Հայաստանի ազատութեան գարնան, որպէսզի մեր ազատ հայրենիքում հայ ժողովուրդի մէջ եւ նրա հետ խանդավառութեամբ տօնենք այս սրբազան տօնը։ Եւ ո՞վ պիտի առաջնորդէ դէպի այդ ցանկալի գարուն, եթէ ոչ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որին զօրավիգ պիտի լինէք դուք երիտասարդնե՛րդ, ջերմոցում աճած ծաղիկնե՛րդ, որովհետեւ մենք արդէն ծերացել ենք, դուք էք, որ պիտի բարձր ու հպարտ պահէք Հ. Յ. Դաշնակցութեան 38 տարիներ ծածանող դրօշակը, եւ դիմաւորէք Հայաստանի ազատութեան գարունը։»

Արամ Տէր Բաղդասարեան, Մարտիկ Աւետիսեան եւ Հայկ Գրիգորեանը յաւուր պատշաճի գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին։

Գիշերուան ժամը 12ին էր, երբ ընկ. Նախագահը հանդէսը փակուած յայտարարեց։

Հասարակութիւնը հեռացաւ գոհ եւ խոր տպաւորութեամբ։

ՄԱՍԻՍ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

50ԷՆ 200 ՅԱՐԿՈՎ ՇԷՆՔ

Հին ճարտարապետութիւնը
որ կը ծաղկէր հնագոյն
կաններուն, երկու ոճ ունէր
այդ ոճերը, զանգուածեղն
մանրանկարչականը, բաժն-
էին երկու շրջաններու վրայ
սորա-եգիպտական
մասնաւոր նախասիրութիւն
ունէր զանգուածեղին,
որ, կ'աւանդուի թէ երբ
Աղեքսանդր արշաւեց դէպի
րաւ, ճարտարապետները
իրենց հիացումին, առաջարկ-
ցին աշխարհակալին արձան
շինել՝ տաշելով լեռ մը,
աշխարհակալին ալ
Սակայն հելլէնական արուեստ-
տը, որ առաւելապէս կը
դէպի մանրանկարչականը,
զհետէ տիրապետեց, շնորհիւ
երկրին քաղաքակրթութեան
տարածման։ Եւ զանգուածեղ
արուեստը (art massif) շիջաւ
թաղելով պատմութեան մէջ
սորեստանի հսկայ մեհեաններ
մեծղի աստուածները,
տոսի զանգուածեղ բուրգերը
Այսօր, դարձեալ,
դրական երկու շրջաններ
որ նոյն ոճերը կը մշակեն։
ազին, Եւրոպայի մէջ,
տը, կարելի է ըսել մանրանկար-
չական է, անգին, Ամերիկ-
մէջ, կը յայտնուի մասնաւոր
մը զանգուածեղին համար։
Խափշիկեան քաղաքակրթու-
թիւնը, որ երբեմն բոլոր
ներ ցոյց կուտայ (օրինակ
պանտը, որ զանգուածային
ժշտութիւն մըն է ձայներու
ծութեամբ), ցեղաբանական
քուն ազդեցութիւն մը
զանգուածեղ արուեստին
ծաղկումին մէջ, պարզ

ԾԻԾԱՂ

«ԳԵՏՆԻՆ ՏԱԿԸ ԱՆՑՆԻԼ»

զառանները անիծելու համար կ'ըսէին.

— Գետնին տակը անցնիս։

Արդ, այս անէծքը որեւէ նշանակութիւն չպիտի ունենայ այլեւս, որովհետեւ ամերիկացի գուշակ մը մարգարէացաւ թէ Քրիստոսի 2000 թուականին Լոնտոնի բնակչութիւնը գետնին տակը պիտի անցնի։

Անոնք մրջիւններու նման, պիտի ապրին ստորերկեայ բջիջներու մէջ։ Երբ աւարտեն իրենց գործը, վերելակ պիտի նստին եւ պիտի հասնին երկրիս կեղեւին վրայ, որ զարդարուած պիտի ըլլայ գեղեցիկ պարտէզներով։ Այլեւս ոչ ոք պիտի վախնայ, մանաւանդ անոնք որ կը բնակին 30—35րդ յարկերուն մէջ՝ գետնին տակը, երբ թշնամի օդանաւերը գան ռումբ նետելու։

Գուշակը չըսեր թէ յարձակումները ի՞նչ ձեւով տեղի պիտի ունենան։ Արդեօք խլուրդի պէս, գետնուղինե՞ր պիտի բանան, եւ այդ խողովակ-ճամբաներէն թնդանօ՞թ պիտի արձակեն։

Այսպէս, ուրեմն, վերջացաւ քաղաքակրթութիւնը, որ կը ծաղկէր օդին, ջուրին ու ցամաքին վրայ։ Բուն քաղաքակրթութիւնը կը մտնէ հողէն ներս։

Սակայն ես, որ, ո՛չ ամերիկացի եմ, եւ ո՛չ ալ գուշակ, այնպէս կ'երեւակայեմ թէ վաղուան աշխարհը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլայ։

Փարիզ, Լոնտոն, Նիւ-Եորք, Պերլին պիտի քանդուին ու պիտի անհետանան. խոտը պիտի բուսնի ու պիտի աճի էյֆէլի նման։

Որովհետեւ քաղաքը բանտ մը պիտի թուի վաղուան մարդուն համար, որ հնարեց թռչուն կառքեր, անթել հեռաձայն եւլն եւլն։ Օրինակի համար, կարելի պիտի ըլլայ Նիւ-Եորքէն Փարիզ ցոլացնել շարժանկարային տեսարաններ։ Ու մարդիկ ալեւս չպիտի ճանճրանան, հեռանալով քաղաքէն, որքան ալ մինակ ըլլան դաշտերուն ու լեռներուն մէջ։

Այսպէս քաղաքները պիտի փլին իրենց աղջկան՝ օրիորդ քաղաքակրթութեան ձեռքով։

Ընթերցո՛ղ, դո՛ւն ալ կրնաս գուշակութիւն մը ընել այս ձեւով, կը բաւէ որ անկողնիդ մէջ ես։

Ք. Վ.

Ինչ որ գիտենք, այն է թէ Միացեալ-Նահանգները, որոնք դրամական նեղութիւններ չունին, կը մշակեն զայն, որքան ալ սուղ նստի։

Քաղաքներու շինութիւնը շատ կը զբաղեցնէ ներկայ դարու ճարտարապետները։ Հոս, Եւրոպայի մէջ, քաղաքները կ'աճին հորիզոնական գիծով, տուները կը նստին գետնին վրայ, քովքովի, ընդլայնելով քաղաքին շրջագիծը։ Ուրեմն, այս ձեւը, որ երբեք փոխուած չէ հինէն ի վեր, քաղաքին կուտայ տափարակ դիմագծութիւն մը, եւ ձեւը քանդակաւոր չէ, հարթ է ու նկարական, մինչդեռ որ երբ Մեծն Աղեքսանդր հիմնեց համանուն քաղաքը, ան կը պատկերացնէր քլամիդի մը (հելլենական հին զգեստ) գծագրութիւնը, իբրեւ թէ ըլլար նկարապաստառի մը վրայ

որ երբեք բարձրութիւն չունէր,

Այսպէս, սակայն, քաղաքը, իր քղանցքը փռելով, տարածութեամբ կը մեծնար, եւ բնակիչը շատ ժամանակ պիտի կորսնցնէր, որքան ալ կատարելագործուէին հաղորդակցութեան միջոցները, մեկնելու համար իր բնակարանէն գործարան։

Ու ամերիկացի ճարտարապետները կ'ըսեն. «Վաղուան քաղաքը պէտք է որ մեծնայ ուղղահայեաց, եւ ոչ թէ հորիզոնական»։ Համաձայն այս նոր տեսութեան, արդիական քաղաքները կը կազմուին, այսպէս հիմնելով երկնասլաց տուներ, «երկինք-քերողներ», տասնեակներով յարկեր իրարու վրայ։ Աշխատանոցները, գործատուները՝ կը շինուին վարին յարկերուն մէջ, իսկ բնակարանները՝ բարձրագոյն յարկերուն մէջ, ուր օդը աւելի մաքուր է եւ լոյսը՝ պայծառ։

Այս տեսութիւնը, աւելցնենք որ, այսօր իրականութիւն է։ Նիւ Եորքի մէկ շքեղ թաղին մէջ կառուցուած է բրգաձեւ երկնասլաց տուն-քաղաք մը, որ 37 յարկ ունի։ Գետնայարկերուն մէջ՝ վաճառատուներ, մթերանոցներ, յետոյ դրամատուներ՝ դրասենեակներ։ Հետզհետէ աւելի վեր՝ շքեղ յարկաբաժիններ, որոնց շուրջ կը դառնայ լայն պատշգամի մը գօտին, տեսակ մը պարտէզ, հրաշալի տեսարանով մը, որ կը պարզուի քաղաքին վրայ։

Եւ սակայն այս բուրգը մանրանկար մըն է դեռ։ Նիւ Եորքցի ճարտարապետները կ'աշխատին բնակարանի տագնապը լուծել հիմնական։ Անոնք պատրաստած են յատակագիծ մը, որ 50 տարիէն Նիւ Եորքը պիտի օժտէ երեւակայական բնակարաններով։

Ահա նկարագրութիւնը այդ քաղաքին, միշտ համաձայն յանդուգն ճարտարապետներու յատակագիծին։

Հսկայ նոր Բաբելոն մը, որ երկինքը կը քերէ իր բուրգերով։

Շէնքերը կը բարձրանան դէպի երկինք բուրգերու նման, վարը լայնանիստ, հետզհետէ նեղնալով դէպի վեր։ Այս շէնքերը պիտի ունենան հարիւր, հարիւր քսան, հարիւր յիսուն, նոյն իսկ երկու հարիւր յարկեր։ Իւրաքանչիւր երկտասնեակին, պատշգամներ՝ ծառաշատ, նախշուն պարտէզներով, թռչուններ՝ ծառերուն մէջ։ Բնակիչները պիտի կրնան երկննալ անդորրաթոռներու մէջ եւ դիտել վերջալոյսը, որուն բոցերուն պիտի թաթխուին իրենք, այնքան մօտիկէն։ Այդ պատշգամներուն մէջ պիտի շինուին նաեւ մարզարաններ եւ... օդային կայաններ։ Օդանաւերը պիտի կրնան հանգչիլ հոն։ Բուրգէ բուրգ պիտի երկարին կամուրջներ, եւ բնակիչները, շաբաթներով ու ամիսներով, առանց երկիր իջնելու, պիտի կրնան ապրիլ երկինքի մէջ։ Քաղաքին աղմուկը չպիտի հասնի անոնց։ Խաղաղութիւն, լոյս եւ մաքուր օդ երջանիկ Բաբելացիներուն համար։

Վա՜յ անոնց, եթէ երկրաշարժ պատահի։

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՎԻԼՆԷՕՎ ՏԸ ՊԷՐԿ (Villeneuve-de-Berg)

ԺՈՒԱՑԵՕԶ, 18 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Ահա փոքրիկ հայ գաղութ մըն ալ՝ որ կը հանդիպի անցորդի խուզարկու քայլերուս։

«Յառաջ»ի ընթերցողները գուցէ առաջին անգամն է որ պիտի իմանան անունը այս գաղութին՝ որ կը համրէ 50 Հայեր, երկու սեռէ։

Կը մօտենամ իրենց, տեղեկութիւններ կը ստանամ իրենց անցեալ եւ ներկայ վիճակի մասին։ Շուրջ երկու տարի առաջ հասած են հոս՝ պայմանագրութեամբ, մետաքսի գործարանի մը մէջ աշխատելու համար։ Իրենց թիւը, նախ, կը հասնէր հարիւրի, սակայն հետզհետէ պակսած են՝ հայ գաղթականին շատ սովորական դարձած մէկ մտայնութեամբ՝ որուն համաձայն կը ձգտին մեծ քաղաքներ երթալ։

Մետաքսի գործարանին մէջ կ'աշխատին 20 կիներ, գլխաւորութեամբ Ագ-Հիսարցի Պ. Անդրանիկ Զալըգեանի՝ որ գործարանին ընդհանուր վարպետն է միանգամայն։ Քանի մը կիներ ալ կ'աշխատին «քառթոնաժ»ի գործարանի մը մէջ։ Այրերը բոլորն ալ կ'աշխատին քառօի (carreau) գործարանի մը մէջ։ Կիները, առհասարակ կը ստանան 1 Ֆր. 30, բայց այս գումարը կը բարձրանայ մինչեւ 1.50ի եթէ աշխատանքը գնահատուի գործարանատիրոջ կողմէ։ Այրերը օրական կը ստանան 16—17 ֆրանք, բացի յաւելուածական գումարներէ, որ կը տրուին բացառիկ գործերու համար։

Գործարանատէրը իւրաքանչիւր ընտանիքի տրամադրած է օդասուն եւ գեղեցիկ տուներ՝ քաղաքին մէջ։

Ինչպէս ատենօք այս սիւնակներուն մէջ արծարծեցի անգամ մը, կ'արժէ որ խօսիմ շերամապահութեան մասին, որուն ծանօթութիւնը ունին Իզմիրի, Պրուսայի եւ Մալաթիոյ շրջակայ վայրերու մեր գաղթականները։

Ինչպէս Վիլ-Նէօվ-տը-Պէրկի, Ժուայէօզի եւ Լարժանթիէռի, նոյնպէս Արտէշի նահանգին գլխաւոր բերքերէն մէկն ալ խոզակն է։

Ֆրանսացիները ժամանակին շատ զբաղած են այս գործով, ու տնկած՝ ընդարձակ թթաստաններ։ Բայց, հիմա, աշխատող ձեռքերու նուազութեան պատճառաւ, չեն կրնար հասնիլ այս գործին, պարապելով, առաւելապէս, կենդանաբուծութեամբ եւ այգեպանութիւնով։

Իմանալով որ Հայերուն մէկ մասը ծանօթ է երկրագործական այս ճիւղին, երկու տարիէ ի վեր այս գործը յանձնած են անոնց՝ շատ նպաստաւոր պայմաններով։

ՊԻՒՐԶԷ (Burzet)

Այս գիւղաքաղաքը կը գտնուի փոն տ'Օպնայէն մօտաւորապէս 25 քիլոմեդր հեռու, լեռան մը ստորոտը։

Ճամբորդութեան մը ընթացքին հոս ալ, պատահաբար, հանդիպեցայ մեր թուխ ու սեւաչուի երիտասարդներուն, թուով տասնըհինգ, որոնք, իրենց ընտանիքներով կ'աշխատին մետաքսի գործարանին մէջ։ Բոլորն ալ գոհ են իրենց վիճակէն։ Գործարանատէրը տուած է բնակարան, անկողին, լոյս ու ածուխ։ Օրավարձերն ալ համեմատելով ուրիշ տեղերու, լաւ են։

Խանդավառ ու եռանդուն երիտասարդութիւն մըն է, դաշնակցական են եւ կապուած՝ փոն տ'Օպնայի Հ. Յ. Դ. կազմին։

ԺՕԺԱՔ (Jaujac)

Փոն տ'Օպընայէն գարձեալ քսան քիլոմեդր հեռու, լեռներու եւ ժայռերու ստորոտը փոքր քաղաք մըն է Ժօժաք, ուր նշմարեցի մեր տարաբախտ բեկորներէն եօթը երիտասարդ-երիտասարդուհիներ։ Բոլորն ալ Բալուցի եւ Քղեցի են, եւ եկած հոս Յունաստանէն պայմանագիրով, մետաքսի գործարանի մէջ աշխատելու համար։ Շատ հանգիստ են գործի եւ ապրելու տեսակէտով, սակայն կը նեղուին առանձնութենէն, եւ որոշած են մեկնիլ՝ երբ պայմանագրութեան շրջանը լրանայ։

ՍԷՆ ՓԻԷՌ ՏԸ ՔՕԼՕՄՊԻԷ (St. Pierre de Colombier)

Պիւզէէն 4—5 քիլոմեդր հեռու, նոյնպէս մետաքսի գործարանի մը մէջ կ'աշխատին տասնեակ մը Հայեր, շատ նպաստաւոր պայմաններով։

Եւ ոչ մէկ ազգային մարմին չէ հետաքրքրուած այս խլեակներով։ Լիոնը կը քնանայ իր բիւզանդական վէճերով։ Չէի՞ն կրնար, գոնէ ամիսը անգամ մը այս գիւղերը ղրկել քահանայ մը՝ որ վառ պահէր ազգային ոգին, ու-րոնցմով կը բաբախէ դեռ իրենց սիրտը։

Անցորդ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՅԱՂԹԵՑ 7-0

Վիէն, 17 Հոկտ.—Ինչպէս գրած էինք «Յառաջ»ի մէջ, Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի մրցէր Olympique Térnay դէմ։

Մրցումը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 16ին ֆրանսական դաշտին վրայ։ Որոշեալ ժամէն առաջ հոծ բազմութիւն մը փութացած էր մարզադաշտը։ Խաղը սկսաւ ֆրանսացիներու յառաջապահներուն յարձակումով, բայց շատ դիւրին ետ մղուեցան մեր վերջապահներուն կողմէ։ Յետոյ մեր յառաջապահները սկսան յառաջանալ իրենց ներդաշնակ փասերով։ Երկու կողմէն կատաղի յարձակումներ՝ կ'ըլլային յաղթանակ խլելու համար։ Առաջին խաղամասը լրանալուն տասը վայրկեան մնացած, մեր յառաջապահները կոկիկ ու նուրբ փասերով սկսան մօտենալ հակառակորդ բերդին։ Եւ գեղեցիկ վայրէջքով մը շահեցանք առաջին նշանակէտը։ Այսպիսով առաջին կիսախաղը լրացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը 2, Olympique 0։

Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ մեր յառաջապահներու յարձակումով։ Հազիւ երկու վայրկեան անցած մեր կեդրոնին յառաջապահը շահեցաւ երրորդ նշանակէտը։ Այս գեղեցիկ արդիւնքի վրայ մեր տղաքը քաջալերուած աւելի եռանդուն խաղ մը ունեցան. այսպէս մեր յառաջապահները շահեցան չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ, եւ եօթներորդ նշանակէտերը։

Որով խաղը լրացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթութեամբ, 7-0։ Ֆրանսացիները հիացան խաղարկութեան վրայ եւ պատուեցին մեզ։ Անոնք մեզմէ գերազանց էին թէ մարմնով եւ թէ հասակով։

Ամիքալ մրցումներու շարքը լրացաւ, բոլորն ալ յաղթական։ Այսուհետեւ կը սկսին ախոյեանական մրցումները։ Հոկտ. 30ին պիտի մրցի U. S. Tourelloiseի դէմ մեր դաշտին վրայ։ Իսկ յառաջիկայ կիրակի Հոկտ. 23ին Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի ներկայացնէ «Աշխարհի դատաստանը»։ Կը յուսանք թէ Վիէնի գաղութը անտարբեր չպիտի մնայ։

Մարտիկ Փափազեան

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ.— Մարսէյլի մէջ տիկին Անթուանէթ, որ չորս զաւակ եւ անհանդուրժելի ամուսին մը ունի, անցեալ օր այլեւս չդիմացաւ եւ ատրճանակը առաւ, քունի մէջ սպաննեց իր ամուսինը։

Յետոյ զաւակներուն ձեռքէն բռնելով գնաց ոստիկանատուն՝ յանձնուելու։ Մանրամասն բացատրեց ոճիրը, զոր գործած էր անոր համար՝ որ այլեւս չէր կրնար տանիլ խման ամուսինին չարութիւնները։

ԱՂՏՈՏ ԲԱՐՔԵՐ.— Ալֆորվիլի մէջ խումբ մը Հայեր կան, որոնք նշանաւոր են իրենց խաղամոլութեամբ։

Կիրակի օր, ոստիկանութիւնը, որ լուր առած էր, յանկարծ ինքնաշարժով հասաւ հայկական սրճարանին առջեւ։ 10—10 ոստիկաններ վար իջան եւ խուզարկեցին սրճարանը։ Մօտ 15—12 Հայեր բռնեցին ու տարին, խաղաթուղթերն ալ, թաւլուներն ալ միասին։

Ցաւալին այն է որ խաղամոլներուն մէջ կան այնպիսիներ, որոնք նպաստ կը ստանային։

Արդեօք դաս մը պիտի ըլլա՞յ այս, թէ դեռ նոր ձիւներ պիտի բերեն իրենց գլխուն եւ իրենց ընտանիքին վրայ։

ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՎԱՐ.— Գող մը Հավրի մէջ պանդոկ մը մտած էր կողոպտելու նպատակով։ Սակայն պաշարուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ։ Անձնատուր չըլլալու համար, չորրորդ յարկէն նետուեցաւ վար եւ ջարդուփշուր եղաւ։

ԱՆՃԱՐԱԿ ԳՈՂԸ.— Քլէր ինքնաշարժի գող մըն էր, բայց անճարակ էր, թէեւ խելք շա՜տ ունէր։

Անցեալ օր, Ժուէնօ փողոցէն վար կ'իջեցնէր ինքնաշարժ մը։ Սակայն վարել չէր գիտեր, հետեւաբար կառքը շիտակ չէր քալեր, այլ մայթերուն վրայ կ'ելլէր։

Ոստիկանի մը ուշադրութիւնը գրաւեց։ Եկաւ հարցնելու ու քննելու։

Բացատրութիւն տալու համար, անճարակ մեքենավարը հետեւեցաւ ոստիկանին մինչեւ ոստիկանատուն։

Նախ պնդեց թէ սպանիացի մը գողցած էր, բայց երբ գրպանը խուզարկեցին, 1 ֆրանք ունէր։ Այն ատեն խոստովանեցաւ որ, ինքնաշարժ վարել չգիտնալով, ինքնաշարժ կը գողնար միայն զառիվար փողոցներէն։ Քիչ յետոյ, ինքնաշարժը խանգարուած ցոյց տալով, ուրիշ ինքնաշարժի մը կը լծէր եւ կը տանէր իր թաքստոցը։

Այս անգամ ինք մտաւ թաքստոցը։

"ՅԱՌԱՋ,, Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ԻՒՄԱ ՇԹԱՌՈՒՊԻ

ԵԶԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

— Այդքան վտանգաւո՞ր է ուրեմն։

— Վտանգաւո՞ր. աւելի գէշ, եւ դեռ ճշմարտութիւնը ըսած չպիտի ըլլանք։

— Բայց, այն ատեն, լաւագոյն է զայն անմիջապէս գնդակահարել։

— Այդ՝ արդէն լուծում մըն է անշուշտ։ Բայց ուրիշ լուծումներ ալ կան. ըստ իս պիտի նախընտրէի զայն դազաղի մէջ փակել։

— Այսի՞նքն։

— Զայն դնել՝ երկու մեդր լայն եւ երեք մեդր երկայն խցիկի մը մէջ, որուն ելքը կը պատեն, եւ այսպէսով արտաքին աշխարհի հետ ամէն յարաբերութիւն անկարելի կը դարձնեն, եւ հոն կը ձգեն որ փտի, զոհը խռ-մա Շթառւպ...

—Անհունօրէն շնորհակալ եմ ձեզի, սիրելի Պ. Նօպօտի, ըսաւ ձայն մը, որ անմիջապէս ճանչցայ, — ձեր բարեացակամութեան համար. եւ կրնաք վստահ ըլլալ թէ՝ երբեք չպիտի մոռնամ։

Ընդոստ ետ դարձայ, դէպի դրան կողմը, որուն շրջանակին մէջ, Տուպրօվսքիի եւ Վասիլիի հսկողութեան տակ, կանգնած տեսայ խռմա Շթառւպը, բոլորովին տժգոյն, յայտնօրէն նեղուած։ Անպատկառօրէն գլխ գիտեց, յետոյ ըսաւ.

— Ինծի ըսեր էին — եւ կը տեսնեմ թէ՝ սխալեցայ չհաւատալով,— թէ Ռուսիա կը գտնուիք եւ թէ փոխն ի փոխ իբր չեկիստ, ինքնաշարժիչ կամ ճերմակ պահակ ծպտուած, Մոսկուայի մէջ իսկ կը գործէք, եւ Չեկային դէմ խաղեր կը սարքէք։ Նոյնիսկ հաստատեցին թէ՝ անոր մէկ լաւագոյն գործակալն ալ առեւանգեր էք, կին մը, այնպէ՞ս է։

Անշուշտ լաւ տեղեկութիւն առած էր. ըսել էր աւելի վտանգաւոր էր։ Սակայն պէտք է անոր փորձը ի դերեւ հանել, գիտնալով թէ ըստ իր սովորութեան, ճշմարտութիւնը գիտնար կը կեղծէր . . .

— Չեմ գիտեր թէ, պատասխանեցի, ինչո՞ւ կը հետաքրքրուիք իմ շարժումներովս եւ գործերովս։ Սակայն...

Խօսքս չկրցայ աւարտել, որովհետեւ, Քարասօֆ իր աշխատութեան սենեակը մտնելով՝ գիս ընդմիջեց.

— Թէ ինչո՞ւ ձեր շարժումներով եւ գործերով կը հետաքրքրուի, պատճառը ես պիտի ըսեմ։ Եւ խռմա Շթառւպը մատնանշելով.

— Այս օրիորդին թուղթերը քննեցի. աննշան բաներ կան անոնց մէջ, բայց կան ալ որմեզի համար, աւելի ձեզի համար ըսել կ'ուզէի, մեծ շահեկանութիւն ունին։

— Ի՞նչ տեսակէտով, տէր Աստուած։

— Այն տեսակէտով որ այս «Օրիորդ»ը հրաման ստացած է կարելի բոլոր միջոցներով արգելք հանդիսանալ ձեր պաշտօնին եւ այս արդիւնքը ստանալու համար ձեզ սպաննել պիտի տար, կամ ինքն իսկ ձեզ պիտի սպաննէր...

Իշխան Քարասօֆի յայտնութիւնը մեզ բոլորս ապշութեան մատնեց։

Այս անգամ, խօսքը խռմա Շթառւպի ուղղելով, ըսաւ.

— Օրի՛որդ, երկինք վկայ է որ կ'ուզէի ուշացնել մեր այս տեսակցութիւնը, բայց քանի որ տունս մտնելէ յետոյ, դուք իսկ կ'ուզէք զայն ինծի պարտադրել, շատ անշնորհ մէկը եղած պիտի ըլլայի ձեզ մերժելով...

Անոր նշան ըրաւ որ նստի, յետոյ, ինքն ալ թիկնաթոռի մը վրայ նստելով, շարունակեց խօսիլ, իր յստակ ակնարկը ուղղելով համբաւաւոր լրտեսուհիին վրայ։

— Դուք էք չէ՞, օրիորդ Փոն Հ..., այլ ծանօթ անունով խռմա Շթառւպ, եւ կ'աշխատիք Թիռկառթընի հաշւոյն սովորաբար։

— Սովորաբա՞ր, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց խռմա Շթառւպ։

Ցեսայ որ իշխանին ակնարկը սաստկացաւ։

— Կ'ուզեմ ըսել, ճշդեց Քարասօֆ, թէ սովորաբար կը լրտեսէք գերման սպայակոյտի հաշւոյն. նոյնը չէ այս անգամ, որովհետեւ, եթէ չեմ սխալիր, այս վերջերս մտած էք Չեկայի ծառայութեան մէջ, եւ այս վերջինին համար է որ կ'աշխատիք այժմ։

— Եթէ գիտէք, ինչո՞ւ կը հարցնէք, յանդգնօրէն պատասխանեց խռմա Շթառւպ։

— Որպէս զի, Օրիորդ, մտքիս մէջ որեւէ կասկած չմնայ քիչ յետոյ երբ քեզ դատեմ պատերազմական ատեանին առջեւ։ Կ'ուզեմ ներկայացնել դէպքերն ու իրողութիւնները ամբողջութեամբ որպէսզի անոր խիղճը լուսաբանելով, ձեզի պարտադրէ պահանջելիք վճիռս։

Այնքան հանդարտութեամբ, որքան պիտի ըլլար իր տան սրահին մէջ, ընդունելութեան մը ընթացքին, խռմա Շթառւպ՝ Քարասօֆի սեղանին վրայէն առաւ թըքական գլանիկ մը, վառեց զայն յետոյ հանդարտօրէն յայտարարեց,

— Բան չպիտի պահանջէք սիրելի իշխանս, որովհետեւ որեւէ պատերազմական ատեանի առջեւ չպիտի դատէք զիս։

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

եղած ընդունելութեան համար, յայտարարեց թէ Գերմանները Հունգարիոյ մէջ իրենք զիրենք իրապէս կը զգան իրենց երկրին մէջ։ Յիշեց թէ Մեծ Պատերազմին Գերմանիա եւ Հունգարիա կողք կողքի կռուեցան, թէ այս առթիւ երկու ազգերուն միջեւ անխզելի կապեր հաստատուեցան. ասկէ զատ պատերազմէն վերջ Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ հասցուած բիրտ հարուածները այս կապերը աւելի եւս ամրապնդեցին։

Ցենա պէկի սպանիչը

Փրակայէն կը հաղորդեն որ Ցենա պէկի սպանիչը բացարձակապէս կը մերժէ ըսել թէ ո՞ւսկից առած է իր ատրճանակը եւ Փրակա ճամբորդելու դրամը։ Ցենա պէկ իր սպանութենէն քանի մը օր առաջ բարեկամներու պատմած էր թէ իր Փրակայի դեսպան անուանուիլը մեծ ընդդիմութեան բախած էր, նոյնիսկ իր ընտանիքը իբր պատանդ Ալպանիա վար դրուած էր՝ ստիպելու համար զինքը, որ Թիրանայի կառավարութեան իտալասէր քաղաքականութեան հակառակ չգործէ։ Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ զէնքը անհարեկիչին հայթայթուած է նոյնինքն Փրակայի մէջ։

Վէճ մը Լիթուանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ

Լիթուանիոյ կառավարութիւնը կը գանգատի որ Լեհաստան Վիլնայի շրջանի կարգ մը տարրերուն հանդէպ բռնած է այնպիսի դիրք մը, որ կը սպառնայ Լիթուանիոյ անկախութեան։ Լեհաստան փակած է իր հողին վրայ գտնուած լիթուանական դպրոցները եւ կը գործէ այն ձեւով, որ իբրեւ թէ Վիլնայի եւ Կորոտնոյի շրջանները պատկանած ըլլան Լեհ Հանրապետութեան։ Լիթուանիոյ կառավարութիւնը այս խնդիրը հաղորդած է Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան։

Այս ձեւով կ'ուզէ վերջնապէս կարգադրել Վիլնայի շրջանի խնդիրը եւ կը կարծուի թէ Գերմանիա պիտի պաշտպանէ իր տեսակէտը։ Լիթուանիա կը հերքէ Լեհաստանի այն ամբաստանութիւնը թէ լեհ ուսուցիչներ բանտարկուած են Լիթուանիոյ մէջ եւ յուսահատական կոչ մը ուղղած են։

Նոր հեռագրի մը համաձայն, Լիթուանիոյ կառավարութիւնը իր երկրէն արտաքսած է երեք Լեհեր։ Այս միջադէպը կացութիւնը աւելի կը ծանրացնէ։ Քովնոյի թերթերը կը պահանջեն Վիլնան՝ Լիթուանիոյ համար։ Տպուած են միլիոնաւոր քարտեր, հետեւեալ արձանագրութեամբ՝

«Առանց վիլնայի, չկայ հայրենիք. ամբողջ մեր ուժը պէտք է յատկացնենք վիլնան գրաւելու: Լեհաստանի կողմէ իր մայրաքաղաքին գրաւումը սուգի մատնած է Լիթուանիան: վիլնա այսօր օտար լուծի տակ կը հեծէ, ու կը սպասէ իր ազատագրուելու օրուան»:

կը վախցուի որ այս վէճը մեծ համեմատութիւններ առնէ։

Հրեայ անարխիստին դատավարութիւնը

Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ մեծ հետաքրքրութեամբ կը շարունակուի դատավարութիւնը հրեայ Սամուէլ Շվարցպարտի, որ ինչպէս գրեցինք երէկ, 1926 Մայիս 25ին Սէն Միշէլի պողոտային եւ Ռասին փողոցին անկիւնը սպաննած էր Ուկրայինայի առժամեայ կառավարութեան Նախագահ Փէթլուրան։

Շվարցպարտ ծնած է Սմոլէնսքի մէջ 32 տարի առաջ. 1910ին Ֆրանսա եկած է. 1914ին կամաւոր արձանագրուած է Օտար Լէգէոնին. պատերազմին վիրաւորուած է եւ 1925ին ֆրանսական քաղաքացի դարձած է։ Անցած տարի Մէնիլմոնթանի մէջ ժամագործի խանութ մը բացած էր։

Շվարցպարտ դատարանին առջեւ պատմեց թէ Փէթլուրան սպաննելով, ուզած էր իր ազգակիցներուն վրէժը լուծել։ Փէթլուրայի իշխանութեան օրով Ուկրայինայի մէջ մեծ թիւով Հրեաներ ջարդուած, կիներ ու աղջիկներ լլկուած էին։ Օր մը Փէթլուրայի բանակին նախկին սպաները պատմած էին իր մէկ ընկերոջ իրենց այս քաջագործութիւնները. անոնցմէ մէկը ըսած էր թէ 20 Հրեայ աղջիկներ բռնաբարած է։ Այդ օրէն ի վեր վրէժի զգացումը ծնած էր իր մէջ եւ առիթի կը սպասէր զայն յագեցնելու համար։ Երբ լսեց թէ Փէթլուրա Փարիզ կը գտնուի, հետապնդեց զայն եւ ի վերջոյ գտաւ զայն ու արդարութիւնը կատարեց։

Արձանագրուած էին բազմաթիւ վկաներ՝ ինչպէս Մաքսիմ Կորքի, կոմսուհի տը Նոայլ, եւ այլ յայտնի դէմքեր, որոնք կը բացակայէին։

Առջի օր լսուած վկաներուն մէջ է նաեւ Հայ մը, ճաշարանատէր Պ. Սեդրակ Պուղտայճեան, որ ոճիրին ականատես եղած էր եւ որ հաստատեց թէ Շվարցպարտ զէնք պարպեց իր զոհին վրայ, երբ անիկա գետին ինկած էր արդէն եւ Փէթլուրայի խօսքերը չիմացաւ։ Իբրեւ վկայ լսուեցան նաեւ իշխան Թոխաբի Թոխրէվսքի եւ Վէսթէրէնքօ, որոնք Փէթլուրան գովեցին։ Լսուեցան նաեւ դիազննութիւնը կատարող բժիշկը՝ Տոքթ. Փօլ, զօրավար Շափովաք եւ ուրիշ ականատես մը՝ Սմիթ։

Դատավարութիւնը կը շարունակուի։

Գերմանն հանքագործներու գործադուլը

Երկուշաբթի օրուընէ ի վեր կեդրոնական Գերմանիոյ ածխագործները գործադուլ յայտարարած են եւ օրավարձի յաւելում կը պահանջեն։ Ասոնք ներկայիս շաբաթական 33 մարք կը ստանան, մինչ քիմիական ճարտարարուեստի բանուորները օրական 8—9 մարք կը շահին։ Առաջին օրը 70,000 հոգի կը մասնակցէին գործադուլին։ Երեքշաբթի ոչ միայն բանթողներու թիւը աւելցաւ, այլ եւ գործադուլի կոմիտէն հրամայեց դադրեցնել ամէնէն ստիպողական գործերու համար անհրաժեշտ ածուխի հանումը։ Իրաւարար յանձնաժողովը չկրնալով լուծել վէճը, Գերմանիոյ Աշխատանքի Նախարար Պրաունս որոշեց Պերլին հրաւիրել երկու կողմի պատուիրակները՝ հաշտութեան եզր մը գտնելու համար։

Գործազրկութիւնը վերջացած

Սէնի տեղաւորման նահանգային գրասենեակի հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն, վերջին երեք ամսուան ընթացքին գործազրկութիւնը հետզհետէ մեղմացած է եւ ներկայիս նպաստ ստացող գործազուրկներու թիւը գրեթէ զերոյի իջած է։ Գործազրկութենէն ամէնէն շատ ազդուած թաղամասին՝ 20րդի մէջ նպաստընկալներու թիւն է 0.42 առ հարիւր, բաղդատմամբ նոյն թաղամասի բնակչութեան թիւին։

Գաւառներու մէջ ալ կացութիւնը լաւ է։

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով: Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. իմ գիրքը, Ա. Ահարոնեանի (20 ֆրանք). 2. Մանչ Աղջիկը, Վ. Մարկրիթի (20 ֆր.). 3. խորհուրդներու մեհեանը, Յ. Օշականի (20 ֆր.). 4. Ծապլվար, Եր. Օտեանի (7 ֆր.). 5. մեր խաչը, Տոքթ. Ս. Սալբիի (8 ֆր.). 6. Մահացու Սէրը, Մ. Կորքիի (3 ֆր.). 7. Պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 ֆր.). 9. Ֆոմա կորտիէվ, Մ. Կորքիի (15 ֆր.). 10. մեր Անկախութիւնը, Լ. Շանթի (15 ֆր.). 11. ընկեր Շահազար, Ն. Պէշիկթաշլեանի (5 ֆր.). 12. երկու Ամիս բոլշեւիկեան բանտում, Բ. Իշխանեանի (13 ֆր.). 13. Սուլամիթ, Ա. Կուպրինի (6 ֆր.). 14. կրացիէլլա, Լամարթինի (8 ֆր.). 15. Ոսկի Աքաղաղ, Րաֆֆի (10 ֆր.). 16. բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, Տոքթ. Սեւակի (10 ֆր.). 17. Ազգային Բարերար, Եր. Օտեանի (4 ֆր.). 18. Աղա Նազար, Իսահակեանի (3 ֆր.). 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, Շ. Նարդունիի (3 ֆր.). 20. Դատաստանական խորհուրդ, Եր. Օտեանի (10 ֆր.). 21. ի՛նչ պատմեց թրէբոնէմը կամ Սիֆիլիս, Տոքթ. Գրիգորեանի (6 ֆր.). 22. էջեր իմ Օրագրէն, Գ. Ջոհրապի (6 ֆր.). 23. «փետրուար 18» (5 ֆր.). 24. ֆրանսահայ Ջրուցատրութիւն (15 ֆր.). 25. Ջարթիր Աստուած, Ա. Ահարոնեանի (2 ֆր.). 26 ինքնուսուցիչ ֆրանսերէն լեզուի, Դաւիթ-Բէկի (10 ֆր.). 27. կոյսի մը Օրագիրը, Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի (5 ֆր.)։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ՍՏՈՒՏԻԱՆ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի

կը բեմադրէ հետեւեալ խաղերը

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Bon Théatre, 84 Rue Chape

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 5ին ՏՐԻԼԲԻ, Նոյեմբեր 19ին ՉԱՐ ՈԳԻ, Դեկտեմբեր 5ին ՍԱՄՍՈՆ եւ ԴԱԼԻԼԱ, Դեկտեմբեր 24ին ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ, դերասանի ցնորքը։

Այս խաղերուն համար վարձուած է արդէն Bon Théatreը։

երկրորդ շրջանը կը սկսի այս խաղերէն յետոյ: խաղացանկին մէջ կը մտնեն՝ «Քօրրատօ», «Շէրլօք Հօլմս», «Պատւի համար», «Մի օրուան երջանկութիւն», Դիկտադորը», «Ինկած բերդի իշխանուհին», «Հեղեղ», «17 տարեկանները», «Երջանկութիւն» եւն. եւն.:

կը խնդրուի բոլոր հայ թատերագիրներէն որ եթէ ունին մեր կեանքը շօշափող թատերախաղեր, բարի ըլլան ղրկելու. անոնց կը տրուի առաջնութիւն։

բոլոր անոնք, որոնք կը ցանկան աշխատիլ Ստուտիայի մէջ, թող նոյնպէս բարի ըլլան դիմելու:

կը խնդրուի Մարսիլիոյ հանրային մարմիններէ եւ միութիւններէ, վերոյիշեալ թուականները նկատի ունենալ չխաչաձեւելու համար:

խումբի ներկայացումներուն իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն տեղս գտնուած բոլոր ուժերը պարբերաբար: իսկ քանի մը խաղերու համար պիտի հրաւիրուին փարիզի մեր յայտնի դերասաններէն եւ արուեստագէտներէն՝ պ. Ա. Շահխաթունի եւ երգիչ-դերասան պ. Ստ. Նաւասարդեան:

Թղթակցութեան հասցէն՝ M. Maroutian, 9 Rue du Lycée, Marseille.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ ժամը 8ին, 154 Ave. d'Argenteuil, Asnières. կը հրաւիրուին Անիէրի, Պուա-Գոլոմպի, Գոլոմպի, Արժանթէօյի ընկերները եւ համակիրները: նիւթն է թուրանական վտանգը:

Հ. Յ. Դ. Ազատամարտի Սեբունդ եւ Քրիստափոր խումբերու ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Քաֆէ Օտէօն, մէթրօ Օտէօն:

Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկեր-ընկերուհիները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 187 Grande Rue Chaville, ներկայանալ որոշեալ ժամուն անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 1.30ին Միութեան Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին: խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրերով:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ, Café au Clair de Luneի վերնայարկը (մէթրօ Իթալի): Անխտիր կը հրաւիրուին բոլոր Տարօնցիները, նաեւ անոնք որ մինչեւ այսօր անդամ չեն միութեան: կարեւոր հարցերու շուրջ պիտի խօսի պ. կ. Սասունի:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Միութեան Ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը։ Օրակարգ.— Սանասարեան ժողովրդական համալսարանի հարցը եւ ուրիշ խնդիրներ։ Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայմա՛ն, նոյնիսկ անոնք, որոնց հասցէն անծանօթ մնացեր է վարչութեան։

ԿԻՒՐԼԷՑԻՆԵՐՈՒ Հայրենակցական միութեան կազմութեան համար՝ կը խնդրուի բոլոր Կիւրլէցիներէն, իւրաքանչիւր ընտանիքի կողմէ գէթ մէկ անձ ներկայ ըլլայ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 7 Rue de Tournon. Métro Odéon.

ՊԷԼՖՕՐԻ Կէմէրէկի Հայրենակցական միութեան ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Caserne d'Offemont, Պ. Խ. Պապիկեանի բնակարանը։ Օրակարգ՝ Վարչական ընտրութիւն։ Կը հրաւիրուին Շօսոյի եւ Պէլֆօրի հայրենակիցները արձանագրուիլ նոյն օրը մինչեւ ժամը 1 Պ. Այանեանի մօտ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղի բոլոր անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ ժամը 8ին, 10 Rue Rampalի հայկական ճաշարանը։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական միութեան Լիոնի եւ Տէսինի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 1ին, Տարօնի սրճարանին մէջ, 61 Րիւ Րապլէ։ Օրակարգը խիստ կարեւոր։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Հայկազուն Պօյաճեանէ իր հասցէն իմացնել՝ Նազարէթ Սլօյեանի։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ծանճին գիւղի Հայրենակցական միութեան վիճակահանութեան որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 16ին, շահած են հետեւեալ թիւերը.—

109 պատի գորգ մը, 166 սեղանի ասեղնագործ ծածկոց մը, 33 շիշ մը շամպանեը։

Կը խնդրուի սոյն թիւերը ունեցողներէն իրենց տոմսերով, ներկայանալ միութեան ատենապետ Պ. Աւետիս Վահրատեանին, Քէմբ Ռուս, Մարսէյլ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Վ. Ժ.— 35 ֆր.։
Սէն-Թոմպառ, Ն. Ն.— 35։
Լիոն, Վարդ.— 60։
Մարսէյլ, Վ. Թ.— 100։
Ճօշ, Թ. Պ.— 35։
Փէլուսէն, Տիկ. Ս. Ս.— 15:
Մարսէյլ, Գործ.— 1050 ֆր.,
կարգադրեցինք։

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Պարտք կը զգանք ձեզ յայտարարելու որ, քաղաքապետարանի Ամուսնութեան եւ հպատակութեան վերաբերեալ ընթացքներու փոխուելուն պատճառաւ, դժուարութիւններ չհանդիպելու համար, դիմեցէք երդուեալ թարգմանի գրասենեակը, 76 Rue Bernard du Bois, Marseille.

1. Ամուսնութեան թուղթերու բոլոր գործողութիւնները, արագ եւ խղճմտօրէն։
2. Անուններու փոփոխութիւնը դատարանի միջոցաւ եւ արագ։
3. Հպատակութեան, ժառանգի եւ դատական գործեր.
4. Ծննդեան թուղթերու եւ մուրհակներու թարգմանութեան։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

(ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ)

Թօլսթոյի Հաճի Մուրատը 12, Ամուսնութիւնք փարիզի 15 ֆր., Ռասփութին 15, Պարոն տը Գամոր (2 հատոր) 25, Միրզա եւ Աննա 12, Տք. Շէրպօնի՝ Թ. կօթիէի 12, Ֆլավի՝ Ժօրժ Սանի 7, կապուտիկը 5 ֆր., Նօնօ եւ Տօտօ 8, Սիրոյ խորանին առջեւ 5, երկու ոգի, 5, Տք. Մօռօի կղզին 12, մանկութեանս մեղքերը 15, Տիկին Բօժէ 5, Սատանային զաւակը 3, կարմիր մարդոց երդումը, 20, մանօն Լէսքօ 15, Ռաֆայէլ 18, կրացիէլլա 8, Հօճա Նասրէտտին 20, Ծապլվար 7, փանջունի 7, մակաբոյծը 6, մահացու Սէրը 3, Տք. Մօրի վրէժը 5, բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 10, ֆաքիր Թահրա 5, Աշըգ Ղարիպ 5, Թօփալ Օսման 5, երգարաններ՝ 10 ֆր., 6 եւ 5 ֆրանք, երազահան 6, բաղդացոյց 10, ֆրանս. խօսակց. 5 եւ 8 ֆ.:

բարեկենդանի անկուտիները 2, բունի ամուսնութիւն 2, Լը պարպուլիէ 2, մոլորեալ ճամբորդը 2, երանոս աղբար 2, Ամուսնական խնդրանք 2, կոյր երգչուհին 3, Սքաբէն՝ Մոլիէռի 5, Շողոքորթը 5, Տիկ. Մօնսօրօ 10, Սալօմէ 4, Տրիլբի 5, Համլէթ 10, Օթէլլօ 10, Թագաւոր 10, Նիօբէ 5, Ֆիօտօր Եօաննովիչ արքան 8:

Դուրեանի քերթուածները 5, երգեր ու տաղեր 2.50. Տաղք եւ Նամականին 8, Իսահակեանի Հայրենի աղբիւրցը 30, Ինտրայի Նոճաստանը 7, Օմար Խայեամ 4, Հաֆըզի քառեակները 4:

25 ֆրանքէ աւելի գիրք առնողին 5 ֆր.ի գիրք նուէր, 50 ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի գիրք նուէր, իսկ 100 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 15 ֆր.ի գիրք նուէր կը տրուի։ փօսթի ծախք չառնուիր: դիմել հետեւեալ հասցէին.—

L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e):

ՍԱԿԱՐԱՆ

20 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	124.08
Տոլար,	Dollar	25.47
Մարք (ոսկի) 100 Mark		608.75
Թրքական Թղթ. L. Tq.		13.45
Թրք. ոսկի	» or	110.40
Մէճիտիէ	Médjidié	9.95
Լէվա 100 հատոր	Léva	15.80
Դրախմի »	Drachme	33.50
Լիր » »	Lire	139.05
Պելժ. ֆրանք »	Belga	355.—
Զուից. »	Frc. Suisse	491.50
Լէյ 100 հատոր	Ley	15.90
Ֆիորին	(Florin)	1025.—

ԱՐԺԷԹՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3430.—
» II	»	2020.—
» III	»	1680.—
Թուրքիոյ երկաթ.	Lots turcs	165.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

22 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 473 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՑՈՒԿԸ ՄՈՌՑՈՒԿ

Հեռագիրները հաղորդեցին թէ Լենինկրատի Գործադիր կոմիտէի նստաշրջանին մէջ, որ սովորականէն աւելի մեծ հանդիսաւորութեամբ բացուեցաւ, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասնամեակին առթիւ, Կովկասեան Հանրապետութեանց ներկայացուցիչն ալ երախտագիտական ուղերձ մը կարդացեր է:

Արժան եւ իրաւ...

Պոլշեւիկեան յեղափոխութեան տասնամեակի փառքերէն մէկն ալ Կովկասի ազատագրումն է գիշատիչներու և «բուրժուա նացիոնալիստ»ներու ճանկերէն, և արդա՛ր է որ մարդիկ հպարտանան եւ ծունկ չոքին:

Ուղերձը մատուցանողը եղած է, ի դիմաց բոլոր Հանրապետութեանց, վրացի Իլիավա: Այս պարոնը գոնէ լուրջ պատճառներ ունի գոհ մնալու իր երկրին հողային ամբողջացման և զարգացման համար:

Իսկ մե՞նք: Իսկ անո՞նք որ Երեւանը կը կառավարեն այսօր, կարմիր դրօշի տակ:

Զա՛ր զուգադիպութեամբ մը, այս միջոցին սեղանի վրայ ունինք Երեւանի «Նորք» հանդէսը. թիւ 5-6 (1925), ուր կը հանդիպինք պատմական ուսումնասիրութեան մը, հռչակաւոր Պօղոս Մակինցեանի ստորագրութեամբ:

«Լենինը և հայկական հարցը» խորագրով այդ յօդուածին մէջ, նախկին կոմիսարը երեւան կը հանէ կարգ մը իրողութիւններ, որոնք նորութիւն չեն մեզի համար, բայց նոր հարցականի մը առջեւ կը դնեն մեզ, տասնամեակի շռնդալից տօնակատարութեանց առթիւ:

Պ. Մակինցեան, քրքրելով Լենինի եւ Վահան Տէրեանի խօսակցութիւնները Տաճկահայաստանի ազատագրութեան մասին, կը պատմէ թէ ի՛նչ կը խորհէր ու կը հրամայէր Լենին, մէջ կը բերէ այդ առթիւ խմբագրուած զեկոյցը, կառավարութեան հրամանագիրը եւ Ստալինի կոչը: Ծանօթ է այդ հռչակաւոր «դեկրետ»ը, որուն հիման վրայ, պոլշեւիկեան սահմանադրութեան առաջին հատուածի Գ. գլխու 6րդ. կէտը կը խմբագրուէր այսպէս.

— «Խորհուրդներու համառուսական Գ. համագումարը կ'ողջունէ ժողովրդական գործավարներու քաղաքականութիւնը, որ հռչակած է Ֆինլանտայի անկախութիւնը, որ սկսեր է զօրքերը քաշել Պարսկաստանէն եւ յայտարարել Հայաստանի ազատ ինքնորոշումը»:

Միշտ Մակինցեանի պատմութեան համաձայն, Լենինի առաջարկութեամբ, «դեկրետ»ի նախագիծը կը պատրաստեն Ստալին, Լուկաշին եւ Տէրեան: Այդ նախագիծը քննելէ առաջ, Ստալինը, իբրեւ Ազգային Գործերու ժողովրդական գործավար, կը հրատարակէ կոչ մը, «Տաճկահայաստանի մասին», ուր կը կարդանք հետեւեալ տողերը.

— «... Հիմա բոլորին համար պարզ է, որ Ռուսաստանի ժողովուրդներուն բախտը, յատկապէս հայ ժողովուրդին բախտը կապուած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան բախտին: Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը խորտակեց ազգային ճնշման շղթան: Ան պատռեց ցարական գաղտնի դաշնագիրները, որոնք կը շղթայէին ժողովուրդներու ձեռքն ու ոտքը:

«Այս նկատումները իբրեւ մեկնակէտ ունենալով, ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը որոշեց յատուկ հրամանագիր (դեկրետ) հրատարակել, Տաճկահայաստանի ազատ ինքնորոշման համար: Այդ առանձնապէս կարեւոր է հիմա, երբ տաճկա-գերմանական իշխանութիւնները, հաւատարիմ իրենց նուաճողական բնութեան, չեն ծածկեր իրենց ցանկութիւնը՝ բռնի պահել իրենց գրաւած շրջանները»:

Այս բոլորը կ'ըլլան 1917ի վերջերը կամ 1918ի սկիզբը:

Ի՞նչ կը տեսնենք տասը տարի յետոյ:

Թող նախ Մակինցեանը պատասխանէ, իր շնական բթամտութեամբ.

— «Այս ամէն,՝ ներկայիս կորցրել է իր աժմէականութիւնը: Հայկական հարցը լուծուած է միանգամ ընդ միշտ, խորհրդային Հայաստանի գոյութեամբ» («Նորք» թիւ 5-6, էջ 418):

Կամ իր միւս լուսաղբարը, Արտաշէս Կարինեան.

— «Ազգային» դատէն միանգամ ընդ միշտ հրաժարած են Խորհրդային Հայաստանի բոլոր աշխատաւորները (Խորհրդային Հայաստան, 16 Յուլիս 1927):

Կը նշանակէ թէ այս մարդիկը իրենց վարպետներն ալ կը ծաղրեն տարիներ յետոյ, երբ ոչ միայն ո՛ր եւ է փորձ չէ եղած «Տաճկահայաստանի ինքնորոշումը» իրականացնելու, այլ եւ Ռուսահայաստանն ալ յօշոտուած, ծաղրանկար գաւառապետութեան մը վերածուած է, իր զարգացման եւ ընդարձակման համար ունենալով մէկ ելք,— Սարտարապատի ճահիճները:

Կը նշանակէ թէ ինչ որ խօսեր, խորհեր եւ ծրագրեր են Լենինը, Տէրեանը, Լուկաշինը եւ Ստալինը, նպատակ ունեցեր է ոչ թէ եւրոպական պետութեանց դիւանագիտական խաղերէն ու տաճկա-գերմանական իշխանութեանց նուաճողական ցանկութիւններէն ազատել Տաճկահայաստանը եւ Ռուսահայաստանը, այլ զանոնք մատաղ ընել քէմալական Թուրքիոյ, խորհրդային Ազրբէջանի եւ Վրաստանի, որոնք ո՛չ գիշատիչ ախորժակներ ունին, ոչ ալ աշխարհակալութեան ձգտում...

Արդարեւ, կ'արժէ որ Կովկասի հանրապետութիւնները, Երեւանն ալ միասին, ոսկետառ ուղերձ մը մատուցանեն յատս Կրեմլինի, այս յեղափոխակա՛ն շնորհաբաշխութեան առթիւ:

Եւ կ'արժէ որ մենք ալ ծափահարենք այս իմաստա՛ն եւ խաղաղասիրական հաշուեյարդարը եւ ձայնակցինք Մակինցեաններուն եւ Կարինեաններուն.

— Հայկական հարցը միանգամ ընդ միշտ լուծուած է Խորհրդային Հայաստանի գոյութեամբ: Փա՛ռք Սլլահին, Ստալինին եւ Լենինին...

Անարժան, անբարոյակա՛ն սերունդ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՆԻ ԿԸ ՍՈՂԱՆ, ԱՅՆՔԱՆ Կ'ԱՆԱՐԳՈՒԻՆ

«Հայ հակայեղափոխականներու Միացեալ ճակատ» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Խորհրդային Հայաստան»ը նորէն կը թոթուէ ռամկավարներուն օձիքը, զանոնք ամբաստանելով իբրեւ կեղծաւոր եւ «դեբռասան».

— «Մենք երբեք չենք ծածկած, որ իբրեւ տաճկահայ առեւտրական բուրժուազիայի-կղերականութեան կուսակցութիւն՝ ռամկավարները նոյնքան մեր թշնամիներն են, ինչքան բուրժուազիայի մարտական կուսակցութեան եւ միջազգային աշխարհակալութեան գործակալ Դաշնակցութիւնը:

«Մենք երբեք չենք կարծեր, որ ռամկավարներու այն կիսատ-պռատ ու ոչ անկեղծ համակրանքը Խ. Հայաստանի հանդէպ՝ ոչ թէ դասակարգային համակրանք է, այլ զուտ ազգային, որ դասակարգային ընդհարումներու ժամանակ միշտ կարող էր հակակրանքի եւ թշնամութեան փոխուիլ:

«Եւ այսօր այդ բանին մենք ականատես ենք:

«Դաշնակցութեան «միացեալ հակախորհրդային» ճակատ կազմելու նշանախօսքին իրենց համաձայնութիւնը տուած են բաւ երեւոյթին Եգիպտոսի ռամկավարները, այսինքն բոլորովին մէկ կողմ են ձգեր այդ կեղծ բաւ, րեկամական շէշտը, Խ. Հայաստանի դէմ համերաշխութեան ձեռք են մեկներ փաշիստ «Յուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք»ի հերոսներուն:

«Որովհետեւ «իմաստուն» ռամկավարները, հաւատարիմ իրենց դասակարգային շահերուն եւ զգալով, որ անգլեւռուսական յարաբերութիւններու խզումէն յետոյ հաւանական է զինուած ընդհարում պրոլետարիատի եւ իմպերիալիզմի միջեւ, անոնք այժմէն կը ճշտեն իրենց դիրքը, անցնելով մեր մահացու թշնամիներուն կողմը:

«Իրենց հանդէպ Խ. Հայաստանի աժան եւ կեղծ բարեկամական դիրքով ռամկավարները որոշ դրամագլուխ շահելէ յետոյ, այսօր պարզօրէն հրապարակ կուգան փաշիստական եւ հակախորհրդային միացեալ ճակատի շարքերուն մէջ:

«Անոնք ալ, ինչպէս դաշնակները, մէկ կողմ ծալելով իրենց «հայրենասիրական» եւ «հայ ժողովուրդի ցաւերու վրայ մտածող» կեղծ մտադրութիւնները, այժմէն իրենց միացեալ ծառայութիւնը կ'առաջարկեն միջազգային աշխարհակալութեան:

«Հայաստանի վերաշինութեան» մասին ճառող դատարկախօս ռամկավարները, երկար չկրնալով դերասանի դերին մէջ մնալ, այսօր գործնապէս դուրս կուգան Խորհրդային Հայաստանը վերաշինող տարրերու եւ Խորհրդ. իշխանութեան դէմ:

«Թող արտասահմանի դեռ մոլորուած հայ աշխատաւորութիւնը մէկ անգամ եւս համոզուի, որ ոչ դաշնակը եւ ոչ ալ ռամկավարներն ու Փարիզի խրտուիլակ հնչակեանները չեն, որ կը մտածեն իրենց շահերու մասին:»

ՕԳՏՈՒԷ՛ ԱՌԻԹԷՆ

տարեկան կանխիկ բաժնեգին մը վճարելով կը ստանաս 20 ֆր.ի գիրք: վեցամսեայ՝ 10 ֆրանքի:

Յանկը՝ Դ. էջ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ ԴԵՌ ԿԸ ՃԱՌԷ

Մուսթաֆա Քէմալի ճառին չորրորդ օրը գրեթէ ամբողջութեամբ յատկացուած էր զինուորական խնդիրներու: Նախ նկարագրեց Միլլիճիներուն կողմէ Հելլէններու դէմ մղուած պատերազմին մանրամասնութիւնները: Բացատրեց թէ ինչպէս անհրաժեշտ դարձած էր մէջտեղէն վերցնել անկանոն հրոսախումբերը, մանաւանդ Չէրքէզ Էտհէմի խումբը, եւ ատոր փոխարէն կազմել մէկ եւ անբաժանելի բանակ մը: Երբ ասիկա կատարուեցաւ, Չէրքէզ Էտհէմ իր մարդոց հետ միասին անցաւ Յոյներուն կողմը եւ կռուեցաւ հելլէն բանակի շարքերուն մէջ:

Մուսթաֆա Քէմալ խստիւ քննադատեց Միլլի ուժերու բոլոր հրամանատարներն ալ, բացառութեամբ Ըսմէթ փաշայի: Ճաֆէր Թայեար փաշան քննադատեց անոր համար որ Էտիրնէի մէջ տատամսոտ դիրք բռնեց եւ պատճառ դարձաւ որ Թրակիան Յոյներուն ձեռքն անցնի: Ալի Ֆուատ փաշան չկրցաւ պահել բացարձակ կարգապահութիւն եւ Անատոլուի ուժերուն վերին-հրամանատարի պաշտօնէն ետ կանչուելով Մոսկուայի դեսպան նշանակուեցաւ: Րէֆէթ փաշա որ հարաւային Անատոլուի ճակատը կը պաշտպանէր Յոյներուն դէմ, ապիկարութիւն ցոյց տուաւ եւ իր պաշտօնը ձգեց Ըսմէթ փաշայի, որ ամբողջ Անատոլուի ճակատին հրամանատարութիւնը ստանձնեց: Գալով Քեազիմ Քարապէքիր փաշայի, Մուսթաֆա Քէմալ ընդունելով հանդերձ որ Հայաստանի արշաւանքը յաջողութեամբ գլուխ հանած էր, շատ գովեստներ չշռայլեց անոր հասցէին: Միւս կողմէ սակայն, ջերմագին գովեստներով խօսեցաւ Ըսմէթ փաշայի մասին. գովեց նաեւ Ալի պէյի եւ Քըլըճ Ալի պէյի քաջագործութիւնները զինուորական մարզին մէջ:

ԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՉԷ

Յաջորդ օրը կազին խօսեցաւ Խալիֆայութեան ջնջումին մասին եւ այս առթիւ զգայացունց յայտարարութիւն մը ըրաւ: 1924 Ապրիլին քուէարկուած Սահմանադրութեան մէկ յօդուածը կ'ըսէ թէ Թուրք հանրապետական պետութեան կրօնքը իսլամութիւնն է: Հետեւաբար մինչեւ հիմա Մուհամմէտի հաւատքը Թուրքիոյ պաշտօնական կրօնքը կը նկատուէր: Իր ճառին մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ հանդիսաւորապէս յայտարարեց թէ այդ յօդուածը դրուեցաւ իրաւախոհութիւն մը ընելու համար հին մտայնութեան հետ եւ որ կոչուած է անհետանալու առաջին առթիւ:

«Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցը այս լուրը հաղորդելով, կ'ըսէ թէ այս յայտարարարութիւնը, որ կոչուած է մեծ աղմուկ հանելու ամբողջ իսլամ երկիրներու մէջ, ո եւ է յարձակում չի պարունակեր մահմետականութեան դէմ, ոչ ալ անաստուածութիւն կամ նիւթապաշտութիւն կը նշանակէ, ինչպէս պաշտօնապէս յայտարարած են Սովետները. սակայն ատկէ կարելի է եզրակացնել որ այսուհետեւ կրօնական խնդիրներու մէջ Նոր Թուրքիոյ վարդապետութիւնը պիտի ըլլայ մտածումի ամենաբացարձակ ազատութիւն: Կը յիշուի թէ անկախութեան պատերազմի վաղորդայնին, երբ Էնկիւրիի Քաղաքապետութիւնը մզկիթ հրաւիրեց զինքը՝ յաղթանակին առթիւ գոհաբանութիւն մատուցանելու համար Աստուծոյ, Մուսթաֆա Քէմալ մերժեց երթալ, ըսելով որ միայն իր սուրն է որ փրկած էր Թուրքիան: Միւս կողմէ Հանրապետութեան Նախագահ ընտրուելէն ի վեր երբեք մզկիթ ոտք կոխած չէ:

Մակեդոնացիները եւ Պուլկարիա

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ մեծ բազմութիւն ներկայ էր Սոպրանիյէի մէջ, երբ վիճաբանութիւններ սկսան Փէթրիչի եւ Քէօսթէնտիլի շրջանին մէջ պաշարման վիճակ յայտարարող հրամանագրին մասին:

Վարչապետ Լիափչէֆ բացման յուզիչ ճառով մը յայտնեց թէ այս բացառիկ միջոցը ձեռք առնուած էր ուղղակի կառավարութեան կողմէ, առանց ոեւէ արտաքին ճնշումի: Դիտել տուաւ թէ Հաշտութեան դաշնագիրը, որ Պուլկարիայէն անջատեց իր հողէն եւ ժողովուրդէն մաս մը, ստեղծած է ցաւալի կացութիւն մը, որուն հետեւանքները դեռ զգալի են Պալքաններու մէջ: Մասնաւորապէս Փէթրիչի շրջանի Պուլկարները սերտ եւ հելլէն Մակեդոնիոյ բնակչութեան հետ իրենց յարաբերութեանց պատճառաւ շատ շուտ կ'ազդուին սահմանին միւս կողմը պատահած դէպքերէն: «Եղեռնափորձերը, ըսաւ, չեն կրնար դարման տանիլ այս կացութեան, ընդհակառակն կը վտանգեն Պուլկարիոյ դիրքը. ատոնք խենդերու գործեր են:»

Սթամպուլօֆի կուսակցութեան կողմէ Քօզնիչքի մերժեց այն ամբաստանութիւնը թէ Պուլկարիա ուժ կուտայ Մակեդոնացի յեղափոխականներուն: Յետոյ յիշելով ժամանակին օսմ. կայսրութեան սիրելի մեթոտ մը, որով Մակեդոնիոյ ամենափոքր միջադէպերու պատասխանատուութիւնը կը բեռցուէր Պուլկարիոյ վրայ, Քօզնիչքի ըսաւ թէ Եուկոսլաւիա նոյն մեթոտին կը հետեւի: Մակեդոնացիներու շարժումը բնական հետեւանքն է այն անհանդուրժելի վարչաձեւին, զոր Եուկոսլաւիա հաստատած է Մակեդոնիոյ մէջ: Եթէ Եուկոսլաւները խաղաղութիւն կը փափաքին, թո՛ղ Մակեդոնացիներուն դարձնեն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆՈՐ ՍԱԼՈՄԷ ՄԸ

Յիսուսի երիտասարդութեան օրերուն, Հերովդէս Թագաւորը կտրած էր Յովհաննէս Մկրտիչին գլուխը եւ նուիրած՝ Սալոմէի, որպէսզի պարէ խնջոյքի մը առթին:

Նոյն պատմութիւնը, ահա, 19 դար յետոյ:

Հնդկաստանէն հասած լուրերու համաձայն, վերջերս տեղական դատարանը մահուան դատապարտած է Ճավացի պարուհի մը, Հատիմէ, աննման գեղեցկութեամբ:

Կալկաթայի մէջ, տարի մըն է, բոլոր երիտասարդները սիրահար էին դարձեր Հատիմէի, որ կը պարէր միայն ազնուականներու տուներուն մէջ: Ան կը պարէր մերկ, եւ կ'արտայայտէր հնդկական բանաստեղծութիւնները:

Սիրական չունէր:

Ի զուր հարուստ երիտասարդներ հսկայ գումարներ նուիրեցին: Պարուհին կը մերժէր, բայց կը հրահրէր անոնց սէրը: Ու զայն անուանած էին «մարմարեայ կուռքը»:

Վերջերս իր հիացողներէն մէկը, յուսահատ, անձնասպան եղաւ, նամակ մը գրելով Հատիմէի թէ չարժեր ապրիլ առանց իր սիրած աղջկան: Մինչ, նոյն իրիկունը, պարուհին պարեց աւելի զգացումով:

Սակայն, վերջապէս Հատիմէ ինք եւս սիրահարեցաւ ազնուական Հնդիկի մը: Ի զուր բացատրեց թէ իր մէջ գտած էր ընտրեալը:

Հնդիկ երիտասարդը արհամարհանքով չէր իսկ մօտենար գեղանի պարուհիին:

Իրիկուն մը, Հատիմէ, սիրոյ ու կիրքի գինովութեան մէջ, ինքն իրմէ ելած, ուզեց համբուրել երիտասարդը: Կիրքը, կրակէ ումպի մը նման, շրթներուն էր եկած: Ափսո՛ս, Հնդիկը ետ մղեց զայն եւ արհամարհոտ նայուածք մը ձգեց այրող շրթներուն վրայ, որ կը պրկուէին:

Հատիմէ երդում ըրաւ, մահացու երդում մը եւ քաշուեցաւ:

Հարուստ երիտասարդ մը եկաւ իր սէրը յայտնելու: Հատիմէ ընդունեց պայմանով մը. — Եթէ, իբրեւ սիրոյ նուէր, բերէր գլուխը այն երիտասարդին, զոր հիմա կ'ատէր: Երիտասարդը, սիրոյ կոյր մը, դրամով խողխողել տուաւ եւ գլուխը կտրելով յանձնեց Հատիմէի:

Նոյն իրիկունը, Հատիմէ մերկացաւ, իր սիրականին գլուխը դրաւ գետինը, եւ լալով ու սարսռալով պարեց գլուխին շուրջ, պար մը, որ կ'արտայայտէր երբեմն անգութ բանաստեղծութիւն մը եւ երբեմն յուսահատ մատուցումը իր հոգիին ու մարմինին: Պարի ընթացքին կը խօսէր արիւնթաթախ գլուխին հետ, սիրավառ ու գգուոտ խօսքեր կ'արտասանէր, ու երբեմն կը հայհոյէր: Յետոյ արիւնոտ գլուխը կուրծքին սեղմած, գիտեց կիսաբաց աչքերը եւ երգեց իր սէրը, մինչեւ որ սպառած ինկաւ:

Դատարանին մէջ երբեք զղջում չյայտնեց: Իր վրէժխնդրութիւնը բնական կը գտնէր: Երբ դատաւորները ըսին թէ ինք ալ անգութ գտնուած է իրեն սիրահարներուն հանդէպ, Հատիմէ քմծիծաղով մը ուսերը թօթուեց:

ԱՄԷՆ ՕՐՈՒԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ին հետ, ընտիր գիրքեր ալ պիտի ստանաս, տարեկան կամ վեցամսեայ բաժանորդագրուելով մինչեւ դեկտ. 31:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ

Ահա օրուան նշանախօսքը։

Բոլոր երկիրները, իրենց ուժերը լարած են այս ուղղութեամբ։ Քաղաքները կը լեցուին, գիւղերը կը պարպուին։ Դաշտի մշակը, որուն այնքա՜ն պէտք ունի երկրագործութիւնը եւ որուն մղիչ եւ կազմակերպական ուժին անհրաժեշտօրէն պէտք ունի գիւղը, հակառակ բազմատեսակ մեքենաներու գոյութեան, վազն ի վազ կ'երթայ դէպի քաղաք, դէպի ճարտարարուեստական կեդրոններ եւ գործարաններ։

Այս շարժումը շեշտուած է մանաւանդ, ընդհ. պատերազմէն ետքը։ Բոլոր երկիրներ, միահամուռ ճիգերով կ'ուզեն կասեցնել այս հոսանքը, որ խիստ վնասակար է ո՛րեւէ ազգի, մասնաւորապէս երկրագործական երկիրներու համար։

Պելճիքա, ճարտարարուեստական երկիր մը, իրար է անցած եւ շատ իրաւամբ։ Այդ փոքր երկրին մէջ 1910ին 516,817 հոգի կը զբաղէին երկրագործութեամբ, մինչդեռ 1920ին այդ թիւը իջած է 477,658ի։ Կառավարութիւնը, երկրագործական խոշոր ընկերակցութիւններ, արքայական եւ ազգային երկրագործ. ընկերութիւններ, երկրագործական սէնտիքաներ եւ գործակցական միութիւններ, իրար գլխու աստիճան, հզօր ճիգեր կը թափեն, երկրագործութիւնը. շահաւէտ եւ գիւղական կեանքը հաճելի դարձնելու համար։

Գերմանիա նմանապէս հսկայ ճիգեր կ'ընէ հայրենի հողին սէրը արծարծելու եւ դաշտի ընկերային կեանքը զարգացնելու համար։

Աւստրիոյ մէջ խոշոր շարժում մը կայ այս ուղղութեամբ, որ նպատակ ունի հայրենիքը եւ հայրենի հողը սիրցնել, մշակել հին աւանդութիւնները, զօրացնել ընտանիքը, որ հիմն է հասարակութեան եւ ժողովուրդի մը հարստութեան եւ ամէն տեսակ ուժերուն աղբիւրը։

Նախագահ Թուզվէլթ 1908ին «Դաշտային կեանքի բարւոքումի յանձնախումբ» անունով մարմին մը կազմած էր, նպատակ ունենալով դաշտային կեանքի պայմաններուն բարւոքումը, որ հիմը կը կազմէ ազգային կենսունակութեան։ Այդ օրուընէ մինչեւ այսօր, Միացեալ Նահանգներու մէջ, այս ուղղութեամբ առնուած քայլերը, իրենց նմանը չունին ուրիշ որ եւ է երկրի մը մէջ։ Պետական ջանքերուն եկած միացած են անհատական ջանքերն ալ եւ բոլորը համախումբ կը ձգտին արագօրէն գեղեցկացնել գեղջկական կեանքը։

Ֆինլանտայի մէջ Մարթա ընկերակցութիւնը գովելի ճիգեր կը թափէ կինը կրթելու իբրեւ մայր, իբրեւ տանտիկին եւ իբրեւ գեղջկական տանտիրուհի։

Հոլանտայի մէջ դպրոցական եւ գործաւորական պարտէզներու զարգացման կեդրոնական ընկերութիւնը կը փորձէ իր կարելին, գեղջկական կեանքը սիրելի դարձնելու համար։

Հունգարիոյ մէջ «Գիւղը» անունով ընկերակցութիւնը մէկ կողմէն եւ «Մրջիւնը» անունով ընկերակցութիւնը միւս կողմէն, հունգար երկրագործութեան ընկերային, տնտեսական եւ մշակական շահերը պաշտպանելու համար անդուլ անդադար կ'աշխատին։

Իրլանտայի մէջ գեղջկական Ակումբներու դաշնակցութիւնը, Իրլանտայի Կիներու Միութեան հետ ձեռք ձեռքի տուած, կ'աշխատի ընկերական ոգին ծնցնել գիւղերու մէջ, նպաստել գիւղացիներու բարոյական եւ ֆիզիքական զարգացման, դնել անոնց տրամադրութեան, տակ քաղաքներու մտաւորական հարստութիւնները եւ գիւղերու մէջ կազմակերպել զանազան զբօսանքներ։

1923ին Լիւքսէմպուրկի մէջ կազմուեցաւ «Վերադարձ դէպի հող» անունով ընկերակցութիւն մը, նպատակ ունենալով գեղջուկ ժողովուրդին աչքառու նուազման առաջքն առնել։

Լեհաստանի մէջ բազմաթիւ ընկերութիւններ, ընկերակցութիւններ եւ միութիւններ, գեղջկական կեանքին բարւոքումին համար գիշեր ցերեկ կ'աշխատին։

Զուիցերիոյ մէջ, «Pro campagna» ընկերակցութիւնը, որ համայնական հսկայ ընկերակցութիւն մըն է, գեղջկական միջավայրերուն նիւթական բարձրացման եւ երկրին բնական գեղեցկութեան եւ հարստութեան պահպանման հոգ կը տանի։

Չեխօ-Սլօվաքիոյ մէջ մէկ կողմէ ընկերակցութիւն մը եւ միւս կողմէ Փրակայի Երկրագործական Ակադեմիան երկրագործութեան յառաջդիմութեան եւ գեղջկային դասակարգերու տնտեսական բարձրացման համար, ներոյժ ճիգերով կ'աշխատին։

Հռոմի մէջ հաստատուած Երկրագործական Միջազգային Կաճառը, որ իր ծրագրին մէջ ունի դաշտերու մարդուն ընկերային պայմաններուն ուսումնասիրութիւնը 1920ին գումարուած իր ընդհանուր ժողովին մէջ որոշեց պէտք եղած միջոցները ձեռք առնել, երկրագործներուն տնտեսական, դատական եւ ընկերային պայմանները ուսումնասիրելու համար։ 1922ին, վերոյիշեալ Կաճառ, բոլոր կառավարութիւններուն հաղորդագրութիւն մը ըրաւ, այս ուղղութեամբ համախումբ աշխատանքի մը լծուելու համար։

Ֆրանսայի մէջ Պ. Մելին, մինչեւ իր վերջին շունչը չդադրեցաւ շեշտել հողին լքումէն առաջ գալիք իրական վտանգը։

Ինչո՞ւ կառավարութիւնները այսչափ իրար են անցած։ Ժողովուրդներու թիւը քանի շատցած է, իրենց պէտքերն ալ նոյն համեմատութեամբ աւելցած են։ 1871ին, աշխարհի 371 միլիոն բնակչութիւնը տարեկան 560 միլիոն հէքթոլիտր ցորեն կը սպառէր։ Մինչդեռ այսօր 674 միլիոն բնակչութեան մը տարեկան ցորենի սպառումը բարձրացած է 1,112 միլիոն հէքթոլիտրի։

Այս ընդհանուր թոհ ու բոհին մէջ, ի՞նչ է մեր մինուճար հայրենիքին կացութիւնը։

Կարճ եւ կտրուկ խօսելով, — մեզի համար «Դէպ ի Երկիր» հարցը երբ արմատապէս լուծուի, «Դէպ ի Գիւղ» հարցը ինքնին կը լուծուի։ Որովհետեւ Հայաստան աշխարհը, իր ամբողջութեանը մէջ, չքնաղ եւ կախարդական գիւղաշխարհ մըն է եւ Երեւանն ալ գիւղացիներու մայրաքաղաք, ինչ որ պատիւ մըն է, նախապատմական շրջաններէ ի վեր, հողագործութեան փարած հայ պատուական ժողովուրդին համար։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՄԻԼԻՈՆ ՄԸ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐ. — Անգլիոյ մէջ գործազուրկներուն թիւն է այս շաբթու 1.073,000, անցած շաբթուան վրայ 2875 աւելի, իսկ անցած տարուան վրայ՝ 463,332 հոգի պակաս։

ՕՐ. ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԻՐ ԹՌԻՉՔԸ

Բ.

Մեր ճամբուն մէկ երրորդէն աւելին կտրելէ վերջ, մտածեցինք օդանաւին մէջ մեր հանգիստը քիչ մը ապահովել եւ աշխատանքը բաժնել մնացած 12 ժամուան թռիչքին համար։

Առտուան ժամը 8էն սկսեալ երկինք յարձակողական երեւոյթ ստացաւ եւ արեւը շուտով ամբողջովին անհետացաւ խոշոր ամպերու ետեւ։ Ասիկա մեծապէս նեղեց մեզ՝ մեր ուղղութիւնը ճշտելու մէջ։ Մեր ամէնէն աչառելի թշնամին էր հիւսիս-արեւելեան թեթեւ հով մը, որ մէկ ժամ իսկ մեր օձիքը չձգեց։

Ժամը 8.30ին ճշտութեամբ կրցանք որոշել մեր դիրքը. հիւսիսային երկայնութեան 30 աստիճան, արեւելեան լայնութեան 49 աստիճան։ Այն ատեն մեր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր կարելի եղածին չափ խնայողութեամբ գործածել մեր պէնզինը։

Ցանկարծ, եւ մեր մեկնումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, մեր օդանաւին վրայ կը տեսնէի բան մը, որ մտահոգութիւն կը պատճառէր. աջ թեւին վրայ իւղի խոշոր բիծեր կը տեսնուէին։ Ճորճի ուշադրութիւնը հրաւիրեցի այս անբնական երեւոյթին վրայ, որ շատ քիչ մտահոգութիւն պատճառեց անոր։ Սակայն եւ այնպէս սկսաւ ուշադրութեամբ քննել ընդունարանը։

Առանց իրարու յայտնելու մեր վախը, երկուքս ալ կը մտածէինք թէ շատ գէշ բան մը պատահած էր։ Ու Ճորճ եւ ես կ'աշխատէինք պահել մեր պաղարիւնը։

Քիչ վերջ, անհրաժեշտ դարձաւ իւղի այս հոսումներուն իսկական պատճառները ճշտել։ Ճորճ ինծի յանձնեց օդանաւին ղեկը եւ ինք սկսաւ անգամ մը եւս քննել ընդունարանները։

Պէտք է խոստովանիլ թէ այդ պահուն սկսայ քիչ մը կասկածիլ մեր յաջողութեան վրայ։ Բայց երկվայրկեան մը իսկ միտքէս չանցաւ թէ վտանգի մը պիտի ենթարկուէինք։

— Ճորճ, կը հարցնէի, կը կարծէ՞ք թէ այս իւղը իրապէս մեր գլխուն խաղ մը պիտի խաղայ։

Խուսափողական եւ շփոթ պատասխան տուաւ։ Շիտակ աչքերուն մէջ նայեցայ, ու հասկցայ թէ չէր ուզեր ճշմարտութիւնը ըսել ինծի։

Առանց աւելի հարցուփորձելու, ղեկը իրեն յանձնեցի։ Այն ատեն նշմարեցի որ իւղի բիծերը տարածուած էին նաեւ ձախ թեւին վրայ եւ նոյնիսկ ամբողջ օդանաւին վրայ կը խուժէին։ Այլեւս կարելի չեղաւ խօսիլ իւղէն զատ ուրիշ բանի մասին մինչեւ այն վայրկեանը, ուր Ճորճ համոզումով ըսաւ թէ ներելի չէ կասկածիլ մեր ճարտարագէտին վրայ, որ մեր մեկնելէն առաջ ամէն նախազգուշութիւն ձեռք առած էր, որպէսզի ճամբան խանգարում տեղի չունենայ։

Մեր ճամբորդութեան քարտէսներուն համաձայն, յաջորդ երեք ժամուան ընթացքին շատ մը շոգենաւերու վրայէն պէտք է անցնէինք։ Այս մտածումը մեծ չափով հանդարտեցուց մեր միտքերը։

Վեց ժամ վերջ, սակայն, դեռ ոչ մէկ նաւ նշմարած էինք։

Արեւը հորիզոնէն անհետացաւ ժամը 3.25ին։ Երկու ժամէ ի վեր «Ամերիկայի Աղջիկ»ը անընդհատ կը բարձրանար եւ 1700 մեդր բարձրութեան հասած էինք։

Մինչեւ այդ վայրկեանը Ճորճ ու ես մարդկօրէն կարելին ըրած էինք՝ զուարթ երեւալու համար, սակայն խորհրդաւոր ուժ մը, որուն չէի կրնար դիմադրել, զիս կը ստիպէր աչքէ չհեռացնել իւղի յարաճուն բիծերը։ Տեսայ որ ընկերս ալ չէր կրնար աչքը զատել անկէ։ Մեկնումի պահուն մեր ունեցած լաւատեսութիւնը կորսուած էր։

Ցանկարծ Ճորճ ունեցաւ գաղափար մը, որ այդ պահուն հանճարեղ թուեցաւ ինծի. առաջարկեց ճաշել, բան մը՝ որուն վրայ բնաւ չէինք մտածած մեր մեկնումէն ի վեր։ Քիչ մը ծայրայեղ խանդավառութեամբ սկսայ ճաշ պատրաստել. թարմ պանիր եւ գաւաթ մը սուրճ ընկերոջս, վառեակի կտոր մը՝ ինծի համար։

Ուտել մը առնելէ վերջ, Ճորճ դետին ձգեց իր ճաշին մնացեալ մասը։ Իրապէս երկուքս ալ անօթի չէինք,

Արգելք քուն ունէ՞ինք։ Ճորճի խորհուրդով, յաջորդաբար երեք անգամ փորձեցի քիչ մը քնանալ. անկեղծ ջանք, բայց անօգուտ։ Դարձեալ ղեկը ձեռք առի, մինչ ուղեկիցս սկսաւ գիշերուան համար տաք հագուստներ հագնիլ։

Եթէ իւղի սպառնական բիծերը նկատի չառնենք, պէտք է ըսել թէ մեր ճամբորդութիւնը մինչեւ այդ վայրկեանը շատ հիանալի պայմաններու մէջ տեղի ունեցած էր. արդէն 23 ժամէ ի վեր օդին մէջ էինք եւ կը սպասէինք ցամաք չիջնել 20 ժամէ առաջ։ Չորեքշաբթի ամբողջ օրը պէնզինի լուրջ խնայողութիւն ըրած էինք եւ իրաւացիօրէն կրնայինք յուսալ Պուրժէ ցամաք իջնել Հինգշաբթի իրիկուան դէմ։ Աւա՜ղ, իւղի բիծերը կային։

*
* *

Չորեքշաբթի իրիկուն...։

Երեքշաբթի ժամը 5էն ի վեր «Ամերիկայի Աղջիկ»ը քաջաբար օդին մէջ էր։ Գիշերը, որ կուգար, իրական մղձաւանջ մը պիտի ըլլար Ճորճի եւ ինծի համար։ Կեանքիս մէջ եղական այդ պահուն յիշատակները այսօր միտքս կը յաճախեն եւ չպիտի հեռանան անկէ՝ որքան ատեն որ լսելու ըլլամ հովին աղմուկը եւ անձրեւին երգը, իրիկունը, ապակիներուն առջեւ։

Իւղի բիծերը բնականաբար նախատեսել կուտային արկածալի գիշեր մը. սակայն մեր վախերը շատ պակաս էին քան իրականութիւնը։ Յաւիտեան պիտի պահենք յիշատակը այն ժամերուն, վայրկեաններուն, նոյնիսկ երկվայրկեաններուն, զորս պիտի ճանչնայինք։

Երբ մութը տարածուեցաւ Ովկէանոսին վրայ, Ճորճ Հէյլտմէն եւ ես փակուած էինք մեր խցիկին մէջ, կախեալ ընդ մէջ երկնի եւ ծովու, 3000 մեդր բարձրութեան վրայ, կռուելով տարրերուն դէմ։

Անշուշտ որ Նիւ Եօրքի օդերեւութաբանական դրասենեակէն յայտնած էին մեզի թէ ճամբան կրնայինք դժուարութեանց հանդիպիլ, սակայն երբեք չէի կրնար երեւակայել թէ երկինք կրնար այսքան անհուլիօրէն եղերական ըլլալ։

Մեր առջեւ կար փոթորիկը, մէկը ցամաքի մարդոց անծանօթ փոթորիկներէն, որուն կ'ընկերանար անհուելի հով, կայծակ եւ աղմուկ։

Փոթորիկէն 12 ժամ առաջ, Ճորճ կրցած էր ինքնավստահ ժպիտ եւ սրտապնդող երեւոյթ մը պահել։ Հիմա ամէն ինչ փոխուած էր։ Սովորաբար այնքան հանդարտ իր դէմքին վրայ բացէ իբաց անձկալից մտահոգութեան մը կը կարդացուէր։ Իր քիթին ինկող անկիւնները, նըրբացած շրթները ո՛չ թէ երկիւղ, այլ կռիւի պատրաստ ազդեցիկ մը մասնաւոր աւիւնը կ'արտայայտէին։ Այն ատեն ըսի իրեն թէ ինքզինքնիս յայտնաբերելու ժամը հասած է։

ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԿՐԱԾ ՁԱԽՈՂԱՆՔԸ

(Պատգ. ժողովին շուրջ)

Անգամ մը որ վարագոյրը պատռուեցաւ՝ զայն կախողներուն եւ ներկողներուն ձեռքո՛վ իսկ, կ'արժէ մատնանշել Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւմտեան Եւրոպայի Պատգ. ժողովին անունով խաղացուած զաւեշտին շարժառիթները ու պատասխանատուները, — որպէս զի կարելի ըլլայ կատարուած խարդախութիւնն ու զաւերը վանելով, հայ երիտասարդութեան անկեղծ եւ մաքուր տարրերը աւելի մեծ թափով լծել մարդական շարժումին։

Ընդհանրապէս Արեւմտեան Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը Շրջ. ժողովով մը եւ անկէ բխելիք վարչութիւնով մը իրարու կապելու ձեռնարկը Փարիզն ու Մարսէյլը միասին փորձած էին։ Բայց Պատգ. ժողովի առաջին նիստին՝ մենք ուժը ձայն ներկայացնել յաւակնող 7 կարմրուկի առջեւ գտնուեցանք որոնք «Հօկի մարզական խմբակներ»ու կողմէ գրաւոր յանձնարարականներ ունէին Պէլվիլէն (Փարիզի մէկ թաղը), Լիոնէն, Լանսէյէն, Սարսէլէն, Փրիվայէն եւ Սէն-Շամոնէն։ Հօկի «մարզիկ»ները՝ իրականին մէջ Փարիզաբնակ բջիջականներ էին, եւ ինչպէս յետագայ դէպքերը եկան ապացուցանելու, ո՛չ մէկ տեղ եւ ո՛չ մէկ ժամանակ ո եւ է մարզական գործի եւ աշխատանքի չէին մասնակցած։

Պատգ. ժողովը Հօկի ներկայացուցիչներուն հանգամանքներն ու իրաւասութիւնները ստուգելու ոեւէ դժուարութիւն չպիտի ունենար, եթէ երբեք Հ. Մ. Ը. Մ.ի հին անդամներէն ոմանք դիտաւորեալ խարդախութիւն մը սարքած չըլլային, նախապէս, Հ. Մ. Ը. Մ.ին դաւաճանելով սեփական ձեռքերով։ Եւ այս կասկածելի մարզիկը Մարսէյլէն կուգային դժբախտաբար, իրենց գլխուն ունենալով մասնաճիւղին վարիչը Մալումեան եւ վաթսունամեայ ծերունի մը՝ Պ. Սահաթճեան։

Այսպէս, երբ Շրջ. Պատգ. ժողով գումարելու համար յատուկ պատրաստութիւններ տեսած էին, Փարիզի ներկայացուցիչը՝ Պօղոսեան եւ Մարսիլիայինը՝ Մալումեան, միասին, ո՛չ մէկ առթիւ խնդրոյ առարկայ եղած էր «Հօկերու մարզական խմբակ»ներու գոյութիւնը։ Սակայն, Մարսէյլի ներկայացուցիչը ինքնագլուխ եւ այժմ մեզ յայտնի նկատումներով, Շրջ. Ժողովի հրաւէր ուղղած էր՝ շարք մը Հօկի մասնաճիւղերու եւ անոնց մասնակցութիւնը ապահոված Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պատգ. ժողովին համար։

Պատգ. ժողովը այս ձեռնարկութեան անդրադառնալու ո՛չ ժամանակ եւ ոչ ալ տրամադրութիւն ունէր, որովհետեւ առաջին խարդախութիւնն ու չեզումը կազմակերպող Մարսէյլը ձեռք առած էր համապատասխան միջոցներ, գործած արարքը եւ ապագային առնելիք ծուռ ու մութ քայլերը «պաշտօնական» կերպով սքօղելու համար։ Այս միջոցներու ամէնէն զօրաւորը քուէներու քանակը կրնար ըլլալ, և ատոր համար ալ, Մարսէյլը, հետեւելով ու նմանելով իր հրաւիրած Հօկի կարմրուկ անդամներու օրինակին ու համբանքին՝ 7 պատգամաւոր բերած էր Պատգ. ժողովին, չուզելով եւ չկարենալով անշուշտ իր պատգամաւորներու այս թիւը հիմնաւորող և արդարացնող վաւերաթուղթեր ներկայացնել։

Մարսէյլը՝ իր ներկայացուցիչներով ամէն բան չէր թէեւ, բայց կը ներկայացնէր 7 ձայն, որուն դէմ Փարիզի եւ մէկ-երկու արուարձաններու պատգամաւորները չէին կրնար հակակշռել՝ ամէնքը միասին կազմելով աւելի նուազ քուէ։ Նուազութեանէն զատ, Փարիզի արուարձանները, Պէլվիլէն սկսեալ, ժողովներուն կանոնաւորապէս համաձայ... ցան, իսկ Ալֆորվիլը բնաւ...

Թուական այս պահ... հետ, համերաշխութեան կեղծ աւետաբանը զոր կը բռնէին Մարսէյլցիները, անդամներուն «սրտաբաց»... ւանութեամբ ու համաձայ... թեամբ, ժողովին մէջ ... էր արուեստակեալ մթնոլոր... որ գործերը մարզական ... նէն փոխադրեց մինչեւ խորհրդային Հայաստանին վերապահ համակրանք»... նելու աւելորդաբանութեան... ասիկա՝ հակառակ Փարիզի արուարձաններու Հ. Մ. Ը. Մ. ճշմարիտ պատգամաւորներ... մանց քննադատութեան ... ոգքին։

Բայց եւ այնպէս, համա... նաղիր մը կազմուեցաւ, ... համար «անպաշտօն» (եւ ... շուշտ՝ առանց հրաւիրուա... լալու) իրենց ջերմ մասնակ... թիւնը բերած էին Հ. Մ. Ը. Մ. ... հետ ոչ մէկ առնչութիւն ... ցող եւ Փարիզի Հօկի նախագա... Միքայէլ Պապաջանեան ... մարզիկ։

Այս «համաձայնութիւն»... քաղաքական եւ կուսակցա... ո եւ է հանգամանք չունեն... հանդերձ, զայն ստորագր... Հօկի կեղծ մարզիկներու ... բակը աչքբացութիւնը ունե... ցին իրենց դաւերը ... զօրքը, յետին միամիտներ ... անգամ ապացուցանելով, ... միութեան կամ համաձայն... թեան դեղահատով Հ. Մ. ... Մ.ին մօտեցող Հօկի «կարմիր»... ները մէկ սրբազան նպատա... ունին, — Հ. Մ. Ը. Մ.ը քանդ... ներսէն։ Բան մը որուն ապա... րէն կը ձգտին տարիներէ ի վեր։

Պատգ. Ժողովի անարգա... բան եւ ընդվզեցուցիչ ... ներէն մէկն ալ՝ հայկական ... գոյնի մարզական միջազգ... հանդիպումներու մէջ ... ծութեան դէմ գրուած ... էր։ Այս կենսական հարցին ... մար ալ Փարիզը եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ճշմարիտ ախոյեան... մարզանքի եւ մարմնակր... թեան ազգային եւ բարոյական նկարագիրը ուրացող Մարսէյլի պատգամաւորները իրենց ... որ Հօկի խառնածիններուն ... տաբանութիւնը ըրին, ... հռչակելով «պատմութեան ... փականութիւն»։ Հօկի ... ները խորհրդային կարմիր ... շակի փողահարութիւնը ըն... չափ համարձակութիւն ... նալով, բաւականացան ... տապալելու իրենց յ... թեամբ, որովհետեւ, Մարսէյլ ու Հօկի մարզիկը անգամ ... եւս միացեալ քուէով Հ. Մ. Ը. Մ.ի անցեալին ու ... թեան դէմ կը պայքարէին։

Խորհրդ. Հայաստանի ... ժին հանուած դիւանագի... «անվերապահ համակրանք»... աւելի՝ եռագոյնին դէմ ... ուած խարդախութիւն է ... խոր յուզումի մասնց ... միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ... շարքերն ու համակիր ... ները, այլեւ հայ մարզ... շարժումի ազգային եւ ... փարական դիմագիծը ... լոր հայրենաշունչ ... Յառաջը յատկապէս այս ... յուզումին թարգմանը ... ցաւ, արծելով միանգամ ... թէ յաղթանակ մը եւ ... թիւն մը կար։

Բայց ճիշդ չէ ասիկա ... Ը. Մ.ը ժամանակաւոր ... իսկ մի քանի օրուան ընկեր... մը միայն ունեցաւ։ ... խութեան սխալ ըմբռնում... Մարսէյլցիներու ... թեամբ ու զաւերով ... Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունն ու ... դոսը ատկէ աւելի չէին ... չահագործուիլ։ Ամէն ... աչքը բացուեցաւ, եւ վար... րին ետեւի խաղերը ... րին համար պարզ ... ո՛չ մէկ վախ կրնայ ըլլալ ... տապային համար։

Այս բացարձակ պաշտօ... ալ, ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի ... եալ մասնաճիւղերը, ... ալ Հօկի անունով եկող ...

լող հայ պոլշեւիկները պէտք է հասկնան՝ որ այն բոլէն ասագին որ քաղաքական եւ համայնավարական հաշիւներ մտցուցին զուտ մարզական գործերու մէջ, նոյնին իսկ գործով չէզոքացուցին Հ. Մ. Ը. Մ.էն և առնուր ո՛եւէ համագամանքէն ու գործակցութեան իրաւունքէն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը այլեւս մարզանքը կոմունիզմի հետ շփոթող մարդոց հետ ամէն կապ խզելէ յետոյ, ո՛եւէ նորագոյն փորձ ալ չի կրնար կատարել՝ երկու օրուան խարդախներն ու կեղծաւորները կրկին լսելու համար։

Ուրեմն, Պատգ. ժողովի ընտրած Շրջանային վարչութեան մէջ, Մարսէյլի մասնաճիւղին պնդումներով ու յամառութեամբ մտցուած Հօկի ներկայացուցիչը իրաւական տեսակէտով բնաւ չի կրնար նոյն վարչութեան մէջ մնալ։

Շրջանային Վարչութեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները վայրկեան մը իսկ չեն կրնար համաձայնիլ՝ որ քաղաքական նպատակներով Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ «ձուլուած» Հօկի վճարուած պաշտօնեան շարունակէ կրել Հ. Մ. Ը. Մ.ի ո եւ է տիտղոսն ու համագամանքը։

Միւս կողմէ, Հօկը մարզիկներ բնաւ չունի իր եանին, բացի Պէլվիլի քանի մը տասնեակէ բաղկացեալ Շիրակ խմբակը, որ հակառակ Հ. Մ. Ը. Մ.ին միացած ըլլալու իր յանձնառութեան, ցարդ չէ քաշուած համայնավարական մարզական կազմակերպութիւններուն մէջէն եւ հոն կը կատարէ իր մրցումները։ Տրուած ըլլալով որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը Ֆրանսական Ֆէտէրասիոնին անմիջական մաս կը կազմէ, իր անունը կրել յաւակնող ո եւ է խմբակի մը տարբեր Ֆէտէրասիոնի մէջ մնալը օրինական անպատեհութիւններ կրնայ յառաջ բերել,

Հօկը մարզական ուժեր չունի. այսու հանդերձ Հ.Մ.Ը.Մ.ի գաւառի մասնաճիւղերը եւ «Յառաջ»ի Թղթակիցները իրե՛նք պէտք է քննութիւն կատարեն եւ հրատարակեն իրենց տեղեկութիւնը՝ թէ քանի՞ հոգի կայ Հօկի Լիոնի, Լանսէյի, Մարսէյլի Փրիվայի եւ Սէն-Շամօնի «մարզական կազմակերպութեանց» մէջ։ Մենք սոսկ լուր առինք՝ թէ Մարսէյլի մէջ այդպիսին գոյութիւն չէ՛ ունեցած մինչեւ հիմա, որով, Հօկի Մարսէյլի պաշտպանը ապօրինի եւ անիրաւ կերպով մասնակցած էր Պատգ. ժողովին։

Այսքանը Հօկի մասին։ Սակայն հետաքրքրական է իմանալ նաեւ՝ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը քանի՞ անդամ ունի ներկայիս։ Անդամներու քանակը սորվելէն յետոյ, պէտք է պարզել միանգամայն՝ թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի անունն ու շահերը Հօկին ծախող Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի մինչեւ այժմեայ ինքնակոչ վարիչը դեռ որքա՞ն ժամանակ պիտի մնայ իր սանձարձակութեան մէջ, եւ Մարսէյլի պատուաւոր ու հայրենասէր երիտասարդութիւնն ու պատանեկութիւնը ո՞ր օրուան կը սպասեն, հայ մարզական շարժումին եւ գաղթօնքին սպառնացող վտանգն ու դաւերը չէզոքացնելու եւ իրենց սաղմին մէջ խեղդելու համար։

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ

ԾԻԾԱՂ

ՈՐՆ Է ՇԻՏԱԿԸ

Բժշկուհի Լոկան, երկու անգամ, առիթ տուաւ որ թերթերը գրեն իր մասին.

1 — Հաստատելու համար թէ լողալով անցած է Մանշ ծովը։

2 — Հաստատելու համար թէ ոչ լողացած է, ոչ ալ անցած է Մանշ ծովէն։

Կը տեսնէք որ շատ ալ դժուար չէ նշանաւոր դառնալ։

Որքա՜ն դիւրին է, նշանաւոր դառնալու համար, լրագիրներու մէջ տպել տալ երկու հեռագիր.—

Քալէ, 10 Յոկտ.— Երիտասարդ X, մրցանիշ կոտրելու նպատակով, ետնայի հրաբուխին բոցերուն մէջ նետուեցաւ։

Քալէ, 20 Յոկտ.— Ո՛չ. Երիտասարդ X Ետնայի մէջ չնետուեցաւ։

Այս հերքումը սակայն չարգիլեր որ X ը համբաւ շահի։

Վերի պատմութեան մէջ, շատեր կան որ բժշկուհի Լուղորդութիւն կը դատապարտեն՝ պարզապէս մարզանքը ծաղրած ըլլալուն համար։

Սակայն ծիծաղելի են նաեւ այդ դատապարտութիւնները։ Եղբա՛յր, ի՞նչ հարկ կայ Մանշ ծովը կտրել այդքան նախնական միջոցներով, թեւերն ու ոտքերը շարժելով, երբ անդին կատարելագործուած միջոցներ կան, նաւեր եւ օդանաւեր, որոնք իրենց դեկերն ու թեւերը հազար անգամ աւելի արագ կը շարժեն։ Ինչո՞ւ յետադիմել։ Ինչո՞ւ շինուեցան նաւերը, զբօսանաւերը, օդանաւերը, ջրօդանաւերը։

Մարզանք կոչուելու արժանի են այն խաղերը միայն զորս կրնայ կատարել մեր մարմինը։ Մեր մարմինը շինուած չէ նաւակի տեղ ծառայելու համար։ Ոչ ալ ձուկերուն հետ մրցանիշ կոտրելու համար։

Մարզանքը պիտի ծառայէ գեղեցկացնելու եւ պնդելու այբերուն ու կիներուն մարմինը։ Եւ տիկին Լոկան լաւագոյն մարզիկն է, որ յայտարարած է թէ Մանշ ծովը կտրած է... առանց լողալու։

Բ. Վ.

ԲՈՂՈՔ
ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի Ե. Շրջանային ժողովի բողոքը Հայաստանի խորհրդային վարիչներուն դէմ եւ իր ողջոյնը երկրի մեր ընկերներուն եւ հայ ժողովուրդին

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի Ե. Շրջանային ժողովը բուռն ցասումով տեղեկացաւ այն ապերասան ու վայրագ հալածանքներու մասին որոնցմով խորհրդային անհարազատ իշխանութիւնը՝ կը սպաննէ հայ ժողովրդի դիմադրական կորովն ու ազատ ապրելու իրաւունքը։

Ան անգամ մը եւս հաստատեց որ այս զանգուածային ձերբակալութիւնները, բռնութիւնները, բանտարկութիւններն ու աքսորը ո՛չ միայն ուղղուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատկանողներուն դէմ, հապա նաեւ այն բոլոր քաղաքացիներուն որ ազատ ու պատիւով ապրելու արդար փափաքը կը «սնուցանեն» անազատ երկրի մը մէջ։

Ան՝ խորին յուզումով բայց նաեւ մեծ հպարտութեամբ լսեց այն գերմարդկային տառապանքի ու անընկճելի կորովին մասին որ կը կրեն երկրի մեր քաջարի ընկերները՝ խորհրդային բանտերու եւ օտար աքսորավայրերու մէջ։

Այդ առթիւ՝ Շրջանային ժողովը ան կը ներկայացնէ օտար ափերու վրայ ապրող հայ աշխատաւորութիւնը, իր բողոքի ուժգին ձայնը կը բարձրացնէ, օտար սուիններու կրթնած ու օտարամուտ համայնավար բռնակալութեան դէմ ու իր եղբայրական սրտագին ողջոյնը կը ղրկէ բռնութեան բոլո՛ր զոհերուն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատկանող մեր արի ընկերներուն եւ հայ ժողովրդի բոլո՛ր զաւակներուն։

Եւրոպայի Դաշնակցականներն ու հայ ամբողջ աշխատաւորութիւնը մեծ հիացումով կը հետեւին, երկրի մեր ընկերներուն մղած գաղափարական անյաղթելի պայքարին՝ յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան հողային ամբողջացման, անկախութեան վերահաստատման ու հայ աշխատաւոր ժողովուրդի ազատ ու բարգաւաճ զարգացման։

Կեցցե՛ն Հայաստանի անկախութեան գաղափարին հաւատարիմ մեր արի ընկերներն ու բռնութեան տակ հեծող հայ ժողովուրդը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան
Արեւմտեան Եւրոպայի
Ե. Շրջանային Ժողով

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սեփ. Թղթ.).— *Տարուան մը ընթացքին զգալի փոփոխութիւն ունեցած է Սէն Լուի հայ կեանքը թէ՛ ազգային կազմակերպական տեսակէտէն եւ թէ կենցաղով։*

Ան, իրապէս դարձեր է պզտիկ ու սիրուն հայկական գիւղ մը, օժտուած բնական գեղեցիկ տեսարաններով, ծառերով եւ ծաղիկներով։

Հայկական տուներուն մէջ խառնուած Իտալացի եւ Սպանիացի ընտանիքներ հետզհետէ իրենց տուներն ու հողերը ծախելով եւ կամ հայ վարձուորներ գտնելով կը հեռանան ուրիշ վայրեր։

Իսկ հայ բանուորը օրապահիկէն խնայելով ու քիչ մըն ալ սովորականէն աւելի աշխատելով, կը ջանայ ունենալ կտոր մը օտար հող, յանձն առնելով իր ձեռքովն իսկ կառուցանել պզտիկ խրճիթ մը կամ աւելի ճիշտ համեստ տնակ մը, վերջ տալու համար վարձկանի թափառական կեանքին։ Սակայն եւ այնպէս, ան միշտ խորունկ հաւատքով կը սպասէ պայծառ օրուան մը, ազատ ու անկախ հայրենի հողին վրայ հաստատելու համար իր հարազատ եւ յաւիտենական տունը։

Գիւղին մէջ ջուրը թէեւ առատ չէ, սակայն կարելի է բաւարար նկատել ներկայ բնակչութեան համար։

Ելեկտրական լոյս չկայ։ Երբ Սէն Լուցիները հաւաքաբար դիմում կատարեն ընկերութեան, կարելի է մօտ ատենէն ամբողջ գիւղը լուսաւորել։

Իրիկնամուտին ամէն տուն կը վառէ իր աղօտ ճրագը ու ես կը շրջիմ տուներու եւ պարտէզներու շուրջ։ Գեղանի հարս մը պարտէզին անկիւնը, ախոռի մը դրան առջեւ այծ կը կթէ մոմի լոյսով։ Պառաւ մամիկը ցանկապատին մօտ իր թոռներով կը սպասէ բանուոր զաւկին, որ կ'ուշանայ։

Սենեակ վարձելու պատրուակով կը մտնեմ տուն մը, ուր կը տեսնեմ նահապետական ճաշի սեղանը, որուն շուրջ բոլորուած են ընտանիքի մեծ ու պզտիկ բոլոր անդամները։ Մանուկները ոտքի վրայ բարձրաձայն կ'աղօթեն, իսկ մեծերը կ'ունկնդրեն երկիւղածութեամբ։

Այսպէս ուրեմն խաղաղ ու հանգիստ կը բազմանայ ու կը յառաջդիմէ հայ կեանքը Սէն Լուի մէջ։

Դրամ ունեցողները սկսած են անձնական գործերու ձեռնարկել։ Չորս հատ նպարավաճառի եւ մէկ սափրիչի խանութներ կան, իսկ գորգի եւ վզնոցի (քաշքօլ) գործը կը շարունակուի տուներէն ներս։

Սեպտեմբեր 18ին կատարուեցաւ նաեւ մատրան բացումը։ Նախ քան այդ, մատուռի կնքահայրութիւնը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ մինչեւ 800 փրանքի, որուն 350 Փր.ը Պ. Սեդրակ Ալեխանաքեանը վճարեց եւ անունը մկրտեց «Մատուռ Ս. Աստուածածնայ»։ Նոյն օրն իսկ ժողովուրդը սկսաւ նուէրներ բերել, վարագոյր, շապիկ, գորգ, բուրվառ եւլն.։

Բացումէն առաջ, Սէն Լուի ազգային տուրք վճարող հայրենակիցներէն 50 հոգի գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրած էին արդէն մատուռի եւ մանկապարտէզի համար թաղական խորհուրդ մը,— ատենապետ Պ. Պ. Արգար Բիլոեան, ատենադպիր Միսաք Ալեխանաքեան, գանձապահ Պօղոս Շուշանեան, խորհրդականներ Նազարէթ Մարգարեան, Սիսակ Սուլեան, Վռամ Ելքովանեան եւ Խաչիկ Մարգարեան։

Նորընտիր Թաղ. խորհուրդը մատուռի բացումէն վերջ ձեռնարկեց ժողովրդային հանգանակութեան որմէ գոյացաւ 1565 փրանք։ Մանկապարտէզի համար արձանագրուած են 45 մանուկներ ու դեռ կը շարունակուի։ Ուսումնական խորհուրդը արդէն պայմանագրուած է Ալֆօրվիլի Նախկին մանկապարտիզպանուհի Օր. Նուարդ Առաքելեանի հետ, որ կը յուսանք թէ հոս ալ պիտի կրնայ լաւագոյն ազգային կրթութիւն տալ օտարացումի ենթակայ հայ մանուկներուն։

Ս. Միլտոնեան

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

Այս միջոցին կարգ մը անձեր իրենք զիրենք չքաւոր ցոյց տալով եւ անպատշաճ ձեւերով դարձեալ դիմումներ կը կատարեն Աղքատախնամի եւ մեծ գումարներ կը պահանջեն, Պերլին, Աթէնք, Սօֆիա, Պոլիս եւ այլուր երթալու համար։

Փարիզի աղքատախնամը կը փութայ անգամ մը եւս ծանուցանել թէ հազիւ կրնայ փոքր օգնութիւններ ընել տնանկ եւ անօգնական աղքատներու եւ հետեւապէս միանգամ ընդ միշտ կը յայտարարէ թէ ճամբորդութեանց համար *մեր հայրենակիցները պէտք է վստահին միայն եւ միայն իրենց միջոցներու եւ աշխատութեանց վրայ։*

(Կնիք)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈ՞Ղ, ԹԷ ԽԵՆԹ.— *Շոգեկառք մը ճամբայ ելած էր Թուլուզէն եւ հեւալով կը վազէր դէպի Փարիզ։*

Բ. կարգի վակոններուն մէջ հարուստ տիկին մը տեսաւ որ ձեռքի պայուսակը թեւեր է։ Կասկածեցաւ դրացի կնոջ մը վրայ։ Երբ խուզարկութիւն պիտի կատարուէր, անծանօթ տիկինը խոստովանեցաւ որ ինք առած է պայուսակը, սակայն չի գիտեր թէ ինչո՛ւ առած է, «պարզապէս խենթութիւն» կ'ըսէր ու կուլար։ Եւ ոստիկանին ներկայացուց պայուսակին պարունակութիւնը, քանի մը հարիւր փրանք եւ ապարանջան մը 60,000 փրանք արժէքով։ Իսկ պայուսակը նետած էր պատուհանէն դուրս։ Հարկ եղաւ առաջին կայարանը վար իջեցնել զայն։ Սակայն երբեք չէր ուզեր յայտնել իր անունը։ Ցուսահատ ու ընկճուած, լացաւ, աղաչեց.

— Գողութեան համար չէր այլ խենթի շարժում մը, կ'ըսէր։

Ոստիկանութիւնը տեսնելով կնոջ անկեղծ զղջումը եւ տառապանքը, ազատ արձակեց։

ԿՆՈՋ ՄԸ ԴԻԱԿԸ.— *Ժէննըվիլիէի մէջ փողոցին սալայատակին վրայ գտնուեցաւ կնոջ մը դիակը։ Դեռատի կին մըն է ծաղկավաճառ, որ կը կոչուի Լըքլէր, եւ ունի երկու զաւակ։*

Կը կարծուի թէ զաւակ ձգելու համար գաղտնի տան մը մէջ արգիլուած դարմանումի մը ենթարկուած է եւ երբ մեռած է, քաշկռտուելով նետուած է փողոց։

Քննութիւնները կը շարունակուին։

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ.— *Երիտասարդ Յոյն մը, Նոթարաս, որ իր անբուժելի հիւանդութիւնը դարմանելու համար մտած էր Նիսի հիւանդանոցներէն մէկը, անցեալ օր ընդունեց այցելութիւնը իր նշանածին, դեռատի աղջիկ մը։ Նշանածը, նկատելով որ Նոթարաս չպիտի բժշկուի, եկած էր յայտնելու թէ կ'ուզէ խզել նշանը։*

Նոթարաս, այս անակնկալ առաջարկէն այնքան կը տաքնայ որ ատրճանակով մը գետին կը փռէ աղջիկը։

ՀԱԻԵՐԸ ԳԱՆՁ ԿԸ ԳՏՆԵՆ

Պրիոնի մօտ գիւղակ մը կայ։ Ու այս գիւղակն ունի իր հաւերը։ Արդ, այս հաւերը երբ հողը կը քրքրէին, գանձ մը գտան։ Գանձին արժէքը հաւերուն տէրն էր որ հասկցաւ եւ չափեց.—

Նորմանտական խաչ մը, կնոջական ժամացոյց մը, Լուդովիկոս ԺԶ. դարէն, երկու զարդասեղ, չորս նուրբ գնդասեղ, բոլորն ալ ոսկի։ Արծաթեայ շղթայ մը, երկու խաչ, 1781 թուականէն դրամներ՝ Լուդովիկոս ԺԶ.ի պատկերը վրան և ուրիշ բաներ թանկագին։

"ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ԻԹՄԱ ՇԹԱՈՒԳԻ

ԵԶԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

— Եւ խնդրեմ, ո՞վ պիտի արգիլէ զիս։

— Պարզապէս ձեր իսկ շահը. այն վայրկեանէն որ ճարպիկ զարձուածքով մը յաջողեցան խաղի բերել «կարմիր կոյս»ին պէս արժէքաւոր կին մը, չէի կրնար հանդարտ սրտով հրաժարիլ անոր ծառայութիւններէն։

— Ըսել կ'ուզէ՞ք։

— Ըսել կուզեմ որ՝ եթէ ձեր սխալով ինծի դոյզն չարիք մը հասնի, կոստանդինօֆնա՝ ձեր մեղսակիցը, անմիջապէս պիտի յանձնուի չէնացի դահիճներուն...

— Ուրեմն ձեզի՞ է որ պէտք է վերագրենք «կարմիր կոյս»ին ձերբակալումը։

— Ինծի, այո՛, ինծի համար ան կը ներկայացնէ այնքան արժէքաւոր փոխանակութեան դրամ մը, որ չվարանեցայ գալու եւ ձեզի այցելութիւն մը տալու, ինչպէս ինծմէ կը խնդրէին...

Ցայտնութիւնը որ գերման նշանաւոր լրտեսուհին կ'ընէր ի մասին կոստանդինօֆնայի հետ մեր յարաբերութիւններուն, թէեւ ծանր հարուած մը կ'իջեցնէր մեզի, կատարելապէս պահեցինք մեր պաղարիւնը, ինչ որ կոտրեց մեր խօսակիցին թափը։

Խմա Շթաուպ. Քարասօֆի վրայ նետեց ակնարկ մը, որուն մէջ նշմարեցի վրդովումի սկզբնաւորութիւն մը...։

— Բացայայտ է թէ՝ պատասխանեց Քարասօֆ, եթէ ձեր տրամադրութեան հիմն իսկ խախտ չըլլար— որովհետեւ կոստանդինօֆնա մենէ չէ, բնաւ չէ եղած եւ իլ ճակատագիրը չէր կրնար ուրեմն մեզ շահագրգռել— մեզ ցաւալի երկընտրանքի մը առջեւ պիտի դնէիք. եւ կը խոստովանիմ որ՝ եթէ ստիպուած ըլլայի ընտրութիւն մը ընել ձեր երկուքին միջեւ...

— Լա՛ւ, ի՞նչ պիտի ընէիք հարցուց, վրդովմունքով...

Քարասօֆ գայն դիտեց հեգնական ակնարկով մը. յետոյ պատասխանեց.

— Շիտակը չեմ գիտեր...

Եւ ինծի դառնալով.

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը, սիրելի ճէյմս։

— Պա՛հ, մէկը միւսէն աւելի չարժեր, պատասխանեցի. եւ ինչպէս քիչ առաջ շատ ճիշտ կըրպով կ'ըսէիք, կոստանդինօֆնայի ճակատագիրը մեզ կատարելապէս անտարբեր կը թողու. հետեւաբար կարծիքս այն է թէ կրնանք պատերազմական ատեանին յանձնել «կինը որ երբեմն խարտեաշ էր»։

— Ուրկէ՞ գիտէք այդ անունը, բացագանչեց Իռմա Շթաուպ, որ ոտքի կանգնած էր. երկու պահակները բաւական դժուարութիւն կրեցին զինքը հանդարտեցնելու համար։

— Պա՜հ, ըսի ժպտելով, դեռ ուրիշ բաներ ալ գիտենք։

Օրինակի համար գիտենք նոյնիսկ թէ՝ ի՞նչ անցած է վերջին 7 Յունուարին, Քէօնիկսպէրկի մէջ, Իմփէրիալ պանդոկի թիւ 34 սենեակին մէջ։

Այս անգամ կարգը Քարասօֆի եկաւ զարմանալու։

Գալով Իռմա Շթաուպի, բացարձակապէս ընկճուած էր։

— Ինչո՞ւ այդքան կը յուզուիք, վերսկսայ։ Գիտէք թէ գերման մեծ Սպայակոյտը որքան ալ լաւ ծպտուի, չի կրնար խուսափիլ համաձայնական գործակալներու հսկողութենէն։ Եւ կ'ուզէ՞ք ինծի ըսել թէ՝ ինչպէս պիտի կոչէիք այն գործակալը, որ ամէն ինչ պիտի ընէր այդ տեսակցութեան ներկայ գտնուելու համար, գիտնալով մէկտեղ թէ Ֆոն Սէքթ եւ Պուշշէվսքի, երրորդի մը՝ օրինակ ձեզի պէս կնոջ մը..., պիտի հանդիպէին հոն... Անշուշտ պիտի ըսէիք անտարակոյս որ եթէ եղած է որ սխալներ, նոյնիսկ յանցանքներ գործած ըլլամ, որեւէ մէկէն աւելի լաւ գիտէք թէ՝ այդ ածականը ինծի չի վայլեր։

— Այդ տեսակցութեան ներկա՞յ եղաք, ընդմիջեց Իռմա Շթաուպ. ուրեմն, ամէն ինչ կորսուած է։

— Այդ է կարծիքս։ Եւ այս անոր համար որ Բրիտանական կայսրութիւնը երբեք չպիտի ներէ Քարախանի եւ Փէնկ-Եու-Շանկի որ իրենց փոքր դաւը իրականացնեն։

— Բրիտանական կայսրութիւնը հիւանդ է, բացագանչեց։

— Այո՛, բայց այնքա՜ն հարուստ է։

— Ի՞նչ փոյթ։

— Այնքան արժէք չունի այդ կէտը, որ շնորհիւ այդ ոսկիին որուն կարեւորութիւն չէք ընծայեր, շատ լաւ գիտենք թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Վիլհէլմշթրասէի ինչպէս նաեւ Զունկ-Լի-Համէնի մէջ. մենք ամէնէն թաքուն մտածումները գիտենք Շթրէզէմանի եւ Կէսլէրի, Գերմանիոյ մէջ միակ երկու մարդերը որ կը հպատակին Մեծ Սպայակոյտին, եւ որոնց յաջողութեան կ'աշխատիք ձեր ամբողջ ուժով եւ սրտով։

— Իմ հայրենասիրութիւնս։

— Ձեր հայրենասիրութիւնը ի՞նչ գործ ունի հոս, ուր միայն ձեր քէնը ձեզ կ'առաջնորդէ հանդէպ անոնց որոնք գերմանիան պարտութեան մատնեցին։ Համարձակեցէք հերքել զիս եթէ կրնաք։

(Շար.)

Թարգմ.՝ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

իրենց դպրոցներն ու եկեղեցիները: Ցանուն իր կուսակցութեան բողոքեց որ կառավարութիւնը Մակեդոնացիներուն հակառակ կը շարժի՝ պաշարման վիճակ յայտարարելով սահմանի նահանգներուն մէջ:

Ընկերվարական վարիչ Փասթուքօֆ բողոքեց որ սովորական աւազակներ կը նկատուին իրենց երկրի ազատութեան համար կռուող Մակեդոնացի յեղափոխականները: Ըսաւ որ իր կուսակցութիւնը թէեւ կը դատապարտէ յեղափոխական մեթոտները, սակայն այն կարծիքէն է թէ Մակեդոնիան պէտք է պատկանի Մակեդոնացիներուն: Մակեդոնիոյ եուկօսլաւ վարչաձեւը ամօթ մըն է Եւրոպայի համար, ու թէեւ ընկերվարականները կը փափաքին անկեղծ մերձեցում մը Եուկօսլաւիոյ հետ, սակայն չեն կրնար ընդունիլ որ Պուլկարիա Եուկօսլաւիոյ ոստիկան-զինուորը դառնայ՝ պաշարման վիճակ յայտարարելով:

Համայնավար Քալայճիեֆ դատապարտեց թէ՛ եղեռնափորձերը թէ՛ պաշարման վիճակը:

Ֆուատ թագաւորը Փարիզի մէջ

Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորը առջի առաւօտ ժամը 11ին Պուա տը Պուլօնեի կայարանը հասաւ: Դիմաւորելու գացած էին Հանրապետութեան Նախագահը, Նախարարներ՝ Պրիան, Թարտիէօ, Ժորժ Լէյկ, Պօքանովսքի, Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի Նախագահները, զօր. Կուրօ, Նահանգապետն ու ոստիկանապետը: Զինուորական ջոկատ մը դիրք բռնած էր կայարանին առջեւ: Երբ Թագաւորը կառախումբէն իջաւ, զինուորական նուագախումբը սկսաւ հնչեցնել «Մարսէյեզ»ը եւ թնդանօթ մը գոռաց: Ֆուատ Ա. հագած էր ոսկեճամուկ սեւ համազգեստ մը, գլուխը ֆէս դրած: Իրեն կ՚ընկերանար Ա. սենեկապետ Սայիտ Զիւլֆիքեար փաշա:

Կայարանին մէջ կարճ ընդունելութենէ մը վերջ, արքայական թափօրը ուղղուեցաւ դէպի արտաքին Նախարարութեան շէնքը, ուր մասնաւոր յարկաբաժին մը յատկացուած է արքայական հիւրին: Թագաւորը յետոյ Էլիզէի պալատը երթալով ընդունուեցաւ Պ. Տումէրկի կողմէ: Ընդունելութիւն կատարուեցաւ նաեւ Քաղաքապետարանին մէջ: Գիշերը Հանրապետութեան Նախագահը հացկերոյթ մը տուաւ իրեն ի պատիւ:

Երեք ընկերվարականներ արտաքսուած

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Փարիզի անդամներէն երեք հոգի առջի օր Ռուսիա մեկնեցան՝ Յեղափոխութեան տասնամեակի հանդէսներուն ներկայ գտնուելու համար, հակառակ կուսակցութեան այս մասին դրած արգելքին: Ասոր վրայ կուսակցութեան գերագոյն մարմինը որոշեց վերջնապէս վտարել յիշեալները կուսակցութեան շարքերէն:

Փէքինի մէջ պաշարման վիճակ

Չինաստանի մայրաքաղաքին մէջ պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ: Փեքինի շուրջ կռիւները քաղաքացիական կռիւի բնոյթ ստացած են: Ազգայնական բանակը յուսահատական վիճակի մէջ է: Նանքինի եւ Հանքէուի մէջ ղեկավարները իրարու դէմ կը կռուին՝ իշխանութիւնը ձեռք անցունելու համար եւ կը մոխեն նահանգային հասոյթները:

Կ՚ըսուի թէ վերջին երկու ամիսներու ընթացքին, խորհրդային կառավարութիւնը Չինացի զօրավարներ Ֆէնկի եւ Եէնի հայթայթած է 5000 գնդացիր, 52,000 հրացան եւ 500,000 փամփուշտ: Խորհրդային յարձակողականի նոր ծրագիրը պատրաստուած է Պորոտինի, Էօժէն Ֆէնկի եւ Տիկին Սուն-Եաթ-Սէնի խորհրդակցութեամբ, Մոսկուայի մէջ:

Եղեռնափորձ մը Մեքսիկայի մէջ

Մեքսիկայէն առնուած հեռագրի մը համաձայն, Երեքշաբթի օր Վիլլարէյէս եւ Եարա-էլ-Պրիթթոյի մէջտեղ երկաթուղագծին վրայ տինամիթով եղեռնափորձ մը կատարուած է՝ օդը հանելու համար կառախումբ մը, որուն մէջ նստած էին Մեքսիկայի Հանրապետութեան նախագահ Քալլէսի ընտանիքին երեք անդամները: Վեց հոգի սպաննուեցան եւ եօթ վիրաւորուեցան: Սակայն Նախագահին ազգականները ողջ առողջ են:

60,000 զինուոր Հռենոսի մէջ

Գերման Ռայխսթակի պատկան յանձնաժողովներուն պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ Հոկտեմբեր 25ին Հռենոսեան երկիրներու գրաւման բանակին թիւը պիտի զեղչուի 60,000 զինուորի:

Արտաքին Նախարարի փոխանորդ Շմիտ այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ գրաւուած շրջաններու յանձնախումբին առջեւ եւ ըսաւ թէ դաշնակիցներու յանձնառութիւններուն մասին կասկածելու տեղի չկայ բնաւ: Դաշնակիցները այս ձեւով զեղչած կ՚ըլլան 8350 զինուոր: Ֆրանսացիները կը զեղչեն 6500 հոգի, Անգլիացիները 1050 եւ Պելճիքացիները 800:

Գործազրկութիւնը Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն հեռագրի մը համաձայն, գործազրկութիւնը տարուէ տարի կ՚աւելնայ խորհրդային դրախտին մէջ:

1925ի Յունուար 1ին ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ գործազուրկներու ընդհանուր թիւն էր 901,600, մինչ 1927 Յունուար 1ին այս թիւը բարձրացած էր 1,559,306ի: Իրականութեան մէջ այդ թուականին գործազուրկներու թիւը երկուքուկէս միլիոնէն աւելի էր:

Բազմաթիւ գիւղացիներ, երկրագործութեան մէջ աշխատանք չգտնելով քաղաքները կը թափին իբրեւ հասարակ բանուորներ աշխատելու համար, եւ այս ձեւով կ՚աւելնայ անգործներու թիւը:

Խորհրդային իշխանութիւնները կ՚օգտուին այս պարագայէն եւ կը զեղչեն ճարտարարուեստի բանուորներուն օրավարձերը: Ուկրայինայի մէջ ժողովի մը առթիւ պատուիրակներ Ռացէնքօ եւ Սուխոմլին այս կէտը հաստատելով մէկտեղ աւելցուցին թէ նոյնիսկ ջանքեր կ՚ըլլան Պարսկաստանէն եւ Թուրքիայէն բանուորներ բերելու՝ տեղացի բանուորներուն արժէքը կոտրելու համար:

Օդանաւային արշաւներ

Ֆրանսացի Քօսթ եւ Լը Պրի, որոնք հարաւային Ատլանտեանը կտրած էին, առջի օր Արժանթինի մայրաքաղաքը՝ Պուէնոս Այրէս հասան եւ ջերմ ընդունելութեան արժանացան: Փարիզէն Պուէնոս Այրէս իրենց ճամբորդութիւնը տեւեց 11 օր եւ կտրեցին 12,350 քիլոմեթր ճամբայ:

Նոյնպէս ֆրանսացի օդանաւորդ Շառլ եւ Ռափէն առջի օր Սայկօն հասան: Փարիզէն Սայկօն իրենց ճամբորդութիւնը տեւեց 10 օր եւ կտրեցին 12,335 քիլոմեթր ճամբայ:

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով: Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. Իմ գիրքը, *Ա. Ահարոնեանի* (20 ֆրանք). 2. Մանչ Աղջիկը, *Վ. Մարկրիթի* (20 ֆր.). 3. Խորհուրդներու մեհեանը, *Յ. Օշականի* (20 ֆր.). 4. Ծապլվար, *Եր. Օտեանի* (7 ֆր.). 5. Մեր խաչը, *Տոքթ. Ս. Սալբիի* (8 ֆր.). 6. Մահացու Սէրը, *Մ. Կորքիի* (3 ֆր.). 7. Պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 ֆր.). 9. Ֆոմա Կորտիէվ, *Մ. Կորքիի* (15 ֆր.). 10. Մեր Անկախութիւնը, *Լ. Շանթի* (15 ֆր.). 11. Ընկեր Շահազար, *Ն. Պէշիկթաշլեանի* (5 ֆր.). 12. Երկու Ամիս Բոլշեւիկեան Բանտում, *Բ. Իշխանեանի* (13 ֆր.). 13. Սուլամիթ, *Ա. Կուպրինի* (6 ֆր.). 14. Կրացիէլլա, *Լամարթինի* (8 ֆր.). 15. Ոսկի Աքաղաղ, *Րաֆֆի* (10 ֆր.). 16. Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, *Տոքթ. Սեւակի* (10 ֆր.). 17. Ազգային Բարերար, *Եր. Օտեանի* (4 ֆր.). 18. Աղա Նազար, *Իսահակեանի* (3 ֆր.). 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, *Շ. Նարդունիի* (3 ֆր.). 20. Դատաստանական Խորհուրդ, *Եր. Օտեանի* (10 ֆր.). 21. Ի՞նչ պատմեց Թրէքոնէմը *կամ* Սիփիլիս, *Տոքթ. Գրիգորեանի* (6 ֆր.). 22. Էջեր իմ Օրագրէն, *Գ. Ջօհրապի* (6 ֆր.). 23. «Փետրուար 18» (5 ֆր.). 24. Ֆրանսահայ Զրուցատրութիւն (15 ֆր.). 25. Ջարթիր Աստուած, *Ա. Ահարոնեանի* (2 ֆր.). 26. Ինքնուսուցիչ ֆրանսերէն լեզուի, *Դաւիթ-Բէկի* (10 ֆր.). 27. Կոյսի մը Օրագիրը, *Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի* (5 ֆր.):

Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՎԻԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Դասախօսական ժողովը այս իրիկոյ ժամը 8.30ին,

131 Fbg. du Temple, Belleville.

Կը խօսի՝ Ընկ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՕՆ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ Է. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ Հաճընի Հայր. Միութեան մասնաճիւղին վաղը՝ կիր. առտու ժամը 9.30ին, 46 րիւ Թափի վ.էռ, Էսփանեօլի մէջ բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի դասախօսական ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8ին, 154 Ave. d'Argenteuil, Asnières. Կը հրաւիրուին Անիէրի, Պուա-Գոլոմպի, Գոլոմպի, Արժանթէօյի ընկերները եւ համակիրները: Նիւթն է թուրանական վտանգը:

Հ. Յ. Դ. Ազատամարտի Սեբուհ եւ Քրիստափոր խումբերու ժողովը այսօր Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին, Քաֆէ Օտէօն, Մեթրօ Օտէօն:

Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկեր-ընկերուհիները, այսօր Շբ. իրիկուն ժամը 9ին, 187 Grande Rue Chaville, ներկայանալ որոշեալ ժամուն անդամատետրերով:

Հ. Յ. Դ. Պէլֆորի Վազգէն խումբի ընդհ. անդամական ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պ. Ջալըքեանի բնակարանը: Այն բոլոր համակիրները որոնք նախապէս փափաք յայտնած էին արձանագրուիլ մեր շարքերուն ներկայանան ժամը 3.30ին ժողովատեղին:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիր. կէսօրէ յետոյ ժամը 1.30ին միութեան գրադարան-ընթերցասրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Վարուժան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրերով:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, Café au Clair de Luneի վերնայարկը (մէթրօ Իթալի): Անխտիր կը հրաւիրուին բոլոր Տարօնցիները, նաեւ անոնք որ մինչեւ այսօր անդամ չեն միութեան: Կարեւոր հարցերու շուրջ պիտի խօսի Պ. Կ. Սասունի:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Միութեան Ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը: Օրակարգ.— Սանասարեան ժողովրդական համալսարանի հարցը եւ ուրիշ խնդիրներ: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման, նոյնիսկ անոնք, որոնց հասցէն անծանօթ մնացեր է վարչութեան:

ԿԻՒՐԼԷՑԻՆԵՐՈՒ Հայրենակցական միութեան կազմութեան համար՝ կը խնդրուի բոլոր Կիւրլէցիներէն, խըրաքանչիւր ընտանիքի կողմէ գէթ մէկ անձ ներկայ ըլլալ, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 7 Rue de Tournon. Métro Odéon.

ՊԷԼՖՕՐԻ Կէմէրէկի Հայրենակցական միութեան ժողովը՝ վաղը կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Caserne d'Offemont, *Պ. Խ. Պապիկեանի բնակարանը: Օրակարգ՝ Վարչական ընտրութիւն: Կը հրաւիրուին Շուսիի եւ Պէլֆորի հայրենակիցները արձանագրուիլ նոյն օրը մինչեւ ժամը 1 Պ. Այանեանի մօտ:*

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական միութեան Լիոնի եւ Տէսինի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 1ին, Տարօնի սրճարանին մէջ, 61 Րիւ Րասլէ: Օրակարգը խիստ կարեւոր:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Ճանճրն գիւղի Հայրենակցական միութեան վիճակահանութեան որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 16ին, շահած են հետեւեալ թիւերը.—

109 պատի գորգ մը, 166 սեղանի ասեղնագործ ծածկոց մը, 33 շիշ մը շամբանեա:

Կը խնդրուի սոյն թիւերը ունեցողներէն իրենց տոմսերով, ներկայանալ միութեան ատենապետ Պ. Աւետիս Վահրատեանին, Բէմբ Ռուս, Մարսէյլ:

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ուր կը գտնուի ճոխ մթերք մը վիպական, գրական, բանաստեղծական, թատերական, ևն. գիրքերու, երգարաններ ձայնագրուած հայկական եղանակներ Կոմիտաս Վարդապետի, Սրուանձտեանցի եւ յայտնի հայ երաժիշտներու:

Զօր. Անդրանիկի մեծ ու փոքր նկարները:

Ժողովրդական գիներ

Գաւառներէն եղած յանձնարարութիւնները փութով կատարուին դիմել՝

N. Agopian*ի*, 95Cours Richard Vitton, Lyon, Montchat.

ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

Ամենավերջին մեծադիր շքեղ նկարները երեք գոյն շրջանակով եւ իր ստորագրութեամբը, 100ը 125 եւ 75 ֆրանք. արտասահման 225 եւ 125 ֆր.: դիմել հրատարակչին՝

HOVHANNES BABESSIANի

3bis Passage Lauzin, Paris XIX

իսկ Լիոն Agopian Nubarի,

95 Cours Richard-Vitton:

Lyon-Montchat

Կ Ա Ն Ի Խ Ի Կ

ՄԱՏԻՏ "ՕՆԹԱ"

Նախկին ուսուցիչ Պ. Ծմնիկ Թադէոսեան հնարած է մատիտի նոր գոտիներ՝ *«Օնթա»*, որոնց շնորհիւ կարելի կ՚ըլլայ 3—4 գոյնով մատիտներ ունենալ մէկ շարքի վրայ, ասկէ զատ կարելի է նոյն գօտիին վրայ ծայր մը անցընելով իբրեւ գրիչ գործածել: Այս խիստ գործնական եւ խնայողական մատիտները նոր հրապարակ ելած են եւ կը ծախուին Սէն-Միշէլի մեծ թղթավաճառներուն մօտ եւ ուրիշ տեղեր: Կեդրոնատեղի՝ 3, Rue Sommerard, Paris (5e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԴՐԱՑԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ

(Ամենավերջին սահմաններով)

ՀԱՅԵՐԷՆ ՄԵԾԱԾԱՒԱԼ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

ՔԱՐՏԷՍԸ

Ցստակ եւ դիւրընթեռնելի

Աստիճան 1—1,000,000րդ

տարածութիւն 75×110

Պատրաստեց՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ Յ. ՓԱԹՐԻԽԵԱՆ

CARTOGRAPHE

Խիստ ճշգրիտ, խղճամիտ եւ աշխատասիրութիւն մը, որ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ է իր քովը ունենայ ԱՄԷՆ Հայրենասէր Հայ:

Շատ կարեւոր Հայ ուսուցիչներու, դպրոցներու եւ ուսանողներու:

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք

Ամերիկա 1 տոլար

Դիմել՝ ՊԱԼԵՆՑ գրատուն, BALENTZ, Libraire, 233 Fbg. St. Martin (10me) Paris, *որ կեդրոնատեղին է:*

Ի. Հայաստանէն ունենալ փափաքողք պէտք է դիմեն այս հասցէին:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Պարտք կը զգանք ձեզ յայտարարելու որ, քաղաքապետարանի Ամուսնութեան եւ հպատակութեան *վերաբերեալ օրէնքներու փոխուելուն պատճառաւ, դժուարութիւններու չհանդիպելու համար, դիմեցէք* Երդուեալ Թարգմանի գրասենեակը, 76 Rue Bernard du Bois, Marseille.

1. Ամուսնութեան *թուղթի բոլոր գործողութիւնները, արագ և խղճմտօրէն:*

2. *Անուններու փոփոխութիւնը դատարանի միջոցաւ եւ արագ:*

3. *Հպատակութեան, ժառանգի եւ դատական գործեր.*

4. *Ծննդեան թուղթերու եւ մահուականներու թարգմանութեան:*

ՍԱԿԱՐԱՆ

21 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթեռլին,	L. St.	124
Տոլար,	Dollar	25
Մարք (ոսկի)	100 Mark	606
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13
Թրք. ոսկի	» or	110
Մէճիտիէ	Médjidié	9
Լէվա 100 հատը	Léva	15
Տրախմի »	Drachme	33
Լիր »	» Lire	139
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354
Զուից. »	Frc. Suisse	491
Լէյ 100 հատը	Ley	15
Ֆիորին	(Florin)	1025

ԱՐԺԵԹՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3430
»	II »	2020
»	III »	1680
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	165

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

23 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 474

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Մուսթաֆա Քէմալ աւարտեց իր պատմական ճառը, որուն հեռագրական ամփոփումը տուինք օրը օրին։

Յաջորդաբար պիտի տանք նաեւ ամբողջական մասերը, պարզելու համար ճակատագրական շրջանի մը բոլոր անցքերը, անշուշտ քէմալական տեսակէտէն։

Ինչպէս հաստատեցին օրը օրին հաղորդուած հեռագրական լուրերը, Մուսթաֆա Քէմալ ինքզինքը այնքան զօրաւոր կը զգայ որ, մինչեւ անգամ չի վարանիր հրապարակաւ խարանել եւ վիրաւորել իր երէկուան զինակիցները, — Ռէֆէթ, Ալի Ֆուատ, Ճաֆէր Թայեար եւ Գարապէքիր Քեազիմ փաշաները։

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք իր արտասանած խօսքերուն ամբողջութիւնը։ Բայց արդէն բացորոշ է իր դիրքը անոնց եւ ուրիշներու դէմ։ Մանաւանդ որ, զանոնք պարսաւանքի ենթարկած ատեն, չի մոռնար փառաբանել իր աջ բազուկը, Իսմէթ փաշան, եւ իր երկու պահապան դեւերը, Գըլըճ Ալի եւ Ռուշէն Ալին, որոնք արեան եւ բարբարոսութեան ասպետներ են, ամէն բանէ առաջ։

Կը հետեւի թէ՝ Թուրքիոյ դիկտատորը այլ եւս պատճառ չունի իր բառերը ծամծմելու եւ ուղղակի ամբոխին կը մատնէ այն մարդիկ, որոնք զինուորական եւ քաղաքական փառքեր կը համարուէին, մինչդեռ արժանի չեն եղեր հայրենիքի երախտագիտութեան։

Վեց օր անընդհատ ճառելով, Մ. Քէմալ փորձեց շրջանի մը պատմութիւնը տալ, բայց ամէն բանէ առաջ իր փառքը պատմեց, եւ անգամ մըն ալ պարզեց իր հին ու նոր տեսակէտները, որոնք իսկապէս նորութիւններ են Թուրքիոյ կեանքին մէջ։ Այդ կարգէն է իր ժխտական դիրքը՝ իսլամութեան հանդէպ, որ պետական կրօն հռչակուեր է Սահմանադրութեան մէջ, պարզապէս «իբրեւ իրաւախոհութիւն», ինչպէս կը բացատրէ ինք։ Իրաւախոհութիւն մը «որ կոչուած է անհետանալու առաջին առթիւ»։ Այդ յայտարարութեան լրացումն է իր հետեւեալ խօսքը, վեցերորդ օրուան ճառին մէջ.

— «Թուրքիա չափէն աւելի արիւն տուաւ խալիֆայութեան համար։ Նոր Թուրքիան միայն իր գոյութեան եւ բարօրութեան համար կրնայ խորհիլ։ Ան չի կրնար ո՛ր եւ է բան զոհել ո եւ է մէկուն համար»։

Երէկուան փառքերուն եւ առանձնապէս զինուորականութեան դէմ նետեր արձակելէ յետոյ, շեշտակի յայտնելով այս գաղափարները, Մուսթաֆա Քէմալ կ'ուզէ հաստատել թէ պիտի շարունակէ իր ճամբան, առանց ո՛ր եւ է նահանջ փորձելու։

Ուրեմն, կ'ամրացնէ ճակատը ոչ միայն միապետականներուն, այլ եւ խալիֆայականներուն դէմ. ոչ միայն Իթիլաֆի, այլ եւ Իթթիհատի եւ մինչեւ անգամ իր շարք մը զինակիցներուն դէմ։

Իսկ ինչ որ խօսած է կրօնի մասին, ինչ որ ըրած է իբրեւ իշխանաւոր, մզկիթէն խուսափելով եւ Գուրանը արհամարհելով, նոր մարտակոչ մըն ամբոխային հոգեբանութեան դէմ։

Հարցերը այսպէս կտրուկ դրած եւ ճակատը միանգամընդմիշտ վճռապէս յարդարած ատեն, Մուսթաֆա Քէմալ անշուշտ աչքի առջեւ ունեցած է ընդդիմադիրներուն դիրքը, եւ արդէն ծրագրած՝ իր յառաջիկայ քաղաքականութիւնը՝ անոնց դէմ։

Իսկ ի՛նչ կը բանին այս վերջինները։

Զանազան լուրերու համաձայն, անոնք ալ կը գործեն, թէեւ ոչ այնպէս կուռ ճակատով, ինչպէս քէմալականները։

Թուրք թերթերը յաճախ զանազան «դաւաճանութիւններ» կը վերագրեն 150նոց ցանկին անդամներուն, որոնք մեծ մասով Իթիլաֆականներ են՝ կուսակից Սուլթանութեան եւ Խալիֆայութեան վերահաստատման։ Անոնց հետ կը խառնեն նաեւ Ձերքէզները։ Իսկ երբ ծագեցաւ քրտական առաջին ապստամբութիւնը, Էնկիւրի եւ՛ Իթիլաֆականներու եւ՛ Իթթիհատականներու մատը տեսաւ այդ փորձանքին մէջ։

Այսպէս կամ այնպէս, շատ են դժգոհները տիրող իշխանութեան դէմ, եւ բազմագոյն։ Անոնց խլրտումները հանգիստ չեն տար Էնկիւրիի, որ ամբողջ ուժը թափած է գաղտնի լրտեսութեան, ոստիկանութեան եւ բանակին վրայ։ Իսկ եթէ բոլոր տեսակի դժգոհ Թուրքերը յաջողին լեզու գտնել եւ միացեալ ճակատ կազմել, անշուշտ «Կազի փաշամ չօք եաշա» չէ որ պիտի երգեն։

Չենք մոռնար, տակաւին, Քիւրտերը, որոնք ի հարկին կրնան զօրաւոր զէնք մը դառնալ ընդդիմադիրներուն ձեռքը։

Անոնց ապստամբութիւնները պատահական երեւոյթներ չեն։ 1925 Փետրուարէն ի վեր, քրտական ճակատ մը կայ Թուրքիոյ դէմ, որ արեան գետեր հոսեցուց, բայց չկրցաւ խափանել շարժումը։ Եթէ մինչեւ անգամ այլասերի այդ շարժումը, փոխանակ զօրանալու իբրեւ քիւրտ ժողովուրդի ազատագրութեան պայքար, դժուար թէ ի նպաստ Էնկիւրիի հակի։ Ատոր համար ճամբաները շատոնց փակուած են, եւ Մուսթաֆա Քէմալ ստիպուած է ապաւինիլ միայն իր հաւատարիմներուն, իր պատրաստած սերունդին եւ յեղափոխակա՛ն Մոսկուային։

Կարելի է առանց չափազանցութեան ըսել թէ՝ երկու երեք տեսակ Թուրքիաներ դէմ դիմաց են այսօր, եւ անհաշտ՝ աւելի քան երբեք։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պէյրութի Ազդակէն (12 Հոկտ.)

— «Թուրքիոյ ներքին ամենամեծ եւ անպարտելի վտանգը քրտական շարժումն է։

«Այսօր քրտական շարժումը լուրջ կերպարանք մը ստացած է եւ ամբողջ քիւրտ ժողովրդի մէջ ստեղծուած՝ ցեղային անկախութեան ու ազատ Քիւրտիստանի ձգտումն ու գաղափարը։ Շէյխ Սաիտի ապստամբութեամբ գոյն ու ձեւ առած քրտական շարժումը, օրէ օր սկսած է դուրս գալ աշիրէթական ու խմբական բնոյթ ունենալէ եւ տարածուած է Էրզրումէն մինչեւ Պարսկաստան, Մուսուլ եւ Խարբերդ, կռուելով ամենուրեք Թրքական ուժերուն դէմ։

«Քիւրտ մարտիկ ժողովուրդը, որ մօտաւորապէս երեք միլիոնի պատկառելի թիւ մը կը ներկայացնէ այսօր եւ որ ամփոփուած է հսկայ եւ անառիկ դիրքերու՝ կիրճերու եւ լեռներու մէջ, ինքնապաշտպանութեան եկած եւ վրէժով տոգորուած կռիւ կը մղէ Թրքական ուժերուն դէմ։ Քէմալ ամէն բռնութիւն եւ ամենէն տմարդի եւ բարբարոսային միջոցներն անգամ չի խնայեց խափանելու համար այդ շարժումը եւ ղանդուածային տարագրութեան ենթարկեց բազմաթիւ քիւրտ գիւղեր։ Անվարժ ու անփորձ Քիւրտերը, իրենց առաջին պոռթկումով պարտուեցան, սակայն առանց յուսահատելու շարունակեցին իրենց ապստամբական շարժումները, օրէ օր աւելի ուժեղացան եւ լուրջ մտահոգութիւն պատճառել սկըսան Քէմալին։

«Քիւրտ ապստամբները շատ լուրջ վնասներ պատճառեցին Թիւրք բանակին եւ բազմաթիւ սպաներ եւ զինուորներ գերի տարին։

«Քրտական շարժումները սակայն այսօր սկսած են մտնել նոր փուլերու մէջ եւ ստանալ աւելի կարեւորութիւն, սահմանակից մեծ պետութիւններ այժմ քիւրտերով կը զբաղին, Մոսկուայի գործակալները, որոնք քրտական առաջին ապստամբութեան միջոցին բանիւ ու գործով օգնեցին Էնկիւրիին, ջախջախելու համար ապստամբութիւնը, այսօր կ'ուզեն մոլորեցնել Քիւրտերը եւ անոնց կռիւները փոխադրել Միջագետքի դէմ, այսինքն Անգլիոյ դէմ։ Նոյն իսկ բոլշեւիկները ամէն օժանդակութիւն խոստացած են Քիւրտերուն՝ նման ձեռնարկի մը պարագային։

«Քրտական շարժումը, Թուրքիոյ բաժանման ծրագրի գործադրութիւնը արագացնող, ամենակարեւոր գործօններէն մէկն է եւ կոչուած է ըլլալու Թուրքիոյ վերջին տապանաքարը։»

ՀԱՅԸ Կ'ԱԺԱՆԱՅ.— Հոկտ. 27էն սկսեալ հացին քիլօն պիտի ծախուի 2 ֆրանքի։

ՓԱՐԻԶ-ՄՈՍԿՈՒԱ ԹՌԻՉՔԸ. — Օդանաւորդ Նիփփինկ առջի օր Պուրժէի կայանէն ճամբայ ելաւ 40 ձիու ուժ ունեցող թեթեւ օդանաւով մը։ Նպատակն է ուղիղ գիծով հեռաւորութեան համաշխարհային մրցանիշը կոտրել այս դասակարգի օդանաւով։ Ուղեգիծն է Պրիւսէլ, Հանովր, Պերլին, Տանցիկ, Քէօնիկսպէրկ-Մոսկուա։ Փարիզէն Մոսկուա հեռաւորութիւնն է 2500 քիլոմեթր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ Թուրք կառավարութիւնը բոլոր օտարականներուն արգիլած է ճամբորդել Էրզրումի, Վանի, Պիթլիսի եւ Տիարպէքիրի նահանգներուն մէջ։ Իսկ Թրքահպատակներէն անոնք, որ կ'ուզեն յիշեալ շրջանները ճամբորդել, պարտաւոր են ստանալ մասնաւոր արտօնագիր մը։

Էնկիւրիի կառավարութեան այս որոշումը շատ գէշ ազդած է հանրային կարծիքին վրայ։ Կ'ենթադրուի թէ Արեւելեան նահանգներուն մէջ կը պատահին կարգ մը դէպքեր, որոնք երբեք ի նպաստ չեն Մուսթաֆա Քէմալի կառավարութեան։

Թուրք ընդդիմադիրները սկսած են կարեւոր գործունէութիւն ցոյց տալ Կիլիկիոյ շրջանին մէջ։ Կազմած են հրոսախումբեր, որոնք կը նեղեն տեղական իշխանութիւնները։

Այսպէս, վերջերս կառավարական սուրհանդակին վրայ յարձակած են Մարաշի եւ Այնթապի միջեւ. գրաւած են հազար Թրքական ոսկի եւ բոլոր նամակները։

Նոյնպէս, Տէօրթեօլի շրջանին մէջ սպաննած են Քարա Հասան փաշա անուն մէկը, որ Մուսթաֆա Քէմալի ջերմ կուսակից էր եւ այդ շրջանին սարսափը դարձած էր։ Ոչ ոք կրնար իր աղջիկը կամ տղան ամուսնացնել, առանց Հասան փաշայի արտօնութեան, ա՛յնքան ահաբեկած էր ժողովուրդը։ Շատեր իր բռնակալութենէն ազատելու համար Սուրիա կ'ապաստանէին։

Ընդդիմադիր հրոսախումբերու կողմէ յիշեալին սպանութիւնը մեծ ուրախութեամբ ընդունուած է Ատանայի նահանգին բնակչութեան կողմէ եւ Մուսթաֆա Քէմալի դիկտատորութեան դէմ գործող ընդդիմադիրներուն համար մեծ յաջողութիւն մը կը նկատուի ասիկա։

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՃԱՌԸ 36 ՈՒ ԿԷՍ ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Հոկտ. 21 Թուականով.—

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա երէկ Խալք կուսակցութեան առջեւ վերջացուց իր ճառը, զոր սկսած էր վեց օր առաջ. այս ճառը տեւեց 36 ժամ եւ 33 վայրկեան։

Համագումարը միաձայնութեամբ ընդունեց բանաձեւ մը, որով այս ճառը կ'ընդունուի երախտագիտութեամբ։ Բանաձեւին տակ ստորագրեցին բոլոր պատուիրակները, որովհետեւ անիկա պիտի պահուի կուսակցութեան տոմարներուն մէջ։

Վերջին օրը (Հոկտ. 20) Մ. Քէմալ նկարագրեց թէ ինչպէս Թուրք ուժերը հետզհետէ կազմեցին սարսափելի բանակ մը։ 1921 Օգոստոս 5ին էր, որ առաջին Ազգային Մեծ Ժողովը Մ. Քէմալը վերին հրամանատար կարգեց։ Քանի մը շաբաթ վերջ սկսաւ Սաքարիայի առաջին ճակատամարտը եւ վերջացաւ Թուրքերու յաղթանակով։ Մ. Քէմալ մարաջախտի եւ Ղազիի տիտղոս ստացաւ այս առթիւ։

Յետոյ յիշեց Էնկիւրիի մէջ Ֆրանքլէն-Պույեոնի հետ կընքուած ֆրանքօ-թուրք դաշնագիրը։ Նկարագրեց մեքենայութիւնները ընդդիմադիրներուն, որոնք ծանօթ էին Բ. խմբակ անունով։ Երկար կանգ առաւ Պէքիր Սամի պէյի Լոնտոն այցելութեան եւ Լոյտ Ճորճի հետ տեսակցութեան վրայ, որոնցմէ վերջ ի զուր ձեռնարկներ եղան թշնամութիւնները դադրեցնելու համար։

Մ. Քէմալ յետոյ նկարագրեց Սաքարիայի երկրորդ ճակատամարտը 1922 Օգոստոսին, երբ ջախջախիչ յաղթանակ մը շահեցան Թուրքերը եւ հելլէն բանակը սկսաւ քայքայուիլ։ Երբ Յոյներ, Անատոլուէն քաշուեցան, Մուտանիոյ խորհրդաժողովը գումարուեցաւ եւ Թուրքիա հրաւիրուեցաւ մասնակցիլ Լօզանի հաշտութեան ժողովին։ Այդ միջոցին Ղազին ճամբորդութիւն մը կատարեց Անատոլուի մէջ, ժողովուրդին բացատրելու համար ինչ որ պատահած էր։

Ակնարկելով Պոլսոյ մէջ ազգայնական շարժման թշնամիներուն գործունէութեանց, ըսաւ թէ անհրաժեշտ էր Թուրքիան ազատագրել Խալիֆայութեան լուծէն։ «Թուրքիա, ըսաւ, շատ արիւն թափած է Խալիֆայութեան համար։ Նոր Թուրքիա կրնայ մտածել միայն իր իսկ գոյութեան եւ բարօրութեան վրայ։ Անիկա չի կրնար ո եւ է զոհողութիւն ընել ո եւ է մէկուն համար»։

Վերջացնելէ առաջ, յիշեց ներկայ վարչաձեւին մտցուցած բարենորոգումները, ինչպէս վերացումը ֆէսին եւ փաթթոցին, որոնք մոլեռանդութեան եւ տգիտութեան խորհրդանշաններն էին, նոր քաղաքային օրինագիրքին ընդունուիլը, Թրքուհիներու ազատագրումը եւ բազմակնութեան ջնջումը։

Ամէնէն վերջ, հետեւեալ կոչը ուղղեց Թուրք երիտասարդութեան.

«Պարոններ, իմ մանրամասն յայտարարութիւններս անցեալ շրջանի մը պատմութիւնն են։ Ուրախ պիտի զգամ եթէ կարողացայ ուշադրութիւն գրաւելիք կարգ մը կէտեր վեր հանել եւ ժողովուրդս ու մեր զաւակները արթուն պահել ապագային համար։ Ջանացի բացատրել թէ ինչպէս մեծ ազգ մը նկատի կ'առնէ ազգային կեանքը, կը շահի իր անկախութիւնը եւ կը հիմնէ արդիական կառավարութիւն մը, գիտական ամենավերջին հիմերու վրայ։ Արդիւնքը զոր ձեռք բերինք այսօր, փրկագինն է դարերու ընթացքին մեր կրած ազգային դժբախտութեանց եւ մեր հայրենիքին ամէն անկիւնը թրջող արիւնին։ Այս արդիւնքը կը յանձնեմ Թուրք երիտասարդութեան։ Դո՛ւն, երիտասարդութիւն, քու առաջին պար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑԻ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ամերիկեան Պոսթըն Իվնինկ Թրէնսքրիփթ թերթը կը գրէ, որ Արեւելեան Նպաստամատոյցի արտաքին գործերու բաժնին տնօրէն Պ. Լ. Վ. Արչի կը յայտարարէ թէ՝ Նպաստամատոյցը չպիտի միջամտէ իր 28 հայ պաշտօնեաներու ձերբակալման առթիւ, որոնք վար դրուած են Սովետ իշխանութեանց կողմէն հարցաքննուելու համար։ Նպաստամատոյցի քաղաքականութիւնն է չմիջամտել, երբ ընիկ պաշտօնեաներ քաղաքական խնդիրներ կ'ունենան։ Ձերբակալուած պաշտօնեաները բանտը կը մնան։ Անոնց մեծ մասը ուսուցչական կազմի վարիչներ են եւ մէկն ալ Երեւանի որբանոցին տնօրէնն է։ Այս ձերբակալութեանց հաւանական պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ անոնք շատ սերտ շփում ունէին օտարներու հետ։ Ոչ մէկ Ամերիկացի ձերբակալուած է։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Փանկալօսեաններուն դէմ պայքարի միջոցին, հելլէն իշխանութիւնները ձեռք անցուցած են փաստաթուղթեր, որոնք կը հաստատեն թէ արքայականները եւ համայնավարները գործակցած են, կառավարութիւնը տապալելու համար։

Ձեռք անցած է նոյնպէս, զինուորներուն ուղղուած ուրիշ յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ դրամատէրերը նոր պատերազմ մը կը պատրաստեն, որու մէջ պիտի նետուի նաեւ Յունաստան։ Յայտարարութիւնը կը թուէ այն զրկանքները, որոնց ենթարկուած են զինուորները որոնք կամակատարի դերին մէջ դրուած են։

Համայնավարական քարոզութեան նմոյշ կրող այս յայտարարութիւնը կ'ապացուցանէ թէ անբաղձալի տարրերը մտադրած էին օգտուիլ հակակառավարական շարժումէն։

ՔԱՐԻՒՂԸ ԿԸ ՅՈՐԴԻ

Պէրքիւքէն հինգ մղոն հարաւ Պապա Կարկուրի մէջ «Թըրքիշ Փէթրոլիըմ» ընկ.եան հողին վրայ յանկարծ յորդող քարիւղը կարելի չէ եղած կասեցնել։ 50 հազար թոնօ քարիւղ կորսուած է արդէն։ Երկու Ամերիկացիներ եւ մէկ Արաբ մեռան թունաւորուած։ Կը վախցուի որ քարիւղը դէպի Տիգրիս հոսի։

ՍԱՍՈՒՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ

Մեծ պատերազմի զինադադարէն վերջ Զօր. Անդրանիկը Հայաստանէն դէպի նոր Փարիզ կը հասնէր։

Ես Փարիզ կը գտնուէի այդ ատենները։

Զօր. Անդրանիկը, իբրեւ թիկնապահներ, իր ետեւը ունէր բժիշկներ, դեղագործներ, լրագրողներ, վիճողներ ու վէճ յարուցանողներ եւայլն, բայց ոչ զինուորներ...

Փարիզի ջոջ-աղաները մինչեւ կայարան դիմաւորելով՝ բարիգալուստ մաղթեցին անոր, եւ շքեղ կառքերով ալ՝ փոխադրեցին Փարիզի «պուրժուական» թաղի մը մեծափարթամ օթէլի մը մէջ։

Ատկէց քանի մը օր վերջը Փարիզի Ռամկավար հայ աղաները Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ամբաստանելու համար, ի պատիւ Զօր. Անդրանիկին, թէյասեղան մը տուին։

Սեղանին վրայ, ամէնէն վերի կողմը նստեցուցած էին օրուան հերոսը, ու աղաներն ալ, ըստ աստիճանի ու պատուի, շարուած էին անոր երկու կողմերը։ Երկայն ու հաւկթաձեւ սեղանը շրջապատած ու պաշարած էին հերոսին թիկնապահները։

Պէտք էր, որ մարդ հոն եղած ըլլար, եւ պէտք էր, որ մարդ իրեն աչքովը տեսած ու իրեն ականջներովը լսած ըլլար այն ամէն անցուդարձը, որ տեղի կ'ունենար այդ օրը։

Շամբանեայի շիշերուն ամուր խցուած խցանները հրացանի եւ արագաձգհարուածի գնդակներուն նման կը պայթէին ու ամէն կողմ կը սուրային օդին մէջ, որոնց կը հետեւէին խառնիճաղանճ խնդուքներու քա՛ֆ-քա՛ֆ ձայները։

Ծափե՛ր ու բաժակաճառե՛ր իրար կը յաջորդէին... Ամէն մարդ լեզուական մրցումի մը մարմաջէն բռնուած՝ մէկը միւսը կը գլէր ու կ'անցնէր, և բոլորն ալ իրենց ճառերը կը սկսէին Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ամբաստանելով եւ կը վերջացնէին Զօր. Անդրանիկի անունին կեցցէ՛ներ պոռալով։

Այս ընդհանուր խաժամուժին մէջ, Սասնոյ Անդրանիկը լո՛ւռ էր, սակայն։ Երբեմն ներհուն ու երբեմն մտացնոր՝ կը նայէր իր շուրջը, եւ հոն՝ կարծէք, մէկը կը փնտռէր ու չէր կրնար գտնել...

Վերջապէս, խօսելու կարգը եկաւ Զօր. Անդրանիկին, որը, առանց իր առջեւը դրուած բաժակին ձեռք դպցնելու, իր անպաճոյճ ոճովն ու անսեթեւեթ կեցուածքով, ըսաւ.

— Հա՛, հիմա սըրան եկաւ ինծի... Դուք, աղաներ, մէկ կողմէն՝ շամբանիայի շուշանները փա՛թ-փա՛թ պայթեցնելով՝ Դաշնակցութիւնը կը ամբաստանէք, ու մէկ կողմէն ալ ինծի «կեցցէ՛ Անդրանիկ» կը պոռաք... Բայց ինծի հոս կանչեցիք Դաշնակցութի՞ւնը բամբասելու համար, թէ՞ գործ մը տեսնելու համար...

— Ատկէց ի՞նչ կ'ըլլայ որ,— շարունակեց Անդրանիկը,— այո՛, Դաշնակցութիւնը պէշ է, կամ Դաշնակցութիւնը աղէկ է, մենք ատկէց ի՞նչ պիտի հասկնանք հոս... Թշնամին մեր դուռն է... անոր պէտք է ամբաստանել, անոր պէտք է պէշ ըսել... Ի՛յ խաս չունի, բոլորդ ալ աղաներ էք ու Փարիզի մէջ կ'ապրիք... շամբանիայի շուշանները փա՛թ-փա՛թ-փա՛թ... ու ամէն կողմէ ալ կըռը՛կը, կըռը՛կը կը կրակէք... զարար չունի։ Ու բոլորդ ալ կը՛ռ-կը՛ռ-կը՛ռ կը խօսիք։ Ատ ալ զարար չունի։ Ի՛շտէ, ժամանակ է՝ կ'անցնի կ'երթայ... Բայց ինծի ըսէք, թէ դրամ ունի՞ք, ռազմամթերք-զէնք ունի՞ք, մարդ ունի՞ք, ու միջոց ունի՞ք։ Թէ որ ունիք, ան ատենը պոռացէք՝ «կեցցէ՛ Անդրանիկը»։ Ես ի՞նչ պիտի ընեմ՝ Անդրանի՛կ... Անդրանի՛կ... Անդրանիկը ի՞նչ կրնայ ընել մինակ։ Անդրանիկը կեցցէ՛ կամ ո՛չ կեցցէ, ի՞նչ կ'ըլլայ ատոր մէջէն... Ատոնք բոլորն ալ կը՛ռ-կը՛ռ-կը՛ռ խօսքեր են... Պարա՛պ խօսքեր։ Ատոնք հայոց փորը չեն կշտացներ, ու իմ փորս ալ չեն կշտացներ...

*
* *

Քանի մը օր վերջը գացի Զօր. Անդրանիկը՝ (կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ Սասնոյ Անդրանիկը) տեսնելու, իր իջեւան օթէլին մէջ։

Կէս օրուան ճաշը դեռ նոր վերջացած էր։ Անդրանիկին թիկնապահները օթէլին սալոնը ամէն կողմէ պաշարած էին, եւ իւրաքանչիւրը սեղան մը գրաւելով՝ Հավանայի մէկ-մէկ հաստ սիկարներ բերաններնուն՝ կը ծխէին, երբոր ես ներս մտայ։

Թիկնապահներուն մէջ, բարեբախտաբար, գտնուեցան երկու-երեք վաղեմի ծանօթներ, որոնք, առաջին անգամ ի տես ինծի, վեր կեցան իրենց տեղերէն եւ զիս շուտ մը հրաւիրեցին իրենց հետ միասին, սեղաններուն շուրջ, դիրքեր բռնելու։

Անդրանիկը ներսն էր դեռ։ Կերակուրէն վերջ պէտք էր, որ լուացուէր, մաքրուէր ու յետոյ գար իր սիկարն ու սուրճը խմելու։

Ու եկաւ, վերջապէ՛ս, երկու հոգի իր ետեւը ունենալով։

— Բարի՛ ես եկեր,— ըսաւ ինծի ու անգամ մը ոտքէս մինչեւ գլուխս նայեցաւ ու զննեց։

— Զիս կը յիշե՞ս, Անդրանիկ,— ըսի իրեն՝ սրտագին խնդուքով մը։

— Ա՛յնքան տարիներ անցան վրանուս, որ... մենք փոխուած ենք... Կ'երեւի թէ պիտի յիշեմ... Ո՞ւր տեսնուած ենք։

Ես ինքզինքս ծանօթացուցի իրեն եւ յիշեցի ժամանակն ու վայրը, ուր ատենօք միասին էինք դեռ այն ժամանակները, ուր Սասնոյ Արծիւը, անհաւասար կռիւներէն վերջ, իր փառաւոր նահանջը կ'ընէր դէպի Վան ու անկէց ալ դէպի Պարսկաստան, անցնելով Պետոյին ու Աւետիսեանին ճանապարհով, եւ, մանաւանդ անցնելով Խանասորայ դաշտով, ուր ինք՝ դեռ անծանօթ զինուոր Անդրանիկը, առաջին անգամ ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռքէն մօսին հրացան մը կ'առնէր և միանալով միւս քաջերուն՝ կը մասնակցէր վրէժի կռուին։

Հո՛ն էր, որ Անդրանիկը առաջին անգամ իր կեանքին մէջ, թշնամուն արիւնը տեսաւ, ու արիւնահեղեւ թշնամուն օձիքը չձգեց։

Հերոսը յիշե՛ց այդ փառաւոր շրջանը իր կեանքին... կեանք մը, ուր դեռ երիտասարդ էր, ուժե՛ղ, կորովի՛, ապագայի յոյսո՛վ լեցո՛ւն, դաշնակցութիւնը և հազարաւոր քաջ ընկերներ իր ետեւը կեցած՝ ու ամբողջ ազգին անվերապահ համակրութիւնը կը վայելէր, ու բոլոր հայ բերանները խանդավառօրէն Սասնոյ Անդրանիկը կ'երգէին... Ու ես այդ երգերէն կտոր մը վերյիշեցի իրեն.

«Աղա՛ եկաւ ջան Ֆէտան
Սարսափ տիրեց քիւրտերին,
փախչում էին դէպի լեռներ՝
վախկոտ Թուրքեր լալագին»...։

Անոր թիկնապահներէն մէկը փոխառացի նման իմ բերնէս առնելով՝ շարունակեց.

«Հնազանդ կարգով շարուած,
իրենք առիւծի պէս քաջ,
Անդրանիկը հրաման տուեց,
— քալեցէ՛ք տղե՛րք յառա՛ջ...»

Ու Անդրանիկը, տեսայ ես, որ բոլորովին անզգալաբար խռովուեցաւ իր նստած կակուղ բազկաթոռին մէջ, ու հազիւ թէ կը նկատէր իր շուրջի անց ու դարձը։ Յայտնի էր, որ ան մտքովը սուրաց ու գնաց Սասնոյ բարձրաբերձ լեռներուն վրայ։ Անոր մարմինը թէեւ հոս էր, բայց հոգին — ես նկատեցի որ — կը սաւառնէր Հայաստանի բարձունքներուն վրայ՝ վերյիշելով այն փառաւոր անցեալը...

Ու ես տխուր լռութիւնը խըզելու համար նորէն շարունակեցի իրեն շուրջը հիւսուած մէկ երգը, առանց եղանակի.

«Սէգ Սասունայ ծովե՞ն կուգաս,
Վանայ ծփան ծովե՞ն կուգաս,
Անդրանիկայ քովե՞ն կուգաս...
Ալագազ յոյսերուդ մատաղ»։

Ա՛լ չդիմացաւ ան։ Բազկաթոռի մէջէն ելաւ, ինքն իր վրայ շտկուեցաւ, ու իր ձեռքին սիկարէթը վար դրաւ — կամ՝ աւելի՛ ճիշդ նետեց — սեղանին վրայ, ու սկսաւ նորէն իր շուրջը նայիլ, ուր՝ կարծէք, մէկը կը փնտռէր ու չէր կրնար գտնել...

Ես նկատեցի, սակայն որ այդ րոպէին հերոսին հոգին արծիւի մը նման սլացաւ դէպի վե՛ր ու միշտ դէպի վեր, եւ առիւծի մը նման, անգամ մը իր հոգու խորքին մռնչեց...

Ես տեսայ ու զգացի, որ անոր երեսի գոյնը գեղնեցաւ, աչքերը կրակի պէս փայլեցան ու ձեռքերը սկսան դողդողալ... Ե՛ւ յուզուա՛ծ էր, ե՛ւ բարկացա՛ծ էր։

Զգացի, որ Սասնոյ Անդրանիկը չէր կրնար հաշտուիլ այդ մեծափարթամ օթէլին մէջ իր մեծափարթամ կեանքին հետ։

Ու ան՝ ձեռքերը ամուր մը սեղանին զարնելով, իր հոգու խորքին գրեթէ փղձկեցաւ.

— Կ'անիծեմ ես այսպիսի կեանքը... Մի՞թէ պիտի մեռնիմ այս տեղերը, եօթներորդ յարկի մը ամենավերջին մէկ ծակուն մէջ... ու հեռո՛ւ հայրենիքէս, հեռո՛ւ բարեկամներէս ու իմ ընկերներէս...

Ա՜հ... Սասուն ... Սասնոյ լեռնե՛ր...

Ու լռե՜ց։

«Հայրենիք» ՏՕՔԹ. ԱՍՍ.

ՇԱՆԹԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Վերջերս «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ շեշտուեցաւ այն անհասկնալի անտարբերութիւնը զոր հայ ընթերցողը կը ցուցնէ հանդէպ իր գրագէտներուն։

Ներկայ անկայուն օրերը սխալ է նկատել իբր բացատրութիւնը այդ անտարբերութեան։

Հայկական խաղաղ ու կանոնաւոր շրջաններ եւ շրջանակներ ալ ունեցած ենք, բայց ի զուր կը փնտռենք ճշմարիտ ու ջերմ գուրգուրանքը որուն արժանի է գրչի մարդը։

Հայ երիտասարդ ընթերցողը մինչեւ ցարդ ունեցաւ իր նախասիրած բանաստեղծը եւ զայն սիրեց աւելի կամ նուազ եռանդով, բայց երբ այդ նախասիրումը վերաքննենք, պիտի հանդիպինք նաեւ հայրենասիրական ազդակներու, որոնք, որքան ալ արդար ըլլան, կը խափանեն բանաստեղծին իսկական բնոյթը. օրինակ Վարուժան։ Սոյն իրականութիւնը դատապարտելի չէ, բայց սխալ պիտի ըլլար զայն յաւերժացնել։

*
* *

Շանթի արուեստը երբ իր ամբողջութեամբ նկատի առնենք, չենք կրնար մեր հիացումը զսպել իր լայն աստիճանով արդիականացած ինքնայատուկ վրձինին առջեւ։ Ան եւրոպական նուրբ ճաշակին ծառը տնկած է մեր գրականութեան հարուստ, բայց ոչ այլազան դաշտին մէջ։

Իր բոլոր գործերուն մէջ կը պատի իրապէս ինքնագիտակ, աշխատ ու բազմերանգ ոճ մը, ճոխ պատկերներով բանաւորուած ու նրբացած։ Բացորոշ նրբաշնաւութիւն մը կը կանոնաւորէ իր հանճարին գեղեցիկ արտադրութիւնները, եւ շնորհիւ այդ նրբաշնաւութեան՝ ոչ միայն իր ամէն մէկ գործը՝ առանձին տեսութեամբ, յղկուած արուեստի մը խտացումը կը յատկանշէ, այլ եւ իր բոլոր գրութիւններէն կը ճառագայթէ երիտասարդութեան, կեանքի առողջ տեսակէտներու, սիրոյ յաւէտ գերիշխող հոգեբանութեան միակտուր մարմարիոնը։ Փակագիծներ ալ կան, որոնցմով Շանթ կը շեշտէ սիրոյ վեհութիւնը, դասալիքները մերկացնելով հայաբար։

«Սեռի եւ դասալքութեան երգիչը» կ'անուանէ Շանթը՝ մեր քննադատներէն Արսէն Ցէրտէրեան։ «Երգիչ»ը մեզ կուտայ փառաբանողի հեռապատկերը, եւ յետոյ սէրը եւ իր էութեան մաս կազմող սեռն է որ գործիք է Շանթի երեւակայութեան մէջ։ Դասալքութեան թարգմանը, բայց ոչ երգիչը, սիրոյ եւ սեռի երգիչը, բայց ոչ սեռի մասնայատուկ ներբողագիրը։

Շանթի բառերը կարծես կը նմանին գոհարներու, որոնք կը պահեն ճոխ ժամերու բոյրը եւ այդ բոյրն է որ մեր երեւակայութեան մէջ կը վերածնի, երբ կը կարդանք «Երազ օրեր»ը։ Ամէն շարժում կը դառնայ անթառամ ծաղիկներու փունջ մը, կապուած ի պատիւ հեթանոսական անխառն գեղեցկութեան եւ՝ անոր խնկարկու երիտասարդ սիրտերուն։

Ահա փունջ մը.—

Կ'դիտէի ես գորովով անոնց
իր մութ աչքերուն խաւարն անթափանց,
իր խիտ յօնքերուն կամարը կըկին,
իր մացառներն են կարծես ձոռբափին,
եւ Թուխ այտերը, որ կը բռնկին,
եւ վարդ շրթունքին զոյգ թերթերը թաց
Ուր չոր ճամբայ մը կար միշտ պահուըտած.

Միթէ բանաստեղծները չե՞ն որ մեզ տուած են գեղեցկութեան գաղափարը յղանալու կարելիութիւնն ու իղձը, եւ անոնց յօրինած պրիսմակներէն չէ՞ որ մեր սեղանը կը ստանայ լոյսին կենսատու ցոլացումը։ Եւ այդ ցոլացումը դժուար է բացատրել։ Վերջայօյսին նման, ան կազմուած է հազար փոքրիկ պլպլումներէ զորս առանձնապէս անկարելի է զանազանել։

Իր գրութիւններուն երկայնքը պիտի հանդիպինք բառերու, տողերու՝ որոնք կաթիլ կաթիլ խորհուրդ կը պարունակեն, եւ մեզ կը լծեն այդ խորհրդին, հմայիչ հրամայականով մը։ Կնոջական մարմինը նկատելով գեղեցկութեան ամենակատարեալ իրականութիւնը, Շանթ առանց ոեւէ վարանումի պիտի դիմէ բաղդատական պատկերներու, բացատրելու համար ամէն ինչ. օրինակ բնութեան նկարագրականին մէջ.

Թեթեւ սիրուն կամուրջը մերկ,
Հոծ տարփանքով պինդ կը փաթթէ,
Խենդ գետակի մարմինը մեղկ
Ցաղթ թեւերովն իր երկաթէ։
Եւ գետակը ալ մոլեգնոտ
կը գալարի ինքն իր վրայ.
փրփուր կուրծքը կ'ուռի կրքոտ
եւ յուզումէն կը գորգռայ։
Իսկ ես թախծով կը նայիմ վար
Սէր ու կրքի այս քերթուածին,
Որ կը ճեգնէ ճող դարէ դար

Գեղեցկութեան մարմնացումը կը հանդիպի սիրոյ եւ կրքի, բնազդական հիացումի, եւ ոչ թէ արուեստականօրէն ստեղծուած շլացումի, համր անձնաւորումներով ու ջլատուած սիրտերով։

*
* *

Իբր վիպասան ու թատերագիր, Շանթ անզուգական է։ Եւրոպական գրականութեան մէջ առնենք Պէնար Շօն եւ Փօռթօ Ռիշը։ Այս երկուքին արուեստը միացնելով կ'ունենանք Շանթի ինքնատպութեան նմանապատկերը, անշուշտ պահելով բաղդատութեան կանոնները։

Իբր վիպասան, Շանթ երեւան բերաւ հոգեբանի իր անուրանալի տաղանդը, իբր թատերգակ ան հաստատեց իր հանճարին բազմակողմանի հանգամանքը։ Առաջինով ստեղծեց իր տիպարները, երկրորդով այդ ստեղծագործումը ամբողջացուց եւ իր հերոս-տիպը մղեց բեմին վրայ՝ կեանքի գոլացումի այդ ամենայարմար հայելին, զայն անուանելով Սիգա կամ պահելով Աբեղային սքեմին մէջ։

Մեր բեմը իրապէս հարստացաւ Շանթի արտադրութիւններով, որովհետեւ չէ ունեցած այն աստիճան խորաթափանց ու հմուտ ուղեղ, ինչպիսին է Շանթինը։

Ուշադիր արուեստով մը հեղինակել սիրոյ հոգեբանութիւնը, շեշտել անոր յամր բայց անբեկանելի ազդեցութիւնը, երիտասարդ միտքերու վրայ, բացատրել սայթաքումները, նկարագրել սիրոյ եւ անոր հակադարձ զգացումներու միջեւ տեղի ունեցած խուլ պայքարը, որ հեգնօրէն կը խաղայ մահկանացուներու հետ, վերջապէս ստեղծել մթնոլորտը բոլոր հանդիսականներու սահմանուած՝ նոյնանալ բեմէն վար շնչող երիտասարդներու հոգեկան խռովքներուն և զանոնք մղել դէպի սիրոյ իսկական հարցը եւ զայն կապել իրենց մտային յղաշրջման.— ահա Շանթի թատրոնը, որուն կարելիութիւնները անսահման են եւ պիտի մնան մեր թատերական տարեգրութեանց մէջ։

Մենք ծանօթ ենք շատ մը թատերախաղերու, որոնց մէջ գտալի են ազմկալի պարագաներ՝ սահմանուած՝ տաք մթնոլորտ մը ստեղծելու. նման ծնծղաներու որոնք կ'ոգեւորեն թոյլ նուագախումբերը եւ անկումէ կ'ազատեն արտաքինը։

Այդ տեսակ «առթիփիս» չկայ Շանթի մօտ։ Իր հերոսները առանց որ եւ է օտար ազդակի օգնութեան՝ կ'ապրին իրենց կեանքը, կը բացատրուին բնական ընթացքով եւ կ'իրականացնեն իրենց կոչումը, հեղինակին մտքին մէջ։

Այս սահմանումները մեզ կ'առաջնորդեն Շանթի մէկ նոր թատերախաղին սեմին առջեւ.— «Կայսր»ը, նոր ապացոյց մը հեղինակին կուռ ոճին եւ բազմակողմանի տաղանդին։

ԵՏ. ԶԱՀՐԷՅԵԱՆ

ՕՐ. ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ
ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԻՐ ԹՌԻՉՔԸ

Դ.

Օդերեւութաբանական գրասենեակէն պատուիրած էին մեզի թէ երբ փոթորիկի հանդիպինք, դէպի հարաւ ուղղուինք։ Քարտէսներուն վրայ արագ ակնարկէ մը վերջ, միաձայնութեամբ որոշեցինք չհետեւիլ այդ խորհուրդին, ինչ որ ժամերով հակառակ հովերու խաղալիք պիտի դարձնէր մեզ։

Այդ պահուն մեր բարձրութիւնն էր 2500 մեթր, ու միշտ կը բարձրանայինք, շարունակ քննելով պենզինի ընդունարանները եւ շարունակ իւղի բծերու գայթացնող յաճախանքին ենթակայ։

Ցանկարծ «Ամերիկացի Աղջիկ»ը անսահման ամպի մը սրտին մէջ մխրճուեցաւ։ Այն ատեն մտածեցինք որ կը բաւէր ժամանակ մը շարունակել մեր վերելքը, ամպերն ի վեր ելլել, գտնելու համար լուսինը, աստղերը, վերջապէս բան մը որ տեսնուէր։ Ամբողջ ժամ մը դանդաղ ու կանոնաւոր կերպով մագլցեցանք մինչեւ 3200 աստիճան բարձրութիւն եւ նշմարեցինք որ մեր շուրջ խաւարը աւելի թանձր եւ աւելի սեւ էր։ Այդ սառուցեալ բարձրութեան վրայ, ուր կը գտնուէինք,

մէկ բան միայն մեր սիր
դեռ յոյսի նշոյլ մը կը
ատիկա մեր շարժիչ մեքե
կանոնաւոր ու միօրինակ հ

Այդ պահուն է որ սկսա
րեւել։

Առանց արտաքին ոեւէ
որ ազդարարէր մեզ իր գա
անձրեւը կատաղօրէն ինկաւ
վրայ։ Միեւնոյն ժամանակ
մաչափը կը սկսէր իջնել
նկատեց որ զերոյէն հինգ
ճան վար իջած է։

Ժամը 7.30։ Ջերմ
վիճակը սասափեցնող էր։
ւի թեւերուն վրայ սառ
թեւ խաւ մը կապած էր։
Պըրտի ստորագրած մէկ
ծը, որուն մէջ ըսուած էր
վար օդ մը երբեք բարեկ
չի կրնար ըլլալ օդանաւորդ
համար։

Երկրորդ անգամ ջերմ
քննելով, քիչ մը յուսադրու
զերոյէն վար 2ուկէս
Վերջապէս գէշ չէր ասիկա

Առանց ոեւէ բացատրու
տալու, Ջորջ հրամայող չը
ինծի յանձնեց օդանաւին
ինք գնաց ետեւի կողմը։
վայրկեան վերջ նորէն վեր
ձաւ, տեսայ որ ձեռնոցները
գած էր եւ հրթիռ արձակ
տրձանակներ, քանի մը
անկարգելներ եւ ծխարձակ
բեր կը բերէր։ Երկչոտութեա
խնդրեցի իրմէ տեղը գրաւ
կին, սակայն բացէ ի բաց մերժ
ըսելով որ ստիպուած էր
հաշուել թէ ո՛րքան պենզի
ցած է։ Դարձեալ մինակ կը
ղեկին առջեւ քանի մը
կեաններ, որոնք ինծի ժամ
թուեցան։

Վերջապէս, ընկերս հ
տեղս գրաւել եւ հաւանեց
ցութիւնը բացատրել ինծի
որ թեւերու ընդունարաններ
լեցուն էին. իսկ կեդրոնը
լիտր պենզին կար. «ի
ւական՝ մինչեւ Փարիզ երթ
համար», աւելցուց ժպտելով։

Այս ապահովիչ նկատ
երկար չպիտի հանդստացնէ
փոթորիկը, որ չէր դադրած
թռիչքը նեղելէ, յանկարծ իր
բացօյն աստիճանին հասա
գիծերը աչքելի երեւոյթ
ցաւ։ Չեմ ճանչնար գրող մը
կարող ըլլայ պատմել մեր
ցուցած անձկութեան ժամերը

Ըստ իս, փոխանակ հրապ
կելու այս պատմութիւնը,
գոյն պիտի ըլլար արձանագ
զայն մտերիմ յուշատետր
մէջ, զոր պիտի բանայի
մը եւս այս արկածախնդրութ
նը փորձելու օրս։

3500 մեթր բարձրութ
հասած էինք եւ դեռ կը բ
րանայինք։ Անձրեւն ալ
մեքենային հաւասար
կը հանէր։ Ջորջ դարձեալ
յանձնեց ղեկը։ Պատուհան
բացաւ եւ դիտեց դուրսը
որ կրնար։ Յետոյ տեղը
ըսելով որ իւղի ճնշումը 30
քիլօյի իջած էր։

Ինչ եղերական իմաստ
յին ունենալ իւղի անիծեալ բծ

«Ամերիկացի Աղջիկ»ի
շղթայազերծուած տարրերը
նպատակած էին իրենց
թիւնը։ Այն ատեն ընկերս
րեցաւ փոթորիկէն փախչելու
ղափարէն եւ վճռեց ուղիղ
նակել ճամբան։ Ճշմարիտ
մարտ մը մղեցինք։ Մեր
թռչունը, ամէն կողմէ ցնց
երբեմն ալ բոլորովին շրջ
սահմանօրէն կը կռուէր։
մէջ աչքէ չէինք հեռացներ
ցոյցները, եւ երկար վայրկեա
անկարելի էր ըսել շարժիչ
նային աղմուկը։

ՌՈՒԹ ԷԼՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՐԵՐԳ ՎԱՆԷՆ

...տու մ'եմ ցանի ,սատտա (1) Նար-
գիզ ի,
...մ եարոջ մեռնեմ' ազիզ մազիզ ի.
...տու մ'եմ ցանի,սատտա պիպար ի,
...մ եարոջ մեռնեմ' Թազա Նիւ-
պար ի:

...տու մ'եմ ցանի, սոխերն ասմա ի,
...մ եարոջ մեռնեմ' պօյը չինար ի,
...տու մ'եմ ցանի,սատտա սխտոր ի,
...մ եարոջ մեռնեմ սրտիկ պղտոր ի:

...եր ես իգին,(2) խնձոր կը քա-
ղես,
...ր չորս բոլոր կանաֆիլ շա-
րես.
...ր', եար, արի', խռով մի'
մնա,
...տ-փուշ ասմնւոր (3) ծիկ, (4)
քե չը մնա:

...ն եմ ցանի, խետ գիրթնի
ական,
...երն ի Թալի խետ արեգական.
...ելու էլա, ծիկ կըսմաթ չէ-
լաւ,
...մ եարոջ սրտիկ վէր ծիկ լուն(5)
էլաւ:

...ս նման գինի, դիւ անուշ քեա-
սա (6)
...լից, դիւ խմի, քեռ դալտ
ծիկ ասա'.
...ր', դօստ, (7) արի', խռով մի'
մնա,
...տուրիս մալ, ծիկ, քե չը մնա:

Հաւաքից' Վարդ-Պատրիկ

(1) Բոլոր, (2) Այգի, (3) Աշ-
խարհ, (4) Ինձ, (5) Բարկանալ,
(6) Գնակ, (7) Եար:

ՍԻՐԵՐԳ ԱԿՆԱՅ ՇՐՋԱՆԷՆ

...րգիքն ելլեմ ի՞նչ կ'ըլլայ,
...րդին տալը փուշ կ'ըլլայ,
...եարիս վարդ մի' ըսէք,
...րդին էօմրը քիչ կ'ըլլայ:

...րգիքն ելնեմ պաճ մ'երկուք,
...ղըներ ճամրեմ տասներկուք,
...րգիքն ելնեմ ի՞նչ բանիմ,
...րդ ռ'ըռըճան չորցնիմ:

...րգիքն ելնելըս կուգայ,
...րփար նայելըս կուգայ,
...կաւ անցաւ շան տըղան,
...ջին վազելըս կուգայ:

...ս ի՞նչ երկան օրեր է,
...մէնտելըս կորեր է,
...ղըներ ճազըր եղիք,
...րգըւելու տարի է:

...ըս փուշ է կու Թառի,
...մ եարէս ճամ չառի,
...րըս ձեռքէս առնողը,
...ի պէս Թող վառի:

Հաւաքից' Ե. Գասեան

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՓԱԿ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

...կային Թեւին ճերմկութիւնը
...ապար փակ պարտէզին մէջ:
...ո՞չ, լուսնկան չէր,
...սիրուն աղջնակ մ'էր:
... կը փորէր ակօս մը,
...տալու ճամար իր ռեճան-
ներուն:.

Ա. ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հինգշաբթի երեկոյ «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ա. Շահ-Մուրատեանի երգահանդէսը: Բազմութիւնը կը վկայէր տաղանդաւոր երգիչին համբաւին:

* * *

Շահ-Մուրատեանի անունը, շատերու միտքին մէջ, կապուած է Կոմիտաս Վարդապետի, որուն արժանի ու տաղանդաւոր Թարգմանն եղաւ: Սակայն, այս անգամ, ժողովուրդը Կոմիտասի ստեղծագործութենէն քիչ ճաշակեց, որովհետեւ, Թերեւս Շահ-Մուրատեան ուզած էր ներկայացնել փունջ մը մեր երգահաններէն:

Եւ, իրապէս, յայտագիրը ծաղկաքաղ մըն էր, աղուոր հունձք մը մեր երգին մշակներուն պարտէզէն, պատրաստուած' յուզումով ու գորովով: Այդ փունջին մէջ ցօղեր' օտար երկինքէն, Ճիօրտանի, Փուչչինի, Պէմպէրկ, Լէօ Տէլիպ: Դարձեալ օտա'ր արուեստագէտներ, դաշնակահար ու Ջութակահար, քաղցր հովի մը նման, անցան այդ ծաղկեփունջին մէջէն:

Հայկական երգերէն երգեց Քրիստոս Պատարագեալ (Եկմալեան), Հէ՜յ կաքաւիկ, Սարեր, Սարերի Հովին (Գ. Սիւնի), Բարիլոյս, Է՜յ ճան: Աշնան երգ, վարդ (Ռ. Մելիքեան), Օրօր (Կանաչեան), Մոկաց Միրզէ, Հայաստան (Կոմիտաս):

* * *

Որքա՜ն քաղցր է Շահ-Մուրատեանի ձայնին timbreը: Ձայնի գիտութեան վարպետը ելեւէջներ ունի, որոնք այնքան անուշ են, որքան մեղրին կաթիլները լեզուին վրայ: Անոնք որ երգը կը սիրեն, միշտ կը յիշեն ձայնի խաղեր, որ Շահ-Մուրատեանինն են: Հազար Ափսոսը (Մոկաց Միրզէ) որքա՜ն հարուստ, որքա՜ն խրնեկ անուշութեամբ, Հայաստանը (Հայաստաներգին մէջ) իր դաշնաւոր ջերմութեամբ ու լեցուն յուզումով, Օրհնեալ է (Քրիստոս Պատարագեալ) գրաւիչ միսթիքիսմով, պիտի մնան եղբերը իր երգիչի ոճին, որուն հետ պիտի բաղդատենք ձայնը անոնց, որ պիտի երգեն այդ կտորները: Եւ ուրիշ երգի մը, Կանաչեանի Օրօրին մէջ, քուն եղիր, բալասը նոյնպէս անբաղդատելի քաղցրութեան մը յիշատակը պիտի պահէ մեր մէջ: Կը յիշեմ, այս պահուս, բալասին առաջին վանկը, օ', ձայնի ի՜նչ տեհմիկ ջերմութիւն, արտայայտութեան ի՜նչ ճոխութիւն, —գոց լաց մը, մօրը անհասելի գորովը, երախային խաղաղութեան համար իր հոգիէն փրթած աղօթահեւ ըղձանքը, վերջապէս չարտայայտուած բանաստեղծութիւն մը, որ կը սեղմուի մէկ վանկի մէջ: Եւ ունկնդիրը կը կծկուի, իր աթոռին վրայ, կը պզտիկնայ, կ'եբախանայ, մօրը բաղձանքին հպատակելու համար նուիրումի մը կը պատրաստուի: Ամբողջ միօղ կրակի կտոր մը կը դառնայ:

Եւ կ'օրհնես երգիչն ու հեռաւոր անծանօթ հայ մայրը, որ քնացուց մեզ, քնացուց գալոց մեծ օրերուն համար, մեր պատմութեան լաւագոյն երազին համար, որ պիտի կատարուի: Իսկ մինչ այդ'

— քուն եղիր, բալաս...:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՀԱՃԸՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆ. 18 Հոկտ.— Շասի Հաճընի Հայրենակցական Միութիւնը Հոկտեմբեր 16ին սգահանդէս մը կազմակերպած էր, Հաճընի 8 ամսուան անհաւասար կռիւին մէջ ինկած բիւրաւոր կոտորուած հերոսներու 7րդ տարելիցին առթիւ: Հակառակ օդին անյարմարութեան Լիոնէն, Վիէննէն եւ Ժիզօրէն հոծ բազմութիւն մը փութացած էր հանդիսավայրը: Սրահին մուտքի դուռը կանանչ ծաղիկներով զարդարուած, յաղթական կամարի մը ձեւը առած էր: Բեմին վրայ պատէն կախուած էր Հաճըրի .... ծաղիկներով եւ սեւ ժապաւէնով շրջանակուած, իսկ պատին վրայ գամուած էին սեւ ժապաւէններ, հետեւեալ վերտառութիւններով. «Մի' յուսահատիր վիրաւոր Հաճըն», «Ցարգա՜նք նահատակուող անթիւ հերոսներուն» եւլն.:

Վարդան քահանայ Ճամկոչեան պատարագէն յետոյ հոգեհանգիստ կատարեց: Պ. Աբրահամ Էօլմէսէկեան բացման խօսքը ընելով, մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեան հրաւիրեց ներկաները: Ցետոյ իբրեւ երազեկ Հաճընի աՀռելի կռիւներուն, նկարագրեց հերոսամարտը: Գրաւոր ճառ մը կարդաց Պ. Պօղոս Ալրազեան, ներկայացնելով Հաճընի անցեալն ու աւանդութիւնները: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Յովհաննէսեան եւ Օր. Զարուհի Զուլֆաեան: Երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց մոխրակոյտ Հաճընի ձօնուած «Քաջերն աՀ. շարան շարան», «Ընդվզումի գրօշին պլլուած», «Օգանաւ եկաւ» եւլն. երգերը, որոնք ներկաներուն աչքերէն արցունքներ կը խլէին: Պատանի Ա'գաբանիկ Զուլֆաեան արտասանեց Թումլուի գրուածը, Նրջանիկ Գէորգեան «Ողբ Հաճնոյ», իսկ Վիէննէն հայրենակից մը Աճառեանի «Կոյր Աշուղը»: Հանդէսը փակելէ առաջ, Անդրանիկի զինուորներէն Պ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեանը յարգանքի բաժինը բերաւ աննման հերոսին:

Ցետոյ ներկաները հիւրասիրուեցան հերխայով, համաձայն Հաճընի աւանդական սովորութեան: Բոլորն ալ առանց խտրութեան եւ ուրախ սրտով մասնակցեցան սեղանին: Այս առթիւ գնահատելի էր խումբ մը Հաճընցի տիկիններուն ժրաջան աշխատանքը:

վարդան խրիմեան

ՆՈՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՎԻԶԻՆ (Լուառէ).— Մօտաւորապէս 3—4 օրէ ի վեր, քանի մը դաշնակցական ընկերներ «Փարիզի Ադիւր Սերոբ խումբէն», անգործութեան պատճառաւ եկանք այս գիւղը, որ Փարիզէն 120 քիլոմեդր հեռու է: Անմիջապէս սկսանք գործի: Մէկ ամսուան ընթացքին մօտաւորապէս 180—200 հայութիւն եկած է հոս, մեծ մասը ամուրի երիտասարդներ, եւ ամէն օր խումբ խումբ կուգան: Գործը շատ հանգիստ է եւ օրավարձքն ալ գոհացուցիչ:

Առ այժմ քիչ մը դժուար է, բայց գործարանատէրը մասնաւոր տեղեր շինել տալ սկսած է:

Յ. Մ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԸ «ՄՕԶՕՆ»Ի ՄԷՋ

Այսօր, Կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ֆութպոլի խումբը կը մեկնի Մօզօն քաղաքը, մրցելու համար տեղական խումբին դէմ, որ կը պատկանի պատուոյ դասակարգին և ունի արագավազ եւ ճարպիկ խաղացողներ: Դեռ անցեալ եղանակին էր որ Օ ի դէմ 7 նշանակէտով յաղթեց յունական խումբին: Վերջերս Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին դաւառներու մէջ կատարած շարք մը մրցումներուն արդիւնքէն հետաքրքրուելով հրաւիրած է իր քաղաքը: Տեսնենք մերինները պիտի կրնա՞ն յաջողիլ անոնց արագ եւ ճկուն խաղացողներուն դէմ: Յուսալի է, եթէ եռանդով խաղան, եւ աշխատին իրենց մասնաւորապէս փասերու դրութիւնը ի գործ դնել:

Այս առթիւ կը թելադրենք մեր ֆութպոլիստներուն որ ընտրուած դասաւորը հընդմիջեն եւ չգանգատին խաղի ժամանակ անոր սխալներուն համար: Պէտք է լաւ գիտնան որ ան իր կարողութենէն աւելի բան չի կրնար ընել, իսկ իրենց անտեղի պոռչտուքները կրնայ վնասութիւն պատճառել խումբին:

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՐԻՔԻ ՀԱՄԱՐ.— Տօքթ. Լըվան, որ փարիզ հաստատուած էր, անցեալ օր ընդունեց իր հայրենակցին այցելութիւնը: Այս պարոնը, որ, ըստ իր յայտարարութեան, Ամերիկայէն նոր եկած էր, տօքթէօրին ըսաւ թէ շուտով պիտի մեկնի Հռոմ, Պապին յանձնելու խոշորկեկ գումար մը: Տօքթ. Լըվան ուզեց բաժին առնել Պապէն գալիք օրհնութեան եւ 75.000 ֆր. յանձնեց պարոնին, Պապին յանձնելու համար միշտ բարիքի համար:

Եւ սակայն պարոնը մեկնեցաւ եւ ալ ձայն ձուն չելաւ, Պապին օրհնութիւնն ալ չհասաւ:

Նեղուած, ոստիկանութեան դիմեց, որ քննութենէ մը յետոյ, եկաւ յայտնելու թէ 75.000ը տուած էր... գողի մը, բարիքի համար:

570 ՀԱԶԱՐ.— Երբ Լուվր փողոցին դրամատան գանձապահը իր խցիկը մտաւ, տեսաւ որ խոշոր դրամարկղ մը բերանը բացեր էր, առտուն կանուխ: 570,000 ֆրանք թռեր էր:

Պաշտօնեան սովորութիւն ունէր բանալին դնել գրպանը իր հագուստին, զոր կը ձգէր դրամատան մէջ: Որովհետեւ դրամատան դուռները երբեք շարժած չէին դիշերը, կասկածը ծանրացաւ հաստատութեան ծառային վրայ:

Խիստ հարցաքննութենէ մը յետոյ, ծառան' Շօմէլ, խոստովանեցաւ եւ յայտնեց տեղը, ուր պահած էր դրամները:

Ոստիկանութիւնը առաւ դրամը եւ փակեց ..ամարկղին մէջ, իսկ Շօմէլ... ձեռքէն բռնեց ու բանտ նետեց:

ԴԱՆՆԱԿՈՎ.— Նիսի մէջ ջութակահար տիկին Լորտ, որ Վիէննայի երաժշտանոցէն առաջին մրցանակ ստացած էր, վերջերս գժտուեցաւ իր նոր ամուսինին հետ, որ ամերիկացի գրագէտ մըն է: Ու բարեկամացաւ Ռուսի մը հետ... Ռ.....ւէկ' ուզեց ամուսնութիւն կնքել: Այս պատճառով, անցեալ օր, վէճ մը ծագեցաւ անոնց միջեւ: Ռուսը, յանկարծ, դանակով ծակեց միրականին սիրտը: Ջութակահարը մեռաւ: Ռուսը փախաւ:

ՉԳԻՏՑԻ ԿՏՐԵԼ ՄԱԶԵՐԴ.— Նանսիի մէջ բանւոր մը, Մօյկոլէն, ունէր կին մը, որ շատ կը սիրէր պճնուիլ: Վերջերս խելքին փչեց, յանկարծ ուզեց կտրել մազերը: Ամուսինը թոյլ չտուաւ, նոյնիսկ սպառնաց: Սակայն կինը կտրեց մազերը եւ ձգեց ամուսինը:

Առտու մը հանդիպեցաւ ամուսինին: Բարիծաղիկ տիկինը անմիջապէս հանեց իր գլխարկը, ցոյց տուաւ կտրուած մազերը, եւ մատները մկրատի պէս շարժելով հասկցուց թէ ինչպէս կը կտրէ իր մազերը:

Ամուսինը բորբոքեցաւ, հանեց ատրճանակը, անգամ մը պարպեց կնոջ դէմ, անգամ մըն ալ իր գլխուն:

Եւ երկուքը մէկ փռուեցան գետին:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆ.— Պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ արտաքին նախարարութեան առաջարկով Պատուոյ Լեգէոն ստացողներու ցանկը: Անոնց մէջ են նաեւ' Տիգրան Խան Քէլէկեան, ամերիկեան քաղաքացի, հնութեանց վաճառական, եւ Ժան Փօլ Լանտովսքի, Փարիզի Օտար Մամուլի Արհեստակցական Միութեան ընդհանուր քարտուղար, որոնք Պատուոյ Լեգէոնի սպայի աստիճան ստացան:

"ՅԱՌԱՋ",Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

...ՈՄԱ ՇԹԵՈՒՊԻ

ԽԶԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԸ

— Ոչ միայն չպիտի հերքեմ ..., այլ եւ...

— Ինքնինքնիդ պիտի փա...րանէք, ընդմիջեցի, որ կ'աշ...տիք այս անգամ թերեւս ...րջնականապէս եւ ամբողջովին ...տրնացնելու ձեր երկիրը:

— Եթէ փաստէք այդ բանը, ...ի ըսեմ թէ կարծածէս աւելի ...րաւոր էք:

— Ոյժը եւ բարկութիւնը ու... ձեզ' այնքա՜ն կուրցուցած են ...ր չէք կրնար հասկնալ թէ' եթէ ...ւրօպիք իսկ Գերմանիոյ, Ռուսիոյ եւ Չինաստանի միացած ու...ժերը դէկել Հոնոլու եւ նախ ...րանսան, յետոյ Անգլիան ճնշէք, ...միջապէս յետոյ, նոյն բախ...ին պիտի արժանանայ նաեւ ...երմանիան:

— Բայց ինչո՞ւ, խնդրեմ:

— Պարզապէս անոր համար որ ոչ Ռուսիա, ոչ ալ Չինաստան չպիտի ընդունին Պերլինի տիրապետութիւնը: Եթէ ճերճինոքի, որ գիտենք թէ ձեր գործակալն է, հակառակը ընդէ, կամ այն է որ ինքն իսկ կը խաբուի, կամ ձեզ կը խաբէ: Անշուշտ, շնորհիւ ճերճինոքի, Թրոցքիի եւ Զինովիէֆներու գերման ազդեցութիւնը դեռ զօրեղ է Ռուսիոյ մէջ: Բայց, ամէն օր, քիչ քիչ կը տկարանայ եւ տեղի կուտայ ասիական ազդեցութեան: Պերլին ուզէ կամ ոչ, Ռուսիա իր խկութիւնը կը վերագտնէ:

Իւմա Շթաուպ Քարասոֆէն գլանիկ մը եւս առնելով, ըսաւ.

— Վերջապէս ի՞նչ կը մտածէք ընել զիս. ի՞նչ պատիժ պիտի դատապարտէք զիս:

Քարասոֆ պահ մը զայն դիտեց, յետոյ անտարբերութեամբ պատասխանեց.

— Իմ առաջին մտադրութիւնս էր ձեզ գնդակահարել. բայց յետոյ, մտածեցի, ձեր տուած գասը կ'ուզեմ շահագործել ի նպաստ ինծի. դուք ալ փոխանակութեան դրամ մըն էք ինծի համար. ճիշդ կոստանդինոպոլսի բախտին պիտի արժանանաք:

Իւմա Շթաուպ' նորէն ոտքի ելած էր եւ իր կարգին Քարասոֆը դիտելով.

— Եթէ լաւ հասկցայ, ըսաւ, իմ բախտս կապուած է «Կարմիր կոյս»ին բախտին:

— Ճիշդ այդպէս:

— Եւ անոր հանդէպ ինչ որոշում որ տրուի անոնց կողմէ, որոնք զայն բանտարկած են այս միջոցիս, նման որոշում մը պիտի տա՞ք իմ մասիս:

— Կատարելապէս:

— Ձեր խօսքին տէ՞րն էք:

— Կատարելապէս:

— Բայց ձեր խօսքը արժէք ունի՞ ձեր բարեկամներուն համար:

— Բացարձակապէս. բայց ինչո՞ւ այդ բոլոր հարցումները, հետաքրքրուեցաւ Քարասոֆ, թեթեւօրէն վրդոված:

Իւմա Շթաուպ յաղթականի ժպիտ մը ունեցաւ, եւ այն ատեն միայն հասկցայ թէ Քարասոֆ' այս կնոջ կողմէ վարպետօրէն լարուած ծուղակի մը մէջ ինկած էր:

— Այս բոլոր հարցումները, ըսաւ ան, պարզապէս ձեզի ապացուցանելու համար թէ' ինծի հետ կռուելու ի վիճակի չէք դուք...

Եւ աւելի ժպտադէմ, աւելցուց.

— Կը կարծէիք թէ' զիս ձեր ձեռքերուն մէջ առած էք, եւ ահա ստիպուած էք զիս ազատ արձակելու:

— Ձեզ ազատ արձակե՜լ, գոչեց Քարասոֆ, այս անգամ լրջօրէն վրդոված:

— Բայց այո', սիրելի իշխանս, որովհետեւ մոռցէք թէ ինչ կ'ըսեմ: Կոստանդինոպոլսա' այս պահուս, ձեր կարծածին պէս, Չեկայի ձեռքը չի գտնուիր. ան դեռ մեր միջեւ գոյացած համաձայնութեան մասին բան չի գիտեր:

— Ո՞ւր կը գտնուի ուրեմն, հարցուց Քարասոֆ խեղդուկ ձայնով:

Իւմա Շթաուպ, չարաճճի կերպով զայն դիտեց, յետոյ հարցուց.

— Միշտ ձեր խօսքին տէ՞րն էք:

— Բայց, այո', չար սատանա՛յ:

Շթաուպ ժամացոյցը նայեցաւ.

— Լաւ ուրեմն, պատասխանեց, այս պահուս, Կոստանդինոպոլսա հասած է Փեթրոկրատ, Նէվսքի փողոց թիւ 7. ուր, իմ բարեկամներէս գերման սպայի մը պէտք է յանձնուի «ընկեր» Փեթրովսքիի կողմէ. Մոսկուայի կեդրոնական Չեկայէն, եւ գերմանիոյ լրտեսներէն...:

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՓՈԽ-ՎՐԷԺԸ

Քարասոֆ եւ ես յուզուած' իրարու նայեցանք, ոչ թէ Իւմայի յայտնութիւններուն պատճառաւ, այլ անոր համար որ այդ սատանորդի կնոջ մտադրութիւնը եւ գործունէութեան յատակագիծը մենէ կը խուսափէր...:

Իրօք, ոչ ոք, որքա՜ն ալ ճարպիկ ըլլար, պիտի ուզէր նախատեսել թէ Իւմա Շթաուպ վստահելով մի միայն պատուոյ խօսքին, իր գործունէութեան եղանակը պիտի հիմնէր այս վերջինին առասպելական պարկեշտութեան վրայ:

Եւ եթէ համարձակած էր Սթէնիա-Կորսյա մտնել շնորհիւ իշխան Իվանի եւ հոն կողոպուտ մը կնքել, պարզապէս անոր համար էր որ, գիտէր թէ' իշխանը երբեք չպիտի գործէր իր խոստումը:

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

տականութիւնդ է պահել ու պաշտպանել միշտ Թուրք Անկախութիւնն ու Հանրապետութիւնը: Ասիկա քու գոյութեանդ եւ ապագայիդ միակ հիմն է: Այդ հիմը քու ամէնէն Թանկագին գանձդ է: Երկրին ներսն ու դուրսը, դուն ալ գործ պիտի ունենաս չարամիտներու հետ, որոնք պիտի ուզեն զրկել քեզ այս գանձէն:

«Եթէ օր մը ստիպուիս Անկախութիւնն ու Հանրապետութիւնը պաշտպանել, պիտի մտածես քու կարելիութիւններուդ, պայմաններուդ եւ կացութեանդ մասին' պարտականութեանդ նուիրուելու համար: Այդ կարելիութիւններն ու պայմանները կրնան վերջին ծայր աննպաստ ըլլալ: Թշնամիները կրնան աշխարհի մէջ աննախընթաց յաղթանակ մը շահիլ: Մեր սիրելի հայրենիքին բոլոր ամրոցները կրնան գրաւուիլ ուժով կամ խորամանկութեամբ, ամբողջ նաւատորմն ու բանակը կրնան քայքայուիլ, երկրին բոլոր մասերը կրնան գրաւուիլ: Աւելի գէշը կայ. անոնք որ իշխանութեան գլուխն են, կրնան շուարիլ, սխալիլ, իրենց անձնական շահերը միացնել արշաւողի քաղաքական ձգտումներուն: Ազգը կրնայ' ուժաբեկ' աղքատութեան եւ Թշուառութեան մէջ իյնալ: Դո՛ւն, ապագայ Թուրք զաւակ, նոյնիսկ այդ պայմաններուն մէջ պարտականութիւն ունիս փրկել Թուրք Անկախութիւնը եւ Հանրապետութիւնը: Ուժը, որուն պէտք ունիս, պիտի գտնես այն ազնիւ արիւնին մէջ, որ երակներդ կը հոսի»:

Լօզանի դաշնագրին մասին խօսած ատեն, Ղազին ըսաւ Թէ այդ դաշնագիրը իրականացուց Թուրք ազգային իտէալը:

«Թայմզ»ի համաձայն, վերջին օրը Ղազիին ձայնը քաշուած էր եւ յոգնութեան նշաններ ցոյց կուտար:

⁂ «Փարիզ Թայմզ»ի եւ «Ռիւթէր»ի գործակալութեան հաղորդած մէկ լուրին համաձայն, Գործավարներու խորհուրդի մէկ նիստին երբ Մ. Քէմալի դիտել կուտային Թէ իր քաղաքականութիւնը կը հակասէ Շէրիաթի օրէնքներուն, Ղազին գետին նետած է Քուրանը' ըսելով որ յառաջդիմութիւնը կարելի չէ կասեցնել' անցեալ սերունդի մը համար շինուած օրէնքներով:

⁂ Տեղական Թերթ մը կը գրէ. «Կարելի չէ ըսել Թէ որո՞ւն վրայ պէտք է հիանալ, հռետորի՞ն, որ ժամացոյցը ձեռքը 36 ժամ 33 վայրկեան ճառեց, Թէ պատուիրակներուն, որոնք անշարժ ու աչքերնին բացած հանդուրժեցին խօսքի այս շռայլութեան: Ճառը լրանալէ վերջ, համաժողովը, փոխանակ «ո՛ւֆ» մը քաշելու տակաւին ուժն ունեցաւ երախտագիտական բանաձեւ մը քուէարկելու:»

Պուլկար-սերբ նոր միջադէպ մը

Սոֆիայէն կը հեռագրեն Թէ Չորեքշաբթի օր Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին ծանօթ մէկ ճաշարանին մէջ երկու զինուած անծանօթներ յարձակեցան Պելկրատի Թերթերու երկու Թղթակիցներուն վրայ: Այս վերջինները ոստիկանութեան օգնութիւնը խնդրած ըլլալով, հոն գտնուող պուլկար ուսանողներ խոշտանգեցին զանոնք եւ 24 ժամ պայմանաժամ տուին Պուլկարիայէն մեկնելու համար:

Պելկրատի մամուլի ընկերակցութիւնը կը բողոքէ այս արարքին դէմ:

Համայնավարներու ձերբակալութիւն

Պելկրատէն կը հեռագրեն Թէ Ուրբաթ առաւօտ բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալուած են «Կարմիր Օգնութեան» վարիչ ուսանողուհիի մը բնակարանին մէջ: Ձերբակալուածներուն մէջ է Սիմէօն Միլիուշ, համայնավար կուսակցութեան ծանօթ գործիչ:

Ութը միլիոն անգործներ Ռուսիոյ մէջ

Լէնինկրատէն կը հեռագրեն Թէ Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Քուիպիշէֆ խօսելով Խորհրդային Միութեան տնտեսական կացութեան վրայ, ըսաւ Թէ' հակառակ իր արագ զարգացման, ռուս ճարտարարուեստը տակաւին չէ կրցած գործ հայթայթել բոլոր բանուորներուն: Խոստովանեցաւ Թէ ձմեռը գործազուրկներու Թիւը կը հասնէր ութ միլիոնի:

Երբ Ամերիկա ճանչնայ պոլշեւիկները

Ամերիկեան Արհեստակցական Միութեանց կողմէ Ռուսիոյ մէջ քննական պտոյտ մը կատարելու համար ղրկուած պատուիրակութեան անդամները Նիւ-Եորք վերադարձած ըլլալով, հրատարակած են երկար զեկոյց մը, որուն մէջ կ'ըսեն Թէ Մոսկուայի կառավարութեան պատասխանատու վարիչները իրենց դիմելով առաջարկած են Ամերիկայի հատուցումի պահանջներուն գոհացում տալ, եթէ Միացեալ Նահանգները պաշտօնապէս ճանչնան պոլշեւիկեան վարչաձեւը:

Այս կարգադրութիւնը, սակայն, պէտք չէ կազմէ նախընթաց մը որով Ռուսիա ստիպուի նման համաձայնութեան գալ ուրիշ երկիրներու հետ:

Ամերիկայի պահանջը Ռուսիայէն' մօտ 59 միլիոն տոլար է:

Ֆուատ Թագաւորի ընդունելութիւնը

Եգիպտոսի Թագաւորը առջի օր անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ ծաղկեպսակ մը դրաւ: Իրեն կ'ընկերանային վարչապետ Սէրվէթ փաշա, Փարիզի դեսպան Ֆախրի փաշա, Զիւլֆիքար փաշա եւն.: Փէնլըվէ, Ժորժ Լէյկ եւ զօր. Կուրօ ընդունեցին զինքը յանուն ֆրանս. կառավարութեան: Յետոյ եգիպտական դեսպանատան մէջ ընդունեց Փարիզի եգիպտական գաղութի ներկայացուցիչները:

Կէս օրէ վերջ ընդունուեցաւ Գեղեցիկ Դպրութեանց Ակադեմիային մէջ, որուն անդամ ընտրուած էր վերջերս: Նախագահ Սալոմոն Ռէյնաքի ողջոյնի ճառը եւ Թագաւորին պատասխանը լսուեցան յոտնկայս:

Նիստէն վերջ Ֆուատ Ա.ի յանձնուեցաւ Ակադեմիայի անդամի շքազգեստը. ստորագրեց նաեւ ներկայութեան տոմարին մէջ:

Յետոյ այցելեց Աշխարհագրական Ընկերութեան շէնքը, ուր ընդունուեցաւ նախարարներ Էռիօյի, Փէրիէի եւ մարաջախտ Ֆրանշէ տ'Էսփրէյի կողմէ:

Գիշերը Քէ տ'Օրսէի մէջ Պրիանի կողմէ ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ իրեն ի պատիւ, ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահը եւ նախարարները:

Երէկ առաւօտ Պ. Դումէրկի հետ Արհեստից եւ Բազմարուեստեան վարժարանները այցելեց: Կէսօրին ճաշեց Էլիզէի պալատին մէջ. ժամը 3ին Լուվրի Թանգարանին եգիպտ. հնութիւնները այցելեց: Գիշերը եգիպտական դեսպանատան մէջ Հանրապետութեան Նախագահին ի պատիւ հացկերոյթ մը տրուեցաւ:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

25 Հոկտ. երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.ին: Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը: Մէթրօ Իթալի:

Օրակարգ.— Եւրոպայի եւ Շրջանային ժողովի պատգամաւորներու զեկուցումը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԸ

Նոր շրջանի բ. ներկայացումը կը յատկացնէ հայ գրականութեան

30 Հոկտ. կիրակի ժամը 8.30ին, Sociétés Savantesի մէջ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՎ

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱԴԵԱՆԻ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ ԳԵՂԵՑԻԿ ՏՐԱՄԸ, 4 ԱՐԱՐ

տեղերու գիները սովորական' 25, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

տոմսերը բոլոր հայկ. ճաշարաններէ եւ ղեկավարներուն մօտ, 233 Fbg. St. Martin եւ 48 rue Mr. le Prince.

Կը մասնակցին' *Տիկ. Ս. Ալիքսանեան, Տիկ. Ս. Նշանեան, Օր. Անահիտ եւ Տիկ. Գ. Փափազեան: Պ. Պ. Երուանդ Թօլայեան, Տ. Նշանեան, Վ. Սվաճեան եւ Ա. Գմբէթեան:*

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նախագահութեամբ' Պ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ

կազմակերպուած' Հ.Բ.Ը.Մ. փարիզի տեղական մասնաժողովին կողմէ

Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին, Salle des Agriculteurs, 8 Rue d'Athènes

Կը խօսին' Պ. Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆ, Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ եւ Պ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԶՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ, Café au Clair de Luneի վերնայարկը (Մէթրօ Իթալի): Անխտիր կը հրաւիրուին բոլոր Տարօնցիները, նաեւ անոնք որ մինչեւ այսօր անդամ չեն միութեան: Կարեւոր հարցերու շուրջ պիտի խօսի Պ. Կ. Սասունի:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Միութեան Ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը: Օրակարգ.— Սանասարեան ժողովրդական համալսարանի հարցը եւ ուրիշ խնդիրներ: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման, նոյնիսկ անոնք, որոնց հասցէն անծանօթ մնացեր է վարչութեան:

ԿԻՒՐԼԷՅԻՆԵՐՈՒ Հայրենակցական միութեան կազմութեան համար' կը խնդրուի բոլոր Կիւրլէցիներէն, իւրաքանչիւր ընտանիքի կողմէ գէթ մէկ անձ ներկայ ըլլալ, այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 7 Rue de Tournon. Métro Odéon.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղի բոլոր անդամները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին 25 Հոկտ. երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 40 Rue de Belleville:

«ՅԱՌԱՋ»ի միջոցաւ Յովհաննէս Վարդերեսեանի փնտռած Սուրէն Տալկըճեանը կը գտնուի Սօֆիա: Գրել հետեւեալ հասցէին. — Սօֆիա, Փիրօգքա փողոց. Թիւ 19, Յովհաննէս Քըստըրեանի, յանձնելի Ս. Տ.ի:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէ.— *Ձեր այսօրուան (23 Հոկտ.) ժողովին ազդը ստացանք շաբաթ առտու:*

ՄԱՐՍԷՅԼ, Անդրանիկ միութիւն.— *Նոյնպէս:*

ԼՕՆՏՈՆ, Թղթակից.— *Հոկտ. 9ի հանդէսին նկարագրութիւնը ստացանք Հոկտ. 21ին:*

ՊԻԼՖՕՌ, Թղթակից.— *Հոկտ. 16ի հանդէսին նկարագրութիւնը ստացանք Հոկտ. 21ին:*

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Պ. Միհրուժան Պարսամեանէ խմբագրատուն հանդիպիլ:

ՍԱԿԱՐԱՆ

22 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	09
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100 Mark		608	25
Թրքական Թղթ.	L. Tq.	13	45
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատը	Léva	15	90
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	25
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատը	Ley	15	90
Ֆլորին	(Florin)	1025	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3335	—
»	II »	2030	—
»	III »	1680	—
Թուրքի երկթ.	Lots turcs	165	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարի.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

25 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 475

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՂԾԻՔՆ ՈՒ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ ՉԵՆ ՓՐԿԵՐ

Շաբաթ օր հրատարակեցինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի Ե. Շրջ. ժողովին բողոքի բանաձեւը՝ Երեւանի վարիչներուն բռնութեանց դէմ, որ կը նորոգուին եւ կը զարգանան յարաճուն սաստկութեամբ։

Օրը օրին տեղ տուած ենք, նաեւ, բողոքի բազմազան արտայայտութեանց։ Փարիզէն մինչեւ Թաւրիզ, Պալքաններէն մինչեւ Ամերիկա, ամէն տեղ ալ նոյնն է ոգին,— արդար ցասում եւ ամուր կեցուածք՝ անարժան իշխանութեան մը դէմ որ կ'ուզէ կը ձգնի պահել իր Թաթը, ահ ու սարսափ տարածելով Հայրենիքի գաւառներու գլխուն։ Հ. Յ. Դ. Շրջանային ժողովներ, «Դաշնակցութեան Օր»ը, եւ տեղ տեղ Անդրանիկի յիշատակին սարքուած սգահանդէսները զուգադիպելով Հայաստանի նոր ձերբակալութեանց եւ բռնի զինաթափութեան դէպքերուն, անգամ մըն ալ խօսացուցին շարքերու եւ հանրութեան վրդովումը, այնքան ինքնաբեր եւ հարազատ։

Եւ շատ բնական է այս երեւոյթը. որովհետեւ, ինչպէս կը յայտնէ Եւրոպայի Շրջ. ժողովին բանաձեւը,

«Այս զանգուածային ձերբակալութիւնները, բռնութիւնները, բանտարկութիւններն ու աքսորը ոչ միայն ուղղուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատկանողներու դէմ, հապա նաեւ այն բոլոր քաղաքացիներուն որ ազատ ու պատիւով ապրելու արդար փափաքը կը սնուցանեն անազատ երկրի մը մէջ»։

Արդարեւ, Երեւանը ինչպէս միշտ, բայց մանաւանդ այս անգամ իր խելագար հալածանքին մէջ, խտրութիւն չէ դրած հրէի եւ հեթանոսի, «Դաշնակ»ի և ուղեկիցի մտաւորականի եւ մշակի, մինչեւ անգամ ընդդիմադիր պոլշեւիկի կամ զինուորի միջեւ։ Ձերբակալութիւնները կատարուած են առանց դասակարգի, տարիքի եւ դաւանանքի խտրութեան։ Եւ, շնորհիւ այս իմաստուն քաղաքականութեան, այսօր դժբախտ Հայաստանը բաժնուած է երկու ճակատներու,— Ասդին՝ մարզպաններն ու իրենց պաշտօնեաները, Չեկան ու իր գործակալները, անդին՝ հայ ժողովուրդը, իր բոլոր դասակարգերով։ Իշխանութիւնը կը հրամայէ, կը հալածէ, կ'աքսորէ կամ կը բանտարկէ, բազմութիւնները կը զայրանան, նոր զոհեր կուտան, բայց կը համբերեն։

Երէկուան տիրացուները մտրակով եւ գնդակով կը սպառնան դարաւոր եւ անխոցելի զանգուածին, որ Լէնինիթիմուրներ եւ Ճինկիզ խաներ տեսած, բայց իր ճամբան քալած է աննկուն։ Ռուսական Թնդանօթին ապաւինած շողոքորթները կը փորձեն բանտով եւ աքսորով ահաբեկել Մեծ Համրը, որ զայրոյթի պահուն աւելի անողոք է եւ աւելի ահարկու, քան Արարատի սաստիկ երկրաշարժը։

Եւ ի՞նչ։ Այդ ողորմելի բռնապետիկները չեն զգար, չեն հասկնար, թէ ամէն հալածանք նոր վէրք մը կը ձգէ ժողովուրդի սրտին մէջ, եւ նոր փոս մը կը բանայ իրենց խորթ եւ խարխուլ իշխանութեան հիմերուն տակ։ Չեն տեսներ թէ ինչ որ կը փորձեն ընկճելու, հպատակեցնելու համար, կը ծառայէ յեղափոխելու եւ ըմբոստացնելու։

Այո՛, Դաշնակցութիւնը մինակ չէ այսօր։ Եթէ, մինչեւ քանի մը տարի առաջ, շատեր կը ծափահարէին հակադաշնակցական արշաւը, եւ փրկութիւն ու երանութիւն կը սպասէին նորեկներէն, անոնք ամէնէն աւելի դառնացած են հիմա։ Որովհետեւ անոնք սեփական աչքով տեսան եւ իրենց մորթին վրայ զօշափեցին եկած «բարիքները»։ Անշուշտ առտու մը կը բացուին կղպուած բերանները, եւ այն ատեն պիտի լսենք այնպիսի ողբերգութիւններ, որոնց առջեւ քարերը միայն կրնան անսասան մնալ,— եւ մէկ ալ այլասերած հրէշները։

Այդ օրը չէ եկած տակաւին, եւ հայ ժողովուրդը անզօր կատաղութեամբ կը նայի իր նոր զոհերուն, քար դրած սրտին վրայ եւ արցունքը՝ աչքերուն մէջ։

Այդ օրը չէ եկած տակաւին, եւ երբ հասնի, Դաշնակցութիւնը օրհնութիւն չէ որ պիտի լսէ իր կրաւորական դիմադրութեան, իր համբերութեան համար։

Այդ վարկաբեկումը գիտնալով հանդերձ, ան կը շարունակէ համբերել, յանուն ժողովուրդի գերագոյն շահերուն։

Կը համբերէ, կը բողոքէ, կը պայքարի գաղափարական դետնի վրայ, առ այժմ «իր եղբայրական սրտագին ողջոյնը ուղղելով բռնութեան բոլոր զոհերուն, մեր արի ընկերներուն եւ հայ ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն», բայց չի մոռնար այս օրերը։

Այդպիսի մոռացում՝ Դաշնակցութեանմահը պիտի ըլլար, իրական եւ վերջնական։

Լա՛ւ կ'ըլլայ որ Երեւանցիներն ալ չմոռնան այս պարագան, իրենց իսկ բարիքին համար։

Դաշնակցութիւնը չի կրնար հանդուրժել, մանաւանդ, այն բռնի եւ եղբայրասպան զինաթափութեան, որուն կ'ենթարկուին հայրենիքի զաւակները, սանձարձակ մոլեգնութեամբ։

Այս ոճրապարտ արարքը, հայ ժողովուրդին զինաթափութիւնը, չի նմանիր իսկապէս ազգային, ամբողջէն կազմակերպուած դարաւոր պետութեանց քաղաքացիներու զէնքերու հաւաքման։ Թող իմաստակներ կամ ապուշներ հրապարակ չելլեն քաղքենի երկիրներէ օրինակներ մէջ բերելու։

Որովհետեւ, իրենք ալ անմեղ ժողովուրդի մը արիւնը մտած կ'ըլլան, յիմարաբար։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ (16 Հոկտ.).

— «Ռուսահայէն մեր պահանջները շատ համեստ են։ Ինչ որ մենք կը պահանջենք՝ արդար է եւ անմերժելի։ Մոսկուայի կառավարութիւնը զիջում չպիտի ընէ. այլ իրաւունքը յարգել պիտի տայ բոլորին։

«Հրաման ըրէք Երեւանի ձեր ծառաներուն որ գաղթականութեան առջեւ Հայաստանի դուները բանան, կ'ըսենք։ Դրամ ճարեցէք, ոռոգումներ կատարեցէք ձեր երկրին մէջ ու արգիլող Հէլլար գաղթականութիւնը, որպէս զի գայ հաստատուի իր հայրենիքին մէջ, կը պատասխանեն մեզի։

«Դրամ, միշտ դրամ։ Ռուսահայերուն պատկանող հսկայ հարստութիւն գրաւած են, դրամ եւ կալուած, որոնք եթէ տրամադրուին ներգաղթի, ոռոգումներու եւ ճանհանները չորացման նպատակներուն, Հայաստան կարճ ժամանակի մէջ իր խեղճ ու տկար երեւոյթէն դուրս կ'ելլէ։

«Համաշխարհային յեղափոխութեան նպատակներուն ծախսելու համար ուրիշ գումար չկա՞յ։ Ինչպէ՞ս կարելի է հայ ժողովուրդի լուման այդ ժողովուրդի բազմապահանջ կարիքներուն չյատկացնել, ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ հազարաւոր գաղթականները, որբերը, այրիները եւ յիշել աւելի երջանիկները։

«Ողորմութիւն չէ որ կ'ուզենք խորհրդային կառավարութենէն, ոչ ալ կը դիմենք անոր բարոյական օժանդակութեան։ Խղճի եւ պարտականութեան խօսք ալ չենք ըներ։

«Կը պահանջենք իրաւունք, միջազգային օրէնքներով նուիրագործուած սեփականութեան իրաւունք։ Կը պահանջենք որ ռուսահայութեան գրաւուած կտակները յօգուտ Հայաստանի վերաշինութեան օգտագործուին։ Անկարելին չենք պահանջեր. Յունաստանը անհա՝ իր իրաւունքին կը տիրանայ։ Կա՞յ գերագոյն պատճառ մը որ արգիլէ հայ ժողովուրդը իր իրաւունքին տիրանալէ։ Համազգութային դիմում մը պէտք է կատարել Մոսկուայի կառավարութեան մօտ, պահանջելու համար գրաւուած կտակներուն ազգին վերադարձումը։»

ԱԳՈՒԼԻՍԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարտակոչ» ցնծութեամբ կը ծանուցանէ թէ Գողթանի պատմական մայրաքաղաքը, Վերին Ագուլիս, որ կը գտնուի Ջուլֆայէն 43 վերստ հեռու, կը վերաշինուի սաստիճանաբար։ «Անխտիր բոլոր վերահաստատուած բնակիչները ստացած են հող եւ պետական զանազան նպաստներ։ Այժմ գիւղը ունի 250 տուն բնակիչ, 1100 հոգի։ Աչքի կը զարնեն բարեկամական յարաբերութիւնները հայ եւ թուրք աշխատաւորութեան միջեւ։ Բնակչութեան տնտեսական վիճակը աննախանձելի է։ Թէեւ այս տարի պտուղը առատ է, բայց ջուրի պակասութեան հետեւանքով ցանքերը միջակէն վար են։ Գիւղը չունի սեփական բժիշկ։ Երախաներուն մէջ մեծ չափով տարածուած է աչքի ցաւը։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՐԱԽԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թայմզի Ռիկայի Թղթակիցը կը հեռագրէ Հոկտ. 23 թիւով.— Լէնինկրատի մէջ կարմիր խորհրդարանի նիստի ընթացքին արտաքին փոխ-գործավարներ՝ Քարախան եւ Լիթվինօֆ միջազգային կացութեան մասին հրահանգիչ յայտարարութիւններ ըրին։

Քարախան հաստատեց թէ խորհրդային կառավարութիւնը կը ջանայ «ուշացնել» քաղքենի երկիրներու հետ զինեալ կռիւը, որովհետեւ այս միջոցին չի փափաքիր պատերազմիլ։ Խորհրդային Միութիւնը պիտի շահի վերջնական յաղթանակը, որովհետեւ մեծ պետութիւնները իրարու հետ անհամաձայն են, Մեծն Բրիտանիոյ եւ իր գաղթավայրերուն միջեւ վէճեր կան, բոլոր երկիրներու աշխատաւոր դասակարգին մէջ համակրութիւն կայ խորհրդային վարչաձեւին հանդէպ, վերջապէս որովհետեւ Սովետները ունին իրենց սեփական ուժը։

Խորհրդային կառավարութիւնը կը յուսայ հակակշռել անգլիական ազդեցութիւնը եւ իր կողմը շահիլ Ամերիկացիները՝ տնտեսական մենաշնորհներ տալով անոնց։ Կը յուսայ նոյնպէս օգտուիլ Անգլիոյ եւ իր գաղթապետութեանց անհամաձայնութիւններէն, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ տիրող դժգոհութիւններէն, ասիական ժողովուրդները հանելու համար իրենց կեղեքիչներուն դէմ։

Դիտել տուաւ թէ խորհրդային քաղաքականութիւնը արդէն մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերած է. դաշնագիրներ կնքուած են Աֆղանիստանի ու Պարսկաստանի հետ և աշխարհականներու ազդեցութիւնը վերցած է Չինաստանի վրայէն։ Քարախան գոհունակութեամբ յիշեց նաեւ որ բանւորական աշխարհը իրենց հետ է։ Խօսելով Ֆրանսայի մասին, ըսաւ որ, թէեւ Սովետները կրցած են կարգադրութեան մը գալ Ֆրանսայի հետ և արգիլել որ անիկա ալ հակապոլշեւիկ խմբակին միանայ, սակայն խզումի վտանգը միշտ կայ։

Լիթվինօֆ ալ խօսք առաւ եւ քննադատեց ֆրանսական կառավարութիւնը Ռաքովսքիի խնդրին համար։

ՖԷՅՍԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ժամանակ մը Ֆրանսա մնալէ յետոյ, Իրաքի թագաւոր Ֆէյսալ կրկին Լոնտոն գնաց, Միջագետքի եւ Անգլիոյ յարաբերութեանց մասին խորհրդակցութիւններ ունենալու համար ձեռնհաս անձնաւորութեանց հետ։ Երկարօրէն տեսնուեցաւ Իրաքի անգլիական մարզպան Սըր Հէնրի Տօպսի հետ։ Յետոյ ընդունեց նաեւ այցելութիւնը Սըր Օսթըն Չէմպըլէյնի, լորտ Ալէնպիի, սըր Հ. Սամուէլի, Օրմսպի-Կորի եւլն.։

Կիրակի օր արտաքին նախարարութեան մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ Ֆէյսալ թագաւորին եւ իր վարչապետին՝ Ճաֆէր փաշայի։ Թագաւորին երէց որդին իշխան Ղազի, որ Անգլիոյ Հարրօ քաղաքը կ'ուսանի, իր հայրը տեսնելու համար Լոնտոն եկաւ։

Այսօր պիտի սկսին պաշտօնական բանակցութիւնները քաղաքական հարցերու շուրջ։ Այս առթիւ թագաւորը «Թայմզ»ի խմբագրին յայտարարեց հետեւեալը.

Մեծ սխալ մըն է ենթադրել թէ կառավարութիւնս մտադիր է վիճաբանիլ ոեւէ նիւթի մասին, որ կոչուած ըլլայ Պաղտատի եւ Լոնտոնի միջեւ կապերը թուլցնելու։ Ընդհակառակն վիճաբանութեան առարկայ պիտի դառնան միայն անգլեւիրաքեան դաշնագրին մէջ նախատեսուած խնդիրները։ Մօտ չորս տարի անցաւ այդ դաշնագրի ստորագրութենէն ի վեր, եւ Իրաքի քաղաքական, ելմտական ու զինուորական մարզերու մէջ զարգացումը անհրաժեշտ կը դարձնեն անոր վերաքննութիւնը։ Երկու կառավարութիւններն ալ համաձայն են այս կէտին վրայ։ Բնականաբար խնդրոյ առարկայ պիտի դառնայ Իրաքի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու պարագան։ Ի վիճակի ենք ապացուցանելու որ Իրաքի դիրքը բաւականին ամրապնդուած է եւ կրնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնել։ Զինուորագրութեան մասին խնդիր չպիտի ըլլայ բանակցութեանց ընթացքին՝ այդ խնդիրը Իրաքի կառավարութեան եւ խորհրդարանին կը պատկանի։ Զարգացած եւ փորձառու Իրաքցիներ շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ անհրաժեշտ է ունենալ ազգային բանակ մը, որ պիտի պակսեցնէ կառավարութեան ծախքերը եւ միեւնոյն ատեն Իրաքի երիտասարդութեան պատեհութիւն պիտի ընծայէ ծառայել ու իր հայրենիքին։

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ կ'ըսէ թէ կարելի չէ տակաւին Իրաքը ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Իրաք դեռ երկար տարիներ պէտք ունի Անգլիոյ աջակցութեան ամրապնդելու համար։

ՔԵՄԱԼԻ ՃԱՌԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ հակառակ անոր որ Մ. Քէմալի ճառը շատ մը կէտերու շուրջ վիճաբանութիւններ պիտի յարուցանէ, եւ հակառակ իր ոչ-համեստ ձեւին, կուգայ նոր դափնի մը աւելցնել իր պսակին։ Ճառը պատրաստած էր շատ ուշադիր եւ յստակ ձեւով, եւ խօսեցաւ այնպիսի պահու մը, ուր զօրաւոր ազդեցութիւն պիտի ունենայ թուրք հանրային կարծիքին վրայ։

Վաղը հարիւրաւոր պատուիրակներ իրենց քաղաքները պիտի դառնան, ու իրենց բարեկամներուն, ազգականներուն, նոյնիսկ թշնամիներուն պիտի պատմեն ինչ որ նախագահը ըսաւ։ Պրոպագանդայի այսպիսի միջոց մը շատ աւելի ազդեցիկ է,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Յունական թերթերը կը գրեն թէ կառավարական շրջանակներէ ելած տեղեկութեանց համաձայն, համայնավարները նոր գործունէութեան սկսած են բանակին մէջ։ Այն կարծիքը կը տիրէ թէ ձեռք առնուած միջոցները անզօր են համայնավարական պրոպականտային հակազդելու։

Յատուկ յանձնախումբ մը պիտի որոշէ համայնավարութիւնը օրէնքէ դուրս յայտարարելու թելադրանքը ընել կառավարութեան եւ գրաւել հրապարակէն համայնավարական բոլոր հրատարակութիւնները, թերթ թէ գիրք։

ՋՈՐԱԳԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

«Մարտակոչ»ի Թղթակիցը կը գրէ.— Ինչպէս յայտնի է, Զորագետի աշխատանքները սկսած են արդէն։ Վերջերս կ'աշխատէին մօտ 300 բանուոր, օրական ստանալով 1 ըբլ. 20 կոպէկ։ Բայց գործերու վարիչը, երեւի նկատելով որ բանուորներէն շատերը ծուլութիւն կ'ընեն, այս քանի մը օրը աշխատավարձը պայմանաւոր նշանակեց։ Երեւան եկաւ որ օրական մէկ ռուբլի ալ չի հաներ բանուորը. այնպէս որ 80ի չափ բանուորներ մերժեցին աշխատանքները շարունակել։ Ի հարկէ մեղաւորը վարիչը չէ, այլ բանուորները որ ծուլութիւն կ'ընեն։ Դեռ հացի փուռ չկայ, միս չկայ, ճաշարան չկայ։»

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ յեղափոխութեան տասնամեակին առթիւ, Հայաստանի դատական գործավարութիւնը պիտի բանայ 8 ժողովրդական դատարաններ Հրազդանի, Աբարանի, Դուռքէնդի, Բաւթարլուի, Նիկոլովկայի, Վորոնցովկայի, Համամլուի եւ Կարմիր գիւղի մէջ։ Վորոնցովկայի մէջ գործառնութիւնները պիտի կատարուին ռուսերէն, իսկ Կարմիր գիւղի մէջ՝ թուրքերէն։

Միեւնոյն ատեն, գաւառներուն մէջ պիտի բացուին 41 լրացուցիչ դասընթացքներ։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԻ ԱՐԿԱԾ

Դամասկոսէն եկող 338 ցորեն բեռցած «Միաթ» ինքնաշարժ մը Մանասի մօտերը շրջեցաւ, վարիչ Արթին Կիրակոս Թաթարեան մեռաւ, իր օգնականը Մարաշցի Կարապետ Գրիգորեան եւ ինքնաշարժին մէջ ճամբորդող Շահին-Քասըմ-Ալամ ծանրապէս վիրաւորուեցան,

ՊԵՐԹԼՈՅԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Քանի մը օրէ ի վեր զանազան հանդիսութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ տօնելու համար յայտնի քիմիագէտ Մարսէլէն Պէրթլոյի հարիւրամեակը։

Այս առթիւ Փարիզ եկած են վաթսուն օտար գիտնականներ, որոնք երէկ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին հանդիսաւորապէս ընդունուեցան Փարիզի Քաղաքապետարանին մէջ։

Խորհրդային Միութեան կողմէ իբրեւ պատգամաւոր եկաւ կրթական գործավար Լունաչարսքի։

ՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԲԵՐՆՈՎ

Մուսթաֆա Քէմալ Հոկտ. 20ին լրացուց իր ծանօթ ճառը, զոր սկսած էր Հոկտ. 15ին, խալք կուսակցութեան համագումարին առջեւ:

«Յառաջ» օրը օրին հաղորդած է այդ ճառին գլխաւոր մասերը: Իր պատմական արժէքին համար աւելի մանրամասն ամփոփում մը կուտանք այսօրուընէ, քաղելով Անատոլուի գործակալութենէն:

ԽՄԲ.

Ղազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշա հետեւեալ կերպով սկսաւ իր պատմական ճառը.—

19 Մայիս 1919ին Սամսոն ցամաք ելայ. պատերազմին մէջ պարտուած էին այն պետութիւնները, որոնց միացած էր օսմանեան կառավարութիւնը: Օսմանեան բանակը ամէն կողմ քայքայուած վիճակ մը ունէր և շատ ծանր պայմաններով զինադադար մը ստորագրած էր. պատերազմի երկար տարիները յոգնեցուցած և աղքատացուցած էին ազգը. իսկ անոնք որ ազգն ու երկիրը ընդհ. պատերազմի մէջ քշած էին, փախած էին՝ լոկ իրենց կեանքը փրկելու մտահոգութեամբ:

Ապականած Վահիտէտտինը, որ կը գրաւէր խալիֆայութեան եւ սուլթանութեան աթոռը, կարգ մը եպերելի միջոցներ ձեռք առած էր. յուսալով որ այդպէսով պիտի կարենար փրկել իր անձն ու թագը: Տամատ Ֆէրիտ փաշայի նախագահութեան տակ գտնուող դահլիճը կազմուած էր անզօր, անփառունակ, վախկոտ անձերէ. ասոնք պատրաստ էին սուլթանին բոլոր փափաքները գործադրելու:

Համաձայնական պետութիւնները զինադադարի պայմանները յարգելու պէտքը անգամ չէին զգար: Անոնց նաւատորմիղն ու բանակները զանազան պատրուակներով Պոլիս բերուած էին:

Ատանայի վիլայէթը Ֆրանսացիներուն, Ուրֆան, Մարաշն ու Այնթապը Անգլիացիներուն կողմէ գրաւուած էր: Անտալիոյ և Գոնիայի մէջ Իտալացի իսկ Մարզուանի և Սամսոնի մէջ անգլիացի զինուորներ կային:

Օտար սպաներն ու գործակալներ ամէն կողմ գործունէութեան մէջ էին: Վերջապէս 15 Մայիս 1919ին հելլէն բանակը համաձայնական պետութիւններու արտօնութեամբ Իզմիր ելած էր, մինչ գաղտ երկրին ամէն կողմը քրիստոնեայ տարրերը իրենց գաղտնի հակումները իրագործելով կ'աշխատէին քանդել պետութիւնը:

Առոր փոխարէն եւ այս սոսկալի պայմաններուն տակ Թուրքիոյ զանազան մասերուն մէջ կազմակերպութիւններ երեւան եկան, ասոնցմէ ոմանք Թուրքիոյ հանրապետութեան, Տրապիզոնի ինքնավարութեան, անկախ Քիւրտիստանի նման անջատողական նպատակներ կը հետապնդէին:

Արեւելեան նահանգներու մէջ կազմուեցաւ Իրաւունքներու Պաշտպանութեան Ընկերակցութիւնը: Ամէնն ալ կը կարծէին թէ Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի օժանդակութեամբ միայն պիտի կարենային հասնիլ իրենց նպատակներուն եւ այս իսկ պատճառով յարմար կը նկատէին բարոյական եւ մտաւորական քարոզութիւնը:

Այս բոլոր խմբակներուն կեդրոնը Պոլիս կը գտնուէր: Հոն, ընդդիմադիր խմբակները կը պայքարէին իրարու դէմ:

Ազգային շահու պայքարի տեսակէտով, ասոնց մէջ ամէնէն վտանգաւորը Անգլիասէրներու Ընկերակցութիւնն էր, որուն կ'անդամակցէին Սուլթանը, մեծ եպարքոսը եւ ուրիշ բարձրաստիճան բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Այս ընկերակցութիւնը իսկական Անգլիասէրներու կողմէ կազմուած չէր. անոր անդամները այս անունը իբրեւ վահան գործածած էին, անձնական շահեր ապահովելու համար:

Բացէ ի բաց պայքարելով հանդերձ, այս ընկերակցութիւնը ձեռքի տակէ ալ կ'աշխատէր խեղդել ազգային պայքարը:

Օսմանեան կառավարութեան փճացումին աշխատող թշնամիներուն առջեւ Թուրք ազգը բոլորովին անգլուխ մնացած ըլլալով, խոր մթութեան մէջ շուարած մնացած էր: Անոնք որ հասկցած էին աղէտին մեծութիւնը իրենց զգացումներուն համաձայն սկսան փրկութեան միջոցներուն մասին խորհիլ..

Բանակը, անունով միայն գոյութիւն ունէր, բարձրաստիճան հրամանատարներու եւ սպաներու սիրտը կ'արիւնէր՝ երբ կը տեսնէին որ երկիրը բաժանումի դատապարտուած է. անոնք իրենց գլուխը կը պայթեցնէին միջոց մը խորհելու համար, որպէսզի ազգը կարելի ըլլայ փրկել այն անդունդէն, որ բացուած էր բոլորին աչքին առջեւ:

Ազգն ու բանակը տեղեակ չէր Սուլթան-Խալիֆային դաւաճանութիւններուն եւ կրօնական աւանդութեամբ մը հաւատարմութիւն կը սնուցանէին գահին եւ անոր վրայ գտնուողին հանդէպ: Այս պայմաններուն մէջ փրկութեան միջոցներու մասին մտածած ատեն, ամէն բանէ առաջ Խալիֆա-Սուլթանին ապահովութիւնը կը փնտռէին: Անոնք չէին կրնար ըմբռնել որ երկիրը կարելի էր փրկել առանց Սուլթանի եւ Խալիֆայի: Վա՜յ անոնց որ հակառակը կը պնդէին. այսպիսիները խելոյն անկրօն, անհայրենիք եւ դաւաճան կը նկատուէին:

Ուրիշ արմատացեալ գաղափար մըն ալ կար: Կը կարծուէր թէ առանց յաղթական մեծ պետութիւններու օժանդակութեան կարելի չէ փրկութեան միջոց մը գտնել: Այս պայմաններուն մէջ յիմարութիւն կը նկատուէր այդ պետութիւններէն մէկը զրգռել: Այս գաղափարը ո՛չ միայն ժողովուրդին, այլ եւ վարիչ շրջանակներուն մէջ արմատացած էր: Այս պատճառով հայրենասէրներու յոյսերը կը փոխուէին համաձայն հետեւեալ երեք հաւանականութիւններուն.

1.— Անգլիոյ հոգատարութիւնը,

2.— Ամերիկայի հոգատարութիւնը՝ Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը պահելու համար,

3.— Ինչպէս վերը յիշուած էր, մասամբ Պոլսոյն ալ մէջը ըլլալով մասամբ ալ տեղական շրջանակներու հակում:

Ղազի փաշան, քաղաքական կացութիւնը այսպէս պարզելէ յետոյ, յայտարարեց թէ Անատոլու անցած էր իբրեւ քննիչ Գ. բանակի և թէ իր հրամանին տակ կը գտնուէին Սվազի Գ. իսկ Էրզրումի 15րդ զօրաբանակները: Ասոնցմէ զատ իրաւասութիւն ունէր հրամաններ տալու եւ կապ հաստատելու Տիարպէքիրի, Էնկիւրիի եւ աւելի հեռաւոր շրջաններու մէջ գտնուող հրամանատարութիւններուն հետ:

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա Անատոլու ղրկուած էր իր թշնամիներուն կողմէ, որոնք կ'ուզէին զայն հեռացնել Պոլսէն. բայց անոր բարեկամներն էին որ գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ ուժ եւ իրաւասութիւն տուած էին անոր:

Այս բացառիկ պայմաններուն մէջ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա բոլորովին տարբեր կը մտածէր իր հայրենակիցներէն: Ան համոզուած էր թէ այլեւս անցեալին կը պատկանին օսմանեան կայսրութիւնը, խալիֆայութիւնը եւ սուլթանութիւնը: Մէկ բան միայն կարելի էր. արտաքնապէս բոլորովին անկախ եւ բոլորովին նոր Թուրք պետութիւն մը հիմնել: Մուսթաֆա Քէմալ փաշա Պոլսէն մեկնելէ առաջ այս ծրագիրը որոշած էր, եւ անոր գործադրութեան սկսաւ անմիջապէս որ ոտք կոխեց Սամսոն: Պարագականութիւնը շատ կարեւոր էր:

Հանրապետութեան նախագահը, այս առթիւ անդրադարձաւ խալիֆայութեան խնդրին եւ հետեւեալ կերպով շարունակեց իր ճառը.

— «Անհրաժեշտ էր ըմբոստանալ օսմանեան կառավարութեան, օսմանեան թագաւորին, խալիֆին, խալիֆային դէմ. այս նպատակին հասնելու համար պէտք էր ըմբոստացնել Թուրք ազգն ու բանակը:

Անհրաժեշտ էր ընկերային կեանքը փոխել՝ ազգին յառաջդիմութեան կարողութիւններուն համաձայն եղանակով մը: Ասիկա թէեւ դժուար էր, բայց անհրաժեշտ էր պայքարի մէջ մտնել: Ջախջախութեան պարագային փճացումի հեռապատկերը կար, սակայն ընդդիմութիւն չկատարելու պարագային ալ այդ վտանգը գոյութիւն ունէր: Մինչդեռ կռուելով, պայքարելով մեռնիլը գոնէ փառաւոր մահ մը կ'ըլլար: Քաղաքակիրթ մարդկութեան աչքին ծառայի մը հանդէպ ցոյց տրուած վարմունքին արժանի է այն ազգը, որուն ապատութիւնը բռնադրաւուած է: Թուրքը արժանապատուութիւն, վեհանձնութիւն և բարձր առաքինութիւններ ունէր: Յարմար չէր ապագայ ծրագիրները ամբողջովին մէկ անգամէն պարզել: Որովհետեւ ան պիտի գործադրուէր հետզհետէ՝ մինչեւ որ անհետանար եւ տկարանար ընդդիմութիւնը:

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա իր ճառը շարունակելով յայտարարեց թէ դէպի նպատակ յառաջացած ատեն իր ընկերներէն շատեր զինքը չհասկցան եւ կէս ճամբան ձգեցին զինքը՝ չկարենալով շարունակել իրենց գործը:

Արեւելեան եւ միջին Անատոլուի, ինչպէս նաեւ Թրակիոյ զինուորական հրամանատարներուն բացատրուեցաւ կացութիւնը եւ յանձնարարուեցաւ աչալուրջ ըլլալ: Նփում հաստատուեցաւ քանիերորդ բանակին հետ, որ Իզմիրի առջեւ հելլէն բանակներուն դէմ կը գտնուէր: Ազգին ազդարարուեցաւ թէ ընդդիմութեան ուժ մը պիտի կազմակերպուէր՝ Համաձայնականներու ծրագիրներուն եւ Իզմիր ցամաք ելած Հելլէններուն դէմ պայքարելու համար:

(Շար.)

2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Ամերիկացի գուշակ մը կը մարգարէանայ.

— Լոնտոն, որ ներկայիս 8 միլիոն բնակիչ ունի, 73 տարի յետոյ, 2000ին, պիտի ունենայ 20 միլիոն բնակիչ: Այդ թուականին ամբողջ մայրաքաղաքին մէջ ո եւ է բնակարան չպիտի գտնուի, այլ միայն ընդարձակ պարտէզներ եւ քանի մը գեղեցիկ յիշատակարաններ: Իւրաքանչիւր տեսակի կառք իրեն յատուկ ճամբան պիտի ունենայ: Օդային ճամբորդութեան միջոցները պիտի կատարելագործուին եւ հաղորդակցութիւնը առաւելապէս օդին մէջէն տեղի պիտի ունենայ: Մասնաւոր օդային կայաններ պիտի հիմնուին:

Իսկ ո՞ւր պիտի ապրին բնակիչները:

Գետնին տակը:

Մրջիւններու նման, անոնք պիտի փորեն անհամար գետնուղիներ: Ստորերկրեայ տուները պիտի ունենան ամէն յարմարութիւն բնակութեան համար եւ օդաւորուն՝ շնորհիւ մասնաւոր խողովակներու, լուսաւոր՝ շնորհիւ արուեստական արեւներու, տաք՝ շնորհիւ խորունկ հորերու, որոնք երկրին կեդրոնական ջերմութիւնը վեր պիտի քաշեն:

Երբ յարձակում մը տեղի ունենայ թշնամիին կողմէ (հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան պաշտպանութեան), այս ստորերկրեայ փնթակները երբեք չպիտի վնասուին:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

«ԵՐԿՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ»

Տիեզերահռչակ բարեկամիս, մեծ փիլիսոփային եւ նուրբ բանաստեղծին յիշատակին հանդէպ ուշացած՝ բայց երբեք անտեսուած՝ պարտականութիւն մը կատարելու պահուս, անթափանցելի խորհուրդին, անըմբռնելի Անծանօթին առթած խորունկ յուզումը եւ ընկրկումը կ'ունենամ...

Դիմացս շարուած են իր գրաւիչ հատորները, թանկագին ձօներով, որոնց մէկը կը կրէ «երկնքի քաղաքացի մը» *ստորագրութիւնը:*

Երկի՛նքը... որուն գաղտնիքներուն անվհատ ու զմայլած խուզարկուն եղաւ վաթսուն եւ հինգ տարիներէ աւելի, իր քնարերգու - փիլիսոփայի հզօր ու հազուագիւտ կարողութեամբ մեզի ըմբռնելի պատկերներու վերածելով այն գերբնական տեսիլքները, զորս կ'ընդնշմարէր իր զտուած, բիւրեղացած հոգիին խուզարկու աչքերով՝ քան իր Ժիւվիզիի հոյակապ դիտարանին կատարելագործեալ գործիքներով:

Իր ամբողջ կեանքը և հսկայ գործը համակ ընդվզում մը եւ գեղեցիկ պայքար մը եղաւ նիւթի գերիշխանութեան սահմանափակ գաղափարին դէմ:

Տասնեակ հատորներ պէտք պիտի ըլլային, իր հաւատքները եւ փաստերը պարզելու, իր տեսութիւնները եւ հետեւութիւնները ուսումնասիրելու:

Երկնքի քաղաքացի, Ֆլամարիոն անհասանելի բարձրութիւններէ դիտեց կեանքին եւ խեղճուկ Մարդկութեան ընծայած երեւոյթները, անհաղորդ անոր գետնաքարշ տօրեայ մտահոգութիւններուն եւ նիւթական ճղճիմ ցանկութիւններուն...

Իր բազմաթիւ հատորները, իր անթիւ յօդուածները կը յանգէին միշտ իր զմայլելի եւ ճիշտ հաւատամքին անառարկելի հաստատումին:

Մարդը միայն նիւթ չէ, այլ նաեւ — եւ մանաւանդ — Հոգի:

«Ուրանիա»ն, «Անծանօթ բնական Ուժեր»ը, «Աստուած Բնութեան մէջ», կամ «Նիւթապաշտութիւնը եւ Հոգեպաշտութիւնը Գիտութեան առջեւ»ը, «Լումէն», «Սթէլլա», «Անհունէն Պատմութիւններ», եւլն., եւլն., գրուած, ներշնչուած բանաստեղծի հոյակապ թռիչքով եւ ըմբռնելի ձեւով սակայն:

Երկնքի շրջիկ քաղաքացի, Ֆլամարիոն մեզի ծանօթացուց՝ գրգռագին յայտնութիւններով՝ մեր դրացի աշխարհին — Հրատի վրայ գոյութիւն ունեցող մթնոլորտային կամ կեդրոնական երեւոյթները, որոնց մասին գրուած հատորներուն վերջինը կիսատ մնաց իր անփոխարինելի կորուստով:

Իր վերջին տարիներուն ան բացառապէս նուիրուած էր կեանքի եւ մահուան առեղծուածներուն հանգոյցը քակելու, գիտութեան ընծայած միջոցներով, եւ իր երեք հատորները —«Մահը եւ իր գաղտնիքը». «Մահուան շուրջը», եւ «Մահէն յետոյ» իրենց պարունակած բազմահազար ու սահմռկեցուցիչ փաստերով՝ որոնք իրեն կը հասնէին աշխարհի բոլոր անկիւններէն, ճշգրտօրէն եւ անաչառօրէն քննուած, վաւերացուած տեղին վրայ՝ կուգային ամենախոր տպաւորութիւն ձգել նոյնիսկ իր հակառակորդներու շարքերուն մէջ:

Որովհետեւ հակառակորդներ ունեցաւ ան ալ, զորս իր բարձրութենէն հազիւ կը նկատէր, երբեմն միայն զիջելով ձաղկող սրամտութիւններով, եւ ապշեցնող փաստերով շեշտել իրենց ինքնահաւան տգիտութիւնը:

«Ուրանալ ինչ որ չենք կրնար հասկնալ, անիմաստ եւ անարժան պիտի ըլլար գիտնականի մը համար» կ'ըսէր ան: Եւ այսօր անթիւ են այն երեւոյթները, որոնք կան, եւ որոնց անկարող է ներկայ գիտութիւնը — կամ աւելի ճիշտ պիտի ըլլար ըսել — մեր յօրինուածքին անկատարութիւնը, ըմբռնել, հասկնալ, կամ զգալ ու բացատրել:

Այլանդակօրէն սահմանական չէ՞ պիտի ըլլար ենթադրել պահ մը իսկ, որ մեր անկատար ու անճարակ զգայական գործարանները կրնան տիեզերական կեանքին բազկերակին բոլոր թրթռումները արձանագրել, երբ հաստատուած է որ՝ երկվայրկեանը 28,000 թրթռումէն վար եւ 38,000էն վեր, մեր ականջները ընդունակ չեն այլեւս ոեւէ ձայն լսելու:

Uetra-violet *կամ* Infra-rouge *ճառագայթները նոյնպէս մեր աչքերուն անտեսանելի կը մնան: Գիտական եւ իմաստո՞ւն կ'ըլլար հետեւցնել ուրեմն որ անոնք գոյութիւն չունին...*

Եղան սակայն— եւ կան դեռ գիտութեան անունով ճառող իմաստակներ, որոնք Ֆլամարիոնի որոնումները եւ ապշեցուցիչ եզրակացութիւնները բանաստեղծի երեւակայութիւն անուանեցին, չուզելով իրենց տգիտութիւնը խոստովանիլ նոյն իսկ այն գիտականօրէն հաստատուած՝ բայց անբացատրելի փաստերուն առջեւ, որ այնքան առարկայօրէն եւ անվհատ՝ մեծ փիլիսոփան եւ գիտունը կը նետէր իրենց առջեւ:

Այսօր սակայն անկեղծ ու արժանաւոր գիտնականներու բոյլ մը՝ փաստերու հիման վրայ՝ արդէն հասած է սա եզրակացութեան.

Մարդկային յօրինուածքին մէջ կարողութիւն մը կայ, որուն սահմանները կ'անցնին զգայական գործարաններու ծանօթ կարողութիւններու սահմանէն:

Ուղեղը՝ որ նիւթապաշտ հասկացողութեամբ կեդրոնն է մտածումներուն, ապրումներուն, կեանքին, եւ որուն մահը, լուծումը, վերջակէտը կը դնէ կենդանական արտայայտութիւններուն, միակը չէ մեզի աշխարհին իբր հաղորդակից գործօն, այլ կայ անծանօթ կարողութիւն մը—որ մանաւանդապէս զարգացած է որոշ անհատներու քով— որ կրնայ միջոցին եւ ժամանակին մէջ թեւածել, եւ ըմբռնել անծանօթ եւ անտեսանելի երեւոյթները:

Ֆլամարիոնի փիլիսոփայութիւնը իր ճակատագրապաշտ հայեցքով կը միանայ Արեւելքի փիլիսոփայութիւններուն, որոնք տասնեակ դարեր առաջ շատ աւելի յստակատեսութեամբ մօտեցեր են Կեանքի եւ Մահուան Խորհուրդներուն: Մեր կեանքը նախորոշուած լինելիքներու շարք մըն է, որ կը քակուի ամէն օր, մեր կեանքին որոշ մէկ տեսարանը մեզի ապրեցնելով այդ օրը, որ կուգայ Անծանօթէն՝ կորսուելու Անծանօթին մէջ: Երազները եւ տեսիլքները խռովեցնող փաստեր են՝ զորս ոչ մէկ կերպով կրնայ բացատրել նիւթապաշտ փիլիսոփայութիւնը:

Շշմեցնող եւ վրդովիչ փաստերով լեցուն են Ֆլամարիոնի հատորները, որոնք կուգան հաստատելու մեր էութեան մէջ նիւթէն տարբեր զօրութեան մը գոյութիւնը, զոր հազիւ կը սկսինք ընդնշմարել՝ ու մնաց բացատրել:

Հանճարեղ աստղաբաշխը 60է աւելի տարիներ նուիրելէ յետոյ այդ հարցերու անաչառ, խիստ եւ մանրազննին ուսումնասիրութեան, կուգար համեստաբար խոստովանիլ որ ինք անկարող է այդ երեւոյթներուն մեքենականութիւնը բացատրելու. բայց ինչ որ անբացատրելի է, չի դադրիր գոյութիւն ունենալէ:

Ելեկտրականութեան ներկայացուցած քմայքին եւ արտառոց երեւոյթները անկարելի է այսօր բացատրել, բայց ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի ուրանալ ելեկտրականութեան գոյութիւնը:

Տեղի սղութիւնը կը ստիպէ զիս՝ դժբախտաբար՝ կրճատել խորհրդածութիւններս Ֆլամարիոնի հսկայական եւ ցնցող գործին ու գերին մասին՝ այս յանկուցիչ ու խորհրդաւոր տիրոյթին մէջ:

ՕՐ. ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԻՐ ԹՌԻՉ

Դ.

Չպիտի ըսեմ երբեք, ոչ ինծի, թէ այդ վայրկեանն սարսափեցա՞յ: Վերջապէս եմ: Ո եւ է իրաւունք ձորձին հասկցնել իմ զգացում

Կ'ատեմ՝ կնոջական խոհեմ թիւն ըսուածը եւ ամբողջ րով պայքարեցայ ես ինծի այդ եղերական վայրկեանն գտնելու համար այդ նոյն փութութիւնը, զոր յաջողած պահել ճամբորդութեան սկիզբ ի վեր:

Ինչպէս արտայայտել թէ էին զգացումներս: Ինչպէս րագրել այն գերմարդկային գը, զոր ստիպուեցայ ընել լու համար Ճորճին, որ կը տանջուէր իմ վիճակիս Յաջողեցայ սակայն գտնել ժպիտը եւ ըսի թէ՝

«Ամէն ինչ լաւ կ'ընթան եւ վախճանը բարի պիտի ըլ

Իր պատասխանը եղաւ.

«Քաջ էք, սիրելի բարեկ մուհի, մեզ հալածող գիշեր մէջ: Քիչ մը եւս համբերենք շուտով պիտի տեսնենք լու երեսը»:

Այդ պահուն միակ մտահ գութիւնս այն էր որ չէի կրնար փոխանորդել ընկ'րոջս՝ օդանա վարելու համար. ատիկա ուժերէ եւ յանդգնութենէս վեր էր: սուն, թերեւս հարիւր անգամ հարցուցի թէ ո՞ւր էինք: Մինչ պատասխանէր «Ամէն ինչ լաւ է

Քիչ ետք նշմարեցի որ դժուարութիւն կը քաշէր վարելու մէջ: Երբ պատմ հարցուցի, ինծի ցոյց սառոյցի խաւ մը, որ օդանաւ գրեթէ ամբողջ մակերեսը կած էր: Մեր բարձրաչափին ակնարկ մը ցոյց կուտար 3500էն 3000 մեթրի իջած էր Այն ատեն դիւրին էր եզրակ ցնել թէ «Ամերիկացի Աղջիկ դանդաղ բայց ապահով կերպով իջնելու կը ստիպուէր:

Հովերէ գնցուած, մարէն ցած, իւղի հակակշիռէն զրկուած, սառոյցէն անդամալուծուած, յոյսը բախտին միայն կապած էինք:

Ցանկարծ Ճորճ հրաման տուաւ ինծի. «Հագուեցէք պատրաստ հագուստը: Չեմ գի տեր թէ վարը ինչ պիտի գտնենք Հոս ընելիք բան չունինք ալ

Առանց մտածելու, հնազա դեցայ իրեն, յետոյ, բար արագ աղօթք մը ըրի

Մինչդեռ շրթներս կը մրմնջ ին յուսահատութեան աղօթք ձեռքերս հապճեպով եւ կերպով կը քակէին հագուստիս ծրարը: Ցանկարծ Ճորճ հէյլամէն ուրախ ճիչ արձակեց. «Շուտ, շուտ, եկէք տեսէք: Ամէն ինչ փրկ ցած է:»

Նախ կարծեցի թէ հասած էր: Բնազդաբար ընկեր քով խուժեցի, ու հոն ամէնէն սիրելի տեսարանը սայ. — Օդանաւի աջեւէն շելի փոթորիկը անհետացած կարծես գիւթանքով մը եւ ձգած էր գուարթ լուսնկայի

Ցանկալի էր որ այդ ու գեղեցիկ գիտնականի իր նոր առաքելի կով՝ զոր կը յօրինեն իր փայլ փարթամ մտքերը խորապէս, արժանաւոր ճանչցուէր մեր մտածելու բռնելու ընդունակ թենէն:

Հ. ԱԼ

մին։ Պահ մը կարծեցի թէ սիրտս պիտի պայթէր։

Սակայն «Ամերիկացի Աղջիկ»ին թեւերը ծածկող սառոյցի թանձր խաւը ստիպած էր մեզ արագօրէն 3200 մեդրէն 2000 մեդրի իջնել։ Այդ պահուն բնաւ չմտածեցինք մենք մեզի հարցնելու թէ ինչ հրաշքով կրցեր էինք ողջ դուրս գալ տարրերու դէմ այսպիսի պայքարէ մը։ Խիստ խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, օդանաւը հետզհետէ կը բարձրանար եւ շարժիչ մեքենան ուրախ երգի մը պէս կը հնչէր մեր ականջներուն։

Բան մը սակայն դեռ կը մթագնէր մեր հորիզոնը. կանոնաւորաբար եւ առանց պատճառը կարենալ բացատրելու, իւղի ճնշումը հետզհետէ կը տկարանար։ Նկատեցինք որ այժմ երեք քիլոյի իջած էր անիկա։

Իմ հարցումներուս, ճորճ խուսափողական պատասխան միայն տուաւ. «Շարժիչ մեքենային աղմուկը շատ տարօրինակ կը թուի, սակայն մեր թռիչքի պայմանները շատ լաւ են հիմա»։

Յաջորդող ժամերու միօրինակութիւնը յուսահատական էր։ Ոչինչ կրնար ծանրացնել մեր մտահոգութիւնը. ոչ մէկ նշան չէր աւելցներ մեր վախերը։

Ընկերս, որ շատ ընկճուած էր, ղեկը ինծի յանձնեց եւ քիչ մը հանգստացաւ։ Երբ իմ քովս եկաւ, տեսանք որ իւղի ճնշումը 500 կրամ եւս պակսած էր։ Տարօրինակ բան, այս դէպքը շատ քիչ ազդեց վրաս։ Ֆիզիքապէս սպառած էի, եւ ճամբորդութեան սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով քնանալու անյաղթելի փափաք մը կը զգայի։

Վարիչի դիրքս ձգած, հանգիստ կը մրափէի քանի մը վայրկեանէ ի վեր, երբ ժամը 3ին ա[illegible] ճորճի ձայնը զիս արթնցուց երազէս։

«Կորսնցնելու վայրկեան մը իսկ չկայ. անմիջապէս հագուեցէք ձեր ազատարար հագուստները։»

Իբրեւ բացատրութիւն, իւղաչափը ցոյց տուաւ. ճնշումը մէկ քիլոյէն քիչ մը աւելիի իջած էր։ Մեքենաբար հնազանդեցայ խոր ձայնով մը ինծի տրուած հրամաններուն։

«Օգնութեան կոչեր նետեցէք... Դարձեա՛լ... Շարունակեցէք... Մի՛շտ։ Հիմա ղեկը ձեռք առէք եւ դէպի ցած վարեցէք, անցնելով դիմացի սա երկու ամպերուն մէջէն։»

Զգացի թէ այդ վիճակիս մէջ կարելի չպիտի ըլլար ինծի օդանաւը վարել. ուստի խնդրեցի ճորճէն որ տեղը մնայ։

Ցանկարծ, ու մինչ անձկութեամբ կը քննէի ովկիանոսին մակերեսը, դէպի ուր կը թռէինք, նշմարեցի շոգենաւի մը ուրուանկարը. «Պարէնտրէխթ»ն էր։

Բնազդաբար շոգենաւին վրայ նետեցի թուղթ մը, հարցնելու համար թէ ցամաքէն որքան հեռու կը գտնուէինք։

Առաջին անգամ նպատակիս չհասայ, բայց երկրորդ փորձին, տեսայ որ «Պարէնտրէխթ»ի վրայ մարդիկ վերցուցին խաւաքարտի կտորը, որուն վրայ արձանագրած էի հարցումս։

«Ամերիկացի Աղջիկ»ը շոգենաւէն շատ քիչ բարձր կը թռէր, ու քանի մը վայրկեան վերջ կրցանք կարդալ այնքան փափաքուած պատասխանը, ճերմակ տառերով գծուած շոգենաւի կամրջակին վրայ. «40 աստիճան հարաւ, Թէրսէյրայի արեւմուտքը, Ասորեաններէն 360 մղոն»։

Իւղի ճնշումը զերոյի ինկած էր. քանի մը մեդր հազիւ հեռու էինք ջուրի մակերեսէն։ Ցանկարծ ճորճ կեցուց շարժիչ մեքենան եւ պոռաց. «Իջնալու վրայ ենք. պատրաստ գտնուեցէք»։

Հազիւ մեր բանտին երեսիկներէն մէկը ճեղքուած էր, եւ արդէն «Ամերիկացի Աղջիկ»ը կը մխրճուէր հսկայ ալիքի մը ծոցին մէջ։

ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Թայմզ» իր Հոկտ. 21ի թիւին մէջ «Ղազիին Մրցանիշը» խորագրով խմբագրականով մը երկարօրէն կը խօսի Մ. Քէմալի վերջին ճառին վրայ։ Կը քաղենք կարգ մը մասեր.—

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա դափնիներ կը շահի նոր մարզերու մէջ։ Չգոհանալով իր պատերազմական եւ քաղաքական յաղթանակներով, ընկերային, քաղաքական եւ կրօնական բարեկարգութիւններով, իբրեւ քաղաքական եւ զինուորական յուշագիր պատրաստողի իր համբաւով, Թուրք հանրապետութեան նախագահը այժմ կ'անցնի երկարախօս հռետորներու ցանկին մէջ։ Ամերիկայի նախագահներուն կողմէ խորհրդարանին ուղղուած ամէնէն երկար պատգամները, Անգլիոյ ելմտական նախարարներուն ամէնէն մանրամասն տեղեկագիրները շատ լակոնական են՝ բաղդատելով Քէմալ փաշայի պատմութեան հետ։ Եւրոպական, ասիական կամ ամերիկեան ո եւ է ուրիշ զինուորական չէ փափաքած մրցիլ Թուրքիոյ վարիչին հետ, հռետորական մարզին մէջ։ Ու դեռ Ղազին բնականէն շաղակրատ չէ։ Աւելի գործողի համբաւ ունի քան խօսողի։

Խալք կուսակցութիւնը խորհրդարանային ընտրութեանց պատմութեան մէջ — նոյնիսկ դիկտատորական վարչաձեւի տակ — կոտրեց մրցանիշ մը։ Սեպտեմբերին կատարուած ընտրութեանց մէջ իր թեկնածուները բոլորն ալ յաջողեցան։ 315ի վրայ 315 աթոռ շահեցաւ կուսակցութիւնը. մինակ մէկ տեղ՝ անկախ թեկնածու մը մէկ քուէ ստացաւ, այն ալ հաւանաբար թեկնածուին քուէն էր։ Այս յաղթանակէն ուրախացած, Ղազին կ'երեւի թէ ուզեց անձնական մրցանիշ մըն ալ հաստատել եւ իր կուսակցութեան տալ Թուրքիոյ վերջին պատմութեան պաշտօնական նկարագրութիւնը։

Իր յաղթական պատմութեան համար բեմ ընտրեց Էնկիւրին, նոր Թուրքիոյ մայրաքաղաքը և ապստամբող հելլէններու ազգային դիմադրութեան կեդրոնը, ու իր հիացողները կրնան զուգակշիռ մը ընել ընդ մէջ Մ. Քէմալի ճառին — որ հինգ լեզուներով պիտի հրատարակուի, եւ Օգոստոս կայսեր քաջագործութեանց երկար և վեհաշուք նկարագրութեան, որ յունարէն և լատիներէն լեզուներով արձանագրուեցաւ Էնկիւրիի իր տաճարին պատերուն վրայ։ Իրաւ է թէ նոյնիսկ Օգոստոս իր քննադատները ունեցաւ, ու Խալիտէ Էտիպ հանըմ, որ կարեւոր դեր խաղաց Ազգայնական դիմադրութեան կազմակերպութեան մէջ, կը նկարագրէ Ղազիի ճառին մէջ յիշուած պատմական դրուագներէն մէկը, որ բոլորովին կը տարբերի անորինէն։ Ղազիին եւ ընդդիմադիրներուն դիրքը բացատրելու համար կարելի է յիշել օրինակը թափօրի մը, ուր «Մենք շահեցանք պատերազմը» արձանագրութիւնը կրող դրօշակներուն կողքին ուրիշներ գրած էին «Մենք ալ օգնեցինք» վերտառութեամբ դրօշակ մը։ Վերապրող Ֆրանսացիներն ու Հայերը հաւանաբար խառն զգացումով մը պիտի կարդան իր այն ակնարկութիւնները որով Մարաշի կռիւը ցոյց կուտայ իբրեւ Հայերու կողմէ սարքուած ջարդ մը Թուրքերուն դէմ, եւ թէ 1920ին անկախ Հայաստանի վրայ կատարուած յարձակումը կը նկատէ ապստամբութեան մը զսպումը։

*** Թայմզի նոյն թիւին մէջ Խալիտէ Էտիպ կը հրատարակէ նամակ մը, որով կը հերքէ Մ. Քէմալի ճառին մէջ իրեն եւ ընդդիմադիր փաշաներուն վերագրուած այն միտքը թէ իրենք համամիտ էին Թուրքիոյ վրայ ամերիկեան հոգատարութեան։ Հանըմը կը փաստէ թէ Մուսթաֆա Քէմալ եւս իրենց համամիտ էր՝ Ամերիկայէն որոշ պաշտպանութիւն եւ նիւթական աջակցութիւն խնդրելու համար։

«ԱՂՏՈՏ ԲԱՐՔԵՐ»

Իսկապէս որ աղտոտ բարքերու ցուցադրութիւն մըն է Ալֆորվիլի մէջ վերջերս պատահած դէպքը։

Ալֆորվիլի մէջ բացուած են երեք հայ սրճարաններ, որոնց վերջինը՝ հազիւ ամիս մը առաջ։ Ժողովուրդը ըստ համակրութիւններու բաժնուած էր այս երեքին միջեւ։ Սրճարանատէրերէն մէկը քիչ գտնելով իր յաճախորդներուն թիւը — թէեւ ամէնէն մեծ թիւը յաճախորդներու ինքը ունէր — իր մօտիկ ազգականներէն մէկուն միջոցաւ, ոստիկանատուն կը դիմէ եւ խուզարկել կուտայ միւս երկու սրճարանները, իբրեւ ապօրինի խաղատուններ։ Խուզարկութեան ատեն սրճարաններէն մէկուն մէջ հազիւ քանի մը անձեր կը գտնուէին, որոնք սուրճ խմելով հանդարտ խօսակցութեան մը բռնուած էին։ Միւսին յաճախորդներէն քանի մը հոգի խաղ կը խաղային գինի խմելու համար։ Այս խաղցողները, ինչպէս եւ սրճարանատէրը Պ. Սահակ Մանուկեան ոստիկանատուն կը տարուին հարցաքննութեան համար։ Բացի սրճարանատէրէն որ մինչեւ այսօր բանտարկուած է, միւսները բոլորը քանի մը ժամ յետոյ ազատ կը ձգուին։

Այո, բարքերու անկում է, երբ աշխատաւոր մը թոյլ կուտայ ինքն իրեն խաղի սեղանի առջեւ նստիլ ու շատ կասկածելի շահու մը համար կը վտանգէ իր եւ ընտանիքին խաղաղ կեանքի պայմանները։ Առանց աշխատելու, առանց քրտինքի շահ ակնկալող մարդոց մոլութիւնը, որ յաճախ ոչ միայն դրամական կորուստներու պատճառ կը դառնայ, այլեւ թշնամութիւններու եւ երբեմն նաեւ արիւնի։

Բայց ի՞նչպէս որակել այն բարքը, որ նախանձելով ուրիշ ազգակցի մը շահին, անոր վաստակն ալ խլելու յետին մտքով, թոյլ կուտայ ինքնիրեն ոստիկանութեան միջամտութիւնը հրաւիրել, եւ ընտանիքի եւ երկու զաւակներու հայր մը բանտարկել տալ։ Ըմբռնումի այս ձեւը աւելի գարշահոտութիւն չի՞ բուրեր, բարոյականի այս հասկացողութիւնը աւելի ստորնութիւն չե՞նթադրեր։ Մոլութիւն մը անպայման ա՞յս ձեւով կարելի է սրբագրել։ Այս դիմումին մէջ արդեօ՞ք մոլութիւնը անհետացնելու մտահոգութի՞ւն կայ, թէ ոչ օրական քանի մը փրանք — ուրիշին փնասելու գնով — աւելի շահելու ստոր զգացումը։

Այո, աղտոտած են բարքերը եւ գարշելի տեսակէն։ Աւելի ճիշդը, շատ մը հին, աղտոտ բարքեր տակաւին կը սնուցանենք մեր հոգիներէն ներս եւ երբեւան կը հանենք ամենապզտիկ պատեհութեան։

Ինքնին մեծ արժէք չունեցող այս դէպքին հետեւանքները շատ կրնան ըլլալ։ Նախ, ժողովուրդին մէջ փոխադարձ ատելութիւն մը, որ սկսած է արդէն յայտնուիլ, ժողովուրդին պարկեշտ մասը, խորապէս յուզուած այս դէպքէն, պօյքօթ ըրած է արդէն, այժմ բաց մնացած սրճարանին դէմ ալ։ Այսպէս ալ պէտք է ըլլայ։ Հանրային կեանքի մէջ կարելիութիւն ստեղծելու է շրջանակ ունենալու այն մարդոց, որոնք ստորին գործունէութեան ապացոյցներ կուտան կեանքի մէջ։

Աւելի մեծ անպատեհութիւն մը. ուշադրութիւն հրաւիրել այսպիսի դէպքերով միշտ ժողովուրդին վրայ, որպէսզի միշտ ճնշուած զգայ ան ինքզինքը։

Ահաւասիկ ո՞ւր է աղտոտութիւնը բարքերու եւ ո՞ւր է չարիքը «աղտոտ բարքեր»ու։

Ալֆորվիլցի

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԵՐԸ

«Լը Ժուրնալ» թերթը, որ մասնաւոր սիւնակի մը մէջ ամէն օր Փարիզի լքուած արուարձաններու պահանջները կը ներկայացնէ, Շաբաթ օրուան թիւով կը նկարագրէ Ալֆորվիլի աննախանձելի վիճակը, զուրկ ջուրէ եւ ճամբաներէ,— ունի միայն հանրակառքի երկու անբաւական գիծ, շոգեկառքի կայան մը՝ գիւղին հեռաւոր անկիւնը, տուները ողողումի վտանգին տակ, աղտոտ։ Այս առթիւ հետեւեալ տողերը կը նուիրէ Հայերուն.

— Հայկական գաղութ մը կը բնակի գետեզերքին վրայ, գաղութ մը, որ անծանօթ է առողջապահութեան ամէնէն տարրական սկզբունքներուն։ Ճամբաներուն վրայ կը դիզեն աղտեղութիւնները։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՄԸ ՓԱԿԵԼ ԿՈՒՏԱՅ ԿԱՐՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 20 Հոկտ.— Հազիւ Կարտանի հայ գաղութը ունեցած էր իր համեստ դպրոցը, ահա սեւ հոգի մը երեւան կ'ելլէ եւ կուսակցական քինախնդրութենէ տարուած, առանց ամչնալու, կ'երթայ քաղաքապետարան, կը յայտնէ թէ Հայերը դպրոց բացած են առանց պետական արտօնութեան։

Մարդիկ ա՛յնքան վատասերած են որ, ազգին մանուկներուն կրթութիւնը կը շփոթեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, կարծելով թէ, դպրոցին մէջ կուսակցական կրթութիւն կը տրուի 4—9 տարեկան տղոց։

Երկու օրէ ի վեր դպրոցը փակուած է, շնորհիւ այդ խառնակիչին։ Պատկան իշխանութեան մօտ դիմում կատարուած եւ առնուած են յուսադրիչ հաւաստիքներ։ Հոգաբարձութիւնը եւ Մարսիլիոյ Ուսումնական խորհուրդը արդէն խնդիրը լրջօրէն ձեռք առած են։ Պիտի թելադրէինք այդ պարոնին պատկանած կուսակցութեան որ քիչ մը սանձէր իր խելքները։

Մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնին այս տխմարութիւնները։

Սանատրուկ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԲ ՍԷՐԸ ՍՊԱՌԻ.— Ռուէնի մէջ։ Օվրար շատ կը սիրէր իր կինը, որուն աչքը դուրսն էր։ Աղաչեց, պաղատեցաւ, որպէս զի արգիլէ ո եւ է գայթակղութիւն։ Կինը, ձանձրացած, յայտնեց թէ պիտի ձգէ զինք ալ, տունն ալ։ Օվրար խնդրեց որ չմեկնի. «Մի երթար, սիրելի կինս, յետոյ կը զղջաս»։ Սակայն կինը կը ժողվրտէր ամէն բան, մեկնելու համար։ Օվրար, սիրոյ հին օրերը յիշեցնելու եւ կինը տունին կապելու համար, հագաւ իր փեսայութեան զգեստները, եւ, արցունքը աչքերուն, անգամ մըն ալ խնդրեց.

— Մի՛ երթար, սիրելի կինս։

Անսիրտ էր կինը։ Արհամարհոտ նայուածք մը ձգեց իր ետին ու ձեռքը դրաւ դրան։

Ատրճանակը երեք անգամ խօսեցաւ։ Օվրար, յուսահատ, դիմած էր զէնքին։

Կինը մեռած էր։

Օվրար, յետոյ, անգամ մըն ալ պարպեց զէնքը եւ փռուեցաւ կնոջ ոտքերուն տակ։

ՈՃԻՐ.— Ժան, երբ հանգըստեան կոչուեցաւ, ամուսնացաւ իր քենիին հետ, որ զաւակ մը ունէր, չար ու անառակ։ Ու ամոլը կեանքին աշունը խաղաղութեամբ անցընելու համար քաշուեցաւ Փէն-Միրապօ գիւղը։ Սակայն կնոջ զաւակը, Փէրղիւրօ, անհանդուրժելի էր, շարունակ կը ծեծէր իր մայրը։ Գիւղացիները օձիք կը թօթուէին, երբ կը լսէին անոր ձայնը։

Անցեալ առաւօտ, Փէրղիւրօ դարձեալ ձեռք անցուցած էր մօրը մազերը։

Ժան տեսնելով միջամտեց, Փէրղիւրօ սպառնաց. «Դուն տեղդ նստէ»։ Եւ ցոյց տուաւ ատրճանակի մը կոթը, իր մէջքին։ Սպառնալիքը լուրջ ձեւ մը առաւ։ Այն ատեն, Ժան քաշեց իր հրացանը, գետին տապալեց անառակ որդին։ Մայրը նուաղեցաւ։ Ժան գնաց ոստիկանատուն։ Գիւղացիները խռնուեցան ոստիկանատան առջեւ եւ համակրական ցոյցեր ըրին Ժանի համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՓՈԽ-ՎՐԷԺԸ

Հազիւ մենք որ յանձին Խումա Շթաուպի, Գերման սպայակոյտին մէկ զոհը կը կարծէինք տեսնել, ու կ'ենթադրէինք թէ՝ որովհետեւ ան՝ այլեւս սկսած էր վտանգաւոր դառնալ, Թիւկաւրթըրը զայն մեզի ղրկած էր որ կարգադրենք անոր հաշիւը։

Մեր այս սխալը՝ հաւանաբար շատ սուղի պիտի նստէր մեզի։

Ինչ որ ալ ըլլար, Խումա Շթաուպ խաղ մը խաղացած եւ շահած էր, այնքան վարպետութեամբ, որուն առջեւ ստիպուած էինք խոնարհիլ։

Կը մնար գիտնալ թէ՝ որո՞ւ հաշուոյն կ'աշխատէր ու կը գործէր։

Այս կէտը ուզեց հասկնալ Քարասօֆ եւ կոպտօրէն հարցուց Խումա Շթաուպի.

— Թէ ձեզի յանձնուած մասնաւոր պաշտօններուն մէջ, կայ նաեւ հատ մը որ մասնաւորաբար Նօպօտիին կապուած է, այնքան ալ զարմանալի չէ, քանի որ կայսերական ընտանիքը ջարդողներուն շահը կը պահանջէ որ Էքաթէրինպուրկի տրամին մասին ճշմարտութիւնը ծածկուի։ Բայց այս գործին մէջ երկու մեծ մեղապարտներ կան։ Նախ Վիլհելմ Բ., յետոյ Սվէրտլօֆ. բնականաբար ուրեմն, կ'ուզեմ հասկնալ թէ՝ որո՞ւ հաշուոյն կը գործէք. Գերմանիո՞ն թէ պոլշեւիկներուն։

Անյողդողդ, գլանիկը շրթունքին, աչքերը յառած ձեղունին, Խումա Շթաուպ չգիջեց պատասխանել։

Քարասօֆ՝ պահ մը սպասեց, յետոյ հրաշալիօրէն հանդարտ, վերսկսաւ.

— Հաճեցէք նշմարել թէ՝ իմ հարցերուս պատասխանէք կամ ոչ, ձեր մասին որոշումս չպիտի փոխուի. միայն կը փափաքիմ որ համոզուիք թէ՝ հակառակ բոլորին կամքին, ճշմարտութիւնը երեւան պիտի ելլէ...։

— Բայց երեւան ելած է արդէն, քանի որ Փիէռ Ժիլեառ, հարցաքննիչ դատաւոր Սոքոլօֆ եւ ասոնցմէ յետոյ Ռօպէր Վիլթօն անգլիացին, իրենց յիշատակները հրատարակեցին, պատասխանեց Խումա Շթաուպ...։

—Անշուշտ, բայց մենք քանի մը հոգիներ, կը կարծենք թէ՝ այս վայրագ տրամին մասին՝ ամէն ինչ չէ ըսուած։

— Եւ այդ պակա՞ն է որ կ'ուզէք լրացնել։

— Եւ որ պիտի լրացնեմ. որովհետեւ անմիջապէս իսկ, Նօպօտի եւ ես՝ պիտի հարցաքննենք Ցարին երկու սպաննիչները։

Ցեսայ որ Խումա Շթաուպ կը սարսռար, բայց ճարտարօրէն, վրայ բերաւ.

— Դեռ կը մնա՞ն անոնք, ուրեմն. կը զարմանամ թէ՝ Ճերճինսքի ի՞նչ բանի կը սպասէ մէջտեղէն վերցնելու համար այս անպէտ վկաները...։ Կարելի՞ է հարցնել այս երկու հերոսներուն անունները։

— Ինչո՞ւ չէ. պատասխանեց Քարասօֆ, արագ ակնարկ մը նետելով ինծի, հասկցնելու համար թէ նոր խաղ մը կը սկսէր իր զարհուրելի խաղորդին հետ. մէկը Ցօպրուչէֆն է, միւսը Քրոփցքին։

— Անո՞նք, ըսաւ սաստկօրէն յուզուած եւ ոտքի ելլելով. բայց դեռ երէկ, Շլուսէլպուրկի մէջ տեսայ զանոնք։

— Կարելի է, պատասխանեց Քարասօֆ, առեղծուածային կերպով. իրականութիւնը այն է որ անոնք այս միջոցիս, հոս բանտարկուած են եւ անոնց շնորհիւ, պիտի կրնամ կարգ մը մանրամասնութիւններ ճշդել։

— Իսկ եթէ մերժեն խօսիլ...

Քարասօֆ ժպտագին զայն դիտեց.

— Եթէ մերժեն խօսիլ, զանոնք պիտի յանձնեմ բժիշկ Մարցլօֆի խնամքներուն. իմացած ըլլալու էք անոր անունը, այնպէս չէ՞, ան վրան պիտի առնէ ուզուած ճշտումները քաղելու հոգը։

— Այո՛, բայց պէտք է որ ան ալ ձեր ձեռքին մէջ ունենաք, պատասխանեց Խումա Շթաուպ, առանց կարենալ ծածկելու վրդովումը եւ սարսափը որ կը զգար այս անունէն...

— Կ'երեւի կը կասկածիք...

— Ա՞ն ալ ձեր ձեռքը անցած է արդէն, մարդս լաւ կը ճանչնամ եւ չեմ կրնար հաւատալ...

— Թոյլ տուէք ուրեմն որ զայն ձեզ ներկայացնեմ։

Քարասօֆ՝ խօսքը ուղղելով Վասիլիին, որ խօսակցութենէն օգտուելով, սենեակը կարգ ու կանոնի դնելու աշխատեր էր.

— Ըսէ՛ քօմեթային որ Մարցլօֆը հոս բերէ, ինչպէս նաեւ Ցօպրուչէֆը եւ Քրոփցքին։

Հինգ վայրկեան յետոյ, երեք աւազակները ներս կը մտնէին. գիտնալով թէ Քարասօֆի կողմէ որեւէ շնորհի չէին կրնար արժանանալ, իրենց բոլոր անդամներով կը դողդղային։

Քարասօֆ, պահ մը իր վճիտ ակնարկը յառեց անոնց վրայ, յետոյ Խումա Շթաուպի դառնալով ըսաւ.

— Համոզուեցա՞ք հիմա։

Խումա՝ դեփդեղին կտրած էր։

— Ալ ոչ մէկ կասկած կը մնայ մտքիս մէջ, պատասխանեց, որովհետեւ այնքա՛ն դժուար է կասկածիլ ձեր ուղղամտութեան, որքան ձեր ճարտարութեան վրայ։ Բայց ինչ որ չեմ կրնար հասկնալ, այն է թէ՝ Թէօտօրովիչը որ Շլուսէլպուրկի հրամանատարն է, հրաման ստացած էր այս մարդիկը արգիլել արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւն ունենալէ եւ դուրս ելլելէ. ինչպէ՞ս կրցաք ուրեմն զանոնք գերի բռնել։

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԵԱՆՑ

քան բազմաթիւ գրքեր կամ գրքոյկներ Թուրքիոյ պէս երկրի մը մէջ, ուր կարդալ գրել չգիտցողները հսկայ թիւ մը կը կազմեն։ Հիմա դեռ շատ կանուխ է, դատելու համար թէ այս ճառը ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի գործէ ազգին վրայ։ Պէտք է յիշել որ ճառին մեծ մասը տեղական գործերու կը վերաբերի։ Արտաքին անկիւնէ մը դիտելով, գլխաւոր քննադատութիւնը զոր կարելի է ընել, այն է, որ Կազի փաշան իր ճառին մէջ Պոլսոյ գրաւման պատասխանատու կը նկատէ Անգլիան, և ոչ թէ բոլոր դաշնակիցները առհասարակ։ Ցաւալի է որ Նոր Թուրքիոյ միտքը թունաւորուած է Անգլիոյ դէմ։

Իր ճառի վերջին մասին մէջ, Կազին դարձեալ քննադատեց ընդդիմադիրները եւ ըսաւ թէ 1925ին Նեստորականներու եւ Քիւրտերու ապստամբելուն գլխաւոր պատճառն էր ընդդիմադիրներու մղած կրօնական քարոզութիւնները այդ տարրերուն մէջ։ Յետոյ երկու բառով յիշեց Իզմիրի 1926ի դաւադրութիւնը։

Խալքի համագումարը փակուած

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հեռագրէ Հոկտ. 24 Թուականով.—

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա Խալք կուսակցութեան համաժողովին կարդաց տեղեկագիր մը՝ կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին։ Ներքին քաղաքականութեան մէջ կը խոստանայ ընտրական նոր դրութեան մասին ծրագիրը փութացնել։ Ընկերային քաղաքականութիւնը հիմնուած է ընտանիքի պաշտպանութեան եւ զօրացման վրայ։ Ալքոլսոլի սղութեան դէմ պայքարի մասին եւս խօսք կ'ըլլայ։ Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Ըսմէթ փաշա ըսաւ.

«Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է խաղաղութեան պաշտպանութեան վրայ, պայմանով որ ամէն գինով պահպանուին պետութեան արժանապատուութիւնն ու գոյութիւնը եւ ժողովուրդին ձեռք բերած իրաւունքները՝ երկար պայքարէ մը վերջ։ Կողմնակից ենք այս ուղղութեամբ միջազգային յարաբերութիւնները զօրացնել, միշտ նկատի առնելով փոխադարձութիւնը եւ իրական հաւասարութիւն մը հաստատելով»։

Համագումարը փակուեցաւ այսօր։ Քուէարկեց օրակարգ մը, որով Գործադիր Մարմին կը ձգէ ժողովրդավար կուսակցութեանց միջազգային համաձայնութեան մասնակցելու կամ չմասնակցելու հոգը։ Ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին վարչապետին ըրած յայտարարութեան։ Յետոյ ընտրեց վարչական խորհուրդն ու կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը։

Փարիզի մաքրագործումը

Շաբաթ եւ կիրակի գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առտուան ժամը 2.30 ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց Փարիզի զանազան թաղամասերուն մէջ։ Մեծ պուլվարներուն վրայ եւ երկրորդ թաղամասին մէջ հարցաքննուեցան 120 հոգի, ութ օտարականներ անհրաժեշտ թուղթեր չունենալով ոստիկանատուն տարուեցան. ձերբակալուեցան 11 դատարկապորտ աղջիկներ եւ գինով մը։ 19րդ. թաղամասին մէջ հարցաքննուեցան 300 հոգի. ձերբակալուեցան եօթ հոգի՝ ինքնութեան թուղթ չունենալու և 3 հոգի՝ արգիլուած զէնք կրելու պատճառաւ։ Ձերբակալութիւններ եղան նաեւ Ա., 18րդ., 8րդ. եւ 16րդ. թաղամասերուն մէջ։ Ձերբակալուած 36 անձերէն 21ը դատարկապորտներ էին, ութը՝ պոռնիկներ, երկուքը՝ արգիլուած զէնք կրողներ, երեքը՝ գողութեան եւ երկուքը՝ գինովութեան համար։ Երկրորդ թաղամասին մէջ 250 հոգի հարցաքննուեցան եւ 23 հոգի ձերբակալուեցան, որոնց երկուքը ինքնութեան թուղթ չունեցող օտարականներ, 19ը աղջիկներ։ 20րդ. թաղամասին մէջ ձերբակալուեցան 5 օտարականներ։ Վեցերորդին մէջ՝ վեց։

Իպնի Սուուտ եւ Սուրիոյ ապստամբները

Ամենաստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Հիճազի Սուլթան Իպնի Սուուտ թագաւորը զինաթափ ընել տուած է իր հողերուն մէջ ապաստանած Սուրիացի եւ Տիւրզի ապստամբները, Բուալլահ ցեղին ցեղապետ Էմիր Նուրի Շալանի միջամտութեան վրայ։ Յիշեալ ապստամբները, Բուալլահ ցեղին պատկանող կարաւան մը կողոպտած էին, եւ Էմիրը բողոքած էր Իպնի Սուուտ թագաւորին։

Մակեդոնիոյ սահմանին վրայ

Մակեդոնիոյ յեղափոխականներուն վերջին գործունէութեան առթիւ, Յելլէն կառավարութիւնը որոշեց զօրացնել սահմանագլուխի պահակազօրքերը այն իմաստով, որ սահմանի յոյն գաղթականներէն պիտի կազմուին զինեալ քաղաքապահներ, որոնք ի պահանջել հարկին պիտի աջակցին սահմանապահ կանոնաւոր զինուորներուն։ Անկէ զատ Յելլէն եւ Եուկօսլաւ սահմանապահ զօրքերը համաձայնեցան իրարու լուր տալ յեղափոխականներու շարժումներուն մասին եւ միացեալ ուժերով գործել անոնց դէմ։

Եուկօսլաւիոյ Յելլէն դեսպան Փոլիխրոնիատիս Աթէնքէն Պէլկրատ մեկնեցաւ։

Կրէյսրն չկրցաւ կտրել Ատլանտեանը

Հակառակ այն լուրին թէ Նախագահ Ուիլսընի ազգականուհին՝ Ֆրանսիս Կրէյսըն անցեալ Երեքշաբթիի անյաջողութենէն վերջ դէպի Քոփէնհակ իր թռիչքը յառաջիկայ գարնան յետաձգած է, յանդուգն օդանաւորդուհին Շաբաթ եւ կիրակի օրերը երկու անգամ եւս փորձեց, սակայն ապարդիւն։

Կիրակիի թռիչքին Օլտ Օրչըրտի մէջ ներկայ էին 500 հոգի։ Շատեր ամբողջ գիշերը օդանաւային կայանին մէջ սպասած էին, մեկնումին ներկայ ըլլալու համար։ Արշալոյսին օդանաւը ճամբայ ելաւ, բացի Տիկ. Կրէյսընէն, մէջն էին նաեւ Շմուլց եւ Կոլտսպօրու։ Մեկնումը կատարուեցաւ շատ յաջող պայմաններու մէջ։ Քանի մը կիներ ծովեզերքի աւազին վրայ ծունկի գալով աղօթեցին ճամբորդներու ապահովութեան համար։ Օդանաւը կը կշռէր 17,000 փաունտ եւ 40 ժամուան համար պէնզին ունէր։

Օդանաւը մինչեւ Նոր Սկովտիա գնաց առանց ո եւ է խանգարումի։ Շատ չանցած շարժիչ մեքենաներէն մէկը խանգար ունեցաւ եւ օդանաւը կորսնցուց իր արագութիւնը։ Աղէտ մը անխուսափելի էր, եթէ օդանաւորդները չյաջողէին ժամանակին գտնել վտանգը եւ վերադառնալ իրենց մեկնակէտը։ Տասը ժամուան թռիչքէ մը վերջ կիրակի ժամը 16ին Օլտ Օրչըրտ ցամաք իջան։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Այսօր երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.ին, Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը։ Մէթրօ Իթալի։

Օրակարգ.— Եւրոպայի եւ Շրջանային Ժողովի պատգամաւորներու ընտրութիւնը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

SALLE DES INGÉNIEURS CIVILS DE FRANCEի մէջ

Նկատի ունեցէք այս թուականը

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին, գրադարանի սրահին մէջ։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Պ. Ա. Չօպանեան պիտի դասախօսէ «Նահապետ Քուչակի մասին»։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Յ. Ժ.— 70 Ֆր.։

Նիս, Պ. Ա.— 35։

Կրընօպլը, Մ. Մ.— 35 Ֆր.։ Ձեր ուզած հասցէն՝ 18 Rue du Gouvernement Provisoire.

Տէսին, Ա. Ն.— 15։

Տէսին, Յ. Պ.— 15։

Լիոն, Ա. Փ.— 174։

Լիոն, Ն. Յ.— 120։

Դամասկոս, Յ. Ն.— 70։

Ֆիւմէլ, Ա. Փ.— 10։

Սէն Թ'էթիէն, Մ. Մ.— Ձեր ուզած հասցէն՝ Mgr. Naroyan, Patriarcat Arménien, Coum-Capou, Constantinople. Միւս հասցէն չունինք։

Ֆիկառ, Յ. Գ.— 5 Ֆր.։

Կալաց, Ա. Մ.— 250։

Կալաց, Գ. Ե.— 100 ֆրանք։ Սկսանք ղրկել։

Լա Սօն, Գ. Բ.— 10 ֆրանք։

Վալանս, Գործ.— Շ. Գ.— 255.50։

Լիոն, Զ. Տ.— 35։

Սուք Ահրատ, 70։

ՆԱՄԱԿ ունինք՝ Լ. Շանթ, Վ. Սեւունի, եւ Ա. Պօղանեան. դիմել՝ խմբագրատուն։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Պ. Միսաք Տէրտէրեան (Իսի-լէ-Մուլինօ)։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

երիտասարդ բանաստեղծ՝ եւ «Յառաջ»ի աշխատակից Արսէն Ա.Ճէմեանի՝

«ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԵՐ»ը

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ բացուելիք մանկապարտէզներուն համար պէտք կայ վկայեալ մանկապարտիզպանուհիներու։ Հետաքրքրուողները՝ իրենց վկայաթուղթերով կրնան ամէն առտու դիմել՝ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ ընդհանուր քարտուղարութեան։

Կրթական Մասնախումբ

ՆՈՒԷՐ Վ.ԱՐՈՒԺԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐԷՆ՝

Այն բոլոր միութիւնները, դպրոցներն ու գրադարանները որ կ'ուզեն *ձրիաբար* ունենալ Դ. Վարուժանի չսպառած հրատարակութիւններէն, թող դիմեն տիկին Վարուժան Աբիկեանի, 449 Audubon Ave., New York, N. Y. (U. S. A.).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի կեսարիոյ Գուրհան գաւառակէն Սարգիս Մելքոնեան որ երկու ամիս առաջ Փարիզ եղած է։ Իմացնել՝ կարապետ Թութունեանի, Calle Bompland 1641, Buenos-Aires, Rep. Argentina.

— Կը փնտռուի Գարամուսալի եալագ Ցարա գիւղացի, Հաճինց Փանոսը, 20 կամ 21 տարեկան, հօր անունը Թաթուլ, մօր անունը Աննա, Սուրիոյ Բայազ կայարանը բաժնուած է իր գիւղացի Սեթ Կիւմրուշեանէն, 1923ին։ Իմացնել՝ Panoosian Artinի, 36 Matarie Basse, Fumel Lot et Garonne, France.

— Կը փնտռուին Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղացի Մանուկ եւ Յակոբ Ցարդինեան եղբայրները, Մանուկ 23 տարեկան է, իսկ Յակոբ 22, 1914ին աքսորուած են։ Իրենց հօր անունն է Արթին (Ամասիացի, եւ Սէօլէօզ հաստատուած էր), մօր անունը Վարդենի։ Տեղեկացնել՝ իրենց եղբօր՝ Նիկողոս Ցարդինեանի, 5 Rue du Cme. Ferben, Issy-les-Moulineaux (Seine), France.

Կը խնդրուի Սուրիոյ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Լեւոն Մարաբեան, ծնած Շիքակօ 1908ին, հօր անունը Յակոբ, մօրը Սառա։ Կ'ենթադրուի թէ Լեւոն Գերմանիա կը գտնուի։ Տեղեկացնել՝ Near East Reliefի, 15 Bld. des Italiens, Paris.

— Կը փնտռուի Շիրվանեան Յակոբ, Քավալայի Նպաստամատոյցի նախկին սաներէն որ 1926 Հոկտեմբերին Ֆրանսա եկած է։ Տեղեկացնել՝ Near East Relief, 15 Bld. des Italiens, Paris.

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱԿ ՀԱՅ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ուր կը գտնուի ճոխ մթերք մը վիպական, գրական, բանաստեղծական, թատերական, եւն. գիրքերու, երգարաններ ձայնագրուած հայկական եղանակներ Կոմիտաս Վարդապետի, Սրուանձտեանցի եւ յայտնի հայ երաժիշտներու։

Զօր. Անդրանիկի մեծ ու փոքր նկարները։

Ժողովրդական գիներ

Գաւառներէն եղած յանձնարարութիւնները փութով կատարուին դիմել՝

N. Agopian*ի*, 95 Cours Richard Vitton, Lyon, Montchat.

ԾԱԽՈՒԻ Է SINGER վերջին նորաձեւութեամբ, ոտքով կարի մեքենայ մը, դիւրամատչելի գինով։ Դիմել՝ Տիկ. Ամատունիի, 7 Rue Jules Regnault, Enghien-les-Bains, (S. et O.).

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ԵՒ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ Ավընիւ Կամպէթայի մօտ, մէթրօ St. Fargeauէն քանի մը քայլ, 1 Rue Darcy շէնքին մէջ անմիջապէս տրամադրելի են՝ տարեկան 2100էն 2600 ֆրանքի՛ մուտք, սենեակ եւ խոհանոց է բաղկացեալ յարկաբաժիններ ու սենեակներ, տաք եւ պաղ ջուր սենեակներուն մէջ, օդային կազ, ելեկտրականութիւն, եւ ամէն յարմարութիւն։

Սենեակներու կահաւորման համար պիտի վճարուի միանուագ գումար մը։

Դիմել ուղղակի վերոգրեալ հասցէին։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ տան գործերու համար կին մը, որ պիտի խնամէ նաեւ 7 տարեկան տղայ մը, գոհացուցիչ պայման։ Դիմել՝ Պ. Վահան Հազարեանի՝ 12 Rue du Bois, Porte des Lilas, (*Մէթրօյէն 2 վայրկեան հեռու*)։

ՍԱԿԱՐԱՆ

24 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	09
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100	Mark	608	25
Թրքական թղթ.	L. Tq.	13	49
Թրք. ոսկի	» »	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատր	Léva	15	90
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	25
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Ֆլորին	(Florin)	1025	—

ԱՐԺԵԹՂԹԻԿ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3355	—
»	II »	2035	—
»	III »	1700	—
Թուրքիոյ երկաթ.	Lots turcs	179	—

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով։ Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. Իմ գիրքը, *Ա. Ահարոնեանի (20 ֆրանք)*. 2. Մանչ Աղջիկը, *Վ. Մարկրիթի* (20 Ֆր.). 3. Խորհուրդներու մեհեանը, *Յ. Օշականի (20 Ֆր.)*. 4. Ծապլվար, *Եր. Օտեանի* (7 Ֆր.). 5. Մեր խաչը, *Տոքթ. Ս. Սալբիի* (8 Ֆր.). 6. Մահացու Սէրը, *Մ. Կորքիի* (3 Ֆր.). 7. Պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 Ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 Ֆր.). 9. Ֆոմա Կորտիէվ, *Մ. Կորքիի* (15 Ֆր.). 10. Մեր Անկախութիւնը, *Լ. Շանթի (15 Ֆր.)*. 11. Ընկեր Շահազար, *Ն. Պէշիկթաշլեանի (5 Ֆր.)*. 12. Երկու Ամիս Բոլշեւիկեան բանտում, *Բ. Իշխանեանի* (13 Ֆր.). 13. Սուլամիթ, *Ա. Կուպրինի* (6 Ֆր.). 14. Կրացիէլլա, *Լամարթինի (8 Ֆր.)*. 15. Ոսկի Աքաղաղ, *Րաֆֆի* (10 Ֆր.). 16. Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, *Տոքթ. Սեւակի* (10 Ֆր.). 17. Ազգային Բարբարը, *Եր. Օտեանի* (4 Ֆր.). 18. Աղա Նազար, *Ի. Սահակեանի (3 Ֆր.)*. 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, *Շ. Նարդունիի (3 Ֆր.)*. 20. Դատաստանական խորհուրդ, *Եր. Օտեանի (10 Ֆր.)*. 21. Ի՞նչ պատմեց թրէքոնէմը *կամ* Սիֆիլիս, *Տոքթ. Գրիգորեանի (6 Ֆր.)*. 22. Էջեր իմ Օրագրէն, *Գ. Զօհրապի (6 Ֆր.)*. 23. «Փետրուար 18» (5 Ֆր.). 24. Ֆրանսահայ Զրուցատրութիւն (*15 Ֆր.*). 25. Ջարթիր Աստուած, *Ա. Ահարոնեանի* (2 Ֆր.). 26 Ինքնուսուցիչ Ֆրանսերէն լեզուի, *Դաւիթ-Բէկի* (10 Ֆր.). 27. Կոյսի մը Օրագիրը, *Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի (5 Ֆր.)*։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

“HARATCH”

Խմբագիրՙ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն: 208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

26 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 476

ՕՐԱԹԵՐԹՙ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆՙ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԶԻՆԱԹԱՓ Կ'ԸՆԵՆ

Երէկ անցողակի դիտել տուինք թէ Հայաստանի ժողովուրդին բռնի զինաթափութիւնը չի նմանիր սովորական պայմաններու մէջ կատարուած զէնքերու հաւաքման։

Արեւմուտքի վերջնապէս կազմակերպուած, ազգային եւ անկախ պետութեանց մէջ, մարդիկ պէտք չունին զէնքի։ Անտեղ ամէն ինչ հիմնաւորուած է օրինապէս։ Կան զօրաւոր բանակներ։ Սահմանները ճշդուած են եւ ապահով։ Վախ չկայ վերջապէս, բացի պատերազմի օրերէն, այն ալ ոչ ամէն տեղ։ Վերջապէս, իշխանութիւնը հիմնուած է սահմանադրութեան մը վրայ, որ իր կարգին կը ներկայացնէ ժողովուրդին կամքը, համաձայն միջավայրին։ Նոյն իսկ դժգոհ փոքրամասնութիւնները բազմազան միջոցներ ունին իրենց բաղձանքները խաղաղութեամբ արտայայտելու։

Զուիցերիացին կամ Ֆրանսացին ի՞նչ պէտք ունի հրացան եւ ատրճանակ պահելու։ Պետութիւնը արթուն կը հսկէ, իր ոստիկանական ցանցով եւ պաշտպանութեան հազարումէկ միջոցներով։ Իսկ ընդհանուր վտանգի կամ պատերազմի պահուն, պետական զինարանները բաց են, ի հարկին ժողովուրդն ալ զինելու համար։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, շատ մը պարագաներու մէջ, արեւմտեան երկիրներուն մէջ իրաւունք տրուած է զէնք պահելու, համաձայն գործի տեսակին։

Այսպէ՞ս է մեր հայրենիքին մէջ։

Երազներով չտարուինք եւ բաց աչքով նայինք իրականութեան։

Ի՞նչ կը ներկայացնէ այսօրուան Հայաստանը։

— Այգի մըՙ չորս կողմէն բաց։ Տուն մը ուր տանտէրը պարզ վարձակալ է, եւ բան մըն ալ պակաս։ Այգին ներսէն եւ դուրսէն շրջապատուած է գոյնզգոյն հարեւաններով, որոնք ոչ միայն ծուռ կը նային, այլ եւ շատ վտանգաւոր հակումներ ունին։ Եւ, ամէն կերպով պատրաստ են գալիք չարաբաստիկ օրուան համար։ Անոնք անդադար զէնքեր կը ստանան եւ կը սրեն ժանիքներն ու դանակները։

Միւս կողմէ այդ այգին կապուած է իշխանութեան մը հետ, որ միշտ հրաբուխի վրայ է— հոգ չէ թէ տասը տարի տեւած ըլլայ,— որուն դէմ են ոչ միայն աշխարհի բոլոր պետութիւնները, այլ եւ երկրին ժողովուրդները։ Մէկ օրէն միւսը կրնայ պայթիլ փոթորիկ մը, որ ոչ ֆրանսական յեղափոխութեան պիտի նմանի, ոչ ալ 1914ի պատերազմին։ Այդպիսի պարագայի մը, վա՜յ է եկեր անոր որ ինքզինքը պաշտպանելու միջոց չունի։ Եւ մանաւանդ վա՜յ անոր որ ուրիշ բարեկամ չունի, բայց միայն իր մինուճար հրացանը կամ ատրճանակը, գիւղի մը մէջ, լերան մը գլխուն կամ փողոցը։

Եւ դժբախտաբար ա՛յդ է իրականութիւնը մեր ժողովուրդին համար։

Այստեղ, Ֆրանսայի կամ ուրիշ նման գաղութի մը մէջ, մենք պէտք չունինք զինուելու։ Բայց հարկադրուած ենք ինքնապաշտպանութեան միջոց մը գտնել եւ պահել մեր հայրենիքին մէջ, եթէ չենք ուզեր մսացու ոչխար դառնալ, առւտու մը։ Այս անհրաժեշտութիւնը կը բխի ոչ թէ վերին հրամանէ մը, այլ կեանքէն եւ մեր անողոք, արիւնոտ փորձառութենէն, որ շատ հեռուներէն կուգայ եւ հազար երես ունի։

Կ'ըսեն թէ հայկական իշխանութիւն մը կայ որ պատրաստ է ամէն վտանգի հանդէպ։

Երանի՛ թէ։ Բայց, նորէն մեր դէմ կը ցցուի անողոք փորձառութիւնը, իր սուր ատամներով եւ զարհուրելի հարցականով։

Գաղտնի՞ք է այդ իշխանութեան հանգամանքն ու տարողութիւնը։ Գաղտնի՞ք է անոր զօրքին արժէքը։

Աւելի բացորոշ խօսելով, այդ իշխանութիւնը, քանի որ անկախ չէ, ունի՞ իրաւունք իր զօրքը, զէնքն ու զրահը պահելու երկրին մէջ, Ալեքսանդրապոլէն մինչեւ Զանգեզուր, ճ'սէ, ճակատագրական պահուն, ուրի՛շ կերպ հրամանագրէ Կովկասի կամ համայն Ռուսաստանի սպարապետը։ Աւելի կոպիտ հարցում մը,—այդ իշխանութեան անդամները պիտի կրնա՞ն մնալ Երեւան, եթէ փոթորիկ մը պայթի։

Զմոռնա՛նք նախընթաց դէպքերը, Մեծ պատերազմէն մինչեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը եւ մինչեւ Փետր. 18։

Երէկ ալ ունէինք իշխանութիւն մը,՝ ազգային եւ անկախ, տակաւին հազիւ կազմակերպուած, որ սակայն յաւակնութիւն չունէր ամբողջ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութիւնը ապահովելու, պետական միջոցներով։ Եւ այն ատեն շատ աւելի նպաստաւոր էին պարագաները, որովհետեւ ոչ պոլշեւիկեան կազմալուծումը այսքան խորացած էր, ոչ հայրենիքի գաղափարը այսպէս այլանդակուած, ոչ ալ հարեւանները այսքան շփացած։

Կը հարցնենք հիմա, այս պայմաններուն մէջ, ինչո՞ւ զինաթափ կ'ընեն անտէր ժողովուրդ մը։ Ինչո՞ւ կը հալածեն Արագածի Սասունցիները, Զանգեզուրի գիւղացիները, եւ ամբողջ Հայաստանի բնակիչները, եւ կը գրաւեն ու կ'ոչնչացնեն անոնց զէնքերը։

Ապստամբութենէ՞ կը վախնան։ Բայց չէ՞ որ Հայաստանի աշխատաւորութիւնը սրտանց փարած է խորհրդային իշխանութեան, ինչպէս կը յայտարարեն տասն-իրիկուն. եւ հետեւաբար պատրաստՙ իր իսկ զէնքով պաշտպանելու զայն։

Պատասխանեցէք,— Ո՞ր գերագոյն շահուն համար, որո՞ւ հաշուինՙ այս եղբայրադաւ արարքը…

Շ.

ՔՐՏԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

Թանի Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ.—

Վերջերս Թուրքեւպարսիկ սահմանին վրայ պատահած միջադէպերը հասկնալու համար պէտք է զանոնք կապել քրտական այն շարժման հետ, որ ի յայտ եկաւ 1925ին Շէյխ Սայիտի ապստամբութեամբ։ Այս ապստամբութենէն անմիջապէս վերջ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը, Ըսմէթ փաշայի կորովի ղեկավարութեան տակ բազմաթիւ բարենորոգումներու ձեռնարկեց Քիւրտիստանի մէջ։ Ատոնցմէ ոմանք կը ձգտէին կարգ մը ցեղերու վաչկատունութիւնը ջնջել, ուրիշներ Արեւելեան Անատոլուէն արմատախիլ ընել աւատապետութեան ամէն հետք։

Այդ պատճառով է որ Տիարպէքիրէն, Խարբերդէն, Մուշէն, Սղերդէն երեւելիներու հարիւրաւոր ընտանիքներ արեւմտեան Անատոլու փոխադրուեցան։ Բարենորոգումներու ուրիշ շարք մը կը ձգտի արեւելեան նահանգներու Քիւրտերը թրքացնել։

Խնդիրը շատ բարդ է, որովհետեւ Քիւրտերը զանազան աղանդներու կը պատկանին։ Արդարեւ, թէեւ անոնք իսլամ են, սակայն նոյն հաւատալիքը չունին ամէն տեղ։ Ոմանք Պարսիկներուն պէս Շիի են, ուրիշներ ուղղափառ Սիւննի։

Այս վերջիններն ալ երկու խմբակի կը բաժնուինՙ Հանէֆի կամ Շաֆիի։ Հանէֆի ծէսին պատկանող Քիւրտերը, մեծամասնութիւնը, կրօնական տեսակէտէ Թուրքերէն տարբերութիւն չունին, այդ պատճառով ալ անոնց հետ կը դաշնակցին եւ հաւատարմութիւն ցոյց կուտան։ Ընդհակառակն Շիիներն ու Շաֆիները կը ձգտին անջատ ապրիլ եւ հակառակիլ Թրքացումի բոլոր ձեռնարկներուն։ Այս վերջիններուն մէջ է որ կը կազմուին կարգ մը ըմբոստ խմբակցութիւններ, որոնք չեն կրնար հլու հնազանդ ընդունիլ Էնկիւրիի կառավարութեան աշխարհական եւ հանրապետական բարենորոգումները։

1925ի ամառը, Շէյխ Սայիտի գերի բռնուելէն եւ կախուելէն վերջ, մեծ թիւով Շիի եւ Շաֆի Քիւրտեր պարսիկ հողը ապաստանեցան։ Արդ, Միջագետքէն մինչեւ Կովկաս Քիւրտերը գրեթէ համախումբ գանգուածներով կ'ապրին Թուրքեւպարսիկ սահմանին երկու կողմերուն վրայ։ Որով այս շէյխերը դիւրութեամբ կրցան կողմնակիցներ ճարել Պարսկաստանի մէջՙ իրենց ցեղակից եւ կրօնակից եղբայրներուն մօտ, որոնք պարբերաբար կուգան Բոմիթանքներուն պէս ասպարէզ կարդալ Թուրք իշխանութեանց։

Վերջին շաբաթներու ընթացքին, այս քիւրտ հրոսախումբերը մասնաւոր յանդգնութիւն ցոյց տուին։ Ատոնցմէ մէկը, խիստ լաւ զինուած, յաջողեցաւ նոյն իսկ յարձակիլ Պայազիտի նահանգին կեդրոն քաղաքին վրայ, ու հոն քաշուեցաւ այն ատեն միայն, երբ գերի բռնեց Թուրք Չօկատի մը սպաներն ու զինուորները։ Իր կարգին հետապնդումի ենթարկուելով, յաջողեցաւ փախչիլՙ իր գերիները տանելով մինչեւ պարսկական սահմանը։ Քանիցս ուրիշ հրոսախումբեր ալ, յարձակումներ ընելէ վերջ, սահմանին միւս կողմը ապաստանած ըլլալով, Թուրքերուն մօտ այն տպաւորութիւնը տարածուեցաւ որ պարսիկ իշխանութիւնները մեղսակից էին քիւրտ հրոսախումբերուն։

Թղթակիցը յետոյ կը պատմէ թէ Էնկիւրի ծանուցագիր տուաւ պարսիկ կառավարութեան, որ նպաստաւոր կերպով պատասխանեց, և թէ Ազգերու Դաշնակցութեան պարսիկ ներկայացուցիչ Ֆիրուզի խան Ժընեւէն Էնկիւրի գնացՙ քրտական խնդիրը եւ Թուրքեւպարսիկ բոլոր առկախ հարցերը կարգադրելու համար։

Կարգադրուելիք խնդիրներուն մէջ են անցագրի եւ մաքսի ձեւակերպութեանց պարզաբանումը եւ բարեզարգումը Թաւրիզ-Տրապիզոն ճամբուն, ուսկից կ'անցնի Թուրքեւպարսիկ թրանզիթի ամբողջ առեւտուրը։ Այս ճամբան կ'անցնի ճիշտ Պայազիտէն, ուր կը գործեն քիւրտ հրոսախումբերը։ Ահա՛ թէ ինչո՛ւ Թուրքեւպարսիկ առեւտրական յարաբերութեանց բարւոքման համար անհրաժեշտ է ամէն բանէ առաջ խաղաղեցնել յիշեալ շրջանը։ Կը կարծենք թէ սակայն դժուար խնդիր մըն է։ Թուրքեւպարսիկ սահմանին վրայի լեռնաշղթաները բազմաթիւ ապաստաններ կ'ընծայեն հրոսախումբերուն։ Միւս կողմէ Պայազիտի շրջանը կը գտնուի ոչ հեռու Արարատէն, այսինքն այն տեղէն, ուր Ռուս, Թուրք եւ Պարսիկ սահմանները իրար կը հանդիպին։ Այնպէս որ քիւրտ հրոսախումբերը դիւրաւ կրնան անցնիլ մէկ երկրէն միւսը, մանաւանդ որ ամէն կողմ իրենց կ'օժանդակեն վաչկատուն ցեղեր, նոյնպէս քիւրտ։

Այդ է պատճառը որ Ֆիրուզի խան կրցաւ յայտարարել Թուրք մամուլին թէ պարսիկ իշխանութիւնները ո՛ եւ է կերպով պատասխանատու չեն վերջին դէպքերուն համար։

Ինչ որ ալ ըլլայ, կ'եզրակացնէ Թղթակիցը, քրտական այս շարժման մէջ մտահոգութեանց եւ սպառնալիքներու աղբիւր մը կայ երկու երկիրներուն համար ալ, ուստի շատ բնական է որ Էնկիւրի եւ Թէհրան միացնեն իրենց ճիգերըՙ հասարակաց վտանգ մը հեռացնելու համար։

ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, հելլէն իշխանութիւնները Թրակիայէն վեց Հայեր աքսորած են։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, աքսորականներն են.— Արշակ Եազմաճեան (Պոլսեցի), Միսաք Գուլլուեան (Պոլսեցի), Յակոբ Սուրեան (Պոլսեցի), Գ. Նաւասարդեան, Օննիկ Քէօրօղլանեան (Իզմիթ) եւ Խաչիկ (Ատափազար)։ Չորս հոգի Կրետէ ղրկուած են, միւսները տարբեր տեղ։

Այս Հայերը ամբաստանուած են իբր «անգործ եւ անկարգ»։

ՀԱՒԱՏԱ՞ՆՔ...

Պ. Գ. Շահվէրդեան Պոլիս վերադարձած է Աթէնքէն։ Նոր Լուրի Թղթակցին համաձայն, Շահվէրդեան կարգադրած է որ 1500 հոգի մեկնին Հայաստան, 1200ը Յունաստանէն եւ 300ը Ֆրանսայէն։ Մեկնումը տեղի պիտի ունենայ Հոկտ. 28ին կամ Նոյեմբերի սկիզբը։ Փոխադրութիւնը պիտի կատարուի Բարեգործականի հանգանակած 12,000 ստերլինով, որ տարիէ մը ի վեր յանձնուած է Երեւանի կառավարութեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆուատ թագաւորը եւ Պ. Պօղոս Նուպար

Եգիպտոսի Ֆուատ Թագաւորը, իբրեւ վաղեմի մտերիմը Պ. Պօղոս Նուպարի, երէկՙ անձամբ այցելեց Պ. Պօղոս Նուպարի, իմացած ըլլալով որ հիւանդութեան պատճառաւ չի կրնար տունէն դուրս ելլել։

⁂ Թագաւորը առջի օր Փարիզի մզկիթը այցելեց իր հետեւորդներով։ Այս առթիւ մզկիթին նուիրեց 100,000 ֆրանք եւ խոստացաւ ամէն տարի 120 եգիպտական ոսկի վճարել։ Մզկիթի մատենադարանին նուիրեց քանի մը թանկարժէք Քուրաններ։

«Պատերազմը անխուսափելի» կ'ըսէ Լ. Ճորճ

Եւրոպայի մէջ դարձեալ սկսան պատերազմի թմբուկներ հնչել։ Նախկին վարչապետ Լոյտ Ճորճ Լոնտոնի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան ընկերակցութեան ժողովին մէջ խօսելով ըսաւ.

«Անխուսափելի է նոր պատերազմ մը — աշխարհի պատմութեան մէջ աննախընթաց ահռելի պատերազմ մը,—որմէ կախում պիտի ունենայ աշխարհի բախտը, եթէ երբեք բոլոր ազգերը իրենց քաղաքականութիւնը չհիմնեն օրէնքի եւ արդարութեան, եւ ոչ թէ ուժի վրայ։ Եւրոպայի երկու երրորդը զինուած է մինչեւ ակռաները, բանակները մեծ պատերազմէն առաջուան քանակութիւնը կը ներկայացնեն եւ հիմա շատ աւելի լաւ սպառազինուած են, մինչ մնացեալ մէկ երրորդ մասը անզօր է եւ իր զինեալ դրացիներու սպառնալիքին տակ կ'ապրի։ Այսօր կացութիւնը շատ աւելի սարսափելի ու սպառնական է, քան 1914ին։ Յաղթական ազգերը այսօր դրօշի տակ ունին 10 միլիոն զինուոր, մինչ միւս ազգերը հազիւ քառորդ միլիոն զինուոր կը հաշուեն։ Ու սակա ապահովութիւն կը կոչեն։ Անկարելի է խաղաղութիւն ունենալ Եւրոպայի մէջ, որքան որ այս կացութիւնը կը շարունակէ եւ մինչեւ որ բոլորը չզինաթափուին»։

Լոյտ Ճորճ ըսաւ նաեւ թէ ազգերու միջեւ վէճեր ու ատելութիւններ կը խմորուին։ Մեթոտիկ եւ մեծածախս պատրաստութիւններ կը տեսնուինՙ նպատակ ունենալով պատերազմը։ Եւրոպան կը նմանի եռեւեփող ռազմադաշտի մը, ուր փոքրիկ ազգերը կը սարսափինՙ ամէն անգամ որ լսեն սպառնական ձայներ։

«Միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնն է որ կրնայ շտկել կացութիւնը։ Զինաթափութիւնը էական է խաղաղութեան համար», եզրակացուց Նախկին վարչապետը։

Ապստամբութիւն Ալպանիոյ մէջ

Սերպ աղբիւրէ կը հաղորդեն որ ապստամբութիւն մը ծագած է հիւսիսային Ալպանիոյ մէջՙ Նախագահ Ահմէտ Զօկուի դէմ։ Ապստամբները կը պատկանին Փրակայի սպանեալ դեսպան Ցէնա պէկի ընտանիքին հաւատարիմ ցեղախումբերու, որոնք Ահմէտ Զօկուն կ'ամբաստանեն իբրեւ կազմակերպիչ այդ մահափորձին։

Ահմէտ Զօկու անմիջապէս զինուորներ ղրկած է ապստամբութիւնը զսպելու համար, ու կ'ըսուի նաեւ թէ օգնութիւն խնդրած է Իտալիայէն։

Միւս կողմէ, Պելկրատի մէջ զրոյց կը շրջի թէ սերպ կառավարութիւնը ձեռք անցուցած է գաղտնի փաստաթուղթ մը, որուն վրայ արձանագրուած են Մակեդոնացի յեղափոխականներու կողմէ մահուան դատապարտուած քսան հոգիի անունները։ Նոյն թուղթին վրայ արձանագրուած են նաեւ քսան ահաբեկիչներուն անունները։

Մահապարտներու ցանկին մէջ են Ալեքսանդր Թագաւոր և Ահմէտ Զօկուն։

Մակեդոնացիները կը գործեն

Պուլկար յեղափոխականներու հրոսախումբ մը առջի գիշեր ռումէն սահմանագլուխէն մտնելով յարձակեցաւ Զայեչարէն 10 քիլոմեդր հեռու Կրատսքօ գիւղին վրայ (Սերպիա)։ Սաստիկ հրացանաձգութենէ մը վերջ, հրոսախումբը ետ մղուեցաւ։

Փոյարեվացի մէջ ալ նոյն գիշերը նոր փորձ մը կատարուեցաւ յիշեալ քաղաքի ռազմանիւթի մթերանոցը օդը հանելու համար։ Մութէն օգտուելով յեղափոխականները քանիցս մօտեցան պահակին, զայն սպաննելու համար, սակայն այս վերջինը գնդակով մը ազդանշան տուաւ եւ մօտի պահականոցէն հասնող զինուորներ ետ մղեցին Մակեդոնացիները։

Իսլամական նոր համաժողով

Այս տարի Մէքքէի մէջ պիտի գումարուէր իսլամական համաժողով մը, սակայն Թուրքիա, Եէմէն, Եգիպտոս եւ Աֆղանիստան մերժած ըլլալով հպատակիլ տրուելիք որոշումներուն, համաժողովը տեղի չպիտի ունենայ։

Ասկէ զատ Հնդկաստանի եւ Բրիտանական գաղթավայրերու իսլամ ընկերակցութիւնները պահանջած են որ Հիճազի թագաւոր Իպնը Սուուտ գահընկէց ըլլայ եւ Մէքքէն հեռանայ։

Իպնը Սուուտ առանց կարեւորութիւն տալու այս որոշումներուն, ծրագրած է Մէքքէի մէջ նոր համաժողով մը հրաւի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԵԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿՆԵՐՈՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ պատերազմի պատճառած ահագին հարստութեանց վատնումին եւ անփոխարինելի աւերներուն, հակառակ մէկ երկրէ միւսը դրամի փոխադրութեան դէմ առնուած խիստ միջոցներուն, ինչպէս նաեւ հակառակ ժողովուրդներու իրարու դէմ սնուցած խոր ատելութեան ու վրէժխնդրութեան զգացումներուն, միջազգային դրամատիրական հաղորդակցութիւնները հետզհետէ աւելի լայն չափերով ծաւալած ու ընդլայնուած են պատերազմէն ի վեր։

Այսօր աւելի քան պատերազմէն առաջ մեծ դրամատուններու տրամադրելի գումարները կը շրջագային երկիրէ երկիր եւ հրապարակէ հրապարակ, ի խնդիր լաւագոյն շահերու։ Այսօր մեծ շահաստանները իրարու աւելի սերտօրէն կապուած են եւ իրար աւելի յաջողապէս կը պաշտպանեն քան պատերազմէն առաջ։ Ոչ մէկ սեղանաւորական հրապարակ կրնայ անտարբերութեամբ դիտել միւս հրապարակներու վիճակը։

Միջազգային դրամատիրական հրապարակը կը նմանի իրարու հաղորդակից բազմաթիւ ճիւղեր ունեցող անօթի մը, որու մէջ գտնուած հեղուկի աննշան մէկ շարժումն անմիջապէս զգալի կ'ըլլայ բոլոր ճիւղերուն մէջ եւ չի հանդարտիր, մինչեւ որ հաւասարակշռութիւնը չհաստատուի։

Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, պէտք է անմիջապէս յիշեցնել թէ սեղանաւորական մեծ հրապարակ ըսելով կը հասկնանք հաստատուն դրամ ունեցող երկիրները։ Երբ երկրի մը դրամը չունի որոշ արժէք, երբեք չի կրնար հրապուրել մեծ դրամագլուխները, որոնց բնաբանն է, ապահովութիւնը. տոկոսը կրնայ քիչ ըլլալ, բայց շահն ապահով պէտք է ըլլայ, որչափ որ մարդկօրէն կարելի է հաշուել կամ կռահել։ Ելեւէջներու ենթակայ դրամի մը հետ խաղալը բախտախաղ մըն է պարզապէս եւ ոչ ոք կրնայ երկար պայմանաժամով յանձնառութիւններ կնքել, մինչեւ որ վստահ չըլլայ թէ պայմանաժամը լրանալուն իր ստանալիք դրամը պիտի ներկայացնէ հաւասար արժէք մը։

Այսօր ֆրանսական ֆրանքն ալ կը նկատուի որոշ եւ հաստատ արժէք ներկայացնող դրամ մը եւ կրնայ ծառայել իբր հիմ ամէն տեսակ դրամական գործառնութեանց։ Թէեւ պաշտօնական կայունացում հրատարակուած չէ, բայց իրականին մէջ ոեւէ կարեւոր անկում կամ բարձրացում անհաւանական կը նկատուի ելմտական բարձր եւ հրազեկ շրջանակներու մէջ։ Այս է պատճառը որ այսօր շատ օտար դրամագլուխներ մուտք գտած են ֆրանսական հրապարակի վրայ՝ մինչդեռ 1926ի առաջին վեցամսեակին, նոյն իսկ ֆրանս. դրամագլուխները միջոցներ կը խորհէին արտասահման փախչելու։ Այսօր արդէն Ֆրանսան մտած է սեղանաւորական մեծ հրապարակներու շրջանակին մէջ եւ Փարիզի սակարանը կարեւոր կեդրոն մըն է միջազգային առուծախի։

Միջազգային այս ելմտական համերաշխութիւնը երկրի մը բարգաւաճման համար նոյնչափ կարեւոր է, որչափ քաղաքական դաշնագիրերը անհրաժեշտ են անոր ապահովութեան տեսակէտէն։

Որչափ ալ որ զօրաւոր ըլլայ երկիր մը իր բանակով, վերջ ի վերջոյ տեղի պիտի տայ, եթէ այդ բանակին ետեւէն չկայ ելմտական ուժ — դրամ։ Եւ որպէսզի այդ դրամը ուժ մը ներկայացնէ, պէտք է որ ըլլայ հաստատուն եւ անկախ։ Այդ տեսակ դրամ մը միայն հաշուի կ'առնուի միջազգային դրամատիրութենէն, որ իրական տէրն է աշխարհին եւ պիտի պահէ իր այդ դիրքը որչափ քաղքենի վարչաձեւն է տիրապետողը քաղաքակիրթ մեծ ազգերու մէջ։

Ելմտական համերաշխութիւն ըսելով, ուրեմն, պէտք է հասկնալ որ անկախ հայրենասիրութենէ կամ ազգայնական այլ նկատումներէ՝ միջազգային դրամագլուխը կարծես ինքնաբերաբար կը փոխադրուի մէկ հրապարակէն միւսը, նայելով թէ ուր աւելի պահանջ կամ խայծ կայ։ Օգոստոսի մէջ Ամերիկեան դրամատուններն իրենց զեղչի սակը 4էն 3ուկէսի իջեցուցին եւ անմիջապէս անօրինակ կերպով աճեցաւ տրամադրելի գումարներու քանակը. քանի մը շաբաթ չանցած, այդ գումարները փոխադրուեցան Լոնտոն, ուր միեւնոյն սակը 4 մէկ քառորդի եւ 4ուկէսի մէջ կը տարուբերէր եւ անգլիականը բարձրացաւ 4.85ուկէսէն 4.86 2 երրորդի, այսինքն նախապատերազմեան ոսկիի արժէքին։ Եթէ անգլիական հրապարակը կարող չըլլար գործածելու այդ ահագին գումարները, անոնք անտարակոյս այդտեղէն ուրիշ երկիրներ պիտի անցնէին։ Բայց աշնան եղանակի գործառնութեանց ընդարձակութիւնը կարելի ըրաւ այդ գումարներն ընդունիլ առանց զեղչի սակին վրայ ազդելու եւ Ամերիկեան հրապարակն ալ ազատեցաւ այդ աւելորդ բեռէն։

Ֆրանսա եւս օգտուեցաւ Ամերիկեան զեղչի սակի այդ անկումէն, որովհետեւ բաւական մեծաքանակ գումարներ ալ Փարիզ փոխադրուեցան եւ Պանք տը Ֆրանսը մէկ շաբաթուան մէջ մէկ միլիառի օտար դրամ գնեց սակարանէն։ Կարելի է երեւակայել անշուշտ որ եթէ Պանք տը Ֆրանսը չկատարէր իր կանոնաւորողի դերը, ինչ ահագին ելեւէջներու պիտի ականատես ըլլայինք մեծ դրամագլուխներու այս ճամբորդութեանց ժամանակ...։ Մէկ օրուան մէջ քանի մը հարիւր միլիոնի տոլար կամ ստեռլին կը մտնեն սակարան կամ կ'ելլեն անկէ եւ եթէ վայրկենաբար չներկայացուին հակառաջարկներ, ազգային դրամը խաղալիք կը դառնայ շահադէտներու ձեռքը։

Այս ամէնը մեծ պատերազմին արդիւնքներն են։ Նախապատերազմեան շրջաններուն, նման գործառնութիւնները տեղի կ'ունենային շատ մանր սահմաններով եւ երբեք չէին կրնար պատճառել այն վերիվայրումները, զորս այսօր յառաջ կը բերեն եթէ անպաշտպան գտնեն ոեւէ հրապարակ։

Ֆրանսական ժողովուրդը եւ խորհրդարանը լիովին ըմբռնեցին — անցեալ տարուան ցաւալի փորձառութենէն յետոյ — Ֆրանքի կայունացման առաւելութիւնները եւ իրաւամբ կը գուրգուրան ներկայ վիճակի հեղինակներուն — Ազգային Միութեան դահլիճին — վրայ։

«Յառաջ» օրը օրին հաղորդպահեց իր ընթերցողները ելմտական հարցերու շուրջ վերջերս, Քայեօի, Ռընոյի եւ Փուանքարէի խօսած ճառերուն եւ Ելմտ. յանձնաժողովի եւ վարչապետի բախումին, որ վերջացաւ Փուանքարէի բացարձակ յաղթութեամբը։ Փուանքարէ չի քաշուիր յիշեցնելու որ եթէ 1928ի պիւտճէին վրայ ոեւէ արմատական զեղչ առաջարկուի, վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ։ Այդ սպառնալիքը կը բաւէ, որպէսզի իր հակառակորդներն անգամ տեղի տան յօգուտ Ֆրանսայի շահուն, որ շաղկապուած է ֆրանքին հետ։

Մ. Տ.

ՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԲԵՐՆՈՎ

Բ.

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, ուրիշ հրահանգներու հետ, հետեւեալը կը հաղորդէր Թրակիոյ առաջին զօրաբանակի հրամանատարութեան.—

«Երդում ըրի աշխատիլ, մինչեւ որ ձեռք բերուի ազգին կատարեալ անկախութիւնը։ Վճռած եմ Անատօլուէն չհեռանալ»։

Առաջին ձեռնարկները կատարուեցան՝ դիմադրութիւնը կազմակերպելու համար։

Նախ միթինկներ գումարուեցան, որոնց հետեւանքով Հելլէն վայրագութեանց դէմ բողոքի հեռագիրներ տեղացին Թագաւորին եւ համաձայնական պետութիւններուն։ Այսպէսով պայքար բացուեցաւ Անգլիասէրներու պաշտպան միութեան եւ անոր վրայ յենած Սուլթանի կառավարութեան դէմ։ Ժողովուրդը արթնցնելու համար, երկրին ամէն կողմը կը հեռագրուէին Պոլսէն եկած լուրերն ու մասնաւորաբար Հելլէն խժդժութիւններու վերաբերեալ տեղեկութիւնները։

Բանակներու հրամանատարներուն ուղղուած հրամանագիրներուն մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա զօրաւոր բառերով կը պարզէր հայրենիքին սէրն ու ազգային արժանապատուութիւնը։ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա շատ լաւ գիտէր թէ իր գործունէութեան հետեւանքով անհամաձայնութիւն պիտի ունենար Պոլսոյ կառավարութեան հետ։ Այս պատճառով եւ ազգին շահուն համար չուզեց շարժումը ղեկավարել առանձին զինուորական հրամանատարի մը հանգամանքով եւ յարմար դատեց որ այսվարչութիւնը հաստատուի ներկայացուցչական հիմանվրայ։

Այս պատճառով 20—21 Յունիս 1919ի գիշերը Ամասիոյ, իսկ 10 Յուլիսին Էրզրումի մէջ որոշեց Արեւելեան նահանգներու համաժողով մը գումարել. ասոնց պիտի յաջորդէր Սվազի Ընդհ. Համաժողովը. այս նպատակով յայտարարութիւններ պատրաստուեցան եւ հրատարակուեցան։

Այս յայտարարութիւնը կը բացատրէր ազգին բարձր պարտականութիւններն ու Պոլսոյ կառավարութեան անզօրութիւնը։ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա միեւնոյն ատեն հետեւեալը գրած էր. «Պոլիսը պէտք է Անատօլուի հպատակի՝ փոխանակ անոր տիրելու»։

Այդ միջոցին Պոլսոյ անգլիական մարզպանը Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի գործունէութեան կարեւորութիւնը գնահատելով, Պոլսոյ կառավարութենէն պահանջեց ետ կանչել զայն։

Ներքին նախարար Ալի Քէմալ պէյ 23 Յունիսին Անատօլուի քաղաքային պաշտօնէութեան ուղղուածշրջաբերականով մը կը հաղորդէր թէ, պաշտօնանկ եղած է Մուսթաֆա Քէմալ փաշան։ Շրջաբերականը Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի գործունէութիւնը քննադատելով կ'արգիլէր անոր հետ գործակցիլ։ Այս շրջաբերականը անհետեւանք մնաց սակայն, Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի թշնամիները չկրցան դիմադրել ազգային զգացումին, որ սկսած էր արթննալ։ 3 Յուլիսին, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա ժողովուրդին անկեղծ ցոյցերուն մէջ Էրզրում հասաւ։

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա իր ընկերները հաւաքելով յայտարարեց թէ, Պոլսոյ կառավարութեան կողմէ պաշտօնանկ եղած է, եւ կը հետապնդուի։ Ան բացատրելէ յետոյ թէ իրեն հետ աշխատողներն ալ նոյն վտանգին ենթակայ են, պահանջեց որ որոշեն թէ պիտի շարունակե՞ն իրեն հետ աշխատիլ թէ ոչ։ Ընկերներէն ոչ մէկը լքեց զայն։ Առաջուան նման, Մուսթաֆա Քէմալ փաշան շարժումին գլուխը մնաց։ Զինուորական եւ քաղաքային իշխանութիւնները հաւատարմութեան երաշխիք տուին անոր եւ ազգային դատին հանդէպ։

Մարտ ամսուան մէջ կազմուած էր եւ Էրզրումի մէջ համաժողով գումարելու ձեռնարկած էր Իրաւանց Պաշտպան Ընկերակցութիւնը։ Մեծ դժուարութիւններու հետեւանքով այս համաժողովը Յուլիս 23ին միայն կրցաւ գումարուիլ։

Մինչեւ այդ պարզուած էր Մ. Քէմալ փաշայի եւ Պոլսոյ կառավարութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող յարաբերութիւններուն բնոյթը։

Թագաւորը ամբողջ ամիս մը ի զուր աշխատած էր՝ ստիպելու համար որ Մուսթաֆա Քէմալ փաշան դադրեցնէ իր գործունէութիւնը եւ Պոլիս վերադառնայ։ Այս բոլոր ջանքերը ապարդիւն մնացած էին։ Վերջ ի վերջոյ 8—9 Յուլիսի գիշերը, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա իր հրաժարականը տուաւ։ Այլեւս ան բոլորովին ազատ էր։ Մի միայն ինքզինքին և իր խղճին հանդէպ պատասխանատու էր և միմիայն ազգին մեծութեան եւ սիրոյն վրայ վստահութիւն ունէր։

23 Օգոստոսին բացուեցաւ Էրզրումի համաժողովը, և Մուսթաֆա Քէմալ փաշան նախագահ ընտրուեցաւ։

Համաժողովը տասնըչորս օր տեւեց եւ կարգ մը սկզբունքներ գծեց։ Այս սկզբունքներուն համաձայն, անբաժան նկատուեցան հայրենիքին բոլոր մասերը։ Կը մերժուէր ո եւ է արտաքին գրաւում եւ տիրապետութիւն եւ կ'որոշուէր պաշտպանութիւն, դիմադրութիւն կազմակերպել ասոնց դէմ։ Համաժողովը որոշած էր նաեւ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմել այն պարագային, երբ դաւաճանէր օսմանեան կառավարութիւնը։ Ազգային ժողովը, որ պիտի գումարուէր, պիտի հակակշռէր կեդրոնական կառավարութիւնը։

Էրզրումի համաժողովին մէջ տրուած որոշումներով, կարեւոր քայլ մը առնուած էր։ Բայց կացութիւնը դեռ որոշ չէր։ Բացի Պոլսոյ կառավարութենէն, որ հրամայած էր ձերբակալել Մուսթաֆա Քէմալ փաշան, ուրիշ վտանգներ ալ գլուխ ցցած էին։ Շատեր չէին հանդուրժեր Մ. Քէմալ փաշայի դիրքին։

Էրզրումի համաժողովին որոշումները հաղորդուեցան Մեծ Եպարքոսին։ Միեւնոյն ատեն պահանջուեցաւ օր առաջ գումարել Երեսփ. Ժողովը։ Համաժողովին որոշումները հաղորդուեցան նաեւ օտար պետութեանց ներկայացուցիչներուն։

Կարգ մը դժուարութիւններէ եւ վտանգներէ վերջ, Մ. Քէմալ փաշա 1919 Սեպտ. 2ին վերադարձաւ Սվազ։ Աւելի առաջ, սա պատասխանը տուած էր Սվազ եկող ֆրանսացի սպայի մը, որ սպառնալից յայտարարութիւններ ընելով կը կարծէր թէ պիտի կրնար ուժով եւ խստութեամբ նուաճել ազգ. շարժումը.

— Եթէ Ֆրանսա կամ ուրիշ պետութիւն մը ուզէ ազգ. շարժումը նուաճել, պէտք է որ ատոր համար աչք առնէ նոր, ծանր եւ արիւնալի պատերազմ մը։

1919 Սեպտեմբեր 4ին բացուեցաւ Սվազի համաժողովը։ Երկրին ամէն կողմէն մեկնած պատուիրակները դժուարութեամբ կրցան հաւաքուիլ։ Հակառակորդներու ընդդիմութեան, Մ. Քէմալ փաշա նորէն նախագահ ընտրուեցաւ։ Համաժողովին չձեռնարկուած, պատշաճ համարուեցաւ մեծարանքի հեռագիր մը ղրկել Սուլթանին։

Համաժողովը ամբողջ երկրին համար ընդունեց այն որոշումները, որոնք տրուած էին Արեւելեան նահանգներու մասին։ Այս ձեւով, համաձայնական պետութեանց դէմ ալ դիրք բռնած կ'ըլլային միլլի շարժումին ղեկավարները։ Որովհետեւ Էրզրումի մէջ նկատի առնուած չէր երկրին գրաւումը՝ համաձայնական պետութեանց կողմէ։ Նախապէս միայն Հայաստանի կողմէ հաւանական կը նկատուէր գրաւման վտանգը. մինչդեռ Սվազի մէջ որոշուեցաւ դէմ դնել յարձակման եւ միջամտութեան ամէն փորձի, մասնաւորապէս Յոյներու և Հայերու անջատողական նպատակներու ձգտող շարժումներուն։»

Ամերիկեան հոգատարութեան խնդրին պատճառած դժուարութիւններն ալ շատ մեծ էին։ Այս խնդիրը աւելի առաջ խորհրդակցութեան նիւթ եղած էր Պոլսոյ մէջ։

Փաստաթուղթերու վրայ հիմնուելով, Մ. Քէմալ փաշա յիշեց այն յայտարարութիւնները, զորս հոգատարութեան խնդրի մասին համաժողովին մէջ ըրած են Րէֆէթ փաշա, Րէուֆ պէյ եւ Խալիտէ հանըմ, որոնք յետոյ ընդդիմադիր դարձան։ Բոլոր ճառախօսները ամերիկեան հոգատարութեան ի նպաստ էին, որովհետեւ միայն ատոր մէջ կը տեսնէին Թուրքիոյ փրկութիւնը։

Տեսնելով որ վիճաբանութիւնները շատ կ'երկարին, Մ. Քէմալ փաշա ընդունիլ կուտայ որոշում մը, որ վերջ կը դնէր հոգատարութեան խնդրին։

Սեպտ. 12ին, հրապարակային նիստ մը գումարուեցաւ, մասնակցութեամբ Սվազի ժողովուրդին։ Համաժողովը ընտրեց մարմին մը, միլլի շարժումը վարելու համար։ Նախագահն ալ Մ. Քէմալ փաշա ընտրուեցաւ։

(Շար.)

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Կիրակի կէս օրէ վերջ Salle de Agriculteursի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Փարիզի տեղական մասնաժողովին կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը։ Սրահը լեցուն էր զանազան դասակարգի պատկանող հայրենակիցներով։ Պ. Պօղոս Նուպար տկարութեան պատճառաւ կը բացակայէր։ Բացումը կատարեց տեղական մասնաժողովին կողմէ Պ. Վաղարշակ Թաղուրեան, որ բացատրելէ յետոյ հաւաքոյթին նպատակը, կարդաց Պ. Պօղոս Նուպարի ֆրանսերէն մէկ նամակը, որով Բարեգործականի հիմնադիր - նախագահը կը գնահատէր կատարուած աշխատանքը։

Յետոյ տեղական մասնաժողովին կողմէ խօսեցաւ Պ. Վ. Թաղուրեան, որ շեշտեց թէ Բարեգործականը հայ կեանքին մէջ անկախ եւ հզօր կազմակերպութիւն մըն է՝ շնորհիւ Հայու աշխատութեան ու դրամին։ Սակայն դեռ պէտք է ջանալ՝ զայն ընդհանուր և մեծ դարձնելու համար։ Փարիզի եւ արուարձանի 20 - 25,000 հայութենէն հազիւ 250 հոգի կ'անդամակցին Բարեգործականին, մինչ Ամերիկայի մեր հայրենակիցները Բարեգործականի տարեկան ընդհ. հասոյթին կէսէն աւելին կը հայթայթեն։ Ինչո՞ւ ճիգ չընել բարի նախանձով մը մրցելու համար անոնց հետ։

Յետոյ խօսեցաւ Բարեգործականի հիմնադիր - անդամ եւ Կեդր. Վարչ. Ժողովի փոխ-ատենապետ Եր. Աղաթօն պէյ, որ տեղեկութիւններ տուաւ Բարեգործականի ծագման, նպատակին եւ գործունէութեան մասին։ Ըսաւ թէ 22 տարի առաջ Քիէվի մէջ փոկրոմ մը տեղի ունեցաւ եւ բազմաթիւ Հրեաներ ջարդուեցան, Ալիանս Իսրայէլիթ անմիջապէս 200,000 ֆրանք ղրկեց աղէտեալներուն։ Այս հեռագրական լուրը երբ Գահիրէի մէջ կարդացինք, Պ. Պօղոս Նուպարի հետ գաղափար յղացանք կազմել նման ընկերութիւն մը, որ կարենար օրը օրին օգնութեան հասնիլ մեր աղէտեալ հայրենակիցներուն։ Արդարեւ նոյն տարին Կովկասի մէջ տեղի ունեցած էին հայ-թաթարական կռիւները եւ Էջմիածնի կաթողիկոսը Պոլսոյ պատրիարքարանին յանձնարարած էր ամէն կողմ հանգանակութիւններ կատարել՝ օգնելու համար Կովկասի աղէտեալներուն։ Գահիրէի մէջ հանգանակութիւն կատարուեցաւ եւ ամէն Հայ իր լուման տուաւ, բայց երբ դրամը իր նպատակին հասաւ, արդէն աղէտէն ի վեր վեց ամիս անցած էր...։

Բարեգործականը իր կազմութեան թուականէն սկսեալ օգնեց բնագաւառի հայութեան. գիւղացին հող եւ սերմացու չունէր, դպրոց չունէր, հիւանդութիւն կար, դեղ չկար, այդ բոլորը հայթայթեց, որբանոցներ բացաւ, աղքատ կիներու եւ աղջիկներու համար փոքրիկ գործարաններ հիմնեց, նոյնիսկ Քիւրտիստանի մէջ հայ դպրոց բացաւ։ Յայտնի Դաշնակցական Բարսեղ Շահպազ երբ Տիգրանակերտէն Գահիրէ հասաւ, բացատրեց մեզի թէ քրտաբնակ շրջաններու մէջ Հայեր կան, որոնք բառ մը հայերէն չեն գիտեր, եւ ըսաւ թէ տարեկան 12 օսմանեան ոսկիով կարելի է դպրոց բանալ այդ կողմերը։ Անմիջապէս մեր Տիգրանակերտի մասնաճիւղին միջոցաւ բացինք պէտք եղած դպրոցները։

Մեծ Պատերազմին, երբ Ճէպէլը Մուսայի Հայերը Փորթ Սայիտ փոխադրուեցան, 1800 հոգիի համար դպրոց բացինք վրանաքաղաքին մէջ։

Պ. Աղաթօն յիշեց նաեւ Սուրիոյ եւ Յունաստանի որբերուն եղած օգնութիւնները, Մելգոնեան, Երուանդ Յակոբեան և Դարուհի Յակոբեան կտակներու Հայաստանի մէջ գործադրութիւնը, եւայլն։

Բարեգործականը 150 մասնաճիւղ ունի, մինչեւ հիմա ծախսած է 60 միլիոն ֆրանք եւ ի պատիւ հայ ժողովուրդին պէտք է ըսել թէ մէկ ֆրանքի գողութիւն չէ եղած։

Աղաթօն պէյ իր ճառին մէջ ըսաւ նաեւ. «Ես պոլշեւիկ չեմ, սակայն կը մաղթեմ որ պոլշեւիկ Ռուսիան դեռ 10—20 տարի եւս կանգուն մնայ, որպէսզի հայ գիւղացին մէջքը շտկէ»։

Պ. Գ. Նորատունկեանի փոխարէն բացակայութեան պատճառով, Բարեգործականի Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամ եւ վարիչ-տնօրէն Պ. Գ. Սինապեան բացատրեց թէ ի՞նչ է Trustը, ինչո՞ւ Թրըսթի վերածուեցաւ Միութեան դրամագլուխը.— ի՛նչ է այս դրութեան առաւելութիւնը ներկայի եւ ապագայի մէջ։

Բարեգործականը երկու տեսակ դրամագլուխ ունի, հիմնական եւ մասնաւոր. առաջինը կը բաղկանայ մուտքի դրամներէ եւ անդամավճարներու մէկ վեցերորդէն (ներկայիս այս դրամագլուխը կը հասնի 52,000 անգլ. ոսկիի), իսկ մասնաւոր դրամագլուխը կը բաղկանայ նուիրատուութիւններէ եւ կտակներէ, որոնք մասնաւոր նպատակներու յատկացուած են։ Այս դրամագլուխը այսօր կը հասնի 75,000 անգլիական ոսկիի։

Ահա՛ այս երկու տեսակ դրամագլուխներն են որ Թրըսթի վերածուած են։ Թրըսթի դրութիւնը միայն Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ կայ։ Դրամագլուխը Թրըսթի վերածել կը նշանակէ

ԾԻԾԱՂ

ԿՆԻԿՆԵՐՈՒ ԱԼՊՈՄ

[...]մեր Օրուան Դէպքերուն մէջ [...]յածախ կը կարդաք թէ դատա[...]րան կանչուած է մարդ մը, որ [...]րանի կին, հինգ կին ունի եղեր: [...]որս կին, հինգ կին ունի եղեր: [...]իքակոյի մէջ եւս դատարան [...]րաւիրուած է մարդ մը, որ 12 [...]կին ունի եղեր:

— դուք 12 անգամ ամուս[...]նացած էք եւ 12 կին կը պա[...]հէք: բազմակնութիւնը մեղք մըն [...]է: եթէ դուք ունենայիք մէկ օ[...]րինաւոր կին եւ 11 հոմանուհի, [...] որ պիտի ներանար ձեզի:

— Այո՛, դատաւոր, մեղա՜յ, [...]ես մեղք գործեցի՝ ամուսնանալով 12 կիներու հետ, օրինաւոր կին [...]արձանագրելով Մարկրիթը, Նէլ[...]ին, Վիոլէթը, Կրէյսը, Մօն, Ֆլա[...]րին, Մինին, Ժոլին, Ժանէթը, [...]իւթինը, Ժէրմէնը, Սիլվան:

— մեղապարտ, 12 անգամ [...]մեղապարտ էք: Սոսկալի պա[...]տիժ մը պիտի տամ ձեզի:

— Զըլլա՜յ թէ ելեկտրահար ը[...]նէք զիս, 13րդ պատուհասով:

— Ոչ, տարբեր պատիժ պիտի [...]ամ: 12 կիներդ պիտի ըլլան [...]դատաւորդ:

— Ա՛յ, ա՛յ, սարսափելի է:

[...]եւ դատաւորը նետեց մեր [...]անիէլը 12 էգ առիւծներուն [...]առջեւ:

[...]ի՞նչ տեղի ունեցաւ: Չեմ գի[...]տեր, սակայն այն մարդը, որ [...]այնպէս 12 կիներու խղճմտան[...]քին յանձնուեցաւ, լաւ կ'ընէ [...]եթէ դիմէ պաշտպան փաստա[...]բանի իմ տաղանդիս: կը բաւէ [...]ներկայացնել հետեւեալ երեք [...]փաստերը.

1.— Տիկիններս, դուք թէ՛ դատախազ էք եւ թէ դատախազեալ, ուրեմն, ջանացէք որ քիչ մը ներողամիտ ըլլաք:

2.— Ես ձեզ սիրեցի բոլորդ ալ: փա՛ստ, աչքէս մղուած, կատարեցի մինչեւ 12րդ մեղքը: Որովհետեւ կիներու ժողովածու շինելը մեղք մըն է եղեր, բայց եթէ կիներու այդ ալպօմը պատրաստէի ուրիշին կիներէն, մեղք չէր ըլլար:

3.— Ամուսնութիւնը լաւագոյն նուիրագործութիւնն է սիրոյ եւ կնոջ: Արդ, ի սէր խոր համոզումիս, ներեցէք ինծի, մանաւանդ յիշելով, սիրելի տիկիններս, այն գեղեցիկ վայրկեանները, զորս անցուցինք գիրկ գիրկի:

Այս պաշտպանողականիս քիչ մը աւելի համեմ տալով, վրան ալ քանի մը կաթիլ արցունք թափելով, հրաշալի բան մը պատրաստել եւ ներկայացնել տիկիններուն: Անպարտութեան որոշումը կ'ապահովեմ:

Մանաւանդ որ յոյսի նշանները շատ են: կիները 12 հոգի են, եթէ երկու կամ երեք հոգի ըլլային, կրնային միանալ ընդդէմ ամուսինին, բայց 12 կին երբեք չեն կրնար միանալ, նոյնիսկ իրարու դէմ պիտի կռուին:

Մնաց որ ամօթ պիտի ըլլար դատապարտել, այս դարուն, մարդ մը շատ մը կնիկ ունենալուն համար: Որովհետեւ ամուսնութիւնը հիմայ սիրոյ փարիսեցիութիւնն է: Մօտ է ժամանակը, երբ շքադրամ պիտի տրուի այն մարդուն, որ բազմաթիւ կիներու ալպօմ պիտի պատրաստ, ճիշտ սուլթաններուն նման:

Վկա՛յ ամբողջ Փարիզը:

Բ. Վ.

[...]յան յանձնել դրամատան մը, [...]ին պայմանով որ որոշ պայմա[...]նաժամով կամ ընդմիշտ անձեռն[...]մխելի մնայ եւ եկամուտները [...]յատկացուին որոշ նպատակնե[...]րու:

Արդ, Բարեգործականը ար[...]դէն իսկ ըստ իր ծրագրին ան[...]ձեռնմխելի եղող դրամագլուխ[...]ները ընդմիշտ թրըսթի վերա[...]ծած է, զանոնք յանձնելով անգ[...]լիական առաջնակարգ դրամա[...]տան մը՝ Westminster Bankի, [...]պայմանով որ ո՛չ ներկայ ժո[...]ղովը, ոչ ալ յաջորդ վարչու[...]թիւնները կարենան դպչիլ անոր: [...]դրամատունը իւրաքանչիւր երեք [...]ամիսը անգամ մը եկամուտները [...]կը յանձնէ վարչութեան:

Այս դրութեան ամէնէն կարե[...]ւոր առաւելութիւնը այն է, [...]որ դրամագլուխը անձեռնմխելի [...]կը մնայ: Եթէ օր մը դրամա[...]գլուխը աւելնայ եւ Բարեգործա[...]կանը պէտք չտեսնէ զայն աւել[...]ցնել, քանի որ եկամուտները [...]բաւեն իր ծախքերուն, այն [...]ատեն Ընդհ. Ժողովը կ'որոշէ այլ[...]եւս նոր դրամագլուխ չյանձնել [...]դրամատան:

Բարեգործականը ո՛չ միայն [...]թրըսթը, այլ պարտականու[...]թիւն ունէր այսպէս շարժելու:

Այժմ երկու թրըսթ կայ: Մօտ օրէն պիտի կազմուի երրորդ մը, աւելի կարեւոր, այն է Մելքոնեան նուիրատուութիւնը, որ կը ներկայացնէ կէս միլիոն անգլ. ոսկի: Այս գումարէն 250,000 ոսկին պիտի դրուի ամերիկեան դրամատուն մը, 250,000ը անգլիական դրամատուն մը, պայմանով որ արժեթուղթերը պահուին Ամերիկայի մէջ: Այս վերջին պայմանը դրուած է՝ աւելի պահովութեան համար:

Պ. Սինապեան յիշեց թէ անցածները կարգ մը մարդիկ Բարեգործականի դիմելով պահանջած են իր դրամագլուխին 100էն 10ը յատկացնել Հայաստանի: Անոնք այսկերպով կ'առաջարկէին մեզի 100էն 10 զողութիւն ընել, քանի որ ըստ ծրագրի մենք իրաւունք չունէինք դրամագլուխին դպչելու:

Պ. Սինապեանի այս «դասախօսութենէն» վերջ ներկաները կարգ մը հարցումներ ըրին, որոնց պատասխանեց:

Վերջին խօսքը եղաւ Կեդր. վարչ. ժողովին անդամ Պ. Պօղոս Խամէրեան՝ Մելքոնեան նուիրատուութեան վրայ: Պ. Խամէրեան այս նուիրատուութեան պատմականը ըրած ատեն մոռցաւ թէ Մելքոնեան եղբայրները ամէնէն առաջ Հայաստանի Հանրապետութեան ըրած էին իրենց նուիրատուութիւնը, եւ Հայաստանի պոլշեւիկեան գրաւումէն վերջ է միայն որ Պոլսոյ Պատրիարքարանին փոխանցեցին: Երբ դաշնակից բանակն ու Պատրիարքը Պոլիսէն քաշուեցան, նուիրատուութիւնը յանձնուեցաւ Բարեգործականին՝ 1924ի վերջերը:

Գահիրէի ծխախոտի գործարանը երկար բանակցութիւններէ վերջ 555,000 եգիպտական ոսկի ծախուած ըլլալով, Պ. Խամէրեան Կեդր. Վարչութեան կողմէ Եգիպտոսի մայրաքաղաքը գնաց՝ փոխանցման գործողութիւնները կատարելու: Վաճառման պայմանագրութիւնը կնքուեցաւ Յուլիս 15ին Գահիրէի մէջ, իսկ Սեպտեմբեր 10ին դրամը գանձուած եւ գործարանը նոր տէրերուն յանձնուած է:

Վերջացնելէ առաջ, Պ. Խամէրեան կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատութեան, Պոլսոյ, Երուսաղէմի Պատրիարքարաններուն, Երեւանի համալսարանին կատարուած նուիրատուութեանց եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ բացուելիք որբանոցին մասին:

Պ. Վ. Թագւորեան փակման խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին:

* * *

Բարեգործականը իր հիմնարկութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով է որ հրապարակով կը ներկայանայ ժողովուրդին եւ իր գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ կուտայ: Մաղթենք որ ասիկա առաջին եւ վերջինը չըլլայ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՔՈՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

Քոսթանցա, 4 Հոկտ.

Հոկտեմբեր 2ին, կիրակի, «Արաքս» թատերասրահը բերնէ բերան լեցուած էր երկսեռ հայ հասարակութեամբ: Բեմին ճակատը Դաշնակցութեան ոսկեզօծ խորհրդանշաններու մէջտեղ խոշոր տառերով գրուած էին հետեւեալ նշանաբանները — Մա՛հ դաւաճաններուն, Բացէ՛ք Հայաստանի դուռները, Արձակեցէք քաղաքական բանտարկեալները, Թոյլ տուէք ինքնապաշտպանութեան, եւայլն:

Օրուան բանախօսն էր Գ. Նժդեհ, որ հրաւիրուած էր Պուլկարիայէն:

Հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ով, յոտնկայս: Բացման խօսքը արտասանեց ընկ. Ց. Սահակեան, արտասանութիւններ եղան Ահարոնեանի «Կոյր Աշուղ»ը Պ. Սիմոն Գալֆայեանի եւ Շահան Նաթալիի «Վերջին աղօթք»ը ընկ Արտաշէս Ցօնիկեանի կողմէ, նուագ՝ քէմանչիստ Պ. Ռուբէնի կողմէ եւլն.:

Ապա բեմ բարձրացաւ ընկ. Նժդեհ, որ նախ ծանրացաւ ներքին վէճերու վրայ: «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պահանջն է, ըսաւ, մէկդի դնել ներքին կագ ու կռիւները, միացեալ ճակատ կազմել թշնամիին դէմ, գոհաբերել անխտիր թէ նիւթապէս եւ թէ ֆիզիքապէս: «Չի պարտուիր մի ազգ՝ եթէ չուզեր պարտուիլ. անյողդողդ կամքն ու զոհաբերութեան գիտակցութիւնը յաղթանակի առաջնորդներն են»: Ծանրացաւ նաեւ մտաւորականներ հասցնելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Պահանջեց բանալ հայրենիքի դուռները իր հարազատ զաւակներուն առջեւ, բացատրեց Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան հակազգային ընթացքը, — հայ ժողովուրդը զինաթափել, Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական ապահովութեան համար անհրաժեշտ հողամասերու անջատման դէմ անտարբեր մնալ, թոյլ տալ որ իր սահմաններուն մէջն իսկ թուրք տարրը զինուի եւայլն: Բանախօսութեան վերջին մասին եզրակացուց որ այդ բոլոր պահանջներուն գործադրութեան կը ձգտի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ փետրուարեան յեղաշրջման վարիչներէն Պ. Կուրօ, որ անկուսակցական սպաներու միութեան կողմէ կարճ բանախօսութեամբ մը յայտարարեց թէ, ինչպէս որ անցեալին մէջ ա՛հուն զոհաբերութեամբ անկախութիւնը ստեղծեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այսուհետեւ ալ եթէ կայ ուժ մը զայն վերահաստատելու, նոյն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է:

Այնուհետեւ կարդացուեցաւ երկար բանաձեւ մը, որ կը բողոքէ Հայաստանի ներկայ վարիչներու կործանարար ընթացքին դէմ եւ կը պահանջէ — բանալ Հայաստանի դռները իր հարազատ զաւակներուն առջեւ. ազատ արձակել բոլոր քաղաքական բանտարկեալները եւ աքսորականները, ինչ համոզման ալ պատկանին անոնք. հնարաւորութիւն տալ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան համար զինուելու եւ Հայաստանին վերակցել անկէ խլուած հողամասերը: Ճառերը եւ այս բանաձեւը հանդիսականներու կողմէ ընդունուեցան բուռն ծափերով:

ՄԵՆՕ

ՓՈԽԹԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ
''ՅԱՌԱՋ,,Ի
ՊԱՐԳԵՒԱԻՈՐ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ
որ բացուեցաւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20ին
ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԿԱՆԽԻԿ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԽՈՒՄԲԸ 2—2

Ինչպէս գրեցինք, կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ֆութպոլի Ա. խումբը մեկնեցաւ Մօհօն քաղաքը, մրցելու համար տեղական խումբին դէմ:

Սովորական ընդունելութիւններէն վերջ, ժամը 3ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբը դաշտ ներկայացաւ ուր 2000է աւելի հանդիսատեսներ տեղ բռնած էին: Խումբին բերդապահը Տէվէճեան կը բացակայէր, նոյնպէս Աշոտ ու Երուանդ անցեալ մրցումէն վիրաւորուած ըլլալով ներկայ չէին: Անոնց տեղ խումբը երեք պահեստիներով սկսաւ մրցումը: Ա. կիսախաղին մերինները կոկիկ փասերով սկսան յառաջանալ եւ նեղել ֆրանսական բերդը: Քանի մը կարեւոր հարուածներ արդիւնք չտուին: Ֆրանսացիներն ալ իրենց կարգին գեղեցիկ փասերով սկսան մօտենալ մեր բերդին, անոնց կեդրոնի յառաջապահը զօրաւոր հարուածով մը շահեցաւ Ա. նշանակէտը. քիչ վերջ միեւնոյն խաղացողը յաջողեցաւ շահիլ Բ. նշանակէտը: Այս անսպասելի արդիւնքին վրայ, մերինները չկորսնցնելով իրենց պաղարիւնութիւնը, կրկնապատկեցին իրենց ջանքերը եւ արագ յառաջացումով մը գնդակը մօտեցուցին անոնց բերդին: Ցաճատի գեղեցիկ փասին վրայ, Ս. Կարապետեան ապահովեց Ա. նշանակէտը:

Բ. կիսախաղին մերինները գրեթէ տիրապետած էին խաղին: Իրենց փասերու խաղերով միշտ յառաջացումներ կ'ունենային, բայց ֆրանսական ամուր պաշտպանողականը միշտ արգելք կ'ըլլար: Խաղին վերջաւորութեան 20 վայրկեան մնացած մինչ ֆրանսացիները իրենց կարելին կ'ընէին սքօրը բարձրացնելու, մերինները վերջին ճիգով մը գնդակը մօտեցուցին անոնց բերդին: Պարոյրի գեղեցիկ մէկ փասին վրայ Ս. Կարապետեան զօրաւոր հարուածով մը ապահովեց Բ. նշանակէտը: Յետոյ երկու կողմերն ալ փոխն ի փոխ յարձակումներ ըրին յաղթանակը խլելու, բայց ապարդիւն: Խաղը վերջացաւ հաւասար 2—2:

Սոյն մրցումին մէջ հակառակ Ա. խումբին երեք խաղացողներու բացակայութեան, մերինները կրցան գնահատելի խաղարկութիւն մը ունենալ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ա. խումբը գաւառներու մէջ կատարած իր մրցումներուն շարքը այժմ դադրեցնելով, մրցումներ պիտի ունենայ փարիզեան զօրաւոր խումբերու դէմ, գոհացում տալով միաժամանակ մարզասէր հասարակութեան:

Գ. Գասապեան

ՕԳՏՈՒԷ՛ ԱՌԻԹԷՆ

Տարեկան կանխիկ բաժնեգին մը վճարելով կը ստանաս 20 ֆր.ի գիրք: վեցամսեայ՝ 10 ֆրանքի:

Ցանկը՝ Դ. էջ

ՕՐ. ԱՐՈՒՍ ՄԱՆՏԻՔԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
22 Հոկտ. 927 Փարիզ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾՈՎԱՀԷՆՆԵՐԸ. — Չինացի ծովահէններ, որոնք իբրեւ ճամբորդ մտած էին «Իրէն» նաւը, Չինաստանի ծովեզերքին մօտ յանկարծ յարձակեցան նաւապետին եւ նաւաստիներուն վրայ: Զինաթափ ըրին եւ հրամայեցին ղեկը դարձնել դէպի իրենց թաքստոցը:

Երբ ցամաքին կը մօտենային, գիշեր ատեն անգլիական ընդծովեայ մը հանդիպեցաւ. ենթադրելով որ «Իրէն» շոգենաւին լոյսերը մարած են, ընդծովեային նաւապետը, կասկածելով, հրաման ըրաւ որ շոգենաւը կենայ: Սակայն «Իրէն» շոգենաւը սկսաւ սուրալ ու հեռանալ: Ընդծովեան ուղղեց իր թնդանօթները եւ ռումբ մը ձգեց շոգենաւին մեքենաներուն սենեակին մէջ: Ծովահէն մը սպաննուեցաւ եւ մեքենաները խանգարուեցան: Յանկարծ բռնկեցաւ շոգենաւը: Նաւին մէջ գտնուողները ծով նետուեցան: Ընդծովեան մօտեցաւ, մարեց կրակը եւ ծովէն ժողվեց ճամբորդները: Նոյն պահուն հասած էին անգլիական յածանաւերը, որոնց անթելով լուր տուած էր ընդծովեան: Եւ կարելի եղաւ 258 ճամբորդ փրկել մահուընէ եւ շոգենաւը ազատել: Միայն 24 հոգի կորսուած էին:

64 ՏԱՐԵԿԱՆ Է՛Ր.— Փէլթիէ 64 տարեկան էր, բայց դեռ սուր էին իր սիրային ախորժակները: Ու ըլլեց երկու աղջնակներ Բանի մէջ: Մատնուեցաւ, ձերբակալուեցաւ եւ բանտարկուեցաւ: Երբ բանտէն ելաւ, ուզեց լուծել վրէժը, զոր մտադրած էր բանտ մտած ատեն: Կարկանդակներ գնեց եւ մէջը դրաւ ազդու թոյն մը: Յետոյ տարաւ աղջիկներուն տանը մօտ, տուփով ձգեց դուռին առջեւ:

Աղջնակները կարկանդակները յանձնեցին իրենց մօր: Երեւան ելաւ ամէն բան ու Փէլթիէ դարձեալ գնաց բանտ:

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ վերջապէս հրապարակ կ'ելլէ, «Մասիս» ամենաշքեղ տպագրութեամբ, Թէոդիկի 1928ի «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ», 656 կուռ էջերով եւ 350 պատկերներով: գին՝ 2 տոլար ամենուրեք:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

''ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՓՈԽ-ՎՐԷԺԸ

[...]առանց ուզելու, Խումա Շթաւ[...]պ շատ կարեւոր տեղեկութիւն [...]ըսեր էր որ կուտար մեզի, որով[...]հետեւ, Թէոտորովիչին նման հրա[...]ման մը տալու համար, շատ ծանր [...]պատճառ մը ըլլալու էր:

Չեկան ուրեմն, անգաղտնա[...]պահութենէ՞ մը կը վախնար:

Այս պարագային, ի՞նչ կրնար [...]ըլլալ այս անգաղտնապա[...]հութիւնը:

Քարասոֆ փութաց օգտուիլ [...]առաւելութենէն եւ հանդար[...]տօրէն յայտարարեց.

— Թէոտորովիչ չէ կրցած այդ [...]հրամանը կատարել, որովհետեւ [...]փորձանք եկաւ:

— Փորձա՞նք: կարելի՛ բան է. [...]օր դեռ, անոր հետ ճաշեցի:

— Այո՛, բայց, անկից ետքին...

— Ի՞նչ:

— Մեռա՛ւ:

Մինչդեռ Խումա Շթաւուպ այս ուղիղ հարուածէն կը շշմէր, իշխանը հակիրճ կերպով. անոր պատմեց ինչ որ նոյն առտուն իսկ պատահեր էր Շլուսէլպուրկի մէջ. յետոյ աւելցուց:

— Ձեր վրայ գտնուած թուղթերէն իմացայ թէ՝ ի՞նչ ընել գացեր էիք Շլուսէլպուրկ. Պերլինի եւ Մոսկուայի ձեր պետերը, Մեծ-Դուքս Իվանի կողմէ՝ Նօպօտնի տրուած պաշտօնը իմանալով, ձեզի յանձներ էին բազմաթիւ պարտականութիւններ. Նախ՝ պաշտօն ունէիք մէջտեղէն վերցնել Նօպօտնին: Արդ, Նօպօտնին հոս է, ողջ եւ առողջ, իսկ դուք իմ իշխանութեանս տակ էք. առաջին ձախողում: Յետոյ, պարտաւոր էիք ամէն միջոցով խօսք առնել Ցօպրուշէֆէն եւ Քրոփըքինէն թէ՝ երբեք չպիտի խօսին. իսկ դուք գիտնալով թէ՝ միայն մեռելները չեն խօսիր, որոշած էիք զանոնք սպաննել:

«Արդ, Ցօպրուշէֆ եւ Քրոփգքի հոս են, նոյնպէս ողջ եւ առողջ եւ ձեր կողմէ որեւէ չարիք չի կրնար հասնիլ անոնց. երկրորդ ձախողում:

«Վերջապէս, գիտնալով թէ՝ կայսերական ընտանիքէն մէկու մը վերապրումին փաստերը իմ ձեռքս է, ձեզմէ խնդրեցին որ զայն ինծմէ խլէք:

«Արդ, ինծմէ բան մըն ալ չկրցաք խլել. փաստը կայ ու կը կենայ. իսկ դուք հոս էք, խորտակուած, ծուղակը ինկած անասունի պէս: Երրորդ ձախողում:

«Մենք կիներուն դէմ չենք կռուիր. եւ չենք գիտեր թէ ի՞նչ է սէրը. Նօպօտնին եւ ես ուրեմն, սիրով կը ներենք ձեզ:

«Բայց, ըսէք տեսնեմ, կը կարծէ՞ք թէ ձեր պետերը, Շթրէզէման, ֆօն Զէքթ, Չիչէրին կամ Ճերճինսքի կոչուին անոնք, պիտի ներեն ձեզ»:

Յետոյ, մատնանշելով Ցօպրուշէֆը եւ Քրոփգքին, որոնք շատ յուզուած, այս եզերական վիճաբանութեան կը հետեւէին շահագրգռութեամբ, իշխանը շարունակեց.

— Եւ ասոնք իսկ, ասոնք զորս սպաննելու պաշտօն ունէիք, կը կարծէ՞ք թէ պիտի ներեն, եթէ իրենց ձեռքը յանձնեմ ձեզ:

Խումա Շթաւուպ վեր ցատկեց...

— Կը յուսամ թէ այդ բանը չպիտի ընէք, բացագանչեց, սարսափած...

— Հանդարտեցէք, օրիորդ, նոյն իսկ բոլորովին հակառակը պիտի ընեմ. ձեզ ազատ պիտի արձակեմ: Բայց մէկ պայմանաւ:

— Ի՞նչ, հարցուց Խումա Շթաւուպ:

— Որ ասկից յետոյ, պգուշանաք իմ գործերուս միջամուխ ըլլալէ:

— Ա՞յդ է բոլորը:

— Ուրիշ բան չեմ ուզեր ձեզմէ:

— Հապա՞ Կոստանդինովնան:

— Այդ մասին պիտի ընէք ինչ որ ձեր խիղճը ձեզի թելադրէ:

Խումա Շթաւուպ մխրճուեցաւ մտածումներու մէջ: Վայրկեան մը յետոյ, գլուխը վեր առաւ եւ յայտարարեց.

— Կ'ընդունիմ:

Եւ ճշտեց.

— Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ երբեք, որ եւ է առթիւ զիս չպիտի գտնէք ձեր ճամբուն վրայ. վաղն իսկ պիտի մեկնիմ Ռուսիայէն, առանց վերադառնալու մտադրութեան:

Յետոյ, ուղղուելով դէպի Քարասոֆի գրասեղանը, նստաւ եւ գրեց հետեւեալը.

Հրաման գործադրութեան.

Գնդապետ ֆօն Հէլմը կը հրաւիրուի ներկայ հրամանը բերողին յանձնել այն անձը, զոր գործավար փեթրովաքին երէկ իր մօտ բերաւ:

ԽՈՒՄԱ ՇԹԱՈՒՊ

Թուղթերը Քարասոֆի յանձնեց եւ աւելցուց.

— Կոստանդինովնա կրնայ հոս ըլլալ երկու-երեք ժամէն եթէ կ'ուզէք, կը սպասեմ որ գայ, յետոյ կը մեկնիմ:

Այդպէս ալ որոշուեցաւ...

Մինչդեռ Մառզլօֆը, Ցօպրուշէֆը եւ Քրոփգքին իրենց խցիկները կը տեղաւորէին, Քրիլօֆ եւ Վասիլի փեթրոկրատ կը մեկնէին, բերելու համար «Կարմիր կոյս»ը:

Երկու ժամ յետոյ անոնք վերադարձեր էին: Բայց առանձին էին եւ հետեւեալ նամակը յանձնեցին Խումա Շթաւուպի, որ սարսափած էր:

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԵԱՆՑ

բէլ Սուրիոյ, Միջագետքի, Ռուսիոյ, Եգիպտոսի, Ճավայի եւ Հոլանտական գաղթավայրերու խոլամները հաւանած են ներկայ ըլլալ:

Իշխան Կարոլի դաւէրը

Վերջերս մամուլին մէջ դարձեալ կ՚արծարծուի հրաժարեալ գահաժառանգ իշխան Կարոլի Ռումանիոյ գահը բարձրանալու խնդիրը: Իշխանը, որ այժմ Տինար կը գտնուի իր կնոջ Լուփէսքոյի հետ, գործակալութեան մը ներկայացուցչին ըրած է կարգ մը յայտարարութիւններ, որոնք ցոյց կուտան թէ իշխանը բոլորովին չէ հրաժարած իր հինգ տարու գաւկին գահը գրաւելու գաղափարէն: Այս մասին Ռումանիոյ մէջ ունի զօրաւոր կողմնակիցներ:

Վիեննայէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ Թրանսիլվանիոյ Թեմիշ գիւղաքաղաքին մէջ ձերբակալուած է Մանուէլէսքօ, զօրավար Ավէրէսքօի դահլիճին ելմտ.նախարարը,որ վերջերս Փարիզի մէջ տեսակցած էր իշխան Կարոլի հետ եւ Պուքրէշ կը դառնար:

Իր վրայէն գտնուեցան իշխան Կարոլի նամակները՝ ուղղուած ռումէն զանազան քաղաքական կուսակցութեանց վ արիչներուն, ինչպէս նաեւ ուրիշ վտանգաւոր թուղթեր:

Անգլիական լրտեսներու դատը

Մոսկուայի Զինուորական Գերագոյն Ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը կարծեցեալ «անգլիական լրտեսներու»: «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հաղորդէ որ ինչպէս սովորաբար տեղի կ՚ունենայ այսպիսի դատավարութեանց ընթացքին, այս անգամ ալ ամբաստանեալներէն երկու եղբայրներ՝ Վլատիմիր եւ Քիրիլ Փրովէհ, «նախկին միլիոնատէրի զաւակներ», զգացունց խոստովանութիւններ ըրած են: Պատմած են թէ իրենք առաջին անգամ անգլիական պատուիրակութեան քարտուղար Ջէրնօքին հանդիպեցան իրենց հօրեղբօր տան մէջ 4-5 տարի առաջ, եւ հոն Ջէրնօք իրենց առաջարկեց խորհրդային կառավարութեան գաղտնիքները հաղորդել իրեն: Անկէ ի վեր, յաճախ կանոնաւոր կերպով Ջէրնօքի կը հանդիպէին հանրային վայրեր ու անոր կը յանձնէին զանազան գաղտնիքներ, յատակագիծեր ու նկարներ եւ փոխարէն դրամ կը ստանային: Անգամ մը 25 տոլար, ուրիշ անգամ մըն ալ 250 րուբլի ստացան: Քանիցս աշխատեցան իրենց յարաբերութիւնները խզել, սակայն Ջէրնօք միշտ կը սպառնար: «Եթէ մեզի ձգէք, ըսած էր Վլատիմիրի, պիտի սպաննենք ձեզ. մեր բազուկը շատ երկայն է»:

Միւս ամբաստանեալները՝ Քորէփոքօֆ, Փոտրէպքօֆ եւ Նանօֆ բացարձակապէս կ՚ուրանան իրենց վերագրուած ամբաստանութիւնները:

Հռոմի գրաւման տարեդարձը

Հռոմի եւ ամբողջ Իտալիոյ մէջ այս շաբաթ կը տօնուի ֆաշիստներու Հռոմի վրայ քալելուն հինգերորդ տարեդարձը: Մուսոլինի աւելորդ տօնական օրերը ջնջած ըլլալով, բուն հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան կիրակի 30 Հոկտ.ին:

Այդ օրը Մուսօլինի Հռոմի մէջ ձիու վրայ նստած, աչքէ պիտի անցընէ ֆաշիստ երիտասարդներն ու գաւառի քաղաքապահները, ընդամէնը 20,000 սեւ շապիկաւորներ:

Ծերակուտականներ, երեսփոխաններ եւ ֆաշիստ կուսակցութեան վարիչներ պաշտօն ստացան կեդրոնական կառավարութեան կողմէ գաւառներու մէջ հրապարակային հաւաքոյթներ սարքելով փառաբանել ֆաշիստ վարչաձեւին բերած բարիքները: Իրենց ճառերուն աղբիւրը պիտի ըլլայ Մուսօլինիի պատգամը՝ ուղղուած ֆաշիստ գինուորներուն, եւ որ պիտի հրատարակուի Ուրբաթ օր:

Թուրք պատուիրակներ Լենինկրատի մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ պոլշեւիկեան յեղափոխութեան տասնամեակի հանդէսներուն մասնակցելու համար Թուրքիոյ կողմէ Լէնինկրատ պիտի մեկնի պատուիրակութիւն մը, որուն անդամներն են՝ Խալք կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Սաֆվէթ, «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ»ի եւ «Միլլիյէթ» խմբագրապետ Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ, Քըլըճ Ալի եւ Պոլսոյ համալսարանի ընդհանուր տնօրէն Նէշէթ Էօմէր պէյերը:

Հրեական ջարդերու դատը

Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ դեռ կը շարունակուի դատավարութիւնը հրեայ Շվարցպարտի, որ Փարիզի մէջ սպաննած էր Ուկրայինայի դիկտատոր Սիմոն Փէթլուրան: Առջի օր առաջին անգամ ըլլալով լսուեցաւ կին վկայ մը՝ բժշկական ուսանողուհի Օր. Կրինպէրկ, որ Փրոսքուրովի ջարդէն վերջ վիրաւորները դարմանած էր: Օրիորդը այդ ջարդին պատմութիւնը ըրաւ շատ յուզիչ կերպով, այն աստիճան որ Շվարցպարտի աչքերէն արցունք եկաւ: «Կեանքիս ամէնէն ահռելի յիշատակն է տեսարան մը, որ այն ատեն պարզուեցաւ աչքերուս առջեւ: Կառքով մը դիակներ կը հաւաքէին փողոցներէն: Գլուխներ, թեւեր ու սրունքներ գետնէն առնուելով խառն ի խուռն կը նետուէին կառքին մէջ:

«Քաղաքներու Գ.զօրագունդը կ՚անցնէր փողոցներէն՝ նուագախումբերով և երգելով...: Փէթլուրա երկաթուղիի կայարանն էր եւ մերժեց ընդունիլ հրեայ պատուիրակութիւնը, որ եկած էր օգնութիւն խնդրել իրմէ: Ջարդէն վերջ կը յուսայինք որ Փէթլուրա պիտի պատժէր ջարդարար Սէնէչէնքօն, բայց բան մը չըրաւ: Ջարդարարները «Կեցցէ՛ Փէթլուրա» պոռալով կը մեռցնէին Հրեաները:»

Բոլոր վկաներն ալ հաստատեցին Փէթլուրայի պատասխանատուութիւնը:

Առեւանգում մը Մարոքի մէջ

Քազապլանքայէն կը հաղորդեն որ Հոկտ. 20ին ինքնաշարժով որսի գացած էին Մարոքի ընդհանուր կառավարիչին եղբօր որդին Իվ Սթէկ (Օսմ. Պանքայի նախկին տնօրէնին տղան) եւ խորթ եղբայրը Ժան Մայեէ, ընկերակցութեամբ երկու կիներու՝ տիկին Փրոքորօֆ եւ մայրը՝ պա․ոնուհի Շթայնհայլ:

Իրիկունը տուն չդարձան. յաջորդ օրը կատարուած քննութիւնով մը գտնուեցաւ ինքնաշարժը ու հաստատուեցաւ թէ չորսն ալ անտառին մէջ արաբ աւազակախումբի մը կողմէ առեւանգուած են:

Վերջին լուրերու համաձայն բոլորն ալ ողջ առողջ են եւ կարելի պիտի ըլլայ փրկագինով մը ազատել զանոնք:

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով: Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. Իմ Գիրքը, *Ա. Ահարոնեանի* (20 ֆրանք). 2. Մանչ Աղջիկը, *Վ. Մարկրիթի* (20 ֆր.). 3. Խորհուրդներու մեհեանը, *Յ. Օշականի* (20 ֆր.). 4. Ծապվար, *Եր. Օտեանի* (7 ֆր.). 5. Մեր խաչը, *Տոքթ. Ս. Սալբիի* (8 ֆր.). 6. Մահացու Սէրը, *Մ. Կորքիի* (3 ֆր.). 7. Պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 ֆր.). 9. Ֆոմա Կորտիէվ, *Մ. Կորքիի* (15 ֆր.). 10. Մեր Անկախութիւնը, *Լ. Շանթի* (15 ֆր.). 11. Ընկեր Շահազար, *Ն. Պէշիկթաշլեանի* (5 ֆր.). 12. Երկու ամիս բոլշեւիկեան բանտում, *Բ. Իշխանեանի* (13 ֆր.). 13. Սուլամիթ, *Ա. Կուպրինի* (6 ֆր.). 14. Կրացիէլլա, *Լամարթինի* (8 ֆր.). 15. Ոսկի Աքաղաղ, *Րաֆֆի* (10 ֆր.). 16. Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, *Տոքթ. Սեւակի* (10 ֆր.). 17. Ազգային Բարերար, *Եր. Օտեանի* (4 ֆր.). 18. Աղա Նազար, *Իսահակեանի* (3 ֆր.). 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, *Շ. Նարդունիի* (3 ֆր.). 20. Դատաստանական խորհուրդ, *Եր. Օտեանի* (10 ֆր.). 21. Ի՞նչ պատմեց Թրէքոնէմը *կամ* Սիֆիլիս, *Տոքթ. Գրիգորեանի* (6 ֆր.). 22. Էջեր իմ Օրագրէն, *Գ. Ջօհրապի* (6 ֆր.). 23. «Փետրուար 18» (5 ֆր.). 24. Ֆրանսահայ Ջրուցատրութիւն (15 ֆր.)·25. Ջարթիր Աստուած, *Ա. Ահարոնեանի* (2 ֆր.). 26 Ինքնուսուցիչ ֆրանսերէն լեզուի, *Դաւիթ-Բէկի* (10 ֆր.). 27. Կոյսի մը Օրագիրը, *Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի* (5 ֆր.):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ուսան. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Floria ճաշարանի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՅԱՐԴԴՈՂԻ գրական երեկոն վաղը Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Պ. Ա. Ջօպանեան պիտի դասախօսէ «Նահապետ Քուչակի մասին»: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ Դատեմի Լուս. Ուսում. Միութեան կողմէ կազմակերպուած վիճակահանութեան շահած են հետեւեալ թիւերը.—

190, 232, 131, 72, 174, 17, 146, 140, 63, 162, 129, 59, 135, 143, 144, 79, 202, 357, 350, 290, 405, 327, 371, 182, 62, 337, 253, 369, 352, 223:

ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Տարոն - Տուրուբերանի Հայրենակցական միութեան հանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, երրորդ Թաղապետարանի սրահը: Պիտի խօսի Պ. Յարութիւն Մրապեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մշոյ ձորի Թաղէն Հրանտ Գ. Խանամիրեան կը փնտռէ իր եղբայրը Միքայէլ Գ. Խանամիրեանը, որ մէկուկէս տարի առաջ կը բնակէր Ամերիկա Տիթրոյթ՝ հետեւեալ հասցէին՝ Mikael Krikorian 800, SO. Salvay Ave. Detroit, U. S. A. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի:

Կը խնդրուի Ամերիկայի *Հայրենիքէն* եւ *Ասպարէզէն* արտատպել:

ՍԱԿԱՐԱՆ

25 *Հոկտեմբեր* 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	07
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի)	100 Mark	608	—
Թրքական Թղթ.	L. Tq.	13	42
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատր	Léva	15	90
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	25
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	50
Զուից. »	Frc. Suisse	491	50
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Ֆլորին	(Florin)	1025	25

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	3355	—
» II	»	2035	—
» III	»	1700	—
Ռումելի երկթ.	Lots turcs	179	—

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITEUR
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1927
27 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 477 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱԿԱՅՆ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ...

Երէկ լայն տեղ տուած էինք Բարեգործականի ժողովին, որ նորութիւն մըն էր Փարիզի համար, իբրեւ հրապարակային հաշուետուութիւն կամ ատեան։

Կը թուի թէ Բարեգործականի վարիչներն ալ ըմբռնած են, որ կարելի չէ չորս պատի մէջ ամփոփուիլ, եւ պաշտօնական գրութիւններով ու տնավարի գործունէութեամբ կերակրել հանրութիւնը։

Կը մաղթէինք որ այս ձեռնարկը նախաքայլն ըլլար վերանորոգման, ժողովրդականացման ուրիշ փորձերու։

Որովհետեւ,— ինչո՞ւ ծածկել— Բարեգործականը, թէեւ զօրաւոր՝ իր շքախումբով եւ հարստութեամբ, տժգոյն է՝ իբրեւ համաժողովրդական օրկան։

Զափազանց սեղմ են անոր հիմնական կանոնները եւ սահմանափակ՝ հորիզոնը։

Մենք չենք ուզեր մանրամասնութիւններու մէջ մտնել։

Տարիներով պայքար է մղուած այդ հաստատութեան միակողմանի կանոնագրին եւ մանաւանդ անոր կարգ մը վարիչներուն անհանդուրժելի նեղմտութեան եւ ամուլ ամբարտաւանութեան դէմ։ Եւ այդ պայքարը սնամէջ աղմուկ մը չէ եղած, այլ ապացուցուած՝ զօրաւոր փաստերով, իրողութիւններով եւ թուանշաններով։ Ոչ ալ մէկ հոսանքի պայքար։

Այսօր կը բաւէ շեշտել թէ՝ Բարեգործականն ալ կը տառապի ծերութեան հիւանդութենէն, ինչպէս դիտել տուած ենք ուրիշ առեն։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէինք այդ առթիւ.

...«Բարեգործականը կը խրտչի երիտասարդացումէ, իր ծայրայեղ մտավախութեամբ եւ սովորամոլութեամբ։ Բանաձեւերու, կանոնագրային տառերու կառչած մարդիկ են եղեր անոր վարիչները, եւ են մինչեւ այսօր, հակառակ ճակատագրական վերիվայրումներու։

...«Այդքան ամուր հիմերու վրայ դրուած կազմակերպութիւն մը հրաշքներ կրնար գործել, եթէ միայն քիչ մը աւելի արթուն եւ կորովամիտ ըլլային անոր վարիչները։ Մինչդեռ, այս ընթացքով, կրնայ դառնալ պարզ իմարէթխանէ մը, եւ կամ վանօրէից խորհուրդ մը, Ազգատախնամ մը, որ կտակներ կը մատակարարէ եւ ողորմութիւններ կը բաշխէ»։

...«Ներկայ պայմաններուն մէջ, արգահատելի բան է պարզ աւանդապահի եւ սեղանաւորի փառքը («Յառաջ», 26 Յուլիս)։

Կիրակի օրուան ժողովը կը հերքէ՞ մեր այս վերապահումը։

Դժբախտաբար ոչ։

Ամէնէն առաջ, իրենք են որ կը խոստովանին թէ Փարիզի 20-25,000 (15,000) հայութենէն հազիւ 250 հոգի կ'անդամակցին Բարեգործականին։ Ուրեմն, շատ աւելի պակաս քան քաղաքական կուսակցութեան մը անդամները, որոնք նիւթական պարտականութիւններէ զատ, որոշ վտանգներու ալ ենթակայ են։ Մինչդեռ Բարեգործականը պարզապէս մարդասիրական է եւ անվնաս, եւ անդամավճարն ալ նորէն հինգ ֆրանք։ Յետոյ, իբրեւ ընդհանուր միութիւն, չի պահանջեր քաղաքական որոշ դաւանանք, գոնէ երեւութապէս։

Ինչէ՞ն յառաջ կուգայ այս անջրպետը, Միութեան եւ ժողովուրդի լայն խաւերուն միջեւ։

Թող վարիչները իրենք պատասխանեն։

Երկրորդ, 22 տարուան ընթացքին ծախսուած 60 միլիոն ֆրանքը — իրենց հաղորդած թուանշանն է — մեծ մասով կը բաղկանայ զանազան ողորմութիւններէ (աղէտներու եւ ուրիշ բացառիկ պէտքերու առթիւ)։ Շատ քիչ են հիմնական ձեռնարկները, մանաւանդ 1921էն ասդին, երբ մեր ժողովուրդը ծովերէ ծով նետուեցաւ։ Պատահական, օրը օրին կարգադրութիւնները մեծ տեղ կը բռնեն փառաբանուած գործունէութեան մէջ։

Կեդրոնական Վարչութեան փոխ-ատենապետը հպարտութեամբ կը յայտարարէ թէ «մէկ ֆրանքի գողութիւն չէ եղած»։

Կը հաւատանք։ Բայց կրնայի՞ն պնդել թէ աւելորդ ծախքեր, մսխումներ ալ չեն եղած, եւ չեն ըլլար տակաւին։ Կրնայի՞ն թուանշաններով ապացուցանել թէ՝ զանազան դպրոցներու եւ որբանոցներու փշրանքներ բաշխած ատեն, խոշոր վարկեր չեն բացած ընդհանուր և անպէտ ծախքերու գլուխին մէջ։

Չենք խօսիր կտակներու մատակարարութեան վրայ, որ մասնաւոր պարծանք մը չաւելցներ Բարեգործականի ծառայութեանց վրայ։

Չենք խօսիր նաեւ Հայաստանի եղած օգնութեան մասին, որ մեծ մասով կտակներու տրամադրութեան արդիւնքն է։ Բարեգործականը տակաւին Հայաստանի հանդէպ չէ կատարած իր պարտքը, այնպէս ինչպէս կը սպասուէր իր դիրքէն եւ հարստութենէն։ Եւ այս միայն մեր գանգատը չէ։ Բարեգործականի հիմնադիրներ եղան որ շարք-շարք բողոքներ գրեցին եւ տետրակներ հրատարակեցին, հերքելով այս մասին եղած սնապարծութիւնը։

Ճապաղ վէճեր կանխելու համար, չենք յուզեր «Թրըսթ»ի խնդիրը, մանաւանդ որ եղած-վերջացած գործ է։

Մեր տեսակէտը այն է թէ՝ որքան ատեն որ Բարեգործականի հին ու նոր վարիչները չեն թօթուեր կանխակալ կարծիքները եւ կը նախընտրեն ամիրայական, բարեսիրական նայուածքներ ուղղել փղոսկրէ աշտարակէ մը, փոխանակ սերտօրէն կապուելու ժողովուրդին հետ, և արթուն աչքով ուսումնասիրելու անոր ներկայ պահանջները, — այդ հաստատութիւնը պիտի մնայ նեղ շրջանակի մէջ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Յուսաբեր կը նկատէ.

— «Փաստ է արդէն, անհերքելի ու ահարկու, թէ մեր հայրենիքը, դժոխքի է վերածուած այսօր։ Կարմիր կատաղութիւնը թոյն կը ժայթքէ հոն, աջ ու ձախ, հակառակ բռնաւորներու վարդագոյն ցոյց տալու ճիգերուն եւ հակառակ արտասահմանի անոնց մանկլաւիկներու փառաբանութեան։ Այսօր «դրախտավայր» Հայաստանը այն երկիրն է, ուր համատարած հալածանքի մրրիկը կ'ոռնայ, եւ ուրկէ տուայտող ժողովուրդի մը հեծեծանքը կը լսուի։ Կարմիր Սարսափը, իր ճանկերը բացած քաղաքէ քաղաք ու գիւղէ գիւղ, «դաւադիր» ու «հակայեղափոխական» կը փնտռէ։ Եւ այնքան առատ է այս չարաշուք հունձքը, այնքան բեղուն թափուած աշխատանքը, որ հարկ կ'ըլլայ հսկայական շէնքեր բանտերո՛ւ վերածել։

«Մեր աչքերը վարժուած էին «լեփլեցուն» բանտեր տեսնելու, մեր ականջները սովոր էին լսելու զանգուածային ձերբակալութիւններու եւ խուզարկութիւններու մահաշունչ լուրերը, եւ մեր սրտերը՝ պատրաստ էին նոր վէրքերու եւ նոր ճմլումներու։ Ճիշդ է այս ամէնը։

«Բայց այս վարժութիւնները միայն մէ՛կ երկիր տուած էր մեզ.— Թուրքիա՛ն, Սուլթանական, Իթթիհատական թէ Քէմալական. միայն անոր չարաշուք ու պատմական մենաշնորհն էր հալածանքն ու ահաբեկումը. եւ միայն այն երկիրն է, որ ընդարձակ բանտեր ունի եւ ի հարկին գիտէ նոր ու հսկայական շէնքեր բանտերու վերածել։

«Պատմութիւնը, սակայն, իր օրէնքներն ունի, երկաթէ ու դաժան օրէնքները. ամէն տեղ. մինչեւ իսկ մեր քաղցր հայրենիքին մէջ։

«Ոճրագործները, յաճախ իրենց կազմած արիւնի լիճերուն մէջ խեղդուած են. բռնակալները՝ իրենց կոած շղթաներուն մէջ սատկած։

«Այս հալածանքները ո՛րքան յաճախ մտածել կուտան պատմական այս վճիռներուն վրայ։

«Ու պէտք է յիշել միշտ, եւ սպասել։

«Նեմեսիսները չեն մեռած դեռ բազմութիւններու հոգիներուն մէջ։

«Անոնք կը շնչեն դեռ»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Հայաստանի կեդր. գործադիր կոմիտէն, լսելէ յետոյ դատական գործավար Աշրաֆեանի զեկուցումը, կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուցած է պատժական օրէնքին մէջ։ Աւելցուած են երկու նոր յօդուածներ, որոնց առաջինով կ'արգիլուի բազմակնութիւնը, իսկ երկրորդով՝ հարսնցուին հօրը կամ ընտանիքին դրամ տալու սովորութիւնը։

Ամուսնական օրէնքն ալ բարեփոխուած է։ «փաստական ամուսնութիւն»ները պիտի ճանչցուին։ Այսինքն կնոջ մը ամուսին ճանչցուելու համար, կը բաւէ յարաբերութիւն ունեցած ըլլալ։

Իբրեւ նորութիւն, կարելի է յիշել այն յօդուածը, որ իրաւունք կուտայ որդեգիր պահելու։ Մինչեւ հիմա արգիլուած էր ասիկա, իբրեւ «հակայեղափոխական» սովորութիւն մը։

Ամուսնութեան նուազագոյն տարիքն է.— աղջիկներու համար 16, երիտասարդներու՝ 18։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ Ռումանիոյ մէջ ծանր կացութիւն կը տիրէ։ Ռումէն կառավարութեան հրամանով առջի օր զինուորները գրաւեցին պետական բոլոր պաշտօնատուները։ Ասկէ զատ յայտարարութիւն մը ուղղուեցաւ ժողովուրդին թէ ընդդիմադիր կուսակցութեանց կողմէ այս հրամանին դէմ ոեւէ անսաստում անմիջապէս ձերբակալութեամբ պիտի պատժուի։

Թէեւ մասնաւոր պատճառ մը ցոյց չի տրուիր այս կարգադրութեան համար, սակայն կը կարծուի թէ կառավարութիւնը կը վախնայ իշխան Կարոլի կուսակիցներու գործունէութենէն։

Ինչպէս երէկ գրեցինք, Թմիշվարի կայարանին մէջ ռումէն ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուեցաւ նախկին ելմտական փոխ-նախարար Մանուէլէսքօ, որ Փարիզ-Պուքրէշ ճեպընթացով Ռումանիա կը դառնար, իր հետ տանելով իշխան Կարոլի չորս նամակները, որոնց մէկը ուղղուած Մարի Թագուհիին, միւսը վարչապետին։ Նամակներուն պարունակութիւնը անմիջապէս հեռագրուեցաւ Պուքրէշ, ուր Պրըթիանօ ստիպողաբար իր մօտ հրաւիրեց դահլիճը եւ որոշումներ տրուեցան խստիւ արգիլելու իշխանի կուսակիցներուն բոլոր մեքենայութիւնները։ Կացութեան ծանրութեան մասին գաղափար կազմելու համար կը բաւէ յիշել թէ կառավարութիւնը, ինչպէս պատերազմի ժամանակ, նամակ մը ղրկեց թերթերուն՝ յանձնարարելով ոեւէ բան չգրել բռնուած նամակներուն մասին, այլապէս անսաստող թերթերը պիտի խափանուին եւ տնօրէնները պիտի հետապնդուին։

Մանուէլէսքօ նպատակ ունէր Նոյեմբեր 1էն սկսեալ հրատարակել նոր թերթ մը «Քրայու Նոու» անունով (Նոր Թագաւոր)։ Ոստիկանութիւնը պատռեց այս առթիւ փակցուած բոլոր ազդերը։

Նախարարական խորհուրդի նիստէն վերջ մամուլին հաղորդուած զեկոյցին մէջ կ'ըսուի թէ իշխան Կարոլ գահ բարձրանալու համար նամակներ գրած է վարչապետին եւ զանազան կուսակցութեանց պետերուն, սակայն նկատելով որ այս արարքը ուղղակի հարուած մըն Սահմանադրութեան եւ պետութեան ապահովութեան, նամակները փոխադրող Մանուէլէսքօ ձերբակալուելով արդարութեան յանձնուած է։

Վերջին հեռագրի մը նայելով, պատերազմական ատեանը սկսած է արդէն զբաղիլ Մանուէլէսքոյի խնդրին հարցաքննութեամբ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ կ'ուզուի անմիջապէս լուծել հարցը։ Իր հին աշխատակցին ձերբակալութիւնը իմանալուն պէս, նախկին վարչապետ զօրավար Աւէրէսքօ ունկնդրութիւն մը խնդրեց վարչապետ Պրըթիանոյէն։

Թրոցքիի եւ Զինովիեւի վտարումը

Ինչպէս կը յիշուի, Օգոստոս ամսուն Թրոցքի եւ Զինովիեւ վտարուած էին Քաղաքական Բիւրոյէն եւ Գ. Միջազգայինի Գործադիր Կոմիտէէն։ Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի եւ վերստուգիչ Յանձնաժողովի Հոկտ. 21—23ի լիակատար համաժողովին մէջ լսուեցաւ տեղեկագիր մը ընդդիմադիրներու վերջին երկու ամսուան. ընթացքին կատարուած գործունէութեան մասին եւ որոշուեցաւ կեդրոնական կոմիտէէն վտարել Թրոցքին եւ Զինովիեւը։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցին մէջ կ'ըսուի թէ Թրոցքի եւ Զինովիեւ հակառակ քուէարկած են խորհրդային կառավարութեան այն շրջաբերականին, որով կը յայտարարէր թէ աշխատանքի օրը եօթ ժամի պիտի զեղչուի։

«Այլեւս ուրիշ բան չի մնար, կը գրէ «Փրավտա», բայց եթէ ստիպողաբար կուսակցութենէն ալ վտարել Զինովիեւն ու Թրոցքին, որոնք Մենշեւիկներուն կողմն անցած են, ու դեռ աւելին, յանցաւոր յարաբերութիւններ կը մշակեն քաղքենի տարրերու հետ։ Այս վտարումները հանդիսաւոր ազդարարութիւն մըն են ընդդիմադիր պետերուն թէ կուսակցութեան դեկտեմբերի լիագումար ժողովին ցոյց պէտք է տան որ դեռ պոլշեւիկ են։ Եթէ ասիկա չընեն, կուսակցութենէն իրենց վտարումը ինքնին անհրաժեշտ կը դառնայ։

Թուրքերէնը լատին տառերով

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ Հոկտ. 24 Թուականով.— Էնկիւրիի մէջ Խալք կուսակցութեան համագումարը փակուեցաւ Ըսմէթ փաշայի մէկ ճառով, որուն մէջ վարչապետը ընդհանուր ակնարկ մը նետեց կուսակցութեան ապագայ ծրագրին վրայ։ Փաշային ամէնէն կարեւոր յայտարարութիւնը այն էր թէ՝ կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ Թուրքերէնը փոխանակ հիմակուան պէս արաբերէնով գրելու, լատիներէն տառերով գրելու խնդիրը։

Պատգամաւորներէն շատեր մեկնեցան. սակայն երեսփոխանները Էնկիւրի մնացին, որովհետեւ Ազգային Մեծ Ժողովը պիտի բացուի Նոյեմբերի սկիզբները։

Միջագետքէն Միջերկրական խողովակ

Գրեցինք թէ անցած շաբաթ Քէրքիւքէն հինգ մղոն հեռու Պապա-Կուրկուր ըսուած տեղը երեւան ելած է քարիւղի կարեւոր աղբիւր մը, որ յանկարծ շատրուանի պէս ժայթքելով

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՄԱՋԼԸՄԵԱՆ ՄԱՏՆԻ՞Չ...

«Ալիք»ի մէջ կը կարդանք այս խորագրին տակ (16 Հոկտ.).

— «Սելանիկ հրատարակուող յունարէն թերթ մը կը գրէ թէ Աթէնքի Հայոց առաջնորդ Մազլըմեան եպսկ. կառավարութեան մօտ ամբաստանած է Դաշնակցութիւնը, իբրեւ Մակեդոնական կոմիտէի գործակից։ Պատկան իշխանութիւնը դիմելով Սելանիկի իշխանութեանց տեղեկութիւն ուզած է այդ մասին։ Սելանիկի իշխանութիւնները այդ կուսակցութեան մասին նպաստաւոր տեղեկագիր տուած ըլլալով, պատկան նախարարութիւնը արտաքսած է Մազլըմեանը իր պաշտօնատունէն։»

Աթէնքի «Նոր Օր»ը, արտատպելով այս լուրը, իր կարգին կը պատմէ (19 Հոկտ.).

— «Մեզ կը տեղեկացնեն թէ Մազլըմեան եպիսկոպոս քանի մը օր առաջ երկրորդ ժուռնալ մը եւս տուած է կառավարութեան, անոր մէջ Դաշնակցութիւնը ցոյց տալով խռովարարական կազմակերպութիւն մը, որ միշտ տագնապ կը ստեղծէ հայ գաղութին մէջ։ Մազլըմեան իր ժուռնալով կը պահանջէ կառավարութենէն լուծել Դաշնակցութիւնը եւ անոր ղեկավարները Յունաստանէն արտաքսել, գաղութին անդորրութեան համար։

Դժբախտաբար մեր ձեռքին տակ փաստեր չկան այս երկրորդ դաւն ալ մերկացնելու։ Միայն մեզ կը հաւաստուի թէ նման պահանջ մը կառավարութեան ներկայացնելու համար Ուրբաթ երեկոյ կամ Շաբաթ օր գաղտնի նիստ գումարուած է, մասնակցութեամբ Շահվէրդեանի, Մազլըմեանի, Չէյթունցեանի, Թագւորեանի եւ ուրիշներու և որոշուած է ամէն տեսակ ամբաստանութիւն ընել Դաշնակցութեան հասցէին, զայն կասկածելի ցոյց տալու համար կառավարութեան աչքին։

Դարձեալ այդ ժողովին մէջ որոշումներ տրուած են ազգ. կեդր. Վարչութիւնը տապալելու եւ համայնավարներու համակիր անձերէ բաղկացած նոր վարչութիւն կազմելու համար։ Այս որոշումներուն գործադրութիւնը յանձնուած է Պ. Եսայեանի, որ պիտի շարունակէ կառավարութեան հետ կապ պահել, իբրեւ Մազլըմեանի ներկայացուցիչը, իսկ ազգային կեանքի մէջ եպիսկոպոսը եւ Չէյթունցեան պիտի գործակցին, վարչութիւնը տապալելու համար։»

ՉԵԿԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԳՈՐԾԱՎԱՐ

Թիֆլիսի «Մարտակոչ»ը կը գրէ թէ Հայաստանի ներքին գործավար նշանակուած է Պ. Մելիք Յովսէփեան (հրէշ մը, որ Չեկայի նախագահութիւնը կը վարէր մինչեւ հիմա)։

Ասով ալ կը հաստատուի թէ, ընդդիմադիր պետերէն Աշոտ Յովհաննիսեանի եւ Հայկ Ազատեանի հետ, աքսորուած կամ Երեւանէն հեռացուած է նաեւ նախորդ գործավար Դիւրգարեան։

«ԽԵՂՃ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ»

Այս խորագրին տակ, Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ը կը գրէ.—

Փախստական Հայերուն կալուածները գաղթականներուն տրուած էին։ Այդ Հայերուն մէկ մասը կը վերադառնայ եւ կամ փոխանորդ կարգելով դատարանին կը դիմէ եւ կալուածը ետ կ'առնէ, որով մեր գաղթականները կը վնասուին։ Այդ պատճառաւ Պոլսոյ կուսակալութիւնը ներքին գործավարութեան դիմելով, խնդրած է պէտք եղած միջոցները ձեռք առնել, եւ այդ կալուածատէրերուն կողմէ բացուած դատերուն համար փոխանորդներ կարգել։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊԵՐԹԼՈՅԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ
(1827 ՀՈԿՏ. 25 — 1927 ՀՈԿՏ. 25)

Ֆրանսան, եւ իրմէ՛ն ետ ամբողջ գիտական աշխարհը այս շաբթու տօնեցին ծննդեան հարիւրամեակը Մարսըլէն Պերթլօյի, որ եղաւ բազմակողմանի կարողութիւններով օժտուած գիտուն մը, գաղափարապաշտ միտք մը, ու միանգամայն, իր քաղաքական գործունէութեան մէջ, մաքուր մարդ մը:

ԿԵԱՆՔԸ.— Հին Փարիզի ժողովրդական մէկ թաղին մէջ, 1827 Հոկտ. 25ին ծնած է Պերթլօ, զաւակը բժիշկի մը որ 1848ի գաղափարներով տոգորուն, աշխատող, մարդերու հանդէպ յարգանքը ներշնչեց իր տղուն: Հայր եւ զաւակ միատեղ 48ի յեղափոխութեան, պատնէշներու ետին վիրաւոր ըմբոստներու վէրքերը դարմանած են:

Բնականէն ուշիմ Պերթլօն Հանրի Դ.ի լիսէին մէջ իսկ կը սկսի ուշադրութիւն գրաւել: 18 տարեկանին բովանդակ լիսէներու մրցումներուն մէջ պատուոյ առաջնութիւնը կը շահի:

Մինչեւ 30 տարեկանը, իր հայրը թէեւ աղքատ, նախատեսելով տղուն թաքուն ձիրքերը, կը թոյլատրէ նուիրուելու զուտ իմացական, գիտական քննութիւններու, առանց ապրուստի մտահոգութեան:

Իր անյագ հետաքրքրութիւնը, զուրկ սեւեռուն որոնումներէ, կը թարթափի գրական, պատմական, փիլիսոփայական, գիտական զանազան ճամբաներու վրայ, բարեկամանալով տակաւին անյայտ երիտասարդներուն, Փուքէի, Ռընանի, Քլոտ Պէռնարի հետ, որոնք աւելի վերջ պիտի սկսէին փայլիլ, ինչպէս ինք:

1848ին կը սկսի հետեւիլ Փըլուզի, Պալառի, Տիւմայի քիմիական դասերուն, որոնք ուղղութիւն կուտան իր նախասիրութիւններուն:

1850ին իբրեւ Փըլուզի աշխատանոցին օգնական, լոյս կ'ընծայէ իր առաջին աշխատութիւնը, կազերու հեղուկացման մասին, արդիւնք բծախնդիր փորձերու, որ կը մատնէ այլեւս ապագայ անխոնջ հետախոյզը:

Մինչեւ 1863, իր ժամանակը կը բաժնէ զանազան աշխատանոցներու մէջ, կ'ուսումնասիրէ դեղագործութիւնը ու կը վկայուի առաջին կարգի տիտղոսով, պահ մը կը դասաւանդէ նոյն հաստատութեան մէջ եւ վերջապէս կը կարգուի օրկանական տարրաբանութեան դասախօս Քոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, ուր կը մնայ մինչեւ իր մահը:

Իր գիտական հետախուզութիւնները զինքը երբեք հեռու չեն պահած ընկերական-քաղաքական ասպարէզէն: Ոչ միայն անդամ էր Ֆրանսական եւ օտար ակադեմիաներուն եւ գիտական մարմիններուն, այլ նախագահն էր ազգային պաշտպանութեան գիտական կոմիտէին, ընտրուած էր Փարիզէն ցմահ ծերակուտական ու նոյնիսկ գրաւած է հանրային կրթութեան եւ արտաքին նախարարութեանց աթոռները:

Բայց ինք ինքն էր իր աշխատանոցին մէջ, իր յղացքի, փորձարկումի, քննողի բեղուն տաղանդներով. յիսունըվեց տարիներ, 1850էն մինչեւ մահը, անվարան, մանրակրկիտ կանոնաւորութեամբ ան վարած է իր փորձերը ու նոյնատեսակ տետրակներու մէջ, օր առօր, քայլ առ քայլ արձանագրած է իր յաջորդական գիւտութիւնները: Այդ երկար շրջանին, իր գրչէն ելած գիտական յուշագիրներուն թիւը կը հասնի 1500ի, որոնց վերջինը իր մահէն քիչ առաջ: Յատկանշական է որ իր գիւտերէն ոչ մէկուն մենաշնորհը չէ առած, այլ նուիրած է հանրային սեփականութեան:

ԻՐ ԳՈՐԾԸ.— Անիմաստ պիտի ըլլար իր հետազօտութիւններուն մասնագիտական արդիւնքներուն վրայ ծանրանալ եւ թուել բոլոր այն փորձերը, որոնք նոր ճամբաներ եւ նոր հորիզոններ կը բանային տարրաբանութեան մէջ:

Բայց աւելորդ չէ երբեք ի վեր հանել տիրական եւ յատկանշական իմաստը իր բազմազան գուցմունքներուն, որովհետեւ արդարեւ անոնք՝ այդ փորձերը որքան յանդուգն իրագործումներ, նոյնքան ալ նոր ըմբռնողութեան մը, նոր տեսութեան մը ապացոյցները եղան:

Նախ քան Պերթլօ, տարրաբանութիւնը չափազանց կտրուկ եւ անանցանելի պատուար մը քաշած էր մետաղային-հանքային աշխարհին եւ գործարանաւոր աշխարհին մէջ: Կ'ենթադրուէր թէ բոյսերու եւ կենդանիներու մէջ գոյութիւն ունեցող բաղադրութիւնները, ինչպէս շաքարներ, ալքօլներ, ճարպեր, իւղեր, եթերներ եւայլն — անկարելի է արուեստական միջոցներով յառաջ բերել, եւ թէ անոնք արդիւնքն են բոյսերու եւ կենդանիներու մէջ գոյութիւն ունեցող կենսական ծածուկ ուժի մը:

Պերթլօ մեկնակէտ ունենալով սա գաղափարը թէ կենսական ուժի այդ վարկածը աւելորդ է եւ թէ հանքային եւ գործարանաւոր աշխարհները այս օրէնքներուն ենթակայ են, իր յաջորդական փորձերով հաստատեց թէ արուեստական միջոցներով ալ հնարաւոր է պատրաստել այն օրկանական բաղադրութիւնները որ մինչ այդ լոկ բոյսերուն եւ կենդանիներու մենաշնորհը կը նկատուէին: Իր փորձերը սկսած են կլիսերինի ուսումնասիրութեամբ: Հաստատելէ վերջ թէ այս օրկանական նիւթը բարդ ալքօլ մըն է պարզապէս. իրեն նպատակ կ'ընտրէ մետաղային եւ մետաղակերպ տարրերէն մեկնելով օրկանական, բուսական, կենդանական նիւթեր յառաջ բերել: 1867ին կը յաջողի պատրաստել ասէթիլէնը, ջրածինի հոսանք մը անցնելով ապակեայ անօթի մը մէջէն ուր երկու ածուխի կտորներ ելեկտրական կայծ մը կը ժայթքէին: Դասական փորձ մը, որուն հետեւեցան, տրամաբանական յաջորդականութեամբ պէնզինի, նաֆթալինի, անթրասէնի, ալքօլներու, օրկանական թթուներու համադրական պատրաստութիւնը: Եւ ոչ միայն այդ: Ան բուսական կենդանական ծանօթ նիւթերը համադրելէ վերջ, նոյնիսկ կը յաջողէր պատրաստել բոլորովին նոր, անյայտ բաղադրութիւններ:

Ահա այսպէս ան կը քանդէ պատնէշը անգործարանաւոր եւ գործարանաւոր աշխարհներուն միջեւ, ցոյց տալով որ անոնք ենթակայ են նոյն ուժերուն, նոյն օրէնքներուն եւ թէ կարելի է առաջինէն անցնիլ երկրորդին, առանց բոյսի մը կամ կենդանիի մը օժանդակութեան: Ու կը հաստատէ միանգամայն թէ տարրաբանութեան գործը միայն տարրալուծել (analyse) չէ, այլ նաեւ պարզէն դէպի բաղադրեալը, մետաղայինէն դէպի գործարանաւորը համադրել:

Պերթլօ ուրեմն հիմնադիրն է օրկանական համադրոյթի (synthèse organique) մեթոտներուն:

Պերթլօյի գործին իմաստը հոս չի վերջանար:

Միանգամ ընդ միշտ հաստատելէ վերջ օրկանական երեւոյթներու պարզ բնոյթը, ան ջանացած է բացատրել թէ ի՛նչ է տարրաբանական յարակցութիւններու իսկական պատճառը, ուրիշ խօսքով, թէ ինչո՞ւ այսինչ երկու կամ աւելի տարրերը իրարու հետ կը միանան, կը բաղադրուին, մինչ այնինչները՝ ոչ:

Այս մասին քսան տարիներու որոնումներէն հանած իր եզրակացութիւնը կարելի այսպէս բանաձեւել: Երբ երկու կամ աւելի պարզ տարրեր դէմ դիմաց գան. անոնց հիւլէներուն մէջ, կը կատարուի աշխատանք մը իրարու միանալու, իրարու քով տեղաւորուելու, իրար բռնելու: Կան որ չեն կրնար իրարու հետ հաշտուիլ: Այս աշխատանքը որ զուգընթաց է վիճակի եւ յատկութիւններու փոփոխութիւններու հետ — անխուսափելիօրէն յառաջ կը բերէ ջերմութիւն. արդ, այն տարրերը ամէնէն աւելի կը միանան իրարու, որոնք ամէնէն շատ ջերմութիւն արտադրելու, այսինքն ամէնէն շատ հիւլէական աշխատանք կատարելու ընդունակ են:

Այս կեդրոնական գաղափարը Պերթլօ աւելի եւս լուսաբանած է շարք մը փորձերով եւ եզրակացութիւններով, որոնց ամբողջութիւնը կը կազմէ տարրաբանութեան նորագոյն եւ կարեւոր մէկ էջը, Thermochimieն:

Այս փորձերը զինքը առաջնորդեցին մօտէն ուսումնասիրելու պայթուցիկ նիւթերը: Այս մարզին մէջ ալ ան ուշագրաւ գիւտեր ըրած է: Ի միջի այլոց Վիէյի հետ պատրաստած է անծուխ վառօդը, եւ ուրիշ պատերազմական պայթուցիկներ, որոնց դերը անգամ մը եւս երեւան եկաւ վերջին ընդհանուր պատերազմին:

Նոյնքան ուշագրաւ են հողի մասին կատարած իր քննութիւնները: Ինք հաստատեց ներկայիս այլեւս ընդունուած այն իրողութիւնը թէ հողը անկենդան միջավայր մը չէ, այլ կենսավայրն է բազմատեսակ մանրէներու եւ մանրադիտական էակներու, որոնք միջնորդը կը կազմեն հանքային եւ բուսական աշխարհներու. անոնք տարրաղացիչներն են հողի մէջ կուտակուած թափթփուքներու, անոնք կ'իւրացնեն օդի բորակածինը, ազոտը ի նպաստ բոյսերուն, եւ առանց անոնց կեանքի յարակցութիւնը պիտի խախտէր անպայման:

Իր յիշատակին լաւագոյն նուիրագործումը ըլլալու համար, իր հարիւրամեակը կազմակերպող վարիչ մասնախումբը որոշած է փոխանակ արձանի մը, — որմէ զուրկ չէ Ֆրանսան — իր անունին ձօնել գիտական հսկայ հաստատութիւն մը, տարրաբանութեան տունը — որ հիմնուելով միջազգային հանգանակութեամբ, նպատակ պիտի ունենայ կեդրոնացնելու, համադրելու եւ օգտագործելու տարրաբանութեան լայն մարզին մէջ օր աւուր կատարուող բոլոր նուաճումները, գիւտերը եւ փաստերը: Այդ տունը պիտի ըլլայ անկասկած աշխարհի իմացական փարոսներէն մէկը, ինչպէս միւսը՝ փասթէօրեան տունը:

ՊԵՐԹԼՈՅԻ ՄԱՀԸ.— Մ. Պերթլօ չափազանց բեղուն զգացումներով կապուած էր իր կնոջ. այր եւ կին իրենք զիրենք անկարող կը նկատէին իրարմէ զատուելու. որքան տարիները կը յառաջանային այդ սրտակցութիւնը կը վերածուէր այլեւս անտեղիտալի հոգեկան սովորութեան մը:

1907 Մարտ 18ին, Տիկին Պերթլօ կը մեռնի սրտի կաթուածէ մը... Այդ լուրէն ցնցուած, Պերթլօ ինքզինքը ուժաթափ կը զգայ. սրտի անձկագին տագնապէ մը նուաղկոտ, կը քաշուի իր աշխատանքի սենեակը ու կ'ընկողմանի բազկաթոռի մը վրայ... ու իր կնոջ մահէն ժամ մը վերջ, ինքն ալ կը գտնեն հոն այլեւս հրաժեշտ տուած աշխարհի լոյսին:

Վաղնջական ատեններու ընտանեկան ոգին յիշեցնող այս զոյգ մը մահերը, սուգի, հիացումի սարսուռ մը տարածեցին: Տէր եւ Տիկին Պերթլօ չուզեցին մահուան էջ բաժնուիլ: Անոնք՝ որոնք հաւատարիմ եղած էին իրարու կեանքի մէջ, այսօր կը ննջեն քով քովի Պանթէոնի՝ Ֆրանսայի փառքերուն ձօնուած տաճարին մէջ:

Պերթլօ եղած է նաեւ հայ ժողովուրդի անկեղծ բարեկամ մը:

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԲԵՐՆՈՎ

Գ.

Շատոնց ժամը հասած էր ելքի մը յանգեցնելու Սվազի համաժողովին որոշումները. որովհետեւ անհրաժեշտ էր բուռն գործունէութեան ձեռնարկել ընդդէմ Պոլսոյ կառավարութեան, Անատոլուի մէջ անոր ունեցած կուսակիցներուն եւ համաձայնական պետութեանց փոխադարձ միջոցներուն:

Մինչեւ այն ատեն իր ձեռք առած միջոցներով չբաւականալով, Պոլսոյ կառավարութիւնը կ'ուզէր աւելի խիստ հարուածով մը վերջ տալ միլլի շարժումին: Եւ այս նպատակով կը գործածէր Խարբերդի կուսակալ Ալի Ղալիպ պէյը: Պոլսոյ կառավարութեան հրամանով, Ալի Ղալիպ պէյ, ընկերակցութեամբ օտար սպայի մը, միլլի շարժման դէմ կը գործածէր Արեւելեան Անատոլուի քիւրտ ժողովուրդը: Ալի Ղալիպ պէյ կը կարծէր թէ պիտի կրնար կառավարութիւնը ձեռք անցընել, փութով Սվազ մեկնելով: Բայց Մ. Քէմալ փաշա, որ տեղեակ էր եղած դրդումներուն, վտանգը տեսնելուն պէս գործին մէջ մտաւ եւ վտանգը անհետացուց:

Օտար սպայ մը, իբրեւ սպառնալիք կը յայտարարէ թէ Ուրֆա գտնուող օտար զօրաբաժին մը Անատոլու պիտի գայ եւ պիտի պաշտպանէ Ալի Ղալիպ պէյը: Մ. Քէմալ «պլըֆ» կ'որակէ այս սպառնալիքը:

Աւելի վերջը, օտար բարձրաստիճան զինուորական մը մէջտեղ կ'ելլէ, Քիւրտիստանի վարչական պաշտօնեաներուն և երեւելիներուն այցելելու պատրուակով: Մ. Քէմալ փաշա անմիջապէս սա հրահանգը կուտայ.

«Ով որ ալ ըլլայ, վէսիքա չունեցող օտար սպայ մը տեղ չունի օսմանեան հողին վրայ: Այս պարագան փափկութեամբ հասկցուցէք իրեն, եւ ազդարարեցէք որ անմիջապէս իր տեղը վերադառնայ: Կարող եւ ուշիմ սպայ մը թող ընկերանայ իրեն մինչեւ երկրէն դուրս ելլելը: Նոյնպէս մի թողուք որ քաղաքական շփումներ ունենայ տեղական պաշտօնեաներուն եւ երեւելիներուն հետ: Հաղորդեցէք դարձեալ որ փախստական կուսակալը (Ալի Ղալիպ) հայրենադաւութեամբ ամբաստանուած է, ձերբակալուելուն պէս դատի պիտի քաշուի»:

Մ. Քէմալ, Սվազի համաժողովին կողմէ հեռագիր մը կը ղրկէ Սուլթանին, եւ կը պահանջէ փոխել դաւաճան դահլիճը: Եպարքոս Տամատ Ֆէրիտ փաշա վար կը դնէ այս հեռագիրը: Ասոր վրայ, միլլի կառավարութիւնը վերջնագիր մը կուտայ Պոլսոյ, եւ 12 Սեպտ. 1919ին ալ հեռագրական ամէն հաղորդակցութիւն կը խզէ մայրաքաղաքին հետ:

Անվերջ դժուարութիւններ կային ներսէն թէ դուրսէն: Պէտք էր մէկ կողմէ հարթել թիւրիմացութիւնները, որ կը ծագէին իր նպատակը չհասկցող կամ հասկնալ չուզող կուսակիցներու միջեւ: Միւս կողմէ պայքարիլ յայտնի կամ անյայտ թշնամիներու դէմ:

Անդին, արեւելեան ճակատի հրամանատար Ալի Ֆուատ փաշա եւ Էօքիշէհիրի անգլ. ուժերու հրամանատարը անհամաձայնութիւններ ունեցան: Այս անհամաձայնութիւնները հաշտարար եղանակով կարգադրուեցան: Անատոլու գտնուող անգլիական ուժերը համեմատաբար չէզոք դիրք մը բռնած էին, եւ նոյն իսկ պարպեցին Մարզըւանն ու Սամսոնը:

Պոլսոյ կառավարութիւնը, գնահատելով Միլլի շարժման ազդեցութիւնը, Սեպտ. 25ին պարտաւորուեցաւ բանակցութեան մտնել Սվազի հետ: Սեպտ. 27-28ի գիշերը, ժամը 11էն մինչեւ առտուան ժամը 7, այսինքն ամբողջ 8 ժամ, Մ. Քէմալ հեռագրական մեքենային գլուխը կեցաւ եւ խօսեցաւ հանգուցեալ Ապտիւլ Քէրիմ փաշայի հետ, որ միջնորդութիւն կը փորձէր, Անատոլուի հետ համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Այս միջնորդութիւնը ձախողեցաւ, եւ Տամատ Ֆէրիտ փաշայի դահլիճը երեք օր յետոյ հրաժարեցաւ:

Տրապիզոնի մէջ կարգ մը անձեր, որոնք Միլլի շարժման հանդէպ կասկածելի կողմնակցութիւն մը ցոյց կուտային, ձեռնարկեցին պատուիրակութիւն մը ղրկելու Պոլիս, բանակցութիւն կատարելու համար: Այդ փորձը արգիլուեցաւ, եւ Տրապիզոնի կուսակալն ալ ձերբակալուեցաւ:

Միւս կողմէ, Պոլսէն ղրկուած կասկածելի անձերը դուրս կը հանուէին միլլի սահմաններէն:

Ծայրայեղները թէեւ կ'առաջարկէին անմիջապէս յարձակիլ Պոլսոյ վրայ եւ զէնքի ուժով հարթել տարակարծութիւնը, բայց կարելի եղաւ զանոնք ալ չափաւորութեան բերել:

Միեւնոյն ատեն ջանք թափուեցաւ ժողովուրդը տեղեակ պահել միլլի շարժման յառաջդիմութեանց, ընդդիմադիրներուն ձեռնարկները գիտնալ, եւ ազդել Պոլսոյ համաձայնական պետութեանց ներկայացուցիչներուն վրայ:

1919ի Հոկտ.ին Թագաւորը վարչապետութեան կոչեց ծերակուտական Ալի Րիզա փաշան, որուն կազմած դահլիճը աւելի հաշտարար ընթացք մը բռնեց միլլի շարժման հանդէպ: Ներկայացուցչական մարմինը, ընտրուած Սվազի համաժողովէն, շփման մէջ մտաւ դահլիճին հետ եւ Մ. Քէմալ փաշա հետեւեալ պայմանները առաջարկեց.

1. Եթէ նոր դահլիճը ընդունի ազգ. նպատակները, ներկայացուցչական մարմինէն օժանդակութիւն պիտի գտնէ:

2. Մինչեւ որ Երեսփ. Ժողովը չգումարուի եւ կատարեալ ազատութեան մէջ չսկսի հակակշռի իր պաշտօնին, նոր դահլիճը ո եւ է որոշում չպիտի տայ ազգի ճակատագրի մասին:

3. Հաշտութեան խորհրդաժողովին (Սէվր) ղրկուելիք պատուիրակները պէտք է ներկայացնեն ազգին կարծիքը եւ վայելեն անոր վստահութիւնը:

Բանակցութիւնները օրեր տեւեցին: Նոր դահլիճը շատ տրամադիր կը թուէր եղած պահանջները ընդունելու, եւ նոյն իսկ պատերազմական նախարար Ճէմալ փաշա ինքզինքը կը ցուցնէր իբր միլլի շարժման ներկայացուցիչը դահլիճին մէջ:

Սակայն այս ընթացքը արդիւնք չէր համաձայնութեան անկեղծ փափաքի մը, այլ պարզապէս նոր մեքենայութիւն մըն էր, միլլի շարժումը զսպելու համար: Եպարքոս Ալի Րիզա փաշա կ'ուզէր ձեռք անցընել միլլի ուժերը: Արդէն դահլիճին մէջ ալ ներդաշնակութիւն չկար:

Կարգ մը հարկեցուցիչ պատճառներով, Ներկայացուցչական մարմինը թէեւ շատ բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէր Պոլսոյ դահլիճին հետ, բայց ոչ մէկ ատեն միտքէ անցուց իր կազմակերպութեան դպչիլ: Մուսթաֆա Քէմալ անխոնջ եռանդով կ'աշխատէր լրացնել իր քաղաքական կազմակերպութիւնները: Իզմիթի կառավարիչը, անգլիական իրականութեան, կ'ուզէր չէզոք դիրք մը բռնել Պոլսոյ եւ Սվազի հանդէպ: Միլլի կառավարութիւնը անմիջապէս իր ազդեցութիւնը հաստատեց թէ Իզմիթի շրջանակին եւ թէ Պրուսայի մէջ: Նոյն իսկ կապ հաստատուեցաւ Իզմիրի գրաւեալ շրջանակներուն հետ:

Միւս կողմէ բուռն թափով կը շարունակուէին երեսփոխանական ընտրութեանց պատրաստութիւնները: Միլլի կառավարութիւնը կ'ուզէր որ Երեսփ. Ժողովը Անատոլուի մէջ գումարուի եւ ոչ թէ Պոլիս:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

(Մեր մասնաւոր Թղթակցէն)

ԹԱՒՐԻԶ, 9 Հոկտ. 1927

Ատրպատականի Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ եւ Թաւրիզի ազգային երեք վարժարաններու (Կեդրոնական, Հայկազեան եւ Արամեան) կազմակերպութեամբ, Հոկտ. 8ին, Շաբաթ օր, Մայր Եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ պատարագ եւ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ, «Ս. Թարգմանչաց Վարդապետաց մերոց» յիշատակին:

Եկեղեցին լեցուած էր աշակերտներով եւ բազմութեամբ: Հոգեհանգիստէն յետոյ, Արամեան թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս, Թարգմանչաց տօնի եւ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան առթիւ: Բեմին երկու կողմերէն կախուած էին Սահակ Պարթեւի եւ Մեսրոպ-Մաշտոցի մեծադիր նկարները: Առաջնորդ Ներսէս արքեպս. հայրենաշունչ քարոզով մը կատարեց հանդէսի բացումը եւ ծանրացաւ — Թարգմանչաց տօնի մեծ նշանակութեան վրայ, յորդոր կարդալով որ հասարակութիւնը ամէն տարի սիրով տօնէ այս մեծ օրը:

Թեմական դպրոցի Է. դասարանի աշակերտներէն Հայրապետ Առաքելեան եւ Հրայր Սեփանեան կարճ բանախօսութիւններով ներկայացուցին հայ Գրական Ոսկեդարի պատմական, բարոյական եւ ազգային նշանակութիւնը: Ընկ. Յովակ Սեփանեան ներկայացուց Մեսրոպ-Մաշտոցի կենսագրութիւնը եւ բնորոշեց հայ մատենագիրներու եւ թարգմանիչներու դերը: Ընկ. Հայկ Աճէմեան խօսեցաւ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան մասին, շեշտելով թէ առաջին անգամ «Յառաջ» օրաթերթը հրապարակ դրաւ այդ հարցը— տարուան մէջ օր մըն ալ յատկացնել հայ գրականութեան եւ գեղարուեստի հին եւ նոր, յայտնի եւ անյայտ, մեռած կամ ողջ բոլոր երախտաւոր գործիչներու եւ մշակներուն եւ այդ օրը կոչել «Հայ Մշակոյթի Օր»: Հարցը արդէն արձագանգ գտած է եւ այս տարուընէ կը տօնուի գաղութներու մէջ: Բանախօսը կ'աւելցնէր թէ «Հայ Մշակոյթի Օր»ի ամենայարմար օրը Թարգմանչաց տօնն է (աշնան), զի պէտք է ընդունիլ իբրեւ հիմնաքարը Հայ Մշակոյթի սկսեալ ապա Ե. դարէն մինչեւ Ի. դարը,

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

...ման'ց բան՝ որ Հրսէին փարի-
...ոցներուն: մարդիկը՝ փրկուե-
...օջերուն բսի-բսաւներէն, որո-
...համար ըսի-բսաւներէն, որո-
...դպրոց բանալ: Սխալեցան:
...այն օրը որ անգամ մըն
...բայց այն օրը որ անգամ մըն
...սխալին՝ փորձելով գործա-
...իրենց որոշումը, բողոքները
...պիտի տան իրենց դէմ, ա-
...բուն Թափով:
...նոյնիսկ չոր շնորհակալու-
...չպիտի յայտնեն այն Թա-
...ու արուարձանները, որոնք
...անացան ջոջերու շնորհին:
...գոհանան լռելով:
...հայուն երախտագիտական
...ատիքը՝ ասկից անդին
...ցնիր:
...իսկ անոնք որ զրկուեցան:
...պիտի պոռան ու կանչեն,
...որ ջոջերուն պարտա-
...բարեգործական նոր սխալ-
...
...կրկնակ անպատեհու-
...ներուն դէմ, ահա առա-
...մը, որուն վրայ, կը յու-
...Թէ մեր ջոջերը պիտի հա-
...մը կանգ առնել (եւ
...Թէ նստիլ... ըստ սովորու-
...):
...գիտենք Թէ Հայերը որքա՛ն
...անջկոտ են:
...Թէ ամէն Թաղ եւ արուար-
...իր դպրոցն ուզէ եւ անոր
...ալ՝ անխուսափելի եկեղե-
...ներքին ու արտաքին ամ-
...կազմով, կիւլպէնկեանի
...ներուն անգամ քիչ կուգան:
...բայց Թող չըսուի Թէ՝ օրն ի
...գլուխ կը պտտցնենք փա-
...մայԹերուն վրայ, առանց
...ելու, դիտելու, սորվելու եւ
...գործելու քաղաքակրԹու-

Թեան եւ ճարտարարուեստի բարիքները: Միջոցը որ յղացայ, խնայողական է, նոյնիսկ կրնայ շահաբեր ըլլալ, գործնական է եւ կրնայ բոլորը հաւասարապէս գոհացնել:

Փոխանակ ամէն Թաղի եւ արուարձանի մէջ առանձին դպրոց եւ եկեղեցի հաստատելու, կ'առաջարկեմ հիմնել միայն մէկ դպրոց-եկեղեցի եւ զայն պտտցնել տեղէ տեղ:

Ուրեմն, շրջուն դպրոց-եկեղեցի մը, հաստատուած հսկայ *օԹօ-քար*ի մը վրայ, որ կարենայ բովանդակել առնուազն 50 հոգի:

Եւ եԹէ լաւ ժամանակացոյց մը պատրաստուի, *օԹօ-քար*ս կրնայ ցերեկները ծառայել իբր դպրոց, իրիկունները՝ իբր ժողովարան, եւ կիրակիէ կիրակի՝ իբր եկեղեցի: Ասկից զատ, իբր փոխադրուԹեան միջոց գործածուելով՝ հարսնիքներու կամ հաւաքական պտոյտներու եւ խնջոյքներու առԹիւ, կրնայ նոյնիսկ տէրտէրին ու վարժապետին ամսականներն ալ հանել:

Միայն Թէ Թեկնածու տէրտէրն ու վարժապետը՝ պէտք է որ ամէն բանէ առաջ, *շօֆէօր*ի վկայական մը ներկայացնեն:

Բայց եԹէ այս նոր հաստատուԹեան նպատակն է մաքառիլ ձուլման դէմ, ի՞նչ պիտի սորվեցնէ դպրոցը եւ ի՞նչ քարոզէ եկեղեցին:

Այս մասին ալ ծրագիրս միշտ գործնական է եւ հիմնուած ցեղին հոգեբանական յատկուԹիւններուն վրայ, վստահ եմ Թէ պիտի արժանանայ բոլորին եւ մանաւանդ մեր Թաղոց խանդավառ հաւանուԹեան:

ԽԱՐՏՈՅ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ

ՉԷԶՈՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԻ ՄԸ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Քանտիայէն կը գրեն մեզի.—

Հոկտեմբեր 16ին մեր գաղութն ալ, որ կը բաղկանայ 6-700 անդամներէ, մեծ մասով նոր գաղթականներ, իր համեստ ուժերով սգահանդէս մը կատարեց Անդրանիկի յիշատակին, Հայ Կարմիր Խաչի նախաձեռնուԹեամբ:

Պատարագէն յետոյ, եղան բանախօսուԹիւններ, ոտանաւորներ, արտասանուեցան եւ երգեր երգուեցան ի պատիւ ողբացեալ հերոսին:

Բանախօսներէն մէկն էր չէզոք հայրենակից մը, Պ. Յակոբ Միքայէլեան, որուն ճառը կ'ամփոփեմ ստորեւ, «ի պէտս զարգացելոց».—

— Մասնաւորապէս ընդհանուր պատերազմէն աւելին, կարգ մը հայրենակիցներ ու մանաւանդ հայ կիներու մեծամասնուԹիւնը գրեԹէ ամէն տեղ, խառնիւ կը պախարակէին յեղափոխուԹիւնն ու յեղափոխականները, ամբաստանելով իբրեւ դրդապատճառ Թրքական ջարդերուն ու խժդժուԹիւններուն: Անոնք կարծես դիտմամբ կը մոռնան Թէ՝ հայ յեղափոխուԹիւնը հազիւ 40 տարուան կեանք ունի, մինչդեռ Թուրքը հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր հայ կը ջարդէր, Թէեւ փոքրաԹիւ բայց շարունակ. ու երբ ամէն չափ ու սահման անցաւ՝ այն ատեն էր որ Հայը ճարահատ՝ ըմբոստացաւ եւ ինքնապաշտպանուԹեան դիմեց:

«Անդրանիկի նման մաքուր յեղափոխականի մը մահուան յառաջ բերած համազգային ու համատարած սուգն ու սրտաբեկուԹիւնը կուգան անհերքելիօրէն ապացուցանել Թէ՝ մեր հակայեղափոխականները անկեղծ չէին իրենց արտայայտուԹիւններուն մէջ, եւ Թէ՝ լոկ իրենց շահուն, իրենց հանգիստին, իրենց կեանքին վնաս մը, վտանգ մը չհասնելու մտահոգուԹիւնն էր միայն՝ որ հակայեղափոխականուԹիւն կը ծախէին:

«Անդրանիկի ռազմասէր ոգին՝ հայ յեղափոխուԹեան առաջին շրջանի խանդավառ գործունէուԹեանը մէջ համարձակ ասպարէզ եւ արժանաւոր զինակիցներ գտնելով՝ առաջիններէն մէկը հանդիսացաւ ռազմական մարզին մէջ: Անդրանիկը մօտէն ճանչցողները շատ լաւ գիտեն որ՝ զօրավարը որքան ռազմագէտ էր ու քաջարի, նոյնքան ալ դիւրահաւան էր ու դիւրագրգիռ, որով եւ միշտ ենԹակայ վնասակար ազդեցուԹիւններու: ԴժբախտաբարTitle միշտ ալ անպակաս եղան՝ չար ու անպատկառ մարդիկ, որոնք տարիներով Անդրանիկի ազարտիչները հանդիսանալէ յետոյ, զօրավարին եւ անոր զէնքի ընկերներուն միջեւ տարակարծուԹիւն առաջ գալուն պէս՝ աշխատեցան եւ յաջողեցան հետզհետէ մօտենալ իրեն ու շահագործել անոր վրիպումները, որ իրենց մեղմացումն ու բացատրուԹիւնը կը գտնեն՝ զարգացումի տկարուԹեանը մէջ:

«Ստոյգ կ'ըսեմ՝ Անդրանիկի մասին իմ անձնապէս կազմած համոզումին վրայ հիմնուելով: Իգմիր այցելած ատենը՝ պատեհուԹիւնը ունեցած եմ անձամբ տեսնուելու անոր հետ, Հայաստանի ՀանրապետուԹեան ձեռնարկած ներքին փոխառուԹեան Իզմիրի յանձնաժողովին Ատենապետ Պ. Հրանտ Պաքրճեանի եւ ատենադպիր Պ. Յովհաննէս Կիւզէլեանի հետ միասին:

«Մասնաւոր ժամադրուԹիւնով գացեր էինք Անդրանիկին հովանաւորուԹիւնը եւ գործակցուԹիւնը խնդրելու՝ փոխառուԹեան յանձնաժողովիս աշխատուԹիւններուն: Դժբախտաբար՝ ոչ իսկ իր չէզոքուԹիւնը կրցանք ձեռք բերել..., շնորհիւ լարուած մեքենայուԹիւններուն:

... «Անշուշտ իրաւունք ունինք մտածելու որ՝ դեռ շատ կանուխ է Անդրանիկի վրիպումներու մասին խօսիլ, եւ նոյնիսկ անպատշաճ՝ անոր յիշատակին նուիրուած սգահանդէսի մը մէջ:

«Բայց մի՛, մոռնաք որ՝ եԹէ մեռնողներուն յիշատակին յարգանք կը պարտինք՝ պարտաւոր ենք յարգելու նաեւ ապրողներուն պատիւը:

»Անդրանիկը յեղափոխուԹենէն ծնաւ եւ ոչ Թէ յեղափոխուԹիւնը Անդրանիկէն. հետեւաբար շատ հակասական պիտի ըլլար՝ եԹէ բոլորովին լռէինք ճշմարտուԹեան մասին, եւ Անդրանիկի յիշատակը իրաւամբ փառաբանած ատեն՝ մոռնայինք յարգանօք յիշել նաեւ անոր զէնքի ընկերներուն մինչեւ այսօր շարունակուող գոհողուԹիւնները:

... «Գտնուեցան այն տեսակ անձեր, որոնք տարիներով Անդրանիկը իբրեւ չէԹէ, իբրեւ աւազակ վարկաբեկել փորձելէ ետքը՝ այսօր չեն ամչնար նոյն իսկ անոր անփառունակ մահը մատ փաԹԹելով խորայնելու այն խրամատը որ դժբախտաբար բացուած էր՝ Անդրանիկի եւ իր զէնքի ընկերներուն միջեւ:

Բայց այդ հին զինակիցները, որոնց հետ ինքը ցվերջ քէնով մնաց, այսօր մէկ անձի պէս կը խոնարհին անոր ռազմականանուանալի արժէքին եւ անխորտակելի ազատասիրուԹեանը առջեւ:

... «Պարզապէս մենք մեղի խաբած կ'ըլլանք անկասկած, եԹէ կարծենք որ՝ ատեն ատեն սգահանդէսներ սարքելով, բանախօսուԹիւններ, ոտանաւորներ արտասանելով կամ մաղԹանքներ կարդալով՝ մեր ազգային պարտականուԹիւնները լիովին կատարած կ'ըլլանք: Հանդէսները, ախուր բէ ուրախ, պզատոնական արտայայտուԹիւններ են, որոնց պէտք է զուգորդուին՝ տեւական ջանք եւ հիմնաւոր աշխատուԹիւն, բարուքելու մեր բարքերը, որպէսզի կարենանք իրագնել միուԹեան ու զոհողուԹեան ոգին եւ մանաւանդ յաջողինք վանել իրար չքաշելու, իրարու շինածը քանդելու ազգակործան ունակուԹիւնը:

«Ջի բաւեր ատեն ատեն օրհնել մանուկին օրօրոցը: Պէտք է կանոնաւորապէս կաԹ տալ անոր՝ որպէսզի մեծնայ, զօրանայ եւ իր կարգին Անդրանիկ մը դառնայ, արդիւնաւորապէս մասնակցելու համար՝ օր մը անխուսափելիօրէն մղուելիք ազատագրական նոր ու վճռական պայքարին»:

ՅԱՐԴԳՈՂ

ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԸ

«Յարդգող»ի նոր շրջանի Գ. Հինգշաբթին նուիրուած էր նոր բանաստեղծի մը գործերուն ընԹերցման:

Պ. Ն. Սարաֆեան ոգեւորուԹեամբ կարդաց տասներկեց կտոր քերԹուածներ, ազատ տաղաչափուԹեամբ: Անոնք ընդհանրապէս լաւ տպաւորուԹիւն մը Թողին ներկաներուն վրայ:

Կարծիքներու փոխանակուԹեան ընԹացքին, եղան հետեւեալ դիտողուԹիւնները.—

Ա. որ Սարաֆեանը՝ ինչպէս արեւմտահայ բանաստեղծներէն շատերը, միտում ունին գրելու խրԹին: Անոնք շատ անգամ յատակուԹիւնը շփոԹելով «հասարակ տեղիք»ի հետ, խոյս կուտան ըմբռնելի ըլլալէ:

Բ. Իր գրուածքները լեցուն են եւրոպական բառերով, և մասնաւոր ճիգ չէ ըրած ինքզինքը արտայայտելու ամբողջական հայերէնով:

Գ. Մեծ քաղաքներու մէջ ակիզբ առած ու տարածուած մեղքով բռնուած է: ՈւշադրուԹիւն խլելու, հետաքրքրուԹիւն արԹնցնելու հոգէն բռնուած, շատ անգամ իր բառերու եւ պատկերներու տարօրինակուԹեամբը կը վնասէ իր գրուածքներու խորքին, եւ կը մոլորեցնէ ընԹերցողին ուշադրուԹիւնը, զայն առաջնորդելով աւելի երկրորդական ուղղուԹիւններու վրայ:

Սակայն հակառակ այս բոլորին, դիտել տրուեցաւ որ,

Ա.— Ն. Սարաֆեանը ամբողջովին ազատագրուած կարելի է նկատել ազդեցուԹիւններէ, եւ այս բարերար նշան մըն է իր անհատական ուժեղուԹեան:

Բ.— Փոխանակ շատ մը ապաշնորհ գրողներու պէս, որ կը ճգնին բան մը քամելու իրենք իրենցմէ, ընդհակառակն ճիգ կը գործէ ինքզինքը զսպելու, չյորգիլու: Իր կատաղի ձիու սանձն միշտ ամուր բռնուած է, որ չչեղի առաջադրուած ուղղուԹենէն:

Գ.— Իր պատկերները զարդարանքի համար չեն միայն: Անոնց իւրաքանչիւրը իր մասը կը բերէ գրուածքին ընդհանուր կառուցման, եւ կարելի է ըսել որ իր պատկերներէն իւրաքանչիւրը կը նմանի մարգիկի մը, և անոնց միացումէն շինուած է իր իւրաքանչիւր գրուածքին բուրգը:

Տաք վիճաբանուԹիւններով, ժողովը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր:

ՏԻՐԿԱԹԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻ՞Ր.— Քանի մը օր առաջ Պրիւքսէլի մէկ պանդոկին մէջ, դիակը գտնուեցաւ մարդու մը, զոր կտոր կտոր ջարդելէ յետոյ, պայուսակի մը մէջ պահած էին: Սենեակին մէջ քանի մը օրէ ի վեր կը բնակէր 25 տարեկան Իտալացի մը, որուն մէկ բարեկամը կիրակի օր, իզուր անոր սպասելէ յետոյ, գացեր էր զայն փնտռելու:

Երբ յաջողեցաւ սենեակին դուռը բանալ, ցաւալի տեսարան մը պարզուեցաւ անոր աչքին: Արիւնոտ անկողնին վրայ կաշիի մեծ պայուսակ մը դրուած էր: Իտալացիին բարեկամը նախ կանչեց պանդոկապետը, յետոյ լուր տուաւ ոստիկանուԹեան:

Ոստիկանը երբ հասաւ, բացաւ պայուսակը, որուն մէջ պահուած էր մարմնի մը կտրուած անդամները: Գլուխը կը պակսէր սակայն:

Կը կարծուի Թէ սպաննուածը Իտալացի է, որուն ինքնուԹեան ԹուղԹերէն զատ, գտած են նաեւ Միլանի ֆաշիստ մասնաճիւղին անդամատետրը իր անունով:

Կասկածներ կան Թէ Իտալացին քաղաքական ոճրի մը զոհ գացած է:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԽԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Յառաջ»ի Հոկտ. 19 Թիւին մէջ որբ մը, Պօղոս, սխալ վերագրումներ ըրած էր ինծի դէմ: Իբր Թէ ես այդ պարոնին քով 18 օր ճաշած եւ 113 ֆրանք պարտք ձգած եմ: ԻրողուԹիւնը այն է որ ես միշտ հաշիւ պահանջած եմ, իսկ ան խոյս տուած է: Ուրիշ երկու տղոց հաշիւները 5ական ֆրանքէն տեսած ըլլալով, 17 օրուան մէջ իմ պարտքս կ'ըլլար 85 ֆրանք: Ճարահատ ուղղակի իր սենեակը գացի եւ հաշիւ պահանջեցի: Ան սպառնալիքներ ըրաւ եւ յարձակեցաւ. ես ալ փոխարինեցի: Միւս օրը նորէն օձիքէն բռնեցի եւ ըսաւ Թէ «առնելիք տալիք չունինք»: Այդ խօսքը կրնար առաջին օրէն ըսել:

Միսաք Տէրտէրեան

...ները, հայ մատենագրուԹեան, ...ամագրուԹեան, տաղերգուԹեան, աշուղուԹեան, քերԹողուԹեան, հին եւ նոր նկարչուԹեան, երաժշտուԹեան, նորա...յն աշխարհիկ գրականուԹեան: Մէկ խօսքով հայ մտաւոր եւ հոգեկան ստեղծագործուԹեանց եւ մշակոյԹի բոլոր դէմքերը պէտք է, ո՛ եւ է կերպով յիշատակուԹեան արժանանան տարին գոնէ մէկ անգամ, համազգային տօնակատարուԹեամբ: Վարդանանց տօնը հին ...ուԹեան բարոյական եւ ազ...յին յաղԹանակի յիշատակն ...Ապրիլ 24ի համազգային ...տօնը մէկ միլիոն հայ զոհերու յայտնի եւ անյայտ շիրիմներուն ընծայուած խորին պատկառանքի եւ վիշտի օրն է: Մայիսի 28ը հայ ազատագրուԹեան պայքարի տօնն է եւ ապագայ Ազատ, Անկախ, և Միացեալ Հայաստանի արշալոյսը, ...«Հայ ՄշակոյԹի Օր»ը, պիտի գայ բնական եւ հարազատ ...պով մը միանալու վերոյիշեալ համազգային մեծ տօներու ...:

Թեմական դպրոցի քառա...

ձայն երգեցիկ խումբը, ղեկավարուԹեամբ ընկ. Լեւոն Գրիգորեանի, երգեց «Ո՛վ Հայոց Աստուած», «Այ Օրօն» եւ «Տէր կեցո դու զՀայս» երգերը:

Դպրոցներու աշակերտները, պատշաճ արտասանուԹիւններ ըրին, որոնց մէջ ուշագրաւ էին Սիամանթօի «Սուրբ Մեսրոպ» եւ «Հայրենի Տունը»: Հանդէսին ներկայ էին նաեւ գերմանացի փրոֆէսէօր մը եւ մանկավարժ Իոնէստ Քրիստոֆիլ: Հանդէսը վերջացաւ ժամը 1ին եւ ժողովուրդն ու աշակերտուԹիւնը հեռացաւ գոհ տպաւորուԹեամբ:

ՄԱՍԻՍ

77:18.—Հաշիւը դուք տեսէք: 77 տարիքն է Տիկին ՎիքԹորիա Պլանշարի, որ Ռոշֆորի մէջ ամուսնացեր է Բլէման ՊիւԹօնի 18 զաւակներուն հետ: ԵԹէ մէկը միւսով բաժնէք ի նպաստ Պլանշարի կ'ունենաք կլորիկ գումար մը, որ խոստոր կը համեմատ իրուն քանորդին հետ:

ՕԳՏՈՒԷ՛ ԱՌԻԹԷՆ

ցարեկան կամխիկ բաժնեգին մը վճարելով կը ստանաս 20 ֆր.ի գիրք: վեցամսեայ՝ 10 ֆրանքի:
Ցանկը՝ Դ. էջ.

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՓՈԽ-ՎՐԷԺԸ

«Տիկին,

Կը ցաւիմ որ խնդրոյ առարկայ անձը փախած է խորհրդային պարագաներու մէջ, ինչ որ սպառնալիք մըն է ինծի համար:

Այս պայմաններուն մէջ, կը կարծեմ Թէ՝ իմ պարտքս է գերմանիա վերադառնալ, առանց սպասելու:

ՖՕՆ ՀԷԼՄ

Քարասօֆ՝ ծանօԹանալէ յետոյ նամակին բովանդակուԹեան, զայն ինծի տուաւ, յետոյ խոժոռ Շ. Թաուլի դառնալով, ըսաւ.

— Ահա, մեր պայմանները կը փոխուին:

— Ինչպէ՛ս, հարցուց Շ. Թաուլ, վրդոված:

— Արովհետեւ, վաղը չէ որ պիտի մեկնիք, այլ անմիջապէս. կոստանդինովեան լաւ կը ճանչնամ, եԹէ իմանայ Թէ զինքը ի՛նչ խաղի բերիք, ձեր կեանքը չեմ ապահովեր:

Ցասը վայրկեան յետոյ, Լըտեսուհին կը հեռանար, բայց Քարասօֆի մասնաւոր ոստիկանուԹենէն մէկը անոր կը հետեւէր...

Ցաջորդ օրը իմացանք Թէ՝ հաւատարիմ իր խոստման, Քրոնշթատի մէջ նաւ նստած էր, Հէլսինկֆորս մեկնելու համար:

Այսպէս, Քարասօֆի վարպետ խաղը իր արդիւնքը տուած էր. ոչ միայն օձիքը ազատած էր Խոմա Շ. Թաուլէն, ինչ որ պոլշեւիկները կը զրկէր Թանկագին աշխատակիցէ մը, այլ նաեւ այդ կնոջ երախտագիտուԹիւնն ալ շահած էր:

Ցետագային պիտի տեսնենք Թէ՝ ան ինչպէս յայտնեց իր երախտագիտուԹիւնը:

ՈՒՐ ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՅԱՄԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՈՒԴԻ ԿԸ ՆՍՏԻ ԻՐԵՆ

Ցարին երկու սպաներներուն հարցաքննուԹիւնը յետաձգելով, Քարասօֆի հետ որոշեցինք անմիջապէս «կարմիր կոյս»ը փնտռել, որմէ լուր մը չունէինք:

Բայց ոչ մէկ տեղ կրցանք անոր հետքը գտնել եւ յոյժ ենԹադրուԹիւններ կը սկսէինք ընել, երբ Մոսկուայէն Աննուշքա մեզ գրեց Թէ «վերակացուն իրեն իմացուցեր էր Թէ՝ կոստանդինովնա իմացած ըլլալով որ իր տունը պիտի խուզարկուի, հոն գտնուած բոլոր ԹղԹածրարները ապահով տեղ մը դրեր էր»:

Այս լուրը առնելէն յետոյ, Քարասօֆ կատարեալ պաղարիւնուԹեամբ յայտարարեց.

— Այս միջադէպը որքան ալ ցաւալի ըլլայ, չի կրնար մեզի օգտակար ցուցմունք մը ընել, որովհետեւ Չեկայի սովորուԹիւնն է անանց ալեւալլի խուզարկել նոյն իսկ ամէնէն քիչ կասկածելի մարդոց տուները:

Շարունակեցինք մեր որոնումները, բայց ըստ առաջնոյն, առանց յաջողուԹեան:

Բայց, օր մը, երբ Քաղանի Մայր-Եկեղեցիին առջեւ կ'անցնէի, ծերուկ մուրացկան մը մօտեցաւ ինծի. անմիջապէս ճանչցայ զայն, հակառակ իր ծպտումին. Պօպրիքօֆի հրամանին տակ գործող խումբէն մէկն էր:

Անոր քանի մը կոպէկ տալ ձեւացնելով մէկտեղ, ցած ձայնով հարցուցի Թէ՝ ի՞նչ կը փափաքի:

— Քիրլօֆը ձեզ կը սպասէ ծովակալին պալատին առջեւ, պատասխանեց, եւ կը խնդրէ որ անմիջապէս երԹաք իր մօտ:

— Կարեւոր բա՞ն մը կայ:

— Չեմ գիտեր. ամէն պարագայի մէջ, ձենէ բաժնուելէս յետոյ, հրաման ունիմ տեղեկացնելու Պօպրիքօֆին եւ Տուպրովքինին Թէ Քարասօֆը վտանգի մէջ է եւ հետեւաբար պէտք է պատրաստ ըլլան գործելու:

Ըսելէ յետոյ, աճապարանքով հեռացաւ...

Սարսափած՝ անմիջապէս Քիրլօֆի ժամադրուԹեանը փուԹացի եւ իրօք, տեսայ որ ան, ծովակալուԹեան առջեւ վեր վար պտտելով, ինծի կը սպասէր.

— Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, ըսի անոր մօտենալով:

— Ծանր բաներ, պատասխանեց. Կոստանդինովնա՝ Չեկայի ձեռքն ինկած եւ Մոսկուա փոխադրուած է: Գալով Քարասօֆի, այն միջոցին որ Խոմա Շ. Թաուլի գործակալին՝ ֆօն Հէլմի սենեակը կը խուզարկէր, դուռը խորտակելէ յետոյ, ձերբակալուեր է:

— Ա՛ն, ձերբակալուա՛ծ. կարելի չէ:

— Սակայն այդպէս է: Անշուշտ, գործին մանրամասնուԹիւններուն տեղեակ չեմ. բայց բաւական իրարանցում պատճառած ըլլալու է. որովհետեւ ինծի տրուած առաջին տեղեկուԹիւններուն համաձայն, կռուի կերպով պաշտպանած է ինքզինքը եւ ձերբակալուելէ առաջ, շատ մը չեկիստներ «գետին փռած» է:

— Ուրկէ՞ իմացաք այդ բոլորը:

— Մեր կուսակիցներէն ֆէտիա կոպօֆի միջոցաւ, որ այստեղի Չեկային մէջ կը պաշտօնավարէ:

— Գոնէ գիտցող կա՞յ Թէ ու՞ր կը գտնուի այս պահուս:

Ինծի ցոյց տալով Պօղոս-Պետրոսի բերդը, որ Նէվայի միւս կողմը, իր պատկառազդու կոյտը կը ցցէր.

— Հոն է, ըսաւ:

— Կրո՛ղ, դիւրին չպիտի ըլլայ զայն խլել անկից:

— Մանաւանդ որ, կարծեմ, ծանրօրէն վիրաւորուած ալ է:

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ողողած է ամբողջ շրջանը։ Այս առթիւ Փարիզի Ֆրանսական Ընկերութեան Տնօրէնը նամակով մը կը հաղորդէ, որ Թըրքիշ Փէթրոլիոմ Ընկերութիւնը փակել տուած է այդ հորը ոչ թէ «մալթուսականութեան» համար, այլ որպէսզի արգիլէ այդ թանկագին հեղուկին կորուստը։ Թըրքիշ Փէթրոլիոմ Ընկերութիւնը թէեւ անգլիական է, սակայն մէկ քառորդ բաժինը կը պատկանի ֆրանսական ընկերութեան մը։ Այժմ բացարձակապէս հաստատուած ըլլալով որ Միջագետքի մէջ մեծ քանակութեամբ քարիւղ կայ, ատիկա կարենալ շահագործելու համար ամէնէն առաջ պէտք պիտի ըլլայ շինել 700 քիլոմեթր երկայն քով խողովակներ՝ քարիւղը մինչեւ ծով փոխադրելու համար։ Մինչեւ որ այս աշխատանքը չկատարուի, գործնապէս կարելի պիտի ըլլայ միայն տեղական պէտքերուն բաւելու չափ քարիւղ արտադրել։

Մակեդոնացիներու շարժումները

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հակառակ Փէթրիչի նահանգին մէջ պատերազմական վիճակ. յայտարարուելուն, յեղափոխական կոմիտէն չէ դադրեցուցած իր գործունէութիւնը սահմանագլուխի այդ շրջանին մէջ։ Ընդհակառակն վերջին քանի մը օրուան ընթացքին սաստկացուցած է իր շարժումները։ Անցեալ շաբաթ կոմիտէն որոշած է մահապատիժի ենթարկել իր անդամներէն երկու հոգի, որոնք չէին հնազանդած իր հրամաններուն։

Ալպանիոյ մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ

Փարիզի ալպանական դեսպանատունը բացարձակապէս կը հերքէ սերպ աղբիւրէ հաղորդուած այն լուրերը թէ ապստամբութիւն մը ծագած է Հիւսիսային Ալպանիոյ մէջ։ Կատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէ ամէն կողմ։

Թիրանայէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ դահլիճին մէջ պզտիկ փոփոխութիւն մը կատարուած է։ Իլիաս Զիոնի անուանուած է արտաքին նախարար, Ճաֆէր Ուփի՝ կրթական, Տիպրա՝ ներքին, Սթրավա՝ ելմտական եւ Քոքոփոլա՝ երկրագործական։ Կրնայ պատահիլ որ սահմանին վրայ կարգ մը տարրեր ուզեն խանգարել խաղաղութիւնը, սակայն երկիրը հանդարտ է եւ կը վստահի իր կառավարութեան։

Երեք լրտեսներ մահուան դատապարտուած

Երէկ գրեցինք թէ Մոսկուայի զինուորական գերագոյն ատեանը սկսած է դատել քանի մը Ռուսեր, որոնք ամբաստանուած էին թէ խորհրդային կառավարութեան գաղտնիքները կը յայտնէին անգլիական գործակալ Զէրնոքի։ Վլատիմիր եւ Բիբիլ Փրովէ եղբայրները, որոնք խոստովանութիւններ ըրած էին, ինչպէս նաեւ Քորէփանոֆ մահուան դատապարտուեցան։ Միւս ամբաստանեալները՝ Նանօֆ եւ Փոտրէցքոֆ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան։

Համայնավարները Ցուիսաստանի մէջ

Գավալայի կուսակալ Պ. Լուլ․քաքիս Ներքին Նախարարին ներկայանալով տեղեկութիւններ տուաւ համայնավարներու գործունէութեան մասին։ Կուսակալը 15,000 ցոյց տուած է Գավալայի համայնավարներուն թիւը, ինչ որ ընդհանուր ապահովութեան տեսակէտէն մեծ վտանգ մը կը նկատուի։

Միւս կողմէ, համայնավարական յատուկ յանձնախումբը ժողով գումարելով պէտքը տեսած է կտրուկ որոշումներ տալու եւ փութով միջոցներ ձեռք առնելու։

Պերթլոյի յիշատակին

Երեքշաբթի առաւօտ Պէրթլոյի յիշատակին յուզիչ արարողութիւն մը կատարուեցաւ Պանթէոնի մէջ, ուր կը հանգչին մեծ գիտնականը եւ իր կինը (միակ կինը որ Ֆրանսայի Պանթէոնը ընդունուած է)։ Հրաւիրուած էին դիւանագիտական մարմինը, խորհրդարանի անդամները, օտար գիտնականները, մամուլը, որու կարգին նաեւ «Յառաջ»ը։

«Մարսէյեզ»էն վերջ, վարչապետ Փուանքարէ խօսեցաւ երկար ճառ մը՝ փառաբանելով Պէրթլոյի կատարած մեծ գործը։

«Իր անունն ու իր գործին յիշատակը, ըսաւ վարչապետը իր ճառին մէջ, բաւական եղան ամբողջ աշխարհի մէջ գիտական համերաշխութեան լայն շարժում մը առաջ բերելու եւ իր յիշատակին Ֆրանսայի մէջ իրագործելու համար ծրագիր մը, ուրկէ պիտի օգտուի ամբողջ մարդկութիւնը։ Քիմիաբանութեան Տունը, որուն առաջին քարը դրուեցաւ Մարսըլէն Պէրթլոյի ծնունդէն դար մը վերջ, ոչ միայն ապագայ սերունդին պիտի ճանչցնէ իր հանճարին բեղնաւոր գործունէութիւնը, այլ նաեւ միջոցներ պիտի հայթայթէ իր յաջորդներուն, շարունակելու իրենց պրպտումները, եւ իրմէ վերջ ու իրեն պէս ծառայելու գիտութեան որ իր կեանքին ամբողջ իմաստն եղաւ։ Անիկա պիտի ըլլայ երախտագիտութեան եւ ապագայի տաճարը, ժամադրավայրը բոլոր անոնց, որոնք չեն մոռնար, այլ կը մտածեն որ օր մը երբ ճակատագիրը ընդհատէ բանուորի մը գործը, ուրիշ բանուորներ պատրաստ պէտք է ըլլան այդ գործին փարելու եւ նոյն եռանդով շարունակելու համար»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Երաժշտանոցի նուագախումբն ու երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ֆիլիփ Կօպէրի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ «Իտալիա-փրինչիփէսսա-Մաֆալտա» շոգենաւը, որ Հոկտ. 11ին Ճենովայէն մեկնած էր Պրազիլիա եւ Արժանթին երթալու համար, եւ որուն մէջ կային 1300 ճամբորդներ, առջի գիշեր ընկղմեցաւ Պահիայի բացերը։ Մինչեւ հիմա լուր կայ թէ ազատուած են 700 հոգի։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼՑԻ ուխտաւորներ, որոնց մէջ քանի մը կիներ, Պաալպէքի (Սուրիա) ճամբուն վրայ յարձակում կրեցին աւազակներէ, որոնք կողոպտեցին բոլորն ալ։ 150 ֆրանս. զինուորներ ղրկուեցան աւազակները հետապնդելու։

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Պալիայի արծաթախառն կապարի հանքերուն մէջ հրդեհ ծագեցաւ, որ տեւեց 17 ժամ։ Կորուստը է 500,000 թրք. ոսկի։ Զոհ չկայ։

ՊՈԼՍՏԱՓԵՆԹԻ Թուրք դեսպան նշանակուեցաւ փրակայի դեսպան Վասըֆ պէյ։

ՕՐ. ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ եւ Հօրճ Հէյլտմէն Լիզպոն հասան։

ՏԻԿ. ՖՐԱՆՍԻՍ ՌԻԽՍԸՆ ԿՐԷՅՍԸՆ օդանաւին շարժիչ մեքենան փոխելով երէկ կրկին պիտի փորձէր Ատլանտեանը կտրել։

ՕՐ. ՊԷԱԹՐԻՍ ՎԷԶԻՐԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՇԱՊՈՒՀ ԷՔՄԷՔՃԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Անիէռ 23 Հոկտ. 1927

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ուսան. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Floria ճաշարանի վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, 262 Rue Duguesclin, Դաշնակցութեան գրադարանի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Օրակարգ.— Պատգամաւորի զեկուցում։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ, Հ. Յ. Դ. Լիոնի Գնունի խումբի բոլոր ընկերները, 31 Հոկտ. Բշ. իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան գրադարանի սրահը, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Բացակաները պատասխանատու կը համարուին։

ՅԱՐԴԴՈՂԻ գրական երեկոն այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Պ. Ա. Չօպանեան պիտի դասախօսէ «Նահապետ Քուչակի մասին»։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի, միութեան կեդրոնատեղին, 201 Ave. de Saxe, Պ. Կիւրեղեանին դերձակատունը։ Կարեւոր Օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ Ազգասիրական միութեան Նէօյիի հայ Օրիորդաց Օժանդակ Միութեան երկրորդ ընտանեկան երեկոյթը վաղը Ուրբաթ ժամը 9էն 2, Restaurant Gilletի սրահին մէջ (Porte Maillot).

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Օր. Յուլիանէ Սարգիսեան։

ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական միութեան հանդէսը այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8ին, Երրորդ Թաղապետարանի սրահը։ Պիտի խօսի Պ. Յարութիւն Սրմաքեան։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լէ Վ'Ապէռ, Յ. Մ.— 35։

Սէն Լու, Ա. Ն.— 70։ Սկսանք ղրկել։

Փէլուսէն, Կ. Փ.— 10։

Մոնպառ, Ա. Մ.— 35։

Օշ, Շ. Մ.— 70։

Տէսին, Կ. Օ.— Տեսնել թիւ 475, թերթերը ստացանք։

Քէսքէմէթ, Ա. Դ.— 200։

Լիոն, Գ. Ա.— 37։ Քանի մը օրէն պիտի ունենանք։

Փարիզ, Վ. Մ.— 200։

Մարսէյլ, Մ. Ա.— 35։

Փարիզ, Մ. Ա.— 100։

Վ․Էնոն, Տիկ. Հ.Խ.— 70։

Մարսէյլ, Գ. Կ.— 35։

Իսի լէ Մուլինօ, Կ. Ո.— 70։

Վիէն, Յ. Մ.— Ձեր ուզած հասցէն՝ 11 Rue du Petit Prés, Tours (I. et L.)։

Նէօյեի Յ. Մ.— 160։

Մարսէյլ, Գործ.— 747։

Մարսէյլ, Խան Եղբ.— 100։

ՍԱԿԱՐԱՆ

26 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	06
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100	Mark	607	50
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	42
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատը	Léva	15	80
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	—
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	52
Զուից. »	Frc. Suisse	491	50
Լէյ 100 հատը	Ley	15	90
Ֆլորին	(Florin)	1025	25

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3355	—
»	II »	2035	—
»	III »	1700	—
Օսմանեան երկաթ.	Lots turcs	179	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

28 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 478

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐՁԱԿ

Նորութիւն մը ըլլալով, «Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավարնե-րուն պաշտօնաթերթը, կ'արտայայտուի իր գաղափարակիցնե-րէն քիչ մը տարբեր ձեւով։

Հոկտեմբեր 18ի թիւին մէջ, կը կարդանք խմբագրական մը, «Դէպքերը Խորհրդային Հայաստանի մէջ»։ Անկարող՝ մէկ ան-գամէն թօթուելու կանխակալ կարծիքները, «Արեւ» վեր չին ձեր-բակալութիւններու մասին կը խօսի այնպէս ինչպէս վայել է «ողջամիտ» ռամկավարի մը։ Ոլոր-մոլոր, ծամծմելով, կ'ուզէ կասկածի տակ դնել «Դրօշակ»ի լուրերուն վաւերականութիւնը, կամ գոնէ չափազանցութիւն տեսնել անոնց մէջ։ Եւ թոյլ կուտայ ինքն իրեն փոքրոգութիւն մըն ալ.—

«Դաշնակցական թերթերը այս մասին իբրեւ թէ երկրէն ստաց-ւած, բայց աւելի շատ խորհրդածութիւն քան թէ մանրամասնու-թիւն պարունակող թղթակցութիւններ կը հրատարակեն։»

Մենք ստորագծեցինք «իբրեւ թէ»ն։ Անվարժ՝ քաղաքական-յեղափոխական ճիգերու, ռամկավարները չեն կրնար ըմբռնել թէ Դաշնակցութիւնը միջոց ունի, տակաւին, թղթակցութիւն-ներ եւ նամակներ ստանալու Հայաստանէն, հակառակ տիրող գրաքննութեան եւ սարսափելի հալածանքներուն։

Մենք սիրտ չունինք վիճաբանութեան բռնուելու, այս գռեհիկ ակնարկներուն առթիւ։ Ինչպէս սուլթանական եւ ցա-րական օրերուն, խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ի վեր ալ, Դաշնակցութիւնը միշտ միջոցներ գտած է, եւ կը գտնէ, մեր հայրենիքին մէջ անցած-դարձածը կանոնաւորապէս իմանալու։

Այս մասին ոչ ոքի բացատրութիւն տալու պարտք չու-նինք։ Ոչ իսկ Երեւանի Չեկային։

Այնպէս որ, նոյնութեամբ «Արեւ»ի խմբագրապետին եւ իր նմաններուն կը վերադարձնենք այդ «իբրեւ թէ»ները, եւ կը մաղթենք, մինչեւ անգամ կը պահանջենք որ իրենք ալ, իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն, հետաքրքրուին, միջոցներ գտնեն, ուղղակի տեղեկանան եւ պարկեշտօրէն յայտնեն ինչ որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ, անցեալ Յուլիսէն ի վեր։

Եթէ իրենց սիրտը չի ցաւիր դաշնակցական զոհերուն հա-մար,— որովհետեւ կա՛ն մարդիկ որ ծափ կը զարնեն — թող գոնէ հարցնեն եւ տեղեկանան միւսներուն համար։ Ուրիշ ատեն ալ բսած ենք,—Դաշնակցական զոհերը մեծամասնութիւն չեն կազմեր այս ձերբակալութեանց մէջ, որոնց թիւը մինչեւ հազար հաշուեր էին, առաջին լրատուները։ Անկէ յետոյ նոր նամակներ եկան, որոնք նոյն տեղեկութիւնները կը հաստատեն աւելի կամ պակաս մանրամասնութեամբ։ Իսկ Հոկտ. 3 թուա-կիր նամակ մը, —միշտ Երեւանէն— որ երէկ հասաւ եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ «Դրօշակ»ի Նոյեմբերի թիւին մէջ, արդէն կը պարզէ այլապէս եղերական պատկեր մը։ Կ'արտատպենք այդ ալ, իր կարգին։

Չափազանցութիւններ չկա՞ն տրուած լուրերուն մէջ։

Մենք սրտանց կը մաղթէինք որ ըլլային։ Որո՞ւ համար հաճելի է գունկան լուրեր տալ եւ հայրենիքի զաւակները տես-նել բանտերու մէջ, աքսորի ճամբուն վրայ, ոչ թէ հինգ-տասա-նով, այլ հարիւրներով, եւ ոչ թէ մէկ անգամ, այլ տարին տասներկու ամիս։

Ո՞վ կրցաւ հերքել, մինչեւ այսօր, անցեալ տարուան սկիզբը կատարուած խմբական ձերբակալութիւնները, որոնց առաջին լուրերը նորէն դաշնակցական մամուլը հաղորդեց, ան-մտօրէն պարսաւանքի ենթարկուելով. մինչեւ որ խորհրդային Հա-յաստանը ինք խոստովանեցաւ ճշմարտութեան մէկ մասը, չորս ամիս յետոյ, երբ արդէն արձակուեր էին շատ մը կալանաւորներ։

Այլեւս տաղտկալի դարձաւ էջմիածնի պատմութիւնը, որ պարզ լրագրական արկած մըն էր, ինչպէս պարզեցինք ժամա-նակին։ Մե՛նք էինք որ ստուգեցինք թէ սխալ են կաթողիկոսին եւ միաբաններուն Սեւան աքսորման լուրերը։ Դաշնակցու-թիւնը մեղք չունէր այս գործին մէջ, որ հետեւանքն էր թըղ-թակցի մը աճապարանքին։

Ուրեմն, աւելորդ անգամ մըն ալ հեղինակներուն վերա-դարձնելով «իբրեւ թէ»ներու, «յերիւրանք»ներու մասին եղած գաղտասուքները եւ քսութիւնները եւ մեր ու Չեկայի զոհերուն խորին զգուանքը յայտնելով, այդ անպարկեշտ վերագրումնե-րուն առթիւ, կը դառնանք նորէն «Արեւ»ի խմբագրականին։

Ռամկավար պաշտօնաթերթը, արդար երեւալու ձգտումով մը, կը համարձակի դիտել տալ.

— «Կառավարութիւնը ըստ մեզ իրաւունք չունի մարդ ձերբա-կալելու, այնչափ ատեն որ խօսքը գործի չէ վերածուեր։ Ան կրնայ հսկել, բայց չի կրնար բանտարկել ոչ անձը եւ ոչ խօսքը։ Ասիկա այբէնգիմն է ազատակարութեան։

Եւ դեռ աւելի «յեղափոխական» խօսք մը.

— «Դադրեցուցէ՛ք խմբական ձերբակալութիւնները, եթէ նոյն իսկ 1000ի տեղ 100ով, 10ով են անոնք։ Մի՛ ընէք՝ որ ուրիշ ամէն տեղ ինքզինք օտար ու նեղուած զգացող հայ ժողովուրդը իր հայ-րենիքն ալ իրեն դէմ դաժան եւ անգութ գտնէ։ Ասիկա աներելի անգթութիւն մըն է ամէնքին՝ թէ՛ մարմնով եւ թէ մտքով այդ ցա-ւը կրողներուն համար...։»

Այո՛, այո՛, խօսեցէք, եւ քիչ մը աւելի համարձակ։

Կ'ուզենք հաւատալ թէ ձեր լեզուն աւելի պիտի բացուի, եթէ փորձէք լրջօրէն տեղեկանալ ամբողջ իրականութեան, որ աննախընթաց է եւ անհանդուրժելի։

Իսկ այդ՝ ձեր պարտքն է, նոյն իսկ իբրեւ բարեկամը Երե-ւանի մարգպաններուն։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ...

Վախը ինկած է հայ համայ-նավար ղեկավարներու բուն ու-ղեղներուն մէջ։ Ամէ՛ն տեղ կը տեսնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազդեցութիւնը։ Սկսած են նոյն իսկ որոշ ճշմարտութիւններ կի-սաձայն փսփսալ։

Այսպէս համայնավար ջոջ մը, Հմայեակ Նազարէթեան որ միեւ-նոյն ատեն վարիչ է Անդրկով-կասեան կառավարութեան մէջ, *Մարտակոչ*ի մէջ կ'ողբայ (6 Հոկտ.).

— *«Եթէ ուշադրութեան առ-նենք այն հանգամանքը որ Հա-յաստանը ամբողջովին գիւղա-ցիական ծով մըն է, որ անցեա-լին մէջ զարգացած է Դաշնակ-ցութեան քայքայիչ ազգայնա-կան ազդեցութեան տակ, զար-մանալի չի թուիր որ ազգայնա-կանութիւնը տակաւին արմատ-ներ ունենայ Հայաստանի մէջ ու հայ գիւղացի երիտասարդու-թիւնը դեռ ազատագրուած չըլ-լայ հին աւանդութիւններու եւ նախապաշարումներու ազդեցու-թենէն։»*

Յետոյ յօդուածագիրը կապ մը կը տեսնէ դաշնակցութեան եւ Թրոցքիի կուսակից հայ համայ-նավար հերձուածողներու գաղա-փարաբանութեան մէջ ու կը գտնէ թէ իսկապէս՝

«Դաշնակցութիւնն է Հայաս-տանի երիտասարդութեան գըլ-խաւոր եւ ամենավտանգաւոր թշնամին, որ կը սողոսկի երի-տասարդութեան մէջ ամէ՛ն ձե-ւերով եւ կերպարանքներով, ինչ-պէս վերջերս Թրոցքիզմի և Մէն-շեվիզմի դիմակի տակ։»

Յօդուածագիրը իր դառնու-թիւնը կը յայտնէ նաեւ Հայաս-տանի մէջ ապրող բոլոր ոչ-հա-մայնավար մտաւորականներուն հանդէպ, սկսելով Դաւիթ Անա-նունէն ու հասնելով մինչեւ Յո-լակ Խանզատեանը.

«Դաւիթ Անանունը եթէ Հա-յաստանի մէջ խորհրդային իշ-խանութեան հաստատուելէն ա-ռաջ կը շարունակէր հաւատար-մութեամբ ծառայել մենշեւիզ-մին, խորհրդային իշխանու-թեան ժամանակ կը հանդիսա-նայ «պրոլետարական յեղափո-խութեան եւ խորհրդային իշ-խանութեան կատաղի թշնամին» եւ ծառայութեան կը մտնէ Ռու-բէն փաշայի, այսինքն դաշնակ-ներու մօտ։

«... Դաւիթ Անանունի տիպն ունեցող հայ մենշեւիկները, ինչ-պէս օրինակ Խանզատեանները, Աւգալբէգեանները եւայլն Թրոց-քիական բջիջներու անուան տակ, կը վերականգնեն դաշ-նակցական կազմակերպութիւն-ները . . .

«Թրոցկիզմը, մենշեւիզմը, դաշնակիզմը *առարկայօրէն կը միանան ընդհանուր նպատակի մը շուրջը, այն է տապալել, կազմալուծել Լէնինի կուսակ-ցութիւնը...»։*

Ուրեմն Հմայեակ Նազարէթ-եանի իսկ բերնով, դաշնակցա-կաններէն, դաւիթ Անանուններէն ու Յոլակ Խանզատեաններէն յե-տոյ, երիտասարդ համայնավար-ները, իրենք ալ սկսած են չհան-դուրժել համայնավար բռնապե-տութեան։

Գաղութներու մէջ, մենք շա-տո՜նց գիտէինք այս ճշմարտու-թիւնը։ Համայնավար ջոջերը նոր խելքի են ինկեր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պաշարման վիճակ Ռումանիոյ մէջ

Ռումանիայէն հասած լուրերը կացութիւնը շատ ծանր կը ներկայացնեն։ Պաշարման վիճակ յայտարարուած է Պեսարա-պիոյ, Տոպրուճայի, Զիպէնպուրկէնի եւ նոյն ինքն Պուքրէշի մէջ։

Գիւղացիական կուսակցութիւնը, որ իշխան Կարոլը կը ճանչնայ իբրեւ գահաժառանգ, կը հրատարակէ յայտարարու-թիւն մը, որուն մէջ կ'ըսուի.

«Կառավարութեան երեսէն Ռումանիա յեղափոխական վիճակի մէջ է եւ բոլոր քաղաքացիներուն պարտականութիւնն է ինքնա-պաշտպանութեան դիմել ոստիկաններուն դէմ, որովհետեւ օրէնքն ու արդարութիւնը անոնց կողմն են։»

Իշխան Կարոլ կը հաստատէ թէ նամակներ ղրկած է Մա-նուէլէսքոյի միջոցաւ։

Շվարցպարտ ազատ արձակուած

Երկար դատավարութենէ մը վերջ, Սէնի եղեռնադատ ատ-եանը ազատ արձակեց զօր. Փեթլուրայի սպանիչ Շվարցպար-տը, որ դատապարտուեցաւ մէկ ֆրանք հատուցումի եւ դա-տախազ կողմի դատական ծախքերը վճարելու։

Փեթլուրայի եղբօր փաստաբանը Վիլմ ըսաւ թէ Փեթլու-րայի սպանութիւնը կազմակերպուած էր պոլշեւիկներու կող-մէ։ Փեթլուրա սպաննուեցաւ այն ատեն, երբ մարաջախտ Փիլ-սուտցքի պետական հարուածով մը Վարշաւայի մէջ իշխա-նութեան գլուխ անցաւ։ Փեթլուրա մարաջախտին զինակի-ցը եղած էր եւ պոլշեւիկները կը վախնային որ Լեհաստան եւ Ուկրայինա միացեալ ճակատով խորհրդային միութեան դէմ ելլեն։

Յետոյ խօսեցաւ այրի Տիկին Փեթլուրայի փաստաբան Քամփինքի, որ հրէական աղբիւրէ փաստաթուղթերով ջանաց ապացուցանել թէ Փեթլուրա ջարդարար չէ եղած։

Ընդհանուր դատախազ Ռէյնօ խիստ պատիժ պահանջեց Շվարցպարտի համար։

Վերջին խօսողը եղաւ պաշտպան փաստաբան Թորէս, որ յայտնեց թէ իր վկաներէն 80 հոգի կանչելու պէտք չտեսաւ, որովհետեւ վստահ էր իր պաշտպանած դատի արդարութեան վրայ, հրէական ջարդերու նկարագրութիւնն ըրաւ եւ պահան-ջեց ազատ արձակել իր պաշտպանեալը։

Շվարցպարտ անմիջապէս ազատ արձակուեցաւ, սակայն մինչեւ երէկ տունը գացած չէր, վախնալով փոխ-վրէժէ մը, եւ բարեկամներու մօտ կը բնակի։

Քաթալանցիներու նոր դա՞ւ մը

Ֆրանքեւսպանիական սահմանէն առնուած լուրերու համա-ձայն, քանի մը օրէ ի վեր յիշեալ շրջանին մէջ ոստիկանական խիստ հսկողութիւն կը կատարուի օտարականներուն դէմ, մաս-նաւորապէս Արիէժի հովիտին մէջ։

Առջի օր մեծ թիւով ֆրանսացի ոստիկան-զինուորներ ճամբայ հանուեցան՝ հսկելու համար սպանիական սահմանը տանող ճամբաներուն եւ լեռնային անցքերուն վրայ։ Թռուցիկ ոստիկանութիւն, մասնաւոր ոստիկանութիւն, թաղապետական ոստիկանութիւն համերաշխ կը գործեն՝ նահանգապետութեան հրամաններուն վրայ։ Առջի իրիկուն բեռնատար ինքնաշարժ-ներով ոստիկան-զինուորներ եւ ձիեր փոխադրուեցան Հօթ-Արիէժ, զինուորներն ալ շարժման մէջ դրուեցան։

Տեղական իշխանութիւնները բացարձակապէս գաղտնա-պահ են այս շարժումներու նպատակին մասին։

Բազմաթիւ Քաթալանցիներ հասած են Անտորի հանրապե-տութեան հողին վրայ. կ'ըսուի թէ գնդապետ Մաչիա անոնց մէջ է։ Անոնք նպատակ ունին ապստամբական շարժում մը առաջ բերել Քաթալոնիոյ մէջ։

Արմատական-Ընկերվարականներու ժողովը

Երէկ Սալ-Վակրամի մէջ սկսաւ Ֆրանսայի Արմատական-Ընկերվարական կուսակցութեան 24րդ համագումարը։ Օրա-կարգի գլխաւոր խնդիրը պիտի ըլլայ ընտրական հարցը, քանի որ 1928ի գարնան խորհրդարանային նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին եւ ատենէ մը ի վեր արդէն հարց ծագած է թէ Արմատական-Ընկերվարական կուսակցութիւնը ի՛նչ ուղղու-թեան պիտի հետեւի այդ առթիւ։ Երկու գլխաւոր տեսակէտ կայ հրապարակի վրայ. շարունակե՞լ գործակցութիւնը Ազգ. Միութեան հիման վրայ, թէ՝ ձախակողմեան տարրերու հետ գործակցաբար մղել ընտրական պայքարը։ Առաջին տեսակէտին կատաղի ջատագովն է Ֆրանքլէն-Պույեօն, որ այս մասին իր տեսակէտը պարզեց անցեալ Յուլիսին՝ Արմատական-Ընկերվա-րական կուսակցութեան Նախագահ Մօրիս Սարոյի ուղղելով քանի մը նամակներ։ Ֆրանքլէն-Պույեօն կ'ըսէ թէ՝ «Ելմտական խնդիրը հազիւ լուծման ճամբուն մէջ մտած է։ Կացութիւնը վտանգաւոր է։ Ի՞նչ օգուտ կարելի է ձեռք բերել, եթէ Արմա-տական-Ընկերվարականները այսպիսի փափուկ շրջանի մը գործակցին յեղափոխական կուսակցութեանց հետ»։

Մօրիս-Սարօ պատասխանեց այս նամակներուն։ Անկէ զատ կուսակցութեան գլխաւոր վարիչներէն Քամիյլ Շօթան, Ռընէ Ռընու, Քայեօ և Տալատիէ Քարքասոնի, Թուլօնի, Ժուան-եփի եւ Հավրի մէջ իրենց արտասանած քաղաքական ճառերով արդէն իսկ պարզեցին իրենց տեսակէտը։ Անոնք, ինչպէս նաեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Այսօր, Հոկտ. 28, տեղի կ'ու-նենայ Թուրքիոյ մարդահամարը, եւրոպական դրութեամբ, զոր կազմակերպած է պելժիացի Գ. Ժաքառ։ Այս առթիւ շարք մը հրահանգներ տրուած են։ Ամէն շարժում կանգ պիտի առնէ եւ ոչ մէկը տունէն դուրս պիտի ելլէ։

Պոլսոյ մէջ կը գտնուին 14,000 փողոցներ, որոնց վրայ նշանա-տախտակներկախուած ենարդէն։

Մարդահամարը սկսելու ժա-մուն, շարժման մէջ գտնուող բոլոր շոգեկառքերը կանգ պիտի առնեն այն կայարանը, ուր հա-սած են այդ միջոցին։

Եթէ հարցումներուն պատաս-խան չտրուի, այդ արարքին մէջ գտնուողները կը դատապար-տուին 25 ոսկի տուգանքի։ Օ-րէնքի այս տրամադրութիւնը բնաւ ենթակայ չէ դատարանի վճիռին։

Եթէ պատահի որ կարգ մը անձեր չհաւանին որ պաշտօն-եան ուղղակի հարցաքննէ տու-նին մէջ գտնուող կիները, անոնց մասին տեղեկութիւններ պիտի առնուին ընտանիքի պետէն։

Մարդահամարի միջոցին եթէ պաշտօնեաները գոց տունի մը հանդիպին կամ դուռը չբա-նան, ներսը բնակիչ կենալը կամ ոչ դրացիներէն ստուգելէ վերջ, իսկոյն իմաց պիտի տան իրենց պետին, իսկ իրենք արձանա-գրութիւնները պիտի շարունա-կեն, միւս տունը անցնելով։ Կու-սակալութեան կողմէ պէտք ե-ղած միջոցը ի գործ պիտի դրուի, դուռը չբացող ընտանի-քին դէմ։

Օրեր առաջ հրատարակուած յայտարարութիւններով ժողո-վուրդը հրաւիրուեցաւ նախա-պէս հայթայթել քանի մը օր-ուան բաւելիք ուտելիքը, այլա-պէս անօթի պիտի մնան մինչեւ այն վայրկեանը, ուր ծնդանօթ-ներ պիտի արձակուին՝ ազդա-րարելու համար թէ այլեւս ա-զատ են։

Նախապէս կը կարծուէր թէ մէկ օրուան մէջ կարելի պիտի ըլլայ վերջացնել Պոլսոյ մարդա-համարը, սակայն քանի մը օր առաջ տեսնուեցաւ որ պաշտօն-եաները չպիտի բաւեն, մանա-ւանդ որ շատեր անձեռնհաս են։

Մարդահամարի ընթացքին, ոստիկանները պիտի կենան բո-լոր անկիւնները, եւ հրդեհի պա-րագային հեռաձայնով լուր պի-տի տան հրշէջ գունդին։ Եթէ ոեւէ մէկը բժիշկի պէտք ունե-նայ, լուր պիտի տայ ոստիկա-նութեան։ Իւրաքանչիւր ոստի-կանատան մէջ բժիշկ մը եւ մանկաբարձուհի մը հերթապահ պիտի սպասեն։

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱՐ ԱՂՄՈՒԿ ՓՐՑՆՈՂՆԵՐԸ»

Նամակագիր մը Պոլսոյ *Վա-գըթ*ին մէջ նկարագրելով Զմիւռ-նիոյ (Յունաստան) իսլամներու վի-ճակը, կ'ըսէ.

«Յունական կառավարութիւ-նը կ'առնէ իսլամներուն կալ-ուածները եւ քրիստոնեաներուն կը բաժնէ։ Իսլամներուն վիճակը անտանելի է. մասնաւորապէս ողբերգական կացութեան մէջ են Զմիւռնիոյ իսլամները։

«Ո՞ւր է Ազգերու Դաշնակցու-թիւնը, որ նպատակ ընտրած է տկարները պաշտպանել։ Ո՞ւր են Հայոց համար աղմուկ փր-ցնողները, մինչդեռ անոնց քիթն իսկ չէ արիւնած... Ո՞ւր են քաղաքակիրթ Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները։ Չկա՞յ մէկը որ յունական բռնութեան և վայ-րենութեան թաթին տակ հեծող ափ մը իսլամութիւնը փրկէ։»

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

(Նաւարինի նաւամարտին հարիւրամեակին առթիւ)

20 Հոկտ. 1827—20 Հոկտ. 1927

Անցեալ շաբաթ Յունաստանի մէջ տօնուեցաւ Նաւարինի պատմական նաւամարտին հարիւրամեակը։

Հարիւր տարի առաջ, 1827 Հոկտեմբեր 20ի կէսօրէն վերջն էր որ Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Ռուսիոյ միացեալ նաւատորմները՝ վերին հրամանատարութեամբ անգլիացի ծովակալ սըր Էտուըրտ Քոտրինկթընի՝ Նաւարինի խորշին մէջ քանի մը ժամուան ընթացքին այրելով փճացուցին Թուրքեւեգիպտական զօրաւոր նաւատորմը։

Նաւային այս մեծ ճակատամարտը, որուն մէջ ոեւէ մասնակցութիւն չունէին իրենք՝ Յոյները, անհելի հարուած մը իջեցնելով Սուլթան Մահմուտի եւ Եգիպտոսի նշանաւոր Իպրահիմ փաշայի ուժերուն, վերջնապէս վճռեց Յունաստանի բախտը եւ դրաւ հելլէն անկախութեան հիմնաքարը։

Բիւզանդական կայսրութեան Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կողմէ տապալումէն վերջ, Յունաստան ինկած էր Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ եւ ԺԸ դարէն ի վեր կը հեծէր ստրկութեան մէջ, բախտակից շատ մը քրիստոնեայ ազգերու պէս (Հայ, Սերպ, Ռումէն, Պուլկար եւլն.)։

Սակայն ԺԹ դարը կոչուած էր իրարու ետեւէ Թրքական բարբարոս լուծէն ազատագրել զանոնք։

Օսմանեան կայսրութիւնը, որ ժամանակ մը մինչեւ Վիէննայի դուռները տարածած էր իր սահմանները, առաջին հարուած մը ստացաւ Ռուսիայէն 1699ի Քարլովիցի հաշտութիւնով։ Ասիկա ազդանշանը եղաւ անոր քայքայումին, որ շարունակուեցաւ կանոնաւորաբար եւ տեւեց մինչեւ մեր օրերը։

Այդ թուականէն սկսեալ Յոյները իրենց աչքերը յառած էին դէպի Ռուսիա եւ անկէ կը յուսային իրենց անկախութիւնը։ Երբ 1770ին Օրլօֆ, յանուն Կատարինէ Բ.ի, Յոյները ապստամբութեամբ հրաւիրեց, անոնք խանդավառօրէն պատասխանեցին։ Դժբախտաբար այդ շարժումը վիժեցաւ։ Սակայն հակառակ այդ ձախողանքին, համաշխարհային համակրանք մը ստեղծուեցաւ հելլէն ժողովուրդին շուրջ։ Վոլթէր եւ եւրոպացի յայտնի մտաւորականներ պաշտպան կանգնեցան Յունաստանի ազատագրական դատին։

Յունաստանի հին փառքը, հելլէն քաղաքակրթութիւնը, հելլէն արուեստ ու միտքը անհուն ազդեցութիւն գործած էին վերածնած Եւրոպայի վրայ։

ԺԸ դարուն վերջերը Կատարինէ Բ. կայսրուհիին օրով, Ռուսերը քայքայիչ նոր հարուած մը եւս տուին Բ. Դրան (Քիւչիւք Քայնարճայի 1774ի դաշնագիրը)։ Այդ թուականին Օսմ. կայսրութեան մաս կը կազմէին Եւրոպայի մէջ՝ ամբողջ Պալքանեան թերակղզին, բացի Տալմացիոյ նեղ ծովեզերքէն, Ասիոյ մէջ՝ Անատոլուն, Հայաստանը, Սուրիան, Միջագետքը, Արաբիան, Պաղեստինը, Ափրիկէի մէջ՝ Եգիպտոսը, Տրիպոլիսն ու Պէնկազին։ Ասկէ զատ Սուլթանը գերիշխան էր նաեւ Ալճերիոյ ու Թունուզի մէջ։

Ըմբոստութեան առաջին ազդանշանը տուին Սերպերը, որոնք 1804 Փետրուար 4ին Գարա Եորկիի առաջնորդութեամբ գլուխ բարձրացուցին իրենց երկիրը կեղեքող Եէնիչէրիներուն դէմ։ Ապստամբական շարժումը տեւեց 11 տարի (1804 Փետր. 4-1815 Դեկ. 5) եւ վերջոյ անոնք ստացան ինքնավարութիւն, ստեղծուեցաւ սերպ անկախ պետութեան կորիզը, Սերպիոյ ճարկատու իշխանապետութիւն անունով։

Իրենց դրացի Սերպերու ազատութիւնը տեսնող յոյն հայրենասէրները, մանաւանդ արտասահմանի մէջ, սկսան շարժիլ իրենց կարգին։ Վիէննայէն վերջ, Օտեսա բնակող ափ մը Յոյներ, 1815ին կազմեցին բարեկամական ընկերակցութիւն մը (Էթէրիա), նշանաբան ունենալով՝ «Մէկը բոլորին, բոլորը մէկին համար»։

Էթէրիաներու նպատակն էր մէկ դրօշի տակ համախմբել բոլոր հայրենասէրները, դրամ հաւաքել, զէնք գնել եւ նուիրուիլ հայրենիքի ազատագրութեան, կռուելով Թուրքերուն դէմ ամէն միջոցներով։

Յեղափոխութեան քարոզիչները խիստ մեծ յաջողութիւն գտան եւ կարճ ժամանակի մէջ Էթէրիան դարձաւ հուժկու կազմակերպութիւն մը։ Հիմնարկութենէն հինգ տարի վերջ՝ 1820ին անոր միայն անդամներուն թիւը կը հասնէր 80,000ի։ Վիէննայի առաջին կազմակերպութեան վարիչն էր հելլէն ազատագրութեան ռահվիրայ Րիկաս, որ Աւստրիացիներու դաւաճանութեամբ յանձնուեցաւ Թուրքերուն, որոնք գնդակահարեցին զայն։ Իսկ Ռուսիոյ ընդարձակ կազմակերպութիւնը կը ղեկավարէր Ցարի մէկ թիկնապահը՝ իշխան Ալեքսանդր Իփսիլանթի։ Ցարը ինք ալ տարեկան 3000 ֆրանք անդամավճար կուտար ընկերութեան։

Իփսիլանթի յախուռն գործունէութիւն ունեցաւ, եւ առանց Ռուսիոյ տեւական աջակցութիւնը ապահովելու, 1820ի վերջերը փորձեց ոտքի հանել Դանուբի քրիստոնեայ իշխանապետութիւնները։ Այս շարժումն ալ արիւնով զսպուեցաւ։

Սակայն Յոյներուն յեղափոխական ոգին արթնցած էր ու այլ եւս կարելի չէր առաջքն առնել ժողովրդական պոռթկումներուն։

Քիչ վերջ, 1821ի Մարտին բռնկեցաւ Փաթրասի ապստամբութիւնը։ Թէփէտէլէնլի Ալի փաշա մերժած էր Սուլթան Մահմուտի հրամաններուն հնազանդիլ, զսպելու համար քրիստոնեաներու ապստամբական մէկ շարժումը։ Սուլթանը զինուոր ղրկելով Ալի փաշան պաշարել տուաւ Եանինայի մէջ։

Այս վերջինը օգնութեան կանչեց Յոյները։ Մորէայի, — մասնաւորաբար Փաթրասի եւ Թեսալիոյ յոյն բնակիչները առիթը հասած սեպեցին՝ իրենց վրէժը լուծելու համար Թուրքերէն։ 1821 Ապրիլ 3ին Փաթրասի մետրապոլիտ Եէրմանոս խաչ մը անկեց Այա Եորկի եկեղեցիին առջեւ, եւ հրաւիրեց ժողովուրդը երդում ընել՝ որ մինչեւ վերջին կաթիլը պիտի կռուի հայրենիքի եւ կրօնքի համար։ Այսպէս, անկախութեան կռիւը փոխադրուած էր բուն իսկ մայր երկրին մէջ, եւ առաջին անգամ ըլլալով տեղացի ժողովուրդը կը նետուէր կռիւի դաշտը։

Երբ յունական ապստամբութեան լուրը Պոլիս հասաւ, Թուրքերը կատղեցան եւ անհելի հալածանք սկսան Յոյներուն դէմ։ Իրենց կատաղութեան մէջ, պատրիարք ու եպիսկոպոսներ գործեցին։ 1821 Ապրիլ 22ին Զատկի Կիրակին Պոլսոյ Պատրիարքարանին եկեղեցիին առջեւ կախեցին 84 տարեկան ծերունի պատրիարք Գրիգորիոսը եւ նոյն օրը ջարդեցին մեծ թիւով Յոյներ։ Շատ չանցած Յոյները փոխ վրէժ լուծեցին, Հոկտեմբեր 15ին Թրիփոլիցայի մէջ (Մորէա) մորթելով 12,000 Թուրքեր։ Բ. Դուռը աւելի կատղեցաւ։ Թուրքերը յաջորդ տարուան Մարտ-Ապրիլ ամիսներուն, Քիոսը հուրի եւ սուրի մատնեցին։ 90,000 բնակիչներէն 23,000ը ջարդուեցան եւ մօտ 50,000 հոգի իբրեւ գերի ծախուեցան։

Այս բարբարոս արարքը ամբողջ աշխարհի խիղճը վրդովեց եւ սակայն եւրոպական հզօր պետութիւնները անտարբեր ականատեսի դերին մէջ կը գտնուէին։

Ամբողջ վեց տարի Յունաստան կրակի մէջ էր ու կ՚եռեւեփէր։ Ամէն քաղաք, ամէն գիւղ առանձին ըմբոստութեան դրօշ կը պարզէր. չկար կեդրոնական ղեկավարող ուժ մը։ 1822ի սկիզբը Էփիտօրի համաժողովին մէջ Յունաստանի անկախութիւնը հռչակելէ վերջ, փորձ եղաւ ստեղծել կեդրոնական մարմին մը, որ ուղղութիւն տար շարժումին։ Սակայն, հակառակ այս վիճակին, ու ներքին վէճերու, օսմ. բանակը չէր կրցած խաղաղեցնել երկիրը եւ ճարահատ 1824ի Մարտին Սուլթան Մահմուտ դիմեց Եգիպտոսի Մէհմէտ Ալի փաշային, որ եւրոպական իմաստով բանակ եւ նաւատորմ ունէր։ Փոխարէն կը խոստանար անոր տալ ամբողջ Պելոպոնէսը։ Յուլիս 16ին Մէհմէտ Ալիի որդին Իպրահիմ փաշա Աղեքսանդրիայէն ճամբայ կ՚ելլէր դէպի Յունաստան, 200 փոխադրանաւերով, որոնց մէջ կային 17 հազար ցամաքային զինուորներ. 56 մարտանաւեր կ՚ընկերանային այս արշաւաբանակին։ Եգիպտական նաւատորմը միացած Խուսրէվ փաշայի Թրքական նաւատորմին մեծ վնասներ հասցուց Յոյներուն։

1825ի Փետր. 24ին Իպրահիմ փաշայի բանակը ցամաք ելլելով արագօրէն նուաճեց ամբողջ Մորէան, մէջն ըլլալով Նաւարինի ծովածոցը, Թրիփոլիցան եւլն., ու պաշարեց արեւմտեան Յունաստանի ապստամբներուն գլխաւոր միջնաբերդը Միսոլոնկին։ Այս վերջինը ամբողջ 11 ամիս (1825 Մայիսէն 1826 Ապրիլ 25) դիւցազնաբար դիմադրեց, ու երբ ամէն միջոց սպառեցաւ, պահակազօրքէն ու բնակիչներէն մաս մը Ապրիլ 25ին յաջողեցաւ թշնամի գիծերը ճեղքելով փախչիլ։ Մնացեալները ռազմանիւթի մթերանոցի մը մէջ հաւաքուեցան եւ զայն պայթեցնելով անձնասպան եղան։ Այս ահռելի պայթումէն մեռան 5000 հոգի։ Յաջորդ տարին գրաւուեցաւ նաեւ Աթէնքը։ Յոյները այլ եւս գրեթէ կտրած էին ամէն յոյս, երբ Եւրոպա միջամտեց վերջապէս։

Աւստրիոյ վարչապետ կոմս Մէթերնիխ, որ Նափոլէոնի անկումէն վերջ Սրբազան Զինակցութիւնը կնքած եւ ամբողջ Եւրոպայի քաղաքականութեան վարիչը դարձած էր ու կոյր ատելութիւն ունէր յեղափոխական ամէն շարժման դէմ, 1821 Մայիս 8ին բսած էր. «մեր Արեւելեան սահմաններէն անդին 3-400,000 հոգիի կախուիլը, մորթուիլը կամ ցցահար ըլլալը ո՛չ մէկ արժէք կը ներկայացնէ։» Այնպէս որ երբ Լուպլիանայի Խորհրդաժողովին եկան հելլէն պատուիրակները, նոյնիսկ չընդունուեցան։

Օրաթերթի նեղ սիւնակներուն մէջ անկարելի է կացութեան ամբողջական պատկերը տալ։ Յիշենք միայն թէ 1827 Յուլիս 6ին Անգլիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա ստորագրեցին դաշնագիր մը, որով երեք պետութիւնները Յոյներուն համար Զինադադար մը եւ Սերպերուն պէս Ինքնավարութիւն պիտի պահանջէին Սուլթանէն։ Գաղտնի յօդուածով մը կը խոստանային ի հարկին զէնքով գործադրել իրենց այս պահանջները։

Սուլթանը յոխորտագին մերժեց զինադադարի առաջարկը, զոր Պոլսոյ անգլ. ֆրանսական եւ ռուսական դեսպանները ներկայացուցին 1827 Օգոստոս 16ին, պատասխանի համար 15 օր պայմանաժամ տալով։ Մեծ եպարքոս Փէրթէվ փաշա պատասխանած էր. «թէ դուք կը յոգնիք եւ թէ զիս կը յոգնեցնէք զուր տեղ»։

Ասոր վրայ երեք պաշտպան պետութիւնները յունական ջուրերը գտնուող իրենց նաւատորմին հրամայեցին պաշարել յունական եզերքը եւ արգիլել որ Թուրքեւեգիպտական նաւատորմը պարէն ու ռազմանիւթ հայթայթէ ցամաքի բանակին։

Թուրքեւեգիպտական նաւատորմը, բաղկացած 80 դանադան մարտանաւերէ, 2400 թնդանօթով, 1827ի Հոկտ.ի սկիզբը կեդրոնացած էր Նաւարինի ծոցին մէջ։ Դաշնակից նաւատորմը, որ կը բաղկանար 26 մարտանաւերէ, 1300 թնդանօթով, շարունակ կը հետապնդէր անոր շարժումները։

Ծովակալ Քոտրինկթըն խորհրդակցեցաւ ֆրանսացի ծովակալ տը Ռինիի եւ ռուս ծովակալ Հէյտընի (ծագումով Հոլանտացի) հետ եւ քանիցս զինադադար առաջարկեց Իպրահիմի, բայց անօգուտ։ Սեպտ. 20ի կէսօրին դաշնակից նաւերը Նաւարինի ծոցը մտան եւ խարսխեցին դիմացը Թուրքեւեգիպտական նաւատորմին, որ պայտաձեւ շարուած էր երեք կարգի վրայ։ Ցարթմութ անգլ. նաւին հրամանատարը տեսնելով որ իր դիրքը վտանգաւոր էր, բանագնաց ղրկեց եգիպտ. նաւերուն, որ իրենց դիրքը փոխեն։ Իբրեւ պատասխան հրացանի գնդակ մը տապալեց Անգլիացին։ Ասիկա ազդանշան մը եղաւ, ու յանկարծ երկուստեք սկսաւ թնդանօթաձգութիւնը։ Նաւարինի ծոցը բոցերու եւ մուխի մէջ էր։ Քանի մը ժամ վերջ օսմանեան հզօր նաւատորմը ծովուն տակը գացած էր՝ 6000 զինուորներով։ Դաշնակիցներու կորուստն էր էր 650 հոգի եւ քանի մը նաւ։

Սուլթանը հատուցում պահանջեց երեք պետութիւններէն եւ ճիհատ հռչակեց։ Ֆրանսացիները զօրավար Մէզօնի հրամանին տակ բանակ մը ղրկեցին Մորէա եւ Իպրահիմ փաշան ծով նետեցին։ Ռուսերը 1828 Ապրիլին գրաւեցին Մոլտավիան, Վալախիան, անցան Դանուբը, յաջորդ տարին Օգոստոս 20ին գրաւեցին Էտիրնէն։

1829 Սեպտ. 4ին Էտիրնէի մէջ կնքուած դաշնագրով Յունաստան ճանչցուեցաւ իբրև անկախ պետութիւն, սահման ունենալով Արթայի ծոցէն մինչեւ Վոլոյի ծոցը քաշուած ուղիղ գիծ մը հարաւային մասը։ Անգլիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա կ՚երաշխաւորէին իր անկախութիւնը։ Թագաւոր կարգուեցաւ Օթոն գերման իշխանը, որ մինչև 1862 իշխելէ վերջ վտարուեցաւ Յունաստանէն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԲԵՐՆՈՎ

Դ.

Պոլսոյ դահլիճին պատերազմական նախարարը, Սալիհ փաշա, Ամասիոյ մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Քէմալի եւ ընկերներուն հետ։ Հոկտեմբեր 20—22 բանակցութիւններ կատարուեցան, հաւաքական ծրագիր մը մշակելու համար։

Միաձայնութեամբ որոշուեցաւ Թուրքիան անբաժանելի ամբողջութիւն մը նկատել, սկսեալ Էտիրնէէն, Իզմիրէն մինչեւ Արեւելեան նահանգները, մէջն ըլլալով նաեւ Ատանան։

Միեւնոյնատեն համաձայնութիւն գոյացաւ որ Թուրքիա ամբողջովին անկախ պետութիւն մը պիտի ըլլայ։

Սուլթանութիւնը եւ խալիֆայութիւնը պահելու մասին համաձայնութիւն առաջ եկաւ։ Երեսփ. Ժողովին գումարումէն յետոյ պիտի որոշուէր Միլլի կազմակերպութիւնը շարունակելու կամ չշարունակելու հարցը։ Ընտրութիւնները ազատ պիտի ըլլային, բայց ուշադրութիւն պիտի դարձուէր որ «Իթթիհատի պետերը չընդունուէին»։

Սալիհ փաշա անձնապէս կողմնակից էր որ Երեսփ. Ժողովը Պոլսէն տարբեր վայր մը գումարուի։ Սակայն չէր գիտեր թէ դահլիճը պիտի հաւանի՞ արդ։ Բայց եւ այնպէս, կը խոստանար կարելին ընել, դահլիճը համոզելու համար։

Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ հաշտութեան խորհրդաժողովին ղրկուելիք պատուիրակներու մասին։ Որոշուեցաւ նոյնպէս բողոքել Իզմիրի գրաւման դէմ։

Ազգին բանակցութիւնները լաւ ճամբու մէջ էին, երբ անդին նոր դժուարութիւններ ծագեցան։ Կարգ մը ընդդիմադիրներ, օգտուելով Մ. Քէմալի բացակայութենէն, յարձակեցան Սվազի հեռագրատան վրայ, եւ Սալիհ փաշայի ու Միլլի կառավարութեան դէմ հեռագիրներ ղրկեցին Թագաւորին։

Կարգ մը հրոսախումբեր, որոնք ղրկուած էին Միլլի շարժման թշնամիներուն կողմէ, Անատոլուի հիւսիսային արեւմտեան կողմը գործելու սկսան, ի նպաստ Թագաւորին։ Մ. Քէմալ խիստ վարուեցաւ եւ պատժեց յանցաւորները։ Միեւնոյն ատեն բողոքեց Պոլիս, հրոսախումբերու գործունէութեան առթիւ։

Հակառակ իր ամբողջ անվստահութեան, Մ. Քէմալ նաւազգոյն չարիքը կը նկատէր Ալի Րիզա փաշայի դահլիճը, եւ երեւութապէս լաւ յարաբերութեան մէջ էր անոր հետ։

Հոկտ. 16—19ին, Սվազի մէջ ժողով մը գումարուեցաւ, մասնակցութեամբ քաղաքային եւ զինուորական անձնաւորութիւններու։ Նպատակն էր ճշդել Երեսփ. Ժողովին գումարման հարցը։ Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, կարելի եղաւ համոզել ընդդիմադիրները որ ետ կենան ժողովը ուրիշ տեղ հրաւիրելու գաղափարէն, եւ որոշուեցաւ Պոլսոյ մէջ հրաւիրել Երեսփ. Ժողովը։ Միլլի երեսփոխանները պլօք մը պիտի կազմէին ժողովին մէջ։

Մինչ այդ, Ներկայացուցչական մարմինը պիտի շարունակէր իր զինուորական եւ քաղաքական պարտաւորութիւնները։ Էսկիշէհիրի մէջ պիտի սպասէր, մինչեւ որ Խորհրդարանը ազատօրէն կատարէր իր պաշտօնը։

Ասկէ յետոյ, Միլլի համաժողով մը պիտի գումարուէր, վերջնական որոշումներ տալու համար։

Որոշուեցաւ ամբողջ ազգով դիմադրել, եթէ երբեք հաշտութեան խորհրդաժողովը անհանդուրժելի առաջարկներ ընէր եւ Պոլսոյ կառավարութիւնն ալ ընդունէր։

Որոշուեցաւ նոյնպէս զէնքով դիմադրել Ֆրանսացիներուն, որոնք Ատանայի եւ շրջականերուն մէջ Անգլիացիներուն յաջորդած էին։

Օտար սպաններուն լրտեսութիւնն ու քարոզչական գործունէութիւնը կարելի եղածին չափ արգիլուեցաւ։ 1919ի Նոյեմբերին նոր դժուարութիւններ ծագեցան, թշնամի կազմակերպութեանց եւ ներքին նախարար Շէրիֆ փաշայի անհաշտ ընթացքին պատճառաւ։

Պոլսոյ կառավարութիւնը, զուրկ արժանապատուութեան զգացումէ, ամէն կերպով կամակատար ընթացք մը բռնած էր օտարներուն հանդէպ։

Միլլի ուժերը ցրուեցին այն հրոսախումբերը, որոնց նպատակն էր համաձայնական պետութեանց ցոյց տալ թէ քրիստոնեաները կը ճնշուին Անատոլուի մէջ, եւ միեւնոյն ատեն անիշխանութիւն առաջ բերել։ Եահեա Գափտանի ղեկավարութեամբ հակահրոսակային խումբեր կազմեցին։ Այս ղեկավարը յետոյ նահատակուեցաւ կեդրոնի կառավարութեան կողմէ։

27 Դեկտ. 1919ին, Ներկայացուցչական մարմինը Էնկիւրի փոխադրուեցաւ։ Այդ մարմինը պէտք է մօտիկը գտնուէր հելլէնական ճակատին, որուն շրջակաները շատ մը սպառնալիքներ ու քարոզութիւններ կ՚ըլլային։

Էնկիւրիի մէջ նիստի հրաւիրուեցաւ Երեսփ. Ժողովը, որ համաձայնական ուժերուն կողմէ ցրուած էր։ Պոլսոյ կառավարութիւնը եւ անոր ենթակայ երեսփոխանները ընդդիմացան այս ձեռնարկին։

Դժբախտաբար, Մ. Քէմալ յուսախաբ եղաւ երեսփոխաններու մասին։ Անոնք խոստացած էին Պոլսոյ մէջ ուժեղ կերպով պաշտպանել Անատոլուի դատը։ Մինչդեռ ոչ միայն «պլօք» մը չկազմեցին, այլ եւ չհամարձակեցան զինքը Երեսփ. Ժողովի նախագահ ընտրել։

Երեսփ. Ժողովը Յունվ. 15ին գումարեցաւ։ Փետր.ին Համաձայնականները պահանջեցին 48 ժամէն պաշտօնանկ ընել պատերազմական նախարարը եւ ընդհ. սպայակոյտի նախագահը։ Մ. Քէմալ անմիջապէս ազդարարեց պատերազմական նախարարին եւ եպարքոսին տեղի չտալ։

Հակառակ ասոր, ինչպէս նաեւ երեսփոխաններուն տրուած հրահանգներուն, պատերազմական նախարարը եւ ընդհ. սպայակոյտի պետը հրաժարեցան։

Մ. Քէմալ հրահանգեց երեսփոխանները որ տապալեն դահլիճը եւ չտարուին Պոլսոյ ազդեցութենէն։

Հաւանական գտնելով որ համաձայնականները կը ձերբակալեն Պոլսոյ մէջ գտնուող ազգայնականները (միլլիճի), Մ. Քէմալ հրամայեց պատրաստութիւն տեսնել ձերբակալելու համար Անատոլու գտնուող համաձայնական սպաները։ Այս տեսակ վտանգ մը կար, որովհետեւ առաջարկուած էր ձերբակալել Երեսփ. Ժողովին նախագահը։

Փետր. 18ին, անգլիական մարզպանը Պոլսոյ կառավարութեան հաղորդեց թէ Պոլիսը Թուրքերուն պիտի թողուի, եթէ զէնք չգործածուի համաձայնական ուժերուն, ինչպէս նաեւ հելլէն գրաւման բանակին դէմ։

Այս ղեկոյցը տեղի կ՚ունենար այն միջոցին, երբ Հելլէնները կ՚ամրապնդէին իրենց ճակատը Ատանայի մէջ Ֆրանսացիներուն հետ կռիւներ կը մղուէին, Հայերը ջարդ կը կատարէին արեւելքի եւ Մարաշի մէջ։

Մ. Քէմալ հեռագիր մը ղրկել տուաւ Րէուֆ պէյի, որ Պոլսոյ ազգային երեսփոխաններուն պետն էր եւ յայտնեց թէ անարժէք է համաձայնական այդ ղեկոյցը։

Խնդրոյ առարկայ էր ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ ամբողջ Թուրքիոյ ճակատագիրը։ Զէնքը վար դնելէ առաջ, Թուրքիա ամբողջովին ազատագրուելու էր։ Եթէ Ֆրանսացիները չպարպէին Ատանան, Միլլի շարժումը անխուսափելիօրէն պիտի վարակէր Սուրիան։

Մարտ 3ին, Հելլէնները յարձակողականի անցան եւ քանի մը դիրքեր գրաւեցին։ Ըստ Քեաթիպ փաշա, որ այդ միջոցին Էնկիւրիէն Պոլիս գացած էր, յայտնեց թէ Անգլիացիները պիտի տապալեն Ալի Րիզա փաշայի դահլիճը, պիտի ցրուեն Ազգ. Միութիւնը ընդունող Երեսփ. Ժողովը, եւ Միլլի ուժերուն դէմ պիտի քալեն։

Արդարեւ, Ալի Րիզա փաշա հրաժարեցաւ, եւ տեղը եկաւ ծովային նախարար Սալիհ փաշա։ Սակայն Միլլի երեսփոխանները գիտէին որ այս դահլիճը առժամեայ է, եւ թէ Տամատ Ֆէրիտ փաշա պիտի յաջորդէ անոր։

Ասկէ յետոյ, դէպքերը արագօրէն իրարու կը յաջորդէին։ Մարտ 11ին, Րէուֆ պէյ կը հաղորդէ թէ Համաձայնականները պիտի ձերբակալեն Միլլի երեսփոխանները։ Միեւնոյն ատեն կըսուի Էնկիւրիի անգլիական սպան Պոլիս կ՚երթայ։

Մ. Քէմալ կը յանձնարարէ չձերբակալուիլ երեսփոխաններուն, բայց պետերուն կ՚ազդարարէ Էնկիւրի երթալ։

Մարտ 16ին, Անգլիացիները զօրք կը հանեն Պոլսոյ կողմը։ Կարգ մը Թուրքեր կը վիրաւորուին, ուրիշներ ալ կը սպաննուին։

Հեռագրական հաւաստի պաշտօնեայ մը անմիջապէս լուրը կուտայ եւ կը հաղորդէ այս լուրը։ Ասկէ յետոյ բոլոր գիծերը կը փակուին։ Մուսթաֆա Քէմալի կարգ հրաւէրը չընդունող Միլլի պետեր կը ձերբակալուին ու Երեսփ. Ժողովը կը ցրուի

…ՐԹԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

…ռուն դպրոց-եկեղեցիի մեր …լերը՝ արդէն արժանացեր …պետութեան. ու- …ներ եւ ճպարտ: …ակ երբ պարզեմ անոր դերն …վտանգ եմ թէ՝ իբր նոր մանկավարժութեան հիմնադիր, ար- …պիտի կանգնին եթէ տեղ …, ինչ որ կասկածելի է: …վրայ, Հայը ամէն տեղ …գերեզման գտնել, բայց …համար թիզ մը հող՝ …

…՝ նոր մանկավարժութեան …ները, անխուսափելի նախա- …

…դպրոցին նպատակն էր … կրթել:

… Թուականէս սկսեալ սա- …, անոր նպատակը պիտի … «Հայ» կերտել:

… ասոր համար, ո՛չ ու- … պէտք կայ, ո՛չ ալ կըր- …թեան. ընդհակառակն, մէկն … իրենց լրացուցիչ մա- … ամէնէն վնասաբեր ու …ական տարրերն են «Հայ» …պատրաստելու գործին մէջ:

…մ'ատ կ'ուզէք: Նայեցէք մեր …ներուն:

…ք չէ՞ն որ օտար աստղե- …տակ (աստղերն ալ զանա- … ազգութիւններու կը պատ- …) ծուլումի ամէնէն թե- …ական օրինակը կուտան:

…ք չէ՞ն որ ազգէտ Հայուն … կը շլացնեն օտարին … լոյսերով:

…ք չէ՞ն որ անկիրթ Հա- … կը սորվեցնեն հիանալ օտա- … վրայ, ինչ որ գայն կը մղէ … ինքզինքէն:

…ք չէ՞ն որ օտարութիւնե- … հրապոյրը, բոյլն ու թոյլը … գովաբանեն եւ առիթը չեն … խածնելու խեղճ Հա- …ներուն միտը:

… դարձեալ, անոնք չէ՞ն որ … մտնել օտարութիւնե- … տակ (իբր ի՞նչ) հայ … բեռը ձգելով կոպիտ …

…թիւնը ուրեմն, կը տես- … թէ՝ մեր դպրոցներուն մէջ, … չէ որ կը պատրաստեն, … եթէեւս… «մարդ». ո՛վ գի- …

… այս տեսակ մարդոց եւ … միջեւ, տարբերութիւնը … բաւական մեծ է:

Բայց մենք, ըստ նորագոյն …ութեան որ հիմնուած … պահանջներուն վրայ, … չէ որ պէտք ունինք …, այլ «Հայ»ու:

… կը փաստենք թէ՝ կրթու- … չի բաւեր, անպէտ է, … վտանգաւոր՝ Հայ պատ- … գործին մէջ:

… ընել ուրեմն:

… 24 ժամ եւս եւ յու- …

ԽԱՐՏՈՅ

ՊԱՐՍԻԿՆԵՐՈՒ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐՈՒ ԴԷՄ

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի.— Պարսիկ մամուլը վերջերս ոչ միայն հեգնական, այլ եւ յարձակողական դիրք բռնած է Թուրքիոյ հանդէպ: «Թաւրիզ» թերթի հոկտ. 3ի թիւէն կը թարգմանեմ յօդուած մը, «Թուրքիա եւ Պարսկաստան», գաղափար մը տալու համար տիրող հոգեբանութեան մասին: Այս թերթին վարիչները, երբ վերջերս կարդացին «Յառաջ»ի տեղեկութիւնները, Թուրքեւպարսիկ դաւերու մասին, հերքում տպեցին եւ հարցուցին թէ «Յառաջ»ի ի՞նչ գործն է խառնուիլ մեր ներքին գործերուն: Մինչեւ հիմա կը խոստովանին թէ Թուրքիա իրապէս աչք տնկած է պարսկական Ատրպատականի վրայ, ուր Թուրքերն ունին գաղտնի կոմիտէ մը, Թուրանական մտքեր քարոզելու եւ տաճկական ազգեցութիւնը ուժեղացնելու համար: Թրքական այս նենգ եւ նուաճողական տրամադրութեան կողմնակից են նաեւ Կովկասէն եւ Ադրբէջանէն Պարսկաստան ապաստանած Մուսավաթականները, որոնք պարսկական պետական եւ զինուորական ծառայութեանց մէջ գտնուելով հանդերձ, Թուրքիոյ շահերուն կը ծառայեն:

Պարսից կառավարութիւնը վերջերս հիմնովին համոզուեցաւ թէ Կովկասի Մուսավաթականները Պարսկաստանի մէջ Թրքական եւ Թուրանական քարոզութիւններով կը զբաղին եւ Իրանի դէմ դաւաճանական եւ մութ աշխատանքներ կը կատարեն: Պետական ծառայութեանց մէջ գտնուած Մուսավաթական քանի մը կասկածելի պաշտօնեաներ հեռացուեցան իրենց պաշտօններէն: Ոստիկանութիւնը, ամէն տեղ խիստ կերպով կը հետեւի Մուսավաթականներու գործերուն:

Ի քսան տարիէ ի վեր կը հետեւինք Թուրք թերթերու, որոնց դիրքը շատ կը նմանի հնդկահաւի: Օր մը Սուլթան Համիտի համար կը գրէին.— «Ո՛վ հաւատացեալներու խալիֆա, դուն մեզի ազատութիւն շնորհեցիր. փա՛ռք քեզ, նորէն դուն ես մեր տէրն ու տիրականը»: Երկրորդ օրը գրեցին թէ Իթթիհատ Թէ-րագգը կուսակցութիւնը իսկական Թրքութեան գաղափարի ներկայացուցիչն է: Մէկ օր՝ ալ տեսանք որ Թուրք թերթերը միաձայն կ'ըսեն թէ ինչ կը ներկայացնեն միւս փոքր իսլամ կառավարութիւնները բուն իսլամ խալիֆայութեան հանդէպ. անոնք բոլորը պէտք է Օսմանեան Սուլթանը իբր խալիֆա ճանչնալով սպասաւորէին անոր: Շատ չանցած, գրեցին թէ կրօնը մարդուս խղճին յատուկ բան մըն է, իսլամութիւնն ալ այդ դատարկաբանութիւններէն մէկը, թէ աշխարհի մէջ ապրելու համար պէտք է միանալ մեծ ազգերու հետ, մէկդի դնել կրօնն ու հաւատքը, պէտք է փոխել ամէն բան,— ապրելու ձեւը, հագուստը: Դեռ այդ ոչինչ,— պէտք է Ուրբաթը փոխել Կիրակի օրուան, իսլամի պատուէրները վերցնել մէջտեղէն եւ քրիստոնէական կարգուսարքը ընդունիլ, որովհետեւ քրիստոնեաները ուժեղ ազգեր են:

Պոլսոյ «Գարակէօզ»ին կարծիքով. Թուրք կառավարութիւնը կրնայ փոքր ուժով մը Իրանի «արեւմուտքէն մտնել եւ արեւելքէն դուրս ելլել» եւ եթէ այդ չըներ, պարզապէս կ'ողորմի մեզի որ մենք ապրինք եւ յառաջդիմենք...

Այդ դատարկաբանութեան դէմ կ'արժէ որ մենք ալ մեր խօսքը ըսենք: Ո՞ւր էր արդեօք Թրքական այն կուռ բանակը որ կրնայ Իրանի արեւմուտքէն արեւելքը անցնիլ, երբ Եգիպտոսէն կը ջնջուէր Թուրքիոյ գերիշխանութիւնը, Հիճազը Թուրքիայէն կ'անջատուէր, Սուրիան եւ Պաղեստինը Թուրքիոյ իշխանութենէն դուրս կը հանուէր եւ մեծ Միջագետքը կ'անցնէր Անգլիոյ գերիշխանութեան տակ, իր առանձին կառավարութեամբ:

Թուրք կառավարութիւնը դեռ այսօր օտարներու քաղաքականութեան լուծին տակ է իր երկրին մէջ Ուրբաթը Կիրակիի փոխելով, որովհետեւ օտարները չեն ուզած Ուրբաթը հանգստի օր ճանչնալ: Թուրքիոյ քաջարի եւ յաղթական բանակը երկինքէ՞ն պիտի թռչի եւ Պարսկաստան անցնի թէ գետնէն, եւ եթէ երկինքէն թռչելով պիտի գայ, քանի մը օդանաւերով, որոնք պոլսեցնակ պարսկահպատակներու դրամով են գնուած, չարժեր խօսքն ընել: Իսկ եթէ կ'ուզեն գետնին տակէն արշաւել դէպի Իրան, այն ժամանակ այստամբ Քիւրտեր կան մեր եւ իրենց միջեւ: Երկու տարիէ ի վեր Քիւրտերը ամբողջ Թրքական ուժերը արհամարհելով կը շարունակեն իրենց ըմբոստութիւնը: Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար որ Թուրք կառավարութիւնը փոխանակ Պարսկաստանի վրայ յարձակելու, փոքրաթիւ Քիւրտերը պատժէր:

Թուրքիոյ ներկայ կառավարութեան կրօնի հանդէպ բռնած ծուռ քաղաքականութիւնը ոչ թէ անոր համար է որ դէպի բարեկարգում կ'երթայ, այլ իսլամի օրէնքը վրայ տուած ըլլալով, կ'ուզէ դիրք գրաւել քրիստոնեաներու մեծութեան առջեւ:

Ամէն մարդ կամ ժողովուրդ որ իր ունեցածը ձեռքէ հանէ եւ ընծայէ դիմացինին, կարծ ատեն մը յետոյ հակառակորդի ոտքին տակ մնալու արժանի է:

Այժմ Թուրքիան այդ ճամբով կ'երթայ դէպի գերեզման:»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԵԻՐՈՊԱՅԻ ԹԵՄ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ԼԻՈՆ, 25 Հոկտ.— Լիոնի եւ շրջականերու գաւառական ժողովի ընտրութեան արձանագրութիւնները փակուած են Հոկտ. 16ին, համաձայն Թեմական խորհուրդի հրամանագրի ու Լիոնի եւ շրջականերու Ազգ. Միութեան ընտրողական յանձնախումբի յաջորդական յայտարարութեանց:

Այդ թուականէն վերջ Ազգ. Միութիւնը, ըստ իր յայտարարութեան, Թեմական խորհուրդին ներկայացուցած է իր հրաժարականը, որպէսզի ընդհանուր անկերպարանութիւն ստեղծուի եւ ընտրութիւնները չկատարուին: Միեւնոյն ատեն ան զանազան միջոցներով ջանաց կազմալուծել ընտրողական յանձնախումբը եւ թերթերու միջոցաւ ալ յայտարարեց այդ պարագան:

Լիոն քաղաքի ընտրողներու ցանկը փակուած է 220 անուններով, որոնց ներկայացուցիչ Հայրենակցական միութիւններու եւ կուսակցութեան իրաւասուներս, վերջին անգամ ըլլալով եւ հրապարակաւ կը դիմենք ձեզ եւ կը խնդրենք որ Լիոնի եւ շրջակայից ընտրութիւնները կատարուին մինչեւ Նոյեմբեր 1:

Այդ թուականէն վերջ, արձանագրուողներու կողմէ ընտրութիւնը կը կատարուի եւ արդիւնքը կը հաղորդուի մասնաւոր յուշագրով մը ձեզ եւ տեղական կառավարութեան, առ ի փաւերացում:

Ներկայս յանձնելով ձեր լուրջ նկատառման, մնամք՝

Ի դիմաց Աֆիոնի Հայրենակցական միութեան Հ. Գասպարեան,

Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան՝ Մ. Գէորգեան,

Խարբերդի Հայրենակցական միութեան՝ Ս. փողհարեան,

Բարձր Հայք՝ Գ. Սարոյեան,

Հ. Յ. Դ. վ. Զուլլէրեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՎԻԷՆ, 25 Հոկտ.— Գիտակից երիտասարդներու խումբ մը, բոլորուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին շուրջ, սկսած է զարկ տալ գաղութին մտաւոր եւ ֆիզիքական զարգացման:

Գնդախաղի մրցումներու մէջ շահուած փայլուն յաջողութիւնները ուշադրութիւնը գրաւած են ֆրանսացի մարզական խումբերուն եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս տարուան համար ստացած է տասը ախոյեանական մրցումներու հրաւէր:

Ծրագրին մէջ ըլլալով գեղարուեստական երեկոյթներով, ներկայացումներով նպաստել գաղութի մտքի եւ զգացումի պահանջներուն, մասնաճիւղը սկսած է այս ուղղութեամբ ալ տանիլ դրական աշխատանք: Այս նպատակով տուին իրենց առաջին թատերական ներկայացումը, Հոկտեմբեր 24ին, Փոն-Տ'Ըվէքի սինէմայի սրահին մէջ:

Թեմին երկու կողմը պարզուած էին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ, ինչ որ ապացոյց մըն էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին վայելած ժողովրդականութեան: Ներկայացուեցաւ «Աշխարհի Դատաստանը»: Հակառակ իրենց անփորձութեան, դերակատարները շատ լաւ կատարեցին իրենց դերերը: Ներդաշնակութեամբ անցաւ ամբողջ խաղը: Կը սպասենք որ կրկնուին այսպիսի գեղեցիկ պատեհութիւնները, պահ մը մոռցնել տալու համար գործարանային կեանքի դառնութիւնը: Գաւառի անկիւնը ինկած հայրենակիցները, միշտ կարօտը կը քաշեն այսպիսի գեղեցիկ վայելքներու: Ափսո՜ս որ ֆրանսահայ մտաւորականները հաւաքուած փարիզի մէջ երբեք մտքէ չեն անցըներ թէ գաւառներու մէջ ալ կան ազգակիցներ, որոնք մտաւոր լոյսի պէտք ունին:

ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՕԿԸ ՄԱՐԶԻԿ ՋՈՒՆԻ

ՓՐԻՎԱ, 23 Հոկտ.— «Յառաջ»ի 473 թիւին մէջ կարդացի Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Պատգամաւոր»ին մեկնագրութիւնը, որոնք երեւան կը հանէին Հօկի պատգամաւորներու գործած խարդախութիւնները:

Կը փափաքիմ յայտնել թէ Փրիվայի մէջ երբ Հօկը գոյութիւն ունէր, 1926 Մարտ ամսոյն տեղւոյս Հայ երիտասարդներու փափաքին համաձայն կազմեցի Հ. Մ. Ը. Մ. Միութիւնը: Առանց ժամանակ կորսնցնելու սկսեր էինք փորձերու, որոնք ուշադրութիւնը գրաւած էին օտարներուն: Բայց Հօկի խաղերուն առջեւ, պարտաւորուեցայ բոլորովին հրաժարիլ: Այնուհետեւ բոլոր անդամներն ալ հրաժարեցան, ծախելով նաեւ «ֆութպօլ»ը: Քանի մը ամիս համբերելէ յետոյ, այս անգամ կազմեցի Հ. Յ. Դ. անդամներէ եւ համակիրներէ բաղկացած մարզական խումբ մը, թիւով 21 հոգի: Չորս ամիս առաջ, երբ քաղաքէս մեկնեցան Հօկի վարչութեան անդամները, չմնաց ո՛չ Հօկ. ո՛չ լսարան, ո՛չ ալ վճարող պարզ անդամ մը:

Այսօր Փրիվայի մէջ ոչ միայն Հօկ չկայ, այլ եւ չկայ անոր համակիր մարդիկ մը:

Մենք հոս՝ երկսեռ երիտասարդութիւնս կը ճանչնանք եւ կը պաշտենք միայն հայկական եռագոյնը, որուն կարօտը կը քաշենք դարերէ ի վեր: Վասերը թող զատուին Ճշմարիտ Հայերէն:

ԳԵՂԱՄ ՍԵԹԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ.— Քան-Լապատիի աղիւսի գործարանին մէջ աշխատող ընկերներէս կ'իմանամ 2000 ֆրանքի գողութիւն մը: Արաբկիրցի Աւագ Աւագեանը, հաղիւ գործազրկութենէ ազատելով յաջողեր էինք այս գարնան այդ գործարանը ընդունիլ տալ: Երիտասարդը, գիշեր ցորեկ աշխատելով կրցած էր վեց ամսուան մէջ երկու հազար ֆրանք դրամ աւելցնել: Յառաջհինգ օր առաջ իր բացակայութենէն օգտուելով կը գողնան այդ գումարը: Ոստիկանութեան հետապնդումներով երկու հազար ֆրանքը կը գտնուի Ամասիացի Սահիան փանոսեանի տան մէջ: Մարդը կը ձերբակալուի եւ 24 ժամ քանի բանտը մնալէ յետոյ ազատ կ'արձակուի: Նամակագիրը կը կարծէ թէ գողցողը Հայ է եւ անշուշտ խղճահարելով պիտի բերէ յանձնէ, այլապէս ուրիշ միջոցի պիտի դիմէ:

Պ. Ա.

ԳԻՒՈՎ.— Տէր եւ Տիկին Թէրէն շարունակ կռիւ կ'ընէին Բանի մէջ: Թէրէն շատ կը սիրէր գինին, յետոյ ծեծեր իր կինը: Դժբախտ կինը, յուսահատ, որոշեց հեռանալ ու հօրը մօտ երթալ: Լուր բրաւ հօրը, Ֆրիլէյի, որ հասաւ:

Երբ աներ ու փեսայ իրարու հանդիպեցան, Ֆրիլէյ նեղացաւ փեսային: Թէրէն, իբրեւ պատասխան, ըսաւ.

— Կեցիր քու դասդ ալ տամ: Ու երբ կը յարձակէր Ֆրիլէյի վրայ, աները ատրճանակը հանեց եւ պարպեց: Հակառակ վէրքին, Թէրէն դարձեալ յարձակեցաւ Ֆրիլէյի վրայ, առնելու համար ատրճանակը: Կռիւի պահուն, դարձեալ զոռաց ատրճանակը վիրաւորելով Թէրէնը:

Նոյն պահուն հասան ոստիկանները և ձերբակալեցին Ֆէլլէյը:

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

…ՔԱՐԱՍՕՖԻ ՅԱՄԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՂԻ ԿԸ ՆՍՏԻ ԻՐԵՆ

— …կատարեալ է ուրեմն: Ի՞նչ …ք ունէր ֆօն Հէլմի տունը եր- …լու: Շիտակը ըսելով, ուղղակի … …րախը նետուիլ է բրածը. …անաւանդ, գիտէք ալ թէ տունը …կողութեան տակ է:

— Կոստանդինովնայի ձերբա- …թիւնը իմանալով, կ'ո գէր …նալ թէ ատիկա ֆօն Հէլմի …տնութեան արդիւնքը չէ՞լ:

— Ցեռ՞յ...

— Ցեռյ, հակառակ իմ խոր- …դներուս, մինակը գնաց եւ …նուեցաւ:

— Ինչո՞ւ մինակ գնաց:

— Որովհետեւ, ըսաւ Մեկնե- …առաջ, հոն ուր մէկը կը բաւէ, …գուտ է մէկէ աւելին ղրկել:

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա:

— Գետնին տակն անցնիմ, եթէ ըսելիքս գիտեմ:

— Քարասօֆի բացակայութեան հրամանատարութիւնը ո՞րու կը փոխանցուի:

— Պօպրիքօֆի:

— Լաւ ուրեմն: Մեզի կը մնայ անոր տրամադրութեան տակ դնել ինքզինքնիս: Ո՞ւր է այս պահուս:

— Իրեն լուր ղրկեցի որ կօբօքօվաեայի մեր տեղը գայ, ձեզի միանալու համար:

— Ուրեմն մեկնինք...

Երբ հոն հասանք, տխուր լուրը արդէն իմացուած էր, եւ սարսափը ընդհանուր էր:

Պօպրիքօֆ, Տուպրովսքի եւ Օրլօֆ այնքան գրգռուած էին, որ ստիպուեցայ ամբողջ ուժս թափել զանոնք արգիլելու համար, որ չերթան ձեռնատումբերով քանդելու Չեկայի շէնքը եւ անոր բնակիչները:

Եպրակացնելով ըսի անոնց.

— Այդպէս գործելու իրաւունք չունինք, մանաւանդ անոր համար որ, Քարասօֆ անոնց ձեռքին մէջն ըլլալով, չեկիստները կրնան իբր փոխ-վրէժ՝ զայն սպաննել. եւ այս կ'ընեն, նոյնիսկ առանց գիտնալու թէ ո՞վ է ան: Իմ կարծիքովս, պէտք է տարբեր կերպով գործենք. հոս չէ որ պիտի կռուինք, այլ Մոսկուայի մէջ:

— Մոսկուայի մէ՞ջ, ընդմիջեց Պօպրիքօֆ:

— Այո, անշուշտ, ահա թէ ինչո՞ւ: Ընդունինք պահ մը թէ՝ Քարասօֆի կրկնակ ծպտումները իբր Խոմայիլօֆ եւ իբր Ալասիէֆ, յայտնուած ըլլան. այդ պարագային, որովհետեւ Չեկայի բացայայտ շահը կը պահանջէ որ այս գործին շուրջ ամէնէն մեծ աղմուկը հանէ, հոս չէ որ պիտի դատուի Քարասօֆ, այլ Մոսկուայի մէջ...

— Շիտակ է:

— Ուրեմն, մեր պարտքն է անմիջապէս մեկնիլ Մոսկուա, որպէսզի, Քարասօֆը հասնելուն, պատրաստ ըլլանք գործելու:

— Իսկ եթէ, զայն առեւանգենք ճամբուն վրայ, փորձեց ըսել Օրլօֆ:

— Չպիտի յաջողիք, ըսաւ ձայն մը սրահին խորէն:

Դարձանք եւ տեսանք որ բանտապահի համազգեստով մէկը մեզի կը մօտենար:

— Ո՞վ է այս մարդը, հարցուցի Պօպրիքօֆի:

— Մեր բարեկամներէն մէկն է, Նիքօլա Պուտիէֆ, զոր բաւական ժամանակ է Քարասօֆ յաջողեցաւ իբր պահապան Պօղոս-Պետրոսի բերդը մտցնել:

— Տեսնենք, ի՞նչ նոր լուր ունիս մեզի տալիք, հարցուց անոր, երբ սովորական բարեւութքը վերջացաւ:

Պուտիէֆ, տխրօրէն գլուխը օրօրեց, յետոյ պատասխանեց.

— Քարասօֆի քովէն կուգամ. թէեւ ծանրօրէն վիրաւորուած է, բայց քաջութիւնը չէ կորսնցուցած. ինծի պաշտօն յանձնեց ձեզ ըսելու թէ՝ այս ձերբակալութեան իր խելքը չէ հասած:

— Ինչպէ՞ս:

— Չեկիստի հանգամանքով եւ իբր Խոմայիլօֆ ծպտուած էր որ ֆօն Հէլմի տունը խուզարկելու գացեր է: Արդ, Չեկայի կիրարկած սովորութեան համաձայն, բացարձակապէս իր իրաւունքին մէջ էր, երբ այսպէս կը գործէր: Ահա թէ ինչո՞ւ տոս պատահարէն բան չի հասկնար:

— Ի՞նչ անունով բանտարկուած է, հարցուցի:

— Խոմայիլօֆ անունով:

— Ըսել է թէ, անոր բուն ինքնութիւնը դեռ չեն գիտեր:

— Չեմ կարծեր:

— Ի՞նչ պատճառ՝ կը վերագրեն այս ձերբակալման:

— Ի՞նչ ըսիք:

— Կը հարցնեմ թէ՝ բանտարկութեան տետրակին մէջ, ի՞նչ պատճառներ ցոյց կուտան այս ձերբակալման:

— Պատճառը այսպէս խմբագրուած է. կասկածելի. գաղտնի պահել, մինչեւ կեդրոնական Չեկայի կողմէ միջամտութեան որոշում. շատ վտանգաւոր: Հասկցածիս նայելով, Չեկան չի կրնար բացատրել թէ՝ Խոմայիլօֆ որ կրնար ձերբակալուած պահուն ինքզինքը յայտնել, կրակեց չեկիստներուն վրայ եւ անոնցմէ շատերուն մահուան պատճառ եղաւ: Չեկային համար, հոդ գաղտնիք մը կայ, զոր կ'ուզէ պարզել ամէն գնով:

— Չեմ կարծեր թէ նպատակին հասնի. բայց ինչո՞ւ քիչ առաջ ըսիք թէ՝ չպիտի կրնայինք Քարասօֆը առեւանգել ճամբու ընթացքին:

(Շար.)

Թարգմ'. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

նախագահ Մօրիս Սարօ կողմնակից են Ընկերվարականներուն հետ գործակցելու, ինչպէս 1924ի ընտրութեանց առեն, ու այս առթիւ կ'ոգեկոչեն կուսակցութեան աւանդութիւնը, որ է «Ոչ մէկ թշնամի ձախակողմէն»:

Ֆրանքլէն-Պույեօն թունդ հակայեղափոխական մըն է, մանաւանդ թթու հակապոլշեւիկ. այդ է պատճառը, որ կը հրաւիրէ բոլոր հանրապետականները միանալ «համայնավարութիւնը հրապարակէն քշելու համար»: Ու կ'աւելցնէ. «Իրականութեան մէջ, ընկերվարականներուն հետ գործակցիլ կը նշանակէ գրեթէ ամէն տեղ անուղղակի կախում ունենալ համայնավարներէն...»:

Քամիյլ Շօթան, որ ներքին քաղաքականութեան մասին զեկոյց պիտի ներկայացնէ, կը պաշտպանէ այն տեսակէտը որ, եթէ Ֆրանքլէն-Պույեօնի առաջարկածին պէս չափաւոր տարրերու հետ համաձայնութիւն կայացուի, կուսակցութիւնը ճակատագրականօրէն պիտի ջախջախուի: Իր կարծիքով «կուսակցութիւնը առաջին քուէարկութեան առեն առանձին պէտք է ճակատի՝ իր մարդոցմով եւ իր վարդապետութիւններով:»

Շաքարի եւ քարիւղի մենաշնորհը

Թուրքիոյ շաքարի եւ քարիւղի մենաշնորհի տնօրէն Եուսուֆ Զիա պէյ Է. կիւրի գացած է: Յիշեալը այնտեղ պիտի մասնակցի վարչական ժողովի նիստին, 1928ի ելմտացոյցը պատրաստելու համար: Այս խորհրդակցութեանց մէջ պիտի որոշուին նաեւ երկու մենաշնորհներու ապագայ վիճակը:

Մենաշնորհներու վարչական խորհուրդի անդամներէն Գասթէմունիի երեսփոխան Հասան Ֆէհմի պէյ յայտարարած է թէ, ինը ամիս յետոյ պիտի փոխուին Լօզանի դաշնագրին մաքսային տրամադրութիւնները, եւ հետեւաբար մենաշնորհի հասոյթները պիտի գանձուին մաքսատան կողմէ: Այս ձեւով այլեւս պէտք չպիտի մնայ մենաշնորհի ներկայ կազմակերպութեան:

Օր. Ռութ Էլտըր այսօր Փարիզ կուգայ

Օր. Ռութ Էլտըր եւ ընկերը Ճորճ Հէյլտմէն երէկ Լիզպոնէն օդանաւով ճամբայ պիտի ելլէին դէպի Մատրիտ կամ Փորտօ: Ֆրանսական օդանաւ մը՝ ղեկավարութեամբ Մօրիս Վայսի, առջի օր Վիլլաքուպլէի օդանաւային կայանէն ճամբայ ելաւ՝ Ատլանտեանի երկու հերոսները Ֆրանսա փոխադրելու համար:

Ռութ Էլտըր Փարիզ կը սպասուի այսօր՝ Ուրբաթ կէսօրի առեննները:

Էլտըր մէկ օր միայն պիտի մնայ Փարիզ: Այսօր կէսօրէն վերջ պիտի ընդունուի Սէրքըլ Էնթէրալիէի մէջ: Իրիկունը իրեն ի պատիւ հացկերոյթ մը պիտի տրուի Օթէլ Լիւթէսիայի մէջ ֆրանս. օդանաւային ընկերակցութեանց կողմէ, նախագահութեամբ առեւտրական նախարարին:

Օր. Էլտըր Ամերիկայէն ստիպողական հեռագիր մը ստացած ըլլալով, վաղը՝ Շաբաթ օր դէպի Նիւ Եորք ճամբայ պիտի ելլէ «Մաւրիտանիա» շոգենաւով:

Միայն 34 հոգի ծովամոյն

Երէկ գրեցինք թէ իտալական «Փրինչիփէսսա - Մաֆալտա» Անդրատլանտեան շոգենաւը՝ Պրազիլիոյ առջեւ ընկղմած է: Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, շոգենաւին մէջի 1256 ճամբորդներէն միայն 34 հոգի խեղդուած են: «Մաֆալտա»յի անթելով կոչերուն վրայ, մօտերը գտնուող 10 շոգենաւեր օգնութեան փութալով յաջողեցան նաւաբեկեալներու մեծագոյն մասը ազատել: Առաջին առթիւ կը կարծուէր թէ մեռնողներու թիւը հարիւրաւորներու կը հասնի:

Զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան այս աղէտի պատճառներուն մասին: Ոմանք կը կարծեն թէ «Մաֆալտա» զարնուած է Աբրոլհոսի խութերուն, Պահիայէն 300 մղոն դէպի հարաւ: Այդ հարուածէն վերջ, շոգենաւը կ'ուզէ դէպի եզերք մօտենալ, սակայն շարժիչ մեքենան կը խորտակուի եւ ջուրերը մեքենաներու սենեակին մէջ կը խուժեն ու կաթսաները կը պայթին: Այդ պահուն ճամբորդները իրիկուան ճաշը կ'ընէին:

Ուրիշ ենթադրութեան մը համաձայն, շոգենաւը բախած է ծփուն ականի մը:

Շոգենաւը ընկղմեցաւ օգնութեան առաջին կոչը ղրկելէն չորս ժամ վերջ: Անթելի պաշտօնեան մեծ հերոսութիւն ցոյց տուաւ պաշտօնին գլուխը մնալով մինչեւ վերջին վայրկեանը եւ անդադար օգնութեան կոչեր ղրկելով: Չի գիտցուիր թէ ազատուա՞ծ է:

Ճամբորդներուն մէջ կային 800 գաղթականներ, որոնք իտալիայէն Ռիվըր Փլաթա կ'երթային: Անոնք շոգենաւին վարի մասին մէջ գտնուելով, կաթսաներու պայթումէն աւելի շատ ազդուեցան եւ խելայեղ Ա. եւ Բ. կարգի բաժինները խուժեցին, ընդհանուր խուճապ առաջ բերելով եւ դժուարացնելով ազատարար աշխատանքը: Օգնութեան հասնող առաջին նաւն էր ֆրանս. «Ֆորմոզա»ն, որ 120 հոգի ազատեց: Գերմանական «Աթէնիա» շոգենաւը 400 ճամբորդ եւ նաւազ ազատեց: Ուրիշ 450 հոգի «Ալֆա»,200՝ «Էմփայր Սթար» շոգենաւերունն կողմէ ազատուեցան:

«Մաֆալտա»յի մէջ բաւարար չափով ազատարար նաւակներ եւ գօտիներ կային:«Մաֆալտա» 12000 թոնօտարողութիւն ունէր:

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԱՀՌԵԼԻ ԱՂԷՏ ՄԸ

260 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Եուկօսլաւիայէն կը հեռագրեն թէ Պոսնա-Հերսէքի սահմանին վրայ, Սարայէյովի եւ Մոսթարի միջեւ շոգեկառք մը յիսուն մեղր բարձրութենէ ձորի մը մէջ ինկաւ, երկաթեայ կամուրջի մը խորտակուելուն պատճառաւ: Կ'ըսուի թէ 260 ճամբորդներ մեռած եւ բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուած են: Կորուստները մեծ են:

Աթէնքէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի գործակալութեան:—

Աթէնք-Սելանիկ երկաթուղագիծը վնասուեցաւ փլուզումի մը պատճառաւ: Սէմփլոնի ճեպընթացը չհասաւ ու կ'ըսուի թէ կեցած է Լամիայի մէջ (Աթէնքէն 90 մղոն հիւսիս-արեւմուտք): Վնասներու քանակը չի գիտցուիր: Անձի կորուստ չկայ:

*** Պերլին-Շթութկարտ ճեպընթացը Պամպէրկի եւ Նուրէմպէրկի միջեւ ընդհարեցաւ փաճառաբարձ կառախումբի մը հետ:

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով: Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. իմ գիրքը, *Ա. Ահարոնեանի* (20 ֆրանք). 2. մանչ աղջիկը, *Վ. Մարկրիթի* (20 ֆր.). 3. խորհուրդներու մեհեանը, *Յ. Օշականի* (20 ֆր.). 4. Ծապլվար, *Եր. Օտեանի* (7 ֆր.). 5. մեր խաչը, *Տոքթ. Ս. Սալբիի* (8 ֆր.). 6. մահացու սէրը, *Մ. Կորքիի* (3 ֆր.). 7. Պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 ֆր.). 9. Ֆոմա կորտիէվ, *Մ. Կորքիի* (15 ֆր.). 10. մեր Անկախութիւնը, *Լ. Շանթի* (15 ֆր.). 11. ընկեր Շահազար, *Ն. Պէշիկթաշլեանի* (5 ֆր.). 12. երկու Ամիս Բոլշեւիկեան բանտում, *Բ. Իշխանեանի* (13 ֆր.). 13. Սուլամիթ, *Ա. Կուպրինի* (6 ֆր.). 14. կրացիէլլա, *Լամարթինի* (8 ֆր.). 15. Ոսկի Աքաղաղ, *Րաֆֆի* (10 ֆր.). 16. բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, *Տոքթ. Սեւակի* (10 ֆր.). 17. Ազգային բարերար, *Եր. Օտեանի* (4 ֆր.). 18. Աղա նազար, *Իսահակեանի* (3 ֆր.). 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, *Շ. Նարդունիի* (3 ֆր.). 20. դատաստանական խորհուրդ, *Եր. Օտեանի* (10 ֆր.). 21. ի՞նչ պատմեց թրէբոնէմը *կամ* Սիֆիլիս, *Տոքթ. Գրիգորեանի* (6 ֆր.). 22. էջեր իմ Օրագրէն, *Գ. Ջօհրապի* (6 ֆր.). 23. «փետրւար 18» (5 ֆր.). 24. ֆրանսահայ Ջրուցատրութիւն (15 ֆր.). 25. Ջարթիր Աստուած, *Ա. Ահարոնեանի* (2 ֆր.). 26 ինքնուսուցիչ ֆրանսերէն լեզուի, *Դաւիթ-Բէկի* (10 ֆր.). 27. կոյսի մը Օրագիրը, *Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի* (5 ֆր.):

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

կը խնդրուի Ռումանիոյ մեր բաժանորդներէն իրենց բաժնեգինները վճարել «Յառաջ»ի գործակալ Յ. Ճգնաւորեանի, Պուքրէշ C. P. 487 :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Ուսան. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Floria ճաշարանի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին (նախկին Քան Օտտօյի քովի սրճարանը): Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրերով:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, 262 Rue Duguesclin, դաշնակցութեան գրադարանի սրահը: Ներկայանալ անդամատետրերով: Օրակարգ.— պատգամաւորի զեկուցում:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ, Հ. Յ. Դ. Լիոնի գնունի խումբի բոլոր ընկերները, 31 Հոկտ. Բշ. իրիկուն ժամը 8.30ին, դաշնակցութեան գրադարանի սրահը, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրերով: բացակաները պատասխանատու կը համարուին:

Հ. Յ. Դ. Փօն տ'Օլնայի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերու ընկերներն ու ընկերուհիները այս կիրակի ժամը 2ին, գրադարանի սրահին մէջ. խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրերով. ներկաներու թիւը օրինաւոր կը սեպուի:

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, միութեան կեդրոնատեղին, 201 Ave. de Saxe, *Պ. Կիւրեղեանին դերձակատունը: Կարեւոր Օրակարգ:*

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ Աղքատախնամին Նէօյիի հայ Որբորդաց Օժանդակ Միութեան երկրորդ ընտանեկան երեկոյթը այսօր Ուրբաթ ժամը 9էն 2, Restaurant Gillet*ի սրահին մէջ* (Porte Maillot).

ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական միութեան հանդէսը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, երրորդ Թաղապետարանի սրահը: պիտի խօսի Պ. Յարութիւն Սրապեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կարապետ Թմիկեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր տղան Միսաք Թմիկեանը, հօր անունը Փօղոս, մօր անունը Աղաւնի, կարնոյ գարահասան գիւղէն, որ Պէյրութ Անթիլիասի որբանոցը կը գտնուէր: գրել՝ Restaurant Davros, 27 Rue Arnaud Miqueu, Bordeaux.

— կը փնտռեմ քեռորդիս Մաբաշցի Յակոբ Կէօփօղեան որ ասկէ 8 ամիս առաջ Փարիզ կը գտնուէր. իմացնել՝ մօրաքրոջը տիկ. մարիամ Պօղաճեանի, 36 rue Fauchier օթել Լըվան, Մարսիլիա:

— տիկ. Հայկանուշ Նազաշեան կը փնտռէ իր զաւակը Սահակ Նազաշեան, որ մօտ 15 օր առաջ Արլ կը գտնուէր: Զինքը ճանչցողները եւ կամ հասցէն գիտցողները իմացնեն՝ Պ. Ծերիկեանի ֆրանքօ Հայ գրատունը: 15 rue Tomnifiqueն, Մարսէյլ:

— Մշոյ ծորի Թաղէն Հրանտ Գ. Խանամիրեան կը փնտռէ իր եղբայրը Միքայէլ Գ. Խանամիրեանը, որ մէկուկէս տարի առաջ կը բնակէր Ամերիկա Տիթրոյթ՝ հետեւեալ հասցէին՝ Mikael Krikorian 800, SO. Salvay Ave. Detroit, U. S. A. իմացնել՝ «Յառաջ»ի:

կը խնդրուի Ամերիկայի *Հայրենիք*էն եւ *Ասպարէզ*էն արտատպել:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

երիտասարդ բանաստեղծ եւ *«Յառաջ»ի* աշխատակից Արսէն Աճէմեանի՝

«ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԵՐ»ը

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

(ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ)

Թօլսթոյի Հաճի Մուրատը 12, Ամուսնութիւնք փարիզի 15 ֆր., Ռասփութին 15, Պարոն տը Գամօր (2 հատոր) 25, Միրզա եւ Աննա 12, Տք. Շէրպօնի՝ Թ. կօթիէի 12, Ֆլավի՝ Ժօրժ Սանի 7, կապուտիկը 5 ֆր., Նօնօ եւ Տօտօ 8, Սիրոյ խորանին առջեւ 5, երկու ոգի, 5, Տք. Մօռօի կղզին 12, Մանկութեանս մեղքերը 15, Տիկին Բօժէ 5, Սատանային զաւակը 3, կարմիր մարդոց երդումը, 20, Մանօն Լէսքօ 15, Ռաֆայէլ 18, կրացիէլլա 8, Հօճա Նասրէտտին 20, Ծապլվար 7, Փանջունի 7, Մակաբոյծը 6, Մահացու Սէրը 3, Տք. Մօրի վրէժը 5, Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 10, Ֆաքիր Թահրա 5, Աշըգ Ղարիպ 5, Թօփալ Օսման 5, երգարաններ՝ 10 ֆր., 6 եւ 5 ֆրանք, երազահան 6, բաղդացոյց 10, ֆրանս. խօսակց. 5 եւ 8 ֆ.:

բարեկենդանի անկուտիները 2, Բունի ամուսնութիւն 2, Լը Պարպուլիէ 2, Մոլորեալ ճամբորդը 2, Երանոս աղբար 2, Ամուսնական խնդրանք 2, կոյր երգչուհին 3, Սքաբէն՝ Մոլիէռի 5, Շողոքորթը 5, Տիկ. Մօնսօրօ 10, Սալօմէ 4, Տրիլբի 5, Համլէթ 10, Օթէլլօ 10, Թագաւոր 10, Նիօբէ 5, Ֆիստոր Եօմննովիչ արքան 8:

Դուրեանի քերթուածները 5, երգեր ու տաղերը 2.50. Տաղք եւ Նամականին 8, Խահակեանի Հայրենի աղբիւրցը 30, Խնտրայի Նոճաստանը 7, Օմար Խայեամ 4, Հաֆըզի քառեակները 4:

25 ֆրանքէ աւելի գիրք առնողին 5 ֆր.ի գիրք նուէր, 50 ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի գիրք նուէր, իսկ 100 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 15 ֆր.ի գիրք նուէր կը տրուի: փօսթի ծախք չառնուիր: դիմել հետեւեալ հասցէին.—

L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e):

«ԿԱՎՌՕՇ»

Հրապարակ կ'ելլէ ամէն եշ. օր՝

ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50

ԱՆԿԻԷՆԻ մէջ կը ծախուի ամէն առտու կայարանին առջեւ եւ ցերեկները 3 Rue de Chemin de Fer, Mme. Vve. Cordierի գրատունը:

ՍԱԿԱՐԱՆ

27 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.
Տոլար,	Dollar
Մարք (ոսկի) 100	Mark
Թրքական Թղթ.	L. Tq.
Թրք. ոսկի	» or
Մէճիտիէ	Médjidié
Լէվա 100 հատը	Léva
Տրախմի »	Drachme
Լիր »	» Lire
Պելժ. ֆրանք »	Belga
Զուից. »	Frc. Suisse
Լէյ 100 հատը	Ley
Ֆիորին	(Florin)

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.
» II	»
» III	»
Ռումելի երկաթ.	Lots turcs

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20շ. 40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration Խմբագրատուն : 208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
29
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1927

29 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 479

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

Երէկ հրատարակեցինք բաց նամակ մը, Լիոնի Հ. Յ. Դ. Մարմին, Աֆիոն Գարահիսարի, Տարօն - Տուրուբերանի եւ Խարբերդի Հայրենակցական Միութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ, ընտրութիւններու յետաձգման եւ Ազգ. Միութեան առքած խաղերու մասին:

Անկէ առաջ, ստացեր էինք ընդարձակ բողոքագիր մը, դարձեալ ուղղուած Թեմական Խորհուրդին եւ կաթողիկոսական պատուիրակին. բայց մէկդի դրինք, աւելի չսրելու համար վէճերը:

Այդ բողոքագրին մէջ, կը յիշուին տասնըմէկ մեղադրական կէտեր, Ազգ. Միութեան դէմ, որուն երեք անդամները միեւնոյն ատեն առեւտրական-շահակցական ընկերութեան մը հիմնադիրներն ըլլալով, իրար խառնած են անհատականն ու ազգայինը:

Մէկ խօսքով, Լիոնի մէջ կը տիրէ մթնոլորտ մը որ երբեք բարենշան չէ:

Երեւի այս կացութիւնը նկատի առնելով, Թեմական Խորհուրդը որոշած է Լիոն ղրկել կաթող. պատուիրակը, որպէսզի տեղին վրայ կարգադրէ խնդիրը:

Ազգային Միութեան անդամները խսկապէս չափը անցուցին, առնուազն երեք անգամ ձգձգելով ընտրութիւնները, եւ յետոյ կազմալուծելով ամէն բան: Իրենց հրաժարականն ալ, որուն համար «կեղծ» է, կ'ըսեն բողոքողները, շատ ուշ հասաւ եւ դարման չէ կացութեան:

Այս ձգձգումներն ու անոնց հետ կապուած խաղերը թող քննուին պաշտօնապէս: Այդ մեր գործը չէ: Բայց, գաղտնի՞ք է որ այդ մութ խաղերը աւելի պղտորեցին մթնոլորտը, անշնչելի դարձնելու աստիճան: Հետեւանքը,— վարկաբեկիչ թռուցիկներ, թղթակցութիւններ, եւ հակաճառութիւններ ամիսներէ ի վեր: Գաւաթ մը ջուրի մէջ փոթորիկ, եթէ կ'ուզէք.

Մեր կարծիքով, Լիոնի վարկաբեկ Ազգ. Միութիւնը այնքան զօրաւոր չպիտի զգար ինքզինքը, եթէ այսօրուան ընդդիմադիրները ժամանակին տէր եղած ըլլային իրենց իրաւունքին:

Բայց այս բոլորը անցեալին կը պատկանին այլ եւս, եւ մենք տրամադրութիւն չունինք դատ-դատաստան տեսնելու:

Եթէ կաթող. պատուիրակը ուզէ անկեղծ ըլլալ — որովհետեւ ինքն ալ անմեղ չէ այս գործերուն մէջ — կը հաւատանք թէ չարը կը խափանուի եւ ընտրութիւնները բարեկարգութեամբ կը կատարուին, ինչպէս եղաւ Մարսէյլի մէջ:

Այս առթիւ, — եւ նորէն, աւելորդ անգամ մըն ալ — թէ մեր ընկերներուն եւ թէ հանրութեան ու մանաւանդ մեր հակառակորդներուն համար կը յայտարարենք թէ՝ Դաշնակցութիւնը ծրագիր չունի մենատիրութիւն հաստատելու գաղութներու մէջ:

Ջգտելով կազմակերպել գաղութները, Դաշնակցութիւնը ամէն տեղ ալ կը հետապնդէ շատ յստակ ուղեգիծ մը,— Օրինաւոր, ժողովրդավար ընտրութիւններ կատարել, իշխանութիւնը յանձնել ընտրովի մարմիններու ձեռքը, շարժման մէջ դնել ցիրուցան ուժերը եւ դիւրացնել կենդանի աշխատանքը, թէ գաղութներու եւ թէ հայրենիքի բարիքին համար:

Իբրեւ մէկ մասը ժողովուրդին, եւ իբրեւ կազմակերպուած ուժ, Դաշնակցութիւնն ալ կը գործակցի, ընդհանուր մեքենան լարելու եւ գործ արտադրելու համար:

Արդ, իբրեւ անդամը քաղաքական կուսակցութեան մը, ո՛եւէ դաշնակցական որ կը մասնակցի տասը հոգինոց ազգային վարչութեան մը, կ'ըմբռնէ թէ ինք ամերիկեան դիտող մը չէ այնտեղ, այլ գործօն, պատասխանատու մարդ մը, արժուն պահակ մը, որ բացորոշ դաւանանք եւ պարտականութիւններ ունի:

Եւ եթէ այդ մարդը, ինքզինքը պատասխանատու զգալով կուսակցութեան առջեւ, կ'աշխատի արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը եւ գործ արտադրել, կամ գործի մղել մարդիկը, այդ ալ իր արժանիքը պիտի կազմէ: Միւսներուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ կա՛մ աւելի շատ եւ աւելի լաւ աշխատանք ցուցնել, եւ կամ գործը դիւրացնել անկեղծ աշխատակցութեամբ:

Ուրիշ ատեն ալ ըսած ենք,— Դաշնակցութիւնը մարդ չունի բանկալի համար: Եւ մենք մեծ հոգէ մը ազատած պիտի ըլլայինք, եթէ ազգային կեանքը այնպէս մը կազմակերպուէր, որ պէտք չմնար մեր գործակցութեան ալ:

Այս տեսակէտէն առաջնորդուած, մենք որոշում ունինք որ մեր ընկերները չկլանուին ազգային գործերով, եւ մանաւանդ պատասխանատու ընկերներ չկապուին ազգային - վարչական պաշտօններու: Եթէ վրիպումներ եղած են այս ճամբուն վրայ, կա՛մ պէտք է արդարացուին, եւ կամ դարմանուին անյապաղ, սկսելով Մարսէյլէն:

Մեր կուսակցական աշխատանքը ինքնին գերազանցապէս ազգային գործ է: Այնպէս որ, ոչ մոմերու հաշիւ նայելով կրնանք զբաղիլ, ոչ ալ ժամու, ժամկոչի կամ տէրտէրի խնդիրներով:

Աւելի քան երբեք անհրաժեշտ գտնելով գաղութներու ազգային կազմակերպութիւնը, իբրեւ հիմնական միջոց այլասերման դէմ, մեք հրապարակաւ կը հրաւիրենք, կը դրդենք բոլոր ընդունակ եւ սրտցաւ տարրերը, մանաւանդ չէզոքները, որ տէր ըլլան իրենց պարտականութեան և գլուխ հանեն այդ գործը:

Ձե՞ն ըներ, չե՞ն կրնար, — Դաշնակցութիւնը ինքն իրեն թոյլ չի տար անտարբեր դիտել:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՆՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ

Հետեւեալ հատուածը կ'արտատպենք Ամերիկայի հայ պոլշեւիկներու շաբաթաթերթ Նոր Աշխարհ՛ի խմբագրականէն (22 Հոկտեմբեր), մեկնութիւնները ձգելով ընթերցողին.

— «Վերջին ընտրութիւններէն յետոյ շատ յայտնի կերպով դուրս եկաւ, որ Ամերիկայի կառավարութիւնը կոնտրոլ ընող կապիտալիստները ոչ մէկ միջոցի առաջ կանգ կ'առնեն բանւորութեան ազատութիւնը կաշկանդելու յետադիմական օրէնքներու ցանցով մը:

«Այս ամբողջ շրջանին ոստիկանութիւնը, դատարանները, քաղաքային, նահանգային եւ պետական ուժը գործածուած է անհաբեկելու համար բանւորութիւնը, խեղդելու համար բանւորական շարժումը Ամերիկայի մէջ:

«Այս հալածանքէն տուժողը ամէնէն առաջ պէտք է ըլլայ օտարածին բանւորութիւնը: Անոր համար ալ օտարածին բանւորները պէտք է դադրին այս երկրին մէջ իբրեւ հիւր ապրելէ: Ամէնէն առաջ պէտք է կազմակերպուին գոյութիւն ունեցող արհեստակցական միութիւններու մէջ, եւ ապա շատ մօտիկէն պէտք է հետաքրքրուին բանւորական կուսակցութեան մը կազմութեան հրատապ հարցով:

«Սակայն մինչեւ բանւորական կուսակցութեան կազմութիւնը, մեր կուսակցութիւնը կ'ունենայ իր ուրոյն թեկնածուները: Բոլոր այն հայ բանւորները, որոնք ամերիկեան քաղաքացիներ են, պէտք է իրենց քուէները տան մեր կուսակցութեան, Ամերիկայի Բանւորական (Կոմունիստ) կուսակցութեան թեկնածուներուն:

«Ամերիկահայ գործաւորը քաղաքային, նահանգային եւ պետական բոլոր ընտրութիւններու ժամանակ պիտի չմոռնայ, որ օտարածին բանւորներու միակ պաշտպան եւ բարեկամ կազմակերպութիւնը այս երկրի մէջ, մեր կուսակցութիւնն է:»

«Ամերիկայի հայ գործաւորները պիտի չմոռնան, որ մեր կուսակցութիւնը ամէնէն ուժեղ պայքարը մղեց ազատելու համար Սաքքօն եւ Վանզեթթին կապիտալիզմի ճիրաններէն: Տակաւին շատ Սաքքոներ եւ Վանզեթթիներ կան բանտերու մէջ, եւ եթէ գործաւորները չկազմակերպուին եւ իրենց ձեռքը չառնեն իրենց քաղաքի, նահանգի եւ ամբողջ Միաց. Նահանգներու ղեկը, Ամերիկայի հայ գործաւորները համոզուած պէտք է ըլլան, որ տակաւ բանտերը կը լեցուին եւ այս երկրէն արտաքսուածներու բանակը կ'աճի, մինչեւ որ կապիտալիզմը յաջողի այս երկրի բանւորութիւնը կատարելապէս անզամալոյծ ընել:

«Այդ երբեք պիտի չպատահի:

«Հայ գործաւորութիւնը երբեք պիտի չկզղիանայ այս երկրի բանւորական հոսանքէն: Ան այս երկրի բանւորութեան հետ ձեռք ձեռքի պիտի աշխատի իրեն համար ստեղծել քաղաքական եւ տնտեսական կռուան:

«Հայ գործաւորը իր քուէն պէտք է տայ կոմունիստ թեկնածուներուն:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւանէն հասած մասնաւոր նամակի մը մէջ կը կարդանք.— Վերջերս կառավարութիւնը կը հրաւիրէ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդի անդամներէն մէկը՝ հերքել Էջմիածնի մասին տարածուած լուրերը: Միաբանը (եպիսկոպոս մը, որուն անունը զանց կ'առնենք խմբ.) կը հաւանի հերքել կաթողիկոսին աքսորման լուրը, բայց միեւնոյն ատեն կ'ուզէ հաստատել թէ Մայր Աթոռը բռնութեան տակ է: կառավարութեան ներկայացուցիչը կը մերժէ այս պայմանը, եւ հերքումը կը մնայ դարակի մէջ...

Խռովութիւններ Մոսկուայի մէջ

Ռիկայէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի 27 Հոկտմ. թուականով. — Քանի մը օրէ ի վեր փողոցային խռովութիւնները մեծապէս աւելցան Մոսկուայի մէջ, մեծ թիւով անհրաժեշտ առարկաներու պակասութեան պատճառաւ: Խանութներուն շուրջ մեծ թափօրներ կազմուած են եւ կարգի կը սպասեն: Ոստիկանութիւնը բռնի ուժով կը ցրուէ ամբոխը: Հոս հասած թերթերը կը նկարագրեն բազմաթիւ ընդհարումներ ոստիկանութեան եւ ամբոխին միջեւ: Այսպէս, Մոսկուայի ամէնէն վաճառաշահ մէկ փողոցին մէջ մօտ հազար անհամբեր յաճախորդներ սկսան խանութները կողոպտել: Ոստիկանութիւնը զէնքի դիմեց՝ գնորդները ցրուելու համար եւ յաջողեցաւ կողոպտուած ապրանքներէն մաս մը ետ առնել:

Նման դէպքեր կը պատահին նաեւ զանազան նահանգներու մէջ:

Դահլիճին հրաժարումը կը պահանջեն

Ռումանիոյ երեսփ. ժողովին մէջ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ առջի օր Մանուէլէսքոյի ձերբակալութեան և իշխան Կարոլի գահաժառանգութեան խնդրին առթիւ:

Վարչապետ Պրըթիանօ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը վճռապէս պիտի ընդդիմանայ Ռումանիոյ մէջ հաստատուած օրինական կարգը տապալելու ամէն ձեռնարկի:

Ազգային - Գիւղացիական կուսակցութեան վարիչ Մանիու բողոքեց Մանուէլէսքոյի ձերբակալութեան եւ պատերազմ. ատեանի մը կողմէ դատուելուն դէմ: Ըստ իրեն ո՛չ մէկ Ռումանացի, ըլլայ երկրին, ըլլայ արտասահմանի մէջ, չի կրնար ամբաստանուիլ թէ կ'ուզէ տապալել թագաւորութիւնը: Ներկայիս համար իշխան Կարոլի խնդրին մասին խօսիլը անպատեհ գտնելով հանդերձ, Մանիու ըսաւ թէ ժողովուրդը իրաւունք ունի իր կարծիքը յայտնելու եւ ո եւ է խնդրի մասին որոշում տալու:

Եզրակացնելով ըսաւ թէ ներկայ Խորհրդարանը հանրային կարծիքը չի ներկայացներ եւ պահանջեց վարչապետէն դահլիճին հրաժարականը ներկայացնել, թոյլ տալու համար որ գահի խնդիրը լուծուի օրինական ճամբով:

Վարչապետը պատասխանելով յիշեց թէ իշխան Կարոլի գահէն հրաժարումը օրինաւորապէս նուիրականացած է Սահմանադրութեան մէջ եւ կրնայ փոխուիլ միայն այժմու թագաւորին չափահասութենէն վերջ: Յետոյ, այդ վայրկեանէն սկսեալ իշխան Կարոլ նոյնպէս չի կրնար ժառանգական կերպով գահ բարձրանալ. հետեւաբար իշխան Կարոլի վերադարձը ապահովելու համար եղած ամէն փորձ հակասահմանադրական պիտի նկատուի եւ ըստ այնմ կառավարութեան կողմէ պիտի արգիլուի:

Մանուէլէսքոյի խնդրին մասին քննութիւնը պիտի վերջանայ այսօր եւ անմիջապէս պիտի սկսի դատավարութիւնը, որ կը կարծուի թէ շաբաթ մը պիտի տեւէ: Ընդհանուր դատախազն է գնդապետ Տիտոս Գարափանչա, իսկ տեղեկաբերը՝ հազարապետ Եօնէսքու:

Մանուէլէսքոյի վրայէն գտնուած թուղթերուն մէջ կար նաեւ յուշատետր մը, որուն մէջ յիշեալը կ'ըսէ թէ ծրագրած է իշխան Կարոլի վերադարձը ապահովել եւ այս մասին համեբաշխ կը գործէ իշխանին հետ:

Բոլոր գրութիւնները լուսանկարուած են եւ օրինակները պիտի բաժնուին Խորհրդարանի անդամներուն:

Քաթալոնիոյ ազատութեան համար

Երէկ տեղեկութիւններ տուինք թէ վերջին օրերս դարձեալ շարժում մը երեւան հանուած է ֆրանքեւսպանիական սահմանին վրայ եւ Քաթալոնիացի հայրենասէրներ կը պատրաստուէին իրենց երկիրը մտնել՝ ժողովուրդը ապստամբեցնելու համար Փրիմօ տը Ռիվէրայի բռնապետական վարչաձեւին դէմ: Ամիսներ առաջ նոյնպիսի շարժում մը երեւան հանուեցաւ ֆրանսական ոստիկաններուն կողմէ եւ բոլոր յեղափոխականները ձերբակալուելով դատուեցան Փարիզի մէջ ու յետոյ Պելճիքա աքսորուեցան:

Այս անգամ շարժումը աւելի լայն ծաւալ ունէր: Մօտ 1500 հոգի կարգախօս ստացած էին Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէն, Լիւքսէմպուրկէն եւ Պելճիքայէն ճամբայ ելլել դէպի սահմանագլուխ, այս անգամ ոչ թէ խումբով, այլ 2—3 ընկերներով: Համախմբումը պիտի կատարուէր Ֆուայի եւ Միջերկրականի եզերքին մէջտեղ գտնուած հողին վրայ: Կ'ըսուի թէ յեղափոխականները քանի մը միլիոն ֆրանք դրամ ունէին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Մոսկուայի «Իզվէստիա»ն կը գրէ թէ Հայաստանի վերստուգիչ յանձնաժողովը վտարած է հինգ ընդդիմադիրներ եւ խստօրէն յանդիմանած՝ երեք ուրիշներ:

Պ. ՇԱՀՎԷՐԴԵԱՆԻ ՅԱՋՈՐԴԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Պ. Դ. Շահվէրդեան Փարիզ պիտի գայ, իսկ Պոլսոյ մէջ իրեն պիտի յաջորդէ Պ. Սաֆրազբէկեան: Ֆրանսայէն գաղթական փոխադրելու ծրագիր չկայ այս տարի:

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Մարսէյլի Վիճակային ընդհ. ժողովը Հոկտ. 23ին գումարուելով, զբաղած է առաջնորդի ընտրութեամբ: «Հայ Սիրտ» կը գրէ այս առթիւ.

— «Կաթող. պատուիրակ Պալաքեան եպիսկ.ի թեկնածութիւնը մասնաւոր կերպով դրուած էր Փարիզի Թեմական Խորհուրդին կողմէ: Ինչ ինչ պարագաներ նկատի ունենալով, պնդուեցաւ վերջինի թեկնածութեան մասին: Ուստի ժողովը ձեռնարկելով գաղտնի քուէարկութեան, ընտրուեցաւ Պալաքեան եպիսկ. 18 քուէով. կային 5 ճերմակ քուէ, իսկ անդամներէն մէկն ալ ձեռնպահ մնաց»:

ԹՈՒՐՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Էտիրնէի «Միլլի Կազէթա» թերթը կը գրէ.—

«Հոկտ. 14ին 41 կառքերով հաբաւ. Պուլկարիայէն եկող թուրք գաղթականներու կարաւան մը երէկ քաղաքս հասաւ գրեթէ կիսամերկ: Ասոնք իրենց գիւղաքաղաքէն մեկնելէ առաջ, զինուորական տարիքի մէջ եղողներէ զին. փրկանք, բոլորէն յառաջիկայ տարուան տուրքերը, եւ անցագիրներու համար դրամներ առնուելով, բոլոր գոյքերն ու կենդանիները միասին տանելու արտօնուելէ վերջ ճամբայ ելած են: Բայց հազիւ իրենց գիւղաքաղաքէն 4 ժամ հեռացած, իրենց առաջքը ելլող քոմիթէճիները անոնց բոլոր ունեցածները կողոպտած են: Այս կողոպուտը տեւած է երկու ժամ:»

ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Օր. Ռութ Էլտըր եւ ընկերը՝ Ճորճ Հէյլտմէն փորթուկալի մայրաքաղաքէն օդանաւով հասան Մատրիտ. ընդառաջ գացած էին սպանիական հինգ օդանաւեր, որոնք օդին մէջ մնացին՝ մինչեւ որ Ռութ Էլտըրի օդանաւը ապահով ցամաք իջաւ: Ժողովուրդը մեծ ընդունելութիւն ըրաւ:

Գիշերը երկու օդանաւորդները Մատրիտէն դէպի Պայոն (Ստորին Պիրենեաններ) ճամբայ ելան ճեպընթացով: Հոն ֆրանսացի օդանաւորդ Վայս զիրենք օդանաւին մէջ առաւ, բերելու համար Փարիզ, ուր պիտի հասնէին երէկ կէսօրէն վերջ:

ՎՐԻՊԱԿ. — «Պարսիկներու վրդովումը թրքական դաւերու դէմ» խորագրով թղթակցութեան մէջ (տես երէկուան *Յառաջ*)ը, մոռցուած է յիշել թէ Ա. սիւնակ, վարէն վեր, 15րդ տողէն մինչեւ թղթակցութեան վերջը Թաւրիզի «Թաբրիզ» պարսիկ թերթին Հոկտ. 3ի խմբագրականին թարգմանութիւնն է: Խմբագրականը կը սկսի այսպէս՝ «Քսան տարիէ ի վեր» եւլն.:

ՕԳՏՈՒԷ՛ ԱՌԻԹԷՆ

Տարեկան կանխիկ բաժնեգին մը վճարելով կը ստանաս 20 ֆր.ի գիրք: վեցամսեայ՝ 10 ֆրանքի:

Յանկը՝ Դ. էջ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

“ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ„

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Ֆ. ՏԸԼԷԶԻ

Ֆրանսիս Տըլէզի տնտեսագէտ մըն է եւ իր փաստերը աւելի քաղուած են իրապաշտ կեանքէ։ Իր հատորին 550 ընդարձակ էջերը պաշտպանողական են երկիրներու տնտեսական յարաբերութեանց ազատութեան։

Նախ՝ հեղինակը աչքէ կ'անցնէ առասպելին (mythe) մարմնացումները հռոմէական տարրերէն մինչեւ հաւատաքննութիւնը եւ ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը, եւ կը հասնի ներկայ «առասպել»ական ուժին, — դրամին։ Գրքին այս վերջին մասն է որ մեզ կրնայ հետաքրքրել։

*
* *

1860ին էր որ Ռիչըրտ Քոպտըն եւ Միշէլ Շըվալիէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կը կնքէին առեւտրական դաշնագիր մը, որուն շնորհիւ մաքսի պարտադրութիւնները շատ թեթեւ կուգային երկու երկիրներու մասնայատուկ արտադրութիւններու փոխանակութեան։

Օրինակը ընդհանրացաւ, դաշնագիրը ծաւալեցաւ ուրիշ երկիրներու մէջ։ Վաճառականութիւնը ստացաւ բոլորովին նոր մղում մը։ Գործարանատէրերը ասպարէզ իջան, փոխանակութիւնը սկսաւ զարգանալ, եւ բոլոր երկիրները ներդաշնակ մթնոլորտի մը մէջ սկսան զիրար տնտեսօրէն ամբողջացնել։

Աննախընթաց եռուզեռ, ապագան շատ փայլուն։ Բայց մարդկային միտքը միշտ կը սիրէ հակընդդէմ գաղափարներով խաղալ, եւ կը պատահի անխուսափելին։

Ֆրանսացին չի հանդուրժեր որ մրցակցութիւնը իրեն վնասակար դառնայ, չուզեր ընդունիլ այն իրականութիւնը թէ Չիքակոյի սպանդանոցին ոչխարը աւելի աժան կուգայ ֆրանսացի քաղաքացիին քան իր իսկ գիւղին ոչխարին միսը։

Իրականութիւնը աւելի կը շեշտուի Գերմանիոյ մէջ, որուն սահմանները կը հաստատուի մաքսապաշտպան օղակը (protectionnisme), որ յետոյ կ'անցնի Անգլիոյ, այս վերջինին վաճառականութեան ծաւալումովը։

Քաղաքական հակամարտութիւնները կը սկսին գործել։ Անոնք կը դատապարտուին տնտեսականին գերի դառնալու։

Կարգով ասպարէզ կուգան Իտալիան եւ Ռուսիան։

Առաջինը Ափրիկեան Տրիպոլիսը կ'իւրացնէ, իր տնտեսական պահանջներուն գոհացում տալու համար։ Երկրորդը կը շինէ «Անդրսիպերիական» երկաթուղին, որուն շնորհիւ իր արտադրութիւնները կը հասցնէ Ծայրագոյն Արեւելք։ Անգլիոյ ուժը ճարոն կը հասնի, ծովային ճամբաներէ (Սուէզ, Սինկափուր)։ Անզգալաբար դիւանագիտական մարմինները կը կապուին ճարտարարուեստներու պահանջներուն։

Պալքանեան պատերազմ։ Մեծ Պատերազմին նախօրեակը։ Տըլէզի՝ որ ֆրանսացի է, չի ծամեր բառերը եւ բացէ ի բաց կը յայտարարէ թէ՝ Պալքանեան պատերազմը ուրիշ բան չեղաւ եթէ ոչ աւստրօ-գերմանական (Պուլկարիա) եւ անգլօ-ֆրանքօ-ռուսական (Սերպիա եւ Յունաստան) հակառակութեան օրրանը։

Պուլկարիա՝ Պոլիսը գրաւելու փափաքէն գրգռուած՝ Ռուսիոյ կողմէ, կը դառնայ կեդրոնական պետութիւններուն։

Մինչ պզտիկ պետութիւնները դեռ գերի են հայրենասիրական «առասպել»ներու, «մեծ»երը արդէն սկսած են տնտեսական «մեծ» պայքարը, որ պիտի յանգի մեծ պատերազմին։

Եւ եթէ մենք Հայերս փորձուեցանք 1914ի պատերազմը նկատել Արդարութեան (գլխագիրով) համար մղուած, կրնանք մեղադրելի չհամարուիլ, քանի որ տնտեսական ազդակները մեզի ծանօթ չէին։

Ռազմական գերակշռութիւնը կ'ապահովէ տնտեսական գերակշռութիւն։

«Երբ պետութիւն մը ռազմական գերակշիռ դիրքի մը հասնի, իսկոյն իր դրացիները կը միանան զայն գերազանցելու համար»։ Օղակը կը մեծնայ, Աւստրիա եւ Իտալիա կը կապուին Գերմանիոյ, որուն կը պատասխանէ համաձայնական խմբակը։

Գիրքերը կը բացուին, բայց անոնց միջեւ փոքր պետութիւնները ի՞նչ բանի կը ծառայեն, — խաղալիք դառնալու եւ կրակը ստեղծելու։

Ընդհանուր պատերազմը կը ծագի, վառօդի տօնը կ'ոգեւորէ ամէն երկիր, եւ Թուրքիոյ առիթը կուտայ իր հայաջինջ քաղաքականութիւնը վերջնապէս գործադրելու։

Հեղինակը առոյգ ոճով մը կը պատկերացնէ մեծ պետութիւններու ընթացքը 18րդ դարէն մինչեւ մեր օրերը, անողոքաբար կը մերկացնէ անոնց զանազան մութ գործունէութիւնները, եւ... կը յօժարի միայն սա կէտը նուիրել Հայերուն.

«Հայերը, որոնց հող մը խոստացուած էր, մոռացութեան մատնուեցան» (ont été oubliés). Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել «մատնուեցան»։

Այս պերճախօս երկտողը՝ կը բովանդակէ Մեծ Պատերազմին, ռազմադաշտերու ողբերգութենէն ա՛լ աւելի խոր, աւելի հերոսական դրամ մը։

*
* *

Հեղինակը տեսակ մը «Ցետ գրութեան» մէջ գոհունակութիւն կը յայտնէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը C. C. I. մը ու B. I. T. մը ստեղծեց ու զանոնք նուիրագործեց։

Առաջինին կը մաղթէ ամերիկեան ինթըրսթէյթ քոմմըրս քըմիթի հեղինակութիւնը եւ գործունէութիւնը, իսկ երկրորդին սեղմ յարաբերութիւն մը Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին հետ։

Ահա թէ ինչու մղուեցաւ Մեծ Պատերազմը, եւ ահա թէ ինչու պէտք չէ զարմանանք, եթէ տեսնենք Թուրքիան ալ բազմած այն Դաշնակցութեան մէջ, ուրկէ-տեւ Սուլթաններու երկիրը՝ որ միշտ կարօտ եղած է եւրոպական դրամագլուխին, նոյնը կը մնայ հանրապետական վարչութեան տակ ալ։

Մինչ նոյն Դաշնակցութեան անդամներէն Արժանթին, Բերու, Պրազիլիա եւ Չիլի կը զեկուցանեն թէ պատրաստ են հայ աշխատաւորներ ընդունիլ իրենց սահմաններէն ներս...

Իսկ սփիւռս աշխարհի, B. I. T.ն այդ ծրագրին պիտի ծառայէ։

*
* *

Ցամենայն դէպս, Տըլէզի զգաստ ուղեղ մըն է, եւ տնտեսագիտական աշխարհը հմտօրէն ուսումնասիրած է իր այդ գործին մէջ։ Մաքսային գօտիներու ջնջումի գաղափարը շատ գեղեցիկ է, բայց զինաթափութեան ծրագրին նման, ամէն մէկ երկիր պիտի ուզէ ոչ թէ առաջին, այլ վերջին քայլը առնել, եւ խնդիրը պիտի յաւերժանայ։

Հեղինակը կը յիշէ Ամերիկեան 48 Միացեալ Նահանգներուն քաղաքական անկախութիւնը իրարու հանդէպ։ Զա՛յն կատարեալ դարձնողը մաքսային գօտիներու չգոյութիւնն է։

Բայց Տըլէզի կը մոռնայ թէ, այդ Նահանգները ոեւէ ցեղային, լեզուական ու դաւանանքի տարբերութիւն չունին, եւ յետոյ, ամերիկեան Նոր Հանրապետութիւնը ի ծնէ ընդգրկած է կատարելագործեալ սահմանադրութիւն մը։ Ան չէ ունեցած իր արդիական կենդանին կառչող որ եւ է անցեալի մը պարտադրութիւն, քանի որ անցեալ չունի, եւ կրնայ ամբողջապէս նուիրուիլ յառաջդիմական քայլերու։ Յիշենք նաեւ Տըլէզիի ուրիշ մէկ դատողութիւնը, նոյնքան ճարտասանական որքան ծանօթ կէս տողը.

— «Մեծ պատերազմը բազմապատկեց սահմանները, նոր պետութիւններ ստեղծելով։ Տնտեսական պատերազմը աւելի բարդ հանգամանք մը ստացաւ, ինչ որ ծնունդ կրնայ տալ ոչ նուազ կարեւոր վնասներու աշխարհի ընդհանուր բարօրութեան»։

ԵԴ. ՋԱՀՐԸՃԵԱՆ

ՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԲԵՐՆՈՎ

Է.

Այս կացութեան վրայ Մ. Քէմալ հետեւեալ որոշումները կուտայ.— Բոլոր այս դէպքերը ամբողջ երկրին հաղորդել, հանդարտ քրիստոնեայ տարրերը պաշտպանել, Անատոլուի մէջ արգիլել տարածումը Պոլսոյ գրաւման յայտարարութեան, ուր Միլլի պետերը իբր Իթթիհատական կը ներկայացուին, եւ ժողովուրդը կը հրաւիրուի զէնքերը յանձնելու։ Յետոյ բոլոր նահանգներէն բողոքագրեր ղրկել Համաձայնական մարզպաններուն, ինչպէս նաեւ չէզոք պետութեանց։

Անոնցմէ զատ, Մ. Քէմալ յայտարարութիւն մը ուղղեց Թուրք ազգին, յանուն ազատութեան պայքարի հրաւիրելով զայն։ Յայտարարութիւն մըն ալ իսլամ աշխարհին ուղղուեցաւ։

Յետոյ, Էսկիշէհիրի եւ Աֆ. Գարահիսարի մէջ գտնուող համաձայնական սպաները ձերբակալուեցան, անոնց զօրքերը հեռացուեցան, իսկ երկաթուղիին կարեւոր կէտերը քանդուեցան։

Միւս կողմէ կարգ մը պատրաստութիւններ տեսնուեցան։ Ամէնէն կարեւորը՝ նոր Ազգ. Ժողով մը նիստի հրաւիրելն էր։ Մարտ 19ին ընտրութեան հրահանգ տրուեցաւ։ Պոլսէն փախչող երեսփոխաններն ալ լաւ ընդունելութիւն գտան։

Երեսփ. ընտրութիւնները ամէն կողմ յաջողութեամբ առաջ տարուեցան։ Միայն թէ թիւրիմացութիւններ ծագեցան կարգ մը տեղեր։ Շատ մը տեղերու մէջ ալ գլուխ ցցեցին միլլի շարժման թշնամիները։ Կացութիւնը վտանգաւոր էր։

Մ. Քէմալ փակեց Ազգ. Ժողովին գումարումը։ Կարգ մը նկատումներով, անհրաժեշտ էր որ միլլի կառավարութիւնը այն տպաւորութիւնը տար թէ հաւատարիմ է Թագաւորին։

Ապրիլ 22ին, Մ. Քէմալ շրջաբերականներով ամէն կողմ հաղորդեց թէ, այսուհետեւ Ազգ. Մեծ Ժողովն է կառավարական ամէնէն բարձր օրկանը, եւ թէ Ժողովին գումարումով վերջ գտած է Ներկայացուցչական Մարմինին պաշտօնը։

23 Ապրիլ 1920ին, Ազգ. Մեծ Ժողովը գումարուեցաւ Էնկիւրիի մէջ։

Մեր նպատակն էր ամէն բանէ առաջ մեր սեփական ուժերուն յենելով ազգային սահմաններուն մէջ ազգին ֆիզիքական գոյութիւնը երաշխաւորել եւ աշխատիլ երկրին ու ազգին երջանկութիւնը ապահովելու։ Որոշուած էր պարապ յոյսեր չներշնչել ժողովուրդին։

Գալով կառավարութեան ձեւին, այդ շրջանին հանրապետութեան հակումը տակաւին վաղաժամ էր։ Այդ պատճառով Մուսթաֆա Քէմալ Թագաւորը սխալ ճամբու առաջնորդուած գերի մը կը նկատէր։ Այս պայմաններուն մէջ Թագաւորը չէր կրնար օժանդակել ազգային շարժումին։ Հետեւաբար անհրաժեշտ էր անկախօրէն վարել ազգային շարժումը եւ իր տիրապետութիւնը հռչակելով իր վրայ կեդրոնացնել օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնները։ Երբ անհետանային անբնական պայմանները, «օրինական սահմանի մէջ» դիրք մը պիտի տրուէր Սուլթանին։ Ազգ. Մեծ Ժողովը այս ձեւով որոշում տուած էր։

Իրականին մէջ, այս որոշումով արդէն հիմնուած կ'ըլլար ժողովրդական կառավարութիւնը՝ Հանրապետութիւնը։

Մ. Քէմալ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ ընտրուած ըլլալով անուղղակի կերպով կառավարութեան ալ նախագահ ընտրուած էր։ Մօտաւորապէս շաբաթ մը յետոյ ընտրուեցան եւ նշանակուեցան տասնըմէկ գործավարները։

Ըսմէթ փաշա, որ նախագահ ընտրուած էր ընդհ. սպայակոյտին, իր այդ հանգամանքով կը մասնակցէր դահլիճին։ Այս պարագան դժգոհութիւն պատճառած էր կարգ մը մասնաւոր հրամանատարներու։

Ազգ. կառավարութեան Պոլսոյ ամէնէն մեծ թշնամին՝ Ֆէրիտ փաշա կազմած էր իր նոր դահլիճը։ Թագաւորը ըմբոստներուն դէմ «ֆէթվա» մը հրատարակած էր, որ ամէն միջոցներով նոյն իսկ թշնամի օգնութեամբ ամէն կողմ կը բաշխուէր եւ կը տարածուէր։

Սուլթանին կառավարութիւնը եւ ընդդիմադիրները, որոնց ուժ կուտային գաղտնի ընկերութիւններ, ամէն կողմ տենդագին գործունէութեան լծուեցան։ Հազարաւոր անդամներէ բաղկացեալ հրոսախումբեր երեւան եկած էին, որ ամէն կողմ կը յարձակէին ու կը թալանէին։ Այս դէպքերը պատահած էին մասնաւորաբար Պոլսոյ, Ատաբազարի, Էնկիւրիի, Եոզկատի, Ուրֆայի եւ Սէվէրէկի շրջաններուն մէջ։ Գոնիայի Ըլղընի եւ ուրիշ վայրերու մէջ ըմբոստութիւններ ծագած էին։

Պոլսոյ կառավարութիւնը Իզմիթի մէջ «Խալիֆայական բանակ» անունով դաւաճանական կազմակերպութիւն մը ստեղծած էր։ Ասկէ զատ ամէն կողմ, մինչեւ Էնկիւրիի մօտակայ շրջանները, յարձակումներ գործուած էին հեռագրական գիծերուն դէմ։

Ազգային ուժերը ստիպուած էին ամիսներով պայքարիլ՝ այս ընդդիմութիւններուն հետ գլուխ ելլելու համար։ Խիստ պատիժներ սահմանուած էին հայրենադաւութեան դէմ. ասկէ զատ, հաստատուած էին անկախութեան դատարաններ որոնք մեծ օգտակարութիւն ցոյց տուին եւ զսպեցին ըմբոստութիւնները։

Ազգային ուժերը, Պոլսոյ կառավարութեան եւ ուրիշ ազդեցութիւններու պատճառով տակաւին այնքան ուժ չէին կրցած գտնել։ Ատանայի մէջ ազգային ուժերը յաջողութիւններ ձեռք բերելով, Ատանայի, Թարսուսի եւ Մերսինի մէջ գրեթէ պաշարուած էին Ֆրանսացիները։

1920ի Մայիսին Ֆրանսացիները բանակցութեան մտան ազգային կառավարութեան հետ։ Այսպէսով, առաջին անգամ ըլլալով, համաձայնական պետութիւն մը, Պոլսոյ կառավարութեան դիմելու տեղ ուղղակի Էնկիւրիի կառավարութեան կը դիմէր։ Մ. Քէմալ Թրքական ազգային հողերուն ամբողջական պարպումը պահանջած էր Ֆրանսացիներէն։ Ֆրանսացիներուն հետ այս առթիւ 20օրուան զինադադար մը կնքուած էր։

Ազգային Մեծ Ժողովի կազմութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով 1920ին Մոսկուա ղրկուեցաւ պատուիրակութիւն մը, որ արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյի նախագահութեան տակ կը գտնուէր։ Այս առթիւ շատ մը կէտերու մասին ո եւ է համաձայնութիւն գոյացած էր, բայց Մոսկուայի բարեկամական դաշինքը ստորագրուեցաւ 16 Մարտ 1921ին։

Հելլէնները, որոնք շաբաթներէ ի վեր աւելցուցած էին իրենց ուժերը եւ կ'ուզէին օգտուիլ ազգային ճակատին ետեւի կողմը ծագած ներքին ըմբոստութիւններէն, 1920 Յունիսին, վեց թեւերով յարձակողականի սկըսան։ Ճակատին վրայ գտնուող ազգային տկար ուժերը քաշուեցան մինչեւ Պրուսա - Տումլու Փունար-Նազիլլի գիծը։

Մուսթաֆա Քէմալ իսկոյն Էնկիւրիէն ճակատ մեկնելով բանակը ետ քաշեց եւ ազգային ուժերը զետեղեց Էսկիշէհիր-Աֆիոն Գարահիսար գծին արեւմտակողմը։ Ասկէ զատ բանակին հրամանատարութիւնն ալ յանձնեց Ալի Ֆուատ փաշային։

Ճակատի այս փոփոխութեան պատճառով Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ յուզում եւ ջղագրգռութիւն երեւան եկած եւ միեւնոյն ատեն տագնապ ստեղծուած էր։

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԸ

Երկրորդ կարեւոր պարագան կը վերաբերի Պոլսոյ լուծեալ երեսփոխանական ժողովի Բ. նախագահ եւ Ազգային կառավարութեան դատական գործավար Ճէլալէտտին Արիֆ պէյի գործունէութեան։ Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ ուզած էր Արեւելեան Անատոլուի մէջ բացառիկ դիրք մը ապահովել իրեն եւ իրեններուն համար, սակայն չէր յաջողած։

Արեւելեան սահմանին վրայ անհանդուրժելի բնոյթ մը ստացած էին հայկական յարձակումները։ Թուրք ժողովուրդը կը ջարդուէր եւ խժդժութիւններու կ'ենթարկուէր։ Վերջապէս կացութիւնը բոլորովին անհանդուրժելի բնոյթ մը ստացաւ եւ հակառակ հելլէն վտանգին, պէտք տեսնուեցաւ փոխադարձել Հայերու յարձակումներուն։

28 Սեպտեմբերին, արեւելեան ճակատի Թրքական ուժերը յառաջխաղացումի սկսան. Հոկտ. 27ին Կարսը գրաւուեցաւ եւ Նոյեմբեր 3ին Հայերը զինադադար խնդրեցին։ Դեկտ. 2-3ի գիշերը ստորագրուեցաւ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը, որու շնորհիւ նոյնութեամբ վերահաստատուեցաւ 1876ի Թրքական սահմանը։

Ազգային կառավարութեան կնքած այս առաջին դաշնագրով անհետացաւ հայկական վտանգը։

16 Մարտ 1921ին Մոսկուայի եւ 16 Հոկտ. 1921ին Կարսի մէջ կնքուած դաշինքները փոխարինեցին Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը. անոնց տրամադրութիւնները վաւերացնելով մեր սահմաններուն վրայ խաղաղութիւն եւ բարեկամութիւն հաստատուեցաւ։

Աւելի յետոյ, Վրացիներու հետ գոյացած համաձայնութեան հետեւանքով, 1922ին գրաւեցինք Արտահան-Արդուին-Պաթում շրջանը, զոր Անգլիացիները պարպած էին 1920 Յունիսին։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ՄԷՋ

Եէնի Կաւկասիա իր Հոկտ. 15 թիւին մէջ հետեւեալ նամակը կը հրատարակէ Ատրպէյճանէն.—

Անշուշտ գիտէք թէ վերջին ժամանակներս Ատրպէյճանի պետական մտաւորականները ձերբակալուեցան՝ «Մուսավաթ կուսակցութեան պատկանելու» ամբաստանութեամբ։ Բանտերը հաճախ համայնավար կուսակցութեան ներքին կառուցուածքը, այս բանտարկութիւնները այնքան կը սաստկանան։ Բանտարկութիւնները պարզապէս «երկրածաւալ» բնոյթ կը ստանան։ Անցեալ Օգոստոսին ժողովրդային լայն զանգուածներու մէջ կատարուած ձերբակալութիւններուն մասին ստոյգ հրատարակուած թուանշանները ցոյց կուտան թէ ի՛նչ կացութիւն կը տիրէ այնտեղ.—

Գանձակի գաւառէն ձերբակալուած են մօտ 50 հոգի, Ագտամէն 120, Շէքիէն 70, Քուպայէն 300։ Ղարաբաղէն եւ Ագտամէն միայն 40է աւելի ուսուցիչներ ձերբակալուած են։ Ագտամի ձերբակալուածներուն մէջ բացի Մուսավաթականներէ չէզոքներ, նոյնիսկ համայնավարներ կան, որոնք կ'ամբաստանուին, իբրեւ ազգայնական հակում ունեցողներ։ Կան որ արգելափակ կը մնան տեղական բանտերու մէջ, շատերը կ'աքսորուին Ռուսիոյ յայտնի Սոլովքի քաղաքը, ոմանք Թըրքըզիստան, կամ առանց դատավարութեան, Չեկայի կողմէ ժամ... ուան կը դատապարտուին։ Օգոստոսին Թըրքըզիստան աքսորուած են 45 հոգի։

Սիպերիա աքսորուածներուն մէջ են՝ նախկին երեսփոխան Րահիմ Վէքիլօֆ, նշանաւոր Մէհմէտ Հասան Պէհարօֆ, Արեւելեան համալսարանի ընթացաւարտներէն Պապազատէ Է. Պուլֆատըլ, լրագրող, երկրաչափ Ապտիւլ Ապտիւլզատէ, Տօքթ. Սիւլէյման Իպրայիմօֆ, Ախունդզատէ Աղա Միրզա, ուսուցիչ եւ ուրիշ ուսուցիչներ, խմբագիրներ ու մտաւորականներ։

Ձերբակալութիւններ կը կատարուին նաեւ կարմիր բանակի մէջ ծառայող Ատրպէյճանցի սպաներուն մէջէն։

Անցեալները 30է աւելի Ատրպէյճանցի սպաներ Սոլովքի աքսորուած են։

Բանտարկեալներէն չորս հոգի Չեկայի կողմէ առանց դատավարութեան գնդակահարուած են։ Անոնք են՝ Տօքթ. Տոտաշ Հասանզատէ, Միր Պաքիր Սէյիտ Րիզա, Զինուորական վարժարանի տնօրէն Ախունդզատէ Ճէվատ և Բազաքըլ Իպրահիմօֆ, սպայ։

Նախապէս որոշուած էր աքսորեալները հրապարակային դատի ենթարկել, սակայն յետոյ վախցան եւ առանց դատի աքսորեցին։

Տօքթ. Հասանզատէ Տաշալի զինուորական վարժարանի տնօրէն Ախունդզատէ Ճէվատէի եւ ընկերներուն մահապատիժի ենթարկուիլը շատ մեծ նողկանք առաջ բերած է Ատրպէյճանի մէջ, ուր յիշեալները լաւ համբաւ ունէին ժողովուրդին եւ ազգասէր երիտասարդներուն մօտ։

Ընդհանուր բնոյթ ստացած այս հետապնդումները ունեցան իրենց յատկանշական արդիւնքը։ Այսպէս, Շէքիի մէջ բոլոր անոնք որ կը կասկածէին թէ պիտի ձերբակալուին, լեռները քաշուելով հրոսախումբ մը կազմած են եւ կը կռուին համայնավարներուն դէմ։ Վերջերս կատարուած ընդհարումի մը ընթացքին երեք համայնավար երիտասարդներ սպաննուած են։

Հրոսախումբեր կը տեսնուին նաեւ ոչ միայն սահմանագլուխներու մօտ եւ հեռաւոր գաւառներու մէջ, այլ նոյնիսկ Բագուի կողմերը։

ԽՈՐՀ.

ՏԱՐԵՐՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ

երէկ, անհերքելի կերպով ...ատեցինք թէ՝ մեր ազգին ...ւխը մարդը դպրոցն է, իր ...դաւական կրթութեամբ:

Այսօր սակայն, պէտք է հաս... ...ատենք թէ՝ դպրոցն է որ այս ...զը պիտի փրկէ օտարացումէ ...ու կորուստէ, պայմանաւ որ ար... ...մատական փոփոխութեան մը ...թարկէ իր մանկավարժական ...ւ կրթական եղանակները:

Թէ ինչպէ՞ս:

Ամէն ուր որ կ'երթանք, օ...արները կը հիմնեն մեր ջա...ախութեան վրայ, կը ջատա...ովեն մեր պարկեշտութիւնը, ...ը փառաբանեն մեր հլութիւնը, ...ինակ կուտան մեր ժուժկալու...իւնը: Վերջապէս, մեր վրայ կը ...դարեն յատկութիւններ, որոնց ...ւյերէնն անգամ դեռ չէինք ...ծեր:

Հայերը, որպէսզի իրենց լաւ ...ատկութիւնները յայտնեն, կ'ե...ի, անպատճառ՝ պէտք է որ ...արին բեռը կրեն:

...կարծ. մարդիկը այնքա՜ն կը ...մակրին մեզի, որ կը մտա...ին մեզ իւրացնել, միսով, ա...իւնով եւ կազմական բոլոր մա...երով մեզ իրենց կապել:

Ահա՛ հոս է վտանգը:

...եւ փրկութի՞ւնը.— Հակա...րութեան մէջ. այսինքն՝ վտանգ...ւանալ հո՛ն ուր կը գտնուինք, ...փել օտարները որ մեզի հետ ...արուին այնպէս, ինչպէս մենք ...յերս կը վարուինք իրարու ...ետ:

Բայց հասնելու համար այս ...դիւնքին, պէտք է որ դպրոցն ...ւ արդիանայ եւ լրացնէ ներ...ւյ հայ ընտանեկան կրթութեան ...ակասը: Պէտք է որ ուսման ...նազան տարրերը նիւթ փոխեն ...ւ փոխանակ տղուն միտքը ...նդելու անպէտ ծանօթու...իւններով, հոգին տոգորեն այն ...իւթով, որոնք անհրաժեշտ են, ...ատրաստելու համար անկորն...լի, անիւրանալի, ըսենք, ան...վրածելի Հայեր, հետեւեալ ...երպով.

Աշխարհագրութիւն.— Իւրա...անչիւր վայրի հասարակաց ...արասրահները, խաղատուննե...ը, մուտ անկիւնները եւ ջղջիկ...երու բոյները:

Պատմութիւն.— Նշանաւոր ...ղերու, մարդասպաններու, ...անած վարածներու կենսագրա...նը՝ անհրաժեշտ մանրամաս...ւթիւններով եւ իւրաքանչիւրին ...յատական փիլիսոփայութիւ...ով:

Թուաբանութիւն.— Հանում, ...իշին գրպանէն քաշելու եղա...ակները. Գումարում, իր գըր...անը լեցնելու կերպերը. Բաժա...ում, իրար ձգելու միջոցները. ...զմապատկութիւն, պէտք չկայ:

Գծագրութիւն.— Աւրելու բո... կերպերն ու միջոցները:

Հայերէն.— «Խորհրդային Հա...յաստան» խմբագրելու չափ:

Լեզուներ.— Իւրաքանչիւր երկրի «քիւֆիւր»ները:

Մարզանք.— Կռփամարտ, դաշունախաղ:

Տնտեսագիտութիւն.— Մսխելու կերպերը եւ տեղերը:

Բարոյագիտութիւն.— Ուսուցիչ կարգել հայ «սմսար» մը:

* * *

Արդիական այս կրթութենէն յետոյ, կրնաք վստահ ըլլալ թէ՝ ձուլման վտանգը բոլորովին փարատած է մեզի համար: Ուր որ երթանք, կամ իբր մահացու համաճարակ մենէ պիտի փախին, մեզի ձգելով իրենց երկիրը (ինչ որ պիտի կազմէ Հայոց պատմութեան աշխարհակալութեան փառքը) կամ մեզ պիտի փախցնեն ու քշեն անծանօթ ուղղութեամբ,

«Մինչեւ բացուին դռներն յուսոյ»...

Եւ կարծեմ, ըլլալիքն ալ այս վերջինն է:

ԽԱՐՏՈՑ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

Միլանի գաղութը վերջապէս վերակենդանացաւ:

Ներկայ վարչութիւնը իր պաշտօնին գիտակից կ'երեւի: Երկար վէճերէ վերջ Հ. Հացունի հազիւ յաջողեցաւ ազգային մարմին մը կազմել, անդամակցութեամբ Պ. Պ. Փիլոյեանի, Տոքթ. Ֆէսլիքճեանի, Ճար. Սարեանի եւ Տոքթ. Խանպէկեանի:

Կոմիտէն ազգային մշակոյթի գլխաւորապէս ուժ տալու համար, որոշած է դասախօսութիւններ սարքել: Այդ շարքին հանդիսաւոր բացումը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 23ին, Մխիթարեան վարժարանի սրահին մէջ:

Կարելի չէր մոռնալ Անդրանիկը: Կոմիտէն որոշած էր պաշտօնապէս տօնել զօրավարին յիշատակը: Հ. Վարդան հանդէսը բանալով, յիշեց ազգային մեծ հերոսին գործունէութիւնը, շեշտելով մասնաւորապէս թէ Անդրանիկով հայ յեղափոխական գաղափարին նուիրագործումն է որ կը տօնենք: Նոյն իմաստով արտայայտուեցաւ նախագահը Պ. Փիլոյեան եւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել հերոսին յիշատակը:

Խօսք առաւ օրուան դասախօսը Հ. Վ. Հացունի նիւթ ունենալով Փառանձեմ թագուհին: Յիշեց Գնէլի սպանութիւնը, Արշակի վայրագութիւնը, Ներսէսի գայրոյթն ու անէծքը եւ շեշտեց գլխաւորապէս Հայ կնոջ դերը մեր ազգին պատմութեան մէջ:

Հրաւիրուած էր ծանօթ երգչուհի Տիկին Սեւումեան, որ երգեց հայկական եւ եւրոպական երգեր: Այս առթիւ ծաղկեփունջ մը նուիրուեցաւ Տիկնոջ գաղութին կողմէ:

Ներկաները հրաւիրուեցան պարտէզ, ուր Ինճէեան վարդապետ բացատրեց եւ փորձերով ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կարելի է գետնին տակէն ջուր գտնել: Վարդապետը Իտալիոյ մէջ շատ փորձած եւ միշտ յաջողած է:

Օրուան հանդէսը փակուեցաւ շարժանկարով մը, դպրոցին թատրոնին մէջ: Նկարը հայթայթած էր Տօքթ. Ֆէսլիքճեան: Հանդէսի կազմակերպութեան աշխատակցած էին նոյնպէս Մուրատ-Ռափայէլեան եւ Ուս. Միութիւնները:

Միլան Ս. Մարտիրոսեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՉԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Հոկտ. 22ին, Ալօն էսփանիօլի մէջ տեղի ունեցաւ Չարսանճաքցիներու Հայրենակցական Միութեան երեկոյթը: Հոծ բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ փութացած էր հոն: Կարգ մը Չարսանճաքցիներ կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ:*

Երեկոյթը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, յոտնկայս: Արտասանեց Պ. Աստուրեան: Նուագեց Պ. Չէօրէքեան «Կռունկ մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի»: Արտասանեցին նաեւ Պ. Պ. Գաբրիէլեան, Քիւրէճեան եւ Ոսկեբիչեան: «Հայ Սիրտ»ի խմբագիր Պ. Եղիշէ Թօրոսեան բանախօսելով, մասնաւորապէս ծանրացաւ գաղութներու ինքնապահպանութեան պէտքին վրայ: Գրիգորեան փոքրիկները խօսուն լեզուով եւ շարժուն ձեւով զուարճալի վայելք մը ընծայեցին:

Դադարի միջոցին տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը:

Վերջին մասը կը կազմէր «փարոսիպահապանները»: Գնահատութեան արժանի էր պատանեկան Միութեան աշխատանքը: Հայրենակցական միութիւն եւ պատանիներ ձեռք ձեռքի յոգներ էին: Մուրատ եւ Մնձուր գետերու խառնարանը՝ գծուած Պ. Թիւթիւնճեանի ձեռքով, հրաշալի տեսարան մը կը ներկայացնէր:

Հակառակ իր թերութիւններուն, նորակազմ Հայրենակցական Միութեան այս նախափորձը յոյս կը ներշնչէ աւելի փայլուն եւ շինիչ ձեռնարկներու: Միութիւնը կը զգայ կրթութեան եւ չքաւորներու օգնութեան գործին: Անշուշտ ամէն սրտցաւ Հայ եւ մասնաւորապէս Չարսանճաքցին պիտի աջակցին բարոյապէս եւ նիւթապէս, կենսունակ դարձնելու այս Միութիւնը: Պատանեկան Միութիւնը որոշած է մօտերս ներկայացում մը տալ: Խորհուրդ կուտանք մեր պատանիներուն որ Չարսանճաքի Լըմիլի մասնաճիւղին հետ սարքեն այդ ներկայացումը: Ընդհանուր շարժում մը ծայր տուած է մեր հայրենակիցներուն մէջ ու մենք սրտանց կ'ողջունենք:

Ս. Փօյաճեան

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒՀԻՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

ՓԱՐԻԶ.— *«Յառաջ»ի մէջ կարդացի արդար քննադատութիւնները ի նպաստ Հայկ. Եռագոյնին: Մենք հոս՝ խումբ մը երիտասարդուհիներս, գտնուելով մարզական շարքերու մէջ, կը խորհէինք թէ մեր մարզական խումբերը չը՞ պիտի ունենան ազգային դրօշը, մեր պաշտելի եռագոյնը որուն սիրոյն այնքան զոհեր տուած ենք: Ուրախ ենք կարդալով եղած արդար բողոքները, որոնք կը տեղան մարզական խումբերուն կողմէ:*

Ո՞ր խղճմտանքի տէր մէկը կրնայ հանդուրժել որ պատգամաժողով մը արգիլէ հայկական եռագոյնին գործածումը: Այդ որոշումը տուող պատգամաւորները կը վստահի՞ն իրենց ուժերուն, նոր դրօշ մը պարզելու համար: Մենք, երիտասարդ-երիտասարդուհիներս, կուգանք խստօրէն բողոքել ամէն անոնց դէմ որոնք չեն ճանչնար մեր սիրելի եռագոյնը:

Ան պէտք է ծածանի Հ.Մ.Ը. Միութեան գլխուն վերեւ:

Հերմինէ Մահլեպճեան

ԳԱՒԱՌԻ ՈՐԲԵՐԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Հոկտեմբեր 23ին Հօթ-Լուարի նահանգը գտնուողները Իսթ Ըլիֆի նախկին սաները տեսնելու համար, Լը Փիւի քաղաքը գացին հետեւեալները.— Եւրոպայի ներկայացուցիչ Պ. Կորտըն Լ. Պէրրի, Որբապաշտպան Ֆրանս. Կոմիտէի ընդհ. քարտուղար Պ. Ժան Լըպէլ, Աշխատանքի նախարարութեան Օտարներու Բաժնի վերահսկիչ Պ. Մէրտրիւս եւ Պ. Կորտըն Պէրրիի օգնականուհի եւ Որբապաշտպան Կոմիտէի քարտուղար Տիկին Պ. Բարսեղեան: Ճաշէն առաջ եւ վերջ լսուեցան զանգատ ունեցող տղաքը, հիւրերուն եւ Հօթ-Լուարի Երկրագործական Բաժնի վարիչ Պ. Լաֆօրէի կողմէ:

Ճաշէն վերջ խօսք առաւ Պ. Ժ. Լըպէլ, որ յայտնելով իր գոհունակութիւնը տղոց լաւ վարմունքի եւ աշխատասիրութեան համար, յորդորեց յարատեւել այս ուղղութեամբ եւ իրենց կարելին ընել որպէսզի կլոր գումար մը խնայելով յառաջիկային կարենան իրենց հաշուոյն հաստատուիլ: Բացատրեց թէ ինչպէս գործազրկութեան ընթացքին մեծ թիւով սաներ որ ուրիշ ասպարէզներու մէջ կ'աշխատէին, դիմումներ կատարեցին կրկին երկրագործութեան մէջ աշխատելու համար: Հիւանդութեան պարագային ալ տղաք աւելի խնամք ու գուրգուրանք կը գտնեն երկրագործ ընտանիքներու քով կենալով, քան երբ իրենք իրենց գլխուն կը մնան:

Պ. Կ. Պէրրի խօսք առնելով յայտնեց թէ որքան մեծ ուրախութիւն է իրեն համար տեսնել տղաքը քաջառողջ, կայտառ եւ ինքնապահ վիճակի մէջ: Աւելցուց թէ միշտ իրենց բարոյական աջակցութիւնը չպիտի զլանան ամէն անոնց որ պիտի դիմեն իրենց:

Տղաքը շատ զգածուած էին եւ խնդրեցին Տիկին Բարսեղեանէն իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնել Պ. Կ. Լ. Պէրրիին, Պ. Ժ. Լըպէլին եւ միւսներուն որ ամէն առթիւ չեն զլանար իրենց՝ խորհուրդներն ու աջակցութիւնը:

Այս բոլորէն յետոյ խմբանկարներ քաշուեցան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄՈԶԻԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.— Երկու եղբայրներ էին Օկիւստ եւ Ժօզէֆ Մազէ, որոնք կը բնակէին Ռօմէնվիլ, նոյն երդիքին տակ եւ կ'երեւի, իրենց ձանձրոյթը փարատելու կամ ժամանակը հաճոյքով սպաննելու համար, լաւագոյն եւ բնայողական միջոցը գտեր էին վիճաբանութեան մէջ: Իրենց վերջին վէճին մասնակցելու հրաւիրած էին նաեւ բարեկամ մը Լուի Ժամար, որ յաճախ, հաստգլուխ, իր տեսակէտին իբր կարկառուն փաստ բազուկները ցոյց կուտար: Բայց Ժօզէֆ Մազէ խելացի փրթաւ ու չէզոքացնելու համար Ժամարի այդ զօրեղ փաստը, գինեց ամէնէն կտրուկ միջոցին, — քաշեց հրացէնը ու երեք հարուածով առյաւէտ լռեցուց զայն, յետոյ հանդարտօրէն գնաց բանտ:

ՍԷՐԸ ԽԱՂ ՉԻ ՎԵՐՑՆԵՐ.— Դոն հո՞ս, հոգիս:

Ու այս անակնկալ հանդիպումէն խանդավառ, երիտասարդը՝ իր շրթներուն տենդը հաղորդեց աղջկան, որ շփոթ ու մտահոգ, կարծես, գիշերուան այդ պահուն, կամուրջին այդ ամայի անկիւնը իր ներկայութեան համար՝ արդարացում մը կը փնտռէր:

— Բայց, միս մինակ հոս ի՞նչ գործ ունիս:

Ու Եւայի քսաներորդ դարու այս թոռնուհին, գաւաթ մը ջուր պարպելու դիւրութեամբ ստեց.

— Սիրելիս, գիտես թէ ընտանիքիս հետ խռոված եմ. զիս հաշտեցնելու համար, եղբայրս ժամադրութիւն մըն է ուզեր. արդէն հոս ըլլալու էր, ուր է ուր չէ կուգայ:

Պատճառը անհերքելի էր: Տղան գիտէր այդ, ու թէեւ պատրուակը կրնար վիճելի ըլլալ, բայց՝ կոյր էր գիշերուան այդ պահուն, չտեսաւ եւ իր հաւատարմութեան հաւաստիքը հնչուն համբոյրով մը յայտնելէ յետոյ, սկսաւ դանդաղօրէն հեռանալ: Հազիւ քանի մը քայլ առած, կասկածը արթնցաւ տղուն մտքին մէջ, եւեւ դարձաւ, վերջին բարեւ մը փոխանակեց, զրկեց օդային համբոյր մը ու կամուրջին միւս անկիւնը, ծառի մը տակ սպասեց:

Հազիւ տեղաւորուեր էր իր դիտարանին մէջ, երբ նշմարեց թէ՝ ստուեր մը կը յառաջանար դէպի իր սիրուհին, մօտեցաւ փութկոտութեամբ, գրեթէ վազելով, փարեցաւ, այնքան խառնուեցաւ անոր, որ հեռուէն, տղուն դիտարանէն, տեսնուեցան եթէ ոչ երկու հոգիներու, բայց գոնէ իբրեւ երկու մարմիններու միութիւն, որ յամրօրէն սկսաւ ուղղուիլ դէպի մօտակայ սրճարան մը: Զոյգը՝ հոն անկիւն մը տեղաւորուեցաւ բերան բերնի, կարօտի սիրագեղ պոռթկումներով, մինչ երրորդը դուրսէն՝ քիթը ապակիին փակցուցած՝ դառնօրէն ու զայրոյթով կը մտածէր.

— Իրարու կը նմանին, քոյր եղբօր պէս: Բայց համբոյրի եւ գուրգուրանքի այս եղանակը շատ հեռու է եղբայրական ըլլալէ. քոյր մը ի՞նչ պէտք ունի իր սրունքը կիսամերկ նետելու եղբօրը ծունկերուն վրայ:

Ու խելայեղ՝ ներս խուժեց.

— Պարոն, ձեզ ճանչնալու պատիւը չունիմ, բայց գիտեմ թէ իմ ուսերիմ թշնամիս էք. այս աղջիկը՝ ձեզի կամ ինծի: Մեր երկուքէն մէկը աւելորդ է եւ այդ դուք կրնաք ըլլալ:

Բայց ամենավերջին պահուն կ'երեւի միտքը փոխեց եւ մտածեց թէ՝ աշխարհի վրայ, աւելորդ ըլլալով երկու հոգիներ կային, եւ տղէն յետոյ, սպաննեց աղջիկն ալ:

ՇԱՀԱԲԵՐ ԲԱՅՑ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՌԵՒՏՈՒՐ.— Սրճարանի մը վարիչը, ատենէ մը ի վեր ոստիկանական հսկողութեան ենթարկուած էր. կը կասկածուէր թէ հաշիշի եւ կարգ մը թմրեցուցիչներու գաղտնի վաճառականութեամբ ալ կը պարապէր:

Զայն հետապնդող ոստիկաններէն մէկը գաղափար մը յղացաւ եւ սրճարանին կից, շագանակի վաճառորդի մը իբր աշկերտ սկսաւ ծառայել, աւելի մօտէն հսկելու համար իր մարդուն վրայ: Այս կերպով, ոստիկանը կրցաւ մարդը բռնել այն պահուն, որ կիսաշխարհիկ կնոջ մը 25 կրամ թմրեցուցիչ կուտար 1000 ֆրանքի փոխարէն:

Քանի մը ժամ յետոյ, նոյն ոստիկանը, հաշիշի առեւտուրով զբաղող ուրիշ մէկն ալ ձեռք կ'անցընէր: Գիտնալով որ Տիկին Լինա հաշիշի բուռն մոլի մըն էր տարիներէ ի վեր, սկսաւ հետապնդել անոր աղախինը, աղուոր աղջիկ մը՝ երբ պատահմամբ, անոր հանդիպեցաւ փողոցին մէջ:

Ոստիկանը երբ նոր օրերու այս չքնաղ աղախինին հանդիպեցաւ, հետապնդեց զայն եւ այն միջոցին որ հաշիշի իր վաճառորդին հետ կը սակարկէր, ձերբակալեց երկուքը մէկ:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ՍԻՐԱՔԱՐՍՕՖԻ ՅԱՄԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՈՒՂԻ ԿԸ ՆՍՏԻ ԻՐԵՆ

— Որովհետեւ փեթրոկրատն չպիտի հեռացուի:

— Ուրեմն, հո՞ն պիտի դատեն:

— Գոնէ դեռ քիչ առաջ այդպէս կ'ըսէր տնօրէնը՝ բանտի հրամանատարին: Գիտեն թէ քաղաքին մէջ կամ շրջակաները բազմաթիւ հակայեղափոխականներ կան, անշուշտ կը վախնան որ յարձակման մը ենթարկուի:

— Ո՞ւր կողմէ պիտի դատուի:

— Մոսկուայէն գալիք մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ, որուն նախագահը պիտի ըլլայ Փեթերս:

— Ծանր է պարագան. հետեւաբար, պէտք է որ զայն նախապէս փախցնենք:

— Չեմ կարծեր որ կարելի ըլլայ:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ, մասնաւոր բանտաբաժնին մէջ արգելափակուած է:

— Ի՞նչ ըսել է, հարցուցի վրդոված:

— Ըսել է թէ՝ բացի բազմաթիւ պահնորդներէն, որոնք կը հսկեն բանտին այս մասը մեկուսացնող ճամբաներուն վրայ, ամէն մէկ խուցի մէջ, տեւականօրէն բազմաթիւ չեկիստներ կան, որոնք պատուէր ունին բնաւ աչքէ չհեռացնել բանտարկեալը:

— Ուրեմն պէտք է որ զայն փրկենք անկից:

— Այո, բայց ինչպէ՞ս, ընդմիջեց Պօպրիքօֆ, որ տենդագին այս խօսակցութեան կը հետեւէր: Պահ մը մտածելէ յետոյ ըսի.

— Ըստ իս, Քարասօֆը փրկելու մէկ միջոց միայն կայ. այն է՝ ձեռք ձգել այնքա՜ն կարեւոր պատանդ մը, որ Չեկան, նոյնիսկ եթէ իշխանը պատող գաղտնիքին թափանցէ, չկարենայ զայն մահուան ենթարկել: Մառցլօֆ, Ցօպրուչէֆ եւ Քրոփցքի թէեւ աչքի զարնող անձեր են, սակայն չեն կրնար այդքան արժէքաւոր փոխանակութեան դրամ մը նկատուիլ:

«Այնպէս որ նախկին մտադրութեանս վրայ կանգ կ'առնեմ նորէն. հոս չէ որ պէտք է գործենք, այլ Մոսկուայի մէջ եւ շուտ:»

Պօպրիքօֆ, Ցուպրովսքի, Քուիլօֆ եւ Օրլօֆ ինծի համամիտ էին. որոշեցինք ուրեմն յատակագիծը հաղորդել Քարասօֆի, Նիքոլա Պուտիէֆի միջոցաւ, փեթրոկրատի մեր ընկերներուն ձգելով որ, որքան կարելի ըլլայ, հսկեն իշխանին ապահովութեան վրայ:

Պուտիէֆ անմիջապէս հեռացաւ մեր քովէն, իշխանին յայտնելու համար մեր որոշումները:

Ի զուր սպասեցինք որ ան վերադառնայ:

Յաջորդ օրը, անոր դիակը գտնուեցաւ փեթրոկրատի շուրջը, Քրէսքովսքի կղզիին վրայ:

Գլխուն հրազէնիերեք հարուած ստացեր էր:

Երբեք չգիտցանք թէ ինչպէ՞ս եւ որո՞ւ կողմէ սպաննուած էր...:

Քարասօֆի եւ մեր միջեւ ամէն հաղորդակցութիւն խզուած էր ուրեմն, ի՞նչ պիտի ըլլար պայքարի կազմակերպութիւնը, որ գըրկուած էր իր պետէն:

Հա՞պա իմ պաշտօնս:

Ինչպէ՞ս պիտի կրնայի զայն գլուխ հանելու աշխատիլ. քանի որ, բարեկամութիւնը որ զիս կը կապէր Քարասօֆի, զիս կ'արգիլէր զայն այդ եղերական վիճակին մէջ լքելէ...:

ԽՌՄԱ ՇԹԱՈՒՊ

ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԵԼԼԷ

Սարսափելի լուրեր կը սպասէին մեզի Մոսկուա, ուր մեր բացակայութեան միջոցին, ողբալի դէպքեր տեղի ունեցեր էին:

Կունցլիխթ, որ կը յիշէք թէ՝ մասնաւորաբար յանձնարարած էր ինծի հսկել Կոստանդինովնայի վրայ եւ որուն պարտաւոր էի ամէն օր տեղեկագիր տալ այս վերջինին շարժումներուն մասին, անյայտացած ըլլալս իմանալով հրամայած որ էր փնտռեն եւ ամէն գնով գտնեն զիս:

Իբր բնակավայր, Քուիլօֆի տունը ցոյց տուած ըլլալուս, ոստիկանները նախ հոն գացեր էին տեղեկութիւն քաղելու:

Այնքան նեղը գրած էին, որ Օրիորդ Քուիլօֆ շուարած՝ չէր գիտցած թէ ինչ պատասխանէ եւ ի վերջոյ խոստովանած էր թէ՝ Քուիլօֆ եւ ես միասին մեկներ էինք, բայց չէր գիտեր թէ ի՞նչ ուղղութիւն բռներ էինք: Աւելցուցեր էր թէ մեր մեկնումէն ի վեր, կեանքի նշան չէինք տուեր, ինչ որ զինքն ալ կը վրդովէր:

Ցուսախաբ, ոստիկանները մեկներ էին տեղեկութիւն տալու Կունցլիխթին, որ կասկածելով, անձամբ եկեր էր նոր հարցաքննութեան մը ենթարկելու Օրիորդ Քուիլօֆը:

Ոչ ոք կրցաւ ըսել թէ՝ իրօք ի՞նչ էր պատահեր. միայն սա շիտակ է թէ՝ Կունցլիխթ, ամէն կողմ խուզարկելէ յետոյ կնքած էր կառատունը եւ յարկաբաժինը եւ գաղտնի հսկողութիւն մը հաստատելէ յետոյ, մեկներ էր՝ իր հետ տանելով Օրիորդ Քուիլօֆը:

Շարունակելով իր խուզարկութիւնները, Թվէրսքայա գացեր էր, հարցաքննելու համար «Կարմիր կոյս»ին մարդիկը:

(Շար.)

Թարգմ.՝ Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

իրենց տրամադրութեան տակ։ Այս գումարը հայթայթած էին Արժանթինի Հանրապետութեան մէջ ապրող հայրենակիցներ։

Ֆրանս. ոստիկանութիւնը սեղեկացաւ որ այս անգամ Քաթալոնցիները ռազմանիւթի մթերանոցներ հաստատած են ոչ թէ ֆրանսական, այլ Անտորի մանրանկար Հանրապետութեան հողին եւ Սպանիոյ զանազան կէտերուն վրայ։ Վերջերս զանազան ծրարներ հասած էին կարգ մը կասկածելիներու հասցէին, զորս ոստիկանութիւնը կը փնտռէր երկար ատենէ ի վեր։

Ապստամբական շարժումը պիտի պայթէր Հինգշաբթի առաւօտ՝ ղեկավարութեամբ Ֆրանսա ապաստանած սպանիացի քաղաքական դէմքի մը։ Չորեքշաբթի իրիկուն Անտորի մէջ ձերբակալուեցաւ շարժման վարիչներէն ուսուցիչ Արմէնկօլ։

Ընդհանուր Ապահովութեան տնօրէնութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կ'ըսէ թէ անցած տարի եղածին պէս կարգ մը Քաթալոնցիներ կը փորձէին Ֆրանսայի ճամբով անցընել զէնքեր եւ ռազմանիւթ։ Միջազգային կնճռոտութիւններէ խուսափելու համար, ոստիկանութիւնը անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առաւ սպանիական սահմանին վրայ, այս կարգի ոեւէ դէպք արգիլելու համար։

Նաւարինի նաւահանգիստը եւ Ֆրանսա

Նաւարինի Նաւամարտին հարիւրամեակին առթիւ Յունաստանի Հանրապետութեան Նախագահը ծովակալ Քոնտուրիոթիս հետեւեալ հեռագիրը ղրկեց Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ Պ. Կասթոն Տումէրկի.—

«Նաւարինի նաւային փառայեղ ճակատամարտի հարիւրամեակի տօնախմբութեան վաղորդայնին, կուգամ յայտնել Հելլէն ազգի յաւիտենական երախտագիտութեան զգացումները հանդէպ ֆրանսական ազնիւ ազգին»։

Իր պատասխանին մէջ Պ. Տումէրկ կ'ըսէ.

«Ֆրանսան երջանիկ է որ մասնակցեցաւ պատմական այդ մեծ Թուականի հանդիսութիւններուն եւ այդպէսով զինքը երկար ատենէ ի վեր Հելլէն ազգին միացնող բարեկամական զգացումներուն հաւաստիքը տուաւ»։

Խռովութիւններ Ալպանիոյ մէջ ?

Հակառակ պաշտօնական հերքումներու, անգլիական թերթերը կը տեղեկանան թէ Հիւսիսային Ալպանիոյ մէջ խռովութիւններ ծագած են։ Ցէնա-Պէկի եղբայրներն ու ազգականները, ըստ Ալպանացիներու աւանդութեան, երդուընցած են անոր սպանութեան վրէժը լուծել՝ մահափորձի ենթարկելով Ալպանիոյ Նախագահ Ահմէտ Զօկուի ընտանիքը։ Հիւսիսի ցեղախումբերը ապստամբած են եւ կառավարութիւնը պաշտպան վիճակ յայտարարած է։

Վտարումներ Կարմիր բանակէն

Մոսկուայէն կը հաղորդեն որ Հռոմի խորհրդային դեսպան Քամէնէֆ ընդդիմադիրներու շարքերէն ելլելով միացած է Սթալինի թեզին։

Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Կարմիր բանակէն կը վտարուին այն բոլոր սպաները, որոնց մասին կասկած կայ թէ համակիր են ընդդիմադիրներուն։

Մէկ ու կէս միլիոն փրկագին

Մարոքցի աւազակներու կողմէ առեւանգուած չորս հոգին —Սթէկ, Մայեէ եւ երկու կիներ— ազատ ձգելու համար մէկ ու կէս միլիոն ֆրանք փրկագին կը պահանջուի։ Անոնյի առեւանգուած աղջնակներուն համար ալ 7—800,000 կը պահանջեն։

Հակառակ կարգ մը թերթերու գրածին, կը հերքուի թէ ֆրանս. իշխանութիւնները մտադիր են զինուորական արշաւանք մը կազմակերպել դէպի Պէնի-Մէլալ, —ուր կը գտնուին առեւանգուածները։ Եղանակը յարմար չէ նման յարձակումներու եւ ամենաչնչին փոխ-վրէժ մը կրնայ գերիներու կեանքը վտանգել։

Խորհրդ. դեսպանատան նոր խորհրդականը

Աոջի իրիկուն Մոսկուայէն Փարիզ հասաւ նրէկուար Պեսէտովսքի իր կնոջ եւ տղուն հետ։ Պեսէտովսքի, որ Թոքիոյի խորհրդային դեսպանատան խորհրդականն էր, նոյն պաշտօնով փոխադրուեցաւ Փարիզ եւ մինչեւ նոր դեսպան Տովկալեվսքիի ժամանումը, դեսպանատան գործակատարի պաշտօնը պիտի կատարէ։

«Մաֆալտա»յի զոհերը

Ատլանտեանի մէջ ընկղմած իտալական «Իշխանուհի Մաֆալտա» շոգենաւէն ազատուածներէն մաս մը Պրազիլիոյ ցամաքը հանուեցան։ Անոնք սրտաճմլիկ պատմութիւններ կը պատմեն։ Բազմաթիւ ճամբորդներ շնաձուկերու կեր դարձած են։ Աղէտին վայրը նոյն իսկ տեսնուած է կէտ ձուկ մը, որ կը լափէր ճամբորդները։ Զոհերու քանակին մասին մինչեւ հիմա հրատարակուած թուանշանները պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ։ Ճշգրիտ թիւը դեռ կարելի չէ եղած ճշդել. 24—200 հոգի կը հաշուուի։

Իտալական տորփիղ մը Թանճէրի առջեւ

Իտալական տորփիղ մը որուն մաս կը կազմեն «Պարի» յածանաւը եւ երկու թորփիլահալածներ, Թանճէր հասած է, մէջն ունենալով Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին ազգական իշխան Ուտինէ։ Այս այցելութեան պատճառն է բացումը իտալական հիւանդանոցի մը՝ Մոլայ-Հաֆիտի հին պալատին մէջ, սակայն տորմիղը հոն պիտի մնայ փաշխաններու Հռոմի վրայ քալելու տարեդարձին առթիւ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան։

Վիեննայի հանրապետ. պահակախումբը

Վիէննայէն կը հաղորդեն որ Դեսպանախորհուրդը հրաւիրած է աւստրիական կառավարութիւնը լուծել Հանրապետական պահակախումբը, որ քանի մը ամիս առաջ կազմուած էր ընկերվարական տարրերէ՝ ծանօթ խռովութեանց հետեւանքով։ Վարչապետ Զայփէլ քաղաքապետ Տոքթ. Զայցի հաղորդեց այս որոշումը։ Զայց պիտի խնդրէ կառավարութենէն բողոքել Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ։ Հանրապետական պահակախումբը կը բաղկանայ հազար հոգիէ։

ՄԵՐ ՊԱՐԳԵՒԸ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

Համաձայն Ա. էջին մէջ եղած յայտարարութեան, ստորեւ կը նշանակենք գիրքերու ցանկը, իրենց գիներով։ Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած հատորները ընտրելու, համաձայն իր բաժանորդագրութեան.—

1. իմ Գիրքը, *Ա. Ահարոնեանի (20 ֆրանք)*. 2. մանչ Աղջիկը, *Վ. Մարկրիթի* (20 ֆր.). 3. խորհուրդներու մեհեանը, *Յ. Օշականի (20 ֆր.)*. 4. Ծապլվար, *Եր. Օտեանի* (7 ֆր.). 5. մեր խաչը, *Տոքթ. Ս. Սալբիի* (8 ֆր.). 6. մահացու Սէրը, *Մ. Կորքիի* (3 ֆր.). 7. պղնձէ քաղաքին պատմութիւնը (3 ֆր.). 8. Հաֆըզի քառեակները (3 ֆր.). 9. ֆոմա կորտիէվ, *Մ. Կորքիի* (15 ֆր.). 10. մեր Անկախութիւնը, *Լ. Շանթի (15 ֆր.)*. 11. ընկեր Շահազար, *Ն. Պէշիկթաշլեանի* (5 ֆր.). 12. երկու Ամիս Բոլշեւիկեան բանտում, *Բ. Իշխանեանի* (13 ֆր.). 13. Սուլամիթ, *Ա. Կուպրինի* (6 ֆր.). 14. կրացիէլլա, *Լամարթինի (8 ֆր.)*. 15. Ոսկի Աքաղաղ, *Րաֆֆի* (10 ֆր.). 16. բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր, *Տոքթ. Սեւակի (10 ֆր.)*. 17. Ազգային բարերար, *Եր. Օտեանի (4 ֆր.)*. 18. Աղա Նազար, *Իսահակեանի (3 ֆր.)*. 19. Ալպոմ Հէքեաթներու, *Շ. Նարդունիի (3 ֆր.)*. 20. դատաստանական խորհուրդ, *Եր. Օտեանի (10 ֆր.)*. 21. ի՞նչ պատմեց թրէքոնէմը *կամ* Սիֆիլիս, *Տոքթ. Գրիգորեանի (6 ֆր.)*. 22. էջեր իմ Օրագրէն, *Գ. Զօհրապի (6 ֆր.)*. 23. «փետրուար 18» (5 ֆր.). 24. ֆրանսահայ Զբուցատրութիւն (15 ֆր.) ·25. Զարթիր Աստուած, *Ա. Ահարոնեանի* (2 ֆր.). 26 ինքնուսուցիչ ֆրանսերէն լեզուի, *Դաւիթ-Բէկի* (10 ֆր.). 27. կոյսի մը Օրագիրը, *Թարգմ.՝ Վ. Սեւունի (5 ֆր.)*։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

կը խնդրուի Ռումանիոյ մեր բաժանորդներէն իրենց բաժնեգինները վճարել «Յառաջ»ի գործակալ Յ. Ճգնաւորեանի, Պուքրէշ C. P. 487 :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին (նախկին Բան Օտտօյի քովի սրճարանը)։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, վաղը կիր. առաւօտ ժամը 8.30ին, 262 Rue Duguesclin, Դաշնակցութեան Գրադարանի սրահը։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Օրակարգ.— պատգամաւորի զեկուցում։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ, Հ. Յ. Դ. Լիոնի գնունի խումբի բոլոր ընկերները, 31 Հոկտ. Բշ. իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան գրադարանի սրահը, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրերով։ Բացակաները պատասխանատու կը համարուին։

Հ. Յ. Դ. Փօն տ'Օլնայի Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերու ընկերներն ու ընկերուհիները վաղը կիր. ժամը 2ին, Գրադարանի սրահին մէջ. խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրերով. ներկաներու թիւը օրինաւոր կը սեպուի։

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի, միութեան կեդրոնատեղին, 201 Ave. de Saxe, *Պ. Կիւրեղեանին դերձակատունը։ Կարեւոր Օրակարգ*։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քանտիա, *Յ. Մ.— կրնաք ղրկել*։

Միլան, *Ս. Մ.— Պէյրութի մէջ՝ «Ազդակ»*, B. P. 587. *Հալէպի մէջ՝ «Եփրատ»*, B. P. 382:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարիամ Նաճարեան (Պէյրութ) կը փնտռէ իր քոյրը Հռիփսիմէ կիրակոսեան կամ կէօշկերեան որը վերջերս Ֆրանսա եկած է։ Տեղեկացնել՝ Near East Reliefի, 15 Bld. des Italiens, Paris.

Տէր եւ Տիկին Մ. Ագնաւորեան, ինչպէս նաեւ Ագնաւորեան, Փափազեան եւ Երամեան ընտանիքները խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՄԱՐԻԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ ՓԱԼՓԱՔԵԱՆ)

որ տեղի ունեցաւ Ուրբաթ առաւօտ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՍԱԿԱՐԱՆ

28 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ

		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	08
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100	Mark	608	75
Թրքական Թղթ.	L. Tıq.	13	42
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	9	95
Լէվա 100 հատր	Léva	15	80
Տրախմի »	Drachme	33	50
Լիր »	» Lire	139	—
Պելժ. ֆրանք »	Belga	355	00
Զուից. »	Frc. Suisse	491	50
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Ֆիորին	(Florin)	1026	75

ԱՐԺԵԹՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3355	—
»	II »	2035	—
»	III »	1700	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	179	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Le Gérant : H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208bis, Rue Lafayette - PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1927

30 OCTOBRE 1927

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 480

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՇԱՀ ՉՈՒՆԻՆ...

Օրուան դիւանագէտները դարձեր են խաղաղութեան առաքեալներ, եւ ի զուր կը ճգնին աղիւս աղիւսի վրայ բարդել, վտանգը հեռացնելու համար:

Երէկ՝ պատերազմը կը հրահրէին: Այսօր՝ խաղաղութեան և զինաթափութեան համար կը ճառեն, միեւնոյն վարպետութեամբ:

Ժընեւ, Լոքառնօ, — համար-հազար տեսակ դաշնագիրներ և պայմանագիրներ: Եւ սակայն, չեն կրնար պնդել թէ խաղաղութիւնը ապահոված են: Կը խոստովանին թէ աշխարհը խռով է տակաւին, եւ վտանգը պիտի սահմանափակուի «բարեացակամ» ճիգերով:

Ծանօթ են այդ ճիգերը, — անվերջ ժողովներ եւ լեռնակուտակ մագաղաթ:

Ատոնք բաւակա՞ն են կանխելու պատերազմը:

Ո՛չ: Եւ Չէմպըրլէյն ինքն է որ անուղղակի կը խոստովանի այդ պարագան: Որոշ յանձնառութիւններ կ՝ստանձնէ Անգլիա, բայց «սահման մը կայ»: Եւ Նախարարը բացորոշապէս կը յայտարարէ թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար աշխարհի բոլոր սահմաններուն վրայ երկարաձգել այն երաշխաւորութիւնները որ տրուած են Եւրոպայի սահմաններուն համար. «քանի մը որուն մէջ շահ ունինք, հոգ չէ թէ անուղղակի եւ երկրորդական»: Ու կ՝աւելցնէ թէ չեն կրնար նոր միջոցներ ձեռք առնել, զինաթափութեան համար: «Պահանջել որ Մեծն Բրիտանիան կամ ուրիշ երկիր մը իր բովանդակ ուժը, իր բոլոր զաւակներուն կեանքը, իր գոյութիւնն իսկ տրամադրէ արտաքին օրկանի մը, բոլոր վէճերը հարթելու համար, յանձնառութիւն մըն է որ ոեւէ ընդունուի անգամ ո՛ր եւ է երկրի կողմէ, չի կրնար կատարուիլ:»

Կը հետեւի թէ Մեծն Բրիտանիա իր աշխարհակալութեան պահանջները լիովին գոհացուցած ըլլալով, չուզեր նոր փորձանքներ բանալ գլխուն: Կարգուութեան խօսքը բոլորովին ուրիշ խնդիր է: Ան առայժմ կշտացած ըլլալով, կը փնտռէ «շքեղ մեկուսացում»ի շրջանը, որ տեւեց տասնըհինգ տարի, մինչեւ Մեծ Պատերազմը:

Արդ, երբ Լոնտոն յանձնառութիւն չստանձներ իր անմիջական շրջականերէն անդին, ինչպէ՞ս կարելի է ապահով ըլլալ խաղաղութեան մասին: Մանաւանդ որ, շատ մը երկիրներ հողի եւ ազատութեան տագնապէն կը գալարուին տակաւին: Կա՛ն ուրիշներ որ իրենց գրաւած հողերուն վրայ կը դողան, եւ դեռ երրորդ դաս մը ժողովուրդներ ալ, որ չեն հանդուրժեր իրենց պարտութեան կամ զրկանքին:

Այս շարքին վրայ առաջին տեղը կը գրաւեն Պալքանները, եւ յետոյ Իտալիան: Աւելի թանձրացնելով պատկերը, կարելի է ըսել թէ Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի ծարաւը եւ Իտալիոյ սուր ախորժակը իրար կը դիմաւորեն, վառօդ մթերելու եւ զիրք բռնելու համար:

Դեռ նոր լրացաւ սեւ շապիկաւորներու յաղթանակին հինգերորդ տարեդարձը: Այս առթիւ, իր աւանդական պատգամին մէջ, Մուսոլինի նորէն կրակոտ խօսքեր կ՝արտասանէ, որոնք անշուշտ իմաստ մը ունին,

— «Մեր տքնաջան աշխատանքը լրացած է ձեր սպառազէն լեգէոններով, որոնք հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը կը կազմեն բոլոր անոնց դէմ որ յիմարութիւնն ունին մեր յառաջխաղացութիւնը կասեցնելու: Նոր եւ մեծ յոգնութիւններ կը սպասեն մեզի: Բայց փաշիստ իշխանութիւնը չընկրկիր ո՛ր եւ է խոչընդոտի առջեւ: Ան կը դիմագրաւէ եւ կը յաղթէ անոնց: Մեր յաղթանակի ապագան այսօր պէտք է անցնի բոլոր հորիզոնները, որպէսզի լսուի շատ ուժգին եւ շատ հեռուները:»

Անշուշտ ներքին սպառման, շարքերու խտացման եւ ամրապնդման համար են այս ճառերը: Բայց գաղտնիք չէ որ երբ ուժ մը իր դատողութեան եւ ոգեւորութեան գագաթնակէտին կը հասնի, չի կրնար սահմանափակուիլ: Աւելի պարզ խօսելով, անոնք կամ ապարէզ կը պահանջէ:

Արդ, սեւ շապիկաւորներու իշխանութիւնը իր նպատակին հասած է բուն երկրին մէջ: Ամէն ինչ իր թաթին տակ է: Մրցակից կամ ընդդիմադիր ճակատը՝ պարտուած և ջլատուած: Ֆաշիստներու պաշտօնաթերթը 1927 Սեպտեմբեր 6ին կը հրատարակէր կուսակցութեան մարդահամարը, որուն համաձայն կան 1,000,052 այր անդամ, 75,087 կին, 19,000 երիտասարդուհի, 126,137 պատանի, 8854 համալսարանական:

Ատոնք բոլորը իշխանութիւնը պահելու սահմանուած չեն: Իսկ բանա՞կը, նաւատո՞րմը, օդային տորմի՞ղը, որոնց զարգացման եւ զօրացման համար զոհողութիւն չեն խնայեր:

Առանց ամբոխավարական զուգակութիւններ կատարելու, կ՝ուզէինք ըսել թէ այս ընթացքով, եւ ամէն տարի 400,000 ժողովուրդի յաւելումով, անխուսափելի կը դառնայ «պայթումը» կամ «տարածումը»:

Այս հեռանկարը եւ ուրիշ հաւանականութիւններ աչքի առջեւ ունենալով, Մեծերը, և անոնց գլխուն՝ Մեծն Բրիտանիան կը փորձեն իրենց պատեանին մէջ ամփոփուիլ, «բարեացակամ» խաղեր խաղալով խաղաղութեան համար, բայց յատկապէս խուսափելով աւելորդ փորձանքներէ: Այնպիսի յանձնառութիւններէ որ շահ չունին...

Բայց այս վիճակն ալ ինքնին չարագուշակ է, խաղաղութեան տեսակէտէն:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴՐՕՇԻ ԽՆԴԻՐԸ

Մարսէյլի «Հայ Սիրտ»էն (27 Հոկտ.).—

«Պէտք է նկատի ունենալ որ արդի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ պտոյտող հայ արիներն ու մարզիկները գրեթէ բոլորն ալ հայրեր, մայրեր, եղբայրներ ու քոյրեր զոհ տուեր են թուրքի կացինին ու դանակին, միայն անոնց փոխարէն ստանալով արդի Հայաստանը եւ մեր սիրելիներու արիւնով ներկուած եռագոյնը՝ կարմիր — կապոյտ — նարնջագոյն:

«Մասնաճիւղերէն ներս հայկական դրօշակի բացակայութիւնը մեզ չըպիտի մտածել տայ թէ անոր վերացումով մենք մեր անշիրիմ մեռելներու յիշատակն է որ կը նետենք մէկդի, քանի որ անոնք մեռան եւ մեզ ձգեցին իբրեւ յիշատակ միայն եռագոյնը, որ Հայաստանի առաջին ազատութեան միակ դրօշն է:

«Մեզ հետաքրքրողը Հայաստանին ի՛նչ գոյնի պատկանիլը, վարչաձեւը կամ դրօշը չէն, այլ միակ իրողութիւն մը որ մենք այս օտար երկրին մէջ չենք կրնար մեր արդի Հայաստանի կարմիր դրօշը գործածել. թէ ինչո՞ւ համար, այդ բոլորս ալ գիտենք, որով բացատրութեան պէտք չը մնար:

«Ուրեմն ինչո՞ւ հակառակիլ հայկ. եռագոյնի գործածութեան: Այդ որոշումը վաւերականչիկըլնար համարուիլ, մինչեւ որ ամենապզտիկ հայ արիի մը կարծիքն իսկ չառնուի. ան գիտէ թէ ինչ կը նշանակէ հայկ. եռագոյնը:

«Ուրեմն հայկ. եռագոյնի ծածանումը կամ չծածանումը պատգամ. ժողովի դրան վրայ և մասնաճիւղերէն ներս, կախեալ է մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ գործող մարզիկներէն եւ սկաուտներէ եւ անոնց քուէն է որ պիտի ճշդէ եռագոյնի հարցը եւ պիտի փակէ բոլոր վիճաբանութեանց դռները:»

ԱՆՐԻ ՊԱՐՊԻՒՍ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ

Անրի Պարպիւս, շարունակելով իր «ուսումնասիրութիւնները» դէպի կովկաս, Թիֆլիսի մէջ տեսակցութիւն մը կուտայ «Մարտակոչ»ի աշխատակիցին, որ այսպէս կը պատմէ (11 Հոկտ.).

— Անրի Պարպիւս շատ հետաքրքրուեցաւ հայ նոր գրականութեամբ եւ ցաւ յայտնեց որ բանաստեղծութիւնները, թարգմանութիւններու միջոցով, կը կորսնցնեն իրենց արժէքին մեծ մասը, այնպէս որ դժուար է թարգմանութիւններու խաղովակով ծանօթանալ հայ բանաստեղծութեան: Պարպիւս ծանօթ էր այն իրողութեան, թէ նորագոյն հայ գրականութեան մէջ բանաստեղծութիւնը համեմատաբար աւելի շատ տեղ կը բռնէ, քան արձակը: Անրի Պարպիւս կը յայտնէ թէ ինք ծանօթ է Հայաստանի պատմութեան, իր Enchainement գիրքին համար նիւթ հաւաքելու պատճառով, եւ կը կարծէ թէ Հայոց պատմութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի, հին պատմութիւնը ուսումնասիրելու տեսակէտէն:

Անրի Պարպիւս անմիջապէս կը յայտնէ թէ Փարիզի ծանօթ հայ լաւագոյն մտաւորականները եւ բանուորները մեզի հետ են եւ կանգնած՝ խորհրդային իշխանութեան տեսակէտին վրայ:

— Աստծու բարին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

54 ՀՈԳԻ ԳՈՄԻ ՄԸ ՄԷՋ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ, ԶԷՆՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՄԵԾԻ ՏԱԿ

«Դրօշակ»ը Նոյեմբերի թիւով, որ երէկ լոյս տեսաւ, կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը ուղղակի Երեւանէն, Հոկտ. 3 թուականով.—

«Ձերբակալութիւնները դեռ շարունակւում են: Հաղորդւում ենք լրացուցիչ տեղեկութիւններ. գիւղերում եւ քաղաքներում ձերբակալւածներ կան թւով 860 հոգի: Բոլորն էլ մեղադրւում են միեւնոյն կերպով —զէնք են պահանջում: Վաղարշապատից բանտարկւած են 46 հոգի, Սասունցիներից 18, Աշտարակից 25, Ծաղկաձորից 14, Կոտայքից 60, Ղամարլուից 17, Դարալագեազից 26, Աբարանից 17, Շիրակից 41, Դիլիջանից 16, Մեղրուց 7, Լոռուց 13, Զանգեզուրից 450, Ստեփանաւանից 4, Երեւան քաղաքից 36, Սարդարապատից 16, Նոր-Բայազէտից 18: Այս թւերը դեռ վերջնական չեն:

Բացի այս, կան մեծ թւով ձերբակալւածներ շրջաններում. օրինակ, Օշական գիւղում կայ բանտարկւած 54 հոգի, որոնց բոլորին փակել են մի գոմում, որտեղ կան կապւած անասուններ: Այդ գոմում երեք տեղ կրակ են վառում. սաստիկ շոգ է: Անասունների աղբից բարձրանում է հոտ ու փոշի: Շնչել անկարելի է լինում. եղել են ուշաթափութեան դէպքեր: Խզըլթամուր գիւղում, բացի այս տանջանքներից, ծեծում են բանտարկեալներին: Տրւած նեղութիւններից մի Սասունցի բանտարկեալ մահամերձ վիճակի է հասել: Ձերբակալւածներից զէնք են պահանջում. գիւղացիներին ծեծում եւ զինաթափում են, մինչ թուրքերը իրենց կողքին եռանդով զինւում են: Այսպիսի ծանր կացութեան մէջ է երկիրը»...

ՌԱՔՈՎՍՔԻ ԵՒ ՔԱՄԷՆԷՖ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԽՕՍԻԼ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Հոկտեմբեր 26ին Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի համայնավարական կազմակերպութեանց հաւաքոյթին առջեւ վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ Թրոցքիի եւ Զինովիեվի կեդրոնական կոմիտէէն վտարման որոշումը:

Մոսկուայի հաւաքոյթին մէջ Ռաքովսքի եւ Քամէնէֆ խօսք առին: Քամէնէֆ կարգ մը քննադատութիւններ ընելէ վերջ կեդրոնական կոմիտէի քաղաքականութեան մասին, աղմկալի կերպով ընդմիջուեցաւ, եւ հակառակ իր բուռն ջանքերուն, ստիպուեցաւ բեմը ձգել, առանց կարենալ խօսքը վերջացնելու:

Ռաքովսքի իր ճառին մէջ խիստ բողոքներ ուղղեց՝ յայտարարելով որ երկաթէ վարչաձեւ մը հաստատուած է համայնավար կուսակցութեան մէջ, կեդրոնական կոմիտէին կողմէ: Ներկաներէն մէկը պոռաց. «Ատիկա Լէնինի վարչաձեւն է»: Ռաքովսքի եւս չկրցաւ լրացնել իր ճառը: Ի վերջոյ Մոսկուայի ժողովը երեքի դէմ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը վաւերացուի Թրոցքիի եւ Զինովիեվի տրուած պատիժը:

Լէնինկրատի մէջ ընդդիմադիրներուն կողմէ խօսեցան Պապայէֆ եւ Եւտոքիմով աղմուկներու եւ ընդմիջումներու մէջ: Ի վերջոյ հոն ալ երկուքի դէմ միաձայնութեամբ վաւերացուեցան տրուած պատիժները:

Այս բանաձեւին մէկ հատուածին մէջ նոյն իսկ կը պահանջուի որ ընդդիմադիրները կուսակցութենէն ալ դուրս հանուին: Ճիշդ է թէ քուէարկութիւնները տեղի ունեցան ձեռամբարձ և թէ Մոսկուայի ու Լէնինկրատի միջադէպերը նկարագրուած են այն թերթերուն մէջ, որոնք խիստ գրաքննութեան ենթակայ են:

Սակայն եւ այնպէս յայտնի կ՝երեւի որ Ռաքովսքի եւ Քամէնէֆ սեծ յաջողութիւն մը չեն ունեցած, հրապարակով իրենց համամտութիւնը արտայայտելով Թրոցքիի եւ Զինովիեվի:

«Փրավտա» միայն Քամէնէֆի դէմ կը յարձակի: Իսկ «Իզվեստիա» ըսելով թէ «հերձուածողներու եւ նահանջապաշտներու աննշան խմբակները մէկդի պիտի նետուին», ո եւ է զանազանութիւն չի դներ Քամէնէֆի եւ Ռաքովսքիի միջեւ, որոնց երկուքին վրայ ալ կը յարձակի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՆ ԱԼ...

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան վարիչ մարմինը եւս իր վերջին նիստին մէջ նկատի առնելով Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ առաջ եկած պառակտումը, միաձայնութեամբ իր հաւանութիւնը տուաւ Թրոցքիի, Զինովիեվի եւ ընկերներուն կուսակցական պատասխանատու պաշտօններէ վտարման:

Ու իր հաւատարմութիւնը աւելի ցայտուն կերպով ներկայացնելու համար Մոսկուայի վարիչներուն, Փարիզի Շրջ. կոմիտէն որոշեց խնդրել կեդրոնական կոմիտէէն, որ յիշեալ բարձրագոյն Մարմինէն անմիջապէս վտարէ ընկեր Թրէնը: Այս վերջինը առենէ մը ի վեր ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ փոխադրած է ռուս ընդդիմադիրներու կռիւը մեծամասնութեան դէմ, կը պաշտպանէ Թրոցքիի տեսակէտները, զանազան ամբաստանութիւններ կ՝ընէ Գ. Միջազգայինին դէմ, ինչ որ ծանր վտանգ մը կազմէ եւ կը սպառնայ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ,,

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ ԹԻՒԸ

ՃՈԽ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Գին՝ 2.50 ֆրանք

«ԳՐԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐՈՒՄ»

Վերջերս, Հայաստանի մէջ, *րապփ* գրականութեան դէմ բացուած ծանր քննադատութիւնները ծածկելու համար, պրոլետ գրողները իրենց ամբողջ քրտինքը թափելով, հրապարակ հանեցին «օրկան» մը: Արտասահմանի այրած-վառած տերեւները գովասանք թափեցին այդ օրկանին բովանդակութեան մասին: «Մարտակոչ» (11 Հոկտ.) այդ ամսագրին երկու թիւերուն մասին կը հրատարակէ հետեւեալ քննադատական տողերը, որ կը բացատրեն ամսագիրին նպատակը եւ արտասահմանի մէջ թափուած յորձունքին արժէքը.—

«Խորհրդ. Հայաստանի պրոլետգրողներու օրկան՝ «Գրական Դիրքերում» ամսագիրը իրեն նպատակ ըրած է գրական ճակատի վրայ պայքար մղել թրոցքիականութեան, տեսաբանական ճակատի վրայ՝ հակայեղափոխական, դաշնակցական ու մենշեւիկ հոսանքներու դէմ: Այդ խնդիրը լուծելու համար անհրաժեշտ է զինուիլ մարքսիստ-լէնինեան գրական զէնքով: Ամսագիրին մէջ զետեղուած նիւթերէն ոչ մէկը կ՝արդարացնէ այդ հանգամանքը: Կայ բարի ձգտումը, բայց չկայ մարքսիստական գիծ: Որոշ արժէք կը ներկայացնէ միայն Դաբաղեանի յօդուածը արուեստի մասին: Չափազանց թոյլ են եւ տկար Վանանդեցիի յօդուածները: Գրական բաժինը շատ աղքատ է: Գրախօսական բաժինը թոյլ է, հոն կայ կիրք եւ կողմնակալութիւն: Աւելցուցէք նաեւ սրամտութենէ զուրկ ծաղրագրութիւնները: Այս բոլորը ցոյց կուտան որ ամսագիրը, առայժմ, շատ հեռու է իր կոչումէն:»

ՃԱՐՊԻԿ ԱՌԱՒ-ՓԱԽԱՒ ՄԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ ժամանակէ մը ի վեր ճարպիկ հայ մը զանազան շահատակութիւններ կ՝ընէ Փարիզի մէջ: Յիշեալը զանազան հասցէներ կ՝առնէ եւ իբրեւ թէ ծանօթի մը կողմէ յանձնարարուած ձեւով կը ներկայանայ իր զոհին եւ ճարպիկ խօսակցութիւններով կը մոլորեցնէ զայն: Մանաւորապէս իր զոհերը կը խաբէ barré չէքով մը, զոր իբր թէ գանձելու համար քանի մը օրուան կը կարօտի, ու իբր կանխավճար կ՝առնէ կարեւոր գումարներ:

Այս շաբթուան ընթացքին երկու հայ արուեստագէտներ զոհ գացած են այս խաբեբային որ ինքզինքը կը կոչէ ժան Պապաեան, Տրապիզոնցի, Ամերիկայէն եկած եւ... գորգի վաճառական:

Ժան միջահասակէն քիչ մը բարձր, 25—28 տարեկան, լեցուն դէմքով, կայտառ, թիկնեղ եւ սեւ յօնք, սեւ մազ, պեխերը ածիլուած, լեզուանի երիտասարդ մըն է: Ամերիկեան շեշտով կը խօսի:

ՌՈՒԹ ԷԼՏԸՐ ՇԱԲԱԹ ՄԸ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ

Ովկիանը իրիկուան դէմ Պուրժէի կայանը հասան Օր. Ռութ Էլտըր եւ Ճորճ Հէլտըմէն, որոնք ջերմ ընդունելութիւն գտան: Գիշերը մեծ հացկերոյթ մը տրուեցաւ իրենց ի պատիւ: Հակառակ նախապէս ծրագրուածին, ամերիկացի օդանաւորդները մէկ օրի տեղ մէկ շաբաթ պիտի մնան Փարիզ եւ Նոյեմբեր 5ին Աքուիթանիա շոգենաւով պիտի մեկնին Նիւ Եորք:

ԿԱՐՍԻ ԱՂԷՏԸ

Ասկէ ճիշտ հօթը տարի առաջ, Հոկտեմբեր 30ին, Հայաստանի Հանրապետութեան կեանքին վրայ ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող ամէնէն մեծ դէպք մը պատահեցաւ։

Մեր միակ եւ հուժկուոր բերդաքաղաքը, հայ պետականութեան եւ անկախութեան երկաթէ կռուանը՝ յանկարծակի, թուրք բանակին ձեռքը անցաւ, երբ նման վտանգի գոյութեան մասին ո՛չ Երեւանը տեղեակ էր եւ ոչ ալ բերդապետ Զօր. Փիրումեանն ու ճակատի ընդհանուր հրամանատար Զօր. Սիլիկեանը։ Ընդհակառա՛կն, այս վերջինները ամէն հաւաստիք տուած էին Սպարապետ Զօր. Նազարբէգեանին, եւ կառավարութիւնը ա՛յն համոզումը ունէր՝ թէ Կարսը ամիս մը ամբողջ դիմանալու ի վիճակի էր տակաւին։

Բայց պատերազմիկ ուժերու բախտը, արդարեւ, կրնայ խաղալիք դառնալ օրերու եւ նոյնիսկ ժամերու քմահաճոյքին։ Այս դժբախտ հաւանականութիւնը իր զոհերը պիտի գտնէր անկազմակերպ, անկարգապահ եւ անփորձ բանակի մը մէջ։ Եւ այդպէ՛ս ալ եղաւ։

Մեր զօրամասերը թրքական արշաւանքի սկզբնաւորութենէն ի վեր կրաւորական եւ երկչոտ ընթացք մը բռնած էին, Սարըղամըշէն մինչեւ Փենէք եւ Գոլոր։ Առանց ոեւէ լուրջ դիմադրութեան հանդիպելու՝ մինչեւ Պէյլի Ահմէտ եւ Հարամ Վարդան, որ ըսել է՝ Կարսի դուռներուն առջեւ հասնող Թուրքերը, գրեթէ ամիս մը շարունակ, իրենք ևս խափխափումի եւ անորոշութեան մէջ էին, եւ չէին գտներ այն կարճ ճամբան ու կարուկ միջոցները՝ որով պիտի յաջողէին խպառ պարտութեան մատնել հայկական բանակը եւ տիրանալ Կարսին։

Թուրքերու առաջին թափը կասեցնելէ ւեւր, զանոնք դէպի հարաւ եւ ետ մղելու նպատակով, Հոկտ. 14ին, Զօր. Սիլիկեանի, Զօր. Փիրումեանի եւ Զօր. Ցովսէփեանի միացեալ ճիգերով ծրագրուած հակայարձակումը,— որ սպարապետութեան համեմատութիւնն ալ ապահովեց ի վերջոյ,— դժբախտաբար, չեղաւ այն ազդակը՝ որ մեր յոյսերը յաջողութեամբ պսակէր։ Հակայարձակումը լրջութեամբ եւ ռազմագիտական օրէնքներու համաձայն չէր պատրաստուած։ Հայկական ուժերու համախմբումը դեռ լրացած չէր Հոկտ. 14ին։ Եղած ուժերով հակայարձակումը ռազմավարական գիտելիքներու եւ դրութեանց անհամապատասխան էր։

Մեր հրամանատարութիւնը ոչ փնտռած եւ ոչ ալ գտած էր թշնամիի տկար կողմը՝ անոր հեմեմատ շիտակի հարուած տալու եւ իր նպատակին հասնելու համար։ Պաշարողական մեծ գործողութիւն մը եթէ դժուար էր ի գլուխ հանել, անկարելի չէր սակայն Թուրքերու ձախ թեւը (Արտահան-Մերտենեկ) յանկարծակիի բերել, ինչպէս կը մտածէր 4րդ կիսաբաժնի հրամանատարը Զօր. Մեսրոպ, այնքան պայծառատեսութեամբ։ Եւ կամ Հաճի Խալիլ Տիկորի կողմէն դէպի Սարըղամըշ յառաջացող սրընթաց ջոկատով մը սպառնալով որ թշնամին ակամայ հեռանար Կարսի պատերէն եւ քաշուէր իր եկած վայրերը։

Սակայն, այս պայմաններուն տակ փորձուած Հոկտեմբեր 14ի թերի հակայարձակումին իսկ բաւական իրարանցում ստեղծեց գաղտ պէքիրի բանակին մէջ, եւ պահ մը Թուրքերը ընդհանուր նահանջի պատրաստութիւններ տեսած էին, եթէ երբեք Հոկտ. 14ի մեր ճիգերուն չյաջորդէին Հոկտեմբեր 15ի լռութիւնն ու անգործութիւնը։

Սխալ ծրագրուած եւ աննպատակայարմար կերպով ղեկավարուած հակայարձակումէն յետոյ, մինչեւ Հոկտ. 28ը, հայկական ռազմաճակատը վերածուեր էր անշարժ, անկերպարան եւ անդամալոյծ վիճակի մը։

Այս կացութեան փոխարէն, Թրքական խուզարկու եւ աչալուրջ ռազմական միտքը չէ՛ր որ պիտի քնանար։ Եւ ահա՛ Թուրքերը իրենց ձախ թեւի եւ կեդրոնի ուժերէն երկու գունդ զատելով, անցուցին հայկական բանակի ձախ թեւին վրայ, մօտ 50 քիլոմեթրի պարապ եւ անպաշտպան տարածութենէն ու առանց որ եւ է դիմադրութեան ու արգելքի գրաւեցին մեծ եւ փոքր Եաղնի սարերը, Կարսի հիւսիսային-արեւելքը։ Հայկական բանակը, անտեղեակ Թուրքերու այս համարձակ եւ անվարան յառաջացումէն դէպի իր կողերն ու թիկունքը, (Մազրա՝ Կարս-Աղէքսանդրապոլ երկաթուղագիծ) ո՛չ միայն զսպողական միջոցներու ճարը չունէր, այլ եւ արշաւող բարբարոս թշնամիի.. խժդժութեանց զոհ դարձած էր Վէզինքէօյի շրջանի հայ գիւղացիութիւնը։

Այս կարճ եւ սեղմ հանգրուաններով էր որ Թուրքերը բոլորովին մօտեցան Կարսին, հասան մինչեւ Եաղնի եւ Մազրա, եւ Հոկտ 29ին Հայերու կողմէ Վէզինքէօյի ուղղութեամբ նախատեսուած նոր հակայարձակումի մը անյաջողութեան հետեւանքով (անյաջողութիւն մը՝ որ Նախ գնդ. Մազմանեանի եւ ապա զօր. Ղազարեանի իշխանութեան ենթակայ հայ գումարտակներու դիրքերը լքելով եւ առանց Կարս իսկ մտնելու դէպի հիւսիս խուճապահար փախուստին յանգեցաւ), յաջորդ օրը, ժամը ցերեկուան 12էն առաջ մտան Հայաստանի անտէր եւ անպաշտպան ձգուած բերդաքաղաքը, մինչ որոշ զօրամասեր կը շարունակէին դեռ կռուիլ Կարսի հարաւային եւ հարաւային արեւելեան դիրքերուն եւ խրամներուն մէջ։ Առանց կարեւոր մէկ մասը գերի պիտի իյնար Թուրքերուն ձեռքը, ինչպէս գերի մնացին Կարսի բնակչութեան ստուարագոյն հատուածը եւ բերդապետ զօր. Փիրումեանը իր սպայակոյտով։

* * *

Կարսի անկումի այսօրուան թուականը համազգային աղէտի մը տարելիցն է, տխուր, ողբերգական եւ խրատիչ։

Կարսը մեր անկախութեան եւ ազատութեան ճշմարիտ բանալին էր։ Այն սեւ ժամուն որ զայն յափշտակել տուինք, կորսնցուցինք ոչ միայն բերդաքաղաք մը, այլ եւ խախտեցինք Հայաստանի գոյութիւնը, իբրեւ հայրենիք եւ պետութիւն։

Որքա՜ն միականի եւ անբարոյական արարք պիտի ըլլար համազգային աչուոր աղէտը թեթեւցնել ու ուրանալ՝ մասնաւորներու, որոնք խմբակներու կամ շրջանակներու վրայ ձգելով պարտութեան պատասխանատուութիւնը, այն ալ՝ ռուս եւ հայ ու ամէն ազգի պոլշեւիկ «յեղափոխական»ներու դաւաճանութիւն ու արիւնոտ մեղսակցութիւնը հաստատելէ յետոյ։

Պատմութիւնը միշտ արդար է ժողովուրդներու կեանքին հաշուեկշիռն ու դատաստանը տալու համար։ Բայց նոյն այդ պատմութիւնը աւելի անողոք եւ անսաստ պիտի ըլլայ հայ բազմաչարչար ժողովուրդին ու մանաւանդ հայ մտաւորականութեան երիտասարդ սերունդին հանդէպ, եթէ երբեք մենք մեր գիշերներն ու ցորեկները իրար չխառնենք, չտքնինք ու չպայքարինք՝ վերստին ձեռք ձգելու համար Հայաստանի Ազատութեան եւ Անկախութեան միջնաբերդը, բերդաքաղաք Կարսը։

Մեր ապրելու կամքը անսպառելի է՝ մեր Հայրենիքին մէջ, մեր պապենական օրհնեալ հողերուն վրայ։

Իսկ առանց Կարսի Հայաստանը միշտ ալ վտանգուած է։

Ահա՛ աղէտին դասը։

ՀԱՅ ԳՆԴՈՒՆԻ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՕ՛ ԼՕ՛ՆԵՐԷՆ՝

Լօ՛, Լօ՛, տղա՛յ, լօ՛ խոտէտայ (աստուածատուր):
Նախրադարձի կանչիդ մեռնիմ, դու յուռ ես, քաջերու քաջ, առիւծ եարըս դուն ո՞ւր ես:
Այս իրիկուն, մամիկները ճեքճեաթ ասաց, աղբիւրին քով սառնորակ, արցունքներու մարգրիտներով անհամար, դաղձն ու բաղեղը ջրեցին, ու *մինարէն* մեր անխօս, ծեր *մօլլայի* շրթունքներուն *Ալլահ էքպէրը* գամեց:

Լօ՛, Լօ՛, Տղա՛յ, լօ՛ սնահեր—
Գիւղատակին՝ Նախիրդ անտէր ցրուած է,
Ուլդ մինակ, մարգին վրայ կ'արածէ,
Եւ քոսոտ շունդ անատամ, կոյր կովին հետ, Թիկն տուած մոխիրներու բլուրին, ժամանակի պատմութիւնը կը չափէ:

Լօ՛, լօ՛, տղա՛յ, լօ՛ մէկ հատիկ
Մերկասրունք տէրվիշին ծեր, կրծքաբաց,
Ցուռութքը դեռ քարայրին մէջ պահ տուած,
Աչքս ճամբիդ, աչքս դարձիդ, մազերս հովին ցանուցիր, ալ վառեցայ, ալ հալեցայ. ջա՛ն տղայ բոլոր դարձան, բոլոր հասան... դուն մինակ ո՞ւր մնացիր:

Լօ՛, լօ՛, տղայ, լօ՛ աննման
Չրոյց ըրի աստղերուն հետ այս գիշեր,
Նախրաթաղի խոստումդ արդեօք չե՞ս յիշեր.
Գինեբբուքի, կակաչներու արտին մէջ, շաղով շաղվաղ ոտքերուս տակ թաց, խոնաւ, շըրջազգեստիս ծոպերն ամէն, արշալոյսի գոհար ցօղով կը փայլին:

Լօ՛, լօ՛, տղա՛յ, ջի՛նա՛ր տղայ
Թաշկինակէ ծալ-ծալ դրի ծիծերուս,
Դեռ չէ չորցեր համբոյրըդ վարդ այտերուս.
Կօնըրդ (վրան) անլոյս, նժոյգդ անսանձ, մայրդ մազեր կը փետտէ. դուն դրացի զէնքերն առին գնացին— Թէ ինկած ես իգիթի վէրքը ճակտիդ, Աստուած քեզ հետ.
Թաշկինակդ ալ կը բաւէ...

(1) *Հաւաքեց եւ թարգմանեց*

Ազգին

ԱՇՆԱՆ ԵՐԳ

Ջութակներուն աշնան տըրտում
Հեծքերն անվերջ՝ խուլ կամ յըստակ
կը խոցոտին սիրտս անդադրում
դալկութիւնով միօրինակ:

Երբ կը հնչէ ժամն երերուն
Հեւասպառ, ու տըժգոյն համակ,
կը խորհիմ հին հի՜ն օրերուն
Ու կ'արտասուեմ միշտ գլխահակ:

Կը յանձնըւիմ հովերուն խեռ,
Որոնց կ'ըլլամ գերին միայն,
կը թափառիմ զերթ կիսամեռ
Հէ՜ք ազազուն տերե՛ւ աշնան...

Թրգմ. Հր. Ն. Թ. Փ. ՎԷՐԼԷՆ

ԱՄԷՆ ՕՐՈՒԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ին հետ, ընտիր գիրքեր ալ պիտի ստանաս, տարեկան կամ վեցամսեայ բաժանորդագրուելով մինչեւ դեկտ. 31:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հոկտեմբեր 20ին բացուեցաւ «Անի» Հայ Արուեստագէտներու Միութեան առաջին պատկերահանդէսը Georges Petitի ընդարձակ սրահին մէջ։ Պիտի տեւէ մինչեւ Նոյեմբեր 5։

Սրահէն ներս՝ առաջին տպաւորութեամբ կը զգաս հաճելի քաղցրութիւնը որ նիւթածը կը դամէ նախ իր ընտրուած դասաւորութեամբը: Ճակատը՝ պատուոյ տեղ, կը գրաւեն մեր անհետացած արուեստագէտներէն Այվազովսկի, Զ. Զաքարեան եւ վաղամեռիկ երիտասարդ Օննիկ Զառաֆեան որ առաջին անգամ հրապարակաւ կը ցուցադրուի։ Մնացեալ պատերը կը շքաւորեն՝ Միութեան անդամ նկարիչները. իսկ մէջտեղը ցանուցիր՝ մօտաւորապէս 37 կտոր արձաններ, նոյնպէս հայ մատներէ։

Իբրեւ համախմբում, իսկապէս որ Փարիզի մէջ աննախընթաց երեւոյթ է համագործակցական ցուցադրութիւնը հայ ստեղծագործութեան, որ անպայման մեր նկարչական պատմութեան մէջ իր յիշատակելի տեղը պիտի ունենայ։

Իւրաքանչիւր արուեստագէտ ունի բաւական տարածութեամբ ծաւալ, ինքզինքը լիուլի արտայայտելու համար։ Նկատի առնելով սակայն քննադատութեան աչքը, որ այս անգամ մասնաւոր ուշադրութեամբ կանգ պիտի առնէ՝ մեր արուեստագէտները ջանացած են իրենց ամէնէն արժէքաւոր աշխատութիւնները ներկայացնել ու մանաւանդ նախասիրած այլազան տեսակներէն նմոյշներ ցուցադրել։ Մ. Սարեան ունի դիմանկար, բնանկա՛ր և nature-morte։ Եղած են այնպիսիներ ալ որոնք ջանացած են անհատական արուեստի աստիճանական յեղաշրջումը ներկայացնող գործեր ցուցադրել, ինչպէս Գիւրջեանի արձանները որ յառաջընթաց Ռոտէնական ազդեցութենէն մինչև խորանարդապաշտութիւն կը քալեն։

Կարծես այս մտահոգութիւններն են պատճառ որպէսզի ընդհանուր առումով անոնք մեզի նոր աշխատութիւններ չբերեն ու մասնաւոր ընտրողութեամբ մը կրկին ցուցահանեն գործեր՝ զորս այլազան Սալոններու եւ կամ անհատական պատկերահանդէսներու մէջ անգամ մը տեսած ենք։

* * *

Անին պատմութիւն չունի։

Մօտաւորապէս երկու տարի առաջ կազմուած, իր գործունէութիւնը եղաւ քանի մը թէյասեղաններ սարքել ու մասնաւորաբար խղճամիտ երկար երթուղարձ մը տպարանէ տպարան, Միութեան փայլուն պաշտօնաթուղթերը տպագրել տալու համար։ Կազմեցին նաեւ խոշոր ծրագիր-կանոնագիր մը, իրենց հասակէն եւ կարողութենէն շատ բարձր յօդուածներով, օրինակ՝ թէ հայ արուեստը պիտի տարածեն մեր մէջ եւ կամ թէ ալ աւելի դժուարինը՝ փոխադարձաբար մերինը պիտի ծանօթացնեն Եւրոպացիներուն։

Ասոնք մեզի համար պարզապէս շռայլախօսութիւններ են. զոնէ առ այժմ։ Իսկական աշխատանքը որ կը տեսնենք իրենց մէջ, համագործակցականնէն ու ասիկա պզտիկ արդիւնք մը չէ։ Արուեստի իւրաքանչիւր մարզերու արուեստագէտներ իրենցմէ որոշ ընդհանրացած հոգեբանական թերութիւնները ունին։ Ալֆոնս Տօտէի հերոսուհիներէն Սաֆօ, տեղ մը ակնարկելով այդ կէտին, կ'ըսէ իր սիրահարին՝ «Երթանք միասին ամէն գիւղ պտոյտի, բայց ոչ այն տեղերը ուր շատ մը նկարիչներ կ'ապրին»։ Չեմ գիտեր ինչու բանաստեղծները, երաժիշտները կ'հրապուրանան իրարու, բայց ոչ նկարիչները։ Այս վերջինները միշտ պէտք է իրար վարկաբեկեն, իրար նախատեն։ Արդ, «Անի»ն կրցած է այդ ոգեւորիչ հողը պատրաստել, նոյն իսկ օգտագործելով կէս մը օտարացած ուժեր։

* * *

Պատկերահանդէսին կը մասնակցին մեռածներէն զատ, Տիկ. Բաբայեան եւ Ալխազեան, Ադամեան, Շապանեան, Հերան Շապան, Շիշմանեան, Մախոխեան, Խաչատուրեան, Գազանճեան, Փուշման եւ Սարեան։ Արձանագործներ՝ Գիւրջեան, Պէնտէրեան, ճարտարապետ Լեւոն Նաֆիլեան։ Փորագրիչներ՝ Ե. Շահին եւ Փոլատ։

Ուրիշ դուրսը մնացած են հիներէն Հ. Ալեմշահ, Պաղալեան, Գալֆաեան եւ Օր. Դերձակեան. իսկ երիտասարդ ուժերէն՝ Ե. Քոչարեան, Բունեաթեան, Գասպարեան, Շահնազարեան եւ Շոլթեան։

«Անի» իր կազմութեան օրերուն զատեց առաւելապէս անոնք՝ որոնց վրայ քննադատութիւնը շատ է պտտած. Անիականներու բառով՝ արուեստագէտներ որոնք քննադատութեան կը դիմանան։ Ասիկա մեծխօսութիւն է։

Նեղ-շրջանակ խմբակցութիւններ կը կազմուին՝ երբ միատեսակ մտածող եւ կամ գեղագիտական նոյն սկզբունքներու հետամուտ արուեստագէտներ իրարու մօտ կուգան, ուղղութիւն մը բանալու եւ կամ գոյութեան ճամբուն մէջ մտած հոսանք մը ալ աւելի ուժեղցնելու համար։ Պզտիկ ակնարկ մը, կը տեսնենք որ Անիականները առ հասարակ իրենց արուեստով իրար կը հակասեն։ Այսպէս, Դասականութեան եւ Իրապաշտութեան մէջտեղը նստած Մախոխեանի մը մօտ կը գտնենք բոլորովին արդիական Սարեան մը։ Գիւրջեանի խորանարդապաշտութեան դէմ՝ հին Պէնտէրեան մը։

Արդի նկարչութեան ճարտարապետական տարրերովը հարուստ Ալխազեանին մօտ՝ Շապանեան մը։

Եթէ Ալեմշահ, Պաղալեան, Դերձակեան քննադատութեան չեն դիմանար, ի՞նչպէս կը դիմանան Շիշմանեան մը . կամ Գազանճեան մը։

Հապա մեր իսկական տաղանդով նորե՞րը։

Այս հիմունքով «Անի»ի առաջին պատկերահանդէսը շարժում չէ որ կը կազմաւորէ, այլ՝ հաւաքածոյ մը։

* * *

Մենք նկարահանդէսին կը մօտենանք հիմնական երկու տեսակէտով։

Ա.— Ունի՞ ազգային ինքնայատուկ գոյն եւ դրոշմ։

Բ.— Ընդհ. նկարչական արուեստին վրայ ի՛նչ կը բերէ նոր։

Առաջին հարցման իրենք իսկ կը պատասխանեն յայտագրին նախաբանով.

«Նպատակ չունին ցուցադրել իսկապէս հարազատ ազգային արուեստ մը»։

Ոչ թէ նպատակ, այլ ալ աւելի կարեւորը, անոնք կարելիութիւնը չունին հայկական բուն արուեստը վերամշակելու, քանի որ անոնց արուեստը կազմաւորուած է եւրոպական եւ մասնաւորաբար ֆրանսական մշակոյթին վրայ։ Հայկական արուեստ մշակել՝ խաչ քաշել ըսել է իրենց թէ արուեստի հիմունքին հասկացողութեան և թէ [illegible]կանութեան վրայ։ Հայկականը, արեւելեան արուեստներու մէկ տարբեր ձեւափոխումը (variation) բոլորովին հակոտնեայ է եւրոպական գեղագիտութեան։ Արեւելեանը եթէ առիթ պիտի ներկայացնէ, փոխանակ իսկական երեւցած գիծին գոյնը գծելու, կարմիր կամ կանանչ կը գծէ, բայց ոգին արտայայտութեան ուժգնութիւնը կը պահէ։ Ձին փոխանակ հողին վրայ՝ օդին մէջ կը կախէ, լեռը փոխանակ հեռուն ցոյց տալու, առաջին յատակին վրայ կը շարէ. օրինակ պարսկական մանրանըկարչութիւնը, կիմէր արուեստը եւայլն։

Եթէ Խաչատուրեան, Փուշման կամ Սարեան հայ գիւղը, հայ կինը կամ Արեւելքը կը ներկայացնեն, ատիկա հարկ զատ չէ, քանի որ գեղագիտական ոգին եւրոպական է։

Եթէ խորացնենք այս տեսակէտը, մասամբ պատասխանած կ'ըլլանք մեր երկրորդ առաջադրութեան, որուն համաձայն ընդհանուր նկարչական արուեստին կուզան մասնիկ մը աւելցնել այն արուեստագէտները, որոնք կառչած կը մնան իրենց ազգային արուեստին։ Ճապոնական թող եւրոպական վարպետէ ներշնչուած նկարներ ալ կրնայ [illegible], մազը արտայայտութիւնը հարազատ ֆրանսական պատկանիլ, բայց իր տեսնելու, խորանալու կերպը ճապոնական է։ Ասիկա [illegible] նկարը ինքնին կը [illegible]։

ՀՐԱՆՏ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

* * *

Այս ցուցահանդէսի մասին կիրակնօրեայ Թանին մէջ նկարչական քննադատ Թիէպօ-Սիսոն կը գրէ.—

Այն հայ արուեստագէտներ զորս բախտը, նաեւ իրենց [illegible] մակրանքը հանդէպ Ֆրանսայի, առժամապէս կամ վերջնապէս հաստատած է Փարիզի մէջ, կազմած են արուեստակցական խմբակ մը, որ կը բանայ իր առաջին ցուցահանդէսը Ժորժ Փըթիի նկարասրահին մէջ։ Երկու տասնեակ մը նկարիչներ, երկու փորագրիչներ եւ նոյնչափ մը քանդակագործներ, [illegible] կազմը այս խմբակցութեան։

Յայտնութիւն մը մի փնտռէք հոն։ Իւրաքանչիւրը ունի իր խառնուածքը, զոր ցոյց կուտայ իր գործին մէջ։ Ոմանք կը մնան որոշ չափով տպաւորապաշտութեան, օրինակ Ադամեան, նկարիչը արեւափառ ծովեզերներու, ուր, Ովկիանոսի անվերջ ու լուսաւոր ֆոնի մը վրայ, [illegible]ներ ու տղաք կ'ուրուագծուին զուարթ ու պայծառ ներկերով։ Ոմանք ալ աւելի դասական են եւ կը ներկայացնեն ֆրանսական արուեստագէտներու Սալոնի նըրբերանգը։ Մախոխեան, կը ներկայանայ կատաղի ծովի մը իր ոգեկոչումներուն մէջ [illegible] տարեկալ ողբերգականութեամբ կամ խաղաղ ծովուն՝ լուսնկայի լոյսին խաղերով։

Փուշման, որուն մեռեալ բնութեան ճարտար յղացումները գրաւիչ են ու նրբօրէն [illegible]. Խաչատուրեան, որուն հրաշք կերը ունին յանկուցիչ երանգութիւն մը։ Շապանեան այն նկարիչը մեռեալ բնութիւններու եւ արեւելեան կանանց, նկարներու, որ միեւնոյն ատեն նաեւ նկարիչ մըն է ծաղիկի։

Ալխազեան, ձիւնի փայլախտ[illegible]բով։ Շիշմանեան, սիրուած ֆրանսական մեր գիւղանկարներուն։ Հերան Շապանեան, խորանարդապաշտութեան ազդեցութեան տակ, որ թէեւ դեռ [illegible]մուած չէ, բայց թռիչք ունի. Տիկին Բաբայեան, իր առարկայագրութեամբ։ Գազանճեան, իր արեւելեան գիծերով նկարներով։ Զառաֆեան, իր ուսումնասիրութեան տիպարներու թեամբ։

Համբաւաւոր փորագրիչներ Շահին եւ Փոլատ, քանդակագործներ Պէնտէրեան, Գիւրջեան, այս վերջինը մեծագոյն օժտուած։ Ճարտարապետ Նաֆիլեան եւ Կէվրէկեան։ Բոլորը կուտան ամբողջութիւն մը, որ չափազանց քիչ հայկական է, բայց հետաքրքիր իրապէս համակրելի։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ
ԹՆՃԿԱԾ ԾԱՄԵՐԸ ՅԱՐԴԱՐԵ[...]

(Վասպուրականէն)

Աստուած ողորմի անմխի[...]
պատա[...]

Քեար քեաղեց ալազ մազեց, [...]
Եօթ տիր ջոկերով գնաց [...]

Իր մեղաց Թողութիւն չուզեց
Խառնակ մազին խառնակ[...]

Հաւաքեց՝ Յ. Կարօ[...]

ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԵՐԿԱԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆ

...մնդական զգեստով, մերկ՝ փուլ կամ ժուռ գալ լոյսին տակ, իբր թէ բուժուելու համար։

Այս բժշկական վերջին նորութը, որ սակայն, ըստ Աստուածաշունչի Ադամէն կը սկսի։

Ինչ են այս հնաւանդ նորութիւն առաւելութիւնները։ Կուփէն զատ՝ կրնա՞յ ուրիշ հիւանդութիւններ ալ դարմանել եւ ինչո՞ւ մերկանալ միայն լոյսին ու ոչ մութին։

Հարցեր՝ որոնց չի պատասխաններ գիտուն քարոզիչ բժիշկը լաւթուռ եւ կը գոհանայ պատգամելով՝

«Մերկութիւնը առողջութիւն է»։

Ցուցանք որ, իր տեսութիւնը անձին իսկ փորձով փաստելու համար, բժիշկը իր մորթը պիտի ցուցադրէ ցնունարի արեւին եւ մենք կատարենք բարոյագէտ-մեդադասի մեր պարտքը։

Մերկաբուժութիւնը՝ կնամոլ բայց անկար բժիշկի մը կատակը չի կրնար ըլլալ, քանի որ ուզածդ տեսնելու առիթները չեն որ կը պակսին։

Անպատճառ, մարմնագեղ կնոջ մը յղացումը ըլլալու է, եւ գիտենք թէ՝ կին արարածը՝ իր ցուցամոլութեան առջեւ արգելք չի ճանչնար։ Կը բաւէ որ ցուցադրելիք բան մը ունենայ։

Բայց ահա թէ տրամաբանութիւնը մեզ ո՞ւր կը տանի։

Եթէ մերկաբուժութեան յետին նպատակը իգական ցուցամոլութեան յագեցումն է, ցուցադրելու համար՝ ինքզինքը՝ պէտք է գեղեցիկ ըլլալ։

Արդ, ամէն կին գեղեցիկ չէ. եւ ամէն գեղեցիկ՝ անպատճառ տգեղ կողմ մը ունի որ խնամով կը ծածկէ։

Պէ՛տք է ուրեմն եզրակացնել թէ՝ բուժումի այս եղանակը ի յառաջագունէ դատապարտուած է, իգական աշխարհի յաջորդական մեծամասնութեան կողմէ իսկ։

Ուրիշ անպատեհութիւն մը՝ Այր մարդուն համար, կին մերկացնելը մասնաւոր հաճոյք մըն է, որմէ այլեւս զրկուած կ՚ըլլայ, յանուն գիտութեան։

Ինչ որ բաց, շօշափելի է, հմայքէ զուրկ է։

Ինչու ճշմարտութիւնը հաճելի չէ մարդոց համար։

— Որովհետեւ մերկ է։

Եւ այն օրը որ կինը պատի նախամօր զգեստով, պիտի ներկայանայ նաեւ ճշմարտութեան փոձակին եւ այրը պիտի համոզուի թէ՝ կնոջ մերկութեան պէս զարհուրելի տգեղութիւն չկայ աշխարհի վրայ։

Ու պիտի դադրի սիրելէ կինը որ այլեւս իրեն համար գաղտնիք չունի։

Աշխարհի վերջը այդ օրէն պիտի սկսի, որովհետեւ երբ այրը կնոջ պէտք... չզգայ, կինը կը դառնայ անմշակ հող։

Ու մարդկութիւնը պիտի սկսի սպառիլ։

Ահա մերկաբուժութեան դէմ ամէնէն խոշոր փաստը։

ԽԱՐՏՈՑ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

«Մարտակոչ»ի աշխատակիցը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը, զոր ունեցած է Թիֆլիսի Հայ պետական Թատրոնի բեմավար Ա. Բուրջալեանի հետ, առաջիկայ Թատերական եղանակին առթիւ (2 Հոկտ.).—

Առաջիկայ Թատերական եղանակին համար առ այժմ ծրագրած ենք բեմադրել հինգ նոր խաղեր։ Բաղդասարեանի Արիւնոտ տափաստանումը, Շիրվանզադէի Մորգանի խնամին, Լոպէ-Դէվէգայի Այգեպանին շունը, դիմակներու կատակերգութիւնը։ Կարելի է որ բեմադրուի նաեւ Կուսիկովի եւ Փանեանցի գործարանատէրի աղջիկը երաժշտական նոր կատակերգութիւնը, որ Մոսկուայի մէջ շատ գնահատուեցաւ։

Պիտի բեմադրուի նաեւ Շէյքսփիրի վենետիկի վաճառականը։ Պէտք է նկատել որ հայ ժողովուրդը շատ կը սիրէ Շէյքսփիրը. անշուշտ ատիկա չի նշանակեր թէ չիսիրերնաեր սեփական հեղինակները, այլ որովհետեւ Ադամեան Հայոց մէջ ժոցնելով Շէյքսփիրեան թատրոնը, սիրել տուաւ այդ հանճարեղ հեղինակը որուն համար սէրը կը շարունակուի դեռ շնորհիւ Աբէլեանի, Փափազեանի եւ ուրիշներու։

Այն հարցին թէ ի՞նչ նորաձեւութիւններ պիտի ներմուծուին «ակադեմիկ» թատրոնի բեմադրութեանց մէջ, նախ կը պատասխանեմ որ «ակադեմիկ» բառը մեզի համար անյարմար է, քանի որ մենք դեռ որոնումներու մէջ ենք եւ կը փնտռենք նոր ձեւեր, նոր թէքնիք, առանց ատոնց՝ անկարելի է տալ ժամանակակից կշռոյթը։ Միեւնոյն ատեն, անհրաժեշտ է աշխատիլ գտնելու համար սեփական ոճի տարրերը։

Ես կը կարծեմ թէ անհրաժեշտ է օգտուիլ երաժշտութենէն, որ ժամանակակից բեմադրութիւններու մէջ խոշոր դեր կը կատարէ։ Անհրաժեշտ է գտնել երաժիշտ, որ զգայ թատրոնին պահանջները եւ ստեղծագործէ։ Մենք բախտ ունեցանք, այդ տեսակէտէն, ապահովելու գործակցութիւնը ծանօթ երգահան Փանեանցի։

Անշուշտ, մեծ դեր մը կը խաղայ բեմադրութեան նկարչական մասը, որուն համար մեր անձուկ միջոցները չեն ներեր լայնօրէն աշխատելու։ Զարդանկարչական նորաձեւութեան տեսակէտէն եւս, սակայն, որոշ քայլեր առած ենք։ Առ այժմ, թէեւ մէկ ներկայացման համար, հրաւիրուած է ծանօթ նկարիչ Եակուլեան, որուն ուրուագիծներով պիտի բեմադրուի «Մորգանի խնամին»։

Մեր թատրոնը պիտի կապուի Հայ Արուեստի Տան թատերական Արհեստանոցին, որ մեզի պիտի ապահովէ բոլոր բեմադրութիւններու ընդարձակ տեսարանները։ Այսպէս արհեստանոց յաճախողներն ալ կը կապուին ժողովուրդին։

Այժմ թափով կը կատարուին փորձերը։

Հայ Արուեստի Տունը այս տարի պիտի բանայ Մանկական առաջին թատրոնը։ Այժմ կը կատարուին նախապատրաստական աշխատանքները, շէնքի եւ այլ պահանջներու տեսակէտէն։ Կապ հաստատած ենք Մոսկուայի Մանկական թատրոնին եւ Շարժանկարային Արհեստանոցին հետ։

Մեր ներկայացումները պիտի տան ճշտապահութեան գրաւականը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 Հոկտ.— Կիրակի կէսօրէ վերջ Հայոց մատրան մէջ գումարուեցաւ Գաւառ. ժողովի Ե. նիստը։ Ներկայ էին 24 պատգամաւորներ։ Նախագահ Պ. Յակոբ Սէլեան ժողովի համար պատրաստուած հրաւիրագիրները անձամբ ստորագրած, բայց հիւանդ ըլլալով չէր կրցած գալ, ինչպէս բերանացի ալ յայտնած էր Պ. Հայկազուն Գույումճեանի։ Ուրեմն կը հերքուի այն լուրը թէ Պ. Սէլեան եւ Հայկազուն Գույումճեան հրաժարած են։

Փոխ-Նախագահ Պ. Գ. Շահլամեան ժողովը բացաւ. Քարտուղարը կարդաց Նախորդ ատենագրութիւնը որ վաւերացուեցաւ։

Ժողովի օրակարգն էր՝ 1.— Առաջնորդի մը ընտրութիւնը։ 2.— Եօթանասուն հազար ֆրանքի խնդիրը։

Նախորդ նիստին մէջ երկար վիճաբանութենէ վերջ ընդունուած էր առաջնորդի մը ընտրութիւնը եւ Վարչային Խորհուրդին պարտականութիւն տրուած էր պիտաձէն հաւասարակշռել եւ յարմար թեկնածուներ ներկայացնել։

Վարչական Խորհուրդի ատենապետ Պ. Լեւոն Մեսրոպ ամփոփ կերպով բացատրեց վերջին քանի մը ամիսներու աշխատանքները։ Նախորդ տարուան մնացած պարտքերը գոցելէ ու Նոր շրջանի կրթական ու եկեղեցական ծախքերը լրացնելէ վերջ, կլորիկ գումար մըն ալ աւելցած է։ Յետոյ բացատրեց առաջնորդի մը անհրաժեշտութիւնը, քանի որ 1.— Քահանաները ի զօրու չեն այս գրուած գաղութին հոգեւոր պէտքերը ամբողջութեամբ լրացնելու։ 2.— Նախորդ առաջնորդ Մամբրէ վարդապետ Գալֆաեան հակառակ հրաժարած ըլլալուն, անիմանալի զօրութեամբ մը կառչած կը մնայ Մարսէյլի եւ կը գործէ սանձարձակ, առանց վարչային խորհուրդի տեղեկութեան, պսակներ ու մկրտութիւններ կը կատարէ։ Հոգեւոր հովուութեան պաշտօնական թուղթերուն վրայ կեղծ վկայականներ տալ-ով կը ջանայ շահագործել իր կղերական հանգամանքը եւ խռովել այս գաղութի հանգիստը եւն.։

Վարչութիւնը Թեմական Խորհուրդէն խնդրած ըլլալով թեկնածուներու ցանկ մը, ստացած էր հետեւեալ անունները.— Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան, Սմբատ Եպիսկ. Գազազեան, Երուանդ Եպիսկ. Փէրտահճեան եւ Կաթող. պատուիրակ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեան։

Նկատի ունենալով Գարեգին եւ Սմբատ եպիսկոպոսներու այժմու պատասխանատու պաշտօնները, ժողովը ծանրացաւ վերջին երկուքին, մանաւանդ Պալաքեան եպիսկ.ի վրայ, որ ծանօթ է գաղութին բոլոր խնդիրներուն։ Պ. Պերճ Թաշճեան առարկեց թէ Կաթող. պատուիրակ մը չի կրնար առաջնորդ ըլլալ, որովհետեւ այս ժողովը համարատու է պատուիրակութեան, իսկ առաջնորդարանը՝ գաւառային ժողովին։

Ասոր վրայ Թեմական Խորհուրդի նամակը կարդացուելով, պարզուեցաւ որ Պալաքեան եպսկ. վերջնապէս հրաժարած է Կաթող. պատուիրակութենէն։

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, գաղտնի քուէարկութեամբ 18 ձայնով ընտրուեցաւ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեան։ Մնացեալ պատգամաւորներէն հինգ հոգին ճերմակ քուէ տուած էր, իսկ մէկ հոգի ալ ձեռնպահ։

Օրակարգի երկրորդ հարցը, 70 հազար ֆրանքի խնդիրը, բաւական գրաղեցուց ժողովականները։ Անորոշ եւ ցաւալի վիճակ մը ստեղծուած է այս գումարին շուրջ։

Այս խնդրին մասին Թեմական խորհուրդէն նամակ մը եկած ըլլալով, կարդացուեցաւ եւ խնդիրը մասամբ պարզուեցաւ։ Նամակը կը հաստատէր Պալաքեան եպիսկոպոսի կողմէ նշանակուած 70 հազարի յանձնախումբին երեք անդամները, առաջարկելով անոնց վրայ աւելցնել երեք նոր անդամներ Գաւառ. ժողովէն, որպէսզի վեց հոգիով կարենան գանձել կուսախնձոր գումարը։ Թեմական խորհուրդին այս որոշումը բոլորովին անակնկալի բերաւ ժողովը։ Եւ ժողովականները ձանձրացած, կ՚ուզեն միանգամընդմիշտ փակել այս խնդիրը։

Բայց եւ այնպէս ժողովուրդը չի կրնար անտարբեր մնալ։

Չորս տարի առաջ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, մասնաւորապէս Իզմիրի աղէտեալներուն համար նուիրուած 80 հազար ֆրանքը անհատներու քով շահագործուելէ յետոյ, 70 հազարի իջնելով կը մտնէ բարեգործականի սնտուկը, որպէսզի հոն ալ ստանայ պէտք եղած գունաւորումները։

Անհանդուրժելի է այս խաղը։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այսօր, Կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ֆութպօլի Ա. խումբը պիտի մրցի Malabry S. C.ի Ա. խումբին դէմ։

Այս խումբը կը պատկանի Ա. դասակարգին եւ կարեւոր յաղթանակներ տարած է իրմէ աւելի բարձր խումբերու դէմ. այնպէս որ մեր խումբը զօրաւոր հակառակորդի մը դէմ պիտի գտնուի։ Ժամադրավայր որոշուած է Métro Denfert-Rochereau ժամը 12.45ին։ Մեկնում ժամը 1ի շոգեկառքով։

Իսկ Պահեստի խումբը պիտի մրցի S. C. Neuilly-Sur-Marneի Ա. խումբին դէմ։ Պահեստի խումբը որ անցեալ Կիրակի Galliaի համապատասխան խումբին դէմ 2ի դէմ 2 նշանակէտով հաւասար մնացած էր, կը յուսանք թէ այս օր լաւ խաղարկութեամբ մը յաղթական պիտի ելլէ։

Ժամադրավայր՝ Porte de Vincennes ժամը 12.45։

ԿԱԹՈՂ. Պատուիրակութեան դիւանէն կը հաղորդեն մեզի թէ Պելճիքայի հայ գաղութին հոգեւոր հովիւ նշանակուած է Ներսէս քահանայ Դանճեանը։ Եւրոպայի Հայոց Թեմական խորհուրդը հաստատած է այս ընտրութիւնը։

*** Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը 1 Հոկտ. թուակիր պաշտօնագրով մը կը հաղորդէ որ «նախկին կարգալոյծ Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեանի ներման արժանանալու խնդրանքը իսպառ մերժուած է եւ կը յանձնարարէ կարգալուծութեան պատիժին վերջնական այս հանգամանքը հաղորդել ազգային պաշտօնական բոլոր մարմիններուն եւ ժողովուրդին»։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՐ ՄԸ ՆԵՏԵՑԻՆ.— Երկու մարդիկ, Սէն-Մօրի մէջ, գիշեր ատեն քար մը նետեցին գոհարավաճառի մը լճակի պէս փռուած ապակիներուն։ Ապակին ճաթեցաւ, թափեցաւ, եւ ակռաները ինկած պառաւի մը բերանին պէս խոռոչ մը բացուեցաւ, Ատանց ժամանակ կորսնցնելու գողերը երկնցուցին իրենց երկայն ձեռքերը, քաղեցին ծաղիկի պէս գոհարները։

Ցատկեցին ինքնաշարժը եւ կծիկը դրին։

ԿԸ ՍԻՐԷ, ԿԸ ԿՐԱԿԷ.— Թուլուզի մէջ Օր. Պաժայլ իր բոցերէն վառեց երիտասարդ Բասթէքսի հոգին։

Ու սիրահար Բասթէքս ի զուր երազեց հարսանեկան առագաստը։ Աղջիկը չէր սիրեր զինք։

Յուսահատ, Բասթէքս առաւ հրացանը, մօրը ըսաւ. «Մա՛յր օրերս համրուած են, մնաս բարով»։ Ու ցատկեց դուրս, կորսուեցաւ։ Ի զուր փնտռեցին զայն լեռներուն ու գիւղերուն մէջ։ Չգտան։

Վերջապէս Բասթէքս մտեւ ցաւ, անցեալ օր, իր սիրականին տունը։ Կանչեց աղջկան։ Աղջիկը փախաւ։ Բասթէքս դիրք բռնեց տանը դէմ։ Ու երբ պատուհանէն տեսաւ սիրականը, որ սենեակին մէջ կը դառնար, կրակեց ու գետին փռեց զայն։

Յետոյ դարձեալ կորսուեցաւ։

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ.— Մարսէյլի մէջ, երբ Տըվիլլէ Պողոտային հարկահաւաքման ճիւղէն օրուան գանձումները, 140.000 ֆրանք, կը փոխադրուէին դրամատուն՝ պաշտօնեայի մը միջոցով, որ երկու ընկերներ ունէր, յանկարծ երկու անծանօթներ յարձակեցան պաշտօնեային վրայ, սեղմեցին օձիքը։ Ուրիշ անծանօթներ եւս հասան եւ նետուեցան պաշտօնեային ընկերներուն վրայ։ Ատրճանակի սպառնալիքին տակ, գանձը անշարժացնելէ յետոյ, առին հսկայ հարստութիւնը եւ սուլիչի մը հրամանով նետուեցան հեռու, և կորսուեցան։

Այնքան արագ կատարուած էր այս գողութիւնը, որ, իրիկուան մթութեան մեղսակցութեամբ, կարելի չեղաւ բռնել գողերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԿՐԷՄԼԻՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԿՈՅՍԸ

ԽՈՄԱ ՇԹԱՈՒՊ

ԵՐԵՒԱՆ Կ՚ԵԼԼԷ

Այն ատեն է որ այս վերջինին վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող չեկիստները անոր հաղորդեր էին այն տեսակցութիւնը, զոր խումալիօֆ, ես եւ Կոստանդինովնա ունեցեր էինք եւ որմէ անմիջապէս յետոյ մեկներ էինք։

Այդ վայրկեանէն սկսեալ, գործը ծանր հանգամանք ստացեր էր անոր աչքին, եւ հետեւցուցած որ մեր երեքին միջեւ Չեկայի դէմ բաներ մը ըլլալու էին։

Կը մնար գիտնալ թէ ի՛նչ էր անոր բնոյթը։

Երբ Շլուսէլպուրկի պատահարներուն լուրը առեր էր, անմիջապէս իր քով կանչեր էր բուն Ալասիէֆը, որ դժուարութիւն չէր կրած փաստելու թէ՝ այն միջոցին որ «Միլէնա կուռ քօ»ն կ՚առեւանգէին, ինք Մոսկուա կը գտնուէր եւ հետեւաբար չէր կրնար պատասխանատու ըլլալ։

Կունսլիխթ, այլեւս լուսաբանուած էր։

Գիտէր թէ ինչ՞ու այդ դաւը սարքուած էր եւ ո՞րոնք էին հեղինակները։

Մեր ձերբակալումը անմիջապէս որոշուեր էր։ Բայց, եթէ յաջողեր էր ձեռք անցընել «Կարմիր Կոյս»ը եւ Քարասոֆը, դեռ ես ազատ էի...

Ու, վերջին պատահարները որքան ալ ծանր ըլլային, ես շատ հեռու էի, սակայն վհատելէ...

Հետաքրքրականը այն էր որ, այնքան լարուած չէի Կունսլիխթի դէմ որ իրեն յանձնուած շահերը կը պաշտպանէր, որքան Խումաշթաուպի դէմ. որովհետեւ ան՝ մեզ վստահեցուցեր էր թէ՝ Չեկան բոլորովին կ՚անգիտանար Կոստանդինովնայի հետ մեր համաձայնութիւնը եւ թէ այս վերջինը ճիրճինօքիի ձեռքը չէր, այլ իր ձեռքը...

Այս դժոխային կինը՝ մեզ այսպէս խաբելով, ամէնէն առաջ պատասխանատու էր Քարասոֆի ձերբակալման, որ անոր խօսքին վստահելով, Ֆօն Հէլմի տունը գացեր էր...

Իշխանին ասպետական վարմունքին պատասխանած էր, ամէնէն սեւ մատնութեամբ...

Չկրցայ այս բոլորին համար զինքը չյանդիմանել շատ խիստ նամակով մը, զոր Ռիկայի ճամբով Պիրլինի իր հասցէին ղրկեցի։

Նոյն թղթատարով գնդապետ Փելթրովիչի կ՚իմացնէի Քարասոֆի ձերբակալումը, եւ այս գործին մէջ Խումա Շթաուպի խաղացած դերը։

Կը տեսնէք թէ՝ կացութիւնը բացառապէս ծանր էր, երբ Քռիլօֆ, Պոպրիքօֆ եւ ես Մոսկուա հասանք։

Ուէէ ձեռնարկ ընելէ առաջ մեզի համար էական էր նախ ապաստան մը գտնել. Քռիլօֆի տունը երթալ տեղաւորուելու խնդիր անգամ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ հոն ծուղակ լարուած էր մեզի դէմ։

Քռիլօֆ՝ որուն վիշտին հաղորդակից էինք, հաւանեցաւ բնակիլ Պոպրիքօֆի տան մէջ, որ փեթրովսքի պողոտային վրայ կը գտնուէր։

Գալով ինծի, մեր կուսակիցներէն մէկուն քով ապաստանեցայ. Պորիս Սէմէնովիչ, որ պետական գրատուն մը կը բանեցնէր Վառվաքայի մէջ, «Ռոմանոֆներու տան» դիմացը։

Կրէմլինի մօտ՝ այդ խանութը հրաշալի լսարան մըն էր, մանաւանդ որ անոր յաճախորդները մեծ մասամբ կը բաղկանային Սովետներու եւ Չեկանիստ պաշտօնատարներէ։

Անբացատրելի հրաշքով մըն էր որ, այդ մարդոցմէ մէկը չկրցաւ ինքնութիւնս երեւան հանել այնքան ատեն որ Պորիս Սէմէնովիչի քով կը ծառայէի իբրեւ վաճառատան պաշտօնեայ։

Սակայն, ատեն մը, խոհեմութիւն համարեցի քիթս դուրս չհանել խանութէն, որովհետեւ, եթէ ոչ ճարտարութեամբ, գոնէ եղանակով գիս կը փնտռէին։

Իմացած էինք նաեւ որ, Քարասոֆ՝ ինքզինքը լաւ մը գտած էր եւ փոխադրուած Մոսկուա, ուր Թիւ 2 Լուպիանքայի մէջ գաղտնի կը պահուէր։

Կոստանդինովնա, որ նմանապէս հոն կը գտնուէր, կրցած էր պահապաններէն մէկուն միջոցաւ հաղորդակցիլ անոր հետ եւ իրարու հետ համաձայնութեամբ, պաշտպանութեան եղանակ մը գտեր էին, այնքան հանճարեղ որ, ամէն անգամ որ երես երեսի եկեր էին, միշտ ալ այն համոզումը տուեր էին Կունսլիխթի, որ եթէ Քարասոֆ եւ Կոստանդինովնա իրարու հետ համաձայններ էին (ինչ որ բնաւ չէին ուրացած), միայն իրենց պարտականութիւնը աւելի լաւ կատարելու համար էր։

Կը մնար սակայն Շլուսէլպուրկի գործը...

Բայց ի՞նչ կրնար ընել Կունսլիխթ, քանի որ տուամին բոլոր վկաները. երբ իրենց ներկայանար Քարասոֆ, կը հաստատէին թէ՝ կեղծ Ալասիէֆը չէր ան...

Ի վերջոյ, անոնց երեսին կուտային իմ անյայտացումս, որուն կը պատասխանէին իրաւամբ որ, եթէ Պուտիէննի իր ընտրութեան մէջ սխալեր էր, պատասխանատուն իրենք չէին. եւ եթէ ես կասկածելի էի, Կունսլիխթ պարտաւոր էր ինքն իսկ գիս իր տրամադրութեան տակ պահել, քանի որ իր ձեռքին մէջն էի, փոխանակ «Կարմիր Կոյս»ին ղրկելու։

(Շար.)

Թարգմ՝. Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

կազմալուծել կուսակցութիւնը: «Այս որոշումը, կ'ըսէ այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը, հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը պէտք է ըլլայ ընկեր Թրէնին թէ ֆրանսական համայնավար կուսակցութիւնը ոչ մէկ կազմալուծող աշխատանքի կը հանդուրժէ կուսակցութեան մէջ: Կուսակցական ընկերները ծրագրի սահմաններուն մէջ կրնան ազատօրէն արտայայտել իրենց գաղափարները: Այս առթիւ բացուելիք վիճաբանութիւնները թոյլ պիտի տան ամբողջ կուսակցութեան՝ յստակ կերպով արտայայտուիլ Թրէնի գաղափարներուն վրայ»:

Չէմպըրլէյնի պատասխանը Լոյտ Ճորճի

Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Օսթէն Չէմպըրլէյն Լոնտոնի մէջ հացկերոյթի մը առթիւ խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, գլխաւորաբար պատասխանելու համար նախկին վարչապետ Լոյտ Ճորճի քանի մը օր առաջ ըրած յայտարարութիւններուն: «Զեմ պնդեր թէ խաղաղութիւնը մեր փափաքած չափով ապահովուած է, ո՛չ ալ կը հաստատեմ այն երկիւղալի պատկերը, զոր անցեալ օր ներկայացուց Լոյտ Ճորճ: Աշխարհ տակն ու վրայ է այսօր, ու բարիկամեցողութեամբ լիաշխարհ մըն է որ կը փորձէ դրական կերպով լուծել բոլոր առկախ խնդիրները եւ այս աշխատանքին մէջ իրեն կ'օգնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ո՛չ մէկ օգուտ ունի չափազանցուած լեզու գործածել, անգիտակցաբար ստեղծել յոյսեր, որոնք չեն կրնար իրագործուիլ, ու բոլորն ալ հաւասար չափով այպանել, ինչ որ վայել չէ:

Յետոյ խօսելով Լոքառնոյի քաղաքականութեան մասին, Չէմպըրլէյն իբրեւ օրինակ ցոյց տուաւ Ֆրանսան եւ Գերմանիան, որոնք այժմ շատ լաւ յարաբերութիւններ ունին: Անգլիա եւս պատրաստ է իր կարողութեան չափով օժանդակել, որպէս զի խաղաղութեան զգացումը ամրապնդուի Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ:

«Սակայն սահմաններ կան, որոնցմէ անդին չի կրնար անցնիլ պետութիւն մը: մեզմէ կը պահանջեն ընել երկու բաներ, զորս կարելի չէ իրարու հետ հաշտեցնել. նախ՝ աշխարհի բոլոր սահմաններուն տարածել այն ապահովութիւնները, որոնք կը տրուին արեւմտեան եւրոպայի մեզի ամէնէն մօտիկ սահմաններուն համար,— ու չիտակը ըսելով ատոր մէջ մենք շահ ունինք, հոգ չէ թէ անուղղակի եւ երկրորդական, յետոյ միաժամանակ կը պահանջեն մեզմէ զինաթափութեան նոր միջոցներ ձեռք առնել:

«Մենք կրնանք եւ պարտինք մեր ազդեցութիւնը բանեցնել խաղաղութեան պահպանման համար, կրնանք եւ պարտինք, մեր կարողութեան չափով եւ զանազան առիթներով սահմանափակել կամ ձախողեցնել ո եւ է յարձակում: Սակայն Անգլիայէն կամ ուրիշ ո եւ է երկրէ մը պահանջել, որ իր բոլոր աղբիւրները, իր բոլոր զաւակներուն կեանքը, նոյն իսկ իր գոյութիւնը խսպաս դնէ արտաքին կազմակերպութեան մը՝ բոլոր վէճերու մէջ ծառայելու համար: Ասոնք յանձնառութիւններ են, զորս եթէ ո եւ է երկիր ստանձնէ, չպիտի կրնայ կատարել: Որքան ալ բարձր ըլլայ իտէալը, որուն կը ձգտինք հասնիլ, կը կարծեմ թէ հաստատ իրականութեանց հողին վրայ մնալով է որ լաւագոյնս պիտի ծառայենք մեր երկրին ու կայսրութեան շահերուն, ինչպէս նաեւ աշխարհի խաղաղութեան ու բարօրութեան:»

Ֆրանքլէն-Պույեօն պարտուած

Արմատական-ընկերվարական կուսակցութեան համագումարի Ուրբաթի նիստին մէջ վճռական կերպով ճշդուեցան դիրքերը երկու հոսանքներուն, որոնց մասին գրեցինք առջի օր:

Ֆրանքլէն-Պույեօն կ'ուզէր որ 1928ի ընտրութեանց մէջ կուսակցութիւնը համաձայնութիւն գոյացնէ «ազգային միութեան» պատկանող հանրապետական կուսակցութեանց հետ, այսինքն աջ տարրերու հետ, փոխանակ միանալու ընկերվարականներուն, ինչպէս 1924ին:

Այս թէզին դէմ արտայայտուեցաւ ամէնէն առաջ նախկին ներքին նախարար Քամիյլ Շօթան, որ ներքին քաղաքականութեան ծրագիր մշակող յանձնաժողովի տեղեկաբերն էր: Ըստ. թէ աջէն արմատականներու թշնամիներն են միայն անոնք, որոնք հակառակ են աշխարհական օրէնքներուն: Ուստի եւ արմատականներն ու ընկերվարականները, եւ կամ արմատականներն ու ձախ-հանրապետականները կրնան միանալ ընտրական գետնի վրայ, կը բաւէ որ նուազագոյն ծրագրի մը վրայ բացարձակ համաձայնութիւն գոյանայ զանազան հոսանքներու պատկանող թեկնածուներուն միջեւ:

Անմիջապէս վերջ խօսք առաւ «Ազգային Միութեան» տեսակէտին ջատագով Ֆրանքլէն-Պույեօն, որ ցոյց տալէ յետոյ այդ դրութեան շնորհիւ ձեռք բերուած արդիւնքը, առաջարկեց հետեւիլ Պելճիքայի օրինակին, ուր «Ազգային Միութեան» մէջ մտած են նոյնիսկ ընկերվարականները եւ կը մասնակցին կառավարութեան: Պէտք է որ, ըսաւ, երբ ընկերվարականներուն հետ համաձայնութիւն գոյացուի, անոնք խոստանան իշխանութեան ալ մասնակցիլ:

Վիճաբանութիւնները տեւեցին մինչեւ գիշերը ուշ ատեն: Քայեօ, Տալատիէ եւ Մոնթինեի եւս խօսեցան: Ֆրանքլէն-Պույեօն պատասխանեց բոլորին ալ: Ի վերջոյ Տալատիէ ներկայացուց բանաձեւ մը, որով կ'ըսուի թէ արմատական ընկերվարականները ընտրութեանց առթիւ համաձայնութիւն կրնան գոյացնել միայն այն կուսակցութեանց հետ, որոնք կ'ընդունին նուազագոյն ծրագիր մը, աշխարհական հանրապետութեան եւ խաղաղասէր իրապաշտ քաղաքականութեան հիման վրայ: Ընկերվարականներու իշխանութեան մասնակցելու պայման չի դրուիր:

Այս բանաձեւը տակաւին քուէարկութեան չդրուած, Ֆրանքլէն-Պույեօն կռահելով որ իր տեսակէտը ջախջախիչ կերպով պիտի պարտուի, իր շուրջ հարիւր կուսակիցներով սրահէն մեկնեցաւ, «Մարսէյեէզ» երգելով:

Հետեւաբար արմատական-ընկերվարական կուսակցութիւնը, ամէնէն զօրաւորը ներկայ խորհրդարանին մէջ, գալ տարի եւս ընկերվարականներուն եւ ձախ հանրապետականներուն հետ «ձախերու պլոք» պիտի կազմէ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ կացութիւնը շփոթ է: Քիշնեւի մէջ կառոյի կողմնակից գիւղացիներու եւ ոստիկաններուն միջեւ ընդհարում մը պատահած է: 200 հոգի ձերբակալուած են:

ԾԱՆՕԹ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ Յակոբ Սէմէրճեան (Ճէպիւս) եգիպտոսի թագաւոր Ֆուատ Ա.ի փարիզ այցելութեան առթիւ շատ գ'էլիզէի պալատը կանչուած է, Հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկն ու Թագաւորը առանձին եւ իր հետեւորդներով լուսանկարելու համար:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ, Հ. Յ. Դ. Լիոնի գնունի խումբի բոլոր ընկերները, վաղը Բշ. իրիկուն ժամը 8.30ին, դաշնակցութեան գրադարանի սրահը,

ՍԱԿԱՐԱՆ
29 Հոկտեմբեր 1927

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	124	08
Տոլար,	Dollar	25	47
Մարք (ոսկի) 100 Mark		608	50
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	13	51
Թրք. ոսկի	» or	110	40
Մէճիտիէ	Médjidié	10	00
Լէվա 100 հատր	Léva	15	90
Տրախմի »	Drachme	33	30
Լիր »	» Lire	139	—
Պելժ. ֆրանք »	Belga	354	75
Զուից. »	Frc. Suisse	491	25
Լէյ 100 հատր	Ley	15	90
Ֆլորին	(Florin)	1026	25

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	3370	—
»	II »	2040	—
»	III »	1720	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	175	—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Le Gérant : H. TEURNIER